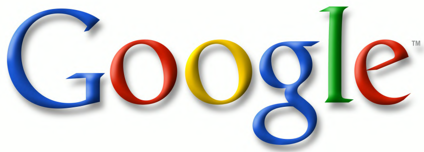

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

AS
202
.A84
v.20
no.1/3

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ, ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

PROPERTY OF THE
University of
Michigan
Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

AS
202
.A84
v.20
no. 1/3

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ, ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΔΕΡΡΙΟΠΟΥ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙᾼ

Τῆς προκειμένης ἐκδόσεως τῆς ἤδη πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου δημοσιευθείσης ἐπιγραφῆς τὴν ἀνάγκην μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα σφάλματα, οἷς ἐνέχονται αἱ πρὸ ἐμοῦ γενόμεναι ἐκδόσεις αὐτῆς.

Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκαν οἱ ἑξῆς: α΄) ὁ ἀοίδιμος Στέφανος Κουμανούδης ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν» ἔτ. 1864 ἀρ. 536, κατὰ κακὸν ἀντίγραφον τοῦ τότε ἐν Μοναστηρίῳ προξένου τῆς Ἑλλάδος Γ. Βαλλιάνου· β΄) ὁ Dethier ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου 1865 σελ. 89 κ.ἑ., κατὰ πλημμελὲς ἀντίγραφον τοῦ Γ. Παπαδοπούλου ἐκδόντος ἔπειτα καὶ αὐτοῦ ἔν τε τῇ «Πανδώρᾳ» Τόμ. ΚΑ΄ (1870) ἀρ. 489 καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ περιοδικῷ ἔτ. 1870· γ΄) ὁ Hahn ἔτει 1867 ἐν τῷ ἔργῳ οὗ ὄνομα τὸ Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar σελ. 357, κατὰ κακὸν ἀντίγραφον τοῦ μακαρίτου Μαργαρίτου Δημιτσα· δ΄) ὁ Δήμιτσας ἔν τε τῇ «Πανδώρᾳ» ΚΒ΄ (1871) σελ. 265 κ.ἑ. καὶ «ἐξ ἀκριβεστέρου ἀντιγράφου εἰλημμένου διὰ τῆς φωτογραφίας» ἐν τῇ «Μακεδονίᾳ ἐν λίθοις φθεγγομένοις» (1896) σελ. 293-304.

Ἡ πλὰξ τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις λόγου ἀξία καὶ ἄλλως εἶναι καὶ ὡς διδάξασα ἡμᾶς τὴν θέσιν τῆς Δερριόπου πόλεως, εὑρέθη ἐν τῷ μεταξὺ τῶν Βιτωλίων (τοῦ Μοναστηρίου) τῆς Πελαγονίας καὶ τοῦ Πριλάπου (Περλεπὲ) κειμένῳ χωριδίῳ Τζεπίγκοβο, τῷ ἀπέχοντι ἐκεῖθεν μὲν (βορείως) 5 ὥρας ἐντεῦθεν δὲ (νοτιοδυτικῶς) 2 ½. Εἰς τὸ Τζεπίγκοβο δὲ τὸ οὐχὶ μακρὰν τῆς δεξιᾶς (τῷ τὸν γεωγραφικὸν πίνακα ὁρῶντι) τοῦ ποταμοῦ Ἐριγῶνος (Κιουτσοὺκ καρὰ σού, Μικροῦ Μέλανος ὕδατος) ὄχθης κείμενον ἡ πλὰξ μετεκομίσθη ἐκ γείτονος λόφου κειμένου παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην (1)· ὅτι δὲ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἔκειτο πόλις, τούτῳ συνηγορεῖ τὸ πρᾶγμα ὅτι καὶ ἄλλα ἡ ἐκεῖ γῆ ἀνέδωκεν ἡμῖν μνημεῖα, ἐνεπίγραφά τε καὶ μή, πρὸς δὲ νομίσματα. Ἡ πλάξ, ἧς τὸ γεγραμμένον μέρος κατὰ τὸ ἐμοὶ

1) Τὸ χωρίον ἀναγεγραμμένον εὗρον ἐν μόνῳ τοῦ Αὐστριακοῦ ἐπιτελείου τῷ γεωγραφ. πίνακι (*Cepigovo*), καθ' ἣν ὥρισα θέσιν. Διαφέρουσι τὰ τοῦ Δήμιτσα: «...Τσεχοβον, κείμενον .. οὐχὶ μακρὰν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἐριγόνος καὶ ἀπέχον τοῦ μὲν Πριλάπου 3-4 ὥρ., τῶν δὲ Βιτωλίων 5 ὥρ.».

προκείμενον τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Νώτη ἔκτυπον ἔχει ὕψος μὲν 067 πλάτος δὲ 051 (1), πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸ ἐν Μοναστηρίῳ οἴκημα τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου μετακομισθεῖσα κεῖται νῦν ἐν τῷ ἐκεῖ ἡμετέρῳ γυμνασίῳ.

Ὅτε ἐγώ, πρὸ ἓξ που μηνῶν, πολλὰς εὐλόγους ἔχων περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς τοῦ Δήμιτσα ἀναγνώσεως ἀμφιβολίας παρεκάλουν τὸν κ. Νώτην ὅπως μοι ἀποστείλῃ ἔκτυπον τῆς ἐπιγραφῆς, οὔτε ἤθελον οὔτε ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ ὅτι διὰ τοῦ ἐκτύπου θὰ ἐπηνωρθοῦντο σφάλματα πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα, ἀπίστευτα σφάλματα ἅτινα παραδοξότερα ὄντα εὑρίσκει ὁ ἐν τῇ «Μακεδονίᾳ» τάδε ἀναγινώσκων:

«Ὅτε ἀντέγραψα αὐτήν, φωτογραφεῖον ἐν Βιτωλίοις δὲν ὑπῆρχεν. Βραδύτερον δὲ συστηθέντος τοιούτου [ποίου;], ἐπειδὴ εἶχον πολλὰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς πρώτης ἀντιγραφῆς, ἔλαβον δεύτερον ἀντίγραφον διὰ τῆς φωτογραφίας, ὅπερ ἀπεδείχθη πιστότατον πάντων τῶν προηγουμένων (2) καὶ ἐπὶ τούτου βασίζεται ἡ ἐμὴ ἀνάγνωσις καὶ ἔκδοσις τῆς ἐπιγραφῆς (1). Πόσον δύσκολός ἐστιν ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἀνάγνωσις ἐπιγραφῶν, τοῦτο γινώσκουσιν ἐκ πείρας πάντες οἱ ἀσχοληθέντες εἰς τοιαύτας ἐργασίας ἀρχαιολόγοι. Κἀγὼ δὲ αὐτὸς ἐπείσθην περὶ τούτου ἐκ ταύτης κυρίως τῆς ἐπιγραφῆς· διότι ἐπανειλημμένως καὶ μετὰ μεγίστης προσοχῆς ἀντιγράψας αὐτὴν ἐκ τοῦ λίθου, ἐβεβαιώθην ὕστερον ἐκ τοῦ φωτογραφικοῦ ἀντιγράφου ὅτι πολλαχοῦ τὰ ἀντίγραφά μου εἶχον ἐλλείψεις καὶ ἐστεροῦντο τῆς δεούσης ἀκριβείας, ἣν παρέσχεν ἡ φωτογραφία. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου (3) ἐπισυνάπτω τὰς ἑπομένας παρατηρήσεις.—(1) Ταύτην λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Heuzey παρατηρεῖ «Ces monuments ont déjà été publiés et commen-

(1) Δήμιτσας: «ἡ . . . πλὰξ . . . ἔχει μῆκος μὲν δύο [;] σχεδὸν μέτρων, πλάτος δὲ ἑνός [;] ».

(2) Ἡ μὲν φωτογραφικὴ εἰκὼν πάντως ἦτο πιστή, ἀλλ' ἡ τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων γραμμάτων ἀνάγνωσις ποία τις ἐγένετο!

(3) Ἐν ταῖς «παρατηρήσεσιν» ὁ Δήμιτσας δὲν ἀποδεικνύει ὅτι «πολλαχοῦ τὰ ἀντίγραφα» αὐτοῦ «εἶχον ἐλλείψεις καὶ ἐστεροῦντο τῆς δεούσης ἀκριβείας» (θὰ ἀπεδείκνυε τοῦτο, ἂν κατέλεγε τὰ παλαιὰ αὐτοῦ σφάλματα· ὁ δὲ οὐδὲ ἓν αὐτῶν ἐμνημόνευσεν!), ἀλλὰ τοῦ Κουμανούδου καὶ τοῦ Παπαδοπούλου τὰ σφάλματα in extenso καταλέγει!

tés en Grèce par M. Coumanoudis, puis sur des copies plus exactes par M. G. Papadopoulos; enfin, avec plus de precision [!] encore par M. Dimitza . . .» Miss. archéol. de Macédoine».

Τούτοις ἐν σ. 296-299 ἕπονται αἱ «κριτικαὶ παρατηρήσεις» περὶ ὧν καὶ ἔσται μοι ὕστερον ὁ λόγος. Ἐνταῦθα δὲ λέγω ὅτι τοῦ κ. Νώτη, ᾧ καὶ δημοσίᾳ πολλὰς ὁμολογῶ χάριτας, τὸ ἔκτυπον τοσοῦτον εἶναι εὐκρινὲς ὥστε τῶν δεινοτάτων τοῦ μακαρίτου σφαλμάτων μίαν καὶ μόνην ἀναγκάζεταί τις νὰ εὕρῃ ἀληθῆ ἐξήγησιν, ὅτι ἐκεῖνος οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην εἶχεν ἀναγνώσεως καὶ ἐκδόσεως ἐπιγραφῶν ἐμπειρίαν, ὃ πρᾶγμα ἄλλως καὶ ὑπὸ ξένων καὶ ὑπ' ἐμοῦ πολλάκις ἤδη καὶ πολλαχῶς εἶναι ἀποδεδειγμένον (1).

Ἡ κατὰ τὸ ἔκτυπον ἔκδοσις (2) καὶ ἀνάγνωσις ἐμοῦ εἶναι ἥδε:

ΠΑΡΑΦΙΛΙΠΠΟΥΤΟΥΠΟΣΙΔΙΠΠΟΥΟΡΕΣΤΟΥ
ΤΟΥΟΡΕΣΤΟΥΓΡΑΜΘ8ΤΟΥΜΚΙΝΟΥΤΩΝΑΠΟΚΛΗ
ΡΩΘΕΝΤΩΝΠΡΟΕΔΡΩΝΔΟΓΜΤΟΣΑΝΓΑΦΗ· ΤΗ ΙΑ
ΤΟΥΔΑΙΣΙΟΥΜΗΝΟΣΤΟΥΓ̄Μ̄Σ̄ΕΤΟΥΣ· ΤΩΝ
ΠΕΡΙΒΑΡΒΑΡΟΝΦΙΛΙΠΠΟΥΕΝΔΕΡΡΙΟΠΩΠΟΛΙ
ΤΑΡΧΩΝΣΥΝΑΓΑΓΟΝΤΩΝΤΟΒΟΥΛΕΥΤΗΡΙΟΝ
Κ·ΦΙΛΩΝΟΣΤΟΥΚΟΝΩΝΟΣΠΟΗΣΑΜΕΝΟΥΛΟ
ΓΟΥΣΠΕΡΜ·ΟΥΕΤΤΙΟΥΦΙΛΩΝΟΣΤΟΥΘΕΙΟΥ
Κ·ΠΡΟΣΑΝΓΕΙΛΑΝΤΟΣΟΤΙΚ·ΤΕΩΝΗΝΕΑΥΤΟΥΠΑ
ΓΔΑΕΤΕΙΜΗΣΕΜΕΓΑΛΩΣΚ·ΤΕΛΕΥΤΩΝΟΥΔΕΤΗΣ
ΚΑΤΑΤΗΝΒΟΥΛΗΝΕΙΜΗΣΗΜΕΛΗΣΕΝΑΛΛΑΦΗΚΝ
ΑΥΤΗΚΑΤΑΔΙΑΘΗΚΗΝΔ΄· ΑΦ: ΕΝΑΕΚΤΩΝΚΑΤΕ
ΝΙΑΥΤΟΝΕΞΑΥΤΩΝΓΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΟΚΩΝ
ΗΜΕΡΑΝΑΓΟΥΣΑΟΥΕΤΤΙΟΥΒΩΛΑΝΟΥΕΟΡΤΑ
ΣΙΜΟΝΕΥΩΧΗΤΑΙΤΗΠΡΟΔΕΚΑΤΕΣΣΑΡΩΝ
ΚΑΛΑΝΔΩΝΝΟΕΜΒΡΙΩΝΕΔΟΞΕΝΤΗΒΟΥΛΗ
ΤΗΝΤΟΥΑΝΔΡΟΣΣΕΜΝΟΤΗΤΑΚ· ΒΟΥΛΗΣΙΝ
ΑΠΟΔΕΞΑΣΘΑΙΕΠΙΤΕΤΑΙΣΥΠΑΥΤΟΥΚΑΤΑ
ΤΗΝΔΙΑΘΗΚΗΝΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑΙΣΑΙΡΕΣΕΣΙΝ
ΤΟΤΑΡΓΥΡΙΟΝΛΑΒΕΙΝΚΑΙΚΑΤΕΝΙΑΥΤΟΝΑΓΕΙΝ
ΤΗΝΤΟΥΟΥΕΤΤΙΟΥΒΩΛΑΝΟΥΕΟΡΤΑΣΙΜΟΝΕΚ
ΤΩΝΤΟΚΩΝΗΜΕΡΑΝΚΑΙΜΗΤΕΤΟΥΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕ
ΝΟΥΚΕΦΑΛΑΙΟΥΑΠΑΝΑΛΙΣΚΕΙΝΤΙΕΙΣΕΤΕΡΑΝ
ΧΡΕΙΑΝΜΗΤΕΤΟΥΚΑΤΕΝΙΑΥΤΟΝΓΙΝΟΜΕΝΟΥΤΟ
ΚΟΥΑΛΛΩΣΟΔΟΥΣΦΙΛΩΝΗΘΕΛΗΣΕΝΤΟΤΑΡ
ΡΙΟΝΗΡΙΘΜΗΣΑΤΟΚΑΙΠΑΡΕΛΑΒΕΝΟΕΠΙΜΕΛΗ
ΣΤΩΝΤΗΣΒΟΥΛΗΣΔΗΝΑΡΙΩΝΛΟΥΚΙΟΣ
ΗΤΙΟΣ ΠΟΥΔΗΣ

.. τὰ ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» ΙΕ' (1903) σελ. 35-47 γεγραμμένα μοι.

. πάντα τῆς ἐπιγραφῆς τὰ γράμματα εἶναι ἴσα καὶ κανονικά· μέγιστον αὐμέτρησα 0015, ἐλάχιστον δὲ 0012.

Παρὰ Φιλίππου τοῦ Ποσιδίππου, Ὀρέστου τοῦ Ὀρέστου, Π(α)ραμόνου τοῦ Μ(ι)κίνου τῶν ἀποκληρωθέντων προέδρων δόγμ(α)τος ἀν(α)γραφή· τῇ ια´ τοῦ Δαισίου μηνὸς τοῦ γμσ´ ἔτους τῶν περὶ Βάρβαρον Φιλίππου ἐν Δερριόπῳ πολιταρχῶν συναγαγόντων τὸ βουλευτήριον κ(αὶ) Φίλωνος τοῦ Κόνωνος ποιησαμένου λόγους περ(ὶ) Μ. Οὐεττίου Φίλωνος τοῦ θείου κ(αὶ) προσανγείλαντος ὅτι κ(αὶ) περ(ι)ὼν τὴν ἑαυτοῦ πατρ(ί)δα ἐτείμησε μεγάλως κ(αὶ) τελευτῶν, οὐδὲ τῆς κατὰ τὴν βουλὴν τειμῆς ἠμέλησεν ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτῇ κατὰ διαθήκην δ(ηνάρια) ͵αφ´, ε(ἵ)να ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἐξ αὐτῶν γεινομένων τόκων ἡμέραν ἄγουσα Οὐεττίου Βωλανοῦ ἑορτάσιμον εὐωχῆται τῇ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν Νοεμβρίων, ἔδοξεν τῇ βουλῇ τὴν τοῦ ἀνδρὸς σεμνότητα κ(αὶ) βούλησιν ἀποδέξασθαι ἐπί τε ταῖς ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν διαθήκην γεγραμμέναις αἱρέσεσιν τό τ' ἀργύριον λαβεῖν καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἄγειν τὴν τοῦ Οὐεττίου Βωλανοῦ ἑορτάσιμον ἐκ τῶν τόκων ἡμέραν καὶ μήτε τοῦ προγεγραμμένου κεφαλαίου ἀπαναλίσκειν τι εἰς ἑτέραν χρείαν μήτε τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν γινομένου τόκου, ἀλλ' ὡς ὁ δοὺς Φίλων ἠθέλησεν. Τό τ' ἀργύριον ἠριθμήσατο καὶ παρέλαβεν ὁ ἐπιμελητὴς τῶν τῆς βουλῆς δηναρίων Λούκιος Λουκρήτιος Πούδης.

Καὶ νῦν περὶ τῶν τοῦ Δήμιτσα «κριτικῶν παρατηρήσεων».

1): «Ἐν τῷ β´ στίχῳ δυσκολίας παρέσχε τοῖς ἐκδόταις ἡ γραφὴ τῆς β´(1) λέξεως συγκειμένης κατὰ τὸ ἐμὸν ἀντίγραφον ἐκ τῶν ἀκολούθων ἰδιαζόντων γραμμάτων ρΑΜΘ8(2) καὶ ἀναγνωσθείσης ὑπὸ

(1) Γράφε: γ´.
(2) Γράφε: ΠΡΑΜΘ8.

μὲν τοῦ κ. Κουμανούδου ΓΡΑΜΟου, ὑπὸ δὲ τοῦ κ. Παπαδοπούλου Πραμόνου. Ἐμοὶ δὲ οὐδετέρα τῶν γραφῶν τούτων φαίνεταί μοι ὀρθὴ καὶ ἀληθής· διότι ὁ μὲν πρῶτος τὰ δύο πρῶτα γράμματα τῆς λέξεως, ἡνωμένα ὄντα P(1), ἐχώρισε καὶ τὸ α' αὐτῶν, ἔχον τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐπέκτασιν τῆς ὁριζοντείου [sc. γραμμῆς], ἐξέλαβεν ὡς Γ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Π, συνήθως ἔχοντος ἐπέκτασιν καὶ οὐχὶ τοῦ Γ, ὡς πρόδηλον γίνεται ἐκ τῆς πρώτης συλλαβῆς τῆς β' λέξεως τοῦ ἑπομένου στίχου PO(2)· δεύτερον δὲ τὸ δ' γράμμα M ὑπ' ἀμφοτέρων ἀνεγνώσθη μ, ἐν ᾧ ἐνταῦθα ἐτέθη N κατὰ πλεονασμὸν τῆς δ' καθέτου γραμμῆς ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ γ' ἀπαραλλάκτου γράμματος τοῦ ιθ' στίχου THM διαθήκην, ἔνθα οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι τὸ M ἐπέχει τόπον τοῦ N καὶ ἐκ τῆς τελευταίας συλλαβῆς τῆς προτελευταίας λέξεως τοῦ ια' στίχου HMEΛHΣEM, ἔνθα τὸ τελευταῖον M ἐτέθη ἀντὶ τοῦ N ἠμέλησεν καὶ οὐχὶ ἠμέλησεμ. Τρίτον δὲ τὸ ε' γράμμα τῆς αὐτῆς λέξεως Θ, ὅπερ ἀμφότεροι ἀνέγνωσαν καθαρὸν O, ἐστὶ Θ ἀναμφισβήτητον καὶ οὐχὶ O. Ἐντεῦθεν δὲ πρόδηλον ὅτι αἱ λέξεις ΓΡΑΜΟου καὶ Πραμόνου δὲν προκύπτουσιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ κατ' εἰκασίαν ἀνεγνώσθησαν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐκδοτῶν. Ἡ δὲ ἐκ τῶν γραμμάτων προκύπτουσα λέξις ἐστὶ Πράνθου».

Οὐδὲ τριχὸς πάντα ταῦτα εἶναι ἄξια· τὸ δ' γράμμα ὑπ' ἀμφοτέρων, τοῦ Κουμανούδου καὶ τοῦ Παπαδοπούλου, καλῶς ἀνεγνώσθη M ὃ καὶ οὐδαμῶς ἐτέθη ἀντὶ τοῦ N κατὰ πλεονασμὸν [!] τῆς δ' καθέτου γραμμῆς· εὐκρινὲς κεῖται ἐν τῷ 19 στίχῳ τὸ THN, οὐχὶ τὸ THM, καὶ ἐν τῷ 11 τὸ HMEΛHΣEN, οὐχὶ τὸ HMEΛHΣEM· τὸ ε' γράμμα ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ O μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου ἐλάσσονος N (=τῷ ON, ὃ καὶ ὁ Παπαδόπουλος ἀνέγνω)· ἡ ἐκ τῶν γραμμάτων προκύπτουσα λέξις εἶναι

Π(α)ραμόνου

οὐδαμῶς δὲ

Πράνθου

1) Γράφε: ΠΡ.
2) Γράφε: ΠΡΟ

ὅ πεπλασμένον ὄνομα καὶ ἐν τῷ «Ἀλφαβητικῷ πίνακι» τῆς «Μακεδονίας» ἐν σελ. 1026 ἀνεγράφη: «Πράνθου»!

2): «Οὐχ ἧττον δὲ μεταβολὴν ὑπέστη καὶ ἡ γ' λέξις τοῦ β' στίχου ΤΟΥΛΙΚΝΟΥ, ἣν ὁ μὲν κ. Κουμανούδης, συνενώσας τὸ ἄρθρον μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Κ θεὶς Α, ἀνέγνω ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ, ὁ δὲ κ. Παπαδόπουλος, προσθεὶς Ι μεταξὺ τοῦ Κ καὶ Ν, ἀνέγνω Λικίνου(1), ὅπερ καὶ ὀρθὸν φαίνεταί μοι, γενομένης συγκοπῆς τοῦ Ι, ὡς ἐν ἄλλαις πολλαῖς λέξεσιν ἐγένοντο τοιαῦται συγκοπαί. Καὶ τῆς γ'(2) λέξεως τοῦ αὐτοῦ στίχου ὁ μὲν Κουμανούδης παρέλαβε τὰς 3 συλλαβὰς ἀποκλη ἐν τῷ στίχῳ, ὁ δὲ Παπαδόπουλος μόνον τὰς δύο καὶ τὴν γ' κλη μετέθεσεν ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ».

Τὸ ὄνομα κατὰ τὸ ἔκτυπον ἀσφαλῶς εἶναι

Μ(ι)κίνου

οὐδαμῶς δὲ τὸ πεπλασμένον

Λικ(ί)νου

ὃ παραδόξως δὲν ἀνεγράφη ἐν τῷ πίνακι.

3): «Καὶ ἐν τῷ ε' στίχῳ τὴν κατὰ τὸ ἀντίγραφόν μου λέξιν ΒΑΡΟΛΡΟΝ ὁ μὲν κ. Κουμανούδης ἀνέγνω Βάριδρον, ὁ δὲ κ. Παπαδόπουλος μετεμόρφωσεν αὐθαιρέτως εἰς ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ, ὅπερ ἀτοπώτατον».

Τὸ ἔκτυπον φέρει εὐκρινέστατον τὸ

ΒΑΡΒΑΡΟΝ

ὃ ὄνομα βαρβαρώτατα μετεμορφώθη εἰς τὸ

Βάρολρον

(1) Τὰ διάστροφα ταῦτα ἐννοεῖς οὑτωσὶν ἀναγινώσκων: «Οὐχ ἧττον δὲ μεταβολ... ὑπέστη καὶ ἡ ε' λέξις τοῦ 6' στίχου ΛΙΚΝΟΥ, ἣν ὁ μὲν κ. Κουμανούδης, συνενώ[σας] τὸ ἄρθρον ΤΟΥ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Κ θεὶς Α, ἀνέγνω ΙΟΥΛΙ[Α]ΝΟΥ, ὁ δὲ κ. Παπαδόπουλος . . . ».

(2) Γράφε: ζ'.

τοῦτο δὲ τὸ τερατῶδες ἀνεγράφη καὶ ἐν τῷ πίνακι ἐν σελ. 1016: «Βάρολρον»!

Ἐν παρόδῳ παρατηρῶ ὅτι ἐν τῇ «Μακεδονίᾳ» ὑπὸ τοῦ συγγραφέως πολλὰ τὰ δεινὰ ἔπαθον καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, γεύματος δὲ χάριν ἀναγράφω ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς.

Ἐν σελ. 46 ὁ Δήμιτσας κατὰ τὸν Delacoulonche ἐξέδωκε τῆς Ἐδέσσης (τῶν Βοδενῶν) ἐπιγραφὴν

ΦΛΑ ☙ ΠΡΟϹΔΟΧΗΛΑ
ΓΟΝΙΤѠΑΝΔΡΙ

ἣν καὶ ἀνέγνω

Φλα(βία) Προσδοχῆλα
Γονίτῳ τῷ ἀνδρὶ

παρατηρήσας καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὰ ὀνόματα Προσδοχῆλα καὶ Γόνιτος ἴσως μόνον ἐνταῦθα ἀπαντῶσι». καὶ ὁ ἀπειρότατος συνορᾷ ὅτι ἀναγνωστέον

Φλα(βία) Προσδοχὴ Λα-
γόνι τῷ ἀνδρί.

Ἐν σελ. 70 κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξέδωκε τῆς Βεροίας ἐπιγραφὴν

ΤΟΝΔΙΛΒΙΟΥ
ΛΡΧΙΕΡΕΑΤΩΝ
ΣΕΒΑCΤΩΝ

ἣν καί, παρατηρήσας ὅτι αὕτη ὑπὸ τοῦ Delac. ἐξεδόθη «ἄνευ τινὸς ἀναγνώσεως καὶ παρατηρήσεως» ἀνέγνω αὐτὸς

Τὸν Δίλβιον
Ἀρχιερέα τῶν
Σεβαστῶν·

λίπει ὅτι ἀναγνωστέον

Τὸν διὰ βίου
ἀρχιερέα τῶν
Σεβαστῶν;

Ἐν σ. 80 κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξέδωκε τῆς αὐτῆς πόλεως ἐπιγραφὴν

ΜΑΡЄΑCΤΑΦΟ

καὶ παρατηρήσας ὅτι αὕτη ὑπὸ τοῦ Delac. ἐξεδόθη «ἄνευ ἀναγνώσεως καὶ παρατηρήσεώς τινος» ἀνέγνω αὐτὸς

Μαρέας τάφο[ς]

καὶ παρετήρησε «τὸ ὄνομα ΜΑΡΕΑC ἄγνωστόν ἐστιν ἀλλαχόθεν»· σὺ δὲ ἀνάγνωθι

Μάρθας τάφο[ς].

Ἐν σελ. 464 κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξέδωκε τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιγραφὴν

ΑΥΡ⁓ ΜΑΡΚΕΑΛΕΙΝΑΙΩΚΡΑΤΙΣΤΩΑΙΛΙΩ

καὶ παρατηρήσας ὅτι ταύτην ὁ Delac. ἐξέδωκεν «ἄνευ ἀναγνώσεως καὶ παρατηρήσεώς τινος» αὐτὸς ἀνέγνω

Αὐρ. Μαρκέα Λειναίῳ κρατίστῳ Αἰλίῳ

δέον

Αὐρ. Μαρκελλεῖνα τῷ κρατίστῳ Αἰλίῳ.

Ἐν σελ. 753 ἀνεδημοσίευσεν ἣν τῶν Φιλίππων ἐπιγραφὴν

ΒΑΣΙΕΛΑΣΒΙΘΥΟΣΜΟΣ
ΙΔΩΝΙΩΒΑΣΙΛΕΟΥ

αὐτὸς ἐξέδωκεν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» 1881 σελ. 225, ἀνέγνω δὲ

Βασιέλας Βιθύοσμος
Ἰδωνίῳ Βασιέλου

δέον

........Βίθυος Ποσ-
ιδωνίῳ ....

Καὶ τὰ τέρατα «Βιθύοσμος», «Γονίτῳ», «Δίλβιον», «Ἰδωνίῳ», «Λειναίῳ», «Μαρέας», «Μαρκέα» καὶ «Προσδοχήλα», τὰ ἀδελφὰ τῶν «Βάρολρον», «Λικίνου» καὶ «Πράνθου» (1), ἀνεγράφησαν ἐν τῷ πίνακι τῆς «Μακεδονίας» σελ. 1017, 1020, 1022, 1023 καὶ 1026.

4): «Ἐν τῷ θ' στίχῳ τὴν προτελευταίαν (2) λέξιν ὁ μὲν κ. Κουμανούδης ἀνέγνωσε πρότ(ερον) συμπληρωματικῶς, ὁ δὲ κ. Παπαδόπουλος ἀνέγνω πρώην, προσθεὶς τὸ η, ὅπερ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ μου».

Ἐν τῷ ἐκτύπῳ διακρίνονται τὰ γράμματα

ΠΕΡΩΝ

τὰ τρία πρῶτα ἀλλήλοις συνδεδεμένα, τὸ δὲ Ν τῷ ἑπομένῳ ΤΗ· ἡ λέξις ἄρα ἀναγνωστέα

περ(ι)ὼν

οὐδαμῶς οὔτε πρότ(ερον) οὔτε πρώην οὔτε πρώ(η)ν· καὶ καλλίστη ἡ παράθεσις «καὶ περιὼν . . . καὶ τελευτῶν».

5): «Ἐν στίχῳ ι' τῆς μὲν α' λέξεως συγκόπτεται τὸ Ι καὶ συνενοῦται τὸ Τ μετὰ τοῦ Ρ, ὅπερ οὐδέτερος τῶν ἐκδοτῶν παρετήρησεν. Τὴν δὲ β' λέξιν ὁ μὲν κ. Κουμανούδης ἔγραψε κοινῶς διὰ τοῦ Ι ἐτίμησε καθὼς καὶ τὴν γ' (3) λέξιν τοῦ ἑπομένου ια' στίχου τειμῆς, ἔνθα τὸ ἀντίγραφόν μου ἔχει καὶ συγκοπὴν τοῦ Ι, ἕνωσιν τοῦ Τ μετὰ τοῦ προηγουμένου Ν καὶ τοῦ Μ μετὰ τοῦ Η. Τὴν δὲ τελευταίαν λέξιν ὁ μὲν πρῶτος ἀνέγνω «ἀφῆκεν», ὁ δὲ δεύτερος αὐτογνωμόνως συμπληρώσας ἔγραψεν «ἀφίησιν». Καὶ τὸ Μ ἐν τῇ λέξει ΗΜΕΛΗΣΕΜ ἐτέθη ἀντὶ Ν ὡς προηγουμένως εἶπον».

Ἐν τῷ ἐκτύπῳ κεῖται τὸ

ΤΕΙΜΗΣ

καί, ὡς προηγουμένως εἶπον, τὸ

ΗΜΕΛΗΣΕΝ

(1) Πρόσθες τούτοις καὶ τὸ «Θᾶκος», περὶ οὗ Δημιτσείου κυρίου (!) ὀνόματος ἴδε γεγραμμένα μοι ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» ΙΕ' (1903) σελ. 42.

(2) Γράφε: προπροπροτελευταίαν (!).

(3) Γράφε: δ'.

ὀρθῶς δὲ ἐκεῖνο μὲν ἀνέγνω ὁ Παπαδόπουλος, τοῦτο δὲ οὗτός τε καὶ ὁ Κουμανούδης.

6): «Ἐκτὸς δὲ τῶν διαφορῶν τούτων τοῦ κειμένου παρατηρῶ ὅτι ἡ ὀρθοτέρα ἐστὶν ἡ γραφὴ «ἀν(α)γραφὴ» κατὰ δοτ. πτῶσιν «ἀναγραφῇ» ἀντὶ ὀνομαστικῆς» (1).

Μόνη ὀρθὴ ἀνάγνωσις εἶναι ἡ ἀναγραφή κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν.

7): «Ἡ ἐκτὸς (2) τῆς ἐν τῷ Κ(ΑΙ) συνδέσμῳ γενομένης συγκοπῆς τῆς διφθόγγου αι ὑπάρχει συγκοπὴ καὶ τοῦ ι ἐν τῇ λέξει ΠΑΤΡΔΑ καὶ τοῦ α ἐν τῇ λέξει ΔΟΓΜΤΟΣ (3). Τέταρτον δὲ [sc. παρατηρῶ] ὅτι αἱ ἐν τῷ ι' καὶ ια' στίχῳ λέξεις ΕΤΕΜΊΣΕ (4) καὶ ΤΕΜΗΣ γράφονται διὰ τῆς διφθόγγου ει καὶ τοῦ φωνήεντος ε ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ι, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ τοῦ ιγ' στίχου ΓΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ἀντὶ γινομένων, ὅπως παραδόξως φέρεται ἐν τῇ τοῦ κδ' στίχου λέξει ◻ΝΟΜΕΝΟΥ, ἐν ᾗ μοναδικὴ φαίνεται ἡ συνένωσις τοῦ Γ καὶ Ι εἰς ἓν τετράγωνον ἀντὶ τοῦ συνήθους ΓΙ. — (5) Ὁ συνδυασμὸς οὗτος τοῦ Γ καὶ Ι εἰς ἓν τετράγωνον μοναδικὸς φαίνεταί μοι· διότι οὐδαμοῦ ἠδυνήθην νὰ εὕρω αὐτὸν ἀντὶ ΓΙ, ἀλλὰ μόνον ἀντὶ τοῦ Ο, τοῦ ὁποίου διάφορα σχήματα εἰσὶ τὰ ἑξῆς Ο ο ◇ ◻. Franz p. 244. Μήπως ἐσφαλμένως ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου τῆς ἐπιγραφῆς;».

Τί πρῶτον καὶ τί ὕστατον εἴπῃ τις περὶ τῆς «κριτικωτάτης» ταύτης «παρατηρήσεως»;

Καὶ ἔμπροσθεν ὁ Δήμιτσας παρετήρησε «...τειμῆς, ἔνθα τὸ ἀντίγραφόν μου ἔχει καὶ συγκοπὴν τοῦ Ι»· ἀναγκαζόμενος ἵνα καὶ ἐγὼ ταὐτολογήσω (5) παρατηρῶ ὅτι ἐν τῷ ἐκτύπῳ κεῖται τὸ

ΤΕΙΜΗΣ

(1) Τὰ διάστροφα ταῦτα ἐννοεῖς ἀναγινώσκων «...παρατηρῶ ὅτι ὀρθοτέρα ἐστὶν ἡ γραφὴ «ἀναγραφῇ» κατὰ δοτικὴν πτῶσιν ἀντὶ ὀνομαστικῆς «ἀναγραφή.» ».

(2) Γράφε: Ἐκτὸς (ἄνευ τοῦ Ἡ).

(3) Ταῦτα καὶ ἔμπροσθεν ὁ Δήμιτσας παρετήρησεν,: «Ἐν στίχῳ ι' τῆς μὲν α' λέξεως συγκόπτεται τὸ Ι» καὶ «ἡ συγκοπὴ τοῦ α' [γράφε α] ἐν τῇ 6' συλλαβῇ τῆς λέξεως ΔΟΓΜΤΟΣ»· ὁ μακαρίτης οὐ μόνον ἠσμένιζεν ἀφορήτῳ ταὐτολογίᾳ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀνύποπτος ἐξέδιδε καὶ δὶς καὶ τρίς, ἄλλο κατ' ἄλλον ἐκδότην· ἰδὲ καὶ τὰ ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» ΙΕ' (1903) σελ. 37.

(4) Γράφε: ΕΤΕΙΜΊΣΕ.

(1) Τοῖς ἐν τῷ προηγουμένῳ 3 ὑποσημειώματι γεγραμμένοις μοι προστίθημι τὰ ἑ

ὃ καὶ ὁ Παπαδόπουλος ἀνέγνω.

Μοναδικὴ ἀληθῶς εἶναι ἡ περὶ τοῦ (δῆθεν) ☐ΝΟΜΕΝΟΥ παρατήρησις, τοσοῦτο δὲ πολύτιμος ὥστε καὶ διπλῆ αὕτη παρετέθη ἡμῖν· ἐν δὲ τῷ ἐκτύπῳ εὐκρινέστατον κεῖται τὸ

ΓΙΝΟΜΕΝΟΥ

Ὁ Δήμιτσας τὰ ΓΙ ἀναγνοὺς ☐ κατήντησε καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν ὅτι τὴν συνένωσιν τοῦ Γ καὶ τοῦ Ι «εἰς ἓν τετράγωνον», τὸν συνδυασμὸν τοῦτον τοῦ Γ καὶ τοῦ Ι «εἰς ἓν τετράγωνον» εὗρε μόνον ἀντὶ τοῦ Ο, οὗ γράμματος καὶ καταλέγει ἡμῖν τὰ παντοῖα σχήματα παραπέμπων εἰς τὰ τοῦ Franz! Μὴ χειρότερα!

Αὗται καί τινες ἄλλαι περὶ συμπλοκῶν, συνηθεστάτων, γραμμάτων καὶ παραλείψεων καὶ περὶ σφαλμάτων τοῦ Κουμανούδου καὶ τοῦ Παπαδοπούλου εἶναι τοῦ Δήμιτσα αἱ «κριτικαὶ παρατηρήσεις» αἱ τρεῖς ὅλας μεγάλας σελίδας κατέχουσαι, 296-298. Πρὸ τούτων αἱ μὲν σελίδες 293 καὶ 294 ἔχουσι τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, αἱ δὲ 294 καὶ 295 τὰ κατὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς εὑρέσεως αὐτῆς. Ταῖς «κριτικαῖς παρατηρήσεσιν» ἀκολουθεῖ ἐν σελ. 299 πίναξ τῶν διαφορῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι Κουμανούδου, Παπαδοπούλου καὶ Δήμιτσα.

Ἐν ταῖς σελίσι 300 καὶ 301 κεῖται ἡ «ἑρμηνεία τοῦ περιεχομένου», περὶ ἧς καὶ ἔσται μοι ὕστερον ὁ λόγος. Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι τὸ ἔκτυπον σπουδαίαν τῆς ἐπιγραφῆς ἀληθῆ γραφὴν ἐχαρίσατο ἡμῖν καὶ τὴν ἐν στίχῳ 12 ἵνα ἀντὶ τοῦ ἐφ' ᾧ: ἀνελλήνιστον εἶναι τὸ «ἐφ' ᾧ . . . εὐωχῆται». Προσοχῆς ἄξιον εἶναι τὸ Η ἐν στίχῳ 7: θὰ ἠπατᾶτό τις, νομίζω, ἀναγινώσκων αὐτὸ η (ποησαμένου) ἀντὶ τοῦ ιη (ποιησαμένου). — Ἐν τέλει προστίθημι ὅτι ὁ Δήμιτσας ἀνέγνω καὶ «τὸ τἀργύριον» (=τοῖς «τὸ τὸ ἀργύριον»!) δίς, ἐν στ.

Ὁ Δήμιτσας ἐν τῷ «Προλόγῳ» σελ. ιζ' γράφει: «. . . αἱ μέχρι τοῦδε γνωσθεῖσαί μοι καὶ ἐν τῇ βίβλῳ [τῇ «Μακεδονίᾳ»] ἀναγραφεῖσαι 1409 ἑλληνικαὶ καὶ 189 λατινικαὶ ἐπιγραφαί, ἐν αἷς οὐκ ὀλίγαι ἀνέκδοτοι» · αἱ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου τὸ πρῶτον ἐν τῇ [Μακ]εδονίᾳ» ἐκδοθεῖσαι ἐπιγραφαί, αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ «ἀνέκδοτοι» εἶναι ἐλαχιστό[ταται] -- σχεδὸν δὲ ἅπασαι τῆς «Μακεδονίας» αἱ ἐπιγραφαὶ ἀντεγράφησαν ἐκ τῶ[ν] [τῶ]ν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων ἀρχαιολόγων, ὧν πολλαχοῦ πολλαχῶς διεστρά[φησα]ν καὶ παρεμορφώθησαν τά τε κείμενα, καὶ τὰ κατὰ τὰ κεφαλαῖα γράμματα καὶ τὰ [κατὰ τ]ὰ μικρά, καὶ αἱ παρατηρήσεις.

20 «τὸ τἀργύριον λαβεῖν» καὶ 25 καὶ 26 «τὸ τἀργύριον ἠριθμήσατο».

Ἐν τῇ «ἑρμηνείᾳ τοῦ περιεχομένου» ὁ Δήμιτσας παρατίθεται «περίληψιν» τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιγραφῆς.

1): «Φίλων τις υἱὸς τοῦ Κόνωνος Μακεδών, κάτοικος τῆς πόλεως Δερριόπου ὡμίλησεν ἐν τῇ βουλῇ ὅτι ὁ θεῖος αὐτοῦ Μ. Οὐέττιος Φίλων εὐεργετήσας τὴν πόλιν, κατέλιπε τελευτῶν διὰ διαθήκης 1500 δηνάρια ἵνα ἐκ τῶν ἐνιαυσίων τόκων τοῦ κεφαλαίου τούτου τελῆται ἑορτὴ κατ' ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Οὐεττίου Βωλανοῦ, πάτρωνος τοῦ Οὐεττίου Φίλωνος. Τὴν πρότασιν ταύτην παραδεχθεῖσα ἡ βουλή, ἀπεφάσισε νὰ τελῇ τὴν ἐνιαύσιον ἑορτὴν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ δωρητοῦ τῇ 18 Ὀκτωβρίου καὶ λαβοῦσα τὸ ἀργύριον παρέδωκεν εἰς τὸν ἐπιμελητὴν τῶν δηναρίων Λούκιον Λουκρήτιον Πούδην (1). Παράδοξος φαίνεταί μοι ἡ διπλῆ χρονολογία ἐν τῷ δόγματι τούτῳ. Διότι, ἐν ᾧ ἐν τῇ ἀποκληρώσει τῶν προέδρων καὶ τῇ ἀναγραφῇ τοῦ δόγματος ἐτέθη Μακεδονικὴ χρονολογία. ἡ τῆς ἑορτῆς τελετὴ ὡρίσθη κατὰ Ῥωμαϊκὴν χρονολογίαν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐγένετο τῇ ια' τοῦ Μακεδονικοῦ μηνὸς Δαισίου, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν Ἰούλιον, ἡ δὲ δευτέρα ὡρίσθη νὰ τελῆται τῇ πρὸ δεκατεσσάρων Καλανδῶν Νοεμβρίων ἤτοι τῇ 18 Νοεμβρίου».

2): «Δυσκολίας παρέχει καὶ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς βάσεως τῆς χρονολογίας, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ μνημονευόμενος ἀριθμὸς ΓΜΣ =243. Ὁ κ. Παπαδόπουλος ἀδιστάκτως μὲν πιστεύει, ἄνευ ὅμως ἀποδείξεώς τινος, ὅτι βάσις τῆς ἡμετέρας χρονολογίας ὑπόκειται τὸ ἔτος 148 π. Χ. ὅτε ἐπὶ Ἀνδρίσκου τοῦ καὶ Ψευδοφιλίππου ἐπικληθέντος καὶ ὡς υἱοῦ τοῦ Περσέως κηρυχθέντος ἡ Μακεδονία ἀποστᾶσα καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου καταβληθεῖσα ὑπὸ Μετέλλου, ἐκηρύχθη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν ὑπολογισμὸν ἀντιστοιχεῖ ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς πρὸς τὸ 95 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ αὐτοκράτορος Δομετιανοῦ. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἐξελέγχεται ἐσφαλμένη διὰ δύο λόγους τοὺς ἑξῆς· Πρῶτον μὲν διότι οἱ Ῥωμαῖοι πολλὰς ὑποστάντες θυσίας πρὸς καταστολὴν τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀνδρίσκου, δυσκόλως ἤθελον ἐπιτρέψει τοῖς Μακεδόσι νὰ θέσωσιν ὡς βάσιν τῆς χρονολογίας ἐν δημοσίοις μάλιστα μνημείοις

(1) Ἡ αἰτιατικὴ τοῦ Πούδης (Pudens) ὀνόματος πτῶσις εἶναι Πούδεντα.

ἀποτρόπαιον αὐτοῖς γεγονός· δεύτερον δέ, ὅπερ καὶ κυριώτατον, διότι, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας πάσης ἐρευνήσας τὰς ὑπὸ τοῦ Βοικχίου ἐκδοθείσας Μακεδονικὰς ἐπιγραφάς, οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα εὑρεῖν ἠδυνήθην, βάσιν ἔχον τὴν ἀπὸ Ἀνδρίσκου χρονολογίαν, ἀλλὰ τῶν μὲν πλείστων ἐπιγραφῶν ἡ χρονολογία ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Μακεδονία, ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ καταστᾶσα, συνηνώθη μετὰ τῆς Θεσσαλίας, Ἑλλάδος καὶ Ἰλλυρίας. Τινῶν δὲ ἀνάγεται εἰς αὐτοκράτορας, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἐγένοντο αἱ ἐπιγραφαί. Ὥστε κατὰ ταῦτα ὁ ἀριθμὸς τῆς χρονολογίας ΓΜΣ = 243 ἀντιστοιχεῖ οὐχὶ πρὸς τὸ ἔτος 99 (1), ἀλλὰ πρὸς τὸ 97 μ. Χ. ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Νερούα».

Τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν λογικὴν ἀμφοτέρων τῶν λόγων τοῦ Δήμιτσα κρινάτω ὁ ἀναγνώστης· ἐγὼ τόδε μόνον παρατηρῶ, ὅτι πάντες οἱ νῦν ἀρχαιολογοῦντες τὸ ἔτος 148 δέχονται ὡς ἀρχὴν ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τῶν ἐτῶν τῆς Μακεδονικῆς χρονολογίας καὶ τὸ 32/31 ἐν τῷ τῶν ἐτῶν Σεβαστοῦ, ἀντὶ τοῦ ἔτους 146 καὶ τοῦ 30, εἰσηγησαμένου τοῦ Kubitschek, Arch.-epigr. Mittheil. aus Oest.-Ungarn XIII (1890) σελ. 120· ἰδὲ καὶ τὰ τῶν Pauly-Wissowa ἐν τῇ λέξει aera. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔτος ΓΜΣ=τῷ 243-148, τῷ 95 μ.Χ.

3) : «Χρήσιμον ὑπολαμβάνω νὰ ἐπισυνάψω ὀλίγας λέξεις καὶ περὶ τοῦ δωρηθέντος χρηματικοῦ κεφαλαίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ γενομένου δόγματος. Τοῦτο δὲ ὁ μὲν κ. Κουμανούδης ἀνέγραψεν εἰς Φ = 500 δηνάρια, ποσὸν μικρὸν καὶ ἀνεπαρκὲς πρὸς μίαν εὐωχίαν τῆς βουλῆς· ὁ δὲ κ. Παπαδόπουλος ὀρθῶς ὑπελόγισεν εἰς ΑΦ = 1500. Τούτου δὲ ὁρισθέντος, ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθῇ ποίαν ἀξίαν ἔχουσι τὰ 1500 δηνάρια ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἡμέτερα νομίσματα ἵνα ἐννοηθῇ καὶ τὸ ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν προκύπτον ποσὸν πρὸς εὐωχίαν τῆς βουλῆς. Τὸ δηνάριον νόμισμα Ῥωμαϊκόν, κατὰ μὲν τὴν ἐτυμολογίαν τῶν ἀρχαίων ἐσήμαινε τὸ αἶρειν τὰ δεινά (4), κατὰ δὲ τοὺς ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς τῶν νεωτέρων εἶχεν ἀξίαν ὡς ἔγγιστα δραχμῆς. Ὥστε τὸ κεφάλαιον 1500 δηναρίων ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἰσαρίθμους δραχμάς, ὁ δὲ ἐνιαύσιος τόκος τούτων ὑπολογιζόμενος πρὸς 10 τοῖς $^0/_0$ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 150 δραχμάς, αἵτινες ἐδαπανῶντο εἰς τὴν εὐωχίαν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βλάβης τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὴν

(1) Γράφε : 95.

ῥητὴν ἐντολὴν τοῦ δωρητοῦ. — (4) Ἐτυμολογία Γουδ. σ. 142, 35. «Τί ἐστι δηνάριον; Τὸ τὰ δεινὰ αἴρειν παρεχόμενον.» ».

Ταῖς ἑρμηνευτικαῖς ταύταις παρατηρήσεσιν, ὧν τὴν «χρησιμότητα» αὐξάνει ἡ ἐξίσωσις τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νῦν δραχμῆς («τὰ ἡμέτερα νομίσματα») καὶ ἡ παράθεσις τῆς ἐτυμολογίας (!) τῆς λέξεως δηνάριον, ἀκολουθοῦσιν ἐν σελ. 302 - 304 «Συμπληρωματικὰ περὶ Δερριόπου» ἐν οἷς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ Τζεπιγκόβου καὶ τῆς Δερριόπου χώρας καὶ πόλεως. Τῶν «συμπληρωματικῶν» τούτων παρατίθημι τὸ χωρίον

«Ἡ λέξις πολιτάρχαι σημαίνει τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν μιᾶς πόλεως καὶ οὐχὶ χώρας, ἔχουσα δικαίωμα νὰ συγκαλῇ τὴν βουλὴν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ»

ὃ καὶ τὴν ἀξίαν τῶν «συμπληρωματικῶν» ἐμφαίνει.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 14 Δεκεμβρίου 1906.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΝΙΜΠΟΡΓΕΙΟΥ

Εἶναι γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ ἱστορία τῆς λ. Νιμποργειοῦ· ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ἡμετέρων τε καὶ ἀλλοδαπῶν φιλολόγων ὡς ἀκραιφνῶς Ἑλληνική, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐμπόριον (ἐμπορεῖον) μετὰ τοῦ ἐν ἀρχῇ προσκολληθέντος ν ἐκ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου τὸν (τὸν ἐμπορειόν). ὁπότε πρὸ δεκαπενταετίας ἐν ἔτει 1892 ὁ μακαρίτης Ἀ. Μηλιαράκης, ὁ τοσαύτας προσενεγκὼν εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας, διὰ τῆς ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑστίᾳ» (1) δημοσιευθείσης διατριβῆς αὐτοῦ ὑπὸ νέαν ὅλως παρουσίασεν ὄψιν τοῖς φιλολογοῦσι τὸν Νιμποργειόν (2). Ἰσχυρίσθη δηλ., ὑπὸ τοῦ Ducange κυρίως παρασυρθείς, ὅτι ἡ λ. εἶναι φραγκικῆς προελεύσεως σύνθετος ἐκ τοῦ νιό (= νέον) - μποῦργον (bourg), ὥστε νὰ σημαίνῃ προάστιον, νεάπολιν καὶ προσήγαγεν ἀποδείξεις τοῦ ἰσχυρισμοῦ ἐκείνου αἵτινες ἀμφιβάλλω ἂν ἔπεισαν τότε πάντας. Ἡμεῖς ἐρχόμεθα διὰ τῆς παρούσης μελέτης τὸ μὲν νἀναιρέσωμεν τὰς ἀποδείξεις ἐκείνας, τὸ δὲ νὰ προσαγάγωμεν νέας, δι' ὧν θέλει καταφανῆ ὅτι ὁ νεοελληνικὸς Νιμποργειός εἶναι αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἐμπορεῖον.

Σφάλμα τοῦ Μηλ. ὑπῆρξεν ὅτι οὐδαμῶς ἠρεύνησεν τὸ ζήτημα ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι γράφει μὲν ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ διατριβῇ αὐτοῦ ὅτι «ἡ τοιαύτη (δηλ. ἀπὸ τοῦ ἐμπορεῖον) παραγωγὴ τῆς λ. εἶνε ἐντελῶς ἐσφαλμένη καὶ ἀνυπόστατος ὡς ἐξήγαγον ἐκ μεταγενεστέρων ἐτυμολογικῶν ἐρευνῶν», ἀλλ' ἔδει ἐν τοιαύτῃ ἐτυμολογικῇ ἐρεύνῃ νὰ ἐξακριβωθῇ πρῶτον πῶς προφέρεται ἡ λ. ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἑκασταχοῦ καὶ εἶτα νὰ σχετισθῇ πρὸς ἄλλας. Οὐδεμίαν ὅμως ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν προφορὰν τῆς λ., διὸ ἀδιαφόρως γράφει ταύ·
· Νειμπουργιό, ὁτὲ δὲ Νειμποργιό, οἷον «ἤδη ἐρχό-
ιγματευθῶμεν . . . πλειότερά τινα γράφοντες περὶ τοῦ

:όμῳ τοῦ ἔτους ἐκείνου 1892 σελ. 409 κ. ἑ.
-·- ²ρθῆς γραφῆς γίνεται λόγος κατωτ.

ρητὴν ἐντολὴν τοῦ δωρητοῦ. — (4) Ἐτυμολογία Γουδ. σ. 142, 35. «Τί ἐστι δηνάριον; Τὸ τὰ δεινὰ αἴρειν παρεχόμενον.» ».

Ταῖς ἑρμηνευτικαῖς ταύταις παρατηρήσεσιν, ὧν τὴν «χρησιμότητα» αὐξάνει ἡ ἐξίσωσις τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νῦν δραχμῆς («τὰ ἡμέτερα νομίσματα») καὶ ἡ παράθεσις τῆς ἐτυμολογίας (!) τῆς λέξεως δηνάριον, ἀκολουθοῦσιν ἐν σελ. 302 - 304 «Συμπληρωματικὰ περὶ Δερριόπου» ἐν οἷς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ Τζεπιγκόβου καὶ τῆς Δερριόπου χώρας καὶ πόλεως. Τῶν «συμπληρωματικῶν» τούτων παρατίθημι τὸ χωρίον

«Ἡ λέξις πολιτάρχαι σημαίνει τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν μιᾶς πόλεως καὶ οὐχὶ χώρας, ἔχουσα δικαίωμα νὰ συγκαλῇ τὴν βουλὴν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ»

ὃ καὶ τὴν ἀξίαν τῶν «συμπληρωματικῶν» ἐμφαίνει.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 14 Δεκεμβρίου 1906.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΝΙΜΠΟΡΓΕΙΟΥ

Εἶναι γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ ἱστορία τῆς λ. Νιμποργειοῦ· ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ἡμετέρων τε καὶ ἀλλοδαπῶν φιλολόγων ὡς ἀκραιφνῶς Ἑλληνική, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐμπόριον (ἐμπορεῖον) μετὰ τοῦ ἐν ἀρχῇ προσκολληθέντος ν ἐκ τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου τὸν (τὸν ἐμπορειόν), ὁπότε πρὸ δεκαπενταετίας ἐν ἔτει 1892 ὁ μακαρίτης Ἀ. Μηλιαράκης, ὁ τοσαύτας προσενεγκὼν εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας, διὰ τῆς ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑστίᾳ» (1) δημοσιευθείσης διατριβῆς αὐτοῦ ὑπὸ νέαν ὅλως παρουσίασεν ὄψιν τοῖς φιλολογοῦσι τὸν Νιμποργειόν (2). Ἰσχυρίσθη δηλ., ὑπὸ τοῦ Ducange κυρίως παρασυρθείς, ὅτι ἡ λ. εἶναι φραγκικῆς προελεύσεως σύνθετος ἐκ τοῦ νιό (= νέον) - μποῦργον (bourg), ὥστε νὰ σημαίνῃ προάστιον, νεάπολιν καὶ προσήγαγεν ἀποδείξεις τοῦ ἰσχυρισμοῦ ἐκείνου αἵτινες ἀμφιβάλλω ἂν ἔπεισαν τότε πάντας. Ἡμεῖς ἐρχόμεθα διὰ τῆς παρούσης μελέτης τὸ μὲν νἀναιρέσωμεν τὰς ἀποδείξεις ἐκείνας, τὸ δὲ νὰ προσαγάγωμεν νέας, δι' ὧν θέλει καταφανῆ ὅτι ὁ νεοελληνικὸς Νιμποργειὸς εἶναι αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἐμπορεῖον.

Σφάλμα τοῦ Μηλ. ὑπῆρξεν ὅτι οὐδαμῶς ἠρεύνησεν τὸ ζήτημα ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι γράφει μὲν ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ διατριβῇ αὐτοῦ ὅτι «ἡ τοιαύτη (δηλ. ἀπὸ τοῦ ἐμπορεῖον) παραγωγὴ τῆς λ. εἶνε ἐντελῶς ἐσφαλμένη καὶ ἀνυπόστατος ὡς ἐξήγαγον ἐκ μεταγενεστέρων ἐτυμολογικῶν ἐρευνῶν», ἀλλ' ἔδει ἐν τοιαύτῃ ἐτυμολογικῇ ἐρεύνῃ νὰ ἐξακριβωθῇ πρῶτον πῶς προφέρεται ἡ λ. ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἑκασταχοῦ καὶ εἶτα νὰ σχετισθῇ πρὸς ἄλλας. Οὐδεμίαν ὅμως ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν προφορὰν τῆς λ., διὸ ἀδιαφόρως γράφει ταύ-
ἰν Νειμπουργιό, ὁτὲ δὲ Νειμποργιό, οἷον «ἤδη ἐρχό-
...γματευθῶμεν . . . πλειότερά τινα γράφοντες περὶ τοῦ

...όμῳ τοῦ ἔτους ἐκείνου 1892 σελ. 409 κ. ἑ.

...ῆς ὀρθῆς γραφῆς γίνεται λόγος κατωτ.

γεωγραφικοῦ ὀνόματος Νειμπουργιό»(1), καὶ «τὰ πλοῖα τῶν Ἀνδρίων τοῦ κάτω κάστρου προσορμίζονται εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς πόλεως Ἄνδρου τὸν καλούμενον ἐμπορεῖον, κοινῶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Νειμπουργειό» (2), ἐνῷ μικρὸν κατωτέρω «χωρία καὶ συνοικισμοὶ φέροντες τὸ ὄνομα Νιμποργιό», «τὰ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς νήσοις Νειμπουργιά»· ἐκ δὲ τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων θέλει φανῇ ὁπόσην σπουδαιότητα ἔχει πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἡμῶν ἡ προφορὰ τῆς λ. Ὅτι τὸ ἰταλικὸν borgo προῆλθεν ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ λατινικοῦ burgus, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία· ἀγνοῶ ὅμως· ἐγὼ τοὐλάχιστον ἂν ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς χρόνοις προεφέρετο παρὰ τοῖς Νεολατίνοις borgo καὶ burgo. Ὁ Γαλάτης Ducange ἐν τῷ γλωσσαρίῳ αὐτοῦ τῆς mediae et infimae latinitatis γράφει «burgus burgum: ita appelabant crebra habitacula ....»· ἀλλ' πλείστοις μεσαιωνικοῖς ἐγγράφοις ὁ εἷς μόνον τύπος *borgo* φέρεται ὡς παρὰ Σάθᾳ (3) «borgo di Capsali», borgho dela Marina» παρὰ Λάμπρῳ (4) «Nel borgo di detto Castello». φανερὸν ὅτι ἡ λ. μποῦργον ἣν ὁ Ducange ἐν τῷ Glossar. Graec. σ. 973 ἑρμηνεύει «μποῦργος burgum saburbium, προάστ· εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ φραγκικὴ λέξις burgo (borgo). Πολλαχοῦ, ἀπὸ τῆς 13ης ἑκατονταετ., εἰσαχθὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸ μποῦργον εἰς δήλωσιν τοῦ borgo παρέμεινεν ὡς ὄνομα χωρίων, συνοικισμῶν παρ' ἡμῖν· οὕτως ἐν Κυθήροις ἡ ὑπὸ τὸ ἐνετικὸν φρούριον τῆς πόλεως Κυθήρων συνοικία καλεῖται ἔτι καὶ νῦν μέσα μποῦργον ἢ μποῦρκον (5), ἐνῷ πόρρω τούτου εἰς ἀπόστασιν ὥρας κεῖται ἄλλο χωρίον μποῦργον καλούμενον, ἐν Τήνῳ ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἐπὶ Ἐνετῶν ἐκαλεῖτο Ξώμπουργο, οὕτω δὲ καὶ νῦν ἡ θέσις (6). Τὴν λ. λοιπὸν ταύτην «μποῦργον» ἐν Κυθήροις, Τήνῳ σωζομένην λατινικὴν ὁ Μηλ. ἐνόμισε ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῷ νεοελληνικῷ Νιμπουργειῷ γράφων «τὸ ὄνομα τοῦτο (Νιμπουργειός) ὑπὸ ἕτερον τύπον μαρτυροῦντα τὴν ἀληθῆ καταγωγὴν αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐν Κυθήροις καὶ ἐν Τήνῳ».

(1) «Ἑστία» 1892 σελ. 409 στήλ. α'.
(2) Ἔνθ' ἀνωτέρω.
(3) Μνημ. Ἑλλην ἱστορίας τόμ. 6 σελ. 307.
(4) Νέου Ἑλληνομνήμονος τόμ. Α' σελ. 494.
(5) Μηλιαράκη «γεωγραφίᾳ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος» ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν Κυθήρων.
(6) Ἑστίᾳ 1892 σελ. 410 στήλ. α.

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τὴν λ. ὡς σύνθετον ἀπὸ τοῦ α' συνθετικοῦ μέρους «νιός». Ἡ λ. νέος ἀληθῶς προφέρεται σήμερον νιός διὰ τὸν καταβιβασμὸν τοῦ τόνου ἐπὶ τῆς τελευταίας συλλαβῆς, τοῦ παραλήγοντος νε ἐξασθενήσαντος εἰς νι· οὕτω δὲ λέγεται νῦν «νιός καὶ παλληκάρι», «νιός καρπός», ἡ «νιότη». Ἐν συνθέσει ὁμοίως ἡ πρώτη συνθετικὴ λ. τὸ νέος περιῆλθεν εἰς τὸ νιο-, οἷον «οἱ νιόνυφοι» (= νεόνυμφοι) (ὅπερ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας ἐν τῇ δυτικῇ Θεσσαλίᾳ λέγεται «τὰ νιογάμπρια)», «ὁ νιόπαντρος», τὸ «Νιοχῶρι». Ἐπὶ τῶν συνθέτων τούτων λ. παρατηρητέον ὅτι τὸ νέος συντεθὲν οὐδόλως περιῆλθεν εἰς νι- ἀλλ' εἰς νιο- ὡς καὶ ἁπλῶς ἠκούετο, ὅπερ καθ' ἡμᾶς πολὺ σημαίνει, διότι ἡ λ. Νιμποργειὸς οὐδαμοῦ ἀκούεται σήμερον **Νεο**μποργειός ἀλλὰ μόνον **Νεμπ**οργειός, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ μόνῃ κατὰ τὸν Μηλ. γραπτῇ μαρτυρίᾳ τῇ παρὰ Κρουσίῳ κειμένῃ, περὶ ἧς διὰ πλειόνων κατωτέρω, φέρεται Νι(μποργειός). Ἀλλ' ἂς ἀνατρέξωμεν εἰς ὅμοια παραδείγματα ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων· οὕτω τὸ Ναβαρῖνον ἐλέγετο **Νε**όκαστρον καὶ ἐγράφετο ομοίως ὡς ἐκ τοῦ χρονικοῦ Μάτεση (1) φαίνεται «ῆρθε μία βάρκα ἀπὸ τὸ **Νε**όκαστρο τὸν Ἀναβαρῖνο . . .» (2) οὐχὶ δὲ Νίκαστρον. Ἂς σημειωθῇ δ' ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἡ λ. Νιόκαστρον εἶναι συντεθειμένη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς λ. νιός καὶ τῆς Λατινικῆς κάστρον ὡς καὶ τὸ (κατὰ Μηλ.) Νιμποργειός.

Περὶ τοῦ β' συνθετικοῦ μποργειός παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Σήμερον οὐδαμοῦ προφέρεται Νιμ**πουρ**γιός· ὁ Μηλ. ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν ἀδιαφόρως ἀναγράφων ταύτην (Νιμ**πορ**γειὸς καὶ Νιμ**πουρ**γειὸς) ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι προφέρεται κατὰ τόπους καὶ οὕτω καὶ ἄλλως. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λ. ἀκούεται πανταχοῦ Νιμ**πορ**γειός, ἐκ τούτου δὲν ἕπεται ὅτι μόνον πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐμπορεῖον πρέπει νὰ σχετισθῇ, διότι δὲν θἀπεκλείετο συγχρόνως καὶ πρὸς τὸ φραγκικὸν *borgo*-(Νι-)μ**πορ**γειός συγγένεια (3)· ἀληθῶς δὲ κατὰ τὴν ἀνωτέρω ῥηθεῖσαν σύνθεσιν τοῦ νέον-κάστρον Νιόκαστρον ἠδύνατο

(1) Παρὰ Σάθᾳ ἐν Ἑλληνικοῖς ἀνεκδότοις τόμ. Α' σελ. 214..

(2) Τοῦ ἔτους 1667.

(3) Καὶ ἂν ἐκ τοῦ Ἰταλ. borgo εἶχε τὴν ἀρχήν, πάλιν θὰ προσεδόκα τις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ τὴν προφορὰν βοῦργο, οὐχὶ βόργο, διότι τὸ Ἰταλ. ο κλειστότερον τοῦ ἡμετέρου ὄν, ἡμεῖς ἠκούομεν καὶ ἀπεδίδομεν συνήθως διὰ τοῦ ου. Πρβλ. Μεσαιων. κ. Ν. Ἑλλην. τόμ. Β' σελ. 289-90. Σημ. Συντ. Ἀθηνᾶς.

νὰ γείνῃ καὶ τοῦ νέον-*borgo* (οὐχὶ μποῦργον ὡς ἑλληνιστὶ ἐλέγετο) ἡ σύνθεσις. Ἀλλ' αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν τὸ *borgo* ὡς β' συνθετικόν, 1) ὅτι ὁ τόνος ἐν τῇ λ. Νιμποργειός εὑρίσκεται ἐν τῇ τελευταίᾳ συλλαβῇ· ὤφειλε δὲ κατὰ τὸ ἐν Τήνῳ ἔξω-μποῦργον = Ξώμπουργο νὰ τονισθῇ καὶ Νιόμποργο, ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει· 2) ὅτι, ἐκτὸς τοῦ τονικοῦ ζητήματος, ἐν τῷ β' συνθετικῷ μέρει *borgo*-μποργειὸς πῶς νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ τέλος -ίος (-γειός), βοῶν ὅτι ἐνταῦθα ὑπόκειται φθόγγος ἰ(ός); Πάσας ταύτας τὰς φωνητικὰς δυσκολίας αἴρει ἡ πρὸς τὸ ἐμπορεῖον ἀναγωγὴ τῆς λ.

Περὶ τοῦ ἐμπορείου ὁ Μηλ. γράφει τὰ ἑξῆς: «ἡ λ. ἐμπόριον ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον ἔμεινεν ἀναλλοίωτος· εἰς ὅλας τὰς δημώδεις διαλέκτους τῶν Ἑλλήνων ἐμπόριον καὶ ἐμπορεύομαι λέγονται ὡς καὶ ἐν τῇ κλασικῇ ἀρχαιότητι» (1). Βεβαίως τὸ ἐμπόριον καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (ἴδ. κατωτ.) καὶ νῦν πανταχοῦ λέγεται ἐμπόριον οὐχὶ δὲ ἐμποριόν, ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περὶ τῆς λ. ἐμπορεῖον, ἥτις οὐδένα ξενίζει, ἂν μετεβλήθη εἰς ἐμπορειόν, ἀναλογιζόμενον ὅτι καὶ πολλῶν ἄλλων λέξεων εἰς -εῖον τὸ τέλος περιῆλθεν εἰς -ειόν (ὑπενθυμίζομεν μόνον τὰ σχολεῖον-σχολειό, ἐργαλεῖον-ἐργαλειός, τὸ τελευταῖον μάλιστα καὶ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ γένους ἀπὸ οὐδ εἰς ἄρσεν. ἣν καὶ τὸ ἐμπορεῖον ἔπαθε(2). Τὸ δ' ἐν ἀρχῇ ἀκουόμενον ν, περὶ οὗ ὁ Μηλ. διδάσκει «τὸ ἐν ἀρχῇ ν μαρτυρεῖ ὅτι αὐτόθι ὑπάρχει λείψανον λέξεως ἄλλης», ἄριστα ἑρμηνεύεται ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἄρθρου τὸν-ἐμπορειόν, οὗ πλεῖστα ὅσα ἔχομεν ἀνάλογα, προβὰν κατὰ τὴν κλίμακα: τὸν-ἐμπορειόν, τὸ-νεμποργειόν, ὁ-νιμπορειός, ὁ-Νιμποργειός. Περὶ δὲ τῆς τοῦ νε- εἰς νι- τροπῆς ἴδε ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν. Οὕτως ὁμαλὴ παρίσταται φωνητικῶς ἡ μεταβολὴ τοῦ ἐμπορεῖον εἰς Νιμποργειόν.

(1) «Ἑστία» ἔνθ' ἀνωτ.

(2) Καὶ ὀνόματα εἰς -ιον πάλαι λήγοντα μετεσχηματίσθησαν βραδύτερον εἰς -εῖον καὶ νῦν λήγουσιν εἰς -ειό, πρβλ. χειμάδιον ὅθεν ἐν Ἰκάρῳ ἔτι χειμάδιο ἀλλὰ χειμαδειό ἐν Κρήτῃ, τυροκόμιον ὅθεν τυροκόμιο ἐν Ἰκάρῳ ἀλλὰ τυροκομειό συνήθως, ὅπως τυροκομεῖον κεῖται ἤδη παρὰ Πολυδεύκει καὶ Ἡσυχίῳ. Ὁμοίως εὑρίσκεται ἐν πολλοῖς χειρογράφεις τοῦ Στράβωνος καὶ Πολυβίου τύπος ἐμπορεῖον παρὰ τὸν ἀρχαιότερον ἐμπόριον. Ἐπλάσθη ἄρα ὄντως ὁ τύπος. πρβλ. Μαισαιων καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σ. 460 Σημ. Συντ. Ἀθην.

Ὁ κύριος ὅμως λόγος δι' ὃν ὁ Μηλ. καὶ αὐτὸς πρότερον ἐκ τοῦ ἐμπορεῖον παράγων τὴν λ. εἶτα μετέγνωσεν εἶναι ὅτι χωρία μικρὰ οἷοι οἱ σημερινοὶ Νιμπουργειοί ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐμπορικῆς σημασίας διὰ τὰς νήσους ἐν αἷς εὑρίσκονται, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομασθῶσιν ἐμπορεῖα, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐμπορεῖον = ἐμπορικὸς λιμήν, ἐμπορικὸς τόπος. «Εἶναι ἀληθές», γράφει «ὅτι τὸ ὄνομα ἐμπόριον καὶ ἐμπορεῖον ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς ὄνομα λιμένων τινῶν καὶ πόλεων, ἰδίως ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Μεσόγειον νευουσῶν παραλιῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Εὐξείνου, προελθὸν ἐξ ἰδιαζούσης αὐτόθι ἐμπορικῆς κινήσεως, εἰς ἣν συνέτρεχε τὸ ἐπιτήδειον τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἄποικοι· ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς νήσοις Νειμποργιά οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς τοιαύτην παράστασιν». Ἵνα δὲ δείξῃ ὅτι ὄντως τὰ σημερινὰ Νιμποργειά οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐμπορικὴν σημασίαν, ἀναγράφει ἓν πρὸς ἓν καὶ ἐξετάζει τὴν θέσιν ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, καταλήγει δὲ οὕτως: «ἐμπορεῖα εἰς τὰς θέσεις τὰς ὀνομαζομένας Νειμποργιά δὲν εἶχον λόγον ὑπάρξεως». «Χωρία καὶ συνοικισμοὶ φέροντες τὸ ὄνομα νειμποριό, ἐμποριό ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς νήσοις Ἄνδρῳ, Θήρᾳ, Χάλκῃ τῇ παρὰ τῇ Ῥόδῳ, Καλύμνῳ, Νισύρῳ, Κάσῳ, Σύμῃ, Χίῳ ἴσως δὲ καὶ ἐν ἄλλαις, ἀλλὰ τὰ παραδείγματα τούτων ἀρκοῦσι πρὸς τὸν σκοπόν μας» (1). «Πιθανὸν τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν ἄλλαις νήσοις, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω ἕτερα παραδείγματα, διότι οὔτε πάσας τὰς νήσους τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν περιηγήθην οὔτε περὶ πασῶν ὑπάρχουσι μονογραφίαι». Καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς ἐρευνήσας δὲν εὗρον ἕτερον Νιμπουργειόν, διὰ τοῦτο δὲ θέλω περιορισθῇ ἐπὶ τῶν ὀκτὼ Νιμπουργειῶν τοῦ Μηλ. συμπληρῶν ἢ διορθῶν ὅσα τυχὸν παρ' αὐτῷ δὲν ἐκτίθενται ἀκριβῶς.

«1) ἐν Ἄνδρῳ Νειμπουργιό λέγεται ἡ περὶ τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ λιμένος συνοικία, ἡ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως Ἄνδρου τῆς κειμένης ἐπὶ ἀκρωτηρίου μακροῦ ἐφ' οὗ καὶ τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον ἐν ᾧ περιεκλείετο· τὸ δὲ νειμπουργιό κεῖται ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς

2) «ἐν Θήρᾳ ἐμποριό καλεῖται μεσόγειον χωρίον μετὰ .ου εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς νήσου κείμενον, ἀπέχον τοῦ χω- ·γου, ἔνθα κάστρον, ἡμίσειαν ὥραν πρωτεύουσα ὂν τοῦ ἐκ

¹ ...υτ. σελ. 409.

τούτου κατὰ τὴν τέως ἐτυμολογίαν κληθέντος δήμου Ἐμπορείου». 3) ἐν Κάσῳ «Ἐμποριός καλεῖται κωμίον παράλιον ἔνθα ναυπηγεῖον πρὸς Α. τοῦ Φρῦ (1) κείμενον τοῦ ἐπινείου τῆς Ἁγ. Μαρίνης (πρωτευούσης τῆς νήσου). Τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τῆς νήσου κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἐμποριοῦ». Ἐνταῦθα ἂς προστεθῇ, ἐπειδὴ παρὰ Μηλ. δὲν ὁρίζεται ποῦ τῆς νήσου Κάσου κεῖται ὁ Ἐυποριός, ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν Β. παραλίαν αὐτῆς. 4) ἐν Καλύμνῳ «οὕτω καλεῖται λιμὴν εἰς τὰ βόρεια τῆς νήσου παρ' ᾧ καὶ οἰκήσεις τινὲς ἀπέναντι κείμενος τῆς νησῖδος Τελέντου, πόρρω τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου (χώρας), ἧς ὑπέρκειται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐμποργιῷ ὑπάρχει ἠρειπωμένον κάστρον». 5) ἐν Χάλκῃ «τῇ πρὸς Δ. τῆς Ῥόδου κειμένῃ ὁ κύριος λιμὴν λέγεται Ἐμποριό καὶ Σκάλα. Κεῖται πρὸς Α. τῆς μεσογείου πρωτευούσης τῆς νήσου, ἔνθα καὶ τὸ ἀπέχον μίαν ὥραν τοῦ λιμένος μεσαιωνικὸν κάστρον»· κατ' ἀκρίβειαν Ἐμποργειό λέγεται ὁ ὅρμος ὅστις κεῖται εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου, Σκάλα δὲ ἡ παρ' αὐτὸν συνοικία. 6) «ἐν Νισύρῳ ἥτις εἶναι νῆσος περιφερὴς ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ὄρους ἔχοντος ἐν μέσῳ πεδινὴν χώραν σχηματιζομένην ἐκ παλαιοῦ σβεσθέντος κρατῆρος ἡφαιστείου, ὑπάρχει ἐπίσης χωρίον Νειμπουργιό πρὸς τὰ βόρεια ὑψηλὰ χείλη τοῦ κρατῆρος εἰς ὕψος περίπου 430 μέτρων, πρὸς τὰ μεσημβρινὰ δὲ χείλη ὑπάρχει χωρίον Νῆμα. Πρὸς Β. τοῦ Νειμπουργιοῦ καὶ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου Μανδράκι κεῖται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον, ἔνθα σήμερον ὑπάρχει μονή». 7) ἐν Σύμῃ «Νειμπουργιός λέγεται ὁ ἕτερος τῶν δύο μυχῶν τοῦ κόλπου τῆς Σ. ὁ πρὸς Β., περὶ τὸν πρὸς Μ. δὲ κεῖται ἡ σημερινὴ πόλις τῆς νήσου». 8) ἐν τέλει σημειοῦμεν «ὅτι ἐν Χίῳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν μαστιχοχωρίων Ἐμποριός λέγεται τὸ ἀκροθαλάσσιον τοῦ πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τῆς νήσου κειμένου χωρίου Πυργίου ἔνθα (λέγει ὁ Πασπάτης ἐν τῷ Χιακῷ Γλωσσαρίῳ πλανηθεὶς ἐκ τῆς φερομένης ἐτυμολογίας) τὸ πάλαι ἦτο τῶν χωρίων ὁ λιμὴν καὶ τὸ Ἐμπορεῖον παραθέτει δὲ καὶ δίστιχον:

(1) Τὸ Φρῦ (ἀπὸ τοῦ φρύδι-φρύι-φρῦ?) εἶναι κωμόπολις ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκογενείας· οὐχὶ δ' ἀκριβῶς λέγεται ἐνταῦθα ὅτι πρωτεύουσα τῆς νήσου εινα ἡ Ἁγ. Μαρῖνα, διότι πρωτεύουσα εἶναι αὐτὸ τὸ Φρῦ ἕδρα τοῦ τούρκου διοικητοῦ (καϊμακάμη) καὶ τοῦ μητροπολίτου Κάσου καὶ Καρπάθου, μέχρι δὲ τοῦ 1860 δὲν εἶχεν εἰμὴ ὀλίγους χθαμαλοὺς οἰκίσκους.

Εἶν' τά θελα στὸν 'Εμποργιόν νὰ πέσω μέσ' τὰ λέπια
γιὰ νὰ μὲ φᾷ ἡ θάλασσα καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ λέπρα.

'Εν Πύργῳ ὑπάρχει ὀχυρωματικὸς πύργος μετὰ τάφρου καὶ πλησίον τὰ ἐρείπια φρουρίου καλουμένου νῦν τῶν 'Απολύχνων». Ταῦτα κατὰ τὸν Μηλ. ὅστις παρετήρησεν ὅτι πάντα τὰ μνημονευθέντα Νιμποργειά «κεῖνται ἐκτὸς τῶν φρουρίων τῶν καὶ κάστρων καὶ καστελλίων καλουμένων», ἐξέλαβε λοιπὸν αὐτὰ ὡς νέους ἔξω τῆς πόλεως συνοικισμούς· δεύτερον, ὅτι ατὸ ὄνομα Νειμπουργιός ἀναφέρεται εἰς νήσους ἐφ' ὧν ἐπὶ μακρὸν ἐκυριάρχησαν 'Ενετοί, Γενουαῖοι; τὰ τάγματα τῶν ἱπποτῶν τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου καὶ τῆς Μάλτας», «οἵτινες πρῶτον ἔργον ἐποίουν μετὰ τὴν κατάληψιν ἑκάστης νήσου τὴν ἵδρυσιν εὐθὺς φρουρίου ὅπερ ὠνόμαζον κάστρον, καστέλλι, φορτέτζα· ἐν τοῖς φρουρίοις δὲ τούτοις ποῦ μὲν περιεκλείετο καὶ ἡ πόλις ποῦ δὲ κατῴκουν ἐν αὐτοῖς μόνον οἱ κατακτῆται μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν· σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἔξω τῶν φρουρίων τούτων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ borgo ἢ bourgo ὑπὸ τῶν κατακτητῶν φράγκων κληθέντες κατὰ τὸν Ducange «crebra habitacula constituita . . . seu domorum congregatio quae muro non clauditur», ἀλλὰ κατόπιν αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν κοινωνικῶν καὶ ναυτιλιακῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα ἅτινα ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ὠνομάσθησαν Νειμπουργιά (νειὸ-μποῦργο)»· παραβάλλει δὲ τοὺς οὕτω κληθέντας νέους συνοικισμοὺς πρὸς τὰ πολλαχοῦ νῦν Νεοχώρια τῆς 'Ελλάδος ἢ Νεαπόλεις. Οὐδεμία ἀληθῶς ὑπάρχει ἀντίρρησις ὅτι τὰ σημερινὰ Νιμπουργειά εὑρίσκονται μακρὰν τῶν φρουρίων· ἐπίσης τὸ λεχθὲν ὅτι ἔξω τῶν φρουρίων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ καὶ ἐσχηματίζοντο πολίχναι εἶναι ἀληθές, διότι ὅ τε Ducange καὶ τὰ σωζόμενα μποῦργα, καὶ τὰ ἀναφερόμενα τοιαῦτα ἐν πλείστοις μεσαιωνικοῖς ἐγγράφοις (1) μαρτυροῦσι τοῦτο. Τὸ ὅτι ὅμως αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα αλούμενα Νιμπουργειά, τοῦτο μόνον εἰκάζεται μηδεμιᾶς ὑπαρχούης μαρτυρίας. 'Αλλὰ κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἔδει βεβαίως νὰ

(1) "Ιδ. ἀνωτέρω τὰ σημειωθέντα. ἔτι δὲ ἐν χρονικῷ Μάτεση παρὰ Σάθᾳ 'Ελλην. ἐκδ. τόμ. Α' σελ. 218, 220, μπούργου Νάξου «'Εστίᾳ» 1891 σ. 363

τούτου κατὰ τὴν τέως ἐτυμολογίαν κληθέντος δήμου Ἐμπορείου». 3) ἐν Κάσῳ «Ἐμποριός καλεῖται κωμίον παράλιον ἔνθα ναυπηγεῖον πρὸς Α. τοῦ Φρῦ (1) κείμενον τοῦ ἐπινείου τῆς Ἁγ. Μαρίνης (πρωτευούσης τῆς νήσου). Τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τῆς νήσου κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἐμποριοῦ». Ἐνταῦθα ἂς προστεθῇ, ἐπειδὴ παρὰ Μηλ. δὲν ὁρίζεται ποῦ τῆς νήσου Κάσου κεῖται ὁ Ἐυπορειός, ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν Β. παραλίαν αὐτῆς. 4) ἐν Καλύμνῳ «οὕτω καλεῖται λιμὴν εἰς τὰ βόρεια τῆς νήσου παρ' ᾧ καὶ οἰκήσεις τινὲς ἀπέναντι κείμενος τῆς νησίδος Τελέντου, πόρρω τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου (χώρας), ἧς ὑπέρκειται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐμποργιῷ ὑπάρχει ἠρειπωμένον κάστρον». 5) ἐν Χάλκῃ «τῇ πρὸς Δ. τῆς Ῥόδου κειμένῃ ὁ κύριος λιμὴν λέγεται Ἐμποριό καὶ Σκάλα. Κεῖται πρὸς Α. τῆς μεσογείου πρωτευούσης τῆς νήσου, ἔνθα καὶ τὸ ἀπέχον μίαν ὥραν τοῦ λιμένος μεσαιωνικὸν κάστρον»· κατ' ἀκρίβειαν Ἐμποργειό λέγεται ὁ ὅρμος ὅστις κεῖται εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου, Σκάλα δὲ ἡ παρ' αὐτὸν συνοικία. 6) «ἐν Νισύρῳ ἥτις εἶναι νῆσος περιφερὴς ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ὄρους ἔχοντος ἐν μέσῳ πεδινὴν χώραν σχηματιζομένην ἐκ παλαιοῦ σβεσθέντος κρατῆρος ἡφαιστείου, ὑπάρχει ἐπίσης χωρίον Νειμπουργιό πρὸς τὰ βόρεια ὑψηλὰ χείλη τοῦ κρατῆρος εἰς ὕψος περίπου 430 μέτρων, πρὸς τὰ μεσημβρινὰ δὲ χείλη ὑπάρχει χωρίον Νῆμα. Πρὸς Β. τοῦ Νειμπουργιοῦ καὶ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου Μανδράκι κεῖται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον, ἔνθα σήμερον ὑπάρχει μονή». 7) ἐν Σύμῃ «Νειμπουργιός λέγεται ὁ ἕτερος τῶν δύο μυχῶν τοῦ κόλπου τῆς Σ. ὁ πρὸς Β., περὶ τὸν πρὸς Μ. δὲ κεῖται ἡ σημερινὴ πόλις τῆς νήσου». 8) ἐν τέλει σημειοῦμεν «ὅτι ἐν Χίῳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν μαστιχοχωρίων Ἐμποριός λέγεται τὸ ἀκροθαλάσσιον τοῦ πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τῆς νήσου κειμένου χωρίου Πυργίου ἔνθα (λέγει ὁ Πασπάτης ἐν τῷ Χιακῷ Γλωσσαρίῳ πλανηθεὶς ἐκ τῆς φερομένης ἐτυμολογίας) τὸ πάλαι ἦτο τῶν χωρίων ὁ λιμὴν καὶ τὸ Ἐμπορεῖον παραθέτει δὲ καὶ δίστιχον:

(1) Τὸ Φρῦ (ἀπὸ τοῦ φρύδι-φρύι-φρῦ?) εἶναι κωμόπολις ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκογενείας· οὐχὶ δ' ἀκριβῶς λέγεται ἐνταῦθα ὅτι πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Ἁγ. Μαρῖνα, διότι πρωτεύουσα εἶναι αὐτὸ τὸ Φρῦ ἕδρα τοῦ τούρκου διοικητοῦ (καϊμακάμη) καὶ τοῦ μητροπολίτου Κάσου καὶ Καρπάθου, μέχρι δὲ τοῦ 1860 δὲν εἶχεν εἰμὴ ὀλίγους χθαμαλοὺς οἰκίσκους.

Εἶν' τά θελα στὸν 'Εμποργιόν νὰ πέσω μέσ' τὰ λέπια
γιὰ νὰ μὲ φᾷ ἡ θάλασσα καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ λέπρα.

'Εν Πύργῳ ὑπάρχει ὀχυρωματικὸς πύργος μετὰ τάφρου καὶ πλησίον τὰ ἐρείπια φρουρίου καλουμένου νῦν τῶν 'Απολύχνων». Ταῦτα κατὰ τὸν Μηλ. ὅστις παρετήρησεν ὅτι πάντα τὰ μνημονευθέντα Νιμποργειά «κεῖνται ἐκτὸς τῶν φρουρίων τῶν καὶ κάστρων καὶ καστελλίων καλουμένων», ἐξέλαβε λοιπὸν αὐτὰ ὡς νέους ἔξω τῆς πόλεως συνοικισμούς· δεύτερον, ὅτι «τὸ ὄνομα Νειμπουργιός ἀναφέρεται εἰς νήσους ἐφ' ὧν ἐπὶ μακρὸν ἐκυριάρχησαν 'Ενετοί, Γενουαῖοι; τὰ τάγματα τῶν ἱπποτῶν τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου καὶ τῆς Μάλτας», «οἵτινες πρῶτον ἔργον ἐποίουν μετὰ τὴν κατάληψιν ἑκάστης νήσου τὴν ἵδρυσιν εὐθὺς φρουρίου ὅπερ ὠνόμαζον κάστρον, καστέλλι, φορτέτζα· ἐν τοῖς φρουρίοις δὲ τούτοις ποῦ μὲν περιεκλείετο καὶ ἡ πόλις ποῦ δὲ κατῴκουν ἐν αὐτοῖς μόνον οἱ κατακτῆται μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν· σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἔξω τῶν φρουρίων τούτων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ borgo ἢ bourgo ὑπὸ τῶν κατακτητῶν φράγκων κληθέντες κατὰ τὸν Ducange «crebra habitacula constituita . . . seu domorum congregatio quae muro non clauditur», ἀλλὰ κατόπιν αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν κοινωνικῶν καὶ ναυτιλιακῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα ἅτινα ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ὠνομάσθησαν Νειμπουργιά (νειὸ-μποῦργο)»· παραβάλλει δὲ τοὺς οὕτω κληθέντας νέους συνοικισμοὺς πρὸς τὰ πολλαχοῦ νῦν Νεοχώρια τῆς 'Ελλάδος ἢ Νεαπόλεις. Οὐδεμία ἀληθῶς ὑπάρχει ἀντίρρησις ὅτι τὰ σημερινὰ Νιμπουργειά εὑρίσκονται μακρὰν τῶν φρουρίων· ἐπίσης τὸ λεχθὲν ὅτι ἔξω τῶν φρουρίων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ καὶ ἐσχηματίζοντο πολίχναι εἶναι ἀληθές, διότι ὅ τε Ducange καὶ τὰ σωζόμενα μποῦργα, καὶ τὰ ἀναφερόμενα τοιαῦτα ἐν πλείστοις μεσαιωνικοῖς ἐγγράφοις (1) μαρτυροῦσι τοῦτο. Τὸ ὅτι ὅμως αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα .ούμενα Νιμπουργειά, τοῦτο μόνον εἰκάζεται μηδεμιᾶς ὑπαρχού-ς μαρτυρίας. 'Αλλὰ κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἔδει βεβαίως νὰ

1 "Ιδ. ἀνωτέρω τὰ σημειωθέντα. ἔτι δὲ ἐν χρονικῷ Μάτεση παρὰ Σάθᾳ 'Ελλην. ὁ. τόμ. Α' σελ. 218, 220, μπούργου Νάξου «'Εστίᾳ» 1891 σ. 363

προϋπάρχῃ τι μποῦργον, ἀναφυεισῶν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τῶν μνημονευθεισῶν ἀναγκῶν, νὰ συνοικισθῇ πόρρω νέον πάλιν μποῦργον· οὐδεὶς δέ ποτε ἤθελε φαντασθῇ ὑπάρχον που νέον μποῦργον χωρὶς νὰ ὑπῆρξε πρὸ τούτου τὸ ἁπλοῦν μποῦργον, καθὼς ἡ Νεάπολις προϋποθέτει τὴν πόλιν καὶ τὸ Νεοχώριον τὸ χωρίον (1). Ἴδωμεν ἤδη ἂν ἔνθα σήμερον κεῖνται τὰ Νιμποργειά τὰ κατὰ Μηλ. νέαμποῦργα, ἄν, λέγομεν, ἐσώθησαν ἁπλᾶ μποῦργα. Πᾶν τοὐναντίον παρατηροῦμεν· ἐν Ἄνδρῳ λ. χ. ὑπάρχει Νιμποργειός, συνοικισμὸς δὲ μποῦργον οὐδεὶς σώζεται οὐδὲ τοποθεσία τις παρὰ τὸ τεῖχος οὕτω λεγομένη ποτὲ ὑπάρχει οὐδὲ ὑπῆρξέ ποτε, διότι πᾶσα ἡ πόλις κατὰ τὸν μεσαιῶνα περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, ἔξω δ' αὐτοῦ μόνον πρὸ 80ετίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται συνοικισμοί, πρέπει δὲ νὰ ἐνθυμώμεθα τὸ τοῦ Dueange ὅτι τὰ burga ἦσαν ἔξω τῶν τειχῶν. Ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις ἔνθα Νιμπουργειοί, καθόσον γιώσκομεν, οὐδὲν περιεσώθη τοπωνυμικὸν ὄνομα «μποῦργον», οὐδὲ αὐτὸς ὁ Μηλιαράκης τοιοῦτόν τι ἐγίνωσκεν. Ἐξ ἄλλου δὲ ὅπου μέχρι σήμερον λέγονται μποῦργα ἢ κατὰ τὸν μεσαιῶνα μνημονεύονται τοιαῦτα, οὐδεὶς ὑπάρχει Νιμποργειός· τούτου δ' ὅμως ἠδύνατό τις νὰ δώσῃ ἐξήγησιν ὅτι δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἱδρυθῶσι παρὰ τὰ μποῦργα καὶ νέα μποῦργα, ἀλλὰ τὸ πρῶτον;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐμπορεῖα, δηλ. ἐμπορικοὶ τόποι, λιμένες, δὲν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦσάν ποτε οἱ σήμερον λεγόμενοι Νιμποργειοί, διότι ἢ δὲν εἶναι συνοικισμοὶ ἀλλὰ μόνον μυχοὶ (2) κόλπων ἢ ὅπου ἀποτελοῦσι συνοικίαν αὕτη εἶναι ἐπὶ νήσων πᾶν ἄλλο ἢ ἐμπορίαν κεκτημένων. Ἡμεῖς δίδομεν ἄλλην σημασίαν, στενωτέραν τῆς γνωστῆς, εἰς τὴν λ. ἐμπορεῖον - Νιμποργειός. Παρετηρήσαμεν δηλ. ὅτι πάντες οἱ Νιμπουργειοὶ εἶναι παράλιοι (περὶ τοῦ μόνου δὲ μεσογείου Νιμποργειοῦ Θήρας εὐθὺς κατωτ.) μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς λιμένων ὁμοίως κληθέντων Νιμποργειῶν· σημασίαν ἔχει διὰ τὸ ζήτημα ἡμῶν ὅτι πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων οὐδαμοῦ, ἄχρι τοῦδε — τῶν ἠπειρωτικῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν εὑρέθη Νιμπουργειό (3). Οἱ

(1) Ἰδὲ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Μενάρδου ἄριστα διαληφθέντα περὶ τούτων ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. ΙΗ' σελ. 356. Σημ. Συντ. Ἀθηνᾶς.

(2) Παρὰ τοῖς μυχοῖς τούτοις εὑρίσκονται καί τινα παραπήγματα ὡς ἀποθῆκ χρησιμοποιούμενα τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων τοῦ τόπου

(3) Ἐνῷ ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἡ λ. ἐμπόριον = ἀγορὰ εὕρηται ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι.

δὲ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς νήσοις οὗτοι συνοικισμοὶ ἐπέχουσι θέσιν σκάλας, δι' ἧς μόνης γίνεται τῆς ὅλης νήσου πρὸς τὰ ἔξω ἐπικοινωνία καὶ πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ τόπου. Οὕτως ἐν Ἄνδρῳ Νιμπουργειός εἶναι ὁ μυχὸς τοῦ ὅρμου Ἄνδρου· ἡ μεσαιωνικὴ καὶ σημερινὴ πόλις τῆς Ἄνδρου ἵδρυται ἐπὶ ἀκρωτηρίου μακροῦ πρὸς ΒΑ. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο δέχεται τοῦ ἀναπεπταμένου πελάγους τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐξογκούμενα κύματα οὐ μόνον τὸν χειμῶνα ἀλλὰ καὶ τὸ θέρος τῶν ἐτησίων κρατούντων· ἡ θέσις αὕτη τῆς πόλεως καθιστᾷ αὐτὴν ἀπρόσιτον κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ ΒΔ. μυχοῦ τοῦ κόλπου, δηλ. τοῦ Νιμποργειοῦ δύναται νὰ γίνῃ ἀποβίβασις ἢ ἐπιβίβασις· ὁ Νιμποργειὸς λοιπὸν εἶναι ἡ μοναδικὴ σκάλα ὅλου τοῦ ὅρμου Ἄνδρου. Τὴν αὐτὴν ἀσφαλῶς χρησιμότητα θὰ εἶχεν ὁ Νιμποργειός καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, διότι ἡ φύσις τοῦ τόπου οὐδόλως μετεβλήθη. Ὁ πόσος συνοικισμὸς παρὰ τὴν σκάλαν Νιμποργειόν ὑπῆρχε τότε, ἀγνοοῦμεν, διότι οὐδὲν ἴχνος διεσώθη· πιθανώτατα δὲ ὅτι καὶ τότε ὡς νῦν ὁ Νιμποργειός δὲν ἦτο συνοικία, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ δύο τριῶν παραπηγμάτων χρησίμων διὰ τὰς ναυτιλιακὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως. Ἀκριβῶς ὁμοίαν πρὸς τὸν ἐν Ἄνδρῳ Νιμποργειόν τὴν θέσιν ἔχουσι καὶ οἱ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν νήσων Νιμποργειοί. Οὕτω περὶ τοῦ ἐν Χάλκῃ τῇ παρὰ τὴν Ῥόδον ὁ εἰδικὸς περὶ τὴν ναυτικὴν τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν Ν. Κοτσοβίλλης ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ Λιμενοδείκτῃ (1) γράφει: «τὸ χωρίον τῆς Χάλκης ὑπάρχει εἰς τὰ νότια μέρη αὐτῆς . . . ἔχει ἀγκυροβολίαν εἰς τὸ ΝΑ. αὐτῆς μέρος ὀνομαζομένην ἐμπορειό· ταύτην σχηματίζει ὁ ὅρμος τῆς Σκάλας καὶ ἡ νησὶς Ἐμπορειό». Περὶ τοῦ ἐν Κάσῳ τὰ ἑξῆς: «ἡ Κάσος δὲν ἔχει λιμένας, εἰς δὲ τὰ Β. παράλια αὐτῆς εὑρίσκεται εἷς ὅρμος μικρὸς παρὰ τὴν θέσιν Ὀφρῦς ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ συγκοινωνία» (2). Σημειωθήτω λοιπὸν ὅτι ἐν Κάσῳ ἀπὸ οὐδενὸς ἄλλου σημείου τῆς νήσου ὑπάρχει ἀπόβασις εἰμὴ ἀπὸ μόνου τοῦ Νιμποργειοῦ. Περὶ τοῦ ἐν Σύμῃ «εἰς τὸ Β. μέρος τῆς νήσου καὶ πρὸς νότον τῆς νησῖδος Νίμος εὑρίσκεται εἷς μικρὸς λιμὴν ἀλέστατος καὶ μὲ ἀρκετὸν βάθος ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ συγκοινωνία νήσου» (3), ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὑπάρχουσι δύο μυχοὶ ὧν ὁ πρὸς

Σελ. 359.
Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 349.
Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 362.

Β. είναι ὁ Νιμποργειός ἔχων ἀκριβῶς οἵαν θέσιν καὶ ἐν τῷ τῆς Ἄνδρου ὅρμῳ ὁ Νιμποργειός Ἄνδρου». Περὶ τοῦ ἐν Καλύμνῃ «εἰς τὸ ΝΑ. τῆς Καλύμνης εὑρίσκεται ὁ λιμὴν τῆς πόλεως» μόνον διὰ μικρὰ πλοῖα ἀσφαλής», μεταξὺ δὲ τῆς νησῖδος Τελέντου εἰς τὴν ΒΔ. παραλίαν «καὶ τῆς Καλύμνης ὑπάρχει πέρασμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς λιμὴν διὰ τὰ μεγάλα πλοῖα . . . μὲ ἀσφάλειαν ἀπὸ κάθε ἄνεμον» (1). Μοναδικὸς ἐπίσης διὰ τὴν νῆσον Νίσυρον εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ Νιμποργειοῦ, Μανδράκι δι' ἰδίου ὀνόματος καλούμενος (2). Ἐν Χίῳ ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Νιμποργειοῦ δύνανται τὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ βορείου ἀνέμου χειμαζόμενα νὰ εὕρωσι σωτηρίαν, ἐκεῖθεν δὲ γίνεται καὶ ἡ συγκοινωνία τοῦ Πυργίου (3). Ἐπὶ πασῶν ἄρα τῶν νήσων τούτων ὁ Νιμποργειός ἐπέχει θέσιν ἐπινείου ἢ ὅλης τῆς νήσου (Σύμης, Νισύρου, Κάσου) ἢ τοῦ σπουδαιοτέρου μέρους αὐτῆς (Ἄνδρου, Καλύμνης). Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι δὲν ἁμαρτάνομεν τοῦ ἀληθοῦς θεωροῦντες τὸν νεοελληνικὸν Νιμπουργειόν τὸ ἀρχαῖον ἐμπορεῖον, ὅτι δὲν σημαίνει μὲν λιμένα ἐμπορικόν, τόπον μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως, ἀλλ' ἐν ἔτι στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐπίνειον νήσου, σκάλαν της νήσου, δι' ἧς πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ τόπου γίνεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ ζητήματος ἀφικομένοις θὰ ἠδύνατό τις νἀντιπαρατηρήσῃ ὅτι πρὸς τὸν οὕτως ὁρισθέντα ναυτιλιακὸν ἢ ἐμπορικὸν Νιμποργειόν (ἐμπορεῖον) συμπίπτει καὶ ὁ Νιμποργειός ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· ὄντως ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ δυνατὸν νὰ ταυτισθῶσιν ἀμφότεροι καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἐμπορεῖον καὶ ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· κωλύουσιν ὅμως τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν (ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον) ἄλλοι λόγοι ὧν μέρος μὲν ἀνωτέρω μέρος δ' εὐθὺς κατωτέρω θέλει ἐκτεθῇ. Ἡμεῖς ἀνεπτύξαμεν διὰ μακροτέρων πως τὰ τὰ τῆς ναυτιλιακῆς θέσεως τοῦ Νιμποργειοῦ μόνον ὅπως δείξωμεν ὅτι μεγάλη σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ἐμπορεῖον - νιμποργειός, δὲν εἶναι δ' ὅλως ἄσχετα ὡς παρὰ Μηλ. ἐθεωροῦντο.

Ὁ ἐν Θήρᾳ Νιμποργειός εἶναι μεσόγειον χωρίον μετὰ καστελλίου εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς νήσου κείμενον παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἁγ. Στεφάνου. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ νῆσος

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 379.
(2) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 367.
(3) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 412.

ἕνεκα αἰτίων γεωλογικῶν οὐδένα εἶχε λιμένα οὐδ' ἔχει· πρὸς νότον μόνον αὐτῆς κατὰ τὸν Κουτσοβίλην (1) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἐξωμύτης ἀμμώδης τις θέσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὅρμος. Ἐνταῦθα ἐσώζοντο λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐλευσῖνος, παραλίου· ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς ἐξ ἀφορμῆς ἀρχαιοτάτης τινός Θηραϊκῆς ἐπιγραφῆς (2) ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ λ. Πειραιεύς, ἣν ἐθεώρησεν αἰμφαίνουσαν θέσιν τινά ἐν Θήρᾳ» (3) ἀναμιμνήσκεται καὶ τῆς Ἐλευσῖνος ταύτης τῆς ὁμωνύμου τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνι αἐξ αἰτίας ἴσως ἀρχαιοτάτης τινός ἐπιμιξίας τῶν Θηραίων μετὰ τῶν κατοίκων ἢ ὁμόρων τῆς Ἀττικῆς». Ἡμεῖς βλέποντες τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ Ἐλευσίς αὕτη τῆς Θήρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην νῆσον, ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι ἴσως δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ῥίζαν ἐλευθ- τοῦ ἔρχομαι, συμπεραίνομεν ὅτι δηλοῖ πόλιν ἐπίνειον τῆς ὅλης νήσου ὅπου ἠδύνατό τις νἀποβιβάσῃ τι εὐκόλως ἢ νἀποβιβασθῇ. Τῆς πόλεως ταύτης τὰ λείψανα κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῷ 1650 μ. Χ. (4)· τῶν μᾶλλον φοβερῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων τῆς Θήρας εἶναι αὕτη ἡ κατὰ τὸ 1650 συμβᾶσα ἐν τῇ θέσει «Κουλούμβου». (5) Ἀπὸ τοῦ ἀκρωατηρίου Ἐξωμύτου ἡμίσειαν ὥραν μεσογειότερον συναντᾷ τις τὸν σημερινὸν Νιμποργειόν, νομίζομεν δὲ ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο κτίσμα ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν Ἐλευσῖνα ἐπέχον θέσιν ἐπινείου τῆς νήσου κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Σημείωσίς τις ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐν σελ. 207 περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφει περὶ Θήρας: «νυσή Σανδορίνα ἀρτζιπελάγου ἐχή κάστρα πέντε. Σκαρό. ἅγιο Νικόλαω. καὶ νουργιόπυργο, ἀκρωτήρι, νυμπουργῷ· id est Santorina habet castellas Scarrum, Sanctum Nicolaum Koenurgiobirgum, Acrotirium, Nybyrgum» Ὁ Μηλ. ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἐνόμισεν ὅτι «καθίσταται καταφανὲς ὅτι ὑπῆρχον δύο κάστρα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ Και-

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 67.

(2) Ἐν τόμ. ΙΖ' σελ. 75 «ἁπάντων φιλολογικῶν».

(3) Ἐν παρόδῳ λέγομεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν φαίνεται ἡμῖν τὸ Πειραεύς νὰ σημαίνῃ [..]ν τινα ἐν Θήρᾳ ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶναι ὄνομα ἀνδρός ὡς καὶ τὰ τρία ἄλλα τὰ πρὸ [..]οῦ.

[..]) Λεξικ. Ἐγκυκλοπαιδ. Μπάρτ καὶ Χρίστ ἐν λ. Θήρα.

[..]) Τὰ κατ' αὐτὴν ἐξέθηκε τῷ 1657 ὁ Ἰησουΐτης F. Richard «relation de ce[..]i s' est passé da plus remarquable à Saintirini... l'an 1650».

Β. εἶναι ὁ Νιμποργειός ἔχων ἀκοιβῶς οἵαν θέσιν καὶ ἐν τῷ τῆς Ἄνδρου ὅρμῳ ὁ Νιμποργειός Ἄνδρου». Περὶ τοῦ ἐν Καλύμνῃ «εἰς τὸ ΝΑ. τῆς Καλύμνης εὑρίσκεται ὁ λιμὴν τῆς πόλεως» μόνον διὰ μικρὰ πλοῖα ἀσφαλής», μεταξὺ δὲ τῆς νησῖδος Τελέντου εἰς τὴν ΒΔ. παραλίαν «καὶ τῆς Καλύμνης ὑπάρχει πέρασμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς λιμὴν διὰ τὰ μεγάλα πλοῖα . . . μὲ ἀσφάλειαν ἀπὸ κάθε ἄνεμον» (1). Μοναδικὸς ἐπίσης διὰ τὴν νῆσον Νίσυρον εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ Νιμποργειοῦ, Μανδράκι δι' ἰδίου ὀνόματος καλούμενος (2). Ἐν Χίῳ ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Νιμποργειοῦ δύνανται τὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ βορείου ἀνέμου χειμαζόμενα νὰ εὕρωσι σωτηρίαν, ἐκεῖθεν δὲ γίνεται καὶ ἡ συγκοινωνία τοῦ Πυργίου (3). Ἐπὶ πασῶν ἄρα τῶν νήσων τούτων ὁ Νιμποργειός ἐπέχει θέσιν ἐπινείου ἢ ὅλης τῆς νήσου (Σύμης, Νισύρου, Κάσου) ἢ τοῦ σπουδαιοτέρου μέρους αὐτῆς (Ἄνδρου, Καλύμνης). Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι δὲν ἁμαρτάνομεν τοῦ ἀληθοῦς θεωροῦντες τὸν νεοελληνικὸν Νιμπουργειόν τὸ ἀρχαῖον ἐμπορεῖον, ὅτι δὲν σημαίνει μὲν λιμένα ἐμπορικόν, τόπον μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως, ἀλλ' ἐν ἔτι στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐπίνειον νήσου, σκάλαν της νήσου, δι' ἧς πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ τόπου γίνεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ ζητήματος ἀφικομένοις θὰ ἠδύνατό τις νἀντιπαρατήρήσῃ ὅτι πρὸς τὸν οὕτως ὁρισθέντα ναυτιλιακὸν ἢ ἐμπορικὸν Νιμποργειόν (ἐμπορεῖον) συμπίπτει καὶ ὁ Νιμποργειός ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· ὄντως ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ δυνατὸν νὰ ταυτισθῶσιν ἀμφότεροι καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἐμπορεῖον καὶ ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· κωλύουσιν ὅμως τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν (ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον) ἄλλοι λόγοι ὧν μέρος μὲν ἀνωτέρω μέρος δ' εὐθὺς κατωτέρω θέλει ἐκτεθῇ. Ἡμεῖς ἀνεπτύξαμεν διὰ μακροτέρων πως τὰ τὰ τῆς ναυτιλιακῆς θέσεως τοῦ Νιμποργειοῦ μόνον ὅπως δείξωμεν ὅτι μεγάλη σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ἐμπορεῖον - νιμποργειός, δὲν εἶναι δ' ὅλως ἄσχετα ὡς παρὰ Μηλ. ἐθεωροῦντο.

Ὁ ἐν Θήρᾳ Νιμποργειός εἶναι μεσόγειον χωρίον μετὰ καστελλίου εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς νήσου κείμενον παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἁγ. Στεφάνου. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ νῆσος

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 379.
(2) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 367.
(3) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 412.

ἕνεκα αἰτίων γεωλογικῶν οὐδένα εἶχε λιμένα οὐδ' ἔχει· πρὸς νότον μόνον αὐτῆς κατὰ τὸν Κουτσοβίλην (1) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἐξωμύτης ἀμμώδης τις θέσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὅρμος. Ἐνταῦθα ἐσώζοντο λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐλευσῖνος, παραλίου· ὁ Ἀλ. Ῥαγκαβῆς ἐξ ἀφορμῆς ἀρχαιοτάτης τινὸς Θηραϊκῆς ἐπιγραφῆς (2) ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ λ. Πειραιεύς, ἣν ἐθεώρησεν αἰμφαίνουσαν θέσιν τινὰ ἐν Θήρᾳ» (3) ἀναμιμνήσκεται καὶ τῆς Ἐλευσῖνος ταύτης τῆς ὁμωνύμου τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνι «ἐξ αἰτίας ἴσως ἀρχαιοτάτης τινὸς ἐπιμιξίας τῶν Θηραίων μετὰ τῶν κατοίκων ἢ ὁμόρων τῆς Ἀττικῆς». Ἡμεῖς βλέποντες τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ Ἐλευσίς αὕτη τῆς Θήρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην νῆσον, ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι ἴσως δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ῥίζαν ἐλευθ- τοῦ ἔρχομαι, συμπεραίνομεν ὅτι δηλοῖ πόλιν ἐπίνειον τῆς ὅλης νήσου ὅπου ἠδύνατό τις νὰποβιβάσῃ τι εὐκόλως ἢ νὰποβιβασθῇ. Τῆς πόλεως ταύτης τὰ λείψανα κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῷ 1650 μ. Χ. (4)· τῶν μᾶλλον φοβερῶν ἡφαιστείων ἐκρήξεων τῆς Θήρας εἶναι αὕτη ἡ κατὰ τὸ 1650 συμβᾶσα ἐν τῇ θέσει «Κουλούμβου». (5) Ἀπὸ τοῦ ἀκρωατηρίου Ἐξωμύτου ἡμίσειαν ὥραν μεσογειότερον συναντᾷ τις τὸν σημερινὸν Νιμποργειόν, νομίζομεν δὲ ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο κτίσμα ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν Ἐλευσῖνα ἐπέχον θέσιν ἐπινείου τῆς νήσου κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Σημείωσίς τις ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐν σελ. 207 περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφει περὶ Θήρας: «νυσή Σανδορίνα ἀρτζιπελάγου ἐχή κάστρα πέντε. Σκαρό. ἅγιο Νικόλαω. καὶ νουργιόπυργο, ἀκρωτῆρι, νυμπουργῶ· id est Santorina habet castellas Scarrum, Sanctum Nicolaum Koenurgiobirgum, Acrotirium, Nybyrgum» Ὁ Μηλ. ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἐνόμισεν ὅτι «καθίσταται καταφανὲς ὅτι ὑπῆρχον δύο κάστρα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ Και-

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 67.

(2) Ἐν τόμ. ΙΖ' σελ. 75 «ἀπάντων φιλολογικῶν».

(3) Ἐν παρόδῳ λέγομεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν φαίνεται ἡμῖν τὸ Πειραεύς νὰ σημαίνῃ ιν τινα ἐν Θήρᾳ ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶναι ὄνομα ἀνδρός ὡς καὶ τὰ τρία ἄλλα τὰ πρὸ οὗ.

(4) Λεξικ. Ἐγκυκλοπαιδ. Μπάρτ καὶ Χρίστ ἐν λ. Θήρα.

(5) Τὰ κατ' αὐτὴν ἐξέθηκε τῷ 1657 ὁ Ἰησουίτης F. Richard «relation de ce-s' est passé da plus remarquable à Saintirini... l'an 1650».

τούτου κατὰ τὴν τέως ἐτυμολογίαν κληθέντος δήμου Ἐμπορείου». 3) ἐν Κάσῳ «Ἐμποριός καλεῖται κωμίον παράλιον ἔνθα ναυπηγεῖον πρὸς Α. τοῦ Φρῦ (1) κείμενον τοῦ ἐπινείου τῆς Ἁγ. Μαρίνης (πρωτευούσης τῆς νήσου). Τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τῆς νήσου κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἐμποριοῦ». Ἐνταῦθα ἂς προστεθῇ, ἐπειδὴ παρὰ Μηλ. δὲν ὁρίζεται ποῦ τῆς νήσου Κάσου κεῖται ὁ Ἐυπορειός, ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὴν Β. παραλίαν αὐτῆς. 4) ἐν Καλύμνῳ «οὕτω καλεῖται λιμὴν εἰς τὰ βόρεια τῆς νήσου παρ' ᾧ καὶ οἰκήσεις τινὲς ἀπέναντι κείμενος τῆς νησίδος Τελέντου, πόρρω τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου (χώρας), ἧς ὑπέρκειται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἐμποργιῷ ὑπάρχει ἠρειπωμένον κάστρον». 5) ἐν Χάλκῃ «τῇ πρὸς Δ. τῆς Ῥόδου κειμένῃ ὁ κύριος λιμὴν λέγεται Ἐμποριό καὶ Σκάλα. Κεῖται πρὸς Α. τῆς μεσογείου πρωτευούσης τῆς νήσου, ἔνθα καὶ τὸ ἀπέχον μίαν ὥραν τοῦ λιμένος μεσαιωνικὸν κάστρον»· κατ' ἀκρίβειαν Ἐμποργειό λέγεται ὁ ὅρμος ὅστις κεῖται εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου, Σκάλα δὲ ἡ παρ' αὐτὸν συνοικία. 6) «ἐν Νισύρῳ ἥτις εἶναι νῆσος περιφερὴς ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ὄρους ἔχοντος ἐν μέσῳ πεδινὴν χώραν σχηματιζομένην ἐκ παλαιοῦ σβεσθέντος κρατῆρος ἠφαιστείου, ὑπάρχει ἐπίσης χωρίον Νειμπουργιό πρὸς τὰ βόρεια ὑψηλὰ χείλη τοῦ κρατῆρος εἰς ὕψος περίπου 430 μέτρων, πρὸς τὰ μεσημβρινὰ δὲ χείλη ὑπάρχει χωρίον Νῆμα. Πρὸς Β. τοῦ Νειμπουργιοῦ καὶ ἐν ἀριστερᾷ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου Μανδράκι κεῖται τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον, ἔνθα σήμερον ὑπάρχει μονή». 7) ἐν Σύμῃ «Νειμπουργιός λέγεται ὁ ἕτερος τῶν δύο μυχῶν τοῦ κόλπου τῆς Σ. ὁ πρὸς Β., περὶ τὸν πρὸς Μ. δὲ κεῖται ἡ σημερινὴ πόλις τῆς νήσου». 8) ἐν τέλει σημειοῦμεν «ὅτι ἐν Χίῳ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν μαστιχοχωρίων Ἐμποριός λέγεται τὸ ἀκροθαλάσσιον τοῦ πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τῆς νήσου κειμένου χωρίου Πυργίου ἔνθα (λέγει ὁ Πασπάτης ἐν τῷ Χιακῷ Γλωσσαρίῳ πλανηθεὶς ἐκ τῆς φερομένης ἐτυμολογίας) τὸ πάλαι ἦτο τῶν χωρίων ὁ λιμὴν καὶ τὸ Ἐμπορεῖον παραθέτει δὲ καὶ δίστιχον:

(1) Τὸ Φρῦ (ἀπὸ τοῦ φρύδι-φρύι-φρῦ ?) εἶναι κωμόπολις ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκογενείας· οὐχὶ δ' ἀκριβῶς λέγεται ἐνταῦθα ὅτι πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Ἁγ. Μαρῖνα, διότι πρωτεύουσα εἶναι αὐτὸ τὸ Φρῦ ἕδρα τοῦ τούρκου διοικητοῦ (καϊμακάμη) καὶ τοῦ μητροπολίτου Κάσου καὶ Καρπάθου, μέχρι δὲ τοῦ 1860 δὲν εἶχεν εἰμὴ ὀλίγους χθαμαλοὺς οἰκίσκους.

Εἶν' τὰ θελα στὸν Ἐμποργιόν νὰ πέσω μέσ' τὰ λέπια
γιὰ νὰ μὴ φᾷ ἡ θάλασσα καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ λέπρα.

Ἐν Πύργῳ ὑπάρχει ὀχυρωματικὸς πύργος μετὰ τάφρου καὶ πλησίον τὰ ἐρείπια φρουρίου καλουμένου νῦν τῶν Ἀπολύχνων». Ταῦτα κατὰ τὸν Μηλ. ὅστις παρετήρησεν ὅτι πάντα τὰ μνημονευθέντα Νιμποργειά κεῖνται ἐκτὸς τῶν φρουρίων τῶν καὶ κάστρων καὶ καστελλίων καλουμένων», ἐξέλαβε λοιπὸν αὐτὰ ὡς νέους ἔξω τῆς πόλεως συνοικισμούς· δεύτερον, ὅτι «τὸ ὄνομα Νειμπουργιός ἀναφέρεται εἰς νήσους ἐφ' ὧν ἐπὶ μακρὸν ἐκυριάρχησαν Ἑνετοί, Γενουαῖοι; τὰ τάγματα τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου καὶ τῆς Μάλτας», «οἵτινες πρῶτον ἔργον ἐποίουν μετὰ τὴν κατάληψιν ἑκάστης νήσου τὴν ἵδρυσιν εὐθὺς φρουρίου ὅπερ ὠνόμαζον κάστρον, καστέλλι, φορτέτζα· ἐν τοῖς φρουρίοις δὲ τούτοις ποῦ μὲν περιεκλείετο καὶ ἡ πόλις ποῦ δὲ κατῴκουν ἐν αὐτοῖς μόνον οἱ κατακτῆται μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν· σὺν τῷ χρόνῳ δ' ἔξω τῶν φρουρίων τούτων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ borgo ἢ bourgo ὑπὸ τῶν κατακτητῶν φράγκων κληθέντες κατὰ τὸν Ducange «crebra habitacula constituita . . . seu domorum congregatio quae muro non clauditur», ἀλλὰ κατόπιν αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν κοινωνικῶν καὶ ναυτιλιακῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα ἅτινα ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ ὠνομάσθησαν Νειμπουργιά (νειὸ-μποῦργο)»· παραβάλλει δὲ τοὺς οὕτω κληθέντας νέους συνοικισμοὺς πρὸς τὰ πολλαχοῦ νῦν Νεοχώρια τῆς Ἑλλάδος ἢ Νεαπόλεις. Οὐδεμία ἀληθῶς ὑπάρχει ἀντίρρησις ὅτι τὰ σημερινὰ Νιμπουργειά εὑρίσκονται μακρὰν τῶν φρουρίων· ἐπίσης τὸ λεχθὲν ὅτι ἔξω τῶν φρουρίων ἐγίνοντο συνοικισμοὶ καὶ ἐσχηματίζοντο πολίχναι εἶναι ἀληθές, διότι ὅ τε Ducange καὶ τὰ σωζόμενα μποῦργα, καὶ τὰ ἀναφερόμενα τοιαῦτα ἐν πλείστοις μεσαιωνικοῖς ἐγγράφοις (1) μαρτυροῦσι τοῦτο. Τὸ ὅτι ὅμως αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μπούργων καὶ ἀναφυομένων ἄλλων ἀναγκῶν ἐκτίζοντο ἀπώτερον τῶν μπούργων νέα μποῦργα ...λούμενα Νιμπουργειά, τοῦτο μόνον εἰκάζεται μηδεμιᾶς ὑπαρχού...ς μαρτυρίας. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ἔδει βεβαίως νὰ

(1) Ἴδ. ἀνωτέρω τὰ σημειωθέντα. ἔτι δὲ ἐν χρονικῷ Μάτεση παρὰ Σάθᾳ Ἑλλην. ἀνέκδ. τόμ. Α' σελ. 218, 220, μπούργου Νάξου «Ἑστίᾳ» 1891 σ. 363

προϋπάρχη τι μπούργον, αναφυεισών δε σύν τῷ χρόνῳ τῶν μνημονευθεισῶν ἀναγκῶν, νὰ συνοικισθῇ πόρρω νέον πάλιν μπούργον· οὐδεὶς δέ ποτε ἤθελε φαντασθῇ ὑπάρχον που νέον μπούργον χωρὶς νὰ ὑπῆρξε πρὸ τούτου τὸ ἁπλοῦν μπούργον, καθὼς ἡ Νεάπολις προϋποθέτει τὴν πόλιν καὶ τὸ Νεοχώριον τὸ χωρίον (1). Ἴδωμεν ἤδη ἂν ἔνθα σήμερον κεῖνται τὰ Νιμποργειά τὰ κατὰ Μηλ. νέα-μποῦργα, ἄν, λέγομεν, ἐσώθησαν ἁπλᾶ μποῦργα. Πᾶν τοὐναντίον παρατηροῦμεν· ἐν Ἄνδρῳ λ. χ. ὑπάρχει Νιμποργειός, συνοικισμὸς δὲ μποῦργον οὐδεὶς σώζεται οὐδὲ τοποθεσία τις παρὰ τὸ τεῖχος οὕτω λεγομένη ποτὲ ὑπάρχει οὐδὲ ὑπῆρξέ ποτε, διότι πᾶσα ἡ πόλις κατὰ τὸν μεσαιῶνα περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, ἔξω δ' αὐτοῦ μόνον πρὸ 80ετίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται συνοικισμοί, πρέπει δὲ νὰ ἐνθυμώμεθα τὸ τοῦ Ducange ὅτι τὰ burga ἦσαν ἔξω τῶν τειχῶν. Ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις ἔνθα Νιμπουργειοί, καθόσον γιώσκομεν, οὐδὲν περιεσώθη τοπωνυμικὸν ὄνομα «μποῦργον», οὐδὲ αὐτὸς ὁ Μηλιαράκης τοιοῦτόν τι ἐγίνωσκεν. Ἐξ ἄλλου δὲ ὅπου μέχρι σήμερον λέγονται μποῦργα ἢ κατὰ τὸν μεσαιῶνα μνημονεύονται τοιαῦτα, οὐδεὶς ὑπάρχει Νιμποργειός· τούτου δ' ὅμως ἠδύνατό τις νὰ δώσῃ ἐξήγησιν ὅτι δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ ἱδρυθῶσι παρὰ τὰ μποῦργα καὶ νέα μποῦργα, ἀλλὰ τὸ πρῶτον;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐμπορεῖα, δηλ. ἐμπορικοὶ τόποι, λιμένες, δὲν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦσάν ποτε οἱ σήμερον λεγόμενοι Νιμποργειοί, διότι ἢ δὲν εἶναι συνοικισμοὶ ἀλλὰ μόνον μυχοὶ (2) κόλπων ἢ ὅπου ἀποτελοῦσι συνοικίαν αὕτη εἶναι ἐπὶ νήσων πᾶν ἄλλο ἢ ἐμπορίαν κεκτημένων. Ἡμεῖς δίδομεν ἄλλην σημασίαν, στενωτέραν τῆς γνωστῆς, εἰς τὴν λ. ἐμπορεῖον - Νιμποργειός. Παρετηρήσαμεν δηλ. ὅτι πάντες οἱ Νιμπουργειοὶ εἶναι παράλιοι (περὶ τοῦ μόνου δὲ μεσογείου Νιμποργειοῦ Θήρας εὐθὺς κατωτ.) μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς λιμένων ὁμοίως κληθέντων Νιμποργειῶν· σημασίαν ἔχει διὰ τὸ ζήτημα ἡμῶν ὅτι πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων οὐδαμοῦ, ἄχρι τοῦδε — τῶν ἠπειρωτικῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν εὑρέθη Νιμπουργειό (3). Οἱ

(1) Ἰδὲ τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Μενάρδου ἄριστα διαληφθέντα περὶ τούτων ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. ΙΗ' σελ. 356. Σημ. Συντ. Ἀθηνᾶς.

(2) Παρὰ τοῖς μυχοῖς τούτοις εὑρίσκονται καί τινα παραπήγματα ὡς ἀποθῆκ[αι] χρησιμοποιούμενα τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων τοῦ τόπου

(3) Ἐνῷ ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ἡ λ. ἐμπόριον = ἀγορὰ εὕρηται ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι.

δὲ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς νήσοις οὗτοι συνοικισμοὶ ἐπέχουσι θέσιν σκάλας, δι' ἧς μόνης γίνεται τῆς ὅλης νήσου πρὸς τὰ ἔξω ἐπικοινωνία καὶ πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ τόπου. Οὕτως ἐν Ἄνδρῳ Νιμπουργειός εἶναι ὁ μυχὸς τοῦ ὅρμου Ἄνδρου· ἡ μεσαιωνικὴ καὶ σημερινὴ πόλις τῆς Ἄνδρου ἵδρυται ἐπὶ ἀκρωτηρίου μακροῦ πρὸς ΒΑ. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο δέχεται τοῦ ἀναπεπταμένου πελάγους τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐξογκούμενα κύματα οὐ μόνον τὸν χειμῶνα ἀλλὰ καὶ τὸ θέρος τῶν ἐτησίων κρατούντων· ἡ θέσις αὕτη τῆς πόλεως καθιστᾷ αὐτὴν ἀπρόσιτον κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ ΒΔ. μυχοῦ τοῦ κόλπου, δηλ. τοῦ Νιμποργειοῦ δύναται νὰ γίνῃ ἀποβίβασις ἢ ἐπιβίβασις· ὁ Νιμποργειός λοιπὸν εἶναι ἡ μοναδικὴ σκάλα ὅλου τοῦ ὅρμου Ἄνδρου. Τὴν αὐτὴν ἀσφαλῶς χρησιμότητα θὰ εἶχεν ὁ Νιμποργειός καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, διότι ἡ φύσις τοῦ τόπου οὐδόλως μετεβλήθη. Ὁ πόσος συνοικισμὸς παρὰ τὴν σκάλαν Νιμποργειόν ὑπῆρχε τότε, ἀγνοοῦμεν, διότι οὐδὲν ἴχνος διεσώθη· πιθανώτατα δὲ ὅτι καὶ τότε ὡς νῦν ὁ Νιμποργειός δὲν ἦτο συνοικία, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ δύο τριῶν παραπηγμάτων χρησίμων διὰ τὰς ναυτιλιακὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως. Ἀκριβῶς ὁμοίαν πρὸς τὸν ἐν Ἄνδρῳ Νιμποργειόν τὴν θέσιν ἔχουσι καὶ οἱ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν νήσων Νιμποργειοί. Οὕτω περὶ τοῦ ἐν Χάλκῃ τῇ παρὰ τὴν Ῥόδον ὁ εἰδικὸς περὶ τὴν ναυτικὴν τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν Ν. Κοτσοβίλλης ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ Λιμενοδείκτῃ (1) γράφει: «τὸ χωρίον τῆς Χάλκης ὑπάρχει εἰς τὰ νότια μέρη αὐτῆς . . . ἔχει ἀγκυροβολίαν εἰς τὸ ΝΑ. αὐτῆς μέρος ὀνομαζομένην ἐμπορειό· ταύτην σχηματίζει ὁ ὅρμος τῆς Σκάλας καὶ ἡ νησὶς Ἐμπορειό». Περὶ τοῦ ἐν Κάσῳ τὰ ἑξῆς: «ἡ Κάσος δὲν ἔχει λιμένας, εἰς δὲ τὰ Β. παράλια αὐτῆς εὑρίσκεται εἷς ὅρμος μικρὸς παρὰ τὴν θέσιν Ὀφρῦς ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ συγκοινωνία» (2). Σημειωθήτω λοιπὸν ὅτι ἐν Κάσῳ ἀπὸ οὐδενὸς ἄλλου σημείου τῆς νήσου ὑπάρχει ἀπόβασις εἰμὴ ἀπὸ μόνου τοῦ Νιμποργειοῦ. Περὶ τοῦ ἐν Σύμῃ «εἰς τὸ Β. μέρος τῆς νήσου καὶ πρὸς νότον τῆς νησῖδος Νίμος εὑρίσκεται εἷς μικρὸς λιμὴν ἀλέστατος καὶ μὲ ἀρκετὸν βάθος ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ συγκοινωνία νήσου» (3), ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὑπάρχουσι δύο μυχοὶ ὧν ὁ πρὸς

Σελ. 359.
Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 349.
Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 362.

Β. είναι ὁ Νιμποργειός ἔχων ἀκριβῶς οἵαν θέσιν καὶ ἐν τῷ τῆς Ἄνδρου ὅρμῳ ὁ Νιμποργειός Ἄνδρου». Περὶ τοῦ ἐν Καλύμνῃ «εἰς τὸ ΝΑ. τῆς Καλύμνης εὑρίσκεται ὁ λιμὴν τῆς πόλεως» μόνον διὰ μικρὰ πλοῖα ἀσφαλής», μεταξὺ δὲ τῆς νησῖδος Τελέντου εἰς τὴν ΒΔ. παραλίαν «καὶ τῆς Καλύμνης ὑπάρχει πέρασμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς λιμὴν διὰ τὰ μεγάλα πλοῖα . . . μὲ ἀσφάλειαν ἀπὸ κάθε ἄνεμον» (1). Μοναδικὸς ἐπίσης διὰ τὴν νῆσον Νίσυρον εἶναι ὁ λιμὴν τοῦ Νιμποργειοῦ, Μανδράκι δι' ἰδίου ὀνόματος καλούμενος (2). Ἐν Χίῳ ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Νιμποργειοῦ δύνανται τὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ βορείου ἀνέμου χειμαζόμενα νὰ εὕρωσι σωτηρίαν, ἐκεῖθεν δὲ γίνεται καὶ ἡ συγκοινωνία τοῦ Πυργίου (3). Ἐπὶ πασῶν ἄρα τῶν νήσων τούτων ὁ Νιμποργειός ἐπέχει θέσιν ἐπινείου ἢ ὅλης τῆς νήσου (Σύμης, Νισύρου, Κάσου) ἢ τοῦ σπουδαιοτέρου μέρους αὐτῆς (Ἄνδρου, Καλύμνης). Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι δὲν ἁμαρτάνομεν τοῦ ἀληθοῦς θεωροῦντες τὸν νεοελληνικὸν Νιμπουργειόν τὸ ἀρχαῖον ἐμπορεῖον, ὅτι δὲν σημαίνει μὲν λιμένα ἐμπορικόν, τόπον μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως, ἀλλ' ἐν ἔτι στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐπίνειον νήσου, σκάλαν της νήσου, δι' ἧς πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ τόπου γίνεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη. Ἐνταῦθα δὲ τοῦ ζητήματος ἀφικομένοις θὰ ἠδύνατό τις νἀντιπαρατήρήσῃ ὅτι πρὸς τὸν οὕτως ὁρισθέντα ναυτιλιακὸν ἢ ἐμπορικὸν Νιμποργειόν (ἐμπορεῖον) συμπίπτει καὶ ὁ Νιμποργειός ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· ὄντως ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ δυνατὸν νὰ ταυτισθῶσιν ἀμφότεροι καὶ ὁ ἐκ τοῦ ἐμπορεῖον καὶ ὁ ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον· κωλύουσιν ὅμως τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν (ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον) ἄλλοι λόγοι ὧν μέρος μὲν ἀνωτέρω μέρος δ' εὐθὺς κατωτέρω θέλει ἐκτεθῇ. Ἡμεῖς ἀνεπτύξαμεν διὰ μακροτέρων πως τὰ τὰ τῆς ναυτιλιακῆς θέσεως τοῦ Νιμποργειοῦ μόνον ὅπως δείξωμεν ὅτι μεγάλη σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ἐμπορεῖον - νιμποργειός, δὲν εἶναι δ' ὅλως ἄσχετα ὡς παρὰ Μηλ. ἐθεωροῦντο.

Ὁ ἐν Θήρᾳ Νιμποργειός εἶναι μεσόγειον χωρίον μετὰ καστελλίου εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς νήσου κείμενον παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ἁγ. Στεφάνου. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ νῆσος

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 379.
(2) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 367.
(3) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 412.

ἕνεκα αἰτίων γεωλογικῶν οὐδένα εἶχε λιμένα οὐδ' ἔχει· πρὸς νότον μόνον αὐτῆς κατὰ τὸν Κουτσοβίλην (1) παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ἐξωμύτης ἀμμώδης τις θέσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὅρμος. Ἐνταῦθα ἐσώζοντο λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐλευσῖνος, παραλίου· ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς ἐξ ἀφορμῆς ἀρχαιοτάτης τινὸς Θηραϊκῆς ἐπιγραφῆς (2) ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ λ. Πειραιεύς, ἣν ἐθεώρησεν «ἐμφαίνουσαν θέσιν τινὰ ἐν Θήρᾳ» (3) ἀναμιμνήσκεται καὶ τῆς Ἐλευσῖνος ταύτης τῆς ὁμωνύμου τῇ Ἀττικῇ Ἐλευσῖνι «ἐξ αἰτίας ἴσως ἀρχαιοτάτης τινὸς ἐπιμιξίας τῶν Θηραίων μετὰ τῶν κατοίκων ἢ ὁμόρων τῆς Ἀττικῆς». Ἡμεῖς βλέποντες τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἔκειτο ἡ Ἐλευσίς αὕτη τῆς Θήρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην νῆσον, ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι ἴσως δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ῥίζαν ἐλευθ- τοῦ ἔρχομαι, συμπεραίνομεν ὅτι δηλοῖ πόλιν ἐπίνειον τῆς ὅλης νήσου ὅπου ἠδύνατό τις νἀποβιβάσῃ τι εὐκόλως ἢ νἀποβιβασθῇ. Τῆς πόλεως ταύτης τὰ λείψανα κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῷ 1650 μ. Χ. (4)· τῶν μᾶλλον φοβερῶν ἠφαιστείων ἐκρήξεων τῆς Θήρας εἶναι αὕτη ἡ κατὰ τὸ 1650 συμβᾶσα ἐν τῇ θέσει «Κουλούμβου». (5) Ἀπὸ τοῦ ἀκρωατηρίου Ἐξωμύτου ἡμίσειαν ὥραν μεσογειότερον συναντᾷ τις τὸν σημερινὸν Νιμποργειόν, νομίζομεν δὲ ὅτι τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο κτίσμα ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν Ἐλευσῖνα ἐπέχον θέσιν ἐπινείου τῆς νήσου κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Σημείωσίς τις ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου ἐν σελ. 207 περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφει περὶ Θήρας: «νυσὴ Σανδορίνα ἀρτζιπελάγου ἐχὴ κάστρα πέντε. Σκαρό. ἅγιο Νικόλαω. καὶ νουργιόπυργο, ἀκρωτήρι. νυμπουργὼ· id est Santorina habet castellas Scarrum, Sanctum Nicolaum Koenurgiobirgum, Acrotirium, Nybyrgum» Ὁ Μηλ. ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης ἐνόμισεν ὅτι «καθίσταται καταφανὲς ὅτι ὑπῆρχον δύο κάστρα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ Και-

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 67.

(2) Ἐν τόμ. ΙΖ' σελ. 75 «ἁπάντων φιλολογικῶν».

(3) Ἐν παρόδῳ λέγομεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν φαίνεται ἡμῖν τὸ Πειραεύς νὰ σημαίνῃ .ιν τινα ἐν Θήρᾳ ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶναι ὄνομα ἀνδρός ὡς καὶ τὰ τρία ἄλλα τὰ πρὸ τοῦ.

(4) Λεξικ. Ἐγκυκλοπαιδ. Μπάρτ καὶ Χρίστ ἐν λ. Θήρα.

(5) Τὰ κατ' αὐτὴν ἐξέθηκε τῷ 1657 ὁ Ἰησουΐτης F. Richard «relation de ce s' est passé da plus remarquable à Saintirini... l'an 1650».

νουργιόμπυργο (καί νουργιόμπυργο) καὶ τὸ Νυμπουργώ» δηλ. Νυμποργειός, «τὸ ἓν ὠνομάσθη «καινούργιον» τὸ ἕτερον «νέον» (νειό-μποῦργον) ὅπερ ταὐτό». Ἡμεῖς ὅμως ὅλως τοὐναντίον· ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου νομίζομεν, φαίνεται ὅτι ὁ ἐν Θήρᾳ Νιμποργειός δὲν σημαίνει νέον μποῦργον α'.) διότι ἂν ὁ Νιμποργειός οὗτος ἦτο νέον-μποῦργον, πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ὅτι δύο συνυπῆρχον ἐν Θήρᾳ κάστρα ἀμφότερα φέροντα τὸ ὄνομα «νέον»· ἀρχαιοτέρου ὄντος τοῦ κάστρου «Καινουργιόπυργο» πῶς ἠδύνατο εἶτα νὰ κτισθῇ νέον φέρον τὸ αὐτὸ ὄνομα «νέον-μποῦργον»; εἰς πάντα δὲ νομίζομεν ὅτι θὰ ἐφαίνετο παράδοξον ἂν ὑπῆρχον εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν δύο Νεοχώρια, δύο Νεαπόλεις, δύο Νεόκαστρα, δύο Νέαι Μιζέλαι κττ. β'.) εἴδομεν ἀνωτέρω τί ἦσαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὰ μποῦργα· ὁ Νιμποργειός ὅμως τῆς Θήρας ὀνομάζεται ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ «κάστρον» καὶ ἦτο κάστρον ὡς ἐκ τῶν σημερινῶν αὐτοῦ λειψάνων πιστοῦται· πῶς λοιπὸν θὰ ὠνομάζετο μποῦργον (νέον) ἀφοῦ ἦτο τετειχισμενη κωμόπολις; Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν τῷ σημειώματι τοῦ Κρουσίου ἡ λ. γράφεται κατὰ μὲν τὴν παραλήγουσαν διὰ διφθόγγου ου, ὅπερ ὑπενθυμίζει ἡμᾶς τὸ *burgum* -μποῦργον, κατὰ δὲ τὴν λήγουσαν ἔχει -γώ ἀντὶ -γειό· ἡ γραφὴ ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἀξία προσοχῆς, τὸ μὲν διότι ἐν τῇ αὐτῇ σημειώσει μεταγράφεται ἡ αὐτὴ λέξις λατινιστί nybyrgum οὐχὶ δὲ ὡς θὰ ἀνέμενέ τις nyburgum, τὸ δὲ διότι ὁ ἐπιστέλλων τῷ Κρουσίῳ Ἀνδρέας Ἀργυρός (2) δὲν εἶναι ἀνὴρ παιδείας ὥστε νὰ ἔχῃ τις φιλολογικὴν πίστιν εἰς τὰ σημειώματά του.

Χωρίον τι τῆς Κουγκέστας ἢ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως ὁ Μηλ. ἐξέλαβεν ὡς ὑποστηρίζον τὴν ἐτυμολογίαν του. Τοῦτο εἶναι τὸ τοῦ στίχ. 3340· ὁ Μακρηνὸς καὶ Καντακουζηνὸς ἐλθόντες εἰς Βελιγοστὴν

ἐκάψασι τὸ ἐμπόριον, τὸ κάστρον μόνο ἀφῆκαν

κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Buchón, κατὰ δὲ τὴν τοῦ John Schmitt

ἐκάψαν τὸ ἐμπόριον, τὸ κάστρο μόνο ἀφῆσαν.

Ὁ Μηλ. παρετήρησεν ὅτι ὁ ἐκδότης τοῦ χρονικοῦ Buchon ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει αὐτοῦ (3) τὴν λ. ἐμπόριον τοῦ στίχ. 33

(1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 410.
(2) Πρβλ. τὰ ἐν σελ. 207 τῆς Turcograecia ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Ἀργυροῦ γραφόμ
(3) Ἐν τοῖς Chroniques Étrangères σελ. 108.

ἀπέδωκε διὰ τοῦ «marché publique»· τὸ ἰταλικὸν ὅμως κείμενον τοῦ χρονικοῦ, ὅπερ ἦτο ἄγνωστον τῷ Buchon ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ Hopf ἐν τοῖς Chroniques Grecoromaines σελ. 449 γράφει «e de li à Veligosti depredando e brusando li casali» ὅ ἐστι «ἔκαψαν τὸ προάστιον, τὰς οἰκίας, τὸ burgo». Καὶ ὁ Ducange δὲ ἐν τῷ Glossario Graecitatis ἐν λ. ἑρμηνεύει τὸ ἐμπόριον = burgum adjunctum castro seu castello, παραθέτων ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως τὸν αὐτὸν στίχ. 3340, ἴσως ὅμως οὐδὲν ἄλλο χωρίον ἔχων ὑπ' ὄψει του εἰμὴ τοῦτο μόνον. Ὑπὸ τοῦ Ducange λοιπὸν παρασυρθεὶς ὁ Μηλ. ὑπολαμβάνει τὸ «ἐκάψαν τὸ ἐμπόριον» ἴσον τῷ «ἐκάψαν τὸ μποῦργον» ἐπιλέγων « ἀλλαχοῦ ὁ γασμοῦλος ποιητὴς τοῦ χρονικοῦ δὲν μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα ἐμπόριον ἀλλὰ τὸ μποῦρκον, οὕτως ἐν στίχ. 6900 λέγει ὁ Geoffroi de Brugéres ὅτι ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὁμωνύμου ἐξαδέλφου του αὐτὸς μὲν νὰ μείνῃ εἰς τὸ κάστρον «καὶ ἡ ἔτερη φαμελιά του νὰ εἶναι εἰς τὸ μποῦρκον». (1) Ὑποθέτω ὅτι ὁ Μηλ. γράφων τἀνωτέρω ἐνόει ὅτι πρέπει νὰ διορθώσωμεν τὸν στίχ. 3340 εἰς «ἐκάψασι τὸ Νιμποργειό», διότι ἄλλως οὐδεμίαν σχέσιν θὰ εἶχε τὸ ὑπ' αὐτοῦ προενεχθὲν χωρίον τοῦτο πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα. Ἀλλ' ὡς θέλει δειχθῆ οὔτε ὁ στίχος ἔχει ἀνάγκην εἰς τὴν λ. ταύτην μεταβολῆς οὔτε ὁ Ducange μετὰ τοῦ Μηλ. ὀρθῶς ἡρμήνευσαν τὸ ἐμπόριον, ἄλλως δ' ἔχουσι τὰ ἐν τῇ Ἰταλικῇ διασκευῇ τοῦ στίχου τούτου ἢ ὡς ὁ Μηλ. ὑπέλαβε. Εὕρομεν δηλαδὴ ἐν Ἄνδρῳ μελετῶντες τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἱστορίαν αὐτῆς, ἐν ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς μεταξὺ ἄλλων καὶ πωλητήρια ἔγγραφα (ἔτους 1663—1736), ὧν ἐν ἀρχῇ ἀναγράφεται ὁ τόπος τῆς συντάξεως ὡς ἑξῆς, 1) ετι Αδρο στό κάστρο τοῦ έπορίου, 2) Κάστρο τοῦ νιποριου, 3) ἐν τῇ Ἄνδρῳ εἰς τὸ κάστρο τοῦ ἐμπορίου, 4) κάστρο τοῦ ὀμπορίου 5) κάστρο τοῦ ἰπορίου, ἐν πᾶσι δὲ τοῖς ἀνορθογράφως οὕτως ὑπὸ ἀπαιδεύτων ἀνθρώπων γεγραμμένοις τύποις διακρίνει τις τὸ «κάστρον τοῦ ἐμπορίου» τῆς Ἄνδρου. (2) Τί δὲ ἦτο τὸ κάστρον τοῦτο τοῦ ἐμπορίου; Ἐν Ἄνδρῳ ἐμπόριον ἢ

Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 411.

Τῶν ἐγγράφων τούτων ἓν μόνον, οὗ κατεχωρίσθη ἡ ἀρχὴ ὑπ' ἀριθ. 1), ἀνήκει .. Ἰω. Δελαγραμμάτικᾳ, τὰ δὲ λοιπὰ προέρχονται ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Θεοφ. Καοὗπερ ἀνέκδοτά τινα προσεχῶς δημοσιεύομεν.

μᾶλλον κάστρον τοῦ ἐμπορίου πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ κάστρον (τεῖχος) τὸ περιβάλλον ἀπὸ Ἐνετοκρατίας τὴν πόλιν (1) ἢ καλλιον αὐτὴ αὔτη ἡ τετειχισμένη πόλις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κάστρον τὸ περιβάλλον τὴν πρὸ τῆς πόλεως κατὰ τὸ ΒΑ. νησῖδα (συνδεομένην διὰ γεφύρας ἔκτοτε μετὰ τῆς πόλεως) (2) οὗ λείψανα σώζονται μέχρι σήμερον. Ἔτι δὲ καὶ νῦν γίνεται διάκρισις τῶν δύο τούτων κάστρων ὑπὸ τῶν κατοίκων, τοῦ ἐπὶ τῇ νησῖδος καλουμένου «μέσα κάστρον» δηλ. μέσα πρὸς τὴν θάλασσαν· κάστρον λοιπὸν κατὰ ταῦτα τοῦ ἐμπορίου εἶνε τὸ κάστρον ἔνθα ἡ ἀγορά, ἔνθα τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως, τὸ ἐμπορικὸν κάστρον, τὸ ἔξω (πρὸς τὴν γῆν) οὐχὶ τὸ «μέσα»(3), τὸ πολεμικόν. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ εὕρομεν τὴν λ. ἐμπόριον ἐν χρυσοβούλλῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου (4) ἔτους 1332. τὸ δὲ σχετικὸν χωρίον ἔχει οὕτω: «περιεῖχε δὲ τὸ τοιοῦτο πρακτικὸν διακεῖσθαι τὴν Ἐπισκοπὴν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον διακρατοῦσαν αὐτὸ καὶ περὶ τοὺς πρόποδας τούτου ἔχουσαν περιβόλιον καὶ λουτρὸν σύνεγγυς τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ Προδρόμου ἔνθα καὶ ἡ βρύσις ἐστίν. Ἐστὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ αὐτοῦ Παλαιοκάστρου τὸ Ἐμπόριον, ἐν ᾧ ἐδήλου τὸ αὐτὸ πρακτικὸν ὡς εἶχεν ἡ ἁγιωτάτη Ἐπισκοπὴ κληρικοὺς ἐνυποστάτους ΛΔ' καὶ ἐνοίκους ἐνυποστάτους ΞΕ'....». Τὸ ἐνταῦθα μνημονευόμενον Παλαιόκαστρον εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς σημερινῆς πόλεως Καλαμπάκας μεταξὺ τῶν δύο ὑπερκειμένων Μετεώρων βράχων ἱδρυθὲν ἄγνωστον πότε καὶ σήμερον Παλιόκαστρο καλούμενον, οὗ ἰσχνὰ λείψανα εἶδον τῷ 1902 ἐκεῖ ἀναβάς· τὸ δὲ «εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ αὐτοῦ Παλαιοκάστρου» ἐμπόριον ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εἶνε ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Καλαμπάκας εἰκάζων τοῦτο ἐκ τοῦ ἀνωτέρω «περὶ τοὺς πρόποδας (τοῦ Παλαιοκά-

(1) Τὸ τεῖχος τοῦτο δὲν σώζεται πλέον καταρρεῦσαν, ἀπέμειναν ὅμως τὰ ὀνόματα μερῶν τινων αὐτοῦ ἀρκούντως ἐνδεικτικά, ὡς τὸ τῆς «πόρτας» (ἥτις καὶ διεσώθη), τοῦ «παραπορτσιοῦ», τῶν «τειχιῶν» (θέσις πρὸς τὸ Β.).

(2) Τὴν νησῖδα ταύτην μετὰ τῆς γεφύρας παραβλητέον πρὸς τὴν πρὸ τῆς πόλεως Κερκύρας, ἐφ' ἧς τεῖχος καὶ ἡ γέφυρα ἡ ἑνοῦσα τὴν νησῖδα πρὸς τὴν πόλιν.

(3) Παρετηρήσαμεν ὅτι τὸ «μέσα» λέγεται ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεσόγαιαν τῆς νήσου οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐν Κυθήροις ἐπὶ τοῦ «μέσα μποῦργον».

(4) Τοῦτο εὕρηται ἀναγεγραμμένον ἐν τῷ νάρθηκι ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοίχου τοῦ ἐν Καλαμπάκᾳ βυζαντινοῦ ναοῦ· μὴ ἔχοντες δ' ἄλλην πρόχειρον ἔκδοσιν αὐτοῦ, παραπέμπομεν εἰς τὴν γενομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4303 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος Ἀθηνῶν «Καιροί» 1900

στρου) ἔχουσαν περιβόλιον καὶ λουτρὸν σύνεγγυς τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ Προδρόμου ἔνθα καὶ ἡ βρύσις ἐστιν». Διότι ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν βρύσεως κεῖται ἐντὸς τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας ἐν τῇ πρὸς ΒΑ. συνοικίᾳ, ὥστε καὶ τὸ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ αὐτοῦ Παλαιοκάστρου Ἐμπόριον θὰ εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἐν ᾗ ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου ἤτοι ἐν τῇ νῦν Καλαμπάκᾳ. (1) Ἐκτὸς ἂν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ πρόποδες τοῦ Παλαιοκάστρου (δηλ. πρόποδες τοῦ λόφου ἐφ' οὗ τὸ Παλαιόκαστρον) παρὰ τοὺς ὁποίους τὸ Ἐμπόριον, νοῶνται οἱ πρὸς βορρᾶν, ἀκριβῶς δηλ. εἰς τὸ ἀντίθετον σημεῖον εὑρισκόμενοι τῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς βρύσεως, ὁπότε τὸ Ἐμπόριον θὰ κεῖται ἔνθα τὸ νῦν χωρίον Καστράκι ἢ μᾶλλον θὰ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ Καστράκι· ἡμεῖς ὅμως προτιμῶμεν τὴν πρώτην ἐκδοχήν. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα εἴτε πρὸς τὴν Καλαμπάκαν ταυτισθῇ τὸ Ἐμπόριον εἴτε πρὸς τὸ Καστράκι, βέβαιον εἶναι ὅτι σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ Ἐμπόριον τῆς Ἄνδρου, ἤτοι ἀγοράν, ἐμπορικὸν τόπον, ὅθεν ὅλης τῆς περιφερείας τὰ χωρία προμηθεύονται τὰ ἀναγκαῖα, ὡς δὲν παύει νὰ εἶναι καὶ σήμερον ἡ Καλαμπάκα. Διότι ἂν ἐφαρμόσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Ducange δοθεῖσαν ἑρμηνείαν εἰς τὴν λ. ἐμπόριον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐν Ἄνδρῳ «κάστρον τοῦ ἐμπορίου», τότε κάστρον τοῦ ἐμπορίου θὰ σημαίνῃ =κάστρον τοῦ μπούργου (2) προσηρτημένου τῷ κάστρῳ!! δηλ. τὸ κάστρον τοῦ ἐμπορίου ἀποβαίνει οὕτως ὅλως ἀδιανόητον. Ἡμεῖς ὅμως ἀνωτέρω ἐδείξαμεν πῶς πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ κάστρον τοῦ ἐμπορίου καὶ τί σημαίνει ἡ λέξις ἐμπόριον (3) ἔν τε τοῖς ἐξ Ἄνδρου πωλητηρίοις ἐγγράφοις καὶ τῷ χρυσοβούλλῳ τοῦ Ἀνδρονίκου.

Ἀλλὰ ποία ἐξήγησις θὰ δοθῇ τῷ ἐμπορίῳ τοῦ στίχ 3340; Σημαίνει ἐκεῖ ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ (=ἀγορά) ὡς καὶ ὁ Buchon μετέφρασε τὴν λ. γαλλιστί, ἢ ὡς ὁ Ducange μετὰ τοῦ Μηλ. ἐννοοῦσιν; Ἄς ἐξετάσωμεν καὶ τὸ ἀντίστοιχον τῷ 3340ῷ στίχῳ ἰταλικὸν χωρίον «e de li à Veligosti depredando e brusando li casali». Ἐν τούτῳ

(1) Ἐκτενέστερον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαλαμβάνομεν ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν πονηθείσῃ «Ἱστορίᾳ τῶν Βυζαντινῶν μονῶν τῶν Μετεώρων» προσεχῶς δ' ἐκδοθησομένῃ.

(2) Καὶ μάλιστα ἀφοῦ ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν τὰ μποῦργα ἦσαν ἀτείχιστα.

(3) Παράδοξον θὰ ἦτο νὰ ἐξεβάλλετο ἐκ τῆς λ. ἐμπόριον ὅλως ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπορεύεσθαι καὶ νὰ ὑποκαθίστατο ἡ τοῦ borgo.

τὸ casali βεβαίως δηλοῖ προάστιον τῆς Βελιγοστῆς, ὥστε ἰσοῦται τῷ «ἐν Βελιγοστῇ ἐλεηλάτησαν καὶ ἔκαυσαν τὸ προάστιον αὐτῆς», ὅπερ κατὰ τοὺς Φράγκους borgo θὰ ἐλέγετο· (1) ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐν Ἄνδρῳ «κάστρου τοῦ ἐμπορίου» ὅπερ ἔκειτο ἔξω τοῦ πολεμικοῦ κάστρου καὶ τοῦ «ἐμπορίου» τῆς Κακαμπάκας ἐπίσης ἔξω κειμένου τοῦ πολεμικοῦ Παλαιοκάστρου, διορῶμεν ὅτι καὶ ἐν Βελιγοστῇ τὸ τοῦ 3340 στίχ. ἐμπόριον ὁμοίως ἀγοράν, bazar σημαῖνον, ἔκειτο ἔξω τοῦ κάστρου (τοῦ πολεμικοῦ) τῆς Βελιγοστῆς, ἐν τῷ προαστίῳ αὐτῆς, τὸ borgo· τὸ ἐμπόριον λοιπὸν τῆς Βελιγοστῆς ὑπῆρχεν ἐν τῷ borgo. Ἰδοὺ διατί ὁ γράψας τὸ ἰταλικὸν κείμενον τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως ἀπέδωκε τὸ «ἔκαψαν τὸ ἐμπόριον» διὰ τοῦ «brusando li casali» ὡς ἰσοδυνάμου. Κατὰ ταῦτα, ἐκ τοῦ ὅτι συνέπεσε ἐμπόρια (ἐμπορεῖα) τινὰ νὰ κεῖνται ἐν burgis ἐνομίσθη ὅτι ἐμπόριον καὶ burgum εἶναι συνώνυμα, ὁ δὲ Ducange (κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μόνον εἰς τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ Χρονικοῦ ἀναφερόμενος) ἐσημείωσεν ἐν τῷ λεξικῷ του ἐμπόριον=burgum. Ὥστε ἐν πᾶσι τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι χωρίοις ἡ λ. ἐμπόριον σημαίνουσα ἀγορὰν οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει οὔτε ὑπὸ ἔποψιν ἐτυμολογικὴν οὔτε ὑπὸ σημασιολογικὴν πρὸς τὴν λ. burgum (borgo)· ἐξ ἄλλου δὲ ἡ σημασία αὕτη (=ἀγορά) εἶναι πολὺ σχετικὴ μὲ τὴν σημασίαν «σκάλα ἐμπορική» ἣν ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν λ. ἐμπορεῖον ὑπὸ τὴν μορφὴν Νιμπεργειός 2).

Ἑτέρα ἀπόδειξις τοῦ ὀρθοῦ τῆς εἰς τὸ ἐμπορεῖον ἀναγωγῆς τοῦ Νιμπουργειοῦ εἶναι ἡ ἑξῆς. Τὴν καὶ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν (τοῦ 1650) ἔκρηξιν Θήρας περιγράφει «διήγησίς τις πανωφέλιμος ὁποῦ ἔδειξεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν κατοικούντων ἐν τῇ νήσῳ Σαντορήνῃ» δημοσιευθεῖσα ὡς εἶχεν ἐκ τοῦ ἐν Νάξῳ εὑρεθέντος χειρογράφου τῷ 1837 ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἰ. Βούρου (Ἀνθολογία τῶν κοινωφελῶν γνώσεων σελ. 50). Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ χειρογράφου καὶ περὶ τῆς αὐτῆς ἐκρήξεως ἐδημοσιεύθη βραδύτερον ἔμμετρως «διήγησις ὡραιότατη» ἐν Ἀττικῷ ἡμερολογίῳ τοῦ

(1) Πρβλ. καὶ τὸ ἐν Τόμ. Α΄ σελ. 218 «ἑλληνικῶν ἀνεκδότων» Κ. Σάθα; ἐπήρανε τὸν ποῦργο τῆς Μονοβάσιας, καὶ ἔμεινε τὸ κάστρο».

(2) Ἡ ὀρθὴ ἄρα γραφὴ τῆς λ. κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην εἶναι «Νιμποργειός».— Ἐν Ἄνδρῳ ἀμφότερα κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἔχομεν καὶ «κάστρον τοῦ ἐμπορίου» καὶ Νιμποργειόν.

1879 σελ. 134. κ. ἑξ. ἐξ οὗ πρότερον ἀποσπάσματα εἶχε δημοσιεύσει ὁ Ross. (1) Ἐν τούτῳ λοιπὸν τῷ ποιήματι ὑπὸ συγχρόνου γραφέντι ἱερωμένου ἀνδρός, περιγραφομένης τῆς ἀπογνώσεως τῶν κατοίκων εἰς ἣν περιέστησαν διὰ τὰ φοβερὰ τῶν ἐκρήξεων συμβάντα, ἀναγινώσκομεν:

Ἀρχήσασι, διαβένουσι πλέον δὲν καρτεροῦσιν 627
πῶς ἀποχωρηζόμεστεν τὸ κλάμα ἀρχηνοῦσι
καὶ μαζοκτήκαμεν καὶ μῆς καὶ ὅλοι διακινοῦμεν
καὶ μέσα στὴν κατεριανὴν ὕπασι νὰ διαβοῦμεν
τὸν δρόμον ἐρχηνήσαμεν πάμε στὸν Ἐμπορίον
λέσι ἐπήγασι καὶ ἐμᾶς στὸν ἅγιον μερκουρίον. (2)

Ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος Ἐμπορίος ἐκ τῆς γειτονίας τοῦ προμνημονευομένου χωρίου Πύργου εἶναι φανερὸν ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ Νιμποργειὸς Θήρας περὶ οὗ ἀνωτέρω διελάβομεν. Τὸ καστέλλιον ἄρα τοῦτο ἐλέγετο τότε μεσοῦντος τοῦ 17 αἰῶνος Ἐμπορεῖος(3) καὶ οὐχὶ Νι-μποῦργος· οὐδὲ δύναταί τις νἀποδώσῃ ποτὲ εἰς τὸν ποιήσαντα τοὺς στίχους τούτους ἱερωμένον, ἔχων ὑπ' ὄψει του τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἰς ὃ ἔγραψε (κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ Κρητικόν), ὅτι ἤθελε ἐξελληνίσει (4) τὸ ὄνομα τοῦ καστελλίου, Νι-μποῦργον δῆθεν καλούμενον, εἰς Ἐμπορεῖον! Κατωτέρω ἐν στίχ. 639 ἀναγινώσκομεν:

τῆς (=τοὺς) μποργιανούς νταμόνομεν κάτο στὴν ἐκκλησίαν

ἤτοι τοὺς Ἐμποριανούς τοὺς κατοικοῦντας τὸ Ἐμπορεῖον, τὸν Νιμποργειόν. Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ὀνόματος Μποργειανός, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ καστέλλιον ἐλέγετο καὶ Μποργειός (5), ὃ προῆλθεν ἐκ τοῦ Ἐμποργειός. Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι σπάνιον φαινόμενον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, τὸ τῆς καταστροφῆς δηλ. τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως ε, ἀρκούμεθα δ' νὰ ὑπενθυμίσωμεν μόνα τὰ προχειρότερα ἔρχεται-ρχέται, ἑσπερινὸς-σπερνός (6).

(1) Reisen auf den Grichischen Inseln des Aegäishen Meeres Stutgart 1840 B.I.S. 291—294.

(2) Ἐτηρήθησαν αἱ γραφαὶ τοῦ χειρογράφου.

(3) Πῶς προυφέρετο ἡ λ, δεικνύει ἡ ὁμοιοκαταληκτοῦσα λ. «Μερκουρίον» τοῦ στί[illegible]

[illegible] ύτην ἐξελλήνισιν ὑπονοεῖ ὁ Μηλ. ἔνθ' ἀνωτέρω σελ 409 στήλ. β'..

[illegible] ιἠ ἐσώζετο ἡ ἐκ τοῦ ἀνωτ. στίχ. 631 μαρτυρία «στὸν Ἐμπορίον», θὰ κα[illegible] ό τις νὰ συνδέσῃ τὸ Μποργειός τοῦτο πρὸς τὸ borgo.

[illegible]. Μεσαιων. καὶ Ν. ἑλλην. Χατζιδάκι Τόμ. Α' σελ. 218 κἑξ.

Ὅτι ὁ Νιμποργειός Θήρας ἐλέγετο τότε καὶ Μποργειός ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐξ ὅσων μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ Θηραῖος διδάκτωρ Ἀντ. Χωραφᾶς, ὅστις μεταξὺ ἄλλων μοι γράφει ὅτι σήμερον «γίνεται χρῆσις ἀμφοτέρων καὶ τοῦ Νιμποργειοῦ καὶ τοῦ Μποργειοῦ». Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς πληροφοροῦμαι περὶ τοῦ ἐν Κάσῳ Νιμποργειοῦ παρὰ τοῦ διδάκτορος Εὐστρ. Κακούρου ὅτι «ἔχει περὶ τὰς τριάκοντα οἰκογενείας κυρίως Παναγιωτῶν (1) ἐν αὐτῷ δὲ ὑπάρχει καὶ ὡραῖος ναός ὁ μεγαλύτερος τῶν τῆς νήσου ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας· προφέρεται Είμποργιός καὶ μόνον προκειμένου περὶ τῆς Παναγίας λέγουσιν: ἡ Παναγία τοῦ Μποργειοῦ». Ἀλλ' αἱ μαρτυρίαι αὗται περὶ τῶν σημερινῶν ὀνομάτων τῶν κωμοπόλεων τῆς Θήρας καὶ Κάσου δὲν ἀποδεικνύουσιν ἀληθῆ τὴν ἡμετέραν γνώμην περὶ τοῦ Νιμποργειοῦ; Ἂν ἡ λ. ἦτο σύνθετος ἐκ τοῦ νέον-μποῦργον (borgo), πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ περιέλθῃ μόνον εἰς Μποργειός, δὲν θὰ ἦτο δὲ τὸ αὐτὸ ὡσεὶ το Νεοχώριον ἐλέγετο μονον χωρίον καὶ τὸ Νεόκαστρον μόνον κάστρον;

Ἐν Ἄνδρῳ

ΙΩ. Κ. ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ

Τζιγάλας οὐχὶ Τζιγαλᾶς.

Ἐν Φιλολογικοῖς παρέργοις τοῦ κ. Μ. Στεφανίδοου (Ἀθηνᾶς, Τόμ. ΙΗ'. σελ. 602-3) φέρεται ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἐν τῷ κώδικι πασχαλίου, σεληνοδρομίου κ. λ. ὁ Ματθαῖος Τζιγαλᾶς, ἐξήχθη δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τοῦ ἐκεῖ καταχωριζομένου ἐπιγράμματος. Ἀλλ' ὡς νομίζομεν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως εἶναι Τζιγάλας· ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι τόμ. Β', σελ. 373 περὶ τοῦ Ἀζαρίου Τζιγάλα Θηραίου ἀρχιμανδρίτου γεγραμμένα πιστεύομεν ὅτι καὶ ὁ Ματθαῖος τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ ἀνήκει σώζεται δὲ καὶ μέχρι σήμερον ἐν Θήρᾳ τὸ οἰκογενειακὸν τοῦτο ὄνομα «Σιγάλας».

Ι. Β.

---

(1) Ἡ Παναγία χωρίον, ἀπέχον τοῦ Φρῦ περὶ τὰ 10.

ΑΝΤΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Γνωστὸν τυγχάνει τοῖς πλείστοις τῶν Ἀναγνωστῶν τῆς **Ἀθηνᾶς**, ὅτι εἰς τὰ λεγόμενα ἐν τῷ «Προβλήματι τῆς ἐν Ἑλλάδι γραφομένης γλώσσης» τοῦ κ. K. Krumbacher ἔσπευσαν ν' ἀπαντήσωσι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἔγραψα δὲ καὶ ἐγὼ Ἑλληνιστὶ Ἀπάντησιν κλπ. καὶ ἐπιτομώτερον Γερμανιστί Die Sprachfrage in Griechenland. Ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς ταύτης πραγματείας ὁρμώμενοι εἶπον περὶ τῆς ἡμετέρας γλώσσης τινὰ οἱ καθηγηταὶ K. Brugmann καὶ A. Thumb.

Καὶ ὁ μὲν κ. Brugmann γενικῶς καὶ συντόμως γράψας συγκεφαλαιῶν ἐν τέλει τοὺς αὐτοῦ λόγους ἀποκηρύττει διαρρήδην τὸ σύστημα τοῦ κ. Ψυχάρι καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ λέγων:

«Καὶ ἐγὼ εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι εἶναι ψευδὴς ἡ θεωρία τῶν ῥιζοσπαστῶν Ψυχάρι, Πάλλη καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐπιζητοῦσιν ἁπλῶς νὰ ἐξαφανίσωσι τὴν καθαρεύουσαν καὶ νὰ ἐνθρονίσωσιν ἀντ' αὐτῆς ἄλλην, καθαρῶς δημώδη, γραφομένην. Οἱ μεταρρυθμισταὶ οὗτοι βαίνουσιν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα. Τὰ πράγματα ἔχουσι προχωρήσει σήμερον ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε προκειμένου νὰ γίνῃ μεταρρύθμισις δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ πλασθῇ γραφομένη γλῶσσα ὅλως διόλου ἐκ τῆς πρώτης, ἀκατεργάστου ὕλης. Ἡ χρῆσις τοῦ γραπτοῦ λόγου ἔλαβε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα ἐν Ἑλλάδι τηλικαύτην ἐπίδοσιν, ὥστε νῦν ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὅπως ἔχουσι δὲν δύναταί τις ἁπλῶς δι' ἑνὸς διατάγματος νὰ ἀποβάλῃ αὐτήν. Ἀνάγκη ἄρα συμ-..τμοῦ, ἀλλὰ συμβιβασμοῦ καθ' ὃν ἡ ἐπίσημος καθα-..υσα ὀφείλει νὰ καταβῇ πολλὰς βαθμῖδας ἀπὸ τοῦ θρό-.. αὐτῆς. Ἐν τοῖς φωνητικοῖς, ἐν τῷ τυπικῷ, κατὰ τὰ ..ώδη δὲ καὶ ἐν τῇ συντάξει ὀφείλουσι ν' ἀκολουθήσωσι

τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἵνα ἡ γραφομένη εἶναι ἤδη ἐκ τῶν προτέρων ὅσον οἷόν τε μάλιστα ζῶν ὀργανισμός. Ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπορριφθῇ ὡς ἄχρηστος ἡ πνευματικὴ ἐργασία ἡ κατατεθειμένη ἐν τῇ καθαρευούσῃ· ἀνάγκη μόνον, ὡς εἰκός, νὰ φεύγωσι πάντα περιττὸν ἀρχαϊσμόν....».

Ἐὰν θέλῃ τις νὰ νοήσῃ ὀρθῶς τὴν φράσιν «τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ», τότε θὰ εὕρῃ ὅτι πᾶσα ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ κ. Br. εἶναι συμφωνοτάτη μὲν πρὸς ὅσα ἐγὼ ἀπὸ μακροῦ χρόνου διδάσκω (πρβλ. Ἀθηνᾶς Τόμ. Ε΄ σελ. 216 κἑξ.), ἐναντιωτάτη δὲ πρὸς τὰς τῶν καινοτόμων θεωρίας. Λοιπὸν διατείνομαι ὅτι ὁ κ. Br. λέγων «ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ», δὲν νοεῖ, δὲν δύναται νὰ νοῇ τὰς διαφόρους διαλέκτους καὶ τὰ τῶν ἀγροτῶν ποικίλα ἰδιώματα, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὴν γλῶσσαν τῆς ἀφελοῦς συνηθείας, τὴν ἀπὸ ἱκανοῦ ἤδη χρόνου παρ' ἡμῖν ἀναπτυχθεῖσαν καὶ νῦν εὐχρηστοῦσαν ἐν πάσῃ πόλει καὶ κωμοπόλει τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τὴν πολιτικὴν οὐχὶ τὴν ἀγροτικὴν συνήθειαν. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὅτι ὁ κ. Br. βεβαίως δὲν δύναται νὰ νοῇ ὅτι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι ζῶντες ὀφείλουσι ν' ἀκολουθῶσι καὶ μιμῶνται τὸν λόγον τῶν ἀγροτῶν, ὅπως ἀξιοῦσιν οἱ περὶ τὸν κ. Ψυχάριν, τοῦτο μανθάνει ἕκαστος ἐξ ὧν ἀναγινώσκονται ἐν τῷ Περιοδικῷ αὐτοῦ τοῦ κ. Br. καὶ τοῦ κ. Streitberg (IF. IH' σελ. 3-4 Anz.) «ἡ φυσικὴ καθημερινὴ **γλῶσσα τῆς συνηθείας** εἶναι ὁ γλωσσικὸς τύπος ὅστις προώρισται νὰ ἔχῃ μέλλον καὶ πρόοδον».

Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀγνοοῦντες τὰ τῆς ἡμετέρας γλώσσης πιθανὸν νὰ πιστεύωσιν ὅτι γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ γλῶσσα τῆς ἀφελοῦς συνηθείας παρ' ἡμῖν ἐκφράζουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, παριστῶσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἀνάγκη νὰ λεχθῇ ὅτι διὰ λόγους ἱστορικοὺς ἰσχυροτάτους ταῦτα διαστέλλονται παρ' ἡμῖν, καὶ γλῶσσαν μὲν τοῦ λαοῦ, γλῶσσαν δημώδη λέγομεν τὴν διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως κληρονομηθεῖσαν ἡμῖν, γλῶσσαν δὲ τῆς συνηθείας, γλῶσσαν κοινὴν τὴν κατὰ τὸν ἐν Ἀπαντήσει, σελ. 388 κἑξ. ἐκτεθέντα τρόπον ἀναπτυχθεῖσαν. Ἡ πρώτη συνίσταται ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων καὶ δὴ

εἶναι ἀλλαχοῦ ἄλλη, καὶ ἀνήκει τοῖς ἀγρόταις, ἡ δὲ εἶναι μία καὶ μόνη, ἔχει ἐν πολλοῖς βάσιν τὴν γραφομένην καὶ ἀνήκει τοῖς ἀστοῖς. Διαφέρουσι δὲ ἀπ' ἀλλήλων μάλιστα μὲν λεξιλογικῶς, μικρὸν δὲ καὶ φωνητικῶς καὶ τυπικῶς, καὶ ἐν τῷ παρόντι τοὐλάχιστον φαίνεται παντελῶς ἀδύνατος ὁ γραμματικὸς κανονισμὸς τῆς μιᾶς κατὰ τὴν ἄλλην.

Ἵνα καταστήσω τὸ πρᾶγμα παντὶ δῆλον, λαμβάνω δύο παραδείγματα. Ἐσώθη διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως τὸ ὄνομα ἄξιος ἀξιωσύνη ἀξία καὶ ἀνάξιος ἀξίζω καὶ ἀξιώνω (λ. χ. ὁ Θεὸς νὰ μοῦ τ' ἀξιώσῃ ...) καὶ δίκαιος δίκαια, δίκαιο, δικαιοσύνη· ταῦτα εἶναι δημώδη, τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Ἀλλ' ἡμεῖς παρελάβομεν ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως ἢ ἐπλάσαμεν κατ' αὐτὴν καὶ πολλὰ σύνθετα ἢ παράγωγα καὶ φράσεις ἐκ τῶν λέξεων ἄξιος, δίκαιος, διὸ λέγομεν παρ' ἀξίαν, κατ' ἀξίαν, ἀντάξιος. ἰσάξιος, ἀξιῶ, τί ἀξιοῖς (οὐχὶ τί ἀξιώνεις), ἔχεις τὴν ἀξίωσιν, τὸ ἀξίωμα (ἔλαβον μέγα ἀξίωμα), ἀξιωματικός, ἀξιωματικῶς (ἀποφαίνεται), ἀπαξιῶ (ν' ἀπαντήσω), ἀξιοπρεπής, ἀξιοπρέπεια, ἀξιολύπητος, ἀξιοθρήνητος, ἀξιοσημείωτος (ὑπὲρ τὰς 70 νέας λέξεις ἀναγράφει ὁ Κουμανούδης ἐν τῇ Συναγωγῇ αὐτοῦ ἀρχομένας ἀπὸ τοῦ ἄξιος)· τὸ ῥωμαϊκόν, τὸ ποινικόν, τὸ κληρονομικόν, τὸ ἐκκλησιαστικὸν κλπ. δίκαιον, ἡ θεία δικαιοσύνη, δικαιολογῶ, δικαιολογία, ἀδικαιολόγητος, δικαιοῦχος, δικαιώνω, θὰ σὲ δικαιώσῃ τὸ δικαστήριον, τὸ δικαίωμα, τὰ δικαιώματα, δικαιωματικῶς, φιλοδίκαιος, δικαιοπραξία (ὑπὲρ τὰς 30 νέας λέξεις ἀπὸ τοῦ δίκαιο- εὑρίσκει τις παρὰ Κουμανούδῃ ἔνθα ἀνωτ.) κλπ. Ὁμοίως λέγομεν δικαιοῦμαι νὰ ἀπαιτήσω τοῦτο, οὐχὶ δικαιώνομαι, διότι τοῦτο ἔχει ἄλλην σημασίαν. Οὕτω παρατηρῶν εὑρίσκει τις ὅτι παρ' ἑκάστην σχεδὸν λέξιν τῆς προφορικῆς παραδόσεως εἰσήλασεν ἐκ τῆς γραπτῆς ἢ ἐπλάσθη κατ' αὐτὴν καὶ ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῆς πλῆθος ἄλλων λέξεων ἀναγκαιοτάτων καὶ ἅμα γνωριμωτάτων ἡμῖν σήμερον ' ἔκφρασιν τοῦ νεωτέρου ἡμῶν πολιτισμοῦ, εἰς ὃν αἱ τῆς προφορικῆς αδόσεως, αἱ δημοτικαὶ ἐφάνησαν ὅλως ἀνεπαρκεῖς. Αὗται δὲ απο-)ῦσι μὲν σήμερον μετὰ τῶν πασιγνώστων καὶ κοινῶν πᾶσι δημοτι· τὴν γλῶσσαν τῆς συνηθείας, τὴν ἀστικήν, τὴν κοινήν, τὴν ὄντως ιν Ἑλληνικήν, διασώζουσι δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν καθαρεύοντα

τὸν ἀπαθῆ αὐτῶν τύπον καὶ φωνητικῶς καὶ κλιτικῶς, διὸ οὔτε συνίζησιν πάσχουσι (τὸ ρωμαΐκὸ δίκαιο θὰ ἦτο ἐσχάτως γελοῖον καὶ ἀκατανόητον) οὔτε τὸ τελικὸν -ν ἀποβάλλουσιν οὔτε εἰς τὴν νέαν κλίσιν εὐκόλως ὑπόκεινται (τί ἀξιοῖς; οὐχὶ τί ἀξιώνεις; ἀξιωματικῶς, οὐχὶ ἀξιωματικά, δικαιοῦμαι οὐχὶ δικαιώνομαι, κτλ.)(1). Λέγων ἄρα ὁ κ. Br. ὅτι ἐν τοῖς φωνητικοῖς, ἐν τῷ τυπικῷ ὀφείλουσι ν' ἀκολουθήσωσι τὴν ζῶσαν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἂν ἐνόει τὴν προφορικὴν παράδοσιν, θὰ ἔλεγέ τι ἀδύνατον. Περὶ τούτων ἴδε καὶ τὰ ἐν Ἀπαντήσει σ. 428 παρατεθέντα τοῦ κ. Ξενοπούλλου περὶ τοῦ ἀντικαλλιτεχνικοῦ, τοῦ κωμικοῦ, τοῦ ἀδυνάτου κλπ. καὶ τὰ τοῦ Παππαδιαμάντη αὐτ. 429 ὅτι αὐτὰ τοὐναντίον ἔχουσι τὴν αὐθάδειαν κλπ. Ταῦτα δὲν αἰσθάνεται βεβαίως ὁ κ. Brugmann, ὅπως οὐδ' ὁ κ. Ψυχάρις, διὸ καί, καθὼς εἶπεν ὁ κ. Krumbacher περιέπεσεν ἀπὸ τῆς Σκύλλης τοῦ ἀττικισμοῦ εἰς τὴν Χάρυβδιν τῆς γλωσσολογικῆς σχολαστικότητος.

Κατὰ ταῦτα ὁ κ. Br. δὲν διδάσκει κατ' ἀλήθειαν οὐδὲ συμβουλεύει ἡμῖν διάφορα τῶν παρ' ἡμῖν ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου διδαχθέντων καὶ καθ' ἑκάστην ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐφαρμοζομένων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν γενικῶν τούτων διδάσκει καὶ ἄλλα περὶ ὧν δὲν δύναμαι ἀτυχῶς νὰ συμφωνήσω πρὸς αὐτόν. Οὕτω λ.χ. γράφει εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ὅτι « Ἐνῷ ὁ Χατζιδάκις μέχρι τοῦ 1903 ἀπέκρουε πᾶσαν ἀλλογλώσσων ἀνάμειξιν εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, νῦν ἐπιθυμεῖ νὰ μορφώσωσιν οἱ λόγιοι ἐν Γερμανίᾳ ὀρθὴν περὶ τούτου γνώμην». Διὰ τούτων παρίσταμαι ὡς ἀντιφάσκων πρὸς ἐμαυτόν, καίτοι ἐγὼ ἀληθῶς εἰς οὐδεμίαν ἀντίφασιν περιέπεσον, καὶ ὁ κ. καθηγητής, εἶμαι βέβαιος, δὲν θὰ ἔγραφεν αὐτά, ἂν ἐγίνωσκε τὰ πράγματα. Διότι ὄντως ἐπρέσβευον μὲν ἐγὼ καὶ πρεσβεύω πάντοτε ὅτι οἱ ἀλλόγλωσσοι κρίνοντες τὰ τῆς γλώσσης ἡμῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν γλώσσας καὶ οὐχὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἤτοι οὐχὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας γλώσσης, οὐχὶ ἐκ τῶν πρὸς ἀλλή-

(1) Καὶ αὐτὸς ὁ κ. Krumbacher ὡμολόγησεν ὅτι «εἰς λογίας λέξεις, εἰς τοὺς λυαρίθμους τεχνικοὺς ὅρους τοὺς εἰσαχθέντας ὑπὸ τοῦ Κράτους, τῆς ἐκκλησίας καὶ λογίων εἰς τὴν ἐπίσημον καὶ ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, ὧν τὸ τυπικὸν ἐναντιοῦ πρὸς τοὺς γλωσσικοὺς νόμους, ἐπιβάλλονται παραχωρήσεις», διότι, ὡς λέγει, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μεταχωνευθῶσιν αὗται εἰς τὴν μήτραν τῆς λαλουμένης κλπ.

λας σχέσεων τῆς γραπτῆς καὶ προφορικῆς ἡμῶν γλώσσης, οὐχὶ ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὅπερ ἡμεῖς ἔχομεν ἑκατέρου τύπου αὐτῆς κλπ., εἶναι ἀναρμόδιοι κριταὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος. Ὅτι δὲ εἶχον καὶ ἔχω πληρέστατα δίκαιον νὰ φρονῶ ταῦτα, ἀπέδειξε κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον οἱασδήποτε ἀμφισβητήσεως ἄκων ὁ κ. Krumbacher. Οὗτος ἀσχολούμενος περὶ τὴν μεσαιων. γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν ἡμῶν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἐθεωρεῖτο πάντων τῶν ξένων καταλληλότατος νὰ ἐξετάσῃ τοῦτο (οὕτως εἶπε ῥητῶς καὶ ὁ κ. Thumb ὅτι αἱ μελέται τοῦ κ. Krumb. καθίστων αὐτὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἱκανὸν νὰ ἐκφράσῃ γνώμην περὶ αὐτοῦ κλπ.). Καὶ ὅμως ἀπεδείχθη πασιφανῶς ὅτι οὗτος οὔτε φύσει οὔτε μαθήσει ἦν ἀληθῶς ἱκανὸς πρὸς τοῦτο. Ἀλλ' ἐνῷ ἐγὼ ἐφρόνουν καὶ φρονῶ ταῦτα περὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἀλλογλώσσων, ἰδοὺ ἔρχεται ὁ κ. Krumb. καὶ ἀναλαμβάνει, ὡς αὐτὸς οὗτος ὥρισε καὶ διετύπωσε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, «νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας αὐτὸ πιστὴν εἰκόνα τοῦ τοσοῦτο διαφέροντος ἐπιστημονικοῦ τούτου προβλήματος». Τότε ἐνόμισα ἐμὸν καθῆκον, ὅπως καὶ ἄλλοτε ἐποίησα, νὰ ὁμιλήσω πρὸς τὸ οὕτω πλημμελῶς διδασκόμενον Κοινὸν τῶν ἀλλοδαπῶν λογίων καὶ ἀπαλλάξω αὐτὸ τῆς πλάνης. Ἐν τούτοις ἄρα οὐδεμία ἀντίφασις.

Ἐπειδὴ δὲ προσέτι ὁ κ. Brugmann εἶναι ἄπειρος τῆς τε γραφομένης καὶ τῆς γλώσσης τῆς ἀφελοῦς συνηθείας ἡμῶν καὶ τῶν δημοτικῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων καὶ οὔτε τὴν ἱστορίαν αὐτῶν οὔτε τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις δύναται νὰ γινώσκῃ προσηκόντως οὔτε τὸ γλωσσικὸν ἐν τούτοις αἴσθημα νὰ ἔχῃ, διὰ τοῦτο διδάσκει πολλά, οἷον ὅτι ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἡ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅτι ὁ κ. Ψυχάρις μεταχειρίζεται τὴν γλῶσσαν τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ κττ. κττ., περὶ ὧν ἐγὼ δὲν θέλω νὰ συζητήσω πρὸς αὐτόν. Ἐπιστάμενος δὲ ὅτι τὰς εἰς τὴν γλωσσολογίαν ὑπηρεσίας αὐτοῦ δὲν θὰ δυνηθῇ ποτε οὔτε ὁ ὠχρὸς φθόνος νὰ ἀρνηθῇ οὔτε ὁ μακρὸς χρόνος νὰ ἐξαφανίσῃ, καὶ εὐγνωμονῶν ἐπὶ τοῖς πολλοῖς καὶ καλοῖς διδάγμασι τῷ σοφῷ διδασκάλῳ, ...ι ἀναγκαῖον νὰ πράξω πρὸς αὐτὸν ὅ τι ὁ Πλάτων πρὸς τὸν Ὅμηρον. Τοῦτο δὲ πράττων ἐφαρμόζω ἐπ' αὐτὸν τὸ αὐτὸ μέτρον ... Krumb. ἐφήρμοσεν ἐπὶ τὸν Steinthal (ἰδὲ Ἀπαντήσεως σ. 56) καὶ μάλιστα ἀπείρῳ δικαιότερον, καθ' ὅσον ὁ μὲν Steinthal

ἦν ψυχολόγος ἔξοχος (ὡμολόγησε δὲ καὶ ὁ κ. Krumb. ὅτι ἡ ψυχολογικὴ ὄψις τοῦ ζητήματος τυγχάνει σπουδαιοτάτη), ὁ δὲ κ. Brugmann οὐχί.

Ὁ δὲ κ. Thumb ἐμελέτησε τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἐξήτασε δὲ καὶ ἱκανὰ αὐτῆς πρότερον, νῦν δὲ γράφει οὐκ ὀλίγα περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ζητήματος. Ἀτυχῶς δὲν ἐξήτασε τὸ πρᾶγμα ὅπως ἔδει· φαίνεται δὲ ὅτι μᾶλλον ἐσκόπει νὰ ἐλαττώσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ἥτις ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῆς πραγματείας τοῦ κ. Krumb. παρήχθη ἀναγκαίως κατ᾽ αὐτοῦ. Ἐγὼ ἀπέδειξα, ὡς φρονῶ, 1) ὅτι ὁ κ Krumbacher, εἰ καὶ διατείνεται ὅτι ἐσπούδασε καὶ γλωσσολογίαν, ἐλέγχεται ἀγνοῶν τὰς γενικὰς αὐτῆς ἀρχάς, διὸ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν συγγένειαν τῶν γλωσσῶν οὐχὶ διὰ τοῦ τυπικοῦ ἀλλὰ διὰ 4 λέξεων, σφάλλεται περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου φυσικὴ γλῶσσα κλπ. κττ., 2) ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ζητήματος, ὅθεν προεκάλεσέ με νὰ ἀποδείξω ποῦ ὁ κ. Ψυχάρις ὠνόμασε τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ψόφια, ὠνόμασε τὸν Κούμαν ἐναντίον τοῦ Κοραῆ κλπ. 3) ὅτι ἀδικεῖ συνάπτων ἡμᾶς μετὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἢ διατεινόμενος ὅτι ἡμεῖς καλλιεργοῦμεν τὴν γραφομένην ἡμῶν γλῶσσαν, ἵνα δι᾽ αὐτῆς ἐπιτυγχάνωμεν τὴν εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἤτοι χάριν κολακείας κλπ. 4) ὅτι ἀδικεῖ ἐμὲ ἀποκαλῶν με δημαγωγόν, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς μαρτυρίας μου, λέγων ὅτι μάχομαι κατ᾽ ἀνεμομύλων κτλ. 5) ὅτι κρίνει μεροληπτικῶς μνημονεύων καὶ πάσῃ δυνάμει ἐπαινῶν τὰ ἔργα καὶ ἐπιχειρήματα τῶν καινοτόμων, παρασιωπῶν δὲ ἢ ἐξευτελίζων τὰ τῶν ἐναντίων κλπ. κλπ. 6) ὅτι ἀγνοεῖ πολλαχῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (ἑλληνίζειν, δὲν θὰ φθειάσωμεν τὸ ρωμαίϊκο κλπ. Ἀπαντήσεως 309. 475). 7) ὅτι περιπίπτει εἰς ἀντιφάσεις ὁτὲ μὲν ψέγων ὁτὲ δὲ συνιστῶν τύπους οἷον ὁ βασιλεύς, ἡ τάσις τῆς τάσεως, καὶ ἅμα μὲν συνιστῶν τἀναντία τῷ Κοραῇ, ἤτοι τὰ πρωτόκλιτα ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, τὰς ξένας λέξεις κλπ., ἅμα δὲ διατεινόμενος ὅτι ἔδει νὰ ἀκολουθῶμεν ἡμεῖς τοῖς διδάγμασι τοῦ Κοραῆ κτλ. κτλ. 8) ὅτι σφάλλεται μεγάλως κρίνων τὰ τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἀεὶ κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς ἄλλας γλώσσας καὶ ἄλλοτε μὲν παραβάλλων τὰς ὀλίγας ξενοτρόπως κλινομένας ἐν τῇ Γερμανικῇ ξένας λέξεις πρὸς τὰς μυρίας τῆς ἡμετέρας, ὅσαι κλίνονται κατὰ τὸν

ἀρχαῖον τρόπον, ἄλλοτε δὲ παραγνωρίζων καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἰσχὺν τῆς γλωσσικῆς παραδόσεως παρ' ἡμῖν κλπ. Οὐδεμίαν δὲ τῶν κατηγοριῶν τούτων εὐηρεστήθη ἀληθῶς ν' ἀναιρέσῃ ὁ κ. Thumb, ἀλλ' ἢ ἀντιπαρῆλθεν αὐτὰς ἐν σιγῇ, ἢ ἀπήντησεν οὕτως ὅπως ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι δὲν προσεδόκων παρ' αὐτοῦ. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ ἀρκέσωσιν εἰς πίστωσιν τῶν λόγων μου.

Οὕτως ἐμέμφθην τὸν κ. Kr. ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ σπουδαίου δι' ἡμᾶς ζητήματος τούτου παρεσιωπήθη τὸ ὄνομα καὶ ἰδίᾳ ἡ **μαρτυρία** τοῦ ἐπ' ἐσχάτων τελευτήσαντος Καρόλου Foy· ὁ κ. Thumb ἀπαντᾷ εἰς ταῦτα ὅτι «ὁ Χατζιδάκις ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τοῦτο ὅτι λίαν γνωστὸς νεοελληνιστής, ὁ Κ. Foy (ὅστις ὅμως πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐτράπη ἐπὶ ἄλλας σπουδὰς) ἐπιδοκιμάζει τὰ τῶν καθαρευόντων. Ἀλλ' ἡ ἐν σελ. 45 κέξ. παρατεθεῖσα παρατήρησις τοῦ κ. Foy ἀπὸ τοῦ 1888 (ὅτε ἀκριβῶς ἤρχιζεν ὁ ἀγὼν) οὐδὲν ἀληθῶς λέγει περὶ τῆς κυρίας οὐσίας τοῦ ζητήματος καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν πραγμάτων». Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ κ. Thumb ἀντιπαρατηρῶ πρῶτον ὅτι καὶ ἐγὼ καὶ πᾶς ἄλλος φίλος τῆς ἀληθείας ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τὴν προσήκουσαν σημασίαν καὶ ἐκτίμησιν εἰς λόγους ἀνδρὸς ὁποῖος ἦτο ὁ Κάρολος Foy. Οὗτος καὶ ἱστορικῶς, ἐπιστημονικῶς ἐξήτασε καὶ πρακτικῶς μετεχειρίζετο προφορικῶς καὶ γραπτῶς τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν ὅπως οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἀλλοδαπῶν. Πρόσθες τούτοις ὅτι ἔζησε παρ' ἡμῖν πολλὰ ἔτη καὶ ταῦτα ἐν Ἑλληνικαῖς οἰκίαις (οὐχὶ ἐν Γερμανικοῖς καταστήμασι), ὅτι συνανεστράφη μεθ' ἡμῶν πλεῖστον, ἐγνώρισε δ' ἀληθῶς τοὺς Ἕλληνας, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἡμῶν ὅπως οὐδεὶς ἄλλος ξένος. Ἔπειτα ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ νοήσω, πῶς λέγεται ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ Foy (Ἀπαντήσεως σ. 555-6) οὐδὲν λέγει περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος καὶ δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ σήμερον κλπ. Διότι δὲν πρόκειται περὶ γνώμης τινὸς ἢ ἑρμηνείας τοῦ Foy, ἀλλὰ περὶ **μαρτυρίας αὐτοῦ**, ἥτις, νομίζω, δὲν ἀπαρχαιοῦται διὰ τῆς παρελεύσεως τῶν ἐτῶν. Ὁ κ. Ψυχάρις δηλ. διετείνετο ὅτι ὑπάρχει παρ' ἡμῖν κοινή τις λαλουμένη γλῶσσα, ἀλλοτρία τῆς γραφομένης καὶ τῆς ἐν ταῖς πόλεσι συνήθους (αὕτη εἶναι κατ' αὐτὸν μισὴ γλῶσσα) καὶ ὅτι αὐτὸς ταύτην τὴν λαλουμένην γλῶσσαν μετεχειρίζετο. Λοιπὸν τοῦτο ἀποκαλεῖ ἀξιο-

λύπητον πλάνην ὁ Foy μαρτυρῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει· «γινώσκω, ἐκήρυττε, μόνον τοπικὰς διαλέκτους καὶ μίαν καθολικὴν γλῶσσαν τῆς συνηθείας, ἥτις ἔχει βάσιν τὴν γραφομένην». Καὶ νῦν ἐρωτῶ πάντα φίλον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς λογικῆς: ἅπτεται ἡ μαρτυρία αὕτη τῆς πρώτης καὶ κυρίας οὐσίας τοῦ ζητήματος ἢ οὐχί; Ἢ μήπως ὅλως τοὐναντίον ἐν τούτῳ κεῖται τὸ πᾶν; Διότι περὶ τούτου πρόκειται προφανῶς: εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τῷ Ἑλλην. λαῷ κοινὴ ἄλλη τις γλῶσσα παρὰ τὴν γραφομένην καὶ τὴν τῆς συνηθείας τὴν ἔχουσαν ἐν πολλοῖς ταύτην ὡς βάσιν ἢ οὐχί; Ἂν ὑπάρχῃ, τότε ὁ Ψ. γράφει ταύτην τὴν κοινήν, τ. ἔ. γράφει τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν· ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ, τότε πλάττει γλῶσσαν νέαν, μεταχειρίζεται γλῶσσαν ἰδίας κατασκευῆς καὶ ἐφευρέσεως. Λοιπὸν ὅταν καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀποδεικνύηται ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ (Sprachfrage σ. 41) καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων μαρτυρῶσι τοσοῦτοι ἄλλοι καὶ δὴ καὶ ἐρευνητὴς πρώτης τάξεως ὅτι δὲν ὑπάρχει, τότε πῶς δύναται νὰ λέγηται ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν ἅπτεται τοῦ κυρίου ζητήματος; καὶ πῶς ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται σήμερον; μήπως ἔκτοτε ἀνεκαλύφθη τοιαύτη κοινὴ γλῶσσα πάντων ἡμῶν ὑπό τινος τῶν Ψυχαρικῶν; Ἑρμηνεία δύναται νὰ ἀπαρχαιωθῇ καὶ ἀποβληθῇ, ἀλλὰ μαρτυρία ἀνδρὸς ἐντίμου καὶ ἐπιστήμονος ὁποῖος ἦν ὁ Foy, οὐδέποτε. Περὶ τούτου οὐδεμία ῥητορικὴ θὰ δυνηθῇ νὰ μεταπείσῃ ἡμᾶς.

Ἀκόμη παραδοξότερα εἶναι ὅσα εὐθὺς κατόπιν τούτων ἐπιφέρει ὁ κ. Thumb «Ἐάν, λέγει, ὁ Χατζιδάκις ἐπιρρίπτῃ κατὰ τοῦ κ. Krumb. τὴν μομφὴν ὅτι παρεσιώπησε τὸ ὄνομα τοῦ Foy, τοῦτο εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον παράδοξον, καθ' ὅσον καὶ αὐτὸς περιέπεσε προδήλως εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο. Διὰ τοῦ τρόπου δηλ. καθ' ὃν ἀναφέρει φράσιν ἐμοῦ ἐγείρει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι καὶ ἐγὼ εἶμαι ὀπαδὸς τῆς καθαρευούσης. Διότι γράφει «ὅτι δὲ ὁ *Krumb* οὐδὲν νέον ἐπιχείρημα προέβαλεν εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος, παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ φίλος κ. *Thumb*». Ἐπειδὴ ἐν τούτοις δὲν λέγεται ἅμα ὅτι ἐγὼ ἀπὸ ἐτῶν ἀσπάζομαι τὰ τῆς μεταρρυθμίσεως, ὁ ἀναγνώστης θὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐγὼ εἶπα ἐπὶ ψόγῳ ὅτι τὰ ἐπιχειρήματ τοῦ κ. Krumb. εἶναι ἀπηρχαιωμένα καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἀνεσκευασμένα (Ἡ ἔννοια αὕτη ὑποβάλλεται ἀκόμη σαφέστερον ἐν τῇ Ἀπαντήσει σ. 498. Ἐν παρόδῳ σημειωτέον ὅτι ὁ Χατζ. καὶ εἰς δύο ἄλλα μέρ

τῆς 'Απαντήσεως (σελ. 651 καὶ 836) μνημονεύει ἐμοῦ ὡσεὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἀγῶνι εἶχον ἐκφρασθῆ μόνον κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς δημοτικῆς καὶ οὐδέποτε ὑπὲρ αὐτῶν). 'Αλλ' οἱ λόγοι μου εἶχον ὅλως ἄλλην ἔννοιαν καὶ μόνον οὕτω δύνανται νὰ νοηθῶσιν: ἤτοι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Krumb. πρόκεινται οὕτως ἕτοιμα διὰ πάντα, ὅστις ἀσχολεῖται περὶ τὸ ζήτημα ἐπιστημονικῶς, ὥστε δὲν ἀπητεῖτο εἰ μὴ νὰ περισυλλεχθῶσιν, ἵνα ἀφ' ἑαυτῶν ἐνεργήσωσιν. 'Ο Krumb. ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαίρετα, ὁ δὲ Χατζ. παρασιωπᾷ ὅτι ἐγὼ συμφωνῶ μετὰ τοῦ Krumb. καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ μεγάλως ἐκτιμῶ».

Παρέθηκα ὁλόκληρον τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ κ. Thumb, ἵνα ἐκ τούτου ὡς ἐκ παραδείγματος μάθῃ ἕκαστος πῶς οἱ φίλοι τῆς αἱρέσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἀντιλαμβάνονται τοῦ ζητήματος καὶ ἐξετάζουσιν αὐτό.

Τὰ πράγματα ἔχουσιν ὧδε: 'Ο κ. Krumb. παρέλιπε νὰ μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Foy, καὶ ἔπραξε τοῦτο οὐχὶ ἐν ἀγνοίᾳ, διότι ἐγὼ ἐν τῇ Καταλύσει τῶν Εἰδώλων σ. 247 εἶχον πρὸ ἐτῶν ὀνομάσει αὐτόν, ἀλλ' ἀπὸ σκοποῦ, διότι, ὡς φαίνεται, ἐφοβεῖτο μήπως ἡ ἀντίθετος ἐκείνου γνώμη καὶ **μαρτυρία** ἤθελε καταστήσει τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀπιθάνους. 'Εγὼ ἐμέμφθην ἐπὶ τούτῳ τὸν κ. Krumb. 'Αλλ' ἰδοὺ ὅτι κατὰ τὸν κ. Thumb περιέπεσον καὶ ἐγὼ εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα. 'Αλλὰ πῶς; Μή τι παρεσιώπησα; ἢ μὴ διέστρεψα τοὺς λόγους τινὸς ἀναφέρων αὐτούς; οὐχί. 'Απλῶς παρέθηκα φράσιν τοῦ κ. Thumb, ἀκριβῶς ὅπως οὗτος ἐξέφερεν αὐτὴν εἰπὼν «ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἀσχολεῖται περὶ τὸν ἀγῶνα περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης, δὲν θὰ εὕρῃ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ κ. *Krumb.* οὐδεμίαν ἀληθῶς νέαν ἰδέαν» · προσέθηκα μάλιστα (ἐν τῇ 'Απαντήσει) ὅτι οὗτος «ἄλλως δὲν ἐφείσθη ἐπαίνων ὑπὲρ τοῦ Krumb ». Εἶπε ταῦτα ὁ κ. Thumb ἢ οὐχί; εἶπε. Λοιπὸν πῶς ἡμάρτησα ἐγώ, ὁ ἀναγράψας ἁπλῶς φράσιν τοῦ κ. Thumb καὶ ταύτην μάλιστα πιστῶς ὅπως ἐξέφερεν αὐτήν, πῶς ἡμάρτησα, ἐρωτῶ, ἐγὼ τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα ὃ καὶ [illegible]rumb ὁ σκοπίμως παρασιωπήσας ἀπὸ τῶν ἀναγνωστῶν αὐ[illegible]ὴν ἀλήθειαν; Δὲν εἶπα, λέγει, ὅτι ὁ κ. Thumb συμφωνεῖ κατὰ [illegible] μετὰ τοῦ κ. Krumb. 'Αλλά, νομίζω, εἰς οὐδένα ἐπιβάλλεται [illegible]οντα μαρτυρίαν τινὸς νὰ διαλαμβάνῃ καὶ περὶ τῶν ἄλλων

φρονημάτων καὶ γνωμῶν αὐτοῦ. Ἐγὼ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ἤθελον νὰ δείξω ὅτι οὐδὲν νέον ἐπιχείρημα προέφερεν ὁ κ. Krumb. εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν ἦσαν παρ' ἡμῖν πράγματα κοινὰ καὶ τετριμμένα. Εὑρὼν δὲ τοῦτο πιστούμενον καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Thumb παρέλαβον, ὡς ἦτο δικαίωμά μου, τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ταύτην. Τώρα φαίνεται οὗτος μετανοήσας διὰ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν, διὸ ὑποβάλλει εἰς αὐτὴν ἑρμηνείαν ὅλως παράδοξον (πρβλ. καὶ Ἀπαντήσ. σελ. 612-13, ὅπου παρατίθεται ὁμοία παράδοξος ἑρμηνεία τοῦ κ. Krumb.). Ἀλλ' ἐγὼ οὔτε ἡρμήνευσα οὔτε παρηρμήνευσα τοὺς λόγους αὐτοῦ, ὥστε οὗτοι νὰ δέωνται τώρα ἄλλης, ὀρθοτέρας ἑρμηνείας παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος αὐτούς. Ἂν δὲ νῦν ἑρμηνεύῃ αὐτοὺς καὶ λέγῃ ὅτι «τὰ ἐπιχειρήματα πρόκεινται διὰ πάντα ἕτοιμα, ὅτι δὲν ἀπῃτεῖτο ἄλλο ἢ νὰ συλλεχθῶσι κλπ.», τοῦτο, φρονῶ, εἶναι ἄλλο ζήτημα, διαφέρον εἰς αὐτὸν καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκην τῆς ἑρμηνείας ταύτης, ἀρκοῦμαι εἰς τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὁ κ. Thumb διατείνεται ὅτι σαφέστερον ἀκόμη ὑποβάλλεται ἡ ἔννοια αὕτη κλπ. ἐν τῇ Ἀπαντήσει· ἀλλ' ἐκεῖ ἴσα ἴσα προσέθηκα τὴν φράσιν ὅτι «δὲν ἐφείσθη ἐπαίνων ὑπὲρ τοῦ κ. Krumb.». Λοιπὸν πῶς λέγονται ταῦτα;

Ἀλλὰ καὶ εἰς δύο χωρία, λέγει, ἐμνημόνευσα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡσεὶ μόνον κατὰ τῶν καινοτόμων εἶχεν ἐκφρασθῆ, οὐδέποτε δὲ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλ' ἐρωτῶ πάντα λογικὸν ἄνθρωπον, ὤφειλον ἐγὼ νὰ παραθέσω πάσας τὰς γνώμας τοῦ κ. Thumb; Ἐγὼ εἰς δύο χωρία ἐχρειάσθην πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν λεγομένων τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο παρέλαβον αὐτήν. Μετέβαλον ἢ διέστρεψά τι πολὺ ἢ ὀλίγον; οὐχί. Τίς δ' ἀγνοεῖ ὅτι ἀκριβῶς αἱ τῶν οὐδετέρων μαρτυρίαι, ὅπου αὗται πρόκεινται οὕτω σαφεῖς, λαμβάνονται κατὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ προφέρονται κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὡς δραστικώτεραι, ἀξιοπιστότεραι κλπ.; Ἀλλὰ ἐκ τῶν συμφραζομένων, λέγει ὁ κ. Thumb, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ εἰκάσῃ ὅτι οὗτος συμμαχεῖ τοῖς ὀπαδοῖς τῆς καθαρευούσης. Καὶ πάλιν παρατηρῶ ὅτι ἐγὼ παρέθηκα τὰς μαρτυρίας αὐτοῦ αὐτολεξεὶ (ἢ κατὰ πιστὴν μετάφρασιν) ὅπως εἶχον καθῆκον, ἂν δὲ οὗτος φοβῆται μὴ μολυνθῇ συγκαταλεγόμενος ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ἂς φροντίζῃ νὰ μὴ διαφεύγωσιν αὐτὸν τοιαῦται φρά-

σεις, αἵτινες εἰς τὰς χεῖρας τῶν διαγωνιζομένων ἀποβαίνουσι φοβερὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν φίλων αὐτοῦ.

Δὲν εἶναι ἄρα ἀληθὲς ὅτι ἐγώ, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξα ἢ ἁπλῶς παρέλαβον καὶ πιστῶς ἐμνημόνευσα μαρτυρίας τοῦ κ. Thumb ἥμαρτον ὁμοίως πρὸς τὸν κ. Krumb., ὅστις δὲν ἐμνημόνευσεν ὅπως ἐγώ, ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον ἀπέκρυψεν ἐπίτηδες ἀπὸ τῶν ἀκροατῶν καὶ ἀναγνωστῶν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἀνδρὸς ἐντίμου καὶ ἐπιστήμονος πρώτου. Ἀδικεῖ δὲ ὁ κ. Thumb διακηρύττων τἀναντία, ὅπως ἀδικεῖ καὶ ὁ κ. Krumb. ἐπαναλαμβάνων ἐπ' ἐσχάτων τὰ ἄτοπα ταῦτα ἐν τῷ Περιοδικῷ αὐτοῦ Τόμ. ΙϚ' σελ. 341 λέγων ὅτι «ὁ Χ. ἀπέσπασε πρότασιν ἐκ τῶν συμφραζομένων καὶ παρέθηκε τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ πιστεύσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ κ. Thumb ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ κ. Krumb.». Ταῦτα δὲν εἶναι ἀληθῆ, καὶ λυποῦμαι σφόδρα ὅτι ἀναγκάζομαι νὰ ἐξελέγχω αὐτά.

Κατὰ τὸν κ. Ψυχάριν μέχρι πρὸ 20 ἐτῶν ἐκράτει ὁ καθαρὸς Ἀττικισμὸς (on ne se servait que de l'Attique le plus pur, les journaux . . . redigés dans le grec le plus Attique) καὶ πᾶς ὁ γραπτὸς ἡμῶν λόγος εἶναι γέννημα τῶν σχολαστικῶν τῶν τελευταίων χρόνων.» Κατὰ δὲ τὸν Krumb. οὗτος ἐπλάσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Γράφεται ὑπ' ἐμοῦ ὁλόκληρον κεφάλαιον καὶ διὰ παραθέσεως πολλῶν δειγμάτων τοῦ λόγου τούτου ἀποδείκνυται ὅτι ἐσχηματίσθη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σωτῆρος ἁπλῆ τις γλῶσσα χάριν τῆς μεγάλης μάζης τοῦ ἔθνους, καὶ αὕτη ἀνελισσομένη καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἁπλοποιουμένη ἀλλ' οὔτε ἀρχαΐζουσα οὔτε χυδαΐζουσα ἐγένετο ὁποία νῦν εἶναι, ὅτι αὕτη εἶναι τὸ καθολικὸν ὄργανον συνεννοήσεως πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὅτι μόνη αὕτη δὲν εἶναι διάλεκτος, μόνη περιέχει τὰ γενικὰ λεξιλογικὰ καὶ τυπικὰ στοιχεῖα κλπ. κλπ., ὅτι ἄρα αὕτη ἀληθῶς εἶναι ἡ γνησία ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα, ὅτι ἔχει δικαιώματα καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκβληθῇ κλπ. Ὁ δὲ κ. Thumb δὲν ἐπιχειρεῖ μὲν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι πλημμελῶς ἐγὼ ἐξήλεγξα τὰς γνώμας τοῦ Ψυχ. καὶ τοῦ Krumb., ντιστρέφει δὲ καὶ ἐπινοεῖ ἄλλην κατὰ τοῦ λόγου τούτου κατηγορίαν λέγων «ἂν ἡ γραφομένη γλῶσσα κατάγηται ἐκ τῶν μτγν. όνων, τότε ἀπέθανε καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ἀκατάλληλος νὰ χρησιεύσῃ ὡς φραστικὸν μέσον τοῦ ζῶντος παρόντος. Γλωσσικὸς τύπος,

ἐξακολουθεῖ, δύο χιλιάδων ἐτῶν διαχωρίζεται διὰ τηλικούτου εὐρέος χάσματος, ὥστε κατ' ἀνάγκην εἶναι ἀλλότριος τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ ὅτι βεβαίως θὰ συνέβαινε τοῦτο, ἂν ὁ λόγος ἡμῶν οὗτος μὴ μεταβαλλόμενος ἑκάστοτε προσηρμόζετο, ἔστω καὶ βραδέως πως, πρὸς τὴν λαλουμένην. 'Αλλ' ἀφοῦ τοῦτο ἀποδεδειγμένως γίνεται, τότε; τότε τὰ τοῦ κ. Thumb εἶναι προφανῶς ἄτοπα. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἀπεδείχθη μὲν ἀναντιλέκτως ὅτι ὁ τύπος τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου δὲν παρέμεινεν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀρχῆς μέχρι σήμερον ἀμετάβλητος, ὅτε καὶ μόνον θὰ ἦσαν ὀρθὰ τὰ τοῦ κ. Thumb, ἀλλ' ὅτι τοὐναντίον ἱκανῶς μετεβλήθη ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὥστε προσήγγισε πρὸς τὴν λαλουμένην· ἀλλ' οὗτος δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ταῦτα ὑπ' ὄψιν καὶ ἐξελέγξῃ, ἂν τυχὸν εὕρισκεν αὐτὰ πλημμελῆ, ἀλλ' ἀντιπαρῆλθεν ἐν σιγῇ, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐκφέρῃ τὴν ἄτοπον κατηγορίαν ὅτι, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα εἶναι τοσοῦτον ἀρχαία, θὰ εἶναι ἀπηρχαιωμένη κλπ. 'Αλλὰ τότε ποῦ καὶ πῶς θὰ εὑρεθῇ ἡ πτωχὴ ἀλήθεια οὕτως ἀποδιωκομένη ;

Εἶπα ὅτι ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως εἶναι παρ' ἡμῖν μεγίστη καὶ ὅτι μόνον κατὰ μικρὸν καὶ μόνον ἐφ' ὅσον ἐπιβάλλονται ὑπ' ἀνάγκης αἱ μεταρρυθμίσεις, εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματωθῶσι, τελεία δὲ ἀπόσπασις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος δὲν θὰ φέρῃ σωτηρίαν ἀλλ' ὄλεθρον· ὅτι δὲ ἰδίᾳ ὁ τύπος τοῦ νέου γραπτοῦ ἡμῶν λόγου ὢν γνήσιον ἐπιγέννημα μακροτάτης ἱστορικῆς ἀναπτύξεως, συνδεδεμένος στενῶς μετὰ τοσοῦτον εὐκλεοῦς φιλολογικοῦ καὶ ἄλλου παρελθόντος, μετὰ τῆς ἐκκλησίας, μετὰ παντὸς τοῦ βίου ἡμῶν, μελετώμενος ἀεὶ καὶ θαυμαζόμενος ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἰσχυρότατα καὶ διὰ τοῦτο οὔτε δυνατὸν οὔτε συμφέρον εἶναι νὰ μεταβληθῇ διὰ μιᾶς ἢ καὶ ἀποβληθῇ ὅλως. Εἰς ταῦτα ὁ κ. Thumb ἀπαντᾷ «πόσα γνήσια ἱστορικὰ προϊόντα τοῦ πολιτισμοῦ ἐδέησε σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς νέας ἀνάγκας! Οἱ Σῖναι πράγματι θεωροῦσι τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν ὡς ἱεράν, αἰωνίαν καὶ ἀμετάβλητον, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ὁ σημερινὸς αὐτῶν πολιτισμὸς ἐξαφανίζεται. Πάντες οἱ ἀντιδραστικοὶ συνηθίζουσι νὰ αἰτιολογῶσι τὴν ἀντίδρασιν αὐτῶν κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ διὰ τῶν μεγάλων λέξεων τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως. 'Αλλ' ἐὰν ἐπεκράτουν τοιαῦται θεωρίαι ὁποῖαι αἱ τῶν Σινῶν, θὰ εἴχομεν καὶ σήμερον ἀκόμη τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ τὴν ἀπολυταρχίαν, τὴν δουλείαν, τὴν ἱερὰν ἐξ.

τασιν». Παρέθηκα ὁλόκληρον καὶ τὸ χωρίον τοῦτο, ἵνα δειχθῇ πάλιν διὰ πολλαπλῆν φορὰν ἡ τάσις τῶν λεγομένων μεταρρυθμιστῶν, ἵν' ἀδικῶσιν ἡμᾶς διὰ τοιούτων ῥητορικῶν ἀτόπων σχημάτων. Διότι ἐρωτῶ: εἶναι ταῦτα ἀπάντησις εἰς τὰ ἐμά; Ἐδείχθη δι' αὐτῶν ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ παράδοσις εἶναι ἀσθενὴς καὶ εὐαπόβλητος; Ἔπειτα παρακαλῶ πάντα φίλον τῆς ἀληθείας καὶ ἐπιστάμενον, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, τὰ ἡμέτερα καθεστῶτα τά τε γλωσσικὰ καὶ τὰ ἄλλα βιοτικὰ νὰ εἴπῃ παρρησίᾳ: εἶναι ἢ δὲν εἶναι ψευδές, προσβλητικὸν διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄδικον καθ' ὁλοκληρίαν νὰ συνάπτωσιν ἡμᾶς ἄλλοτε μὲν πρὸς τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ὅπως ὁ κ. Krumb. ἔκαμεν, ἄλλοτε δὲ πρὸς τοὺς Σίνας, ὅπως τώρα ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Thumb; Καὶ πότε ἡμεῖς ἐδείξαμεν ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ τοῦ ἐπιστητοῦ ὁμοίαν πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐκείνους ἢ πρὸς τοὺς Σίνας διαγωγήν; Μὴ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Thumb δὲν μαρτυρεῖ ὀλίγον κατωτέρω ὅτι «οἱ Ἕλληνες ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοῦ Πολυβίου μέχρι σήμερον ἐπειράθησαν νὰ μεταρρυθμίσωσι καὶ ζωοποιήσωσι τὸν γραπτὸν λόγον καὶ ὅτι τοιαῦται ἀπόπειραι κεῖνται προδήλως **εἰς τὰ προοδευτικὰ πνεύματα καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων**»; Λοιπὸν πῶς συμβιβάζονται καὶ πῶς παραβάλλονται τὰ προοδευτικὰ πνεύματα ἡμῶν πρὸς τὴν στασιμότητα τῶν Σινῶν; Ἡμεῖς καὶ τὸ πολίτευμα καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν βίον πάντα μεθαρμόζομεν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἑκάστοτε καιρῶν, καὶ οὐδέποτε ἠτιμάσαμεν τὸν πολιτισμὸν ὅπως οἱ βάρβαροι τῶν ὠνομασμένων ἠπείρων, διὸ διαμαρτυρόμεθα ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κατὰ τῆς προσγινομένης ἡμῖν οὕτως ἀδικίας· ὅτι δὲ ἡμεῖς δὲν εὑρίσκομεν τὴν πρόοδον ἐν τῇ τελικῇ ἀποσπάσει ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Βυζαντιακοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου παρελθόντος, ὅπως συμβουλεύει ἡμῖν ὁ κ. Krumb., (πρβλ. δ' ὅμως τοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ στόματος τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἐξελθόντας ἐπ' ἐσχάτων λόγους «**Ἔθνος ὅπερ καυχᾶται διὰ παραδόσεις τοσοῦτον ἐνδόξους καὶ ἐπίσταται νὰ ἐμπνέηται ἐξ αὐτῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ εὐτυχὲς τὸ μέλλον**»), καὶ ὅτι μόνον κατὰ μικρὸν μεταβάλλομεν τὸν γραπτὸν λόγον ἡμῶν καὶ προσαρμόζομεν αὐτὸν βαθμηδὸν πρὸς τὸν λαλούμενον, καὶ οὐχὶ ἀποτόμως, τοῦτο δὲν δίδει εἰς οὐδένα τὸ δικαίωμα νὰ ὑβρίζῃ ἡμᾶς παραβάλλων πρὸς τοὺς Σίνας κλπ. Λυπου-

μαι ὑπερβαλλόντως, ὅτι ἀναγκάζομαι ν' ἀντεπεξέλθω οὕτω κατ' ἀνδρῶν φίλων καὶ συνεργατῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ τὸ ἄδικον εἶναι τοσοῦτο φοβερὸν καὶ ἐπαναλαμβάνεται τοσάκις, ὥστε ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ δειχθῇ ἡ ἐσχάτη ἀτοπία τοῦ ἐγχειρήματος αὐτῶν.

Εἶπα ὅτι ὁ κ. Ψυχάρις καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ δὲν ἔχουσι τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἡμῶν, ὅτι ἀπώλεσαν τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ (Sprachfrage σελ. 98-9), διὸ σφάλλονται καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ἀποδοκιμάζεται γενικῶς.

Εἰς ταῦτα ὁ κ. Thumb ἀποκρινόμενος λέγει «Ἐὰν ὁ Πάλλης, Ἐφταλιώτης καὶ Ψυχάρις ὡς ζῶντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀπέβαλον τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα, διατί συμφωνοῦσι καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτοὺς ἄλλοι τινὲς ἐν Ἑλλάδι, ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Καρκαβίτσας; Καὶ δὲν ἀποδεικνύει ἡ ἀκολουθία τούτων αὕτη ὅτι ὁ γλωσσικὸς τύπος τοῦ Ψυχάρι καὶ τῶν δύο ὀπαδῶν αὐτοῦ τῶν ζώντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἀντίκειται πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν ἐν Ἑλλάδι ζώντων τούτων ἀνδρῶν;».Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο φαίνεταί μοι μᾶλλον δικηγορικὸν ἢ ἐπιστημονικόν, διότι κατά τινα παροιμίαν «τὸ πρᾶγμα ὅπου φαίνεται δὲν θέλει κολαούζη»· ἡμεῖς πάντες βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς τὰς χυδαιότητας εἰς ἃς ἐκπίπτουσιν οἱ ἀποξενωθέντες, ὁμολογοῦσι δὲ αὐτὰς εὐτυχῶς καὶ αὐτὸς ὁ κ. Παλαμᾶς καὶ ὁ κ. Krumb.· αἱ χυδαιότητες δὲ αὗται διδάσκουσι πάντα νοῦν ἔχοντα ὅτι οἱ εἰς ταύτας περιπίπτοντες ἀγνοοῦσι τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, δὲν ἔχουσι τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἡμῶν. Τοῦτο δὲ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀρκετόν. Τώρα πῶς συμβαίνει δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι νὰ ἀποδέχωνται τὰς ἀρχὰς τῶν οὕτω σφαλλομένων (περὶ τοῦ κ. Καρκαβίτσα τοῦ λέγοντος ὅτι προθύμως θὰ ἐξηφάνιζε καὶ τὸν Παρθενῶνα, οὐδὲν θαῦμα ὅτι ἀποβάλλει ἀσμένως καὶ τὴν γραπτὴν γλωσσικὴν παράδοσιν ὅπως καὶ πᾶσαν ἄλλην), τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἐμοῦ νὰ ἐξετάσω. Ἔπειτα ἀφοῦ κρίνεται καλὸν νὰ ζητηθῶσι καὶ γνῶμαι καὶ μαρτυρίαι, διατί, παρακαλῶ, νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν οἱ δύο ἢ τρεῖς οὗτοι καὶ οὐχὶ οἱ πολυαριθμότατοι ἄλλοι, οἵτινες μιᾷ ψήφῳ πάντες καταδικάζουσιν αὐτούς (1); Νομίζω

(1) Καὶ ἐπ' ἐσχάτων πάλιν ἐξηνέχθη ἡ παμψηφεὶ αὕτη καταδίκη, ὅτε ὁ κ. Στεφανόπολις ἐν τῷ Messager d'Athènes (14/27 Αὐγούστου ἐ. ἔ.) ἐδημοσίευσε τὰς περὶ τοῦ Ψυχαρικοῦ ἰδιώματος γνώμας τοσούτων Ἑλλήνων λογίων, βουλευτῶν, ὑπουργῶν κλπ., οἷον Μαυρομιχάλη, Καραπάνου, Ζυγομαλᾶ, Βλάχου, Μυστριώτου, Μητσοπούλου, Ἀργυροπούλου, Πρωτοπαπαδάκη καὶ λοιπῶν.

ὅτι τοσοῦτοι ἄλλοι καλλιτέχναι τοῦ λόγου οἷον ὁ Α. Βλάχος, ὁ Ἐμ. Λυκούδης, ὁ Δροσίνης, ὁ Καμπούρογλους, ὁ Δ. Βικέλας καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι θὰ εἶναι πίστεως ἄξιοι ὅπως καὶ πᾶς ἄλλος.

Πρὸς τὰς σοφὰς παρατηρήσεις τοῦ Steinthal, ὅτι ὅσῳ μᾶλλον οἱ γλωσσικοὶ τύποι, ὁ γραφόμενος καὶ ὁ προφορικός, διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων, τοσούτῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις καὶ δύναμις ἑκατέρου, ὅτι καὶ τότε ὁ γραφόμενος δὲν εἶναι νεκρός, ἀλλὰ ζῇ βίον ἰδανικὸν κλπ. (Sprachfr. σ. 31-2 σημ.), ἀντιμάχεται ὁ κ. Thumb ἐρωτῶν, ἂν εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ μάλιστα ἡ τοῦ Σολωμοῦ τοιαύτη, ὥστε νὰ φεύγωμεν αὐτὴν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ, καὶ διατί νὰ ἐπικρατῇ ἄλλος γλωσσικὸς τύπος ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει καὶ ἄλλος ἐν τοῖς ἄλλοις εἴδεσι τοῦ λόγου. Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν λέγω ὅτι βεβαίως ἐγὼ δὲν θὰ συνεβούλευον νὰ σχηματίσωμεν σήμερον καὶ ἔχωμεν τοιαύτην πολυτέλειαν· ἀλλ' ἀφοῦ **ἱστορικῶς** παρεδόθησαν ἡμῖν τοιοῦτοι γλωσσικοὶ τύποι καὶ ἡμεῖς νῦν εὐκολώτατα μεταχειριζόμεθα τούτους ἑκάστοτε, ἀφοῦ ἡμεῖς μεθ' ἑκατέρου τούτων συνάπτομεν ἰδιαίτερα αἰσθήματα, οἰκειακώτερα μὲν μετὰ τοῦ τῆς προφορικῆς, ἐπισημότερα δὲ μετὰ τοῦ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, καὶ ἀφοῦ νοοῦμεν πάντες καὶ ἅμα ἀρεσκόμεθα εἰς αὐτούς, ἀφοῦ ἀνάλογος διαφορὰ δὲν ὑπῆρξεν ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς ἀρχαίους, ὅπως λέγει καὶ ὁ Steinthal, τότε ὁμολογῶ παρρησίᾳ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ νοήσω τὸν λόγον δι' ὃν ἀναγκαίως ἡμεῖς σήμερον πρέπει νὰ σπεύσωμεν ν' ἀποβάλωμεν, καὶ μάλιστα ἀποτόμως, τὸν ἕτερον τῶν τύπων, ἵνα ὁμοιωθῶμεν πρὸς τοὺς τυχὸν ἔχοντας ἕνα μόνον. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι ἂν κατὰ τύχην συνέβαινε τὸ ἐναντίον παρ' ἐκείνοις, θὰ συνίστων μὲν οὗτοι καὶ θὰ ἐπῄνουν τὸν δι' ἑκάστην διάφορον περίστασιν διάφορον γλωσσικὸν τύπον, ψέγοντες ἡμᾶς ἐπὶ μονοτονίᾳ καὶ ἁπλότητι, θὰ ἔσπευδον δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων οἱ ἀκριτώτεροι ν' ἀπαιτῶσιν, ἵν' ἀκολουθήσωμεν τὰς συμβουλὰς ἐκείνων (ὅρα καὶ τὴν παρ' ἡμῖν χρῆσιν τοῦ κριθίνου Διονύσου ἀντὶ τοῦ γνησίου). Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπιστάμεθα ὅτι προκειμένου περὶ τῆς ἀξίας ἢ τελειότητος τῶν γλωσσῶν δὲν δύ-

..ι ὅπως περὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων, ν' ἀποφαίνηταί τις γε-
..ς· πρόκειται πολλάκις ὅπως λέγει ὁ Gabelenz σελ. 390 απερὶ
γμάτων ἃ συνήθως μόνον τὸ ἐσωτερικὸν αἴσθημα δύναται νὰ δια-
..η, τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐξέτασις τοῦ νεκροῦ σώ-

ματος εἶναι ἀπατηλή· κατὰ ταύτην θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ καὶ τὰς χεῖρας τοῦ ἀνθρώπου ἁπλῶς ὡς προσθίους πόδας». Ἐπιστάμεθα ὅπερ πρὸ πολλοῦ ἐδίδαξεν ὁ Οὐμβόλδος ὅτι «ἑκάστη γλῶσσα εἶναι ἴδιον ἐθνικὸν καθεστὼς» καὶ ὅτι ἀνάγκη νὰ κρίνηται καθ' ἑαυτήν· ἐπιστάμεθα ἐπίσης ὅτι μακροχρόνιοι βαθέως ἐρριζωμέναι συνήθειαι ἀποτελοῦσαι τρόπον τινὰ τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν δὲν μεταβάλλονται εὐκόλως, διὸ δὲν θὰ θελήσωμεν νὰ ἀκολουθήσωμεν τὰς ἀτόπους θεωρίας ταύτας. Πρόσθες τέλος ὅτι, καθ' ἃ ἐγράφη πρό τινων ἡμερῶν, «ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην μιᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ πιστεύομεν ὅπως εἰς ἕνα Θεὸν οὕτω καὶ εἰς μίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν», ὅτι δὲ ἡ γλωσσικὴ ἑνότης θὰ ἐξέλειπεν εὐθὺς ὡς ἐγκατελείπετο ἡ γραπτὴ παράδοσις καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐλαμβάνετο ὁ γλωσσικὸς τύπος τοῦ Σολωμοῦ ἢ ἄλλου τινός. Ἀλλ' εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦτο τὸ ἔθνος ἡμῶν οὐδέποτε θὰ περιπέσῃ, ὅσα καὶ ἂν εἴπωσι πρὸς αὐτὸ οἱ κατὰ τἆλλα σοφοὶ τῆς Ἑσπερίας.

Ἐπειδὴ φρονῶ ὅτι ἐπιστημονικώτερον ἐργάζεται καὶ χρησιμώτερον παρέχει ἔρανον εἰς τὴν ἐπιστήμην ὅστις φροντίζει νὰ καταδεικνύῃ καὶ ἄλλας παρὰ τὰς συνήθεις ὄψεις τῶν πραγμάτων καὶ παρέχει οὕτως εἰς τὴν καθόλου ἐπιστήμην νέαν πεῖραν ἢ ἐκεῖνος ὅστις κείρει πάντα ὁμοίως, διὰ ταῦτα ἐζήτησα νὰ δείξω ὅτι τὰ τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ διὰ τὴν μεγάλην ἰσχὺν τῆς γραπτῆς παραδόσεως καὶ διὰ τὸ φύσει συντηρητικὸν τῆς Ἑλλ. γλώσσης καθόλου καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν κττ. ἀνάγκη νὰ ἐξετάζωνται οὐχὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ γενόμενα ἐν ἄλλαις χώραις, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ἀλλοίων ὁρμηθέντες ἀλλοίως ἐχώρησαν καὶ εἰς ἀλλοῖα ἦλθον. Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν ὁ κ. Thumb πρῶτον μὲν ἀγωνίζεται πάσῃ δυνάμει νὰ πείσῃ ὅτι οἱ ἀλλόγλωσσοι ἁπλῶς ἐξ ἐπιστημονικοῦ διαφέροντος παρακολουθοῦσι τὸ παρ' ἡμῖν γλωσσικὸν ζήτημα καὶ συμβουλεύουσιν ἡμῖν τὸ πρακτέον, ἔπειτα δὲ διατείνεται ὅτι ἐν τοῖς νῦν παρ' ἡμῖν τελουμένοις οὗτοι βλέπουσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου αὐτῶν παρελθόντος και διδάσκονται ἐξ αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα ἀποκρίνομαι ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον τούτων οὐδέποτε εἶπα ἢ ἐπίστευσα τοὐν-τίον. Διότι δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ ὅτι ἄνδρες ἐπιστήμονες ὁ.. ὁ κ. Brugmann, ὁ κ. Krumb. καὶ ὁ κ. Thumb θὰ ὡρμῶντο ἄλλου ἢ ἁπλῶς ἐπιστημονικοῦ διαφέροντος (πρβλ. καὶ Ἀπαντής

σελ. 741). (Δὲν θὰ ἀποκρύψω δ' ὅτι ἡ πρὸς δικαιολογίαν ἀπόπειρα αὕτη ἀναμιμνήσκει με τὴν ἄλλην ἐκείνην τοῦ διαβοήτου Fallmerayer καθ' ἣν ἡ ὑπ' αὐτοῦ πάσῃ δυνάμει ἐπιδιωκομένη ἀπόδειξις τοῦ παντελοῦς ἐξαφανισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀπετέλει *eine Gymnastik des Geistes*). Ὡς πρὸς τὸ ἄλλο δ' ὅμως ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀμφιβάλλω σφόδρα, ἂν δηλ. βλέποντες τὰ παρ' ἡμῖν γινόμενα διδάσκωνται ἀληθῶς περὶ τῶν γενομένων ἄλλοτε παρ' αὐτοῖς. Τὰ συμβαίνοντα παρ' ἡμῖν σήμερον ὁρμῶνται ἀπὸ ἀρχῶν τοσοῦτο διαφόρων, ὥστε πέπεισμαι ὅτι μᾶλλον εἰς πλάνας ἢ εἰς ἀληθείας θὰ ὁδηγήσωσι τοὺς συνάγοντας συμπεράσματα ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐφαρμόζοντας αὐτὰ κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ τὰ τῶν ἰδίων γλωσσῶν. Ἂν ἑκάστη γλῶσσα ὀφείλῃ νὰ κρίνηται καθ' ἑαυτήν, τοῦτο οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀνάγκη νὰ ἀληθεύῃ ὅσον ἐνταῦθα, ἔνθα οὐ μόνον ἐπιστημονικὴ τοῦ παρελθόντος ἔρευνα ἀλλὰ καὶ ψυχολογικὴ ἐκτίμησις καὶ χρῆσις τῶν διαφόρων στοιχείων αὐτῆς πρόκειται νὰ καθορισθῇ (ἴδε τὰ τοῦ ψυχολόγου Steinthal καὶ τὰ τοῦ Gabelenz). Περὶ δὲ τοῦ δικαιώματος αὐτῶν νὰ συμβουλεύωσιν ἡμῖν, ἐξέφρασα ἤδη ἣν ἔχω γνώμην.

Εἶπα ὅτι ἀφοῦ ὁλόκληρος κόσμος λέξεων καί τινες τύποι εἰσῆλθον ἤδη ἐκ τῆς γραφομένης εἰς τὴν λαλουμένην καὶ ὅτι ἀφοῦ αὐτὸς ὁ κ. Krumb. παραθέτων φράσεις ἐξ ἑκατέρας, τῆς γραφομενης καὶ τῆς λαλουμένης, δὲν ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ αὐτὰς ἀκριβῶς (Sprachfrage σ. 87 σημ.), δῆλον ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τούτου περὶ οὐρανομήκους διαφορᾶς αὐτῶν, περὶ ἀδιαβάτου χάσματος μεταξὺ αὐτῶν, περὶ ἀκαταληψίας δύο ἀνθρώπων ὧν ὁ μὲν θὰ ἐλάλει μόνην τὴν γραφομένην, ὁ δὲ μόνην τὴν λαλουμένην κλπ. εἶναι ὑπερβολαί, τ.ἔ. πράγματα ἀναλήθη. Κατόπιν ὁ κ. Krumb. ἀπέσυρε τὰς ὑπερβολὰς ταύτας ἐν μέρει, προτείνας ἀντὶ τοῦ λίαν ξένοι τὸ ἀρκετὰ ξένοι. Ἀλλ' ὁ ῥιφθεὶς σπόρος εὗρεν ἔδαφος γόνιμον καὶ εὐδοκίμησεν. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ κ. Thumb ἀντὶ ν' ἀποδείξῃ τὸ σφαλερὸν τῶν ἐμῶν λόγων, ὅπως ὤφειλεν, ἐπαναλαμβάνει τὰ τοῦ κ. Krumbacher καὶ διακηρύττει ὅτι οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι «ἡ σημερινὴ γραφομένη ·αι toto caelo διάφορος τῆς δημοτικῆς, ὅτι χωρίζεται (ἡ γραφο-νη) διὰ τοσοῦτον εὐρέος χάσματος ὥστε κατ' ἀνάγκην εἶναι ξένη ῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος». (Ταῦτα εἶπεν ὁ κ. Krumb. περὶ τῶν ·λίων, ἴδε Sprachfr. σελ. 96). Εἶναι ταῦτα συζήτησις;

Ἐξέθηκα ἐν Ἀπαντ. σ. 523 κἑξ. τίνα γνώμην ἐξέφρασαν πάντες οἱ Ἕλληνες περὶ τῶν γλωσσικῶν πειραμάτων τῶν Ψυχαρικῶν εὐθὺς ὡς ταῦτα τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν καὶ πῶς πάντοτε ὁμοίως μέχρι σήμερον καταδικάζουσιν αὐτά. Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν, ὡς φαίνεται, ὁ κ. Thumb ἀποφαίνεται σοβαρώτατα ὅτι «τὰ πειράματα ταῦτα εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς δημοτικῆς». Ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι ἡμεῖς μᾶλλον παντὸς ἄλλου θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποφαινώμεθα τίνα στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἡμῶν αἰσθανόμεθα σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης καὶ τίνα οὐχί.

Ἀπεδείχθη διὰ πολλῶν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μακροὶ ἐγένοντο ἀγῶνες ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Κοραῆν πρὸς τοὺς συνιστῶντας τὴν δημώδη ἄκρατον καθὼς καὶ τίνες ὑπῆρξαν αἱ τύχαι τῆς πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἐνσκηψάσης Ψυχαρικῆς αἱρέσεως. Πρὸς ταῦτα καὶ παρὰ ταῦτα ὁ κ. Thumb λέγει ὅτι «ὁ ἀγὼν τοῦ λοιποῦ πρέπει νὰ γίνηται οὐχὶ μεταξὺ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς Ψυχαρικῆς γλώσσης ἀλλὰ μεταξὺ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς δημοτικῆς ὁποία παρίσταται ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι καὶ παρὰ τῷ Σολωμῷ». Ἀποδεχόμενοι κατὰ πρῶτον ἀσμένως τὴν πολύτιμον ὁμολογίαν αὐτοῦ, καθ' ἣν ἡ Ψυχαρικὴ ἀπόπειρα κηρύττεται ἀναξία συζητήσεως καὶ ἐν τῇ ξένῃ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. Thumb (παρ' ἡμῖν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀπεκηρύχθη καθολικώτατα), παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ζήτημα μεταξὺ τῆς γραπτῆς καὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἐτέθη παρ' ἡμῖν πρὸ πολλοῦ, ἔτυχε δὲ οἵας ἔτυχε λύσεως, καὶ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἱστορικὴν ἀμείλικτον, ἧς τὸ κῦρος ἀνεγνώρισε καὶ ὁ κ. Krumb. Ἀφοῦ δὲ τότε ἡ δημοτική, δηλ. ἡ προφορικὴ παράδοσις δὲν κατίσχυσεν ἄκρατος, σήμερον εἶναι ἀπείρῳ δυσκολώτερον νὰ νοηθῇ ἡ νίκη αὐτῆς. Τοῦτο δὲ ὅπερ πᾶς γνώστης τῆς ἱστορίας ἡμῶν θὰ ἠδύνατο εὐκόλως ἤδη ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἰκάσῃ, ἀπεδείχθη προφανέστατα καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν παρελθόντα αἰῶνα οὐκ ὀλίγοι ἐπεβάλοντο τοῦτο μὲν νὰ ὠθήσωσι τὸν γραφόμενον ἡμῶν λόγον πρὸς ἀρχαιότερόν τινα τύπον, καὶ διὰ τοῦτο ἄλλος μὲν ἔγραφε τὰ ἀπαρέμφατα (Ἰω. Βαλέττας), ἄλλος ἐξέβαλλε τὸ νὰ καὶ τὸ θὰ (Κλ. Ῥαγκαβῆς) καὶ ἄλλος ἐπεχείρει ἄλλα· τοῦτο δὲ νὰ ἑλκύσωσιν αὐτὸν πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγροτῶν ἢ τὴν δημώδη (Βηλαρᾶς, Τερτσέτης,

Βλαχογιάννης, Παλαμᾶς, Ψυχάρις κλπ.). Καὶ ὅμως παρὰ πάσας ταύτας τὰς ἐπανειλημμένας ἑκατέρωθεν ἀποπείρας τὸ ἔθνος ἡμῶν ἔμεινε καὶ μένει πιστὸν εἰς τὸν ἀπὸ πολλοῦ παγιωθέντα γλωσσικὸν τύπον. Τὸ μόνον δὲ ὅπερ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐδείχθη δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ ἤδη γίνεται, εἶναι ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν ἁπλοποίησις, κατὰ τὰς ἐν Ἀπαντ. σ. 763 κέξ. ἐκτεθείσας τρεῖς ἀρχάς, τοῦ κρατήσαντος γλωσσικοῦ τύπου. Ἐπὶ τοῦτο δὲ ἔρχεται ἀληθῶς τὸ ἔθνος ἡμῶν, ὅπως πᾶς ὀφθαλμοὺς ἔχων βλέπει, ἤδη ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου, καὶ θὰ εἶχε πάντως προβῇ περισσότερον, ἂν μὴ ἡ ἐπάρατος φημοθηρία τοῦ ἐν Παρισίοις κ. Ψυχάρι καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀνεμειγνύετο τοσοῦτο θορυβωδῶς εἰς αὐτό. Ἂν δέ τινες εἴτε ἀλλόγλωσσοι εἴτε καὶ ἡμέτεροι δι' ἄγνοιαν ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν φαντάζωνται ὅτι σήμερον πρόκειται ἡμῖν αἵρεσις ὥστε δυνάμεθα νὰ λάβωμεν μόνην τὴν λογίαν ἢ μόνην τὴν προφορικὴν παράδοσιν καὶ σχηματίσωμεν σήμερον γραπτὸν λόγον τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον κλπ., οὗτοι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐλέγχονται, ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἴπω τοῦτο παρρησίᾳ, ἀνίκανοι νὰ ἐκτιμήσωσι προσηκόντως τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς. (Ὁ κ. Brugmann ἐξετίμησε τὴν δύναμιν τῆς ἱστορίας ταύτης κάλλιστα· ἰδὲ ἄνωτ. σελ. 34).

Ἐν τέλει δὲ σημειωτέον καὶ τόδε ὅτι ὁ μὲν κ. Krumb. συνίστα ἡμῖν νὰ γράφωμεν ὅπως ὁμιλοῦμεν ἐν Ἀθήναις, διεφώνει δὲ πρὸς τὸν κ. Ψυχάριν ἀποκαλοῦντα τὴν λαλουμένην ταύτην γλῶσσαν τῆς συνηθείας μισὴ γλῶσσα καὶ συνιστῶντα «νὰ προσέχουμε στὸ τυπικὸ καὶ στοὺς ἤχους τοῦ λαοῦ». Τώρα δὲ πάλιν ὁ κ. Thumb. διαφωνεῖ, ὡς φαίνεται, καὶ πρὸς τὸν κ. Krumb., διὸ συνιστᾷ «τὴν δημοτικὴν ὁποία παρίσταται ἐν τοῖς δημοτικοῖς ᾄσμασι καὶ παρὰ τῷ Σολωμῷ», διότι, ἐπιφέρει, ὅπως ἡ ἱστορία διδάσκει, ὁ ἀγὼν ὑπὲρ γλώσσης νέας καὶ ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης λαμβανομένης ἐπιτυγχάνει», (ὡσεὶ ἦν σήμερον νέα καὶ ζῶσα ἡμῶν γλῶσσα ἡ τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἡ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ οὐχὶ ἡ τῆς ἀφελοῦς συνηθείας(!)). Ὡς βλέπετε, οἱ σύμβουλοι οὗτοι δὲν δύνανται οὐδὲ πρὸς ἀλλήλους νὰ συμφωνήσωσιν. Ὅτι ὁ κ. Brugmann διαφωνεῖ πρὸς ταῦτα ἐλέχθη ἤδη.

Ἀπεδείχθη ὅτι οἱ γράφοντες κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὴν Λατ. λόγιοι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ μετεχειρίζοντο πᾶν τὸ τυπικὸν τῆς Λατ., καίτοι τοῦτο ἦν κατὰ τὸ πλεῖστον, σχεδὸν ὅλον ἀπηρχαιωμένον, ἐνῷ

παρ' ἡμῖν τὸ πλεῖστον εἶναι κοινόν, ἄλλο δὲ ὅλως νέον κλπ., πάμπολυ δὲ ἀρχαῖον τυπικὸν φεύγομεν σήμερον παντελῶς· ὅτι τὰ μὲν Λατινιστὶ τότε γραφόμενα ἐνόουν μόνοι οἱ λόγιοι, σήμερον δὲ τὰς ἐφημερίδας ἡμῶν ἀναγινώσκει πᾶς ὁ ψιλὴν ἀνάγνωσιν ἐπιστάμενος, νοοῦσι δὲ ἀπαξάπαντες ἐγγράμματοι καὶ ἀγράμματοι καὶ ἀσπάζονται τὸν γλωσσικὸν τοῦτον τύπον καὶ μόνον τοῦτον. Καὶ ὅμως κατόπιν τούτων ἔρχεται ὁ κ. Thumb καὶ παραβάλλει τὴν σημερινὴν παρ' ἡμῖν χρῆσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς Λατινικῆς ὑπὸ τῶν λογίων τῆς Δύσεως κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Δὲν βλέπει δὲ ὅτι ἡμεῖς οὐχὶ ἐν ἐπιστημονικοῖς μόνον συγγράμμασιν οὐδ' ἀπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς μόνον ἕδρας, οὐδὲ μόνοι οἱ φιλόλογοι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθημερινῷ τύπῳ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σατιρικῷ καὶ ἐν ποικιλωτάτοις συλλαλητηρίοις καὶ πανταχοῦ καὶ ἀπαξάπαντες οἱ δυνάμενοι νὰ γράφωσι καὶ ἀναγινώσκωσι, ταύτην γράφουσι, νοοῦσιν, αἰσθάνονται καὶ εἰς ταύτην ἀρέσκονται καὶ αὐτοὶ οἱ παντελῶς ἀναλφάβητοι. Ἐρωτᾶται τώρα, εἶναι ὀρθὴ καὶ δικαία ἡ παραβολή;

Εἰς ἣν ἐξέφερον μομφὴν ὅτι ὁ κ. Krumb ἔκρινε μεροληπτικῶς, ἀπαντῶν ὁ κ. Th. διατείνεται ὅτι ὁ κ. Krumb. καὶ οἱ ἄλλοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἁπλῶς καὶ μόνον ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἑλλην. λαὸν γράφουσι περὶ τοῦ ζητήματος· ἄλλως θὰ μᾶς ἐγκατέλειπον εἰς τὴν τύχην μας καὶ θὰ ἐπεγέλων διὰ τὸν ὄλεθρόν μας. Ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι ὁ κ. Thumb θὰ ἐνήργει ἐπιστημονικῶς, ἂν ἐπεχείρει καὶ ἀπεδείκνυε τὴν κατηγορίαν ἀνυπόστατον. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπης αὐτῶν ἐπαναλαμβάνω καὶ αὖθις ὅσα εἶπον ἤδη πρότερον ἐν Ἀπαντήσ. σελ. 741, δηλ. ὅτι παρακαλῶ αὐτοὺς νὰ σκεφθῶσι μήπως καλὸν μὲν καὶ ὄντως ὠφέλιμον ἡμῖν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ διδάξωσι δὲν δύνανται κατ' ἀλήθειαν, σύγχυσιν δὲ καὶ βλάβην μεγάλην καὶ εἰς τοῦτο καὶ εἰς τὴν καθολικὴν παρὰ τοῖς ἀλλοδαποῖς περὶ ἡμῶν γνώμην πράγματι παράγουσι, καὶ δὴ νὰ ἐξετάσωσιν ἂν δύνηται καὶ ἂν πρέπῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ παρεχόμενον τὸ ἐπιζήμιον ἡμῖν τοῦτο δῶρον.

Ἀλλὰ καὶ χάριν ἑαυτῶν ὀφείλουσι νὰ ἀπόσχωσι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος. Ὁ κ. Krumb. γράφει ἐν τῷ Περιοδικῷ αὐτοῦ ὅτι «τὸ γλωσσικὸν ζήτημα εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ζήτημα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» (ἰδὲ Sprachfr. σελ. 108). Ὁμοίως δὲ καὶ

ὁ κ. Thumb φρονεῖ ὅτι «ἀπὸ 20 περίπου ἐτῶν πάντες οἱ λόγιοι τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ἵστανται ἀγωνιῶντες ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τούτου». Ἀλλ' ἐγὼ καὶ πᾶς γινώσκων τὰ ἡμέτερα ἀποροῦμεν καὶ ἐρωτῶμεν περὶ τίνων Ἑλλήνων λέγονται ταῦτα. Περὶ τῶν κατοικούντων ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ βεβαίως οὐχί. Οὗτοι θὰ ἐγέλων ἀναντιλέκτως πλατὺν γέλωτα ἐπὶ τούτοις, ἂν μὴ ἠπίσταντο ὅτι ταῦτα γίνονται αἰτία χλεύης καὶ διασυρμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἴσως θὰ ἐρωτήσῃ ἕκαστος: λοιπὸν πῶς λέγονται ταῦτα; Ἡ τοῦ κ. Ψυχάρι καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ προπαγάνδα ἔχει συμφέροντα νὰ ἐγείρῃ θόρυβον περὶ τὸ ὄνομα τῶν ἑταίρων αὐτῆς(1), ἐπὶ τούτῳ ἐκδίδει χάριν τῶν σκοπῶν αὐτῆς ἐφημερίδα, ἥτις, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν τῶν ἑταίρων τῆς προπαγάνδας ἐν Ἑλλάδι καὶ Τουρκίᾳ ὑπ' οὐδενὸς πλὴν τῶν πέντε ἢ ἓξ ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως ἀναγινώσκεται, ἀποστέλλεται δ' ὅμως ὡς article d'exportation πρὸς πολλοὺς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ μάλιστα δωρεάν, ὡς λέγεται. Νοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι ἀφοῦ τὸ φύλλον τοῦτο οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἀξιοῦται παρ' ἡμῖν, οὐδεμίαν εὑρίσκουσι δυσκολίαν νὰ γράφωσιν ὅ τι δήποτε ἐπέλθῃ αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν κηρύττουσιν ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει μέγας ἀγὼν περὶ τῆς γλώσσης, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι εἶναι ἀντιδραστικοί, μωροὶ καὶ σχολαστικοί, οἱ δὲ γράφοντες εἰς τὸ ὄργανον τῆς προπαγάνδας σοφοὶ ἐπιστήμονες καὶ προοδευτικοί, μεταρρυθμισταί· ἐπαινοῦσι μεγάλως τὰ ἔργα ἀλλήλων παριστῶντες αὐτὰ ὡς τέλεια ἀριστουργήματα, ψέγουσι δὲ καὶ γελωτοποιοῦσι πάντα τὰ τῶν ἀντιφρονούντων (πῶς παριστῶσι τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν εἰς τοὺς ξένους, μανθάνει τις ἐξ ὧν ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τῶν ἐν τῷ ὀργάνῳ αὐτῶν δημοσιευομένων ἔγραψεν ὁ κ. Dieterich, ἰδὲ Ἀπαντήσ. σ. 739). Οὕτω πλαστογραφοῦνται τὰ ἡμέτερα πράγματα. Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα οὕτως ἠλλοιωμένα δέχονται καὶ ἀνυπόπτως καταπίνουσιν οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ λόγιοι! Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

(Ἡ πλαστογραφία αὕτη τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἐν τῇ ἀλλο-

(1) Ποῖα εἶναι τὰ συμφέροντα ταῦτα, δὲν δύναμαι νὰ γινώσκω. Κατά τινα ἐκ τῆς σπερίας ἐλθόντα λόγιον "Ἕλληνα τελικὸς σκοπὸς τοῦ κ. Ψυχάρι εἶναι νὰ ἐπιτύχῃ γίνῃ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημείας· ἐλπίζει δὲ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἂν πείσῃ ς ἐν Γαλλίᾳ ὅτι ἐγένετο δημιουργὸς νέας γλώσσης. "Οστις ἐνθυμεῖται τὸ σύνθημα ὅλης ταύτης ἐκστρατείας «Θέλω δόξα καὶ γροθιές», δὲν θὰ εὕρῃ ἀπίθανον ἑρμηνείαν ταύτην.

δαπῇ ἐξακολουθεῖ γινομένη ὑπὸ τῶν Ψυχαρικῶν πάντοτε ὁμοίως, καίτοι παρ' ἡμῖν ἐπανειλημμένως ἐξηλέγχθη τὸ ἀνυπόστατον τῶν λόγων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτῶν. Ἰδοὺ τί ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Revue des Études Grecques (1907) σελ. 286 «Ἡ ἐν Ἑλλάδι διγλωσσία συνεπάγεται τὰ ὀλεθριώτατα ἐπακόλουθα· αὕτη κρατεῖ τὸν λαὸν ἐν τῇ ἀμαθείᾳ καὶ τῇ πνευματικῇ ἀδρανείᾳ. Δι' αὐτὴν ἀγνοοῦσι καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν γλῶσσαν. Εἶναι διαρκὲς κώλυμα εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον. Πολιτικήν, ἐμπόριον, ναυτικόν, στρατόν, ἐκπαίδευσιν, ἐπιστήμην, πρόοδον τὰ πάντα παραλύει, πανταχοῦ διασπείρει ἀτονίαν, καταπιεστικὴν δυσφορίαν, σχεδὸν θάνατον». Ἐπιστάμενος πόσον αἱ κρίσεις ἡμῶν ὡς ἀνθρώπων εἶναι ἐπισφαλεῖς σέβομαι πᾶσαν εἰλικρινῆ γνώμην, ἔστω καὶ πλημμελῆ. Ἀλλ' ὅταν πάντες ὁμολογῶσιν ὅτι τὰ μὲν γραφόμενα ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ ἀναγινώσκονται ἡδέως καὶ δὴ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν καινοτόμων ἀηδῶς καὶ διὰ τοῦτο ἐλάχιστον, μᾶλλον δ' οὐδαμῶς (εἰς 20,000 φύλλα ἐκδίδονται καθ' ἑβδομάδα τὰ Πάτρια καὶ γίνονται ἀνάρπαστα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνὰ τὰς πέντε ἠπείρους, ζητοῦνται δὲ ἄλλαι 60.000 φύλλα, καὶ περὶ τὰς 600,000 τομίδια τῶν βιβλίων τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων ἔχουσι πωληθῇ ἐντὸς ἓξ ἐτῶν, τοῦ δὲ διαβοήτου Ταξειδίου ἐπωλήθησαν ἐντὸς 20 ἐτῶν ἐλάχιστα, ὡς ἤκουσα, ἀντίτυπα!), τότε δὲν πρόκειται πλέον περὶ κρίσεως ἐσφαλμένης ἀλλὰ περὶ καθαρᾶς πλαστογραφίας τῶν γεγονότων καὶ ταύτης γινομένης ἐνώπιον τῶν ἀγνοούντων τὰ ἡμέτερα ἀλλογλώσσων ἐπὶ δυσφημίᾳ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν. Πρὸς τοιαύτην ἐπίμονον πλαστογραφίαν δὲν ἐπιτρέπεται, νομίζω, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται κἀμμία συγγνώμη).

Τοιαῦτα εἶναι τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ κ. Brugmann καὶ Thumb. Καὶ ὅμως κατόπιν τούτων ὁ Krumbacher ἔγραψεν ἐν τῷ Περιοδικῷ αὐτοῦ Τόμ. ΙϚ' σελ. 341 τάδε: «Ἆρά γε θὰ ἔχωσι τὸ θάρρος οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς καθαρευούσης νὰ ἐπιρρίψωσι καὶ κατὰ τοῦ ἀνεγνωρισμένου ἡγεμόνος τῆς Ἑλληνικῆς γλωσσολογίας (δηλ. τοῦ Brugmann) παραγνώρισιν γλωσσολογικῶν ἀρχῶν, μεροληπτικὴν ἐξέτασιν, ἀδικήματα, ἀντιφάσεις, ψευδογλωσσολο-

γίαν;». Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Krumb. αἰσθανόμενος τὸ μέγα βάρος τῶν κατ' αὐτοῦ κατηγοριῶν σπεύδει παρὰ πολὺ νὰ ἐπιρρίψῃ ταύτας ἐπὶ τὴν ῥάχιν ἀθῴου, ἵνα αὐτὸς ἀπαλλαγῇ τούτων. Ἢ ποῦ καὶ πῶς ἀπέδειξεν ὁ κ. Brugmann ὅτι ὁ κ Krumb. οὔτε εἰς γλωσσολογικὰ σφάλματα καὶ ἀντιφάσεις περιέπεσεν οὔτε μεροληπτικῶς ἐξήτασε τὸ ζήτημα, οὔτε ἠδίκησεν ἡμᾶς κττ. κττ.; (τὴν λέξιν ψευδογλωσσολογία δὲν εἶπα ἐγώ). Λοιπὸν ναί, θὰ ἔχωσι πάντοτε τὸ θάρρος νὰ κηρύττωσι ταῦτα, διότι πάντα ταῦτα τὰ μεγάλα ἁμαρτήματα ἐξακολουθοῦσιν ἀληθῶς πάντοτε ἐπιβαρύνοντα τὸν κ Krumbacher. Ὁ κ. Brugmann παρακληθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπ' αὐτοῦ ἔγραψεν ὀλίγας λέξεις γενικῶς, οὗτος δὲ ἐνόμισεν ὅτι, εἰ καὶ οὐδεμία τῶν κατ' αὐτοῦ κατηγοριῶν ἀνῃρέθη ὑπὸ τοῦ κ. Brugmann, καθὼς οὐδὲ ὑπὸ τοῦ κ. Thumb, ἠδύνατο ν' ἁρπάσῃ τὰς λέξεις ταύτας ὡς τὴν τυχοῦσαν σανίδα ὁ πνιγόμενος καὶ σωθῇ δι' αὐτῶν.

Μετὰ ταῦτα ἐπιφέρει ὁ κ. Krumb. καὶ τάδε «ἐλπίζω νὰ νοήσῃ ὁ Χατζιδάκις ὅτι ἡ Γερμανικὴ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ δι' οὗ ἤλπιζε νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς ἔξωθεν, οὐδένα ἐπέφερε καρπόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὀγκῶδες αὐτοῦ βιβλίον δὲν ἐπέτυχε προδήλως τοῦ σκοποῦ του, διότι πάντες οἱ ἀναφαινόμενοι νέοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ μέλλον τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, μεταχειρίζονται δημοτικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γλῶσσαν, καὶ δὲν φροντίζουσι περὶ τῶν πεπαλαιωμένων καθηγητικῶν θεωριῶν. Ἡ κίνησις λαμβάνει τὸν φυσικὸν αὐτῆς δρόμον καὶ τοῦτο ἔχει καλῶς».

Ἂν ὁ Krumb. ἀντὶ «δημοτικῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γλώσσης» ἔλεγε τὴν «γλῶσσαν τῆς συνηθείας», τὴν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐν χρήσει, τὴν ἔχουσαν βάσιν τὴν καθαρεύουσαν κλπ., θὰ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ εἴμεθα σύμφωνοι(1), ὅπως εἴμεθα ὄντως σύμφωνοι περὶ τῶν λεγομένων ἐν τέλει ὅτι «ἡ κίνησις λαμβάνει τὸν φυσικὸν αὐτῆς δρόμον καὶ ὅτι δὲν φροτίζει περὶ τῶν πεπαλαιωμένων καὶ ἀτόπων καθηγετικῶν θεωριῶν», ὁποῖαι δηλ. ἐκ

(1) Οἱ νεώτεροι ἡμῶν συγγραφεῖς, περὶ ὧν ὁ λόγος, μεταχειρίζονται ἀκριδῶς τὴν «νεοκαθαρεύουσαν», ἀφ' ἧς ἀποτρέπει ὁ κ. Kr., οὐχὶ δὲ τὴν «νεοδημοτικὴν» ἣν συνιστᾷ (ἰδὲ Ἀπαντ. σ. 680), τ. ἔ. οὐχὶ τὴν κατασκευαζομένην κατὰ τὰς συνταγὰς αὐτοῦ καὶ δὴ περιέχουσαν τὰς ξένας λέξεις καὶ τὰς ξένας καταλήξεις, τὰ ὀνόματα τοῦ τύπου κομπενσάντσια κτλ.

Παρισίων, Μονάχου καὶ ἀλλαχόθεν ἀφειδῶς στέλλονται πρὸς ἡμᾶς. Ἂν δὲ καὶ ἡ Ἑλληνιστὶ καὶ Γερμανιστὶ γενομένη ὑπ' ἐμοῦ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος ἀπέβη ἀνωφελὴς ἢ ἐπωφελής, τοῦτο ἐν μέρει θὰ κρίνῃ τὸ μέλλον, ὁ δὲ κ. Krumb. ἐξελέγχεται καὶ πάλιν σπεύδων καὶ ἐκφράζων εὐσεβεῖς μᾶλλον πόθους ἢ πραγματικὰς ἀληθείας. Ἐκεῖνο ὅπερ ἐγὼ δι' ἀμφοτέρων ἐπεδίωξα, ἦτο νὰ δείξω πᾶσιν ὅτι ἐξαιρουμένων τῶν κοινῶν καὶ τετριμμένων παρ' ἡμῖν τόπων ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος ὑπὸ τοῦ κ. Krumb. ἦτο οὐχὶ κατὰ ἓν ἢ δύο ἀλλὰ κατὰ πολλά, σχεδὸν κατὰ πάντα πλημμελής.

Ὅτι δὲ ὄντως ἐπέτυχον τούτου μαρτυρεῖ πρῶτον τὸ πασίγνωστον καὶ ἀναντίλεκτον γεγονὸς ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Ἀπαντήσεως ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Krumb. ἅμα τῇ συστάσει του εὐλογηθεὶς παράδοξος σύλλογος περὶ οὗ ἐν Sprachfr. σ. 109 ἐγένετο λόγος, ἐξέπνευσεν, ὅπως κατέπαυσε καὶ πᾶς ὁ θόρυβος, ὅστις ἠγέρθη παρ' ἡμῖν περὶ τὸ ὄνομα τοῦ κ. Krumb., ὅτε τὸ πρῶτον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κ. Ψυχάρι ἔσπευσαν νὰ μεταφράσωσι καὶ δημοσιεύσωσι τὴν περίληψιν τῆς πραγματείας αὐτοῦ καὶ διακηρύξωσιν ὅτι νῦν ἀνάγκη νὰ σιγήσωμεν πάντες, διότι ἐλάλησεν ἡ ἐπιστήμη! Δεύτερον ὅτι τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τῶν περὶ τὸν κ. Ψυχάριν ὑπ' οὐδενὸς ἀναγινωσκόμενον παρ' ἡμῖν ἤρξατο φθισιῶν καὶ γινόμενον ἰσχνότερον (1). Καὶ τρίτον ὅτι ἐξαιρουμένων πέντε ἢ ἓξ φανατικῶν οὐδεὶς ἄλλος συγγραφεὺς ἢ δημοσιογράφος θέλει νὰ ὀνομάζηται Ψυχαρικός. Τὰ πράγματα ταῦτα ἐπελθόντα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀπαντήσεως εἶναι, νομίζω, ἀρκούντως εὔγλωττα, πολὺ βεβαίως εὐγλωττότερα μαρτύρια τῆς ψιλῆς διισχυρίσεως τοῦ κ. Krumb.

Μαρτυροῦσι προσέτι περὶ τοῦ ἐναντίου ἑκατοντάδες ἐπιστολῶν αἵτινες πανταχόθεν ἐστάλησαν πρὸς ἐμέ, ὅτε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπέμφθη πολλαχόσε ἡ Γερμανιστὶ ἐκδοθεῖσα περὶ τούτων πραγματεία μου. Τῶν ἐπιστολῶν τούτων οὐδεμίαν ποτὲ ἤθελον νὰ κάμω δημοσίᾳ χρῆσιν, νῦν δὲ ἀμυνόμενος ἠναγκάσθην νὰ ζητήσω τὴν ἄδειαν, ἵνα μοι ἐπιτραπῇ νὰ δημοσιεύσω τρεῖς αὐτῶν. Αὗται δὲν ἀνή-

(1) Καθ' ἃ ἤκουσα, τοῦτο θὰ εἶχε πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐκπνεύσει, ὅπως καὶ πάντα τὰ ἄλλα τῶν αἱρετικῶν περιοδικά, ἂν μὴ διὰ τῶν φανατικῶν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Πάλλη ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ περιωνύμου ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη ἡ χρηματικὴ ὑποστήριξις αὐτοῦ.

κουσιν εἰς Ἕλληνας ἀλλὰ εἰς ἐπιστήμονας πασιγνώστου φήμης. Οὕτως ἐπιστέλλει μοι ὁ πολὺς Delbrück.

Jena 29 Dec. 905.

Lieber Freund

Vielen Dank für die Zusendung Ihrer Schrift gegen Krumbacher, die mich durchaus überzeugt hat. Der Fehler so vieler Leute ist offenbar immer noch der, dass sie die Sprache für ein Naturwesen halten, das sich nach gewissen inneren Gesetzen entwickelt. Dabei glauben sie dann natürlich. dass jede Störung dieser Entwicklung ein Unglück sei. Nun wissen wir aber doch lange, dass die Sprache eine Institution der menschlichen Gesellschaft ist, welche mit der gesammten Kultur der Gesellschaft im engsten Zusammenhang steht. Diese Kultur bringt die Mischungen und alle anderen sog. Störungen hervor, welche die Romantiker beklagen. Die Tatsache dass es eine übermächtige, d h. dem Kulturinhalt nach übermächtige altgriechische Kunstsprache giebt, kann man nicht aus der Welt schaffen und von ihr wird die Entvicklung der neugriechischen Schriftsprache notwendig bedingt. Das ist in einer Beziehnug eine Unbeqwemlichkeit. in andere eine Annehmlichkeit, lässt sich aber nicht ändern...

(τ. ἔ. Πολλὰς χάριτας ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῆς κατὰ τοῦ κ. Krumb. πραγματείας σας, ἥτις καθ' ὁλοληρίαν ἔπεισέ με. Τὸ σφάλμα τοσούτων ἀνθρώπων εἶναι προδήλως πάντοτε τόδε, ὅτι τὴν γλῶσσαν θεωροῦσιν ὡς φυσικὸν ὂν ἀναπτυσσόμενον κατά τινας ἐσωτερικοὺς νόμους. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰκός, φαντάζονται ὅτι πᾶσα διατάραξις τῆς ἀναπτύξεως ταύτης, εἶναι ἀτύχημα. 'Αλλ' ὅμως ἡμεῖς ἀπὸ πολλοῦ γινώσκομεν ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι καθεστὼς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας συνδεδεμένον στενώτατα μετὰ σύμπαντος τοῖ πολιτισμοῦ τῆς κοινωνίας. πολιτισμὸς οὗτος γίνεται κατ' ἀνάγκην αἴτιος τῶν ἀναμείξεων καὶ ισῶν τῶν τοιούτων διαταράξεων, δι' ἃς οἱ ῥωμαντικοὶ παραπονοῦν. ι. 'Αλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχει πανίσχυρος, δηλ. κατὰ τὸ ἐκπο:ιστικὸν αὐτῆς περιεχόμενον πανίσχυρος, ἀρχαία Ἑλληνικὴ καλλι-

τεχνικὴ γλῶσσα, δὲν δύναται νὰ παραγκωνισθῇ. Ἐξ αὐτῆς δὲ θὰ ἐξαρτᾶται ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας γραπτῆς γλώσσης τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ὡς πρός τινα μὲν εἶναι δυσάρεστον, ὡς πρὸς ἄλλα δὲ εἶναι εὐχάριστον, ἀλλ' ὁπωσδήποτε δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄλλως).

Ἐπ' ἴσης ἀπέστειλέ μοι ὁ ἀείμνηστος H. Gelzer τάδε:

Jena 9 III 1906.

Lieber Herr Kollege! Haben Sie vielen Dank für die Zusendung Ihrer ebenso interessanten als wertvollen Schrift; ich stimme vollstädig mit Ihnen überein und werde mich auch nach gr. Aussprache äussern, sobald ich meine byz. Geschichte fertig habe, d. h. in einem Monat. Ich war lange krank und arbeitsunfähig, daher der Verzug meiner Antwort. Der Ἀττικισμὸς ist doch eigentl. Lebenselement des griech. Volkes. Mit jeder neuren Äusserung seines Lebens, lauft... der Attikiste auf; seit Angusten Dionysios Halicarn., unter Adrian, Arrian und Schule, unter Iustinian, Prokop und Cie, unter Nikephoros und Tsimiskis. Leo Diakonus, unter den Komnenen. Anna und ihr Mann, in der Renaissance innumeri, in der Befreiung vom Türkenjoch. Korais etc. Gegen ein solches νέφος μαρτύρων wollen diese Grammatisten, baar allen historischen Sinnes, Sturm laufen! Sie werden an dem roches de bronce des hellenischen Volksbewusstseins zerschellen. Ihnen als πρόμαχος τοῦ περιποθήτου καί μοι ἀγαπητοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων rufe ich ein «macte virtute» zu. Ich werde schreiben sobald ich meine oben erwähnte Gechichte erfüllt habe In meinem historischen Seminar habe ich auf *Wunsch der Seminaristen* die neugriechiste προφορὰ eingeführt. Zwei treffl. Hellenen, Herr Stud. Oikonomos aus Patras und Herr Alexandrides πολίτης τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ (γένοιτο καὶ πολίτης τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ!) unterstützen mich ὡς ὁ Ἀαρὼν ὁ μέγας ἱερεὺς καὶ Οὖρ τὸν Μωϋσέα (ἢ γράφει ἡ ὑμετέρα λαμπρότης Μωσῆς; αὐτὸ εἶναι καλύτερον καὶ ταύτην τὴν ὀρθογραφίαν ἤσκησεν Ἰούλιος ὁ Ἀφρικα-

νὸς καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου). Ἔρρωσο, φίλτατε ἀνδρειότατε καὶ εὐψυχότατε τῶν Ἑλλήνων.

(τ. ἑ. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ διαφέροντος καὶ πολυτίμου βιβλίου σας· συμφωνῶ πρὸς ὑμᾶς πληρέστατα . . . Ἡ χρῆσις καθαρεύοντος λόγου εἶναι ἀληθῶς εἰπεῖν τὸ ζωτικὸν στοιχεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἑκάστοτε ὁσάκις τὸ ἔθνος ἐμφανίζεται μετὰ νέας ζωῆς, συνεμφανίζεται καὶ ἡ χρῆσις καθαρεύοντος λόγου. Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου Διονύσιος Ἁλικαρνασεύς, ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ Ἀρριανὸς καὶ ὅλη σχολὴ Ἀττικιστῶν, ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Προκόπιος καὶ λοιποί, ἐπὶ Νικηφόρου καὶ Τσιμισκῆ Λέων ὁ Διάκονος κλπ., ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν Ἄννα καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ἀναρίθμητοι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ὁ Κοραῆς καὶ ἄλλοι πάμπολλοι. Κατὰ τοιούτου νέφους μαρτύρων ἀξιοῦσιν οἱ γραμματισταὶ οὗτοι, γυμνοὶ παντὸς ἱστορικοῦ πνεύματος, ν' ἀντιταχθῶσι· θὰ θραυσθῶσιν ἐπὶ τοῦ roche de bronce τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὑμῖν δὲ ὡς προμάχῳ τοῦ περιποθήτου καὶ ἀγαπητοῦ μοι ἔθνους τῶν Ἑλλήνων λέγω macte virtute κλπ.).

Ὁ δὲ κ. Wil. Schmidt ἐκ Τυβίγγης γράφει :

Tübingen 30 Dec. 1905.

Hochgeehrter Herr Kollege !

Für die beiden reichhaltigen Zusendungen, mit denen Sie mich in letzter Zeit erfreut haben, speche ich Ihnen meinen verbindlichsten Dank aus. Mit grossem Interesse und Beifall habe ich Ihre sachkundigen und besonnenen Ausführungen über die Sprachfrage gelesen, während ich mich durch Krumbacher's Polemik gegen einen natürlicherweise gewordenen, wenn auch vielleicht ästhetisch nicht wohl befriedigenden Status quo nie befriedigt fühlte....

(τ. ἑ. . . . Μετὰ πολλοῦ διαφέροντος καὶ ἐπιδοκιμασίας ἀνέγνων

τὰς ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν πραγμάτων στηριζομένας καὶ συνετὰς ὑμῶν ἀποδείξεις περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι· τοὐναντίον δὲ οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ εὐχαριστηθῶ πρὸς τὸν πόλεμον τοῦ κ. Krumb. ἐναντίον φυσικοῦ καὶ ἱστορικοῦ καθεστῶτος, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦτο αἰσθητικῶς ἴσως ἤθελεν ἀπαρέσκει»).

Κατόπιν τούτων τῶν πραγμάτων καὶ τῶν μαρτυρίων ἐλπίζω ὅτι θὰ πεισθῇ τώρα πλέον καὶ ὁ κ. Krumb., ὅτι ἡ καθαρὰ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὐχὶ τὰ ἐμά, ἀλλὰ τὰ ἄλλου τινός «οὐδένα ἐπέφερον καρπὸν» καὶ ὅτι τὰ ἄλλου τινός, οὐχὶ τὰ ἐμὰ «ἀπέτυχον προδήλως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν», καὶ ὅτι καθόλου ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ νὰ διαλάβῃ περὶ τοῦ ἡμετέρου γλωσσικοῦ ζητήματος ὑπῆρξεν ἄστοχος λίαν καὶ ἐξ αὐτῆς τὰ πολλὰ καὶ ἀσυγχώρητα σφάλματα αὐτοῦ.

Γ. Ν. Χ.

ΑΝΤΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ

Ἐν σελ. 433 κἑξ. τοῦ ΙΗ' Τόμου τοῦ παρόντος περιοδικοῦ ἐδημοσίευσα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀδίκου μομφῆς ἔλεγχος» ὀλίγας λέξεις περὶ ὅσων ὁ κ. Σπ. Μωραΐτης ἐν τῷ Α' Τόμῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρασκευαζομένης ἐκδόσεως τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων εἶπε κατὰ τῶν νεωτέρων Γραμματικῶν. Καθ' ἃ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀλίγων ἐκείνων λέξεων δῆλον γίνεται, σκοπὸν δὲν εἶχον νὰ γράψω κρίσιν τῆς ἐκδόσεως ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἀποκρούσω μομφήν, ἥτις κατ' ἐμὴν πεποίθησιν ἐξηνέχθη ἀτόπως, καὶ ἥτις μένουσα ἀνεξέλεγκτος καὶ πιστευομένη ἠδύνατο νὰ βλάψῃ σφόδρα τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδόσεως.

Εἰς τὰ ἐκεῖ τότε λεχθέντα ἐνόμισεν ἀναγκαῖον ὁ κ. Μωρ. ν' ἀπαντήσῃ ἐν τῷ Ταχυδρόμῳ Κωνσταντινουπόλεως (φύλλῳ τῆς 3 καὶ 8 Αὐγούστου καὶ μετὰ τρεῖς σχεδὸν μῆνας ἐν τῷ τῆς 20 Ὀκτωβρίου καὶ ἐν τῷ τῆς 7 Νοεμβρίου ἑ.ἑ.). Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ φαίνεται ὅτι ὁ κ. Μωρ. δὲν ἐπείσθη περὶ τοῦ δικαίου τῶν λόγων μου, ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τὸ πρᾶγμα.

Ἵνα δὲ ὁ ἀναγνώστης δυνηθῇ νὰ παρακολουθήσῃ τούς τε λόγους καὶ τὰς ἀντιλογίας, καλὸν φαίνεται νὰ παρατεθῇ πάλιν τὸ χωρίον ἐξ οὗ πᾶσα ἠγέρθη ἡ συζήτησις.

«Ἀνελπίστου οὔσης ἐν πολλοῖς τῆς ἐξιχνεύσεως τῆς γνησίας ὀρθογραφίας ἣν αὐτὸς ὁ Πλάτων γράφων καθίστα, ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ βαδίσω ἐν τοῖς τοιούτοις τὴν ὁδὸν ἣν ἐλλόγιμοι γραμματικοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐχάραξαν καὶ ἐλλόγιμοι ἐκδόται Ἑλλήνων ἐβάδισαν, μᾶλλον ἢ τὰς ἑκάστοτε ὑπὸ νεωτέρων γραμματικῶν καινοτομουμένας, ὑφ' ὧν μεταρρυθμίζεται ἡ ἑλληνικὴ ὀρθογραφία μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως καὶ

ἐν βραχυτέραις χρόνου περιόδοις ἢ ἡ γυναικεία κόμμωσις. Τὴν δὲ περὶ τὰ ὀρθογραφικὰ προβλήματα διατριβὴν ὑπολαμβάνω ἀλλοτρίαν τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης ἐκδόσεως, ὅστις εἶναι ἡ ἀκριβὴς καὶ σαφὴς ἑρμηνεία τοῦ Πλάτωνος».

Εἰς τοὺς λόγους τούτους παρετήρησα τότε α') ὅτι ὑπερβολικῶς καὶ παραδόξως ἐλέχθη ὅτι εἶναι ἀνέλπιστος ἐν πολλοῖς ἡ ἐξίχνευσις τῆς γνησίας ὀρθογραφίας κλπ., διότι ὁ Πλάτων δὲν μετεχειρίζετο ἰδίαν τινὰ ὀρθογραφίαν, ἀλλ' ἔγραφεν ὅπως καὶ οἱ συμπολῖται αὐτοῦ· λοιπὸν ἂν ἡμεῖς γινώσκωμεν ἄλλοθεν τὴν καθολικὴν τῶν τότε χρόνων ὀρθογραφίαν, θὰ γινώσκωμεν καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος· β') ὅτι φαίνεταί μοι ἀδιανόητον τίνος ἕνεκα τῶν μὲν ἐλλογίμων γραμματικῶν καὶ ἐκδοτῶν ὅσοι ἤκμασαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αἱ γνῶμαι κρίνονται ἄξιαι ἀποδοχῆς, αἱ δὲ τῶν μετέπειτα οὐχί, καίτοι οὗτοι πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχον καὶ πλείονα συνήθως ἀντίγραφα, καὶ ταῦτα ἀκριβέστερον ἐξήτασαν, καὶ Ἀττικὰς ἐπιγραφὰς μακρῷ πλείονας ἢ οἱ παλαιότεροι καὶ τὰ τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν διδάγματα ἐπιμελέστερον συνήγαγον καὶ ἐμελέτησαν, τέλος δὲ καὶ τῆς ἀναλογίας μᾶλλον ἐφρόντισαν· γ') ὅτι ἡ διισχύρισις καθ' ἣν ἡ Ἑλληνικὴ ὀρθογραφία μεταρρυθμίζεται μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως καὶ ἐν βραχυτέραις χρόνου περιόδοις ἢ ἡ γυναικεία κόμμωσις κτλ. φαίνεται καὶ ἀπρεπὴς διὰ τὴν παρομοίωσιν, καὶ ὑπερβολικὴ καὶ τέλος ἀναλήθης· δ') ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη ὅτι ἡ περὶ τὰ ὀρθογραφικὰ προβλήματα διατριβὴ εἶναι ἀλλοτρία τῆς οἱασδήποτε ἑρμηνευτικῆς ἢ κριτικῆς ἐκδόσεως ἀρχαίου συγγραφέως, ἀφοῦ ὁ ἐκδότης καθῆκον ἔχει ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ κείμενον κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτῷ τοιοῦτον ὁποῖον ἦν ὅτε τὸ πρῶτον ἐξεδόθη· ὅτι δὲ οὐδεὶς ἀξιοῖ παρ' ἑκάστου ἐκδότου ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἔρευναν καὶ λύσιν τῶν τυχὸν ἀμφιβαλλομένων ἔτι ὀρθογραφικῶν προβλημάτων. Ἀρκεῖ μόνον νὰ φιλοτιμηθῇ νὰ παραλάβῃ τὰ ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξηκριβωμένα καὶ διορθώσῃ κατ' αὐτὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ., ἂν ἓν μόνον εἶχε ῥίψει βλέμμα εἰς τὰ προχειρότατα τῶν νεωτέρων βιβλίων, ὁποῖα ἐκεῖ ἐμνημονεύθησαν, θὰ ἔγραφεν ὀρθῶς ὁ ἐκδότης τείσω ἔτεισα, Τείσανδρος, σῴζω, ἀποθνῄσκω, Ποτείδαια κττ. Καὶ ε') ὅτι δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ κ. ἐκδότου ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων ἐκανονίσθη ὑπ' αὐτοῦ καθ' ἃ ἐδίδαξαν ἐλλόγιμοι Γραμματικοὶ

κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διότι γράφει πόματα, ἑώρακα κτλ. παρὰ τὰ διδάγματα αὐτῶν.

Ταῦτα εἶπον ἐγὼ καὶ εἰς ταῦτα ἀπήντησεν ὁ κ. Μωραΐτης· θὰ ἀκολουθήσω κατὰ τὴν ἀνταπάντησίν μου τὴν σειρὰν τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ. Κατὰ πρῶτον παρατηρῶ ὅτι ἐπαναλαμβάνων τὸ ψεχθὲν χωρίον αὐτοῦ ἀναγράφει αὐτὸ μέχρι τοῦ «ὑπὸ νεωτέρων γραμματικῶν καινοτομουμένας», παραλείπει δὲ πάντα τὰ ἑξῆς, ἀρκούμενος εἰς ἓν κλπ. Φαίνεται ὅτι ἐπείσθη καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ ἀπρεποῦς καὶ ἀναλήθους τῆς ἐκφράσεως, διό, εἰ καὶ ἀπήντησεν ἐν πολιτικῇ Ἐφημερίδι, ἔκρινε φρόνιμον νὰ περικόψῃ τὴν ἔκφρασιν παραλείπων τὰς λέξεις «ὑφ' ὧν μεταρρυθμίζεται ἡ Ἑλληνικὴ ὀρθογραφία μετ' ἐλαφροτέρας (?) συνειδήσεως καὶ ἐν βραχυτέραις (!) χρόνου περιόδοις ἢ ἡ γυναικεία κόμμωσις». Ἂν τοῦτο οὕτως ἔχῃ, ὅπως εἰκάζω, κρίνω αὐτὸν ἄξιον συγχαρητηρίων. Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπιχειρῶν ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν β' κατηγορίαν διατείνεται ὅτι «ἀντιδιαστέλλων τοὺς παλαιοτέρους ἐλλογίμους γραμματικοὺς πρὸς νεωτέρους δὲν καθιστᾷ ποιοτικὴν διαφορὰν αὐτῶν συλλήβδην· ὅτι καὶ τοτε καὶ ἔπειτα ὑπῆρξαν καὶ ἄξιοι καὶ ἀνάξιοι γραμματικοί· μόνην δὲ διαφορὰν αὐτῶν ἀναγνωρίζει τὴν ἐπελθοῦσαν ὑπὸ τοῦ χρόνου, διότι οὗτος ἐπεσκίασε μὲν καὶ ἐξηφάνισε τοὺς ἀδοξοτέρους καὶ τὰ πλημμελῆ διδάγματα, ἀφῆκε δὲ νὰ λάμπωσι μόνον τὰ σπουδαῖα τῶν σπουδαίων· περὶ δὲ τοὺς νεωτέρους δὲν ἐπῆλθεν ἀκόμη ἡ εὐεργετικὴ τοῦ χρόνου ἀποκάθαρσις καὶ εἶναι εἰσέτι δυσδιάκριτα τῶν σπουδαίων τὰ ἐφήμερα. Εἰς ταῦτα παρατηρῶ ὅτι καὶ τὰ περὶ τῆς χρονικῆς διαφορᾶς τῶν γραμματικῶν καὶ ἐκδοτῶν λεγόμενα δέν μοι φαίνονται ὑγιῶς ἔχοντα. Διότι πρῶτον αἱ παρατηρήσεις καὶ διδασκαλίαι τῶν ἐπιστημόνων δὲν καθαίρονται καὶ δὲν ἀποδείκνυνται ψευδεῖς ἢ ἀληθεῖς ἁπλῶς διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμόνου βασάνου καὶ αὐστηρᾶς κρίσεως, διὰ τῆς ἐπανειλημμένης ὑποστηρίξεως καὶ τοῦ συχνοῦ ἐλέγχου τῶν ἐρευνητῶν. Καθῆκον ἄρα παντὸς γνησίου ἐπιστήμονος εἶναι νὰ μὴ κάθηται προσδοκῶν νὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, να καθαρθῶσιν ὑπ' ἄλλων τὰ ἑκάστοτε προφερόμενα νέα διδάγματα καὶ τότε παραλάβῃ ἢ ἀπορρίψῃ αὐτά, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ μεταλαμβάνῃ καὶ αὐτὸς κατὰ δύναμιν τοῦ ἀγῶνος ὑπερασπίζων ἢ ἀποβάλλων κατὰ τὰς ἑαυτοῦ πεποιθήσεις ταῦτα ἢ ἐκεῖνα καὶ συμβάλλων

ἐν τῷ μέρει τὸν ἑαυτοῦ ἔρανον εἰς τὴν ἐπιστήμην. Δεύτερον εἶναι ἐσχάτως ἄτοπον καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀλλότριον ἐπιστήμονος νὰ μὴ σπεύδῃ ν' ἀσπάζηται, ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν, τὰ προφανῶς ἀληθέστατα νέα διδάγματα καὶ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλὰ νὰ περιμένῃ νὰ παρέλθῃ μακρὸς χρόνος, ὅλη ἴσως ἑκατονταετηρίς, ἵνα ἐν τῷ μεταξὺ καθαρθῶσι καὶ χρησιμοποιθῶσι ταῦτα πρῶτον ὑπὸ πάντων καὶ ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ (1). Τὸ μόνον καθῆκον ὅπερ ἔχει πᾶς ἐπιστήμων εἶναι νὰ βασανίζῃ πρότερον αὐστηρῶς τὰ νέα διδάγματα καὶ μόνον μετὰ βάσανον ν' ἀποδέχηται αὐτά. Καὶ ἀληθῶς οὕτω γίνεται πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων τῶν δυναμένων, νοεῖται οἴκοθεν, νὰ κρίνωσι καὶ διακρίνωσιν. Οὕτω λ. χ. ὅτε κατὰ τὸ 1891 ὁ Κένυων ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους, πάμπολλοι ἐπεχείρησαν νὰ διορθώσωσι τὸ πολλαχῶς κακῶς ἔχον κείμενον αὐτῆς. Οἱ δὲ μετὰ ταῦτα λόγιοι ἐκδόται δὲν περιέμενον νὰ παρέλθῃ ἑκατονταετηρίς, ἵνα διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου καθαρθῶσι τὰ προτεινόμενα καὶ οὕτω παραλάβωσιν αὐτά, ἀλλ' ἔσπευδον ἅμα δημοσιευόμενα νὰ βασανίζωσι καὶ ἐγκρίνοντες παραλαμβάνωσιν ἢ ἀποδοκιμάζοντες ἀποβάλλωσιν αὐτά. Ὁ βουλόμενος ἂς διέλθῃ τὴν τετάρτην ἔκδοσιν τῆς εἰρημένης Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Blass, ἵνα ἴδῃ πόσα αὐτῆς διωρθώθησαν χωρία, πόσων λέξεων ἐκανονίσθη ὁ τύπος, ἡ ὀρθογραφία κλπ. (πρβλ. ἰδίᾳ Blass, σελ. XXVII κἑξ.).

Ἵνα δὲ μή τις νομίσῃ ὅτι μόναι αἱ τῶν ἐνδόξων καὶ γνωρίμων γνῶμαι καὶ διδασκαλίαι παραλαμβάνονται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν καὶ χρησιμοποιοῦνται εὐθὺς ἅμα ἐξενεχθεῖσαι, ὅτι ἄρα ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς παραλαβὴν ὑπ' ἄλλων καὶ χρησιμοποίησιν ἀληθοῦς τινος διδάγματος εἶναι τὸ γνώριμον καὶ ἔνδοξον τοῦ εἰπόντος, ἐπιτραπήτω μοι νὰ λάβω παράδειγμά τι ἐξ ἐμαυτοῦ. Φοιτητὴς ὢν ἐν Γερμανίᾳ παρετήρησα ὅτι τὰ ἐνεστωτικὰ θέματα τῶν Ἑλλην. ῥημάτων μεταβάλλονται πολλαχῶς (πρβλ. χαράζω, ἀλλάζω κλπ. ἀντὶ χαράσσω, ἀλλάσσω καὶ τἀνάπαλιν στάσσω ἀντὶ στάζω, ὁμοίως ῥεύω

(1) Καὶ ἄλλοτε ἐδέησε ν' ἀποκρούσω παρόμοιον πλημμελὲς δίδαγμα· «Μόνον ὅταν ταῦτα (τὰ περὶ τῶν ἑλληνικῶν συνθέτων διδασκόμενα) καταστῶσι κοινὸν τῆς γραμματικῆς κτῆμα, τότε μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς ὁπωσοῦν ὁμοιαλήθη πράγματα». Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Δημ. Βερναρδάκι ἐδόθη τῷ 1886 ἡ προσήκουσα ἀπάντησις ἐν Ἀναιρέσει γλωσσικῶν ἀτοπημάτων, σελ. 45 κἑξ.

σκάϐω κτλ. ἀντὶ ῥέω, σκάπτω, καὶ τἀνάπαλιν καύτω, παύτω ἀντὶ καίω, παύω κλπ.)· ἀλλ' ὅτι αἱ μεταϐολαὶ αὗται δὲν εἶναι ὅλως ἀκανόνιστοι, ἤτοι δὲν ἐγίνοντο καθ' οἱονδήποτε ἐτύγχανον τρόπον, ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ, ἀλλ' ὅτι τοὐναντίον πάντοτε βάσιν ἔχουσι τὸν ὁμοίως περατούμενον ἀόριστον, καὶ μόνον τοῦτον. Λοιπὸν ἐλέγετο ἔσκαψα σκάφτω, ἔρραψα ῥάφτω καὶ δὴ καὶ ἔκαψα καύτω καὶ ἔπαψα παύτω· ὁμοίως ἔσφαξα σφάζω, ἔκραζα κράζω καὶ δὴ καὶ ἄλλαξα ἀλλάζω, ἐχάραξα χαράζω κλπ., καὶ τἀνάπαλιν ἔπραξα πράσσω καὶ δὴ καὶ ἔσταξα στάσσω κλπ, (πρϐλ. Περιοδικοῦ Kuhn Τόμ ΚΖ' σελ. 69 κἑξ.). Καὶ λοιπὸν τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἣν ἄγνωστος ξένος φοιτητὴς ἐξήνεγκε, παρέλαϐεν ὁ τοῦ ἐν Heidelberg Πανεπιστημίου καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας Hermann Osthoff τῷ 1884 ἐν τῷ βιϐλίῳ αὐτοῦ zur Geschichte des Perfects σελ. 292 κἑξ. καὶ ἀφοῦ συνοπτικῶς παρέθηκε καὶ τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὸ συμπέρασμα, εἰς ὃ εἶχον καταλήξει, προέϐη ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς εἰς ἑρμηνείαν ἄλλων γλωσσικῶν φαινομένων. Ὅπως ἄρα ἕκαστος βλέπει, δὲν περιέμεινεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος νὰ παρέλθῃ μακρὸς χρόνος, ἵνα δι' αὐτοῦ καθαρισθῇ καὶ καθορισθῇ ἡ ἀλήθεια τῶν εἰρημένων ὑπ' ἐμοῦ, οὐδ' ἀπέϐλεψεν εἰς τὸ ἄγνωστον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὄνομα τοῦ προτείναντος τὴν ἑρμηνείαν ἀλλὰ δυνάμενος νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα ἔλαϐεν αὐτὰ καὶ μόνα αὐτὰ ὑπ' ὄψιν καὶ ἐχρησιμοποίησε τὴν προσενεχθεῖσαν ἀλήθειαν.

Ἀλλ' ὁ κ. ἐκδότης ἐπιχειρεῖ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων γραμματικῶν προκύπτουσαν διαφορὰν αὐτῶν, διὸ παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ ἄρθρου, ἀλλ' ὅτι ἔγραψεν «ὑπὸ νεωτέρων γραμματικῶν καινοτομουμένας», ὑποδεικνύων οὕτως ὅτι δὲν ἐνόει πάντας τοὺς νεωτέρους, ὅπως διὰ τὴν ἀντίθεσιν ἀκριϐῶς ταύτην ἐξέλαϐον ἐγώ. Σαφέστερον δὲ φαίνεται τοῦτο ἐξ ὧν λέγει ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 20ῆς Ὀτωϐρίου «ὡς ἀπεφάνθην περί τινων νεωτέρων γραμματικῶν» καὶ ἐν τῷ τῆς 8ης Νοεμϐρίου «ἀπὸ τοῦ μέμφεσθαί τινας νεωτέρους γραμματικοὺς» καὶ «ἐκ τοῦ μέμφεσθαι ἢ θαυμάζειν τινὰς γραμματικούς». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι καὶ τοὺς παλαιοτέρους ἄνευ ἄρθρου ἐξήνεγκεν εἰπὼν «ἣν ἐλλόγιμοι γραμματικοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἐλλόγιμοι ἐκδόται Ἑλλήνων

συγγραφέων ἐβάδισαν». Ἡ πρὸς ἀλλήλους ἄρα ἀντίθεσις μένει πάντοτε ἰσχυρά. Δεύτερον ὅτι εἶναι καὶ τοῖς τυφλοῖς τὸ λεγόμενον δῆλον, ὅτι, ἂν ἐν τῷ χωρίῳ αὐτοῦ ἐκείνῳ ἐδίδασκεν ἀληθῶς, ὅπερ νῦν λέγει, ὅτι **τινὲς** τῶν νεωτέρων γραμματικῶν περιπίπτουσιν εἰς σφάλματα, μικρὰ ἢ μεγάλα ἀδιάφορον, οὐδεὶς θὰ ἐμέμφετο αὐτὸν ἐπὶ τούτῳ. Ἀλλὰ προφανῶς ὁ λόγος ἐκεῖ δὲν ἦτο **περί τινων**. Τρίτον ὅτι, ἀφοῦ, ὡς νῦν διατείνεται, «ὑπῆρξαν **καὶ τότε** καὶ ὕστερον μέχρι σήμερον γραμματικοὶ οὔτε τρίτοι οὔτε τέταρτοι οὔτε δωδέκατοι . . .», τ. ἔ. ἀφοῦ καὶ παλαιότερον ὑπῆρξαν ἔνιοι κακοὶ καὶ πάλιν τῶν νεωτέρων **τινὲς** εἶναι κακοί, οἱ δὲ λοιποὶ ἀξιόλογοι, τότε δῆλον ὅτι ἡ γενομένη ὑπ' αὐτοῦ ἀντίθεσις παλαιοτέρων πρὸς νεωτέρους γραμματικοὺς εἶναι ἐσχάτως παράλογος, ὅπως εἶναι παράλογος καὶ ἡ δικαιολογία ἣν προβάλλει νῦν λέγων ὅτι δὲν ἔλαβε τὰ τῶν νεωτέρων γραμματικῶν διδάγματα ὑπ' ὄψιν, διότι τινὲς τούτων περιέπεσον εἰς σφάλματα. Μὴ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτόν, ἀφοῦ, ὡς διατείνεται, ἐμελέτησε πολλὰ καὶ διὰ τοῦτο τολμᾷ νὰ κρίνῃ καὶ κατακρίνῃ, μὴ δὲν ἐπετρέπετο, ἐρωτῶ, νὰ ἐκλέξῃ καὶ λάβῃ παρὰ μόνων τῶν καλῶν τὰ καλὰ καὶ νὰ ἀπορρίψῃ τὰ κακά; Λοιπὸν ἐκ πάντων τούτων γίνεται δῆλον ὅτι ἀτόπως λίαν ἐξήνεγκε τὴν μομφὴν ἐκείνην, καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ σήμερον, ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ εὐπρεπέστερον εἶναι ἀνεπιτυχεῖς.

Μετὰ ταῦτα ἐρχόμενος εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς δ´ κατηγορίας ὁμολογεῖ ὅτι καὶ αὐτὸς φρονεῖ ὅτι οἱ ἐκδόται ὀφείλουσι ν' ἀποκαθιστῶσι τὴν γνησίαν ὀρθογραφίαν, καὶ δὲν εἶναι αὐτοῖς ἀδιάφορον πῶς θὰ γράψωσι τὰς λέξεις, ἀλλ' ὅτι τοῦτο εἶναι ἔργον δυσχερέστατον, χρήζει μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου μελέτης καὶ ῥιπτασμῶν. Τὴν περὶ ταῦτα ἄρα διατριβήν, τὴν γραπτὴν ἔκθεσιν ἑκάστου προβλήματος, ὅπως διεξῆλθεν αὐτὸ ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ κατέληξεν εἰς τόδε τὸ ἀποτέλεσμα, ταῦτα, διατείνεται, νομίζει ἀλλότρια τῆς ἑρμηνευτικῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ὅπως, λέγει, καὶ πάντες οἱ ποιούμενοι ὁμοίας ἑρμηνευτικὰς οὐχὶ κριτικὰς ἐκδόσεις.

Λυποῦμαι ὅτι καὶ πάλιν δὲν δύναμαι νὰ ὁμολογήσω τὴν ὀρθότητα τῶν λόγων τούτων. Διότι πρῶτον δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ποιούμενοι ἑρμηνευτικὰς ἐκδόσεις παραλείπουσι νὰ ἐξετάσωσι καὶ κανονίσωσι κατὰ δύναμιν τὰ τῆς ὀρθογραφίας τῶν λέξεων. Πρβλ. La Roche δι-

διάσκοντα ὅτι ἐν Ἰλιάδ. Α 575 κολῳὸν οὐχὶ κολῳὸν ἔχει ἡ παράδοσις, ὅτι Β 868 Φθιρῶν κατὰ τὸν τεχνικὸν οὐχὶ Φθειρῶν γραπτέον, Γ 357 ὄβριμον οὐχὶ ὄμβριμον, Δ 371 ὀπιπεύσεις κατὰ τὴν παράδοσιν οὐχὶ ὀπιπτεύσεις, 400 χέρεια οὐχὶ χέρηα κτλ. Ὁμοίως ἐξετάζει ὁ Rehdantz ἐν τῇ σχολειακῇ ἐκδόσει τοῦ Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους § 22 τὸ Ξυπεταιόνα-Ξυπετεῶνα κτλ.κτλ. Δεύτερον φαίνεται ὁ κ. ἐκδότης παραβλέψας καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένα, ὅτι δηλ. οὐδεὶς ἀξιοῖ παρ' ἑκάστου ἐκδότου ν' ἀναλάβῃ καὶ λύσῃ αὐτὸς τὰ τυχὸν ἀμφισβητούμενα ἔτι γραμματικὰ προβλήματα, περὶ ἃ ἀσχολοῦνται ἑκατοντάδες γλωσσοδιφῶν, οὐχὶ οἱ ἐκδόται μόνοι. Οὐδεὶς ἄρα ἀξιοῖ παρὰ τοῦ κ. Μωρ. τὰ δυσχερέστατα ταῦτα ἔργα, τὰ χρῄζοντα, ὡς λέγει, μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου μελέτης καὶ ῥιπτασμῶν, οὐδεὶς γραπτὴν ἔκθεσιν τῶν προβλημάτων τούτων κλπ. Πάντες δ' ὅμως ἀξιοῦσι, καὶ τοῦτο πάνυ δικαίως, ἵνα φροντίσῃ νὰ παραλάβῃ τὰ ἤδη ὑπ' ἄλλων ἐξηκριβωμένα καὶ ὑπ' οὐδενὸς γνησίου ἐπιστήμονος ἀμφισβητούμενα σήμερον. Διότι σημείωσαι καλῶς, εἰς ταῦτα τὰ ἐξηκριβωμένα καὶ ἀναντίλεκτα ἐφωράθη ἁμαρτάνων ὁ κ. ἐκδότης, καὶ διὰ τοῦτο συνάψας ἐγὼ τὰ σφάλματα ταῦτα πρὸς τὴν ἀπόφανσιν αὐτοῦ, καθ' ἣν ἡ περὶ ταῦτα διατριβὴ εἶναι ἔργον ἀλλότριον τοῦ ἐκδότου κτλ., ἔγραψα ὅσα ἔγραψα. Δῆλον ἄρα ὅτι, ἀφοῦ ὁ κ. Μωρ. πρότερον τοιαῦτα ἐδίδαξε καὶ τοιαῦτα ἐσφάλη, πάντα ὅσα νῦν προβάλλει, δυσχερείας, ῥιπτασμούς, διατριβάς, γραπτὴν ἔκθεσιν κτλ. εἶναι ἀλλότρια.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐρχόμενος, ὡς φαίνεται, εἰς ἀπάντησιν τῆς γ' κατηγορίας, ὅτι δηλ. ἡ Ἑλληνικὴ ὀρθογραφία μεταρρυθμίζεται νῦν μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως καὶ ἐν βραχυτέραις χρόνου περιόδοις ἢ ἡ γυναικεία κόμμωσις, προτάσσει τὸν Ὁμηρ. στίχον Β 484 ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι, καὶ κατόπιν καταλέγει γραμματικῶν καὶ ἐκδοτῶν ἱκανὰς γραφὰς ἀντιμαχομένας πρὸς ἀλλήλας, πολλὰ αὐτῶν σφάλματα κλπ. κλπ. Εἰς ταῦτα παρατηρῶ, ὅτι ἀληθῶς εἰπεῖν δὲν δύναμαι νὰ νοήσω τί θέλει νὰ εἴπῃ καὶ ἀπο-'ξῃ δι' αὐτῶν. Θέλει νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Λουκιανοῦ ὅτι οὐδὲν ἐν ·θρώποισι διακριδὸν ἔστι νόημα; τ. ἔ. ὅτι οὐδὲν εἶναι ἐξηκριβω-:νον καὶ ἔμπεδον καὶ δὴ ὅτι δύναται, ὅπως καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι, νὰ ›άφῃ ὅ τι καὶ ὅπως θέλει; Ἐγὼ καὶ μετ' ἐμοῦ, φρονῶ, πᾶς ἐπιστή-

μων φρονοῦμεν ὅτι οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ἂν οὗτος ἢ ἐκεῖνος γράφῃ προάστειον, μίγνυμι, φιλόνεικος, τῖσαι, Τίσανδρος κλπ. κλπ., ἀφοῦ ὁ Κόντος ἐν 'Αθηνᾶς Τόμ. Ι', σελ. 521-4 ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τὰ μέτρα τῶν ποιητῶν μόνον προάστιον ἐπιτρέπουσι καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ μόνον τοῦτο παρέχουσι, καὶ ἀφοῦ ὁ μὲν νεώτερος ὕμνος εἰς 'Απόλλωνα (Δελτίῳ 'Ελλην. 'Αλληλογραφίας Τόμ. ΙΗ', σελ. 352, 17) παρέχει μΕΙγνύμενος, ἐπιγραφὴ δὲ Λαρίσης ('Αρχαιολ.'Εφημ. 1905, σ. 202) «καὶ μέλλουσα γάμῳ δεκαπενταετὴς μΕΙγνυσθαι. Πρβλ. καὶ Crönert, Memoria Gr. Hercul. σ. 29 «probam et antiquam defendunt scripturam ΕΠΙΜΕΙΓΝΥ..., μ[ε]ιγνύωσι, μΕΙγνύς, ἔμειξαν, μέμεικται, μεικτός, μεῖξιν, παραμείξει».'Ομοίως δὲ πάμπολλαι ἐπιγραφαὶ ἐξ 'Αττικῆς καὶ ἀλλαχόθεν πιστοῦσι τὸ ΕΙ καὶ ἐν τῷ ἔμειξα μεῖξις μεικτὸς κλπ., ὅπως καὶ ἐν τῷ ἔτεισα, Τείσανδρος κλπ. 'Αφοῦ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα **οὕτως ἔχουσιν**, οὐδὲν μέλλει ἡμῖν πῶς γράφει οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ γραμματικὸς ἢ ὁ ἐκδότης. Περὶ τούτων καὶ τῶν τοιούτων οὐδεμία ἀνάγκη ν' ἀκούσωμεν τί εὐαγγελίζεται ἡμῖν οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ γραμματικὸς οὐδὲ τί σφάλλεται οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ ἐκδότης, ἀλλ' ἁπλῶς τί παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι διὰ τῶν αὐτογράφων αὐτῶν, τί παρετήρησαν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ ὡς παράδοσιν ἀνέγραψαν καὶ ἔσωσαν ἡμῖν, τί διδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ μέτρα τῶν ποιητῶν κλπ.· διότι προφανῶς ἐκ τούτου ὅτι ἢ γραμματικοί τινες νεώτεροι, ὅπως καὶ ἄλλοι ἀρχαιότεροι, σφάλλονται περὶ τὴν ἑρμηνείαν γλωσσικῶν φαινομένων, ἢ ὅτι ἐκδόται τινὲς νεώτεροι δὲν ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀκολουθῶσι προσηκόντως τὰς προόδους τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ διδάγματα τὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, δὲν ἐμελέτησαν τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν κλπ., καὶ διὰ τοῦτο διαφέρονται περί τινα (ὅπως διεφέροντο περὶ πολλὰ καὶ οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ ἐκδόται τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος), ἐκ τούτων, λέγω, δὲν δύναται λογικῶς νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅπερ λίαν κατεσπευσμένως συνάγει ὁ κ. Μωρ., ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων νῦν «μεταρρυθμίζεται μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως καὶ ἐν βραχυτέραις χρόνου περιόδοις ἢ ἡ γυναικεία κόμμωσις». Καὶ σημειωτέον ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὅλως ἀνάξιον Πλατωνικοῦ, ἐξελέγχεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀνάληθες καὶ ἄδικον, ἀφοῦ ὁμολογουμένως πάμπολλα ἔχουσιν

οἱ νεώτεροι γραμματικοὶ διὰ τῆς γλωσσολογικῆς μεθόδου, διὰ τῶν ἐπιγραφῶν, διὰ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, διὰ τῆς ἐπιμελοῦς παρατηρήσεως τῶν μέτρων τῶν ποιητῶν κλπ. ἐξακριβώσει καὶ ἀμετασαλεύτως καθορίσει.

Ἐν παρόδῳ σημειωτέον καὶ τόδε, ὅτι καταλέγων ὁ κ. ἐκδότης τὰς διαφόρους γραφὰς τῶν γραμματικῶν καὶ ἐκδοτῶν ἀναγράφει καί τινα πράγματα περὶ ὧν ὁμολογῶ τὴν ἔκπληξίν μου· οἷον «Ὁ κ. Brugmann εὐαγγελίζεται ἡμῖν ὅτι νῦν ἀντικαθίσταται ἀντὶ μίγνυμι τὸ μείγνυμι, καὶ ἀντὶ τίννυμι (κατ' ἐμὲ τίνυμι) τὸ τείνυμι, ἂν καὶ τὸ ἀποτίνω ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Ε ἑκατονταετηρίδος». Καὶ «ὁ Butcher παρὰ Δημοσθένει λῃτουργία καὶ Ἄμφισσα· ὁ Marchant ἐν Ξενοφῶντι τὰ μὲν ἄλλα καινότροπος, ἐν δὲ τῷ ᾖδειν (α' ἐν. πρόσωπ.) ἀρχαιότροπος· ὁ μὲν γράφει ἐπῇρεν, ὁ δὲ ἐπῆρεν κτλ. κτλ.». Ταῦτα τοῦ κ. ἐκδότου εἶναι τοσοῦτον πλημμελῆ, ὥστε ἀληθῶς ἐκπλήττεταί τις ἀναγινώσκων αὐτά. Διότι ὁ ἐνεστὼς τίνω ἐκ τοῦ *τινϜω ἔχει παρ' Ἀττικοῖς τὸ ι βραχὺ (Σοφ. Ἠλ. 534 εἶεν, δίδαξόν με τοῦ χάριν τίνων ἔσωσεν αὐτήν . . .»), ὅπως καὶ τὸ φθίνω ἐκ τοῦ *φθίνϜω, τὸ καλὸς ἐκ τοῦ καλϜός, τὸ ἀρὰ ἐκ τοῦ ἀρϜά, τὸ κόρη ἐκ τοῦ κόρϜα κλπ. (πρβλ. περὶ τούτων Wackernagel ἐν Περιοδ. Kuhn Τόμ. ΚΕ' σελ. 262, Solmsen αὐτ. ΚΘ' σ. 78, Schulze, Quaestiones Epicae σ. 108 κέξ.). Δῆλον ἄρα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῇ διὰ τοῦ ΕΙ, οὔτε κατὰ τοὺς δοκίμους οὔτε κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε συγχυθέντος τοῦ ει καὶ τοῦ μακροῦ ι ἐν τῇ προφορᾷ ἐγράφη τοῦτο μὲν μῖξαι, νίφω, τῖσαι κτλ. τοῦτο δὲ φιλόνεικος, γείνομαι πολείτης κτλ. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου μετὰ τοῦ Lobeck (Γραμματ. Buttmann Τόμ. Β' σελ. 69) συνιστώμενον τίνυμι φαίνεται πλημμελές, διότι τὸ ἀποτΕΙνύτω ἐπιστώθη ἤδη ἐπιγραφικῶς. Ἐσχάτως δὲ παράδοξον προσέπεσέ μοι τὸ Ἄμφισσα, διότι τοῦτο ἀείποτε οὕτω διὰ διττοῦ σσ ἐκφέρεται, ὅπως καὶ τὸ Ἄντισσα κλπ. (πρβλ. Ἡρῳδιανοῦ Α' σ. 268, 16-7). Καὶ ἡ ἀπορία δὲ τοῦ κ. Μωρ. ὅτι ὁ μὲν γράφει ἐπῇρεν ὁ δὲ ἐπῆρεν φαίνεταί μοι παράδοξος· διότι προδήλως ὁ μὲν ἐκλαμβάνει τοῦτο παρατατικὸν ὁ δὲ ἀόριστον, καὶ δὴ ἀμφότεροι γράφουσι καλῶς, ἤτοι συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοχὴν αὐτῶν.

Ὁμοίως παραδόξως διατείνεται ὁ κ. Μωρ. ὅτι «ὁ Hude παρὰ Θουκυδίδῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις νεωτερισμοῖς γράφει καὶ νείφει». Διότι πρῶτον μὲν ὑπάρχει παράδοσις αὐτοῦ τοῦ Ἡρωδιανοῦ ὅτι «τὸ νείφω ἐπὶ τοῦ χιονίζω διὰ τῆς ει διφθόγγου καὶ νιφὰς νιφετὸς διὰ τοῦ ι, ὥς φησιν Ἡρῳδιανὸς ἐν τῷ περὶ συζυγιῶν» (Ἡρῳδιαν. Β΄ 779)· πρβλ ἔτι καὶ Α΄ 433, 5 νήφω ἐπὶ τοῦ φρονῶ, νείφω δὲ ἐπὶ τοῦ χιονίζω διὰ τῆς ΕΙ διφθόγγου· ἔστι γὰρ νέφος... ἐκ τούτων οὖν γίνεται νέφω καὶ πλεονασμῷ τοῦ ι νείφω». (Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τῆς γενέσεως τοῦ νείφω εἶναι βεβαίως ἄτοπος· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῆς, ἀρκούμεθα εἰς τὸ ὅτι καὶ δι' αὐτῆς ἀκόμη πιστοῦται ἡ μαρτυρία αὐτοῦ ὅτι διὰ τοῦ ει ἐξεφέρετο). Ὁμοίως διδάσκει ὁ Σχολ. εἰς Ἰλ. Α΄ 420 «τὸ νείφω σημαίνει τὸ βρέχω, ὅπερ γράφεται διὰ τῆς ει» καὶ Κ, 6, ὅτι «νείφει μὲν λέγουσι τὸ χιονίζειν». Δεύτερον ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ Bekker παρέλαβεν αὐτὸ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ὁμήρου. Τρίτον καὶ ἐν ἀντιγράφοις ἐσώθη ἡ ὀρθὴ τούτου γραφή, ὅπως διδασκόμεθα ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐν Ποικίλοις Φιλολογικοῖς Κόντου-Χαριτωνίδου σελ. 757· πρβλ. καὶ Schulze, Quaest. Epic. σελ. 402. Τέλος δὲ εὑρέθη καὶ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Κῶ (Paton and Hicks, 58, 9) νειφόμενον δώροις κρωσσὸν ἐνενκάμενος. Λοιπὸν καὶ ἡ παράδοσις τοῦ τεχνικοῦ καὶ ἀντίγραφα καὶ ἐπιγραφὴ μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς διὰ τοῦ ΕΙ γραφῆς τοῦ νείφω. Ὅστις ἄρα σήμερον μετὰ τοσαῦτα μαρτύρια γράφει μετὰ τοῦ Bekker νείφει, ὅπως ὁ Hude, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ κατηγορῆται αὐτοῦ νεωτερισμός, ὅπως γίνεται ὑπὸ τοῦ κ. ἐκδότου, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοῦ κατηγόρου ἄγνοια τῶν πραγμάτων.

Ἵνα δὲ μή τις ὑπολάβῃ ὅτι τὰ νείφω, μείγνυμι καὶ τείνυμι ἔχουσι τὸ ΕΙ κατὰ τὴν τῶν μτγν. συνήθειαν ἀντὶ τοῦ μακροῦ ι (ὅπως λ.χ. τὸ φιλόνεικος, νείκη, τειμή, πείπτω, ῥείπτω, γείνομαι κλπ), ἀνάγκη νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ι ἐν οἷς τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπαντᾷ τύποις εἶναι βραχύ, ἅτε κατὰ μετάπτωσιν ἐκ τοῦ ει προελθόν, καὶ δὴ δὲν ἠδύνατο νὰ παρασταθῇ οὐδὲ κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους διὰ τοῦ ΕΙ, πρβλ. μειγ- νειφ- στειχ- λειϐ- λειχ- λειπ- τει- καὶ μιγ- νιφ- στιχ- λιβ- λιχ- λιπ- τι, μιγάς, νιφάς, στιχάς λιβάς, λιχάς, ἐλλιπής, συμμιγής, πολυνιφὴς (ὅπως καὶ

φεύγω φυγάς. ζεύγνυμι-συζυγής), τίσις, τιτὸς παλίντιτος (ὅπως καὶ φύξι-μος ἄ-φυκτος)· τὸ ει ἄρα ἐν τοῖς ἐνεστῶσι τούτοις τείνυμι, μείγνυμι ἐπῆλθε κατ' ἀναλογίαν ἐκ τῶν ἄλλων χρόνων τείσω ἔτεισα, μείξω ἔμειξα κλπ., ὅπως καὶ εἰς τὸ δείκνυμι ἐκ τοῦ δείξω ἔδειξα ἀντὶ παλαιοτέρου δίκνυμι (πιδίκνυτι Κρητ.) καὶ ὅπως τὸ ευ εἰς τὸ ζεύγνυμι ἐκ τοῦ ζεύξω ἔζευξα ἀντὶ παλαιοτέρου *ζυγνυμι, Ἰνδ. ju-na-j- mi, Λατ. jungo. Καὶ ἡ ἀναλογικὴ αὕτη ἐξάπλωσις τοῦ ει (καὶ ευ) ἐγένετο ἐν χρόνοις ἱκανῶς παλαιοῖς, διὸ καὶ πλεῖστα κινήματα τῶν ῥημάτων λείπω, μείγνυμι, τείνυμι, πείθω, ἀλείφω, λείβω, λείχω, ζεύγνυμι κλπ. ἐκφέρονται κατὰ τὸν κανονικόν, οὐχὶ δὲ ὡς κατ' ἀρχὰς εἶχον κατὰ τὸν συνεσταλμένον αὐτῶν τύπον· πρβλ. λειπτός, πειστὸς (τὸ παλαιότερον πιστὸς πίστις ἐπὶ ἄλλης μερικωτέρας ἐννοίας), λεῖψις, πεῖσις, ζευκτός, ζεῦξις, φευκτὸς φεῦξις (παρὰ τὰ παλαιότερα ἄ-φυκτος φύξι-μος), ἀλειπτός, μεικτός, μεῖξις κλπ. Μακρὸν δὲ ι ἐν τῷ μίγνυμι, τίνυμι θὰ ἦτο τοσοῦτο παράδοξον ὅπως θὰ ἦτο τοῦτο καὶ ἐν τῷ δίκνυμι καὶ τὸ υ ἐν τῇ ἀρχούσῃ τοῦ *ζυγνυμι. Ὁ δὲ ἐνεστὼς τοῦ βαρυτόνου καὶ ἄνευ τινὸς παραγωγικῆς καταλήξεως ἐσχηματισμένου νείφω ἔχει κάλλιστα ἐκφερόμενος ἐν τῇ κανονικῇ αὐτοῦ μορφῇ, ὅπως καὶ τὸ ἀλείφω, λείπω, λείχω, λείβω, ἐρείπω, φείδομαι, πείθω, στείχω, φεύγω, ἐρεύγομαι κτλ., διότι ὡς γνωστὸν τῶν ῥημάτων τούτων ὁ ἐνεστὼς ἐκφέρεται οὐχὶ συνεσταλμένος. Κατὰ ταῦτα τύπος νίφω εἴτε μετὰ μακροῦ ι ὑπετίθετο, ὅτε θὰ ἦτο δύσκολον νὰ νοηθῇ ἡ γένεσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ει ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, εἴτε μετὰ βραχέος, θὰ ἦτο ὅμοιος ὡσεί τις ὑπετίθει ἐνεστῶτα λίπω, λίχω, φίδομαι, πίθω, φύγω, κττ. Πρόσθετε τέλος ὅτι τὴν δίφθογγον ἐν τῷ θέματι τοῦ ῥήματος τούτου πιστοῦσι καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν ἀντίστοιχα, οἷον Ἀρχ. Βακτρ. snaêzat, Λιθ. snaigo, Γοτθ. snaiws κλπ. Τὰς μεταπτωτικὰς ταύτας σχέσεις τούτων φαίνεται ἀγνοῶν καὶ σφαλλόμενος ὁ κ. ἐκδότης (κατ' ἐμέ, λέγει, τίνυμι), καίτοι ἐκ πλαγίου βάλλων διατείνεται ὅτι «οὐκ ἀπερ-ιθύμησεν ἀρκεσθεὶς κατὰ τὰ ἐν ἡμῖν πολλάκις ἐθιζόμενα εἰς θολογίαν ἢ μᾶλλον ῥακιοσυλλεξίαν». Περὶ τοῦ ᾔδη-ᾔδειν ὅρα τωτέρω.

Μετὰ ταῦτα ἔρχεται εἰς ἀπάντησιν τῆς α' παρατηρήσεώς μου,

ὅτι δηλ. κατ' ἐμὴν γνώμην δὲν φαίνεται, ὅπως λέγει, ἀνέλπιστος ἡ ἀνίχνευσις τῆς ὀρθογραφίας τοῦ Πλάτωνος, διότι, ὡς ἔλεγον τότε, ὁ Πλάτων δὲν μετεχειρίζετο ἰδίαν ὀρθογραφίαν· ὅτι ἄρα ἂν ἡμεῖς ἄλλοθεν γινώσκωμεν τὴν τῶν συγχρόνων, θὰ γινώσκωμεν καὶ τὴν τοῦ φιλοσόφου κλπ. Τοσοῦτον δὲ παραδόξους εὗρεν, ὡς λέγει, τοὺς λόγους μου τούτους, ὥστε ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξῃ τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ τὰ συστατικὰ τάδε: «Μοὶ φαίνεται ὡς νὰ ἀναγινώσκω ὄναρ τόσον ἄπιστα προσπίπτουσί μοι τὰ ῥήματα ταῦτα παρὰ τοῦ κ. Χατζιδάκι προερχόμενα». Διὰ τούτων, ὡς φαίνεται, καταβάλλεται προσπάθεια, ἵνα οἱ λόγοι μου παρασταθῶσιν ὡς ὅλως ἀπίθανοι καὶ ἀλλόκοτοι, καὶ ταῦτα ἐκ τῶν προτέρων, πρὸ πάσης βασάνου καὶ ἀνασκευῆς αὐτῶν. Ἀλλ' ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰ ῥητορικὰ ταῦτα τεχνάσματα, ἂς ἴδωμεν πῶς αἰτιολογεῖ τὴν καταδίκην ταύτην. «Αἱ ἄλλοθεν πηγαί, διατείνεται, τῆς γνώσεως ἡμῶν εἶναι τὰ χειρόγραφα, οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Καὶ ἐκεῖνα μὲν καὶ ἐκεῖναι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀπέβαλον τὸ ἀξιόχρεον αὐτῶν ἐν ὀρθογραφικοῖς ζητήμασιν, ἵστανται δὲ μόνον αὗται κύριαι παρὰ πολλοῖς τῶν νεωτέρων γραμματικῶν καὶ παρὰ τῷ κ. Χ. Ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀναγινώσκεται Κόρκυρα Κορκυραῖοι καὶ Κέρκυρα Κερκυραῖοι, Πυανοψιὼν οὐχὶ Πυανεψιών, Ἐρχομενὸς οὐχὶ Ὀρχομενός, Πειραεὺς καὶ Πειραιεύς, Ἀθηναία καὶ Ἀθηνάα καὶ Ἀθηνᾶ, αἰεὶ καὶ ἀεί, αἰετὸς καὶ ἀετός, ἐλαία καὶ ἐλάα, ἐλαίινος καὶ ἐλάινος, Ἀθηναιϊκὸς Ἀχαιϊκὸς καὶ Ἀθηναϊκὸς Ἀχαϊκός, Λεοντὶς οὐχὶ Λεοντίς, Κάμειρος καὶ Κάμιρος, Ἀμφικτύονος καὶ Ἀμφικτίονος, Ποτείδαια οὐχὶ Ποτίδαια, ἀλλὰ Ποτειδεάτας, Ποσειδῶν καὶ Ποσίδειον καὶ Ποσιδεὼν καὶ Ποσιδηιών, ποεῖ, ποήσει ποητής, οὐχὶ ποιεῖ ποιήσει ποιητής, ἀλλ' ἐπὶ ἀγγείων ἐποίησα· κατεαγῦα, ὀργυά, ὑός, οὐχὶ ἄλλως· κλῃς κλῄω κλῇθρον οὐχὶ ἄλλως· λῃτουργία, Ἀριστῄδης, Χολλῄδης οὐχὶ ἄλλως· Πεντελῃκὸς καὶ Πεντελεικός· ἐμπόλῃ, ἐν ἀκροπόλῃ καὶ πόλει· βασιλῆς, ἱππῆς καὶ βασιλεῖς, ἱππεῖς· τέθηκα οὐχὶ τέθεικα, ἠργαζόμην εἴργασμαι, σῴζω ἀλλὰ καὶ σώζω, Σῳναύτης, ἀλλὰ Σώπολις Σώστρατος». Ταῦτα δὲ ἀναγράψας ἐπιφέρει «ἐρωτῶ τὸν κ. Χ. ἂν ἠξεύρομεν ἄλλοθέν ποθεν πῶς ἔγραφον οἱ σύγχρονοι τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐὰν πολλὰ τούτων ἔγραφον ἀμφοτέ-

ρως, ὅπερ καὶ πιθανώτατον, δὲν εἶναι ἐπίσης πιθανώτατον ὅτι καὶ ἕκαστος ἐκείνων, καὶ ὁ Πλάτων ἄρα, δὲν ἔγραφον ἀμφοτέρως ἀλλ' ἑτέρως μόνον; καὶ ἂν οὕτως ἔχῃ, δὲν δυνάμεθα ὀρθῶς νὰ λέγωμεν καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν ἰδίαν ὀρθογραφίαν τοῦ Πλάτωνος;»

Ταῦτα λέγει ὁ κ. Μωρ., πρὸς ἃ μετὰ πολλῆς μου λύπης ὁμολογῶ καὶ πάλιν ὅτι δὲν δύναμαι νὰ συμφωνήσω. Διότι πρῶτον δέν μοι φαίνεται ἀληθὲς ὅτι τὰ ἀντίγραφα καὶ οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἀπέβαλον ἤδη ἀπὸ πολλοῦ, ὡς διισχυρίζεται, τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν ἐν τοῖς ὀρθογραφικοῖς ζητήμασιν. Δεύτερον δὲν εἶναι ὀρθόν, ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς παρατηρεῖται σάλος τις ὡς πρὸς τὴν γραφήν **τενων**, εὐκόλως ἄλλως ἑρμηνευόμενος, νὰ μὴ κρίνωνται αὗται κύριαι παρὰ πᾶσιν ἀλλὰ μόνον παρά τισιν. Τρίτον παριστῶν ὁ κ. ἐκδότης οὕτω πάντα συγκεχυμένα καὶ τεταραγμένα γίνεται μεγάλου κακοῦ πρόξενος τοῖς νεωτέροις.

Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ ἀξιοπίστου τῶν ἀντιγράφων καὶ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ἐν τοῖς ὀρθογραφικοῖς. Ὁ κ. Μωρ. ἐξέδωκε σώζω καὶ ἀποθνήσκω ἀντὶ σῴζω καὶ ἀποθνῄσκω, καίτοι ὁ Ἡρῳδιανὸς μαρτυρεῖ μὲν ῥητῶς ὅτι «**ἡ παράδοσις ἔχει τὸ ι**, παρατίθησι δὲ καὶ τὸ Αἰολικὸν θναίσκω καὶ τὸ τρισύλλαβον σωΐζω· ἀλλ' ὡς φαίνεται, ὁ Ἡρῳδιανὸς ἀπέβαλεν ἤδη πρὸ πολλοῦ παρὰ τῷ κ. Μωρ. τὸ ἀξιόπιστον αὐτοῦ, τούτου δὲ ἕνεκα διατείνεται ὅτι ἀφοῦ κατὰ τὸν Κούρτιον τοῦτο ἐσχηματίσθη τριχῶς. ἤτοι «1) σάος σαόω ἐσάωσα · ἔσωσα κλπ. 2) σάος σαόω - σαόζω - σώζω, ὅθεν σέσωσμαι, 3) σῶος (κατ' ἐμὲ σῷος) σωΐζω - σῴζω», δῆλον ὅτι ἐπιτρέπεται καὶ σώζω καὶ σῴζω νὰ γράφῃ τις». Ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι ἡ γένεσις πάντων τούτων τῶν τύπων δὲν δύναται νὰ ἔχῃ οὕτως ὅπως λέγει ὁ κ. Μωρ.· διότι ἐκ μὲν τοῦ σάος ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ σαόω ἀλλ' ἐκ τούτου περαιτέρω ἀδύνατον τὸ σαόζω, ἐξ οὗ ἔπειτα σώζω. Ἢ δύναται ὁ κ. Μωρ. νὰ δείξῃ ἡμῖν καὶ ἄλλα τοιαῦτα ῥήματα, εἰς -όω πρότερον λήγοντα, τραπέντα δ' ὕστερον εἰς -όζω, οἷον χρυσόω - χρυσόζω, λειόω - λειόζω, δουλόω - δουλόζω κλπ(1); Ἔπειτα ἀτόπως λέγει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸ ὀρθὸν εἶναι

(1) Τὰ ἀληθῆ περὶ τούτων ἐδίδαξεν ὁ καθηγητὴς W Schulze, Qaest. Ep. 397 «**Adiectivum σῶς descendit a radice quadam σω(F); σαF, quibus formis tertia accedit contaminatione nata σο(F)· Prima verbo σῴζειν, glossis σωγά-**

σφος οὐχὶ σῶος· διότι καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Ἡρῳδιανός, ἤδη ὁ Δίδυμος ἠξίου τοῦτο, ἀλλ' ἡ παράδοσις ἠγνόει αὐτὸ «σῷος, ὃ διὰ τοῦ ι γράφεσθαί φησι Δίδυμος· ἡ δὲ παράδοσις ἄνευ τοῦ ι οἶδεν (Ἡρῳδιανοῦ Α' 112, 2)». Πρὸς τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ τεχνικοῦ συμφωνοῦσι καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Πρόσθες ὅτι ἀφοῦ αἱ τῶν δοκίμων χρόνων Ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ μόνους τοὺς μετὰ τοῦ ι τύπους τοῦ ῥήματος σῴζω οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἄνευ αὐτοῦ σωζ- παρέχουσιν (πρβλ. Meisterh 179), δῆλον ὅτι ἐν Ἀθήναις μόνοι οὗτοι ἦσαν ἐν χρήσει καὶ μόνους τούτους ἠδύνατο νὰ γράφῃ ὁ Πλάτων. Καὶ ἀληθῶς οὕτως ἔχουσι τἀντίγραφα αὐτοῦ, ὅπως ἕκαστος εὐκόλως βλέπει παρὰ παρὰ Crönert, Memoria gr. Herc. σ. 51,3. Ἀλλὰ καὶ τἀντίγραφα καὶ οἱ Γραμματικοὶ (Ἡρῳδιαν. Α' 444, 6, Β' 586, 10) ἀπέβαλον κατὰ τὸν κ. Μωρ. ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸ ἀξιόπιστον αὐτῶν ὡς πρὸς ταῦτα, νῦν δὲ φαίνεται ὅτι ταὐτὸν ἔπαθον καὶ αἱ ἐπιγραφαί.

Ὁμοίως γράφει «ὁ Marchant παρὰ Ξενοφῶντι τὰ μὲν ἄλλα καινότροπος, ἐν δὲ τῷ ᾔδειν (α' ἐν. προσωπ.) ἀρχαιότροπος», δηλ. ὁ Marchant κατὰ τὸν κ. Μωρ. ὡς πρὸς τὸ ᾔδειν δὲν ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ τὰ διδάγματα τῶν νεωτέρων γραμματικῶν, τῶν μεταρρυθμιζόντων τὴν ὀρθογραφίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως καὶ ἐν βραχυτέραις χρόνου περιόδοις κλπ. Ἀλλ' ἤδη ἀρχαῖος Γραμματικὸς ὁ Παναίτιος παρέδωκεν ἡμῖν ὅτι οὕτως, ᾔδΗ διὰ τοῦ -η ἀνεγινώσκοντο ταῦτα παρὰ Πλάτωνι (παρὰ Κόντῳ, Λογίῳ Ἑρμῇ σελ. 28 κέξ. 42), καὶ ἄλλοι δὲ Γραμματικοὶ παρέδωκαν ἡμῖν τοῦτο (πρβλ. Κουρτίου Μελετ. Α' 2, 220—2), καὶ τὰ ἀντίγραφα δὲ τοῦ Πλάτωνος πλειστάκις διέσωσαν τὸν ἀρχαιότερον τοῦτον εἰς-Η τύπον. Πρόσθες ὅτι ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ Pierson ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μοίριδος σ. 159—160 ἀνέγραψε τἀληθὲς εἰπὼν ἐν λ. «ᾔδη Ἀττικῶς, ᾔδειν Ἑλληνικῶς.... quemadmodum legi debere monuerat vir praestantissimus Valckenarius ad Il. X, σ. 280». Ὥστε ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Βαλκεναρίου καὶ

σαι· σῶσαι Hesycc., σωτάζω· τὸ σώζω Zon. (l. σωϜάσαι σωϜάζω)...nominibus Σωιναύτης Σωιγένης, Σουΐδας (Θεσσαλ.), Σωκρέτης, Σωκλείδας: Altera radicis forma σα(Ϝ) progenuit adj. σάος (ἡ σᾶ, τᾶ σᾶ), verbum σαόω, nomina ΣαϜοκλέϜης Σακλῆς, Σαύμειλος.... Tertia forma habetur in εὔ. σοια. εὐσθένεια· et in verbo σοΐζειν, ἀπέσοιξεν, Σοιξιάδας.. Contractum σῶς jure denegarunt Ahrens et Nauck.....).

κατόπιν ὑπὸ τοῦ Pierson τὸ ἀληθὲς περὶ τούτου, οὐχὶ δὲ ὑπό τινος τῶν νεωτέρων, τῶν καινοτόμων κατὰ τὸν κ. Μωρ. γραμματικῶν. Ἐκ τούτων προφανές, ὅτι ὁ γράφων σήμερον ᾔδειν ἀντὶ ᾔδη δὲν δύναται κατ' ἀλήθειαν νὰ λέγηται ἀρχαιότροπος, τ. ἔ. ὅτι ἐμμένει τοῖς παλαιοῖς, ἀφροντιστεῖ δὲ τῶν νεωτέρων τῶν τὰ τῆς ὀρθογραφίας μεταρρυθμιζόντων μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως κλπ., διότι πράγματι καὶ τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν παλαιῶν ἐπ' ἴσης καταφρονεῖ, ὥσπερ καὶ τῶν νεωτέρων.

Τἀντίγραφα τοῦ Θουκυδίδου ἔχουσιν ἐν Α' 74. ὅτε γοῦν ἦμεν ἔτι σῶοι· ἀλλ' ὁ Αἴλιος Διονύσιος (Schwabe 208) διδάσκει ὅτι αὐτόθι σῷ ἀνεγινώσκετο. Ὁμοίως τἀντίγραφα τοῦ Θουκιδίδου παρέχουσιν ἀνΑκοχὴ καὶ οὕτως ἐξεδίδετο μέχρι Krüger, συμπεριλαμβανομένου. Ἀφοῦ δ' ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀνεκδότων Βεκκήρου (σ. 406, 19) ἐδιδάχθημεν ὅτι «ἀνΟκοχὴν διὰ τοῦ ο τὴν ἀνοχὴν λέγουσι· πολλὴ δέ ἐστι παρὰ Θουκυδίδῃ», παρετηρήθη δὲ ὅτι καὶ ἓν τῶν ἀντιγράφων διέσωσε τὴν γραφὴν ταύτην, τότε οἱ ἐκδόται παρέλαβον αὐτήν. Τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι εὔκολον νὰ ἀναγράψῃ τις οὐκ ὀλίγα. Ἢ τίς τῶν φιλολογούντων ἀγνοεῖ πόσαι γραφαὶ τοῦ ἀρίστου Παρισιακοῦ ἀντιγράφου (Σ) τοῦ Δημοσθένους ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ καὶ εἰσήχθησαν εἰς τὰς νεωτέρας ἐκδόσεις; Τοῦτο ἐγένετο πάντως, διότι δὲν ἀληθεύει τὸ ῥηθὲν ὅτι «τὰ ἀντίγραφα ἀπέβαλον ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸ ἀξιόχρεον αὐτῶν». Καὶ νῦν ἀπέναντι τῶν πραγμάτων τούτων ἐρωτῶ: δύναταί τις σωφρονῶν νὰ ψέγῃ τοὺς ἐκδότας, παραλαμβάνοντας ταῦτα, ἐπὶ νεωτερισμῷ ἢ νὰ διδάσκῃ ὅτι καὶ τὰ ἀντίγραφα καὶ οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ ἀπέβαλον ἤδη πρὸ πολλοῦ τὴν πίστιν αὐτῶν ἐν τοῖς ὀρθογραφικοῖς ζητήμασιν;

Ἔπειτα, ἂν ὄντως εἶναι ἀληθὲς ὅπερ διατείνεται ὁ κ. ἐκδότης, ὅτι καὶ τἀντίγραφα καὶ οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἀπώλεσαν πρὸ πολλοῦ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν ἐν τοῖς ὀρθογραφικοῖς ζητήμασι, καὶ ἂν αἱ ἐπιγραφαὶ δὲν εἶναι κύριαι παρὰ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνον παρά τισιν, τότε ἀπορεῖται καὶ τοῦτο λίαν εὐλόγως, πῶς ἠδυνήθη νὰ καταρτίσῃ ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἥτοι τίσιν ἀξιοπίστοις μαρτυρίοις ἠκολούθησεν ἐν γραφῇ τῶν λέξεων; Πῶς λ. χ. ἐν 31 ε ἔγραψε πάλαι ἂν ἀπω-ΛΗ καὶ οὐδ' ἂν ὑμᾶς ὠφελήκΗ; καὶ πῶς πάντα τἆλλα ὕτως;

Πρὸς πληρεστέραν καὶ ὀρθοτέραν κατανόησιν τῶν εἰρημένων καὶ ἵνα μὴ ὑποληφθῇ ὅτι ἀποφαίνομαι ὅτι τἀντίγραφα ἢ οἱ γραμματικοὶ εἶναι ἁπαξάπαντες καὶ ἄνευ τινὸς βασάνου κατὰ πάντα ἀξιόπιστοι, λέγω ὅτι ὅταν ὑπάρχῃ ῥητὴ μαρτυρία παλαιοῦ γραμματικοῦ, οἷα ἡ τοῦ Παναιτίου περὶ τοῦ α΄ ἐν. προσ. τοῦ ἐνεργητικοῦ ὑπερσυντελίκου, ἢ ἡ τοῦ Αἰλίου Διονυσίου ἢ ἡ τοῦ Ἡρῳδιανοῦ κλπ., ὅτι οὕτως ἀνέγνω παρὰ Πλάτωνι, ὅτι οὕτως ἡ παράδοσις κλπ., τότε τὸ πρᾶγμα οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας εἶναι ἐπιδεκτικόν, εἴτε σῴζουσί τινα ἀντίγραφα τὴν γνησίαν γραφὴν εἴτε μή. Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις καὶ διὰ τῶν μέτρων τῶν ποιητῶν ἢ δι' ἐπιγραφῶν πιστῶται ἡ μαρτυρία τῶν γραμματικῶν, τότε πᾶσα ἀμφισβήτησις αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μεθοδικὸν σφάλμα καὶ ἀνάγκη ν' ἀποκρούηται ἀμειλίκτως. Εἰς τὸ ἁμάρτημα τοῦτο περιέπεσεν ἀτυχῶς ὁ κ. Μωρ. τολμήσας ἄλλα τε πολλὰ καὶ νὰ μεμφθῇ τὸν νεώτατον ἐκδότην τοῦ Θουκυδίδου Hude ὅτι ἔγραψε νείφω, καίτοι ὁ ἀνὴρ καλῶς ποιῶν ἠκολούθησεν, ὡς εἴδομεν, καὶ τἀντίγραφα καὶ τοὺς γραμματικοὺς καὶ τὰς ἐπιγραφάς.

Σημειωτέον δ' ὅτι ὡς πρός τινα ἄλλα καὶ αὐτὸς ὁ κ. Μωρ μεταρρυθμίζει τὴν ὀρθογραφίαν· οὕτω λ. χ. ἐπειδὴ τὸ Μέγα Ἐτυμ. ἐν λ. βοᾶν (σ. 201, 46) διδάσκει ὅτι «τὸ βοᾶν καὶ γελᾶν ἀπαρέμφατα οὐκ ἔχει τὸ ι προσγεγραμμένον», καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτην κυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ (Meisterh σ. 175), διὰ τοῦτο γράφει ταῦτα μετὰ τοῦ Wolf καὶ τῶν νεωτέρων ἄνευ τοῦ ι, καίτοι «οἱ παλαιότεροι ἐλλόγιμοι γραμματικοὶ» μέχρι τοῦ Buttmann συμπεριλαμβανομένου ἔγραφον ταῦτα μετὰ τοῦ ι.

Δεύτερον περὶ τῶν ποικίλων ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς λέξεων καὶ τύπων τῶν ὑπὸ τοῦ κ. ἐκδότου ἀναγραφομένων. Ἡ ποικιλία αὕτη ἡ καταπλήξασα, ὡς φαίνεται, τὸν κ. Μωραΐτην, ὥστε νὰ διδάξῃ ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ δὲν εἶναι κύριαι εἰ μὴ παρὰ πολλοῖς τῶν νεωτέρων γραμματικῶν καὶ ὅτι ἡμεῖς τό γ' ἐπ' αὐταῖς ἀγνοοῦμεν πῶς ἔγραφον ἐν πολλοῖς οἱ σύγχρονοι τοῦ Πλάτωνος, ἡ ποικιλία, λέγω, αὕτη δὲν καταπλήσσει ἡμᾶς. Πρόκειται περὶ πραγμάτων πρὸ πολλοῦ ἡρμηνευμένων ὑπὸ τῶν γλωσσιδιφῶν κατὰ διαφόρους γνωστὰς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀρχάς, ἤτοι κατ' ἀφομοίωσιν, κατὰ μετάπτωσιν, κατὰ παρετυμολογίαν, κατ' ἀναλογίαν κλπ. (1). Γινώσκοντες δὲ ἡμεῖς νῦν καὶ τίνα τὰ παλαι-

(1) Οὕτω λ. χ. ἐλέχθη ὁμαλῶς Κέρκυρα Κέρκυραν μετὰ τονουμένου ἐ, ἀλλὰ

ότερα καὶ κατὰ τίνας τρόπους προῆλθον ἐξ αὐτῶν τὰ νεώτερα καὶ πότε περίπου ταῦτα ἐπέδωκαν, δυνάμεθα λαμβάνοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς χρόνους, τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, τὰ μέτρα τῶν ποιητῶν, τἀντίγραφα καὶ λοιπὰ περὶ ὧν εἴπομεν ἀνωτέρω, πρὸς δὲ τούτοις τὸν χαρακτῆρα ἑκάστου συγγραφέως καὶ τὸ γραμματολογικὸν εἶδος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, δυνάμεθα, λέγω, νὰ κανονίζωμεν ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, καὶ ὡς πρὸς τὰ ὀλίγα ταῦτα τὴν ὀρθογραφίαν τῶν συγγραφέων. Εἶπον ὅτι ἀνάγκη νὰ λαμβάνωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ γραμματολογικὸν εἶδος αὐτοῦ, διότι φρονῶ ὅτι δόκιμοι συγγραφεῖς ἢ γράφουσι τὰς λέξεις καθ' ὃν τρόπον οἱ σύγχρονοι αὐτῶν ἢ ἀρχαΐζουσιν ὀλίγον,

Κορκύρας Κορκύρᾳ Κορκυραῖοι κατ' ἀφομοίωσιν, καὶ ἔπειτα ἑκατέρωθεν ἀνεπληρώθη, ὥστε ἐλέχθη καὶ Κερκύρας Κερκύρᾳ Κερκυραῖοι καὶ Κόρκυρα Κόρκυραν. Ὁμοίως ἐλέχθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος κατ' ἀφομοίωσιν Ὀρχομενὸς ἀντὶ παλαιοτέρου Ἐρχομενός· ὁμοίως ἐλέγετο ὁμαλῶς ποιῶ ποιοῦσι ποιοῦμεν ποιοῖ ποιῶν κλπ. καίω καίομεν κλπ. κλαίω κλαίων κλπ. ἀλλὰ ποεῖς ποῇς ποήσω, ἐπόησα, ποητὴς κλπ. κλάεις, κάεις, κλαήσω κλπ., ἔπειτα δὲ ἐπῆλθεν ἑκατέρωθεν ἐξομαλισμός, ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ νὰ κεῖται καὶ τὸ ποιῶ καὶ τὸ ποῶ. Τὸ ὑποτακτικὸν δηλ. φωνῆεν ι τῶν διφθόγγων αι, οι, ἐξέπιπτε πρὸ ἀνοικτοῦ φθόγγου ε, ι, ἐντεῦθεν ἐλέγετο ἀετός, ἐλάινος, ἀεὶ κλπ., καὶ ὅπου μὲν ἡ ἐπάνοδος τοῦ ι ἐξ ἄλλων τύπων ἦν δυνατή, ἐπανέρχεται πολλάκις, Ἀθηναιικὸς Πλαταιικός καίει κλαίει κλπ., ὅπου δὲ ἦν τοῦτο ἀδύνατον, οὐχί, διὸ ἀεί, ἀετὸς κλπ.· τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ τῇ διφθόγγῳ υι γενομένῃ υ, διὸ ὑὸς μῦα, γεγονῦα κλπ. Τὸ ηι ἐτράπη φωνητικῶς εἰς ει, ἐντεῦθεν ἀντὶ τῶν παλαιοτέρων κλῄς παρῃά, Ἀριστῄδης, λῃτουργὸς κττ. οἱ κατόπιν ἔγραφον κλείς, παρειά, Ἀριστείδης λειτουργὸς κλπ. Ἐν τούτοις ἄρα πρόκειται χρονικὴ διαφορά. Τὸ Ποτείδαια Ποτειδαιάτης Ποσειδῶν ἔχουσι μεταπτωτικῶς πρὸς τὸ Ποσιδεών Ποσιδήιον κλπ. καὶ δὴ ὁμαλῶς. Τὸ ἐν πόλῃ ἀκροπόλῃ εἶναι τοπικαὶ σχηματισθεῖσαι ἀρχαιότατα ὅπως τὸ Ὁμ. πόληος διδάσκει, (Joh. Schmidt, Kuhn Περιοδ. ΚΖ' 298), τὸ δὲ πόλει εἶναι νεώτερον· ὁμοία εἶναι ἡ σχέσις τοῦ παλαιοτέρου οἱ βασιλῆς οἱ ἱππῆς (βασιλῆες ἱππῆες) πρὸς τὸ νεώτερον οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱππεῖς. Τὸ τέθηκα ἠργαζόμην ἠργασάμην παρὰ τὸ εἴργασμαι εἶναι τὰ καλῶς ἔχοντα, τὸ δὲ τέθεικα ὅλως μεταγν., καὶ τὸ εἰργαζόμην, εἰργασάμην ἐπλάσθησαν κατὰ τὸν παρακείμ. εἴργασμαι καὶ τὰ ἄλλα διὰ τοῦ *ει-* αὐξανόμενα ῥήματα· τὸ σῴζω, σέσωσται ἀπὸ τοῦ σωΐζω ἔχει κάλλιστα, ὅπως καὶ τὸ ἔσωσα ἐκ τοῦ ἐσάωσα, ἐσαώθην - ἐσώθην κλπ. ἀπὸ τοῦ σαόω ἐσάωσα σαώσω, βραδύτερον ἐπεγένετο τις σύγχυσις, ὥστε τοῦτο μὲν τὸ ι ἐξεβλήθη ἐκ τοῦ σῴζω, τοῦτο δὲ μετεβιβάσθη καὶ εἰς τὸ ἔσῳσα. Τὸ Ἀμφικτύονος παρὰ τὸ Ἀμφικτίονος ἐγένετο κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ παλαιὸν ὄνομα Ἀμφικτύων, ὅπως καὶ ἡ Λεωντὶς (ἐκ τοῦ ἥρωος Λέως κατὰ τὸ Ἱπποθωντὶς Ἱπποθωντίδος) παρητυμολογήθη πρὸς τὸ Λέων Λέοντος, διὸ Λεοντὶς (Ἀθηνᾶς ΙΒ' σελ. 119 σημ.) κλπ.

τ.ἔ. γράφουσιν ὅπως ἔγραφον αὐτὰς οἱ μικρῷ παλαιότεροι, δὲν σπεύδουσι δὲ ν' ἁρπάζωσι τὰ τυχὸν ἀναφαινόμενα ἐπ' αὐτῶν καινά. Λοιπὸν κατὰ ταῦτά μοι φαίνεται ὅτι ὀφείλομεν νὰ ῥυθμίσωμεν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἀρχαΐζοντος Πλάτωνος, οὐχὶ δὲ διὰ τὰ εὐάριθμα διφορούμενα τῶν ἐπιγραφῶν νὰ κηρύττωμεν ὅτι πιθανώτατα οἱ σύγχρονοι τοῦ φιλοσόφου καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ἔγραφεν οὐχὶ καθ' ἕνα τρόπον πολλὰς λέξεις ἀλλὰ κατὰ δύο, ἤτοι κατὰ τὸν ἀρχαιότερον καὶ τὸν νεώτερον, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα εἶναι ἀνέλπιστος ἡ ἐξίχνευσις τῆς ὀρθογραφίας αὐτοῦ κλπ., ἐν ἄλλοις λόγοις ὅτι τὰ τῆς ὀρθογραφίας εἶναι ἀκανόνιστα καὶ ἀτάσθαλα, ἢ ὅτι καθ' Ἡράκλειτον πάντα ῥεῖ.

Ἀκριβῶς δὲ τὴν ῥοπὴν ταύτην τοῦ κ. ἐκδότου διδάσκοντος τοιαῦτα ἐπιβλαβῆ διδάγματα ἐνόμισα ἀναγκαῖον ν' ἀποκρούσω καὶ ὅτε τὸ πρῶτον ἔγραψα περὶ τούτων, συλλογιζόμενος ὅτι εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ παρὰ τοῖς ἀταλαιπωροτέροις τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ ἡ ἔννοια ὅτι ταῦτα πάντα εἶναι οὕτως ἀκανόνιστα καὶ ἀτάσθαλα, ὥστε οὐ μόνον τοῦ κόπου τῆς ζητήσεως ἀνάξια εἶναι ἀλλὰ καὶ ἕκαστος δύναται νὰ ἐκφέρῃ αὐτὰ ὅπως θέλει. Δυστυχῶς δὲν ἐπέτυχον νὰ πείσω καὶ ἀποτρέψω αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ τούτου. Διὰ ταῦτα βλέπομεν αὐτὸν καὶ νῦν ἐν τῇ ἀπαντήσει γράφοντα τὰ κομψὰ τάδε: «Ὑπάρχουσι γραμματικοὶ οὔτε τρίτοι οὔτε τέταρτοι οὔτε δωδέκατοι οὔτ' ἐν λόγῳ οὔτ' ἐν ἀριθμῷ, οἵτινες ἄγονοι ὄντες γενναίων ἐπιστημονικῶν κυημάτων τρέπονται ἐπὶ τὰ ῥᾳθυμότατα· ἐπιλαμβάνονται παντὸς ἰῶτα καὶ πάσης κεραίας καὶ ἐπιχειροῦσι μετὰ θορύβου καὶ ἀλαλητοῦ, ὡς ἐν τούτῳ οὔσης τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, νὰ κινῶσι τὰ καθεστῶτα περὶ τοὺς τύπους καὶ τὴν ὀρθογραφίαν, θαρροῦντες μὲν ἐπὶ τῷ ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δυσεξέλεγκτα, ἀγαπῶντες δὲ ἂν ἐπὶ βραχὺν χρόνον γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν ὡς πρωταγωνιστῶν ἐν τῷ καινοτόμῳ κινήματι κτλ. κτλ.». Ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι ἀναγινώσκων ταῦτα ἐνόμισα ὅτι ἔβλεπον ἀνισταμένους ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους ὀπαδοὺς τῆς ἀνωμαλίας μετὰ τοῦ διαβοήτου «φεύγετ' Ἀριστάρχειοι ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης κλπ.» Διότι κατ' ἀλήθειαν δι' αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐξευτελίζεται καὶ χλευάζεται ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων ἡ πνευματικὴ ἐργασία τοσούτων ἀνδρῶν, ἵνα νομισθῇ ὅτι ὡς εὐτελοῦς οὐδενὶ ἐπιβάλλεται ἡ γνῶσις αὐτῆς.

Καὶ ὅμως ἐδίδαξε μὲν ὁ πολὺς Κόβητος ἐν τῇ Μνημοσύνῃ (1873) «Ut in bello sic in grammatica nihil contemni oportet, nec quisquam qui minuta haec spreverit, umquam fecit in re critica operae pretium»· ἔδειξαν δὲ καὶ οἱ μέγιστοι τῶν φιλολόγων οἷον ὁ Bentley, ὁ Wolf, ὁ Nauck, ὁ Dindorf, ὁ Κοραῆς, ὁ Κόντος κλπ., διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν παραδείγματος τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων νομιζομένων γραμματικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν φαινομένων. Καὶ ὅμως ἰδοὺ ὅτι κατόπιν πάντων τούτων καὶ τῶν τοιούτων διδαγμάτων καὶ παραδειγμάτων ἔρχεται ὁ κ. Μωρ. καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ πείσῃ ὅτι καὶ τἀντίγραφα καὶ οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ ἀπέβαλον ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸ ἀξιόπιστον αὐτῶν καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι κύριαι παρὰ πολλοῖς τῶν νεωτέρων γραμματικῶν, παρὰ δὲ τῷ κ. Μωρ. καὶ παρ' ἄλλοις, ὀρθότερον βεβαίως φρονοῦσι καὶ ἀσφαλέστερον κρίνουσιν, οὐχί, καὶ δὴ ὅτι εἶναι καὶ αὗται ἀναξιόπιστοι. Οὕτω τὸ ἐν ἀρχῇ κακὸν ἐγένετο νῦν χεῖρον καὶ χείριστον, ἀφοῦ διὰ τῶν νῦν λόγων αὐτοῦ αἴρεται κατ' ἀλήθειαν πᾶσα ἐπιστήμη.

Καθ' ἃ ἀνωτ. σελ. 62 ἐλέχθη, ἐπειδὴ παρετήρησα ὅτι ὁ κ. Μωρ. ἐσφάλλετο περὶ στοιχειώδη πράγματα, ὠνόμασα ἐν τῷ Ἀδίκου μομφῆς ἐλέγχῳ (σ. 435 κεξ.) βιβλία τινὰ θέλων νὰ δείξω ὅτι καὶ εἰς πρόχειρά τινα, ὁποῖα τὰ ἀναγραφόμενα ἐκεῖ, ἂν ἤθελε νὰ προστρέξῃ, θὰ εὕρισκε τἀληθὲς καὶ δὲν θὰ ἡμάρτανεν ὅσα ἥμαρτεν. Πρὸς ταῦτα ἀπαντῶν γράφει τὰ παράδοξα τάδε: «Θαυμάζω τὴν ῥᾳστώνην τοῦ κ. Χ. ἐν οὕτω βαρυστάθμῳ ζητήματι· ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἤρκει νὰ ἐμβλέψω εἰς τὰ πέντε ἢ ἓξ ἐκεῖνα βιβλία, ἀλλ' ὤφειλον νὰ ἐπικύψω εἰς δεκάκις καὶ πολλοδεκάκις τόσα, ἵνα δυνηθῶ νὰ λάβω γνῶσιν περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων, καὶ ἔχω τὸ θάρρος νὰ ἀποφανθῶ ὡς ἀπεφάνθην κλπ.». Καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέρει θαυμάζω τὴν ῥητορικὴν δεινότητα αὐτοῦ κατορθώσαντος νὰ διατείνηται ὅτι δὲν ὑπέπεσεν εἰς τὸ ἁμάρτημα τῆς ῥᾳστώνης ὁ παραμελήσας νὰ μάθῃ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς προχειροτάτοις καὶ στοιχειωδεστάτοις βιβλίοις κείμενα, ἀλλ' ἐγὼ ὁ εἰπὼν ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ στοιχειώδη βιβλία ἂν ἔρριπτε βλέμμα τι, θὰ ἐδιδάσκετο ...ηθές. Νοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι, καὶ ἂν παρέπεμπον εἰς πολυάριθμα ...λία καὶ περιοδικά, πάλιν θά με ἔψεγεν ὁ κ. Μωρ. ὅτι κάμνω τοῦτο ...ς ἐπίδειξιν. Ἀλλὰ τὸ κύριον ζήτημα ἡμῶν εἶναι τόδε· κεῖνται τὰ ...ηθῆ ἐν τοῖς βιβλίοις ἐκείνοις ἢ οὔ; Κεῖνται. Λοιπὸν τότε πάντα

τἄλλα εἶναι περιττά, δηλ. ἄτοπα. Μετὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ «τὸ ἀστεῖον εἶναι ὅτι τινὰ τῶν ὑποδεικνυομένων μοι ὑπὸ τοῦ κ. Χ. εἶναι ἐξ ἐκείνων ἅτινα εἶχον ἐν νῷ ὅτε ἔγραφον τὴν κρίσιν μου ἐκείνην. Π.χ. τὰ τοῦ J. Schmidt ἐν Kuhn ΛΖ' 39 «ὅτι ὁ Ἀττικὸς τύπος ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ Αἰολ. θναίσκω ἦτο τὸ θνείσκω [ἅπαξ μόνον ἁπαντῶν ἐν ἐπιγραφαῖς], τὸ δὲ θνῄσκω εἶναι ἐπιδιωρθωμένον, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ τεῖ βουλεῖ, τύχει ἀγαθεῖ διωρθώθησαν κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἰς τῇ βουλῇ, τύχῃ ἀγαθῇ»· τὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ σελ. 43 ἀποφαινομένου «ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ μιμνῄσκω στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἔμνᾳσα, μετ' αὐτοῦ δὲ ἵσταται καὶ μετ' αὐτοῦ πίπτει»· ἔπειτα δὲ ὁμολογοῦντος ὅτι ἀγνοεῖ ἂν ὑπῆρξεν ἔμνᾳσα ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις, ἀνάγκη δ' ὅμως νὰ ὑπῆρξεν ἐν προϊστορικοῖς, ἵνα αἰτιολογηθῇ τὸ μιμνῄσκω· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πείθουσι μὲν τὸν κ. Χ., διὸ καί μοι τὰ συνιστᾷ, εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεται ὁ χάρτης ἐφ' οὗ ἐγράφησαν τιμιώτερος τῶν γραμμάτων». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι ὁ κ. Μωραΐτης ὤφειλε νὰ γινώσκῃ τὸ μὲν ὅτι ἡ βεβαία παράδοσις καὶ γνῶσις τοῦ Ἀττ. θνείσκω καὶ Αἰολ. θναίσκω, μιμναίσκω καθιστῶσιν ἀναμφίβολον ὅτι θνῄσκω καὶ μιμνῄσκω ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸ τῆς τροπῆς τοῦ ΗΙ εἰς ΕΙ· διότι μόνον τὸ ΗΙ ἐτράπη εἰς ΕΙ οὐχὶ δὲ τὸ Η κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα π. Χ.· τὸ δὲ ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ὁμολογία καὶ παραδοχὴ τῆς παραδόσεως καὶ ἄλλο ἑρμηνεία αὐτῆς· ὅτι δὲ οἱ ἐκδόται δὲν ἔχουσι νὰ ἐξετάζωσιν ἂν φαινόμενόν τι ἡρμηνεύθη ἤδη γλωσσολογικῶς, ἵνα παραλάβωσιν αὐτὸ εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτῶν ἀλλ' ἂν πράγματι παρεδόθη, ἂν εἶχον αὐτὸ ὄντως οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐκδιδόμενος συγγραφεύς. Δὲν συνέστησα δὲ ἐγὼ τῷ κ. ἐκδότῃ νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἑρμηνείαν τῆς γενέσεως τοῦ μιμνῄσκω καὶ θνῄσκω, ἀλλὰ μόνον νὰ μάθῃ ὅτι ταῦτα οὕτως ἐλέγοντο τότε καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ παραλάβῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ὅπως ὄντως κεῖνται καὶ ἐν ταῖς στερεοτύποις τοῦ Teubner ἐκδόσεσι (πρβλ. ἀποθνῄσκειν Κρίτων. 46 δ, 47 α, 48 δ, Εὐθυφρ. 4 δ, Φαίδων. 71 ε, 77 β, κλπ, καὶ μιμνῄσκεσθαι 72 ε, 74 α, 75 ε, 76 α, 76 β κλπ. ἐκδ. Wohlbar). Νῦν δὲ συμβαίνει ὥστε ἡ ἐσχολιασμένη μεγάλη Ἑλληνικὴ ἔκδοσις τοῦ Πλάτωνος νὰ ἔχῃ ὀρθογραφίαν ὑποδεεστέραν τῶν στερεοτύπων τοῦ Teubner· ὅτι δὲ πολλαχοῦ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-

νων ἐπανῆλθε διὰ τῶν Γραμματικῶν τὸ ΗΙ, οἷον τῇ βουλῇ, τῇ τύχῃ; ἤτουν, ἐπήνεσα, ληστής, χρήζω, ἐπὶ ἄλλων δὲ οὐχί, οἷον παρειά, κλείς, κλείω, Ἀριστείδης, λειτουργία ἢ καὶ λητουργία κλπ., τοῦτο οὐδὲν ἀπολύτως σημαίνει· τοιαῦται ἀνωμαλίαι ἀνεπτύχθησαν ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 380 κἑξ., ἀλλ' ὁ Πλάτων ὅπως καὶ ἐπὶ ἄλλων οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων πάντως ἠκολούθει, καθ' ἃ εἴπομεν ἀνωτέρω, τὴν σύγχρονον ἢ καὶ τὴν παλαιοτέραν χρῆσιν καὶ ἔγραφε ταῦτα μετὰ τοῦ ηι, ὅπως ἔχουσι καὶ τὰ ἀντίγραφα αὐτοῦ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδέποτε εἶδον παρὰ τῷ Πλάτωνι γραφὰς οἷον ἐπεινέθη, εἰρέθη, ἀπείτησε, τεῖ τύχει, ἐάν πάθει κτλ. ὁποῖαι πάμπολλαι ἀναγινώσκονται ἐν ταῖς κατὰ τὴν νέαν ὀρθογραφίαν γεγραμμέναις ἐπιγραφαῖς. Ὁ κ. Μωρ. συγχέει μὲν τὰ τῶν διαφόρων χρόνων φαινόμενα, καταμωκᾶται δὲ ἀνδρὸς τεθνεῶτος καὶ πάμπολλα τὴν ἐπιστήμην τῆς γλώσσης ὠφελήσαντος, τοῦ ἀειμνήστου Joh. Schmidt. Πρὸς δὲ τούτοις ἐλέγχεται παντελῶς ἄπειρος τῶν τελουμένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς γλώσσης, διὸ κατορθοῖ ν' ἀντιτάσσῃ πρὸς τὸν Joh. Schmidt τὸν L Meyer, οὗ καὶ προτιμᾶται ἡ γνώμη («οὐδὲ μνείας, λέγει, ἠξίωσεν ὁ L. Meyer τὰ μετὰ τοῦ ι σῴζω, θνῄσκω, μιμνῄσκω, οὐδὲ τὰ ἔτεισα, ἔμειξα, ἂν καὶ ἀκριβολογεῖται περὶ τοῦ ἐτύμου αὐτῶν»), καὶ πρὸς τὸν Fr. Blass τὸν πρὸ εἰκοσαετίας ἀποθανόντα Κούρτιον, ὅστις μάλιστα καὶ ἐγκωμιάζεται ὡς ἐλλογιμώτερος αὐτοῦ, καίτοι παρὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρῳδιανοῦ περὶ τῆς κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπάρξεως τοῦ ι ἐν τῷ θνῄσκω καὶ μιμνῄσκω διδάσκει ὅτι «οὐδένα λόγον εὑρίσκει ἀποχρῶντα τῆς τοῦ ι παρουσίας». Τούτων ἕνεκα κατέκρινε μὲν τὸν Joh Schmidt παραδεχόμενον καὶ προσπαθήσαντα νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν παράδοσιν, ἐπαινεῖ δὲ τὸν Κούρτιον ἀρνούμενον αὐτὴν καὶ μάλιστα ἀποδέχεται τὴν ἄρνησιν τῆς παραδόσεως ταύτης. Ἔ! λοιπόν, ὁ κ. ἐκδότης ὀφείλει νὰ μάθῃ ὅτι ὅστις οὕτω κρίνει περὶ τοῦ Joh Schmidt καὶ L. Meyer, περὶ τοῦ Blass καὶ Κουρτίου, οὗτος ἐλέγχεται περιφανῶς ὅτι δὲν δικαιοῦται ν' ἀποφαίνηται περὶ παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων, περὶ καλῶν καὶ κακῶν γραμματικῶν.

Ὁ κ. Μωρ. οὔτε περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς γενέσεως τοῦ θνῄσκω ἐπείσθη τῷ Schmidt οὔτε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ι τῇ παραδόσει. Καὶ ὅμως περὶ τούτου ὑπάρχει πρῶτον ἡ μαρτυρία τοῦ τεχνικοῦ,

καθ' ἣν «ἡ **μέντοι παράδοσις ἔχει τὸ ι»**, καὶ αὕτη εἶναι ἀναντιλέκτως ἰσχυροτέρα πάσης παντὸς γραμματικοῦ καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Διδύμου θεωρίας καὶ ἑρμηνείας. Ἔπειτα ἡ μαρτυρία τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς ἀναγινώσκεται θνῄσκον («verbum θνῄσκω certum est» παρατηρεῖ ὁ Kaibel. Ἐπιγρ. Ἑλλ. 28), θνῄσκω θνεῖσκεις, πρβλ. καὶ Ern. Hoffmann. Sylloge Epigr. ἀριθ. 134 παιδί τ' ἐμῷ **θνῄσκω**, καὶ ἀριθ. 135 Κλεαγόρας **θνῄσκει**, ὥστε οὐδεμία περὶ τούτου ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία (Meisterh. σελ. 177). Πρόσθες τέλος ὅτι καθ' ἃ παρὰ Crönert σελ. 49 - 50 δηλοῦται καὶ **ἐν ἀντιγράφοις τοῦ Πλάτωνος** κεῖται **ἀποθνῄσκειν** (πρβλ. ἔτι καὶ Κόντον, Ποικίλοις Φιλολογ. 828 - 9)· ὥστε γραμματικοί, ἐπιγραφαὶ καὶ ἀντίγραφα πάντα ὁμοφώνως μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ι· πᾶσα ἄρα περὶ τούτων ἀμφιβολία ἀποτελεῖ ἄντικρυς μεθοδολογικὸν ἁμάρτημα.

Ἐν ὑποσημειώσει γράφει ὁ κ. Μωρ. ἔτι τάδε: «Τὰ Αἰολικὰ θναίσκω καὶ μιμναίσκω, ἐφ' ὧν παλαιοὶ καὶ νεώτεροι γραμματικοὶ στηρίζουσι τὰ Ἀττικὰ θνῄσκω καὶ μιμνῄσκω, καὶ ὁ κ. Χ. μοὶ προβάλλει ἐλέγχων, ἤδη ὁ Ἡρῳδιανὸς κατὰ τὸ Μ. Ἐτυμ. ἤλεγχεν ὡς ἀλλότρια: «Ὁ Δίδυμος χωρὶς τοῦ ι...οἱ δὲ λέγουσι σὺν τῷ ι, ὅτι οἱ Αἰολεῖς θναίσκω καὶ μιμναίσκω λέγουσι διὰ τῆς αι διφθόγγου. Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ Ἡσίοδος καὶ ἡμίονος Αἰσίοδος καὶ αἰμίονος λέγουσιν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔχει τὸ ι. Ἡ μέντοι παράδοσις ἔχει τὸ ι». Πρόσθες τὰ Αἰολ. αἶμισυ, μαχαίτας, μαῖνις (μῆνις) φαῖμι (φημί), Μοῖσα (Δωρ. Μῶσα), παῖσα (πᾶσα) καὶ ἄλλα πάμπολλα». Ταῦτα διατείνεται ὁ κ. Μωρ., ἀλλ' εἰς ἐμὲ προσπίπτει σφόδρα παράδοξον πῶς ὁ κ. Μωρ. εἰς τὴν **παρατήρησιν** μὲν τοῦ γραμματικοῦ ὅτι πρὸς τὸ Αἰολ. αι δὲν ἀντιστοιχεῖ ἀείποτε Ἀττικῶς ἡ δίφθογγος ῃ ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἁπλοῦν φωνῆεν η, ἀποδίδει πίστιν καὶ σημασίαν, καίτοι, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἶπεν, πάντες οὗτοι πρὸ πολλοῦ ἀπέβαλον ὡς πρὸ τὰ ὀρθογραφικὰ τὸ ἀξιόπιστον αὐτῶν, εἰς τὴν **μαρτυρίαν** δ' αὐτοῦ «ἡ μέντοι παράδοσις ἔχει τὸ ι» οὐδεμίαν. Καὶ ὅμως εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ μὲν **μαρτυρία** αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ θναίσκω, μιμναίσκω ὡς Αἰολικῶν καὶ περὶ τοῦ θνῄσκω μιμνῄσκω μετὰ τοῦ ῃ ὡς Ἀττικῶν, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ τὸ θνῄσκω ἐπιστώθη καὶ ἐπιγραφικῶς καὶ διὰ τῶν ἀντιγράφων, εἶναι ἀνεπίδεκτος

ἀμφισβητήσεως, ἡ δὲ **παρατήρησις** αὐτοῦ δὲν ἐλέγχει, ὅπως λίαν κατεσπευσμένως συνεπέρανεν ὁ κ. Μωρ., ἀλλότρια τὸ θνῄσκω μιμνῄσκω τοῦ θναίσκω καὶ μιμναίσκω, πολλοῦ γε καὶ τοῦ παντὸς δεῖ. Διότι ἐκ τούτου ὅτι καθ' ἃ παρετήρησεν ὁ γραμματικός, πρὸς τὸ Αἰολ. αι ἀντιστοιχεῖ 'Αττ. οὐ μόνον ῃ ἀλλ' ἐνίοτε καὶ η, (αἰμίονος αἴμισυς, μαῖνις, μαχαίτας, Αἰσίοδος καὶ ἡμίονος, ἥμισυς, μῆνις, μαχητὴς Ἡσίοδος), δὲν συνάγεται λογικῶς, ὅπως λίαν σπεύδων συνάγει ὁ κ. Μωρ., ὅτι εἶναι ἀλλότριον καὶ δὲν συνάπτεται τὸ θναίσκω πρὸς τὸ θνῄσκω καὶ τὸ μιμναίσκω πρὸς τὸ μιμνῄσκω. Διότι τότε καὶ τὰ Αἰολ. ἐπαίνεσα, αἶρεον, αἰρέθην, αἴτεον, τᾷ βόλλαι, εἰκόσται, Μυτιλήναι κτλ. θὰ ἦσαν ἀλλότρια καὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συναφθῶσι πρὸς τὰ ἐπῄνεσα, ᾕρουν, ᾑρέθην, ᾔτουν, τῇ βουλῇ, εἰκοστῇ, Μυτιλήνῃ κλπ. (πρβλ. R. Meister, Διαλ. Α' 88). Ἡμεῖς ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν **τὴν παρατήρησιν** τοῦ γραμματικοῦ δὲν θὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ κ. Μωρ. τὸ ἄτοπον τοῦτο συμπέρασμα, ἀλλὰ θὰ ἐξετάσωμεν νὰ μάθωμεν, ἂν πρὸς τὸ βέβαιον καὶ ἀναντίλεκτον Αἰολ. θναίσκω, μιμναίσκω εὑρίσκηται παρὰ τοῖς 'Αττικοῖς ἀντίστοιχον ἐπ' ἴσης βέβαιον τὸ θνῄσκω, μιμνῄσκω (ὅπως παρὰ τὸ αἴτεον τὸ ᾔτουν, παρὰ τὸ Μυτιλήναι τὸ Μυτιλήνῃ), ἢ ἂν θνήσκω, μιμνήσκω, ὅπως παρὰ τὸ αἴμισυς τὸ ἥμισυς, παρὰ τὸ Αἰσίοδος τὸ Ἡσίοδος· οὕτω θὰ σκεφθῶμεν καὶ οὕτω θὰ ἐξετάσωμεν. 'Αφοῦ δὲ ὁμολογουμένως αἱ ἐπιγραφαὶ παρέχουσι τὸ θνῄσκω, πᾶσα ἀμφισβήτησις περὶ τούτου εἶναι ἄτοπος.

'Αλλ' ὁ κ. Μωρ. ἀνέγραψε καὶ ἄλλας λέξεις, ἐν αἷς πρὸς τὰς Αἰολ. διφθόγγους αι, οι ἀντιστοιχοῦσιν ἄλλοι ἐν τῇ 'Αττ. φθογγοι, πᾶσα - παῖσα, φημὶ - φαῖμι, μῆνις - μαῖνις, Μοῦσα - (δωρ. Μῶσα) Μοῖσα κλπ. κλπ. θέλων, ὡς φαίνεται, (λέγω, ὡς φαίνεται, διότι ἀληθῶς δὲν δύναμαι νὰ νοήσω καλῶς τί ἐσκόπει ὁ κ. Μωρ. καταλέγων ταῦτα) νὰ δείξῃ δι' αὐτῶν, ὅτι ἀφοῦ πρὸς τὰς Αἰολ. διφθόγγους ταύτας αι, οι τοσοῦτοι ἀντιστοιχοῦσιν ἐν τῇ 'Αττ. φθόγγοι, δὲν δύναται νὰ συναχθῇ συμπέρασμα περὶ τῆς 'Αττικῆς ὀρθογραφίας ἐκ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν τῇ Αἰολικῷ διαλέκτῳ, ἐν ἄλλοις λόγοις ὅτι τὸ τῆς παροιμίας πάντα μία Μύκονος! 'Αλλὰ καὶ ταῦτα ναι ἐσφαλμένα καὶ ἀμέθοδα· διότι τούτων τὰ πολλὰ εἶναι ἤδη κάλλι-

στα ἀπὸ πολλοῦ ἡρμηνευμένα καὶ ἐξηκριβωμένα. Πρόσθες ὅτι ἡμεῖς ἂν σωφρονῶμεν, καθῆκον ἔχομεν τὰ μὲν πιστούμενα οὕτω δι' ἐπιγραφῶν. διὰ μαρτυρίας τοῦ τεχνικοῦ καὶ διὰ τῶν ἀντιγράφων (ὅπως τὸ θναίσκω θνῄσκω) νὰ παραλαμβάνωμεν ὡς βέβαια καὶ νὰ μὴ κηρύττωμεν αὐτὰ ἀλλότρια· τὰ δὲ ἀνώμαλα κατὰ πρῶτον προσπίπτοντα, οἷον αἴμισυς - ἥμισυς, Αἰσίοδος - Ἡσίοδος, μαχαίτας - μαχητής, μαῖνις - μῆνις, παῖσα - πᾶσα, Μοῖσα - Μῶσα - Μοῦσα, φαῖμι - φαμὶ - φημὶ κλπ νὰ ζητῶμεν νὰ ἑρμηνεύωμεν κατὰ γνωστὰς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀρχάς, οὐχὶ δὲ νὰ συμφύρωμεν πάντα καὶ νὰ ἀνυψῶμεν εἰς δόγμα δῆθεν ἐπιστήμης τὴν ἀταξίαν καὶ ἀνεπιστημοσύνην. Καὶ ἀληθῶς οἱ ἐπιστήμονες τὸ μὲν θναίσκω θνῄσκω, μιμναίσκω μιμνῄσκω συνάπτουσιν ὡς ὁμοίως ἐσχηματισμένα καὶ μόνον διαλεκτικῶς διαφέροντα ὡς πρὸς τὸ ᾱ-η· τὰ δὲ παῖσα, Μοῖσα, λέγοισα, ταὶς τίμαις (=τὰς τιμὰς) κλπ. ἑρμηνεύουσιν ὡς προελθόντα ἐκ τῆς κατ' ἀντέκτασιν ἀπωλείας τοῦ ν, πάνσα (Κρητ.) παῖσα· τὸ δὲ φαῖμι, γέλαιμι, αἴμισυς, Αἰσίοδος κατ' ἐπένθεσιν, τὸ δὲ μαχαίτας ὡς ἐκ ῥήματος μαχαίω, καὶ τὸ μαίνις ὡς παρετυμολογηθὲν ἐκ τοῦ μαίνομαι κλπ. ὥστε ἐξισώθη τῷ μαινόλας· (πρβλ. W Schulze, Gött. Gelehrte Anzeigen 1897 σ. 904 κἑξ. Otto Hoffmann, Ἑλλην. Διαλ. Β' 420 - 1, Brugmann Ἑλλ. Γραμμ.[3] σ. 29 καὶ 69). Δύναταί τις νὰ μὴ ἀσπάζηται πάσας τὰς ἑρμηνείας ταύτας καὶ νὰ ζητῇ ἄλλας· ἠμπορεῖ μάλιστα ὁ κ. Μωρ. νὰ κηρύττῃ ὅτι ὁ χάρτης εἶναι πολυτιμότερος τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἑρμηνειῶν τούτων· ἓν μόνον δὲν δύναται, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάμνῃ, νὰ συμφύρῃ πάντα ταῦτα καὶ ἅμα νὰ φρονῇ ὅτι ταῦτα πράττων ἐργάζεται ἐπιστημονικῶς καὶ λέγει τι προσοχῆς ἄξιον.

Περὶ τοῦ μείγνυμι καὶ τίνω διδάσκει ὁ κ. Μωρ. τάδε: «Περὶ τοῦ μίγνυμι ὁ Κούρ. ἀποβλέπων εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς μεῖξαι, Μειξιάδης κλπ. δέχεται ὡς πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ λέξει τὸ ει· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν νομίζει ὅτι κακῶς ἔχει... παρ' Ἀττικοῖς τὸ μίγνυμι, μῖξις. Τὰ αὐτὰ γινώσκουσι περι τοῦ τίω, τίνω (τίνες;). Ὅτι ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ το τι βραχ εἶναι αὐτῷ ἱκανὸν τεκμήριον ὅτι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐλεπτύνθη(εἰς τι. (Σημειωτέον ὅτι ἡ τίσις ἔχει πάντοτε ι βραχὺ καὶ ὅτι ἄτι τος παλίντιτος ἀτίζω καὶ ἡ τιμὴ προδήλως ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζη

προελθόντα οὐδενὶ ἐπῆλθε νὰ γράψῃ διὰ τοῦ ει)». Δὲν θὰ θελήσω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐν ἔστεισιν ἀνεγνώσθη ἐν ἐπιγρ. Τεγέας καὶ ὅτι καθ' ἃ ἤδη ἀνωτέρω ἐλέχθη τὸ μείγνυμι ἐπιστώθη ἐπιγραφικῶς καὶ ἄλλως πολυειδῶς καὶ δὴ πᾶσα περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ συζήτησις εἶναι ἀπηγορευμένη. Τοσοῦτο μόνον λέγω, ὅστις σήμερον μετὰ τὰς τοσαύτας περὶ μεταπτώσεως (Ablaut) ἐργασίας κατορθοῖ νὰ γράφῃ καὶ πιστεύῃ τοιαῦτα, ἐκεῖνος δὲν δικαιοῦται νὰ συζητῇ περὶ γραμματικῶν φαινομένων. Ἂν ὁ κ. Μωραΐτης ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, ἂς λάβῃ τὸν κόπον, ἀφοῦ μένει ἐν Λιψίᾳ, νὰ ἐπισκεφθῇ ἕνα τινὰ τῶν κ. καθηγητῶν Brugmann. Hirt (συγγραφέα τοῦ βιβλίου, der indoger. Ablaut 1895), Windisch, Sievers, Leskien καὶ νὰ δώσῃ αὐτοῖς νὰ ἀναγνώσωσιν ἁπλῶς τὸ χωρίον αὐτοῦ τοῦτο, καὶ ἂν ὁμολογήσωσιν αὐτῷ ὅτι ταῦτα εἶναι σήμερον οὐχὶ ὀρθά, ἀλλ' ἁπλῶς **ἀνεκτά**, ὅτι ὁ διδάσκων αὐτὰ δύναται ν' ἀξιοῖ νὰ λέγηται γραμματικός. τότε ἐγὼ θὰ ὁμολογήσω δημοσίᾳ ὅτι ληρῶ, εἰ δὲ μή—

Περὶ τοῦ ἑώρακα γράφει τάδε: «περὶ τοῦ ἑώρακα διδάσκει ὁ Κούρτιος (Gr. Verb. II 152)ὅτι παρ' Ἀριστοφάνει μὲν ἀναγκάζει τὸ μέτρον ν' ἀναγινώσκωμεν ἑόρακα(1), ἀλλὰ τὸ νὰ εἰσαγάγωμεν αὐτὸ εἰς τὰ κείμενα τῶν λογογράφων εἶναι δυσχερὲς (misslich),διότι ἀπαντᾷ μὲν ἐνίοτε ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Δημοσθένους ἑόρακα, ἄλλως δὲ καὶ ῥητῶς ἐν τῷ Πλάτωνι ὑπάρχει βεβαιωμένον τὸ ἑώρακα καὶ ὑπὸ τῶν χειρογράφων καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν. Οὐδένα ἔχει λόγον νὰ γράφηται ἑώρων ἑόρακα· πρὸς τὸ ἑώρακα εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογον τὸ ἀνέῳγα». Εἰς ταῦτα παρατηρῶ ὅτι πρῶτον πλημμελῶς λέγεται ὅτι ὅμοιος τῷ ἑόρακα εἶναι ὁ παρακ. ἀνέῳγα· διότι ὁ ἀνέῳγα, ὡς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ Κόντου πρὸ τεσσαρακονταετίας ὅλης ἐδιδάχθη (Λογίῳ Ἑρμῇ 625 κέξ.), δὲν εἶναι Ἀττικὸς ἀλλὰ μεταγενέστερος· ἔπειτα ὅμοιος τῷ ἑόρακα εἶναι κατ' ἀλήθειαν ὁ ἑάλωκα μετὰ βραχείας τῆς τρίτης ἀπὸ τοῦ τέλους συλλαβῆς, παρὰ τὸ ἑάλων, ὅπως ἑόρακα παρὰ τὸ ἑώρων. Τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς τοῦ παρατατ. ἑώρων καὶ ἀορ. ἑάλων ἀπὸ τῶν παρακειμένων ἑόρακα, [illegible]κα, ἔλεγον ἐν Ἀθηνᾶς ΙΗ' σελ. 437, εὑρίσκει ὁ βουλόμε-

(1) Ο κ. Μωραΐτης παρέλιπε πρότασιν ὅλην τοῦ Κουρτίου «καὶ ὁ μόνος παρὰ κωμικοῖς ἀναντιλέκτως ἀποδεικνύμενος τύπος» (δηλ. εἶναι ὁ [illegible]α).

νος ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Knhn Τόμ. ΚΖ' σελ. 293-4. Ὁ δὲ κ. Μωρ. κατηγόρησε μὲν ἐμοῦ ῥᾳστώνην ὅτι παρέπεμψα εἰς ὀλίγα βιβλία, δὲν ἐφιλοτιμήθη δὲ νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας οὐδὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἤτοι τὸ ὀνομασθὲν περιοδικὸν καὶ μάθῃ ἐκεῖθεν τἀληθές, ἀλλ' ἀπορρᾳθυμήσας πρὸς τοῦτο προφέρεται ἡμῖν τὰ ἕωλα τοῦ Κουρτίου καὶ δὲν διστάζει νὰ ὀνομάσῃ μετ' αὐτοῦ τὸ μτγν. ἀνέῳγα ὅμοιον τῷ 'Αττ. ἑόρακα παρὰ τὰ ἀληθέστατα τοῦ Wackernagel.

Δεύτερον τὸ χωρίον τοῦ Κουρτίου, ὅπερ κακῶς ποιῶν περιέκοψεν ὁ κ. Μωρ. «μόνος ὁ τύπος **ἑόρακα** ἀποδείκνυται ἀναντιλέκτως παρὰ τοῖς κωμικοῖς ποιηταῖς», εἶναι ὄντως σπουδαῖον. Εἶναι δ' ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι ὁ κ. Μωρ. φαίνεται προτιμῶν τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀντιγράφων (ἐν τούτῳ ἐφάνησαν αὐτῷ ταῦτα νῦν ἀξιόπιστα!) τῆς ἀσφαλεστάτης ἐκ τῶν μέτρων ἀποδείξεως. Πρόσθες ὅτι ἀνακριβῶς λέγεται ὅτι διὰ τῶν γραμματικῶν πιστοῦται ὅτι παρὰ τῷ Πλάτωνι ἀνεγινώσκετο ἑώρακα· ἢ διατί δὲν παρετέθησαν αἱ μαρτυρίαι αὐτῶν; Ὅτι δὲ καὶ τἀντίγραφα τοῦ Πλάτωνος διέσωσαν πολλαχοῦ τοὺς γνησίους τύπους ἑόρακα, δύναται ἕκαστος εὐκόλως νὰ μάθῃ παρὰ Crönert 272 σημ. 1. 'Αλλὰ καὶ ἄλλοι, λέγει, ἀκολουθοῦσι τῇ παλαιᾷ γραφῇ **ἑόρακα** καὶ «ἐν ἀμφιβόλοις καὶ ἀπόροις σωφρονεῖ μᾶλλον ὁ ἐμμένων τοῖς παραδεδομένοις καὶ καθιερωμένοις ἢ ὁ εὐπετῶς κινῶν τὰ κείμενα». Καὶ ταῦτα δ' ὅμως εἶναι πολυειδῶς πλημμελῆ· πρῶτον διότι δέν μοι φαίνεται ἄξιον ἐπιστήμονος νὰ καλύπτηται ὄπισθεν ἄλλων ἐπ' ἴσης σφαλλομένων· ὁ κ. Μωρ. ὤφειλεν, ἄν, ὅπως λεγει νῦν, εὑρίσκῃ τὸ πρᾶγμα ἀμφίβολον καὶ ἄπορον, νὰ ἐκφράσῃ τοὺς λόγους τοὺς πείθοντας αὐτὸν ὅτι διὰ τοῦτον ἢ δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον δὲν εὑρίσκει τὴν ἀπόδειξιν τοῦ Wackernagel πιθανὴν οὐδὲ ἀναμφίβολον τὴν γραφὴν ἑόρακα. Ἔπειτα διότι πολλοὶ καὶ οἱ μάλιστα ὀνομαστοὶ φιλόλογοι, οἷον ὁ Κόβητος, οἱ Δινδόρφιοι, ὁ Blaydes ἤδη πρὸ 25 ἐτῶν (περὶ οὗ κακῶς διατείνεται ὁ κ. Μωρ. ὅτι γράφει ἑώρακα· ὅλως τοὐναντίον ὁ Blaydes ὑπερμαχεῖ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1882 τοῦ ἑόρακα, ὅπως ἕκαστος μανθάνει ἐκ τῶν Ποικίλ. Φιλολ. Κόντου σελ. 27), ὁ Nauck, ὁ Naber, ὁ Κόντος, ὁ Blass, ὁ Stahl καὶ ἄλλοι ἐδίδαξαν ὅτι οὕτω διὰ τοῦ ο ἐξεφέρετο ὁ χρόνος οὗτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· ἀφοῦ δὲ καὶ διὰ τῶν ἀντιγράφων πιστοῦται καὶ καθ' ἃ λέγει αὐτὸς ὁ Κούρτιος, οὗτος μόνος ὁ τύπος εἶναι παρὰ τοῖς κωμικοῖς

ἀναντίλεκτος καὶ ἀφοῦ ὑπὸ τοῦ Wackernagel ἐξηυρέθη καὶ ἐδιδάχθη ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς τῆς προσῳδίας ἐν τῷ παρακειμ. καὶ παρατατ. ἢ ἀορ., ἑόρακα ἀλλ' ἑώρων, ἑάλωκα ἀλλ' ἑάλων, οὐδεὶς δύναται πλέον ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτων, ἐκτὸς ἐὰν ἀγνοῶν τὰ πράγματα ἀρκῆται ἐν τῇ εὐώνῳ δόξῃ τοῦ συντηρητικοῦ.

Παρετήρησα ὅτι πλημμελῶς ἐξέδωκεν ὁ κ. ἐκδότης ἀσυναλείπτως τὼ υἱέε, διότι, ὡς ἔλεγον, αἱ ἐπιγραφαὶ τὸν δυϊκὸν τοῦτον ἐκφέρουσι συνῃρημένον, παρέπεμψα δὲ καὶ εἰς βιβλία ὅπου εὑρίσκονται τὰ τεκμήρια τούτου. Ἀλλ' ὁ κ. Μωρ. δὲν ἐπείσθη, διότι, ὡς λέγει, ἀνελίξας τὰ βιβλία ἐκεῖνα εὗρεν ὅτι οἱ ἐκδόται τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμματικῶν ἐκείνων συμφωνοῦσι μετ' ἐμοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Αὗται, διατείνεται, παρέχουσι μόνον σκέλΕ, ἀλύσΕ, υἱΕ, καὶ τὸ Ε τοῦτο οἱ μὲν ἄλλοι πάντες σήμερον μεταγράφουσι διὰ τοῦ ΕΙ, δύο δ' ὅμως παλαιότεροι μετέγραψαν διὰ τοῦ Η. Ἐπειδὴ δέ, ἐπιφέρει, ὁ Ἡρῳδιανὸς διδάσκει ὅτι «τὰ δύο εε εἰς η συναιροῦσιν Ἀθηναῖοι» καὶ μνημονεύει τὼ σκέλη, τὼ πρέσβη (περὶ τούτου ἰδὲ κατωτέρω), διὰ ταῦτα—διὰ ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἐσφάλην ἐγὼ καὶ οὐχὶ ὁ κ. Μωρ. Ἀλλ' εἰς ταῦτα πρῶτον παρατηρῶ, ὅτι καὶ ἂν καθ' ὑπόθεσιν τὸ Ε τὸ ἐν τῷ σκέλΕ, ἀλύσΕ κτλ. ἔδει νὰ μεταγραφῇ διὰ τοῦ η, σκέλΗ, ἀλύσΗ, καὶ ἂν προσέτι ἠλήθευε τὸ δίδαγμα τοῦ Ἡρῳδιανοῦ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὰ δύο εε εἰς η συναιροῦσι, πάλιν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ τε τεχνικοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ κ. Μωρ. οἱ Ἀθηναῖοι συνῄρουν ταῦτα, τὸ μόνον ὅπερ θὰ ἦτο πάντως πλημμελές, θὰ ἦτο τὸ υἱέε, ἤτοι τὸ ἀσυνάλειπτον τοῦ κ. Μωρ. Τοῦτο προδήλως οὔτε αἱ ἐπιγραφαὶ συνιστῶσιν οὔτε ἡ μαρτυρία τοῦ τεχνικοῦ ὅτι τὰ δύο εε συνῃροῦντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς η. Ἔπειτα διατείνομαι ὅτι, ἂν μὴ ἔσπευδεν ὑπερβαλλόντως νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰ ἀνοικονόμητα καὶ πρὸ πάντων ἂν εἶχε γνῶσίν τινα τῶν Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, οὔτε τὸ σκέλΕ, ἀλύσΕ κτλ. θα ἐτόλμα **σήμερον** νὰ μεταγράψῃ σκέλΗ, ἀλύσΗ οὔτε εἰς τὸ δίδαγμα τοῦ Ἡρῳδιανοῦ θὰ ἐπίστευεν. Διότι πρῶτον πάντες γινώσκομεν νῦν ὅτι παρ' Ἀττικοῖς τὸ εε δὲν συνῃρεῖτο εἰς η (πρβλ. φίλεε φίλει, πόλεες πόλεις, *εσεχον-*εεχον εἶχον, *τρεες τρεῖς κτλ.), καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν διδάσκοντα σήμερον τὰ ἐναντία λέγομεν παρρησίᾳ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαλαμβάνῃ περὶ γραμματικῶν φαινομένων, ὅτι δ' ἂν ἐπιμένῃ εἰς τοῦτο,

οὐδεὶς ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ τοὺς λόγους αὐτοῦ ὑπ' ὄψιν· πρβλ. περὶ τούτων Blass Γραμμ. Α 430, 440 καὶ ἰδίᾳ 441 σημ. 4, G. Meyer Γραμμ³. σ. 478 (ἐνταῦθα ἑρμηνεύεται καὶ τὼ πρεσβῆ ἐκ τοῦ πρεσβῆε τοῦ πρεσβεὺς) καὶ Brugmann 'Ελλ. Γραμμ. σ. 231, Meisterh³. σ. 132, 138, καὶ 200 (1). Καὶ δεύτερον ἤδη ὁ G. Meyer παρετήρησεν ὅτι ἐν τῇ 'Αττικῇ ἐπιγραφῇ τῇ παρεχούσῃ τὸ σκέλΕ, ζεύγΕ ὑπάρχει τὸ γράμμα Η, ἀλλὰ παριστᾷ μόνον τὸ μακρὸν ε, τὸ δὲ βραχὺ ε καὶ τὸ ἐξ ἀντεκτάσεως ἢ συναιρέσεως τῶν δύο εε προελθὸν νόθον λεγόμενον ει παριστῶνται διὰ τοῦ Ε· πρβλ. χρΗμάτων τΗς ΑθΗνᾶς, ἀλλ' ἀλύσΕς, χΕρός, ἀπΕρων κλπ. Τὸ σκέλΕ ἄρα καὶ ζεύγΕ δὲν δύνανται νὰ μεταγραφῶσι σκέλΗ, ζεύγΗ ἀλλὰ ἀναγκαίως σκέλει, ζεύγει. Καὶ τρίτον αὐτὸς ὁ 'Ηρῳδιανὸς ὁ πλημμελῶς ἑρμηνεύσας ὅπερ εὗρε σκέλη (πληθυντ. ἀριθμοῦ) καὶ ἐντεῦθεν συναγαγὼν τὸ σφαλερὸν συμπέρασμα περὶ τῆς παρ' 'Αττικοῖς συναιρέσεως τοῦ εε εἰς η, αὐτὸς ἀναφέρει (Β' 322,14 καὶ 696,1) γνησίους τοῦ δυϊκοῦ συνῃρημένους εἰς -ει τύπους, τὼ ταρίχει καὶ τούτω τὼ πόλει (Αἰσχίνου τοῦ Σωκρατικοῦ). Τὰ τοῦ κ. Μωρ. ἄρα εἶναι κατὰ πάντα τρόπον πλημμελῆ καὶ ἄτοπα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὅπως εἶναι πλημμελὴς ἡ διδασκαλία τοῦ 'Ηρῳδιανοῦ ὅτι τὰ δύο εε συνῄρουν οἱ 'Αθηναῖοι εἰς η, οὕτως εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἡ ἄλλη γνώμη αὐτοῦ ὅτι ατὰ εἰς -υς οὐ συναιρεῖται κατὰ τὴν εὐθεῖαν τῶν δυϊκῶν». Διότι καὶ τὼ υἱεῖ (ἐκ τοῦ υἱὺς) παρεδόθη ἐπιγραφικῶς, τὰ πράγματα ἄρα βοῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἐναντίου, καὶ ὁ φωνητικὸς νόμος τῆς συναιρέσεως τῶν δύο εε εἰς ει, οὐδένα λόγον ἐξαιρέσεως ἐν τούτοις ἔχει ἢ δύναται νὰ ἔχῃ. 'Αλλ' ὁ κ. Μωρ. ἐπιλαβόμενος ταύτης τῆς πλημμελοῦς ἀποδεικνυομένης ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γνώμης τοῦ παλαιοῦ γραμματικοῦ ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ γράψῃ καὶ τάδε: «'Ο 'Ηρῳδιανὸς διδάσκει ὅτι κατάληξις ι δυϊκοῦ ὀνομ. πτώσεως δὲν ὑπάρ-

(1) 'Ο Χοιροβοσκὸς διδάσκει (παρ' 'Ηρῳδιανῷ ἔνθα ἀνωτ.) «δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐν μὲν τοῖς δυϊκοῖς τὰ δύο εε εἰς η κιρνᾶται, οἷον Δημοσθένεε - Δημοσθένη, Διομήδεε - Διομήδη· ἐν δὲ τοῖς πληθυντικοῖς εἰς τὴν ει δίφθογγον, οἷον Δημοσθένεες - Δημοσθένεις, Διομήδεες - Διομήδεις· σπανίως δὲ καὶ ἐν τοῖς δυϊκοῖς, ἀλλ' εὑρίσκεται τὰ δύο εε εἰς τὴν ει δίφθογγον κιρνάμενα, οἷον ταρίχεε - ταρίχει, πόλεε - πόλει.... καὶ ἐν τοῖς πληθυντικοῖς εἰς η οἷον ἱππέες - ἱππῆς καὶ βασιλέες - βασιλῆς κλπ. κλπ.». Ὅστις σήμερον πιστεύει τὰ τοιαῦτα διδάγματα, οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μεθ' ἡμῶν πίεται ποτηρίου.

χι· πῶς συμβιβάζει πρὸς τοῦτο τὴν ἀξίωσίν του ὁ κ. Χ. νὰ γράψω υἱεῖ παρὰ τὰ χειρόγραφα χάριν ἑνὸς υἱὲ τῶν ἐπιγραφῶν; Ἔτι διδάσκει ὁ τεχνικὸς ὅτι τότε συναιρεῖται τοῦ δυϊκοῦ τὸ εε εἰς η, ὅταν ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ μακροκαταληκτῇ. Ἀλλὰ τοῦ υἱὸς ἡ γεν. εἶναι υἱέος, οὐχὶ υἱέως, ὡς καὶ ἡδέος, ταχέος, κλπ. Εἶναι δὲ τὸ υἱὸς ἐντελῶς ὁμοιοσχημάτιστον τοῖς εἰς -υς. Ὀνομαστικὴ υἱὺς (πλεονάκις ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ἀπαντῶσα), γεν. υἱέος, δοτ. υἱεῖ, αἰτ. υἱύν, πληθ. υἱεῖς, υἱέων υἱέσι υἱέας. Καὶ δυϊκὸς ἄρα υἱέε υἱέοιν ὡς ἡδέε ἡδέοιν. Λέγω τι ἢ οὐδὲν λέγω; Καὶ ἂν λέγω τι, τότε τὸ ἓν καὶ μοναχὸν ΗΥΙΕ τῶν ἐπιγραφῶν ἐνδέχεται ια μὴ εἶναι οὔτε υἱεῖ οὔτε υἱῆ ἀλλ' υἱέε, παραλειφθέντος τοῦ ἑτέρου ε δι' ἁμαρτίαν τοῦ λιθοξόου».

Διαβεβαιῶ τὸν κ. Μωρ. ὅτι οὐδὲν λέγει. Ὁ Ἡρῳδιανὸς κάλλιστα παρατηρεῖ ὅτι ἡ ὀνομ. καὶ αἰτ. τοῦ δυϊκοῦ καταλήγει εἰς ᾱ -ω καὶ ἐν τοῖς τριτοκλίτοις εἰς -ε, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ι, τὼ κόρα, τὼ ὀφθαλμώ, πόδε, ὄσσε, κλπ. Ἀλλ' ἂν τὸ -ε τῆς καταλήξεως τοῦτο προηγουμένου ἄλλου ὁμοίου φωνήεντος συνῃρεῖτο μετ' αὐτοῦ εἰς ει (ὅπως καὶ μετὰ τοῦ η εἰς η, πρεσβηε-πρεσβη, πρβλ. καὶ ηέλιος-ηλιος, ζηετε-ζητε, τιμηεντα-τιμηντα), οὔτε ὁ Ἡρῳδιανὸς ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος αὐτοῦ οὔτε ἀληθῶς ἔληγον τὰ τοιαῦτα εἰς ι, διότι, ὡς γνωστόν, τὸ ἐκ τῆς συναιρέσεως τοῦ διττοῦ εε προελθὸν ει οὔτε δίφθογγος τῷ ὄντι ἦτο οὔτε ι περιεῖχεν. Καὶ ἡ παρατήρησις δὲ τοῦ γραμματικοῦ ὅτι τότε συναιρεῖται τοῦ δυϊκοῦ τὸ εε, ὅταν ἡ γεν. τοῦ ἑνικοῦ μακροκαταληκτῇ, δὲν ἀποτελεῖ κατ' ἀλήθειαν κώλυμα τῆς συναιρέσεως. Διότι ἡ συναίρεσις ἢ ἡ μὴ συναίρεσις ἑκάστου τύπου δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τούτου ὅτι ἄλλος τύπος περατοῦται εἰς βραχὺ ἢ εἰς μακρὸν φωνῆεν ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως τῶν φθόγγων αὐτοῦ. Ἂν ἄρα συμβαίνῃ νὰ συναιρῆται τὸ τοῦ δυϊκοῦ εε ὅταν ἡ ἑν. γεν. μακροκαταληκτῇ, αὐτὸ εἶναι ὅλως τυχαῖον, τὰ δύο ταῦτα φαινόμενα δὲν συνδέονται πρὸς ἄλληλα ὡς αἴτιον καὶ ἀποτέλεσμα. Καὶ δῆλον ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ υἱέος ἀλλὰ τὼ υἱεῖ. Ὁ κ. Μωρ. ἐνόμισεν τὸ ὄνομα υἱύς, ἅτε εἰς -ὺς λῆγον καὶ κλινόμενον καθόλου ὡς τῷ ὀξύς, ἡδὺς κλπ διαφεύγει τὴν συναίρεσιν ἐν τῷ δυϊκῷ, ιέε, ὅπως διατείνεται, ἐλέγετο ἡδέε, ἡδέοιν. Ἀλλὰ διὰ ν ἐλέγχεται ἀγνοῶν κατ' ἀλήθειαν πότε τὰ εἰς -υς ταῦτα ὑπό-

κεινται τῇ συναιρέσει καὶ πότε φεύγουσιν αὐτήν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐδιδάχθημεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Wackernagel, Kuhn Περιοδικῷ Τόμ. ΚΕ΄ σ. 265 κέξ. (ἔτ. 1881) ὅτι τὸ ε+ι καὶ τὰ ὅμοια φωνήεντα καὶ δὴ καὶ τὰ εε, συνῃροῦντο ἐπὶ πάντων καὶ τῶν εἰς -υς καὶ τῶν εἰς -ης κλπ. ληγόντων ὁμοίως, μόνον δὲ ὅτε προηγεῖτο λεπτὸν φωνῆεν, οἷον ι, ε, καὶ εἵπετο ἁδρότερον, οἷον ο, α, ω, τότε διετίθεντο διαφόρως τὰ εἰς -υς, καὶ καθόλου ὅσα ἄλλοτε μεταξὺ τοῦ ε καὶ α, ο, ω εἶχον F, ἀπὸ τῶν ἄλλων, ὅσα μεταξὺ τοῦ ε καὶ ο, ω, α εἶχον ἄλλοτε s ἢ j· τούτου δ' ἕνεκα ἐλέγετο τοῦτο μὲν ἡδέος ἡδέων ἡδέα, θέω θέουσι θέομεν κλπ., τοῦτο δὲ εὐτυχοῦς εὐτυχῶν εὐτυχῆ, φιλῶ, φιλοῦμεν φιλοῦσιν. Παρὰ ταῦτα δ' ὅμως ἀεὶ ὁμοίως ἡδέϊ ἡδεῖ, ἡδέες ἡδεῖς, πλέεις-πλεῖς κττ. ὅπως καὶ εὐτυχέϊ-εὐτυχεῖ, εὐτυχέες εὐτυχεῖς, φιλέεις-φιλεῖς. Καθ' ὃν ἄρα τρόπον τὸ ε+ι καὶ τὸ ε+ε συνῃρέθη ἐν τῷ ἡδεῖ, οἱ ἡδεῖς, γλυκεῖ γλυκεῖς, πλέετε πλεῖτε, κλπ., οὕτω συνῃρεῖτο καὶ ἐν τῷ δυϊκῷ καὶ μάλιστα εἰς ει, τὼ υἱέε-υἱεῖ, ὅπως καὶ ἀλύσεε ἀλύσει, ζεύγεε-ζεύγει. σκέλεε-σκέλει, πόλεε-πόλει, ταρίχει. Οὐδεὶς δὲ βλέπει διατί ἐν τούτοις ἔμελλεν ἡ συναίρεσις νὰ παραλειφθῇ ἢ τὰ δύο εε νὰ συναιρεθῶσιν εἰς -η, ὅπως ὁ κ. Μωρ. πιστεύει.

Ἄξιον παρατηρήσεως φαίνεται καὶ τόδε ὅτι ὁ τεχνικὸς τὴν μὲν συναίρεσιν τοῦ εε εἰς ει πιστοῖ διὰ τοῦ πληθ. Δημοσθένεες Δημοσθένεις, Διομήδεες Διομήδεις καὶ προσέτι διά τινων δυϊκῶν προσηγορικῶν ὀνομάτων, ταρίχει, πόλει, ἅτινα βεβαίως εὑρέ που· τὴν δὲ συναίρεσιν τοῦ εε εἰς η ἐπιχειρεῖ νὰ δείξῃ διὰ τοῦ δυϊκοῦ, Δημοσθένεε Δημοσθένη. Διομήδεε Διομήδη, οὓς ἀναντιλέκτως οὐδέποτε οὐδαμοῦ εὗρεν οὐδ' ἠδύνατο νὰ εὕρῃ, ἀλλὰ πάντως ἔπλασε χάριν τῆς ἀτόπου θεωρίας αὐτοῦ, καθ' ἣν ἄλλως συναιρεῖται τὸ εε ἐν τῷ δυϊκῷ καὶ ἄλλως ἐν τῷ πληθυντικῷ. Καὶ ἐπὶ μόνα ταῦτα ἂν προσεῖχε προσηκόντως ὁ κ Μωρ., θὰ ἐπείθετο περὶ τῆς πλημμελείας τῶν λεγομένων καὶ δὲν θὰ ἐπανελάμβανεν αὐτά. Ἀλλὰ καὶ τόδε εἶναι ἄξιον ἰδίας παρατηρήσεως ὅτι αὐτὸς ὁ κατηγορῶν ἐμοῦ ῥᾳστώνην ὅτι δὲν παρέπεμψα εἰ μὴ εἰς ὀλίγα βιβλία καὶ ὅτι κατέγνων αὐτοῦ μετ' ἐλαφρότητος (περὶ τούτου ἰδὲ κατωτ.), δὲν παρετήρησεν ὅτι ἂν ὄντως ἔκειτο τὸ υἱΕ ἀντὶ τοῦ υἱΕΕ κατ' ἀβλέπτημα τοῦ χαράκτου, ὡς λέγει, ἔδει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ αὐτὸ ἁμάρ-

τημα ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλύσΕ, σκελΕ, ζεύγΕ. Ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν ἐπολυπραγμόνησεν ἐπειγόμενος ὡς φαίνεται, νὰ οἰκονομήσῃ ὁπωσδήποτε τὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ υἱέε, διὸ καὶ περιέπεσεν εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦτον τῶν ἀτοπημάτων.

Τῆς σπουδῆς ταύτης πρὸς στιγμιαίαν ἐξοικονόμησιν τῶν πραγμάτων, καταντῶσαν εἰς ἐπιπολαιότητα, ἵνα μή τι χεῖρον εἴπωμεν, ἔχει τις καὶ ἄλλα μαρτύρια νὰ καταλέξῃ. Ἀναγράφω ἕν: Θέλων νὰ πείσῃ ὅτι ἡ ὀρθογραφία τοῦ σῴζω εἶναι, ὡς λέγει, νεόρρυθμος καὶ ὅτι οἱ συντηρητικοὶ διατηροῦσι τὴν ἄνευ τοῦ ὑπογεγραμμένου ι γραφήν, μόνοι δὲ οἱ καινοτόμοι γράφουσι σῴζω, διατείνεται ὅτι καὶ ὁ David Holmes ἐν τῷ Index Lysiacus (λεξ. 1895) γράφει οὕτως ἄνευ τοῦ ι, σώζω. Ἀλλ' ὅσοι δὲν ἔρριψαν μόνον ἐπιπόλαιον βλέμμα ἐπὶ τὰς ἀναγεγραμμένας ἐν τῷ Πίνακι λέξεις ἀλλ' ἔλαβον τὸν κόπον νὰ διέλθωσι καὶ τὴν praefatio τοῦ βιβλίου, ἐν ᾗ ἐκτίθενται αἱ ἀρχαὶ αἷς ἠκολούθησεν ὁ συντάξας τὸν Index ἐκεῖνον, γινώσκουσιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔλαβεν ὡς βάσιν εἰς σύνταξιν τοῦπίνακος αὐτοῦ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Scheibe ὅπως αὕτη εἶχεν ἐκδοθῆ· τῶν λέξεων ἄρα καὶ τύπων ταύτης, ὅπως φέρονται ἐν αὐτῇ, τὸν πίνακα συνέταξεν, διαρρήδην δ' ὅμως ὁμολογεῖ ὅτι πάντες νῦν εἶναι σύμφωνοι ὅτι πολλοὶ τῶν τύπων τούτων πλημμελῶς εἶχον ὑπὸ τοῦ Scheibe ἐκδοθῆ. «Ceterum, λέγει, ita me exemplo Scheibiano addixi *ut ne ea quidem corrigerem quae non recte ab eo scribi hodie* **inter ommes constat,** *ut infinitivum* σιωπᾷν *cum iota aut* ἄστεος; *neque enim* κτλ.». Κάκιστα ἄρα προσάγεται ὁ Holmes μάρτυς ὑπὲρ τοῦ σώζω ὑπὸ τοῦ κ. Μωρ. Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐ μόνον ὁ Holmes διδάσκει ὅτι κατὰ κοινὴν πάντων ὁμολογίαν οὐκ ὀρθῶς ἔγραφέ τινα καὶ δὴ καὶ τὸ σώζω ὁ Scheibe, ἀλλὰ καὶ ὁ Sigmundus Preuss ἐν Index Isocrateus σελ. 87 (ἔτ. 1904) γράφει σῴζω. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα παρέβλεψεν ὁ κ. Μωρ. ἐπειγόμενος, ὡς φαίνεται, νὰ δικαιολογήσῃ τὰ ἀδικαιολόγητα.

Περὶ τῆς γραφῆς Ποτίδαια διδάσκει τάδε: «Περὶ τῆς γραφῆς Ποτιδαίας ἤμην ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροπος διὰ τὴν πρὸς τὴν Ποσειδῶνα συγγένειαν τῆς λέξεως. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος παρήχθησαν τὰ Ποσίδειον καὶ Ποσιδεὼν καὶ Ποσιδηιὼν κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ σεβασθῶ τὴν τῶν ἀντι-

γράφων παράδοσιν». Παράδοξον πρᾶγμα συμβαίνει ἀληθῶς εἰς τὸν κ. Μωρ.· ἐπιχειρεῖ νὰ δικαιολογηθῇ καὶ δείξῃ ὅτι ὀρθὰ λέγει, καὶ ἀκριβῶς ἡ δῆθεν ἀπόδειξις τῆς ὀρθότητος τῶν λόγων του εἶναι ὁ τρανότατος ἔλεγχος αὐτῶν. Τοῦτο εἴδομεν μέχρι τοῦδε πανταχοῦ, τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ ἐν οἷς γράφει ἀπολογούμενος περὶ τοῦ Ποτίδαια. Διότι πρῶτον ὅταν ἔχωμεν Ἀττικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ε' αἰῶνος π.Χ. ἐν αἷς τὸ Ποτείδαια κεῖται ἀναντίλεκτον, τῶνδε, **Ποτει-δαίας** δ' ἀμφὶ πύλας ἐ[δάμεν], πρόσθε **Ποτειδαίας** Hοὶ θάνον ἐν πρ[ομάχοις] κλπ., τότε δὲν εἶναι οὐδεμία ἀνάγκη νὰ εἴμεθα ἐπὶ μακρὸν ἀμφίρροποι περὶ τῆς ὀρθογραφίας τῆς λέξεως. Εἶναι δὲ ἐσχάτη ἀτοπία καὶ ἀμεθοδία νὰ παραβλέπηται μὲν ἡ μαρτυρία τῶν ἐπιγραφῶν, προκρίνηται δὲ ἡ τῶν ἀντιγράφων καὶ ταῦτα ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ὅστις ἀνωτέρω ἐκήρυξεν ὅτι ταῦτα ἀπέβαλον ἀπὸ πολλοῦ τὸ ἀξιόχρεον αὐτῶν. Ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ τούτων ὁ κ. Μωρ. ἐλέγχεται πάλιν οὐδεμίαν ἔχων ἰδέαν τῶν φαινομένων τῆς μεταπτώσεως. Διότι προφανῶς οἱ τύποι ΠοσΟΙδᾶνος ΠοσΕΙδῶν ΠοσΙδήιον, **οι** | **ει** | **ι**, ὁμοιότατοι ὄντες τοῖς οἶδα εἰδέω εἰδείην ἴσθι ἴδμεν, ἔοικα ἔϊγμεν, αϊκὴς εἴκω εἰκὼν κττ., πείθουσι πάντα ὅτι ἐν τούτῳ πρόκειται περὶ μεταπτωτικῶν φαινομένων. Ἀλλ' εἰ καὶ πάντες οἱ τύποι οὗτοι καὶ ἄλλοι ἀκόμη (πρβλ. Ahrens, Kleine Schriften σ. 390 κἑξ. καὶ G. Meyer Ἑλλ. Γραμμ.[3] σ. 388) προῆλθον πάλαι ποτὲ μεταπτωτικῶς ἐξ ἑνὸς ἀρχαίου, ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἡμεῖς εὑρίσκομεν ἕκαστον τούτων ἐκφερόμενον ἑκασταχοῦ καθ' ἕνα μόνον τρόπον· θὰ ἔλεγε δὲ ἐσχάτως ἄτοπα, ἄν τις διισχυρίζετο ὅτι, ἐπειδὴ πάντα ταῦτα παράγονται ἐκ τοῦ ὀνόματος ΠοτειδάϜων καὶ εἴκω, ἠδύνατο νὰ γράφῃ κατὰ βούλησιν καὶ Ποσιδάων Ποσιδώνιος καὶ Ποτειδανία Ποσειδήιος κλπ. ἢ εἶδα ἀντὶ οἶδα, οἰδείην ἀντὶ εἰδείην, εἶσθι ἢ οἶσθι ἀντὶ ἴσθι, ἔεικα ἔειγμεν ἀντὶ ἔοικα ἔϊγμεν, οἰκὼν ἢ ἰκὼν ἀντὶ εἰκὼν κλπ. κλπ. Διότι προδήλως οὐχὶ ἡ κοινὴ καταγωγὴ πάντων τούτων ἀλλ' ἡ χρῆσις ἑκάστου καὶ ἑκασταχοῦ ὁρίζει καὶ ἐπιβάλλει τὴν ὀρθογραφίαν αὐτοῦ. Τοῦτο φαίνεται τοσοῦτον στοιχειώδης ἀλήθεια ὥστε θὰ ἦτο βεβαίως περιττὸν καὶ νὰ λεχθῇ, ἂν μὴ ὁ κ. Μωρ. ἐξηλέγχετο, δι' ὧν ὑπερασπίζων τὸ πλημμελὲς τῶν ἀντιγράφων Ποτίδαια λέγει, ὅτι ἀγνοεῖ ἀτυχῶς αὐ-

τήν. Λοιπὸν καὶ πάλιν ἀναγκάζομαι νὰ ἐπαναλάβω ὅτι εἰς ἐκεῖνον ὅστις οὕτω περιφανῶς ἐξελέγχεται ἀγνοῶν τὰ στοιχειώδη ταῦτα τῆς γραμματικῆς διδάγματα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συζητῇ περὶ γραμματικῶν φαινομένων· τοῦτο ὀφείλει νὰ πεισθῇ ὁ κ. Μωρ. καὶ ἀντὶ νὰ διατείνηται ὅτι ἐμελέτησε δεκαπλάσια τῶν ὑποδειχθέντων, ὅτι ἦν ἐπὶ πολὺ ἀμφίρροπος. ὅτι ἔσχε ῥιπτασμούς, ὅτι ἔχει τὸ θάρρος ν' ἀποφαίνηται οὕτω κλπ. κλπ., ὀφείλει δυοῖν θάτερον, ἢ νὰ φροντίσῃ πρῶτον νὰ μελετήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μάθῃ τὰ πράγματα, ἢ νὰ παύσῃ διακηρύττων τὰ ἄτοπα ταῦτα, διότι ἐπὶ τέλους εἶναι καὶ ἐντροπή.

Ὁ κ. Μωρ. γράφει ὅτι «ὁ κ. Χ. δὲν θὰ ἔστεργέ ποτε νὰ καταγνώσῃ Γερμανῶν λογίων ὅτι μὲ τόσην ἐλαφρότητα κατέγνωσε τοῦ Ἕλληνος, ἄγνοιαν τῶν 4 ἢ 5 ἐκείνων βιβλίων ἐξ ὧν προρρέουσι τὰ νάματα τῆς νεορρύθμου ὀρθογραφίας;». Σφάλλεται ὁ κ. Μωρ. φρονῶν ὅτι ἐγὼ προκειμένου περὶ ἀληθείας θὰ ἐκράτουν δύο μέτρα καὶ δύο σταθμὰ κατὰ λόγον τῆς ἐθνικότητος τοῦ κρινομένου, νομίζω δὲ ὅτι καὶ ὁ μέχρι τοῦδε βίος μου δὲν παρέχει περὶ τούτου τεκμήρια. Λοιπὸν ἔστω βέβαιος ὁ κ. Μωρ. ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θὰ κατεγίνωσκον ὁμοίαν ἄγνοιαν παντὸς ἄλλου καὶ Ἕλληνος καὶ Γερμανοῦ καὶ Γάλλου, ἄν τις τούτων ἐφωρᾶτο μὲν ἀγνοῶν οὐ μόνον τὰ ἐν ἐπιστημονικοῖς περιοδικοῖς καὶ ἄλλοις ἀπροσιτωτέροις εἰς πολλοὺς βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς προχειροτάτοις καὶ στοιχειωδεστάτοις, ὅπως δυστυχῶ ἐλέγχεται ὁ κ. Μωραΐτης, ἅμα δ' ἐφαίνετό μοι ὅτι ἀποφαινόμενος οὕτω μεθ' ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας περὶ ὧν κατ' ἀλήθειαν ἠγνόει, ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνοι ἐσφάλησαν μὲν ἔνια ὡς ἄνθρωποι, δὲν ἤνοιξαν δ' ὅμως καὶ δεκάπηχυ στόμα διασύροντες καὶ χλευάζοντες ὅσα ἠγνόουν, διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲν περὶ αὐτῶν ἐγὼ εἶπον. Ὁ δὲ κ. Μωρ., ὅλως τἀναντία, φωρᾶται μὲν ἀγνοῶν καὶ πλημμελῶς διδάσκων αὐτὰ τὰ πάγκοινα σήμερον, ἐκφράζεται δὲ ἀπρεπῶς περὶ ἀνδρῶν πλεῖστα κατορθωσάντων ἐν τῇ ιστήμῃ καὶ νῦν τέλος ἀγωνίζεται καὶ ταῦτα οὐδενὶ σὺν κόσμῳ νὰ ευτελίσῃ τὰ τῶν νεωτέρων διδάγματα, ἃ κατ' ἀλήθειαν τελείως νοεῖ γράφων: νάματα τῆς νεορρύθμου ὀρθογραφίας,...
ὑπάρχουσι γραμματικοὶ οὔτε τρίτοι οὔτε τέταρτοι οὔτε

δωδέκατοι οὔτ' ἐν λόγῳ οὔτ' ἐν ἀριθμῷ, οἵτινες ἄγονοι ὄντες γενναίων ἐπιστημονικῶν κυημάτων τρέπονται ἐπὶ τὰ ῥαθυμότατα, ἐπιλαμβάνονται παντὸς ἰῶτα καὶ πάσης κεραίας καὶ ἐπιχειροῦσι μετὰ θορύβου καὶ ἀλαλητοῦ, ὡς ἐν τούτῳ οὔσης τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, νὰ κινῶσι τὰ καθεστῶτα περὶ τοὺς τύπους καί τὴν ὀρθογραφίαν. θαρροῦντες μὲν ἐπὶ τῷ ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δυσεξέλεγκτα, ἀγαπῶντες δὲ ἂν ἐπὶ βραχὺν χρόνον γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν ὡς πρωταγωνιστῶν ἐν τῷ καινοτόμῳ κινήματι κτλ. κτλ.». Διὰ ταῦτα καὶ πρῶτον παρετήρησα αὐτῷ, καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς εὐλαβείας, τὸ ἄδικον αὐτοῦ καὶ νῦν ἠναγκάσθην νὰ ἐπανέλθω ἀκριβέστερον ἐπὶ τὸν ἔλεγχον τῶν πολλῶν καὶ πολυειδῶν σφαλμάτων αὐτοῦ. Ἂν δὲ ἐγὼ κατέγνων αὐτοῦ ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων τούτων μετ' ἐλαφρότητος, ὡς διατείνεται νῦν, ἢ ἂν μᾶλλον αὐτὸς ἐπεχείρησε καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πλάτωνος πρότερον καὶ τὴν δικαιολογίαν αὐτοῦ νῦν μετ' ἀσυγγνώστου ἀληθῶς ἐλαφρότητος, καθὼς καὶ ἂν ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε μόνον βιβλίων ἢ ἐκ παμπόλλων, ἐκ φιλολογίας ὅλης πηγάζωσι τὰ νέα διδάγματα, ἢ ὅπως ἐπὶ διασυρμῷ λέγει, απρορρέουσι τὰ νάματα», καὶ ἂν τέλος εἶναι νεόρρυθμος ὀρθογραφία ἡ διδασκαλία τοῦ Βαλκεναρίου, τοῦ Pierson, τοῦ Buttmann, τοῦ Bekker κλπ. κλπ. ὅπως διατείνεται καὶ ὅπως ἐπιγράφει τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, τὴν περὶ τούτων κρίσιν καταλείπω θαρρούντως εἰς τὴν εὐθυκρισίαν τῶν ἀναγνωστῶν.

Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐνῷ τοσοῦτον ἀδίκως ἐπιτίθεται καὶ κατηγορεῖ, κατορθοῖ ἐν ταὐτῷ καὶ νὰ παραπονῆται ὅτι ἐγενόμην κατήγορος μᾶλλον ἢ κριτὴς αὐτοῖ. Ἀλλὰ καθὰ ἤδη ἐν ἀρχῇ ῥητῶς εἶπον, καὶ ὅπως σαφῶς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς **Ἀδίκου μομφῆς ἔλεγχος** δηλοῦται, ἐγὼ δὲν ἠθέλησα νὰ γράψω κρίσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ (1), ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἐξελέγξω καὶ ἀποκρούσω ἄδικον κατηγορίαν. Πάντα ἄρα ὅσα νῦν περὶ τοὐναντίου διατείνεται εἶναι ἀλλότρια.

Ἐπειδὴ παρετήρησα ὅτι εἰ καὶ διισχυρίζεται ὅτι κατήρτισε τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ καθ' ἃ ἐλλόγιμοι γραμματικοὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐδίδαξαν, ἐξέδωκεν ἄλλα τε οἷον ἑώρακα

(1) Κρίσιν ἐκτενῆ τοῦ βιβλίου θέλει δημοσιεύσει προσεχῶς ἡ Ἀθηνᾶ.

κτλ. καὶ πόματα ἀντὶ πώματα, καὶ ἐπειδὴ ὡς φαίνεται, ἐν τούτῳ οὐδεμίαν εὕρισκεν ὑπεκφυγήν, ὁμολογεῖ μὲν τὸ σφάλμα, γράφει δὲ πρὸς δικαιολογίαν τάδε: «Μόνον τὸ πόματα ἐγράφη παρὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. Τὸ κείμενον ἐξετυπώθη ἐκ τοῦ κειμένου τῆς τοῦ Ἑρμάννου ἐκδόσεως ἐπιδιωρθωμένον ὑπ' ἐμοῦ κατὰ τὰ ἐμοὶ δοκοῦντα, παρέβλεψα λοιπὸν τὸ πόματα... Ἡ ἀπ' Ἀθηνῶν ἀπόστασις τῆς Λειψίας καὶ πολλαὶ ἄλλαι συντυχίαι δυσπάλαιστοι καθίστων μοι δυσχερεστάτην τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐκτυπώσεως». Ἀλλὰ πρῶτον ἀπορεῖται διατί νὰ μὴ παραλάβῃ τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἐξ ἄλλης ἐκδόσεως οἷον τῆς Διδοτείου (ἐκδοθείσης πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος, τῷ 1856) ἥτις ἔχει τὸ ὀρθὸν **πώματα** ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ (σ. 283), ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς στερεοτύπου Teubner ὑπὸ Mart. Wohlrab, ὥστε ἡ Ἑλληνικὴ καὶ χάριν τῶν Ἑλλήνων γενομένη μεγάλη ἔκδοσις νὰ μὴ ὑπολείπηται καὶ αὐτῶν τῶν στερεοτύπων Teubner. Ἔπειτα ἀφοῦ ἔλαβεν ὡς βάσιν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Hermann καὶ ἐπιδιώρθωσεν, ὡς λέγει, αὐτήν, πῶς δὲν παρετήρησεν ὅτι ὁ Hermann πολλαχοῦ τοῦ Πλάτωνος ἐξέδωκεν ὀρθῶς, οἷον Πολιτ. Γ 406ᵃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ δὲν κατέστη οὕτω προσεκτικός, ὥστε καὶ κατ' ἀρχὰς νὰ διορθώσῃ ὄντως καὶ κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ μάλιστα ἐπὶ τοῦτο; Ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι ἐπὶ λέξεις μὲν καθ' ἕνα μόνον ἀεὶ γραφομένας τρόπον, οἷον ἐπειδή, δάνειον, ἄνθρωπος, σῶμα κλπ. κλπ. δυνατὸν νὰ ἐπιστήσω ὀλίγον τὴν προσοχήν μου κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, ἐπὶ λέξεις δ' ὅμως πλημμελῶς ἄλλοτε γραφομένας, οἷον φιλόνικος, τεῖσαι, μεῖξαι, ἑόρακα, πώματα κλπ. προσέχω πλεῖστον. Μετὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ: «ἐλπίζω ὅτι θὰ φανῶ ἐπιεικέστερος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μου, ἐὰν παραλαμβάνων συνήγορον αὐτὸν τὸν κατήγορόν μου εἴπω μετ' αὐτοῦ (Ἀθηνᾶς Τόμ. ΙΖ' σ. 236) ἀπολογούμενος «ὅτι οὐχὶ τυχαῖοί τινες ἀλλ' ἄνδρες πρῶτοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς γλώσσης ἀποδέχονται αὐτὰ καὶ τέλος, ὅταν τις συναμαρτάνῃ μετ' ἀνδρῶν πρώτων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ ἂν ἀκόμη πράγματι ἁμαρτάνῃ, δὲν εἶναι ἄξιος μεγάλης κατακρίσεως»· ἀλλ' ἀπαράβλητα παραβάλλει ὁ κ. Μωρ. Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ ἐμοῦ ὁ λόγος ἦν περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ μετανάστης-εὔω, ὃ ἄλλοι μὲν ... τοῦ μετα+νάστης, ἄλλοι δὲ οἷον ὁ J. Schmidt, W. Schulze ... κ.π. μετὰ τοῦ Εὐσταθίου πρὸς τὸ μετανίστασθαι, μετανάστα-

σις συνάπτουσιν· ἀμφότεραι δὲ αἱ ἐτυμολογίαι αὗται εἶναι ἐξ ἴσου δυναταί. Ἐγὼ ἠκολούθησα τὴν ἐκ τοῦ μετανίστασθαι, ἐντεῦθεν ἐψέχθην ἀτόπως ὑπὸ ἄλλου, γινώσκοντος μόνην τὴν ἑτέραν. Διὰ ταῦτα ἀπαντῶν ἔλεγον ὅτι, ἀφοῦ δύο ἐξ ἴσου δυναταὶ ἐτυμολογίαι ὑπάρχουσι, καὶ τὴν ψεγομένην ἄνδρες πρῶτοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς γλώσσης ἀποδέχονται, δὲν εἶναι ἄξιος μεγάλης κατακρίσεως ἐκεῖνος, ὅστις μετ' αὐτῶν ἀσπάζεται αὐτήν, καὶ ἂν ἀκόμη πράγματι ἁμαρτάνῃ. Ἐν οἷς δ' ὅμως φωρᾶται σφαλλόμενος ὁ κ. Μωρ., δὲν πρόκειται περὶ ἐτυμολογίας, πράγματος δηλ. οὐχὶ σπανίως ἀμφιβόλου καὶ διττὰς ἢ καὶ πλείονας ἑρμηνείας ἐπιδεχομένου, (πρβλ. ὅσα λέγει ὁ κ. Walde ἐν τῷ Ἐτυμολ. Λεξ. τῆς Λατ. σελ.... ς' «δὲν θὰ εὕρῃ θαυμαστὸν ὅστις ἐνθυμεῖται, ἡλίκην σημασίαν ἔχουσι καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν ἐτυμολογικοῖς ζητήμασιν ἀναγκαίως ὑποκειμενικαὶ ἕξεις τοῦ σκέπτεσθαι...»), ἀλλὰ περὶ παραδόσεως καὶ ταύτης ἐξηκριβωμένης ὡς πρὸς ταῦτα ἃ ἁμαρτάνει (ἑόρακα, Ποτείδαια, πώματα, θνῄσκω κλ.). Πρόσθες ὅτι οἱ σπουδαιότατοι φιλόλογοι οἷον Κόβητος, Nauck. οἱ Dindorf, Blaydes. Jebb, Blass. Stahl.Κόντος, Herwerden. Meineke, Kaibel. Wilamowitz. Sandys. Usener, Smyth. Crusius, Goodwin κλπ. ἐδίδαξαν ἢ καὶ νῦν ἔτι διδάσκουσι τα ὀρθά, ὥστε δὲν δύναται κατ' ἀλήθειαν ὁ κ. Μωρ. νὰ διατείνηται ὅτι συναμαρτάνει μετ' ἀνδρῶν πρώτων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ὁμοίως δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τὸ «καὶ ἂν ἀκόμη πράγματι ἁμαρτάνῃ», διότι τὰ σφάλματα αὐτοῦ εἶναι αὐτόδηλα καὶ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τούτων τὸ ἄν, καθότι οὐδεμίαν ἐπ' ἀληθείας ἐπιδέχονται ἀντίρρησιν. Λοιπὸν ἂς μὴ ζητῇ νὰ παραλάβῃ ἐμὲ συνήγορον τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων, διότι τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐκεῖ εἰρημένα δὲν ὠφελοῦσιν αὐτόν, ἐκτὸς ἐὰν παρερμηνεύῃ αὐτά, ὅπερ οὐ δίκαιον οὐδ' ἐπιτετραμμένον.

Βλέπων ὅτι ὁ κ. Μωρ. ἀντέτασσεν ἀρχαιοτέρους καὶ νεωτέρους γραμματικοὺς καὶ ἐκείνους μὲν ἐκάλει ἐλλογίμους, περὶ τούτων δὲ ἐξεφράζετο λίαν ἀπρεπῶς καὶ ἀδίκως, (γυναικεία κόμμωσις, μετ' ἐλαφροτέρας συνειδήσεως κλπ.), εἶπον ἐπὶ λέξει ὅτι: «Τοιαῦτ ι ἐκφράσεις δὲν εἶναι δίκαιον καὶ πρέπον νὰ ἐκφέρωνται ἄνευ ἀναντιλέκτων ἀποδείξεων ἐναντίον ἀνδρῶν λογίων τοσαῦτα μοχθησάντι πρὸς ἐξακρίβωσιν παμπόλλων φαινομένων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσση

Πρὸς τοὺς ἄνδρας τούτους ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἂν πράγματι ἔχωμεν σαφῆ συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἑνότητος μετὰ τῶν ἀρχαίων καὶ δὴ ἂν θεωρῶμεν τὰ συγγράμματα ἐκείνων ὡς ἐθνικὴν ἡμῶν κληρονομίαν (1), πρὸς τοὺς ἄνδρας τούτους, λέγω, ὀφείλομεν ἡμεῖς εὐγνωμοσύνην, ἐφ' οἷς μετὰ θαυμαστῆς ἀληθῶς ἐπιμελείας καὶ εὐφυΐας ἐξεῦρον καὶ ἐδίδαξαν ἡμᾶς περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν, οὐχὶ δὲ νὰ κατηγορῶμεν αὐτοὺς ἀναιτίως, νὰ βασκαίνωμεν σχεδὸν εἰπεῖν καὶ ἀδικῶμεν δι' ὑπερβολῶν, δι' ἀτόπων παρομοιώσεων, δι' ἀναλήθων καὶ προσβλητικῶν ἐκφράσεων. Διότι ταῦτα ποιοῦντες ἀποδεικνύομεν σαφῶς ὅτι δὲν ἔχομεν συναίσθησιν οὔτε τῆς εὐγενοῦς κληρονομίας ἣν παρὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων ηὐτυχήσαμεν νὰ λάβωμεν, οὔτε τῆς θαυμασίας ἐργασίας ἣν οἱ τῆς Ἑσπερίας γλωσσοδῖφαι κατέβαλον καὶ ἀεὶ καταβάλλουσιν ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως καὶ ὀρθῆς κατανοήσεως τῆς κληρονομίας ταύτης».

Ταῦτα παραθεὶς ὁ κ. Μωρ. διατείνεται ὅτι: «Χρειάζεται πολλή τις συλλογιστικὴ δολιχοδρομία, ὅπως ἐννοήσῃ τις πῶς ἀπὸ τοῦ μέμφεσθαί τινας νεωτέρους γραμματικοὺς ὡς προπετεῖς πρὸς τὸ κινεῖν τὰ καθεστῶτα, δύναται νὰ συμπερανθῇ ὅτι ὁ μεμφόμενος δὲν ἔχει συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς του ἑνότητος μετὰ τῶν ἀρχαίων· ἴσως τὸ ἀντίστροφον τούτου θὰ ἦτο παντὶ εὐσυνοπτότερον, ὅτι ὁ θαυμάζων καὶ ζηλῶν ἀδιακρίτως πᾶν ὅ τι ἐξ Εὐρωπαίων ὄντων ἢ δοκούντων σοφῶν προέρχεται, πᾶν δ' ὅ τι ἐκ τῶν οἰκείων ἀβασανίστως ἀτιμάζων, ὁ τοιοῦτος ἀποδεικνύει διὰ τούτου ὅτι δὲν ἔχει συναίσθησιν τῆς εὐγε-

(1) Πρβλ. Κοραῆ «Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐὰν θέλωσι νὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, πρέπει νὰ στοχάζωνται τὰ παραγγέλματα τοῦ Σωκράτους καὶ ὡς πατρικὴν αὐτῶν κληρονομίαν καὶ νὰ ἐνθουσιάζωνται δι' αὐτά». Καὶ ὄντως ὅταν τις ἐνθυμηθῇ ὁποῖα καὶ ὁπόσα τῆς ἡμετέρας γλώσσης διεφώτισαν ἄνδρες οἷος ὁ Fick, ὁ Brugmann, ὁ Delbrück, ὁ J. Schmidt, ὁ W. Schulze, ὁ F. Solmsen, ὁ P. Kretschmer, ὁ Hirt, ὁ O. Hoffmann, ὁ R. Meister, ὁ Jac. Wackernagel, ὁ Osthoff, ὁ Bechtel, ὁ Bartholomae, ὁ Prellwitz, ὁ Collitz, ὁ Baunack, ὁ Thumb, ὁ Schwyzer, Bréal, ὁ Saussure, ὁ Meillet, ὁ Victor Henry, ὁ Ascoli, ὁ Levi, ὁ Wheeler, ὁ Smyth, ὁ Buck, ὁ Danielsson, ὁ Pedersen, ὁ Lagercrantz, ὁ Persson, ὁ Lidén κλπ. κλπ. κλπ. καὶ ἅμα λάβῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἄλλοι λαοὶ μόνον ἀντὶ πολλῶν χρημάτων ἐπιτυγχάνουσι νὰ πείσωσί τινα, ὅπως ἐξετάσῃ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν (ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις δίδει κατ' ἔτος 1000 λίρας τῷ ἐν Λειψίᾳ Weigand, ἤκουσα δ' ὅτι ἄλλας τόσας δίδει αὐτῷ καὶ ἡ Βουλγαρική), ὅτι δὲ οἱ Γερμανοὶ ἀφηρώισαν τὸν Grimm διὰ τὰς περὶ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν ἐργασίας αὐτοῦ κτλ., τότε νοεῖ τὸ μέγεθος τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς δωρεὰν οἱ ἄνδρες οὗτοι προσφέρουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

νοῦς του κληρονομίας, οὐδὲ τῶν καθηκόντων ἅτινα τῷ ἐπιβάλλονται ὑπ' αὐτῆς. 'Αλλ' ἐγὼ προαποφαίνομαι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην, ὅτι οὐδετέρα τῶν θέσεων τούτων ἔχει λογικὴν ὀρθότητα, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. Ζητητέον ἄρα ἀμεσώτερα καὶ ἐναργέστερα τεκμήρια τῆς ἐθνικῆς ἑκάστου συνειδήσεως ἢ τὰ ἐκ τοῦ μέμφεσθαι ἢ θαυμάζειν τινὰς γραμματικούς».

Καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ πάλιν ἐν τῷ μέρει ὅτι χρειάζεται ὄντως πολλὴ καὶ μεγάλη ῥητορικὴ τέχνη, ἵνα τις κατορθώσῃ νὰ ἀδικῇ μὲν καὶ χλευάζῃ ἄνδρας λογιωτάτους τῶν τελευταίων χρόνων τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης κατορθώσαντας, ν' ἀποφαίνηται δ' ἅμα ὅτι οὕτως ἀκριβῶς διατρανοῖ τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἑνότητος πρὸς τοὺς ἀρχαίους. Νομίσῃ δὲ μηδεὶς ὅτι τὸ κακὸν ἐλαττοῦται ὑπὸ τοῦ κ. Μωρ. ὑποκαθιστῶντος εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ τὸ **τινάς**· διότι καὶ ἂν ἤθελέ τις ὁμολογήσει αὐτῷ ὅτι **τινὲς** μόνον, ὡς νῦν διατείνεται, εἶναι προπετεῖς πρὸς τὸ κινεῖν τὰ καθεστῶτα, καὶ δι' αὐτὸ ἔβλαψαν τὰ 'Ελληνικὰ γράμματα πολὺ ἢ ὀλίγον, πάλιν, ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι, πλὴν τῶν **τινῶν** τούτων, οὐδὲν μὲν κακὸν πολλὰ δὲ ἀγαθὰ ἐποίησαν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορῶνται ἀντιτασσόμενοι ὡς ἀτάσθαλοι πρὸς τοὺς παλαιοτέρους ἐλλογίμους καλουμένους. 'Ο Θεὸς (Γενέσ. ΙΘ' 32-3) εἶπε πρὸς τὸν 'Αβραὰμ ὅτι ἐὰν ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τῶν Σοδόμων ἤθελον εὑρεθῇ δέκα μόνον δίκαιοι, «οὐ μὴ ἀπολέσω ἕνεκα τῶν δέκα».'Εν τούτοις δὲ ὅπου μόνον **τινές**, ὡς λέγει νῦν ὁ κ. Μωρ., εἶναι οἱ πονηροί, οἱ δὲ λοιποὶ χρηστοί, δῆλον ὅτι αἱ κατηγορίαι αὗται εἶναι παντελῶς ἄδικοι καὶ ἀπρεπεῖς. (Τὴν καταδρομὴν ταύτην κατὰ τῶν ἀλλογενῶν λογίων παρετήρησε καὶ ὁ κ. Immisch, ἰδὲ κατωτέρω). Πρόσθες, ὅτι ὁ συλλογισμὸς τοῦ κ. Μωρ. εἶναι ἐξ ἐκείνων, οὓς ὁ θεῖος Πλάτων σφόδρα κακίζει χαρακτηρίζων αὐτοὺς διὰ λέξεων ἃς δὲν θέλω νὰ ἐπαναλάβω. Λαμβάνει δηλ. καὶ μεταχειρίζεται πρὸς τὸν συλλογισμὸν αὐτοῦ τοῦτον ὡς ὡμολογημένα δύο τινά, πρῶτον τὴν χλεύην τῶν ἀλλογενῶν λογίων καὶ δεύτερον τὸν ἄκριτον θαυμασμὸν αὐτῶν. 'Αλλ' ἡμεῖς μόνον τὸ πρῶτον εἴδομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Μωρ., τὸ δὲ δεύτερον ἀγνοοῦμεν, τοὐλάχιστον δὲν ἀπέδειξεν αὐτὸ ἐν οἷς εἶπεν, ἀλλὰ σιωπηρῶς καὶ λάθρα παρέλαβεν εἰς τὸν λόγον.Τὸ ἐπ' ἐμοὶ οὔτε εἶπον ποτὲ ὅτι πᾶν ὅ τι προέρχεται παρὰ τῶν λογίων τῆς 'Εσπερίας εἶναι

θαυμαστόν, πᾶν δ' ὅ τι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπόβλητον, οὔτε ἔδειξα ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον γινώσκω, διὰ τοῦ παραδείγματός μου μέχρι τῆς σήμερον τοιοῦτό τι. Πολλάκις δ' ἤδη ἀπὸ τοῦ 1881 παρέλαβον παρά τε ἀλλογενῶν καὶ παρ' Ἑλλήνων ὅ τι ἔκρινα χρήσιμον καὶ πολλάκις πάλιν ἠναγκάσθην ν' ἀποκρούσω ὅ τι ἐνόμιζον πλημμελὲς εἴτε ὑφ' Ἕλληνος εἴτε ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἐδιδάχθη. Πάντ' ἄρα ταῦτα τοῦ κ. Μωρ. εἶναι πλημμελεῖς συλλογισμοὶ ἀνάξιοι Πλατωνικοῦ.

Τὰ ἀμεσώτερα δὲ καὶ ἐναργέστερα, ὡς λέγει, τεκμήρια τῆς ἐθνικῆς ἑκάστου (δηλ. αὐτοῦ, ἐμοῦ καὶ παντὸς ἄλλου) συνειδήσεως ἀνευρίσκει παραδόξως ἐν τούτῳ ὅτι οἱ μὲν ἀλλογενεῖς, ὡς διατείνεται, λόγιοι ἐπῄνεσαν τὸ βιβλίον αὐτοῦ, μόνος δὲ ἐγὼ ὁ Ἕλλην οὔτε ἐπῄνεσα αὐτὸ οὔτε ἐμνημόνευσα διὰ τῆς Ἀθηνᾶς, καίτοι ἐστάλη πρὸς τὸν διευθυντὴν αὐτῆς ἀντίτυπον, ἀλλὰ ἄνευ τινὸς εἰσαγωγῆς ἔλαβον χωρίον τῶν προλεγομένων αὐτοῦ καὶ ἔψεξα αὐτό. Δὲν θὰ ἀρνηθῇ, πιστεύω, οὐδεὶς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ συλλογισμοῦ, ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲ τὴν πλημμέλειαν αὐτοῦ, Διότι πρῶτον ἐγὼ δὲν συνέταξα, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, κρίσιν τοῦ βιβλίου, ἀλλ' ἁπλῶς ἀπέκρουσα ἄδικον μομφήν, ἵνα μὴ πιστευθέντα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ἀτόπως λεγόμενα βλάψωσι τοὺς νεωτέρους. Δῆλον ἄρα πᾶσιν ὅτι δὲν ἠδυνάμην οὔτε νὰ ἐπαινέσω καὶ συστήσω οὔτε νὰ ψέξω τὸ βιβλίον, ἀφοῦ οὐχὶ περὶ αὐτοῦ ἦν ὁ λόγος. Ἀκριβῶς δέ, ἐπειδὴ οὔτε περὶ τοῦ βιβλίου οὔτε περὶ τοῦ προσώπου τοῦ κ. Μωρ. ἐσκόπουν νὰ διαλάβω, διὰ τοῦτο παρέλαβον μόνας τὰς ἐπιμέμπτους ἐκείνας λέξεις καὶ ἐξήλεγξα αὐτάς, οὔτε περὶ τοῦ βιβλίου εἰπών τι οὔτε τὸν ἐκδότην ὀνομάσας. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐνέφαινον σαφῶς ὅτι οὐ περὶ προσώπων ἀλλὰ περὶ πραγμάτων ἦν μοι ὁ ἀγών. Δεύτερον δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ξένοι ἐπῄνεσαν τὴν ἔκδοσιν τοῦ κ. Μωρ.· διότι τινὲς συντόμως καὶ μόνον γενικῶς περὶ αὐτῆς διαλαβόντες εἶπον καὶ ὀλίγας καλὰς λέξεις (ταύτας δὲ ὁ κ. Μωρ. ἁρπάσας προθύμως διὰ παχυτέρων μάλιστα γραμμάτων ἐξετύπωσε χάριν τῶν ἡμεων), ἀλλ' οὐ μόνον ἡ ἐκτενὴς καὶ πολυμερὴς κρίσις ἐν Revue des udes Grecques π. ἔ. ὑπὸ τοῦ κ. Divaud οὐδαμῶς εἶναι ἐπαινεκή, πᾶν τοὐναντίον· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ συντομωτάτη τοῦ κ. misch ἐν Litter. Centralblatt π.ἔ. (Μαρτ. 2 ἀριθ. 9) πολλὰ ψέγει τῆς, οἷον: «Ἐν τῷ κατὰ τὸ 1905 ἐκδοθέντι τούτῳ τόμῳ δὲν ἐλήφθη-

σαν ὑπ' ὄψιν ἔνια . . . νεώτατα . . . ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος διάλογος λαμβάνει ἰδίαν εἰσαγωγήν, θὰ εἶναι δυνατὸν βραδύτερον νὰ ἀναπληρωθῶσι τὰ παραμεληθέντα· **ἄλλα δ' ὅμως εἶναι ἀληθῶς ἀνεπανόρθωτα,** οὕτως εὐθὺς τὸ πρῶτον μέρος περὶ τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος, εἰς ὃ δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὅσα ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη διέγνω περὶ τῆς καθόλου φύσεως τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ὡς πρὸς τὰς βιογραφίας... Μόνον λίαν ἀτελῶς (nur sehr unvollkommen) ἠκολούθησε τὰς ἐργασίας τῶν νεωτέρων περὶ τὴν κριτικὴν τοῦ ὕφους καὶ τὰς περὶ τῆς γλώσσης στατιστικάς. Τὸ δὲ μέρος τὸ περὶ τῶν ἀντιγράφων περιέχει τινὰ ἐσφαλμένα .. Ἐν τούτῳ ἀληθῶς ὑπολείπεται τῆς νεωτάτης ἐρεύνης καὶ δὴ καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου ἀποκαταστάσεως, ὅπως νοοῦμεν καὶ ἀξιοῦμεν νῦν αὐτήν,.. **Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν καὶ κριτικὴν τῆς ἐκδόσεως δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν τὴν νεωτέραν ἑρμηνευτικὴν μέθοδον...».** Προφανὲς δ' ὅτι ἀφοῦ ὁ κ. Μωρ. καὶ ὡς πρὸς τὴν βιογραφίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν καὶ κριτικὴν τοῦ ὕφους καὶ ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν καὶ κρίσιν τοῦ κειμένου, εἰ καὶ σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ προέθετο «τὴν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ ἑρμηνείαν τοῦ Πλάτωνος» (ἄνωτ. σελ. 62), τοσοῦτον ἀπολείπεται κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Immisch, ὃν μάρτυρα ἐπικαλεῖται, ἕκαστος δύναται εὐκόλως ἤδη ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἰκάσῃ, πόσῳ μᾶλλον θὰ ἀπολείπηται ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν καὶ ἄλλην γλωσσικὴν ἔρευναν, ἅτε τῶν μαθημάτων τούτων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας μεγίστην ἐπίδοσιν λαβόντων καὶ δὴ ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἐπιγενομένης οὕτω μεγίστης μεταβολῆς τοῦ πρότερον καθεστῶτος δυσπαρακολουθήτων τοῖς πολλοῖς καταστάντων. Αὐτὸ δὲ τὸ ἐκ τῶν προτέρων εἰκαζόμενον ἀπεδείχθη πληρέστατα καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐν τέλει δὲ ὁ κ. Immisch παρατηρεῖ ὅτι ὁ κ. Μωρ. «redet... nicht selten mit der helladischen Lust an der καταδρομὴ (wenn auch nicht so arg, wie es Bernardakis in der Phönissenausgabe getrieben hat), τ. ἔ. «λαλεῖ οὐχὶ σπανίως μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ῥοπῆς εἰς τὴν καταδρομήν, (εἰ καὶ οὐχὶ τοσοῦτο δεινῶς ὅπως ἐποίησεν ὁ Βερναρδάκης ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Φοινισσῶν)». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ κ. Immisch, ὅστις ἄλλως φαίνεται λίαν ἐπιει-

κὴς καὶ εὔνους πρὸς τὸν κ. Μωραΐτην, εἶναι ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις τοῦ ἐμοῦ δικαίου· διότι καὶ οὗτος ὁμολογεῖ διαρρήδην ὅτι ὁ κ. ἐκδότης οὐχὶ σπανίως κατατρέχει τῶν ἀλλογενῶν λογίων. Τὸ λυπηρὸν δι' ἐμὲ ὅπως καὶ διὰ πάντα Ἕλληνα εἶναι ὅτι ἡ καταδρομὴ αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς Ἑλληνική, ἐ. ἔ. ὡς συνήθης παρὰ τοῖς Ἕλλησι (mit der **Helladischen** *Lust an der* καταδρομή), καὶ δὴ ὅτι οὕτως ἕνεκα τοῦ ἀτασθάλου καὶ ἀλαζονικοῦ τρόπου τοῦ Δ. Βερναρδάκη καὶ τοῦ κ. Σπ. Μωραΐτου κινδυνεύει, ὡς φαίνεται, νὰ πιστευθῇ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐν Ἑλλάδι κατατρέχομεν ἀδίκως καὶ κακολογοῦμεν ἀτόπως τοὺς ἀλλογενεῖς ἑλληνιστάς. Ἀλλὰ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδίκου κατηγορίας διαμαρτυρόμεθα πάσῃ δυνάμει, παρακαλοῦμεν δὲ τοὺς εὐγενεῖς ἄνδρας τούτους, τοὺς συνεργάτας ἐν τῇ ἐξερευνήσει καὶ γνώσει τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, νὰ μὴ θελήσωσι νὰ ἐκλάβωσι τὴν γελοίαν ταύτην καταδρομὴν ὡς φωνὴν καὶ ἔργον ἡμῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλά μᾶλλον, ὅπως πράγματι εἶναι, ὡς τέχνασμα δύο ἀνθρώπων, οἵτινες πολλαχῶς ἀδύνατοι ὄντες περὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν γραμματικήν, πειρῶνται διὰ τούτων νὰ δείξωσιν ὅτι οὐχὶ διὰ τὴν ἑαυτῶν ἄγνοιαν ὡς ἡ ἀλήθεια ἔχει, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν πλημμέλειαν ἐκφράζονται οὕτω περὶ τῶν ἑλληνιστῶν τῆς Ἑσπερίας, ὥστε νὰ καταντᾷ καταδρομὴ ἐπ' αὐτούς. Καὶ οὗτοι μέν, νοεῖται οἴκοθεν, δύνανται ἐπὶ τούτῳ νὰ γελῶσι καὶ ἅμα νὰ οἰκτίρωσιν ἡμᾶς, διὸ βλέπομεν ὅτι ὁ κ. Immisch ἁπλῶς ἐσημείωσεν αὐτήν· ἀλλ' ἐγὼ παρατηρῶν ὅτι ἡ ἀλαζὼν αὕτη γλῶσσα καὶ παρὰ τοῖς ἀλλογενέσι λογίοις διαβάλλει ἡμᾶς καὶ τοὺς ἡμετέρους νεανίσκους θὰ ἠδύνατο σφόδρα νὰ βλάψῃ, εἶχον καθῆκον καὶ ὡς Ἕλλην καὶ ὡς θεράπων τῆς οὕτω χλευαζομένης ἐπιστήμης νὰ ἐγείρω φωνὴν καὶ προσπαθήσω νὰ ἐλαττώσω ἢ καὶ ἐξαφανίσω τὴν ἐκ τῆς ἀτοπίας ταύτης ἐνδεχομένην καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ παρ' ἡμῖν βλάβην. Διὰ ταῦτα ἀνέλαβον καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ νῦν τὸν ἀγῶνα. Ἐὰν δὲ ἐπέτυχον ἢ μή, ἄλλοι κρινόντων.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

Περὶ τῶν ῥημάτων βολεύω σοθεύω καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν.

Τοῦ ῥήματος βολεῖ ἐβόλεσα θὰ βολέσῃ καὶ τῶν ὀνομάτων βολετόν, βολικός, τοῦ ἐπιρ. βολικά, τῶν συνθέτων ἄβολος, ἄβολα, ἀβολ̮ιά, κακόβολος, καλόβολος, κακοβολ̮ιά, κακόβολα, καλόβολα μνημονεύει ἤδη ὁ Somavera, ὅπως καὶ ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτ. Δ' 56-7, ὁ δὲ Βυζάντιος μόνον τὸ βολετό, βολικὰ καὶ τὸ κακόβολος, κακόβολα. Τὸ δὲ βολεύω, ἐβόλεψα θὰ βολέψω, βολεύεται, ἐβολεύτηκε θὰ βολευτῇ, βολεμένος-νη, ἀβόλευτος-η, ἀβόλευτο κρεββάτι, βόλεμα, βολεμός, κακοβόλευτος κττ. οὐδεὶς τῶν λεξικογράφων τούτων ἀναγράφει, ὅπως οὐδὲ τὸ ὄνομα βολὲς ἀντὶ βολ̮ιὲς=εὐκολίαι, μέσα ἐργασίας, ἀναπαύσεως, οἷον, δὲν ἔχω ἐδῶ τὲς βολές μου (ἐν Χίῳ). Τὸ ῥῆμα βολεύω σημαίνει καθόλου τακτοποιῶ, διευθετῶ, συγυρίζω τὸν οἶκον, τὸ κρεββάτι, τὰ φορέματα κλπ. καὶ μεταφ. συμβιβάζω τοὺς ἐρίζοντας καὶ περαιτέρω συγκαλύπτω, ἀπατῶ, οἷον θὰ τὰ βολέψουν πάλι, εἶναι ἄξιος καὶ τὰ βολεύει ὥστε δὲν πιάνεται. Αἱ πολλαὶ σημασίαι καὶ μάλιστα αἱ μεταφορικαὶ ὑπεμφαίνουσιν ὅτι ἀπὸ πολλοῦ εἶναι ἡ λέξις αὕτη παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει, ἡ δὲ προφανὴς σύνδεσις αὐτῆς πρὸς τὸ καλόβολος, κακόβολος, ἄβολος, βολές, βολεῖ κττ. διδάσκει ὅτι εἶναι Ἑλλην. καταγωγῆς. Ἄπορον μόνον μένει πῶς ἀληθευούσης τῆς συγγενείας ταύτης, πρέπει νὰ νοηθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῶν σημασιῶν, ἤτοι πῶς ἀπὸ τοῦ βολὴ ἢ βόλος, βάλλω προῆλθεν ἡ ἔννοια τοῦ τακτοποιεῖν, διευθετεῖν κλπ. Πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης λέγομεν τάδε:

Ἐπειδὴ τοῦτο μέν, ὡς δῆλον, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἔλθῃ τις ἀπὸ τοῦ βολή, βόλος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τάξεως, τοῦτο δὲ γινώσκομεν ὅτι τὸ μόριον εὐ- ὡς πρῶτον συνθετικὸν πολλὰς ἔπαθε φωνητικὰς μεταβολὰς καὶ ἐνίοτε ἐξηφανίσθη ὅλως, διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ ὁρμηθῶμεν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ βολή, βόλος ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εὔβολος=ἐπιτυχής, εὐτυχής, ὅτε ἡ σύναψις τῶν ἐννοιῶν εὐτυχὴς καὶ εὔθετος φαίνεται κατὰ πολλὰ εὐκολωτέρα. Ἐὰν δὲ προσέτι ληφθῇ ὑπ' ὄψιν

ὅτι τὸ ῥῆμα βάλλω ἐν τῇ μτγν. γλώσσῃ ἔλαβεν ἣν ἔκτοτε μέχρι σήμερον ἔχει σημασίαν τοῦ τιθέναι (πρβλ. Ἰωάν, ΙΗ' 11 βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην, Κ, 25 καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, Μάρκ. ΙΒ' 41 βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, Ματθ. ΚΕ' 27 ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις κλπ.), τότε νοεῖ ἕκαστος ὅτι τὸ εὔβολος ἰσοῦται τῷ εὔθετος καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ εὐβολεύω τῷ εὐθετῶ, διευθετῶ.

Ὅτι δὲ φωνητικῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἀναγωγὴ τοῦ βολεύω εἰς παλαιότερον εὐβολεύω, δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς. Τὸ μόριον εὐ- ὡς πρῶτον συνθετικόν, ἐκφωνούμενον ὡς ἐφ- ἢ ἐβ-, ὤφειλε κατ' ἀνάγκην ν' ἀφομοιωθῇ ἑπομένῳ φ ἢ β, καὶ μετέπειτα ἀπολομένου τοῦ ἀρκτικοῦ ἐ- νὰ ἐξαφανισθῇ ὅλως· πρβλ. εὐφραίνω-ἐφφραίνω-ἐφραίνω -φραίνω, εὐφρασία-ἐφφρασία-φρασιά, Εὐφροσύνη-Φροσύνη· ὁμοίως ἔχει τὸ βολεῖ βολικὸς βολικὰ ἀπὸ τοῦ εὐβολέω, εὐβολικὸς καὶ τούτων ἀπὸ τοῦ εὔβολος, ὅπως ἀπέδειξα ἐν τῷ Περιοδικῷ Glotta Α' σ. 126-7. Λοιπὸν ἢ καὶ τὸ βολεύω ἀνακτέον εἰς εὐβολεύω ἐκ τοῦ εὔβολος ἢ ὑποθετέον ὅτι τὸ ἀρχαῖον εὐβολέω μετεσχηματίσθη εἰς εὐβολεύω-βολεύω κατ' ἄλλα συνώνυμα, οἷον κηδεύω, οἰκοκυρεύω κττ. ὅπως ἀληθῶς συνέβη εἰς τὸ (ἰ)σοθέτω, ὅπως ἐν Κρητ. Δράμ. καὶ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ ἀναγινώσκεται, μεταβληθὲν εἰς σοθεύω, ἐσόθεψα, σοθεμένη, ἀσόθευτη, σόθεψι, σόθεμα, σοθεμὸς ὅπως λέγεται ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐφ' ἧς καὶ τὸ βολεύω, βολεμένος, ἀβόλευτος, βόλεμα βολεμὸς κλπ. Κατὰ ταῦτα νοητέον καὶ τὸ καλόβολος (κακόβολος) ἐπὶ τοῦ καλῶς (κακῶς) τεθειμένου καὶ δὴ ὁμαλοῦ (ἀνωμάλου) εὐκόλου (δυσκόλου) κττ. Γ. Ν. Χ.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΩΝ
ΔΙΑ ΓΡΑΜΜΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

1. Ἐνδιαφέρουσαν ἐργασίαν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου (1906-1907) ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς κ. Ἰωάννης Χατζιδάκης περὶ γενέσεως ἐπιφανειῶν διὰ γραμμῶν φαινομένης περιοχῆς. Ὁ κ. Χατζιδάκης ἐκάλεσε γραμμὴν φαινομένης περιοχῆς πᾶσαν γραμμὴν κειμένην ἐπὶ ἐπιφανείας τινὸς καὶ ἔχουσαν τὴν ἑξῆς ἰδιότητα: Ὑπάρχει κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια διὰ τῆς γραμμῆς διερχομένη καὶ ἐφαπτομένη τῆς δοθείσης ἐπιφανείας κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς, καὶ ἐπραγματεύθη τὸ ἑξῆς πρόβλημα:

«Εὑρεῖν τὰς καμπύλας αἵτινες δύνανται νὰ κινῶνται οὕτως ὥστε νὰ μένωσι γραμμαὶ φαινομένης περιοχῆς τῆς ὑπ' αὐτῶν γραφομένης ἐπιφανείας».

Ἐὰν καλέσωμεν l, m, n τὰς προβολὰς τῆς μεταφορικῆς ταχύτητος (vitesse de translation), $\frac{p}{\omega}, \frac{q}{\omega}, \frac{r}{\omega}$ τὰ συνημίτονα τοῦ στιγμιαίου ἄξωνος, α, β, γ τὰ συνημίτονα τῆς ἐφαπτομένης τῆς κινουμένης καμπύλης καὶ Α, Β, Γ τὰ συνημίτονα τῆς διὰ τοῦ τυχόντος σημείου αὐτῆς διερχομένης γενετείρας τοῦ κυλίνδρου, ὁ κ. Χατζιδάκης ἔδωκε τὴν ἑξῆς ἐξίσωσιν τοῦ προβλήματος:

$$
\begin{aligned}
&\alpha\left[\begin{vmatrix} B & \Gamma \\ m & n \end{vmatrix} + (Ap-\sigma)x + BPy + \Gamma pz\right] + \\
(1)\quad &+\beta\left[\begin{vmatrix} \Gamma & A \\ n & l \end{vmatrix} + Aqx + (Bq-\sigma)y + \Gamma qz\right] \quad \sigma = Ap + Bq + \Gamma r \\
&+\gamma\left[\begin{vmatrix} A & B \\ l & m \end{vmatrix} + Arx + Bry + (\Gamma r-\sigma)z\right] = 0
\end{aligned}
$$

ἥτις ὀφείλει νὰ ἐπαληθεύηται εἰς ἑκάστην θέσιν τῆς κινουμένης καμπύλης καὶ τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ θαυμασίως ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ κ. Χατζιδάκη πρὸς τελείαν λύσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεθέντος προβλήματος.

Ἑτέρα μορφὴ τῆς ἐξισώσεως τοῦ κ. Χατζιδάκη:

2. Προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ δώσω μίαν ἄλλην μορφὴν τῆς ἐξισώσεως τοῦ κ. Χατζιδάκη ἐπίσης χρήσιμον εἰς τὴν σύντομον λύσιν πολλῶν προβλημάτων ἀναφερομένων εἰς τὰς γραμμὰς φαινομένης περιοχῆς. Ἐάν, τῷ ὄντι, θέσωμεν :

$$\Delta = \begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ A & B & \Gamma \\ l & m & n \end{vmatrix}$$

καὶ ἐκτελέσωμεν ἀλγεβρικάς τινας πράξεις, λαμβάνομεν :

$$\Delta + A(\alpha p + \beta q + \gamma r)x + B(\alpha p + \beta q + \gamma r)y + \Gamma(\alpha p + Bq + \\ + \gamma r)z - \sigma.(\alpha x + \beta y + \gamma z) = 0$$

$$\text{ἤ } \Delta - (\alpha x + \beta y + \gamma z)Ap + Bq + \Gamma r) - (Ax + By + \Gamma z)(\alpha p + \\ + \beta q + \gamma r) \qquad (2)$$

Μορφολογικαὶ ἰδιότητες τῆς ἐξισώσεως τοῦ κ. Χατζιδάκη

3. Ἡ μορφὴ αὕτη (2) εἶναι λίαν ἁπλῆ καὶ εὐμνημόνευτος, διότι τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως (2) εἶναι διαφορά, ἧς ὁ μειωτέος καὶ ὁ ἀφαιρετέος προκύπτουσιν ἐξ ἀλλήλων δι' ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς τῶν γραμμάτων x, y, z ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν p, q, r ἀφ' ἑτέρου, ἐπίσης δι' ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς τῶν γραμμάτων A, B, Γ ἀφ' ἑνὸς καὶ α, β, γ ἀφ' ἑτέρου. Ἡ δευτέρα αὕτη ἀνταλλαγὴ δὲν βλάπτει ποσῶς τὴν ἐξίσωσιν (2), διότι ἀμφότερα τὰ μέλη αὐτῆς λαμβάνουσιν ἀντίθετον τιμὴν ὅταν τὰ δύω συστήματα A, B, Γ καὶ α, β, γ ἀμοιβαίως ἐναλλαγῶσι· γεωμετρικῶς ὅμως ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ εἶναι δυνατὴ μόνον ὅταν τὰ συνημίτονα α, β, γ εἶναι σταθερὰ εἰς ἑκάστην

θέσιν τῆς καμπύλης, ἡ ὁποία τότε θὰ εἶναι εὐθεῖα γραμμή· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἐπιφάνεια εἶναι εὐθειογενὴς καί, ἐπειδὴ αἱ γενέτειραι αὐτῆς ὑποτίθενται γραμμαὶ φαινομένης περιοχῆς, ἡ ἀντιστοιχοῦσα κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια θὰ εἶναι ἐπίπεδος καὶ θὰ εἶναι ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γενετείρας, δι' ἧς διέρχεται. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ ὅλων τῶν εὐθειογενῶν ἐπιφανειῶν μόνον αἱ ἀναπτυκταὶ (Ὅρα Διαφορ. Λογισμὸν κ. Ἰωάν. Χατζιδάκη, βιβλίον Β'. Κεφαλ. III, σελ. 163) ἔχουσι καθ' ἅπαντα τὰ σημεῖα ἑκάστης γενετείρας τὸ αὐτὸ ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον, ἕπεται ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἡ ὑπὸ τῆς κινουμένης γραμμῆς (ἥτις εἶναι εὐθεῖα) παραγομένη ἐπιφάνεια εἶναι ἀναπτυκτή, ὅτε ἔχομεν ἐπουσιώδεις λύσεις τοῦ προβλήματος τοῦ κ. Χατζιδάκη προφανεῖς ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ ἐξίσωσις (2) δύναται νὰ γραφῇ καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$\Delta = \begin{vmatrix} \alpha x+\beta y+\gamma y & \alpha p+\beta q+\gamma r \\ Ax+By+\Gamma Z & Ap+Bq+\Gamma r \end{vmatrix} \qquad (3)$$

τοῦ δευτέρου μέλους γραφομένου ὑπὸ μορφὴν ὁριζούσης.

Ἐὰν θεωρήσωμεν τὰ ἐπίπεδα Ε καὶ ε τὰ ἔχοντα ἐξισώσεις:

$$AX+BY+\Gamma Z=0 \qquad \text{καὶ} \quad \alpha X+\beta Y+\gamma Z=0$$

ἐξ ὧν τὸ πρῶτον εἶναι σταθερὸν δι' ἑκάστην θέσιν τῆς κινουμένης καμπύλης, τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως (3) ἐξισούμενον τῷ μηδενὶ παρέχει τὴν ἐξίσωσιν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ διερχομένου διὰ τῆς κοινῆς τομῆς τῶν ἐπιπέδων (Ε) καὶ (ε) καὶ διὰ τοῦ σημείου τοῦ ἔχοντος συντεταγμένας p, q, r, ἐάν, ἐννοεῖται, ἀντικαταστήσωμεν τὰ x, y, z διὰ τρεχουσῶν συντεταγμένων X, Y, Z. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο (Ρ) τὸ ὁποῖον εἶναι κάθετον ἐπὶ τὸ ἐφαπτόμενον τῆς ἐπιφανείας ἐπίπεδον, ἐὰν ἡ κινουμένη γραμμὴ εἶναι πάντοτε γραμμὴ φαινομένης περιοχῆς τῆς ἐπιφανείας, περιέχει τὴν εὐθεῖαν τὴν ἔχουσαν ἐξισώσεις:

$$\frac{X}{p}=\frac{Y}{q}=\frac{Z}{r} \qquad (4)$$

καὶ μεταβάλλεται ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον τῆς κινουμένης γραμμῆς

διερχόμενον ὅμως πάντοτε διὰ τῆς εὐθείας (D) τῆς ἐχούσης τὰς ἐξισώσεις (4), ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς θέσεως τῆς κινουμένης γραμμῆς. Ἐὰν καλέσωμεν :

$$\varphi(x,y,z)=0$$

τὴν ἐξίσωσιν τοῦ ἐπιπέδου (P), ἡ ἐξίσωσις τοῦ κ. Χατζιδάκη γράφεται ὡς ἑξῆς :

$$\varphi(X,Y,Z)=\Delta.$$

Τὴν ἰδιότητα ταύτην, καίτοι ἔχουσαν σημασίαν γεωμετρικήν, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον ὑπὸ ἔποψιν μορφολογικὴν διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ εὐμνημόνευτον τῆς ἐξισώσεως τοῦ κ. Χατζιδάκη. Ἐὰν παραστήσωμεν διὰ a, b, c τὰ διευθύνοντα συνημίτονα τῆς καθέτου ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, θὰ ἔχωμεν :

$$a\alpha+b\beta+c\gamma=0$$
$$Aa+bB+\Gamma c=0$$

καὶ τὸ δεύτερον μέλος τῆς ἐξισώσεως (3) δύναται νὰ γραφῇ ὡς ἑξῆς:

$$\frac{1}{a+b+c}\begin{vmatrix} \alpha x+\beta y+\gamma z & \alpha p+\beta q+\gamma r & \alpha a+\beta b+\gamma c \\ Ax+By+\Gamma z & Ap+Bq+\Gamma r & Aa+Bb+\Gamma c \\ x+y+z & p+q+r & a+b+c \end{vmatrix} \quad (5)$$

$$\text{ἢ} \quad \frac{1}{a+b+c}\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ A & B & \Gamma \\ 1 & 1 & 1 \end{vmatrix}\begin{vmatrix} x & y & z \\ p & q & r \\ a & b & c \end{vmatrix} \quad (6)$$

καθ' ἃ γνωρίζομεν ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ δύω ὁριζουσῶν, διότι ἡ ὁρίζουσα (5) ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῶν δύω ὁριζουσῶν τοῦ τύπου (6).

Ἐντεῦθεν συνάγομεν ὅτι ἡ ἐξίσωσις τοῦ κ. Χατζιδάκη γράφεται ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἁπλουστάτην καὶ ἐνδιαφέρουσαν μορφήν :

$$(a+b+c).\Delta=\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ A & B & \Gamma \\ 1 & 1 & 1 \end{vmatrix}\begin{vmatrix} x & y & z \\ p & q & r \\ a & b & c \end{vmatrix} \quad (7)$$

Γεωμετρικαὶ ἰδιότητες τῆς ἐξισώσεως τοῦ κ. Χατζιδάκη.

4. Ἐφαρμόσωμεν τὴν ἐξίσωσιν (7) πρὸς λύσιν τοῦ ἑξῆς προβλήματος.

« Σπουδάσαι τὴν παραγομένην ἐπιφάνειαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κίνησιν, ὅταν Δ=0 ».

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐξίσωσις (7) ἀναλύεται εἰς τὰς ἑξῆς δύο.

$$\begin{vmatrix} \alpha & \beta & \gamma \\ A & B & \Gamma \\ 1 & 1 & 1 \end{vmatrix} = 0 \qquad \begin{vmatrix} x & y & z \\ p & q & r \\ a & b & c \end{vmatrix} = 0$$

ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐπαληθεύεται μόνον ὅταν ἡ κινουμένη γραμμὴ εἶναι ἐπίπεδος. Ἐὰν λοιπὸν ὑποθέσωμεν ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἐπίπεδος γραμμή, θὰ ἔχωμεν μόνον τὴν ἐξίσωσιν :

$$\begin{vmatrix} x & y & z \\ p & q & r \\ a & b & c \end{vmatrix} = 0$$

ἥτις ἐκφράζει ὅτι ὁ στιγμιαῖος ἄξων ἑλικώσεως εἶναι παράλληλος τῷ ἐπιπέδῳ τῷ διερχομένῳ διὰ τῆς OM καὶ τῆς καθέτου ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ἔνθα τὸ μὲν σημεῖον O εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν συντεταγμένων τὸ δὲ σημεῖον M εἶναι τυχὸν τῆς κινουμένης καμπύλης. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ σημεῖον O (ἡ ἀρχὴ τῶν συντεταγμένων) εἶναι ἐντελῶς ἄσχετον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὴν γενέτειραν καμπύλην καὶ δύναται νὰ ληφθῇ ὁπουδήποτε ἐν τῷ διαστήματι, συνάγομεν ὅτι ὁ στιγμιαῖος ἄξων ἑλικώσεως εἶναι παράλληλος τῇ ἐκ τοῦ τυχόντος σημείου M καθέτῳ τῆς ἐπιφανείας· συμπεραίνομεν ἐντεῦθεν ὅτι, ἐὰν νοήσωμεν τὴν τυχοῦσαν θέσιν τῆς γενετείρας καμπύλης, αἱ ἐκ τῶν σημείων αὐτῆς ἀγόμεναι κάθετοι ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν εἶναι παράλληλοι τῇ αὐτῇ εὐθείᾳ (δηλαδὴ πρὸς τὸν στιγμιαῖον ἄξονα ἑλικώσεως) καὶ ἑπομένως αἱ ἐφαπτόμεναι τῆς τυχούσης γενετείρας, ἥτις εἶναι γραμμὴ φαινο-

μένης περιοχῆς, εἶναι πᾶσαι κάθετοι πρὸς εὐθεῖαν τινα. Ἄρα ἡ γενέτειρα καμπύλη θὰ εἶναι πάλιν ἐπίπεδος, ὁ δὲ στιγμιαῖος ἄξων εἶναι, εἰς ἑκάστην θέσιν αὐτῆς, κάθετος ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον αὐτῆς, ἐπὶ τὸ ὁποῖον εἶναι κάθετος καὶ ἡ τῆς ἐπιφανείας κάθετος.

Ὅτι δὲ δυνάμεθα νὰ μεταβάλωμεν κατὰ βούλησιν τὴν ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων χωρὶς νὰ ἐπιφέρωμεν οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν ὁρίζουσαν Δ, τοῦτο εἶναι προφανὲς διότι τὰ στοιχεῖα τῆς ὁριζούσης ταύτης ἐξαρτῶνται μόνον ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀξόνων συντεταγμένων. Ἐκ τῶν προηγουμένων συνάγομεν τὸ ἑξῆς θεώρημα:

«Ὅταν ἡ ὁρίζουσα Δ εἶναι ἴση τῷ μηδενί, ἡ γενέτειρα καμπύλη δέον νὰ εἶναι ἐπίπεδος, ἵνα μένῃ πάντοτε γραμμὴ φαινομένης περιοχῆς».

Ἐκ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἔχομεν:

$$\Delta = 0$$

ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐκείνη, ἣν ὁρίζουσιν αἱ ἀναλογίαι:

$$\frac{l}{A} = \frac{m}{B} = \frac{n}{\Gamma}$$

αἵτινες ἐκφράζουσιν ὅτι ὁ περιβάλλων τὴν καμπύλην κύλινδρος ἔχει γενετείρας παραλλήλους τῇ μεταφορικῇ ταχύτητι τοῦ κινουμένου συστήματος.

Αἱ παρατηρήσεις αἱ ἀναπτυχθεῖσαι ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ κ. Χατζιδάκη δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπωφελὲς συμπλήρωμα τῆς ὡραίας ἐργασίας τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰανουαρίου 1907.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΡΕΜΟΥΝΔΟΣ
ὑφηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΝ ΜΙΛΗΤΟΠΟΛΕΩΣ

Εἰς τὸ Journal of Hellenic Studies (vol. XXVII part 1. 1907 p. 62-63) ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Σχολῆς κ. F. W. Hasluck ἐδημοσίευσε πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν παρὰ τὴν Κερμαστὴν οὐχὶ μακρὰν τῆς Μιλητοπόλεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυζίκου τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογουμένη περὶ τὸ 300 π. Χ. κατὰ τὸν ἐκδότην εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ διὰ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα μέλλει νὰ ἐγείρῃ πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῆς, διότι δυστυχῶς καὶ βεβλαμμένη εἶναι καὶ ἐλλιπὴς ἄνω καὶ κάτω καὶ μικρὸν ἑκατέρωθεν. Περιέχει μονόστιχα ἠθικὰ παραγγέλματα ἢ ἀφορισμοὺς ἐκ δύο συνήθως λέξεων ἕκαστον καὶ διαιρεῖται εἰς δύο στήλας.

Τῆς ἐπιγραφῆς παραθέτει ὁ κ. Hasluck ἐν τῇ δημοσιεύσει αὐτοῦ καὶ πανομοιότυπον ἀπεικόνισιν γενομένην κατὰ χάρτινον ἀποτύπωμα. Διεξελθὼν τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παρετήρησα, ὅτι πλεῖστα μὲν τῶν χασμάτων ὁ κ. Hasluck ὀρθῶς συνεπλήρωσε καὶ ἀποκατέστησεν, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα, ὡς εἰκὸς καὶ ὅπως συμβαίνει σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὴν πρώτην ἐπεξεργασίαν ἐφθαρμένου ἀρχαίου κειμένου, κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν ἀπεδόθησαν ἢ δὲν συνεπληρώθησαν ἐπιτυχῶς. Κατωτέρω παραθέτω τὰ χωρία ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα προτείνω ἀλλοίας συμπληρώσεις, αἵτινες κατ' ἐμὲ συνᾴδουσι μᾶλλον πρὸς τὸ ἄλλο περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ εὐοδοῦσι κάλλιον τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, χωρὶς ὅμως δυστυχῶς νὰ ἔχω ἐνταῦθα τὰ ἀναγκαῖα φιλολογικὰ καὶ ἐπιγραφικὰ κείμενα ὁμοίου ἢ ἀναλόγου περιεχομένου, ἵνα ἀσφαλέστερον στηρίξω τὰς διορθώσεις αὐτάς.

Στήλη Α'. Στίχῳ 6 ε]ὐχὴν νόμιζε. Δὲν εὑρίσκω τὴν ἠθικὴν ἔννοιαν εἰς τὸν ἀφορισμὸν οὕτω διατυπούμενον. Προτιμότερον μοὶ φαίνεται νὰ συμπληρωθῇ τ]ύχην νόμιζε ἐπὶ τῆς ἐννοίας, ὅτι ἡ τύχη διευθύνει καὶ μεταβάλλει τὰ πράγματα, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν

οὔτε πρέπει νὰ ἀσχάλλῃ τις λίαν διὰ τὰς συμφοράς, οὔτε καὶ ἄγαν νὰ χαίρῃ καὶ ἐπαίρηται διὰ τὰς εὐτυχίας, ἀφ' οὗ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ τύχη δύναται νὰ τὰς μεταστρέψῃ.

Στ. 7. Πρόνοιαν (τίμα). Ἐν τῷ πανομοιοτύπῳ φαίνονται ἐν τῇ θέσει τοῦ ῥήματος ἴχνη τινὰ γραμμάτων ἀσαφῆ, τὰ ὁποῖα κάλλιστα δύνανται νὰ εἶναι (φίλει), τὸ ὁποῖον μοῦ φαίνεται ὅτι ἁρμόζει μᾶλλον εἰς την ἔννοιαν, ἤτοι Πρόνοιαν φίλει.

Στ. 10. ἀ]ναιδείας (ἀπέ)χου. Τὸ κείμενον ἔχει, ὅπως φαίνεται ἐν τῷ ὁμοιοτύπῳ· αιδείας ἔχου, ὁ δὲ κ. Hasluck τὸ μὲν ὄνομα συμπληροῖ ἀναιδείας, εἰς δὲ τὸ ῥῆμα προσθέτει δύο γράμματα απ, τὰ ὁποῖα ὑποθέτει ὅτι ὁ λιθοξόος παρέλιπε νὰ χαράξῃ. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν μοῦ φαίνονται ἀναγκαῖα, ἐὰν ἀναγνώσωμεν π]αιδείας ἔχου.

Στ. 14 τι]μὴν ἀπόδος. Ἐν τῷ κειμένῳ διακρίνονται μόνον ΙΝ ΑΠΟΔΟΣ, διὰ τοῦτο προτείνω νὰ συμπληρωθῇ ὀφειλ]ὴν ἀπόδος, ὅπερ παρέχει σαφεστέραν καὶ καλυτέραν ἔννοιαν.

Στ. 17. συγγενεῖς ἄ[σκει]. Ἐν πανομοιοτύπῳ φαίνεται μόνον τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ῥήματος Α, ὁ δὲ κ. Η. συμπληροῖ ἄσκει προφανῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ θεραπεύειν, τιμᾶν. Ἀλλ' ἡ σημασία αὕτη τοῦ ἀσκεῖν εἶναι σπανία, εὑρισκομένη μόνον παρὰ ποιηταῖς, δὲν εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ὁ συντάξας τὰ παραγγέλματα ταῦτα μετεχειρίσθη τὸ ῥῆμα ἐπὶ τοιαύτης σημασίας, ἀφ' οὗ ἀμέσως παρακατιὼν ἐν στήλῃ Β' στίχ. 14 ὁμόνοιαν ἄσκει καὶ στίχ. 26 εὐφημίαν ἄσκει, τὸ μεταχειρίζεται ἐπὶ τῆς συνήθους καὶ γνωστῆς τοῖς πᾶσι σημασίας. Διὰ ταῦτα ἀπορρίπτων τὸ ἄ[σκει] προτείνω νὰ συμπληρωθῇ ἀγάπα ἢ ἀσπάζου.

Στ. 19. μίσ]οινος γίνου. Γραπτέον ἄοινος γίνου διὰ δύο λόγους, καὶ διότι τὸ ἄοινος εἶναι σύνηθες, ἐν ᾧ τὸ μίσοινος εἶναι σπάνιον, καὶ ἁρμόζει ἄλλως καὶ εἰς τὴν ἔννοιαν κάλλιον, καὶ διότι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀποτυπώματος ἓν μόνον γράμμα λείπει εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ οὐχὶ τρία.

ήλη Β'. Στ. 2. Πᾶσι φιλοφρόνει. Βεβαίως πρέπει νὰ γραφῇ ισος τύπος τοῦ ῥήματος ἤτοι φιλοφρον[οῦ.

τ. 4. σαυτὸν εὖ ποί[ει. Ἂν ἠλήθευεν ἡ συμπλήρωσις αὕτη ἴχομεν πολὺ παράδοξον εἶδος ἠθικῆς. Γραπτέον σαυτὸν εὖ πό-

Στ. 19. ναῖε πρὸς ἡδονήν. Καὶ διὰ τὸν ἀφορισμὸν αὐτὸν ἔχω τὴν αὐτὴν ἣν καὶ διὰ τὸν προηγούμενον (στ. 4) παρατήρησιν, ὅτι δηλ. οὐδεμίαν ἠθικὴν βάσιν ἔχει ἀλλὰ τοὐναντίον. Ἐν τῷ ὁμοιοτύπῳ τὸ ῥῆμα εἶναι ἀσαφές, διὸ προτείνω νὰ γραφῇ· λάλει] πρὸς ἡδονὴν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἡδέως ἀλλὰ μὴ σκληρῶς λαλεῖν τοῖς ἄλλοις.

Στ. 23. ἐπὶ ῥώμῃ (μὴ) καυχῶ. Ἐν τῷ κειμένῳ λείπει τὸ ἀπαγορευτικὸν μή, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Η. προσθέτει χάριν τῆς ἐννοίας ὑποθέτων ὅτι ὁ χαράκτης ἐξ ἀβλεψίας παρέλιπεν αὐτὸ ἕνεκα τοῦ προηγουμένου μή. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα διορθοῦται καὶ ἄλλως, ἴσως καλύτερον, ἂν δηλ. τεθῇ τὸ μὴ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀντὶ τοῦ ἐπί, ὅπερ δὲν μοὶ φαίνεται ἐν τῷ ὁμοιοτύπῳ πολὺ σαφές, καὶ τότε εἶναι μὴ ῥώμῃ καυχῶ..

Στ. 29. Ὁ κ. Η. ἀναγινώσκει πιστεύω(ν) μή... ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης δὲν δύναται ν' ἀποτελεσθῇ ἔννοια αὐτοτελὴς μὲ δύο ἢ τρία γράμματα ἐλλείποντα ἀκόμη. Ἴσως ἀναγνωστέον πίστευε φίλῳ.

Στ. 30. πλούτει Λ.... Συμπληρωτέον δικαίως, ἀδόλως ἤ τι ὅμοιον ἐπίρρημα.

Στ. ὁμολόγ]ει.... Δύναται νὰ συμπληρωθῇ ὁμολόγει [ἀγαθοῖς], ἤτοι συμφώνει ἢ ἴσα φρόνει τοῖς ἀγαθοῖς.

Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης, μηνὶ Ἰουνίῳ 1907.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΖΟΛΩΤΑ

ΧΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΥΘΡΑΪΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΥΠΟ ΤΗΣ ΘΥΓΑΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ

ΑΙΜΙΛΙΑΣ Γ. ΖΟΛΩΤΑ

Σπουδάζων ἀνέκαθεν ὁ πατήρ μου περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1906 ὢν καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν αὐτῇ γυμνασίου, ἐπεμελήθη ὡς εἰκὸς καὶ τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῆς. Ὑπῆρχον δὲ τέως τῶν γνωστῶν ἄχρι τότε ἐπιγραφῶν τῆς Χίου αἱ μὲν ἠθροισμέναι καὶ ἐκτεθημέναι ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ γυμνασίου, τῶν δὲ αἱ μὲν ἐν τῇ πόλει, αἱ δὲ ἐν τοῖς χωρίοις, αἱ δὲ κατὰ τοὺς ἀγροὺς ἐντετοιχισμέναι. Προσυπῆρχον δὲ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ γυμνασίου καί τινα ἔργα γλυπτά, τέχνης ἀξίας οὐ πολλοῦ λόγου. Ἀπὸ τούτων ὁρμηθεὶς τῇ συνδρομῇ τῆς Ἐφορείας τῶν σχολείων καὶ ἄλλων φιλομούσων καὶ φιλοτίμων συμπολιτῶν ἐπεχείρησε τὴν ἵδρυσιν μουσείου τινὸς ἀρχαιολογικοῦ τοῦ γυμνασίου, εἰς ὃ ἀπετέθησαν εὐθὺς αἱ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ γυμνασίου ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γλυπτὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν ὅσας φιλόμουσοι συμπολῖται εἶτα ἐδώρησαν.

Εἰς τὸν ἐφεξῆς πλουτισμὸν τοῦ μουσείου μέγαν ὁ ἀείμνηστος πατήρ μου κατέβαλεν ἀγῶνα πλειστάκις περιελθὼν καὶ ἐρευνήσας πᾶσαν τὴν νῆσον, ὁτὲ μὲν μόνος, ὁτὲ δὲ συνοδευόμενος ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ, ὧν πολλοὺς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἀντιγραφὴν ἐπιγραφῶν ἤσκει.

Εἶχε δέ, ὡς πολλοὶ καλῶς γινώσκουσι, πλείστην ὁ ἀοίδιμος ἐμπειρίαν καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν τῶν ἐπιγραφῶν ἀνάγνωσιν καὶ ἀγχινούστατα ᾔκαζε τὰ ἐλλείποντα καὶ εὐστοχώτατα αὐτὰ συνεπλήρου. Ἐδίδασκε δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις διδασκάλους, ὧν τοὺς πλείστους ἔσχε μαθητάς, καὶ πολλοὺς τῶν ἄλλων τῶν ἐν τοῖς χωρίοις γραμμάτων ὁπωσδήποτε γεγευμένων ὅσον ἦσαν καὶ ἄλλως χρησιμώταται καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀπαραίτητοι αἱ συλλεγόμεναι ἐπιγραφαὶ καὶ κατὰ πάντα ἄλλον τρόπον διήγειρε καὶ ἐπέτεινε τὸν ζῆλον αὐτῶν. Καὶ τῶν χωρικῶν δὲ τοὺς ἁπλουστέρους οὐχ ἧττον ἠγωνίζετο ν' ἀπαλλάττῃ τῶν περὶ τῶν παλαιῶν μνημείων τῆς τέχνης προλήψεων αὐτῶν. Ὅσον δὲ συνεβάλετο εἰς τὸν πλουτισμὸν τοῦ μουσείου οὔτε ἐμὸν ἔργον οὔτε ὧδε εἶνε καιρὸς νὰ παραστήσω.

Τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν περισυλλογὴν ἐπιγραφῶν δὲν περιώρισεν ἐν μόνῃ τῇ Χίῳ, ἀλλ' ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὴν Ἐρυθραϊκὴν τὴν κατ' ἀντιπέρας τῆς Χίου καὶ εἰς τὴν Ἰκαρίαν καὶ ταύτας περιελθὼν καὶ ἐρευνήσας ἀκριβῶς. Καὶ ἐξ ἄλλων νήσων, τῆς Λέσβου, τῆς Κῶ, τῆς Ῥόδου, τῆς Καρπάθου, συνέλεγεν ἐπιγραφὰς ἀνεκδότους, ὧν ἀντίγρα κατέλιπε. Τῶν Ἐρυθραϊκῶν ἐπιγραφῶν τινες, ἀξιολογώταται οὖσαι, ἀγορασθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εἶνε δὲ αὐτόδηλον, ὅτι ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ περισυλλογὴ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Χίῳ δὲν εἶνε μόχθων πολλῶν καὶ δαπάνης καὶ κινδύνων ἀπηλλαγμένη. Ὑπὲρ τῶν συλλεγεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῶν καὶ πλεῖστον ἐμόχθησε καὶ πολλὰ ἐδαπάνησε, πλεῖστα ὡς πρὸς αὐτόν, καὶ πολλάκις ἐκινδύνευσε διερχόμενος ὁδοὺς τραχυτάτας καὶ δυσβατωτάτας, οὐχὶ δὲ ἅπαξ καὶ κατέπεσεν ἀπὸ τοῦ ἡμιόνου καὶ οὐχ ἅπαξ καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς πορείας καὶ τῶν κακουχιῶν ἐνόσασε.

Τὰς εὑρεθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὰς πάσας καὶ τῶν ἄλλων χιακῶν τὰς ἀνεκδότους καὶ ὅσας τῶν ἐκδεδομένων

αὐτὸς ἢ διαφόρως περί τινα ἀνέγνω ἢ συνεπλήρωσε προετίθετο νὰ ἐκδώσῃ μεθ' ὑπομνημάτων ἱστορικῶν ἐκτενῶν ἐν τόμῳ ἰδίῳ, ἐν ᾧ θὰ σύνήπτοντο καὶ εἰκόνες τῶν γλυπτῶν ἔργων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Ὁ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ σοφὸς καθηγητὴς τῆς φιλολογίας κ. Γ. Χατζιδάκης, φίλτατος ὢν αὐτοῦ φίλος, γινώσκων τοῦτο προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐκδώσῃ πάσας ἐν τῇ ***Ἀθηνᾷ***, ἀναλώμασι τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, ἵνα οὕτως ἐκδοὺς αὐτὰς ἀπαλλαγῇ δαπάνης αὐτῷ δυσεκτίτου. Ὅθεν ἤρξατο ἐν ἔτει 1893 ἐκδιδοὺς αὐτὰς διὰ τῆς ***Ἀθηνᾶς***, ἀρξάμενος ἀπὸ ***τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου***. ἣν καὶ ἡμεῖς κατ' ἀνάγκην ἀναδημοσιεύομεν καὶ δὴ καὶ πρώτην. Ἀλλὰ ῥευματισμὸς ὀξύτατος καὶ ἐπίμονος τῆς δεξιᾶς χειρὸς καταπτοήσας καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἰατροὺς ἠνάγκασε νὰ διακόψῃ τότε τὴν καλλίστην ταύτην ἐργασίαν καὶ ν' ἀναβάλῃ αὐτήν.

Τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἐκώλυσαν εἶτα καὶ ἄλλα πάμπολλα καὶ αἱ ὁλονὲν αὐξανόμεναι σχολικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι καὶ αἱ ἄλλαι αὐτοῦ κοινοτικαὶ ὑποχρεώσεις καὶ ἡ ἀνάληψις τῆς συντάξεως τῆς Τοπογραφίας καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Χίου ἡ γενομένη ἐντολῇ ***τοῦ Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτζη***, οὗ τῆς συμφωνίας ***ἡ ἀνόσιος ἀθέτησις*** μάλιστα ἐπήνεγκεν αὐτῷ τὸν θάνατον. Ἀπὸ τῆς ἐντολῆς ταύτης ἡ σύνταξις τῆς Ἱστορίας τῆς Χίου ἐπεσπᾶτο ὅλην τὴν σπουδὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν ἀπείρων εἰς αὐτὴν πληροφοριῶν ἀνήλωσεν ἐφεξῆς τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου καὶ τῶν ὑλικῶν αὐτοῦ μέσων. Ὡς δ' ὅμως βλέπομεν ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Χίους περὶ αὐτῆς δημοσιευθείσῃ ἀγγελίᾳ τοῦ Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτζη, θὰ περιελαμίνετο ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Χίου καὶ τμῆμα ἴδιον, ἐν ᾧ ι ἐδημοσιεύοντο ἁπαξάπασαι αἱ Χιακαὶ ἐπιγραφαί.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου, ὃς ἐπῆλθε τῇ 5 ›υνίου 1906, ἡμεῖς προετιθέμεθα, ἀφοῦ θὰ παρήρχετο › πρῶτον ἔτος καὶ θὰ ἡσυχάζομέν πως, νὰ ἐπιληφθῶ-

μεν τῆς διευθετήσεως καὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Τοπογραφίαν τῆς Χίου ἐργασιῶν αὐτοῦ, εἶτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων καὶ τελευταίων τῶν Χιακῶν ἐπιγραφῶν, ὧν ἡ ἔκδοσις ἔχρῃζεν ἡμῶν ἐρεύνης καὶ μελέτης καὶ παρασκευῆς μείζονος. Ἀλλὰ δυστυχῶς μῆνάς τινας μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐνέσκηψεν εἰς Χίον ἀλλοεθνής τις, ὃς ἐζήτησε κατὰ πάντα τρόπον νὰ σφετερισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν καὶ νὰ ἐκβιάσῃ δι' ἀπειλῶν τὴν παραχώρησιν αὐτῶν εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου κατετάραξαν ἡμᾶς, φόβος δὲ ὑπάρχει μὴ αὐτὸς ἤ τις ἄλλος ἐπαναλαμβάνων τὸ γενναῖον πείραμα καταταράξῃ τὴν φιλήσυχον κοινωνίαν τῆς πατρίδος ἡμῶν, προβαίνω ὑπὸ τοῦ φόβου τούτου καὶ τῇ συμβουλῇ πολλῶν τοῦ πατρός μου φίλων εἰς τὴν ὅ,τι τάχιστα ἔκδοσιν αὐτῶν, ἵνα μὴ κόποι πλεῖστοι καὶ δαπάναι τοῦ ἀτυχοῦς πατρός μου παρέλθωσιν ὅλως μάτην.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἄλλως θὰ ἐξεδίδοντο, ἡμῶν καθ' ἡσυχίαν ἐξεταζόντων πάσας τὰς σημειώσεις τοῦ πατρός μου καὶ ἀντιβαλλόντων τἀντίγραφα καὶ πρὸς ταύτας καὶ πρὸς τὰ ἐν τοῖς λίθοις πρωτόγραφα. Νῦν ἡ ἐργασία αὐτοῦ θὰ καταδειχθῇ ἐλλιπής, ἴσως δὲ καὶ ἐλλιπεστάτη. Ἀλλὰ νῦν δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἄλλο τι. Ἐκεῖνος προετίθετο καὶ οὐδεμίαν εἶχε δυσκολίαν νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὰς πλήρως, δι' ὑπομνημάτων ἐκτενῶν ἀποχρώντως, ὡς ἐποίησε περὶ τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ***Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου*** καὶ περὶ τὴν ἐν τῇ Ἐφημερίδι ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν Καρδαμυλίαν (τοῦ Ναγοῦ) ἐπιγραφὴν καὶ ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἐν ***Γκιοὺλ-μπαξὲ τῆς Ἐρυθραίας ἀνευρεθέντος ἀρχαίου χριστιαν. ναοῦ*** πραγματείας καὶ ἐξ ἄλλων ἀλλαχοῦ δημοσιευθεισῶν πραγματειῶν, ἱστορικῶν, πολιτικῶν, φιλολογικῶν κλ., ἀλλ' ἡ ἀνάληψις, ὡς εἶπον, τῆς συγγραφῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Χίου πρὸ πάντων ἐποίησεν αὐτὸν ν' ἀναβάλῃ τὴν ἔκδο-

σιν τῶν ἐπιγραφῶν. Ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ ἀνεύρομεν τἀντίγραφα τῶν ἐκδιδομένων ἐπιγραφῶν, ἄλλα μὲν τῇ χειρὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, ἄλλα δὲ δι' ἄλλης χειρός, καὶ τὰς ἐκδιδομένας εἰς αὐτὰς σημειώσεις, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι αὐτοῦ σημειώσεις ἀναφερόμεναι καὶ εἰς αὐτὰς καὶ εἰς ἄλλας ἐπιγραφάς, ἃς σπεύδουσα εἰς τὴν ἔκδοσιν δὲν κατώρθωσα ν' ἀνεύρω. Ἴσως μεταξύ, μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἐκδόσεως, θ'ἀνευρεθῶσι καὶ διακριθῶσιν, ὅτε θὰ ἐκδοθῶσιν ἐν τῷ τέλει.

Περατοῦσα τὸν περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης λόγον καθῆκόν μου ὑπολαμβάνω καὶ ὧδε νὰ ὁμολογήσω παρὰ τῆς οἰκογενείας μου πλείστην χάριν τῇ Σ. Ἐφορείᾳ τῶν σχολείων τῆς πόλεως Χίου, ὅτι πολλαχῶς ἐπροστάτευσε τὸ εἰς τὰς Χιακὰς ἐπιγραφὰς δικαίωμα τοῦ πατρός μου, καὶ τῷ σοφῷ καθηγητῇ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου κυρίῳ Γ. Ν. Χατζιδάκῃ, ὅτι ἐπεδείξατο πολλὴν ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως ταύτης προθυμίαν διευκολύνας τὴν διὰ τῆς Ἀθηνᾶς δημοσίευσιν καὶ ἐπιτρέψας μάλιστα τὴν ἀπαραίτητον ἐν αὐτῇ ἀνατύπωσιν ὅσων ὁ πατήρ μου ἐν ἔτει 1893 εἶχεν ἐν αὐτῇ δημοσιεύσῃ περὶ τῆς ***Ἐπιστολῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.***

Ἐν Χίῳ μηνὶ Ὀκτωβρίῳ 1907

ΑΙΜΙΛΙΑ Γ. ΖΟΛΩΤΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΧΙΟΥ ΚΑΙ ΕΡΥΘΡΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Τίνες συνέλεξαν ἐν Χίῳ ἐπιγραφὰς ἀπὸ λίθων ἢ ἐδημοσίευσαν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς Συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ Boeckh δύναται νὰ ἴδῃ τις παρ' αὐτῷ τούτῳ ἐν τῇ Συλλογῇ (ἀριθ. 2214-2244 καὶ ἐν Addendis ἀριθ. 2214b-2239d). Οἱ πολλοὶ τούτων ἦσαν ἀλλογενεῖς· ἡμέτεροι δὲ μόνοι οἱ Κοραῆς (ἐν Χιακῆς Ἀρχαιολογίας, περιεχομένης ἐν Ἀτάκτων τόμῳ Γ', σελ. 262-278), Ἀνδρέας Μουστοξύδης (ἐν Αἰγιναίας ἐφημερίδος ἔτ. 1831 σελ. 47-78 καὶ Ἰονίου Ἀνθολογίας τεύχ. Α', σελ. 233 ἑφ.) καὶ Ἀλέξ. Μ. Βλαστὸς (ἐν Χιακῶν Τόμ. Β', σελ. 211-227). Ἡμέτερος δ' ἦτο πάντως καὶ ὁ ἐν Χίῳ εὑρὼν καὶ ἀντιγράψας τὸ ἐν ἀριθμῷ τῆς Συλλογῆς 2240 δεκάστιχον ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα τοῦ Πρωτάρχου ἀνώνυμος.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Συλλογῆς τοῦ Boeckh ἐδημοσίευσαν ἐπιγραφὰς ἐκ Χίου, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, οἱ ἑπόμενοι: Μ. Κ. Κρίσπης, καθηγητὴς ἐν Χίῳ, ἐδημοσίευσεν ἐν Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς Σμύρνης (Περιοδ. Β' ἔτ. α' σελ. 33-37, καὶ ἔτ. β' καὶ γ' σελ. 11) ἐπιγραφὰς δέκα ὀκτώ, ἐνίας μὲν προεκδεδομένας, ἃς βέλτιον ἀνέγνω, τὰς πολλὰς δ' ἀνεκδότους.—Ἀριστοτέλης Φοντριέ, φιλάρχαιος καὶ πεπειραμένος ἔφορος τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, πολλὰς δὲ καλὰς μέχρι τοῦδ' ἔχων ἐκδεδομένας, παλαιὰς ἐπιγραφάς, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ κτλ. (Π. Β' ἔτ. α' σ. 37-40) δύο ἀνεκδότους χιακὰς ἐπιγραφάς, ὧν μία εἶνε ἡ μακροτάτη, ἀρχαιοτάτη καὶ πολυτρόπως σπουδαιοτάτη τῶν ἄχρι νῦν, ἡ πολλάκις καὶ ὕστερον ἐκδοθεῖσα περὶ ἐκποιήσεως τῶν ..ιῶν καὶ τῶν γεῶν τῶν Ἀνικῶ παίδων.— Γεώργιος Σου..ς, γυμνασιάρχης ἐν Χίῳ, ἐμὸς δὲ πολυσέβαστος διδάσκαλος καὶ ..κάτοχος, ἐδημοσίευσεν ἐν ταῖς Mittheilungen des D. Archäol. ..tituts in Athen (ἔτ. 1878 σελ. 203-207) μετὰ βραχέος ὑπο-

μνήματος ἐπιγραφὴν μακρὰν καὶ ἀξιόλογον τὴν τῶν Κλυτιδῶν πρώτην. — B. Haussoulier, μαθητὴς ἐξαίρετος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, περιελθὼν τὴν Χίον καὶ συλλέξας ἱκανὰς ἐδημοσίευσεν αὐτὰς μεθ' ὑπομνημάτων, προσεκδοὺς βέλτιον καὶ ὑπομνηματίσας καὶ προεκδεδομένας, ἐν αἷς καὶ τὰς ὑπὸ Σουρία καὶ Φοντριὲ καὶ ἱκανὰς ἐκ τῆς τοῦ Boeckh Συλλογῆς, ἐδημοσίευσε δ' ἐν ὅλῳ εἴκοσι δύο ἐπιγραφὰς ἐν Bulletin de Corr. Hellenique (1879 σελ. 45-58, 230-235 καὶ 316-327). Τῶν ὑπὸ τοῦ Haussoulier τὸ πρῶτον ἐκδοθεισῶν ἐπιγραφῶν αἱ μὲν πολλαὶ εἶνε βραχεῖαι ἢ κεκολοβωμέναι, μία δέ, ἡ δευτέρα τῶν Κλυτιδῶν, ἐλλιπὴς μέν, ἀλλὰ μακροτέρα καὶ πολλαχῶς ἀξιολογωτάτη, ὀλίγαι δέ τινες ἱκανῶς καὶ ἀκέραιαι καὶ παλαιαί, ὧν καὶ ἀρχαῖον ἡρωελεγεῖον ἐπίγραμμα, εὐστόχως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου συμπληρωθέν. Πᾶσαι δ' ὅμως ἔχουσιν ἰδίαν ἀξίαν, ὅτι συνελέγησαν ἁπανταχόθεν τῆς Χίου, ὅπου αὐτῆς ἐκ τῶν προτέρων φθορῶν εἶχον διασωθῇ λείψανα παλαιῶν γραμμάτων. Ἡ δὲ κατὰ πᾶσαν τὴν νῆσον ζήτησις αὕτη ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καὶ λειψάνων μνημείων πρῶτον ὑπὸ τοῦ Haussoulier μετ' ἐπιστήμης καὶ ἱκανῆς εὐδοκιμήσεως ἐγένετο. Ὁ Haussoulier ἐξέδωκε καὶ ψήφισμα Χίων περὶ τῆς ὑπὸ Αἰτωλῶν ἱδρυθείσης ἐν Δελφοῖς πενταετηρίδος ἑορτῆς τῶν Σωτηρίων, εὑρεθὲν ἐν Δελφοῖς (Bulletin 1881 σελ. 300 ἑφ.)—Ἀ. Γ. Πασπάτης, ὁ ἡμέτερος ἰατρὸς καὶ μεσαιωνολόγος καὶ φιλόλογος ἀνήρ, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Χιακῷ αὐτοῦ Γλωσσαρίῳ (1888 σελ. 401-422) ἑξήκοντα καὶ μίαν παλαιὰς ἐπιγραφὰς ἄνευ ὑπομνημάτων. Τούτων ἔνιαι ἦσαν προεκδεδομέναι, τινὲς δὲ καὶ ὕστερον ὑπὸ Studnitzka ἐξεδόθησαν. — Fr. Studnitzka, δοκιμώτατος ἐξ Αὐστρίας μαθητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἐλθὼν καὶ αὐτὸς εἰς Χίον ἐν ἔτει 1887 καὶ περιελθὼν τὴν πόλιν καὶ ὀλίγα τινὰ τῆς ἔξω χώρας συνέλεξέ τινας ἢ βέλτιον ἀνέγνωσεν ἐπιγραφὰς καὶ μετὰ βραχυτάτων ὑπομνημάτων ἐδημοσίευσεν ἐν Mittheilungen des D. A.Inst. in Athen. (1888 σελ. 164-183) τεσσαράκοντα τέσσαρας μικροτέρας τε καὶ βραχυτέρας, ἐκδοὺς καὶ ἄλλα τέχνης ἔργα ἐκ Χίου ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὅλῃ πραγματείᾳ, ἐν ᾗ καὶ τὰς ἐπιγραφάς. Τούτων εἶνε καὶ ἄλλαι λόγου ἄξιαι, μάλιστα δὲ ἡ βέλτιον ὑπὸ Studnitzka ἢ ὑπὸ Πασπάτη ἐκδοθεῖσα ἱερατικὴ ἐκ Πυργίου ἐπιγραφή. Ἐδημοσίευσέ τινας, ἐκδεδομένας ἢ καὶ ἀνεκ-

δότους, ὀλιγίστας ὅμως καὶ ὁ O. Riemann ἐκ τῶν σημειωμάτων Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος ἐν Bulletin d. Cor. Hell. 1877 σελ. 82-83. Ἀλλὰ περὶ δημοσιευμάτων τοιούτων, ὀλίγου ἀξίων, δὲν γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

Οὗτοι, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἐδημοσίευσαν ἐξ ἰδίας αὐτῶν συλλογῆς ἢ ἀναγνώσεως ἐπιγραφὰς ἐκ Χίου μετὰ τὸ Corpus Inscriptionum Graecarum τοῦ Boeckh, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1888, ἐν οἷς ἰδίως χρόνοις ἐζητήθησαν ἐν Χίῳ ἐπιγραφαὶ μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ συγγραφέως τῶν Χιακῶν Ἀ. Μ. Βλαστοῦ, ὅστις ὕστατος τῶν προτέρων εἶχεν ἐν ἔτει 1838 συλλέξῃ τινάς. Ἂν τις ἄλλος μετὰ τοῦτον ἀναζητήσας εὗρεν ἢ ἐδημοσίευσεν, ἀξίας λόγου τινὸς ἐννοεῖται, ἀγνοῶ.

Ἐγὼ δέ, ἀπὸ τοῦ 1886 διαμένων ἐν Χίῳ, ἐπεμελήθην καὶ αὐτὸς κατὰ δύναμιν τῆς συλλογῆς ἐπιγραφῶν ἀπὸ λίθων ἀγνώστων τοῖς πρότερον ἢ καὶ μήπω ἀνεγνωσμένων, καθ' ὅσον δὲ δυνατὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἀνεπιγράφων λίθων. Ἀπὸ Μαΐου δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1886 καὶ Μουσεῖον πρόχειρον ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γυμνασίῳ κατηρτίσθη, ὅπερ καὶ διατηρεῖται πενιχρᾷ χρηματικῇ συνδρομῇ φιλαρχαίων τινῶν πολιτῶν καὶ φιλομούσῳ ἄλλων προθυμίᾳ, προκόπτει δέ πως καὶ τῇ συνεργασίᾳ λογίων τινῶν ἀνδρῶν καὶ τῷ ζήλῳ πολλῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοπατρίδων μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο καὶ ἰδίου ἀξιωθὲν ἐπιμελητοῦ, τοῦ φιλαρχαίου πολίτου Κωνστ. Κανελλάκη, περιέλαβεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἱκανοὺς τὸν ἀριθμὸν λίθους, γράμματα παλαιὰ φέροντας ἢ ἄλλην ἀνθρωπίνην ἐργασίαν.

Τῶν πολλῶν δ' ὅμως τούτων λίθων ἐλάχιστοι δυστυχῶς εἶνε λόγου τινὸς ἄξιοι καὶ ὀλιγοστοὶ ἀκέραιοι, συντρίμματα δ' εἶνε οἱ λοιποί, κολοβὰς φέροντες τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τἆλλα χειρουργήματα. Διότι ἅπαντας σχεδὸν παραλαμβάνομεν ἀπὸ ἐρειπίων, κτισμάτων ὑστέρων, εἰς ἃ κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν χρόνους οἱ ἄνθρωποι μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς ὡς κοινὴν οἰκοδομικὴν ὕλην, ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῆς οἰκείας χώρας καὶ σφυροκοπήσαντες πρὸς τὰς χρείας, ἢ ἀπ' ἄλλων κτισμάτων, ἐν οἷς πρὸς ὁμοίας χρείας σφυροκοπηθέντες εἶχον ἐνοικοδομηθῇ, παραλαμβάνοντες. Ἡ Χίος οὐδέποτ' ἐρημωθεῖσα οἰκητόρων, οὐδὲ συγχωθεῖσά ποτε ὅλη ἐκ σεισμοῦ κατὰ τοὺς ᾠκημένους τόπους αὐτῆς, ὑπέμενε κατὰ τοὺς μακροὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας διηνεκῆ δῄωσιν τῶν παλαιῶν μνημείων ἢ

τῶν λειψάνων τούτων, διότι πρόχειρα εἶχον ταμιεῖα λίθων, εἰργασμένων μάλιστα, οἱ ἔκτοτε ζῶντες ἄνθρωποι ἐν τοῖς μνημείοις καὶ τοῖς λειψάνοις ἐκείνων, ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέν, ἂν διέμενον ἔτι ὄρθια ἢ ἀσύγχωτα, δι' ὀλίγης δὲ σκαφῆς, ἂν εἶχον καλυφθῇ. Διὰ ταῦτα οὔτ' ἀφθόνους οὔτ' ἀκεραίους εὑρίσκομεν νῦν ἐνεπιγράφους ἢ ἄλλως εἰργασμένους παλαιοὺς λίθους καὶ μάλιστα εὐμεγέθεις. Οὗτοι ἐκόπτοντο ἢ κατετέμνοντο, τὰ δὲ μένοντα καὶ τὰ τμήματά των ἀπεξέοντο ἢ ἐλεαίνοντο καθὰ καὶ ἄλλοθι ἁπανταχοῦ, ὅπου αἱ παλαιαὶ πόλεις διετέλεσαν οἰκούμεναι μακρὸν χρόνον ὕστερον καὶ πολλοὺς ἔχουσαι τοὺς οἰκήτορας.

Πόσον τὰ λείψανα τὰ παντοῖα τῶν παλαιῶν πόλεων διασῴζει συνήθως ἡ σύγχωσις καὶ ἡ ἐρημία, ἔχομεν καὶ ἄλλοθεν γνωρίσῃ πολλαχόθεν, ἡμεῖς δ' οἱ Χῖοι καὶ ἀπὸ τῆς συγχρόνου τύχης τῶν ἐρειπίων τῆς ἀντικειμένης ἡμῖν ἐπὶ τῆς Ἀσίας ὁμοφύλου ποτὲ καὶ συμμάχου πόλεως, τῶν Ἐρυθρῶν. Οἱ σεισμοὶ πιθανώτατα καὶ ὁ μακρὸς χρόνος συνέχωσαν τὴν πόλιν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἡ δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους κοινὴ τῶν περιχώρων ἐρήμωσις συνηρήμωσεν ἀνθρώπων καὶ τὸν τόπον τῆς πόλεως, περιελείφθη δὲ αὐτῷ μόνον τὸ παλαιὸν ὄνομα, πεπηρωμένον καὶ τοῦτο, ἐν τῇ σημερινῇ ἐπωνυμίᾳ τὸ Λυθρί. Ἐφ' ὅσους αἰῶνας τὸ Λυθρὶ διέμενεν ἀοίκητον διεφυλάττοντο ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς ἢ καὶ ὑπεράνω αὐτῆς τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, τείχη, ναοί, ἐν οἷς καὶ ἱερὰ παλαιότατα (Παυσαν. Ζ' ε' 3-4), θέατρον, λουτρά, οἰκήματα, παντοδαπὰ γλυπτὰ ἔργα, ἐνεπίγραφοι λίθοι, καὶ ἄλλα μαρτύρια τοῦ μακροῦ βίου τῆς πόλεως. Ἐκ τούτου δ' ὅμως, ἀπὸ ἐτῶν νῦν περὶ τὰ ἑξήκοντα, συνῳκίσθη ἐκ τῶν περιοίκων τὸ χωρίον Λυθρί, τῶν ἀγεύστων πολιτισμοῦ ἐποίκων ἐχόντων πρόχειρον πόρον βίου ἐν τοῖς εἰργασμένοις παλαιοῖς λίθοις, οὖσιν ἐξαιρέτου ὕλης καὶ μεγέθους καὶ σχημάτων, πωλουμένοις δὲ μετὰ κέρδους εἰς Χίον, Σμύρνην καὶ ἄλλοσε, ἠφανίσθησαν μὲν ἐν ὀλίγοις ἔτεσι τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ τὰ ὀλίγον ὑπ' αὐτό, ἐξήχθησαν δὲ διὰ μετρίας σκαφῆς καὶ ἐξεκομίσθησαν ἤδη καὶ ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἐν τῷ βάθει κεχωσμένα καὶ φυλαττόμενα, ἐξορύσσονται δ' ἀκόμη καὶ τὰ ἐλάχιστα πλέον σῳζόμενα βαθύτατα κτισμάτων μέρη πρὸς ἐκκομιδὴν ὁμοίαν. Ἂν τοὐλάχιστον περιεσῴζοντο ἐκ τῆς συλήσεως καὶ καταστροφῆς ταύτης ἀκέραια τὰ λείψανα τῶν εντεχνοτέρων ἔργων καὶ

τῶν γραπτῶν λίθων, θὰ ἔφερέ τις τὸ κακὸν μετριώτερον. Ἀλλ' οἱ δυστυχεῖς οὗτοι τυμβωρύχοι τῶν ἑαυτῶν προγόνων, παλαιότερον μὲν συνέθραυον αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα εὑρήματα ὑπὸ τῆς κοινῆς ποτε μωρᾶς δόξης, ὅτι περιέχουσι θησαυρούς, ὕστερον δὲ παρέδιδον ἀφειδῶς τοῖς λιθουργοῖς ν' ἀποξέωσιν ἢ κατατέμνωσιν, ὅπως πωλῶσιν εὐχρηστοτέρους πρὸς οἰκοδομίαν λίθους. Εἶδον δ' ἐγὼ αὐτὸς λίθους οὕτως ἀπεξεσμένους καὶ τετμημένους ἔν τε Χίῳ καὶ ἐν Ἐρυθραῖς καὶ ἄλλοθι, διασῴζοντας πολλαχοῦ ἐργασίας τε λεπτοτέρας ἴχνη καὶ γράμματα. Ὀψὲ δέ ποτε, καὶ ἰδίως ἀφοῦ οἱ ἐν Σμύρνῃ φιλάρχαιοι ὁμογενεῖς ἐδίδαξαν τοὺς ἀμαθεῖς τούτους ἀνθρώπους νὰ μὴ φθείρωσι τοὺς γραπτοὺς λίθους, συμπραττόντων δ' ἔπειτα καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διδασκάλων τοῦ χωρίου, κατ' ἀγαθὴν δέ τινα τύχην καὶ τῶν ἀρχαιοκαπήλων αὐτῶν, οἵτινες περιέρχονται μετ' ἐπιμελείας καὶ συχνότατα τὰς Ἀσιατικὰς πόλεις, οἱ Λυθριῶται ἀπεδείχθησαν εὐσεβέστεροι περὶ τοὺς ἐνεπιγράφους λίθους καὶ τὰ γλυπτὰ ἔργα ὅσ' ἀνασκάπτοντες εὑρίσκουσιν, ἐλπίζοντες, οἱ ἀπαιδευτότεροι τούτων, ὅτι μεῖζον κέρδος θὰ ἔχωσι προσφέροντες οὕτως ἢ ἂν πωλήσωσιν ὡς οἰκοδομικὴν ὕλην τοὺς λίθους. Τοὺς λόγους τούτους λέγω, ὄχι μόνον ἱστορίας ἕνεκα τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ λύπης ἐπὶ τούτοις μεγίστης. Καθαπτόμενος δ' οὕτω πικρότερον τῶν νέων Ἐρυθραίων, ἐλπίζω πολύ, ὅτι ἀπὸ τοῦδε θὰ εἶν' εὐλαβέστεροι περὶ τὰ παλαιὰ μνημεῖα τῆς πόλεως αὐτῶν, ὁμολογῶ δ', ὅτι ἀπό τινων ἐτῶν ἐγένοντο τοιοῦτοι καὶ εἶνε. Δικαιοσύνης ἔργον πράττων μνημονεύω ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἄλλων παλαιῶν λειψάνων, οἷον καὶ κτισμάτων, φείδονται νῦν οἱ μάλιστα πεπολιτισμένοι τῶν ἡμετέρων Ἐρυθραίων, πεισθέντες καὶ εἰς τὰς ἐμὰς προτροπὰς καὶ παρακλήσεις. Ὁ νέος Γιαννακὸς Γεωργαντζῆς, ἀνευρὼν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ τῷ πρὸς τῷ περιβόλῳ τῆς παλαιᾶς πόλεως εὐμέγεθες κτίσμα καὶ πολυτελές, ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἐφείσθη αὐτοῦ πεισθεὶς ἐμοί, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ τοὺς λίθους μετὰ κέρδους μεγάλου. Κατ' Αὔγουστον λήγοντα ἠδυνήθην νὰ δείξω τῷ φίλῳ Γ. Ν. Χατζιδάκι τὸ μνημεῖον τοῦτο, πυλῶνα κομψὸν μετὰ προπύλου, ὡς —ίθομαι. Ὁμοίᾳ συμβουλῇ μου πρὸς τοὺς Ἐρυθραίους διὰ τοῦ διδαίλου Ἐμμ. Καραβοκυροῦ, Σαμίου, διεσώθησαν καὶ τὰ λείψανα ; εὐτελοῦς κρήνης, ἐν ᾗ εὑρέθησαν κατὰ Μάϊον ἐ. ἔ. αἱ τῆς Σιβύλ- : ἐπιγραφαί, ἃς ἐγὼ μὲν ἔλαβον ἐν ἀτελέσιν ἀντιγράφοις πρῶτος.

ἐδημοσίευσε δὲ πρῶτος ὁ κ. Φοντριὲ (Ἁρμονίᾳ Σμύρνης 26 Ἰουνίου καὶ 1 Ἰουλίου 1891), εἶτα δ' ὁ Karl Buresch (Vochenschrift f. Kl. Philol. 16 Sept. 1891). Θὰ δημοσιεύσω καὶ ἐγὼ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας μετ' ἄλλων ἐρυθραϊκῶν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ. Νῦν δὲ διορθῶ μόνον τοῦ δεκαεξαστίχου ἐπιγράμματος, ὡς ἐξέδωκαν αὐτὸ οἱ ἐκδόται ἀμφότεροι, τὸ ἐν στίχῳ 5 ἐκπε.ονω δεινῶν. Οὔτ' ἐκπερονῶ δεινῶν ἀναγνωστέον οὔτ' ἄλλως, ἀλλ' ἔκπεσον ὠδείνων (ὠδίνων) μόνου τοῦ Σ λείποντος εἰς τὸ ἔκπεσον, ὄχι δὲ δύο γραμμάτων, ὡς τελευταῖον νομίζει ὁ Buresch, ὅτι ἐπὶ τοῦ λίθου εἶδεν. Οὕτως ὁ λόγος ἀποβαίνει σαφής. «... ἐν ᾧ (Κισσώτᾳ) ἔκπεσον ὠδίνων (=ἐγενόμην, ἐγεννήθην, ἐξῆλθον, ἤτοι κυριολεκτικώτερον ἐξέπεσον ἐκ τῆς νηδύος τῆς μητρός μου) εὐθὺς χρησμοὺς λαλοῦσα τοῖς βροτοῖς». Περὶ τοῦ Κισσώτας ἄλλοτε.

Πάλιν δ' ὅμως οἱ χρόνοι ἐφείσθησάν τινων ἐνεπιγράφων λίθων καὶ ἐν Χίῳ, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀνευρίσκομεν δὲ καὶ ἀντιγράφομεν ἢ καὶ συλλέγομεν κομμάτια μὲν πλείονα, ἀκεραιοτέρους δ' ἐλαχίστους. Δύο τῶν προμνημονευθέντων συλλογέων, ὁ Πασπάτης καὶ ὁ Studnitzka, ἔλαβον τὰς πλείστας τῶν ἐπιγραφῶν ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἐν τῷ πενιχρῷ Μουσείῳ ἀποκειμένων λίθων. Καὶ ἡ σειρὰ δέ, ἣν ἐγὼ ἐκδίδωμι διὰ τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τῆς αὐτῆς συλλογῆς κατὰ τὸ πολὺ μέρος εἶνε εἰλημμένη, κατ' ὀλίγον δ' ἔξωθεν, ἐκ τῆς πόλεως Χίου ἢ ἀπὸ τῆς λοιπῆς νήσου.

Περὶ τῆς ἐμῆς ταύτης σειρᾶς οὐδὲν ἔχω νὰ εἴπω ἐν προοιμίῳ σπουδαῖον. Καταλείπω τοῖς ἐμπείροις τῶν πραγμάτων νὰ κρίνωσι περὶ τῶν ἐπιγραφῶν αὐτὸς ἕκαστος. Τοσοῦτο μόνον εἶνε ἀπαραίτητον νὰ προδηλώσω. Ἐπιγραφὰς ἀξιολόγους ἢ ἀκεραίας δὲν ἠδυνήθην νὰ συλλέξω ἱκανὰς κατὰ τὸν τριετῆ ἀπὸ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Studnitzka χρόνον. Αἱ πλεῖσται εἶνε κομμάτια ἢ βραχύταται, ὀλίγαι δ' αἱ μακρότεραι. Ἐκδίδωμι δ' αὐτὰς ἄνευ πολλῆς τάξεως ἐν τῇ σειρᾷ, οὔτε μετ' ἐπαρκῶν ὑπομνημάτων, διότι δὲν προέλαβον μήτε νὰ κατατάξω αὐτὰς προσηκόντως ἁπάσας μήτε ἰδίας μακροτέρας μελέτης ν' ἀξιώσω. Διανοούμενος χάριν τῶν φιλιστορούντων τὰ κατὰ τὴν ἑαυτῶν πατρίδα Χίων νὰ καταρτίσω πλήρη συλλογὴν τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Χίου, ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων, ἀνέβαλον τὸ ἔργον μέχρις οὗ δυνηθῶ νὰ ἐκτελέσω τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐν εὐκαιρίᾳ μείζονι ἀπὸ ἔργων ἐπιπό-

νων, οἷα τὰ τῆς γυμνασιαρχίας, καὶ διατρίβων χρόνον τινὰ ἐν τόπῳ εὐθετωτέρῳ ἢ ἐν Χίῳ, ἔνθα τἀρχαιολογικὰ ἡμῶν ἐφόδια περιορίζονται εἰς τὸ Corpus τοῦ Boeckh καὶ εἰς τρεῖς τέσσαρας τόμους τοῦ Bulletin de Corr. Hellénique καὶ εἰς ἓν ἢ δύο ἄλλα βιβλία ἱστορίας καὶ ὀλιγώτερα ἐγχειρίδια ὕλης ἀρχαιολογικῆς. Ταῦτα διενοούμην. Ἀλλ' ὁ φίλος Γ. Ν. Χατζιδάκις, ὅστις διέτριψε τὸ θέρος παρ' ἡμῖν καὶ εἶδε παρ' ἐμοὶ τἀντίγραφα τῶν ἐπιγραφῶν, ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἔγραψέ μοι κατ' Ὀκτώβριον, ἀξιῶν ἐπιμόνως νὰ στείλω τὰς ἐπιγροφὰς ὅπως ὅπως πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ. Ὑπήκουσα τῷ Χατζιδάκι. Ἀλλ' ἐν ὀλίγαις ἡμέραις καὶ ἀπὸ ἔργων ἐπαχθεστάτων, οἷα τὰ ἐμά, καὶ ἀπ' ἐφοδίων γλίσχρων, ποία ἐργασία δύναται νὰ γίνῃ; Πάλιν ὅμως θὰ συλλέξω ἐκ τῶν ἐνόντων εἴ τι ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν νεώτερον, ἵνα μὴ μείνῃ οὕτως ὀλιγόκαρπος καὶ τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ἐπιγραφῶν ἡ τούτων δημοσίευσις, ὅσον θὰ ἦτο ἡ καταχώρισις ψιλῶν τῶν κειμένων αὐτῶν. Ἐν τόπῳ δ' εὐθέτῳ τοῦ παρόντος ἄρθρου μου περὶ ἀνεκδότων Χιακῶν ἐπιγραφῶν θέλω ἀναθεωρήσῃ καί τινας τῶν ἤδη ἐκδεδομένων, εἰς ἃς ἔχω τινὰ ἐπανόρθωσιν νὰ ποιήσω εἴτε περὶ τὴν ἀνάγνωσιν εἴτε περὶ τὴν ἑρμηνείαν τὴν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν γενομένην ἢ καὶ ὑπ' ἄλλων.

Δημοσιεύω ἐν ἀρχῇ τρεῖς ἐπιγραφάς, τὰς μακροτέρας πως καὶ μᾶλλον ἀκεραίας, σπουδαιότητα δέ τινα ἐχούσας καθ' ἑαυτάς τε καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς Χίου.

Α'. Ἐπιστολὴ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου

Ἐπὶ στήλης ἢ μᾶλλον πλακὸς ὀρθογωνίου κοινοῦ τιτανολίθου λευκοκυάνου, ὄχι μονοχρόου, ἀλλ' ὑποποικίλου, ὑψηλῆς μ. γ. 0,71, πλατείας 0,62 καὶ παχείας 0,11, εὑρεθείσης ἐν τῷ κατὰ τὸ χωρίον Βερβερᾶτον ἠρειπωμένῳ μεσαιωνικῷ ναΐσκῳ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐν Φλαμουνίῳ, ἐπικειμένης δὲ τῇ τραπέζῃ τῆς ἱερᾶς προθέσεως ἐκ μακροῦ, ὡς φαίνεται, χρόνου. Ἂν ἄλλοθεν, οἷον ἐκ τῆς πόλεως, μετεκομίσθη ὁ λίθος ἢ ἐξ ἀρχῆς ἐστάθη ἔν τινι τόπῳ τῆς περιχώρου τοῦ Βερβεράτου ἀγνοῶ. Τὸ ἐκ πρώτης ὄψεως πιστευτὸν εἶνε, ὅτι μετεκομίσθη ἐκ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω πιθανόν, ὅτι ἀρχῆθεν δυνατὸν εἶνε νὰ

ἔκειτο περὶ τὸ Βερβερᾶτον ὁ λίθος, ἐπίτηδες χάριν τῶν ἐνταῦθα οἰκούντων ἀνθρώπων, ὑπὸ τῆς πόλεως σταθεὶς πρὸς κοινοτέραν, εὐρυτέραν καὶ μᾶλλον πρόχειρον διάδοσιν τοῦ περιεχομένου, σπουδαιοτάτου ὄντος τῇ πόλει τῶν Χίων. Ὤκουν δ' ἐνταῦθα πυκνοὶ ὡς φαίνεται οἱ Χῖοι, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις πλησίον ἔκειντο καὶ οἱ ὀνομαζόμενοι Βασιλέων οἶκοι, τόποι, περὶ ὧν ἴδε ἃ λέγομεν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν δημοσιευομένων νῦν ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν. Δὲν εἶνε δὲ πιστευτόν, ὅτι μόνον ἐν τῇ πόλει θὰ ἐδημοσιεύετο τοιαύτη πρᾶξις, ὁποία ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἡ προκειμένη, οὐδὲ θὰ ἐδημοσιεύετο οὕτω μόνη ἄνευ ψηφίσματός τινος τῆς πόλεως προεισαγωγικοῦ ἢ ἄλλης δημοσίας προοιμιακῆς δηλώσεως (1). Τελευταῖον οὔτε ὁ λίθος ὁ ἡμέτερος εἶνε ἄξιος τῆς πόλεως καὶ τοῦ βασιλικοῦ γράμματος, φέρων πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγχάραγμα φυσικὸν ἐρυθρίζον, διῆκον ἐκ τοῦ δεξιοῦ ἄνωθεν πλαγίως πρὸς τἀριστερὸν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς μέχρι τῆς τοῦ 16 στίχου ἀρχῆς, οὔτε ἡ ἐργασία· ἔγγραφα δ' ἄλλα σύγχρονα καὶ μεταγενέστερα τῆς πόλεως Χίου, ὀλιγώτερον σπουδαῖα, ἔχουσι καὶ τὸν λίθον καὶ τὴν ἐργασίαν πολλῷ τιμιώτερα. Κατὰ πάντα λοιπὸν τρόπον ὁ προκείμενος ἡμῖν λίθος περιέχει τῆς βασιλικῆς ἐπιστολῆς ψιλὸν ἀντίγραφον ἀπὸ τοῦ ἰδίᾳ προσηκούσῃ ἐπιμελείᾳ τῆς πόλεως γενομένου δημοσιεύματος αὐτῆς ἐν τῷ ἄστει, ἀντίγραφον ἀναστηλωθὲν χάριν τῶν δημοτῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν τῶν περιοικούντων τὸν τόπον, ἐν ᾧ εὑρέθη ὁ λίθος. Διὰ τοῦτο δὲ ἴσως καὶ ἀκεραιότερος ἡμῖν διεσώθη, ὅπερ σπανιώτερον συνέβη τοῖς ἐν τῇ πόλει Χίῳ ἐγγράφοις μνημείοις.

Τὰ γράμματα δὲν εἶχεν ἴδῃ οὐδεὶς τῶν περὶ τὰς ἐπιγραφὰς σπουδαζόντων πρὸ ἐμοῦ, ἰδόντος αὐτὰ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1890. Ὁ λίθος ἐξαιρεθεὶς εὐθὺς ὑπ' ἐμοῦ ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Γυμνασίου. Τὰ γράμματα κατέχουσιν, εὐθὺς ἄνωθεν ἀρχόμενα, τὰ 0,43 τοῦ ὕψους, παρατείνονται δὲ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ λίθου, ἀποκεκομμένου μόνον ὀλίγον κατὰ τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν.

(1) Ἄνευ εἰσαγωγικῶν πράξεων τῶν πόλεων, μόνης δὲ τῆς ἐπωνύμου ἀρχῆς προτασσομένης, ἔχομεν πλεῖστα καὶ γράμματα καὶ ἄλλα ἐπιτάγματα βασιλέων καὶ ἀρχόντων ἐπὶ λίθων δεδημοσιευμένα, ἔκ τε τῶν παλαιοτέρων χρόνων καὶ ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν. Ἀλλὰ τῆς προκειμένης ἐπιστολῆς ἡ δημοσίευσις διαφέρει. Βλέπε καὶ κατωτέρω.

-- ϿΕΟΙΠΡΥΤΑΝΕΟΣΠΑΡΑΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΛΙ.... ϽΥΧΙΩ....
ΔΗ ΛΩΙ
ΤΟΥΣΦΥΓΑΔΑΣΤΟΥΣΕΚΧΙΟΥΚΑΤΙΕΝΑΙΠΑΝΤΑΣΠΟΛΙΤΕΟΜΑΔΕ..
ΝΑΙΕΝΧΙΩΙΔΗΜΟΝΑΙΡΕΘΗΝΑΙΔΕΝΟΜΟΓΡΑΦΟΥΣΟΙΤΙΝΕΣΓΡΑ
ΨΟΥΣΙΚΑΙΔΙΟΡΘΩΣΟΥΣΙΤΟΥΣΝΟΜΟΥΣΟΠΩΣΜΗΔΕΝΕΝΑΝΤΙ
ΟΝΗΙΤΗΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΙΜΗΔΕΤΗΙΤΩΝΦΥΓΑΔΩΝΚΑΘΟΔΩΙΤΑΔΕΔΙ
ΟΡΘΩΘΕΝΤΑΗΓΡΑΦΕΝΤΑΕΠΑΝΑΦΕΡΕΣΘΑΙΠΡΟΣΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ
ΓΑΡΕΧΕΙΝΔΕΧΙΟΥΣΤΡΙΗΡΕΙΣΕΙΚΟΣΙΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΑΣΤΟΙΣΑΟ
ΤΩΝΤΕΛΕΣΙΝΤΑΟΤΑΣΔΕΠΛΕΙΝΜΕΧΡΙΑΝΚΑΙΤΟΑΛΛΟΝΑΟΤΙ
ΚΟΝΤΟΤΩΝΕΛΛΗΝΣ ΝΜΕΘΗΜΩΝΣΥΜΠΛΗΤΩΝΔΕΠΡΟΔΟΝΤΩΝ
ΤΟΙΣΒΑΡΒΑΡΟΙΣΤΗΝΠΟΛΙΝΟΣΟΙΜΕΝΑΝΠΡΟΕΞΕΛΘΩΣΙΝΦΕΟΓΕΙΝ
ΑΟΤΟΥΣΕΞΑΠΑΣΩΝΤΩΝΠΟΛΕΩΝΤΩΝΤΗΣΕΙΡΗΝΗΣΚΟΙΝΩΝΟΥ
ΣΩΝΚΑΙΕΙΝΑΙΑΓΩΓΙΜΟΥΣΚΑΤΑΤΟΔΟΓΜΑΤΟΤΩΝΕΛΛΗΝΩΝΟΣΟ
ΔΑΝΕΓΚΑΤΑΛΕΙΦΘΩΣΙΝΕΠΑΝΑΓΕΣΘΑΙΚΑΙΚΡΙΝΕΣΘΑΙΕΝΤΩΙΤΩΝΕΛ
.ΗΝΩΝΣΥΝΕΔΡΙΩΙΕΑΝΔΕΤΙΑΝΤΙΛΕΓΗΤΑΙΤΟΙΣΚΑΤΕΛΗΛΥ
.ΟΣΙΝΚΑΙΤΟΙΣΕΝΤΗΙΠΟΛΕΙΚΡΙΝΕΣΘΑΙΠΕΡΙΤΟΥΤΟΑΟΤΟΥΣΠΑ
.ΗΜΙΝΜΕΧΡΙΑΝΔΙΑΛΛΑΓΩΣΙΧΙΟΙΦΥΛΑΚΗΝΕΙΝΑΙΠΑΡΑΟΤΟΙΣΠΑ
.ΑΛΕ.ΑΝΔΡΟΥΤΟΥΒΑΣΙΛΕΩΣΟΣΗΑΝΙΚΑΝΗΗΙΤΡΕΦΕΙΝΔΕ
ΤΑΟΤΗΝΧΙΟΥ

Τὰ γράμματα, στίχοι 19, εἶναι μὲν εὐκρινῶς κεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ λίθου, ἀλλ'οὔτε βαθέως οὔτ' ἐπιμελῶς, εἶναι δὲ καὶ πυκνότερα ἢ ὅσον ἐν ἄλλοις συγχρόνοις δημοσίοις ἐγγράφοις, κατὰ μέσον ὅρον 48 εὐμεγέθη ἐν ἑκάστῳ στίχῳ μήκους 0,60 τοῦ γαλλικοῦ μέτρου, ὕψος μέσον ἔχοντα, 0,014 γ. μ. καὶ πλάτος μέσον 0,016 τὸ Μ καὶ 0,014 τὸ Α. Τὰ γράμματα εἶναι τὰ συνήθη τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Σχῆμα αὐτῶν Α Β Θ Κ Μ Ξ Π Σ Υ Ω. Τὸ δὲ κείμενον ἀκέραιον ἅπαν σχεδὸν ὄν, εὐκρινέστατα δ' ἀναγινωσκόμενον μεταγράφομεν εὐθὺς κοινοῖς γράμμασι κατωτέρω, διαιροῦντες μόνον εἰς παραγράφους αὐτὸ κατὰ τὸν εἱρμὸν τῶν περιεχομένων νοημάτων καὶ στίζοντες. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπω, καὶ ὅπερ αὐτόδηλον ἐκ τοῦ προκαταχωριζομένου κεφαλαίοις γράμμασι κειμένου, ὅτι καὶ εἰς τὸν λίθον οἱ δύο πρῶτοι στίχοι εἶνε τῶν ἄλλων κεχωρισμένοι, ὡς καὶ ἡμεῖς ἔχομεν αὐτούς.

'Επ]ὶ Δεισιθέου πρυτάνεως, παρὰ βασιλέως 'Αλε[ξάνδρ]ου Χίω]ν τῷ δήμῳ.

§ 1. Τοὺς φυγάδας τοὺς ἐκ Χίου κατιέναι πάντας πολίτευμα δὲ [εἶναι ἐν Χίῳ δῆμον. Αἱρεθῆναι δὲ νομογράφους, οἵτινες γράψουσι καὶ διορθώσουσι τοὺς νόμους, ὅπως μηδὲν ἐναντίον ᾖ τῇ δημοκρατίᾳ μηδὲ τῇ τῶν φυγάδων καθόδῳ. Τὰ δὲ διορθωθέντα ἢ γραφέντα ἐπαναφέρεσθαι πρὸς 'Αλέξανδρον.

§ 2. Παρέχειν δὲ Χίους τριήρεις εἴκοσι πεπληρωμένας τῆς αὀ τῶν τέλεσιν, ταότας δὲ πλεῖν μέχρι ἂν καὶ τὸ ἄλλο ναοτικὸν τὸ τῶν 'Ελλήνων μεθ' ἡμῶν συμπλῇ. § 3. Τῶν δὲ προδόντων τοῖς βαρβάροις τὴν πόλιν ὅσοι μὲν ἂν προεξέλθωσιν φεόγειν αὀτοὺς ἐξ ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν τῆς εἰρήνης κοινωνουσῶν καὶ εἶναι ἀγωγίμους κατὰ τὸ δόγμα τὸ τῶν 'Ελλήνων· ὅσο]ι δ' ἂν ἐγκαταλειφθῶσιν ἐπανάγεσθαι καὶ κρίνεσθαι ἐν τῷ τῶν 'Ελλ]ήνων συνεδρίῳ. § 4. 'Εὰν δέ τι ἀντιλέγηται τοῖς κατεληλυθ]όσιν καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει, κρίνεσθαι περὶ τοῦτο αὀτοὺς παρ']ἡμῖν. § 5. Μέχρι ἂν διαλλαγῶσι Χῖοι φυλακὴν εἶναι παρ' αὀ[τοῖς παρ'])Αλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, ὅση ἂν ἱκανὴ ᾖ, τρέφειν δὲ ταότην Χίους.

Ἡ ἐπιγραφὴ οὐδὲν παρέχει περὶ ἑαυτῆς ἀμφισϐητήσιμον οὔτε ὡς πρὸς τὸν τύπον οὔτε ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καθόλου. Εἶν' ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν δῆμον τῶν Χίων περὶ παντοίων πολιτικῶν ζητημάτων, ἐπικαίρων, μεταδιδοῦσα τὰς γνώμας τοῦ βασιλέως ἢ μᾶλλον τὰς ἀποφάσεις. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐγγράφου τούτου, περὶ ἑκάστου τῶν περιεχομένων ζητημάτων, μάλιστα καθ' ὅσον τινὰ τούτων ἔχουσιν ἀνάγκην ἑρμηνείας τινὸς ἢ διασαφήσεως, περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνθη πρὸς τοὺς Χίους καὶ περὶ τῶν καιρῶν, καθ' οὓς τοῦτο ἐγένετο, ἔτι δὲ περὶ τοῦ πολιτικοῦ τύπου τοῦ ἐγγράφου καὶ περὶ τῆς λέξεως αὐτοῦ, καὶ ἄν τι σπουδαῖον ἄλλο ἢ καινότερον ἡμῖν παρέχῃ τὸ κείμενον τοῦτο, ἡμεῖς ἔχομεν νὰ εἴπωμεν τὰ ἑπόμενα.

Καὶ πρὸ πάσης μὲν αὐτοῦ ἐσωτερικῆς ἐξετάσεως ἀξίαν τοῦ ἐγγράφου αὐτόδηλον ἔχομεν, ὅτι πρῶτον νῦν, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, περιέρχεται ἡμῖν ἀναμφισϐητήτως γνησία πολιτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀκεραία. Τῶν δυσαριθμήτων κατ' ἀνάγκην ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐν λίθοις μὲν μνημονεύονται ἁπλῶς τινες, ἐλάχισται οὖσαι (1), περιεσώθησαν δὲ καὶ μιᾶς μόνης λείψανα βραχύτατα καὶ κολοϐά, ἐπιστολῆς κατὰ σύμπτωσιν πρὸς τοὺς Χίους ὡσαύτως ἐπιστελλομένης, ἅτινα ἐκδιδοὺς ὁ Boeckh ἐκ τοῦ ἡμετέρου Βλαστοῦ (D. I. Gr. Add. 2214 b) ὑπώπτευσε μόνον, ὅτι περιέχουσιν ἐπιγραφὴν ἀναφερομένην εἰς τὰ κατ' Ἀλέξανδρον (2)· ἐν βιϐλίοις δὲ πλεῖσται μὲν μνημονεύονται, ὀλίγισται δὲ καὶ ἀκέραιαι παραδίδονται ἡμῖν, ἐνίων δὲ μόνα ἀποσπάσματα. Μνημονεύονται μὲν παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ τινές, παρ' Ἀρριανῷ οὐχὶ πλείονες πολλῷ, παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἀττικοῖς ῥήτορσιν ὡσαύτως, παρὰ Στράϐωνι, παρ' Ἀθηναίῳ καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις, μάλιστα δὲ πολλαὶ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Ἀλε-

(1) Ἐν ἐπιγραφαῖς 1) Καλυμνίᾳ (C. I. Gr. 2671, στίχ. 45), ἐν ᾗ μνημονεύεται ἁπλῶς διάγραμμα τοῦ βασιλέως· 2) Σμυρναίᾳ (Αὐτ. 3137 στ. 100-101), ἐν ᾗ λέγεται μόνον «περὶ οὗ Ἀλέξανδρος γεγράφηκεν»· 3) Ἐρεσίᾳ τῆς Λέσϐου (Droysen Ἱστορ. τοῦ Ἑλληνισμοῦ Α' παραρτ. Β' Ι στ. 34-35), ἐν ᾗ λέγεται «Ἀλέξανδρος ἐν διαταγὴν ἀπέπεμψε» καὶ (Αὐτ. IV στ. 10, 16, 25), ἔνθα μνημονεύεται ὁμοίως αγραφὰ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἣν Ἀλέξ. ἐπιστέλλας (ἐπιστείλας).

(2) Ταῦτα ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Haussoulier καλῶς, συμπληρωθέντα διὰ μικροῦ ἴμη τεμαχίου ὑπὸ Studnitzka ἐκδίδομεν ἡμεῖς κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. Β', ἐξ ἀφορμῆς προκειμένης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

ξάνδρου βίῳ πολιτικαί τε καὶ ἰδιωτικαὶ πρὸς διαφόρους ἐπιστολαί. Ἀκεραίας δὲ γινώσκω, ἃς κατωτέρω λέγω, τρεῖς μόνας. Πάλαι καὶ βιβλίον ἐφέρετο, καθὰ γινώσκομεν ἔκ τε αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἄλλοθεν αὐτὸ τοῦτο περιέχον, Ἀλεξάνδρου ἐπιστολάς, ὁπόθεν καὶ δηλοῦσιν, ὅτι ἔλαβον αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ ὅσοι τῶν παλαιῶν καταχωρίζουσιν ἢ μνημονεύουσιν ἐπιστολὰς τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς ὑφ' ἑαυτῶν γεγραμμένοις. Ὁ Droysen ἐν τῷ θαυμασίῳ αὐτοῦ περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων τούτου ἔργῳ, τῇ τριτόμῳ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πραγματευόμενος (ἐν παραρτήματι α' τοῦ Α' Τόμου) περὶ τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξελέγχει ἀποχρώντως καὶ τὰ κατὰ τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ (Αὐτ. παραρτ. α' II, IV), τήν τε γνησιότητα δοκιμάζων αὐτῶν καὶ εἰδήσεις οἰκείας ἀναλεγόμενος πολλὰς ἔκ τε ἀρχαίων κειμένων καὶ ἀπὸ εἰδικῶν πραγματειῶν νεωτέρων καὶ νεωτάτων ἐνίων. Δυστυχῶς ἐγὼ δὲν ἔχω πρόχειρα οὔτε ταύτας οὔτ' ἐκεῖνα. Ἴσως ὅμως ἀρκοῦσί μοι, τοὐλάχιστον εἰς τὸ προκείμενον, καὶ ὅσ' αὐτὸς ἐκ τῶν παρόντων μοι ἔχω δυνηθῇ νὰ συλλέξω.

Ἐπιστολὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀκεραίας εὗρον παρὰ τοῖς παλαιοῖς τρεῖς: α') τὴν παρ' Ἀρριανῷ (Β', 14, 4) μακροτέραν πρὸς Δαρεῖον ἀπόκρισιν, ἥν, γραφεῖσαν μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην, ὁ Droysen δικαίως λέγει μᾶλλον διακήρυξιν (manifest) πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἢ πολιτικὸν γράμμα πρὸς τὸν Δαρεῖον· β') τὴν περὶ καθόδου τῶν ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων φυγάδων ἁπάντων, ἣν διὰ Νικάνορος τοῦ Σταγειρίτου ἔπεμψεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, Ὀλυμπίων τελουμένων, προστάξας ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τῇ πανηγύρει πρὸς τὰ πλήθη διὰ τοῦ νικήσαντος κήρυκος. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, δι' ἧς κατήρχοντο εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας φυγάδες πλείονες ἢ δισμύριοι, «ἀπηντηκότες ἅπαντες εἰς τὴν πανήγυριν» κατὰ Διόδωρον, λέγει τοσαῦτα μόνον: «Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος τοῖς ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων φυγάσι. Τοῦ μὲν φεύγειν ὑμᾶς οὐχ ἡμεῖς αἴτιοι γεγόναμεν· τοῦ δὲ κατελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας ἡμεῖς ἐσόμεθα, πλὴν τῶν ἐναγῶν. Γεγράφαμεν δὲ Ἀντιπάτρῳ περὶ τούτων, ὅπως τὰς μὴ βουλομένας τῶν πόλεων ἀναγκάσῃ.» Διοδ. ΙΗ' 8· καὶ γ') τὴν παρὰ Πλουτάρχῳ (Ἀλεξ. β. ζ') πρὸς Ἀριστοτέλη ἐπιστολήν, βραχυλογοῦσαν καὶ ταύτην τάδε «Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων· τίνι γὰρ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων,

εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν τῶν λόγων οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; Ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ἔρρωσο». Ἀποσπασμάτια δ' εὐκόλως δύναται νὰ ἴδῃ τις καὶ παρὰ μόνῳ τῷ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ Ἀλεξάνδρου βίῳ, οἷον τῆς πρὸς Παρμενίωνα (ΚΒ'), τῆς πρὸς Λεωνίδην τὸν παιδαγωγὸν (ΚΓ'), τῆς πρὸς Ἀθηναίους περὶ τῆς Σάμου (ΚΗ'), τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐν Κορίνθῳ συνέδρους, ἧς οἱ λόγοι λανθάνουσιν ὑπὸ τῇ διηγήσει τοῦ βιογράφου (ΛΔ') «τὰς τυραννίδας πάσας καταλυθῆναι καὶ πολιτεύειν αὐτονόμους· ἰδίᾳ δὲ Πλαταιεῦσι τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι παρέσχον τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας», καὶ τελευταῖον τῆς πρὸς Ἀντίπατρον περὶ τοῦ Καλλισθένους (ΝΕ'). Τὸ ἀποσπασμάτιον τοῦτο, ἀμφιβαλλόμενον μέν, σφόδρα δ' ἀλεξανδρῶδες κατ' ἐμὲ ὄν, ἔχει οὕτω: «Οἱ μὲν παῖδες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατελεύσθησαν, τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κολάσω καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτόν, καὶ τοὺς ὑποδεχομένους ταῖς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας». Ἐπιστολῆς καλλίστης, αὐτογράφου τοῦ βασιλέως, ἄν, ὡς εἶνε πιθανόν, ἦτο γνησία ἡ φερομένη, ἐξ ἧς ἔλαβεν ὁ Πλούταρχος τὰ ἐν κεφαλαίῳ Ξ' περὶ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης, ἐπιστολῆς καλλίστης ἱκανὸν μέρος ἀνευρίσκει τις, ἐν οἷς ὁ Πλούταρχος λέγει περὶ τοῦ ἔργου ὡς εἰρημένα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τῆς μάχης. Ἀληθῶς δέ, ὡς περιγράφεται ἡ πολυπαθὴς ἐκείνη μάχη καὶ ἡ εὔτολμος μᾶλλον ἢ παράβολος διάβασις τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπου, μετ' ἐμπειρίας θαυμαστῆς, μετὰ βραχύτητος κομψῆς καὶ μετ' ἀκριβορρημοσύνης, φαίνεται ζωγραφαθεῖσα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ τῆς μάχης.

Τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων οὐδαμῶς ἐγὼ ἐξετάζω τὴν γνησιότητα. Παραθέτων ἃ παρέθεσα τούτων προσπαραδεικνύω τῇ ὀλιγότητι τῶν περισωθέντων ἐν βιβλίοις ἐπιστολικῶν κειμένων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ὑφὴν τοῦ λόγου αὐτῶν, ἵνα παραβάλληται πρὸς τὴν ὑφὴν τῆς ἀναμφισβητήτως γνησίας ἐπιστολῆς, τῆς νῦν ἐκ τοῦ λίθου ἐκδιδομένης. Ἡ μορφὴ καὶ ἡ σύνθεσις ἡ λοιπὴ τοῦ λόγου εἶνε παραπλησία. Οὐδεμία ἐμφαίνεται ῥητορικὴ τέχνη ἐν αὐτοῖς, οὐδεὶς καλλωπισμὸς λόγου. Βραχύτης δὲ καὶ πυκνότης καὶ εἰς τὰ καιριώτατα μόνα προσοχὴ καὶ ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια περὶ τὰ νοήματα καὶ τὰ πράγματα, ἔστι δ' ὅτε ὅμως καὶ ὀλιγωρία τις περὶ

τὴν λογικὴν τῶν καθ' ἕκαστα τάξιν, ἐνθυμίζουσιν ἡμᾶς ἐν ταῖς πολιτικαῖς τοὐλάχιστον ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὰς συγχρόνους καὶ τὰς παλαιοτέρας καλὰς δημοσίας πράξεις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, τοὺς νόμους, τὰ ψηφίσματα, τὰς διαφόρους συνθήκας, ὄχι δὲ τὰ ῥητορικὰ πονήματα τῶν ἀττικῶν καὶ τῶν σοφιστῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς Δαρεῖον παρ' Ἀρριανῷ (Β', 14, 4) φερόμενον γράμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπερ φαίνεται συντεταγμένον ῥητορικώτερον, οὐδενὸς ἐλλείπει τῶν γνωρισμάτων τούτων, μᾶλλον δὲ καὶ ἀφθονεῖ.

Ἡ ἐκ τοῦ ἡμετέρου λίθου ἐπιγραφὴ δύναται κατά τε τὰ εἰρημένα καὶ ἀπολύτως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κανὼν τοῦ τοιούτου Ἀλεξανδρείου ὕφους. χρησιμεύει δὲ καὶ αὐτοδικαίως διὰ τὴν ἑαυτῆς γνησιότητα. Ἡ συντομία τοῦ λόγου τοῦ ἐν αὐτῇ, τὸ περιεκτικὸν καὶ ἡ περὶ τὰ πράγματα σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια, ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἀμέλειά τις περὶ τὴν μεθοδικὴν τάξιν τῶν περιεχομένων κεφαλαίων εἶνε προφανέστατα καὶ τῷ μάλιστα ἰδιώτῃ τοῦ πολιτικοῦ τῶν παλαιῶν λόγου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει μόνον ἐξωτερικὸν ἐπιστολῆς τύπον, ἀλλὰ κατ' οὐσιώδη σύστασιν δὲν εἶνε κοινὴ πολιτικὴ ἐπιστολή, διακοίνωσις, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον πρὸς συμμαχίδα πόλιν αὐτόνομον, μεταδιδοῦσα βούλευμα ἢ ἐπιθυμίαν ἢ ἀξίωσιν ἐκ τῶν συνθηκῶν ἢ ἐξ ἄλλων γεγονότων ἐνισχυομένην. Εἶνε μᾶλλον πολιτικὸν πρόσταγμα κυριαρχικόν, διαγραφὴ βασιλική, διάγραμμα ἢ ἐπίταγμα ὡς οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ μετὰ τούτους ἔλεγον (1), δι' οὗ βασιλεύς, ἐπεμβαίνων εἰς τὰ ἴδια πράγματα τῆς τῶν Χίων πόλεως μεταβάλλει τὴν πολιτείαν ὁρίζων ἐν τοῖς καθόλου τὰς κυρίας βάσεις τοῦ συνταχθησομένου νέου πολιτεύματος, ῥυθμίζει αὐτὸς τὴν τῶν νόμων λειτουργίαν, τῶν τε καθόλου συντακτικῶν λεγομένων καὶ τῶν ποινικῶν ὡς πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ὑποδίκους, ἐπιβάλλει βάρη δημόσια καὶ περιστέλλει τὰ στοιχειωδέστατα ὑλικά, ὡς λέγονται, μαρτύρια τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ χιακοῦ κράτους, τελευταῖον δὲ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐπέχων, ὅ ἐστιν ἐπιφυλάττων, τὸ δικαίωμα τῆς ἀναθεωρήσεως καὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν κατὰ τὸ πρόσταγμα συνταχθησομένων νόμων καὶ τὸ τῆς ὑφ' ἑαυτοῦ κρίσεως ἰδιαιτέρας τινὸς τάξεως πολιτικῶν ἀμφισβητημάτων.

(1) Ἴδ' Ἐρεσίαν ἐπιγραφὴν ἔνθ' ἀνωτέρω καὶ Ὑπερείδην κατὰ Δημοσθένους ιε' (ἔκδ. Blass.) καὶ Διόδ. Σικ. ΙΗ' 55, καὶ ἄλ.

Προστάσσει ὁ βασιλεὺς νὰ κατέλθωσιν οἱ φυγάδες ἅπαντες εἰς Χίον, νὰ καταστῇ δὲ τὸ πολίτευμα δημοκρατικόν. Πρὸς τοῦτο νὰ ἐκλεχθῶσι νομογράφοι, ὅπως ἢ τοὺς ἀναγκαίους νέους συμφώνως πρὸς τἀνωτέρω προστασσόμενα νόμους γράψωσιν ἢ τοὺς προϋπάρχοντας διορθώσωσιν, ἤτοι τροποποιήσωσιν. Οἱ νόμοι οὗτοι ἅπαντες, νέοι τε καὶ παλαιοί, διωρθωμένοι νὰ ὑποβληθῶσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρὸς ἐπικύρωσιν (στίχ. 3-7). Ὡσαύτως πᾶσα ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν φυγάδων ἐπανελθόντων καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει διαμενόντων θὰ κρίνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐννοεῖται ὑποβαλλομένη αὐτῷ ἢ παραπεμπομένη ὅπου ἂν διατρίβῃ (στίχ. 15-18). Τῆς ἐν τῇ πατρίδι ἀδιαταράκτου διαμονῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὴν καθόδου ἐξαιροῦνται οἱ προδόντες τὴν πόλιν τοῖς βαρβάροις. Τούτων ὅσοι μὲν προλάβωσι νὰ ἐξέλθωσιν, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ ἂν ἦσαν ἔξω αὐτῆς, καταδικάζονται εἰς φυγήν, οὐ μόνον ἀπὸ τῆς Χίου, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἁπασῶν τῶν πόλεων τῶν μετεχουσῶν τῆς κοινῆς εἰρήνης, συλλαμβανόμενοι δέ που τούτων ἀπάγονται καὶ δικάζονται συμφώνως πρὸς τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων· ὅσοι δὲ ἐγκαταληφθῶσιν (2) ἐν Χίῳ (, ἤτοι συλληφθῶσιν ἐν αὐτῇ), οὗτοι θὰ παραπέμπωνται εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῶν Ἑλλήνων (στίχ. 10-15). Οἱ Χῖοι θὰ παρέχωσι τῷ Ἀλεξάνδρῳ τριήρεις εἴκοσι δι' ἰδίων δαπανῶν ἐχούσας κατηρτισμένα τόν τε ὁπλισμὸν καὶ τὰ πληρώματα. Θὰ ἐξακολουθήσωσι δὲ ὑπηρετοῦσαι εἰς τὸν στόλον τοῦ Ἀλεξάνδρου αἱ εἴκοσιν αὗται τριήρεις μέχρις οὗ θὰ ὑπηρετῇ παρ' αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων τὸ ναυτικὸν (στίχ. 8-10). Μέχρις οὗ λυθῶσιν ἅπαντα τὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκκρεμῆ ζητήματα τῶν Χίων καὶ ἡσυχάσωσιν οὗτοι, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ χρόνον ἀόριστον, θὰ διαμένῃ ἐν Χίῳ φρουρὰ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲν καθισταμένη, δαπάνῃ δὲ τῶν Χίων διατηρουμένη (στίχ. 17-19).

Ταῦτα περιέχει ἐν τοῖς 19 ἢ μᾶλλον τοῖς 17 ὑστέροις αὐτοῖς στίχοις ἡ ἐπιγραφή. Τοσαῦτα δέ, ὅσα μέχρι τοῦδε εἴπομεν ἀπὸ τῆς παραθέσεως τοῦ κειμένου, προκύπτουσιν εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης ἀναγνώσεως τῆς. Πρὶν εἴπωμέν τι ἄλλο περὶ τοῦ περιεχομένου ἀπαραίτητον νὰ ὁρισθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐπιγραφῆς ἤ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, τῆς ἐκδόσεως τοῦ βασιλικοῦ γράμματος.

(2) Τὸ ἐγκαταλειφθῶσιν εἶναι βεβαίως ἡμαρτημένως κεχαραγμένον ἀντὶ τοῦ καταληφθῶσιν. Ἀλλὰ περὶ τῆς λέξεως τῆς ἐπιγραφῆς κατωτέρω θὰ ῥηθῶσί τινα.

Μνημονευομένης ἐν τῷ γράμματι καθόδου φυγάδων ἐκ Χίου καὶ καταστάσεως πολιτεύματος δημοκρατικοῦ καὶ τῶν προδόντων τοῖς βαρβάροις τὴν πόλιν καὶ τριήρων παροχῆς μέχρι ἂν καὶ τὸ ἄλλο τῶν Ἑλλήνων ναυτικὸν συμπλέῃ, δὲν εἶνε δύσκολος ἡ εὕρεσις τοῦ χρόνου τούτου. Ἐν τοῖς ἐνδεικνυομένοις χρόνοις τὰ κατὰ τὴν Χίον εἶχον ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ κατ' Ἀλέξανδρον σύγχρονα ὡς ἑπομένως.

Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (338) μέχρι τῆς εἰς Ἀσίαν διαβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἔαρος τοῦ 334) οὐδαμοῦ μνημονεύονται τῶν ἐκ βιβλίων παραδεδομένων ἡμῖν περὶ Ἑλλάδος εἰδήσεων οἱ Χῖοι, ἐν ᾧ πρότερον λόγος περὶ αὐτῶν γίνεται πολλάκις. Βεβαίως ἡ Χίος δὲν εἶχε παραγκωνισθῇ ὅλως, πόλις ἀκόμη ἐπιφανεστάτη ἐν τῷ ἀνατολικῷ Αἰγαίῳ. Πρὸ ἐτῶν μὲν πέντε μόλις, τῷ 340, εἶχε σπεύσῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν λοιπῶν συμμάχων, Ῥοδίων καὶ Κῴων, νὰ βοηθήσῃ τοῖς Βυζαντίοις, κινδυνεύουσιν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (1)· ὀλίγα δ' ἀκόμη πρότερον ἔτη, (358 - 356) ἐπρωτοστάτησε σχεδὸν ἐν τῷ ἐπικληθέντι συμμαχικῷ πολέμῳ (2). Ἀλλὰ τῶν πρὸς Φίλιππον ὑστάτων ἀγώνων, οἵτινες ἐν Χαιρωνείᾳ ἔσχον τὸ πέρας, φαίνεται οὐχὶ μετασχοῦσα ἡ Χίος. Ἄγνωστον εἶνε ἡμῖν καὶ ἂν ἐκοινώνησεν εὐθὺς καὶ ἡ Χίος τῶν ἐν Κορίνθῳ ἐπανειλημμένων κοινῶν συνεδρίων τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς κατεσκευάσθη (3) τούτοις ἡ κοινὴ εἰρήνη καὶ συνωμολογήθησαν αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τῶν συνέδρων καὶ τοῦ Φιλίππου πρῶτον τῷ 338 καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὕστερον δὶς τῷ 336 καὶ τῷ 334. Ἀμάρτυρον εἶν' ἐπίσης καὶ ἂν προσεχώρησεν ὕστερον αὐτοβούλως εἰς τὴν εἰρήνην ἐκείνην καὶ τὰς συνθήκας μέχρι τῆς ἐν Γρανικῷ νίκης τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ περὶ τούτων μὲν θὰ γίνῃ τις λόγος κατωτέρω. Τὰ δὲ τῶν Χίων ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἐν Γρανικῷ ἐσωτερικὰ δὲν διέμειναν ἀμνημόνευτα ὡς ἥσυχα καὶ καθ' ἑαυτὰ διατελέσαντα ἐν τῇ ταραχῇ ἐκείνῃ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Φαίνεται

(1) Διοδ. ΙϚ' 77.

(2) Αὐτ. 7, 21-22.

(3) Τὸν ὅρον τοῦτον κατασκευάζειν εἰρήνην μεταχειρίζονται ὅ τε Ἀλέξανδρος ἐν τῇ πρὸς Δαρεῖον ἐπιστολῇ αὐτοῦ (Ἀρριαν. Β' 14,6) «καὶ τὴν εἰρήνην, ἣν τοῖς Ἕλλησι κατεσκεύασα διαλύειν ἐπιχειρούντων» καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ ὀλιγοχρόνιος διάδοχος Ἀρριδαῖος ἐν διαγράμματι αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας (Διοδ. ΙΗ' 56) «ἡμεῖς τιμῶντες τὴν ἐξ ἀρχῆς προαίρεσιν κατασκευάζομεν ἡμῖν εἰρήνην, πολιτείας δὲ τὰς ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τἆλλα πράττειν κατὰ τὰ διαγράμματα τὰ πρότερον ὑπ' ἐκείνων γραφέντα».

μᾶλλον, ὅτι ἐταράσσετο ἔσω ἡ πόλις σφοδρῶς ὑπὸ τῆς διχοστασίας τῶν δύο μερίδων, τῆς ὀλιγαρχικῆς καὶ τῆς δημοκρατικῆς, ὅπερ ὄχι ἐλάχιστον ἔπασχον κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεων αἱ πλεῖσται. Τὴν ταραχὴν διεδέχθη, φαίνεται, ἡσυχία τις ἐπικρατησάντων αὖθις συνδρομῇ περσικῇ τῶν ὀλίγων ἀπὸ τοῦ 340 περίπου μέχρι τοῦ 334, ὡς συνέβη κατὰ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας, ὧν ἔνιαι τέλος καὶ εἰς τυραννίδας ὑπέκυψαν, οἷον αἱ τῆς Λέσβου πόλεις, ὧν τινες φαίνονται σαφῶς ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν τυραννούμεναι, ἡ Μήθυμνα ὑπὸ τοῦ Ἀριστονίκου (1) καὶ ἡ Ἔρεσος ὑπὸ τοῦ Ἀγωνίππου (2), ἄλλαι δὲ ὠλιγαρχοῦντο, καὶ πιθανώτατα πᾶσαι, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἡ Χίος, ἥτις ἤδη ἀπὸ τοῦ 350 καὶ ἀπὸ προτέρου ἴσως χρόνου εἶχε λάβῃ πεῖραν τῆς τῶν ὀλίγων ἐπικρατήσεως (3), κατὰ δὲ τὸ 346 εἶχε δεχθῇ καὶ φρουρὰν Ἰδριέως τοῦ δυνάστου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ (4). Τὸ κράτος τῶν

(1) Αὐτ. 4-5.

(2) Ἐπιγρ. Ἐρέσου ἔνθ' ἀν.

(3) Δημοσθ. περὶ τῆς τῶν Ῥοδ. ἐλευθ. 19.

(4) Δημοσθ. περὶ τῆς Εἰρήνης 25. Ὁ Δανὸς Η Κ. Whitte, ἀρίστην πραγματείαν γράψας De rebus Chiorum publicis ante dominationem Romanorum (1838) συνάγει ἐκ τοῦ Δημοσθενικοῦ ἐνταῦθα χωρίου ἀφορμώμενος ἐν σελίδι 54, ὅτι ὁ Ἰδριεὺς ἐπεβούλευσε τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν Χίων (insidiatum esse libertati Chiorum). Τὸ χωρίον ἔχει ὧδε: «ἐῶμεν . . τὸν Κᾶρα τὰς νήσους καταλαμβάνειν Χίον καὶ Κῶν καὶ Ῥόδον», ἐξ οὗ φαίνεται μὲν πιθανώτατον, ὅτι τὴν φρουρὰν τοῦ Ἰδριέως, ὄντος καὶ σατράπου τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐδέχθησαν ἢ καὶ προεκάλεσαν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τῆς Χίου πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ κράτους αὐτῶν κλονουμένου ὑπὸ τοῦ δήμου, ὅστις εἶχεν εἰκότως τὴν εὔνοιαν τῶν Ἀθηναίων, ἄπρακτον ὅμως νῦν οὖσαν διὰ τοὺς πρὸς Φίλιππον πολέμους· ἀλλὰ φαίνεται πρὸς τούτοις, ὅτι κατὰ τὰς τότε σχέσεις οὐχὶ ἁπλῶς ἐπιβουλὴν κατὰ τῆς Χίου ἐνήργησεν, ἀλλὰ κατοχήν, ὑποδούλωσιν αὐτῆς, ἤτοι κατέστησεν ὑπήκοον τὴν νῆσον, ὅπερ δὲν ἐκώλυεν αὐτὴν νὰ διαμένῃ καὶ αὐτόνομος. Παράβαλε καὶ ἃ λέγει ὁ Ἰσοκράτης περὶ τῶν ὅρων τούτων ἐν Πανηγυρικῷ (136): «(ὁ βάρβαρος) τὰ μὲν ἔχει, τὰ δὲ μέλλει, τὰ δ' ἐπιβουλεύει». Ὁ δὲ Droysen (Α' σελ. 210 σημ. 1 τῆς γαλλ. μεταφρ.) παραδίδει ὡς γνωστόν, ὅτι κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον καὶ ἡ Χίος εἶχε φρουρὰν τῶν δυναστῶν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, μαρτυρίαν δ' οὐδεμίαν ἀναφέρει ἄλλην ἢ ταύτην. Ἴσως εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δημοσθένους λεγόμενον ἐν τῷ περὶ τῆς τῶν Ῥοδίων ἐλευθερίας λόγῳ (27) «οὐδείς ἐσθ' ὁ διδάξων (Μαύσωλον καὶ Ἀρτεμισίαν) μὴ καταλαμβάνειν Κῶν καὶ Ῥόδον καὶ ἄλλας ἑτέρας πόλεις Ἑλληνίδας». Ἀλλ' ἐκ τούτου ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον εἰκάζεται, ὅτι δηλαδὴ ἐξαιρεῖται ἡ Χίος τῆς καταλήψεως, μὴ ὀνομαστὶ ἀναφερομένη, διότι ὁ Δημοσθένης πάντων μάλιστα περὶ Χίου δὲν θὰ ἐσιώπα οὐδὲ θὰ περιελάμβανεν αὐτὴν ἀνωνύμως ἐν ταῖς ἄλλαις ἑτέραις Ἑλληνίσι πόλεσιν. Ἂν ὁ Droysen πιστεύῃ ταῦτα, ὅτι ἐπὶ τοῦ συμμαχικοῦ ἤδη πολέμου (358 π. Χ.) κατείχετο ἡ Χίος ὑπὸ Μαυσώλου, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὑπὸ

ὀλίγων διεκόπη πως ἴσως περὶ τὸ 340, ὁπότε ὡς εἴδομεν οἱ Χῖοι συνεστράτευσαν τοῖς Ἀθηναίοις, τοῖς Ῥοδίοις καὶ τοῖς Κῴοις εἰς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ σχεδὸν βέβαιον εἶνε, ὅτι μετὰ τὸ 340 καὶ μέχρι τῶν 334 ἡ Χίος ὠλιγαρχεῖτο, οὕτω δ' εὗρεν αὐτὴν ἔχουσαν ὁ Ἀλκίμαχος ἢ Λυσίμαχος (1) ὁ Ἀγαθοκλέους, ὃν ὁ βασιλεὺς ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους 334, εὐθὺς σχεδὸν μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, ἐξέπεμψεν ἐξ Ἐφέσου «ἐπὶ τὰς Αἰολίδας τε πόλεις καὶ ὅσαι Ἰωνικαὶ ἔτι ὑπὸ τοῖς βαρβάροις ἦσαν, καὶ τὰς μὲν ὀλιγαρχίας πανταχοῦ καταλύειν ἐκέλευσε, δημοκρατίας δ' ἐγκαθιστάναι καὶ τοὺς φόρους ἀνεῖναι ὅσους τοῖς βαρβάροις ἀπέφερον». Ὅτι ὁ Ἀλκίμαχος τότε μετέστησε καὶ τὴν Χίον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καταλύσας τὴν ὀλιγαρχίαν, ὡς ὁ Droysen λέγει, δὲν μαρτυρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν πηγῶν, ἅμα δ' ἐξ ὧν ὁ Ἀρριανὸς περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀλκιμάχου λέγει, φαίνεται οὗτος πεμφθεὶς μᾶλλον ἐπὶ τὰς ἠπειρωτικὰς πόλεις ἢ καὶ ἐπὶ τὰς νήσους. Πιθανὸν δ' ὅμως εἶνε ὅτι ὁ ἄγων τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν Νικάνωρ (Ἀρρ. Α' 18,4), ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ δυνατὸν εἰπεῖν κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, παρέπλευσε τὴν Χίον, ἐξ ἄρκτου παρὰ τὴν Ἰωνίαν πλέων πρὸς τὴν Μίλητον, ἐφ' ἣν ἐξ Ἐφέσου ἦλθε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἢ αὐτὸς μόνος ἢ συμπράττων τῷ Ἀλκιμάχῳ ἀπήλλαξε τῆς ὀλιγαρχίας τὴν Χίον, πρὶν ἐπιπλεύσῃ ὁ πολλῷ ἰσχυρότερος περσικὸς στόλος καὶ ἀποκλείσῃ αὐτὸν ἐν Μιλήτῳ. Καὶ ἄλλως δὲ ἀπίθανον εἶνε ὅτι τοῦ Ἀλεξάνδρου νικήσαντος ἐν Γρανικῷ καὶ διερχομένου νικηφόρου τὴν Ἀσίαν τὴν ἀντιπέραν Χίου, ὁ δῆμος τῆς πόλεως ταύτης θὰ ἡσύχαζε συμπαραπλεούσης τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ ναυτικῆς ἀξιολόγου δυνάμεως. Ἐπὶ τούτοις δ' ἔχομεν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Ἀρριανοῦ, ὅτι ὁ Μέμνων, ναύαρχος ὢν τοῦ Δαρείου καὶ «τοῦ πολέμου παντὸς στρατηγός» (2), κατέλαβε μετ' ὀλίγους μῆνας, περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 333,

Διοδώρου (ΙϚ' 7) παραδιδόμενον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πλεύσαντες τότε εἰς Χίον «κατέλαβον παραγεγονότας συμμάχους τοῖς Χίοις παρὰ Βυζαντίων καὶ Ῥοδίων καὶ Κῴων, ἔτι δὲ καὶ Μαυσώλου τοῦ Καρῶν δυνάστου», ὀλιγώτερον ἀκόμη εὔλογος εἶνε ἡ πίστις αὐτοῦ. Ἡ τοῦ Μαυσώλου δύναμις ἡ παροῦσα εἰς Χίον ἦτο συμμαχική, ὄχι κατακτητικὴ οὐδὲ μόνιμος.

(1) Ἀρρ. Α' 18,1. Περὶ τοῦ ὀνόματος Ἀλκιμάχου ἢ Λυσιμάχου πρβλ. Droysen Hist. de l'Hell. Τόμ. Α' 202 καὶ 241 τῆς γαλλ. μεταφράσεως τοῦ Bouché-Leclercq. Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ καὶ ἡμεῖς τινα λέγομεν κατωτέρω, ἔνθα περὶ τῶν λειψάνων τῆς ἑτέρας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιστολῆς ὁ λόγος, ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. Β' ἐπιγραφῇ.

(2) Διοδ. ΙΖ' 20.

τὴν Χίον «προδοσίᾳ ἐνδοθεῖσαν», ἐξ οὗ πρόδηλον εἶνε, ὅτι προτοῦ κατείχετο ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ἢ τῶν μακεδονιζόντων.

Ἀλλά, δύναται ν' ἀντείπῃ τις τῷ Dr., κατείχετο μὲν ὑπὸ τοῦ δήμου ἡ Χίος πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Μέμνονος καταλήψεως, δὲν ἀποδεικνύεται δ' ὅμως ἐκ τούτου καὶ ὅτι ἐδημοκρατήθη μόνον μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, περὶ τὸ θέρος τοῦ 334, ὀλιγαρχουμένη πρότερον, ἀφοῦ τοῦτο καὶ οὐδαμόθεν μαρτυρεῖται, ὅτι δηλ. ὠλιγαρχεῖτο ἡ Χίος καὶ κατὰ τοὺς ὑστάτους πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν διαβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνους. Οὐδὲν ἀπίθανον καὶ ὅτι εὗρον αὐτὴν δημοκρατουμένην ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἀλκίμαχος καὶ ὁ Νικάνωρ ἀπ' ὀλίγου ἢ ἀπὸ μακροτέρου χρόνου· διότι παράδοξον μὲν εἶνε νὰ μὴ μνημονευθῇ πόλεως οὕτως ἀξιολόγου ἡ πρὸς Ἀλέξανδρον μετάστασις μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην, ἐνῷ ἐμνημονεύθη ἄλλων, νὰ μνημονευθῇ δὲ ἡ κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Μέμνονος εὐθὺς μετ' ὀλίγον (1).

Ὅτι δὲ ὠλιγαρχεῖτο ἡ Χίος καὶ πρὸ τῆς ἐν Γρανικῷ μάχης, ὡς καὶ ἀπὸ παλαιοτέρου χρόνου (2), ἔχομεν τεκμήριά τινα. Ὁ Κούρτιος Ῥοῦ-

(1) Τὴν γνώμην ταύτην ἔχει, οὐδενὸς ὅμως προαντειπόντος, ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς, ταῦτα μόνα λέγων ἐν τῇ Χιακῇ αὐτοῦ ἀρχαιολογίᾳ (Ἀτάκτ. Τόμ. Γ' σελ. 142 «...οἱ δημοκριτικοὶ εἶχον ἀκόμη (μέχρι τοῦ 334) τὸ κράτος φρονηματισμένοι μάλιστα διὰ τὴν ὄχι πρὸ μακροῦ νίκην κατ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου (τῷ 340 δηλαδή). Ἀλλὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἡ φατρία, βλέποντες τὸ ναυτικὸν τῶν Περσῶν ἀσυγκρίτως πλειότερον καὶ ἐμπειρότερον τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατοικοῦντες τὴν νῆσον, ἔκριναν τὸν καιρὸν ἁρμόδιον νὰ ἀναλάβωσι πάλιν τὴν προτέραν αὐτῶν δυναστείαν. Ἐπρόδοσαν λοιπὸν τὴν πατρίδα των τὴν Χίον εἰς τὸν Μέμνονα ναύαρχον τοῦ περσικοῦ στόλου». Ταὐτὰ καὶ ὁ μακαρίτης Βλαστὸς ἐπαναλαμβάνει ἐν Χιακῶν Τόμῳ Α' σελ. 67, μὴ ἀντιγράφων ὅμως ἐνταῦθα τὸν Κοραῆν αὐτολεξεί, ὡς αὐτὸς λέγει ἐν Προλόγῳ (σελ. η'), μηδὲ λέγων, ὅτι τὸ κράτος εἶχεν ὁ δῆμος μέχρι τοῦ 334, μόνον δὲ ὅτι «ἡ Χίος εὑρίσκετο τότε διηρημένη εἰς δύο φατρίας». Καὶ ὁ Whilte ὡσαύτως, ὅτι «quo tempore Alexander ille Magnus in Asiam trajecit duæ factiones Chium in diversas partes distrahere conabantur. Altera poqularium Alexandri rebus, altera optimatium Dario favebat. Superatis ad Granicum Persis omnis fere Ionia Alexandro se sponte dedit (Plut. Alex. c. XVII). Sine dubio etiam Chius. (De rebus Ch. publ. p. 55).

(2) Οἷον καὶ ἐπὶ τοῦ 340 οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὀλιγαρχουμένη μετέσχεν ἡ Χίος τῆς ἐπὶ Φίλιππον πολιορκοῦντα τὸ Βυζάντιον στρατείας Ἀθηναίων, Ῥοδίων Κῴων, διότι τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὄχι μετὰ δημοκρατικῶν μόνον συνέπραττον οἱ Ἀθη-[illegible]ι, πρὸς δὲ τὸν Φίλιππον ὑπόπτως εἶχον οὐχ ἧττον Πέρσαι τε καὶ περσίζοντες [illegible]αρχικοὶ τῆς Ἀσίας. Ἓν ἔτος πρὸ τοῦ 340 ὁ Δημοσθένης παρορμᾷ τοὺς Ἀθηναίους [illegible]λίππ. Γ'. 71) νὰ ζητήσωσιν ἐπὶ Φίλιππον τὴν σύμπραξιν Πελοποννήσου, Ῥόδου, [illegible]υ καὶ αὐτοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν.

φος, οὗ τὸ πρῶτον τῶν σῳζομένων βιβλίων τῶν Ἱστοριῶν (Historiarum Alexandri magni) εἶνε τὸ τρίτον, ὅπερ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μέμνονος, ἀποθανόντος οὐ πολὺ μετὰ τὴν ὑφ' αὐτοῦ κατάληψιν τῆς Χίου, λέγει ἐν αὐτῷ τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ τρίτου τούτου βιβλίου (§ 19), ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν Ἀμφοτερὸν προστήσας τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ στόλου, τὸν δ' Ἡγέλοχον καταστήσας ἡγεμόνα χερσαίου στρατεύματος προσέταξε ν' ἀπαλλάξωσι τῶν πολεμίων φρουρῶν τὴν Λέσβον, τὴν Χίον καὶ τὴν Κῶν. Ἐν δὲ κεφαλαίῳ ε' τοῦ ἐπομένου Δ' βιβλίου (§§ 14 κέξ.) λέγει, ὅτι οὗτοι ἄγοντες στόλον ἑκατὸν ἑξήκοντα τριήρων, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Τένεδον, ἤρχοντο ἤδη ἐπὶ τὴν Χίον καὶ τῶν Χίων ἐπικαλουμένων αὐτούς· ἀλλ' ὁ Φαρνάβαζος, ὅστις καὶ παραχρῆμα ἐγένετο, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ ὑπὸ τοῦ Δαρείου κατέστη διάδοχος τοῦ Μέμνονος ἐν τῇ ναυαρχίᾳ, εἶχεν εἰσαγάγῃ φρουρὰν εἰς τὴν Χίον (IV, I, 37) καὶ μαθὼν ταῦτα συλλαμβάνει μὲν τοὺς ἐν Χίῳ μακεδονίζοντας, παραδίδει δὲ πάλιν τὴν πόλιν τῷ Ἀπολλωνίδῃ καὶ τῷ Ἀθηναγόρᾳ, ἀνδράσι περσίζουσιν, ἐγκαταστήσας καὶ μετρίαν φρουράν, ἥν, φαίνεται, ὁ Μέμνων δὲν ἐνόμισεν ἀναγκαίαν (*rursus* Apollonidi et Athenagoræ suarum partium viris urbem cum modico præsidio militum tradit). Βεβαίως οἱ περὶ Ἀπολλωνίδην προκατέχοντες τὴν πόλιν ὀλιγαρχικοὶ οὗτοι, περὶ ὧν ἔν τινι τῶν ἀπολωλότων τριῶν πρώτων βιβλίων αὐτοῦ θὰ ἔγραφεν ὁ Κούρτιος, δὲν εἶχον τὴν πόλιν ἐξ ὅτου ὁ Μέμνων πρὸ μηνῶν ὀλίγων εἶχε γίνῃ κύριος αὐτῆς ἀποσπάσας ἀπὸ τῶν μακεδονιζόντων, ἀλλὰ πρότερόν ποτε· οὐδ' ἀναμφιβόλως εὐθὺς πρὸ τῆς ὑπὸ Μέμνονος καταλήψεως, ὅτε μακεδονιζούσης τῆς πόλεως ἦρχεν ὁ δῆμος. Ὑπόλοιπον εἶνε, ὅτι πρὸ τούτου εἶχον τὴν πόλιν οἱ περὶ Ἀπολλωνίδην, πρὸ τοῦ μακεδονισμοῦ αὐτῆς, ὅστις δὲν ἦτο καὶ ἀρχαῖος, ἀφοῦ ὁ Φαρνάβαζος ἠδύνατο νὰ θεωρῇ τοὺς ἄνδρας οἰκείους ἑαυτοῦ καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτοῖς πάλιν τὴν πόλιν. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἄρα, οἱ περὶ Ἀπολλωνίδην, εἶχον πρὸ μικροῦ καταβληθῇ, κρατήσαντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Γρανικῷ, εἶχον δ' ἐκβληθῇ καὶ τῆς πόλεως ἴσως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπόντας τῆς πόλεως ὁ Μέμνων καταλαμβάνων αὐτὴν δὲν ἐπέστησε τοῖς πράγμασιν, ἴσως δ' ἐν ταὐτῷ καὶ οὐ θέλων νὰ παροξύνῃ τὸν δῆμον (1). Ὅτι ὁ Μέμνων κατέλιπεν ἀνε-

(1) Ὁ ἀείμνηστος Κοραῆς ἐν τῇ Χιακῇ αὐτοῦ ἀρχαιολογίᾳ (Ἀτακτ. Τομ. Γ'

νόχλητα τὰ κατὰ τὴν Χίον ἅμα λαβὼν αὐτὴν συνάγομέν πως καὶ ἀφ' ὧν ὁ Διόδωρος λέγει περὶ τῆς καταλήψεως (ΙΖ'. 29) «Χίον μὲν οὐ προσηγάγετο... Ἄντισσαν δὲ κτλ. ῥαδίως ἐχειρώσατο, τὴν δὲ Μυτιλήνην...πολιορκήσας εἷλεν». Ὁ δ' Ἀρριανὸς λέγων (Γ' 2,5), ὅτι ὁ Ἡγέλοχος παρέδωκε τῷ Ἀλεξάνδρῳ «Ἀπολλωνίδην τὸν Χῖον καὶ Φησῖνον καὶ Μεγαρέα καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι τῆς τε ἀποστάσεως τῆς Χίων (τῆς πρὸς Πέρσας) ξυνεπελάβοντο καὶ ἐν τῷ τότε τὰ πράγματα τῆς νήσου βίᾳ εἶχον», παρέχει τινὶ νὰ εἰκάσῃ ὅτι οὗτοι οἱ περὶ Ἀπολλωνίδην ἦσαν οἱ ἐνδόντες Μέμνονι προδοσίᾳ τὴν πόλιν, ἑπομένως δ' οὗτοι καὶ εἶχον βίᾳ τὰ πράγματα τῆς νήσου εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνδόσεως, καὶ ὅτι τῆς κατοχῆς αὐτῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἀνατραπείσης ἢ περισταλείσης ὁ Φαρνάβαζος ἀποκατέστησεν αὐτοὺς αὖθις εἰς τὰ πράγματα, οὕτω δ' ἑρμηνευτέον τὸ τοῦ Κουρτίου rursus (1). Ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀρριανὸς (Ἀντ. 2, 3) λέγει, ὅτι τοὺς κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς

σελ. 142 σημ. 4) ἀναφερόμενος εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Κουρτίου Ῥούφου καὶ παραθέτων αὐτό, νομίζει, ὅτι καὶ καταλαβόντος τοῦ Μέμνονος τὴν Χίον «οἱ μακεδονίζοντες τῆς Χίου ὑπερισχύσαντες τοὺς ἐδίωξαν ἢ τοὺς ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων πρὸς καιρὸν (τοὺς περὶ Ἀπολλωνίδην), ἔπειτα ὁ Φαρνάβαζος ἐλθὼν ἐκράτησε τοὺς μακεδονίζοντας καὶ παρέδωκε πάλιν τὴν Χίον εἰς τὸν Ἀπολλωνίδην καὶ Ἀθηναγόραν ἀφήσας εἰς αὐτοὺς καὶ ὀλίγην φρουράν». Καὶ ὁ μὲν συνετώτατος Κοραῆς τὴν ἑρμηνείαν ταύτην τοῦ χωρίου τοῦ Κουρτίου ἐκφέρει μᾶλλον ὡς εἰκασίαν παρεμβάλλων ἓν φαίνεται. Ὁ δὲ μακαρίτης Βλαστὸς παραλαμβάνων ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς Χιακοῖς αὐτολεξεὶ τὰ τῆς Χ. ἀρχαιολογίας τοῦ Κοραῆ, ἐνταῦθα γράφει ἀδιστάκτως (σελ. 67-68 Α' Τόμ.), ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μέμνονος «ὑπερισχύσαντες οἱ μακεδονίζοντες τῆς Χίου ἐδίωξαν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς κτλ..., ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐλθὼν ὁ Φαρνάβαζος καὶ ὁ Αὐτοφραδάτης... ἐνίκησαν τοὺς μακεδονίζοντας καὶ παρέδωκαν πάλιν τὴν Χίον εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς προδοσίας...» Ἀλλ' ὁ Κούρτιος σαφῶς δηλοῖ, ὅτι τοῖς περὶ Ἀπολλωνίδην παρέδωκε τὴν πόλιν συλλαβὼν τοὺς ὑπόπτους ἐπὶ μακεδονισμῷ eos qui res ad Macedones trahebant, ἐκείνους, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου ν' ἀπαλλάξωσι τὴν Χίον ἀπὸ τῆς περσικῆς κατοχῆς, ἐν ᾗ διετέλει, ἔχουσα ἤδη καὶ φρουρὰν περσικὴν πρότερον, εἰσηγμένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φαρναβάζου (Curt. IV 137—praesidio in urbem Chium introducto). Τὴν φρουρὰν ταύτην φαίνεται, ὅτι καὶ ἠλάττωσεν ὁ Φαρνάβαζος νῦν παραδοὺς τὴν πόλιν τοῖς περὶ Ἀπολλωνίδην, διότι λέγει, ὅτι μετρίαν, præsidium modicum, ἀφῆκεν αὐτοῖς, ἐνῷ πρότερον οὐδένα αὐτῆς προσδιορισμὸν ἔχει, ἀλλὰ φρουρὰν λέγει μόνον εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ Φαρναβάζου πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνεπαχθεστέρας καταλήψεως τοῦ Μέμνονος.

(1) Καὶ ὁ Droysen παραπέμπων (ἐν ὑποσημ. σ. 315 Α' Τομ. γαλλ. μεταφρ.) εἰς Ἀρριανὸν καὶ Κούρτιον λέγει, ὅτι τὴν Χῖον παρέδωσαν τῷ Μέμνονι ὁ Ἀπολλωνίδης καὶ οἱ περὶ αὐτόν, οὐδὲν μὲν οὐδετέρου τούτων λέγοντος τοιοῦτόν τι, λεγόντων δ' ἀμφοτέρων, ἃ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφέρομεν.

Χίου ἀπὸ τῶν Περσῶν κατέχοντας τὴν πόλιν Αὐτοφραδάτης καὶ Φαρνάβαζος ἐγκατέστησαν, ὄχι ὁ Μέμνων, τοῦτ' ἔστι λέγει ὅ,τι καὶ ὁ Κούρτιος ἄνευ τῶν λοιπῶν λεπτομερειῶν. Ἐξ ἅπαντος λοιπὸν δὲν ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Μέμνονος, οὐδὲ κατεῖχον ἐπὶ τούτου τὰ πράγματα τῆς Χίου, κλονηθέντας δ' αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοῦ ἀποκατέστησεν ὁ Φαρνάβαζος, ἀλλὰ πρότερόν ποτε εἶχον τὰ πράγματα τῆς Χίου, τοῦτ' ἔστι πρὸ τῆς ἐν Γρανικῷ μάχης καὶ ὀλίγον μετ' αὐτήν· ὁ δὲ Μέμνων δι' οὓς ἀνωτέρω λέγομεν λόγους δὲν παρέδωκεν αὐτοῖς τὴν Χῖον ἐνδοθεῖσαν αὐτῷ ὑπ' αὐτῶν ἴσως τούτων ἢ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς, οὐδ' ὁ Φαρνάβαζος ὕστερον, μέχρις οὗ ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος τῆς πρὸς τοὺς Μακεδόνας αὖθις προσχωρήσεως τῆς νήσου ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταπιστώσῃ τὰ πράγματα τοῖς ἄκροις περσίζουσιν. Οἱ δὲ λόγοι τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι τῆς τε ἀποστάσεως ξυνεπελάβοντο καὶ ἐν τῷ τότε τὰ πράγματα βίᾳ εἶχον, ἀναφερόμενοι σαφῶς ὄχι μόνον εἰς τοὺς τρεῖς Ἀπολλωνίδην, Μεγαρέα καὶ Φησῖνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους, ἑπομένως καὶ εἰς τὸν Ἀθηναγόραν τοῦ Κουρτίου καὶ εἰς ἄλλους μὴ ὀνομαστὶ μνημονευομένους εἰκότως, περιλαμβάνουσι τούς τ' ἐνδόντας Μέμνονι τὴν πόλιν καὶ τοὺς βίᾳ κατέχοντας αὐτὴν ἐγκαταστάσει Φαρναβάζου, ἐν κεφαλαίῳ τοὺς προδόντας τοῖς βαρβάροις τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιγραφὴν (στ. 10-11).

Τελευταῖον ἐκ τῶν λειψάνων τῆς ἑτέρας παρ' Ἀλεξάνδρου ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Χίους συνάγεται, ὡς ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ δείξωμεν, ὅτι ὀλιγαρχουμένην τὴν Χίον εὑρὼν ὁ Ἀλέξανδρος κατέστησε πολίτευμα δημοκρατικὸν διὰ τοῦ Ἀλκιμάχου τῷ 334, διηυθέτησε δὲ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τά τε ἄλλα καὶ τὸ τῶν φυγάδων ζήτημα, ἴσως δὲ καὶ τὸ τῆς καθόδου τοῦ ἡμετέρου ἱστοριογράφου, τοῦ Θεοπόμπου (ἴδε Ἐπιγραφὴν β'.).

Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν ὁ Μέμνων λαβὼν τὴν Χίον ἐνδοθεῖσαν προδοσίᾳ περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 333 καὶ διατηρήσας ἀπὸ πολιτικῆς συνέσεως τὰ τῆς πόλεως πράγματα ὡς περίπου εἶχον κατὰ τὴν ἀπὸ ἑνὸς ἔτους ἐπικράτησιν τοῦ δήμου, ἠρκέσθη τὸ πρῶτον πιθανῶς μόνον εἰ τὸ νὰ καθαιρέσωσιν οἱ Χῖοι τὰς πρὸς Ἀλέξανδρον στήλας, ὡς ὁ εὐθὺς ἀναπληρώσας καὶ ὕστερον ὁριστικῶς διαδεξάμενος αὐτὸν Φαρνάβαζος ἠνάγκασεν ὀλίγῳ ὕστερον τοὺς μὲν Μυτιληναίους νὰ καθαιρέ-

σωσι τὰς πρὸς 'Αλέξανδρον (1), τοὺς δὲ Τενεδίους τὰς πρὸς 'Αλέξανδρον καὶ τοὺς Ἕλληνας στήλας, ἤτοι συνθήκας (2). Ἴσως ὁ Μέμνων διενοεῖτο νὰ μεταβάλῃ ὀψιαίτερον καὶ ῥιζικώτερον τὰ ἐν Χίῳ πολιτικὰ πράγματα, ἐὰν ἡ ἐπὶ Μυτιλήνην καὶ τὰς λοιπὰς νήσους καὶ πόλεις στρατεία ἐξέβαινεν αἰσίως, νὰ μεταστήσῃ δολαδὴ ὅλως τὸ κράτος εἰς τοὺς ὀλιγαρχικούς.'Επὶ τοῦ παρόντος ὅμως πιθανώτερον εἶνε, ὅτι μετρίως πολιτευόμενος οὔτε φρουρὰς εἰσῆγεν οὔτε φυγὴν πολλῶν πολιτῶν ἐπέβαλλεν, ἀλλ' ἄφηνε τὰς πόλεις αὐτονόμους, ὡς καὶ οἱ ἄμεσοι διάδοχοι αὐτοῦ ἐπηγγέλλοντο, καὶ συμμάχους μόνον τοῦ Δαρείου κατὰ τὴν εἰρήνην τὴν ἐπ' 'Ανταλκίδου (3). Ὁ θάνατος, ἀναρπάσας τὸν Μέμνονα μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἢ καὶ ἡμέρας ἴσως, ἐνῷ ἐπολιόρκει τὴν Μυτιλήνην, δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ πράξῃ τι περαιτέρω. 'Αλλ' οὐδ' ὁ Φαρνάβαζος μαρτυρεῖται, ὅτι ἔπραξεν ἐν Χίῳ τι πλέον ἢ ὁ Μέμνων ὁ λαβὼν τὴν πόλιν, οὔτε φρουρὰν εὐθὺς εἰσαγαγὼν οὔτε τύραννον ἐγκαταστήσας ὡς ἔπραξεν ἐν Μυτιλήνῃ (4), ἔνθα ἡ περσικὴ ἐπιχείρησις εὗρεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, κατεῖχε δὲ τὴν Χῖον ὡς σύμμαχον καὶ αὐτόνομον καὶ διέτριβεν ἐν αὐτῇ τὸν πλεῖστον χρόνον, διευθύνων ἀπὸ Χίου ὡς ἀπὸ οἰκείου ὁρμητηρίου τὸν κατὰ τὸ Αἰγαῖον ἀγῶνα τοῦ Δαρείου. Ταῦτα ἐγίνοντο περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 333, οὕτω δ' ἐξηκολούθησαν τὰ πράγματα μέχρι τέλους τοῦ θέρους καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ φθινοπώρου.

'Εν τῷ μεταξὺ τὸ μακεδονικὸν ναυτικόν, ὅπερ πρὸ ἑνὸς ἔτους κατὰ τὸ θέρος τοῦ 334 εἶχε διαλύσῃ ὁ 'Αλέξανδρος ὡς ἀνεπαρκὲς ἐπὶ τὸ περσικὸν ναυτικόν, ἀνασυνιστᾶται προσταγῇ τοῦ 'Αλεξάνδρου ἐν Ἑλλησπόντῳ ὑπ' 'Αμφοτεροῦ καὶ Ἡγελόχου ἐν θέρει τοῦ 333 (5), νικᾷ δὲ τὸν στόλαρχον τοῦ περσικοῦ ναυτικοῦ 'Αριστομένη ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ (6). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Φαρνάβαζος διατρίβων ἐν Χίῳ, ἀπερχόμενος δ' ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰς Κυκλάδας, καθιστᾷ νῦν πρῶτον φρουρὰν τῆς Χίου κατ' 'Αρριανόν τε καὶ κατὰ Κούρτιον 'Ροῦφον, ὧν οὗτος μὲν λέγει, ὅτι τὴν φρουρὰν κατέστησεν ἅμα

(1) 'Αρρ. Β', 1, 4.
Αὐτ. 2, 2.
Αὐτ. Β' 1, 4. 2, 2.
Αὐτ. 1, 30.
'Αρρ. Β' 2, 3.—Curt III, 1, 19.
Curt IV. 1. 36.

μαθὼν τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ ἧτταν τοῦ Ἀριστομένους (1), ἐκεῖνος δὲ οὐδὲν τοῦ γεγονότος τούτου μνημονεύων (2). Μετ' ὀλίγον, ἐν φθινοπώρῳ ἤδη, ὁ Ἡγέλοχος ἀνακτᾶται καὶ τὴν Τένεδον(3), προσκαλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Χίων, τῶν δημοκρατικῶν βεβαίως, νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Χίον(4). Τότε, κατὰ Κούρτιον, ὁ Φαρνάβαζος, συλλαβὼν τοὺς μακεδονίζοντας, παραδίδει πάλιν τὴν πόλιν τοῖς ἄκροις ὀλιγαρχικοῖς, τῷ Ἀπολλωνίδῃ καὶ τῷ Ἀθηναγόρᾳ, μετὰ μετρίας φρουρᾶς. Μετ' ὀλίγον, ἀρξαμένου ἤδη τοῦ χειμῶνος τοῦ 333 γίνεται ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη. Ὁ Φαρνάβαζος, ἅμα λαβὼν τὴν εἴδησιν, αδείσας μή τι πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς ἥττης νεωτερίσωσιν οἱ Χῖοι» (5) ἦλθεν ἄγων τριήρεις δώδεκα καὶ χιλίους πεντακοσίους ξένους. Ἀλλ' ἡ βοήθεια τοῦ Φαρναβάζου αὕτη δὲν ἀπέτρεψε τὸν Ἡγέλοχον ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὴν Χίον στρατείας. Ἐλθὼν μετὰ τοῦ Ἀμφοτεροῦ, ἀρχομένου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 332 ἢ λήγοντος τοῦ 333, ἀπέκλεισαν ἀπό τε γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν πόλιν καὶ πολιορκοῦντες ἐπέμειναν nou tam suis fisi viribus quam ipsorum qni obsidebantur κατὰ Κούρτιον(6), καθ' ὃν ἔριδος συμβάσης μεταξὺ Ἀπολλωνίδου καὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ ξενικοῦ ἐδόθη τοῖς Μακεδόσι καιρός, ἴσως περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 332, πάντως δὲ πρὸ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Τύρου, γενομένης κατ' Αὔγουστον τοῦ 332, νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν πόλιν, τοῖς δὲ μακεδονίζουσι τῶν Χίων νὰ συμπράξωσι τούτοις. Ἡ βαρβαρικὴ φρουρὰ κατεκόπη, καὶ ὁ Φαρνάβαζος, ὁ Ἀπολλωνίδης καὶ ὁ Ἀθηναγόρας ἐδέθησαν καὶ παρεδόθησαν τοῖς στρατηγοῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἵτινες ἔλαβον καὶ δώδεκα μὲν τριήρεις μετὰ τῶν πληρωμάτων αὐτῶν καὶ ἀριθμόν τινα πειρατικῶν λέμβων, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τρισχιλίους Ἕλληνας μισθοφόρους στρατιώτας, δι' ὧν ηὐξήθη τό τε ναυτικὸν καὶ ὁ χερσαῖος στρατὸς αὐτῶν. Τὴν κατὰ τύχην σύγχρονον ἐν τῷ λιμένι Χίου σύλληψιν τοῦ τῶν Μηθυμναίων τυράννου Ἀριστονίκου καὶ τὴν ἀπόδρασιν τοῦ Φαρναβάζου ὕστερον, ἅτινα ὅ τε Κούρτιος καὶ ὁ Ἀρριανὸς(7) μνημονεύουσι, παραλείπομεν ὡς οὐδὲν

(1) Ἀρρ. Curt ἔνθ. ἀν.
(2) Ἀρρ. Β' 13, 4.
(3) Curt IV, 5, 15.—Ἀρρ. Γ' 2. 3.
(4) Curt. αὐτ.
(5) Ἀρρ. Β' 13, 5.
(6) IV 5, 16 κ. ἑπ.
(7) Γ' 2, 4. 6-7.

ἡμῖν εἰς τὸ προκείμενον χρήσιμα (1). Χρήσιμον εἶνε ὅμως νὰ παραδηλώσωμεν, ὅτι ὁ Ἀρριανός, ὅστις ὕστερον πολλῷ ἀναφέρει τὰ κατὰ τὴν ἅλωσιν ταύτην τῆς Χίου (2), λέγει συντόμως πάνυ, ὅτι τὸν Ἡγέλοχον καὶ τὸν Ἀμφοτερὸν «ὁ δῆμος ἐπηγάγετο βίᾳ τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν, οὓς Αὐτοφραδάτης καὶ Φαρνάβαζος ἐγκατέστησαν», οὐδὲν λέγων περὶ σφαγῆς περσικῆς φρουρᾶς, ἐνῷ παραδίδει, ὅτι ἐσφάγησαν οἱ συνοδεύοντες τὸν τύραννον τῶν Μηθυμναίων Ἀριστόνικον λησταί, καὶ ὅτι κορυφαῖοι τῶν κατεχόντων βίᾳ τὴν πόλιν Χίων ὀλιγαρχικῶν ἦσαν Ἀπολλωνίδης, Φησῖνος καὶ Μεγαρεύς, ὄχι Ἀπολλωνίδης καὶ Ἀθηναγόρας, ὡς ὁ Κούρτιος, καὶ ὅτι τούτους, τοὺς Ἀπολλωνίδην, Φησῖνον καὶ Μεγαρέα, ὁ Ἀλέξανδρος ἔπειτα «ἔπεμψεν εἰς Ἐλεφαντίνην πόλιν Αἰγυπτίαν σὺν φυλακῇ ἀκριβεῖ», ἐνῷ τὸν Ἀριστόνικον, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν πόλεων τυράννους, ἔπεμψεν εἰς Μήθυμναν, ἵνα πράξῃ ὡς πρὸς αὐτὸν ἡ πόλις, ὅτι ἔκρινε δέον. Οἱ Μηθυμναῖοι δ' ἐθανάτωσαν τὸν Ἀριστόνικον κατὰ Κούρτιον (3). Ταῦτα ἐγένοντο μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 332. Πρὸς δὲ τὸν Ἀλέξανδρον δὲν ἐκομίσθησαν εὐθὺς οἱ περὶ Ἀπολλωνίδην, διότι ὁ Ἡγέλοχος καὶ ὁ Ἀμφοτερὸς εἶχον πολλὰ ἔτι νὰ ἐνεργήσωσι κατὰ τὸ ἀσιατικὸν Αἰγαῖον καὶ κατὰ τὰς Θρᾳκικὰς νήσους, ἀλλ' ἱκανὸν χρόνον μετὰ ταῦτα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 331 κατὰ τὸν χρονολογικὸν πίνακα τοῦ Droysen (4).

Μετὰ ταῦτα ἐφ' ὅσον ὁ Ἀλέξανδρος παρέμενεν ἀκόμη κάτω, ἐν ταῖς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώραις, δὲν εἶχε δὲ προχωρήσῃ ἄνω, οὐδὲν ἄλλο περὶ Χίου μνημονεύεται ἢ ὅτι ἔπεμψαν πρὸς Ἀλέξανδρον πρεσβείαν

(1) Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ, ὅτι παρέδωσαν οἱ Χῖοι τῷ Ἡγελόχῳ καὶ τὸν τύραννον τῆς Μυτιλήνης Χάρητα (Χαϊκῆς Ἀρχαιολ. σ. 143 καὶ Βλαστοῦ Χιακῶν Α'. 68) δὲν παραδίδεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων, φαίνεται δὲ κατὰ σπουδὴν γραφὲν ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου ἀνδρός. Ὁ Ἀρριανὸς ἁπλῶς ἀναφέρει (Γ' 2,6), ὅτι ὁ Ἡγέλοχος «καὶ Μυτιλήνην δὲ Χάρητα ἔχοντα ἀφείλετο καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν Λέσβῳ πόλεις καὶ αὐτὰς ὁμολογίᾳ προσηγάγετο» μετὰ τὴν Χίου ἅλωσιν. Ὁ Κούρτιος λέγει (IV. 5, 22) Hinc (ἐκ Χίου μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς) Macedones transiere Mytilenen, quam Chares Atheniensis nuper occupatam II milium Persarum presidio tenebat; sed cum obsidionem tolerare non posset urbe tradita pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Τοῦτ' ἔστιν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Χίων δὲν παρεδόθη, ἀλλ' οὐδ' εἰς Χίον ἦλθεν οὐδὲ συνελήφθη ὅλως ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἀλλὰ παραδοὺς τὴν Μυτιλήνην ἀπῆλθεν ἐλεύθερος εἰς Ἴμβρον.

(2) Ἀρρ. Γ' 2. 3-7.

(3) IV 7, 11.

(4) Ἐν τέλει Γ' τόμου.

οἱ Χῖοι, ὅτε διέτριβεν ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἀφοῦ εἶχεν ἤδη ἐξ αὐτῆς εἰς Συρίαν ἐπανέλθῃ, τοῦτ' ἔστι περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 331 π. Χ. Ὁ μόνος τῆς πρεσβείας ταύτης μνημονεύων Κούρτιος λέγει, ὅτι αἱ πρεσβεῖαι, ὅσαι ἦλθον ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἐνέτυχον αὐτῷ ἐν Συρίᾳ, λέγων μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν παρὰ τῶν Χίων, οἵτινες διὰ τῆς πρεσβείας αὐτῶν παρεπονοῦντο περὶ τῆς φρουρᾶς, de praesidio querebantur(1), ἐξ οὗ καὶ μόνου ἐγινώσκομεν μέχρι τοῦδε, ὅτι καὶ φρουρὰν παρ' Ἀλεξάνδρου εἶχον οἱ Χῖοι. Ὁ δ' Ἀρριανὸς λέγει, ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρεσβεῖαι κατέλαβον τὸν βασιλέα ἄρτι ἐπανήκοντα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἄμμωνος, καὶ ὅτι ἅπασαι ἀπῆλθον παρ' αὐτοῦ ἐπιτυχοῦσαι ὧν ἐδέοντο· «οὐκ ἔστιν ὅν τινα ἀτυχήσαντα ὧν ἐδεῖτο ἀπέπεμψεν» (2), ὅπερ καὶ ὁ Κούρτιος παραδίδει λέγων ὅτι «omnes aequa desiderare visi impetraverunt». Τί ἐπέτυχον ὅμως οἱ Χῖοι, καί, τούτου πρότερον, τί παρεπονοῦντο περὶ τῆς φρουρᾶς, παρὰ τοῦ Κουρτίου δὲν γινώσκομεν, οὐδὲ τῶν νεωτέρων τις τῶν περὶ τὰ Χιακὰ σπουδασάντων ἠδύνατο νὰ εἰκάσῃ. Ὁ Κοραῆς οὐδ' ἀναφέρει τὴν πρεσβείαν ὅλως, ἑπομένως οὐδ' ὁ Βλαστός· ὁ δὲ Whitte παραλαμβάνων ἁπλῶς τὸ τοῦ Κουρτίου λέγει ὅτι de præsidio questi sunt (3). Νῦν δ' ὅμως, ἐκ τῆς ἀνευρεθείσης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀσφαλέστερά τινα μανθάνοντες περὶ τῆς φρουρᾶς, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ ποῖα περίπου παράπονα ἠδύναντό νὰ ἔχωσι κατ' αὐτῆς οἱ Χῖοι.

Καὶ νῦν ἐρχόμεθα πλέον εἰς τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἡ ἐκδιδομένη ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐγράφη.

Ἡ πρεσβεία τῶν Χίων, εἴτ' ἐν Μέμφει ἐνέτυχε τῷ Ἀλεξάνδρῳ

(1) Cur. IV, 8, 12.

(2) Ἀρριαν. Γ'. 5, 1.

(3) De rebus Chiorum publ. p. 56. Ὁ Whitte νομίζει, ἄπορον διατί, ὅτι συγχρόνως μετὰ τῆς πρεσβείας τότε καὶ Θεόπομπος ὁ Χῖος ἱστοριογράφος ἔγραψε πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν περὶ ὧν ἠδίκει τοὺς Χίους ὁ Ἅρπαλος, ὡς μαρτύριον φέρων τὸ παρ' Ἀθηναίῳ (ΙΓ'. σελ. 595) ἀπόσπασμα τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολῆς τοῦ Θεοπόμπου, παραπέμπων δ' ἅμα καὶ εἰς τὸ παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀθηναίῳ (Ϛ'. σ. 230) ἀπόσπασμα τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συμβουλῶν τοῦ Θεοπόμπου. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν τῷ ἀποσπάσματι τῆς ἐπιστολῆς λεγόμενα περὶ Ἁρπάλου ἀναφέρονται προφανέστατα εἰς χρόνους πολλῷ ὑστέρους τῆς πρεσβείας, ὅτε ὁ Ἅρπαλος εἶχεν ἤδη ἀναβῇ καὶ διαμείν ἐν Βαβυλῶνι· τὰ δ' ἐν τῷ ἀποσπάσματι τῶν συμβουλῶν περὶ τοῦ ἀντιστασιώτου το. Θεοπόμπου Θεοκρίτου τοῦ σοφιστοῦ προδήλως δὲν ἐγράφησον ὁμοίως κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρεσβείας ταύτης, ἀλλ' ὕστερον.

εἴτ' ἐν Συρίᾳ, εὗρεν αὐτὸν περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 331. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐπιστολὴ ἐξ ἅπαντος ἐγράφη πρὸ τῆς πρεσβείας, ἥτις ἀπῆλθε νὰ παραπονεθῇ περὶ τῆς φρουρᾶς τῆς ἐγκατασταθείσης διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἐγράφη ἄρα πρὸ τοῦ 331 ἀρχομένου. Ἐξ ὧν δ' ἔμπροσθεν ἀφηγήθην ἀπὸ τοῦ θέρους περίπου τοῦ 334 ἔτους γεγονότων, δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ ἐγράφη καὶ πρὸ τοῦ χρόνου τούτου, τοῦτ' ἔστι πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν διαβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὃ ἐστιν ἐγράφη κατ' ἀνάγκην ἐντὸς τοῦ ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 334 μέχρι τελευτῶντος περίπου τοῦ 332 τριακονταμήνου χρόνου. Ἐγράφη δὲ πάντως ἐν καιρῷ, καθ' ὃν ἢ πρὸ μικροῦ εἶχον ἀποπεμφθῇ Πέρσαι τε καὶ ὀλιγαρχικοὶ ἐκ τῆς νήσου ἢ ἐπέκειτο ἡ ἀποπομπὴ αὐτῶν, καὶ πρὸς τούτοις, καθ' ὃν ἡ πόλις ἦτο πρότερον ἤδη προδεδομένη τοῖς βαρβάροις ὑπό τινων, δηλαδὴ ἀναμφισβητήτως μετὰ τὴν προδοσίαν αὐτῆς τῷ Μέμνονι καὶ τῷ τούτου διαδόχῳ Φαρναβάζῳ, τοῦτ' ἔστι μετὰ τὸ ἔαρ τοῦ 333.

Νῦν τὸ παραχρῆμα πιθανὸν φαινόμενον εἶνε, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς τοὺς Χίους τὸ πρόσταγμα ἢ διάγραμμα τοῦτο, δι' οὗ τοσαῦτα κανονίζει πράγματα, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν διὰ τοῦ Ἡγελόχου καὶ τοῦ Ἀμφοτεροῦ, τοῦτ' ἔστι περὶ τὸ ἔαρ τοῦ 332 ἢ καὶ ὕστερον ἀκόμη, ὅτε ὁ Ἡγέλοχος κατέβη πρὸς τὸν βασιλέα εἰς Αἴγυπτον ἄγων μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς περὶ Ἀπολλωνίδην, τοῦτ' ἔστιν ἀρχομένου τοῦ 331. Ἀλλὰ τὸ μὲν δεύτερον τοῦτο αἴρεται ἀναντιλέκτως καὶ μόνον δι' ἕνα τοῦτον λόγον, ὅτι μῆνας τοσούτους δὲν κατελείποντο ἀκανόνιστα τὰ πράγματα πόλεως ἀπηλλαγμένης τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν Περσῶν. Τὸ δὲ πρῶτον, ὅτι ἐγράφη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Χίου ὑφ' Ἡγελόχου, ἐγὼ νομίζω ἀποκλειστέον διὰ λόγους ἀποχρῶντας, νομίζω δ' ὅτι ἐγράφη ὀλίγον πρὸ ταύτης. Ναὶ μὲν ἐλευθέρας τότε καὶ ταχίστης οὔσης τῆς κατὰ θάλασσαν ἐπικοινωνίας ὁ Ἀλέξανδρος ἠδύνατο τάχιστα καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀγγελίαν τῆς ἁλώσεως τῆς Χίου ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ καὶ ν' ἀποκριθῇ. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἠδύνατο καὶ ἀπὸ προτέρου νὰ ἔχῃ ἐγκεχειρισμένον τῷ Ἡγελόχῳ τὸ προσῆκον πρὸς τοὺς Χίους διάγραμμα, ὅτε ἀπέστελλεν αὐτὸν ἐπὶ τὰς νήσους καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἢ καὶ ὕστερον ν' ἀποστείλῃ πρὸς τὸν στρατηγὸν τὸ ἔγγραφον, ἐπικειμένης τῆς ἐπὶ Χίον ἐπιχειρήσεως ἢ καὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς διεξαγομέ-

νης(1), ὅπως ὑπάρχῃ πρόχειρος εὐτρεπισμὸς τῶν τῆς πόλεως, ἅμ' ἀπαλλασσομένης τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν βαρβάρων, καὶ ὁρισμὸς τῆς σχέσεως αὐτῆς πρός τε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων συμμαχίαν, ἧς στρατηγὸς ὢν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐστρατεύετο αὐτός. Ὅτι δ' οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ ἔγραφεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸ τῆς ἐξώσεως τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Χίου καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἐξ ἑαυτῆς ἐμφαίνει ἀποχρώντως. Περὶ τῶν προδόντων τοῖς βαρβάροις τὴν πόλιν γίνεται λόγος ὡς περὶ μήπω ἐκβεβλημένων μηδ' ἐγκατειλημμένων, ἀλλὰ περὶ μελλόντων ἐξιέναι ἢ ἐγκαταλαμβάνεσθαι: «ὅσοι μὲν ἂν προεξέλθωσιν . . . ὅσοι δ' ἂν ἐγκαταληφθῶσι». Καὶ ἅπερ κατ' ἐμὲ οὐσιωδῶς ἐνδεικτικά, οὔτε λόγος τις ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγράφου φέρεται περὶ ἀναγγελθείσης τῷ γράφοντι ἀπαλλαγῆς τῆς Χίου ἀπὸ τῶν βαρβάρων, οὔτ' ἄλλο σημεῖον τοῦ γεγονότος ἐνυπάρχει, οὐδὲ διάταξίς τις περιέχεται ἀναφερομένη, ὡς συνήθως ἢ ὡς ἐνίοτε, εἰς περίπτωσιν εἰδικήν, ἐξ ἧς νὰ μαρτυρῆται τετελεσμένη μεταπολίτευσις. Ἐκ τούτων ἐγὼ πείθομαι, ὅτι τὸ ἔγγραφον εἶχε δοθῇ τῷ Ἡγελόχῳ ἐρχομένῳ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἢ καὶ ὕστερον αὐτῷ ἐστάλη, ὡς προκήρυγμα δημοσιευτέον πρὸς τοὺς Χίους ἅμα τῇ πρὸς τοὺς Μακεδόνας μεταστάσει αὐτῶν καὶ τῇ ἐπικρατήσει τοῦ δήμου. Πιστεύω δὲ μᾶλλον, ὅτι ἐστάλη τῷ Ἡγελόχῳ γενομένης τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης καὶ ὄντος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Συρίᾳ, ὁπότε καὶ κατήπειγεν αὐτῷ ἡ τοῦ ναυτικοῦ χρεία ἐπὶ τὴν Φοινίκην καὶ τὴν λοιπὴν παραλίαν. Ἐγράφη ἄρα τελευτῶντος τοῦ 333 ἢ ἀρχομένου τοῦ 332 ἐκ Συρίας, ἐδημοσιεύθη δ' ἐν Χίῳ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἔτους 331, μετὰ τὴν ἅλωσιν εὐθὺς τῆς Χίου ὑπὸ Ἡγελόχου, μήπω καθεσταμένου τοῦ δήμου μηδ' ἠργμένης τῆς τακτικῆς καὶ πλήρους λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος, ἐξ οὗ καὶ ὁ πρύτανις μὲν ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐμνημονεύθη ἐν ἀρχῇ τοῦ δημοσιεύματος, δι' ἄλλης δὲ δημοσίας πράξεως τῆς πόλεως δὲν ἐγένετο εἰσήγησις αὐτοῦ, ὡς ἐγίνετο συνήθως.

Περὶ τῆς λέξεως τῆς ἐπιγραφῆς ὀλίγα τις ἔχει νὰ παρατηρήσῃ, ἐγὼ τοὐλάχιστον· εἶπον δ' ἤδη ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῆς ἀπὸ τῆς καθόλου ὄψεως.

Παρὰ τὴν καλὴν χρῆσιν ἔχομεν δύο τινὰ ἐν τῷ ΣΥΜΠΛΗ τοῦ 10

(1) Præfecti Alexandri in obsidione urbis *perseverabant* κατὰ Κούρτιον IV, 5, 16.

στίχου. Παρελείφθη μὲν τὸ προσγεγραμμένον Ι, ὅπερ πάντως εἶνε παράλειμμα τοῦ χαράξαντος, ἀφοῦ ἁπανταχοῦ ἄλλοθι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει, συνῃρέθη δ' ὁ τύπος ἀντὶ τοῦ συνήθους ἀσυναιρέτου συμπλέῃ. Τοῦτο πλέον δὲν θὰ εἶνε ἁμάρτημα τοῦ λιθουργοῦ, ἀλλὰ παρελήφθη πιθανώτατα ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως, συναληλιμμένους ἐχούσης τινὰς συνήθως ἀσυναλείπτους τύπους τοῦ πλεῖν παρὰ τὸν φερόμενον γραμματικὸν κανόνα, καθ' ὃν τὰ δισύλλαβα εἰς -έω ῥήματα δὲν πάσχουσι συναίρεσιν τοῦ ῥιζικοῦ ε μετ' ἄλλου καταληκτικοῦ φωνήντος ἢ τοῦ ε καὶ ει, πλὴν τοῦ δέω, τοῦ δηλοῦντος τὸ ἡμέτερον δένω, πάσχοντος συναίρεσιν καὶ μετ' ἄλλων φωνηέντων φθόγγων ἔν τισι σχηματισμοῖς. Ἀλλ' ἐν λίθοις μὲν εὗρον πρῶτον μὲν καὶ τοῦ ξέω συναίρεσιν τοιαύτην ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς: α') ἀποξοῦσι· «τῷ ἐκριώσαντι τοῖς ἀποξοῦσι τὰς παραστάδας» (Ἐπιγρ. Ἐλευσῖνος ἐν Bull. de Corr. Hell. 1883 σ. 387 καὶ ἑξ. στίχ. 42). Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε τοῦ 329-8 π.Χ.—β'). ἀναξῶν «ἀναξῶν τοὺς [κ]ρ[ι]οὺς» (C.I.A. II. 167 στίχ. 72). Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη τῶν αὐτῶν περίπου τῇ ἀνωτέρω εἶνε χρόνων. Εὗρον δὲ καὶ τοῦ δεῖ: α') «ἐὰν δὲ δεῖ (=δῇ) κατασκάπτειν τὴν ὑπάρχουσαν πόλιν» ἐν στίχῳ 4 ἐπιγραφῆς Τηΐας (306-301 π. Χ.).—καὶ β'.) «ἐὰν δέ τι πρόσεργον δῇ γενέσθαι» ἐν στίχῳ 63 ἐπιγραφῆς Λεβαδείας τῶν Ῥωμαϊκῶν κατὰ Στ. Κουμανούδην χρόνων, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνεται ἐν τῇ τοῦ Dittenberger Συλλογῇ ὑπ' ἀριθ. 126, ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Στεφάνου Κουμανούδη τὸ πρῶτον ἐκδοθεῖσα περιλαμβάνεται ὑπ' ἀριθ. 353 τῆς αὐτῆς Συλλογῆς τοῦ Dittenberger.—Ἀλλὰ τοῦ δῇ ἔχομεν καὶ ἀπὸ τῆς ἐμμέτρου ἀττικῆς γλώσσης, οἷον παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Βατράχοις (στ. 264-5) «κεκράξομαι γὰρ κἂν με δῇ δι' ἡμέρας» καὶ ἐν Πλούτῳ (στ. 216) «κἂν δῇ μ' ἀποθανεῖν». Ὁ αὐτὸς δ' Ἀριστοφάνης παρέχεται καὶ τοῦ χεῖν συναίρεσιν ὁμοίαν ἐν Σφηξὶ (στ. 616) «κἂν οἶνον μή μοι 'γχῇς σὺ πιεῖν». Ἴσως δ' ὅμως ἀποδοτέον τὸ πρᾶγμα καὶ τῷ λιθουργῷ, παραχθέντι ἐκ τοῦ ἐγγύτατα (στίχ. 9) ἡγουμένου :ὰ συναλοιφὴν πλεῖν, ταύτας δὲ πλεῖν· διότι μέχρι τοῦδε οὔτ' ιθη οὔτε παρεδόθη οὔτ' ἐπὶ λίθου εὑρέθη ἄλλο παράδειγμα συναι-ιως τοιαύτης τοῦ πλεῖν, ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γινώσκω.—Γρα- ἁμάρτημα ὑπολαμβάνω καὶ τὸ ἐν στ. 14 ἐγκαταλΕΙφθῶσιν τοῦ μόνου ὑπὸ τῆς ἐννοίας ἐπιβαλλομένου ἐγκαταλΗφθῶσιν.

Ὁ λόγος δὲν εἶνε περὶ τῶν ἐγκαταλειφθησομένων ὑπό τινων, ὡς δῆλον δ' ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν προεξιόντων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐγκαταληφθησομένων ἐν τῇ πόλει, ἐπειδὰν ἁλῷ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν τούτοις συμπραττόντων δημοκρατικῶν τῆς Χίου. Ἐπὶ τοιούτων δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ τὸ ἐγκαταλείπειν οὐδ' ἐπ' ἄλλων ἢ ἐπὶ περιπτώσεων, ἐν αἷς ὑπάρχει ἔννοια τοῦ καταλείπεσθαί που ἀπὸ σκοποῦ ἢ ἐκ τύχης, ἢ ἐπ' ἄλλων ἀναλόγων. Φέρ' εἰπεῖν τὸ ῥῆμα ἔχει κάλλιστα παρ' ἑνὶ τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν συγγραφέων, τῷ Ἀρριανῷ ἐν τῇ Ἀναβάσει (1), «τά τε χρήματα ἑάλωκε (ἐν Δαμασκῷ) καὶ ὅσοι Περσῶν ἀμφ' αὐτὰ ἐγκατελείφθησαν»· διότι οὗτοι ἀληθῶς εἶχον ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ Δαρείου ἐγκαταλειφθῇ πρὸς φυλακὴν τῶν χρημάτων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀρριανὸν(2) ἐν τῇ ἁλώσει τῆς Χίου ταύτῃ, περὶ ἧς πρόκειται, ὁ Φαρνάβαζος συνεγκατελήφθη τοῖς λοιποῖς ὑπὸ τοῦ Ἡγελόχου, «ἁλῶναι δὲ αὐτόθι καὶ Φαρνάβαζον ἐγκαταληφθέντα». Ἐγκατελήφθησαν δὲ κατὰ Δημοσθένη Ὀλύνθιοι, Ἐρετριεῖς καὶ Ὠρεῖται ὑπὸ Φιλίππου(3), κατὰ δ' Αἰσχίνην πολλοὶ τῶν Ἀθηναίων, ὅτε Ὄλυνθος ἥλω(4), καὶ ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Δαρεῖος ὁ Ὦχος(5). Τὸ ῥῆμα ἔχει πρόδηλον ἣν ὁ λόγος θέλει ἐνταῦθ' ἀναντιρρήτως σημασίαν, τὴν τοῦ καταληφθῆναι, τυχεῖν ἔνδον ὄντας καὶ ἁλῶναι, τοῦ ὑστάτου τούτου ῥήματος ἢ περιλαμβανομένου ἐν τῷ ληφθῆναι (=καὶ ἁλῶναι), ἢ καὶ προστιθεμένου, ὡς παρ' Ἀρριανῷ ἀνωτέρω, χάριν μείζονος σαφηνείας, ἁλῶναι καὶ Φαρνάβαζον ἐγκαταληφθέντα. Εἶνε δ' ἄλλως καὶ παλαιὰ τοῦ ῥήματος ἐγκαταλαμβάνειν ἡ κυριολεκτικὴ χρῆσις ἐπὶ τοῦ αἱρεῖν τινα ἤ τι καταλαμβανόμενον ἐν πόλει ἁλισκομένῃ. Οὐδενὸς δὲ λόγου ἐπιβάλλοντος ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιστολιμαίᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου ῥήσει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαταλείψεώς τινων ἐκ τῶν προδόντων τὴν πόλιν, οὐδ' ἐπιτρεπομένης ταύτης τῆς ἐννοίας, ἀδιστάκτως καταλογιστέον τῷ λιθοκόπῳ ἢ καὶ τῷ ἀντιγραφεῖ τὸ ἁμάρτημα, εἰς ὃ καὶ ἄνευ μεγάλης παραπλανήσεως ἠδύνατο νὰ ἐμπέσῃ ὁ ἁμαρτήσας διά τε τὴν φθογγικὴν τῶν λέξεων ὁμοιότητα, τεκμηριοῦσαν πάντως καὶ ὁμοιότητα προφορᾶς Η καὶ ΕΙ ἐν Χίῳ, καθ' οὓς χρόνους ἐγράφετο, ἥτις δὰ προφορᾶς ὁμοιότης καὶ

(1) Β' 15, 1.—(2) Γ' 2, 4.—(3) Φιλιπ. Γ' 64.
(4) Παραπρεσβ. 200.
(5) Κτησιφ. 239.

ἄλλοθεν πολλαχόθεν γινώσκεται, καὶ διὰ τὸ εὔκολον τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐννοιῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τῆς τοῦ ἐγκαταλΗφθῆναι τοὺς μὴ προεξελθόντας πρὸς τὴν τοῦ ἐγκαταλΕΙφθῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν προεξελθόντων ἢ καὶ ἁπλῶς ἐγκαταμεῖναι(1).

Ἄλλο ἁμάρτημα ἢ παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων γλωσσικὸν παρατήρημα δὲν ἔχομεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, πλὴν ἂν εἶνε ἀνάγκη χάριν τῶν ἀπειροτέρων καὶ τῶν περιεργοτέρων νὰ γίνῃ τις λόγος περὶ τῆς διὰ τῶν ΑΟ καὶ ΕΟ γραφῆς τῶν διφθόγγων ΑΥ καὶ ΕΥ ἐν τοῖς πολίτεομα (στ. 1), αὀτῶν, αὀτούς, αὀτὴν (στ. 8, 12, 16, 17), ναοτικὸν (στ. 9), φεόγειν (στ. 11) καὶ ταότην (στ. 19).

Ἡ γραφὴ αὕτη οὐδαμῶς ὑπὸ τῶν χειρογράφων κειμένων οὐδὲ τῶν παλαιῶν γραμματικῶν ἡμῖν παραδεδομένη περὶ τῆς ΑΥ, περὶ δὲ τῆς ΕΥ μόνον ἐν ὡρισμέναις ὀλίγαις περιπτώσεσι, καθ' ἃς φαίνεται ἀντικαθιστῶσα ἡ ΕΥ τὸ ἀσυναίρετον ΕΟ ἐν καταλήξεσιν ἢ ῥίζαις (πρβλ. σεῦ, ἐμεῦ, ἔπλευ, ποιεύμενος, Θεῦγνις, Θεύδωρος, Κλεύβουλος, Περικλεῦς, Θεάγευς κτλ.), εὑρέθη ἐπὶ λίθων μὲν κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, πρὸ ἐτῶν τὸ πρῶτον περὶ τὰ πεντήκοντα σπανιωτάτη(2), ἔπειτα δὲ κατὰ τοὺς ὑστάτους πρὸς ἡμᾶς χρόνους συχνο-

(1) Καὶ τὸ καταλειφθῆναι ἢ ἐγκαταλειφθῆναι, διάθεσιν συχνότατα δεχόμενον μέσην, δύναται νὰ χωρήσῃ ἐνταῦθα, μετά τινος βίας ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἐγκαταμεῖναι, μάλιστα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ προεξελθεῖν λαμβανόμενον, ἑπομένως ἀποδιδὸν ἔννοιαν προσήκουσάν πως τῇ περιστάσει. Ὅσοι δ' ἂν ἐγκαταλειφθῶσι θὰ ἦτο οὕτως ἀκριβῶς ἀντίθετον τῷ ἡγουμένῳ τῆς ἐπιστολῆς ὅσοι μὲν ἂν προεξέλθωσιν, ἀποδιδομένης μετριώτερον τῆς ἐννοίας τοῦ ἐγκαταληφθῆναι τοῦτ' ἔστι καταλειφθέντας ἔνδον ἁλῶναι διὰ τοῦ ἐγκαταλειφθῆναι τοῦτ' ἔστιν ἐγκαταμεῖναι, μὴ φθῆναι ἐξελθόντας, ὡς ἀποδίδεται μετριώτερον διὰ τοῦ ἁπλοῦ προεξελθεῖν τὸ κυριώτερον προεκφυγεῖν ἢ ἐκφυγεῖν. Ἀλλὰ διὰ τὴν συνήθη καὶ πολλὴν ἐπὶ τῆς προκειμένης ἐννοίας χρῆσιν τοῦ ἐγκαταλαμβάνειν παρά τε τοῖς ἐνδόξοις τῶν συγγραφέων καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον νομίζομεν, ὅτι ὁ ἐπιστολογράφος βεβαίως μετεχειρίσθη τὸ ἐγκαταληφθῆναι.

(2) Τὸ πρῶτον ἐν ἐπιγραφῇ Ἀμφιπόλεως τῆς ἐπὶ Στρυμόνι, ἐκδοθείσῃ ὑπὸ τοῦ εὑρόντος αὐτὴν Ἄγγλου Λὴκ τὸ πρῶτον καὶ ὑπὸ Κουζινερὺ ἔπειτα, παραληφθείσῃ δ' ὑπὸ τοῦ Böckh ἐν CIG ἐν ἀριθμῷ 2008 καὶ διορθωθείσῃ ἐν Addendis, ἀλλὰ πιστότατα τὸ πρῶτον ἐκδοθείσῃ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Στεφ. Κουμανούδη ἐν Φιλίστορος Τόμ. Β' σελ. 492. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν εἶνε νεωτέρα τοῦ 357, διότι μνημονεύει Στρατοκλέα τὸν Ἀμφιπολίτην, εἰς Ἀθήνας ἐλθόντα πρεσβευτὴν (Δημ. Ὀλυνθ. Α' 8) τῷ 358, κατὰ τούτου δὲ περιέχουσα ψήφισμα τοῦ δήμου Ἀμφιπολιτῶν ἐπὶ τῇ πρεσβείᾳ ταύτῃ ἀναμφιβόλως (Διοδ. ΙΖ' 8), ψήφισμα δι' οὗ ἀειφυγία καταγινώσκεται τοῦ Στρατοκλέους, ὅπερ ἐγένετο τὸ ἑπόμενον ἔτος 357. Ὁ Böckh ἑρμηνεύων τὴν δὶς

τάτη ἐν Ἰωνικαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Χίου, τῶν Ἐρυθρῶν, τῆς Σάμου, τῆς Πριήνης, ἐπὶ δὲ νομισμάτων ἦτο προευρημένη καὶ παλαιότερον ἤδη, ἀλλ' ἀμφεβάλλετό πως. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν ἐπὶ τῶν λίθων καὶ τῶν ὕστερον ἀναμφισβητήτων ἐπὶ τῶν νομισμάτων θὰ ἠδύνατό τις καὶ νὰ ὁρίσῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐν ταῖς Ἰωνικαῖς πόλεσιν ἴσχυσεν ἡ ἀντικατάστασις αυ καὶ ευ διὰ τῶν αο καὶ εο, ἀναφέρων αὐτὴν εἰς τὸν Δ' καὶ τὸν Γ' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ὁ Waddington κατὰ τὸν Haussoulier (Bulletin Corr. Hell. III σ. 51) μνημονεύει ἐν Voyage Archéol.—Inscrip. Tome III Nº 186 νομίσματα Ἰωνικῶν πόλεων αὐτονόμων, κοπέντα καὶ κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, ἐν οἷς φέρεται ἡ γραφή. Ἀλλὰ τὰ ἐκ τῶν λίθων πολλὰ μαρτύρια, ὅσα τοὐλάχιστον ἡμεῖς γνωρίζομεν, εἶν' ἐκ τοῦ Δ'. αἰῶνος, παλαιότατα δὲ τούτων τὸ ἐξ Ἀμφιπόλεως κατὰ Στρατοκλέους καὶ Φίλωνος ψήφισμα τοῦ 357 (ἴδε σημ. 2 σελ. 149) καὶ τὸ ὑπὲρ Μαυσώλου τοῦ Ἑκατόμνω, δυνάστου τῆς Καρίας, ψήφισμα τῶν Ἐρυθραίων(1), ὅπερ εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀνακτέον, δηλαδὴ τοὺς τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, ἢ ὄχι κατωτέρω τοῦ 351. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν χρόνων τούτων πολὺ εὑρέθη παράδειγμα, ἓν καὶ μόνον ἄχρι τοῦδε ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἀλλ' ἱκανῶς παλαιόν, τὸ ἀπὸ τοῦ Ε' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος βασιλεὸς ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Χίου, τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ μακροτάτῃ τῶν ἄχρι τοῦδ' εὑρεθεισῶν τῆς νήσου ταύτης καὶ ἀξιολογωτάτῃ δέ, ἥτις, πολλάκις ἀπὸ τοῦ 1876 ἐκδοθεῖσα, παρελήφθη καὶ ὑπὸ Röhl ἐν ταῖς Inscriptionibus antiquissimis (ἀριθ. 381) καὶ ὑπὸ P. Cauer

μόνον ὑπάρχουσαν γραφὴν ἐν μιᾷ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης λέξει, εο, ἐν τῷ φεόγειν καὶ φεογέτω, προσυπαρχούσης ἑξάκις τῆς αυ ἐν τύποις διαφόροις τῆς ἀντ. αὐτός, δὲν εἶχε νὰ προσαγάγῃ ἄλλο παράδειγμα ἢ ἕν, τὸ Εὀπάμονος τῆς Φαναγορείας, Μιλησίων ἀποικίας ἐν τῷ Κιμμερίῳ Βοσπόρῳ (C. I. Gr. ἀριθ. 2121), ἐν δὲ τοῖς Addendis καὶ τὸ Εὀβόλω (=Εὐβούλου) ἐκ Κνιδίου νομίσματος. Ἀλλ' ὕστερον καὶ ἄλλα πολλὰ εὑρέθησαν, κατὰ δὲ τὰ ὕστατα πρὸς ἡμᾶς εἴκοσιν ἔτη ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ παραδείγματα, ὅσον τις δὲν προσεδόκα, τῆς τ' εο καὶ τῆς αο φερομένων ἐν ῥίζαις τε λέξεων διαφόρων καὶ καταλήξεσιν, ἐν τῇ ἀντ. αὐτὸςκαὶ τῇ ἑαυτοῦ καὶ τοῖς οἰκείοις τύποις τῆς οὗτος, ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ εὖ συνθέτοις κτλ., φερομένων δὲ πρὸ φωνήεντός τε καὶ πρὸ συμφώνου ἄνευ διαστολῆς: Πρβγμ. εὄνοια, εὀργέτης Εὀπαθίδης, Εὀπόλεμος, λεοχός, ταὄτα, Ναόλοχον, Γλαὄκος, Ταορέας, ἱερεὸς (-εύς), βασιλεὸς (-εὺς) κτλ..Ἴδε καὶ *Haussoulier* Bull. Corr. Hell. 1879 p. 51.—*P. Cauer* Delectu Inscript. ἔκδοσις Β' nº 483, 496, 510.—*Studnitzka* Mitth. d. D. Arch. Inst 1888 σ. 165-167, n. 2, 4, 6 καὶ ἄλλους.

(1) P. Cauer Delectus Inscript. ἔκδοσις Β', nº 483.

ἐν τῇ Ἐκλογῇ(1). Παρὰ τὸ βασιλεὺς εὐθὺς καὶ ἄλλοθι τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἶνε γεγραμμένον αὐτοῦ, αὐτοί, Λεύκιππος, Ε]ὐάδησιν, ἂν μόνον ἡ πρώτη τῆς λέξεως ταύτης συλλαβὴ συνεπληρώθη καλῶς ὑπὸ τῶν συμπληρωσάντων διὰ τοῦ Ε. Ἡ αὐτὴ δὲ διαφορὰ γραφῆς ἢ διττογραφία εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ μιᾷ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν παλαιοτέρων ἐπιγραφῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, τῇ ἐξ Ἀμφιπόλεως, ἐν ᾗ μόνον τὸ φεόγειν γράφεται οὕτω, οὐχὶ δ' ἐν τῇ ἐξ Ἐρυθρῶν, ἐν ᾗ ἁπανταχοῦ ἡ ευ καὶ ἡ αυ διὰ τῶν εο καὶ αο γράφονται. Καὶ ὅσαι τῶν περὶ Ἀλέξανδρον χρόνων γνωσταί μοι ἐξ ἰωνικῶν πόλεων ἐπιγραφαὶ φέρουσι τὴν γραφὴν αο καὶ εο ἔχουσιν αὐτὴν ἁπανταχοῦ, πλὴν μιᾶς ἐκ Χίου, τῆς ἑτέρας, ὡς πολλάκις ἔμπροσθεν εἶπον, ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἣν ἀναδημοσιεύω κατωτέρω, ὑπ' ἀριθ. Β' καὶ ἥτις, ὡς πιστεύω, εἶνε τοῦ 334 π. Χρ.. Ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Γ' αἰῶνος ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ἡ κοινὴ γραφή, ὅσον ἐγὼ εἶδον.

Ὁ P. Cauer ἐν Ἐκλογῇ (ἀριθ. 483 σημ.) λέγει περὶ τῆς γραφῆς τῶν αυ καὶ ευ διὰ τῶν αο καὶ εο, ἣν ἀποδίδει (ἀριθ. 510 σημ.) τῷ δημοτικῷ λόγῳ (dialecto volgari), ὅτι τὸ ἔθος τοῦ γράφειν οὕτω τὰς προκειμένας διφθόγγους, προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ δεύτερον αὐτῶν φωνῆεν προφέρεται παραπλησίως τῷ Γερμανικῷ u (=ου), παραπέμπει δ' εἰς τὸν Βλάσσιον, τὸν κράτιστον τῶν νῦν προμάχων τῆς κατ' Ἔρασμον προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἀλλ' ἴδε τί περὶ τοῦ πράγματος λέγει καὶ ὁ ἡμέτερος Θεόδ. Παπαδημητρακόπουλος, ὁ κράτιστος καὶ δεινότατος τῶν Ἐρασμικῶν καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Βλασσίου ἀντίπαλος ἐν τῷ νεωτάτῳ μεγάλῳ αὐτοῦ πονήματι, τῇ Βασάνῳ τῶν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς ἐρασμικῶν ἀποδείξεων (ἐν σελ. 509 κ. ἑ.).

Τὰ μέχρι τοῦδε εἶνε ἃ ἐδημοσίευσεν ὁ πατήρ μου αὐτὸς ἐν τῷ α' τεύχει τοῦ ε' τόμου τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ἔτει 1893, καὶ ἃ ἡμεῖς κατ' ἀνάγκην ἀναπόφευκτον ἀνεδημοσιεύσαμεν. Τἀκόλουθα τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν (Α' Ἐπιστολὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου) συνελέξαμεν ἐκ τῶν σποράδην ἀποκειμένων παρ' ἡμῖν σημειώσεων αὐτοῦ.

Ἰδίου ἑρμηνευτικοῦ λόγου ἐλάχιστα χρήζουσι τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ῦ Ἀλεξάνδρου γλωσσικῶν.

(1) Αὐτ. nº 496. Τὸ βασιλεὺς ὑπάρχει ἐν C, στ. 8, τῆς ἐπιγραφῆς.

Ἡ ῥῆσις πολίτευμα δὲ εἶναι ἐν Χίῳ δῆμον εἶνε ἴση τῇ πολιτεύεσθαι δὲ Χίους ἐν δημοκρατίᾳ, ἤτοι πολιτείαν δ' εἶναι ἐν Χίῳ δημοκρατίαν. Ἡ λέξις πολίτευμα συνωνυμεῖ καθόλου τῇ πολιτεία, δυνατῆς ὑπαρχούσης καὶ τῆς συνήθους τοῖς παραπλησίοις συγγενέσι κατὰ τὸ ἔτυμον ῥηματικοῖς τύποις διαφορᾶς, ἀμυδροτέρας ἢ εὐκρινεστέρας. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀνευρίσκομεν καὶ τὴν διαφορὰν καὶ τὸ ταυτόσημον. Πολίτευμα κεῖται καὶ ἀντὶ τοῦ πολιτεία, δηλοῖ δὲ οὐχὶ σπανίως καὶ τὸ πολιτεῦον ἢ πολιτευόμενον στοιχεῖον ἢ μέρος τῆς πόλεως, τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖον ἢ σῶμα τοῦ κράτους, ὡς ἡμεῖς λέγομεν ἐν τοῖς σημερινοῖς πολιτικοῖς συντάγμασιν, ἐξ οὗ πᾶσα ἐκπορεύεται πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἀρχή. Σημαίνει δ' ἔτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἡ λέξις καὶ συγκεκριμένως μὲν μᾶλλον τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, ταξιώματα, μᾶλλον δ' ἀφῃρημένως καὶ τὸ κράτος αὐτό, ἤτοι τὴν ὁμάδα ἢ τὸ σύστημα τῶν συμπολιτευομένων πολιτῶν.

Ὀλίγα παρατίθεμαι παραδείγματα τῶν χρήσεων τούτων. Ὁ Πλάτων ἐν Νόμοις (ΙΒ' 3) λέγει: «Πολλοὶ καιροὶ πολιτείας λύσεώς εἰσιν..., εἰς δ' οὗτος τοῦ σῴζεσθαί τε καὶ διαλυθεῖσαν οἴχεσθαι πολιτείαν..., ἐὰν δ' ἄλλως τὰ περὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχόντων γίγνηται, τότε λυθείσης τῆς τὰ πάντα πολιτεύματα ξυνεχούσης δίκης...». Πολιτεύματα ἐνταῦθα εἶνε τὰ διάφορα πολιτείας εἴδη.— Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτικῶν Γ' 6 λέγει: «Κύριον μὲν γὰρ πανταχοῦ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως, πολίτευμα δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία. Λέγω δὲ οἷον ἐν μὲν ταῖς δημοκρατίαις κύριος ὁ δῆμος, οἱ δ' ὀλίγοι τοὐναντίον ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις· φαμὲν δὲ καὶ πολιτείαν ἑτέραν εἶναι τούτων»· καὶ ἐν Γ' 7 (αὐτ.): «Ἐπεὶ δὲ πολιτεία καὶ πολίτευμα σημαίνει ταὐτόν, πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων, ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἕνα ἢ ὀλίγους ἢ τοὺς πολλούς...». Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἐνταῦθα τὸ πολίτευμα, κυρίως ὂν ἴσον τῷ πολιτευομένῳ, τ. ἔ. τῷ ἀπαρτίζοντι τὴν πόλιν καὶ ταύτης κρατοῦντι ὁμίλῳ ἢ πλήθει (ὡς στράτευμα εἶνε ἴσον τῷ στρατευομένῳ πλήθει, καὶ πλήρωμα καὶ τάγμα καὶ ἄγημα καὶ ἄθροισμα καὶ ἄλλα τοιαῦτα) ἴσον δ' ὂν καὶ τῷ συντεταγμένῳ εἰς πόλιν ὅλῳ, ἀποβαίνει διὰ τὴν στενὴν συγγένειαν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐννοιῶν ἴσον καὶ τῇ συντάξει αὐτῇ τῆς πόλεως, τῇ πολιτείᾳ. Διαρρήδην δ' ὅμως ὁ συγγραφεὺς λέγει τὴν κυρίαν ἔννοιαν τοῦ πολιτεύματος, καθ' ἣν τοῦτο

εἶνε τὸ κύριον τῆς πόλεως, ἢ εἷς ὧν ἢ ὀλίγοι ἢ πολλοί. Ἐν τοῖς αὐτοῖς Πολιτικοῖς (Δ' 6) ὁ αὐτὸς λέγει ἔτι: «Αὐτοὶ δὲ (οἱ κατὰ τὸ δεύτερον εἶδος τῆς ὀλιγαρχίας ὀλίγοι) αἱροῦνται ἐκ τῶν ἄλλων τοὺς εἰς τὸ πολίτευμα βαδίζοντας». Ἐνταῦθα πολίτευμα εἶνε αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί. βαδίζουσι δ' εἰς τὸ αὐτὸ ἐπὶ τοῦτο ἐκλεγόμενοι, ὅσοι λαμβάνουσι τὰς πολιτικὰς ταύτας ἀρχάς.—Ὁ Πολύβιος ἐν Δ' 23 λέγων: «Μεταστησάμενον τούτους ἐγχειρίσαι τὸ πολίτευμα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῖς αὐτοῦ φίλοις», καὶ αὐτόθι ἐν 25: «Ὅτι πάντας τούτους ἀποκαταστήσουσιν εἰς τὰ πάτρια πολιτεύματα . . . πολιτείαις καὶ νόμοις χρωμένους τοῖς πατρίοις», λαμβάνει τὴν λέξιν ὡς ἰσοδύναμον τῷ πολιτικῷ κράτει, τῇ πολιτικῇ κυριαρχίᾳ. Ἐξ ἄλλων παλαιῶν δὲν φέρω καὶ ἄλλα μαρτύρια οὔτε τούτων τῶν σημασιῶν τῆς λέξεως οὔτε ἄλλης τινὸς οὐδὲν δέον, ἱκανὰ ἔχων. Ἐκ λίθων ὀλίγα ἔχω παραδείγματα χρήσεως τῆς λέξεως, ἀλλὰ καὶ πολλὰ δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐν τῇ μακρᾷ Σμυρναϊκῇ ἐπιγραφῇ, ἥτις εἶνε γεγραμμένη μὲν ἀπὸ τῶν πρὸς τὸ τέλος τοῦ Γ' π. Χρ. αἰῶνος χρόνων, κατακεχωρισμένη δ' ἐν ἀριθ. 3137 τῆς Συλλογῆς τῶν Ἑλλ. Ἐπιγραφῶν τοῦ Röckh φέρεται δὶς (σ. 61 καὶ 73): «Καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς καταχωριζομένους εἰς τὸ πολίτευμα». Πολίτευμα εἶν' ἐνταῦθα τὸ συμπολιτευόμενον ὅλον, οἱ πολιτείας μετέχοντες, ἴσως δὲ καὶ ἡ πόλις ὁμοῦ. Ἐν ἄλλῃ πολλῷ ὑστέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀνδρὸς ἀσιατικοῦ, Φρυγός, λέγεται, ὅτι οὗτος ἱεράτευσε τοῦ πολιτεύματος τῶν Φρυγῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐχαράχθη ἐν Πομπηίᾳ τῆς Ἰταλίας τρία π. Χρ. ἔτη (Kaibel Inscr. Gr. Siciliae et Italiae nº 701). Πολίτευμα δ' εἶν' ἐνταῦθα τὸ ἔθνος τῶν Φρυγῶν, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν ἡ πολιτεία τῶν Φρυγῶν, τῆς μεγάλης Φρυγίας, καθ' ἃ ἦτο ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίοις.

Δῆμος, παρὰ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐκ τῶν παλαιῶν γινώσκομεν, ὅτι σημαίνει, ἐσήμαινε, μετωνυμικῶς ὡς γινώσκομεν ὡσαύτως, καὶ τὴν πολιτείαν, ἐν ᾗ τὸ κράτος ἔχει ὁ δῆμος, οἱ πολλοί, τὴν δημοκρατίαν, ὡς ἐνταῦθα. Συνέβη δηλαδὴ καὶ περὶ τοῦτο ὅ,τι καὶ περὶ τὴν λέξιν πολίτευμα, μεταπεσοῦσαν εἰς δήλωσιν τῆς πολιτείας. Διὰ παραπλησίαν στενὴν συγγένειαν ἐννοιῶν τὸ συντεταγμένον ὑποκείμενον, ὁ δῆμος, ἡ δημοτικὴ μερίς, μετελήφθη καὶ εἰς δήλωσιν τῆς συντάξεως τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ κύριος ὁ δῆμος, τῆς δημοκρατίας. Καὶ ὁ μὲν

δῆμος ἐν ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἄλλαις σημασίαις συχνότατα εὑρίσκεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν βιβλίοις τε καὶ ἐπὶ λίθων· ἀλλὰ τὸ πολίτευμα καὶ ἄλλως εἶνε σπάνιον μέχρι τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων καὶ καθ' ἣν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ἔχει σημασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ μείζονός τινος λόγου ἠξιώσαμεν τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς καὶ ἄλλοθι.

Ἐκ σημειώσεων δὲ τοῦ πατρός μου, ἀναφερομένων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, παρατίθεμαι καὶ τάδε· Νομογράφοι: οἱ τοὺς νόμους γράφοντες, οἱ τῶν νόμων συγγραφεῖς, οἱ νομοθέται, οἵτινες καὶ ἁπλῶς συγγραφεῖς πάλαι ἐλέγοντο (Θουκ. Η' 67, Ἰσοκρ. Ἀρεοπαγ. κδ'). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ καθιστάμενοι εἰς συγγραφὴν ἢ ἀναθεώρησιν τῶν νόμων καθισταμένης ἢ μεταρρυθμιζομένης ἢ μεταβαλλομένης πολιτείας. Ἡ λέξις ἐδημιουργήθη, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συνήθους φράσεως νόμους γράφειν, ὡς ἐκ τῆς φράσεως συνθήκας γράφειν ἡ σπανιώτερον ἀπαντῶσα συνθηκογράφος, ὡς ἐκ τῆς φράσεως νόμους τιθέναι ἡ συνώνυμος καὶ παλαιοτέρα νομοθέτης καὶ ἐκ τῆς φράσεως θεσμοὺς τιθέναι ἡ ἴσως καὶ ταύτης παλαιοτέρα θεσμοθέτης. Ὑπῆρχε δὲ ἡ λέξις νομογράφος εὔχρηστος, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων περὶ τῶν τότε καθισταμένων εἰς ἀναθεώρησιν ἢ συγγραφὴν τῶν νόμων μεταβαλλομένων ἢ μόνον ἀναθεωρουμένων πολιτευμάτων. Ἐπετάσσοντο δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ ἀναθεωρήσεις τῶν πολιτευμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων οὐ σπανίως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν δουλούντων αὐτάς. Πρβλ. χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν CIG, 1193 (Ἐπιγραφὴ Ἑρμιόνης): Τοὺς δὲ νομογράφους τοὺς κατασταθέντας καταχωρίσαι τόδε εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα, καὶ 1331: Γραψάντων δὲ καὶ οἱ καταστα[θέντες νομο]γράφοι νόμον περὶ τούτων, καὶ 1543: Σῶσος Ταυρομένιος ὁ καὶ τοὺς νόμους γράψας ὑπεναντίους τῇ ἀποδοθείσῃ τοῖς Ἀχαιοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτείᾳ... Σῶσον νομογραφήσαντα ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀποδοθείσης πολιτείας... Τιμόθεον δὲ Νικία τὸν μετὰ Σώσου γεγονότα νομογράφον, καὶ 3045 (Αἰτωλῶν δόγμα ὑπὲρ Τηίων): Ὅπως καὶ εἰς τοὺς νόμους καταχωρισθῇ ἡ ἀνιέρωσις καὶ ἡ ἀσυλία, τοὺς κατασταθέντας νομογράφους καταχωρίξαι, ἐπεί

αἱ νομογραφίαι γίνωνται εἰς τοὺς νόμους, καὶ Dittenb. Συλλ. 637: [τάδε εἰσ]ήνεγκαν οἱ αἱρεθέντες νομογράφοι περὶ τῆς ἐν Ἑλικωνίῳ θυσίας. Πρβλ. καὶ Dittenb. Συλλ. 177, ἔνθα οὐ μόνον ἡ λέξις νομογράφος καὶ τὸ ῥῆμα νομογραφῶ ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ νομογράφοι διευκρινεῖται μᾶλλον. Τῶν δὲ συγγραφέων πρβλ. Πλάτ. Φαῖδρ. 278 καὶ Πολυβ. ΙΓ' 1, 2: Νομογράφους εἵλοντο..., οἳ καὶ παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔγραψαν νόμους, καὶ Διοδ. ΙΒ' 25: Οἱ μὲν δέκα νομογράφοι βοηθοῦντες τῷ συνάρχοντι συνῆγον πολλοὺς τῶν νέων. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπ' αὐτοῦ (ΙΒ' 24) λέγονται καὶ νομοθέται (: Ῥωμαῖοι πάλιν δέκα ἄνδρας νομοθέτας εἵλοντο). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον Κλαύδιον, δέκα πατρίκιοι, οἱ λεγόμενοι δέκαρχοι, εἰς οὓς ἀποδίδοται ἡ συγγραφὴ τῆς Δωδεκαδέλτου. Εἶνε γνωστόν. ὅτι νομοθέτης κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο ὁ Σόλων καὶ θεσμοθέτης ὁ Δράκων. Ἂν ἐγίνετο καὶ διάκρισίς τις ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνοις τοῦ ὅρου νομογράφος καὶ τοῦ ὅρου νομοθέτης, τοῦ ἔργου τούτου τιμιωτέρου ὑπολαμβανομένου, δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς χρήσεως. Τὰ παρατεθέντα χωρία τοῦ Διοδώρου ἐμφαίνουσιν, ὅτι οἱ ὅροι ἐλέγοντο ἀδιαφόρως. Ἐδημιουργήθησαν δὲ καὶ τὰ νομογραφεῖν καὶ νομογραφία, ὡς τὰ νομοθετῶ καὶ νομοθεσία. Καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐδήλου τὸ γράφειν νόμους (πρβλ. τὸ ἀνωτ. παρατεθὲν χωρίον τῆς ἐπιγρ. 1543 καὶ Διοδ. ΙϚ' 70: Εὐθὺς νομογραφεῖν ἤρξατο), τοῦτο δὲ τὴν συγγραφὴν τῶν νόμων, τὴν εἰς τοὺς νόμους καταχώρισιν ἢ προσθήκην (Στράβ. 260, καὶ τὴν ἐπιγρ. 3046 τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν). Καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις αὗται καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν εἶνε φανερά. Μνημονεύεται δὲ (Dittenb. 248,45, καὶ 637,1) καὶ ἀρχὴ οὐκ ἔκτακτος ἐν Μεγάλῃ πόλει καὶ ἐν Σάμῳ ἡ τῶν νομογράφων. Περὶ τοῦ ἔργου τῶν νομογράφων πρβλ. καὶ ἃ περὶ τῶν προβούλων λέγονται ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθην. Πολιτείᾳ κθ' 2 κἑξ..

Ἐπαναφέρεσθαι. Παραδείγματα τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἐνταῦθα ..ασίας τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς παθη..ῆς καὶ τῆς μέσης αὐτοῦ διαθέσεως ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα. Ση..νει δὲ τὸ ῥῆμα ὧδε τὸ ἀπαγγέλλειν, τὸ ἀνακοινοῦσθαι, τὸ ἀνα..ειν, τὸ ἀναπέμπειν, τὸ καθυποβάλλειν, πρὸς ἔγκρισιν κττ.. Πρβλ,

δῆμος ἐν ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἄλλαις σημασίαις συχνότατα εὑρίσκεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν βιβλίοις τε καὶ ἐπὶ λίθων· ἀλλὰ τὸ πολίτευμα καὶ ἄλλως εἶνε σπάνιον μέχρι τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων καὶ καθ' ἣν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ἔχει σημασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ μείζονός τινος λόγου ἠξιώσαμεν τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς καὶ ἄλλοθι.

Ἐκ σημειώσεων δὲ τοῦ πατρός μου, ἀναφερομένων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, παρατίθεμαι καὶ τάδε· Νομογράφοι: οἱ τοὺς νόμους γράφοντες, οἱ τῶν νόμων συγγραφεῖς, οἱ νομοθέται, οἵτινες καὶ ἁπλῶς συγγραφεῖς πάλαι ἐλέγοντο (Θουκ. Η' 67, Ἰσοκρ. Ἀρεοπαγ. κδ'). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ καθιστάμενοι εἰς συγγραφὴν ἢ ἀναθεώρησιν τῶν νόμων καθισταμένης ἢ μεταρρυθμιζομένης ἢ μεταβαλλομένης πολιτείας. Ἡ λέξις ἐδημιουργήθη, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συνήθους φράσεως νόμους γράφειν, ὡς ἐκ τῆς φράσεως συνθήκας γράφειν ἡ σπανιώτερον ἀπαντῶσα συνθηκογράφος, ὡς ἐκ τῆς φράσεως νόμους τιθέναι ἡ συνώνυμος καὶ παλαιοτέρα νομοθέτης καὶ ἐκ τῆς φράσεως θεσμοὺς τιθέναι ἡ ἴσως καὶ ταύτης παλαιοτέρα θεσμοθέτης. Ὑπῆρχε δὲ ἡ λέξις νομογράφος εὔχρηστος, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων περὶ τῶν τότε καθισταμένων εἰς ἀναθεώρησιν ἢ συγγραφὴν τῶν νόμων μεταβαλλομένων ἢ μόνον ἀναθεωρουμένων πολιτευμάτων. Ἐπετάσσοντο δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ ἀναθεωρήσεις τῶν πολιτευμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων οὐ σπανίως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν δουλούντων αὐτάς. Πρβλ. χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν CIG, 1193 (Ἐπιγραφὴ Ἑρμιόνης): Τοὺς δὲ νομογράφους τοὺς κατασταθέντας καταχωρίσαι τόδε εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα, καὶ 1331: Γραψάντων δὲ καὶ οἱ καταστα[θέντες νομο]γράφοι νόμον περὶ τούτων, καὶ 1543: Σῶσος Ταυρομένιος ὁ καὶ τοὺς νόμους γράψας ὑπεναντίους τῇ ἀποδοθείσῃ τοῖς Ἀχαιοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτείᾳ... Σῶσον νομογραφήσαντα ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀποδοθείσης πολιτείας... Τιμόθεον δὲ Νικία τὸν μετὰ Σώσου γεγονότα νομογράφον, καὶ 3045 (Αἰτωλῶν δόγμα ὑπὲρ Τηίων): Ὅπως καὶ εἰς τοὺς νόμους καταχωρισθῇ ἡ ἀνιέρωσις καὶ ἡ ἀσ-λία, τοὺς κατασταθέντας νομογράφους καταχωρίξαι, ἐπεὶ

αἱ νομογραφίαι γίνωνται εἰς τοὺς νόμους, καὶ Dittenb. Συλλ. 637: [τάδε εἰσ]ήνεγκαν οἱ αἱρεθέντες νομογράφοι περὶ τῆς ἐν Ἑλικωνίῳ θυσίας. Πρβλ. καὶ Dittenb. Συλλ. 177, ἔνθα οὐ μόνον ἡ λέξις νομογράφος καὶ τὸ ρῆμα νομογραφῶ ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ νομογράφοι διευκρινεῖται μᾶλλον. Τῶν δὲ συγγραφέων πρβλ. Πλάτ. Φαῖδρ. 278 καὶ Πολυβ. ΙΓ' 1, 2: Νομογράφους εἵλοντο..., οἳ καὶ παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔγραψαν νόμους, καὶ Διοδ. ΙΒ' 25: Οἱ μὲν δέκα νομογράφοι βοηθοῦντες τῷ συνάρχοντι συνῆγον πολλοὺς τῶν νέων. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπ' αὐτοῦ (ΙΒ' 24) λέγονται καὶ νομοθέται (: Ῥωμαῖοι πάλιν δέκα ἄνδρας νομοθέτας εἵλοντο). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον Κλαύδιον, δέκα πατρίκιοι, οἱ λεγόμενοι δέκαρχοι, εἰς οὓς ἀποδίδοται ἡ συγγραφὴ τῆς Δωδεκαδέλτου. Εἶνε γνωστόν. ὅτι νομοθέτης κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο ὁ Σόλων καὶ θεσμοθέτης ὁ Δράκων. Ἂν ἐγίνετο καὶ διάκρισίς τις ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνοις τοῦ ὅρου νομογράφος καὶ τοῦ ὅρου νομοθέτης, τοῦ ἔργου τούτου τιμιωτέρου ὑπολαμβανομένου, δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς χρήσεως. Τὰ παρατεθέντα χωρία τοῦ Διοδώρου ἐμφαίνουσιν, ὅτι οἱ ὅροι ἐλέγοντο ἀδιαφόρως. Ἐδημιουργήθησαν δὲ καὶ τὰ νομογραφεῖν καὶ νομογραφία, ὡς τὰ νομοθετῶ καὶ νομοθεσία. Καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐδήλου τὸ γράφειν νόμους (πρβλ. τὸ ἀνωτ. παρατεθὲν χωρίον τῆς ἐπιγρ. 1543 καὶ Διοδ. ΙϚ' 70: Εὐθὺς νομογραφεῖν ἤρξατο), τοῦτο δὲ τὴν συγγραφὴν τῶν νόμων, τὴν εἰς τοὺς νόμους καταχώρισιν ἢ προσθήκην (Στράβ. 260, καὶ τὴν ἐπιγρ. 3046 τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν). Καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις αὗται καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν εἶνε φανερά. Μνημονεύεται δὲ (Dittenb. 248,45, καὶ 637,1) καὶ ἀρχὴ οὐκ ἔκτακτος ἐν Μεγάλῃ πόλει καὶ ἐν Σάμῳ ἡ τῶν νομογράφων. Περὶ τοῦ ἔργου τῶν νομογράφων πρβλ. καὶ ἃ περὶ τῶν προβούλων λέγονται ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθην. Πολιτείᾳ κθ' 2 κἑξ..

Ἐπαναφέρεσθαι. Παραδείγματα τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἐνταῦθα ασίας τοῦ ρήματος τούτου καὶ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς παθη-ῆς καὶ τῆς μέσης αὐτοῦ διαθέσεως ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα. Σηει δὲ τὸ ρῆμα ὧδε τὸ ἀπαγγέλλειν, τὸ ἀνακοινοῦσθαι, τὸ ἀναιν, τὸ ἀναπέμπειν, τὸ καθυποβάλλειν, πρὸς ἔγκρισιν κττ.. Πρβλ,

Ἁρποκρ. ἐν λέξει Ἐπαναφορά: Ἐπαναφέρειν, τὸ ἀναφέρειν καὶ τὸ ἀνακοινοῦσθαι τῷ πλήθει. Τῶν συλλεγέντων ὑπὸ τοῦ πατρός μου παραδειγμάτων παρατίθεμαι πρὸς διευκρίνησιν τῆς ἐνταῦθα ἐννοίας τῆς λέξεως τάδε· Ξεν. Ἑλλ. Β', 6', 21: Θηραμένης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανεφέροντο ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ Δημ. Ἀλονν. 9: Ἔτι περὶ συμβόλων φησὶ πεπομφέναι πρὸς ὑμᾶς τοὺς ποιησαμένους, ταῦτα δὲ κύρια ἔσεσθαι, οὐκ ἐπειδὰν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῷ παρ' ὑμῖν κυρωθῇ, ὥσπερ ὁ νόμος κελεύει, ἀλλ' ἐπειδὰν ὡς ἑαυτὸν ἐπανενεχθῇ, ἐφέσιμον τὴν παρ' ὑμῶν γενομένην γνῶσιν ὡς ἑαυτὸν ποιούμενος, καὶ Δημ. 41, 20: Σκέψασθαι δὲ καὶ περὶ τῶν εἴκοσι μνῶν, ἃς οὐκ ἐπαναφέρει, καὶ 27, 49: Τὸν ἀριθμὸν τῶν χρημάτων εἰς τοὺς συνεπιτρόπους ἐπανέφερον, καὶ Ἀριστ. Οὐραν. Β' 50: Πρὸς ὑμᾶς ἐπαναφέροντες, καὶ Ῥητ. α' 3, 34 καὶ 10, 8 καὶ Πολυβ. α' 17, 1: Ἐπανενεχθεισῶν δὲ τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ παραδεξαμένου τοῦ δήμου καὶ κυρώσαντος τὰς πρὸς Ἱέρωνα διαλύσεις, καὶ κα' 2, 14: Ἐπανοίσειν ἔφασαν ὑπὲρ τῶν ἐπιταττομένων τοῖς Αἰτωλοῖς, καὶ Ἡσυχ. ἐπαναφέρειν εἰς συμβουλίαν (ἐν λ. ὑπερβάλλειν), καὶ Ἀνδοκ. 3, 33: Τὴν ἀσφάλειαν ὑμῶν τῆς ἐπαναφορᾶς, ἔνθα ὁ Ἀνδοκίδης λέγει ἐπαναφορὰν τὸ καθυποβάλλειν τι πρὸς ἔγκρισιν, καὶ Ditt Συλλ. 177 ἐπανενεγκεῖν καὶ ἐπανανεχθέντων τῶν νόμων. Παρατηρεῖ δέ, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ γίνεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν χρῆσις καὶ τῶν ἀναφέρειν, ἀναπέμπειν, εἰσφέρειν, ἀνάγειν καὶ ἐπανάγειν, περὶ οὗ ἴδε ἃ λέγει κατωτέρω καὶ παρατίθεται παραδείγματα ἐκ βιβλίων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν. Προσπαρατηρεῖ δέ, ὅτι περὶ κυρώσεως τῶν ἐπαναφερομένων προκειμένου ἐγίνετο χρῆσις μάλιστα τῶν ῥημάτων ἐπικρίνειν, ἐπικυροῦν, κυροῦν.

Περὶ τοῦ ἀγώγιμος ἴδε ἃ γράφει ἐν σ. 133. Παρατίθεται δὲ παραδείγματα τάδε· Ξενοφ. Ἑλλ. Ζ', δ', 11: Καὶ ἐψηφίσασθε δήπου τοὺς φυγάδας ἀγωγίμους εἶναι ἐκ πασῶν τῶν συμμαχίδων. Ὅστις δ' ἄνευ κοινοῦ τῶν συμμάχων δόγματος κατέρχεται, καὶ Δημ. Ἀριστοκρ. 34: Ἐάν τις ἀποκτείνῃ Χαρίδημον, ἀγώγιμος ἔστω, φησί, πανταχόθεν, καὶ Δημ.

Νικόστρατ. 11: Ἵνα μή, ὅτε ἀποδέδωκα, ἔφη, τὰς χιλίας δραχμάς, ἀπόλωνται καὶ αὐτὸς ἀγώγιμος γένωμαι, καὶ Διοδώρ. I 1, 79. Ἐψηφίσαντο γὰρ τοὺς Ἀθηναίους φυγάδας ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος ἀγωγίμους τοῖς τριάκοντα εἶναι. Πρβλ. περὶ τοῦ ἀγώγιμος καθόλου καὶ ἃ ὁ σοφώτατος Κόντος γράφει ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. γ' σ. 298. Ὁ δὲ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν τῇ Ἐκδ. τῶν Παραλλ. τοῦ Πλουτ. α', σ. 413 ἑρμηνεύων τὴν ἀπαντῶσαν λέξιν ἀγώγιμος λέγει· Ἀγώγιμοι, οἷοι ἄγεσθαι εἰς δουλείαν ὑπὸ τῶν δανεισάντων. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἡ λέξις (ἀγώγιμος) ἔχει τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχει καὶ ἔν τε τῷ παρατεθημένῳ χωρίῳ τῶν Ἑλλ. τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἐν τοῖς τοῦ Δημοσθένους καὶ Διοδώρου. Τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων, περὶ οὗ λέγει ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Φιλίππου τὸ πρῶτον γενομένη συνθήκη τῆς Κορίνθου τῷ 338 π. Χ. καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ ἀκόλουθον ἔτος παραδεκτὴ γενομένη.

Ἐπανάγεθαι (εἴς τινα). Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ τὸ ἐπανάγειν καὶ τὸ ἐπαναφέρειν καθόλου εἰπεῖν εἶνε συνώνυμα καὶ εἶτα πολλάκις αἱ ἔννοιαι αὐτῶν συμπίπτουσι. Τὸ ἐπανάγειν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἄγειν ἄνω, καθ' ἣν ἀφανιζομένης τῆς ἐννοίας τῆς ἐπὶ (πάλιν, ὀπίσω) γίνεται συνώνυμον τῷ ἀνάγειν, περιέρχεται καὶ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἄγειν τι εἰς φῶς καὶ τοῦ ἄγειν τινὰ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δικαστάς, προσάγειν ἢ καθυποβάλλειν τῷ δήμῳ, ποιεῖν ἔφεσιν (ἐπιτρέπειν ἔφεσιν), ἵνα διαλεχθῇ αὐτοῖς, δώσῃ λόγον, κριθῇ, κυρωθῇ ἢ ἀκυρωθῇ κττ.. Ἡ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ σημασία τοῦ ἐπανάγεσθαι καὶ ἄλλως ἐκ τῶν συμφραζομένων εἶνε φανερωτάτη καὶ ἐκ τοῦ ἀμέσως ἀκολουθοῦντος κρίνεσθαι, ὅτι σημαίνει ἄγεσθαι αὐτοὺς πρὸς τὸ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ὑπ' αὐτοῦ κριθῶσιν. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἄγειν πρὸς ἄρχοντας κτλ. τὸ ἐπανάγειν ἀπαντᾷ συχνότερον μὲν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι, σπανιώτατα δὲ ἐν ἐπιγραφαῖς. Πρβλ. τῆς χρήσεως αὐτοῦ τάδε τὰ παραδείγματα, ἱκανὰ ὄντα, Πολυβ. Η' 19: Ταχὺ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἐπαναχθέντες ἔφασαν, αὐτῷ κατ' ἰδίαν βούλεσθαι διαλεχθῆναι, καὶ ΙΓ' Τοὺς ἄνδρας ἐπανάγειν ἐπὶ τὴν ἀρχήν, καὶ Ἀριστ. Πολιτ. δ' 11, 45: Καὶ τὸ ἀντικείμενον δὲ τοῦ ἐν ταῖς πολιτείαις γιγνομένου δεῖ ποιεῖν· ἀποψηφιζόμενον μὲν γὰρ κύριον δεῖ

ποιεῖν τὸ πλῆθος, καταψηφιζόμενον δὲ μὴ κύριον, ἀλλ' ἐπανάγεσθαι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας . . . ἀλλ' ἐπανάγεται εἰς τοὺς πλείστους ἀεί, καὶ Δίων. Κασσ. 37, 37: Τὰς αἱρέσεις πάλιν εἰς τὸν δῆμον, καὶ Πλάτ. Νόμ. κ' 846 Β': Τἀδικήματα εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια, καὶ Δημ. ιη' 133: Ἡ βουλὴ ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου . . . ἐπεζήτησε τὸν ἄνθρωπον καὶ συλλαβοῦσα ἐπανήγαγεν ὡς ὑμᾶς. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶνε ἱκανά, ἵνα καὶ τὴν ἐν τοῖς κατ' Ἀλέξανδρον χρόνοις χρῆσιν τῆς λέξεως βεβαιώσωσι καὶ τὴν ἔπειτα πιστώσωσι καὶ τὴν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἔννοιαν αὐτῆς φανερώσωσιν ἀποχρώντως. Εἶνε δὲ πᾶσι γνώριμον, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ λέγεται καὶ τὸ ἀνάγειν καὶ δὴ καὶ συχνότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄγειν καὶ τὸ ἀπάγειν, ᾧ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅμως τοῦ ἀπομακρύνειν τὸ ἐπανάγειν εἶνε ἐναντίον.

Κρίνεσθαι. Καὶ τούτου ἡ ἔννοια εἶνε ἐκ τῶν συμφραζομένων φανερά, ὅτι σημαίνει δικάζεσθαι. Ταύτην δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις καὶ ἐνταῦθα (14 στίχ.) καὶ κατωτέρω (16 στίχ.).—Τὸ δὲ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, εἶνε, ὡς γνωστόν, τὸ ἐν Κορίνθῳ κοινὸν συνέδριον τῶν συμμάχων, ὃ συνεστάθη τῷ 338, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῶν κοινωνουσῶν τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ ὃ ἀνηγόρευσε τὸν Φίλιππον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἐπὶ τοὺς Πέρσας πολέμου. Μετέσχον δὲ τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης πᾶσαι αἱ ἄλλαι Ἑλληνίδες πόλεις πλὴν τῆς Σπάρτης (καὶ τῶν Ἀρκάδων). Τὸ συνέδριον τοῦτο ἀνενέωσε τὴν συμμαχίαν ταύτην καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου καὶ ἀπέδειξεν ὡσαύτως αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος στρατεύων ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐνήργει ὡς στρατηγὸς τῶν συμμάχων, ὧν ἐπίσημος ἀρχὴ ἦτο τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ συμμαχικὸν τοῦτο συνέδριον. Περὶ αὐτοῦ πρβλ. Διοδώρ. ιζ' 3, 3, Just. 9, 5, Ἀρριαν. Α' 1, 2 καὶ Πλουτ. Ἀλεξ. ιδ', C. I. Att. II 160.

Ἐὰν δέ τι ἀντιλέγηται κτλ.. Περὶ τούτων ἴδε καὶ ἃ λέγοντα ἐν σ. 133 καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως ὅλης εἶνε φανερὰ καὶ ἡ σημασία καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἀντιλέγεσθαι γνωριμώτατα. Οὐκ ὀλίγα δ' αὐτῶν ἀπαντῶσι παραδείγματα καὶ ἐν παλαιοῖς βιβλίοις καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς. Πρβλ. Ἰσοκρ. Ἀρχ. 14: Περὶ τοῦ δικαίου πάντα

τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχομεν, περὶ δὲ τοῦ συμφέροντος ἀντιλέγομεν. καὶ Ξεν. Ἑλλ. Γ' γ', 5: Ἀντέλεγον περὶ βασιλείας, καὶ Ἀπομν. Δ' δ', 8: Εἰ... παύσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀδικοῦντες καὶ στασιάζοντες, καὶ Ξεν. Ἑλλ. Ϛ' δ', 37: Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ... ἀντιλέγεται, καὶ Γ' ϐ', 30: Καὶ Λασιῶνα τὸν ὑπ' Ἀρκάδων ἀντιλεγόμενον. Καὶ πρὸς τούτοις παρατίθεται καὶ ἄλλα παραδείγματα τῆς χρήσεως αὐτοῦ πάμπολλα ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Αἰσχίνου, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πολυϐίου καὶ ἄλλων καὶ τὰ τοῦ Λουκ. ϐ' 34 καὶ Πράξ. κη' 22 καὶ διδάσκει πῶς τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀπὸ νομικοῦ ὅρου ἐγένετο καὶ ὅρος τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν χριστιανῶν κριτικῶν (ἀντιλέγεται—ὁμολογεῖται, ἀντιλεγόμενον—ὁμολογούμενον). Ἐξ ἐπιγραφῶν πρὸς διευκρίνησιν τοῦ πράγματος προϐάλλεται παραδείγματα καὶ ἄλλα τινὰ καὶ τὰ Dittenb. Συλλ. 349,24: Ἀντιλέγωσι πρὸς ἑαυτοὺς οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, καὶ 177, 50.

Β'. Ἀλεξάνδρου πρὸς τοὺς Χίους δευτέρα ἐπιστολὴ καὶ ἄλλα τινὰ αὐτοῖς ἐπιτάσσουσα καὶ τὴν κάθοδον τοῦ Θεοπόμπου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἣν ἤθελεν ὁ πατήρ μου νὰ δημοσιεύσῃ μετὰ τὴν προτέραν ἐπιστολήν, ἣν αὐτὸς μὲν ἐδημοσίευσε τῷ 1893, ἡμεῖς δὲ ἔμπροσθεν ἀναδημοσιεύομεν, σύγκειται ἐκ τριῶν τμημάτων φαιοῦ λίθου, ὧν τὰ μὲν ἐντετειχισμένα τῇ παρὰ τὴν Τουρλωτὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῇ ἐπικαλουμένῃ τοῦ Βουνοῦ, τὸ δὲ ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου, μετακομισθὲν ἐκ τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ταύτης.

Τὸ πρῶτον (1) τῶν θραυσμάτων τούτων, πανταχόθεν ἀποκεκρουσμένον, ἔχει ὕψος μὲν 0,33 μ., πλάτος δὲ 0,27 μ. καὶ τὸ δεύτερον (2), ..ν πρὸς τὸ κάτω μέρος ἀκέραιον, ἔχει ὕψος μὲν 0,18 μ., πλάτος ..,19. Ἐδημοσιεύθησαν ἀμφότερα τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀλ. Βλαστοῦ ..ιακῶν σ. 223 καὶ 224. Ὁ Böckh ἐδημοσίευσεν αὐτῶν μόνον ..ρῶτον (Addendis 2214[b]). Γραφὴ στοιχηδὸν καὶ χρόνων τῆς δ' .. ἑκατονταετηρίδος, κατ' Ἀλέξανδρον, εἰς οὗ τὴν βασιλείαν ἀνα-

φέρεται κατὰ τὸν Böckh. Ἀμφότερα ἐξέδωκεν εἶτα ὁ Haussoulier (Bull. d. corr. hell. 1879, σ. 320 καὶ 321). Ὁ Haussoulier καταχωρίζων ἐν Revue des Etudes gr. τόμ. 17, σ. 189-190 τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός μου δημοσιευθεῖσαν τῷ 1893 Α΄ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἣν ἔμπροσθεν ἀναδημοσιεύομεν, καὶ τὴν γαλλικὴν αὐτῆς μετάφρασιν καὶ ὁρμώμενος μάλιστα, ἐξ ὧν ἐκεῖνος εἶχεν εἴπῃ (Ἀθηνᾶς Τόμ. Ε΄, τεύχ. Α΄ σ 11. 17 σημ. 22) σχετίζων τὴν Α΄ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευομένην καὶ τὴν Β΄, ἧς τὴν δημοσίευσιν ἀνήγγελλε καὶ ἣν ἔμελλεν εὐθὺς νὰ δημοσιεύσῃ, ποιεῖται λόγον αὖθις καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ καὶ αὐτοῦ ἐκδοθέντων δύο τμημάτων τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς, νῦν ἤδη, μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρός μου δημοσιευθέντα, ὁρίζων σαφέστερον τὰ κατ' αὐτὰ καὶ πρὸς τούτοις παρατιθέμενος εἰκασίαν οὐχ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Foucart, εὐμενῶς αὐτῷ ἀνακοινωθεῖσαν, ὅτι τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ οὗ γράφει ὁ Ἀλέξανδρος, ἦτο Θεόπομπος ὁ ἱστορικός, φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς γνωστόν. Τὸ δὲ τρίτον ἐδημοσίευσε πρῶτος καὶ μόνος μέχρι τοῦδε ὁ Fr. Studnitzka (Mitt. d. D. A. Inst. in Athen 1888, ἀριθμ. 2, σ. 165) διδάσκων, ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς πάντως ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, εἰς ἣν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ καὶ τοῦ Haussoulier δημοσιευθέντα.

Ὁ πατήρ μου τὰ τρία ταῦτα τμήματα τῆς ἐπιγραφῆς συνῆψε καὶ συνεπλήρωσεν, ὡς δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ. Κατέλιπε καὶ πολλὰς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην σημειώσεις γραμματικάς, περὶ τῶν περιστατικῶν τῆς ἐπιγραφῆς, περὶ τοῦ Θεοπόμπου καὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ, αἳ αὐτῷ μὲν ἦσαν ἀναγκαῖα ἐπικουρήματα εἰς τὸ συνταχθησόμενον ὑπόμνημα τῆς ἐπιγραφῆς, ἐμοὶ δὲ σφόδρα δυσδιάκριτοι. Τὰς σημειώσεις ταύτας παραλείπω ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἐγὼ περὶ οὐκ ὀλίγα αὐτῶν σφαλῶ καὶ τὰ ἐμὰ σφάλματα εἰς ἐκεῖνον ἀποδοθῶσι. Τίνα ἐκεῖνος περὶ τοῦ χρόνου κττ. τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐνόμιζε δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν σ. 11. 17. 22, ἃ αὐτὸς δημοσιεύων τὴν Α΄ ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 1893 εἶχε γράψῃ. Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευομένου Ἀλκιμάχου παρατίθεται τὰ τοῦ Ἁρποκρατίωνος (ἐν λ. Ἀλκίμαχος): «Ἀλκίμαχος. Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Εὐέργου καὶ Μνησιβόλου. Στρατηγὸς οὗτός ἐστιν, Ἀναγυράσιος τῶν δήμων, στρατηγήσας ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον (364 π. Χ.). Ἕτερος δέ ἐστιν Ἀλκί-

μαχος Μακεδών, οὗ μνημονεύει Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημάδου οὕτως: Ἀλκίμαχον καὶ Ἀντίπατρον Ἀθηναίους καὶ προξένους ἐποιησάμεθα. Ἀναξιμένης δὲ ἐν τῇ β' τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου ἀνέγραψεν αὐτοῦ δημηγορίαν, πρὸς ἣν ἀντειπεῖν φησι Δημοσθένην». Περὶ τοῦ Ἀλκιμάχου τούτου παραπέμπει εἰς Corpus Inscr. Att. II. 123 καὶ εἰς τοῦ Δρόϋσεν Βίον Ἀλεξ. (μετάφρ. Πανταζίδου σ. 236). Ἦτο δὲ ὁ Ἀλκίμαχος, στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ Λυσιμάχου, τοῦ ἔπειτα γενομένου βασιλέως. Ἐν Ἀρριαν. Ἀναβ. α' 18,1 λέγεται: «Λυσίμαχον δὲ τὸν Ἀγαθοκλέους ἐπὶ τὰς Αἰολίδας τε πόλεις ξὺν δυνάμει οὐκ ἐλάττονι ἐξέπεμψε καὶ ὅσαι Ἰωνικαὶ ὑπὸ τοῖς βαρβάροις ἔτι ἦσαν. Καὶ τὰς μὲν ὀλιγαρχίας πανταχοῦ καταλύειν ἐκέλευσε, δημοκρατίας δὲ ἐγκαθιστάναι καὶ τοὺς νόμους τοὺς σφῶν ἑκάστοις ἀποδοῦναι κτλ.». Συνδυάζων δὲ καὶ αὐτὸς τὰ τοῦ Ἁρποκρατίωνος, τὰ τῆς ἀνωτέρω ἀττικῆς ἐπιγραφῆς, τὰ τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ τοῦ Ἀρριανοῦ νομίζει, ὅτι ἐν τῷ παρατεθημένῳ χωρίῳ τοῦ Ἀρριανοῦ, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀντὶ τοῦ Λυσίμαχος γραπτέον Ἀλκίμαχος. Εὔκολον δὲ ἦτο νὰ συμβῇ ἐν τοῖς βιβλίοις ἡ σύγχυσις αὕτη καὶ ἡ ὑποκατάστασις τοῦ ἧττον γνωστοῦ διὰ τοῦ εἶτα γνωριμωτάτου τῶν ἀδελφῶν, τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου.

δῆμος ἐν ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἄλλαις σημασίαις συχνότατα εὑρίσκεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν βιβλίοις τε καὶ ἐπὶ λίθων· ἀλλὰ τὸ πολίτευμα καὶ ἄλλως εἶνε σπάνιον μέχρι τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων καὶ καθ' ἣν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ἔχει σημασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ μείζονός τινος λόγου ἠξιώσαμεν τὸ πρᾶγμα. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεχειρίσθη τὴν λέξιν ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς καὶ ἄλλοθι.

Ἐκ σημειώσεων δὲ τοῦ πατρός μου, ἀναφερομένων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, παρατίθεμαι καὶ τάδε· Νομογράφοι: οἱ τοὺς νόμους γράφοντες, οἱ τῶν νόμων συγγραφεῖς, οἱ νομοθέται, οἵτινες καὶ ἁπλῶς συγγραφεῖς πάλαι ἐλέγοντο (Θουκ. Η' 67, Ἰσοκρ. Ἀρεοπαγ. κδ'). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ καθιστάμενοι εἰς συγγραφὴν ἢ ἀναθεώρησιν τῶν νόμων καθισταμένης ἢ μεταρρυθμιζομένης ἢ μεταβαλλομένης πολιτείας. Ἡ λέξις ἐδημιουργήθη, ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συνήθους φράσεως νόμους γράφειν, ὡς ἐκ τῆς φράσεως συνθήκας γράφειν ἡ σπανιώτερον ἀπαντῶσα συνθηκογράφος, ὡς ἐκ τῆς φράσεως νόμους τιθέναι ἡ συνώνυμος καὶ παλαιοτέρα νομοθέτης καὶ ἐκ τῆς φράσεως θεσμοὺς τιθέναι ἡ ἴσως καὶ ταύτης παλαιοτέρα θεσμοθέτης. Ὑπῆρχε δὲ ἡ λέξις νομογράφος εὔχρηστος, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλέξανδρον χρόνων περὶ τῶν τότε καθισταμένων εἰς ἀναθεώρησιν ἢ συγγραφὴν τῶν νόμων μεταβαλλομένων ἢ μόνον ἀναθεωρουμένων πολιτευμάτων. Ἐπετάσσοντο δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ ἀναθεωρήσεις τῶν πολιτευμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων οὐ σπανίως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν δουλούντων αὐτάς. Πρβλ. χρῆσιν τῆς λέξεως ἐν CIG, 1193 (Ἐπιγραφὴ Ἑρμιόνης): Τοὺς δὲ νομογράφους τοὺς κατασταθέντας καταχωρίσαι τόδε εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα εἰς τοὺς δημιουργούς...καὶ ἀναγράψαι τόδε τὸ δόγμα, καὶ 1331: Γραψάντων δὲ καὶ οἱ κατασταθ[θέντες νομο]γράφοι νόμον περὶ τούτων, καὶ 1543: Σῶσος Ταυρομένιος ὁ καὶ τοὺς νόμους γράψας ὑπεναντίους τῇ ἀποδοθείσῃ τοῖς Ἀχαιοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων πολιτείᾳ... Σῶσον νομογραφήσαντα ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀποδοθείσης πολιτείας... Τιμόθεον δὲ Νικία τὸν μετὰ Σώσου γεγονότα νομογράφον, καὶ 3045 (Αἰτωλῶν δόγμα ὑπὲρ Τηίων): Ὅπως ἡ καὶ εἰς τοὺς νόμους καταχωρισθῇ ἡ ἀνιέρωσις καὶ ἡ ἀσυλία, τοὺς κατασταθέντας νομογράφους καταχωρίξαι, ἐπεί κ

αἱ νομογραφίαι γίνωνται εἰς τοὺς νόμους, καὶ Dittenb. Συλλ. 637: [τάδε εἰσ]ήνεγκαν οἱ αἱρεθέντες νομογράφοι περὶ τῆς ἐν Ἑλικωνίῳ θυσίας. Πρβλ. καὶ Dittenb. Συλλ. 177, ἔνθα οὐ μόνον ἡ λέξις νομογράφος καὶ τὸ ῥῆμα νομογραφῶ ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ καὶ ὁποῖοί τινες ἦσαν οἱ νομογράφοι διευκρινεῖται μᾶλλον. Τῶν δὲ συγγραφέων πρβλ. Πλάτ. Φαῖδρ. 278 καὶ Πολυβ. ΙΓ' 1, 2: Νομογράφους εἵλοντο..., οἳ καὶ παραλαβόντες τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔγραψαν νόμους, καὶ Διοδ. ΙΒ' 25: Οἱ μὲν δέκα νομογράφοι βοηθοῦντες τῷ συνάρχοντι συνῆγον πολλοὺς τῶν νέων. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπ' αὐτοῦ (ΙΒ' 24) λέγονται καὶ νομοθέται (: Ῥωμαῖοι πάλιν δέκα ἄνδρας νομοθέτας εἵλοντο). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἄππιον Κλαύδιον, δέκα πατρίκιοι, οἱ λεγόμενοι δέκαρχοι, εἰς οὓς ἀποδίδοται ἡ συγγραφὴ τῆς Δωδεκαδέλτου. Εἶνε γνωστόν, ὅτι νομοθέτης κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο ὁ Σόλων καὶ θεσμοθέτης ὁ Δράκων. Ἂν ἐγίνετο καὶ διάκρισίς τις ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνοις τοῦ ὅρου νομογράφος καὶ τοῦ ὅρου νομοθέτης, τοῦ ἔργου τούτου τιμιωτέρου ὑπολαμβανομένου, δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς χρήσεως. Τὰ παρατεθέντα χωρία τοῦ Διοδώρου ἐμφαίνουσιν, ὅτι οἱ ὅροι ἐλέγοντο ἀδιαφόρως. Ἐδημιουργήθησαν δὲ καὶ τὰ νομογραφεῖν καὶ νομογραφία, ὡς τὰ νομοθετῶ καὶ νομοθεσία. Καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐδήλου τὸ γράφειν νόμους (πρβλ. τὸ ἀνωτ. παρατεθὲν χωρίον τῆς ἐπιγρ. 1543 καὶ Διοδ. ΙϚ' 70: Εὐθὺς νομογραφεῖν ἤρξατο), τοῦτο δὲ τὴν συγγραφὴν τῶν νόμων, τὴν εἰς τοὺς νόμους καταχώρισιν ἢ προσθήκην (Στράβ. 260, καὶ τὴν ἐπιγρ. 3046 τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσαν). Καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις αὗται καὶ ἡ ἔννοια αὐτῶν εἶνε φανερά. Μνημονεύεται δὲ (Dittenb. 248,45, καὶ 637,1) καὶ ἀρχὴ οὐκ ἔκτακτος ἐν Μεγάλῃ πόλει καὶ ἐν Σάμῳ ἡ τῶν νομογράφων. Περὶ τοῦ ἔργου τῶν νομογράφων πρβλ. καὶ ἃ περὶ τῶν προβούλων λέγονται ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθην. Πολιτείᾳ κθ' 2 κἑξ..

Ἐπαναφέρεσθαι. Παραδείγματα τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἐνταῦθα κσίας τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς παθηης καὶ τῆς μέσης αὐτοῦ διαθέσεως ὑπάρχουσιν οὐκ ὀλίγα. Σηνει δὲ τὸ ῥῆμα ὧδε τὸ ἀπαγγέλλειν, τὸ ἀνακοινοῦσθαι, τὸ ἀναειν, τὸ ἀναπέμπειν, τὸ καθυποβάλλειν, πρὸς ἔγκρισιν κττ.. Πρβλ,

'Αρποκρ. ἐν λέξει 'Επαναφορά: 'Επαναφέρειν, τὸ ἀναφέρειν καὶ τὸ ἀνακοινοῦσθαι τῷ πλήθει. Τῶν συλλεγέντων ὑπὸ τοῦ πατρός μου παραδειγμάτων παρατίθεμαι πρὸς διευκρίνησιν τῆς ἐνταῦθα ἐννοίας τῆς λέξεως τάδε· Ξεν. 'Ελλ. Β', 6', 21: Θηραμένης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πρέσβεις ἐπανεφέροντο ταῦτα εἰς τὰς 'Αθήνας, καὶ Δημ. 'Αλονν. 9: Ἔτι περὶ συμβόλων φησὶ πεπομφέναι πρὸς ὑμᾶς τοὺς ποιησαμένους, ταῦτα δὲ κύρια ἔσεσθαι, οὐκ ἐπειδὰν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῷ παρ' ὑμῖν κυρωθῇ, ὥσπερ ὁ νόμος κελεύει, ἀλλ' ἐπειδὰν ὡς ἑαυτὸν ἐπανενεχθῇ, ἐφέσιμον τὴν παρ' ὑμῶν γενομένην γνῶσιν ὡς ἑαυτὸν ποιούμενος, καὶ Δημ. 41, 20: Σκέψασθαι δὲ καὶ περὶ τῶν εἴκοσι μνῶν, ἃς οὐκ ἐπαναφέρει, καὶ 27, 49: Τὸν ἀριθμὸν τῶν χρημάτων εἰς τοὺς συνεπιτρόπους ἐπανέφερον, καὶ 'Αριστ. Οὐραν. Β' 50: Πρὸς ὑμᾶς ἐπαναφέροντες, καὶ 'Ρητ. α' 3, 34 καὶ 10, 8 καὶ Πολυβ. α' 17, 1: 'Επανενεχθεισῶν δὲ τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν 'Ρώμην καὶ παραδεξαμένου τοῦ δήμου καὶ κυρώσαντος τὰς πρὸς 'Ιέρωνα διαλύσεις, καὶ κα' 2, 14: 'Επανοίσειν ἔφασαν ὑπὲρ τῶν ἐπιταττομένων τοῖς Αἰτωλοῖς, καὶ 'Ησυχ. ἐπαναφέρειν εἰς συμβουλίαν (ἐν λ. ὑπερβάλλειν), καὶ 'Ανδοκ. 3, 33: Τὴν ἀσφάλειαν ὑμῶν τῆς ἐπαναφορᾶς, ἔνθα ὁ 'Ανδοκίδης λέγει ἐπαναφορὰν τὸ καθυποβάλλειν τι πρὸς ἔγκρισιν, καὶ Ditt Συλλ. 177 ἐπανενεγκεῖν καὶ ἐπανανεχθέντων τῶν νόμων. Παρατηρεῖ δέ, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ γίνεται ὑπὸ τῶν παλαιῶν χρῆσις καὶ τῶν ἀναφέρειν, ἀναπέμπειν, εἰσφέρειν, ἀνάγειν καὶ ἐπανάγειν, περὶ οὗ ἴδε ἃ λέγει κατωτέρω καὶ παρατίθεται παραδείγματα ἐκ βιβλίων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν. Προσπαρατηρεῖ δέ, ὅτι περὶ κυρώσεως τῶν ἐπαναφερομένων προκειμένου ἐγίνετο χρῆσις μάλιστα τῶν ῥημάτων ἐπικρίνειν, ἐπικυροῦν, κυροῦν.

Περὶ τοῦ ἀγώγιμος ἴδε ἃ γράφει ἐν σ. 133. Παρατίθεται δὲ παραδείγματα τάδε· Ξενοφ. 'Ελλ. Ζ', δ', 11: Καὶ ἐψηφίσασθε δήπου τοὺς φυγάδας ἀγωγίμους εἶναι ἐκ πασῶν τῶν συμμαχίδων. Ὅστις δ' ἄνευ κοινοῦ τῶν συμμάχων δόγματος κατέρχεται, καὶ Δημ. 'Αριστοκρ. 34: 'Εάν τις ἀποκτείνῃ Χαρίδημον, ἀγώγιμος ἔστω, φησί, πανταχόθεν, καὶ Δημ.

Νικόστρατ. 11: Ἵνα μή, ὅτε ἀποδέδωκα, ἔφη, τὰς χιλίας δραχμάς, ἀπόλωνται καὶ αὐτὸς ἀγώγιμος γένωμαι, καὶ Διοδώρ. Ι 1, 79. Ἐψηφίσαντο γὰρ τοὺς Ἀθηναίους φυγάδας ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος ἀγωγίμους τοῖς τριάκοντα εἶναι. Πρβλ. περὶ τοῦ ἀγώγιμος καθόλου καὶ ἃ ὁ σοφώτατος Κόντος γράφει ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. γ′ σ. 298. Ὁ δὲ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν τῇ Ἐκδ. τῶν Παραλλ. τοῦ Πλουτ. α′, σ. 413 ἑρμηνεύων τὴν ἀπαντῶσαν λέξιν ἀγώγιμος λέγει· Ἀγώγιμοι, οἷοι ἄγεσθαι εἰς δουλείαν ὑπὸ τῶν δανεισάντων. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἡ λέξις (ἀγώγιμος) ἔχει τὴν ἔννοιαν, ἣν ἔχει καὶ ἔν τε τῷ παρατεθημένῳ χωρίῳ τῶν Ἑλλ. τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἐν τοῖς τοῦ Δημοσθένους καὶ Διοδώρου. Τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων, περὶ οὗ λέγει ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Φιλίππου τὸ πρῶτον γενομένη συνθήκη τῆς Κορίνθου τῷ 338 π. Χ. καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ ἀκόλουθον ἔτος παραδεκτὴ γενομένη.

Ἐπανάγεθαι (εἴς τινα). Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ τὸ ἐπανάγειν καὶ τὸ ἐπαναφέρειν καθόλου εἰπεῖν εἶνε συνώνυμα καὶ εἶτα πολλάκις αἱ ἔννοιαι αὐτῶν συμπίπτουσι. Τὸ ἐπανάγειν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἄγειν ἄνω, καθ' ἣν ἀφανιζομένης τῆς ἐννοίας τῆς ἐπὶ (πάλιν, ὀπίσω) γίνεται συνώνυμον τῷ ἀνάγειν, περιέρχεται καὶ εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἄγειν τι εἰς φῶς καὶ τοῦ ἄγειν τινὰ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δικαστάς, προσάγειν ἢ καθυποβάλλειν τῷ δήμῳ, ποιεῖν ἔφεσιν (ἐπιτρέπειν ἔφεσιν), ἵνα διαλεχθῇ αὐτοῖς, δώσῃ λόγον, κριθῇ, κυρωθῇ ἢ ἀκυρωθῇ κττ.. Ἡ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ σημασία τοῦ ἐπανάγεσθαι καὶ ἄλλως ἐκ τῶν συμφραζομένων εἶνε φανερωτάτη καὶ ἐκ τοῦ ἀμέσως ἀκολουθοῦντος κρίνεσθαι, ὅτι σημαίνει ἄγεσθαι αὐτοὺς πρὸς τὸ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ὑπ' αὐτοῦ κριθῶσιν. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἄγειν πρὸς ἄρχοντας κτλ. τὸ ἐπανάγειν ἀπαντᾷ συχνότερον μὲν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι, σπανιώτατα δὲ ἐν ἐπιγραφαῖς. Πρβλ. τῆς χρήσεως αὐτοῦ τάδε τὰ παραδείγματα, ἱκανὰ ὄντα, Πολυβ. Η′ 19: Ταχὺ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἐπαναχθέντες ἔφασαν, αὐτῷ κατ' ἰδίαν βούλεσθαι διαλεχθῆναι, καὶ ΙΓ′ Τοὺς ἄνδρας ἐπανάγειν ἐπὶ τὴν ἀρχήν, καὶ Ἀριστ. Πολιτ. δ′ 11, 45: Καὶ τὸ ἀντικείμενον δὲ τοῦ ἐν ταῖς πολιτείαις γιγνομένου δεῖ ποιεῖν· ἀποψηφιζόμενον μὲν γὰρ κύριον δεῖ

ποιεῖν τὸ πλῆθος, καταψηφιζόμενον δὲ μὴ κύριον, ἀλλ' ἐπανάγεσθαι πάλιν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας . . . ἀλλ' ἐπανάγεται εἰς τοὺς πλείστους ἀεί, καὶ Δίων. Κασσ. 37, 37: Τὰς αἱρέσεις πάλιν εἰς τὸν δῆμον, καὶ Πλάτ. Νόμ. κ' 846 Β': Τάδικήματα εἰς τὰ κοινὰ δικαστήρια, καὶ Δημ. ιη' 133: Ἡ βουλὴ ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου . . . ἐπεζήτησε τὸν ἄνθρωπον καὶ συλλαβοῦσα ἐπανήγαγεν ὡς ὑμᾶς. Τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶνε ἱκανά, ἵνα καὶ τὴν ἐν τοῖς κατ' Ἀλέξανδρον χρόνοις χρῆσιν τῆς λέξεως βεβαιώσωσι καὶ τὴν ἔπειτα πιστώσωσι καὶ τὴν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἔννοιαν αὐτῆς φανερώσωσιν ἀποχρώντως. Εἶνε δὲ πᾶσι γνώριμον, ὅτι ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ λέγεται καὶ τὸ ἀνάγειν καὶ δὴ καὶ συχνότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄγειν καὶ τὸ ἀπάγειν, ᾧ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅμως τοῦ ἀπομακρύνειν τὸ ἐπανάγειν εἶνε ἐναντίον.

Κρίνεσθαι. Καὶ τούτου ἡ ἔννοια εἶνε ἐκ τῶν συμφραζομένων φανερά, ὅτι σημαίνει δικάζεσθαι. Ταύτην δὲ τὴν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις καὶ ἐνταῦθα (14 στίχ.) καὶ κατωτέρω (16 στίχ.).—Τὸ δὲ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, εἶνε, ὡς γνωστόν, τὸ ἐν Κορίνθῳ κοινὸν συνέδριον τῶν συμμάχων, ὃ συνεστάθη τῷ 338, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, εὐθὺς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῶν κοινωνουσῶν τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ ὃ ἀνηγόρευσε τὸν Φίλιππον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἐπὶ τοὺς Πέρσας πολέμου. Μετέσχον δὲ τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης πᾶσαι αἱ ἄλλαι Ἑλληνίδες πόλεις πλὴν τῆς Σπάρτης (καὶ τῶν Ἀρκάδων). Τὸ συνέδριον τοῦτο ἀνενέωσε τὴν συμμαχίαν ταύτην καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου καὶ ἀπέδειξεν ὡσαύτως αὐτὸν στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος στρατεύων ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐνήργει ὡς στρατηγὸς τῶν συμμάχων, ὧν ἐπίσημος ἀρχὴ ἦτο τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ συμμαχικὸν τοῦτο συνέδριον. Περὶ αὐτοῦ πρβλ. Διοδώρ. ιζ' 3, 3, Just. 9, 5, Ἀρριαν. Α' 1, 2 καὶ Πλουτ. Ἀλεξ. ιδ', C. I. Att. II 160.

Ἐὰν δέ τι ἀντιλέγηται κτλ.. Περὶ τούτων ἴδε καὶ ἃ λέγονται ἐν σ. 133 καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως ὅλης εἶνε φανερὰ καὶ ἡ σημασία καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἀντιλέγεσθαι γνωριμώτατα. Οὐκ ὀλίγα δὲ αὐτῶν ἀπαντῶσι παραδείγματα καὶ ἐν παλαιοῖς βιβλίοις καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς. Πρβλ. Ἰσοκρ. Ἀρχ. 14: Περὶ τοῦ δικαίου πάντες

τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχομεν, περὶ δὲ τοῦ συμφέροντος ἀντιλέγομεν. καὶ Ξεν. Ἑλλ. Γ' γ', 5: Ἀντέλεγον περὶ βασιλείας, καὶ Ἀπομν. Δ' δ', 8: Εἰ... παύσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δικαίων ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀδικοῦντες καὶ στασιάζοντες, καὶ Ξεν. Ἑλλ. Ϛ' δ', 37: Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως... ἀντιλέγεται, καὶ Γ' ϐ', 30: Καὶ Λασιῶνα τὸν ὑπ' Ἀρκάδων ἀντιλεγόμενον. Καὶ πρὸς τούτοις παρατίθεται καὶ ἄλλα παραδείγματα τῆς χρήσεως αὐτοῦ πάμπολλα ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Αἰσχίνου, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πολυϐίου καὶ ἄλλων καὶ τὰ τοῦ Λουκ. ϐ' 34 καὶ Πράξ. κη' 22 καὶ διδάσκει πῶς τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀπὸ νομικοῦ ὅρου ἐγένετο καὶ ὅρος τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν χριστιανῶν κριτικῶν (ἀντιλέγεται—ὁμολογεῖται, ἀντιλεγόμενον—ὁμολογούμενον). Ἐξ ἐπιγραφῶν πρὸς διευκρίνησιν τοῦ πράγματος προϐάλλεται παραδείγματα καὶ ἄλλα τινὰ καὶ τὰ Dittenb. Συλλ. 349,24: Ἀντιλέγωσι πρὸς ἑαυτοὺς οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, καὶ 177, 50.

Β'. Ἀλεξάνδρου πρὸς τοὺς Χίους δευτέρα ἐπιστολὴ καὶ ἄλλα τινὰ αὐτοῖς ἐπιτάσσουσα καὶ τὴν κάθοδον τοῦ Θεοπόμπου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἣν ἤθελεν ὁ πατήρ μου νὰ δημοσιεύσῃ μετὰ τὴν προτέραν ἐπιστολήν, ἣν αὐτὸς μὲν ἐδημοσίευσε τῷ 1893, ἡμεῖς δὲ ἔμπροσθεν ἀναδημοσιεύομεν, σύγκειται ἐκ τριῶν τμημάτων φαιοῦ λίθου, ὧν τὰ μὲν ἐντετειχισμένα τῇ παρὰ τὴν Τουρλωτὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῇ ἐπικαλουμένῃ τοῦ Βουνοῦ, τὸ δὲ ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου, μετακομισθὲν ἐκ τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ταύτης.

Τὸ πρῶτον (1) τῶν θραυσμάτων τούτων, πανταχόθεν ἀποκεκρουσμένον, ἔχει ὕψος μὲν 0,33 μ., πλάτος δὲ 0,27 μ. καὶ τὸ δεύτερον (2), ‚ον πρὸς τὸ κάτω μέρος ἀκέραιον, ἔχει ὕψος μὲν 0,18 μ., πλάτος 0,19. Ἐδημοσιεύθησαν ἀμφότερα τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀλ. Βλαστοῦ Χιακῶν σ. 223 καὶ 224. Ὁ Böckh ἐδημοσίευσεν αὐτῶν μόνον πρῶτον (Addendis 2214 b). Γραφὴ στοιχηδὸν καὶ χρόνων τῆς δ' Χ. ἑκατονταετηρίδος, κατ' Ἀλέξανδρον, εἰς οὗ τὴν βασιλείαν ανα-

φέρεται κατὰ τὸν Böckh. Ἀμφότερα ἐξέδωκεν εἶτα ὁ Haussoulier (Bull. d. corr. hell. 1879, σ. 320 καὶ 321). Ὁ Haussoulier καταχωρίζων ἐν Revue des Etudes gr. τόμ. 17, σ. 189-190 τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός μου δημοσιευθεῖσαν τῷ 1893 Α' ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἣν ἔμπροσθεν ἀναδημοσιεύομεν, καὶ τὴν γαλλικὴν αὐτῆς μετάφρασιν καὶ ὁρμώμενος μάλιστα, ἐξ ὧν ἐκεῖνος εἶχεν εἴπῃ (Ἀθηνᾶς Τόμ. Ε', τεύχ. Α' σ 11. 17 σημ. 22) σχετίζων τὴν Α' ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευομένην καὶ τὴν Β', ἧς τὴν δημοσίευσιν ἀνήγγελλε καὶ ἣν ἔμελλεν εὐθὺς νὰ δημοσιεύσῃ, ποιεῖται λόγον αὖθις καὶ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ καὶ αὐτοῦ ἐκδοθέντων δύο τμημάτων τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς, νῦν ἤδη, μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρός μου δημοσιευθέντα, ὁρίζων σαφέστερον τὰ κατ' αὐτὰ καὶ πρὸς τούτοις παρατιθέμενος εἰκασίαν οὐχ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Foucart, εὐμενῶς αὐτῷ ἀνακοινωθεῖσαν, ὅτι τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ οὗ γράφει ὁ Ἀλέξανδρος, ἦτο Θεόπομπος ὁ ἱστορικός, φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς γνωστόν. Τὸ δὲ τρίτον ἐδημοσίευσε πρῶτος καὶ μόνος μέχρι τοῦδε ὁ Fr. Studnitzka (Mitt. d. D. A. Inst. in Athen 1888, ἀριθμ. 2, σ. 165) διδάσκων, ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς πάντως ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, εἰς ἣν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ καὶ τοῦ Haussoulier δημοσιευθέντα.

Ὁ πατήρ μου τὰ τρία ταῦτα τμήματα τῆς ἐπιγραφῆς συνῆψε καὶ συνεπλήρωσεν, ὡς δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ. Κατέλιπε καὶ πολλὰς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην σημειώσεις γραμματικάς, περὶ τῶν περιστατικῶν τῆς ἐπιγραφῆς, περὶ τοῦ Θεοπόμπου καὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ, αἳ αὐτῷ μὲν ἦσαν ἀναγκαῖα ἐπικουρήματα εἰς τὸ συνταχθησόμενον ὑπόμνημα τῆς ἐπιγραφῆς, ἐμοὶ δὲ σφόδρα δυσδιάκριτοι. Τὰς σημειώσεις ταύτας παραλείπω ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἐγὼ περὶ οὐκ ὀλίγα αὐτῶν σφαλῶ καὶ τὰ ἐμὰ σφάλματα εἰς ἐκεῖνον ἀποδοθῶσι. Τίνα ἐκεῖνος περὶ τοῦ χρόνου κττ. τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐνόμιζε δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν σ. 11. 17. 22, ἃ αὐτὸς δημοσιεύων τὴν Α' ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 1893 εἶχε γράψῃ. Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευομένου Ἀλκιμάχου παρατίθεται τὰ τοῦ Ἀρποκρατίωνος (ἐν λ. Ἀλκίμαχος): «Ἀλκίμαχος. Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Εὐέργου καὶ Μνησιβόλου. Στρατηγὸς οὗτός ἐστιν, Ἀναγυράσιος τῶν δήμων, στρατηγήσας ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον (364 π. Χ.). Ἕτερος δέ ἐστιν Ἀλκί-

μαχος Μακεδών, οὗ μνημονεύει Ὑπερείδης ἐν τῷ κατὰ Δημάδου οὕτως: Ἀλκίμαχον καὶ Ἀντίπατρον Ἀθηναίους καὶ προξένους ἐποιησάμεθα. Ἀναξιμένης δὲ ἐν τῇ β´ τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου ἀνέγραψεν αὐτοῦ δημηγορίαν, πρὸς ἣν ἀντειπεῖν φησι Δημοσθένην». Περὶ τοῦ Ἀλκιμάχου τούτου παραπέμπει εἰς Corpus Inscr. Att. II. 123 καὶ εἰς τοῦ Δρόϋσεν Βίον Ἀλεξ. (μετάφρ. Πανταζίδου σ. 236). Ἦτο δὲ ὁ Ἀλκίμαχος, στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ γνωστοῦ Λυσιμάχου, τοῦ ἔπειτα γενομένου βασιλέως. Ἐν Ἀρριαν. Ἀναβ. α´ 18,1 λέγεται: «Λυσίμαχον δὲ τὸν Ἀγαθοκλέους ἐπὶ τὰς Αἰολίδας τε πόλεις ξὺν δυνάμει οὐκ ἐλάττονι ἐξέπεμψε καὶ ὅσαι Ἰωνικαὶ ὑπὸ τοῖς βαρβάροις ἔτι ἦσαν. Καὶ τὰς μὲν ὀλιγαρχίας πανταχοῦ καταλύειν ἐκέλευσε, δημοκρατίας δὲ ἐγκαθιστάναι καὶ τοὺς νόμους τοὺς σφῶν ἑκάστοις ἀποδοῦναι κτλ.». Συνδυάζων δὲ καὶ αὐτὸς τὰ τοῦ Ἁρποκρατίωνος, τὰ τῆς ἀνωτέρω ἀττικῆς ἐπιγραφῆς, τὰ τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ τοῦ Ἀρριανοῦ νομίζει, ὅτι ἐν τῷ παρατεθημένῳ χωρίῳ τοῦ Ἀρριανοῦ, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀντὶ τοῦ Λυσίμαχος γραπτέον Ἀλκίμαχος. Εὔκολον δὲ ἦτο νὰ συμβῇ ἐν τοῖς βιβλίοις ἡ σύγχυσις αὕτη καὶ ἡ ὑποκατάστασις τοῦ ἧττον γνωστοῦ διὰ τοῦ εἶτα γνωριμωτάτου τῶν ἀδελφῶν, τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου.

ΛΟΣ
ΔΕ. . . ΑΡΕΣΤΑΙ
ΑΥΤΟΥΟΣΟΙΔΑΝΤΟ
ιοῦτοιῷσικαὶἐλέγΞΗΙΟΔΗΜΟΣΜΗΚΑΤΑ
κτεινέτω. . ἀλλ'ἐγΓΥΟΥΣΦΥΛΑΣΣΕΤΩΗΑ
νϐούληταικαὶδεδΕΜΕΝΟΥΣΑΝΔΑΠΟΔΡΑ
ιτιςτῶνἐγγύωνἀντΙΤΙΜΑΑΠΟΤΙΝΕΙΝΤ
ὀνἐγγυησάμενον·τῶΝΔΑΛΛΩΝΧΙΩΝΜΗΔΕ
νακαθειργνύναιπλὴΝΕΠΙΒΑΡΒΑΡΙΣΜΩ
μηδ'ἐπιλαμϐάνεσθαιΩΝΜΗΔΑΛΚΙΜΑΧΟΣ
Θεοπομποςδὲ. . . . . ἐπειΔΗΔΙΕΜΑΡΤΥΡΗ
θη. . . . . . μετὰτοῦπατΡΟΣΕΞΕΛΘΕΙΝΠΡΟ
ςτοὺςβαρϐάρους,εἶταΔΕΕΜΟΣΤΕΦΙΛΟΣ
ἐστὶνεὔνουςδὲὢνκαὶτΩΙΠΛΗΘΕΙΤΩΙΥ
μετέρῳδιετέλεσεν·τοὺΣΜΕΓΓΑΡΦΕΟΓΟ
νταςὑμῶνἔπραττεκαταΓΕΙΝΤΗΝΔΕΠΟΛ
ινπαρεῖχεκοινὴνἐπὶτΗΣΟΛΙΓΑΡΧΙΑΣ
. . . . ετΕΡΟΝΠΑΡΑΝομ
ῶνφαίνεταΑι. . . . . τοῦ
δΗΜΟΥΚΑΙΣΥγκατελθεῖν. . . . . τ
ἀλῷ περὶ ΩΙΠΕΡΙΥΜΑΣ. . . . . κατ'αὀτοῦἐψήφιστο
ὑμᾶς ΗΚΑΤΑΤΟΥΠΑτρὸΣΑΟΤΟΥΟΣΑτ'ἀφήρηται ἀφείλετο
ΗΠΟΛΙΣΑΠΟΔΟΥΝΑΙΠΡΩΤΩΙΤῶνἐπανιόν τούτων ἀπάν
ΤΩΝΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΤΟΥΣΦΙΛουςκαταγει
ΝΚΑΙΠΙΣΤΕΥΕΙΝΩΣΟΝΤΙΦΙλοπολίτηι. φίλῳ πολίτῃ
ΤΑΟΤΑΓΑΡΠΟΙΟΥΝΤΕΣΧΑΡιζοισθέτ'ἂνἐ χαριεῖσθέ τε
ΜΟΙΚΑΙΕΙΤΙΕΜΟΥΔΕΟΙΣΘενῦνπροθυμό δὴ ἐ-
ΤΕΡΟΝΑΝΥΜΙΝΥΠΗΡΕΤΟΙην

.ος
δε...αρεσται
αὐτοῦ, ὅσοι δ' ἂν το-
ιοῦτοι ὦσι καὶ ἐλέγ]ξῃ ὁ δῆμος, μὴ κατα-
κτεινέτω..ἀλλ' ἐγ]γύους φυλασσέτω ἤ, ἄ-
ν βούληται, καὶ δεδ]εμένους· ἂν δ' ἀποδρᾶ
ι τις τῶν ἐγγύων, ἀντ]ίτιμα ἀποτίνειν τ-
ὸν ἐγγυησάμενον· τῶ]ν δ' ἄλλων Χίων μηδέ-
να καθειργνύναι πλὴ]ν ἐπὶ βαρβαρισμῷ
μηδ' ἐπιλαμβάνεσθαι] ὧν μηδ' Ἀλκίμαχος.
Θεόπομπος δὲ....ἐπε]ιδὴ διεμαρτυρή-
θη.....μετὰ τοῦ πατρ]ὸς ἐξελθεῖν πρὸ-
ς τοὺς βαρβάρους, εἶτα] δὲ ἐμός τε φίλος
ἐστίν, εὔνους δὲ ὢν καὶ τ]ῷ πλήθει τῷ ὑ-
μετέρῳ διετέλεσεν· τοὺ]ς μὲγ γὰρ φεύγο-
ντας ὑμῶν ἔπραττε κατά]γειν, τὴν δὲ πόλ-
ιν παρεῖχε κοινὴν ἐπὶ τ]ῆς ὀλιγαρχίας
..................ετ]ερον παρανο[μ-
ῶν φαίνετ]α[ι...................τοῦ
δ]ήμου καὶ σ[υγκατελθεῖν............τ
ῷ περὶ ὑμᾶς [.....κατ' αὀτοῦ ἐψήφιστο
ἢ κατὰ τοῦ πα[τρὸ]ς αὀτοῦ ὅσα [τ' ἀφήρηται ἀφείλετο
ἡ πόλις ἀποδοῦναι πρώτῳ τ[ῶν ἐπανιόν-
των καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς φίλ[ους κατάγει-
ν καὶ πιστεύειν ὡς ὄντι φι[λοπολίτῃ. φίλῳ πολίτῃ
Ταῦτα γὰρ ποιοῦντες χαρ[ίζοισθέ τ' ἂν ἐ-
μοὶ καὶ εἴ τι ἐμοῦ δέοισθ[ε, νῦν προθυμό-
τερον ἂν ὑμῖν ὑπηρετοί[ην.

Γ'.

Βασιλέως Ἀττάλου.

Ἐπιγραφὴ δίστηλος, ἐπὶ μαρμάρου χιακοῦ ἐρυθρίζοντος, ὕψους 0,80, πλάτους 0,78, πάχους 0,22. Ἡ πρὸς τἀριστερὰ πρώτη στήλη τῶν γραμμάτων εἶνε ἑνὶ στίχῳ ὑψηλοτέρα. Ἀπόκειται ἐν τῷ

μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εὑρέθη ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἁπλωταρίαν, συνοικίαν τῆς πόλεως Χίου, οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζουμπαριώτου. Τῶν στηλῶν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς μὲν προτέρας οἱ πέντε στίχοι, τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἓξ στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι. Εἶνε δὲ πολλαχοῦ ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλόν πως τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἄγαν δυσανάγνωστος.

Α′.

\ Μ / Ι ·
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝ
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩ[Κ]ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤΑΛΟΣΕΙΣΤΗΝ
ΤΩΝΤΕΙΧΩΝΟΙΚΟΔΟΜΙΑΝ

Τ]ΕΛΛ[ΙΔ]ΟΣΤΟΥΟΙΝΟΠΙΔΟΥΚΑΙΠΥ
Θ]ΗΙΔΟΣΤΗΣΣΚΥΘΙΝΟΥΤΗΙΕΠΙΤΡΟ
Π]ΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΤΟΥΑΧΘΗΣΟΜΕ
ΝΟ]ΥΥΠΟΠΥΘΗΙΔΟΣΤΩΙΠΑΤΡΙΣΚΥΘΙΝΩΙ
ΚΑ]ΤΑΤΑΣΔΙΑΘΗΚΑΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ
ΤΑ]ΕΝΑΡΓΕΙΚΑΙΓΝΑΦΟΙΣ Σ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΤΟΥΜΕΝΗΤΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙ
Α]ΡΓΟΣΤΑΕΝΛΙΜΕΝΙΚ[ΑΙ]ΑΛΣΕΙ Π
ΜΕΝ]ΕΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΒΙΩΝΟΣΓΟΝΗΙΔΕ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥΑΓΡΟΙΟΙΕΝΤΗΙΑΚΤΗΙ Σ
Λ]ΥΣΩΝΟΣΤΟΥΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙ
ΟΙΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙ ΣΚΕ
Θ]ΕΑΝΟΥΣΤΗΣΔΑΜΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥΤΗΙΕΠΙ
ΤΡΟΠΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΟΝΑΞΕΙ[Θ]ΡΑ
ΣΥΚΛΕΩΝΣΥΚΛΕΥΣ[Κ]ΑΤΑΤΑΣΔ[Ι]Α[Θ]ΗΚΑΣ
Α]ΥΤΟΥΑΓΡΟΣΟΕΝΡΙΝΑΙΣ ΟΕ
Μ]ΗΤΡΙΔΟΣΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥΠΑΡΟΙΚΟΥ
ΑΓ]ΡΟΣΟΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙΚΑΙ
ΕΝΟΙ]ΩΙΤΩΙΓΡΑΛΛΑΔΗΙ Ρ
ΠΥΘΟ]ΚΛΕΥΣΤΟΥΑΓΑΘΙΝΟΥΑΓΡΟΣ[Ο
ΕΠ]ΙΠΕΡΑΙΑΙ ΡΙΕ

ΕΥ]ΜΗ[Λ]ΟΥΤΟΥΜΕΝΙΠΠΟΥΑΓΡΟΣΕΝΛ[ΙΙ]
ΜΗΤΙΔΑΙΣΛΕΥΚΩΝΙΟΙΣΟΝ
ΔΙ]ΕΙΛΕΤΟΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ Ρ
Θ]ΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥΠΥΘΟΚΛΕΥΣΑΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΠΙΠΕΡΑΙΑΙ Μ
Μ]ΕΝΕΚΡΑΤΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΤΡΟΦΗΙ
ΔΕΜΗΝΟΦΙΛΟΥΑΓΡΟΣ
ΟΕΝΕΥΡΥΠΥΛΙΔΑΙΣ ΡΚΕ
ΦΙΛΩΤΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥΚΑΤΑΤΟΕΠΙ
ΒΑΛΛΟΝΑΥΤΩΙΜΕΡΟΣΑΓΡΟΣΕΝ[ΟΙ]ΩΙΤΩΙ
ΕΡΜΑΙΤΗΙΟΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΥΡΡΟΥΤΟΥΠΥΘΩ
ΝΟΣΟΝΕΛΑΒΕΝΔΙΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ ΡΝ
ΕΥΞΗΛΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥΤΡΟΦΗΙΔΕΙΚΕΣΙΟΥ
ΑΓΡΟΣΟΕΝ..... [ΛΙ]ΜΕΝΙ Ρ
ΓΛΙΑΔΟΣΤΗ[Σ]ΘΕΟΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙΠΑΝΤΕΣ
Κ]ΑΙΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙΠΛΗΝΤΟΥ
ΧΩ]ΡΙΟΥΤΟΥΓΕΝ[Ο]ΜΕΝΟΥΒΙΤΙΝΝΟΥ ΡΝ
ΔΙΟΝ]ΥΣΟΔΩΡΟΥΤΟ[ΥΔΙΟΝΥΣΟΔΩ]ΡΟΥ

Β΄.

ΛΑΤΗΙ
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟ[Ν
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩΚ[ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤ[Α]ΛΟΣΕΙΣΤ[ΗΝ
ΤΟΥΠΥΡΟΣΚΑΥΣΙΝΤΟΥΕΝΤ[ΩΙ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΙ

ΠΑΤΡΩΝΟΣΤΟΥΠΥΘΕΡΜΟΥΑΓΡΟΣ[ΚΑΙΑΡ
ΓΟΣΤΑΕΓΚΑΣΘΑΝΑΙΑΙΤΗΙΠ[Ο]ΛΙΤΙ..
ΤΑΚΑΛΟΥΜΕΝΑΕΝΝΥΚΤΕΙ..
ΘΕΟΠΡΟΠΟΥΤΟΥΒΙΤΩΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓ[ΟΙΤΑ
ΕΝΒΑΣΙΛΕΩΝΟΙΚΟΙΣΚΑΙΝΟΙΝΙΙ

μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εὑρέθη ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἁπλωταρίαν, συνοικίαν τῆς πόλεως Χίου, οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζουμπαριώτου. Τῶν στηλῶν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς μὲν προτέρας οἱ πέντε στίχοι, τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἓξ στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι. Εἶνε δὲ πολλαχοῦ ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλόν πως τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἄγαν δυσανάγνωστος.

Α΄.

\Μ'ΙΙ
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝ
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩ[Κ]ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤΑΛΟΣΕΙΣΤΗΝ
ΤΩΝΤΕΙΧΩΝΟΙΚΟΔΟΜΙΑΝ

Τ]ΕΛΛ[ΙΔ]ΟΣΤΟΥΟΙΝΟΠΙΔΟΥΚΑΙΠΥ
Θ]ΗΙΔΟΣΤΗΣΣΚΥΘΙΝΟΥΤΗΙΕΠΙΤΡΟ
Π]ΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΤΟΥΑΧΘΗΣΟΜΕ
ΝΟ]ΥΥΠΟΠΥΘΗΙΔΟΣΤΩΙΠΑΤΡΙΣΚΥΘΙΝΩΙ
ΚΑ]ΤΑΤΑΣΔΙΑΘΗΚΑΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ
ΤΑ]ΕΝΑΡΓΕΙΚΑΙΓΝΑΦΟΙΣ Σ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΤΟΥΜΕΝΗΤΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙ
Α]ΡΓΟΣΤΑΕΝΛΙΜΕΝΙΚ[ΑΙ]ΑΛΣΕΙ Π
ΜΕΝ]ΕΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΒΙΩΝΟΣΓΟΝΗΙΔΕ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥΑΓΡΟΙΟΙΕΝΤΗΙΑΚΤΗΙ Σ
Λ]ΥΣΩΝΟΣΤΟΥΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙ
ΟΙΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙ ΣΚΕ
Θ]ΕΑΝΟΥΣΤΗΣΔΑΜΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥΤΗΙΕΠΙ
ΤΡΟΠΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΟΝΑΞΕΙ[Θ]ΡΑ
ΣΥΚΛΕΩΝΣΥΚΑΕΥΣ[Κ]ΑΤΑΤΑΣΔ[Ι]Α[Θ]ΗΚΑΣ
Α]ΥΤΟΥΑΓΡΟΣΟΕΝΡΙΝΑΙΣ ΟΕ
Μ]ΗΤΡΙΔΟΣΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥΠΑΡΟΙΚΟΥ
ΑΓ]ΡΟΣΟΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙΚΑΙ
ΕΝΟΙ]ΩΙΤΩΙΓΡΑΛΛΑΔΗΙ Ι
ΠΥΘΟ]ΚΛΕΥΣΤΟΥΑΓΑΘΙΝΟΥΑΓΡΟΣ[Ο
ΕΠ]ΙΠΕΡΑΙΑΙ ΡΙΕ

ΕΥ]ΜΗ[Λ]ΟΥΤΟΥΜΕΝΙΠΠΟΥΑΓΡΟΣΕΝΛ[ΙΙ]
ΜΗΤΙΔΑΙΣΛΕΥΚΩΝΙΟΙΣΟΝ
ΔΙ]ΕΙΛΕΤΟΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ Ρ
Θ]ΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥΠΥΘΟΚΛΕΥΣΑΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΠΙΠΕΡΑΙΑΙ Μ
Μ]ΕΝΕΚΡΑΤΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΤΡΟΦΗΙ
ΔΕΜΗΝΟΦΙΛΟΥΑΓΡΟΣ
ΟΕΝΕΥΡΥΠΥΛΙΔΑΙΣ ΡΚΕ
ΦΙΛΩΤΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥΚΑΤΑΤΟΕΠΙ
ΒΑΛΛΟΝΑΥΤΩΙΜΕΡΟΣΑΓΡΟΣΕΝ[ΟΙ]ΩΙΤΩΙ
ΕΡΜΑΙΤΗΙΟΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΥΡΡΟΥΤΟΥΠΥΘΩ
ΝΟΣΟΝΕΛΑΒΕΝΔΙΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ ΡΝ
ΕΥΖΗΛΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥΤΡΟΦΗΙΔΕΙΚΕΣΙΟΥ
ΑΓΡΟΣΟΕΝ..... [ΛΙ]ΜΕΝΙ Ρ
ΓΛΙΑΔΟΣΤΗ[Σ]ΘΕΟΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙΠΑΝΤΕΣ
Κ]ΑΙΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙΠΛΗΝΤΟΥ
ΧΩ]ΡΙΟΥΤΟΥΓΕΝ[Ο]ΜΕΝΟΥΒΙΤΙΝΝΟΥ ΡΝ
ΔΙΟΝ]ΥΣΟΔΩΡΟΥΤΟ[ΥΔΙΟΝΥΣΟΔΩ]ΡΟΥ

Β΄.

ΛΑΤΗΙι
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟ[Ν
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩΚ[ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤ[Α]ΛΟΣΕΙΣΤ[ΗΝ
ΤΟΥΠΥΡΟΣΚΑΥΣΙΝΤΟΥΕΝΤ[ΩΙ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΙ

ΠΑΤΡΩΝΟΣΤΟΥΠΥΘΕΡΜΟΥΑΓΡΟΣ[ΚΑΙΑΡ
ΓΟΣΤΑΕΓΚΑΣΘΑΝΑΙΑΙΤΗΙΠ[Ο]ΛΙΤΙ..
ΤΑΚΑΛΟΥΜΕΝΑΕΝΝΥΚΤΕΙ..
ΘΕΟΠΡΟΠΟΥΤΟΥΒΙΤΩΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓ[ΟΙΤΑ
ΕΝΒΑΣΙΛΕΩΝΟΙΚΟΙΣΚΑΙΝΟΙΝιι

μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εὑρέθη ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἁπλωταρίαν, συνοικίαν τῆς πόλεως Χίου, οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζουμπαριώτου. Τῶν στηλῶν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς μὲν προτέρας οἱ πέντε στίχοι, τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἓξ στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι. Εἶνε δὲ πολλαχοῦ ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλόν πως τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἄγαν δυσανάγνωστος.

Α'.

\Μ/Ι·
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝ
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩ[Κ]ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤΑΛΟΣΕΙΣΤΗΝ
ΤΩΝΤΕΙΧΩΝΟΙΚΟΔΟΜΙΑΝ

Τ]ΕΛΛ[ΙΔ]ΟΣΤΟΥΟΙΝΟΠΙΔΟΥΚΑΙΠΥ
Θ]ΗΙΔΟΣΤΗΣΣΚΥΘΙΝΟΥΤΗΙΕΠΙΤΡΟ
Π]ΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΤΟΥΑΧΘΗΣΟΜΕ
ΝΟ]ΥΥΠΟΠΥΘΗΙΔΟΣΤΩΙΠΑΤΡΙΣΚΥΘΙΝΩΙ
ΚΑ]ΤΑΤΑΣΔΙΑΘΗΚΑΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ
ΤΑ]ΕΝΑΡΓΕΙΚΑΙΓΝΑΦΟΙΣ Σ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΤΟΥΜΕΝΗΤΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙ
Α]ΡΓΟΣΤΑΕΝΛΙΜΕΝΙΚ[ΑΙ]ΑΛΣΕΙ Π
ΜΕΝ]ΕΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΒΙΩΝΟΣΓΟΝΗΙΔΕ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥΑΓΡΟΙΟΙΕΝΤΗΙΑΚΤΗΙ Σ
Λ]ΥΣΩΝΟΣΤΟΥΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙ
ΟΙΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙ ΣΚΕ
Θ]ΕΑΝΟΥΣΤΗΣΔΑΜΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥΤΗΙΕΠΙ
ΤΡΟΠΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΟΝΑΞΕΙ[Θ]ΡΑ
ΣΥΚΛΕΩΝΣΥΚΛΕΥΣ[Κ]ΑΤΑΤΑΣΔ[Ι]Α[Θ]ΗΚΑΣ
Α]ΥΤΟΥΑΓΡΟΣΟΕΝΡΙΝΑΙΣ ΟΕ
Μ]ΗΤΡΙΔΟΣΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥΠΑΡΟΙΚΟΥ
ΑΓ]ΡΟΣΟΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙΚΑΙ
ΕΝΟΙ]ΩΙΤΩΙΓΡΑΛΛΑΔΗΙ Ι
ΠΥΘΟ]ΚΛΕΥΣΤΟΥΑΓΑΘΙΝΟΥΑΓΡΟΣ[Ο
ΕΠ]ΙΠΕΡΑΙΑΙ ΡΙΕ

ΕΥ]ΜΗ[Λ]ΟΥΤΟΥΜΕΝΙΠΠΟΥΑΓΡΟΣΕΝΛ[Ι]
ΜΗΤΙΔΑΙΣΛΕΥΚΩΝΙΟΙΣΟΝ
ΔΙ]ΕΙΛΕΤΟΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ P
Θ]ΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥΠΥΘΟΚΛΕΥΣΑΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΠΙΠΕΡΑΙΑΙ Μ
Μ]ΕΝΕΚΡΑΤΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΤΡΟΦΗΙ
ΔΕΜΗΝΟΦΙΛΟΥΑΓΡΟΣ
ΟΕΝΕΥΡΥΠΥΛΙΔΑΙΣ ΡΚΕ
ΦΙΛΩΤΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥΚΑΤΑΤΟΕΠΙ
ΒΑΛΛΟΝΑΥΤΩΙΜΕΡΟΣΑΓΡΟΣΕΝ[ΟΙ]ΩΙΤΩΙ
ΕΡΜΑΙΤΗΙΟΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΥΡΡΟΥΤΟΥΠΥΘΩ
ΝΟΣΟΝΕΛΑΒΕΝΔΙΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ ΡΝ
ΕΥΞΗΛΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥΤΡΟΦΗΙΔΕΙΚΕΣΙΟΥ
ΑΓΡΟΣΟΕΝ..... [ΛΙ]ΜΕΝΙ Ρ
ΓΛΙΑΔΟΣΤΗ[Σ]ΘΕΟΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙΠΑΝΤΕΣ
Κ]ΑΙΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙΠΛΗΝΤΟΥ
ΧΩ]ΡΙΟΥΤΟΥΓΕΝ[Ο]ΜΕΝΟΥΒΙΤΙΝΝ϶Υ ΡΝ
ΔΙΟΝ]ΥΣΟΔΩΡΟΥΤΟ[ΥΔΙΟΝΥΣΟΔΩ]ΡΟΥ

Β΄.

ΛΑΤΗΙι
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜ϶[Ν
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩΚ[ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤ[Α]ΛΟΣΕΙΣΤ[ΗΝ
ΤΟΥΠΥΡΟΣΚΑΥΣΙΝΤΟΥΕΝΤ[ΩΙ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΙ

ΠΑΤΡΩΝΟΣΤΟΥΠΥΘΕΡΜΟΥΑΓΡΟΣ[ΚΑΙΑΡ
ΓΟΣΤΑΕΓΚΑΣΘΑΝΑΙΑΙΤΗΙΠ[Ο]ΛΙΤΙ..
ΤΑΚΑΛΟΥΜΕΝΑΕΝΝΥΚΤΕΙ..
ΘΕΟΠΡΟΠΟΥΤΟΥΒΙΤΩΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓ[ΟΙΤΑ
ΕΝΒΑΣΙΛΕΩΝΟΙΚΟΙΣΚΑΙΝΟΙΝιι

μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εὑρέθη ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἁπλωταρίαν, συνοικίαν τῆς πόλεως Χίου, οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζουμπαριώτου. Τῶν στηλῶν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς μὲν προτέρας οἱ πέντε στίχοι, τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἓξ στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι. Εἶνε δὲ πολλαχοῦ ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλόν πως τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἄγαν δυσανάγνωστος.

Α΄.

\M ' ι ·
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝ
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩ[Κ]ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤΑΛΟΣΕΙΣΤΗΝ
ΤΩΝΤΕΙΧΩΝΟΙΚΟΔΟΜΙΑΝ

Τ]ΕΛΛ[ΙΔ]ΟΣΤΟΥΟΙΝΟΠΙΔΟΥΚΑΙΠΥ
Θ]ΗΙΔΟΣΤΗΣΣΚΥΘΙΝΟΥΤΗΙΕΠΙΤΡΟ
Π]ΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΤΟΥΑΧΘΗΣΟΜΕ
ΝΟ]ΥΥΠΟΠΥΘΗΙΔΟΣΤΩΙΠΑΤΡΙΣΚΥΘΙΝΩΙ
ΚΑ]ΤΑΤΑΣΔΙΑΘΗΚΑΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ
ΤΑ]ΕΝΑΡΓΕΙΚΑΙΓΝΑΦΟΙΣ Σ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥΤΟΥΜΕΝΗΤΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙ
Α]ΡΓΟΣΤΑΕΝΛΙΜΕΝΙΚ[ΑΙ]ΑΛΣΕΙ Π
ΜΕΝ]ΕΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΒΙΩΝΟΣΓΟΝΗΙΔΕ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥΑΓΡΟΙΟΙΕΝΤΗΙΑΚΤΗΙ Σ
Λ]ΥΣΩΝΟΣΤΟΥΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙ
ΟΙΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙ ΣΚΕ
Θ]ΕΑΝΟΥΣΤΗΣΔΑΜΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥΤΗΙΕΠΙ
ΤΡΟΠΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΟΝΑΞΕΙ[Θ]ΡΑ
ΣΥΚΛΕΩΝΣΥΚΑΕΥΣ[Κ]ΑΤΑΤΑΣΔ[Ι]Α[Θ]ΗΚΑΣ
Α]ΥΤΟΥΑΓΡΟΣΟΕΝΡΙΝΑΙΣ ΟΕ
Μ]ΗΤΡΙΔΟΣΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥΠΑΡΟΙΚΟΥ
ΑΓ]ΡΟΣΟΕΝΟΙΩΙΤΩΙΕΡΜΑΙΤΗΙΚΑΙ
ΕΝΟΙ]ΩΙΤΩΙΓΡΑΛΛΑΔΗΙ Ρ
ΠΥΘΟ]ΚΛΕΥΣΤΟΥΑΓΑΘΙΝΟΥΑΓΡΟΣ[Ο
ΕΠ]ΙΠΕΡΑΙΑΙ ΡΙΕ

ΕΥ]ΜΗ[Λ]ΟΥΤΟΥΜΕΝΙΠΠΟΥΑΓΡΟΣΕΝΛ[ΙΙ]
ΜΗΤΙΔΑΙΣΛΕΥΚΩΝΙΟΙΣΟΝ
ΔΙ]ΕΙΛΕΤΟΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ Ρ
Θ]ΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥΠΥΘΟΚΛΕΥΣΑΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΠΙΠΕΡΑΙΑΙ Μ
Μ]ΕΝΕΚΡΑΤΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΤΡΟΦΗΙ
ΔΕΜΗΝΟΦΙΛΟΥΑΓΡΟΣ
ΟΕΝΕΥΡΥΠΥΛΙΔΑΙΣ ΡΚΕ
ΦΙΛΩΤΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥΚΑΤΑΤΟΕΠΙ
ΒΑΛΛΟΝΑΥΤΩΙΜΕΡΟΣΑΓΡΟΣΕΝ[ΟΙ]ΩΙΤΩΙ
ΕΡΜΑΙΤΗΙΟΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΥΡΡΟΥΤΟΥΠΥΘΩ
ΝΟΣΟΝΕΛΑΒΕΝΔΙΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ ΡΝ
ΕΥΞΗΛΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥΤΡΟΦΗΙΔΕΙΚΕΣΙΟΥ
ΑΓΡΟΣΟΕΝ..... [ΛΙ]ΜΕΝΙ Ρ
ΓΛΙΑΔΟΣΤΗ[Σ]ΘΕΟΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙΠΑΝΤΕΣ
Κ]ΑΙΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙΠΛΗΝΤΟΥ
ΧΩ]ΡΙΟΥΤΟΥΓΕΝ[Ο]ΜΕΝΟΥΒΙΤΙΝΝΟΥ ΡΝ
ΔΙΟΝ]ΥΣΟΔΩΡΟΥΤΟ[ΥΔΙΟΝΥΣΟΔΩ]ΡΟΥ

Β'.

ΛΑΤΗΙ.
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟ[Ν
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩΚ[ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤ[Α]ΛΟΣΕΙΣΤ[ΗΝ
ΤΟΥΠΥΡΟΣΚΑΥΣΙΝΤΟΥΕΝΤ[ΩΙ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΙ

ΠΑΤΡΩΝΟΣΤΟΥΠΥΘΕΡΜΟΥΑΓΡΟΣ[ΚΑΙΑΡ
ΓΟΣΤΑΕΓΚΑΣΘΑΝΑΙΑΙΤΗΙΠ[Ο]ΛΙΤΙ..
ΤΑΚΑΛΟΥΜΕΝΑΕΝΝΥΚΤΕΙ..
ΘΕΟΠΡΟΠΟΥΤΟΥΒΙΤΩΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓ[ΟΙΤΑ
ΕΝΒΑΣΙΛΕΩΝΟΙΚΟΙΣΚΑΙΝΟΙΝ..

μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Εὑρέθη ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἁπλωταρίαν, συνοικίαν τῆς πόλεως Χίου, οἰκίᾳ τοῦ κ. Τζουμπαριώτου. Τῶν στηλῶν τῆς ἐπιγραφῆς τῆς μὲν προτέρας οἱ πέντε στίχοι, τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἓξ στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι. Εἶνε δὲ πολλαχοῦ ἡ ἐπιγραφὴ διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλόν πως τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἄγαν δυσανάγνωστος.

Α΄.

\ Μ ' Ι ·
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝ
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤωΝωΝΕΔω[Κ]ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤΑΛΟΣΕΙΣΤΗΝ
ΤΩΝΤΕΙΧωΝΟΙΚΟΔΟΜΙΑΝ

Τ]ΕΛΛ[ΙΔ]ΟΣΤΟΥΟΙΝΟΠΙΔΟΥΚΑΙΠΥ
Θ]ΗΙΔΟΣΤΗΣΣΚΥΘΙΝΟΥΤΗΙΕΠΙΤΡΟ
Π]ΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΤΟΥΑΧΘΗΣΟΜΕ
ΝΟ]ΥΥΠΟΠΥΘΗΙΔΟΣΤωΙΠΑΤΡΙΣΚΥΘΙΝωΙ
ΚΑ]ΤΑΤΑΣΔΙΑΘΗΚΑΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ
ΤΑ]ΕΝΑΡΓΕΙΚΑΙΓΝΑΦΟΙΣ Σ
ΑΠΟΛΛωΝΙΟΥΤΟΥΜΕΝΗΤΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙ
Α]ΡΓΟΣΤΑΕΝΛΙΜΕΝΙΚ[ΑΙ]ΑΛΣΕΙ Π
ΜΕΝ]ΕΣΤΡΑΤΟΥΤΟΥΒΙωΝΟΣΓΟΝΗΙΔΕ
ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥΑΓΡΟΙΟΙΕΝΤΗΙΑΚΤΗΙ Σ
Λ]ΥΣωΝΟΣΤΟΥΑΡΤΕΜΙΔωΡΟΥΑΓΡΟΙ
ΟΙΕΝΟΙωΙΤωΙΕΡΜΑΙΤΗΙ ΣΚΕ
Θ]ΕΑΝΟΥΣΤΗΣΔΑΜΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥΤΗΙΕΠΙ
ΤΡΟΠΙΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΙΔΟΣΟΝΑΞΕΙ[Θ]ΡΑ
ΣΥΚΛΕωΝΣΥΚΑΕΥΣ[Κ]ΑΤΑΤΑΣΔ[Ι]Α[Θ]ΗΚΑΣ
Α]ΥΤΟΥΑΓΡΟΣΟΕΝΡΙΝΑΙΣ ΟΕ
Μ]ΗΤΡΙΔΟΣΤΗΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥΠΑΡΟΙΚΟΥ
ΑΓ]ΡΟΣΟΕΝΟΙωΙΤωΙΕΡΜΑΙΤΗΙΚΑΙ
ΕΝΟΙ]ωΙΤωΙΓΡΑΛΛΑΔΗΙ ʹ
ΠΥΘΟ]ΚΛΕΥΣΤΟΥΑΓΑΘΙΝΟΥΑΓΡΟΣ[Ο
ΕΠ]ΙΠΕΡΑΙΑΙ ΡΙΕ

ΕΥ]ΜΗ[Λ]ΟΥΤΟΥΜΕΝΙΠΠΟΥΑΓΡΟΣΕΝΛ[ΙΙ]
ΜΗΤΙΔΑΙΣΛΕΥΚΩΝΙΟΙΣΟΝ
ΔΙ]ΕΙΛΕΤΟΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ Ρ
Θ]ΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥΠΥΘΟΚΛΕΥΣΑΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΠΙΠΕΡΑΙΑΙ Μ
Μ]ΕΝΕΚΡΑΤΟΥΤΟΥΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥΤΡΟΦΗΙ
ΔΕΜΗΝΟΦΙΛΟΥΑΓΡΟΣ
ΟΕΝΕΥΡΥΠΥΛΙΔΑΙΣ ΡΚΕ
ΦΙΛΩΤΟΥΤΟΥΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥΚΑΤΑΤΟΕΠΙ
ΒΑΛΛΟΝΑΥΤΩΙΜΕΡΟΣΑΓΡΟΣΕΝ[ΟΙ]ΩΙΤΩΙ
ΕΡΜΑΙΤΗΙΟΓΕΝΟΜΕΝΟΣΠΥΡΡΟΥΤΟΥΠΥΘΩ
ΝΟΣΟΝΕΛΑΒΕΝΔΙΑΙΡΟΥΜΕΝΟΣ
ΠΡΟΣΤΟΝΑΔΕΛΦΟΝ ΡΝ
ΕΥΞΗΛΟΥΤΟΥΕΥΤΥΧΟΥΤΡΟΦΗΙΔΕΙΚΕΣΙΟΥ
ΑΓΡΟΣΟΕΝ..... [ΛΙ]ΜΕΝΙ Ρ
ΓΛΙΑΔΟΣΤΗ[Σ]ΘΕΟΔΩΡΟΥΑΓΡΟΙΠΑΝΤΕΣ
Κ]ΑΙΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙΠΛΗΝΤΟΥ
ΧΩ]ΡΙΟΥΤΟΥΓΕΝ[Ο]ΜΕΝΟΥΒΙΤΙΝΝ)Υ ΡΝ
ΔΙΟΝ]ΥΣΟΔΩΡΟΥΤΟ[ΥΔΙΟΝΥΣΟΔΩ]ΡΟΥ

Β'.

ΛΑΤΗΙ
ΑΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟ[Ν
ΤΩΝΧΡΗΜΑΤΩΝΩΝΕΔΩΚ[ΕΝ
ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΤ[Α]ΛΟΣΕΙΣΤ[ΗΝ
ΤΟΥΠΥΡΟΣΚΑΥΣΙΝΤΟΥΕΝΤ[ΩΙ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΙ

ΠΑΤΡΩΝΟΣΤΟΥΠΥΘΕΡΜΟΥΑΓΡΟΣ[ΚΑΙΑΡ
ΓΟΣΤΑΕΓΚΑΣΘΑΝΑΙΑΙΤΗΙΠ[Ο]ΛΙΤΙ..
ΤΑΚΑΛΟΥΜΕΝΑΕΝΝΥΚΤΕΙ..
ΘΕΟΠΡΟΠΟΥΤΟΥΒΙΤΩΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓ[ΟΙΤΑ
ΕΝΒΑΣΙΛΕΩΝΟΙΚΟΙΣΚΑΙΝΟΙΝ..

ΚΑΙΚΥΒΩΝΙΔΑΙΣ.........
ΑΝΔΡΩΝΑΚΤΟΣΤΟΥ[ΚΡ]ΗΝΕΥΣΑ[ΓΡΟΙ
ΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΔΩΤΙΩΙ
ΗΡΟΦΑΝΤΟΥΤΟΥΘΕΟΔΟΤΟΥΓΟΝΗΙΔΕΗΡ[Ο
ΣΤΡΑΤΟΥΑΓΡΟΙΚΑΙΑΡΓΟΙΤΑΕΝΡΙΝΑΙΣ
ΚΑΙΤΟΚΕΡΑΜΕΙΟΝΚΑΙΤΑΠΡΟΣΟΝΤΑ[ΤΩΙ
ΚΕΡΑΜΕΙΩΙΚΑΙΤΑΠΡΟΣΤΕΘΕΝΤΑΤΟ[Υ
ΤΟΙΣΚΑΤΑΤΑΣΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣΑΠΟΤΩ[Ν
ΑΓΡΩΝΚΑΙΤΩΝΑΡΓΩΝΤΩΝΕΝΕΥ[ΡΥΠΥ
ΛΙΔΑΙΣΚΑΙΤΟΠΟΣΟΕΝΕΡΓΟΣΟΕΧΟ[ΜΕΝΟΣ
ΤΟΥΑΓΡΟΥΤΟΥΑ[Γ]ΟΡΑΣΘΕΝΤΟΣΠΑΡΑΠ[ΕΡΙ
ΚΛΕΥΣΕΝΩΙΑΙΣΥΚΑΙΠΕ[ΦΥ]ΚΑΣΙΝΟΕΝΔ[ΕΞΙ
ΑΙ[ΤΗ]ΣΟΔΟΥΤΗΣ[Δ]ΗΜΟΣΙΑΣΤΗΣΠΑΡ[ΑΤΟ
ΕΡΜΑΙΟΝΤΗΣΠΑΡΑΦΕΡΟΥΣΗΣΕΙΣΧΑ[ΛΑ
ΙΟΥΣΚΑΙΟΤΟΠΟΣΟΚΑΛΟΥΜΕΝΟΣΕΝ[ΕΝΗ
ΚΟΝΤΑΟΡΧΩΝΟΑΓΟΡΑΘΕΙΣΠΑΡΑΠΕΡΙΚΛΕΥΣ
ΕΝΩΙΠΕΦΥΤΕΥΤΑΙΗΑΤΤΙΚΗ
ΔΕΙ[Ν]Ο[Μ]ΑΧΟΥΤΟΥΛΕΩΜΕΔΟΝΤΟΣΑΓΡΟ[ΣΚΑΙ
ΑΡΓΟΣΟΕΝΕΥΡΥ[ΠΥ]ΛΙΔΑΙΣΚΑΙΤΑΛΣΗ[ΚΑΙ
ΟΤΟΠΟΣΟΠΑΡΑΤΟΜΗΤΡΩΙΟΝΚΑΙΤΟΚΑΒΙ[ΡΙΟΝ
ΤΑΕΝΚΑΡΙΔΑΙΣΑΦΕΡΕΙΔΑΣΜΟΝΑΕΙΔ[ΑΣ
ΜΟΝΕΤΟΥΣΕΚΑΣΤΟΥΦΙΛΛΙΔΑΙΣ
ΔΡΑΧΜΑΣΤΕΣΣΑΡΑΣ Δ?
ΦΗΣΙΝΟΥΤΟΥΙΗΝΙ[Δ]ΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟ[Σ
ΚΑΙΚΗ[Π]ΟΣΤΑΕΓΚΑΥΚΑΣΟΙΣΑΦΕΡΕΙΔ[ΑΣ
ΜΟΝ[ΑΕΙΔ]ΑΣΜΟΝΕ[ΤΟΥ]ΣΕΚΑΣΤΟΥΔΟΘΙ.
ΔΑΙΣΠΡΗΞΕ Ν ΝΜΙΔΑΙΣΔΡΑΧΜΑΣΤΡΕΙ[Σ
[ΚΑΙ]ΧΑΛΚΟΥΣΕΝΝΕΑ
Φ[ΗΣΙ]ΝΟ[Υ]ΤΟΥΙΗΝΙΔΟΣΑΓΡΟΣΚΑΙΑΡΓΟΣ[ΚΑΙ
ΓΕΩΡΥΧΙΕΑΚΑΙΔΕΞΑΜΕΝΑΙΤΑΕΝΕΡΕΙΘ[ΑΙΣ
Α[Φ]ΕΡΕΙ[ΔΑΣ]ΜΟΝΑΕΙΔΑΣΜΟΝΕΤΟΥΣΕ[ΚΑΣ
ΤΟΥΙΕΡΟΠΟΙΟΙΣ..........ΝΟΝΟΡΟΣΔ[ΡΑ
ΧΜ[ΑΣ]ΤΕΤΘ

Ἡ ἀνάγνωσις:

Α′

. μ . .
ἀείδασ]μον ἀείδα[σμον
τῶν χ]ρημάτων ὧν ἔδω[κ]εν
βασι]λεὺς Ἄτταλος εἰς τὴν
τῶ]ν τειχῶν οἰκοδομίαν.

Τ]έλλιδος τοῦ Οἰνοπίδου καὶ Πυ-
θ]ηίδος τῆς Σκυθίνου τῇ ἐπιτρο-
π]ίᾳ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς τοῦ ἀχθησομέ-
νο]υ ὑπὸ Πυθηίδος τῷ πατρὶ Σκυθίνῳ
κα]τὰ τὰς διαθήκας ἀγρὸς καὶ ἀργὸς
τὰ] ἐν Ἄργει καὶ Γνάφοις σ·
Ἀπο]λλωνίου τοῦ Μένητος ἀγρὸς καὶ
ἀ]ργὸς τὰ ἐν Λιμένι κ[αὶ] Ἄλσει π·
Μεν]εστράτου τοῦ Βίωνος, γονῇ δὲ
Ἀθηναγόρου ἀγροὶ οἱ ἐν τῇ Ἀκτῇ σ·
Λ]ύσωνος τοῦ Ἀρτεμιδώρου ἀγροὶ
οἱ ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαίτῃ σκε·
Θ]εανοῦς τῆς Δαμασιστράτου τῇ ἐπι-
τροπίᾳ ὑπὲρ τοῦ παιδός, ὃν ἄξει [Θ]ρα-
συκλέων Συκαεὺς [κ]ατὰ τὰς δ[ι]α[θ]ήκας
αὐτοῦ ἀγρὸς ὁ ἐν Ῥίναις οε·
Μ]ητρίδος τῆς Δημητρίου παροίκου
ἀγ]ρὸς ὁ ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαίτῃ καὶ
ἐν Οἴ]ῳ τῷ Γραλλάδῃ μ (ἢ σ)·
Πυθο]κλεῦς τοῦ Ἀγαθίνου ἀγρὸς [ὁ
ἐπ]ὶ Περαίᾳ ριε·
Εὐ]μήλου τοῦ Μενίππου ἀγρὸς ὁ ἐν Λ(ΙΙ)
μητίδαις Λευκωνίοις, ὃν
δι]είλετο πρὸς τὸν ἀδελφόν, ρ·
Θ]εοδότου τοῦ Πυθοκλεῦς ἀγροὶ
καὶ ἀργοὶ τὰ ἐπὶ Περαίᾳ μ·

Μ]ενεκράτου τοῦ Μητροδώρου, τροφῇ
δὲ Μηνοφίλου ἀγρὸς
ὁ ἐν Εὐρυπυλίδαις ρκε·
Φιλώτου τοῦ Ἀπολλωνίδου κατὰ τὸ ἐπι-
βάλλον αὐτῷ μέρος ἀγρὸς ὁ ἐν [Οἴ]ῳ τῷ
Ἑρμαΐτῃ ὁ γενόμενος Πύρρου τοῦ Πύθω-
νος, ὃν ἔλαβεν διαιρούμενος
πρὸς τὸν ἀδελφόν, ρν·
Εὐζήλου τοῦ Εὐ(τ)ύχου, τροφῇ δὲ Ἱκεσίου
ἀγρὸς ὁ ἐν [Βαθεῖ(;) λι]μένι ρ·
Π]λιάδος τῆς Θεοδώρου ἀγροὶ πάντες
κ]αὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ πλὴν τοῦ
χ]ωρίου τοῦ γενομένου Βιτίννου ρν·
Διον]υσοδώρου το]ῦ Διονυσοδώ]ρου

Β'

ατη
ἀείδα]σμον ἀείδασμο[ν
τῶν χρημάτων, ὧν ἔδωκ]εν
βασιλεὺς Ἄττ[α]λος εἰς τὴν
τοῦ πυρὸς καῦσιν τὴν ἐν τ[ῷ
γυμνασίῳ.

Πάτρωνος τοῦ Πυθέρμου ἀγρὸς [καὶ ἀρ-
γὸς τὰ ἐν Κασθαναίᾳ τῇ Π[ο]λί[χνῃ
τὰ καλούμενα ἐν Νυκτει[...·
Θεοπρόπου τοῦ Βιτῶ ἀγροὶ καὶ ἀργ[οὶ τὰ
ἐν Βασιλέων οἴκοις καὶ Νοιν....
καὶ Κυβωνίδαις·
Ἀνδρώνακτος τοῦ [Κρ]ηνεῦς ἀ[γροὶ
καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ·
Ἡροφάντου τοῦ Θεοδότου, γονῇ δὲ Ἡρ[ο-
στράτου ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Ῥίναις
καὶ τὸ κεραμεῖον καὶ τὰ προσόντα [τῷ
κεραμείῳ καὶ τὰ προστεθέντα το[ύ ἢ τοῖς τό-
τοις κατὰ τὰς διαιρέσεις ἀπὸ τῶ[ν ἢ ποις

ἀγρῶν καὶ τῶν ἀργῶν τῶν ἐν Εὐ[ρυπυ-
λίδαις καὶ τόπος ὁ ἐνεργὸς ὁ ἐχό[μενος
τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἀ[γ]ορασθέντος παρὰ Π[ερι-
κλεῦς, ἐν ᾧ αἱ συκαῖ πε[φύ]κασιν, ὁ ἐν δ[εξι-
ᾷ [τῆ]ς ὁδοῦ τῆς [δ]ημοσίας τῆς παρ[ὰ τὸ
Ἑρμαῖον τῆς παραφερούσης εἰς Χα[λά-
ζους καὶ ὁ τόπος ὁ καλούμενος ἐν[ενή- ῞ ἢ ἐν τριά.
κοντα ὄρχων ὁ ἀγορασθεὶς παρὰ Περικλεῦς,
ἐν ᾧ πεφύτευται ἡ ἀττική·
Δει(ν)ο(μ)άχου τοῦ Λεωμέδοντος ἀγρό[ς καὶ
ἀργὸς ὁ ἐν Εὐρυ(πυ)λίδαις καὶ τἄλση [καὶ
ὁ τόπος ὁ παρὰ τὸ Μητρῷον καὶ τὸ Καβί[ριον
τὰ ἐν Καρίδαις, ἃ φέρει δασμὸν ἀείδ[ασ-
μον ἔτους ἑκάστου Φιλλίδαις
δραχμὰς τέσσαρας δ? ·
Φησίνου τοῦ Ζήνι[δ]ος ἀγρὸς καὶ ἀργὸ[ς]
καὶ κῆ[π]ος τὰ ἐγ Καυκάσοις, ἃ φέρει δ[ασ-
μὸν ἀείδ]ασμον ἔ[του]ς ἑκάστου Δοθι.
δαις Πρηξ. . . .ιδαις δραχμὰς τρεῖ[ς
[καὶ] χαλκοῦς ἐννέα·
Φ[ησί]νο[υ τοῦ Ζήνιδος ἀγρὸς καὶ ἀργὸς [καὶ
γεωρυχΙΕα καὶ δεξαμεναὶ τὰ ἐν Ἐρείθ[αις,
ἃ φέρει δασμὸν ἀείδασμον ἔτους ἑ[κάσ-
του ἱεροποιοῖς. . . . . . .νορος δ[ρα
?
χμ]ὰς τετ[ο]. . . .·

Πολλαὶ εἶνε καὶ αἱ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην σποράδην ἀνευρισκόμεναι σημειώσεις τοῦ πατρός μου, σημειώσεις ἱστορικαί, τοπωνυμικαὶ καὶ γραμματικαί. Πρὸς τούτοις πλεῖσται αἱ εἰς βιβλία καὶ ἐπιγραφὰς παραπομπαὶ πρὸς διευκρίνησιν τῶν ἐν αὐτῇ λεξικῶν χρήσεων ..ι τῶν περιστατικῶν αὐτῆς. Ἐγὼ οὐκ ἔχουσα πάσας τὰς σημειώσεις ὀφθαλμῶν καὶ σπεύδουσα δημοσιεύω ἐξ αὐτῶν μόνα τάδε·
ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκατέρας στήλης ἀπαντῶν ὄνομα τοῦ βασιλέως τάλου ποιεῖ αὐτὸν νὰ ὀνομάσῃ τὴν ἐπιγραφὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος

αὐτοῦ Ἐπιγραφὴν βασιλέως Ἀττάλου. Ἂν καὶ τὰ διὰ μικροτέρων γραμμάτων γεγραμμένα ἀναφέρωνται εἰς τὸν Ἄτταλον ἢ εἶνε ὅλως ξένα αὐτοῦ δὲν διευκρινεῖ ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ, ἃς νῦν ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἔν τινι τῶν σημειώσεων λέγει μόνα τάδε· «Ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Τέω, ἧς τὰ καθέκαστα καὶ τὰς συμπληρώσεις ἴδε ἐν Bull. d. Corr. hell. IV 113, μανθάνομεν, ὅτι Πολύθρους ὁ Ὀνησίμου ἐκληροδότησε δρ. 34,000, ἵνα γραμματοδιδάσκαλοι ἐπὶ τούτῳ κατ' ἐνιαυτὸν καθιστάμενοι δημοσίᾳ διδάσκωσι τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους. Ἴδε αὐτόθι καὶ τὰ καθ' ἡλικίαν καὶ τὰ ἔτη τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ μαθήματα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τῆς ἥβης ἐν τῷ γυμνασίῳ. Ἀρά γε ὅμοιόν τι καὶ ἐν Χίῳ ὁ Ἄτταλος; Χρόνος ἐπιγραφῆς ταύτης τὰ μέσα που τοῦ γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν στίχῳ 62 ἡ ἐξέτασις εἰς τὰ μαθήματα λέγεται ἀπόδειξις».—Βασιλέα δὲ Ἄτταλον εἰκάζει τὸν Α' (241-197 π. Χ.) καὶ χρόνον τῆς ἐπιγραφῆς τὸν μετὰ τὴν (239-236 π. Χ.) ἧτταν τῶν Γαλατῶν κατὰ τὰ Πολυβ. δ' 48,7 καὶ ε' 77. Ἴσως μάλιστα ἐγράφη ἐπικειμένου ἢ ἀρξαμένου τοῦ πρὸς τὸν Σέλευκον τὸν Γ' πολέμου. Τούτου ἕνεκα ἐγένετο ἴσως καὶ ἡ τῶν τειχῶν οἰκοδομία καὶ ἡ τοῦ Ἀττάλου δαπάνη.

Ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντῶσα πολλάκις λέξις ἀΕΙδασμος (οὕτως) εἶνε τῶν νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντωσῶν λέξεων, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ πρότερον ἀνευρεθεῖσα. Ὁ Haussoulier (Bull d. Corr. hell. 1873 σ. 249) ἐν ἐπιγραφῇ χιακῇ δημοσιευθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ, ἀναγινώσκει αἴδασμον, ὃ ἑρμηνεύει ἄδασμον, [ἀτελῆ], ὅλως ἐσφαλμένως. Εἶνε φανερόν, ὅτι ἡ λ. ἀναγνωστέα ἀΐδασμος=ἀείδασμος. Δηλοῖ δὲ οὕτω ἡ λέξις τὸν ἀεὶ δασμόν, ἤτοι δασμόν, τ. ἔ. φόρον, πρόσοδον, διαρκῆ καὶ ἀμετάβλητον.—Ἡ πρώτη λέξις τῶν ἐν τῇ προτέρᾳ στήλῃ διὰ μικροτέρων γραμμάτων γεγραμμένη εἶνε ἐλλιπής. Εἰκάζει, ὅτι εἶνε ἡ γενικὴ τοῦ ὀνόματος Τέλλις (Τέλλιδος). Σημειοῦται δὲ ἁπλῶς, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται καὶ ἐν ἄλλῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ, τῇ τοῦ Ναγοῦ, τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων.—Προσσημειοῦται, ὅτι καὶ ἐν τῷ 7 στίχῳ τῆς πρώτης στήλης καὶ κατωτέρω ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ ἐπιτροπΙα. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι ἐν Ditt. Syll. 510, 53 καὶ 432, 20 καὶ ἀλλαχοῦ ἀναγινώσκεται καὶ ὁ τύπος ἐπιτροπή (ὀρφανῶν).—Ὑπὲρ τοῦ παιδὸς τοῦ ἀχθησομένου ὑπὸ Πυθηΐδος καί: Τοῦ παιδός, ὃν ἄξει Θρασυκλέων. Τὸ ἄγειν ἐνταῦθα, λέγει, ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιμελεῖσθαι. Ἡ Πυθηῒς ὡς ἐπίτροπος

τοῦ ἀνηλίκου ἀδελφοῦ καὶ ὁ Θρασυκλέων ὡς κατὰ τὰς διαθήκας ἐπίτροπος τοῦ ἑτέρου παιδός, περὶ οὗ ὁ λόγος κατωτέρω, ἐπιμεληθήσονται αὐτῶν, ἐννοεῖται τρέφοντες καὶ παιδεύοντες αὐτούς. — Ἀξία παρατηρήσεως εἶνε ἡ φράσις ἀγρὸς καὶ ἀργός, καὶ κατωτέρω ἀγροὶ καὶ ἀργοί. Αὐτόδηλον, ὅτι ἀγρὸν μὲν λέγει τὸ καλλιεργούμενον ἢ κεκαλλιεργημένον, ἀργὸν δὲ τὸ ἀκαλλιέργητον καὶ ἀγεώργητον καὶ χέρσον. Τῷ ἀργὸς ἐναντίον εἶνε καὶ κάλλιστα ἑρμηνεύει τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τὸ κατωτέρω ἀπαντῶν ἐνεργὸς (Β´ 21). Πρβλ. καὶ Ξενοφ. Παιδ. Γ' β', 19: βούλοιο ἄν σοι τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν χώραν ἐνεργὸν γενέσθαι, καὶ Ε' δ', 25 καὶ Ἑλλ. Δ' δ', 1 καὶ παρ' ἄλλοις. Παραπέμπει δὲ περὶ τῆς λέξεως ἀργὸς εἰς τὸν Ἰσοκράτη, τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸν Θεόφραστον καὶ εἰς Ditt. Syll. 180, 9 (ἐπιγρ. Ἀττικῆς μετὰ τὸ 229 π. Χ.): «Τῆς χώρας διὰ τοὺς πολέμους ἀργοῦ καὶ ἀσπόρου οὔσης», καὶ «Αἴτιος ἐγένετο ἐξεργασθῆναι καὶ σπαρῆναι (τὴν χώραν)», καὶ CIA. II 600: «Τῆς δὲ ἀργοῦ ὀσπρεύσει, ὁπόταν βούληται (ὁ μισθωτής)».—Ἐν Ἄργει (Α´ 11). Παρατηρεῖ, ὅτι καὶ ἐν Χίῳ ὑπῆρχεν Ἄργος, ὡς ὑπῆρχε πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Νισύρῳ.—Γονῇ (Α' 14, Β' 15)=γένει, σπέρματι. Ἀπαντᾷ δὲ ἡ λέξις γονὴ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ σπέρματος, τοῦ γόνου καὶ παρὰ ποιηταῖς καὶ πεζογράφοις καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, καὶ δὴ καὶ χιακαῖς (CIG. ἀριθ. 2221). Τῷ γονῇ, ὡς παρατηρεῖ, ἀντιδιαιροῦνται τὸ τροφῇ (Α' 32 καὶ 40) καὶ τὸ καθ' ὑοθεσίαν (Ditt. S. 268, 218). Καὶ ἐκεῖνο μὲν λέγεται πάντως περὶ τοῦ φύσει, ταῦτα δὲ περὶ τοῦ ποιήσει γονέως. Πρβλ. τοὺς συνωνύμους ὅρους (Ditt. Syll. 699,34 καὶ 844,2 καὶ 865, 8) φύσει δὲ καὶ (CIA 66 καὶ 104 καὶ 118 καὶ 285 κτλ. καὶ Ditt. Syll. 394,5) γόνῳ δέ.

Οἶος, ὃ ἀναγινώσκεται ἐν τοῖς στίχοις 17, 23, 24 τῆς Α´ στήλης τῆς ἐπιγραφῆς, ἀπαντᾷ πολλαχοῦ ὡς ὄνομα τόπου. Εὕρηται συχνότερον κατ' οὐδέτερον (τὸ Οἶον) καὶ κατὰ θηλ. (Οἴη καὶ Ὄη) καὶ μόνον καὶ μετὰ προσδιορισμῶν ἐπιθ. ἢ κατὰ γεν.. Ὁ μέγας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους διδάσκαλος ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος κατάρχων τῶν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ φιλολογικῶν διατριβῶν διὰ πραγματείας θαυμασιωτάτης περὶ τοῦ μόνος καὶ τῶν αὐτῷ συνωνύμων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παραγώγων (Ἀθηνᾶς τόμ. Α´ 110) ἄριστα διηυκρίνησε καὶ τὰ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο. Παρ' Ἁρποκρατίωνι (ἐν λ. Οἶον) ἀναγινώ-

σκομεν: «Δῆμοί εἰσιν ἐν τῇ Ἀττικῇ διττοὶ οὐδετέρως λεγόμενοι, καλοῦνται δὲ Οἶον. Καλεῖσθαι δέ φησιν οὕτω Φιλόχορος ἐν τῇ γ' διὰ τὸ μηδαμῶς οἰκητὸν τόπον ἔχειν, ἀλλὰ μεμονῶσθαι». Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον δύο δῆμοι, Οἶον τὸ Δεκελεικόν, δῆμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, καὶ Οἶον τὸ Κεραμεικόν, δῆμος τῆς Λεοντίδος φυλῆς. Ὑπῆρχε δὲ Οἶον καὶ ἐν Λοκρίδι (Στράβ. α' 60) καὶ ἐν Τήνῳ Οἶον τὸ Ὑακυνθικὸν (Ross II 103) καὶ ἐν Λακωνικῇ (Ξενοφ. Ἑλλ. ϛ' ε' 24) καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ Κεραμεικὸν Οἶον ἐκαλεῖτο, ὡς φαίνεται, καὶ Λευκόνοιον. Πρβλ. Ἁρποκρ. ἐν λ. Λευκώνοιον: «Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Ἀφόβου Λευκόνοιον, δῆμος τῆς Λεοντίδος φυλῆς». Τοῦτο ὁ Κόβητος (Collect· Critica, σ. 179) γράφει Λευκὸν Οἶον, οὗ ὁ δημότης Λευκονοεὺς (παρ' Ἁρποκρατίωνι καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Ὄρν. 997) κατὰ τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ἔκπτωσιν τοῦ ἰῶτα. Ὁ αὐτὸς ἐπιφανέστατος κριτικὸς κατὰ τὰ Ἡρῳδ. Ἰλιακ. προσῳδ. (Ἰλ. Λ, 24): «Φημὶ δὲ διὰ τὸ Οἰός· οὕτω γὰρ λέγεται δῆμος παρ' Ἀθηναίοις κατ' ὀξεῖαν τάσιν» (πρβλ. καὶ Ἀρκάδ. Περὶ τόν. σ. 37, 14) καὶ Εὐσταθίου 828, 17: «Τὸ Οἰὸς δῆμος δέ ἐστιν Ἀττικῆς, ὀξυτόνως· οὐκ ἔχει σύμφωνον πρὸ τοῦ ΟΣ. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Οἰὸς ἔοικε καὶ Οἴη λέγεσθαι θηλυκῶς», γράφει ἐν Ξενοφ. Ἑλλ. ϛ' ε' 24 καὶ 25 Ἐν Οἰῷ τῆς Σκιρίτιδος καὶ Κατ' Οἰὸν τῆς Σκιρίτιδος. Παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκομεν οἶαι = κῶμαι. Φαίνεται, ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄστεα οἱ ἐπὶ μέρους δῆμοι, αἱ κῶμαι, τὰ χωρία ἢ αἱ κατ' ἀγροὺς συνοικίαι ἐκαλοῦντο παλαιότατα οἶα ἢ οἶοι ἢ οἶαι, κῶμαι, συνοικίαι, τοῦ ἄστεως κεχωρισμέναι, μεμονωμέναι φύσει τοῦ τόπου ἢ ἀποστάσει, τῶν ἐπιθέτων τούτων γενομένων διὰ τοῦτο οὐσιαστικῶν προσηγορικῶν, ὡς καὶ περὶ ἄλλα συνέβη πλεῖστα. Ἐντεῦθεν ἑρμηνεύεται καὶ ὁ ἐπὶ τῆς ληγούσης τόνος, ὑπὲρ οὗ, ὡς εἴδομεν, συνηγορεῖ ἡ παράδοσις. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἀντὶ τῶν προσηγορικῶν τούτων ἀντικατεστάθησαν ἄλλα οὐσιαστικὰ ἐν τῇ κοινῇ χρήσει καὶ διετηρήθησαν αὐτὰ μόνον ὡς κύρια ὀνόματα. Ὁ δημότης ἢ ὁ κάτοικος κατὰ τὸν Ξενοφ. Ἑλλ. ϛ', ε' 26, εἶνε Οἰάτης (ἐκ τοῦ Οἶα). Πρβλ. καὶ Böckh Addendis 2338 b. καὶ Pape Wört. d. Gr. Eingen. ἐν λ. Οἶον.—Ἐν τῇ χιακῇ ἐπιγραφῇ τῇ ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier, ἧς ἀνωτέρω μνημονεύομεν, ἀναγινώσκομεν: Ἐπιγνώμονας ... δὲ τὴν πόλιν καὶ τὴν ΟΙΗΝ, ὃ κάλλιστα ἑρμηνεύει

τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Μανθάνομεν δὲ ἐξ αὐτῆς ὅτι ἐλέγετο καὶ οἴη, καὶ ἐλαμβάνετο καὶ ὡς προσηγορικόν, ὡς ἐνταῦθα.—Καὶ ἡ λέξις Ἑρμαΐτης, ὡς φαίνεται, νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ. Πρβλ. ἀνάλογον τὸ Ἀθηναΐτης καὶ Συκαΐτης καὶ Ἡραΐτης. Φαίνεται δὲ οὖσα ἐνταῦθα ἡ λέξις ἀντὶ ἐπιθέτου, τοῦ ἑρμαϊκός (ἐκ τοῦ Ἑρμαίου), ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐνάρθρου ἐπιτάξεως αὐτοῦ. Πρβλ. καὶ τὰ ἀνωτέρω παρατεθημένα Οἶον τὸ Δεκελεικὸν καὶ Οἶον τὸ Κεραμεικόν, καὶ ὡς εἶνε ἡ φύσις πάντων τῶν ὀνομάτων τῶν δηλούντων τὸν κάτοικόν τινος. Ἐννοεῖται, ὅτι εὐκόλως τὰ ἐπίθετα ταῦτα μεταπίπτουσιν εἰς τὴν ἔννοιαν κυρίων ὀνομάτων διὰ τῆς παραλείψεως τῶν ὑπ' αὐτῶν προσδιοριζομένων, ἂν μὴ λέγωνται καὶ περὶ ἄλλων κυρίων ὀνομάτων.

Δαμασίστρατος (Α' 18) ἐκαλεῖτο, ὡς γνωστόν, καὶ ὁ τοῦ Θεοπόμπου πατὴρ (Παυσ. γ' 10, 3, ϛ', 18, 5 καὶ Σουίδας ἐν λ. Θεόπομπος Χῖος). Ἐνδέχεται καὶ ὁ ἐνταῦθα Δαμασίστρατος νὰ ἦτό τις τῶν ἀπογόνων ἐκείνου. Τοῦτο μόνον ὡς ἐνδεχόμενον ὑποδεικνύει· διότι πολλάκις κύριά τινα ὀνόματα γίνονται συνήθη τισὶ γένεσι, τῶν παίδων καὶ τῶν ἀπογόνων ὀνομαζομένων δι' αὐτῶν διὰ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς προγόνους, ἂν τύχωσι μάλιστα οὗτοι καὶ ἐπιφανεῖς. Ὁ τοῦ Θεοπόμπου πατήρ, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἔμπροσθεν σημειουμένης Β' ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καταφαίνεται, δὲν ἦτο καὶ ἄλλως τις τῶν ἀφανῶν ἐν Χίῳ. Γινώσκομεν δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Θεοπόμπου ἦτο τῶν ἐν Χίῳ πλουσιωτάτων καὶ δυνατωτάτων καὶ τὸ ὄνομα Δαμασίστρατος δὲν ἦτο τῶν ἄγαν τοῖς Ἕλλησιν ἐπιχωριαζόντων ὀνομάτων, ἀλλά πως τῶν σπανιωτέρων. Ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐν ἐρυθραϊκῇ ἐπιγραφῇ (Ditt. Syll. 600, 15 καὶ 16). Πολλὰ δὲ τῶν ὀνομάτων εἶχον κοινὰ οἱ Χῖοι καὶ οἱ Ἐρυθραῖοι, συγγενεῖς καὶ γείτονες ὑπάρχοντες.

Θρασυκλέων Συκαεύς (Α' 20). Ἡ λέξις Συκαεύς δηλοῖ πάντως τὸν δημότην ἢ τὸν κάτοικον δήμου, ἢ πολίσματος ἐν Χίῳ, καλουμένου Συκαί. Παρατηρεῖ μόνον, ὅτι ἐν Χίῳ ἀπὸ τῆς συκῆς ὀνομάζονται νῦν ἡ ἑτέρα τῶν κωμῶν τῆς Λαγκάδας, ἡ Συκιάδα, ἰ τὸ χωρίον Ἅγιος Γεώργιος ὁ Συκούσης. Τινὰ τῶν ἐν τῇ ἐπικφῇ τοπικῶν ὀνομάτων ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, κατὰ τὰ ΒΑ. τῆς ιου.—Ἐν Ῥίναις (Α' 21 καὶ Β' 16). Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωιυ τῶν Καρδαμύλων ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ῥίνα ὡς ὄνομα τόπου.

Σημειωτέον δέ, ὅτι παρατηρεῖται καὶ ὧδε, ὅτι προηγουμένων μὲν πλειόνων τοῦ ἑνὸς οὐσιαστικῶν ἀρσενικῶν, ἀψύχων, ἀκολουθεῖ σχεδὸν πάντοτε ὁ διορισμὸς δι' οὐδετέρου ἄρθρου κατὰ πληθυντικόν, οἷον Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 31), Ἀγροὶ πάντες καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Α' 43), Ἀγρὸς καὶ ἀργὸς τὰ ἐν Κασταναίᾳ (Β' 8), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Βασιλέων οἴκοις (Β' 11), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Β' 14), τὰ ἐν Ῥίναις (Β' 16), τὰ ἐγ Καυκάσοις (Β' 36), τὰ ἐν Ἐρείθαις (Β' 41), προηγουμένου δὲ οὐσιαστικοῦ ἀψύχου ἑνὸς ἀκολουθεῖ ὁ διορισμὸς δι' ἄρθρου ἀρσενικοῦ, οἷον: ἀγρὸς ὁ ἐν Ῥίναις (Α' 21), ἀγρὸς ὁ ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαΐτῃ (Α' 23), ἀγρὸς ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26). — Πυθοκλεῦς (Α' 25 καὶ 30) = Πυθοκλέους. Τὸ ὄνομα τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν συγχρόνῳ ἐρυθραϊκῇ ἐπιγραφῇ (Ditt. Syll. 600, 33 καὶ 35): Πυθοκλῆς Ἀκέστευ. Πρβλ. καὶ Β' 22 καὶ 27 Περικλεῦς. Περὶ δὲ τῆς εἰς ΕΥΣ συναιρέσεως τῆς γενικῆς τῶν εἰς κλῆς καὶ ἄλλων ληγόντων εἰς ης τριτοκλίτων κυρίων ὀνομάτων παραπέμπει εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Ἰάσου, ἐν Ditt. Syll. 96, 8, 12, 20, καὶ εἰς ἄλλην χιακὴν ἐπιγραφὴν ἐν GIG. 2214 καὶ Ditt. 524: Ἀγαθοκλῆς Ἀγαθοκλεῦς καὶ Ξένων Τιμοκλεῦς καὶ Τιμοκλῆς Τιμοκλεῦς, ἐν Ditt. 512, 87: Διοκλεῦς κτλ.. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο κατὰ συνήθειαν ἰωνικήν. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι ὑπῆρχε συνηθεστάτη ἡ συναίρεσις αὕτη. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἡ γενικὴ Ἰατροκλείους ἐν Ditt. 600, 40 καὶ Μενεκλείους καὶ Ἀγασικλείους καὶ Ἀριστοκλείους ἐν στίχ. 86 καὶ 99 τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς καὶ Ἀγαθοκλέους ἐν ψηφίσματι ἐρυθραϊκῷ, ὃ θὰ δημοσιεύσωμεν κατωτέρω, καὶ Ἱεροκλήους ἐν Ditt. 699,35 καὶ ἀλλαχοῦ. — Πρὸς τὸ Ἀγαθῖνος (Α' 25) πρβλ. τὸ ἐν Α' 7 καὶ 9 Σκυθῖνος καὶ τὸ ἐν Β' 35 καὶ 40 Φησῖνος.

Ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26 καὶ 31)· ὁ καταντικρὺ τῆς Περαίας. Περαίαν λέγει βεβαίως τὴν κατ' ἀντιπέρας τῆς Χίου Ἐρυθραίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἡ καταντικρὺ τῆς Χίου Ἐρυθραία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβληθῇ εἰς τὸν ὁρισμὸν ἑνὸς ἀγροῦ, πάντως θὰ δηλοῖ τὸ μέρος τῆς ἐρυθραϊκῆς χώρας, ὃ εἶνε ἐγγύτατον τῆς Χίου. Ἂν μὲν ὁ λόγος εἶνε ἐνταῦθα περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου, ὡς φαίνεται πιθανόν, Περαίαν λέγει τὴν χερσόνησον τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα εἶνε τὸ

ἀκρωτήριον Ἄργεννον, καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγρὸς ἔκειτο παρὰ τὸ καταντικρὺ αὐτῆς ἀκρωτήριον τῆς Χίου τὸ Ποσείδιον ἢ τὴν Πούνταν, ἂν δὲ περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΒΔ. τῆς Χίου, ὁ ἀγρὸς οὗτος ὑπῆρχε κατὰ τὸ ἀνατολικώτατον τῆς χώρας τῶν Καρδαμύλων, ἐν τόπῳ αὐτῆς, ἐν ᾧ πλησιάζει μάλιστα τῇ Χίῳ ἡ Ἐρυθραία.— Ὁ ἐν Λ( )μητίδαις (Α' 27-8). Ὁ μὲν πατήρ μου ἀνέγνω... μητίδαις, ἐγὼ δὲ Λ( )μητίδαις. Εἰκασίαν περὶ συμπληρώσεως τῆς λέξεως ἢ ἄλλην τινὰ παρατήρησιν περὶ αὐτῆς δὲν κατέλιπεν. Ἐγὼ εἰκάζω μὴ τὸ ὄνομα τοῦ γένους τούτου ἦτο Ἀδμητίδαι ἢ Λαμητίδαι. Ὀνόματα γενῶν, ἃ θὰ συνεκρότουν, ὡς φαίνεται, δήμους, μνημονεύονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ τάδε· Λ( )μητίδαι (Α' 27-28), Εὐρυπυλίδαι (Α' 34), Κυβωνίδαι (Β' 12), Καρίδαι (Β' 33), Φιλλίδαι (Β' 34), Δοθίδαι (Β' 37), Πρηξ....ίδαι (Β' 38).

Γένη ἄλλα χιακὰ καὶ ἄλλοθεν γνωστὰ ὑπάρχουσιν οἱ Ὁμηρίδαι, οἱ Κλυτίδαι, οἱ Τοττεῖδαι(;), οἱ Εὐάδαι, οἱ Δημογενίδαι, οἱ Θρακίδαι, οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι, οἱ Ἰσχυλίδαι καὶ ἄλλα. Τούτων τὸ μὲν Ὁμηρίδαι δὲν ἐδήλου, ὡς φαίνεται τὸ πιθανώτερον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γεγονότας, ἀλλὰ τοὺς διαδεξαμένους αὐτοῦ τὴν τέχνην. Κλυτίδαι δὲ ἀπὸ τοῦ Κλυτίου ἐκαλεῖτο περίφημον ἐν Ἤλιδι ἱεροσκόπων καὶ μάντεων γένος. Ἴσως μὲν τούτων τινὲς ἦλθον εἰς Χίον καὶ ἀπὸ τούτων ἐκλήθησαν οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι, ἴσως δέ, ὃ τὸ πιθανώτερον, ἐκλήθη μετωνυμικῶς καὶ τὸ ἐν Χίῳ γένος τῶν ἱεροσκόπων καὶ μάντεων Κλυτίδαι διὰ τὸ ὁμότεχνον τοῖς ἐν Ἤλιδι. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι γένος ἱερατικὸν δυνατώτατον. Πρβλ. ἐπιγρ. Κλυτιδῶν, ἐκδ. τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Σουρία, εἶτα δὲ ὑπὸ Haussoulier (Bull. d. Corr. hell., τόμ. γ', σ. 47), καὶ ἐπιγρ. Κλυτιδῶν ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier Bull. d. Corr. hell. 1879, σ. 242). Τὸ δὲ Τοττεῖδαι εἶνε εἰκασία καὶ οὐ λέξις, ὁλοσχερῶς ἀναγινωσκομένη. Διότι ἐν τῇ χιακῇ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier ἐν Bull. Corr. hell., ε' τεύχ. 1879, σ. 323, ὑπ' ἀριθμ. 9, ἀναγινώσκεται ΓΟΤΤΕΙ.... Τοῦτο ὁ μὲν Haussoulier συμπληροῖ Ποττειδᾶνι = Ποσειδῶνι, καὶ ἐκλαμβάνει τὴν ἐπιγραφὴν ἀναθηματικήν. Ποσειδῶνι Δημογενίδαι κτλ., ὁ δὲ Cauer ἀναγινώσκει ΑΠ' ΟΤΤΕΙΑΣ = ἀπ' ὀττείας. Πρβλ. τὰ ὀττεία-ὀσσεία, ὀττεύομαι-ὀσσεύομαι. Ἐπειδὴ τῇ λέξει ταύτῃ ἐφεξῆς ἀκολουθοῦσιν ὀνόματα

Σημειωτέον δέ, ὅτι παρατηρεῖται καὶ ὧδε, ὅτι προηγουμένων μὲν πλειόνων τοῦ ἑνὸς οὐσιαστικῶν ἀρσενικῶν, ἀψύχων, ἀκολουθεῖ σχεδὸν πάντοτε ὁ διορισμὸς δι' οὐδετέρου ἄρθρου κατὰ πληθυντικόν, οἷον Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 31), Ἀγροὶ πάντες καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Α' 43), Ἀγρὸς καὶ ἀργὸς τὰ ἐν Κασταναίᾳ (Β' 8), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Βασιλέων οἴκοις (Β' 11), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Β' 14), τὰ ἐν Ῥίναις (Β' 16), τὰ ἐγ Καυκάσοις (Β' 36), τὰ ἐν Ἐρείθαις (Β' 41), προηγουμένου δὲ οὐσιαστικοῦ ἀψύχου ἑνὸς ἀκολουθεῖ ὁ διορισμὸς δι' ἄρθρου ἀρσενικοῦ, οἷον: ἀγρὸς ὁ ἐν Ῥίναις (Α' 21), ἀγρὸς ὁ ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαΐτῃ (Α' 23), ἀγρὸς ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26). — Πυθοκλεῦς (Α' 25 καὶ 30) = Πυθοκλέους. Τὸ ὄνομα τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν συγχρόνῳ ἐρυθραϊκῇ ἐπιγραφῇ (Ditt. Syll. 600, 33 καὶ 35): Πυθοκλῆς Ἀκέστευ. Πρβλ. καὶ Β' 22 καὶ 27 Περικλεῦς. Περὶ δὲ τῆς εἰς ΕΥΣ συναιρέσεως τῆς γενικῆς τῶν εἰς κλῆς καὶ ἄλλων ληγόντων εἰς ης τριτοκλίτων κυρίων ὀνομάτων παραπέμπει εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Ἰάσου, ἐν Ditt. Syll. 96, 8, 12, 20, καὶ εἰς ἄλλην χιακὴν ἐπιγραφὴν ἐν GIG. 2214 καὶ Ditt. 524: Ἀγαθοκλῆς Ἀγαθοκλεῦς καὶ Ξένων Τιμοκλεῦς καὶ Τιμοκλῆς Τιμοκλεῦς, ἐν Ditt. 512, 87: Διοκλεῦς κτλ.. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο κατὰ συνήθειαν ἰωνικήν. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι ὑπῆρχε συνηθεστάτη ἡ συναίρεσις αὕτη. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἡ γενικὴ Ἰατροκλείους ἐν Ditt. 600, 40 καὶ Μενεκλείους καὶ Ἀγασικλείους καὶ Ἀριστοκλείους ἐν στίχ. 86 καὶ 99 τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς καὶ Ἀγαθοκλέους ἐν ψηφίσματι ἐρυθραϊκῷ, ὃ θὰ δημοσιεύσωμεν κατωτέρω, καὶ Ἱεροκλήους ἐν Ditt. 699,35 καὶ ἀλλαχοῦ.— Πρὸς τὸ Ἀγαθῖνος (Α' 25) πρβλ. τὸ ἐν Α' 7 καὶ 9 Σκυθῖνος καὶ τὸ ἐν Β' 35 καὶ 40 Φησῖνος.

Ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26 καὶ 31)· ὁ καταντικρὺ τῆς Περαίας. Περαίαν λέγει βεβαίως τὴν κατ' ἀντιπέρας τῆς Χίου Ἐρυθραίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἡ καταντικρὺ τῆς Χίου Ἐρυθραία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβληθῇ εἰς τὸν ὁρισμὸν ἑνὸς ἀγροῦ, πάντως θὰ δηλοῖ τὸ μέρος τῆς ἐρυθραϊκῆς χώρας, ὃ εἶνε ἐγγύτατον τῆς Χίου. Ἂν μὲν ὁ λόγος εἶνε ἐνταῦθα περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου, ὡς φαίνεται πιθανόν, Περαίαν λέγει τὴν χερσόνησον τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα εἶνε τὸ

ἀκρωτήριον Ἄργεννον, καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγρὸς ἔκειτο παρὰ τὸ καταντικρὺ αὐτῆς ἀκρωτήριον τῆς Χίου τὸ Ποσείδιον ἢ τὴν Πούνταν, ἂν δὲ περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΒΑ. τῆς Χίου, ὁ ἀγρὸς οὗτος ὑπῆρχε κατὰ τὸ ἀνατολικώτατον τῆς χώρας τῶν Καρδαμύλων, ἐν τόπῳ αὐτῆς, ἐν ᾧ πλησιάζει μάλιστα τῇ Χίῳ ἡ Ἐρυθραία.— Ὁ ἐν Λ( )μπτίδαις (Α' 27-8). Ὁ μὲν πατήρ μου ἀνέγνω... μπτίδαις, ἐγὼ δὲ Λ( )μπτίδαις. Εἰκασίαν περὶ συμπληρώσεως τῆς λέξεως ἢ ἄλλην τινὰ παρατήρησιν περὶ αὐτῆς δὲν κατέλιπεν. Ἐγὼ εἰκάζω μὴ τὸ ὄνομα τοῦ γένους τούτου ἦτο Ἀδμπτίδαι ἢ Λαμπτίδαι. Ὀνόματα γενῶν, ἃ θὰ συνεκρότουν, ὡς φαίνεται, δήμους, μνημονεύονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ τάδε· Λ( )μπτίδαι (Α' 27-28), Εὐρυπυλίδαι (Α' 34), Κυδωνίδαι (Β' 12), Καρίδαι (Β' 33), Φιλλίδαι (Β' 34), Δοθίδαι (Β' 37), Πρηξ....ίδαι (Β' 38).

Γένη ἄλλα χιακὰ καὶ ἄλλοθεν γνωστὰ ὑπάρχουσιν οἱ Ὁμηρίδαι, οἱ Κλυτίδαι, οἱ Τοττεῖδαι(;), οἱ Εὐάδαι, οἱ Δημογενίδαι, οἱ Θρακίδαι, οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι, οἱ Ἰσχυλίδαι καὶ ἄλλα. Τούτων τὸ μὲν Ὁμηρίδαι δὲν ἐδήλου, ὡς φαίνεται τὸ πιθανώτερον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γεγονότας, ἀλλὰ τοὺς διαδεξαμένους αὐτοῦ τὴν τέχνην. Κλυτίδαι δὲ ἀπὸ τοῦ Κλυτίου ἐκαλεῖτο περίφημον ἐν Ἤλιδι ἱεροσκόπων καὶ μάντεων γένος. Ἴσως μὲν τούτων τινὲς ἦλθον εἰς Χίον καὶ ἀπὸ τούτων ἐκλήθησαν οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι, ἴσως δέ, ὃ τὸ πιθανώτερον, ἐκλήθη μετωνυμικῶς καὶ τὸ ἐν Χίῳ γένος τῶν ἱεροσκόπων καὶ μάντεων Κλυτίδαι διὰ τὸ ὁμότεχνον τοῖς ἐν Ἤλιδι. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι γένος ἱερατικὸν δυνατώτατον. Πρβλ. ἐπιγρ. Κλυτιδῶν, ἐκδ. τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Σουρία, εἶτα δὲ ὑπὸ Haussoulier (Bull. d. Corr. hell., τόμ. γ', σ. 47), καὶ ἐπιγρ. Κλυτιδῶν ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier Bull. d. Corr. hell. 1879, σ. 242). Τὸ δὲ Τοττεῖδαι εἶνε εἰκασία καὶ οὐ λέξις, ὁλοσχερῶς ἀναγινωσκομένη. Διότι ἐν τῇ χιακῇ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier ἐν Bull. Corr. hell., ε' τεύχ. 1879, σ. 323, ὑπ' ἀριθμ. 9, ἀναγινώσκεται ΓΟΤΤΕΙ.... Τοῦτο ὁ μὲν Haussoulier συμπληροῖ Ποττειδᾶνι = Ποσειδῶνι, καὶ ἐκλαμβάνει τὴν ἐπιγραφὴν ἀναθηματικήν. Ποσειδῶνι Δημογενίδαι κτλ., ὁ δὲ Cauer ἀναγινώσκει ΑΠ' ΟΤΤΕΙΑΣ = ἀπ' ὀττείας. Πρβλ. τὰ ὀττεία-ὀσσεία, ὀττεύομαι-ὀσσεύομαι. Ἐπειδὴ τῇ λέξει ταύτῃ ἐφεξῆς ἀκολουθοῦσιν ὀνόματα

γενῶν, Δημογενίδαι, Θρᾳκίδαι κτλ., εἶνε ἐνδεχόμενον ἡ ἐλλιπῶς ἀναγινωσκομένη λέξις νὰ εἶνε ὄνομα γένους τινός, οἷα εἶνε τἀκόλουθα καὶ οἷα οὐκ ὀλίγα ἀνευρίσκονται ἐν ταῖς χιακαῖς ἐπιγραφαῖς. Σημειωτέον δέ, ὅτι διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τῶν γενῶν δηλοῦνται πολλάκις, ὡς φαίνεται, ἐν Χίῳ καὶ ὁμώνυμοι δῆμοι. Τὸ ὄνομα τῶν Εὐαδῶν οὐχ ὡς ὄνομα γένους καὶ δὴ καὶ δήμου ἀναγινώσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ, ἐκδ. τὸ πρῶτον ἐν Ἀμαλθείᾳ 2555 καὶ ἐν Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ Εὐαγγ. Σχολῆς, περιόδ. β', ἔτους α', 1875-1876, ὑπ' ἀριθμ. ρνγ', σ. 37 κέξ. καὶ εἶτα ἐν τῷ Παρνασσῷ (τόμ. Β', τεύχ. β', σ. 134-141, 1878) καὶ ὑπὸ Cauer, Delect. Inscript. Gr. σ. 325-326. Οἱ δὲ Δημογενίδαι καὶ οἱ Θρᾳκίδαι ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειωθείσῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται καὶ τὸ Τοττεῖδαι. Οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι καὶ οἱ Ἰσχυλίδαι φέρονται ἐν χιακῇ ἐπιγραφῇ ἀνεκδότῳ, ὑπαρχούσῃ ἐν τῷ χωρίῳ Βερβεράτῳ, ἣν κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν. Εἶνε δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη χορηγική, ὥσπερ φαίνεται οὖσα καὶ ἡ ἐκ Δωτίων ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Haussoullier, καὶ ὡς εἶνε καὶ ἄλλη χιακὴ ἐπιγραφή, παραπλησία, ἣν ὡσαύτως κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν.

Ἐν Λ( )μητίδαις Λευκωνίοις (Α'27-8). Οὕτω νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Πῶς ὁ πατήρ μου ἀνέγνω ἴδε ἀνωτέρω. Περὶ τούτου σημειώσεις αὐτοῦ μέχρι τοῦδε οὐχ εὗρον. Τὸ δεύτερον ὄνομα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι (Θουκ. Η' 24, Πλουτ. Γυν. Ἀρετ. 3, Πολυαίν. 8, 66) Λευκωνία καὶ Λευκώνιον, ὧν ὁ κάτοικος ἐλέγετο Λευκωνιεύς. Ἡ πόλις ἢ τὸ πολισμάτιον Λευκωνία ἢ Λευκώνιον ἔκειτο πάντως ἔνθα νῦν ὁ ἐν Χίῳ τόπος Λευκωνιά, παρὰ τὸ νῦν Κοντάριον, ὅπου σῴζονται ἔτι ἴχνη λιμένος καὶ πόλεως ἴσως. Τὸ ὄνομα προῆλθε βεβαίως ἐκ τοῦ χρώματος τῆς γῆς τῆς Χίου τῆς καταντικρὺ τῆς Περαίας (Α' 26 καὶ 31), χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα τὸ Ἄργεννον, ὃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὕτως ἐκλήθη. Πᾶσα δὲ ἡ ἐνταῦθα γῆ τῆς Χίου εἶνε λευκὴ καὶ καλεῖται νῦν Ἄσπρα χώματα καὶ διακρίνεται οὕτω τῆς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐν τῷ δυτικῷ τῆς Χίου, ἥτις διὰ τὸ ἐρυθρίζον τοῦ ἐδάφους καλεῖται νῦν τὰ Κόκκινα χώματα. Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ φερόμενον κατὰ πληθυντικὸ Λευκώνια (Λευκωνίοις) εἶνε τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἂν μὴ ἐκληφθῇ ὡ

ὄνομα τῆς περιχώρου τοῦ Λευκωνίου ἤ, ὡς δηλοῦν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ θὰ εἶνε Λευκώνιοι.

Ὃν διείλετο πρὸς τὸν ἀδελφὸν (Α' 28). Σημειοῦται τὴν φράσιν ταύτην ὡς ἀξίαν παρατηρήσεως. Πρβλ. καὶ Α' 36-39: Ἀγρός..., ὃν ἔλαβεν διαιρούμενος πρὸς τὸν ἀδελφόν.— Αἱ γεν. Μενεκράτου ἀντὶ Μενεκράτους, Πολυκράτου (Ditt. 638, 19) ἀντὶ Πολυκράτους, Τιμοκράτου (Ditt. 588, 55) ἀντὶ Τιμοκράτους, Ἀριστοκράτου (Ditt. 988, 102) ἀντὶ Ἀριστοκράτους, (Πρβλ. καὶ Νεοκύδου (Ditt. 261, 75), Φιλογένου (Ditt. 467, 5), Θεοφάνου (Ditt. 525, 16, 21, 28), Ἀντιφάνου (Ditt. 520, 24)), καὶ ἄλλαι πλεῖσται δὲν ἦσαν σπάνιαι ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος. Ἐν χιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα παραδείγματα. Ἡ ἑτεροκλισία αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀνεφάνη ἐν τῇ ἐν. αἰτ., ὡς γνωστόν, εἶτα δὲ ἐκ τῆς αἰτ. καὶ εἰς ἄλλας πτώσεις, σχηματιζομένων αὐτῶν ὥσπερ τὰ πρωτόκλιτα.—Κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος (Α' 35-6). Ἡ φράσις δὲν εἶνε ἄγνωστος ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου (δ' 23 καὶ 115, β' 180), τοῦ Δημοσθένους (312, 2 καὶ 317, 1), τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτικ. α' 13, 7, β' 3, 4, γ' 6, 3), τοῦ Πολυβίου (ιη' 341), τοῦ Διοδώρου (ιδ' 17), τοῦ Τωβὶτ (ϛ' 11) καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου (Λουκ. ιε' 12). Δηλοῖ δὲ τὸ ἐκ τῆς διαιρέσεως ἀνῆκον αὐτῷ, τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μερίδιον ἐκ τῆς κληρονομίας.

Ἐν Α' 41 ἀναγινώσκομεν Ἀγρὸς ὁ ἐν.... Λιμένι. Μεταξὺ τῆς προθ. ἐν καὶ τῆς λέξεως Λιμένι ὑπάρχει πάντως χάσμα. Ἐνταῦθα θὰ ὑπῆρχε βεβαίως λέξις διορίζουσα τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λιμένα. Τίς ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰκάσῃ τις ἀσφαλῶς. Δύναταί τις δ' ὅμως νὰ διακρίνῃ τὴν θέσιν πέντε ἢ ἓξ γραμμάτων, ἣν συνεπλήρωσα ἐγὼ διὰ τοῦ Μεγάλῳ ἢ Βαθεῖ κατ' εἰκασίαν τινά, ἴσως οὐκ ἀδόκιμον. Κατὰ Στράβωνα αἱ Φάναι ἦσαν λιμὴν βαθύς. Παρ' Αἰλιανῷ (Ζῴ. Ἰδ. 12, 30) μνημονεύεται ἐν Χίῳ Γερόντων λιμήν. Περὶ τούτου εἶνε ἐνταῦθα ὁ λόγος; Περὶ λιμένος τινὸς ἐπικαλουμένου Μεγάλου ἢ Καλοῦ ἢ ἄλλου τοιούτου εἶνε ὁ λόγος; Ἐπειδὴ καὶ πρότερον γίνεται λόγος περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς νήσου (Λευκωνίων, τῶν ἐπὶ Ἱεραίᾳ, τῶν ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαίτῃ) καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὡσαύτως εἶνε λόγος περὶ τόπων ἐνταῦθα τῆς νήσου κειμένων (τῶν ἐν Δωτίῳ), εἰκάζομεν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λιμὴν ὑπῆρχεν ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ καὶ

γενῶν, Δημογενίδαι, Θρᾳκίδαι κτλ., εἶνε ἐνδεχόμενον ἡ ἐλλιπῶς ἀναγινωσκομένη λέξις νὰ εἶνε ὄνομα γένους τινός, οἷα εἶνε τἀκόλουθα καὶ οἷα οὐκ ὀλίγα ἀνευρίσκονται ἐν ταῖς χιακαῖς ἐπιγραφαῖς. Σημειωτέον δέ, ὅτι διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τῶν γενῶν δηλοῦνται πολλάκις, ὡς φαίνεται, ἐν Χίῳ καὶ ὁμώνυμοι δῆμοι. Τὸ ὄνομα τῶν Εὐαδῶν οὐχ ὡς ὄνομα γένους καὶ δὴ καὶ δήμου ἀναγινώσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ, ἐκδ. τὸ πρῶτον ἐν Ἀμαλθείᾳ 2555 καὶ ἐν Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ Εὐαγγ. Σχολῆς, περιόδ. β', ἔτους α', 1875-1876, ὑπ' ἀριθμ. ρνγ', σ. 37 κἑξ. καὶ εἶτα ἐν τῷ Παρνασσῷ (τόμ. Β', τεύχ. β', σ. 134-141, 1878) καὶ ὑπὸ Cauer, Delect. Inscript. Gr. σ. 325-326. Οἱ δὲ Δημογενίδαι καὶ οἱ Θρᾳκίδαι ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειωθείσῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται καὶ τὸ Τοττεῖδαι. Οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι καὶ οἱ Ἰσχυλίδαι φέρονται ἐν χιακῇ ἐπιγραφῇ ἀνεκδότῳ, ὑπαρχούσῃ ἐν τῷ χωρίῳ Βερβεράτῳ, ἣν κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν. Εἶνε δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη χορηγική, ὥσπερ φαίνεται οὖσα καὶ ἡ ἐκ Δωτίων ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Haussoullier, καὶ ὡς εἶνε καὶ ἄλλη χιακὴ ἐπιγραφή, παραπλησία, ἣν ὡσαύτως κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν.

Ἐν Λ( )μπτίδαις Λευκωνίοις (Α'27-8). Οὕτω νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Πῶς ὁ πατήρ μου ἀνέγνω ἴδε ἀνωτέρω. Περὶ τούτου σημειώσεις αὐτοῦ μέχρι τοῦδε οὐχ εὗρον. Τὸ δεύτερον ὄνομα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι (Θουκ. Η' 24, Πλουτ. Γυν. Ἀρετ. 3, Πολυαίν. 8, 66) Λευκωνία καὶ Λευκώνιον, ὧν ὁ κάτοικος ἐλέγετο Λευκωνιεύς. Ἡ πόλις ἢ τὸ πολισμάτιον Λευκωνία ἢ Λευκώνιον ἔκειτο πάντως ἔνθα νῦν ὁ ἐν Χίῳ τόπος Λευκωνιά, παρὰ τὸ νῦν Κοντάριον, ὅπου σῴζονται ἔτι ἴχνη λιμένος καὶ πόλεως ἴσως. Τὸ ὄνομα προῆλθε βεβαίως ἐκ τοῦ χρώματος τῆς γῆς τῆς Χίου τῆς καταντικρὺ τῆς Περαίας (Α' 26 καὶ 31), χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα τὸ Ἄργεννον, ὃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὕτως ἐκλήθη. Πᾶσα δὲ ἡ ἐνταῦθα γῆ τῆς Χίου εἶνε λευκὴ καὶ καλεῖται νῦν Ἄσπρα χώματα καὶ διακρίνεται οὕτω τῆς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐν τῷ δυτικῷ τῆς Χίου, ἥτις διὰ τὸ ἐρυθρίζον τοῦ ἐδάφους καλεῖται νῦν τὰ Κόκκιν χώματα. Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ φερόμενον κατὰ πληθυντικὸ Λευκώνια (Λευκωνίοις) εἶνε τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἂν μὴ ἐκληφθῇ ὡ

ὄνομα τῆς περιχώρου τοῦ Λευκωνίου ἤ, ὡς δηλοῦν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὅτε ἡ ὀνομαστικὴ θὰ εἶνε Λευκώνιοι.

Ὃν διείλετο πρὸς τὸν ἀδελφὸν (Α΄ 28). Σημειοῦται τὴν φράσιν ταύτην ὡς ἀξίαν παρατηρήσεως. Πρβλ. καὶ Α΄ 36-39: Ἀγρός..., ὃν ἔλαβεν διαιρούμενος πρὸς τὸν ἀδελφόν.— Αἱ γεν. Μενεκράτου ἀντὶ Μενεκράτους, Πολυκράτου (Ditt. 638, 19) ἀντὶ Πολυκράτους, Τιμοκράτου (Ditt. 588, 55) ἀντὶ Τιμοκράτους, Ἀριστοκράτου (Ditt. 988, 102) ἀντὶ Ἀριστοκράτους, (Πρβλ. καὶ Νεοκύδου (Ditt. 261, 75), Φιλογένου (Ditt. 467, 5), Θεοφάνου (Ditt. 525, 16, 21, 28), Ἀντιφάνου (Ditt. 520, 24)), καὶ ἄλλαι πλεῖσται δὲν ἦσαν σπάνιαι ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπὸ τοῦ γ΄ αἰῶνος. Ἐν χιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα παραδείγματα. Ἡ ἑτεροκλισία αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀνεφάνη ἐν τῇ ἐν. αἰτ., ὡς γνωστόν, εἶτα δὲ ἐκ τῆς αἰτ. καὶ εἰς ἄλλας πτώσεις, σχηματιζομένων αὐτῶν ὥσπερ τὰ πρωτόκλιτα.—Κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος (Α΄ 35-6). Ἡ φράσις δὲν εἶνε ἄγνωστος ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου (δ΄ 23 καὶ 115, β΄ 180), τοῦ Δημοσθένους (312, 2 καὶ 317, 1), τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτικ. α΄ 13, 7, β΄ 3, 4, γ΄ 6, 3), τοῦ Πολυβίου (ιη΄ 341), τοῦ Διοδώρου (ιδ΄ 17), τοῦ Τωβὶτ (ϛ΄ 11) καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου (Λουκ. ιε΄ 12). Δηλοῖ δὲ τὸ ἐκ τῆς διαιρέσεως ἀνῆκον αὐτῷ, τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μερίδιον ἐκ τῆς κληρονομίας.

Ἐν Α΄ 41 ἀναγινώσκομεν Ἀγρὸς ὁ ἐν.... Λιμένι. Μεταξὺ τῆς προθ. ἐν καὶ τῆς λέξεως Λιμένι ὑπάρχει πάντως χάσμα. Ἐνταῦθα θὰ ὑπῆρχε βεβαίως λέξις διορίζουσα τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λιμένα. Τίς ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰκάσῃ τις ἀσφαλῶς. Δύναταί τις δ᾿ ὅμως νὰ διακρίνῃ τὴν θέσιν πέντε ἢ ἓξ γραμμάτων, ἣν συνεπλήρωσα ἐγὼ διὰ τοῦ Μεγάλῳ ἢ Βαθεῖ κατ᾿ εἰκασίαν τινά, ἴσως οὐκ ἀβάσιμον. Κατὰ Στράβωνα αἱ Φάναι ἦσαν λιμὴν βαθύς. Παρ᾿ Αἰλιανῷ (Ζῴ. Ἰδ. 12, 30) μνημονεύεται ἐν Χίῳ Γερόντων λιμήν. Περὶ τούτου εἶνε ἐνταῦθα ὁ λόγος; Περὶ λιμένος τινὸς ἐπικαλουμένου Μεγάλου ἢ Καλοῦ ἢ ἄλλου τοιούτου εἶνε ὁ λόγος; Ἐπειδὴ καὶ πρότερον γίνεται λόγος ιρὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς νήσου (Λευκωνίων, τῶν ἐπὶ ϵραίᾳ, τῶν ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαίτῃ) καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὡσαύτως εἶνε λόγος περὶ τόπων ἐνταῦθα τῆς νήσου κειμένων (τῶν ἐν Δωτίῳ), εἰκά-϶μεν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λιμὴν ὑπῆρχεν ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ καὶ

Σημειωτέον δέ, ὅτι παρατηρεῖται καὶ ὧδε, ὅτι προηγουμένων μὲν πλειόνων τοῦ ἑνὸς οὐσιαστικῶν ἀρσενικῶν, ἀψύχων, ἀκολουθεῖ σχεδὸν πάντοτε ὁ διορισμὸς δι' οὐδετέρου ἄρθρου κατὰ πληθυντικόν, οἷον Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 31), Ἀγροὶ πάντες καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Α' 43), Ἀγρὸς καὶ ἀργὸς τὰ ἐν Κασταναίᾳ (Β' 8), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Βασιλέων οἴκοις (Β' 11), Ἀγροὶ καὶ ἀργοὶ τὰ ἐν Δωτίῳ (Β' 14), τὰ ἐν Ῥίναις (Β' 16), τὰ ἐγ Καυκάσοις (Β' 36), τὰ ἐν Ἐρείθαις (Β' 41), προηγουμένου δὲ οὐσιαστικοῦ ἀψύχου ἑνὸς ἀκολουθεῖ ὁ διορισμὸς δι' ἄρθρου ἀρσενικοῦ, οἷον: ἀγρὸς ὁ ἐν Ῥίναις (Α' 21), ἀγρὸς ὁ ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαΐτῃ (Α' 23), ἀγρὸς ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26). — Πυθοκλεῦς (Α' 25 καὶ 30) = Πυθοκλέους. Τὸ ὄνομα τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν συγχρόνῳ ἐρυθραϊκῇ ἐπιγραφῇ (Ditt. Syll. 600, 33 καὶ 35): Πυθοκλῆς Ἀκέστευ. Πρβλ. καὶ Β' 22 καὶ 27 Περικλεῦς. Περὶ δὲ τῆς εἰς ΕΥΣ συναιρέσεως τῆς γενικῆς τῶν εἰς κλῆς καὶ ἄλλων ληγόντων εἰς ης τριτοκλίτων κυρίων ὀνομάτων παραπέμπει εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Ἰάσου, ἐν Ditt. Syll. 96, 8, 12, 20, καὶ εἰς ἄλλην χιακὴν ἐπιγραφὴν ἐν CIG. 2214 καὶ Ditt. 524: Ἀγαθοκλῆς Ἀγαθοκλεῦς καὶ Ξένων Τιμοκλεῦς καὶ Τιμοκλῆς Τιμοκλεῦς, ἐν Ditt. 512, 87: Διοκλεῦς κτλ.. Τοῦτο δὲ ἐγίνετο κατὰ συνήθειαν ἰωνικήν. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι ὑπῆρχε συνηθεστάτη ἡ συναίρεσις αὕτη. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ ἡ γενικὴ Ἰατροκλείους ἐν Ditt. 600, 40 καὶ Μενεκλείους καὶ Ἀγασικλείους καὶ Ἀριστοκλείους ἐν στίχ. 86 καὶ 99 τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς καὶ Ἀγαθοκλέους ἐν ψηφίσματι ἐρυθραϊκῷ, ὃ θὰ δημοσιεύσωμεν κατωτέρω, καὶ Ἱεροκλήους ἐν Ditt. 699,35 καὶ ἀλλαχοῦ. — Πρὸς τὸ Ἀγαθῖνος (Α' 25) πρβλ. τὸ ἐν Α' 7 καὶ 9 Σκυθῖνος καὶ τὸ ἐν Β' 35 καὶ 40 Φησῖνος.

Ὁ ἐπὶ Περαίᾳ (Α' 26 καὶ 31)· ὁ καταντικρὺ τῆς Περαίας. Περαίαν λέγει βεβαίως τὴν κατ' ἀντιπέρας τῆς Χίου Ἐρυθραίαν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἡ καταντικρὺ τῆς Χίου Ἐρυθραία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβληθῇ εἰς τὸν ὁρισμὸν ἑνὸς ἀγροῦ, πάντως θὰ δηλοῖ τὸ μέρος τῆς ἐρυθραϊκῆς χώρας, ὃ εἶνε ἐγγύτατον τῆς Χίου. Ἂν μὲν ὁ λόγος εἶνε ἐνταῦθα περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου, ὡς φαίνεται πιθανόν, Περαίαν λέγει τὴν χερσόνησον τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα εἶνε τὸ

ἀκρωτήριον Ἄργεννον, καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγρὸς ἔκειτο παρὰ τὸ καταντικρὺ αὐτῆς ἀκρωτήριον τῆς Χίου τὸ Ποσείδιον ἢ τὴν Πούνταν, ἂν δὲ περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΒΑ. τῆς Χίου, ὁ ἀγρὸς οὗτος ὑπῆρχε κατὰ τὸ ἀνατολικώτατον τῆς χώρας τῶν Καρδαμύλων, ἐν τόπῳ αὐτῆς, ἐν ᾧ πλησιάζει μάλιστα τῇ Χίῳ ἡ Ἐρυθραία.— Ὁ ἐν Λ( )μητίδαις (Α' 27-8). Ὁ μὲν πατήρ μου ἀνέγνω... μητίδαις, ἐγὼ δὲ Λ( )μητίδαις. Εἰκασίαν περὶ συμπληρώσεως τῆς λέξεως ἢ ἄλλην τινὰ παρατήρησιν περὶ αὐτῆς δὲν κατέλιπεν. Ἐγὼ εἰκάζω μὴ τὸ ὄνομα τοῦ γένους τούτου ἦτο Ἀδμητίδαι ἢ Λαμητίδαι. Ὀνόματα γενῶν, ἃ θὰ συνεκρότουν, ὡς φαίνεται, δήμους, μνημονεύονται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ τάδε· Λ( )μητίδαι (Α' 27-28), Εὐρυπυλίδαι (Α' 34), Κυδωνίδαι (Β' 12), Καρίδαι (Β' 33), Φιλλίδαι (Β' 34), Δοθίδαι (Β' 37), Πρηξ....ίδαι (Β' 38).

Γένη ἄλλα χιακὰ καὶ ἄλλοθεν γνωστὰ ὑπάρχουσιν οἱ Ὁμηρίδαι, οἱ Κλυτίδαι, οἱ Τοττεῖδαι(;), οἱ Εὐάδαι, οἱ Δημογενίδαι, οἱ Θρακίδαι, οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι, οἱ Ἰσχυλίδαι καὶ ἄλλα. Τούτων τὸ μὲν Ὁμηρίδαι δὲν ἐδήλου, ὡς φαίνεται τὸ πιθανώτερον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γεγονότας, ἀλλὰ τοὺς διαδεξαμένους αὐτοῦ τὴν τέχνην. Κλυτίδαι δὲ ἀπὸ τοῦ Κλυτίου ἐκαλεῖτο περίφημον ἐν Ἤλιδι ἱεροσκόπων καὶ μάντεων γένος. Ἴσως μὲν τούτων τινὲς ἦλθον εἰς Χίον καὶ ἀπὸ τούτων ἐκλήθησαν οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι, ἴσως δέ, ὃ τὸ πιθανώτερον, ἐκλήθη μετωνυμικῶς καὶ τὸ ἐν Χίῳ γένος τῶν ἱεροσκόπων καὶ μάντεων Κλυτίδαι διὰ τὸ ὁμότεχνον τοῖς ἐν Ἤλιδι. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἐν Χίῳ Κλυτίδαι γένος ἱερατικὸν δυνατώτατον. Πρβλ. ἐπιγρ. Κλυτιδῶν, ἐκδ. τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Σουρία, εἶτα δὲ ὑπὸ Haussoulier (Bull. d. Corr. hell., τόμ. γ', σ. 47), καὶ ἐπιγρ. Κλυτιδῶν ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier Bull. d. Corr. hell. 1879, σ. 242). Τὸ δὲ Τοττεῖδαι εἶνε εἰκασία καὶ οὐ λέξις, ὁλοσχερῶς ἀναγινωσκομένη. Διότι ἐν τῇ χιακῇ ἐπιγραφῇ, τῇ ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier ἐν Bull. Corr. hell., ς' τεύχ. 1879, σ. 323, ὑπ' ἀριθμ. 9, ἀναγινώσκεται ΓΟΤΤΕΙ.... Τοῦτο ὁ μὲν Haussoulier συμπληροῖ Ποττειδᾶνι = Ποσειδῶνι, καὶ ἐκλαμβάνει τὴν ἐπιγραφὴν ἀναθηματικήν. Ποσειδῶνι Δημογενίδαι κτλ., ὁ δὲ Cauer ἀναγινώσκει ΑΠ'ΟΤΤΕΙΑΣ = ἀπ' ὀττείας. Πρβλ. τὰ ὀττεία-ὀσσεία, ὀττεύομαι-ὀσσεύομαι. Ἐπειδὴ τῇ λέξει ταύτῃ ἐφεξῆς ἀκολουθοῦσιν ὀνόματα

γενῶν, Δημογενίδαι, Θρᾳκίδαι κτλ., εἶνε ἐνδεχόμενον ἢ ἐλλιπῶς ἀναγινωσκομένη λέξις νὰ εἶνε ὄνομα γένους τινός, οἷα εἶνε τἀκόλουθα καὶ οἷα οὐκ ὀλίγα ἀνευρίσκονται ἐν ταῖς χιακαῖς ἐπιγραφαῖς. Σημειωτέον δέ, ὅτι διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τῶν γενῶν δηλοῦνται πολλάκις, ὡς φαίνεται, ἐν Χίῳ καὶ ὁμώνυμοι δῆμοι. Τὸ ὄνομα τῶν Εὐαδῶν οὐχ ὡς ὄνομα γένους καὶ δὴ καὶ δήμου ἀναγινώσκομεν ἐν ἐπιγραφῇ, ἐκδ. τὸ πρῶτον ἐν Ἀμαλθείᾳ 2555 καὶ ἐν Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ Εὐαγγ. Σχολῆς, περιόδ. β', ἔτους α', 1875-1876, ὑπ' ἀριθμ. ρνγ', σ. 37 κέξ. καὶ εἶτα ἐν τῷ Παρνασσῷ (τόμ. Β', τεύχ. β', σ. 134-141, 1878) καὶ ὑπὸ Cauer, Delect. Inscript. Gr. σ. 325-326. Οἱ δὲ Δημογενίδαι καὶ οἱ Θρᾳκίδαι ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ σημειωθείσῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται καὶ τὸ Τοττεῖδαι. Οἱ Κυδνίδαι ἢ Κυλλίδαι καὶ οἱ Ἰσχυλίδαι φέρονται ἐν χιακῇ ἐπιγραφῇ ἀνεκδότῳ, ὑπαρχούσῃ ἐν τῷ χωρίῳ Βερβεράτῳ, ἣν κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν. Εἶνε δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη χορηγική, ὥσπερ φαίνεται οὖσα καὶ ἡ ἐκ Δωτίων ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Haussoullier, καὶ ὡς εἶνε καὶ ἄλλη χιακὴ ἐπιγραφή, παραπλησία, ἣν ὡσαύτως κατωτέρω θὰ δημοσιεύσωμεν.

Ἐν Λ( )μπτίδαις Λευκωνίοις (Α'27-8). Οὕτω νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Πῶς ὁ πατήρ μου ἀνέγνω ἴδε ἀνωτέρω. Περὶ τούτου σημειώσεις αὐτοῦ μέχρι τοῦδε οὐχ εὗρον. Τὸ δεύτερον ὄνομα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι (Θουκ. Η' 24, Πλουτ. Γυν. Ἀρετ. 3, Πολυαίν. 8, 66) Λευκωνία καὶ Λευκώνιον, ὧν ὁ κάτοικος ἐλέγετο Λευκωνιεύς. Ἡ πόλις ἢ τὸ πολισμάτιον Λευκωνία ἢ Λευκώνιον ἔκειτο πάντως ἔνθα νῦν ὁ ἐν Χίῳ τόπος Λευκωνιά, παρὰ τὸ νῦν Κοντάριον, ὅπου σῴζονται ἔτι ἴχνη λιμένος καὶ πόλεως ἴσως. Τὸ ὄνομα προῆλθε βεβαίως ἐκ τοῦ χρώματος τῆς γῆς τῆς Χίου τῆς καταντικρὺ τῆς Περαίας (Α' 26 καὶ 31), χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, ἧς ἄκρα τὸ Ἄργεννον, ὃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὕτως ἐκλήθη. Πᾶσα δὲ ἡ ἐνταῦθα γῆ τῆς Χίου εἶνε λευκὴ καὶ καλεῖται νῦν Ἄσπρα χώματα καὶ διακρίνεται οὕτω τῆς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐν τῷ δυτικῷ τῆς Χίου, ἥτις διὰ τὸ ἐρυθρίζον τοῦ ἐδάφους καλεῖται νῦν τὰ Κόκκινι χώματα. Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ φερόμενον κατὰ πληθυντικὸ Λευκώνια (Λευκωνίοις) εἶνε τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἂν μὴ ἐκληφθῇ ὡ

ὄνομα τῆς περιχώρου τοῦ Λευκωνίου ἤ, ὡς δηλοῦν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὅτε ἡ ὀνομαστικὴ θὰ εἶνε Λευκώνιοι.

Ὃν διείλετο πρὸς τὸν ἀδελφὸν (Α΄ 28). Σημειοῦται τὴν φράσιν ταύτην ὡς ἀξίαν παρατηρήσεως. Πρβλ. καὶ Α΄ 36-39: Ἀγρός..., ὃν ἔλαβεν διαιρούμενος πρὸς τὸν ἀδελφόν.— Αἱ γεν. Μενεκράτου ἀντὶ Μενεκράτους, Πολυκράτου (Ditt. 638, 19) ἀντὶ Πολυκράτους, Τιμοκράτου (Ditt. 588, 55) ἀντὶ Τιμοκράτους, Ἀριστοκράτου (Ditt. 988, 102) ἀντὶ Ἀριστοκράτους, (Πρβλ. καὶ Νεοκύδου (Ditt. 261, 75), Φιλογένου (Ditt. 467, 5), Θεοφάνου (Ditt. 525, 16, 21, 28), Ἀντιφάνου (Ditt. 520, 24)), καὶ ἄλλαι πλεῖσται δὲν ἦσαν σπάνιαι ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπὸ τοῦ γ΄ αἰῶνος. Ἐν χιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι καὶ ἄλλα παραδείγματα. Ἡ ἑτεροκλισία αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀνεφάνη ἐν τῇ ἐν. αἰτ., ὡς γνωστόν, εἶτα δὲ ἐκ τῆς αἰτ. καὶ εἰς ἄλλας πτώσεις, σχηματιζομένων αὐτῶν ὥσπερ τὰ πρωτόκλιτα.—Κατὰ τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος (Α΄ 35-6). Ἡ φράσις δὲν εἶνε ἄγνωστος ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου (δ΄ 23 καὶ 115, β΄ 180), τοῦ Δημοσθένους (312, 2 καὶ 317, 1), τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτικ. α΄ 13, 7, β΄ 3, 4, γ΄ 6, 3), τοῦ Πολυβίου (ιη΄ 341), τοῦ Διοδώρου (ιδ΄ 17), τοῦ Τωβὶτ (ϛ΄ 11) καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου (Λουκ. ιε΄ 12). Δηλοῖ δὲ τὸ ἐκ τῆς διαιρέσεως ἀνῆκον αὐτῷ, τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ μερίδιον ἐκ τῆς κληρονομίας.

Ἐν Α΄ 41 ἀναγινώσκομεν Ἀγρὸς ὁ ἐν.... Λιμένι. Μεταξὺ τῆς προθ. ἐν καὶ τῆς λέξεως Λιμένι ὑπάρχει πάντως χάσμα. Ἐνταῦθα θὰ ὑπῆρχε βεβαίως λέξις διορίζουσα τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λιμένα. Τίς ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἰκάσῃ τις ἀσφαλῶς. Δύναταί τις δ' ὅμως νὰ διακρίνῃ τὴν θέσιν πέντε ἢ ἓξ γραμμάτων, ἣν συνεπλήρωσα ἐγὼ διὰ τοῦ Μεγάλῳ ἢ Βαθεῖ κατ' εἰκασίαν τινά, ἴσως οὐκ ἀβάσιμον. Κατὰ Στράβωνα αἱ Φάναι ἦσαν λιμὴν βαθύς. Παρ' Αἰλιανῷ (Ζῴ. Ἰδ. 12, 30) μνημονεύεται ἐν Χίῳ Γερόντων λιμήν. Περὶ τούτου εἶνε ἐνταῦθα ὁ λόγος; Περὶ λιμένος τινὸς ἐπικαλουμένου Μεγάλου ἢ Καλοῦ ἢ ἄλλου τοιούτου εἶνε ὁ λόγος; Ἐπειδὴ καὶ πρότερον γίνεται λόγος περὶ τόπων κειμένων ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς νήσου (Λευκωνίων, τῶν ἐπὶ Ἱεραίᾳ, τῶν ἐν Οἴῳ τῷ Ἑρμαίτῃ) καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα ὡσαύτως εἶνε λόγος περὶ τόπων ἐνταῦθα τῆς νήσου κειμένων (τῶν ἐν Δωτίῳ), εἰκάζομεν, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λιμὴν ὑπῆρχεν ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ καὶ

ἴσως θὰ ἦτο ὁ ἐγγύτατος τῶν Δωτίων ὅρμος τῆς Χίου, ἔνθα ὑπάρχει νῦν ἔτι τόπος καλούμενος Ἐμποριός. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου βορειότερον τῆς ἀκτῆς τῶν Δωτίων, ὑπάρχουσιν ὅρμοι ἔτι καλούμενοι Λιμάντι, Λιμενάρι, καὶ κόλπος ἀναπεπταμένος λεγόμενος νῦν ὁ Μέγας Λιμιῶνας. Ἐνδεχόμενον εἶνε καὶ νὰ λανθάνῃ ἐν τῇ λέξει ταύτῃ καὶ ὄνομά τι γένους, οἷα πολλὰ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ οἷον τὸ ἀνωτέρω ἐν τῷ 27 στίχῳ. — Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ Α΄ 42 θηλυκοῦ ὀνόματος οὐδεμίαν σημείωσιν εὗρον. Ἆρά γε τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε Πλιάς, ὡς ἐγὼ ἀναγινώσκω αὐτό; — Τὰ ἐν Δωτίῳ (Α΄ 43). Εἶνε γνωστὸς ὁ ἐν τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Πυργίου πρὸς τὸν κόλπον τῆς Καλαμωτῆς τόπος ὁ καλούμενος ἔτι καὶ νῦν Δώτια ἢ Δώθια (τὰ), περὶ οὗ εἶνε ὁ λόγος ἐνταῦθα βεβαίως, καλῶς διατηρηθέντος τοῦ ὀνόματος τούτου. Πᾶσι γνώριμον εἶνε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δώτιον, περὶ οὗ λέγει Στέφανος ὁ Βυζάντιος: «Δώτιον πόλις τῆς Θεσσαλίας, ὅπου κατῴκησαν οἱ Κνίδιοι. Ἔστι δὲ τὸ πεδίον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδίοις ὄρεσι περιεχόμενον. Ὁ πολίτης Δωτιεύς. Δώτια Τέμπη» Καὶ ὁ Στράβων ἀκριβέστερον (9, 442): Καὶ δὴ καὶ λέγεται ὑπὸ τῶν ὕστερον ἐπὶ χρόνον συχνὸν ἡ οἴκησις τῶν Αἰνιάνων ἐν τῷ Δωτίῳ γενέσθαι πεδίῳ, τοῦτο δ' ἐστὶ πλησίον τῆς ἄρτι λεχθείσης Περραιβίας καὶ τῆς Ὄσσης καὶ ἔτι τῆς Βοιβηΐδος λίμνης ἐν μέσῃ μέν πως τῇ Θεσσαλίᾳ, λόφοις δὲ ἰδίοις περικλειόμενον, περὶ οὗ Ἡσίοδος οὕτως εἴρηκεν· «Ἢ οἵει Διδύμους ἱεροὺς ναίουσα κολωνοὺς Δωτίῳ ἐν πεδίῳ, πολυβότρυος ἀντ' Ἀμύροιο νίψατο Βοιβιάδος λίμνης πόδα παρθένος ἀδμής». Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰς Ἀσκληπιὸν ὁμηρικῷ ὕμνῳ (στ. 3), ἐν ᾧ λέγεται «Ἰητῆρα νόσων Ἀσκληπιὸν ἄρχομ' ἀείδειν Υἱὸν Ἀπόλλωνος. τὸν ἐγείνατο δῖα Κορωνὶς Δωτίῳ ἐν πεδίῳ» καὶ ἐν τῷ εἰς Δήμητρα ὕμνῳ τοῦ Καλλιμάχου (στ. 26), ἐν Σιμωνίδου ἀποσπάσματι 44 καὶ παρὰ Πλινίῳ (4, 9, 16), καὶ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (ε΄ 61) καὶ Στράβωνι (α΄ 61 καὶ θ΄ 442, ὃ ἀνωτέρω παρεθέμεθα) καὶ Πλουτάρχῳ (Ἑλλ. Ζητ. 1 καὶ παρ' ἄλλοις. Ὁ κάτοικος Δωτιεὺς καὶ τὸ θηλ. **Δωτηΐς** κ **Δωτιὰς** (γαῖα). Φράσεις: Δώτια Τέμπεα, καὶ Δώτιον Ἄργος. λέξις ἐτυμολογεῖται πάντως ἐκ τοῦ διδόναι. Πρβλ. τὰ δῶς (Ἡ

Ἔργ. 354 = δόσις), δωτίνη (Ἰλ. Α 155, Ὀδ. α 268, Ἡροδ. α' 61) καὶ δωτίνα (Ditt. 578, 9, = δωρεά), δωτινάζειν (Ἡροδ. β' 180 = συλλέγειν δῶρα), δῶτις Böckh GIG. 1688, 26 = δωτίνη), δωτὺς (Σουΐδ. ἰων. = δωτίνη) καὶ τὰ Δωτὼ (Ἰλιάδ. Σ, 43, Ἡσ. Θεογ. 208) καὶ δώτωρ (Ὀδ. Θ' 335, Ὁμηρ. ὕμν. 17, 12 καὶ 20, 8 καὶ Θεογν. 134 = δοτήρ). Πρβλ. καὶ τὸ λατ. dos. Τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δώτιον ἐκλήθη, ὡς φαίνεται, οὕτω ἢ διὰ τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους ἢ ἐκ συμβεβηκότος, κληθέντος οὕτω μέρους τινὸς ἢ πολίσματός τινος τοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ θεσσαλικοῦ πεδίου, εἰς δωρεὰν ἢ εἰς ἄλλο τι παραπλήσιον παραχωρηθέντος, καὶ εἶτα ἐξ αὐτοῦ λαβόντος τὸ ὄνομα παντὸς τοῦ μεταξὺ Ὄσσης καὶ Βοιβηΐδος πεδίου. Εἶνε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀρχαιότατον. Ὡσαύτως ἀρχαιότατον φαίνεται ὂν καὶ τὸ ἐν Χίῳ ὁμώνυμον, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ. Εἰκάζει, ὅτι διὰ τὸν ἕτερον τῶν εἰρημένων λόγων ὠνομάσθη καὶ τὸ ἐν Χίῳ Δώτιον. Ἐνδεχόμενον μὲν νὰ προῆλθε τὸ ὄνομα καὶ ἐξ ἀποικίας θεσσαλικῆς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐλθούσης εἰς Χίον. Τὸ πιθανώτερον δὲ νομίζει, ὅτι τὸ ὄνομα ἀπὸ προσηγορικοῦ ἐγένετο κύριον. Ἴσως καὶ ἀλλαχοῦ ἢ πολλαχοῦ ὑπῆρχον ἐν παλαιοῖς χρόνοις καὶ ἄλλοι τόποι οὕτω καλούμενοι, ὧν ἡ μνήμη διὰ τὴν ἀσημότητα ἀπώλετο.

Ἐν Α' 44 ἀναγινώσκομεν: Τοῦ γενομένου Βιτίμνου ἢ Βιτίν(ν)ου. Τὰ ὀνόματα Βιτίας, Βίτων, Βιττώ, Βίττυς, Βιττίς, Βίττιον, Βίττινα καὶ Βίστα (CIG. 2227) ἀπαντῶσιν, ἀλλὰ τὸ Βίτιμνος ἢ Βιτῖνος ἢ Βίτιννος δὲν εἶχε τέως ἀνευρεθῇ. Ἐν Β' 10 ἀναγινώσκεται καὶ **τοῦ** Βιτῶ. —Τὰ ἐν Κασθαναίᾳ (Β' 8). Περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου οὐδὲν ἄλλο σημειοῦται ἢ ὅτι πρὸ τοῦ χωρίου Ἀμάδων, μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Βικίου, πλησιέστερον τούτῳ, πρὸς τὸ ὄρος, οὐχὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ὑπάρχει ἐν Χίῳ τόπος καλούμενος Καστάνα, ἐν ᾧ ὕδωρ ὑπάρχει καὶ εἶνε πεφυτευμέναι καρύαι. Μετὰ τὴν φράσιν Τὰ ἐν Κασθαναίᾳ ἀκολουθεῖ λέξις ἐλλιπής, ἥτις ἴσως εἶνε τῇ πολίχνῃ ἢ τῇ Πολίχνῃ. Ἐν Ἡροδ. Ζ' 26 γίνεται λόγος περὶ πολίσματος ἐν Χίῳ καλουμένου Πολίχνης. Περὶ ταύτης ἀρά γε εἶνε ὁ λόγος; Ἡ ἐνάρ-ιως ἐπίταξις συνηγορεῖ μᾶλλον τῇ ὡς προσηγορικοῦ ἐκδοχῇ αὐτῆς. Ἔχομεν δ' ἐν τῇδε τῇ ἐπιγραφῇ τὰς φράσεις ἐν Οἴῳ τῷ ἑρμαΐτῃ αὶ ἐν Οἴῳ τῷ γραλλάδῃ. — Ἐν Β' 9 ὑπάρχει ἡ ἐλλιπὴς λέ-ις ἐν νυκτει... Εἰκάζω, ὅτι εἶνε προσηγορικόν τι ἢ ἐπίθετον, ἐμοὶ

ἀνείκαστον.—Περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ (Β´ 11) Βασιλέων οἴκων, ὅτι εἶνε τὸ χωρίον Βασιλεώνοικος, εἶνε περιττὸν καὶ νὰ σημειώσωμεν. — Τὸ ἐν Β' 13 Ἀνδρώνακτος τοῦ Κρηνεῦς εἶνε βεβαίως γεν. τῶν Ἀνδρῶναξ ὁ Κρηνεύς, ὧν τὸ μὲν εἶνε κύριον ὄνομα, τὸ δὲ τὸ δηλοῦν τὸν δημότην ἢ τὸν κάτοικον τῆς Κρήνης. Σημειοῦται ἁπλῶς, ὅτι πλησίον τοῦ χωρίου Ἀναβάτου ὑπάρχει τόπος καλούμεμενος νῦν Ἀνδρώναχτος, προελθὼν βεβαίως ἐκ τῆς φράσεως τὰ Ἀνδρώνακτος. Περὶ τοῦ Κρηνεύς ἐγὼ παρατηρῶ μὴ ἔχῃ σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν νῦν καλουμένην Κρήναν (Παναγιὰ Κρήνα).—Τόπος ὁ καλούμενος Ἐνενήκοντα ὄρχων (Β' 26-7). Ὄρχος λέγεται στίχος μάλιστα κλημάτων. Ἀπὸ τούτων βεβαίως ἔλαβεν ὁ τόπος οὗτος τὸ ὄνομα. —Τὸ Μητρῷον. Εἰκάζει ὅτι τοῦτο ὑπῆρχεν ὅπου νῦν ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Ἐρειθιανῆς. Διότι ἐν ἀνεκδότῳ χιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐντετοιχισμένῃ ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῆς Ἐρειθιανῆς, ἣν θὰ δημοσιεύσωμεν, εἶνε γεγραμμένα τάδε· Ἀγαθοκλῆς Ἀθηνοδώρου Μητρὶ θεῶν. Ὁ ναὸς οὗτος ἀπέχει ὀλίγον ἀπὸ τῆς Δασκαλοπέτρας, ἥτις εἶνε βωμὸς αὐτόλιθος τῆς Κυβέλης. Ἴσως εἰς τὸν περὶ τὸν βωμὸν τοῦτον ἱερὸν χῶρον ἀνέκειτο ἡ ἐπιγραφή. Ἀλλὰ κατὰ μαρτυρίας ἐπιχωρίων ὁ ναὸς τῆς Ἐρειθιανῆς εἶνε ᾠκοδομημένος ἐπ' ἐρειπίων ἄλλου παλαιοῦ ναοῦ, ἀνασκαπτομένων δὲ τῶν θεμελίων πρό τινος χρόνου εὑρέθησαν ὑπὸ γῆν τοῖχοι ἀρχαίου κτίσματος. Ἡ θέσις εἶνε ἐπιτηδεία εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας, ἴσως δ' ὑπῆρχεν αὐτόθι ἱερὸν Μητρὸς τῶν θεῶν.—Τὸ Καβί = Τὸ Καβίριον (Β´ 31). Ὅτι ἱερὸν τῶν Καβείρων ὑπῆρχεν ἐν Χίῳ πρβλ. CIG. 2221 b (Τὸν πατέρα θεοῖς Μεγάλοις ἀνέθηκεν). Θὰ ἔκειτο δὲ τὸ ἱερὸν τοῦτο παρὰ τὸ Μητρῷον ὡς φαίνεται ἐκ τῆς φράσεως τῆς ἐπιγραφῆς (ὁ παρὰ τὸ Μητρῷον, καὶ τὸ Καβίριον). —Τὸ ὄνομα Φησῖνος (Β' 35) φαίνεται ὂν σύνηθες ἐν Χίῳ. Πρβλ. καὶ σελ. 139, 143. — Τὰ ἐγ Καυκάσοις (Β' 36). Ἐν Ἡροδ. Ε' 33 ἀναγινώσκομεν: Παραλαβὼν δὲ ὁ Μεγαβάτης ἐκ τῆς Μιλήτου τόν τε Ἀρισταγόρην καὶ τὴν Ἰάδα στρατιὴν καὶ τοὺς Ναξίους ἔπλωε πρόφασιν ἐπ' Ἑλλησπόντου, ἐπείτε δὲ ἐγένετο ἐν Χίῳ, ἔσχε τὰς νέας ἐς Καύκασα, ὡς ἐνθεῦτεν βορέῃ ἀνέμῳ ἐς τὴν Νάξον διαβάλοι, καὶ ἐν χιακῇ ἐπιγραφῇ ἐκδ. ὑπὸ Haussoulier Bull. d. Corr. hell. 1879, σελ. 242, ἐν στ. 8 καὶ 9: Ἡ γῆ ἡ ἐν

Δελφινίῳ ἡ τ[είως Κ]αυκασίωνος τοῦ Βασιλείδου, καὶ 33-34: Ἀπὸ τῶν Καοκασίωνος τοῦ Ἑρμη[σίλεω ἕω]ς τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Πάρβαντα φερούσης. Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἡροδότου ἤθελέ τις τὸ παραχρῆμα ὑπολάβῃ, ὅτι τὰ Καύκασα ἦσαν λιμὴν ἐν ΝΑ· τῆς Χίου, ἵνα ὁ στόλος τοῦ Ἀρισταγόρου βορέῃ ἀνέμῳ ἐς τὴν Νάξον διαβάλοι. Τοῦτο δὲ ἐνόμισε καὶ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς (Ἀτάκτ. γ', σελ. 12). Ἀλλ' ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν παρατιθεμένων φράσεων τῆς ὑπὸ τοῦ Haussoulier ἐκδ. χιακῆς ἐπιγραφῆς τὰ Καύκασα θὰ ὑπῆρχον πιθανῶς μᾶλλον ἐν τῷ ΒΑ. τῆς Χίου καὶ ἴσως εἶνε ταῦτα ὁ παρὰ τὸ Δελφίνιον ὅρμος τῆς Λαγκάδας, ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τοῦ Δελφινίου λιμήν. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Καρδαμύλων, ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὅρμος τις καλεῖται Πάρπαντα (ὁ Πάρβας τῆς ἐπιγραφῆς). Καὶ ἐν ἐπιγραφῇ Καρδαμύλων β' κατωτέρω δημοσιευομένῃ στ. 4-5 ἀπαντᾷ ἡ φράσις πρὸς Καυκασέας, ὁ δὲ πατήρ μου σημειοῦται περὶ ταύτης ὅτι ἀνευρέθη εἰς Λουτρά, θέσιν κειμένην μίαν ὥραν πρὸς νότον τοῦ Μαρμάρου (Καρδαμύλων) ἔχουσαν δὲ λείψανα παλαιὰ πολλά. Ἡ θέσις αὕτη ἀπέχει ὥραν καὶ τοῦ πρὸς νότον κειμένου λιμένος Δελφινίου. Ἐπειδὴ ὁ στόλος οὗτος ἔπλωε πρόφασιν ἐπ' Ἑλλησπόντου δὲν εἶνε ἐνδεχόμενον, ὅτι θὰ προσήγγιζε τοῖς ΝΑ. τῆς Χίου, ἀλλὰ θὰ κατηυθύνετο πρὸς βορρᾶν, ἵνα συντηρηθῇ ἡ πρόφασις καὶ μὴ φωραθῇ ὁ δόλος, καὶ θὰ προσήγγιζε καὶ θὰ ἐστάθμευεν ἐν λιμένι τῆς Χίου κατὰ τὸν εἰς Ἑλλήσποντον πλοῦν ἀπαντῶντι, ἐν ᾧ καὶ νῦν ἔτι διὰ τὸ εὔορμον τὰ πλοῖα συχνῶς ὁρμίζονται. Ταῦτα εἶνε ἐμαὶ εἰκασίαι. Τοῦ πατρός μου οὐδεμίαν περὶ τούτου σημείωσιν εὗρον. — Ἐν Α' 11 ἀναγινώσκεται Γνάφοις = Κνάφοις. Τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἀκανθώδους φυτοῦ (κνάφος). Πρβλ. γναφεὺς καὶ κναφεὺς κτλ..

Ἐν Β' 28: Ἐν ᾧ πεφύτευται ἡ ἀττική. Ἀττικὴ λέγεται βεβαίως ἡ ἐλαία κατ' ἀντονομασίαν. — Ἐν Β' 33 ἀναγινώσκει Φιλλίδαις καὶ προσσημειοῦται τὰ περὶ τοῦ ἀττικοῦ γένους καὶ δήμου τῶν Φιλαΐδῶν καὶ παραπέμπει εἰς Pape Wört d. Eigenn. εἰς λ. Φιλλαΐδαι καὶ Φιλεῖδαι καὶ εἰς Ditt. 232,58 καὶ 496,16 καὶ 551,30 καὶ 675,1 καὶ 2. Παρατηρεῖ δέ, ὅτι πολλὰ ὀνόματα προσώπων, τόπων, γενῶν κττ. ὑπῆρχον κοινὰ πολλῶν ἰωνικῶν πόλεων καὶ ὅτι

ἡ περὶ ταῦτα ἐπίδρασις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς Ἴωνας καὶ τούτων μάλιστα τοὺς Χίους ἦτο μεγίστη. Παρατίθεται δὲ πολλὰ τούτου παραδείγματα. Θὰ ὑπώπτευεν ἴσως, ὅτι ἀντὶ τοῦ Φιλλίδαις, ὃ ἀνεγίνωσκεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάρχῃ Φιλαΐδαις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Φιλλίδαι, οἱ Εὐρυπυλίδαι, τὸ Ἑρμαῖον, τὸ Μητρῷον, τὸ Καβίριον καὶ οἱ Καρίδαι, συνάπτονται ἀλλήλοις στενῶς ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἐπιγραφῆς, εἰκάζει, ὅτι θὰ ἦσαν ἐγγὺς ἀλλήλων. Ἀνωτέρω ἐδήλωσεν, ὅτι τὸ Μητρῷον καὶ τὸ Καβίριον ἦσαν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βροντάδου. Ὅθεν καὶ τὰ λοιπὰ ὀνόματα, νομίζει, ὅτι αὐτοῦ που θὰ ὑπῆρχον.—Τὸ δὲ ὄνομα τῶν Χαλάζων (Β΄ 25) ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλαις δυσὶ χιακαῖς ἐπιγραφαῖς, ἀνεκδότοις, τῇ μὲν εὑρεθείσῃ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Χίου, τῇ δὲ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῆς Βερβεράτῳ. Τὸ ὄνομα προῆλθεν, ὥς μοι φαίνεται, ἢ ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ ἐξ ὑπαρχόντων ἴσως ἐνταῦθά ποτε λίθων χαλαζιῶν. —Ἐν Β΄ 41: ΓεωρυχίΕα καὶ δεξαμεναὶ τὰ ἐν Ἐρείθαις. —Ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ Βροντάδου, οὐ πόρρω τῆς Δασκαλοπέτρας, ὑπάρχει ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Ἐρειθιανῆς, ἥτις ἁπλῶς καὶ Ἐρειθιανὴ λέγεται. Ἆρά γε ἐνταῦθα ἦσαν αἱ τῆς ἐπιγραφῆς Ἐρεῖθαι; Ὡς πρὸς τὸ γεωρυχίεα εἰκάζει, ὅτι ἴσως κακῶς ἀνέγνω τὸ Ε ἀπατηθεὶς ἐκ τυχὸν χασματίου τοῦ λίθου. Παρατηρεῖ δέ, ὅτι ἐνταῦθα τοῦ Βροντάδου οὔτε γῆ νῦν ὀρύσσεται οὔτε ἴχνη προτέρας γεωρυχίας γινώσκει, ἐν ᾧ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ τῆς Χίου φαίνεται ὅτι ἐγίνετο τοῦτο ἀνέκαθεν καὶ ἴχνη αὐτῆς παλαιὰ ὑπάρχουσιν ἐμφανῆ. —Ὁ ὅρος γονῇ δέ, περὶ οὗ ἀνωτέρω, ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις χιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀνεκδότοις, ἃς κατωτέρω δημοσιεύομεν. — Τὸ Πρη....ίδαις (Β΄ 38) μὴ εἶνε Πρηξιεργίδαις;

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν, ὅτι ὁ Ἄτταλος εἶχεν ἐν Χίῳ τότε τὴν ἐξουσίαν νὰ καθορίζῃ τοὺς ἐξ ἰδιωτικῶν κτημάτων δημοσίους δασμούς, πρὸς ὄφελος τοῦ κοινοῦ τῶν Χίων ἐννοεῖται, καὶ οὐ μόνους τούτους, ἀλλὰ καὶ δασμοὺς κτηματικούς, οὓς ἐκαρποῦντο ἀνέκαθεν γένη ἢ δῆμοι κλ. (Φιλλίδαι, Δοθίδαι, Πρηξ....ίδαι, ἱεροποιοὶ ....). Τὴν ἐξουσίαν ταύτην θὰ εἶχεν ἢ ἐκ συνθήκης ἀπορρέουσαν ἅτι ὢν ὁ ἡγεμὼν τῶν ὑποτελῶν ἢ παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τῶν συμμάχων αὐτῷ Χίων· ἑκόντων ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ περιστάσει, ἵνα ἡ περὶ τούτων ἀπόφασις πρὸς ὠφέλειαν κοινὴν διηνεκῆ (ἀείδασμος)

προσκρούουσα ἄλλως πολλοῖς ἰδίοις τέλεσιν, ἀσφαλισθῇ διὰ τοῦ κύρους τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὅστις ἀπεδείκνυτο καὶ ἐκ τῶν ἰδίων εὐεργέτης τῆς Χίου ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Πολλὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κυρίων ὀνομάτων εἶνε καὶ ἄλλοθεν γνώριμα !ὡς ἐν Χίῳ ὑπάρχοντα. Τῶν ἀγρῶν, τῶν ἀργῶν καὶ τῶν ἄλλων κτημάτων, ὧν τοὺς δασμοὺς ἢ τοὺς ἀειδάσμους τέως ἐκαρποῦτο ἡ πολιτεία τῶν Χίων καὶ γένη ἢ δῆμοι ἢ καὶ ἰδιῶται ἴσως, ἐφεξῆς οἱ δασμοὶ ἢ οἱ ἀείδασμοι θὰ δαπανῶνται οἱ μὲν εἰς τὴν τῶν τειχῶν οἰκοδομίαν, οἱ δὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς καῦσιν τοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ. Οἱ μὲν ἀφοριζόμενοι εἰς τὴν τῶν τειχῶν οἰκοδομίαν φαίνονται ὄντες πλουσιώτεροι, εἰκότως, οἱ δὲ εἰς τὴν τοῦπυρὸς καῦσιν τοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ πενιχρότεροι. Πόσοι εἶνε ἑκάτεροι ἀκριβῶς δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ὁρισθῇ ἅτε πολλῶν τῶν ἀριθμῶν οὐκ ἀναγινωσκομένων. Τὸ Ἄργος καὶ οἱ Γνάφοι (Α΄ 11) φαίνονται ὅτι ἦσαν πάντως τόποι ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ ὅμοροι. Ὡσαύτως καὶ ὁ Λιμὴν καὶ τὸ ἄλσος (Α΄ 13) καὶ ὁ Οἶος ὁ Ἑρμαΐτης καὶ ὁ Οἶος ὁ Γραλλάδης (Α΄ 21,22) καὶ ἡ Κασθαναία καὶ οἱ Βασιλέων οἶκοι καὶ Νοιν... καὶ Κυβωνίδαι (Β΄ 11 καὶ 12), ἴσως δὲ καὶ αἱ Ῥίναι, τὸ κεραμεῖον, ὁ ἐνεργὸς τόπος, οἱ Εὐρυπυλίδαι καὶ τὸ Ἑρμαῖον καὶ οἱ Ἐνενήκοντα ὄρχοι (Β΄ 15-28). Τὰ δὲ γένη ἢ οἱ δῆμοι οἱ ἑκασταχοῦ τέως λαμβάνοντες τοὺς ἀειδάσμους ᾤκουν πάντως ἐγγὺς τῶν ἀποφερόντων αὐτοῖς τούτους κτημάτων.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀπαντῶσιν ὀνόματα ἀνδρῶν: Ἀγαθῖνος, Ἀθηναγόρας, Ἀνδρῶναξ, Ἀπολλωνίδης, Ἀπολλώνιος, Βίτιννος (ἢ Βίτιμνος), Βιτῶς, Βίων, Δαμασίστρατος, Δεινόμαχος, Δημήτριος, Διονυσόδωρος, Εὔζηλος, Εὔτυχος, Ζῆνις, Ἡρόστρατος, Ἡρόφαντος, Θεόδοτος, Θεόδωρος, Θεόπροπος, Θρασυκλέων, Ἱκέσιος, Λεωμέδων, Μενεκράτης, Μενέστρατος, Μένης, Μένιππος, Μηνόφιλος, Μητρόδωρος, Οἰνοπίδης, Πάτρων, Περικλῆς, Πύθερμος, Πυθοκλῆς, Πύθων, Πύρρος, Σκυθῖνος, [Τ]έλλις, Φησῖνος, Φιλώτας·—γυναικῶν: Θεανώ, Μητρίς, Πλιάς, Πυθηίς·—τόπων: Ἀκτή, Ἄλσος, Ἄργος, Βασιλέων οἶκοι, Γνάφοι, Δώτιον, Ἐνενήκοντα ὄρχοι, Ἐρεῖθαι, Κασθαναία (ἡ Πολίχνη), Καύκασα, Λευκώνια, λιμὴν (Βαθύς), Νυκτει.., Οἶος ὁ Ἑρμαΐτης, Οἶος ὁ γραλλάδης, Περαία, Ῥίναι, Χάλαζοι·-γενῶν: Δοθίδαι, Εὐρυπυλίδαι, Καρίδαι, Κυβωνίδαι, Πρηξ...ι-

δαι, Φιλλίδαι (ἢ Φιλαΐδαι)·— δημοτῶν: Κρηνεύς, Συκαεὺς — ἱερῶν: Ἑρμαῖον, Καβί[ριον], Μητρῷον.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Χίου καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῆς καθόλου σπουδαιοτάτη. Εἶνε δὲ ἀνάγκη νὰ συλλεγῶσι καὶ ἄλλαι ἐπιγραφαὶ χιακαί, ἐξ ὧν θὰ δύνηταί τις μετὰ πιθανότητος νὰ ὁρίσῃ τοὺς ἀορίστους ἐν αὐτῇ ὡς πρὸς ἡμᾶς καταλειπομένους τόπους καὶ νὰ διευκρινήσῃ τὰς ἄλλας ἐξ αὐτῆς πληροφορίας. Πρὸς τοῦτο πρέπει βεβαίως νὰ γένωνται ἀνασκαφαί τινες ἔν τε τῇ πόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Χίου, ἐν τόποις ἔχουσιν ὁμολογουμένως ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν πλείστην, ἵνα καὶ ταῦτα διαλευκανθῶσι καὶ ἄλλα πάμπολλα. Ἐκ τῆς ἐμπειρίας, λέγει, ἣν ἔχω, τοῦ τόπου πιστεύω, ὅτι καὶ ἀδεὴς τις ἐπιμελὴς ἔρευνα μόνη, καὶ ἄνευ ἀνασκαφῶν συστηματικῶν, θὰ ἀποκαλύψῃ λείψανα πλεῖστα, προϊστορικὰ καὶ παναρχαιότατα καὶ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐφεξῆς, ἅτινα θὰ ἑρμηνεύσωσι πάμπολλα οὐ μόνον τῆς χιακῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης νησιωτικῆς καὶ τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Δ'.

Ἐπιγραφαὶ Καρδαμύλων.

Αἱ τρεῖς ἀκόλουθοι ἐπιγραφαί, ἃς ἀναδημοσιεύομεν ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω ἀριθ. Δ', εἶχον δημοσιευθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρός μου ἐν τῇ ἐφημ. Κορομηλᾶ ἐν τοῖς φύλλοις 220 καὶ 222 τοῦ ἔτους 1889.

Σῴζονται δ' αὗται κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς κωμοπόλεως Καρδαμύλης, πολίσματος παλαιοῦ τῆς Χίου, ὑπὸ Θουκυδίδου μὲν ἤδη μνημονευομένου, κειμένου δὲ κατὰ τὸ ΒΑ. τῆς νήσου καὶ ὀνομαζομένου τανῦν κατ' οὐδέτερον πληθυντικὸν τὰ Καρδάμυλα.

Ἐν Καρδαμύλοις ἢ κατὰ τὴν περίχωρον αὐτῶν ἔχουσιν ἤδη εὑρεθῇ καὶ πρότερον ἐπιγραφαὶ παλαιαί (ἴδε Βλαστοῦ Χιακὰ τόμ. Β' σελ. 225, 226. — CIG. Addenda 2211 d. — Bull. d. Corr. hellénique 1879 p. 242 καὶ 319, 6), σῴζονται δ' ἔτι πολλαχοῦ καὶ παλαιῶν κτισμάτων ἐρείπια κατὰ χώραν ἢ λείψανα σποράδην περικείμενα καὶ ἀκούονται πολλὰ παλαιῶν τόπων ὀνόματα. Ἐν ἱκανοῖς τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν ὀνομάτων τούτων, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἀλλαχοῦ τῆς νήσου, ὁ πατήρ μου ἀνεῦρεν ἀσφαλῶς ναοὺς καὶ ἄλλα χωρία μνημονευόμενα

ὑπὸ παλαιῶν συγγραφέων ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐκδεδομέναις καὶ ἀνεκδότοις. Ἐκ τῶν περὶ Καρδάμυλα τόπων μνημονευτέα μόνα τὰ παρ' Ἡροδότῳ (ϛ' 26) Κοῖλα τῆς Χίου, ἀκριβῶς τοποθετηθέντα πρὸ ἱκανοῦ χρόνου ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ ἐκ τοῦ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Βραβαντίου ἢ Βράβαντος «τόπου περὶ Χίον» κατὰ τοῦτον καὶ «πολιχνίου Αἰολίδος ἐγγὺς Χίου», ἀκριβῶς ὁμοίως ἀναγνωρισθέντος ἔκ τ' ἐπιγραφῶν καὶ τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος.

Τῶν δὲ τριῶν καρδαμυλίων ἐπιγραφῶν, ἃς κατωτέρω ἀναδημοσιεύομεν, τὴν μὲν πρώτην εἶδεν ὁ Βλαστὸς (τόμ. Β' σελ. 226) «ἐγκεχαραγμένην ἐπὶ τοῦ τελευταίου μιᾶς στέρνας λίθου», ἀλλ' ἀνέγνωσεν αὐτῆς μόνας ἑπτὰ ἢ μᾶλλον ἓξ καὶ ἡμίσειαν λέξεις, τὰς κατειπάτω... βασιλέας... ἑκάστῳ... σκηται πέντε στατῆρας ὀφειλέτω, πλημμελῶς δὲ καὶ τὴν τρίτην αὐτῶν, δικαιολογούμενος, ὅτι «μόλις ἀναγινώσκονται σήμερον αἱ λέξεις αὗται». Τὰς λέξεις ταύτας ἀνεδημοσίευσε καὶ ὁ Böckh CIG. Addendis 2214 c. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀληθῶς εἶνε ἱκανῶς δυσανάγνωστος. Τοῦ λίθου ἐνῳκοδομημένου κατὰ τὴν ἐξωτέραν ὄψιν τοίχου δεξαμενῆς νερομύλου, ἄλλοτε κινουμένου δι' ὕδατος τιτανούχου ὀλίγου, τὰ γράμματα, ὅσα περιελείφθησαν ἐν τῇ ἀκεραίᾳ ἐπιφανείᾳ, ἐπεκαλύφθησαν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῆς ἀποτιθεμένης τιτάνου. Καὶ ἡ θέσις δ' αὐτὴ τῆς ἐπιγραφῆς κατὰ τὴν ἐνοικοδόμησιν παρέχει τινὰ δυσκολίαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Τῇ 7 δ' αὐγούστου τοῦ 1887 ὁ πατήρ μου ἐν μέρει μὲν καθαρίσας ἐκ τοῦ προχείρου τὸν λίθον, ἐν μέρει δὲ ἄλλαις μηχαναῖς βοηθηθεὶς καὶ τυχὼν τῆς ἀντιλήψεως τῶν φιλικῶν ὀφθαλμῶν, διότι τότε ὠφθαλμία, τῶν κ. κ. Γ. Χατζιδάκι, καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ, καὶ Μιχ. Κουφοπαντελῆ, ἐπιμελητοῦ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Χίῳ Γυμνασίου, ὅστις καὶ εἰς δευτέραν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ἐβοήθησεν αὐτῷ τῇ 23 αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσῃ τὰ πολλὰ γράμματα τῶν σῳζομένων στίχων, ἀνεπλήρωσε δ' ἐξ εὐκόλου εἰκασίας τἀφανῆ καὶ τὰ ἐλλείποντα. Τὴν ἀνάγνωσιν δὲ καὶ ἀναπλήρωσιν ταύτην καὶ τῶν εἰκασμάτων τὴν ἐξασφάλισιν ἠδυνήθη νὰ ἐπιβεβαιώσῃ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὁπότε εἶδεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τὰ φαινόμενα γράμματα τοῦ λίθου ἅπαντα.

Ὁ Haussoulier, ὅστις ἐν ἔτει 1878 περιώδευσε τὴν νῆσον ἅπασαν πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἀνάγνωσιν ἐπιγραφῶν, ἀνεῦρε δὲ ἢ βέλτιον

ἀνέγνωσε καὶ μεθ' ὑπομνήματος ἀξιολόγου ἐδημοσίευσεν οὐκ ὀλίγας ἐκ Χίου ἐπιγραφάς, καὶ δὴ καὶ Καρδαμυλίας (Bull. d. Corr. hell. 1879 p. 45-58, 230-255, 318-327), δὲν εἶδε, φαίνεται, ἢ δὲν ἐζήτησε τὴν προκειμένην ἐπιγραφήν. Εἶχε δ' ὅμως ὑπ' ὄψει τὸν ἰδόντα ταύτην Βλαστόν, διῆλθε δὲ κατὰ τὴν ἀπὸ Καρδαμύλων πρὸς τὰ βόρεια τῆς Χίου ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῆς ἐχούσης τὸν ἐνεπίγραφον λίθον πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς.

Ὁ νερόμυλος, οὗτινος ἡ δεξαμενὴ αὕτη κεῖται κατὰ τὸν πασίγνωστον ἐν Χίῳ μικρὸν παράλιον αὐλῶνα, ἐν ᾧ καὶ ἄλσος, τὸν μίαν ὥραν πρὸς ἄρκτον τῶν Καρδαμύλων κείμενον, ὀνομαζόμενον δὲ Ναὸν (Ναγὸν) ἐκ τοῦ ἐκεῖ πάλαι ὑπάρχοντος ναοῦ τοῦ Θεοῦ, ᾧ ἦσαν ἀφιερωμένα τὰ περικείμενα χωρία καὶ ἄλση. Ὁ λίθος, ἐντετειχισμένος κατὰ τὴν βορείαν καμπύλην πλευρὰν τῆς δεξαμενῆς, τεθημένος δὲ πλαγίως, ὥστε ν' ἀναγινώσκωνται οἱ στίχοι κάτωθεν ἄνω, εἶνε φαιὸν ἢ κυανίζον ἐγχώριον μάρμαρον, ἔχει δὲ μῆκος μὲν 0,54 γ. μ., πλάτος δὲ 9,36 καὶ πάχος νῦν ἀφανές. Πάντως δ' ἦτο πλακοειδὴς ὀρθογώνιος στήλη καθ' ἃ συνήθως. Ἡ στήλη πρὸς τἄνω εἶνε σχεδὸν ἀκεραία, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά, καὶ μόνον κάτωθεν φαίνεται ἀποκεκρουσμένη, καὶ μάλιστα πρὸς τἀριστερά. Ἡ ἄνω ἄκρα τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας εἶνε βεβλαμμένη, ὀλίγα δὲ γράμματα τοῦ πρώτου στίχου περιελείφθησαν, βεβλαμμένη δ' εἶνε καὶ ἡ δεξιόθεν ἄνω γωνία μέχρι τοῦ ἐνάτου στίχου, εἶτα δὲ καὶ κατωτέρω, καὶ ἅπασα σχεδὸν ἡ ἀριστερὰ κατὰ κάθετον. Στίχοι φαίνονται νῦν εἴκοσι πέντε, ὧν εἰς ἀκέραιον ἀποκαθίστανται μόνον οἱ ἐξ ἀρχῆς εἴκοσι. Τὰ γράμματα εἶνε καλά, πιθανώτατα τοῦ ε' μ. Χ. αἰῶνος λήγοντος ἢ τοῦ δ' ἀρχομένου, ὅπερ ἄλλως δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ λόγου, σχῆμα δ' αὐτῶν τὸ γνωστὸν σύγχρονον χιακὸν ἀλφάβητον. Νῦν ἐκδιδόντες αὐτὴν κεφαλαίοις τε γράμμασι καὶ διὰ στοιχείων συνήθων λέγομεν, ὅτι καὶ στοιχηδὸν εἶνε ἡ γραφή, ἑκάστου στίχου περιέχοντος δέκα ἓξ γράμματα. Τὰ ἐν τῷ α' στίχῳ εἶνε μείζονα τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς. Γραφὴ Α Ε Θ Κ Ν Π Σ V Φ Ω.

Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν συντελευτᾷ τῷ λίθῳ ἀλλ' ἐξηκολούθει, φαίνεται· Εἰς ἄλλην ἐπιφάνειαν δὲν περιέχει γράμματα ὁ λίθος, ὡς εἶπε τ πατρί μου ὁ Μιχαὴλ Μυλωνᾶς, Καρδαμύλιος κτήτωρ τοῦ ὑδρομύλ καὶ εἰδήμων τῶν κατὰ τὸν Ναγόν, ἐξ οὗ εἶνε εἰλημμένος ὁ λίθι

ὡς καὶ ἄλλοι ἐλήφθησαν ἐνεπίγραφοι καὶ ἀνάγλυφοι λίθοι εἰς Καρδάμυλα καὶ ἀλλαχοῦ. Πολὺ δὲ μέρος τῆς γῆς, ἐν ᾗ νῦν εἶνε πεφυτευμένοι κῆποι τοῦ Ναγοῦ, καλύπτει λίθους λελαξευμένους ἐν χώρᾳ ἤ οὔ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ αὐτοῦ Μιχ. Μυλωνᾶ, πλὴν ἐννοεῖται τῶν ὑποδεχομένων τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκρέον ὕδωρ σιδηροδέτων ποτὲ μεγαλολίθων ἀναβαθμῶν, οἵτινες καὶ νῦν εἶνε καταφανεῖς, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ σχηματιζομένου ῥείθρου μέχρι τῆς οὐ πολὺ ἀπεχούσης θαλάσσης. Ὁ ναός, ἐξ οὗ ἡ θέσις ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἔκειτο πάντως κατὰ μέσον τὸ ἀπὸ τῆς πηγῆς εἰς τὴν θάλασσαν ῥεῖθρον ὀλίγον ὑπεράνω τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ἔνθα νῦν τὸ ναΐδιον τῆς Παναγίας, ἐπὶ ἀρχαίων κατὰ μέρος θεμελίων. Οἱ περὶ αὐτὴν τοῖχοι εἶνε πλήρεις ἀποθραυσμάτων λαξευτῶν βαθυκυανοχρόων ἐπιχωρίων λίθων, ἐξ ὧν ἦτό ποτε ᾠκοδομημένος ὁ ναὸς ὁ παλαιός, εἶνε δὲ καὶ τὸ νῦν ναΐδιον.

Ἰδοὺ ἡ πρώτη αὕτη ἐκ Καρδαμύλων τῆς Χίου ἐπιγραφή:

Ε Π Ι Τ] Ε Λ Λ [Ι] Ο Σ Π [Ρ Υ Τ Α Ν
Ι] Ο Σ Β Ο Λ Η Σ [Γ] Ν Ω Μ Η [Ε Ν Τ
Ο Ι Σ Α Λ Σ [Ε Σ Ι Ν Μ Η Π Ο Ι Μ
Α Ι Ν] Ε Ν Μ Η Δ Ε Κ Ο Π Ρ [Ε Ο Ε
Ν] Η Ν Δ Ε Π Ο Ι Μ Α Ι Ν Η Ι [Η V
Φ Ο Ρ Β Η Ι Η Β Ο Κ Ο Λ Η Ι [Ο Ι
Δ Ω] Ν Κ Α Τ Ε Ι Π Α Τ Ω Π Ρ [Ο Σ
Τ Ο Σ Β Α Σ Ι Λ Ε Α Σ Α Γ [Ν Ω Σ
Π Ρ Ο Σ Τ Ο Θ Ε Ο Τ Ω Ι Δ Ε Π [Ο
Ι] Μ Α Ι Ν Ο Ν Τ Ι Η V Φ Ο Ρ Β Ε
Ο Ν Τ Ι Η Β Ο Κ Ο Λ Ε Ο Ν Τ Ι Η
Μ] Ι Ε Κ Τ Ο Ν Ι Θ V Ν Α Ε Σ Τ Ω
Κ Α Τ] Α [Κ] Τ Η Ν Ο Σ Ε Κ Α Σ Τ Ο
Ν] Η Ν Δ Ε Κ Ο Π Ρ Ε Ο Ω Ν Α Λ [Ι
Σ] Κ Η Τ Α Ι Π Ε Ν Τ Ε Σ Τ Α Τ Η
Ρ] Α Σ Ο Φ Ε Ι Λ Ε Τ Ω Α Γ Ν Ω Σ
Π Ρ Ο Σ Τ Ο Θ Ε Ο Η Ν Δ Ε Ο Ι Δ
Ω Ν Μ Η Κ Α Τ Ε Ι Π Ε Ι Π Ε Ν Τ
Ε Σ Τ] Α Τ Η Ρ Α Σ Ο Φ Ε Ι Λ [Ε Τ

Ω Α Ο Τ Ο Σ Τ Ω Ι Θ Ε Ω Ι Τ . .
? ? ?
. Λ Ω Ρ Α Ν Α . . Ν Τ Ο Ι Σ [Α Λ
?
Σ Ε] Σ [Ι] . . Κ Ε V Α Ε Κ Τ Ο Ι [Ε
? ?
Ρ Ο] Μ [Η Χ Φ] Ε Ρ Ε Ν Τ Α Ι Ε Ρ [Α
?
Η Ν Δ] Ε [Χ] Φ Ε Ρ Η [Ι] Α Ρ Ε Σ Τ Α
?
. . . . Ν . Ο Ν Δ Ε

Ἐπὶ Τ]έλλ[ι]ος π[ρυτάν-
ι]ος. Βο(υ)λῆς [γ]νώμη. [Ἐν τ
οῖς ἄλσ[εσιν μὴ ποιμ-
αίν]ε(ι)ν μηδὲ κοπρ[εόε-
(ι)ν]· ἢν δὲ ποιμαίνῃ [ἢ ὑ
φορβῇ ἢ βο(υ)κολῇ, [ὁ ἰ-
δὼ]ν κατειπάτω πρ[ὸς
το(ὺ)ς βασιλέας ἀγ[νῶς
πρὸς το(ῦ) θεο(ῦ)· τῷ δὲ π[ο-
ι]μαίνοντι ἢ ὑφορβέ-
οντι ἢ βο(υ)κολέοντι ἡ-
μ]ίεκτον ἴθυνα ἔστω
κατ]ὰ [κ]τῆνος ἕκαστο-
ν]· ἢν δὲ κοπρεόων ἀλ[ί-
σ]κηται, πέντε στατῆ-
ρ]ας ὀφειλέτω ἀγνῶς
πρὸς το(ῦ) θεο(ῦ)· ἢν δὲ ὁ ἰδ-
ὼν μὴ κατείπει, πέντ-
ε στ]ατῆρας ὀφειλ[έτ-
ω αὐτὸς τῷ θεῷ τ. .
. . . ρα . α. [ἐ]ν τοῖς [ἄλ-
σε]σ[ι]... ευα ἐκ το(ῦ) ἱ[ε-
??
ρο(ῦ)] μ[ὴ ἐχφ]έρε(ι)ν τὰ ἱερ[ά·
?
ἢν δ'] ἐ[χ]φέρῃ αρεστα
................ν [τ]ὸν δὲ

Οἱ ἔσχατοι πέντε στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσι τὰ γράμματα κατὰ μὲν τὸ πλεῖστον ἐφθαρμένα κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν δυσδιάκριτα, ὥστε δύσκολον ἀποβαίνει ν' ἀποκαταστήσῃ τις τὰς λέξεις. Παρατηρητέον μόνον, ὅτι τὸ μὲν ἣν κατείπΕΙ ἀπαντῶμεν καὶ ἐν ἄλλαις χιακαῖς ἐπιγραφαῖς ἐκ παραλλήλου, ὡς ἐνταῦθα πρὸς τὰ ἣν βουκολΗι... ποιμαίνΗι κτλ., τὸ δὲ ἴθυνα (=εὐθύνη) πρῶτον νῦν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τῇ παλαιᾷ ἰδῶ ἀνευρίσκεται, κατ' εὐτυχῆ δὲ συγκυρίαν ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν, ἔχον τὴν αὐτὴν σημασίαν.

Ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνευρέθη κατὰ τὸ Μάρμαρον, ἐπίνειον τῶν Καρδαμύλων, ἐπὶ στήλης ὁμοίου τῇ πρώτῃ λίθου ἐνεκτισμένης κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν ἐν τῇ ΝΑ. γωνίᾳ τῆς κατὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου οἰκίας τοῦ ἱερέως Στεφάνου Κουτρῆ, ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ἓν περίπου γαλλικὸν μέτρον. Τὰ γράμματα αὐτῆς εἶνε παραπλήσια τοῖς τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ πολὺ ἐφθαρμένα πρὸς τἄνω, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ λίθου παντελῶς ἐξαληλιμμένα μέχρι στίχων περὶ τοὺς εἴκοσι. Διατέμνεται δὲ ἢ μᾶλλον κατέχεται ὁ λίθος κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ καὶ ὑπὸ σιδηροῦ διαζώματος, δι' οὗ ὁ τοῖχος τῆς οἰκίας εἶνε ἠσφαλισμένος. Ὥστε ἐξ ἁπάντων τούτων ἡ ἐπιγραφὴ ἀποβαίνει δυσανάγνωστος σφόδρα. Τὸ μῆκος τῆς στήλης εἶνε 0,43, τὸ δὲ πάχος, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφή, 0,14 καὶ τὸ ἐντετειχισμένον πλάτος 0,25. Οὐδαμῶς ἀπίθανον, ὅτι ὁ λίθος ἔχει ἐπιγραφὴν καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν δύο πλατυτέρων ἐπιφανειῶν αὐτοῦ, αἵτινες εἶνε νῦν ἀφανεῖς ὡς ἐνεκτισμέναι. Στίχοι φαίνονται νῦν τῆς ἐπιγραφῆς δεκαπέντε στοιχηδὸν γεγραμμένοι ἐν ὀκτὼ γράμμασιν, ὧν πολλὰ ἐφθαρμένα.

Ἀναδημοσιεύεται καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη γράμμασι συνήθεσιν, ὡς εἶχε δημοσιευθῇ ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ νῦν τὸ πρῶτον κεφαλαίοις.

Ο Ω Σ Η	
Ν Τ Α Μ Η Κ	μὴ κ
Α Τ Η [Γ] Ο Ρ Ε Ι	ατη[γ]ορεί-
[Τ] Ω [Π] Ρ Ο Σ Κ Α	[τ]ω [π]ρὸς Κα-
V] Κ Α Σ Ε [Α] Σ Μ	υ]κασέ[α]ς μ-
Η] Τ [Ε Π Ε Ι] Μ Η	[ή]τ' [ἔπει] μή-

Τ] Ε Ρ Γ [Ω] Ι Μ Η	τ'] ἔργ[ω]ι μη-
Δ Ε Ν Ι Α Ν Η [Κ	δενὶ ἀνη[κ-
Ο] Ω Σ Ο Ρ Ο Ν Ο	ό]ως· ὅρον ὅ-
Σ] Α Ν Ε [Κ] Β Α [Λ	ς] ἂν ἐ[κ]βά[λ-
Η Ι Σ Τ Α Τ Η [Ρ	ηι στατῆ[ρ'
Α] Π Ο Δ Ο Τ Ω [Ι	ἀ]ποδότω [ἴ-
Θ Υ Ν Α Γ Κ Α Ι	θυναγ καὶ
Τ] Η Π Α Ρ Η Ι [Ε	τ]ῆπαρῆ ἐ-
Ν] Ε Χ Ε Σ Θ Ω	ν]εχέσθω.

Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης τὰ πλεῖστα γράμματα εἶνε μεμαντευμένα μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πατρός μου καὶ ἀναπεπληρωμένα ἢ ἀνεγνωσμένα. Σημειωτέον δὲ τὸ τῶν Καυκασέων ὄνομα, πρῶτον νῦν ἀνευρισκόμενον, οἰκητόρων βεβαίως τινῶν ἐν Χίῳ Καυκάσων (Ἡροδ. Ε΄ 33), ὧν ἡ θέσις, ὡς νομίζει ὁ πατήρ μου, κακῶς ὡρίσθη κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ Ἡροδότου ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε τοπογράφων τῆς Χίου.

Ἡ τρίτη ἐπιγραφή, ἀναγινωσκομένη βαθυχαράκτοις συγχρόνοις ὡσαύτως γράμμασιν, ἀλλὰ μείζοσιν, ἐπὶ παραστάδος θυρίδος τῆς οἰκίας τοῦ ἱερέως Μιχ. Μαρτάκη κατὰ τὸ αὐτὸ Μάρμαρον τῶν Καρδαμύλων ὀλίγον δὲ νοτιώτερον τῆς τοῦ Στεφ. Κουτρῆ κειμένης περιέχει μόνον τάδε:

ΦΙΛΙΩΝΟΣΤΟΚΡΙΤΩΝ[ΟΣ   Φιλίωνος το(ῦ) Κρίτων[ος

Αἱ δύο ἐπιγραφαί, ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη, ἐκομίσθησαν ἀπὸ τῶν Λουτρῶν, θέσεως κειμένης πρὸς νότον τοῦ Μαρμάρου μίαν περίπου ὥραν, περιεχούσης δὲ παλαιὰ λείψανα πολλά.

Ε΄.

Ψήφισμα Ἐρυθραϊκόν.

Τελευτῶντος τοῦ 1900 ἀνευρέθη ἐν Ἐρύθραις, ἔν τινι τῶν κτημάτων τοῦ Ν. Ἀλιχανᾶ, παρὰ τὸν ποταμίσκον Ἀλέοντα, ἐν τόπῳ ἐν ᾧ καὶ ἴχνη παλαιᾶς ὁδοῦ διακρίνονται, λίθος μαρμάρου ἐγχωρί

ἐρυθρίζοντος, μήκ. 1,12, πλάτ. 0,51 καὶ πάχ. 0,18. Ὁ λίθος ἐκομίσθη πρὸς τὸν πατέρα μου φροντίδι καὶ δαπάνῃ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ λίθοι ἐξ Ἐρυθρῶν καὶ ἄλλοθεν πρὸς αὐτὸν ἐκομίζοντο, οὓς ἐδωρήσαμεν ἅπαντας τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου. Ὁ λίθος εἶνε συνήθης πλακοειδὴς ὀρθογώνιος στήλη, ἔχουσα κεκαλυμμένας διὰ γραμμάτων τὰς τρεῖς ἐπιφανείας, τῆς ἑτέρας τῶν μεγάλων ἐπιφανειῶν οὐ φερούσης γράμματα. Εἶνε δὲ μαλακὸς καὶ εὔθρυπτος καὶ διὰ τοῦτο πολλαχοῦ τὰ γράμματα εἶνε δυσδιάκριτα, ὡς δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ παραβάλλων καὶ ὧδε τὸ διὰ μεγάλων γραμμάτων κείμενον πρὸς τὸ διὰ μικρῶν. Ἀλλὰ καὶ χαραττόμενος ἐθραύσθη ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ χαράκτου, ὡς γίνεται φανερὸν ἐν τοῖς στ. 20, 21, 22 τῆς α′ τῶν πλευρ. ὄψεων (Β′) καὶ ἐν στ. 17 καὶ 18 τῆς β′ πλευρ. ὄψεως (Γ′). Εἶνε ἀποκεκρουσμένος εἰς τὰ ἄνω καὶ μάλιστα εἰς τὰ κάτω, ὡς φαίνεται ἐν τῷ κειμένῳ τῶν τριῶν αὐτοῦ ἐνεπιγράφων ἐπιφανειῶν. Γράμματα φέρει 16 ἐν ἑκάστῳ ἀκεραίῳ στίχῳ τῆς μεγάλης ἐπιφανείας καὶ 6 ἐν ἑκάστῳ ἀκεραίῳ στίχῳ τῶν μικρῶν. Ἡ μὲν γραφὴ εἶνε στοιχηδόν, τοῦ ε′ αἰῶνος λήγοντος ἢ τοῦ δ′ ἀρχομένου, ἡ δὲ γλῶσσα ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν συντελευτᾷ τῷ λίθῳ ἀλλ' ἐξηκολούθει. Ἡ μὲν Γ′ τῶν πλευρῶν περιέχει τὴν συνέχειαν τῶν ἐν τῇ Β′, ἡ δὲ δευτέρα τῶν τῆς Α′, ὡς φαίνεται. Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο κατέλιπεν ὁ πατήρ μου πλείστας παρατηρήσεις, ἃς νῦν σπεύδοντες εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων τῶν ἐπιγραφῶν παραλείπομεν ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ ταύτας ἔπειτα. Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς. Ποιεῖται δὲ λόγον περὶ συγκροτήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ δικαστηρίου, τοῦ ἐνταῦθα ὑπουργήματος τοῦ πρυτάνεως, τῶν ἐνόρκων δικαστῶν, τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δίκης, τῆς διαδικασίας, περὶ τοῦ εἰσάγειν καὶ δικάζειν, περὶ τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι ὅρων τιθεὶς (τιθέντα), κύκλος, ἐπιοπτεύειν, νόθος καὶ ἀληθὴς (γνήσιος), ζυγὴ (ὑπὸ ζυγήν), μὴ κατὰ νόμον τραφῆναι (τραφές), ἐξ ἐλευθέρο παῖς καὶ ἄλλων τινῶν, καὶ περὶ τοῦ Ἀγοραίου Ζηνὸς καὶ περὶ τῆς πρυανηΐης.

Πλευρὰ Α′.

_ Υ Α Μ . . . . Η Δ Ε .
Τ Ι Μ Α Σ Η ι . ⌒ Μ Α Ρ Τ Α Ν Ͱ
Ι Ο Φ Ε Λ Ε Τ Ω Δ Ε Κ Α Σ Τ Α Τ
Η Ρ Α Σ Δ Ι Ω Ξ Ι Ν Δ Ε Ν Α Ι Τ
Ω Ι Β Ο Λ Ο Μ Ε Ν Ω Ι Κ Α Ι Τ Σ
Ι Κ Α Τ Α Λ Α Β Ο Ν Τ Ι Τ Ω Μ Ι
Σ Υ Τ Ο Δ Η Μ Ι Σ Υ Τ Η Σ Π Ο Λ
Ε Ω Σ Η Ν Δ Ε Κ Χ Ω Ρ Η Ι Ο Δ Ι
Ω Ξ Α Σ Ο Φ Ε Λ Ε Τ Ω Ο Π Ε Ρ Ω
Ι Ν Ι Κ Ω Ν Τ Ι Γ Ι Ν Ε Τ Α Ι Κ
Α Ι Τ Ο Υ Τ Ο Δ Ι Ω Ξ Ι Ν Ε Ν Α
Ι Κ Α Τ Α Τ Α Υ Τ Α Δ Ι Κ Α Ι Ε
Ν Δ Ε Α Π Ο Τ Ω Μ Φ Υ Λ Ε Ω Ν Α
Ν Δ Ρ Α Σ Ε Ν Ν Ε Α Α Π Ε Κ Α Σ
Τ Η Σ Ο Ι Σ Ι Ν Ε Σ Τ Ι Ν Μ Η Ε
Λ Α Τ Ο Ν Ο Σ Α Ξ Ι Α Η Τ Ρ Ι Η
Κ Ο Ν Τ Α Σ Τ Α Τ Η Ρ Ω Ν Ο Μ Ο
Σ Α Ν Τ Α Σ Τ Ο Ν Α Υ Τ Ο Ν Ο Ρ
Κ Ο Ν Τ Η Ι Β Ο Λ Η Ι Δ Ι Κ Α Ν
Κ Α Τ Α Ν Ο Μ Ο Σ Κ Α Ι Ψ Η Φ Ͱ
Σ Μ Α Τ Α Π Λ Η Ρ Ο Ν Δ Ε Τ . .
Ι Κ Α Σ Τ Η Ρ Ι Ο Ν Μ Η . . . .
Σ Ο Ν Α Σ Η Ε Ξ Κ C . . . . . .
Ι Ε Ν Α Δ Ι Κ Α Ι Ε Ν . . . Λ Ͱ
Σ Ι Ο Ν Τ Ι Θ Ε Ν Τ . . Α Τ Α Τ
. Ν Ν Ο Μ Ο Ν Ε Σ Α Γ Ε Ν Δ Ε Τ
. . Δ Ι Κ Α Σ Κ Α Ι Σ Υ Γ Γ Ρ .
. . . Π Ρ Υ Τ Α Ν Ε Α Σ Κ Α Ι .
. . . . Σ Θ Α Ι Τ Ο Ν Ο Φ . . .
. . . . Ι Δ Ε Μ Η Α Υ Τ . . . .
. . . . . Γ Δ Ι Υ Α . . . . . .
. . . . . Ν . . . .

Πλευρὰ Β'.

. . . . . ΙΙ .
. . Μ Α Ε [Σ]
[Τ] Η Λ Η Ι [Λ]
[Ι] Θ Ι Ν Η Ι
Κ Α Ι Ε Σ [Τ]
Ɔ Γ Κ Υ Κ Λ
Ο Ν Σ Τ Η Σ
Α Ι Τ Ο Ζ Ͱ
Ν Ο Σ Τ Ω Γ
Ο Ρ Α Ι Ο Τ
Η Ν Δ Ε Υ Τ
Ε Ρ Η Ν Π Ρ
Υ Τ Α Ν Η [Ι]
Η Ν Δ Ι Ω Ξ
Ι Ν Δ Ε Ν /
Ι Ο Τ Ι Σ Α
ʹ Τ Ο Σ Ζ (
. Ι Μ Η Κ Α
Τ Α Ν Ο Μ Ο
Ν Τ Ρ Α Φ
Ε Σ Η Ε Ξ
Ε Λ Ε Υ Θ
Ε Ρ Ο Π Α Ι
Σ Η Ξ Ε Ν (
Ο Τ Ε Ο Δ Ε
Κ Α Τ Η . ‹
˥ Α Λ Α Ι Ο
Τ Ε Ρ Ο Ν Ι
Ι Μ Α Σ Ι Σ
. Ε Ν Η Κ Υ
. Μ Ο Ν Ε Δ
. Ξ Α Τ Ο .
. . Π Ε Ρ .
. . . Λ . .

Πλευρὰ Γ'.

. . . . . Ο Π
. . ι Ε Ν Η
. . Α Π Ο Ν
. Θ Ο Η Ι Ε
Π Ι Ο Π Τ Ε
Υ Ε Τ Ω Κ Α
Ι Υ Π Ο Ζ Υ
Γ Η Ν Ε Ν Α
Ι Τ Ω Ν Δ Α
Λ Η Θ Ω Ν Ο
Σ Α Μ Μ Η Ι
Λ Θ Η Ι Ε Ι
. Γ Γ Ε Λ Α
Ν Τ Ω Ν Τ Ω
Μ Π Ρ Υ Τ Α
Ν Ε Ω Ν Ο Φ
Ε Λ Ε Τ Ω
Η Μ Ι Σ Τ
Α Τ Η Ρ Ο Ν
Ε Σ Τ Ω Δ Ε
Τ Ω Μ Π Ρ Υ
Τ Α Ν Ε Ω Ν
Η Ν Τ Ι Μ Η
Τ Ω Ν Α Ν Α
Γ Κ Α Ι Ω Ν
Α Π Ε Ρ . .
Ι . . . . .

Πλευρὰ Α'.

.υα. . . . . μ]ηδ' ἑ]ς
τιμάς· ἣ]ν δ' ἁ]μαρτάνη
ι, ὀφε(ι)λέτω δέκα στατ-
ῆρας. Δίωξιν δ' ε(ἶ)ναι τ-
ῶι βουλομένωι καὶ τω·
ι καταλαβόντι τῶμι-
συ· τὸ δ' ἥμισυ τῆς πόλ-
εως, ἣν δ' ἐκχωρῆι ὁ δι-
ώξας, ὀφε(ι)λέτω ὅπερ ο-
ἱ νικῶντι γίνεται κ-
αὶ τούτο(υ) δίωξιν ε(ἶ)να-
ι κατὰ ταὐτά. Δικάζε(ι)-
ν δὲ ἀπὸ τῶμ φυλέων ἄ-
νδρας ἐννέα ἀπ' ἑκάσ-
της, οἷσίν ἐστιν μὴ ἐ-
λάττονος ἄξια ἢ τριή-
κοντα στατήρων, ὀμό-
σαντας τὸν αὐτὸν ὅρ-
κον τῆι βο(υ)λῆι. Δικᾶν
κατὰ νόμο(υ)ς καὶ ψηφί-
σματα, πληρο(ῦ)ν δὲ τ[ὸ δ-
ικαστήριον μὴ [ἐλάσ-
σονας ἢ ἑξήκο[ντα κα-
ὶ ἕνα. Δικάζε(ι)ν [δὲ ἕκα-
στον τιθέντ[α κ]ατὰ τ-
ὸ]ν νόμον, ἐσάγε[ι]ν δὲ τ-
ὰς] δίκας καὶ συγγρ[ά-
φε(ι)ν] πρυτάνεας καὶ [γ
ράφε]σθαι τὸν ὀφε(ί)λο-
ντα, ἣν] δὲ μὴ αὐτ. . . .
. . . . .γδικα. . . . . .
. . . . .ν. . . . .

Πλευρὰ Β'.

[ψήφ-
ισ]μα ἐ[σ]-
τ]ήληι λ-
ι]θίνηι
καὶ ἐς [τ]-
ὸγ κύκλ-
ον στῆσ-
αι το(ῦ) Ζη-
νὸς τὠγ-
οραίο(υ) τ-
ὴν δευτ-
έρην πρ-
υτανη[ί]-
ην, δίωξ-
ιν δ' ε(ἶ)να-
ι ὅτις α-
ὐ]τὸς ζώ-
ε]ι μὴ κα-
τὰ νόμο-
ν τραφ-
ε(ὶ)ς ἢ ἐξ.
ἐλευθ-
έρο(υ) παῖ-
ς ἢ [ξ]ένο(υ),
ὅτεο δὲ
πατὴρ ἢ
π]αλαιό-
τερον τ-
ιμὰς ἔσ-
χ]εν ἢ κύ-
α]μον ἐδ-
έ]ξατο.
. .περ.
. . .λ. .

Πλευρὰ Γ'.

. .ἐπι]οπ-
τεύ]ε(ι)ν· ἤ-
ν δ'] ἀπὸ ν-
ό]θο(υ) ἦι, ἐ-
πιοπτε -
υέτω κα-
ὶ ὑπὸ ζυ-
γὴν ε(ἶ)να-
ι. Τῶν δ' ἀ-
ληθῶν ὅ-
ς ἂμ μὴ ἔ-
λθηι, ἐ]π-
α]γγε(ι)λά-
ντων τῶ-
μ πρυτά-
νεων, ὀφ-
ε(ι)λέτω
ἡμιστ-
άτηρον.
Ἔστω δὲ
τῶμ πρυ-
τάνεων,
ἥν τι μὴ
τῶν ἀνα-
γκαίων
ἀπε[ί]ργη-
ι

ς'.

Ἐρυθραϊκὸν ψήφισμα ὑπὲρ Πολυκρίτου τοῦ Ἰατροκλέους.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶνε κεχαραγμένον ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ὕψ. 0,90, πλ. 0,53 καὶ πάχ. 0,16, εὑρεθέντος ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Χίου ναοῦ τῶν ἁγίων Βικτώρων τῷ 1888, παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ, δέκα μέτρα ἀπὸ τῆς κυρίας αὐτοῦ εἰσόδου καὶ εἰς βάθος 2,50 περίπου. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Γυμνασίου. Ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος ἄνω καὶ κάτω καὶ μικρὸν περὶ τὰ πλάγια καὶ ἐφθαρμένος μὲν ἔν τισι στίχοις, εὐκόλως δὲ τῶν χασμάτων συμπληρουμένων. Τὰ γράμματα εἶνε τοῦ γ´ π. Χ. αἰῶνος δημοτικῆς γραφῆς, καλῶς μὲν κεχαραγμένα, μικρὰ δὲ καὶ πυκνά, ὥστε ἐν οὕτω μικρῷ σχετικῶς λίθῳ νὰ περιλαμβάνωνται 55 ὅλοι στίχοι. Ἡ γραφὴ εἶνε οὐ στοιχηδόν. Ἡ γλῶσσα τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε ἀττικὴ μετά τινων ἰδιωμάτων τῆς ἰωνικῆς, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἡ κοινὴ ἔτι ἀρχομένη. Καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κατέλιπεν ὁ πατήρ μου πολλὰς καὶ παντοίας παρατηρήσεις, πλείονας ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐπιγραφήν, καὶ σύγκρισιν αὐτῆς καὶ τῆς ἐν Ditt. Syll. 226. Παραπέμπει δὲ καὶ εἰς τὴν ἐν Ditt. Syll. 210 καὶ Bull. d. Corr. hell. γ' 388 κατακεχωρισμένην ἐρυθραϊκὴν ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ μνημονεύεται ὁ αὐτὸς Πολύκριτος ὁ Ἰατροκλείους καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φύρσων (Ἰατροκλείους) καὶ εἰς ἄλλας. Οἱ ἐν στ. 15 μνημονευόμενοι βάρβαροι εἶνε ἀναντιρρήτως οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀσίαν Γαλάται καὶ καταλαβόντες τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ χώραν, τὴν Τρῳάδα, τὴν Αἰολίδα καὶ τὴν Ἰωνίαν, ὧν οἱ Τολιστοβώγιοι κατέσχον τὰς δύο τελευταίας αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Γαλάται δὲν εἶχον ἀκόμη ἡττηθῆ οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου τοῦ Α' οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἀήττητοι ἔτι ἐπέτρεχον τὴν Μ. Ἀσίαν (πρβλ. στ. 15-19). Ὅθεν χρόνον τῆς ἐπιγραφῆς νομίζει τὸν περὶ τὸ 275 π. Χ., ἴσως δὲ οὐκ εὐθὺς πρὸ τῆς ἐν τῷ ἔτει τούτῳ ἐπελθούσης ἐν Καταονίᾳ ἥττης τῶν Γαλατῶν. Ἴσως δὲ καὶ ἡ κατὰ τὸν στίχον 43 πρὸς τὸν ντίοχον τὸν ἐπικληθέντα Σωτῆρα πρεσβεία ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ οτρύνῃ τὸν βασιλέα τοῦτον ἐπὶ τὸν πρὸς τοὺς Γαλάτας πόλεμον. γγενεῖς τοῦ Πολυκρίτου μνημονεύονται καὶ ἐν ἄλλαις ἐρυθραϊκαῖς γραφαῖς. Τὰς ἄλλας παρατηρήσεις θὰ δημοσιεύσωμεν, ὡς λέγομεν ντέρω, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν.

ΗΜΑΤΑΤΕΤΗΙΠΟΙ
... ΩΝΠΑΡΑΙΤΙΟΣΕΓΕΝΗΘΗΠ
... ΑΡΧΟΝΑΛΚΙΠΠΟΝΚΑΙΤΟΥΣΤΡΙΗΡΑΓ ΕΣ
ΩΙΠΑΡΑΠΕΜΨΑΙΚΑΙΒΟΙΗΘΗΣΑΙΤΟΙΣΚΑΤΑ ΗΝΧΩΡΑΝΕΝ
ΛΟΥΜΕΝΟΙΣΕΦΟΙΣΟΔΗΜΟΣΟΥΜΟΝΟΝΤΟΝΝΑΥΑΡΧΟΝΙ ΑΙΤ
ΤΡΙΗΡΑΡΧΟΥΣΕΤΙΜΗΣΕΝΑΛΛΑΚΑΙΤΩΝΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝΤΗΝ
ΝΔΕΧΟΜΕΝΗΝΕΠΙΜΕΛΕΙΑΝΕΠΟΙΗΣΑΤΟΔΙΑΤΟΠΡΟΘΥΜΩΣΑ
ΤΟΥΣΥΠΑΚΟΥΣΑΝ ΛΣΠΟΛΛΑΚΑΙΜΕΓΑΛΑΧΡΗΣΙΜΟΥΣΓΕΝΕ
ΘΑΙΕΠΙΤΕΤΗΝΦΥΛΑΚΗΝΤΗΣΧΩΡΑΣΤΗΓΚΑΤΑΘΑΛΑΣΣΑΝ
ΠΟΔΕΙΧΘΕΙΣΚΑΛΩΣΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΩΣΤΑΚΑΤΑΤΗΝΧΩΡΑΝΔΙΑ
ΡΗΣΑΣΚΑΙΤΗΣΤΩΝΕΜΠΟΡΩΝΑΣΦΑΛΕΙΑΣΕΠΙΜΕΛΗΘΕΙΣΠ
ΓΩΝΔΑΨΙΛΕΙΑΝΕΠΟΙΗΣΞΓΕΝΕΣ ΙΕΤΙΔΕΤΑΣΤΕΑΛΛΑΣ
Π ΕΣΒΕΙΑΣ. ΑΣΑΠΕΔΕΙΧΘΗΚ. ΛΩΣ. ΑΙΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΣΤΩ
ΔΗΜΩΙΔΙΩΙΚΗΚΩΣΚΑΙΤΗΝΠΡ.. ΤΟΥΣΒΑΡΒΑΡΟΥΣΠΡΕΣΒΕΙ
ΑΝΥΠΟΜΕΙΝΑΣΕΝΕΚΕΤΟΥΤΟΙ ΟΜΗΡΕΥΟΝΤΑΣΤΩΜΠΟΛΙΤΩ
ΕΙΣΤΗΝΠΟΛΙΝΠΑΡΑΓΕΝΕΣΘΑΙΟΥΜΟΝΟΝΤΟΥΣΟΜΗΡΟΥΣΚΟΜΙΣ
ΜΕΝΟΣΕΙΣΤΗΝΠΟΛΙΝΗΓΑΓΕΝΑΛΛΑΚΑΙΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΟΥΣΕΙ
ΔΕΝΟΝΤΑΣΑΙΧΜΑΛΩΤΟΥΣΛΥΤΡΩΣΑΜΕΝΟΣΔΙΕΣΩΙΣΕΝ

\ΓΟΡΑΝΟΜΟΣΤΕΑΠΟΔΕΙΧΘΕΙΣΤΗΝΤΕΑΛΛΗΝΑΡΧΗΝΗΡΞΕΝ
ΣΩΣΚΑΙΔΙΚΑΙΩΣΚΑΙΣΙΤΟΝΟΥΧΙΚΑΝΟΝΟΡΩΝΥΠΑΡΧΟΝΤΑΤΗΠΟ
ΕΙΤΟΜΜΕΝΑΥΤΟΣΜΕΤΑΠΕΜΨΑΜΕΝΟΣΕΔΩΚΕΤΟΙΣΕΙΣΑΓΑ
ΟΥΣΙΣΙΤΗΡΕΣΙΟΝΤΟΝΔΕΛΟΙΠΟΝΟΠΩΣΑΝΚΑΤΑΤΑΧΟΣΕΙ
ΧΘΗΙΚΗΡΥΓΜΑΤΑΠΟΙΗΣΑΜΕΝΟΣΑΤΟΙΣΑΧΡΗΜΑΤΑΠΡΟΙΕΜΕ
ΟΣΕΙΣΥΠΟΘΗΚΗΝΕΠΟΙΗΣΕΣΙΤΟΥΔΑΨΙΛΕΙΑΝΕΝΤΗΙΠΟΛΕΙ
ΕΝΕΣΘΑΙΥΣΤΕΡΟΝΤΕΔΙΑΤΗΝΣΙΤΟΔΕΙΑΝΟΥΘΕΝΟΣΕΙΣΤΗΝ
\ΓΟΡΑΝΕΧΦΕΡΟ.ΤΟΣΣΙΤΟΝΥΠΕΣΧΕΤΟΤΩΙΔΗΜΩΙΧΡΗ
ΤΑΤΕΔΩΣΕΙΝΕΙΣΥΠΟΘΗΚΗΝΤΟΙΣΑΠΟΔΕΙΧΘΗΣΟΜΕΝΟΙΣΣ
ΤΩΝΑΙΣΚΑΙΤΟΝΥΠΑΡΧΟΝΤΑΑΥΤΩΙΣΙΤΟΝΕΙΣΤΗΝΤΡΟΦΗΝ
ΕΞΟΙΣΕΙΝΕΙΣΤΗΝΑΓΟΡΑΝΕΙΣΤΕΤΗΝΦΥΛΑΚΗΝΤΗΣΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙΤΗΝΑΛΛΗΝΔΙΟΙΚΗΣΙΝΚΑΙΕΙΣΤΑΤΩΙΒΑΣΙΛΕΙΣΥΜΦΕΡΟΝ
ΤΑΠΟΛΛΑΚΙΣΧΡΗΜΑΣΙΝΕΙΣΕΥΠΟΡΩ....ΟΦΑΣΙΣΤΩΣΟΥΚΟΛΙ
ΓΩΝΑΓΑΘΩΝΑΙΤΙΟΣΕΓΕΝΗΘΗΕΦΟΙΣΑΥΤΟΝΟΔΗΜΟΣΚΑΙΠΡΟΤΕ
ΡΟΝΠΛΕΟΝΑΚΙΣΕΤΙΜΗΣΕΝΚΑΙΤΑΣΔΟΘΕΙΣΑΣΑΥΤΩΙΤΙΜΑΣΕΙΣ
ΣΤΗΛΗΝΑΝΑΓΡΑΨΑΣΕΙΣΤΗΝΑΓΟΡΑΝΑΝΕΘΗ..ΝΔΙΟΠΕΡΕΥΧ
ΡΙΣΤΕΙΝΤΩΙΔΗΜΩΙΒΟΥΛΟΜΕΝΟΣΠΟΛΥΚΡΙΤΟΣΑΛΛΑΤΕΠΟΛΛΑ
ΠΑΛΙΝΧΡΗΣΙΜΟΣΕΓΕΝΗΘΗΚΑΙΤΟΜΜΕΔΙΜΝΟΝΤΩΝ̣ΠΥΡΩΝ
ΟΡΩΝΔΙΑΤΗΝΣΙΤΟΔΕΙΑΝΠΩΛΟΥΜΕΝΟΝΔΡΑΧΜΩΝΕΞΗΚΟΝΤΑ

ΚΑΙΠΟΛΛΟΥΣΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΘΛΙΒΟΜΕΝΟΥΣΚΑΙΤΟΙΣΑΠΟΔΕΔΕ
ΓΜΕΝΟΙΣΣΙΤΩΝΑΙΣΟΥΔΥΝΑΜΕΝΩΝΕΙΣΥΠΟΘΗΚΗΙΧΡΗΜΑΤΩΙ
ΣΥΝΑΧΘΗΝΑΙΕΠΗΓΓΕΙΛΑΤΟΤΩΙΔΗΜΩΙΠ. . ΧΡΗΣΕΙΝΥΠΟΘΗ
ΚΗΝΑΤΟΚΟΥΣΔΡΑΧΜΑΣΑΛΕΞΑΝΔΡ. . ΑΣΕΞΑΚΙΣΧΙΛΙΑΣΤΟΥΤΕ
ΝΑΥΑΡΧΟΥΤΟΙΣΑΦΡΑΚΤΟΙΣΤΗΜΠΡΟΣΤΟΝΒΑΣΙΛΕΑΑΝΤΙΟΧΟΝ
ΠΡΕΣΒΕΙΑΝΠΑΡΑΠΕΜΠΟΝΤΟΣΚΑΙΤΩΝΟΨΩΝΙΩΝΤΟΙΣΠΛΕΟΥ
ΣΙΝΥΠΟΛΙΠΟΝΤΩΝΔΙΑΤΟΠΛΕΙΟΥΣΑΥΤΟΥΣΗΜΕΡΑΣΥΠΟΧΕΙΜΩ
ΝΟΣΠΡΟΣΤΗΙΧΩΡΑΙΚΑΤΑΣΧΕΘΗΝΑΙΚΑΙΤΟΥΤΕΔΗΜΟΥΚΑΙΤΩΝ
ΧΟΝΤΩΝΔΙΑΤΗΝΕΝΤΟΙΣΚΟΙΝΟΙΣΑΠΟΡΙΑΝΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΩΝ
ΑΣΤΟΝΠΡΟΧΡΗΣΑΙΕΙΣΤΑΟΨΩΝΙΑΜΟΝΟΣΥΠΕΣΧΕΤΟΤΩΙΔΗΜΩ
ΤΑΧΡΗΜΑΤΑΟΠΩΣΟΥΝΟΔΗΜΟΣΦΑΙΝΗΤΑΙΤΟΙΣΑΓΑΘΟΙΣΤΩΝΑΝ
ΔΡΩΝΧΑΡΙΤΑΣΑΞΙΑΣΑΠΟΔΙΔΟΥΣΤΥΧΗΙΑΓΑΘΗΙΔΕΔΟΧΘΑΙ
ΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΕΠΑΙΝΕΣΑΙΠΟΛΥΚΡΙΤΟΝΙΑΤΡΟΚΛΕΟΥ
ΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩΣΑΙΧΡΥΣΩΙΣΤΕΦΑΝΩΙΚΑΙΕΙΚΟΝΙΧΑΛΚΗΙΑΡΕΤΗΣ
ΕΚΕΚΑΙΕΥΝΟΙΑΣΤΗΣΕΙΣΤΟΝΔΗΜΟΝΣΤΗΣΑΙΔΕΑΥΤΟΥΤΗΙ
ι ΝΤΗΙΑΓΟΡΑΙΠΡΟΣΤΗΝΣΤΗΛΗΝΕΝΗΙΑΙΠΡΟΤΕΡΟΝΑΥ
ΓΡΑΜΜΕΝΑΙΚΑΙΤΑΣΔΕΔΟΜΕΝΑΣΑΥΤΩΙ
ΝΟΙΑΓ

χρή]ματά τε τῇ πόλ[ει ...ων παραίτιος ἐγενήθη ναύ]αρχον Ἄλκιππον καὶ τοὺς τριηράρ[χους] ....ισ... ῳ παραπέμψαι καὶ βοηθῆσαι τοῖς κατὰ τὴν χώραν ἐνοχ]λουμένοις· ἐφ' οἷς ὁ δῆμος οὐ μόνον τὸν ναύαρχον καὶ τ[οὺς τριηράρχους ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πληρωμάτων τὴν [ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο διὰ τὸ προθύμως α[ὐτοὺς ὑπακούσαντας πολλὰ καὶ μεγάλα χρησίμους γενέ[σθαι.—ꝫ Ἐπί τε τὴν φυλακὴν τῆς χώρας τὴγ κατὰ θάλασσαν [ἀποδειχθείς, καλῶς καὶ φιλοτίμως τὰ κατὰ τὴν χώραν δια[τηρήσας, καὶ τῆς τῶν ἐμπόρων ἀσφαλείας ἐπιμεληθεὶς πά[ντων δαψίλειαν ἐποίησεν γενέσθαι.—ꝫ Ἔτι δὲ τάς τε ἄλλας π[ρ]εσβείας [ἐφ'] ἃς ἀπεδείχθη κ[α]λῶς [κ]αὶ συμφερόντως τῷ δήμῳ διῳκηκώς, καὶ τὴν πρ[ὸς] τοὺς βαρβάρους πρεσβείαν ὑπομείνας, ἕνεκε τοῦ το[ὺς] ὁμηρεύοντας τῶμ πολιτῶ[ν εἰς τὴν πόλιν παραγενέσθαι, οὐ μόνον τοὺς ὁμήρους κομισ[άμενος εἰς τὴν πόλιν ἤγαγεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτῶν οὓς εἶδεν ὄντας αἰχμαλώτους λυτρωσάμενος διέσωσεν.— ꝫ Ἀγορανόμος τε ἀποδειχθεὶς τήν τε ἄλλην ἀρχὴν ἦρξεν ἴ]σως καὶ δικαίως, καὶ σῖτον οὐχ ἱκανὸν ὁρῶν ὑπάρχοντα τῇ πόλ]ει, τὸμ μὲν αὐτὸς μεταπεμψάμενος ἔδωκε τοῖς εἰσαγαγοῦσι σιτηρέσιον, τὸν δὲ λοιπὸν ὅπως ἂν κατὰ τάχος εἰ[σα]χθῇ κηρύγματα ποιησάμενος, ἄτοκα χρήματα προϊέμεν]ος εἰς ὑποθήκην, ἐποίησε σίτου δαψίλειαν ἐν τῇ πόλει γ]ενέσθαι.—ꝫ Ὕστερόν τε, διὰ τὴν σιτοδείαν οὐθενὸς εἰς τὴν ἀγορὰν ἐχφέρο[ν]τος σῖτον, ὑπέσχετο τῷ δήμῳ χρή[ματά τε δώσειν εἰς ὑποθήκην τοῖς ἀποδειχθησομένοις σ[ιτώναις, καὶ τὸν ὑπάρχοντα αὐτῷ σῖτον εἰς τὴν τροφὴν ἐξοίσειν εἰς τὴν ἀγοράν.—ꝫ Εἴς τε τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἄλλην διοίκησιν καὶ εἰς τὰ τῷ βασιλεῖ συμφέροντα πολλάκις χρήμασιν εἰσευπορῶ[ν ἀπρ]οφασίστως, οὐκ ὀλίγων ἀγαθῶν αἴτιος ἐγενήθη.—ꝫ Ἐφ' οἷς αὐτὸν ὁ δῆμος καὶ πρότερον πλεονάκις ἐτίμησεν, καὶ τὰς δοθείσας αὐτῷ τιμὰς εἰς στήλην ἀναγράψας εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνέθη[κε]ν.—ꝫ Διόπερ εὐχ[αριστεῖν τῷ δήμῳ βουλόμενος Πολύκριτος, [ἄ]λλα τε πολλὰ

πάλιν χρήσιμος ἐγενήθη καὶ τὸμ μέδιμνον τῶν πυρῶν ὁρῶν διὰ τὴν σιτοδείαν πωλούμενον δραχμῶν ἑξήκοντα καὶ πολλοὺς τῶν πολιτῶν θλιβομένους, καὶ τοῖς ἀποδεδε[ιγμένοις σιτώναις οὐ δυναμένων εἰς ὑποθήκη[ν] χρημάτω[ν] συναχθῆναι, ἐπηγγείλατο τῷ δήμῳ π[ρο]χρήσειν εἰς ὑποθήκην ἀτόκους δραχμὰς Ἀλεξανδρ[εί]ας ἑξακισχιλίας.—ℨ Τοῦ τε ναυάρχου τοῖς ἀφράκτοις τὴμ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀντίοχον πρεσβείαν παραπέμποντος καὶ τῶν ὀψωνίων τοῖς πλείουσιν ὑπολιπόντων διὰ τὸ πλείους αὐτοὺς ἡμέρας ὑπὸ χειμῶνος πρὸς τῇ χώρᾳ κατασχεθῆναι, καὶ τοῦ τε δήμου καὶ τῶν [ἀρχ]όντων διὰ τὴν ἐν τοῖς κοινοῖς ἀπορίαν παρακαλούντων [ἕκ]αστον προχρῆσαι εἰς τὰ ὀψώνια, μόνος ὑπέσχετο τῷ δήμ[ωι τὰ χρήματα.—ℨ Ὅπως οὖν ὁ δῆμος φαίνηται τοῖς ἀγαθοῖς τῶν ἀνδρῶν χάριτας ἀξίας ἀποδιδούς, τύχῃ ἀγαθῇ δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ ἐπαινέσαι Πολύκριτον Ἰατροκλέου[ς καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ καὶ εἰκόνι χαλκῇ ἀρετῆς ἕν]εκε καὶ εὐνοίας τῆς εἰς [τ]ὸν δῆμον, στῆσαι δὲ αὐτοῦ τὴ[ν εἰκόνα ἐν] τῇ ἀγορᾷ πρὸς τὴν στήλην, ἐν ᾗ αἱ πρότερον αὐ[τοῦ τιμαὶ εἰσιν ἀναγε]γραμμέναι καὶ τὰς δεδομένας [α]ὐτῷ [τι-

Ι Μ Π Ι Α Γ

Ζ'.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἥδε, ἐλλιπὴς καὶ αὕτη περισωθεῖσα, εἶνε ἐπὶ μαρμάρου σκληροῦ ὑπομέλανος, ὀρθογωνίου τὸ σχῆμα, ἀποκεκρουσμένου τὴν ἄνω πλευράν, τὸ ἄνω ἄκρον τῆς ἀριστερᾶς καὶ τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν, 1,15 τὸ μῆκος, 0,92 τὸ πλάτος καὶ 0,23 τὸ πάχος. Ὁ λίθος ἐξήχθη ἐκ τοῦ φρουρίου, ἐν ᾧ ὑπῆρχε κατώφλιον οἰκίας, οὗ ἕνεκα καὶ τὰ γράμματα αὐτοῦ εἶνε σφόδρα δυσδιάκριτα. Τὰ μέχρι τοῦ 17 στίχου δὲν ἀναγινώσκονται. Ἡ ἄγραφος ἐπιφάνεια εἶνε στιλπνή. Στίχοι γραμμάτων διακρίνονται 74, ὧν μόνοι οἱ 54 ἀκέραιοι. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καθορίσῃ τις ἀσφαλῶς ἂν εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ χιακὴ ἢ ἂν μετεκομίσθη ἐκ τῆς Ἐρυθραίας. Διότι πολλὰ τῶν ἐν αὐτῇ ὀνομάτων ἀπαντῶσιν ἐν χιακαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἀλλὰ εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ ἐρυθραϊκὰ τὰ ὀνόματα καὶ ἡ ἐπιγραφή, κοινῶν πολλῶν ὀνομάτων ὑπαρχόντων τῶν Χίων καὶ τῶν Ἐρυθραίων. Εἶνε κατάλογος εἰσ-

φερόντων προσώπων. Ἀλλὰ πρὸς τίνα σκοπὸν δὲν δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ.

Π
ΟΣ Ε
ΝΟΥ ΔΔΔΗΓ ΓΟ
ΤΟΥ ΔΜ ΝΜ
ΡΕΑ ΣΝΟΠ
Α ΡΟ ΙΔΟΣ[ΚΑΙ]ΥΠΕΡ
ΑΓ ΩΛΛΝ ΟΙ
Ο Υ
ΟΔ Ι
ΚΔ
[ΚΑΙ Υ]ΠΕΡ ΟΣ
ΙΑΝΔ
ΚΑΙΥ[ΠΕΡ]
ΕΝ
Α ΕΥ

Υ]ΠΕΡ..Ο.....ΤΟΥ[Φ]ΙΛΙ[Σ]ΚΟΥ Ε
....ΟΥΚΑΙΥΠΕΡ
...ΑΜΟΝ.. ΟΥΗΡΩΙΔΟΥΠΑΡ[Ο]ΙΚΟΥΕ
...ΙΩΝΑ[ΠΟΛΛ]Ω[Ν]ΙΔΟΥ Ε
ΜΝΗΣΙ]ΚΛΗΣ[ΑΠΟΛΛ]ΩΝΙΔΟΥ 𐅄
ΘΕΡ]ΑΠΩΝ[ΠΑΡ]ΜΕΝΙΣΚΟΥ ΔΔ
ΕΥΑ]ΛΚΙΔΗΣ[Σ]Ω ΣΤΡ]ΑΤΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤ[ΟΥ]ΑΔΕΛ[Φ]ΟΥ Ε
Θ]ΡΑΣΥΜΑΧΟΣΔΙΟΣ[Κ]ΟΥΡΙ[ΔΟΥ
ΚΑΙ]ΥΠΕΡΤΟΥΥΙΟΥ Ε
ΔΙΟ]ΝΥΣΟΔΩΡΟΣΜΕΝΕΚΡΑΤΟΥ 𐅄
Ζ]ΗΝΩΝΛΥΣΙΟΥ ΔΔ
Δ]ΙΝΝΥΣΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ ΔΔΔ
Α]ΙΓΥΠΤΟΣ[ΠΥ]ΓΜΑΛΙΩΝΟΣ
ΠΑΡΟΙΚΟΣ ΔΔ

ΑΛΚΙΣΜΗΤΡΩΝΟΣ Ε
Μ]ΗΤΡΟΔΩΡΟΣΑΙΠΩΝΟΣ Ε
ΜΗ]ΤΡΟΔΩΡΟΣΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ ΔΔ
ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ
ΤΟΥΤΑΝΩ 𐅄
Φ]ΗΣΙΝΟΣΑΡΙ[ΣΤ]ΕΥΣ 𐅄
ΣΩ[Σ]ΙΑΣΣΩΤΗΡΙΔΟΥ
ΠΑΡΟΙΚΟΣ ΔΔΔ
ΦΗΣΙΝΟΣΙΚΕΣΙΟΥ Ε
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ 𐅄
ΜΕΝΩΝΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΤΡΟΣ Ε
ΚΑΛΛΙΩΝΘΕΥΔΩΡΟΥ 𐅄
ΤΙ]ΜΟΓΕΝΗΣΕΥΡΙΠΙΔΟΥ
ΚΑΙ]ΥΠΕΡΤΟΥΥΙΟΥ Ε
Θ]ΩΡΑΞΑΝΑΞΙΑΔΟΥ 𐅄
Λ[Υ]ΚΩΝΑΠΟΛ[ΛΟΔΩΡ]ΟΥ ΔΔΔ
ΠΛΑΤΩΝΠΥΘΙΩΝΟ[Σ]
ΚΑΙΥ]ΠΕΡΤΟΥΥΙ[Ο]Υ Ε
ΛΕΩΝ[Ο]ΛΥΜΠΟΥ Ε
ΑΘΗΝΗΣΑΓΑΘ[ΟΚ]ΛΕΥΣ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[ΟΥ] Ε
ΕΡΜΟΦΑΝ[Τ]ΟΣΕΡΜ[ΟΦΑ]ΝΤΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΩΝ[ΥΙ]ΩΝ ΔΔΔ
ΑΣΚ[Λ]ΗΠΙΑΔΗΣΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΥ 𐅄
ΦΙΛΙΣΤΗΣ[ΑΡ]ΧΙΜΑΧΟ[Υ
ΚΑΙΥ[ΠΕΡ]ΤΟΥΥΙΟΥ 𐅄
ΑΓΓΕΛΗΣΑΓΓΕΛΕΥΣ
ΤΟΥΤΙΜΟΛ[Υ]ΚΟΥ Ε
ΛΑΜΠΡΑΓΟΡΑΣΙΗΝΙΟΣ 𐅄
ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣΣΚΥΜΝΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[ΟΥ] 𐅄
ΑΓΓΕΛΙΠ[Π]ΟΣΙΚ[Ε]ΣΙΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[Ο]Υ Ε
Η[ΡΑ]ΚΛΕΙΤΟΣΙΗΝΙΟΣ ΔΔΔ

Δ]ΙΑΓΟΡΑΣΞΕΝ[Ω]ΝΟΣ Ε
ΗΡ]ΑΚΛΕΙΤΟΣΓΛΑΥΚΟΥ Ε
ΣΙΜ]ΟΣΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΚΑΙΥ]ΠΕΡΤΟΥΥΙΟΥ Ε
Φ]ΗΣΙΝΟΣΘΕΥΔΩΡΟΥΚΑΙΥΠ[ΕΡΤΟΥ
ΥΙΟΥ]ΚΑΙΥΠΕΡΦΗΣΙΝΟΥ
ΦΗΣ]ΙΝΟΥΤΡΟΦΗΙΓΟΝΗ[ΙΔΕ
ΠΡΟΜ]ΗΘΙΟΣ ΕΕ

ὑ]πὲρ . . ο . . . . . τοῦ [Φ]ιλί[σ]κου Ε
. . . . ου καὶ ὑπὲρ
. . . αμον . . ου Ἡρῴδου παροίκου Ε
. . . ιων Ἀ[πολλ]ω[ν]ίδου Ε
Μνησι]κλῆς [Ἀπολλ]ωνίδου 𐅄
Θερ]άπων [Παρ]μενίσκου ΔΔ
Εὐα]λκίδης [Σ]ω[στρ]άτου
καὶ ὑπὲρ τ[οῦ] ἀδελ[φ]οῦ Ε
Θ]ρασύμαχος Διοσ[κ]ουρί[δου
καὶ] ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ε
Διο]νυσόδωρος Μεν[ε]κράτου 𐅄
Ζ]ήνων Λυσίου ΔΔ
Δ]ίννυς Ἡρακλείτου ΔΔΔ
Α]ἴγυπτος [Πυ]γμαλίωνος
πάροικος ΔΔ
Ἄλκις Μήτρωνος Ε
Μ]ητρόδωρος Αἴπωνος Ε
Μη]τρόδωρος Χρυσογόνου ΔΔ
Μητρόδωρος Μητροδώρου
τοῦ τἄνω 𐅄
Φ]ησῖνος Ἀρι[στ]εῦς 𐅄
Σ]ω[σ]ίας Σωτηρίδου
πάροικος ΔΔΔ
Φησῖνος Ἱκεσίου Ε
Διονύσιος Διοσκουρίδου 𐅄
Μένων Ἀπολλοδώρου

ΑΛΚΙΣΜΗΤΡΩΝΟΣ Ε
Μ]ΗΤΡΟΔΩΡΟΣΑΙΠΩΝΟΣ Ε
ΜΗ]ΤΡΟΔΩΡΟΣΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ ΔΔ
ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ
ΤΟΥΤΑΝΩ 𐅄
Φ]ΗΣΙΝΟΣΑΡΙ[ΣΤ]ΕΥΣ 𐅄
Σ̣Ω[Σ]ΙΑΣΣΩΤΗΡΙΔΟΥ
ΠΑΡΟΙΚΟΣ ΔΔΔ
ΦΗΣΙΝΟΣΙΚΕΣΙΟΥ Ε
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ 𐅄
ΜΕΝΩΝΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΠΑΤΡΟΣ Ε
ΚΑΛΛΙΩΝΘΕΥΔΩΡΟΥ 𐅄
ΤΙ]ΜΟΓΕΝΗΣΕΥΡΙΠΙΔΟΥ
ΚΑΙ]ΥΠΕΡΤΟΥΥΙΟΥ Ε
Θ]ΩΡΑΞΑΝΑΞ̣ΙΑΔΟΥ 𐅄
Λ[Υ]ΚΩΝΑΠΟΛ[ΛΟΔΩΡ]ΟΥ ΔΔΔ
ΠΛΑΤΩΝΠΥΘΙΩΝΟ[Σ]
ΚΑΙΥ]ΠΕΡΤΟΥΥΙ[Ο]Υ Ε
ΛΕΩΝ[Ο]ΛΥΜΠΟΥ Ε
ΑΘΗΝΗΣΑΓΑΘ[ΟΚ]ΛΕΥΣ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[ΟΥ] Ε
ΕΡΜΟΦΑΝ[Τ]ΟΣΕΡΜ[ΟΦΑ]ΝΤΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΩΝ[ΥΙ]ΩΝ ΔΔΔ
ΑΣΚ[Λ]ΗΠΙΑΔΗΣΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΥ 𐅄
ΦΙΛΙΣΤΗΣ[ΑΡ]ΧΙΜΑΧΟ[Υ
ΚΑΙΥ[ΠΕΡ]ΤΟΥΥΙΟΥ 𐅄
ΑΓΓΕΛΗΣΑΓΓΕΛΕΥΣ
ΤΟΥΤΙΜΟΛ[Υ]ΚΟΥ Ε
ΛΑΜΠΡΑΓΟΡΑΣΙΗΝΙΟΣ 𐅄
ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣΣΚΥΜΝΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[ΟΥ] 𐅄
ΑΓΓΕΛΙΠ[Π]ΟΣΙΚ[Ε]ΣΙΟΥ
ΚΑΙΥΠΕΡΤΟΥΥΙ[Ο]Υ Ε
Η[ΡΑ]ΚΛΕ̣ΙΤΟ̣ΣΙ̣ΗΝΙΟΣ ΔΔΔ̣

Δ]ΙΑΓΟΡΑΣΞΕΝ[ʌ]ΝΟΣ Ε
ΗΡ]ΑΚΛΕΙΤΟΣΓΛΑΥΚΟΥ Ε
ΣΙΜ]ΟΣΞΕΝΟΦʌΝΤΟΣ
ΚΑΙΥ]ΠΕΡΤΟΥΥΙΟΥ Ε
Φ]ΗΣΙΝΟΣΘΕΥΔʌΡΟΥΚΑΙΥΠ[ΕΡΤΟΥ
ΥΙΟΥ]ΚΑΙΥΠΕΡΦΗΣΙΝΟΥ
ΦΗΣ]ΙΝΟΥΤΡΟΦΗΙΓΟΝΗ[ΙΔΕ
ΠΡΟΜ]ΗΘΙΟΣ ΕΕ

ὑ]πὲρ . . ο . . . . . τοῦ [Φ]ιλί[σ]κου Ε
. . . . ου καὶ ὑπὲρ
. . . αμον . . ου Ἡρῴδου παροίκου Ε
. . . ιων Ἀ[πολλ]ω[ν]ίδου Ε
Μνησι]κλῆς [Ἀπολλ]ωνίδου 𐅄
Θερ]άπων [Παρ]μενίσκου ΔΔ
Εὐα]λκίδης [Σ]ω[στρ]άτου
καὶ ὑπὲρ τ[οῦ] ἀδελ[φ]οῦ Ε
Θ]ρασύμαχος Διοσ[κ]ουρί[δου
καὶ] ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ε
Διο]νυσόδωρος Μεν[ε]κράτου 𐅄
Ζ]ήνων Λυσίου ΔΔ
Δ]ίννυς Ἡρακλείτου ΔΔΔ
Α]ἴγυπτος [Πυ]γμαλίωνος
πάροικος ΔΔ
Ἄλκις Μήτρωνος Ε
Μ]ητρόδωρος Αἴπωνος Ε
Μη]τρόδωρος Χρυσογόνου ΔΔ
Μητρόδωρος Μητροδώρου
τοῦ τἄνω 𐅄
Φ]ησῖνος Ἀρι[στ]εῦς 𐅄
Σ]ω[σ]ίας Σωτηρίδου
πάροικος ΔΔΔ
Φησῖνος Ἱκεσίου Ε
Διονύσιος Διοσκουρίδου 𐅄
Μένων Ἀπολλοδώρου

καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς Ε
Καλλίων Θευδώρου 𐅄
Τι]μογένης Εὐριπίδου
καὶ] ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ε
Θ]ῶραξ 'Αναξιάδου' 𐅄
Λ[ύ]κων 'Απολ[λοδώρ]ου ΔΔΔ
Πλάτων Πυθίωνος
καὶ ὑ]πὲρ τοῦ υἱ[ο]ῦ Ε
Λέων ['Ο]λύμπου Ε ἢ 'Ολυμπίχου
'Αθήνης 'Αγαθ[οκ]λεῦς
καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱ[οῦ] Ε
'Ερμόφαν[τ]ος 'Ερμ[οφά]ντου
καὶ ὑπὲρ τῶν [υἱ]ῶν ΔΔΔ
'Ασκ[λ]ηπιάδης Διονυσοδώρου 𐅄
?
Φιλιστὴς ['Αρ]χιμάχο[υ 'Αλκιμάχου ἢ 'Ισχιμάχου
καὶ ὑ[πὲρ] τοῦ υἱοῦ 𐅄
'Αγγελῆς 'Αγγελεῦς
τοῦ Τιμολ[ύ]κου Ε
Λαμπραγόρας Ζήνιος 𐅄
'Αριστόδημος Σκύμνου
καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱ[οῦ 𐅄
'Αγγέλιπ[π]ος 'Ικ[ε]σίου
καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱ[ο]ῦ Ε
'Η[ρά]κλειτος Ζήνιος ΔΔΔ
Δ]ιαγόρας Ξέν[ω]νος Ε
'Ηρ]άκλειτος Γλαύκου Ε
Σῖμ]ος Ξενοφῶντος
καὶ ὑ]πὲρ τοῦ υἱοῦ Ε
Φ]ησῖνος Θευδώρου καὶ ὑπ[ὲρ τοῦ
υἱοῦ] καὶ ὑπὲρ Φησίνου
Φησ]ίνου τροφῇ γονῇ [δὲ
Προμήθιος ΕΕ

Η'.

Ψήφισμα Τοττειδῶν.

Πέντε θραύσματα μαρμάρου φαιοῦ ἐγχωρίου, οὗ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου μήκους τοῦ λίθου ἐλλείπει, συγκροτοῦσι τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε. Τὰ θραύσματα ταῦτα μόλις κατὰ τὸ μῆκος ἁρμόττονταί πως. Ἀνευρέθη δὲ ὁ λίθος ἐν τῷ Στρατηγάτῳ, κτήματι τοῦ Μητροπολίτου Χίου κ. Κωνσταντίνου, ὅπερ κεῖται μίαν ὥραν πρὸς Δ. τῆς πόλεως παρὰ τὸ χωρίον Δαφνῶναν. Ἐν τῷ Στρατηγάτῳ ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τῆς Παναγίας (Παναγίας τῆς Στρατηγούσαινας) καὶ πλησίον ἄλλο ἐκκλησίδιον τῆς Παναγίας τοῦ Βεστάρχη, ἧς ἡ περιοχὴ λέγεται τὸ Βεσταρχᾶτον. Ἐν τῷ Βεσταρχάτῳ ἀνευρέθη καὶ ἄλλη ἐπιγραφή, ἣν κατωτέρω δημοσιεύομεν. Ὑπάρχουσι δὲ ἐνταῦθα κατὰ χώραν καὶ λείψανά τινα μνημείων παλαιῶν, κίονες τεθραυσμένοι, σπόνδυλοι, κοσμήματα μαρμάρινα κτλ.. Ὁ πατήρ μου καὶ περὶ τούτων κατέλιπε σημειώσεις τινὰς περιεχούσας τὰς περὶ τῶν τόπων τούτων καὶ τῶν ὀνομάτων εἰκασίας αὐτοῦ. Ἐπέγραψα τὴν ἐπιγραφὴν Ψήφισμα Τοττειδῶν ἀπὸ τῆς φράσεως τοῦ 2 στίχου: Ἔγνωσαν Τοττε- συγκρίνασα τὸ ἐνταῦθα ἐλλιπὲς ὄνομα πρὸς τὴν ἐν Bull. d. Corr. hell. III 323 ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Haussoulier ἐπιγραφήν, ἐν ᾗ ἡ λέξις ὑπάρχει πληρεστέρα μέν, δυσκολώτερον δὲ ὡς ὄνομα γένους διακρίνεται. Τί περὶ ταύτης νομίζουσιν ὁ Haussoullier καὶ ὁ Cauer ἴδε προχείρως ἐν σ. 75-76. Τὰ θραύσματα ταῦτα διακρίνομεν διὰ τῶν ἀριθμῶν α', β', γ', δ', ε'.

Τὸ α' τῶν θραυσμάτων τούτων, ἀποκεκρουσμένον κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς, ἀκέραιον δὲ κατὰ τὴν τετάρτην, εἶνε τὸ πλ. 0,28 καὶ φαίνεται περιέχον τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιγραφῆς. Περιέχει δὲ γράμματα καὶ ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ἐπιφανείᾳ, ἧς τὸ μὲν μῆκος εἶνε 0,45, τὸ δὲ πλάτος 0,24. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιφανείας ταύτης φαίνονται ὄντα παλαιότερα τῶν τῆς προσθίας. Ὡσαύτως παλαιότερα εἶνε καὶ τὰ ἐν τῇ πισθίᾳ ἐπιφανείᾳ τοῦ δ' θραύσματος. Πάντα τἄλλα γράμματα πα-ῶν τῶν ἄλλων ἐπιφανειῶν πάντων τῶν θραυσμάτων εἶνε ὅμοια, τὰ κοινὰ δηλ. τοῦ ἑλλ. ἀλφαβήτου.—Τὸ β' τεμάχιον τοῦ λίθου, ἀποκεκρουσμένον εἰς ἃς καὶ τὸ α' πλευρὰς ἔχει πλ. 0,24. Ἐπὶ μὲν τῆς

οπισθίας ἐπιφανείας δὲν ἔχει γράμματα, ἔχει δὲ ἐπὶ τῆς πλαγίας, ἧς τὸ μὲν πλάτος εἶνε περὶ τὰ 0,17, τὸ δὲ μῆκος περὶ τὰ 0,51.— Τὸ δὲ γ' τεμάχιον ἀποκεκρουσμένον κατὰ τὰ ἄνω ἔχει πλ. 0,28 καὶ μόνην τὴν πλαγίαν ἐνεπίγραφον.— Τὸ δὲ δ' τεμάχιον, ἀποκεκρουσμένον ὡσαύτως ἐν τοῖς ἄνω, εἶνε τὸ πλάτος 0,38 καὶ σχεδὸν κατεστραμμένον κατὰ τὴν προσθίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἐλαχίστων γραμμάτων διακρινομένων. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας δ' ὅμως αὐτοῦ ἐπιφανείας, οὔσης 0,23 τὸ πλ. καὶ 0,27 τὸ μῆκος, φέρει πολλὰ καὶ καλὰ γράμματα, παλαιότερα,ὡς εἶπον, τῶν τῆς προσθίας ἐπιφανείας, οἷα τὰ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ α' τεμαχίου. Ἡ πλαγία πλευρὰ αὐτοῦ περιέχει τινὰ γράμματα, ἐξίτηλα τὰ πλεῖστα.

Τὰ θραύσματα α', β', γ', δ' κατὰ μῆκος παρατιθέμενα δὲν παριστᾶσιν, ὡς φαίνεται, τὸ μῆκος τοῦ ὅλου λίθου. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ὁ λίθος ἦτο μακρότερος, διότι ἡ κάτω πλευρὰ τοῦ δ' θραύσματος εἶνε ἀποκεκρουσμένη.

Τὸ δὲ ε' τεμάχιον εἶνε ἀναντιρρήτως συνέχεια τοῦ δ' τεμαχίου κατὰ τὸ πλάτος αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν διακοπτομένων ἐν τῷ δ' καὶ συνεχιζομένων ἐν τῷ ε' λέξεων ἑκατέρας τῶν ἐπιφανειῶν. Καὶ τὸ θραῦσμα τοῦτο φέρει τινὰ γράμματα, δυσδιάκριτα, ὄπισθεν.

Ὁ ὅλος λίθος θὰ εἶχε μῆκος ὑπὲρ τὸ 1.50. Ἡ μὲν προσθία ἐπιφάνεια ἦτο πᾶσα γράμμασι κεκαλυμμένη, ὡς φαίνεται δὲ καὶ αἱ πλάγιαι αὐτοῦ καὶ τῆς ὀπισθίας ὅσον μέρος ἦτο ὡμαλισμένον. Διότι τὸ ἀνώμαλον ἴσως ἐστηρίζετό που. Οἱ ὁρατοὶ στίχοι τοῦ λίθου εἶνε 68. Οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι εἶνε γράμμασι μείζοσι γεγραμμένοι καὶ εἶνε οἱονεὶ ἡ ἐπικεφαλίς. Καὶ τὰς εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην παρατηρήσεις θὰ δημοσιεύσωμεν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν κειμένων τῶν ἐπιγραφῶν.

Προσθία ἐπιφάνεια.

(Θραύσματα α'-ε': Θραῦσμα α' ἀπὸ 1-13 στ., θραῦσμα β' ἀπὸ 13-35 στ. καὶ θραῦσμα γ' ἀπὸ 35-55 στίχ.).

Ἐπὶ Με-
ἔγνωσαν Τοττε[ῖδαι
τοὺς ὄντας Τοτ]τείδας
γοντας τάγωγαι

Ἡ]ρόδοτος Ἡροδότ[ου
Λ]ύκος Ἀπελλέος
Κλ]ευκύδης Μεγαρ[ίστου -έως
Ἔμπεδος Ἰκεσίου
Ἀ]πολλωνίδης Ἡ[ρ]οδότου
Π]ολύξενος Κλεππίδ]ου
Τῆλε[φ]ος Φιλίσκου
Φ[ερ]εκλῆς Δεινίου
Μ[ητ]ρόδ[ωρος . . . . .
Νι. . . . .
Νη. . . . .
Θεῦδ[ις. . . . . -ης -ίων
Μητρό[δωρος. . . . .
Ἀσκληπ[ιόδωρος. . . . . -ιόδοτος -ιάδης
Ἀπολλόδ[ωρος. . . . . . . -οτος
Μύστης Μ. . . . .
Ποσείδιππο[ς
Θῶραξ Μεγα[κλέους -ρίστου
Ἀρχαγόρας Λ. . . . .
Ζη[ν]όδοτος Λ. . . . .
Πεισαγόρας Μη?. . . . . .
Εὔβουλος Σαυ. . . . .
Θεύφιλος Ἡρακ[λείτου ?
Φανόπολις Ἀγγε[λεῦς
Ποσείδιππος Εἰρη[ναίου ?
Ἀγγελῆς Ζηνο[δότου
Φίλτης Ποσει[δίππου
. . κκάλλης Πλ[ά]τ[ωνος
Φ]ίλλας(?) [Ἡ]λιάν[ακτος ?
Κλεππίδη[ς] Κλεον. . .
Ἀπολλών[ιος] Ἑκα[ταίου -τόμνω -τεῦς
Α?ίκκίων Ἀρισ[τωνος -τίωνος -τεῦς
Φάνις Ζήνων[ος
Ποσείδιππος Πα[σίωνος ;
Ἱκέσιος Ἐμπέ[δου

'Αργεῖος Ἱππίο[υ
Λαμπραγόρας
'Ιφιδάμας Εὐρυδ[ίκου
Διοτρ[έ]φης Λε....
Μεγα[κλῆ]ς Κ.....
Φιλ[ισ]τὴς Κ.....
Σκύ[θ]ων Κ.....
Δειν[ί]ας.......
Φάν[ις
Ἰ]κέ[σιος
?
Ἡρ[όδοτος -αγόρας
?
.ν...   ο
'Αγγ[ελῆς Κλευκ]ύδο[υ
'Αγγ[ελῆς Ζηνο]δότο[υ
Π......τι.ωνος
? ?
Ἐρ.....λ...εο
----- ιθ
-------- Δι]ονυ[σ]ίου
------- Δι[ο]νυσίο[υ
'Αρι]σ[τε]ίδης Τ[ι]μοκρ[άτους
'Απολλω;]ν[ίδ]ης 'Αγορ[άτου
Φιλί[σ]κο[ς] Τηλέ[φου
Εὐρύδικος 'Αρ[ίστωνος; -ιστεῦς -ιστίωνος
Οἰνοπίδης Οἰ[νοπίδου; -νοπίωνος
Τ[ιμοκλῆ]ς Πυθ[ί]ω[νος
Ε---------ς Βίωνο[ς
Η------ Διο[σκουρίδου
------ Διοσ[κουδίρου
------ Εὐρυδ]ίκου

Ὀπισθία ἐπιφάνεια θραύσματος α'.

'Απ]ολλωνίδης
'Απ]ολλωνίδου
'Απολλωνί[δη]ς

Ἀπολλ[ω]νίδου
Φιλώτας
Ἀπολλωνίδο[υ
Ἑρμῶναξ
Κηφεισολέ[οντος ?
Ζῆ]νις
Ποσ]ειδίππου
Πο]σείδιππ[ος
Ζήνι[δος

Ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ δ' θραύσματος.

Φαι]νομ[εν]ὸς
Φησίνου
Ποσείδιπ[π]ος
Ζήνιδος
....ωρου Φαινομενὸς
Φαινομενοῦ γονῆ (=γονῇ)
δὲ Ἀθηνεῦς
Φερεκλῆς
Φερεκλεῦς
...ς Διονύσιος
Ἀγγελεῦς
Ἀπολλώνιος Ἀλεξά[ν-
...υ δρ[ο]υ τροφῆ δὲ (= τροφῇ δὲ)
Π]οσειδίπ]που

Ὀπισθία ἐπιφάνεια ε' θραύσματος.

ε
. . σσαλου
. . παινετο
αξια (?)

Πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ ϛ' θραύσματος.
(Ἡ ὀπισθία δὲν φέρει γράμματα).

Οἰ]νοπ[ίδης ;
Τε]ιμησιπ[όλιδος -όλιος

’Αργεῖος Ἱππίο[υ
Λαμπραγόρας
’Ιφιδάμας Εὐρυδ[ίκου
Διοτρ[έ]φης Λε. . . .
Μεγα[κλῆ]ς Κ. . . . .
Φιλ[ισ]τὴς Κ. . . . .
Σκύ[θ]ων Κ. . . . .
Δειν[ί]ας. . . . . . .
Φάν[ις
Ἰ]κέ[σιος
?
Ἡρ[όδοτος -αγόρας
?
.ν. . . ο
’Αγγ[ελῆς Κλευκ]ύδο[υ
’Αγγ[ελῆς Ζηνο]δότο[υ
Π. . . . . .τι.ωνος
? ?
Ἐρ. . . . .λ. . .εο
- - - - - ιθ
- - - - - - - - Δι]ονυ[σ]ίου
- - - - - - - Δι[ο]νυσίο[υ
’Αρι]σ[τε]ίδης Τ[ι]μοκρ[άτους
’Απολλω;]ν[ίδ]ης ’Αγορ[άτου
Φιλί[σ]κο[ς] Τηλέ[φου
Εὐρύδικος ’Αρ[ίστωνος; -ιστεῦς -ιστίωνος
Οἰνοπίδης Οἰ[νοπίδου; -νοπίωνος
Τ[ιμοκλῆ]ς Πυθ[ί]ω[νος
Ε - - - - - - - - -ς Βίωνο[ς
Η - - - - - - Διο[σκουρίδου
- - - - - - Διοσ[κουδίρου
- - - - - - Εὐρυδ]ίκου

Ὀπισθία ἐπιφάνεια θραύσματος α′.

’Απ]ολλωνίδης
’Απ]ολλωνίδου
’Απολλωνί[δη]ς

Ἀπολλ[ω]νίδου
Φιλώτας
Ἀπολλωνίδο[υ
Ἑρμῶναξ
Κηφεισολέ[οντος ?
Ζῆ]νις
Ποσ]ειδίππου
Πο]σείδιππ[ος
Ζήνι[δος

Ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ δ' θραύσματος.

Φαι]νομ[εν]ὸς
Φησίνου
Ποσείδιπ[π]ος
Ζήνιδος
. . . . ωρου Φαινομενὸς
Φαινομενοῦ γονῆ (=γονῇ)
δὲ Ἀθηνεῦς
Φερεκλῆς
Φερεκλεῦς
. . . ς Διονύσιος
Ἀγγελεῦς
Ἀπολλώνιος Ἀλεξά[ν-
. . . υ δρ[ο]υ τροφῆ δὲ (= τροφῇ δὲ)
Π]οσειδίπ]που

Ὀπισθία ἐπιφάνεια ε' θραύσματος.

ε
. . σσαλου
. . παινετο
αξια (?)

Πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ ϛ' θραύσματος.
('Η ὀπισθία δὲν φέρει γράμματα).

Οἰ]νοπ[ίδης;
Τε]ιμησιπ[όλιδος -όλιος

Δι]ον[ύσιος
Ν]ικη[ρά]τ[ου
Κ]άλλι[στ]ος
Ἑρ]μώνακτος
Φίλ]της
Ἀργ]είου
Εὐρύ]δικος
. . . λιευς
Αἴπ]π(ω)νος ;
Φαιν]ομενό[ς ?
Ἀδει]μάντ[ου
Φι[λ]ώτας
- - - - - - -
- - - - - - -
- - - - - - -
- - - - - - -
- - - - υς
- - - - ων
- - - κλεω
- - - κλεω

Πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ γ' θραύσματος.

. .
. πολλ - - -
- - - - - - -
Ἑ]ρμ - - - - -
Λε - - - - -
Θ]ῶ[ρα]ξ
- - - - - -
- - - - - -
- - - - -
- - - - -
- - - - - ος

Πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ δ' θραύσματος.

. . . σ
. σ . . ν . . τον
φ]ῆι δὲ Κλειν .
Αλε . . . . ιητ

Θ'.

Ἐπὶ λίθου τεφροῦ πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου καὶ κατὰ τὰς δύο ἐνεπιγράφους αὐτοῦ ἐπιφανείας πλεισταχοῦ ἐφθαρμένου, ὕψους 0,55, πλ. 0,33. Ἐκομίσθη ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Γυμνασίου. Ἡ γραφὴ οὐ στοιχηδόν. Ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τὰ γράμματα εἶνε σύγχρονα, ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς ἀποβαίνει δυσχερής, μεγίστου μέρους τοῦ λίθου ὄντος ἀποκεκρουσμένου. Καὶ τὰς εἰς αὐτὴν ὀλίγας παρατηρήσεις θὰ δημοσιεύσωμεν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων.

Ὄψις α'

ΛΕ. Λ
σομέ[ν]ην [απ]ομη
γενεθλίου ἡμέρας
ος σ(ε)βαστοῦ ἐνδο
ΣΕ[Ν]Γ
ΙΣΚΑΙ
Κ Ⲗ
ΙⲖΣ
πολείταις κα
ομένων τῷ σεβ
τὰ]ς δὲ μετὰ τὴν δια
κ]λησία κατὰ πίνακα
οτας, ὅτι δ' ἂν αὐτοι
σεύσῃ ἐπιμεριοῦσι
πολείταις, ἐὰν δὲ μ
τοὺς τὰ χρήματα τ
θῶς προγέγραπται
των καὶ τῶν ἐνγυητ
τως ἐν ὑποθήκαις ατ
καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὑπ
πανταχῆ(ι) ποιησομ
μένων ἀρχόντων τ
καὶ τῶν ἄλλων τῶν τ
κες ἐν τῷ δήμῳ κυ
ωνησαμένοις ὑπ
υλακικῶν Ι

Ὄψις β'

ιοχο(ς
στον
προπατόρων
ηθεις προνα
-σιν ἡμῶν ε
? ? ? ?
Ἀπελλῷ τῷ ΤΡΕΟ
τοΕ καὶ
νι
η
.
.
.
σ
σιαν ΩΘ
χ)εῖον
ην τεχ
?
ΟΙΝης παριΔ
βασιλεὺς μέγα ΙΙ

εμφθεὶς εὐτεκνοι
ς νέον ἥλιον Γερμ
ν καὶ πρέπουσαν α
μενος μαρτυρίαν

ε || επε
υναστείας ων
λαύσασα καὶ χα
σα τας πρε

Ι΄.

Ἐπὶ ἐρυθρίζοντος μαρμάρου πάντοθεν σχεδὸν ἀποκεκρουσμένου κομισθέντος ἐξ Ἐρυθρῶν, μ. 0,33, πλάτ. 0,25, πάχ. 0,12. Ἡ γραφὴ οὐ στοιχηδόν. Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Γυμνασίου.

ω ωρος
λωνος
Ι Ζωπύ[ρου
Στεφα]νηφόρου Τρυκε
Δεινόμαχος Ἀπελ[λοῦ
Μητρόδωρος Μητροδώρο[υ
Μελάντης Ἀπολλω[ν]ί(δ)ου
Μέντωρ Δαμάλου
Διόγνητος Εὐρυνόμου
Λεώφαντος Ἰξιονέως

Ἑρμῶναξ Ἑρμόνακτος
γονῆ(ι) δὲ Ἀγγελεῦς
καὶ πολέμαρχοι
Θ]εμιστὴς Σοφοκλεῦς
Θ;]υμήνιος Ἀριστοδάμ[ου
Δ]ιοσκουρίδης Πανσα[νίου
Φιλ]ιστὴς Ἀγγελεῦς
ης Κόνωνος
δων Ἀργ[είου ;

ΙΑ΄.

Λίθος μελανίζων, πάντοθεν ἀποκεκρουσμένος πλὴν τοῦ κάτω ἀριστεροῦ μέρους. Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ. Μῆκος αὐτοῦ 0,33, πλάτ. 0,18-0,19.

Θέρσου καὶ ὑπὲρ
το]ῦ Ἀπολλοδότου
Ἥρα ἣ Εὐ;]κλείδου
ης Ἀριστομήδου ε
τος Ἀντιμάχου δ
ανος Μοσχίωνος κ[αὶ
ὑπ]ὲρ τοῦ υἱοῦ Μοσχίων[ος
Ἀγ]γελῆς Διοσκουρίδου
Ὀλ]υμπιόδωρος Θεοφῶντ[ος

κα]ὶ ὑπὲρ τῶν υἱῶν ι
Ἡρώιδης Μητροδώρο[υ
Φίλων Θερσάνδρου
καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ
Ἡγησίας Ἡγησίου
καὶ ὑπὲρ τῶν υἱῶν
Λεῶναξ Διονυσο[δώρου
καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ
Πεισίστρατος Πει[σιστράτου
ὁ νεώτερος
Ἡγησίπολις Τέχ[νωνος;
Π]αρμένων Ἀστυ[κλέους; -άνακτος;- φίλου;
ΣΤΥΤΑΙΟΣ

ΙΒ΄.

Ἐπὶ μαυρολίθου ἐντετειχισμένου ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ Χαβὶς ἐφένδη, κειμένης ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὸ λουτρόν. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ λίθου εἶνε, ὡς δῆλον, ἐλλιπές. Ἴσως εἶνε κατάλογος ἀνδρῶν ναυτικῶν ἢ ἄλλων πρὸς ἀλλήλους διαγωνισαμένων. Τῶν δύο πρώτων στίχων τὰ γράμματα εἶνε μείζονα. Ἡ γραφὴ οὐ στοιχηδόν, τὰ δὲ γράμματα τὰ συνήθη τοῦ ἑλλ. ἀλφαβήτου·

Ἡρα- Εὐ;]κλῆς Ἕρμιδος Κλα[ζομένιος
Νι;]κέας Γοργίου Ἀλαβανδ[εὺς
Με]νεσθεὺς Ἀμίδου Λεβέδ[ιος
Θεύ]δωρος Μοσχίωνος [Σ]αρδιανὸ[ς
Σι;]μόεις Ἡρακλε[ίτ]ου Τήϊος
Με]νεκράτης Ἑρμόνακτος
τοῦ Ἑρμόνακτος Ἁλικαρνασε[ὺς
Ἑρμογένης Ἱππάρχου Βαργυλιήτης
Μένετος Ἀρίστιος Ἐλ[α]ί[τ]ης
Μνησίμαχος Ἀπολλοδώρου Νυσα[εὺς
Σόφρων Κρατεροῦ Κιβυράτ[ης
Θεόδοτο[ς] Πυθίωνος Θυατειρηνὸς

Μαρσύας Μενεσθέως Ὀρθοσυεὺς ω
Θεόφιλος Ἐπιγένου Ἀντάνδριος
Ἡράκλειτος Τηλέφου Γαργαρεὺς
Σόφ[ρ]ων Πατρόκλου Συναδεὺς
Μένανδρος Μητροδώρου Λαοδικεὺς

ΙΓ'.

Λευκὸν μάρμαρον κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένον, εὑρισκόμενον ἐν τῷ φρουρίῳ. Μόνη ἡ ἐπιφάνεια, ἔνθα τὰ γράμματα, εἶνε λεία, ἅπαν δὲ τὸ λοιπὸν μάρμαρον εἶνε κατεστραμμένον. Ὁ λίθος εἶνε ἀξιόλογος ὡς ἀναφέρων διάφορα μὴ Χίων ὀνόματα, Ῥοδίων, Εὐβοέων, Πεπαρηθίων κττ.. Ὑπάρχει παρ' αὐτὸν καὶ ἕτερος μικρότερος λίθος κατὰ 0,08. καθόλου δ' ὅμοιος. Πιθανὸν εἶνε, ὅτι ἐχρησίμευον ὡς στῆλαι τιμητικαί. Ἴσως δ' ὅμως ἦτο καὶ κατάλογός τις ὀνομάτων, ἀγνώστου χρησιμότητος. Ὕψος τοῦ λίθου 0,75, πλάτος 0,47. Στίχους ἔχει νῦν ἠριθμημένους 65, ὧν τινες γράμματά τινα μόνον ἔχουσιν. Γράμματα τὰ συνήθη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ἡ δὲ γραφὴ οὐ στοιχηδόν.

ην ο
Ἡρά]κλ[ε]ιτος Αι σ
Ἀγ........ς ·. Κλεκριτος Ἀριστοφάνου
Ἀρ[τεμ]ίδωρος Ἀπολλοδώρου Ῥόδιος
Ἀν....ς Αἰσχυλίνου ------ Οἰνε .χαρ...υ
- - - - - - - - - - - - - Ἀλεξ.....δο..
Ἑ]ρμ[ο]κράτης Παυσανίου Καρύ[σ]τιοι
εσ.νλ.Λεόντιος Νικόστρατος Θεοφίλου
ιγης. Διοκλέους Θ]ευδίον..Τ....μ...ου
δωρος Καταγωγίου Εὔβοιεὺς Θαρρύνου
ο..κράτων Ξενοχ[ώ]ρο[υ......θεμις Καλλι
ειδω ος ε ειοι
εις Ἀριστοφῶν Θεο
δης Αρ--.ω..ου εκκόρης Φα..

'Ι]σμήνι[ος] ππευ
Δημαράτου
εξιου [Δ]ιασ
Θ------ου - - - Πεπαρήθιοι
Βασιλέους 'Αθηνοδώρου
τος Φιλίππου
ιστράτου 'Ηρακλειώτ[ου
στράτου Θεοκλή[του
ντος θεου
εω
και
οτου αγα
ρου Μαρα..δω
α
λε
Νικο
Ανδ
δρου
Δη
ου Λιν
Αρχ
ος τοα
υ
Λυκ
Καθ
Λυσ
ιλ εζο
υς Αντ
εξ
υς
Δολο
Ευδο
ντος Μεν
Θεσσ
Λαο

	Δειν
ου	Δηχ
ους	Δηο
σ	Μακε
	Θεολ
του	Καλα
ος	Ασκα
	Μεν
χου •	Πρω
υ	Περι
ρατου	Δημι
μου	Αλκι
τιωνος	Παρι
	Μεν
λευκευς	Αρχ

ΙΔ′.

Πλὰξ σιδηρολίθου (ἐκ Σιδηροῦντος) ἐνεκτισμένη κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς ἀντηρίδος τοῦ ναϋδρίου τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοκεφάλου ἐν Βολισσῷ, ἐν ἀγρῷ κειμένῳ κατὰ τὴν θέσιν Πλάκες, πρῴην ὄντι κτήματι τῆς Νέας Μονῆς, τῷ δὲ 1888 ἀγορασθέντι ὑπὸ τοῦ Βολισσίου Δημητρίου Μπελέγρη. Ἡ φέρουσα τὰ γράμματα βλέπει πρὸς Β.. Τὰ γράμματα χρόνων ῥωμαϊκῶν εἶνε σφόδρα ἐξαληλιμμένα, ἐφθαρμένη δ' ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου ἐκ τοῦ χρόνου, ὡς περιέχουσα τίτανον. Οὐχὶ στοιχηδόν. Μήκ. 0,65, πλ. 0,33, πάχ. 0,13.

οὔσης Ν
προφητ]ευούσης Θεοδοσίας
Θεοδώρου, θεραπνεύοντος
Θεο]δώρου τοῦ Λεωκῶν[τος
κ]ατεσκεύασαν καὶ προσ-
έθ]εσαν τὸ ἱερὸν ἐκ τῶν ἰδί[ω-
ν Ἀσ]πασία Λεοκύδου

Θάλ]λουσα Ἀσκληπιοδώρου
Ἡρ ἡ Δι]ογένης Ἀπολλοδώρου
Θεο;]φάνης Θεο;]φάνους
Μεγίστη Διοφάντου.
Θ]ερα[πν]εύοντος Πασίου
Ἀσκληπιοδώρα Ζήνιδος.
Θεραπνεύοντος Ἐτεάρχου, γο[ν-
ἡ δὲ Ἀπολλοδώρου
Ποπιλλία Μάρκου
λευτ...Φησίνου
Θεοδοσία Ἀρτεμιδώρου
Λ[α]οδίκη [Σ]ωσιγένου.
Προ;]φητευούσης Ἀσκληπιοδώρας
λ.ασ....νθου
Ἰασὼ Ζήνωνος
ο..υ..κρου
Προφητευ;]ο[ύ]σης Ἀνο....
θεραπν;]εύοντος Ἀκεστ[ορίδου;
υσιλλα Ἰολάου.

ΙΕ'.

Μαυρόλιθος εὑρεθεὶς μεταξὺ πολλῶν ἄλλων λίθων κομισθέντων ἐκ τοῦ φρουρίου. Ἐκομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον ἐκ τοῦ παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα κτήματος τοῦ Καλουτᾶ. Ἡ ἐπὶ τούτου ἐπιγραφὴ εἰν' ἐλλιπεστάτη. Ἐπὶ τριῶν ὄψεων τοῦ λίθου ὑπάρχουσι γράμματα. Αἱ ὑπ' ἀριθμὸν α' καὶ γ' ἐπιγραφαὶ εἶνε παλαιότεραι τῆς ὑπ' ἀριθ. β'. Μῆκ. 0,80, πλ 0,28.

Ὄψις α'

σ
λης
μος
ιτος
ν
τιμος

Φι]λίσκος
Φαιν;]ομεν[ὸς
Εὐ;]αγόρας
αλος
Ἀρ;]γεῖος
Ἀ]θηναῖος

Ζῆνις
Σήμων
Ξενόδη[μος
Θρασυ[μήδης -κλέων
Θεοτερ[μος; -Θεότεκνος; -
Δόρκω[ν Θεοτέλης;]
Κλευκύδ[ης
Ἀρχέστ[ρατος
Φίλτης
Παρμενίσ[κος
Ἀθηναγόρ[ας -έας
Φιλώτας
Φιλιστὴς

Ὄψις β'

ἈρχΧΙ
Διογένη[ς
τὸ δεύτερον
φιλόκαισαρ
Ἀντίοχος Λεω-
νίδου φιλόκαισ[αρ
Δ]ιογένης Θε[ό
μνιδος φιλό-
καισαρ
Π]εριγένης
Π]εριγένους
φιλόκαισαρ
Ν

Ὄψις γ'
(ὕψος 0,85 πλ. 0,22)

θος.....
. . . .
.....εροκλῆς
......
..ιος.....
Αγ]αθοκλῆς

ΙϚ'.

Λίθος τοῦ Λατομίου φαιὸς μ. 0,36 πλ. 0,21 πάχ. 0,10, ἀποκεκρουσμένος τὴν ἑτέραν πλευρὰν καὶ κάτω, φέρων δὲ γράμματα ἐπὶ τριῶν πλευρῶν. Ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς (ἀριθ. γ'), τῆς στενωτέρας, φαίνεται ὅτι ὁ λίθος δὲν εἶν' ἀποκεκρουσμένος. Τὰ γράμματα εἶνε ἐνιαχοῦ στοιχηδόν, ἀλλαχοῦ δέ, ἔνθα ὁ χῶρος δὲν ἐξαρκῇ, οὐχί. Ὅπου τὰ γράμματα δὲν φθάνουσιν ἕως ἄκρας, ὁ χῶρος φαίνεται ὢν λεῖος καὶ πέρα τούτων. Γράμματα τελευτῶντος τοῦ Ε' αἰῶνος ἢ τοῦ Δ' ἀρχομένου. Τὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ ὀγδόου στίχου ἀκολουθοῦσι ἄλλην σειράν.

Ὄψις α'

Κ
λεων κ]αὶ
ηφον θεμ
τας γράψ
πόλις η λεο
εναι ὑπὸ ινο
ν οὐδὲς
δεκὰς Μιδ
Πλάτων
Εὔδρομος
Παφλαγὼν
δης Χάρου
Μένιππος
Εὐχερίδη[ς
Γῆρυς
-υλης
ητων

Ὄψις β'

ΕΝ- ΩΙ .ΙΙ
Εὔα[ρ]χος
Τίβειος
Οἱβάρης
Σῦρος
Κιλίκας
Ἀρτύμης
Γλαῦκος
Μειδίης
Ἔφ[ε]σος Α
δ]εκὰς Παρμένοντος Α
Τύργαστος Δ
Σῦρος Σ
Καλλίης Μ
Ἁρμόδιος Κ
Φρὺξ Π
Μίδας Ο

Ὄψις γ'

(Πλευρὰ στενή. Τὸ κάτω τῶν γραμμάτων μέρος εἶνε λεῖον).

Ἀρ]τέμων
Ἄδ]ρηστος
Κ]αλλίης
Εὐκρίνη[ς

ΙΖ'.

Λίθος μελανίζων ὕψ. 0,30 ἀποκεκρουσμένος, ἐξαχθεὶς ἐκ τοῦ φρουρίου, ἀποκείμενος δ' ἐν τῷ μουσείῳ. Ἀριστερὰ ὑπάρχει χῶρος δι' ἓν μόνον γράμμα. Ἡ γραφὴ οὐ στοιχηδόν.

Ο Ρ? Ο Σ Ι Ο Ι Α Ι Σ Ι Ο Ι Ο Ι Α Υ ι Λ <
Ο Ι Π Ε Μ Φ Θ Ε Ν Τ Ε Σ Π Ρ Ο Σ
Η Μ Ο Ν Ο Ν Υ Π Ε Ρ Ω Ν Η Λ Θ Ο Ν
Π Α Τ Ρ Ι Α Σ Υ Ν Π Α Θ Ι Α Ν Ε Ι Σ
Σ Ε Π Ι Θ Υ Μ Ω

ΙΗ'.

Μάρμαρον λευκὸν μ. 0,33, πλ. 0,62, πάχ. 0,23, εὑρεθὲν παρὰ τὸ ἐρείπιον Ν. Κοκκινάκι. Γράμματα λίαν κεκοσμημένα, χρόνων μεταγενεστέρων. Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ. Ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος εἰς τὰ δεξιά.

οποιος καθο εἰσηγησ[άμεν-
ος ψήφισμα καὶ ἐκύρωσεν
ἐκ τῶν ἰδίων κατεσκευάσ[ας;
τ;]ὰ δέκα βάθρα τῷ δήμῳ

Θρησκευτικαὶ πράξεις.

Ἱερατικαί. Ἀναθηματικαί. Ἀφιερωματικαί.

Α'. Ἐντὸς τοῦ Μουσείου.

ΙΘ'.

Λίθος μελανίζων ὕψ. 0,54 πλ. 0,23. Ἡ γραφὴ τῆς δ' ἢ τοῦ τέλους τῆς ε' ἑκατονταετηρίδος. Τὰ γράμματα εἶνε βαθέως κεχαραγμένα, καὶ ἐνιαχοῦ βεβλαμμένα, στοιχηδὸν δὲ μόνον ἐν στίχ. α' καὶ β'. Εὑρέθη ἐν Λιβαδίοις Χίου πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἐν κτήματι Ἰσιδώρ. Καρούση, ἐδωρήθη δὲ τῷ Μουσείῳ ὑπὸ Κ. Καλλιμασιᾶ. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε σαφής, ὡς φαίνεται καὶ ἐνταῦθα, σφάλματα δὲ τοῦ χαράκτου πάντως εἶνε τὰ ἐν τῇ συνήθει γραφῇ ἐπανορθούμενα.

Ἐπ' Ἀμφοτερο(ῦ) π-
ρυτάνιος Δαφ-
ναῖος ἐπρίατο τ-
ὴν ἱρητήην· τῶν ἱρ-
έων γίνεσθαι σπλ-
άγχνα τὰ ἐς γόν-
ατα καὶ γλώσσας
καὶ δέρας.

Ἐπὶ ὑπολεύκου μαρμάρου μ. 0,58, πλ. 0,28, πάχ. 0,12 κομισθέντος ἐκ τῆς θέσεως «Φράγκικα», ὑπάρχουσι τρεῖς βραχεῖς γραμμάτων στίχοι. Κάτωθι τῶν γραμμάτων εἶνε γεγλυμμένη ἐν τῷ λίθῳ καρδία.

Θεῶν
σεβα-
στῶν

ΚΑ'.

Λίθος ὑπομέλας μ. 0,42 πλ. 0,22, πάχ. 0,09, ἀποκεκρουσμένος ἄνωθεν καὶ κατὰ μίαν πλευράν. Ἡ γραφὴ ε' αἰῶνος στοιχηδόν.

μάσῃ
λιερίαις |
λέοντας ὅσα |
λῃ ἵστασθαι |
ἁμαρτάνῃ ὁ
εἴκοσι κατ' ἐκλο[γὴν]
πρηξάσθω δὲ ὁ ἀπο-
λείτω δὲ μέχρι μεσ
ΥΕΤΙΛΝ δὲ μὴ ἐχφέρ[ει
πετεων προβάτων τ[ῶν ἐς ἀγέ-
λας ἔρια μὴ πωλεῖν
ζημιούσθω ὑπὸ τοῦ [δή-
μου ἡμέρης ἑκάστη[ς
δύο εἴρια μηδὲ γνά
κου μὴ πωλεῖν τὸν ε
δὲ τὸν μετάβολον μ[ηδ' ἄλλο μη-
θὲν μηδαμόθεν ἢ πα[ρὰ τῆς ἀγέ-
λης· ἢν δέ που ἄλλῃ [ἀφαι-
ρέσθω τῶν ἐρίων κ[αὶ ζημιού-
σθω δραχμαῖς εἴκ[οσι
σα ἀποκηρυσσέ.
νέων ἢ ἄλλως πο
τοῦ ταλάντου
διά τινα ν

ΚΒ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου μήκ. 0,30, πλ. 0,25, πάχ. 0,8 ἀποκεκρουσμένου πάντοθεν, εὑρεθέντος δ' ἐν τῷ κτήματι τοῦ Μ. Σχολιάδου ἐν τῷ χωρίῳ Μεστὰ παρὰ τὸν λιμένα. Τὸν λίθον εὗρεν, ἐνῷ ἐφύτευεν ἀμπελῶνα παρὰ τὴν παραλίαν, εὗρε δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ μάρμαρα ὑπὸ τὴν γῆν, ὡς λέγει, καί εἰσιν ἔτι. Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ ὑπῆρχον ἐκεῖ κεραμεῖα καὶ ἀγγειοπλαστικὰ ἐργαστήρια. Παρὰ τὸν τόπον τοῦτον εἶνε καὶ φρούριον πελασγικόν, πηγή, ἀρχαῖον φρέαρ ἐν οἴκῳ καὶ ἀνάγλυφόν τι. Ἡ γραφή: ΑΡΞΕΝΤΣΘΧΚΙ.

ΙΓLL/\II
ἄρξασθαι..δια
τύ]χηι τῆι ἀγαθῆι τὴν Ι
καταθέσθαι τοῖς θε
ασθαι κατὰ [τὴν ἐκ] Χίου
διδό]ντας τ[αύτας κα]ὶ λαμ
[βάνοντας;] ρεινοκ.....δεκάτηι γ
ἔργων καὶ τοὺς οἰκέτα[ς
ἀ]τελεῖς καὶ τὰς ἱερείας ἀ
[τελεῖς;] τῶν θεῶν πα[ρι]στάν[α]ι θυσ
ον καὶ πολε[μάρ]χους καὶ ε
ἀγ]ωνοθέτας τῶν Καισαρ[εί]ων
ο μ]ετὰ τῆς ἀγέλης τῶν π[αίδων
τ]ὸν ἄρχοντα τῆς τῶν πρεσβυτ
σ τ]οὺς ἀπογόνους κα[ὶ
ἄ]ρχοντα τὸν ἐπὶ τὰς ναυ
τοῦ [δή]μου καὶ
τοὺ]ς ἄρχοντας οὓ[ς

ΚΓ'.

Λίθος μελανίζων μ. 0,32, πλ. 0,22, πάχ. 0,20, ἀποκεκρουσμένος, ἄγνωστον πόθεν κομισθείς. Γράμματα μεταγενέστερα.

CЄΒΑ
CΤѠΝ

ΚΔʹ.

Τεμάχιον φαιοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν κάτωθεν. Τὰ γράμματα στοιχηδόν. Ὑψ. 0,25, πλ. 0,14 καὶ π. 0,12.

Ω Ε Σ Ω Ι Ω
Ν Α Σ ‾ ≂ Ι
Ο Σ Π Α Ν Τ
- Τ Ω Α Υ Τ Ω Ι
Α Π Ο Ι Ο Ν Τ Ο
Ε Ι Ρ Α Σ Ι Α Ι
Σ Α Ν Κ Α Ι Κ Ρ
Κ Ρ Ε Ω Σ Κ Α Ι
Ω Ν Α Ν Θ Υ Η Ι
Ν Ι Η Ι Η Ν Δ Ε
Π Ν Ο Ν Η Μ Ι Ε
Θ Α Ι Η Ν Δ Ε Ξ

ΚΕʹ.

Ἐπὶ λίθου κυανίζοντος (κορακοπέτρας) εὑρεθέντος ἐν Παλαιοκάστρῳ, ἀποκεκρουσμένου τὰς τρεῖς πλευράς, μήκ. 0,30 πλ. 0,28 πάχ. 0,22. Ἐξέδωκεν ὁ Haussoulier ἐν Revue des études grecques σ. 210 ἐξ ἀντιγράφου σταλέντος αὐτῷ ἐκ Χίου. Ὁ λίθος εἶνε νῦν ἐν τῷ μουσείῳ.

ΙΣΙΕΡΕΑΙιΝΕΣ
ΑΣΚΑΙΤΑΕΣΓΟ'
\ΑΘΥΑΑΠΩΝΑΝ
ΚΑΙΓΕΡΑΣΔΕΞΙ
Ν ΠΟΙΗΙΕΛΜΟΙΡΗΙ
Ο ΜΑΔΕΞΙΑΚΕΦΑ/
ΤΡΕΙΣΠΛΕΟΡΑΣΣ
ΙΑΛΦΙΤΩΝΗΜΥΣ
ΟΝΤΩΝΕΚΤΟΜ
ΛΑΧΕΤΩΚΑΙΤ
ΟΣΙΗΑΤΕΛ‾
ΙΓΕΝΕ<
\ΝΕΝ‾

ΚϚʹ.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος χιακοῦ λίθου (Λατομίτου) μήκ. 0,43, πλ. 0,15, βάθ. 0,13, ὑπάρχουσι δύο στίχοι γραμμάτων μεταγενεστέρων. Ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν. Ἡ ἐπιφάνεια κάτω τῶν γραμμάτων εἶνε λεία.

ΘΕΩΝ
[CΕΒ]ΑCΤΩΝ

ΚΖʹ.

Λευκὸν μάρμαρον μήκ. 0,67 πλάτ. 0,26, πάχ. 0,12, τεθημένον ἐν τῷ πεζοδρομίῳ τῆς ἀγούσης εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον Τρουλλωτῆς. Ἐκεῖθεν ἐκομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον. Μῆκος γραμμάτων 0,04. Φέρει γράμματα ἐπὶ τῆς μεγάλης πλευρᾶς πλάτ. 0,22 καὶ τῆς στενῆς πλ. 0,12.

Ἡ ἱέρεια τῆς Λητοῦς
Μένουσα Φησίνου
ἐπεμελήθη τῆς ἐπισκευῆς
τοῦ ἱεροῦ ἐκ τῶν ἰδίων.

Ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς:

Κρίτω[ν;
καὶ Ἀθ[ηναΐς;
Μητρί[χη -ιδι
θυγα[τρὶ
[χρηστὴ] [χ]α[ῖ]ρ[ε

ΚΗʹ.

Πλὰξ ὀρθογώνιος μαρμάρου τεφροῦ μ. 1,00 περίπου, πλ. 0,45, κομισθεῖσα μετ' ἄλλων λίθων πολλῶν ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς οἰκοδομίαν. Εἶνε ἀποκεκρουσμένη κατὰ τὴν ἄνω καὶ κάτω δεξιὰν γωνίαν, ὁ ἄλλος δ' ὅλος λίθος εἶνε ἀκέραιος. Γράμματα φέρει ὁ λίθος ἐν τῷ μέσῳ κατὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ, ὑπάρχει δ' ἑκατέρωθεν τούτων χῶρος κενός, ἀριστερὰ μὲν 0,25, δεξιὰ δὲ 0,40 περίπου. Παρὰ τὴν ἄνω δεξιὰν

γωνίαν ὑπάρχει ὡσαύτως βραχὺς γραμμάτων στίχος. Ἡ γραφὴ εἶνε καλή, τοῦ Δ' αἰῶνος, ΑΡΙΣΤΕΜΟ

'Αριστεί[δης -δη

Δημαίνετος 'Αθηναῖος ἐποίησεν.

ΚΘ'.

'Επὶ μελανίζοντος λίθου λίαν ἐφθαρμένου μήκ. 0,60, πλ. 0,22, πάχ. 0,17 Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ λίθου μόλις ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις. Ἡ γραφὴ εἶνε παλαιά.

'Επ]εμελήθ[η
τῆ]ς κατασκευ[ῆ-
ς] Μηνόφιλο[ς
'Ηρ]ακλείτου
?
γενάρχης α
ΓΙΙ χώραι

Β'. 'Εκτὸς τοῦ Μουσείου.

Λ'.

'Επὶ λευκοφαίου μαρμάρου ἐκτισμένου ἐν τῷ Α. τοίχῳ τοῦ μοναστηρίου τῶν Δυτικῶν San Felice ὑπάρχουσι τὰ γράμματα:

Ο Ι Ν Ο Ν
ΜΗΠΡΟΣΦΕΡΕΙ
ΜΟΙΡΕΩΝ
ΚΑΙΞΑΝΟΣ
ΜΟΙΡΗΓΕΤΕΩ

ΛΑ'.

'Επὶ λίθου μελανίζοντος ὕψ. 0,40, πλ. 0,85, ἐντετοιχισμένου κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας 'Ερειθιανῆς ἐν Βροντάδῳ. Τὸ χωρίον καλεῖται ὑπὸ τῶν γεραιτέρων Χίων καὶ τῶν ἄλλων χωρικῶν 'Ερεῖθαι, καὶ ἐγράφετο κατὰ παρετυμολογίαν 'Ερύθαι. Διότι τὸ ὄνομα προφανῶς εἶνε παλαιόν. 'Ενομίζετο δ' ὅτι τὸ χωρίον ἔλαβε

τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χρώματος τῆς κατ' ἐκεῖνο γῆς, ἢ ἐξ ἀποικίας ἀπ' Ἐρυθρῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἐσχηματίσθη τοιαύτη παράδοσις παρὰ τῷ λαῷ· ὑπάρχει δὲ καὶ ἐπίθετον Ἐρειθιανοί. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὅμως τῆς Γ' ἐπιγραφῆς τοῦ βασιλέως Ἀττάλου, ἔνθ' ἀπαντᾷ ἐν Β', 41 ἡ λέξις τὰ ἐν Ἐρείθαις, ἡ ἄχρι τοῦδε ἐτυμολογία καὶ ἡ παράδοσις ἐξελέγχονται ἀνυπόστατοι. Ὁ ναὸς ἀπέχει ὀλίγον τῆς Δασκαλοπέτρας, ἥτις εἶνε βωμὸς αὐτόλιθος τῆς Κυβέλης. Ἴσως εἰς τὸν περὶ τὸν ναὸν τοῦτον ἱερὸν χῶρον ἀνέκειτο ἡ ἐπιγραφή. Ἀλλὰ κατὰ μαρτυρίας ἐπιχωρίων ὁ ναὸς τῆς Ἐρειθιανῆς εἶνε ᾠκοδομημένος ἐπ' ἐρειπίων ἄλλου παλαιοῦ ναοῦ, ἀνασκαπτομένων δὲ τῶν θεμελίων πρό τινος χρόνου εὑρέθησαν ὑπὸ γῆν τείχη ἀρχαίου κτίσματος. Ἡ θέσις ἦν ἐπιτηδεία εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας, ἴσως δ' ὑπῆρχεν αὐτόθι ἱερὸν τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν. Ὁ λίθος ἠλειμμένος δι' ἀσβέστου δὲν διακρίνεται καλῶς. Μῆκος τῶν γραμμάτων 0,09.

Ἀγαθοκλῆ[ς
Ἀθηνοδώρου
Μητρὶ θεῶν.

ΛΒ'.

Ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ ἐκτισμένου ἐν τῷ τοίχῳ τῆς οἰκίας Ἰ. Πολεμίδου ἐν τῇ Νέᾳ ὁδῷ. Κατὰ πληροφορίας δὲ τοῦ ἰδιοκτήτου ἐκομίσθη μετ' ἄλλων λίθων ἐκ τοῦ φρουρίου. Ὑψ. 0,23, πλ. 0,35.

ΟΝ Θεόδο[τος
Θε;]οδότου ὁ νεώτε[ρος
βω]μὸν θεοῖς πᾶσι.

Dittemb. Syll. 524.29. «Θεόδοτος Θεοδότου ὁ νεώτερος».

ΛΓ'.

Στήλη χιακοῦ μαρμάρου ἐκ Λατομίου, εὑρισκομένη παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ πυρποληθέντι τῷ 1822, ἐν θέσει Γιάζου ἐγγὺς τοῦ Νεοχωρίου. Ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶ τῆς στήλης ὑπάρχουσι γράμματα καὶ κάτωθι τούτων γεγλυμμέν καρδία. Ἡ γραφὴ εἶνε χρόνων νεωτέρων.

Θεῶν
σεβασ-
τῶν.

ΛΔ'.

Ἐπὶ λίθου εὑρισκομένου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου Μεστῶν παρὰ τὴν ἄγουσαν εἰς Πυργί. Ἀκριβῶς δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὴν θέσιν.

α'

Ἡριδαν[ὸς ἐποίη-]
σε ε.... [Ἀρτε-]
μησία Ἀ[ν]δ[;ρώνα-]
κτος [ἀνέθηκε Ἡρα-]
κλεῖ καὶ
Ἀθηνᾷ.

β'

Δωρίων Λήν- ἢ Λην[αί-
ου καὶ Ἀμοαι-
τος ἐποίησ[αν

Ἴσως κακῶς ἀντιγεγραμμένον τὸ ΑΜΟΑΙΤΟΣ εἶνε ΔΗΜΑΙΝΕ-ΤΟΣ, ἐνδεχόμενον δὲ νὰ εἶνε πάλιν ὁ αὐτὸς τεχνίτης ΔΗΜΑΙΝΕΤΟΣ, ὃν ἔχομεν καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. ΚΗ' ἐπιγραφῇ, ἐντὸς τοῦ μουσείου.

ΛΕ'.

Ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ τοῦ ἐν Καλαμωτῇ ναΐσκου τοῦ προφήτου Ἠλιοὺ ἀριστερὰ τῇ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ ἐν μικρῷ τετραγώνῳ ἐγχωρίῳ λίθῳ, γράμμασι πολλαχοῦ βεβλαμμένοις:

[Ε]ὔκ[ρ]ιτο[ς
[Ἡ]ρακλ[εῖ
καὶ Διονύσῳ
Ε[ὐχὴν

ΛϚ'.

Ἐπὶ μικρᾶς στήλης ἐκ μαρμάρου τοῦ Λατομίου, παρὰ τοὺς μύλους ὧν βυρσοδεψείων. Ὕψος 0,24, ἄνω διάμετρος 0,15, κάτω διάμε-ος 0,18.

. Λέων
Ἀφροδείτῃ
Ἐπηκόῳ, Παφίᾳ
εὐ]χαριστήριον

Καὶ ἐν ἄλλῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ μνημονεύεται ἡ λατρεία τῆς Παφίας Ἀφροδίτης ἐν τῇ πόλει τῆς Χίου. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὕρηται ἐν ταῖς ἐλλιπέσιν.

ΛΖ'.

Ἐπὶ λίθου ἐντετοιχισμένου ἐν ἀγρῷ ἀνήκοντι τῷ Σταμ. Παπασταματάκῃ ἐν θέσει «Λιλάγκαδα» τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Ἐλάτας, εἰς ἀπόστασιν 35' πρὸς μεσημβρίαν τοῦ χωρίου. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐκεῖ ἠθροισμένων καὶ τῇδε κἀκεῖ ἐρριμμένων λίθων εἰκάζει τις τὴν ὕπαρξιν παλαιοῦ συνοικισμοῦ. Ὁ λίθος ἔχει μ. 0,46, πλ. 0,19. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,06. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκεν ὁ Πασπάτης ἀτελῶς (ἀρθ. 7).

Ἀ]γ[αθοκ]λῆς
Ἡρ]α[κλ]εῖ καὶ
Δ]ιονύσῳ.

Ἐπιγραφαὶ ἀγωνιστικαί.

Ἐν τῷ μουσείῳ.

ΛΗ'.

Ἐπὶ μελανίζοντος λίθου ὕψους 0,20, πλ. 0 45, εὑρεθέντος κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐν Λιβαδίοις, κατεδαφισθείσης τῆς οἰκίας τοῦ Π. Ῥαπίτη, ὅστις ἐδωρήσατο τὸν λίθον τῷ μουσείῳ. Ἡ γραφὴ ΑΙΗ ΕΓΝΥΓΜΚΩΣ.

..... Διογένου
ἔσ]τησεν νικήσαντα
π]αῖδας πυγμὴν
τὰ ἐγ Κῷ
τὰ ἐν Ἄργει
τὰ ἐν Δελφ[οῖ]ς
ἄνδρας
ἀγενείους.

ΛΘ'.

Ἐπὶ λίθου μ. 0,36, πλ. 0.31, πάχ. 0,12, κομισθέντος ἐκ τοῦ φρουρίου. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ εἶνε παλαιά, ἴσως τοῦ ε' αἰῶνος, μνημονεύει δ' ἀνδρῶν συνεισενεγκόντων εἰς ἀγῶνας ἢ καὶ ἀγωνισαμένων. Ἡ λέξις Χαλάζων ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Γ' ἐπιγραφῇ Ἀττάλου Β', 25-26. Κατ' ὀνομαστικὴν θὰ εἶνε οἱ Χάλαζοι· εἶνε δ' ἡ λέξις δὶς ἐπὶ τοῦ λίθου κεχαραγμένη. Δὲν εἶν' εὔκολον νὰ ὁρίσῃ τις ποῦ ἔκειτο ὁ τόπος οὗτος ὁ ἀπαντῶν ἐν χιακαῖς ἐπιγραφαῖς τετράκις. Περὶ τῆς δευτέρας λέξεως Ἀμαιδαι παρατηρῶ ἐγώ, ὅτι πιθανὸν εἶνε νὰ ἔχῃ σχέσιν, ὡς ὄνομα τόπου ἢ γένους, πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τοῖς βορείοις τῆς νήσου χωρίου «Ἀμάδες». Ἡ γραφὴ ΧΑΜΠΓΙΩΝ.

Χαλάζων
Ἀμαιδαι
ΜεσθαλλΛΙ...
Πολυ..λια
Δελφ....ιος
οἱ Ἀγγ[ελεῦς]
οἱ Ἀριστ]είδου]
οἱ Ἡρακ[λεῦς]
Χαλάζων
πρώτων
Ε

Μ'.

Ἐπὶ φαιοῦ τιτανολίθου μήκ. 0,37, πλ. 0.37, πάχ. 0,14, ὡμαλισμένου μόνον κατὰ τὰ 0,25 τῆς ἐνεπιγράφου αὐτοῦ ἐπιφανείας. Ὁ λίθος φαίνεται ἠκρωτηριασμένος μόνον ἄνωθεν· κατὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν ἄνω γωνίαν ἡ ὡμαλισμένη ἐπιφάνεια εἶνε ὀλίγον ἐφθαρμένη. Καὶ ἐνταῦθα ἡ πρώτη λέξις ἀναπληρωτέα διὰ τοῦ Χαλάζων. Αἱ ἄλλαι λέξεις εἶνε ὀνόματα γενῶν. (Ἴδε ἐπιγρ. Γ' σ. 175-176).

Χα]λάζων
Ἰσχυλίδαι
Κυδ[ν]ίδαι
οἱ Πυθοδώρου
οἱ Μητροδώρου
οἱ Μάτριος
οἱ Ἀρχέλεω
οἱ Διοσκουρίδου
οἱ Πα[ρ]μενίσκου.

Τιμητικαί.

Πρὸ Ῥωμαίων. Ἐπὶ Ῥωμαίων.

Α'. Ἐντὸς τοῦ μουσείου.

ΚΑ'.

Ἐπὶ μέλανος σπονδυλοειδοῦς λίθου μήκ. 0,31, πλ. 0,30, εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ, φέροντος δὲ τρεῖς ἐπιφανείας αὐτοῦ λείας καὶ ἐνεπιγράφους. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὡμαλισμένων ἐπιφανειῶν εἶνε ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή, οὐ στοιχηδόν, γράμμασι συνήθεσιν, οὐ συντελευτῶσι τῷ λίθῳ.

α'.

Λεοκύδης
Θεόδωρος
Ζῆνις
Ἀσπάσιος
Νικίας
Μητρόδωρος
Ἀπολλωνίδης
Φιλώτας
Εὔμηλος
. . . .

Ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ὡμαλισμένης ὡσαύτως ἐπιφανείας μήκ. 0,29, πλ. 0,23, οὐχὶ στοιχηδόν.

β'.

ὁ[οο Διογένους
γεγονὼς 'Απολ-
λώνιος 'Α[ρ]χε
στράτου φιλόκ[αι-
σαρ τὸ τ[ρ]ίτον
περιοδονείκης
β]ασιλεὺς μέγα
'Αντίοχος φιλό-
καισαρ
ἀπη[ς] βασιλέως.

'Επὶ τῆς τρίτης ἐπιφανείας μ. 0,25, πλ. 0,27, ἀναγινώσκονται τὰ ἑπόμενα γράμματα, ἅτινα ὁ Haussoulier, καίπερ οὐδέποτε ἰδὼν τὴν ἐπιγραφήν, ἐδημοσίευσε μετ' ἄλλων χιακῶν ἐπιγραφῶν ἐν Revue des études grecques σελ. 213. Τὰ γράμματα τῶν δύο τελευταίων ἐπιγραφῶν α' καὶ β' φαίνονται μεταγενέστερα.

γ'.

ηστρουθις
Ροι]μητάλκας
φιλό]καισαρ

ΜΒ'.

Ψήφισμα ἐρυθραϊκόν.

'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,70, πλ. 0,61 καὶ πάχ. 0,12. Τὰ γράμματα κατέχουσιν ἐπιφάνειαν μήκ. 0,31 τοῦ λίθου καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος. Εἶνε δ' ὁ λίθος καθ' ὅλην τὴν ἄνω πλευρὰν ἀποκεκρουσμένος. 'Εδημοσιεύθη ἐν Μουσ. καὶ Βιβλ. Εὐαγγ. Σχ. Σμύρ. ἔτους 1873 - 1875 περ. α', σ. 128, ἀριθ. μβ', ὑπὸ 'Α. Εὐπατρίδου. 'Η ἀνάγνωσις δ' ὅμως τοῦ πατρός μου εἶνε ἔν τισι διάφορος. Εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ. 'Η γραφὴ εἶνε οὐ στοιχηδόν, τὰ δὲ γράμματα οὐχὶ

βαθέως ἐν τῷ λίθῳ κεχαραγμένα. Μετὰ τὰ γράμματα ὑπάρχει ἐγγεγλυμμένος δάφνης στέφανος. Ὁ λίθος ἐκομίσθη ἐξ Ἐρυθρῶν.

ε_ΙΛΑΣ ;

ιι/\ΑΣ..........μένῳ ἀνδρὶ ἵνα δεκαΚ............

ἀ]ναγρα[φ]ῇ τόδε [τὸ ψήφι]σμα καὶ ἀνατεθῇ εἰς [ὃν ἂν] τόπο[ν ὁ] δ[ῆμ]ος γνῷ· τοὺς μὲν πρυτάνεις παραθεῖναι τῷ δήμῳ δι[αγν]ῶναι τόπ[ον τῇ ἀν[α]θέ[σ]ει, τὸν δὲ γραμματ[έ]α τῆς βουλῆς ὑπογράψαι τὸν γνωσθέντα ὑπὸ τὴν αὐτὴν [γν]ώμην, ἀποδεῖξαι δὲ καὶ ἐπιστά[τ]α[ς ἐπὶ] τ[ὴν] ἀνάθεσιν, ὅσους ἂν δόξη[ι. Το]ὺς [δ]ὲ ἀποδειχθέντας, τό τε [ψ]ή[φισ]μ[α τόδε καὶ τὸν στέφανον ἐ[γκ]ολάψαντας εἰς στήλην, [ἀν]αθ[εῖ]ναι εἰς τὸ[ν] γνωσθησόμενον τόπον ὑπὸ τοῦ δήμου. Τὸ δὲ [ἐ]σόμεν[ον] ε[ἰς] τα[ῦ]τα δαπάνημα, ὅθεν ὑπηρετηθήσεται γράψαι τοὺς στρατ[η]γή[σαν]τας, ἐπὶ ἱεροποιοῦ Χρυσογόνου, [τὴν] δευτέραν τετράμηνον γράφοντας ἐν τῷ περὶ τῆς διοικήσε[ω]ς ψηφίσματι. Τ[αῦ]τα [δ' εἶ]ναι εἰς φ]υλα[κ]ὴν τῆς π[όλ]εως. Ἔγνω ὁ δῆμος τόπ[ο]ν ἐ[ν τῇ] ἀγορᾷ ἐξῆς τῆς στήλης τῆς Βατίττου τοῦ Ἀγαθοκλείους. Ἐ[π]ιστάται ἀπεδείχθησαν Ἡρόδοτος Θερσε[ί]ους, Διονύ[σ]ιος Δι[ο]ν[υσ]οδώρου.

Διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς γενικῆς Θερσείους, Ἀγαθοκλείους σημειοῦται τάδε: πρβ. ἱερείων (=ἱερέων) ὡς καὶ θειῷ (=θεῷ) καὶ Ἰατροκλείους. Θερσείους (ἐξ ὀνομ. Θέρσυς ἢ Θέρσης =ρρὴς κατὰ τὸ Ἄρης-εος.

Πρβ. Κισσῆς ἀντὶ Κησσεὺς οἷον -έας -ῆς.

Πρβ. ἱερής, γραφής, Φύλης, Ὄρφης, Τύδης, Ἀλιθέρσης, Ἱπποθέρσης.

Πρβ. Γηρυόνης, -ῆα, -ῆι. Πρωτογένειος, Κλεοφάνειος, Κορωνεῖος, Θεσπιεῖος, Ἀχιλλῆος, βασιλῆος, παρὰ νεωτέροις Ἴωσιν.

Σειρείων Αἰγοσθ. 351.

Πρβ. Μνησέος, Φιλέος (χιακὴ ἐπιγρ.).

«Ἐρυθραῖοι δὲ οἱ Ἴωνες Ἐπιθέρσην τὸν Μητροδώρου, δὶς μὲν Ὀλυμπίᾳ πυγμῆς, δὶς δὲ Πυθοῖ νίκας κλπ.» Παυσ. ζ' ιε' 6.

Cauer 502 Θέρσυς(;) 511, Φάνεος, 554.

Βατίττου. ὀνομ. Βάτισσος;

ΜΓ'.

Ψήφισμα ἐρυθραϊκόν.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμαρίνου πλακιδίου μ. 0,27 καὶ πλ. 0,28, ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν καὶ κάτωθεν. Ἄνωθεν τῶν γραμμάτων φαίνονται ἴχνη ἀναγλύφου, στεφάνου πιθανῶς. Ὁ λίθος ἐκομίσθη ἐξ Ἐρυθρῶν. Ἡ γραφὴ ΑΥΛΕΝΚΜ, οὐ στοιχηδόν.

Μηνὸς Ἀνθ]εστηριῶνος νέ[ᾳ,
ἐπὶ πρυτάνιος Δη]μητρίου, γραμματεύ-
οντος Ὀρ-Ἀμ;]ύντου τοῦ Βότωνος, γνώ-
μῃ πρυ]τάνιων, ἔδοξεν τῇ βουλῇ
καὶ τῷ] δήμῳ, ἐπειδὴ Ἐπίκουρος
Ἐπιμένους Ρόδιος ἀνὴρ ἀγαθός
ἐστιν περὶ τὴν πόλιν, ἀναγράψαι αὐτὸν
ξ]ένον καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως
ἐν στ]ήλῃ καὶ θεῖναι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ
Ἀπόλλωνος, εἶναι δὲ αὐτῷ ἀτέλειαν
καὶ πρ]οεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσιν καὶ εἰς
[καὶ ἐν πο]λέμῳ καὶ ἐ]ν
[εἰρήνῃ].

ΜΔ'.

Ψήφισμα τοῦ δήμου Ἀπολλωνιητῶν.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμαρίνου πλακιδίου μ. 0,30, πλάτ. 0,35, πάχ. 0,05, ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ μὲν τῶν ἀριστερῶν κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς πλευρᾶς, ἄνωθεν δὲ ὁλοσχερῶς. Νομίζω, ὅτι ὁ λίθος ἐκομίσθη ἐκ Κῶ. Ἐν τοῖς σημειώμασι τοῦ πατρός μου εὗρον μόνον τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ λίθου, εἶδον δὲ καὶ τὸν λίθον ἐν τῷ μουσείῳ. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε καλῶς κεχαραγμένα, οὐχὶ δὲ στοιχηδόν. Ἡ γραφὴ ΑΡΣΗΕΚΛΧ ΠΦΘ.

[Ἐπὶ πρυτά-
νι]ος Δίου, ἐπὶ στεφανηφόρου
Δημ;]αράτου τοῦ Ἀκεστορίδεω,
ἀγαθ]ῇ τύχῃ τοῦ δήμου τοῦ Ἀπο-
λ]λωνιητῶν Ἡρώδης [Ἑκ]αταίου [εἶ-
πεν· Ἐ]πειδὴ Μαρδόνιος Ἀριστομάχο[υ
καλὸς] κἀγαθός ἐστιν περὶ τὴν πόλιν
τὴ]ν Ἀπολλωνιητῶν ἔν τε τοῖς
πρότερον χρόνοις ἐπὶ τῶν τυράννω[ν
καὶ ἐν τῇ συνοικισίᾳ τῇ κοινῇ τῆς
τετραπόλεως προθυμίαν πᾶσαν
παρέσχηται, δεδόχθαι τῷ δήμῳ
Ἀπολλωνιητῶν εὐεργέτην αὐ[τοῦ
ἀ]ναγράψαι καὶ πολιτείαν δεδόσθαι
αὐτῷ καὶ] ἐκγόνοις καὶ μετεχ[ειν
ὧ]ν περ καὶ οἱ πο[λῖται.

ΜΕ΄.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ μήκ. 0,32, πλ. 0,27, πάχ. 0,16, ἀποκεκρουσμένου πάντοθεν. Ἀγνοῶ πόθεν ὁ λίθος ἐκομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον. Ἔθηκα δ' αὐτήν, ἐλλιπεστάτην οὖσαν, ἐνταῦθα, διότι συμπληροῦται κατ' ἀναλογίαν περίπου τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης ὑπ' ἀρ. Ν' ἐπιγραφῆς.

ΘΕΟΥΟ
ΑΣΤΟΣΓΕΡ/
ΙΚΗΣΕΞΟ\
ΛΤΟΣΤΟΙ
ΧΙΩΝΓΕΡΟ^
ΙΝ
ΣΜΕΓΑΛ

ΜϚʹ.

Ἐπιγραφὴ ἐκ Φάρου Ἰκαρίας.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ συγκειμένου ἐκ τριῶν τεμαχίων, ὧν ἑνουμένων ἔχει ὁ λίθος μ. 0,50, πλ. 0,31. Τὰ γράμματα εἶνε λίαν κεκοσμημένα καὶ μεγάλα.

Ὁ δῆμος ἐπιστατούν-
των
Θεο[δότ]ου τοῦ Θεοδότου
νε[ωτ]έρ[ου], Ὀνησίωνος
τοῦ Μουσι[κ]ῶντος.

ΜΖʹ.

Ἐπὶ λίθου μελανίζοντος μήκ. 0,45, πλ. 0,36, κομισθέντος ἐκ τοῦ φρουρίου. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Πασπάτη ἐν Γλωσσαρίῳ χιακῷ ἀρθ. 22 ἀναπεπληρωμένη ΙΣ]ΙΔΩΡΟΝ ΙΣ]ΙΔΩΡΟΥ.

Ὁ δῆμος
Διον|υσόδωρον
Διον]υσοδώρου

ΜΗʹ.

Ἐπὶ λίθου τοῦ Λατομίου, μ. 0,45, πάχ. 0,28, δωρηθέντος τῷ μουσείῳ ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκε καὶ ὁ Studnitzka (12) ἀτελέστερον.

Ἐπὶ πρυτάνεως Φιλ. . . . υ
οἱ ἐπὶ τοῦ ἐκ. . . . σ[τεφ]α[νο]ῦ-
σιν [τ]ὸν π[ο]λ[έμαρ]χ[ον. . . .] ον
? Σ[ήμ]ου χρυ[σ]ῷ στε[φ]άνω[ι] Θε]όφιλ[ος] καὶ
Διονυσό[δ]ωρος κ[αὶ] Δωρ[όθ]εος κα[ὶ ?Α]ὐλίων
καὶ οἱ ἐπὶ τῆς πύλης Σέλευκος καὶ Διόδωρος
ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ δικαιοσύνης
τῆς εἰς ἑαυτούς.

Β'. Ἐκτὸς τοῦ μουσείου.

ΜΘ'.

Ἐπὶ λίθου εὑρεθέντος τῷ 1895 ἐν Βουνακίῳ ἀνασκαπτομένης τῆς γῆς πρὸς στρῶσιν ὁδοῦ ΒΔ. τῆς «Καινούργιας Βρύσης», ἐντοιχισθέντος δ' εἰς τὸν παρῳκοδομηθέντα στρατῶνα. Ὁ λίθος ἦτο ἀποκεκρουσμένος ἀπανταχόθεν.

— ι Σ ι ∪ ʌ ∪ ι L
ΙΙΒΑΣΙΛΕΩΣΑΝΤ
ΟΣ Κ̄Δ̄
ΤΑΣΤΑΙΕΙΠΑΝΕΠΕ
ΦΥΣΕΙΔΕΚΑΛΩΒΡΟ
ΣΕΒΕΙΑΝΑΣΙΑΝΤΙ
ΤΑΙΔΪΑΥΤΟΔΕΤΟΥ¯
ΣΕΤΑΣΠΡΟΑΓΟΥΣΑΣ
ΟΡΟΣΝΕΡΩΝΟΣΚΛΑΥ
ΥΑΣΑΣΑΒΑΛΑΝΗΑΔΙΩΝ
ϸΕΛΙΑΣΤΗΝΠΟΛΙΝΕΠΟΙ¯
ιʌιΑΛΩΜΑΤΑΟΥΤΕΤ
ΗΦΟΡΙΑΚΑΙΑΓΩΝ
ΣΚΑΙΤΟΥΣΠΑΤΡΙϹ
ΓΩΝΣΕΒΑΣΤΩΝΑΙ
ΓΑΣΙΜΟΝΕΥΩΧΙΑΝΓΕ
ΕΙΑΝΚΑΙΤΑΣΕΚΤΟΣΥ
ΤΟΣΤΩΝΕΝΕΠΑΝΓΕΛ
ΤΑΜΕΡΟΣΣΥΜΠΑΝΕΔ
ΓΕΚΑΙΝΥΝΕΜΕΓΑΛΟΨΥ
ΕΝΟΙΣΒΑΛΑΝΗΟΙΣΘΕ
ΙΟΝΤΗΝΔΕΑΝΑΘΕ
ΣΤΟΙΣΥΠΕΣΧΙ

Ν'.

Ἐπὶ λίθου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, ἐκτισμένου δ' ἐντὸς τοίχου τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ λουτροῦ.

ΥΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥΥΙΟ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣΑΡΧΙΕΡΕ
ΔΙΣΕΞΟΥΣΙΑΣ-ΤΟΙΓ
ΙΑΠΟΣΤΟΙ ΙΕΙΜΗΤΗΣ
ΟΣΧΙΩΝΑΡΧΟΥΣΙΒΟΥΛΗΔΙ
ΙΡΕΙΝ
ΛΘΗΝΗ= ΛΣΑΝΤΑΛΠΟΤΙ

[Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ
Θεο]ῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱὸ]ς Δομιτιανός, Σε-
βαστός], Γερμανικός, ἀρχιερε[ὺς μέγιστος
δημαρχικῆ]ς ἐξουσίας τὸ ΙΓ', [αὐτοκράτωρ τὸ .... ὕ-
π]ατος τὸ ΙΓ'. τειμητὴς [διὰ βίου, πατὴρ πατρίδ-
ος Χίων ἄρχουσι βουλῇ, δ]ήμῳ ἣ [ἀποδεδειγμέν]-
χα]ίρειν.
αθ' ἣν ἠξίωσαν τὰ ἀπὸ τ[ῆς

Ἴδε Bull. d. Corr. hell. ς'. 451.

Ἐξ ἐπιγραφῆς Θυατείρων (Ak-hissar) ἀναγνωσθείσης τῷ 1678 ἐπὶ κίονος ὑπὸ Ricaut (τῆς γαλλ. μεταφράσεως σελ. 88-89).

Imp Caesar Vespasianus
Aug. Pontif. Max. Trib.
Pot. VI.-Imp XIII. Cons. VI
Desig. VII Censor vias
Faciendas curavit.

Αὐτοκράτωρ Οὐ-
εσπασιανὸς Σεβαστὸς
Ἀρχιερεὺς μέγιστος
Δημαρχικῆς ἐξουσίας [- - -]
Αὐτοκράτωρ τὸ ΙΓ' πατὴρ
πατρίδος, ὕπατος τὸ ζ'. [- - -]
ἀποδεδειγμένος τὸ ζ'
τειμητὴς τῆς ὁδοῦ,
ἐποίησεν

Β'. Ἐκτὸς τοῦ μουσείου.

ΜΘ'.

Ἐπὶ λίθου εὑρεθέντος τῷ 1895 ἐν Βουνακίῳ ἀνασκαπτομένης τῆς γῆς πρὸς στρῶσιν ὁδοῦ ΒΔ. τῆς «Καινούργιας Βρύσης», ἐντοιχισθέντος δ' εἰς τὸν παρῳκοδομηθέντα στρατῶνα. Ὁ λίθος ἦτο ἀποκεκρουσμένος ἀπανταχόθεν.

_ Ι Σ Ι ◡ Λ ◡ Ι L
ΙΙΒΑΣΙΛΕΩΣΑΝΤ
ΟΣ ΚΔ
ΤΑΣΤΑΙΕΙΠΑΝΕΠΕ
ΦΥΣΕΙΔΕΚΑΛΩΒΡΟ
ΣΕΒΕΙΑΝΑΣΙΑΝΤΙ
ΤΑΙΔΪΑΥΤΟΔΕΤΟΥ‾
ΣΕΤΑΣΠΡΟΑΓΟΥΣΑΣ
ΟΡΟΣΝΕΡΩΝΟΣΚΛΑΥ
ΥΑΣΑΣΑΒΑΛΑΝΗΑΔΙΩΝ
þΕΛΙΑΣΤΗΝΠΟΛΙΝΕΠΟΙ‾
ΙΛΙΑΛΩΜΑΤΑΟΥΤΕΤ
ΗΦΟΡΙΑΚΑΙΑΓΩΝ
ΣΚΑΙΤΟΥΣΠΑΤΡΙϹ
ΓΩΝΣΕΒΑΣΤΩΝΑΙ
ΓΑΣΙΜΟΝΕΥΩΧΙΑΝΓΕ
ΕΙΑΝΚΑΙΤΑΣΕΚΤΟΣΥ
ΤΟΣΤΩΝΕΝΕΠΑΝΓΕΛ
ΤΑΜΕΡΟΣΣΥΜΠΑΝΕΔ
ΓΕΚΑΙΝΥΝΕΜΕΓΑΛΟΨ\
ΕΝΟΙΣΒΑΛΑΝΗΟΙΣΘΕ
ΙΟΝΤΗΝΔΕΑΝΑΘΕ
ΣΤΟΙΣΥΠΕΣΧΙ

Ν'.

Ἐπὶ λίθου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, ἐκτισμένου δ' ἐντὸς τοίχου τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ λουτροῦ.

ΥΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥΥΙΟ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣΑΡΧΙΕΡΕ
ΔΙΣΕΞΟΥΣΙΑΣ¯ΤΟΙΓ
ΙΑΠΟΣΤΟΙ ΙΕΙΜΗΤΗΣ
ΟΣΧΙΩΝΑΡΧΟΥΣΙΒΟΥΛΗΔΙ
ΙΡΕΙΝ
ΛΘΗΝΗ= ΩΣΑΝΤΑΛΠΟΤΙ

[Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ
Θεο]ῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱὸ]ς Δομιτιανός, Σε-
βαστός], Γερμανικός, ἀρχιερε[ὺς μέγιστος
δημαρχικῆ]ς ἐξουσίας τὸ ΙΓ', [αὐτοκράτωρ τὸ .... ὕ-
π]ατος τὸ ΙΓ'. τειμητὴς [διὰ βίου, πατὴρ πατρίδ-
ος Χίων ἄρχουσι βουλῇ, δ]ήμῳ ἡ [ἀποδεδειγμέν]-
χα]ίρειν.
αθ' ἣν ἠξίωσαν τὰ ἀπὸ τ[ῆς

Ἴδε Bull. d. Corr. hell. ς'. 451.

Ἐξ ἐπιγραφῆς Θυατείρων (Ak-hissar) ἀναγνωσθείσης τῷ 1678 ἐπὶ κίονος ὑπὸ Ricaut (τῆς γαλλ. μεταφράσεως σελ. 88-89).

Imp. Caesar Vespasianus
Aug. Pontif. Max. Trib.
Pot. VI.-Imp. XIII. Cons. VI
Desig. VII Censor vias
Faciendas curavit.

Αὐτοκράτωρ Οὐ-
εσπασιανὸς Σεβαστὸς
Ἀρχιερεὺς μέγιστος
Δημαρχικῆς ἐξουσίας [- - -]
Αὐτοκράτωρ τὸ ΙΓ' πατὴρ
πατρίδος, ὕπατος τὸ ζ'. [- - -]
ἀποδεδειγμένος τὸ ζ'
τειμητὴς τῆς ὁδοῦ,
ἐποίησεν

ΝΑ'.

Böckh 2214g Addendis «In Chio in castello, lapis muro domus Turcicae insertus». Ed. Blastus l. c. p. 220 (Τόμ. Β' Χιακῶν).

Böckh: τὸν [τῆς πόλεως] εὐεργέτην. Alterutrum αὐτοκράτορα videtur h. l. dictatorem significare.—Ὁ λίθος δικαιοῖ τὴν εἰκασίαν τοῦ Böckh διότι φέρει ἐν στ. 5 καὶ 6 οὕτως, ὡς ὁ Studn. 8 εἶδεν:

ΥΠΑΤΟΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΑ
ΤΟ ΕΡΓΕ
ΤΗΝ

Ὁ λίθος εὑρίσκεται σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ. Κατ' ἀντιγραφὴν δὲ τοῦ πατρός μου ἔχει:

ΟΔΗΜΟΣ	Ὁ δῆμος
ΤΟΝΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ	τὸν αὐτοκράτορ[α
ΓΑΙΟΝΙΟΥΛΙΟΝΓΑΙΟ[Υ	Γάϊον Ἰούλιον Γαΐο[υ
ΥΙΟΝΚΑΙΣΑΡΑΑΡΧΙΕ[ΡΕΑ	υἱὸν Καίσαρα, ἀρχιε[ρέα,
ΥΠΑΤΟΝ[ΚΑΙ]ΔΙΚΤΑΤΟΡΑ	ὕπατον [καὶ] δικτάτορα
ΤΟΔΕΥΤΕΡΟΝΕΥΕΡΓΕ	τὸ δεύτερον εὐεργέ-
ΤΗΝ	την

Τὰ γράμματα ἐν τῷ μέσῳ εἶνε τετριμμένα, ἀλλὰ φανερά. Μῆκος τοῦ λίθου 0,92, πλ. 0,51, πάχ. 0,32. Μῆκος γραμμάτων 0,05.

ΝΒ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐκτισμένου ἐν τῷ τοίχῳ οἰκίας ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ λουτρόν, ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Τινὰ τῶν γραμμάτων εἰσὶν ἐφθαρμένα.

Ἡ γερουσία Ἀρτέμ]ωνα (ἢ Ἀρτεμ[;όδωρον)
ου Γο Σωσιπάτρου ἀρε[τῆς ἕνεκα]
καὶ εὐνοίας τῆς εἰς [ἑαυτήν].

ΝΓ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου εὑρισκομένου εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς «Σκαραμαγκοῦς» παρὰ τὴν θέσιν Σήφη. (τοῦ Σήφη κατὰ τὸν πατέρα μου, ἀπὸ τὸ Σήφης=Ἰωσήφης=Ἰωσήφ). Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκε καὶ ὁ Πασπάτης, ἀλλ' ἀτελῶς.

Ἀθηνόδωρος
Πε[ρι]γένο[υ
Φησίνωι ἥρωι

ΝΔ'.

Ἐπὶ μελανίζοντος μαρμάρου, κειμένου μετ' ἄλλων λίθων παρὰ τὸν Ἀρμένην ποταμὸν ἐν Λιβαδίοις. Κτήτωρ τοῦ λίθου εἶνε ὁ Παντελῆς Σαραντῆς. Μῆκος 0,70 περίπου καὶ πλάτος 0,22 εἰς τὰ δεξιά, εἰς δὲ τἀριστερὰ 0,35, καὶ πάχος 0,40. Μετὰ τὸ στοιχεῖον Ν ἕως ἄκρου ὑπάρχει χῶρος κενὸς 8 δακτύλων. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους εἶνε ἀποκεκομμένος ὁ λίθος.

ΜΟΝΤΟΝΧΙΩΝ

ΝΕ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου (Τηνίου) κομισθέντος ἐκ τοῦ φρουρίου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κ. Κουφοπαντελῆ παρὰ τὸν Ἅγ. Ἰάκωβον. Τὰ γράμματα εἶνε βαθέως κεχαραγμένα καὶ διακρίνονται καλῶς ἅπαντα πλὴν τοῦ ε' γράμματος τοῦ τετάρτου στίχου, οὗ φαίνεται μόνον τὸ ἀριστερὸν σκέλος. Ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν. Μῆκος 0,92, πλ. 0,40, πάχ. 0,11. Τὸ μεταξὺ τῶν στίχων διάστημα εἶνε 0,04. Κάτω τῶν γραμμάτων ὑπάρχει χῶρος κενὸς 0,59.

ΡΑΙΑΝΙΟΣΣΑΒΕΙΝΟΣ
ΝΕΘΗΚΕΝΒΕΛΛΙΚΩΙ
ΟΙΚΟΥΑΤΩΙΚΑΙΣΑΛΟΥΙ
)ΥΛΙΑΝΩΙ·ΥΠΑΤΟΙΣ

ΝϚ'.

Αἱ ἑπόμεναι δύο ἐπιγραφαὶ εὑρίσκονται ἐπὶ δύο λευκῶν μαρμάρων ὁμοιοτάτων ἐντετοιχισμένων παρ' ἄλληλα ἐπὶ τοῦ πρώτου πύργου ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ φρούριον διὰ τῆς βορείας πύλης (ἐπάνω πορτέλλου), πρὸς τὸ μέρος τῆς σούδας. Τὸ μῆκος ἀμφοτέρων εἶνε 0,65, τὸ δὲ πλάτος 0,33. Τὸ ὑπὸ τῶν γραμμάτων κατεχόμενον μέρος τῶν λίθων εἶνε 0,20, τὸ δὲ μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,2. Τὰ γράμματα ἀμφοτέρων ταὐτά, οἷα φαίνονται.

α'.

ΔΗΜΟ
ΟΔΩΡΑΝ..ΔΕΕ
ΑΣΕΛΑΤΤΟΝΑΣΕΦΕΑ
ΙΕΚΤΩΝΙΔΙΩΝΕΝΟΙΣΚΑΙ
ΣΠΟΙΗΣΕΤΑΙΟΙΑΣΑΝΠΡΟ
ΟΔΕΑΦΗΚΕΙΝΕΙΣΤΕΤΗΝ

β'.

ΝΑ
ΝΕΙ Ι Β ΛΕΙΣΘΑΙΘΕΛΟ
ΛΟΜΕΝΗΓΡΑΦΕΣΘΑΙΑ
.ΑΚΕΝΑΝΑΘΗΜΑΣΙΝ
ΔΕΔΟΧΘΑΙΚΑΙΚΑΤΑΤΟΥ
ΥΣΘΕΟΥΣΣΕΒΑΣΤΟΥΣΚ
ΕΤΕΥΑΝΔΡΙΑΣΚΟΣΜC

ΝΖ'.

Ἐπὶ λίθου λατομίτου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου ἐν τῷ φρουρίῳ. Ὕψος 0,20, πλ. 0,25, πάχ. 0,12. Τὰ γράμματα εἶνε λίαν κεκοσμημένα.

ΕΡΟΥΣΙΑ
ΚΥΡΕΙΝΑΑ
ΗΤΟΡΑΔΙΑΙ
ΤΗΝΔΙΟΙ
ΗΦΟΙ

ΝΗ'.

Ἐπιγραφαὶ δύο, ὧν τὴν προέλευσιν ἀγνοῶ. Ἀγνοῶ δ' ὡσαύτως ἂν εἶνε ἤδη δεδημοσιευμέναι ἢ οὔ. Ἐκδίδομεν δ' ὅμως αὐτὰς ὡς εὑρεθείσας μετ' ἄλλων ὑπὸ τοῦ πατρός μου συλλεχθεισῶν ἐπιγραφῶν, εἰκάζομεν δ' ὅτι εὑρίσκονται ἐν τῷ φρουρίῳ ἢ ἐν Ἐρύθραις. Ἡ πρώτη εἶνε μήκ. 1,40 καὶ πλ. 0,20:

Ὁ δῆμος
Μάρκον Κόιντον Γαΐου υἱὸν Ῥωμαῖον
ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυτόν.

Ἡ δευτέρα μ. 1,00 καὶ πλ. 0,62:

Ὁ δῆμος
Φίλωνα Ἑκατοδώρου
ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐνοί-
ας τῆς εἰς ἑαυτόν.

Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.

Α'. Εν τῷ μουσείῳ.

ΝΘ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου εὑρεθέντος ἐν τοῖς θεμελίοις τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Μητροπόλεως Χίου, ὅτ' ἀνηγείρετο τοῦτο. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε λεία, ἔχουσα μῆκος 0,53, πλ. 0,56, πάχ. 0,24. Τὰ γράμματα εἶνε καλὰ καὶ κατέχουσι τὸ μέσον τοῦ λίθου.

Βοίηθος
Νικοκλεῦς.

Ξ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου μ. 0,36, πλ. 0,32, εὑρεθέντος ἐν τοῖς θεμελίοις

ἀνεγειρομένης οἰκίας τοῦ Ἰσραηλίτου Μωσῆ Ζαχὰρ κατὰ τὴν Φραγκοπαροικίαν δεξιᾷ τῷ ἀνερχομένῳ εἰς βάθος 2 1/2 μέτρων γῆς φορητῆς ἐν ἐρειπείοις. Τὰ γράμματα, κεκοσμημένα διὰ κομψειῶν, εἶνε εἰς τὸ μέσον τοῦ λίθου.

Μητρόδωρος Ἡγεῦς
τῇ μητρὶ Μητρίχῃ
Μητροδώρου εὐχήν.

ΞΑ'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου ὕψ. 0,67, πλ. 0,42, πάχ. 0,39. Εὑρέθη παρὰ τὴν ὁδὸν Ἁπλωταριᾶς ἐν τῷ κτήματι τοῦ Γ. Βασιλειάδου, ἀπέναντι τοῦ κήπου Χωρέμη.

Θεοδώρα Βίαντι τῷ ἀν-
δρί, χρηστὲ χαῖρε.

ΞΒ'.

Ἐπὶ λίθου ἐκ Λατομίου, πάντοθεν ἀπεκεκρουσμένου μ. 0,25, πλ. 0,25, πάχ. 0,22, εὑρεθέντος ἐν τῷ κτήματι Στ. Καγιαβᾶ (ἐνορία Παναγίας Λέτσαινας). Γράμματα καλά.

Ὅ]ροι θήκης
Ἀ]πελλικῶντος.

ΞΓ'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τῶν δεξιῶν, ὕψ. 0,20, πλ. 0,33. Εὑρέθη ἐν Καρδαμύλοις ἐν τῷ κτήματι, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

ΑΝΔΡΙ Ι	ἀνδρὶ Ι....
ΔΙΙΠΑΤΡΩ	Διιπάτρῳ
ΕΥΧΗ	εὐχή[ν.

ΞΔ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ, ὕψ. 0,14, πλ. 0,12.

ΛΝΘΙΙ
ΑΡΤΕΜΙΣ
ΡΗΣΙΝΟ
ΡΙΣΤΣ

Τὸ πρῶτον ὄνομα δύναται νὰ εἶνε Ἄνθη, ἀλλὰ καὶ Ἀνθηὶς ἢ Ἄνθεια ἤ τι ἄλλο παρόμοιον. Τὸ τελευταῖον τῶν φαινομένων γραμμάτων εἶνε καὶ τοῦτο ἀσαφές. Ἀλλ' ἴσως δὲν εἶνε καὶ τὸ ἔσχατον. Δύναταί τις ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν ὧδε:

Ἄνθη;	ἢ	Ἄνθη [καὶ
Ἀρτεμι[σίου		Ἀρτεμισ[ία
Φησίν[ῳ		Φησίν[ῳ
ἀ]ρίστῳ.		ἀ]ρίστῳ.

ΞΕ'.

Ἐπὶ ὀρθογωνίου μαρμαρίνης πλακὸς τεθραυσμένης εἰς δύο, ὧν ἑνουμένων ἔχει μῆκος 0,77 καὶ πλ. 0,56 καὶ πάχ. 0,14. Ἡ πλὰξ εὑρέθη παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον ἐν Ἀτσικῇ τρία περίπου μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁδοῦ. Τὰ γράμματα εἶνε καλὰ καὶ παλαιά.

	Φρυγίη
Δεξίθεος	Δ]εξίθεος
	γυνή.

ΞϚ'.

Ἐπὶ κορακοπέτρας (κυανίζοντος λίθου) ἀποκεκρουσμένης ἀπὸ τῶν

ἀριστερῶν καὶ κάτωθεν ὕψ. 0,30, πλ. 0,40, πάχ. 0,10. Εἶνε ἐπιτύμβιος Λαομήδους τινὸς ἢ υἱοῦ Λαομήδους. Ὁ τύπος Λεωμήδεος εἶνε ἰωνικός, τὰ δὲ γράμματα παλαιά.

ΛΕΩΜΗΔΕΟΣ	Λεωμήδεος

ΞΖ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν εὑρεθέντος δὲ παρὰ τὸν Ἅγ. Ἰωάννην τὸν Θεολόγον ἐν Ἀτσικῇ τρία περίπου μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁδοῦ. Μῆκ. 0,60, πλ. 0,55, πάχ. 0,28. Γράμματα καλά.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΕΑΣ	Ἀθηναγορέας

ΞΗ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου μ. 0,60, πλ. 0,54, πάχ. 0,19 εὑρεθέντος ἔν τινι παρὰ τὴν Ἀτσικὴν ἠρειπωμένῳ ναῷ. Τὰ γράμματα εἶν' εἰς τὸ μέσον τοῦ λίθου καὶ καλῶν χρόνων.

ΙΠΠΩΝΑΞΑΛΚΙΜΑΧΟΥ	Ἱππῶναξ Ἀλκιμάχου

ΞΘ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, ἀποκεκρουσμένου ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ὕψ. 0,22, πλ. 0,23 εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ. Γράμματα καλά.

ΑΟΤΟΛΥΚΟΣ	Αὀτόλυκος
ΑΡΧΙΚΛΕΟΥΣ	Ἀρχικλέους
ΑΘΗΝΑΙΟΣ	Ἀθηναῖος

Ο'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου εὑρεθέντος παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον ἐν Ἀτσικῇ, ὕψ. 0,13, πλ. 0,48.

ΗΡΟΔΟΤ[ΟΣ]	Ἡρόδοτ[ος]
ΜΗΤΙΟΧ[Ο]Υ	Μητιόχ[ο]υ

ΟΑ′.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου εὑρεθέντος ἐν τῷ παλαιῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Ἰσιδώρου, μήκ. 0,36, πλ. 0,28, βάθ. 0,20. Τὰ γράμματα εἶνε εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ λίθου.

ΙΡΗΝΗΣ	Ἰρήνης

ΟΒ′.

Ἐπὶ κεράμου ἀποκεκρουσμένης ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν, μ. 0,22, πλ. 0,17, εὑρεθείσης εἰς τὸ Λατόμι καὶ δωρηθείσης τῷ μουσείῳ ὑπὸ τῆς χήρας Ῥοδίτη.

ΠΟΛΛΩΝΙΔΕΩ	Ἀ]πολλωνίδεω

ΟΓ′.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος μικροῦ κιονοκράνου ἐκ μαυρολίθου μήκ. 0,25, πλ. 0,21, εὑρεθέντος εἰς τὸ Βουνάκι.

ΤΡΙΤΑΛΛΙΟΣ	Τριτάλλιος

ΟΔ′.

Ἐπὶ μαυρολίθου μήκ. 0,27, πλ. 0,30.

Ξ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	.. Διονυσίου

ΟΕ′.

Ἐπὶ λίθου λευκοῦ ἀναγλύφου μ. 0,50, πλ. 0,33 (ἰδὲ εἰκόνα).

ΤΕΙΜΗΣΙΠΟΛΙ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ	Τειμησίπολι χρηστὲ χαῖρε

ΟϚʹ.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ἄνωθεν ἀποκεκρουσμένου μ. 0,29, πλάτ. 0,30, πάχ. 0,08. Τὰ γράμματα μεταγενεστέρων χρόνων ΩWΜΘΦ

Κωνείγω ἀδελ-
φῷ εἰς μνήμης
χάριν
ζήσαντι ἔτη ΚΘ,
χαίρεται.

ΟΖʹ.

Ἐπὶ μαυρολίθου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου μήκ. 0,28, πλ. 0,30, εὑρεθέντος παρὰ τοὺς ἀνεμομύλους τῶν βυρσοδεψείων. Γράμματα χρόνων μεταγενεστέρων ΕѠΧЄ.

Μένων χρηστέ,
χαῖρε.

ΟΗʹ.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἱκανῶς ἄνωθεν ἀποκεκρουσμένου ὕψ. 0,27, πλ. 0,37, πάχ. 0,11. Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα. Τοῦ λίθου φαίνεται ἡ βάσις.

ΤΕΡΙΙΑ/\ //\Ρ/\	Τερπά[νδ]ρα
ΧΡΗΣ ΤΗΧΛΙΡΕ	χρηστὴ χαῖρε.
ΜΑΡΙΑΕΡΩΤΙΝ	Μαρία Ἐρώτιν
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ	χρηστὴ χαῖρε.

ΟΘʹ.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου, οὗτινος ἡ φέρουσα τὴν χριστιανικὴν ἐπιγραφὴν ταινία εἶνε μέλαινα, ὕψ. 0,27, πλ. 0,59, εὑρεθέντος ἐν τῷ φρου-

ρίφ. Ἄνωθεν τῶν δύο πρώτων στίχων γραμμάτων μεταγενεστέρων ὁ λίθος φέρει κοσμήματά τινα, ἐν οἷς καὶ σταυροὺς δύο. Τὰ γράμματα τοῦ τρίτου στίχου εἶνε παλαιότερα.

+ΚΟϹΤΑΝΤΗΝΟϹ+ΔΟΥΛΟϹ ΘΕΟΥ
ΚΕΤΗϹΥΠΕΡΑΓΙΑϹ ΘΕΟΤΟΚΟΥΕΚΤΟΚΟΥΝΟ
ΜΗΝΟΚΡΙΤΟΣ ΜΗΝΟΓΕΝΟΥ

+ Κοσταντῆνος + δοῦλος Θεοῦ
κὲ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκ τόκου νο
Μηνόκριτος Μηνογένου

Π'.

Ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου φαιοῦ μαρμάρου. Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα.

Ἄν; ἡ Ἀρέ;]θουσα Περιγέ[νους
τῇ θ]ρεψάσῃ χρη[στή,
ἄλυ]πε, χαῖ[ρε.

ΠΑ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀναγλύφου μήκ. 0,58, πλάτ. 0,33. (Ἰδὲ εἰκόνα). Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα ΕωΗΥΜ

ΜΕΝωΝΤΗΓΥΝΑΙΚΙΚΑΙ
ΘΕωΝΤΗΜΗΤΡΙΕΠΙΦΑΝΗ
ΑΧΡΗϹΤΕΧΑΙΡΕ

Μένων τῇ γυναικὶ καὶ
Θέων τῇ μητρὶ Ἐπιφανή-
α, χρηστὲ χαῖρε.

ΠΒ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ὕψους 0,31, πλάτ. 0,19.

ὁ δεῖνα τῇ μη;]τρὶ
Μητρί;]χῃ χρηστῇ,
χαῖρε.

ΣΗΜ. Ὁ Studnitzka ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 38 τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδεδομένων χιακῶν ἐπιγραφῶν ἔγραψεν ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ ΟΝΜΕΝ (?) ἀντὶ ΩΝΜΕΝ ὡς ἔχει ἐν τῷ λίθῳ.

Β'. Ἐν τῇ πόλει Χίου.

ΠΓ'.

Ἐπὶ τῆς βάσεως ἑνὸς τῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κιόνων τοῦ ἐν Ἀνεμωρίοις (τῆς πόλεως Χίου) ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὰ γράμματα εἶνε καλά, τοῦΔ'—Γ' π. Χρ. αἰῶνος.

Παρμένων Πολυε[ύκτου

ΠΔ'.

Ἐπὶ λίθου ἐκ Λατομίου. Ἄγνωστον ἡμῖν ὑπάρχει τὸ μέρος, ἔνθα εὑρέθη. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Ἀ]ριστείδης
Θε]οπόμπου.

ΠΕ'.

Ἐπὶ κορακοπέτρας παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ κήπου τοῦ ἐπισκόπου Γρηγορίου Φωτεινοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Εὐαγγελιστρίας. Ὁ λίθος ἀνευρέθη ἐν Ἁπλωταριᾷ. Τὰ γράμματα εἶνε παλαιά.

Ἡρακλεώτης
Ἀρκεσίλεω.

ΠϚ'.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ μήκ. 0,59, πλάτ. 0,59, ὕψ. 0,59, ἐν τῇ θέσει «Ἅγιος Ὑπάτιος» καὶ ἐν τῷ ἐρειπίῳ τῷ καλουμένῳ Σεραγίῳ ᾠκο-

δομημένη. Κτήτωρ αὐτοῦ εἶνε ὁ Ν. Διοματάρης. Τὰ γράμματα εἶνε λίαν κεκοσμημένα, καθαρά, μετρίου μεγέθους, χρόνων δὲ μεταγενεστέρων. Ὁ λίθος εἶνε εἰργασμένος κατὰ τὰς τέσσαρας ἐπιφανείας.

...ανία Μελιτίνη...
ὑλῳ Ὀφελλίῳ Διονυσίῳ
τ]ῷ ἀνδρί, χρηστὲ χαῖρε.

ΠΖ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου μήκ. 0,50, πλάτ. 0,40 περίπου, ἐν τῇ οἰκίᾳ Ν. Ζαφειράκι παρὰ τὴν Ἁγίαν Ἄνναν. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Νίκανδρος Καινεάδου

ΠΗ'

Ἐπὶ μαυρολίθου μήκ. 0,75, πλ. 0,25 ἀνήκοντος τῷ βυρσοδέψῃ κ. Κωσταρῇ. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Ἡρογέν[ης ἢ -ους

ΠΘ'

Ἐπὶ μελανίζοντος μαρμάρου, ἀνήκοντος τῷ ὀθωμανῷ Καραμὰν ἀγᾷ, παρὰ τὴν Ἁγίαν Ἄνναν. Λέγεται ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἦτο πάλαι μονή. Μῆκος τοῦ λίθου 0,62, πλάτ. 0,19, πάχ. 0,14 $^1/_2$. Ἄνωθεν τῶν γραμμάτων ὑπάρχει χῶρος κενὸς 0,08 περίπου, κάτωθεν δὲ 0,15 καὶ πρὸς τἀριστερὰ 0,17.

Σύνκοιτον ζωᾶς ἐνεθήκατο τῷδ' ἐνὶ τύμβῳ
Φῆλις Εἰρήνην, ἣν ἐπόθει τὸ πάλαι,
ἡλικίῃ θάλλουσαν, ἐν ἤθεσι πᾶσιν ἄμεμπτον,
τεσσαράκοντα ἔτη πνεύματος ἐκπταμένου·
νῦν δ' ἐπὶ ἀνθρώπων βαιὸς βίος ἐστὶν ἁπάντων,
τὸν χρόνιον θνατῶν ξυνὸν ἔτευξε τάφον.

Ϟ'.

Ἐπὶ σπονδύλου ἐκ φαιοῦ μαρμάρου ὕψους 0,42, διαμέτρου 1,25, εὑρισκομένου παρὰ τῷ κ. Βολίκᾳ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Βροντάδου. Ἐν ᾗ θέσει κεῖται ἡ οἰκία εἶνε πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχέ ποτε μεσαιωνικὸν κτίσμα, ἐσχάτως (πρὸ 20 ἐτῶν) κατεδαφισθὲν ὑπὸ τοῦ νῦν κατόχου. Τὰ γράμματα εἶνε ποικίλα τὸ μέγεθος. Ὅσα δὲ καθαρῶς φαίνονται εἶνε κεκοσμημένα, ἀλλὰ χρόνων μεταγενεστέρων. Ἡ γραφὴ ΖΩCΙΜΗϾ

Διονύ[σι-
ος [Ἀ]ρτεμι-
δώρου τῇ
ἑαυτοῦ γυ-
ναικί....
Ζω[σίμῃ]
Καλικλεῦς

ϞΑ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,20, πλάτ. 0,35 περίπου, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Ἁγίας Ἄννης, οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Βουνοῦ. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Ἧπις
Ἑρμοφῶντος
γυνή.

ϞΒ'.

Ἐπὶ λίθου ἐκτισμένου ἐν τῇ Α. πλευρᾷ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Τρουλλωτῇ. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα ἦσαν κεκαλυμμένα δι' ἀσβέστου καὶ μόλις ἴχνη αὐτῶν διακρίνονται.

Δεινόμαχο[ς
καὶ Ἑκατα[ίη
Φιλίσταν [θυγ-
α]τέρα Νικη...

ϞΓ'.

Ἐν τῷ Κάτω Αἰγιαλῷ, ἀλλὰ ποῦ ἀκριβῶς ἄγνωστον.

Π]ατροκλείου
τοῦ Θευ[δώρου; -δότου; -δίωνος;

ϞΔ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, μήκ. 0,85, πλ. 0,42, εὑρισκομένου ἐν τῷ κτήματι Ἀντωνίου Πυτιανοῦ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Λέτσαινας. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Πασπάτης ἀριθ. 12 ἀτελῶς.

Στρατονίκη καὶ Ἀσκληπιὰς τῷ
πατρὶ Ἡφαιστίωνι.

ϞΕ'.

Ἐπὶ μαρμάρου φαιοῦ μ. 0,60, πλ. 0,40, π. 0,40, χρησιμεύοντος ὡς βάσις κίονος ἐν τῷ ἀνεμομύλῳ Ν. Κρινάκι παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα πρὸ τοῦ νοσοκομείου. Ὁ λίθος ἐκομίσθη ἐξ Ἐρυθρῶν εἶνε δὲ κεκοσμημένος κατὰ τὰ ἄκρα τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Πολύμνηστο[ς] ἢ -υ

ϞϚ'

Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἐγκρεμοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἠλία. Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

Οἰκλέος

Γ'. Ἐν τῷ φρουρίῳ.

ϞΖ'

Ἐπὶ λίθου ἐνῳκοδομημένου παρὰ τὸν στρατῶνα, ὑψηλὰ ἀπὸ τοῦ ῥους.

Ἀγγελέως Αι...,

ϞΗ΄.

Ἐπὶ λίθου κυβικοῦ ἐνῳκοδομημένου παρὰ τὸ λουτρόν, μήκ. 0,60, πλά.. 0,60. Τὰ γράματα εἶνε καλά.

ΜΑΤΩ	Ματὼ
ΑΘΗΝΑΙΟΥ	Ἀθηναίου
ΓΥΝΗ	γυνή.

ϞΘ΄.

Ἐπὶ λίθου ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ νέου ἐν τῷ φρουρίῳ λουτρῶνος. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

ΜΕΙΔΩΝΗΔΥΛΟΥ	Μείδων Ἡδύλου

Ρ΄.

Ἐπὶ μαυρολίθου, ἀνήκοντος τῷ Ὀθωμανικῷ Σχολείῳ.

[Ζ]ΗΝΙΣΑΓΓΕΛΕΥΣ	Ζ]ῆνις Ἀγγελεῦς

ΡΑ΄.

Ἐπὶ λίθου κυβικοῦ μήκ. 0,60×0,60, πρὸ τοῦ Καχριὲ-τζαμισὶ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ νεκροταφείῳ. Τὰ γράμματα εἶνε παλαιά.

ΛΑΜΠΥΡΗΣΖΗΝΟΔΩΡΟΥ	Λαμπύρης Ζηνοδώρου

ΡΒ΄.

Ἐπὶ λευκοκυάνου μαρμάρου μήκ. 0,53, πλ. 0,48, ᾠκοδομημένου ἐν τοίχῳ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους παρὰ τὸ ἔδαφος, ἀριστερὰ τῷ πορευομένῳ εἰς τὸ ἐπάνω πορτέλλον.

ΦΑΝΑΣ	(Φάνας, Φάνης, ἢ Φήνης)

ΡΓ'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου ἐκτισμένου ἐν τοίχῳ τινὶ τῆς Ἑβραϊκῆς συνοικίας. Τὰ γράμματα εἶνε εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ μαρμάρου, κατέχοντα ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος.

ΘΕΟΔ]ΟΣΙΟΝΑΡΙΣΤ[ΟΔΗ]ΜΟΥ Θεοδ]όσιον Ἀριστ[οδή]μου

ΡΔ'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου ἐν τῷ πέρατι τῆς δευτέρας στοᾶς τῆς εἰσόδου τοῦ φρουρίου, ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι, παρὰ τὸ ἔδαφος. Μῆκ. 0,54, πλ. 0,53.

Καλλικρίτα Φιλίσκου γυνή.

ΡΕ'.

Ἐπὶ μέλανος μαρμάρου ᾠκοδομημένου ἐν ἐρειπίῳ τινὶ ἀντικρὺ τῆς ποτε Ἀραβικῆς συνοικίας.

ΥΓΙΕΙΑ . Ὑ[γίεια

ΡϚ'.

Ἐπὶ λευκοφαίου μαρμάρου, ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς τῆς κειμένης δεξιὰ τῷ εἰσιόντι. Δεξιὰ μὲν τῶν γραμμάτων ὑπάρχει χῶρος ἱκανός, ἀριστερὰ δὲ εἶνε ὁ λίθος τελείως κατεστραμμένος.

ΩΝΟΣΓΥΝΗ

ΡΖ'.

Ἐπὶ λίθου ἐντὸς τοῦ μικροῦ λουτροῦ, οὐχὶ ἐνεκτισμένου, μήκ. 0,60×35.

ΟΛΛΩΝΙΔ
ΘΛΡΑΚΕΙΤΙ
ΛΤΟΓΡΑΦ[illegible]

ΡΗ'.

Ἐπί τινος τοίχου παρὰ τὸ ἐπάνω πορτέλλον τοῦ φρουρίου, ὑψηλὰ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

ΤΕΚ...........ΤΡΑΤΟΥ

ΡΘ'.

Ἐπὶ λίθου ἐνῳκοδομημένου εἰς τὴν βάσιν τοῦ τείχους παρὰ τὴν παλαιὰν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν.

ΦΙΛΑ[Π]ΥΘΑΓΟΡΟΥ — Φίλα [Π]υθαγόρου

ΡΙ'.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ ἐν τοίχῳ τινί.

ΑΡΙΣΤΕΥΣ

ΡΙΑ'.

Ἐπὶ λευκοφαίου μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν δεξιῶν, εὑρισκομένου δ' ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῶν Δ ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου. Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα, ΑЄѠCΦΛ

ΑΡΤΕΜѠΝC	Ἀρτέμων[ος
ΝЄΙΚΟCΤΡΑΤΟ	Νικοστράτο[υ
ΑΓΑΝΟΥ	ἀγανοῦ
ΑΓΝΗΦΙΛΙΑ	ἁγνὴ φιλίᾳ.

ΡΙΒ'.

Ἐπὶ μελανίζοντος μαρμάρου ἐνεκτισμένου ἐν τοίχῳ τοῦ ὀθωμανικοῦ κοιμητηρίου. Πρὸ τῶν γραμμάτων καὶ μετ' αὐτὰ ὑπάρχει κενὸς χῶρος ἱκανός. Ὁ λίθος δὲν εἶνε φανερός, ἀριστερὰ τῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἐν τῷ τοίχῳ ᾠκοδομημένος. Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα.

ΖѠCΙΜ	Ζωσίμ[ης
ΝΙΚΗ	νίκη
ΖѠCΙΜΗC	Ζωσίμης.

Δ'. Ἐν τοῖς προαστείοις ἢ τοῖς χωρίοις.

ΡΙΓ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου μήκ. 0,25, πλ. 0,35, ἐκτισμένου κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῶν κελλίων τῆς Παναγίας τῆς Ἐρειθιανῆς. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ	Ἀρχιγένη[ς
ΑΡΧΥΤΟΥ	Ἀρχύτου

ΡΙΔ'.

Ἐπὶ κυλινδροειδοῦς μαρμάρου τοῦ Λατομίου ὑπάρχει ἐγκεχαραγμένον τετράγωνον διαμέτρου 0,21, ἐν ᾧ εἶνε τὰ κατωτέρω γράμματα. Εὑρέθη ἐν τῷ κτήματι Νικολάου Νεαμονίτη ἐν Λιβαδίοις εἰς βάθος δύο πήχεων ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν, ἐκεῖ δ' εὑρέθη καὶ κυκλοειδὴς τοῖχος. Τὰ γράμματα εἶνε καλά.

ΦΙΛΙΠΓΟΣ	Φίλιππος
ΚΑΙΘΡΑΣΕ	καὶ Θρασέ-
ΑΣΗΔΗΛΙΗ	ας Ἡδυλίη,
ΜΗΤΗΡΧΡΗΣ	μήτηρ χρησ-
ΤΗΧΑΙΡΕ	τή, χαῖρε.

ΡΙΕ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου πάντοθεν, εὑρισκομένου δ' ἐν Βροντάδῳ, μήκ. 0,20 περίπου, πλ. 0,15.

ΦΑΝΟΣ '

ΡΙϚ'.

Ἐν Κάμπῳ Καρδαμύλων, ἐν τῷ κτήματι Λ. Λυγνοῦ, ἐπὶ λίθου ›ῦ κυβικοῦ, μήκ. 0,42, πλ. 0,28, πάχ. 0,29. Τὰ γράμματα εἶνε .ά.

ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣ	Μητρόδωρος
ΑΝΑΞΙΑΔΕΩ	Ἀναξιάδεω

ΡΙΖ΄.

Ἐπὶ λίθου μικροῦ 0,30 περίπου μήκους, ἐνῳκοδομημένου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς πρὸς τὴν βόρειον, ἔξωθεν, δεξιὰ τῆς κόγχης, τοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Νικήτα, ἐν Ἁρμολείοις (1) (Ἁρμόλια). Τὰ γράμματα εἶνε παλαιά, ἔχουσι δὲ μῆκος 0,04.

ΤΙΜΟΧΙΣ Τιμο(υ)χίς

ΡΙΗ΄.

Ἐπ' ἐρυθροῦ μαρμάρου μήκ. 0,50×0,50 περίπου ἐν τῷ χωρίῳ Πυργίῳ καὶ ἐν τῇ θέσει «Ξένου». Κτήτωρ δ' αὐτοῦ εἶνε Κωνστ. Θεοτοκᾶς (Ἰδὲ Πασπάτην 54).

ΔΙΟΓΕ]ΝΗΣΗΡΑΚΛΕ[ΟΥΣ
ΤΗΝΕΑΥΤΟΥΑΒΑΘΟΕ
ΕΡΜΑΡΧΟΥΜΗΤΡΙΑΡ....

ΡΙΘ΄.

Ἐπὶ τῆς Ν.Δ. γωνίας τοῦ ἠρειπωμένου ναϋδρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ πύργῳ τῆς Βολισσοῦ, ὑπάρχει λευκὸς λίθος ἐνεπίγραφος, ἀποκεκρουσμένος πάντοθεν καὶ φέρων ἴχνη νεκρικοῦ ἀναγλύφου εἰς τὸ ἄνω μέρος, ὑπὲρ τὰ γράμματα.

· ΧΡΗϹΤЄ

(1) Γράφων ὁ πατήρ μου Ἁρμόλεια ἀντὶ Ἁρμόλια, παράγει τοῦτο, ὡς σημειοῦται, ἀπὸ τοῦ Ἁρμόγεια=Ἁρμόγαια=γῆ ἁρμοττομένη, ἁρμοδία ἢ ἐπιτηδεία εἰς ἁρμογὴν ἢ ἕνωσιν. Εἶνε πιθανόν, ὅτι οἱ παλαιοὶ διὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐκεῖ γῆς, δι' ἧς καὶ σήμερον ἔτι οἱ Χῖοι κατασκευάζουσι διάφορα πήλινα ἀγγεῖα, ὠνόμασαν οὕτω τὸν τόπον. Δύναται δ' ὅμως, λέγει, τὸ Ἁρμόγεια νὰ σημαίνῃ ὡσαύτως γῆν ἔχουσαν ἁρμοὺς ἢ σχισμούς, ἤτοι τόπον ῥωγμώδη, οὕτως εἰπεῖν: «ἁρμὸν χώματος λιθοσπαδῆ δύντες». Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1216.

ΡΚ΄.

Ἐπὶ λίθου πορφυρίτου παρὰ τὸ Νεοχώριον ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκε καὶ ὁ Πασπάτης ἀριθ. 28.

ΗΡΩΙΟΝΙΣ

Ἡ συμπλήρωσις θὰ εἶνε πιθανῶς: Ἡρῷον Ἰσ[ιδώρου.

ΡΚΑ΄.

Ἐν τῇ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν Μεστοῖς ἐπὶ λίθου κεκαλυμμένου τέως διὰ κονιάματος:

Ε]ΝΘΑΔΕ¯.ΙΜΑΙΘΩΝ...ΡΜΑΙΝΕΤΟ
ΙΛΕΤΟΧΩΡΟΝ

ΡΚΒ΄.

Ἐπὶ λάρνακος ἐν ἁγίᾳ Σοφίᾳ Λαγκάδας.

Ἀργασία χρηστὲ
χαῖρε.

ΡΚΓ΄.

Ἐπὶ μέλανος κοινοῦ λίθου, ἀνωμάλου τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, εὑρεθέντος ὑπὸ Θ. Καρνᾶ πρὸ 40 ἐτῶν, κατεχομένου δὲ νῦν ὑπὸ Ι. Θ. Καρνᾶ ἐν Πυργίῳ. Τὰ γράμματα βαθέως ἐγκεχαραγμένα εἶνε τοῦ τέλους τῆς ε΄ ἢ τῶν ἀρχῶν τῆς δ΄ ἑκατοντ. Μῆκος 0,20, πλ. 0,17.

ΕΟΡΥΣΘΕ
ΔΗΜΗΤΡ
ΕΟΡΥΣΘΕ:
ΒΟΔΕΗΣ

'Επιγραφαί τινες ἐπιτύμβιοι
ἄγνωστόν που τῆς Χίου εὑρεθεῖσαι.

ΡΚΔ'.

'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀετωματίῳ κεκοσμημένου μήκ. πλ. 0,20. Τὰ γράμματα εἶνε μεταγενέστερα.

Πορφύριον
'Ανθυλλί-
ου χρηστὴ
χαῖρε.

ΡΚΕ'.

Χαῖρε
'Αριστοκράτη
'Εκατωνύμου

ΡΚϚ'.

'Επὶ μαρμάρου λευκοῦ ἀετωματίῳ κεκοσμημένου.

'Αρτέμων
χαῖρε

ΡΚΖ'.

ΕΠΑΓΑΘΕΧΡΗ
ΣΤΕΧΑΙΡΑΙ
ΑΛΥΠΕ

'Επάγαθε χρη-
στὲ χαῖραι,
ἄλυπε

ΡΚΗ'.

ΣΟΠΠΙΞΕΝΕΜ

Μενέξιππος

ΡΚΘ΄.

ΔΗΜΩΝΑΚΤΟΣ Δημώνακτος

ΡΛ΄.

Ἐνδεχόμενον εἶνε ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ φρουρίῳ

Δωρὶς τῷ
ἑαυτῆς
ἀνδρὶ Διο-
δώρῳ,
χρηστὲ
χαῖρε.

ΡΛΑ΄.

ΚΟΙΝΤΟΣΚΑΙΚΙΛΙΟΣ
ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΥΧΙΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΕΡΜΟΚΛΗΣΕΡΜΟΚΛΕΙ
ΟΥΣ
ΗΡΩΣΧΡΗΣΤΕΧΑΙΡΕ
ΣΑΒΑΙΘΙΣΕΡΜΟΚΛΕ[Ι
ΟΥΣ
ΣΑΡΑΠΗΩΝΕΚΑΤΟ
ΜΝΩ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΜ......
ΧΑΙΡΕ

ΡΛΒ.

ΜΕΛΗΣΙΠΠΟ[Σ
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ

ΡΛΓ'.

'Επιγραφὴ ἀντιγραφεῖσα ἐξ ἐκτύπου εὑρεθέντος ἐν τοῖς σημειώμασι τοῦ πατρός μου. 'Αγνοῶ ἐὰν ὁ λίθος ὑπάρχῃ ἐν Χίῳ ἢ ἀλλαχοῦ ὡς καὶ ἐὰν ᾖ ἐκδεδομένη ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή. Μῆκ. 0,56, πλ. 0,28.

ΚΑΙΕΝΑΥΛΙΑΜΑΚΡΑΚΛΑΡΟΙΟ
Μ Φ Ο Σ Γ Η Ρ Α Λ Ε Η Σ Σ Τ Ο Ν Α
ƆΝΑΡΗΙΦΙΛΟΙ ΓΚΑΠΠΕΣΟΝΕΓΛΜΕΙ
ΤΗΝΗΝΑΝΕ ΤΙΝΑΓΕ ΝΥΝ
ΤΡΗΣϹΥΤΕΡΗΣΕΤΕΤΙΠΛΕΟΝΑΡΑΝ
ΦΗΝΦΕΥΣΑΜΕΝΟΙΣΣΠΟΔΙΗΝ

Ὅροι ἰδιωτῶν καὶ τῆς πόλεως.

Α'. 'Εν τῷ μουσείῳ.

ΡΛΔ'.

'Επὶ λατομίτου λίθου μήκ. 0,38, πλ. 0,35, πάχ. 0,17, ἀποκεκρουσμένου κάτωθεν. Τὰ γράμματα εἶνε καλῶν χρόνων, τὰ δὲ τοῦ πρώτου στίχου κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ εἶνε ἠφανισμένα.

Ὅροι
'Ικεσίου.

ΡΛΕ'.

'Επὶ κιονοκράνου ἐγχωρίου λίθου.

π]όλεως
ὅρος

ΡΛϚ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου σφηνοειδοῦς, ἔχοντος ὡμαλισμένον πως τὸ ἄνω ὑπὸ τῶν γραμμάτων κατεχόμενον μέρος, μήκ. 0,70, πλ. 0,32. Ἄγνωστον εἶνε ποῦ ὁ λίθος εὑρέθη.

ΟΡΟΙ	Ὅροι
ΜΥΡΜΗ	Μυρμη-
ꓕΚCΟC	κέος ἢ -κος

Δὲν διακρίνεται σαφῶς ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τὸ στοιχεῖον C. Εἶν' ἐνδεχόμενον νὰ εἶνε τοῦτο οὐχὶ στοιχεῖον, ἀλλὰ θραυσμάτιον τοῦ λίθου.

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὁ πατήρ μου σημειοῦται τάδε: Ἐν C.I.A. III 61 ἐπιγρ., στήλη Β' 26 «Θριωσίῳ πρὸς τῷ Μύρμηκι». Παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκεται «Μήρμυκος ἀτραπός», παρὰ δὲ Φωτίῳ «Μήρμυκος ἀτραπός. Ἀθήνησιν ἐν Σκαμβωνιδῶν ἀπὸ ἥρωος Μήρμυκος ὀνομαζομένη». Ἰδὲ καὶ Lolling Γεωγραφία σελ. 308 σημ. 3.

Παρασημειωτέον δ' ὅτι ΝΔ. τῆς πόλεως Χίου ὑπάρχει τανῦν χωρίον καλούμενον Μυρμήκι, δίωρον αὐτῆς ἀπέχον. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου τούτου σῴζονται πελασγικὰ καὶ ἄλλα τινὰ παλαιὰ κτίσματα.

Β'. Ἐκτὸς τοῦ μουσείου.

ΡΛΖ'.

Ἐπὶ κυανίζοντος λίθου (κορακοπέτρας) ἀποκεκρουσμένου κάτωθεν, εὑρεθέντος δ' ἐν Καμάραις Λιβαδίων καὶ ἐν κτήματι Π. Καλογήρου. Τὰ γράμματα εἶνε τὰ συνήθη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Ὅρος
Λίνου
τοῦ Λάριος

Τὸ ὄνομα Λίνος ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῃ χιακῇ ἐπιγραφῇ δημοσιευ-

θείση ἀνωτέρω ἐν σελ. 227, ΛΔ', ϐ', ἀλλὰ γράφεται διὰ τοῦ η. Λᾶρις(;) Ἐν Μουσ. καὶ Βιϐλ. Εὐαγγ. Σχολ. Σμύρν. 1875-76 ἔτει α', περ. ϐ', σελ. 12, ἀριθ. ϟδ' ἀναγινώσκεται ἐν ἐπιγραφῇ: Ἄρις Λάριδος καὶ Λυκόφρ. 725.

ΡΛΗ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου μ. 0,55 περίπου καὶ πλάτους περὶ τὰ 0,30 εὑρισκομένου παρὰ τῷ ὀθωμανῷ Μπεγάκῃ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς ἁγίας Ἄννης. Ἐξεδόθη ἀτελῶς ὑπὸ Πασπάτῃ 29.

Ὅρος
Ἀσκληπι
αστῶν.

Ἰδὲ Ἀσκληπιασταὶ καὶ ἐν Dittenb. 742,6 καὶ C.I.A. IV 617[6]. 988[6].

ΡΛΘ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,55 περίπου καὶ πλ. περὶ τὰ 0,30 καὶ πάχ. 0,20, λείου μόνον ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ γράμματα. Κτήτωρ αὐτοῦ εἶνε ὁ Π. Βυζανιάρης ἐν Βροντάδῳ.

Ὅρος

ΡΜ'.

Ἐπὶ κυανίζοντος μαρμάρου πλ. 0,25 ἐνεκτισμένου παρὰ τὸ ἔδαφος εἰς τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας Ντυρλᾶ ἀντικρὺ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος.

Ὅροι

ΡΜΑ'.

Ἐπὶ κυανίζοντος μαρμάρου μ. 0,65, πλ. 0,33 ἐντετοιχισμένου ἐν

ἠρειπωμένῳ τοίχῳ τῆς παλαιᾶς οἰκίας Ντυρλᾶ, κειμένης ἐν ἀγρῷ παρὰ τὴν εἰς Βροντάδον ἄγουσαν.

ΟΡΟΙ	Ὅροι
ЄΚΛΩΝΟΣ	Ἔκλωνος

Γνωστὸν ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἐκλέων ἐπὶ νομίσματος (Mion. S. III 567)

ΡΜΒ'.

Ἐπὶ κυανίζοντος σφηνοειδοῦς λίθου ἀνωμαλωτάτου πλὴν τοῦ ὑπὸ τῶν γραμμάτων κατεχομένου μέρους, κειμένου δὲ παρὰ τὴν θέσιν «Ἅγιος Ἰωάννης». Ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ω ἐπιφάνεια εἶνε σφόδρα ἐφθαρμένη.

ὅρος

. . . . ω . . . .

ΡΜΓ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου ἐντετοιχισμένου ἐν ἐρειπίῳ κειμένῳ ἐν τῷ κτήματι Γεωργιεφένδη ἐν Λιβαδίοις. Μῆκ. 0,69, πλ. 0,28.

Ὅροι

. . . . ος

ΡΜΔ'.

Ἐπὶ λίθου κειμένου κατὰ τὸ ὑπέρθυρον ναοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Κουρουνίοις.

Ο]ΡΟCΑΓΡΟΥΗΡΑΚΛЄΥCЄΞѠΙΟΥ

ΡΜΕ'.

Ἐπὶ πέτρας κειμένης ἐν Βικίῳ πλησίον τῶν Ἀγριδιῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων καλουμένης «Γραμμένης πέτρας».

Ὅρος

Ἐλλιπεῖς ἐπιγραφαί.

Α'. Ἐν τῷ μουσείῳ.

ΡΜϚ'.

Ἐπὶ μαρμάρου πανταχόθεν ἀποκεκρουσμένου μήκ. 0,27, πλ. 0,20 καὶ φέροντος ἄνωθεν ἀνάγλυφον. Εὑρέθη παρὰ τὸ βυρσοδεψεῖον Ζ. Μιχαληνοῦ.

ΤΕΥΞΕΑΠΟΛΛ
ΝΟΜΑΣΤ
ΝΟΝΠΟΝ
ΙΧΑΡΙΝ

ΡΜΖ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν ὕψ. 0,25, πλ. 0,32, πάχ. 0,05, εὑρεθέντος δὲ μεταξὺ ἄλλων λίθων ἀπὸ τοῦ φρουρίου εἰς οἰκοδομίαν μετακομιζομένων.

<ΚΑΤι
ΦΥΣΕΙΔΕΙ
ΕΥΣΚΑΤΑΓΕΝ
ΜΠΟΛΛΩΝΟΣΤ
ΚΑΙΕΥΧΑΡΙΣΤ

ΡΜΗ'.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, ἀποκεκρουσμένου ἄνωθεν, ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν καὶ κάτωθεν, ὕψ. 0,14, πλ. 0,30, πάχ. 0,27.

ΙΙΝΟΣΠΜ<ΜΙ<
ΝΣΥΝΠΟΛΙΕΣΣΙΝ
ΞΝΝΗΩΤΗΝΑΓΑ
ϽΠΑΦΙΗΝ

ΡΜΘ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου. Τὰ γράμματα μόλις διακρινόμενα κατέχουσι τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς τοῦ λίθου ἐπιφανείας, ἥτις σφόδρα ἔχει ἀποτριβῇ. Μ. 0,48. πλ. 0,41, πάχ. 0,24.

ΟΔΟΥ
ΗΕΝΤ Ε
ΔΟΞΕΝ
ΟΝΕΟΛ
ΗΜ ΣΙ/
ΝΔΕΚ/
ΑΣΑΙΣ
ΞΑΝΔΕ/
ΕΙ ΑΣΧ
ΟΝΒ Μ
ΑΣ

ΡΝ'.

Ἐπὶ λίθου λατομίτου ὕψ. 0,30, πλ. 0,40, πάχ. 0,19, ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἀποκεκρουσμένου.

ΝΠΕΙΔΑΣΥ
ΗΣΘΕΟΥ

ΡΝΑ'.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου ὕψ. 0,14, πλ. 0,10, πάχ. 0,19 περίπου, πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου.

ΙΓΕΝΙ
ΛΛΟΔΣ
ΞΛΛΙ
ΝΟ

PNB'.

'Επὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου σχεδὸν πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, ὕψ. 0,12, πλ. 0,11, πάχ. 0,7.

Σ ΚΑΙ
ΊΙΑΡΤΕ
ΗΣΤΕ

PNΓ'.

'Επὶ τεμαχίου μαυρολίθου μ. 0,19, πλ. 0,18 πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου.

ΔΗΜΗ]ΤΡΙΟΣ
ΕΠΟΙ]ΗΣΕΝ

PNΔ'.

'Επὶ μικροῦ τεμαχίου λατομίτου λίθου ἀποκεκρουσμένου μὲν ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν, ἀκεραίου δὲ κατὰ τὴν δεξιάν.

ΔΕ
ΙΤΗΝΝΙ
ΣΕΡΧΟ
ΛΡΑ

PNE'.

'Επὶ φαιοῦ μαρμάρου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου μήκ. 0,28, πλ. 0,24, πάχ. 0,13.

Λ NKA
ΑΝΠΙ
ΝΤΑΘΣΑ
ΑΝ ΧΩΝΚ
Σ ΚΩΝΧΛ
ΞΑ ΔΕΚΑ
Ο ΤΟΥ
Ω

ΩΝ
ΝΟΚ

ΡΝϛ'.

Ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου μαρμάρου ὕψ. 0,14, πλ. 0,20, πάχ. 0,14.

ˇ ΕΤ ˇ Η

ΡΝΖ'.

Ἐπὶ λατομίτου λίθου, ἀποκεκρουσμένου, ὁμοιάζοντός πως βάθρῳ. Μῆκ. 0,60, πλ. 0,35, πάχ. 0,27.

ΑΤΑΚΑΙΑΝΔ

ΡΝΗ'.

Ἐπὶ μέλανος λίθου ἀποκεκρουσμένου, ὕψ 0,59, πλ. 0,48, πάχ. 0,20 εὑρεθέντος παρὰ τὴν Νέαν ὁδὸν ἐγγὺς τῶν κτημάτων Ι. Πολεμίδου.

\\ΙΟΙ
Ο·ΝΓΕΝΟΜΕΝΟ

ΡΝΘ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου ἐντετοιχισμένου ποτὲ ὑπάρξαντος, ὕψ. 0,15, τὸ δὲ πλ. ἄνω μὲν 0,25, κάτω δὲ 0,20.

ΝΤΑΣΘΕΙΝ
◡ΠΙΩΝΕΙΟΝ

ΝΟΣΗΜΒ
ΛΕ ΛΛ

ΡΞ'.

Ἐπὶ τεμαχίου μαυρολίθου φέροντος ἐπὶ δύο πλευρῶν γράμματα. Ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ εἶνε ἐλλιπέσταται.

ΝΕΙΛ	Σ2ΟΚΛ
ΗΓΗ	ΝΟΣΘΕΟ[Υ
ΑΡΥ	ΣΦΙΛΟΚΑΙΣ[ΑΡ
Ε	Ι)
ΝΕΑ	ΙΑΝΟΣ

ΡΞΑ΄.

Ἐπὶ φαιοῦ λίθου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν, μήκ. 0,32, πλ. 0,32, πάχ. 0,28, εὑρεθέντος ἐν τοῖς κτήμασι τοῦ Ζ. Καλουτᾶ παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα. Οἱ χαρακτῆρες τῶν γραμμάτων εἶνε λεπτοί, μόλις ἐπὶ τοῦ λίθου κεχαραγμένοι.

ΠΟΛΛΩΝΙΟ
ΛΥΡΙΑΔΑΣ
ΜΥΡΙΑΣ
ΥΣΑΛΛΑ

ΡΞΒ΄.

Ἐπὶ λίθου τεφροῦ, ἀποκεκρουσμένου κατὰ πλευρὰς δύο. Μῆκ. 0,52, πλ. 0,24, πάχ. 0,33.

Α Θ Λ Ι C

ΡΞΓ΄.

Ἐπὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου πλὴν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς.

ΑΜΑ
\ΑΙΩΕ
·ΤΑΚΑΙ
ΘΕ
·ΙΥ

ΡΞΔ΄.

Ἐπὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου, ἐξαχθέντος ἐκ τῆς θαλάσσης.

Ξ
Ο Υ
ΗΤΟΚ

ΡΞΕ'.

Ἐπὶ λατομίτου λίθου μ. 0,32, πλ. 0,23, πάχ. 0,18.

ΑΠΟΛΛΩ]ΝΝΙΔΗ[Σ

ΡΞϚ'.

Ἐπὶ μαρμάρου ὕψ. 0,77, πλάτ. 0,67 καὶ πάχ. 0,15 εὑρεθέντος πρὸ τοῦ σχολείου τῶν Δυτικῶν. Ὁ λίθος φέρει γράμματα ἐπὶ δύο πλευρῶν.

α'.

ΑΠΟΛΛ
ΝΕΙΚΗΙ
ΚΑΤΑΠΛΟΥC
ΕΥΔΗΜΟΥ
ΦΙΛΙΑ
ΚΑΤΑΠΛΟ\

β'.

ΛΤΟΥ
ΦΟΥ

\ΓΟΝΟΥ
ΜΑΡΧΟΥ
ΦΙΛΙΑ
Υ

ΡΞΖ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, μήκ. 0,39, πλ. 0,18. ὕψος γραμμάτων 0,07.

Ο
ΕΠ

ΡΞΗ΄.

Ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Κάτω μ. 0,21, πλ. 0,15, πάχ. 0,05.

ΙΣΙΩΝΤ
ΨΑΝΤ

ΡΞΘ΄.

Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ δεξιῶν τε καὶ ἀριστερῶν, μήκ. 0,44, πλ. 0,23, πάχ. 0,08.

ΤΙΜΑΙ	Τίμαι[ος ἢ Τιμαγ[όρας
\ΘΗΝ	Ἀθην[αῖος ἢ Ἀθην[αγόρα ἢ -οδώρου

ΡΟ΄.

Ἐπὶ μαυρολίθου, πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, οὗ μόνη ἡ τὰ γράμματα φέρουσα ἐπιφάνεια εἶνε λεία. Μῆκ. 0,43, πλ. 0,23.

LΑΝΔ
ΘΕΟΜΝΙΔΟΣ
)ΝΙΧΑΛΚΗΙ

Β΄. Ἐκτὸς τοῦ μουσείου*.

ΡΟΑ΄.

Ἐπὶ λίθου λατομίτου μ. 0,25, πλ. 0,23, ἐκτισμένου ἐν τῷ τοίχῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ μεγάλου λουτροῦ. Ἄνωθεν τοῦ πρώ-

* Οὐδαμῶς εὐθυνόμεθα διὰ τὴν τυχὸν κακὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐκτὸς τοῦ μουσείου ἐλλιπῶν ἐπιγραφῶν, ἃς δὲν εἶδεν αὐτὸς ὁ πατήρ μου, ἀλλ' ἄλλοι χάριν αὐτοῦ ἀντέγραψαν. Δημοσιεύομεν ὅμως καὶ αὐτάς, ἵνα κυρίως δηλώσωμεν τοῖς βουλομένοις τὴν θέσιν, ἔνθ' αὗται εὑρίσκονται.

του στίχου ὑπάρχει χῶρος κενός, ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν τριῶν πλευρῶν εἶνε ὁ λίθος ἀποκεκρουσμένος.

ΕΤΟΠΡΙΝΠΑΛΑΙ
ΛΝΗΒΡΟΤΟΣΑΦΙ'
ΟΣΑΙΩΝΤΑΔΕ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΣΤΙΛΝ
ΛΑΗΛΘΕ

ΡΟΒ'.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ ἐν Ἁπλωταριᾷ (τῆς πόλεως Χίου). Ἴσως εἶνε ὅρος.

ΔΙΗΜΙΕ
ΟΙ

ΡΟΓ'.

Ἐπὶ τετραγώνου ἐρυθρίζοντος λίθου, μήκ. 0,50, πλάτ. 0,50 καὶ πάχ. 0,23, εὑρισκομένου ἐν ἀγρῷ παρὰ τὸν ποταμὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἐν τῇ θέσει «Κοφινᾶς». Πιθανὸν εἶνε, ὅτι μετεκομίσθη ἐκ τοῦ φρουρίου μετ' ἄλλων λίθων. Φαίνεται δ' ὅτι ἐξειργάσθη δι' ἄλλην χρῆσιν μετὰ ταῦτα. Τὰ γράμματα μήκ. 0,07 καλύπτουσι πᾶσαν τὴν λείαν ἐπιφάνειαν ἔχουσαν μ. 0,19.

ΗΠΙΑΛΗ
ΥΝΕΤΕ
ΛΥΤΗΣ

ΡΟΔ'.

Βάσις κίονος ἰωνικοῦ ἐκ λίθου πορφυρίτου, εὑρεθεῖσα κατὰ τὴν «Φραγκοπαροικιὰν» δεξιὰ τῆς εἰς Τρουλλωτὴν καὶ Καρυὰς ἀγούσης λεωφόρου, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας τοῦ

Ἰσραηλίτου Μωσὲ Ζαχάρ. Ἄνω μῆκ. 0,27, κάτω 0,42 καὶ πλ. ἔνθα μὲν τὰ γράμματα 0,11, κατωτέρω δὲ 0,06 καὶ 0,12.

ΥΛΟΣΤΥΛΛΙΟΣΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ/
ΕΡΜΗΙΚΑΙΗΡΑΚΛΕ

ΡΟΕ'.

Ἐπὶ μαρμάρου φαιοῦ μήκ. 0,50, πλ. 0,25 καὶ πάχ. 0,10, εὑρισκομένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Στείρου, εἰς Λατόμι. Στίχοι γραμμάτων διακρίνονται πέντε, ἀλλ' εἶνε σφόδρα ἐφθαρμένοι.

ΗΡΑΚΛΕΣΟ .... ΕΜιΡΤ ΜΕ

ΑΜΝΟΥ.....ΚΟΤ Ν Ι Ν·· ΥΡΟΛΙΛΙ... ·ΩΝ

ΣΣ'..... ΜΕΝΥΤΟΝΤΟΥΔΕ ΕΡ ΝΙΙ ψ ΝΕΚΤΙΝ

ΣΩΙ Ρ ΕΙ ΥΑ.ΜΗΝΛΝΟΙΤ Λ ΕΥΙ ΡΓ'ΕΞΕΗΝ

ΕΧΙΙΛΕΛΝΔΗΜΗΤΡΙ'ΟΥΗΡΑΚΛΕΙ

ΣΛΤΗΡΙΚΑΘΟΡΑΜΑ

ΡΟϚ'.

Ἐπὶ λίθου εὑρισκομένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Στείρου, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἀνωτέρω εἰς Λατόμι. Μῆκος 0,30, πλ. 0,20 καὶ πάχ. 0,15.

ΡΑΙΟΥΜΗΝΟΣιιΛΥΝΤΗΡΙC
ϽΣ ΕΙΚΛΙΕΑΝΔΟΥΛΟΝΤ

ΡΟΖ'.

Ἐπὶ λίθου χρησιμεύοντος ὡς βάσεως ξυλίνης κλίμακος καφει

ἐν τῷ φρουρίῳ παρὰ τὴν μεγάλην κρήνην. Ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ λίθου τριβῆς τῶν ποδῶν εἶνε τὰ γράμματα σφόδρα ἐφθαρμένα.

ꓡ \ .ΕΝ⊢Υ Ι Ι Κ
ΙΑΣΧΑΡΙΤΟΣΗ////ΕΛΙΙΣΕΝΕΥΕ
ΛΕΙΩΔΕΚᴬLΙ//////ΡΑΣΕΙΣΤΑΣΤΙΜΑΣ
ΘΩΙΕΙΣΟΝ Π ΕΡΙΕΣΠΑΣΥΝΑΥΞΩΝ
ΙΣΔΙΑΤΡΟΙΗΝΤΟΙΣΕΙΣΑΙΕΙΕΣΟΜΕΝ
ΑΙΤΛΙΟΓΙ⁝ ΜΑΤΟΔΕΨΗ
Χ ΣΤΟΥΣΕ
ΗΝ

ΡΟΗʹ.

Ἐν ἁγίᾳ Βάρσᾳ, ἐκκλησίᾳ ἐνοριακῇ.

1713 Νοεμβρο 6
ΔΟΡΑΤΙ
ΤΩΙΠΕΡΙΒ \
Α
ΜΕΤΑΠΕΜΨΛ

ΡΟΘʹ.

Ἐπὶ κυανίζοντος λίθου ᾠκοδομημένου ἐν τῇ Β. πλευρᾷ τοῦ πύργου τοῦ χρησιμεύοντος εἰς πυριτιδαποθήκην. Μῆκ. 1,00, πλ. 0,58.

ΕΩΝʼ ΝΟΣ

ΡΠʹ.

Ἐπὶ μαυρολίθου τεθημένου ἐν τῇ παραστάδι τῆς θύρας οἰκίας τινὸς ἐν τῇ συνοικίᾳ Παλαιοκάστρῳ. Τὰ γράμματα κατέχοντα ὅλον τοῦ λίθου τὸ πλάτος εἶνε εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ.

ΒΕΡΤΙΟ

ΡΠΑ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου ἐντετοιχισμένου ἐντὸς περιβόλου ὀθωμανικοῦ κτήματος παρὰ τὸ Βουνάκι.

ΟCΤΙC
ΕΜΟC
ΝΙΚΟΤ
ΙΑCΔ
ΕΤΩΝ
ΕCΥC
ΕΥ.Ο

ΡΠΒ'.

Ἐπὶ λίθου ἐκτισμένου ἐν τῷ τοίχῳ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου ἐν Βροντάδῳ.

ΤΟΥΤΟΥ[Μ]ΕΘΕΞΟΥΣΙΜΟ
ΤΩΝΓΕΝΝΗΘΗΣΟΜΕΝΑΤΕΚΝΑ
ΤΕΜΕΙΣΙΟΣΟΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΟΣ.ΣΩΝ
ΤΟΥΤΟΥΔΕΕΤΕΡΟΣΟΥΔΕΙΣΜΕΘ[ΕΞ]ΕΙΟ
ΤΙΣΕΙΜΗΤΙΕΠΕΡΩΤΗΘΗΣΟΜΑΙΕ.Ω
ΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΣΚΑΙΣΥΝΧΩΡΗΣ
ΣΑΣΗΒΙΑΣΑΜΕΝΟΣΤΕΙΣΕΙΜΕ
ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑΕΙΣΔΕΤΗΝΠΟΛΙΝΜΟ

ΡΠΓ'.

Ἐπὶ σπονδύλου λιθίνου, 0,50×0,50, ἐκτισμένου παρὰ φρέαρ ἐν ἐν τῷ χανίῳ Τσαμπαρλῆ κειμένῳ παρὰ τὸν χείμαρρον Καλοπλύτην ἐν τῇ πόλει.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ
_ΝΟΣΤΗΝΠΙΝΑΚΟ
ΙΕΛΙΚΙ

ΡΠΔʹ.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐκτισμένου ἐν τῇ δεξαμενῇ τοῦ κτήματος τῶν Ταβερνάρηδων, παρὰ τὸν Ἅγιον Πολύκαρπον (Ταλάρου).

ΚΑ]ΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣΕΝ . . . ΧΙΩΙ
ΠΑΜΜΕΝΟΥΣΜΑΡΑΘΩΝΙΟΥ
ΤΟΥΥΙΟΥΑΥΤΟΥΕΥΕΡ.
ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΡΤΕΜΙΔΙΛΗΤΟΙ

Ἐν Syll. Ditten. 353,6 Παμμένης Ζήνωνος Μαραθώνιος ἱερεὺς ἐν Δήλῳ, καὶ ἐν C. I. Att. III, 63 Παμμένης Ζήνωνος Μαραθώνιος στρατηγὸς ἐπὶ τὰ ὅπλα fuit paullo post 27 a Chr.

ΡΠΕʹ.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 1,20, πλ. 0,40, πάχ. 0,16, ἐκτισμένου ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐν τῇ θέσει «Βισταρχᾶτον». Αὐτόθι κεῖνται καὶ δύο κιονόκρανα ῥυθμοῦ κορινθιακοῦ καὶ βάσις κίονος δωρικοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ δύο λευκοὶ μαρμάρινοι κίονες μήκ. 2,50 καὶ διαμέτρου 0,32. Ἄνωθεν τῆς παρατιθεμένης ἐπιγραφῆς ὑπάρχουσι μαρμάρινά τινα κοσμήματα.

ΕΚΑΙΝ[ΙΣ?]
ΕΝΚΑΙΤΗΝΕΙϹΑΓΩΓΗΝΤΩΝΥΔΑΤΩΝΕΠΟΙΗϹΑΤΟΕ[ΙϹΤΑ?]Σ[ΤΗϹ]
ΠΟΛΕΩϹΧΡΗΑϹΚΑΙΤΗΝΚΡΗΝΗΝΑΝΕΘΗΚΕΝΕΚΤΩΝΙΔΙΩΝΤ

ΡΠϚʹ.

Ἐπὶ μαρμάρου ἠκρωτηριασμένου, εὑρισκομένου ἐν τῷ φρουρίῳ.

. . . . ΧΘΕ - - - -
- - - - ΠΘ - - - -
- - - - ΑΒΑΣ - - -
- - - ΥΠΟ - - - -

ΡΠΖ΄.

Ἐπὶ λίθου τοῦ Λατομίου εὑρεθέντος ἐν Βροντάδῳ παρὰ τὸν χείμαρρον Ἀρμένην μετ' ἄλλων λίθων ἐκ τοῦ φρουρίου ἴσως κομισθέντων. Πρὸ τῶν γραμμάτων ὁ λίθος εἶνε λεῖος μετὰ δὲ ταῦτα εἶνι ἀποκεκρουσμένος πρὸς χρῆσιν ἑτέραν.

Ω
ΚΗΙΑΙ-
ΦΥΛΛΙ
ΟΙΑΣΤΙ
ΣΘΥΓΑΤ
ΟΔΟΣΙΑ
ΝΙΔΟΥΦΙΛ
ΙΛΙΚΟΣΩΣΙ
ΣΤΗΑΚΟΣ
ΟΣΟΦΑΝΕΙΩΙ
ΙΟΣΣΤΕΦ
ΤΟΥΥΙΟΥ
ΟΣΙΑΣ
ΥΗΝΙΟΣΦΙΛΟ
ΕΗΣΚΑΙ
ΠΟΜΠΟΥΣΙ
ΟΣΦΙΛΟΚΑΙ
ΗΓΟΣ
ΕΗ
ΟΑΙΙΙ
Ο

ΡΠΗ΄.

Ἐπὶ λίθου, οὗ ἡ θέσις εἶνε ἡμῖν ἄγνωστος. Πιθανὸν εἶνε ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ φρουρίῳ.

ΜΗΤΙΚΟΣ	Μήτιχος
ΕΟΡΥΔΙΚΟΣ	Εὀρύδικος
ΦΙΛΙΣΤΗΣ	Φιλίστης
ΦΑΝΟΔΙΚΟ	Φανόδικο[ς
ΙΘΩΝ	Ἰθῶν
ΑΘΗΝΙΚΟΣ	Ἀθήνιχος

ΡΠΘ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου ἀποκεκρουσμένου, ἐντετοιχισμένου δ' ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ καλουμένου Ἀργέντη παρὰ τὸ χωρίον Καταρράκτην.

ΟΞΑΝΟ
ΥΜΕΝΙΔ
ΕΝΕΠΕΩ
ΕΡΗΤ~

ΡϞ'.

Ἐπὶ μαυρολίθου εὑρισκομένου ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Ἁγιοδεκτεινῆς.

ΓΝΩ
ΗΜΗΤΡΙ

ΡϞΑ'.

Ἐπὶ στενοῦ λευκοῦ μαρμάρου, μήκ. 0,30 περίπου, εὑρισκομένου ἐν τῷ σχολείῳ ἢ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου Καρυῶν.

ΟΝΤΑΝ

ΡϞΒ'.

Ἐπὶ λίθου τοῦ Λατομίου μήκ. 0,50, πλ. 0,23 ἐν τῷ κτήματι τοῦ Γζαμὰς ἐφένδη παρὰ τὸ ἐν τῷ φρουρίῳ λουτρόν.

ΟΧΟΡΗΙ

ΡϞΓ'.

Ἐπὶ λίθου τοῦ Λατομίου μ. 0,58, πλ. 0,45, παρὰ τὴν κεντρικὴν ὁδὸν τοῦ φρουρίου ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ σχολείου. Τὰ γράμματα εἶνε εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ λίθου μέρος.

Μ:ΕΛ.....ΔΙΗΣ

ΡϞΔ'.

Ἐπὶ λίθου φαιοῦ μήκ. 0,20, πλ. 0,14, πάχ. 0,28, παρὰ τῷ Α. Τζουγᾷ ἐν τῇ συνοικίᾳ Καπέλλᾳ.

<ΚΑΛ

ΡϞΕ'.

Ἐπὶ λίθου μελανίζοντος πλ. 0,80, μήκ. 0,25, πάχ. 0,24, ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν δεξιῶν καὶ ἐκτισμένου παρά τι φρέαρ ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Λέτσαινας. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,04.

ΟΠΡΕΣΒVΣΓ

ΡϞϚ'.

Ἐπὶ μαρμάρου τεφροῦ τεθημένου ἐν τῷ δαπέδῳ ἐπάλξεως τοῦ φρουρίου, ἐκ τῶν πρὸς δυσμάς. Ἄνω τῶν γραμμάτων ὑπάρχουσί τινα κοσμήματα.

ΤΡΙΛΙ Ϝ

Βραχέα τινὰ παρατηρήματα εἰς τινας ἐκδεδομένας χιακὰς ἐπιγραφάς.

Ἐν χιακῇ ἐπιγραφῇ ἐκδοθείσῃ τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Γ. Σουρία μεθ' ὑπομνήματος ἐν Mittheilungen d. D. Arch. Inst. III p. 203 1878, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ Haussoulier Bull. de Cor hell. III p. 47 ὁ πατήρ μου ἔχει τὰς ἑξῆς διαφόρους ἀναγνώσεις ἢ ἀναπληρώσεις.

Περὶ τῆς ἐλλειπούσης ἀρχῆς τῆς ἐπιγραφῆς λέγει:

«Ἴσως, ἀναπληρωτέον τὴν ἀρχὴν ὡς ἀκολούθως, μνημονευομένου μόνου πρυτάνεως παραλειπομένου δὲ τοῦ μηνός, ὡς καὶ ἄλλοτε συμβαίνει.

[ΕΠΙΠΡΥΤΑΝΕΩΣ . . . . ΚΟΙΝΗΙ
ΘΥ]ΕΣΘΑ]ΙΠΕΡΙΤΩΝΙΕΡΩΝΕΓΝΩΣΑΝΚΛ
Υ]ΤΙΔΑΙΣ[Ε. . . . ΕΝΤΩ]ΙΤΕΜΕΝΕΙ[ΤΩΙΚ
Λ]ΥΤΙΔΩΝ[Ο]ΙΚΟΝΤΕΜΕΝΙΟΝΙΕΡΟΝΟΙ[Κ
Ο]ΔΟΜΗΣΑΣΘΑΙ κτλ.»

Στίχ. 14 ἀντὶ α[ὔ]τὰ ἀναπλ. α[ὐ]τὰ καὶ στίχ. 19-20 ἀντὶ ‖[α‖ὐτ]ὰ ἀναπλ. [α‖ὐτ]ά. Πρβλ. τὰ ἐν στίχ. 31 ταῦτα, αὐτός.

Στίχ. 39 τὰ πρὸ τοῦ μαντείας ἐλλείποντα γράμματα ἀναπληροῖ εἰκάζων: δια;μαντείας ἢ ἐπιμαντείας ἢ δύο μαντείας.

Ἐν δ' ἐπιγραφῇ χιακῇ ἐκδοθείσῃ τὸ πρῶτον ὑπὸ Haussoulier ἐν Bull. d. Cor. hell. σελ. 242, ἀποκειμένῃ δὲ νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου Χίου, ἔχει τὰς ἑξῆς διαφόρους ἀναγνώσεις ἢ ἀναπληρώσεις:

Ἐν ὄψει α'.

Ἐν στίχ. 9 ἀντὶ Βασιλεῖδου ἀναγν. Βασιλείδου
» » 15 » ἀποδίδοντος » ἀποδιδόντος
» » 16-7 ἀναπληροῖ [το ‖ [ῦ Διὸς] τῷ ἄλσει
» » 23-4 » ἴσως Τηλ ‖ [εγνώτου]
» » 28 » » Εὀρυμέ]δοντος
» » 30 ἀντὶ αἴδασμον γράφει ἀΐδασμον (=ἀείδασμον).
» » 31-2 ἀναπληροῖ τ‖ὴν ἐν ἀρ]ιστερᾶ
» » ἀναγν. 46 τὴμ]πόλιν ἀντὶ τοῦ τὴν πόλιν (Hauss.).

Ἐν ὄψει β'.

» » 30 ἀντὶ τοῦ αἴδασμον (Hauss.) ἀναγν. ἀΐδασμον.

Καὶ ἐν ἐπιγραφῇ χιακῇ δημοσιευθείσῃ τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ ἐφημ. τῆς Σμύρνης Ἀμαλθείᾳ ἀριθ. 2555, εἶτα δ' ἐν Μουσ. Εὐαγγ. Σχολ. Σμύρν. (περ. β', ἔτει α', σελ. 37-40) καὶ ἐν Bull. Cor. hell. ἔτει γ'-δ', σ. 230-241, ὡσαύτως δ' ἐν Παρνασσῷ, τόμ. β', τεύχ. 6 σελ. 130-141 καὶ ἐν Cauer Del. inscr. graec. σελ. 325-6 καὶ ἐν CIA. 381 ἔχει τὰς ἑξῆς διαφόρους ἀναγνώσεις ἢ ἀναπληρώσεις.

Ἐν Α' στίχ. 2 ἀντὶ ἧς Ἑρμώνοσσα (Hauss. Cauer) ἀναγινώσκει ἧ 'ς Ἑρμώνοσσα[ν φέρει.

Ἐν Γ' (ὀπίσω) ἀναπληροῖ δύο στίχους πρὸ τοῦ στ. 1 καὶ αὐτὸν τὸν στ. 1 ὧδε:

[ἦν δέ τι
ς τὸς πριαμένος ἀποκληί-
ῃ] ἢ δικά[ζηται, τὸς ἀποκλη-
ι]ομένος

Ἐν Γ′ στίχ. 10 ἀντὶ οἰκιέα[ς (Hauss.) ἀναγν. οἰκί[ε]ας
» » » 20 » τᾶγ (Hauss. Cauer) » τάγ
» » » 24-5 » Β[ί]α [Π ‖ ασίω » Β[ί]α[ς] Ἀσίω
» Δ′ » 11 » τᾶν Οἴῳ » τάν Οἴῳ
» » » 16-7 » Στράτ[ιο]ς εἰκάζει, ὅτι ἴσως γραπτέον Στράτ[τ‖ι]ς.

Μουσείου καὶ βιβλιοθήκης Εὐαγγ. σχολῆς Σμύρνης 1878, σελ. 60, ἀριθ. ἐπιγρ. ἐναποκειμένων ἐν τῷ Μουσείῳ 143*.

Λίθος ἐπιτύμβιος κοινὸς ὀρθογώνιος 0,46×0,31×0,20. Ἐπέκειτο πάντως νεκρῷ οὐχὶ πολυτελῶς τεθαμμένῳ, νέῳ τὴν ἡλικίαν ἀποθανόντι, πιθανῶς δὲ καὶ υἱῷ μητρὸς χήρας.

Ἡ γραφὴ εἶνε ἀμελὴς καὶ ἄτεχνος, γράμμασιν ἀρχαίοις ἰωνικοῖς, τοῖς φοινικηίοις καὶ καδμείοις λεγομένοις. Ἀμελὴς δὲ εἶνε μάλιστα μετρικῶς καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ ἐπιγράμματος. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τεκμηριοῖ χρόνον γραφῆς τὸν ς′ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα πιθανώτατα.

Ἀτεχνία καὶ ἀμέλεια παραπλησία ἔν τε τῇ γραφῇ καὶ τῇ συνθέσει δὲν εἶνε ἄνευ παραδειγμάτων ἐν ἰδιωτικοῖς γράμμασι καὶ εἰς νεωτέρους ἀκόμη χρόνους. Ἐν τοῖς δημοσίοις κατεβάλλετο πάντοτε προσοχὴ μείζων περὶ ἀμφότερα. Ἐὰν τὸ ἀπείκασμα τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε πιστὸν ὁμοιότυπον πρὸς τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου κεχαραγμένα γράμματα,

* Ἄσκοπον δὲν νομίζομεν νὰ παραθέσωμεν τῷ πέρατι τῶν ἀνεκδότων παλαιῶν ἐπιγραφῶν τῆς Χίου, ἐν αἷς περιλαμβάνονται καί τινες ἀπ᾽ Ἐρυθρῶν κομισθεῖσαι, βραχὺ τοῦ πατρός μου ὑπόμνημα περὶ παλαιᾶς τινος ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς, ἐκδοθείσης τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ Μουσ καὶ Βιβλ. Εὐαγγ. Σχολ. Σμύρνης 1878 σελ. 60, ἀριθ. 143, ὕστερον δ᾽ ὑπὸ Kaibel Mus. Rhen. τόμ. 34 σελ. 183, ἀριθ. 229α, καὶ ὑπὸ Roehl ἐν Syll. Inscr. Gr. Antiq. etc. ἀριθ. 145. Τὸ σημείωμα τοῦτο εἶχε γράψῃ ὁ πατήρ μου γνωρίζων μόνην τὴν πρώτην ἐν τῷ Μουσ. καὶ βιβλ. Εὐαγγ. Σχ. Σμύρνης δημοσίευσιν τῆς ἐπιγραφῆς, κατέλιπε δ᾽ ἀνέκδοτον ὡς συνήθως ἔπραττεν, σὺν τοῖς λοιποῖς σημειώμασί του. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν δ᾽ ὅμως τῆς ἐπιγραφῆς ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Σμύρνης Ἀμαλθείᾳ, 12 Μαΐου 1904 ὑπὸ τοῦ κ. Α. Ζάκα, παρακινηθεὶς ἐκ τῆς προτροπῆς τούτου, ἵνα καὶ ἄλλοι καλύτερον ἀναγνώσωσι τὴν ἐπιγραφήν, ἔπεμψεν αὐτῷ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο σημείωμα αὐτοῦ μετ᾽ ἐπιστολῆς χρονολογουμένης ἀπὸ 16 Μαΐου 1904 περιεχούσης σχετικὰ τῇ ἐπιγραφῇ ὡσαύτως. Μέρος τῆς ἐπιστολῆς ταύτης σχέσιν ἔχον τῷ ἀποσταλέντι τῷ κ. Α. Ζάκα ὑπὸ τοῦ πατρός μου σημειώματι παραθέτομεν μετ᾽ αὐτὸ τὸ σημείωμα·

ὑπάρχει ἀπροσδόκητος ἀνωμαλία ἐν τῷ σχήματι γραμμάτων τινῶν, οἷον τοῦ Α, τοῦ Π, τοῦ Θ, τοῦ Μ, πιθανῶς δὲ καὶ τοῦ Ρ. Διαφοραὶ ἢ παρατυπίαι σχήματος ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ γράμματι τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς ἀνευρέθησαν καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς ἀρχαίαις καὶ ἀρχαιοτάταις, ἀποδοτέαι εἰς ἀτεχνίαν ἢ ὀλιγωρίαν τοῦ χαράκτου ἢ καὶ εἰς σύγχρονον χρῆσιν γραφῆς τύπων σαλευόντων ἀκόμη, σπανιώτερον δὲ καὶ εἰς ἐπιτήδευσιν, ὁσάκις μάλιστα ἐχάρασσον ἐν χρόνοις ὑστέροις ἐπιγραφὰς ἀρχαΐζούσας. Τοῦτο δὲν συμβαίνει εἰς τὴν προκειμένην ἐπιγραφήν, ἥτις εἶνε ὄντως ἀρχαία, ὡς τεκμηριοῖ τὸ πανομοιότυπον, ὅπερ ὅμως πρέπει νὰ παραβληθῇ νῦν πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ λίθου γραφήν. Ἰδίως πρέπει νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν τὸ Π τοῦ νῦν τρίτου στίχου εἶνε ἰσοσκελές, καὶ τὰ δύο Θ τοῦ αὐτοῦ τούτου καὶ τοῦ πέμπτου στίχου ἔχωσι τὸ μὲν πρῶτον μίαν ἐν τῷ κύκλῳ ἄνωθεν κάτω διάμετρον γραμμήν, συναποτελοῦσαν ἡμέτερον σταυρικὸν σχῆμα.

Ἡ παραβολὴ αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ χάριν τῆς πιστότητος ὄχι μόνον τῆς γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ λεκτικοῦ. Πρέπει ὡσαύτως νὰ σημειωθῇ ἂν ὁ λίθος εἶνε ἄνω ἀκέραιος ἢ ἐλλιπὴς καὶ ἄν, ἀκεραίου ὄντος τούτου, φαίνωνται ὕπερθεν τοῦ νῦν πρώτου στίχου ἴχνη γραμμάτων. Οὕτω δὲν γνωρίζομεν ἂν αὐτόθι, τόπου ὑπάρχοντος, ἢ ἄλλοθι τοῦ λίθου πρέπει νὰ ζητηθῶσιν αἱ λείπουσαι πρῶται λέξεις τοῦ ἐπιγράμματος, ἢ τοὐλάχιστον μία λέξις τοῦ ἐπιγράμματος ἡ δηλοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ τεθαμμένου, ἀλλὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο εἶνε πολυτρόπως ἀπ' ἀρχῆς ἐλλιπὲς καὶ πεπηρωμένον κατὰ σύνθεσιν.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶνε συντεθημένον καταλογάδην, ἔχει δὲ προαίρεσιν διστίχου ἡρῳελεγείου, οὗ ὁ ἀφελὴς τύπος καὶ κατ' ἔννοιαν καὶ κατὰ λέξιν καὶ κατὰ μέτρον ἦτο φαίνεται συνηθέστατος τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐπιταφίῳ ἐπιγραμματοποιΐᾳ, ἔχων ὧδε περίπου:

(τῷ δεῖνι) τόδε σῆμα πατὴρ ἐπέθηκε θανόντι
(ὁ δεῖνα) . . . . . παιδὶ χαριζόμενος.

Τὸν τύπον τοῦτον ποιηθέντα ποτὲ ὑπὸ δοκίμου ἐπιγραμματοποιοῦ ..ὶ εὐδοκιμοῦντα ἤδη, ἀντέγραφον συχνάκις ὡς πρόχειρον οἱ οἰκεῖοι ..ν θαπτομένων, ἀντικαθιστῶντες τὰ ὀνόματα μόνον ὡς ἐν τοῖς ση-

μερινοῖς τύποις τῶν δημοσίων πιστοποιήσεων. Καὶ ἐν Ἀνθολογίαις καὶ ἀπὸ τῶν λίθων ἔχομεν μαρτύρια τούτου ἱκανά.

Ἐπίγραμμα Σιμωνίδειον μονόστιχον φέρεται τόδε:

Σῆμα τόδε Σπίνθηρι πατὴρ ἐπέθηκε θανόντι.

Οἱ δύο ὕστατοι στίχοι τετραστίχου Σιμωνιδείου ὡσαύτως ἐπιγράμματος εἰς δύο νέους ἀδελφούς, Πυθώνακτα καὶ ἀνώνυμον, ἔχουσιν ὧδε:

Μνῆμα δ' ἀποφθιμένοισι πατὴρ Μεγάριστος ἔθηκεν
ἀθάνατον θνητοῖς παισὶ χαριζόμενος.

Κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ ποιητὴς ἔγραψεν οὐχὶ ἀποφθιμένοισιν ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἀλλ' ἐπὶ φθιμένοισιν.

Ἀττικὸν ἐκ λίθου ἐπίγραμμα (Kaibel Epigram. e lap conlecta, ἐν ἀρ. 5) τοῦ ς'. αἰῶνος ἔχει ὧδε:

Λυσίᾳ ἐνθάδε σῆμα πατὴρ Σήμων ἐπέθηκεν.

ἄλλο αὐτόθι ἐν ἀριθ. 9 τοῦ αὐτοῦ χρόνου:

Σῆμα τόδε Κύλων παίδοιν ἐπέθηκε θανόντοιν
μνῆμα φιλημοσύνης ....

ἄλλο αὐτόθι, ἐν ἀριθ. 14:

Α]ἰνείᾳ τόδε σῆ[μα πατὴρ ......
Τιμοκλῆς ἐπέ[θηκεν.

ἄλλο ἐκ Θεσπιῶν αὐτόθι, ἐν ἀρ. 486:

Μνῆμ' ἐπ' Ὀλ..ε.δα μ' ὁ πατὴρ [ἐπ]έθηκε θανόντι
Ὄσσιλος, ᾧ πένθος θῆκεν ἀποφθίμενος.

Ὁ Kaibel ἀναπληροῖ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ [ἀνέ]θηκεν ἀντὶ ἐπέθηκε, διότι, λέγει τὸ ἐπέθηκε mudum dativum trahit. Ἐ προκρίνω νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ πρόθεσις καὶ εἰς τὸ ῥῆμα, ὅπερ οὐχὶ ἀς ηθες, ἢ ν' ἀναπληρωθῇ πρόθεσις ἀνάρμοστος.

Τοῦ γνωστοῦ ἑξαστίχου Σιμωνιδείου ἐπιγράμματος εἰς τοὺς Κορινθίους Σαλαμινομάχους ὁ ὕστατος στίχος ἔχει ὧδε:

(πατρὶς δὲ Κόρινθος ἅμιν)
ἀντ' εὐεργεσίης μνῆμ' ἐπέθηκε τόδε.

Λυποῦμαι, ὅτι δὲν ἐπεμελήθην νὰ ἴδω αὐτὸς τὸν λίθον, ἵνα μάθω ἂν δὲν εἶνε πλέον δυνατὴ ἀναπλήρωσις τῶν λειπόντων ἢ πιθανὴ εἰκασία ἔτι σῳζομένων ἰχνῶν γραμμάτων. Τοῦτο δ' ὅμως δύναται νὰ ποιήσῃ ὁ κ. Ζάκας ἢ ἄλλος τις τῶν ἐν Σμύρνῃ ἐμπείρων, ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν ὡς ἕπεται:

[τῷ δεῖ-
νι]ι τόδε [σῆ- ἢ μνῆ-]
μα μήτη-
ρ ἐπέθηκ-
ε θανόν-
τι! Φανοκ-
ρίτη παιδ[ὶ
χαριζομ-
ένη.

Τὸ σχετικὸν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μέρος τῆς ἀπὸ 16 Μαΐου 1904 ἐπιστολῆς τοῦ πατρός μου ἔχει ὧδε:

«......Ὅτι ὁ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν λίθος εἶνε σήμερον ἐν τῷ Ὁμηρείῳ καὶ ὅτι ἐλήφθη ἐκ τῆς προκυμαίας Σμύρνης μανθάνω νῦν πρῶτον παρὰ σοῦ ἐκ τῆς ἐν Ἀμαλθείᾳ σημειώσεώς σου. Ὁ Lolling, ὅστις ἐξ ἅπαντος θὰ εἶδεν αὐτὸν ἐν τῷ Ὁμηρείῳ, οὐδὲν φαίνεται περὶ τούτου ἐμήνυσε τῷ Roehl, ὅστις λέγει ἁπλῶς ὅτι «τὸ μάρμαρον Erythris delatum est museum Smyrneum». Οὐδὲν δὲ λέγει καὶ περὶ ἀκεραιότητος ἢ μὴ τοῦ λίθου κατὰ τὰ ἄνω, ἀφήνων νὰ ὑπονοηθῇ, δι' οὗ ἐκδίδει αὐτοῦ σχήματος, ὅτι οὗτος εἶν' ἐκεῖ ἀκέ-
ος, ὁπότε εἶνε ἄδηλον ποῦ θὰ ζητήσωμεν τοὺς προφανῶς λείποντας
ι καὶ πλέον πρώτους δακτυλικοὺς πόδας τοῦ πρώτου ἑξαμέτρου
'χου, πλὴν ἂν ἐν ἄλλῃ πλευρᾷ τοῦ λίθου.

Τὸ μόνον βραχὺ σχόλιον, ὃ ὑπέβαλεν ὁ Roehl τῇ ἐπιγραφῇ, ἱκα-

νὸν ὡς πρὸς τὸν βραχυλογικὸν τρόπον, καθ' ὃν μόνον ἠδύνατο νὰ ὑπομνηματίζῃ ἐν τῇ Συλλογῇ του τὰ δημοσιευόμενα γραπτὰ μνημεῖα, εἶνε:

«V‾o uit, ni fallor, Phanocrita versus pangere hos:
—⏑⏑—⏑⏑— τόδε σῆμ' ἐπέθηκε θανόντι,
Φανοκρίτη μήτηρ παιδὶ χαριζομένη.
quos turbavit lapicida transposita voce μήτηρ.»

Τὸ ἡρῳελεγεῖον δίστιχον, ἀποπληρούμενον τὴν λείπουσαν ἀρχὴν τοῦ πρώτου στίχου διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τεθαμμένου, ὀνομαζομένου καθ' ὑπόθεσιν Ἡροδότου ἢ δι' ἄλλου ἰσοσυλλάβου ἢ ἰσοχρόνου κατὰ δοτικὴν ὀνόματος εἶχε κατὰ τὸ σημείωμά μου, ὡς εἶνε γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ λίθου, ὧδε:

Ἡροδότω]ι τόδε σῆμα μήτηρ ἐπέθηκε θανόντι
Φανοκρίτη ⏑⏑ — παιδὶ χαριζομένη.

κακόμετρον μὲν ἀληθῶς ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ διὰ τὸν τρίτον πόδα, ἐλλιπὲς δὲ καθ' ὅλον πόδα ἐν τῷ πρώτῳ ἡμιστιχίῳ τοῦ δευτέρου στίχου. Καθ' ἣν προβάλλει ὁ Roehl μετάθεσιν τῆς λέξεως μήτηρ, ἀποπληροῦται μὲν καλῶς ὁ δεύτερος στίχος καὶ κομψῶς, δυνάμενος νὰ γίνῃ καὶ κομψότερος διὰ μετριωτέρας καὶ ἀνεκτοτέρας μεταπηδήσεως τῆς λέξεως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στίχου,

μήτηρ Φανοκρίτη παιδὶ χαριζομένη,

ἀλλά, πλὴν τοῦ τολμηροῦ καὶ αὐθαιρέτου τῆς τοιαύτης ἐπανορθώσεως, θὰ ὑπολείπεται πολὺ μέρος τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου στίχου ἀποπληρωτέου, πρὸς ὃ δὲν θὰ ἐξήρκει πιθανῶς τὸ ἀπαραίτητον ὄνομα τοῦ τεθαμμένου, πλὴν ἂν ὑποθέσωμεν τοῦτο μακρότατον».

Ἐπιγραφὴ Μονοπέτρας*.

Ἀπὸ τοῦ χωρίου Καρυῶν ΒΔ. τῆς πόλεως Χίου κειμένου καὶ ὥραν αὐτῆς ἀπέχοντος, ὁδὸς βατὴ πεζοῖς καὶ ὑποζυγίοις ΒΔ. παρὰ

*Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀντίγραφον οὐδὲν εὗρον ἐν τοῖς σημειώμασι τοῦ πατρός

τὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους χωροῦσα ἄγει μετὰ ἡμίωρον περίπου πορείαν εἰς τὸ ναΰδριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Τριπατέ(1), ἀφ' οὗ καὶ ὁ πέριξ τόπος φέρει τὸ ὄνομα. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ ὕπερθεν ἀκριβῶς τοῦ ἐνταῦθα περατουμένου δασυλλίου τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ρεστᾶ(2) ὑψοῦται μονήρης κωνοειδὴς βράχος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μονόπετρα». Περὶ τοῦτον ὑπάρχουσι λίθοι πολ-

μου. Ὁ πολὺς δ' ὅμως περὶ αὐτῆς γενόμενος λόγος εἶχε κινήσῃ καὶ τὴν ἐμὴν περιεργείαν νὰ ἴδω αὐτήν. Πρὸς τοῦτο μετέβην ἐκεῖσε κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος καὶ μετ' ἐκπλήξεως ἀνέγνων αὐτὴν ὡς ἐκτίθημι ἐν τῇδε τῇ μικρᾷ μονογραφίᾳ, ἣν δὲν ἐθεώρησα ἄσκοπον οὐδὲ τοῦ παρόντος βιβλίου ἀλλότριον νὰ ἐπισυνάψω ταῖς ὑπὸ τοῦ πατρός μου συναχθείσαις χιακαῖς ἐπιγραφαῖς.

(1) Περὶ τοῦ ὀνόματος Τριπατὲς ὁ πατήρ μου ἐφρόνει, ὅτι εἶνε παραφθορὰ τοῦ de' Paté = de' Paterii, ἤγουν τῶν Paterii. Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι οἱ Paterii ἦσαν τῶν ἐπιφανῶν ἰταλικῶν γενῶν, ἅτινα διαμένοντα ἐν Χίῳ ἐπὶ τῆς γενοατογρατίας ἐκτήσαντο κτήματα πολλὰ ἀλλαχοῦ τε καὶ ἔνθα νῦν ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ναὸς καὶ ἡ περὶ αὐτὸν γῆ. Τὸ ναΰδριον τοῦτο εἶνε παλαιότατον, ἐγγύτατα δ' αὐτοῦ ἐφ' ὑψώματος ὑπάρχουσιν ἐρείπια πολλὰ πύργου γενοατικοῦ μεγάλου καὶ ἄλλων ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων κτισμάτων, ἐργοστασίων, ἀποθηκῶν κτλ.. Παρὰ τὸ ναΰδριον καὶ τὸν πύργον ἀναβρύει ἀφθόνου ὕδατος πηγὴ ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτῆς διοχετευθεῖσα εἴς τε τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ πιθανώτατα εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ Ρεστᾶ κτῆμα. Τὸ ναΰδριον καὶ τὸ κτῆμα τοῦτο ἀνήκοντα, ὡς εἰκάζει ὁ πατήρ μου, πρότερον τῇ Νέᾳ Μονῇ κατέλαβον ὕστερον οἱ Paterii. Ἐν ἐγγράφῳ δημοσιευθέντι ἐν Actaet Dipl. Graeca, Miklosch et Müller III, p. 261, φαίνονται λίαν ἐνοχλούμενοι οἱ μοναχοὶ ὑπό τε τῶν Paterii καὶ ὑπ' ἄλλων εὐγενῶν, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται λόγος. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ δὲ τούτῳ ὁ κτήτωρ Paterio ὀνομάζεται ἑλληνιστὶ Πατές. Ἐκ τούτου ἐξῆγεν ὁ πατήρ μου ὅτι τὸ *de' Pateri* ἐπιτμηθὲν εἰς de' Paté παρεφθάρη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων εἰς τὸ Τριπατέ. Ἄχρι δὲ σήμερον λέγεται: ὁ ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Τριπατὲ ἢ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Τριπατές.

(2) Καὶ τὸ ὄνομα Ρεστᾶ εἶνε, κατὰ τὸν πατέρα μου, παραφθορὰ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος Restano ἢ Restagno ἢ ἄλλου παρομοίου, ἀγνώστου ἡμῖν ἀκριβῶς. Ἐν ᾧ ἐγγράφῳ ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα Πατὲς (Paterio) ἐν Acta et Dipl. Gr. Miklosch et Müller III, p. 261, ἀπαντῶσι καὶ τὰ ὀνόματα Ρεστᾶς καὶ Ρεκανὲς (Reccanelli). Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐγγράφου καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ Paterii κατεῖχον κτήματα τῶν μοναχῶν ἐγγὺς ἀλλήλων εὑρισκόμενα, ὡσαύτως αὐτοὺς ἐνοχλοῦντες. Οἱ περιοικοῦντες ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐγχώριοι λέγουσι σήμερον 'στὸν ἅγιον Γεώργην τοῦ Ρεστᾶ ἢ 'στοῦ Ρεστᾶ καὶ 'στὸ Ρεστᾶ, οὐχὶ δὲ 'στὰ Ρεστᾶ. Τὸ παρὰ τὰ ἀνωτέρω πάντως κτῆμα τῶν Recanelli δὲν ἐδυνήθη νὰ τοποθετήσῃ ὡσαύτως ἀσφαλῶς ὁ πατήρ μου, ἐνόμιζε δ' ὅμως ὅτι τοῦτο θα ἦτο πιθανῶς ἔνθα νῦν τὸ καλὴν ὕδατος πηγὴν ἔχον κτῆμα τοῦ ἁγίου Δημητρίου (Χαλάνδρων) πρὸς βορρᾶν τοῦ κτήματος τοῦ Ρεστᾶ κείμενον καὶ ἱκανῶς κατωτέρω τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Τριπατέ, ἀριστερὰ τῷ ἀνερχομένῳ τὸν χείμαρρον Ἀρμένην, ἢ θὰ ἦτο ἄλλο τι κτῆμα παρὰ τὸ ναΰδριον τῆς ἁγίας Ἄννης πιθανῶς, τὸ ὑπὲρ τὸ δασύλλιον τοῦ Ρεστᾶ παρὰ τὴν εἰς Καρυὰς ἄγουσαν, διότι ἄλλο κτῆμα λόγου ἄξιον ἐγγὺς τῶν δύο ῥηθέντων δὲν ὑπάρχει.

λοὶ οἱ μὲν ἀλλήλοις ἐπικείμενοι, οἱ δὲ σποράδην. Ἐπί τινος τῶν λίθων τούτων εἶν' ἐγκεχαραγμένη ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφή. Τὸ χρῶμα καὶ τούτου τοῦ λίθου καὶ τῶν λοιπῶν καὶ τῆς Μονοπέτρας, ἀφ' ἧς ποτε οὗτοι ἀπεσπάσθησαν, εἶνε τεφρόν, τὸ σύνηθες τῶν βουνῶν τῆς Χίου. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε μεγάλα, περὶ τὰ 0,20 τὸ μῆκος, εἶνε δὲ κεχαραγμένα ἐπὶ προλεανθείσης πώς ποτε ἐπιφανείας. Τὴν ἐπιγραφὴν εἶδον ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὁ Πασπάτης, ὃς καὶ ἐξέδωκεν αὐτὴν ἐν τῷ Χιακῷ γλωσσαρίῳ σελ. 410 ἀριθ. 25.

Ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν ἔχει ὧδε:

ΑΝΗΡ
ΔΙΚΑΙΑΧΟΥ
ΕΜΑΠΥΡΙ
ΚΑΤΕΚΑ

Ὄπισθεν τοῦ ἐνεπιγράφου λίθου καὶ τῶν ἄλλων αὐτῷ παρακειμένων ὑπάρχει λίθος πολλῷ τοῦ πρώτου μείζων, ἀνώμαλος δὲ καὶ τεφρὸς ὡσαύτως. Καὶ τούτου ἔχει λεανθῇ μιᾶς τῶν πλευρῶν ἱκανὸν μέρος, ἐφ' οὗ ἴχνη τινὰ μόνον γραμμάτων διακρίνονται. Ἐκ τούτων μετὰ κόπου ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀνέγνων δὶς γεγραμμένην τὴν λέξιν ΑΝΗΡ καὶ τὴν συλλαβὴν ΧΟΥ ὑπὸ τὸ ΑΝΗΡ. Φαίνεται δ' ὅτι ἐπὶ τῆς λείας ἐπιφανείας ὅλης ὑπῆρχε δὶς ἢ καὶ τρὶς γεγραμμένη ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή, ἥτις εἶνε καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου λίθου. Ὑπὸ τὰ μόλις διακρινόμενα ταῦτα γράμματα ἡ τοῦ λίθου ἐπιφάνεια ἀποβαίνει ἀνώμαλος, ἐντεῦθεν δ' εὐκρινῶς ἀναγινώσκονται αἱ αὐταὶ ταῖς τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς λέξεις, ὧδε διατεταγμέναι:

ΔΙΚΑ ΑΝΗΡ
ΑΧΟΥ ΕΜΑ
ΠΥΡΙ
ΚΑΤΕ
ΚΑ

Ἡ διάφορος τῶν γραμμάτων ἐνταῦθα διάταξις ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ χώρου. Ὁ χαράξας διέταξεν αὐτὰ ὡς ἐδύνατο ἐπὶ τοῦ ἀκανονίστου κάτω τοῦ λίθου ἄκρου. Δυνατὸν δὲ ἢ οὐδαμῶς ἀπίθανον εἶνε νὰ ἐγράφησαν αἱ αὐταὶ λέξεις καὶ ἐπ' ἄλλων

ἐκεῖ που νῦν κατακεχωσμένων λίθων ἢ οὕτως ἀνεστραμμένων, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ὁρατὴ ἡ ἐνεπίγραφος αὐτῶν ἐπιφάνεια. Γνωστὸν δ' ὑπάρχει, ὅτι καὶ ἄλλος λίθος ὅμοιος, ταὐτὰ φέρων γράμματα κεῖται πολὺ κατωτέρω, εἰς τοῦ «Μώρου τὸ βρυσάκι» κατακυλισθεὶς ποτε βεβαίως ἀπὸ τοῦ μέρους, ἔνθα οἱ ἄλλοι δύο εὑρίσκονται, πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ οὗτοι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν θέσεως μετατοπισθέντες. Πιθανὸν λοιπὸν εἶνε. ὅτι καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι λίθοι οἱ ταὐτὰ φέροντες γράμματα ἦσαν ἐγγύς που ἀλλήλων ἢ ἀπεσπάσθησάν ποτε ἀπὸ τῆς Μονοπέτρας. Σημειωτέον δ' ὅτι τῶν τεφρῶν τούτων βράχων πάμπολλοι εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου κατεσπαρμένοι ἀπὸ μεγάλων ποτὲ ὄγκων πάλαι ἀποσπασθέντες.

Ἤδη παραβάλλων τις τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν τῆς α' ἐπιγραφῆς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πασπάτη γενομένην παρατηρεῖ, ὅτι οὗτος μὲν ἀνέγνω ἐν τῷ ἐσχάτῳ στίχῳ ΚΑΤΕΡΑ, ἐγὼ δὲ ΚΑΤΕΚΑ. Τὸ δεύτερον Κ εἶνε μέν πως τετριμμένον, οὐδαμῶς δ' ἀφανές, ὡς δύναται ἀσφαλῶς νὰ ἴδῃ ὀφθαλμὸς ἠσκημένος παραβάλλων ἅμα αὐτὸ πρὸς τὰ λοιπὰ δύο Κ τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐν δὲ τῇ β' ἐπιγραφῇ τὰ δύο τελευταῖα γράμματα ΚΑ τῆς λέξεως εἶνε μὲν σχεδὸν ἀφανῆ, ὑπεμφαίνεται δ' ὅμως αὐτῶν ἡ θέσις ὑπὸ τὸ Τ καὶ τὸ Ε, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπάρχοντος δι' αὐτὰ χώρου, πλὴν ἐὰν μετὰ τὸ Ε ἔχει ὁ λίθος θραυσθῇ. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ τὸ δεύτερον Ι τῆς λέξεως ΔΙΚΑΙΑ εἶνε πρὸ τοῦ Α ἐξίτηλον.

Τὴν δ' ἐπιγραφὴν τὴν παρὰ «τοῦ Μώρου τὸ βρυσάκι», ἣν ταῖς ἀνωτέρω συνεξέδωκεν ὁ Πασπάτης, ἐγὼ δὲν εἶδον ἀκόμη.

Ἡ ἐπιγραφή, ὡς ἄχρι τοῦδε ἀνεγινώσκετο, ἔφερε τύπον γρίφου, οὐχὶ εὐφυοῦς βεβαίως, ἡ δὲ τῶν αὐτῶν λέξεων ἐπὶ πλειόνων λίθων ὕπαρξις καὶ δὴ καὶ οὕτως ἀκανονίστως ἔμενεν ἀνεξήγητος. Ἆρά γε ἤθελεν ὁ γράψας νὰ μείνωσιν αὗται ἐς ἀεὶ ἀνερμήνευτοι καὶ ἐπεδίωξε τοῦτο ἐπανειλημμένως αὐτὰς χαράξας ἢ μᾶλλον ὑπὸ τὸ κράτος κακοῦ τινος διατελῶν εἰς αὐτὸν ἢ τὰ ἑαυτοῦ ἐπισυμβάντος καὶ σφόδρα αὐτῷ διαφέροντος ἔγραψε πολλαχοῦ, ἵνα τοῦτο τοῖς πᾶσιν ἐξαγγείλῃ καίπερ οὖσιν ἀδιαφόροις; Τούτων ἂν μὲν τὸ πρῶτον ἐπόθει, πάντως κατώρθωσε. Διότι οἱ μὲν ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ σημαίνει ..λησιν ἢ ἀπαγόρευσίν τινα γενομένην διὰ τὴν ἐνταῦθά που ὑπαρ..ροῦ χώρου. Ἀλλ' ἂν οὕτως εἶχε, τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπαναλαμ..ται πολλάκις ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή; Οἱ παλαιοὶ

ούτε ταυτολόγοι ἦσαν οὔτε μωρολόγοι καὶ δὴ καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων προκειμένων. Οἱ δὲ προεβάλλοντο, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ὅρος ἢ ὅροι κτήματος. Ἀλλὰ πρὸς τί ἐγράφη ὁ ὅρος οὗτος δὶς ἢ τρὶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου καὶ ἐπ᾽ ἄλλων ὁμοίως; Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὅρος δὲν εἶνε. Οὔτε ἄρα πρόσκλησις ἢ ἀπαγόρευσις οὔτε ὅρος δύναται νὰ εἶνε ἡ ἐπιγραφή.

Ἂν δὲ τὸ δεύτερον προυτίθετο νὰ δηλώσῃ, ἥκιστα βεβαίως τούτου ἐπέτυχε. Διότι ἐξήνεγκε μὲν λέξεις τινάς, ὅσαι ἐφαίνοντο τῷ τεταραγμένῳ αὐτοῦ νῷ ἱκαναὶ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τοῖς συγχρόνοις τὸ οἰκεῖον πάθημα, ἀλλὰ τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἢ οὐδὲν ἢ ἐλάχιστόν τι νόημα κατέλιπε. Πάντως δ᾽ ὅμως ἡ δευτέρα αὕτη ὑπόθεσις φαίνεται ἡμῖν τῶν προτέρων ὀρθοτέρα.

Καίτοι δὲν θὰ ἐτόλμων θαρρούντως νὰ προβῶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν προκειμένων λέξεων, ἅτε τοσοῦτον ἀπέχουσα τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἐπιγραφικῆς, ὅσον αἱ ἐπὶ τῶν λίθων λέξεις τοῦ σαφοῦς νοήματος, οὐχ ἧττον μετὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀνάγνωσιν ΚΑΤΕΚΑ (= κατέκαε ἢ κατεκά[η], ἤγουν κατεκάησαν) ἀντὶ τοῦ οὐδὲν παρέχοντος νόημα ΚΑΤΕΡΑ πιστεύω, ὅτι δύναταί τις νὰ ἑρμηνεύσῃ πως αὐτὰς ὧδε:

Ἀνὴρ (= ὦ ἄνερ), τὰ δίκαια τοῦ χώματός μου (= τῆς γῆς, τῶν κτημάτων μου) διὰ πυρὸς κατεκάησαν.

Ἤ, ἀνὴρ (= ἀνήρ τις) τὰ δίκαια τοῦ χώματός μου (= τῆς γῆς μου κτλ.) διὰ πυρὸς κατέκαυσεν.

Ἐνδεχόμενον εἶνε ἡ λέξις χοῦς νὰ σημαίνῃ ὡσαύτως καὶ εἶδός τι χώματος, εὑρισκομένου ἢ ἐξορυττομένου ἐνταῦθα. Ἐὰν τοῦτο συμβαίνῃ παραλλάσσει πως τὸ νόημα, τοῦ δίκαια χοῦ δηλοῦντος, τὸ ἐπὶ τοῦ χώματος (τούτου) δικαίωμα, αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδιοκτησίαν (μετ᾽ οἰκημάτων ἢ ἄλλων τυχὸν ὑπαρχόντων ἐργαστηρίων).

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΑΙ *

Γενοατικαὶ καὶ Φραγκικαί.

Α'. Ἐν τῷ μουσείῳ.

Ἀριθ. 2. Ἐπὶ δύο θραυσμάτων λευκῆς μαρμαρίνης πλακός, ἥτις αὐτῶν ἑνουμένων ἔχει μῆκος μὲν 1,18, πλάτος δὲ 0,60 καὶ πάχος 0,15. Τῶν θραυσμάτων τούτων τὸ μὲν μεῖζον εὑρέθη ἐν τῷ φρουρίῳ, τὸ δ' ἕτερον ἐδωρήθη τῷ μουσείῳ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῶν Δυτικῶν δὸν Νικολάου.

Hic iacet D(ominus) . . rinus [1] episcopus
Chiensis qui extruxit
ornavit do[mum ?]. . . c̄ [2](=cum?) Leonar-
do dicavit

Ἀριθ. 8. Ἐπὶ μιᾶς τῶν στενῶν πλευρῶν λευκοῦ τετραγώνου μαρμάρου κομισθέντος ἐκ τοῦ φρουρίου, μ. 0,31, πλ. 0,31 καὶ πάχ. 0,12.

+ Domus M. Leonardi de Raguxia [3]
bonbarderii d'Andre(a)e + MDXVI

Τοῦ Leonardi de Raguxia τούτου μνημονεύει καὶ ἄλλη χιακὴ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βλαστοῦ ἐν τοῖς Χιακοῖς τόμ. Β' σελ. 227, ἀριθ. 30.

Ἀριθ. 9. Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης ὀρθογωνίου πλακὸς μήκ. 0,44,

* Τῶν ἀντιγράφων μόνα τῶν ἐν τῷ μουσείῳ ἐπιγραφῶν ἀντέβαλον ἐγὼ πρὸς αὐτάς, τὰ δὲ λοιπὰ οὐχί. Τούτου ἕνεκα παρεκάλεσα διὰ τοῦ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκι τον σοφώτατον καθηγητὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Σπυρίδωνα Βάσην, ὅστις πλεῖστα τῶν κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας διεσάφησεν, ἐφ' ᾧ καὶ ὧδε πλείστην χάριν αὐτῷ ὁμολογῶ.

1 Marinus?

2 Sancto?

3 Ragusa.

πλ. 0,25, πάχ. 0,14 δωρηθείσης τῷ μουσείῳ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἰ. Χωρέμη.

Capel(l)a cum sepul-
cro? egregii? domini Antonii
de Bosolo et (h)ere-
dum suorum. 1492.

Ἀριθ. 10, 11 καὶ 12. Ἐπὶ τριῶν ὁμοιομόρφων μαρμαρίνων θραυσμάτων, ἐχόντων τὴν ἐνεπίγραφον πλευρὰν ὀλίγον κεκλιμένην, εὑρεθέντων δ' ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅθεν μετεκομίσθησαν εἰς τὸ μουσεῖον. Τὰ γράμματα αὐτῶν εἶνε ὅμοια καὶ ἰσοϋψῆ, τὸ δὲ πλάτος ἴσον, 0,17. Τὸ δὲ μῆκος εἶνε 0,29 μὲν τοῦ ἀριθ. 10, 0,26 δὲ τοῦ ἀριθ. 11 καὶ 0,26 τοῦ ἀριθ. 12. Ἐκ τοῦ ὁμοιομόρφου τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἴσου πλάτους τῶν θραυσμάτων δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ταῦτα φέρουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, ἥτις ἴσως ἦτο τεθημένη ὑπὲρ τὴν θύραν ναοῦ ἢ ἄλλου ἐπισήμου ἰδιωτικοῦ τινος κτίσματος.

Ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 10 ἀναγινώσκεται : rarae . .[1] pat.
» » » 11 » : erii MCCCC.
Τὰ δ' ἐπὶ τοῦ ἀριθ. 12 γράμματα εἶνε ἄδηλα.

Τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 10 θραύσματι γράμματα pat ἴσως μετὰ τῶν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 erii συγκροτοῦσι τὸ ὄνομα Paterii, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι τὸ δεύτερον θραῦσμα ἦτο ὑπὸ τὸ πρῶτον ὡς συνέχεια αὐτοῦ, τῆς ἐπιγραφῆς οὔσης κεχαραγμένης ἐπὶ δύο ἢ πλειόνων μαρμαρίνων ταινιῶν, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις λατινικαῖς ἐπιγραφαῖς εἴθισται. Ἦσαν δὲ οἱ Paterii μεγάλη ἰταλικὴ οἰκογένεια τῶν ἐν Χίῳ ἐγκαταστασῶν καὶ μεγάλα ἐν τῇ νήσῳ, ἐπὶ τῆς γενοατοκρατίας, κτησαμένων κτήματα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐκκλησία S. Mariae in horto de' Paterii. (Ἰδὲ καὶ σημ. ἐν ἐπιγραφῇ Μονοπέτρας, ἣν ἀνωτέρω δημοσιεύομεν).

Ἀριθ. 13. Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,46, πλ. 0,14, πάχ. 0,11, ἐγγὺς τῶν βυρσοδεψείων εὑρεθέντος καὶ τῷ μουσείῳ ὑπὸ τοῦ κ. Ζ. Μιχαληνοῦ δωρηθέντος.

[1] Ἴσως S. M]ar[i]ae?

quae prius extiter
lentisci lacrumi(s)
nec mirum servire
lux animi hi[n]c orit[ur

'Αριθ. 17. 'Ανάγλυφον ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου τέχνης οὐ καλῆς κομισθὲν ἐκ τοῦ φρουρίου, εἰκονίζον δὲ γυναῖκα κρατοῦσαν δι' ἑκατέρας τῶν χειρῶν ὄφιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν ὄφεων ἐφθαρμέναι νῦν ἐξικνοῦντο ἄχρι τοῦ στήθους καὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς γυναικός. Τὰ ὑπὸ τὸ ἀνάγλυφον γράμματα DIALE[CA] εἶνε ἡμῖν ἄδηλα.

'Αριθ. 20. 'Επὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ, μήκ. 0,40, πλ. 0,20 καὶ πάχ. 0,12.

·(her)edum suoru(m) 1423.

'Αριθ. 21. 'Επὶ τεμαχίου φαιοῦ μαρμάρου εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ μ. 0,38, πλ. 0,17 καὶ πάχ. 0,08.

ao Garet(t)o.
66

Garetto εἶνε ὄνομα οἰκογενείας ἰταλικῆς, ἐξ ἧς καὶ ἐπίσκοπος Χίου Benedetto μνημονεύεται ἐν ἔτει 1579. 'Υπῆρχε δὲ καὶ ἐκκλησία λατινικὴ S. Salvatoris di Garetto ἐν Χίῳ.

'Αριθ. 22. 'Επὶ τεμαχίου τεφροῦ μαρμάρου μήκ. 0,49, πλ. 0,14 καὶ πάχ. 0,11 εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ.

inice de via S D

'Αριθ. 23. 'Επὶ λωρίδος λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,45, πλ. 0,17 καὶ πάχ. 0,14.

..64 die p(rim)a Octo(bris)

ριθ. 24. 'Επὶ θραυσματίου φαιοῦ μαρμάρου 0,15×0,10.

dum

'Αριθ 25. 'Επὶ μικρᾶς κεράμου, ἧς ἡ διαγώνιος εἶνε 0,10.

L. N

'Αριθ. 26. 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου φέροντος μικρὸν ἀνάγλυφον στέμμα μ. 0,25 πλ. 0,20, καὶ ὄντος ποτὲ ἐν τῷ μέσῳ τόξου θύρας.

C. B.
16 93

'Αριθ. 27. 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,54, πλ. 0,26 καὶ πάχ. 0,07 εὑρεθέντος ἐν τῷ φρουρίῳ. 'Υπὸ τὰ γράμματα φαίνονται ἴχνη κεφαλῆς ἀγγέλου. Τὸ σύνολον θὰ ἦτο οἱονεὶ πλαίσιον μαρμαρίνου εἰκονίσματος.

Capitis S(ancti] Steph(ani?)...*

'Αριθ. 28. 'Επὶ πλίνθου εὑρεθείσης ἐν τῷ φρουρίῳ μ. 0,24, πλ. 0,12 καὶ πάχ. 0,04. Τὰ γράμματα δι' ὀξέος ὀργάνου κεχαραγμένα δηλοῦσι τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ 'Ιωάννην Εὐγγελίου.

In principio erat
verbom (οὕτω) et verbum
e]rat apud deum.

'Αριθ. 32. Μέγα ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀνάγλυφον, εὑρεθὲν ἔνθα νῦν εἶνε ὁ νέος μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς πόλεως, κατεδαφιζομένου τοῦ παλαιοῦ. Παρίστησι δὲ τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ πρὸ τούτου κόρην γονυπετῆ δεομένην. 'Εκατέρωθεν τῆς εἰκόνος ἵστανται δύο ἄγγελοι κρατοῦντες ἀνεπτυγμένας ταινίας, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι γράμματα, δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὅλης παραστάσεως, καθέτως, εἶν' ὡσαύτως δύο ταινίαι ἐνεπίγραφοι καὶ περὶ τὸ μέσον αὐτῆς τὰ στοιχεῖα C** καὶ I. 'Ατυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ φωτογραφήσωμεν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ

* Protomartyris?
** Ἴσως G?

τοῦτο τὸ μάρμαρον, διὰ τὸ ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ μουσείου κρατοῦν σκότος, ἡ δ' ἀλλαχόσε μεταφορὰ αὐτοῦ ἦτο διὰ τὸ μέγεθος δυσκολωτάτη. Τὸ ἀνάγλυφον εἶνε καλῆς τέχνης, ἔργον προδήλως σχολῆς ἰταλικῆς τῶν ἀκμασασῶν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ ἑξῆς. Ὁμοίας τεχνοτροπίας ἀνάγλυφα ἔχομεν καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ τῆς Χίου δύο, παριστάντα τὸ μὲν τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα εἴσοδον τοῦ Κυρίου. Ἀνάγλυφα εἰκονίζοντα τὸν ἅγιον Γεώργιον ἦσαν συνήθη ἐν Γενούῃ, ἧς πολιοῦχος ἦτο ὁ ἅγιος, ἐκεῖθεν δὲ μετηνέχθη εἰς Χίον τὸ ἔθος ὑπὸ τῶν Γενοατῶν Ἰουστινιανῶν, δυναστῶν τῆς νήσου. Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἔθος ἐγένετο καὶ ἐν Χίῳ νὰ θέτωσιν ἐπὶ τῶν ναῶν ἢ τῶν ἰδιωτικῶν οἴκων τῶν εὐγενῶν, καθάπερ ἐν Γενούῃ. Τῶν Ἰουστινιανῶν τὸ οἰκόσημον εἶνε δὶς ἐπὶ τοῦ λίθου ἀναγεγλυμμένον ὑπὸ τὴν ἱερὰν παράστασιν καὶ τὰς καθέτους ταινίας, διὰ δὲ τῶν στοιχείων C I δηλοῦται πάντως τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος Ἰουστιάνη.

Ἐπὶ μὲν τῆς πρὸς τἀριστερὰ ταινίας ἀναγινώσκεται :

d]omum
erit d
aedi]ficav[erit?)
Dominus ED
RIXI

ἐπὶ δὲ τῆς ἐν τῷ μέσῳ ταινίας ἀναγινώσκεται :

domui... et omnibus habitantibus i(n) ea

καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὰ δεξιὰ ἀναγινώσκεται :

in vanu(m)
laborav
eru(n)t qui
(a)edifica(n)t
eam.

Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἐν δεξιᾷ ταινίας ἀναγινωσκομένων λέξεων δύναταί

τις ν' ἀποπληρώσῃ ἀσφαλῶς καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἐν ἀριστερᾷ, ὑποτιθεμένου ὅτι αἱ ἐπ' αὐτῆς θὰ εἶν' ἡ ἀρχὴ τῶν ἐπὶ τῆς ἑτέρας περατουμένων λέξεων. Ἐὰν δέ τις ἀπεπλήρου τὰς ἐπὶ τῆς ἐν δεξιᾷ ταινίας λέξεις διὰ τῶν:

(Nisi)
d)omum
aedi] ficav[erit]
Dominus

θὰ εἴχομεν μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς ἑτέρας ταινίας:

In vanum
laborav-
eru(n)t qui
aedifica(n)f
eam

πλῆρες τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ ΡΚϚʹ ψαλμοῦ ῥητόν:

Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.

Πιθανὸν δ' ἡ ἐνταῦθα λατινικὴ τοῦ ψαλμοῦ μετάφρασις νὰ εἶνε ἑτέρα τις τῆς τοῦ Ἱερωνύμου.

Ἀριθ. 33. Ἐπὶ θραύσματος λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,30, πλ. 0,12 καὶ πάχ. 0,12, κομισθέντος ἐκ τοῦ φρουρίου. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶνε ἄδηλα.

Ἀριθ. 34. Ἐπὶ θραύσματος λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,14, πλ. 0,16 καὶ πάχ. 0,09 περίπου, εὑρεθέντος παρὰ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Μαρίνης κείμενον ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶνε ἄδηλα.

Ἀριθ. 35. Ἐπὶ θραύσματος λευκοῦ μαρμάρου 0,28×0,17×0,15. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶνε ἄδηλα.

Ἀριθ. 36. Ἐπὶ θραύσματος λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,48, πλ. 0,‘‘ καὶ πάχ. 0,07.

heredu(m) suor[um]

Β'. Ἐν τῇ πόλει ἢ ἐν τοῖς χωρίοις.

Ἀριθ. 1. Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς μ. 1,08 καὶ πλ. 0,38, ἀποκειμένης δ' ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τῶν Δυτικῶν.

Hoc pilastrum cum suo arcu et cum
residuo totius capell(a)e fecit fieri dominus frater
Nicolinus de Tuderto episco-
pus Foliarum amore Dei et
san(c)t(a)e crucis MCCCCXLVII
de mense Martii.

Ἀριθ. 3. Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἰ. Πατρώνα ἐν Ἀτσικῇ παρὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Πασπάτη, ἀριθ. 68.

Summa coris et ingenii
dex(t)e(r?)itate, virtute et sua pr(a)ecessorumque suorum
nobilitate ditato Joanni Apleceio
Borgonieri(a)e(1) Domino, cohortis peditum
militum praefecto, praemature extrem(o) vit(a)e suae
die functo Antonius Escalinus ASASEINARIV
gardiae baro benemeritus vices regias in
exercitu maritimo et terrestri gerens.

Στρατιωτικαὶ ἀντιβασιλέως δυνάμεις δὲν ἦλθον ἄλλαι εἰς Χίον ἢ αἱ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιβασιλέως Βουσικώλτου σταλεῖσαι κατὰ τῶν ἐπαναστάντων Μαονέων τῆς Χίου τῷ 1408.

Ἀριθ. 4. Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακός, ἀποκειμένης ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ τῶν Δυτικῶν, μ. 0,87, πλ. 0,42.

..(a)ec capella cum cimiter(io) est D(omini) Franc(isci) et Io-
(annis) Antonii fratrum, filiorum quondam s(pectabilis ἢ s(pe-
ctatissimi) D(omini) Barth(olomei?)

(1) Borgoni(ensi)?

Iustiniani D. S. MILITIS D. FRANC. NT IAC Ͻ STAT
IN ∫STRO rogato manu Labari·
ni de Rapalo, notarii M
CCCCXLV die 18 Iuni
et eode anno cum(?)structa * pr·
o eis et eorum sucessoribus.

Ἀριθ. 5. Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,50, πλ. 0,18 καὶ πάχ. 0,12 εὑρεθέντος ἐν τῷ ἠρειπωμένῳ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῷ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἁρμολείων. Ἡ ἐπιγραφὴ μνημονεύει τοῦ Ottoboni Iustiniani τοῦ καὶ ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ 7 λίθοις. Φέρει δὲ τὴν αὐτὴν πιθανῶς χρονολογίαν τῇ τῆς ὑπ' ἀριθ 6 λάρνακος, 1445.

Egregiu(s) Dominus
Iustinianus I
VSTSD D)omini Otto-
boni VNVS (ex) Domini-
s Chii fieri (fe)cit h-
oc castrum monet?
ABIN
(anno salv)ationis MCCCCXLV. .die. . .

Ἀριθ. 18. Ἐπιγραφὴ ἐντετοιχισμένη ἀριστερὰ τῆς κυρίας πύλης τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν τῇ παρὰ τὸ χωρίον Νένητα γυναικείᾳ μονῇ, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ Α. Πασπάτη (ἀριθ. 66). Ὀρθότερον ἤδη ἀποπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρός μου διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Della Rocha (de la Roche) μετέβη καὶ εἰς Χίον καὶ διέτριψεν ἐνταῦθά που τῆς χώρας. Ἐὰν δ' ἡ μνήμη δέν με ἀπατᾷ, ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ὅτι ἡ εἰρημένη φραγκικὴ οἰκογένεια εἶχε κτήματα καὶ πύργον ἐγγὺς τοῦ χωρίου Καταρράκτου τοῦ ὥραν τῶν Νενήτων ἀπέχοντος. Πιστεύω δ' ὅτι τοὺς τοῦτο πιστοῦντας λόγους θὰ

* Constructa.

ἔχῃ περιλάβῃ ἐν τοῖς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Χίου σημειώμασιν αὐτοῦ.

Hoc opus fieri fecit
Ioannes Iustinianus
[Baptiste] olim de [la Roc]
ha ad memoriam su[am]
et heredum suorum MCCCCLXXXV

Ἀριθ. 43. Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0.76, πλ. 0,14 κειμένου 2.50 μ. ὑπὲρ τὴν γῆν παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἐν τῇ πόλει ὀρθοδόξου ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ πρὸς Α τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

IGD el(l)a d(omini) Anii et heredu(m)

Ἀριθ. 44. Ἐπὶ λατομίτου λίθου μ. 0,22, πλ. 0,17 καὶ πάχ. 0,11 εὑρισκομένου κατὰ τὴν συνοικίαν τὴν καλουμένην Καπέλλαν. Ἡ τῆς λέξεως ἀναπλήρωσις εἶνε ἴσως:

M]ichael-(is?)

Ἀριθ. 45. Ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ Κάτω Αἰγιαλῷ. Τὸ πρὸς τἀριστερὰ τῶν γραμμάτων οἰκόσημον εἶνε τῶν Ἰουστινιανῶν, ἐκεῖθεν δ' αὐτοῦ οὐδὲν γραμμάτων ἴχνος ὑπάρχει, ἀλλ' εἶνε ὁ λίθος ἀνώμαλος φέρων καὶ κονίαμα. Ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ ὑπῆρχε καὶ δεξιὰ τῶν γραμμάτων οἰκόσημον ἕτερον.

+ Egre[gius Domi-]
nus + I[ustinianus]
Nicol[aus ∸ inus?
- - - - - - -
- - - - - - -
MCCCC------

Ἀριθ. 46. Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου εὑρεθέντος παρὰ τὸν ἐγγὺς τῶν βυρσοδεψείων ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου.

Joan(n)es
de N(i)gria

'Αριθ. 47. 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων 'Αποστόλων τῷ ἐν τῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ 'Επάνω Καπέλλᾳ.

Franci(s)ci ct Geor(gii)—
heredum su(orum)

'Αριθ. 48. 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ αὐτῷ κοιμητηρίῳ. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε καλῶς ἐγκεχαραγμένα καὶ εὐανάγνωστα.

CXM dies prima Mai

'Αριθ 49. 'Επὶ κώδωνος ἀποκειμένου ἐν τῇ Νέᾳ Μονῇ. Τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ὀλίγα εἶνε νῦν εὐκρινῆ, τὰ δὲ λοιπὰ ἄδηλα.

Anno MDCCLXXV
opus
h]eredum
de Polis (?)

'Αριθ. 50. 'Επὶ μέλανος λίθου κειμένου ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου τοῦ Κέρου, ἡμιώριον ἀπέχοντι τοῦ χωρίου Πυργίου. Τὸ μὲν ὕψος αὐτοῦ εἶνε 0.50, τὸ δὲ πλάτος περὶ τὰ 0,50 ὡσαύτως.

Hoc opus fecit Iustinianu(s)
fieri Marcus Austin(us ?) *

'Αριθ. 51. 'Η ἐπιγραφὴ αὕτη εὑρεθεῖσα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1895, ἀνασκαφῶν γινομένων ἐν τῷ Βουνακίῳ, ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ διοικητηρίῳ Εἶνε δ' ἐπιτύμβιος ἀναφερομένη εἰς τὸν Ο. Fieschi da Caneto. «Francesco Fiesco da Caneto (1412-1416?) ep. Catalina quondam Paolo Lercari» (ἴδε C. Hopf, Chr. Grécoromaines σελ. 507).

Sepulcrum Franc(isci)
Lercari et heredum su(orum)
MDXVIII

'Αριθ. 52. 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ νέου στρατῶνος ἐν τῷ Βουνακίῳ. Τὸ μῆκος τοῦ λίθου εἶνε περὶ

* = Augustinus (Agostino).

0,34 τὸ πλάτος 0,30, τὸ δὲ ὕψος τῶν γραμμάτων περὶ τὰ 0,04.

'Αριθ. 53 'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ ἑβραϊκῷ νεκροταφείῳ.

Γ'. 'Εν τῷ φρουρίῳ.

'Αριθ. 6. 'Επὶ λευκῆς μαρμαρίνης λάρνακος κειμένης ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου. Τὰ γράμματα εἶνε κεχαραγμένα ἐπὶ ταινιῶν, ἃς ἀνέχουσιν ἀνεπτυγμένας διὰ τῶν ὀνύχων δύο ἀετοί. 'Εν τοῖς ὑστέροις χρόνοις ἡ λάρναξ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ μακρὸν ὡς κρήνη, ὡς|δ' ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς μανθάνομεν, ἀνῆκεν εἰς τὸν Ottobono Iustiniani τὸν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Campi, ὅς τῷ 1410 ἀπεδείχθη στρατηγὸς τοῦ δήμου τῆς Γενούης κατὰ τοῦ Ventimiglia. Οὗτος κατὰ τὸν Hopf ἐγεννήθη τῷ 1384 καὶ ἐτελεύτησε τῇ 11 Μαρτίου τοῦ 1446.

+ sepulcrum + spectabilis +
et egregii domini + Ottobo- +
ni + Iustiniani + ex + dominis
+ Maonensibus + Chii qui de-
cessit MCCCC. . .V
die XVII.

Τοῦ αὐτοῦ Ottoboni Iustiniani μνημονεύουσι καὶ δύο ἄλλαι ἐπιγραφαί, ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν 'Αρμολείων ὑπ' ἀριθ. 5 ἀνωτέρω δημοσιευθεῖσα καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 7 εὐθὺς κατωτέρω τιθεμένη, ἥτις ὑπάρχει ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς πόλεως ἐπὶ πλακὸς ἐντετοιχισμένης ποτὲ εἰς τὸ ἐνταῦθα τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παρεκκλήσιον φέρουσα τὴν χρονολογίαν 1430, ἔτος τῆς κτίσεως αὐτοῦ.

'Αριθ. 7. 'Επὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς γεγεισωμένης μ. 0,50 καὶ πλ. 0,40, περὶ ἧς ἰδὲ ἀνωτέρω (ἀριθ. 6).

Capella spectabilis domini
Ottoboni Iustiniani
et heredum suorum (M)CCCC
XXX

Ἀριθ 14. Ἐπιγραφὴ ἐντετοιχισμένη ἐν πύργῳ τινὶ τῶν τοῦ φρουρίου καὶ φέρουσα οἰκόσημα ὑπὸ τὰ γράμματα.

MCCCCLIIII die prima Madi(*) hopus (=opus. ἢ hoc opus) fieri
fecit Antonius de Bosolo pro se et suis
(h)eredibus.

Ὁ Antonius de Bosolo μνημονεύεται καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 9 ἐπιγραφῇ νῦν μὲν ἐν τῷ μουσείῳ ἀποκειμένῃ, πάντως δ' ἀπὸ τοῦ φρουρίου μετακομισθείσῃ.

Ἀριθ. 15. Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἐν τῷ πρώτῳ πρὸς τὸν λιμένα μεσημβρινῷ πύργῳ τοῦ φρουρίου. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ἀντιγεγραμμένη ἐξ ἀποστάσεως, οὐχὶ δ' ἀσφαλῶς, ὡς δῆλον. Παρατίθεται δὲ καὶ αὕτη, ἅτε πάντως σημαίνουσα, μάλιστα δὲ διὰ τὴν χρονολογίαν αὐτῆς, ἥτις δηλοῖ πιθανώτατα χρόνον ἐπισκευῆς τοῦ τείχους. Αἱ μόναι δ' αὐτῆς ἀναγινωσκόμεναι λέξεις εἶν' αἱ ἑξῆς:

In nomine Domini amen
MCCCCC..... .

Ἀριθ. 16. Ἐπὶ μαρμάρου σφυρίῳ κατακεκομμένου, ὄντος δ' ὑπερθύρου τῆς νῦν ἐν ἐνεργείᾳ πύλης τοῦ φρουρίου ἀναγινώσκονται λέξις τις μόνη καὶ ἀριθμοί. Ἡ ἐν τῇ προδήλως ἀναμνηστικῇ ταύτῃ ἐπιγραφῇ χρονολογία εἶνε, ὡς φαίνεται, τὸ ἔτος 1694.

Venetus V MDCXCIV

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερὰ τῆς πύλης ταύτης ὁμοίως κατακεκομμένης καὶ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ἄνω γωνίας ἀποκεκρουσμένης πλακὸς ἀναγινώσκεται ἡ χρονολογία MCCCC (ἴσως VIII=1408, ἔτος ἐπισκευῆς τοῦ φρουρίου).

* Mai?

'Αριθ. 19 'Επὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς μ. 1,46 καὶ πλ. 0,84 ἐντετοιχισμένης ὑπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. 15. 'Η τῶν γραμμάτων αὐτῆς διάγνωσις ἀπέβη δυσχερεστάτη διὰ τὴν ἀπόστασιν, ἀφ' ἧς καὶ αὕτη ἀντεγράφη, λέξεις δέ τινες μόναι φαίνονται οὖσαι σαφεῖς ἐν τοῖς ἐννέα στίχοις, ἐξ ὧν συγκροτεῖται.

sea marinas . . . -.a causa..sona siccome é
??
decreta(t)o che alcuna p(er)sona de che
navilio grande ove pre . . posa ni osa
. . . en . a . bula dentro. . . . porto alcuna
itae. . . . . . nizeto sot(?to p?)enna. . .
. . . . a)rbitrio . . . .
. . . . . gov(e)rnat asigna. . . . . vo-
(to) pub(li)co Georgius Pa. sbius Pau-
l]us curio(?) Chii scripsit.

'Αριθ. 29 καὶ 30. 'Επὶ δύο λευκῶν μαρμάρων ἐντετοιχισμένων ἐν ἠρειπωμένῳ τινὶ οἰκήματι τῆς παλαιᾶς ἀραβικῆς συνοικίας τοῦ φρουρίου, φερόντων δὲ γράμματα ἐξίτηλα τὸ πλεῖστον, ὧν ἐλάχιστα ἐγένετο δυνατὸν ν' ἀντιγραφῶσιν.

'Αριθ. 31. 'Επὶ τοῦ πρώτου θραύσματος τῆς λευκῆς μαρμαρίνης πλακός, ἥτις εἶνε πρὸς τἀριστερὰ τῆς νῦν ἐν ἐνεργείᾳ πύλης τοῦ φρουρίου. Καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶνε ἀσφαλὴς διὰ τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἧς καὶ αὕτη ἀντεγράφη. 'Υπὸ τὰ γράμματ' αὐτῆς εἶνε ἡ χρονολογία MCCCC. . . . ('Ιδὲ ἀριθ. 16).

'Αριθ. 37 καὶ 38. Δύο ἐπιγραφαὶ ἐλλιπέσταται κεχαραγμέναι ἐπὶ δύο πλευρῶν μαρμαρίνου τεμαχίου, ἡ μὲν ὑπ' ἀριθ. 37 ἐπὶ τῆς προσθίας, ἡ δὲ ὑπ' ἀριθ. 38 ἐπὶ τῆς ὀπισθίας. Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἀπόκειται παρά τινι 'Οθωμανῷ, παρ' ᾧ καὶ αἱ τρεῖς ἀμέσως ἑπόμεναι, ὡσαύτως δ' ἐλλιπέσταται ἐπιγραφαί.

sui et heredu(m)

ius viri somnia(?)
ἢ ius viris domini a

'Αριθ. 39, 40, 41. Ἐπὶ μαρμαρίνων θραυσμάτων ἀποκειμένων παρὰ τῷ αὐτῷ Ὀθωμανῷ, παρ' ᾧ καὶ αἱ δύο προηγούμεναι.

us MDX + hoc opus fecit fier[i bito de Marinis
...eva MCCCCXXXX

'Αριθ. 42. Ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἧς τὰς διαστάσεις καὶ τὴν θέσιν ἀγνοοῦμεν.

Hoc sepulcru(m) est Martini
Lomelini et Hateria*
Iustinianus uxoris, quae obit
MCCCCXLIII (et heredum) suor(um).

* Caterina ?

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ*

Α΄. Ἐν τῷ μουσείῳ.

1.

Ἐπίγραμμα ὀκτάστιχον, ἡρωελεγεῖον.

Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ποτὲ μονυδρίου ἢ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῆς κατὰ τὸν Κάτω αἰγιαλὸν τῆς πόλεως Χίου Χαριτωμένης, λίθου λευκοῦ (μαρμάρου) μ. 1,33, πλ. 0,32 καὶ πάχ. 0,10, ἀποκειμένου δὲ νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ γυμνασίου Χίου.

Ἐνθάδ' ἀλοώμενος, ξένε, ναυτιλίης ἀπό πικρῆς ἄμνευσον, ἴσχων νῆά τε ποντοπόρον,
δέρκεο νηὸν μητέρος ἁγνῆς θαῦμα ἰδέσθαι, ὃν ῥα καμὼν βουλῇ τεῦξεν ἀνὴρ φίλος ἧς,
Μίκκα Βοῦρος δ' ὃς κέκληται τοὔνομα Κοζῆς, εὐγενέων πατέρων εὐσεβοίης τε γόνος.
Ἀλλὰ σαώζοι τόνδε Θεός νηόν μῶμόν τ' ἀπερύκοι ἀνδρῶν δυσμενέων, κτήτορι δόξα δοΐ [ἧ δ' οἶ].

Τὸ μονύδριον ἀνῆκε κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος εἰς τὸν οἶκον Βούρων, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς περιοδείας τοῦ Ἱεροσολύμων Πατριάρχου Χρυσάνθου Νοταρᾶ, ὅστις καὶ ἐφιλοξενήθη ἐνταῦθα μῆνάς τινας τῷ 1725-26, καὶ ἴσως αὐτὸς ἐποίησε καὶ τὸ ἐπίγραμμα. Ἐνδέχεται δ' ὅμως και ἄλλος πρότερος νὰ ἐποίησε τοῦτο, ἄν, εὗρεν ᾠκοδομημένον τὸν ναὸν ὁ Πατριάρχης, ὡς φαίνεται, ἂν καὶ κτίστης αὐτοῦ εἶνε αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Χρυσάνθου ἀναφερόμενος σύγχρονος αὐτοῦ καὶ ἐπίτροπος τοῦ Παναγίου Τάφου Κουζῆς Βοῦρος, υἱὸς πιθανῶς Μικὲ (κατὰ τὸ ἐπίγραμμα), ἐὰν ὁ νέος ἐπίτροπος τοῦ Παναγίου Τάφου (κατὰ Χρύσανθον) Μικὲς Βοῦρος (Ἁγ. Ἰ. Χ. σ. 186) εἶνε υἱὸς ἢ πατὴρ τοῦ Κουζῆ. Τὰ γράμματα εἶνε κατὰ μίμησιν τῆς βυζαντιακῆς λεγομένης γραφῆς τῶν κεφαλαίων, πρὸς ἄλ-

Γῶν ἀντιγράφων μόνα τῶν ἐν τῷ μουσείῳ χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν ἀντέβαλον ἐγὼ αὐτάς, τὰ δ' ἄλλα, ἐλλείψει χρόνου, οὐχί. Ἐνταῦθα δ' ἄρχομαι ἑρμηνεύουσα ἐν τοῖς πίναξι χριστιανικὰς ἐπιγραφάς, μετὰ δὲ ταύτας, παραθέτω ἐν συνεχείᾳ ἀρι- καὶ ἄλλας τινὰς χριστ. ὡσαύτως ἐπιγραφὰς οὐχ ἐν τοῖς πίναξι περιειλημμένας.

ληλα δὲ συμπεπλεγμένα πολυτρόπως, ὥστε νὰ εἶνε πολὺ δυσανάγνωστον τὸ κείμενον. Εἶνε δ' ἔκτυπα καὶ μέλανι χρώματι στερεῷ βεβαμμένα, ὥστε καὶ σήμερον νὰ εἶνε ζωηρότατον τὸ χρῶμα.

Πλὴν τῶν ἄλλων λεκτικῶν καὶ μετρικῶν πλημμελημάτων τοῦ ποιήσαντος προσέθεσέ τινα φαίνεται καὶ ὁ χαράξας: οἷον διστίχῳ 3 Μίκκα ἀντὶ Μικκαὶ ἴσως, εὐσεβοίης, καὶ διστ. 4 δόξα δοῖ (=δοῖ ἢ δ' οἷ =εἴη;) ἀντὶ πιθανῶς τοῦ δόξα δ' ἔοι.

Τὸ μονύδριον τῆς Χαριτωμένης ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1830 περίπου νοσοκομεῖον τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως Χίου, τοῦ πρὸ τοῦ 1822, λειτουργοῦντος ἀπὸ τοῦ 1760, διατεθέντος εἰς ὑποδοχὴν τῶν κοινῶν τῆς πόλεως σχολείων τῶν ἀρρένων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1838 καὶ τοῦ γυμνασίου, ἔνθα διέμειναν ἄχρι τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τῆς 21 Μαρτίου 1881.

2.

Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακός, τεθραυσμένης εἰς δύο ἄνισα τεμάχια ἀποκεκρουσμένης δὲ τὰς δύο κάτω γωνίας, μ. 0,61, πλ. 0,55, πάχ. 0,14, κομισθείσης ἐκ τοῦ χωρίου Βασιλεωνοίκου εἰς τὸ μουσεῖον. Τὸ θραῦσμα τοῦ λίθου δὲν εἶνε τοιοῦτον ἢ τοσοῦτον, ὥστε νὰ παρεμποδίζῃ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, ἔχουσαν ὧδε:

+ Ἀνηγέρθη καὶ οἰκοδομήθη ὁ θειος ουτος και πανσεπτος ναός
του ἁγίου ἐνδόξου με(γ)αλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος
τοῦ εἰς τὸ Βασιλει(ώ)νεικος, διὰ κόπου καὶ ἐξόδου κυροῦ Μανουηλ
διακόνου τοῦ Π(α)ούδη καὶ κτήτορος καὶ τῆς συμβίας αὐτου,
ἐν ἔτει ξπε' ἰνδ. γ'. + Ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος
ἀναγνώστης ἐποιησε τοῦτο τὸ θεάρεστον ἔργον
καὶ ἀφιέρωσε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν τινὰ πράγματα ἡ ταπηνότης ἡμῶν ἐν ἁγιω ἀποφαίνεται πνεύματι. ὅτι οἷος ἄνθρωπος ἢ συγγενής, ἢ ξένος,
ἤθελεν ἐνοχλήση, ἢ ἐναντιηθῆ, εἰς ὅσα ἐποιησεν ἢ ἀφιέρωσεν, ὁ ἄνοθεν ἀναγνώστης
εἰς τὸν αὐτὸν ναόν, νὰ εἶναι ἀφωρισμένος
καὶ] ἀσυγχώρητος, καὶ μετα θάνατον ἄλυτος.
ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Χίου Ἱππόλυτος.

Περὶ τοῦ ὑπογραφομένου μητροπολίτου Ἱππολύτου σημειοῦται ὁ πατήρ μου τάδε:

Ὁ Ἱππόλυτος Καστρίκιος (-ήνσιος;) ἦλθεν ἀπὸ Μηθύμνης εἰς Χίον τῷ 1577 ἢ 1578 διαδεχθεὶς Γαβριὴλ τὸν Καλλικάντζαρον. Ἔσχε δὲ διάδοχον τὸν κὺρ Μητροφάνην Λίβυστρον τὸ πρῶτον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (Μητροφάνην Γ΄), ᾧ ἐδόθη ἡ Χίος καὶ ἡ Λάρισσα πρὸς ζωάρκειαν, τούτων δὲ τὴν πρώτην ἐκράτησεν ἐπί τινα χρόνον.

Ἐν Μαρτίνου Κρουσίου Turcograecia σ. 253 γράφει ὁ Μανουῆλος (Μάξιμος) τῷ Θεοδοσίῳ Ζυγομαλᾷ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1578 μετὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ ἀπὸ τῆς ἐξαρχίας αὐτοῦ εἰς Χίον κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1577 συνιστῶν αὐτῷ τὸν Μηθύμνης Ἱππόλυτον ὡς ἄξιον γενέσθαι μητροπολίτην Χίου μετὰ τὸν ἀποστάτην Γαβριὴλ Καλλικάντζαρον, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται, ὅτι ἄχρι τούτου ὁ μὲν Γαβριὴλ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπομακρυνθῇ τῆς Μητροπόλεως Χίου, ὁ δ' Ἱππολυτος ὡς ἔξαρχος σταλεὶς εἰς Χίον, διέτριβεν αὐτόθι ἀκόμη, ὡς ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Μανουήλου συνάγεται. Λέγεται δ' ὁ Ἱππόλυτος μουσῶν τρόφιμος, πᾶσι τοῖς Χίοις ἀρεστὸς καὶ προσδοκητός, οὐδενὸς ἄλλου δεκτοῦ γενησομένου εὐαρέστως.

Τῆς προκειμένης ἐπιγραφῆς ἡ χρονολογία εἶνε ξπε΄ ἰνδ. γ΄=7,085 ἀπὸ κτίσεως κόσμου=1577 ἀπὸ Χριστοῦ. Ἆρά γε κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἦτο μητροπολίτης Χίου ὁ Ἱππόλυτος ἢ ὁ ναὸς εἶχε κτισθῇ πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ὡς μητροπολίτου, ἐγράφη δ' ὕστερον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τοῦ δηλοῦντος τὸν οἰκοδόμον τοῦ ναοῦ ἡ διαταγὴ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις, αἱ φέρουσαι τὴν ὑπογραφήν του; Μᾶλλον πιστεύομεν, ὅτι ἡ διαταγὴ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις ἐτέθησαν μεταγενεστέρως, μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἱππολύτου ὡς μητροπολίτου Χίου τῷ 1778 πιθανῶς, ἂν ὀρθῶς ἔχουσιν αἱ περὶ τούτου ἐν τῇ Turcogr. εἰδήσεις.

Τῷ 1580 Ἰουλίου 18 ἐγένετο ἀναφορὰ πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν κατὰ τοῦ Ἱππολύτου ὑπὸ Ἰ. Κορέση, ἥτις, ὡς φαίνεται, ἀπέτυχεν (ἰδὲ Turcogr. σελ. 306). Τῇ 5 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο ἄλλη ἀναφορὰ τῶν Χίων κατ' αὐτοῦ, ἥτις ὡσαύτως ἀπέτυχεν (ἰδὲ Turcogr. 285). Ἐν δὲ σελ. 304 τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ὑπάρχει ἐπιστολὴ τοῦ Ἱππολύτου πρὸς τοὺς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, ἀπὸ 23 Σεπτεμβρίου 1580·

Παρ' Émile Legrand Notice Bibliogr. sur Jean et Théodose

Zygomalas p. 185 ὑπάρχει ἐν ἐγγράφῳ: «ὁ Χίου ταπεινὸς μητροπολίτης Ἱππόλυτος». Ἡ ὑπογραφὴ εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου λιθου.

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ἀριθ. 240 ὑπάρχουσιν ἐπιστολαὶ διάφοροι τοῦ Ἱππολύτου ἢ πρὸς τὸν Ἱππόλυτον, ἐν αἷς οὗτος προσαγορεύεται Χίου μητροπολίτης.

Φυλλ. 4, ἐπιστολὴ 4.

«Ἱππολύτῳ τῷ πανιερωτάτῳ Χίου Κωνσταν[τῖνος ὁ Λούκαρις] εὖ πράττειν.»

Φυλλ. 5, ἐπιστολὴ 18.

«Ἱππολυτος Κρής, ὁ ταπεινὸς Χίου τῷ ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ τῷ Λουκαρι, εὖ πράττειν . . . . . .

Ἐλαφηβολιῶνος δὶς δέκα ἐπὶ τρισὶ φθίνοντος (αφ℩α΄.)».

Φυλλ. 7, ἐπιστολη 22.

«Ἱππολύτῳ τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ ἀνδρὶ εὖ πράττειν».

Φυλλ. 8 ἐπιστολὴ 28.

«Τῷ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χίου κυρίῳ Ἱππολύτῳ τῷ Καστρισίῳ, ἀνδρὶ σοφωτάτῳ χαίρειν.

Ἔρρωσο Ἐνετίηθεν. Μάξιμος Μαργούνιος αφ℩α΄.».

Φυλλ. 46, ἐπιστολὴ 101.

«Τῷ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Χίου καὶ σοφωτάτῳ ἀνδρὶ κυρίῳ Ἱππολύτῳ τῷ Καστρικίῳ, Κωνσταντῖνος ὁ Λούκαρις, εὖ πράττειν.

Ἐνετίησι μεταγειτνιῶνος β΄ ἐπὶ δέκα (αφ℩α΄.)».

3.

Ἐπὶ μέλανος λίθου μήκ. 0,50, πλ. 0,34 καὶ πάχ. 0,45. Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας τοῦ λίθου ὑπάρχει ἄλλη παλαιὰ ἐπιγραφὴ «Ἀμφίμνηστος Ἀπολλωνίδου». (Ἰδὲ Studnitzka ἀριθ. 31).

+ Χιλια· πεντακοσι-
α. οα. ιερε(υ)ς· Μιχα-
ὴλ. ὁ Χαλκεόπου-
λος + ὦ Χριστέ μου,
σῶσον με, σῶσον.

Ἡ χρονολογία εἶνε 1571.

4.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,41, πλ. 0,29, σφόδρα ἐφθαρμένου.

+ [ου]τος ο θειος και
πανσε[πτος ναὸς τοῦ
ἁγίου]...........
[ῳκο]δ[ο]μηθη [δ]ια ἐξοδο
υ καὶ κοπου Μαρκο(υ) ιερε-
ος Καλλιϐα ,ςΧΚΕ
Μαρ]τιου 19

Ἀγνοοῦμεν ἀτυχῶς τὴν θέσιν, ἐν ᾗ εὑρέθη ὁ λίθος οὗτος, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ εἰκάσωμεν τίνι ἁγίῳ ἦτο ἀφιερωμένος ὁ ναός, ἐφ' οὗ ὁ λίθος. Τὸ ἐπώνυμον τοῦ κτήτορος ἱερέως δὲν εἶνε σαφές, διότι ἔχουσιν ἀποτριϐῇ τὰ γράμματα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἆρά γε εἶνε Καλλιϐᾶ ἢ Καλλιγᾶ ἢ οὐδέτερον τούτων; Ἴσως τὸ τέλος τοῦ ὀνόματος ἐλλείπει, τὸ δὲ ὑπάρχον νῦν Β εἶνε ἄλλο γράμμα. Πιθανόν μοι φαίνεται τὸ πρῶτον διότι μετὰ τὸ Α εἶνε κατεστραμμένος ὁ λίθος.

Ἡ χρονολογία εἶνε 6,625 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ 1117 Μαρτίου 19 ἢ 13.

5.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν μικρῶν πλευρῶν, μήκ. 0,22, πλ. 0,18 καὶ πάχ. 0,09. Τὰ γράμματα εἶνε ἔκτυπα. Ἐκομίσθη δ' ὁ λίθος ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ ἐν Βροντάδῳ. Ἡ ἀναπλήρωσις τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων ἀποϐαίνει δυσχερής, διότι, ὡς φαίνεται, ἐλλείπει ἑκατέρωθεν ἱκανὸν τοῦ -'θου μέρος.

οι ›› σε
ης μητρὸς α
τρισ]μάκαρος Νικ[ολάου;
τούτου προμηθοι

6.

'Επὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν δύο μικρῶν πλευρῶν μ. 0,26, πλ. 0.18 καὶ πάχ. 0,08. Καὶ ὁ λίθος οὗτος εἶνε ἱκανῶς ἐλλιπής, ἡ δ' ἀνάγνωσις αὐτοῦ ἀποβαίνει δυσχερής.

7.

'Επὶ στενῆς μαρμαρίνης ταινίας μ. 0.77, πλ. 0,42, πάχ. 0,13, εὑρεθείσης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῷ ἐν τῇ 'Απλωταριᾷ, δωρηθείσης δὲ τῷ μουσείῳ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Βούρου.

ου τοῦ τρισμάκαρος Νικολάου τοῦ θείου και ν

8.

'Επὶ μαρμάρου ἔχοντος σχῆμα τριγωνικοῦ πρίσματος, μήκ. 0.40, πλ. 0,18. 'Επὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἐχούσης πλ. 0,12 εἶνε κεχαραγμένα τὰ γράμματα.

9.

Ετὶ λευκοῦ μαρμάρου μ 0,42. πλ. 0.32, πάχ. 0.05, εὑρεθέντος ἐν τῇ 'Απλωταριᾷ. Τὰ γράμματα εἶν' ἔκτυπα.

σ]οφίην ἐμπρέποντος ἀρι
ν πηδαλιουχοῦντος Χριστοφόρου
ἐκ βά]θρων ἤγειρεν 'Ιωακειμ λαμπρὸν πύργον
1]747 ἔτος σωτηριῶδες.

10.

'Επὶ λίθου ἐκ Λατομίου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν, μήκ. 0,27, πλ. 0,27 καὶ πάχ. 0,08, εὑρεθέντος παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα.

11.

Ἐπὶ τεμαχίου λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,25, πλ. 0,17, πάχ. 0,12.

12.

Ἐπὶ λίθου ἐκ Λατομίου μήκ. 0,29, πλ. 0,20.

13.

Ἐπὶ μικροτάτου λευκοῦ μαρμαρίνου θραύσματος.

14.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,25, πλ. 0,22, φέροντος ἐπὶ μὲν τῆς ἑτέρας αὐτοῦ ἐπιφανείας γράμματα, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν χρονολογίαν 1812 Αὐγούστου 20.

15.

Ἐπὶ μικροῦ λατομίτου λίθου μ. 0,58, πλ. 0,51 καὶ πάχ. 0,10.

16.

Ἐπὶ θραυσματίου μαρμάρου, μ. 0,25 καὶ πλ. 0,20.

17.

Ἐπὶ θραυσματίου λευκοῦ μαρμάρου, πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, μ. 0,20 καὶ πλ. 0,14. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶν' ἔκτυπα.

18.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,34 καὶ πλ. 0,21. Ἡ μεταγραφὴ τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε:

Συμεὼν
1596 ἢ 1599.

Συμεών, ἱερομόναχος Χῖος καὶ προηγούμενος τῆς Νέας Μονῆς, μνημονεύεται ὡς ἀνεγείρας ἐκ γῆς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Πυργίῳ, 6 Μαΐου ,ΖΟΒ=1564. (Ἴδ' ἐπιγραφὴν ὑπ' ἀριθ. 82) Ὁ ἱερομόναχος Συμεὼν εἶνε βεβαίως ὁ αὐτὸς τῷ μητροπολίτῃ Χίου. Ἀλλ' ἆρά γε ἦτο Πύργιος ἢ Καλλιμασιώτης ἢ οὐδέτερον τούτων;

Ὁ Συμεὼν κατὰ Λούκαριν «πᾶσι τρόποις καὶ μηχαναῖς ἀπέσπασεν αὐτὰ (τὰ ἐξαρχικὰ χωρία Πυργίου καὶ Βολισσοῦ) ἀπὸ τῆς Πατριαρχικῆς δεσποτείας καὶ προσεκόλλησε τῇ Μητροπόλει αὐτοῦ ἀδικώτατα».

Ὁ Συμεὼν Χίου εἶνε ὑπογεγραμμένος συνοδικὸς ἐπὶ Ἱερεμίου Β' ἐν τεσσαράκοντα Μητροπολίταις κζος, ἐν πράξει συνοδικῇ, ἐν ᾗ ὑπογράφει καὶ Μελέτιος Ἀλεξανδρείας μηνὶ Μαΐῳ ζρα'. ἰνδ. ζ'. «ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ͵αφϟγ'» (Μαυρογορδ. Βιβλ. Ἀνεκδότων σελ. 75).

Ὁ Συμεὼν διεδέχθη ἐν Χίῳ τὸν Μητροφάνην Λίβυστρον ἔσχε δὲ διάδοχον αὐτοῦ τὸν Ἠσαΐαν τῷ 1610.

Περὶ τοῦ μητροπολίτου Συμεὼν ἴδε καὶ ἐν Γρηγ. Φωτεινοῦ Νεαμονησίοις σ. 193-197 ὡς κυρίου τοῦ παρὰ τὴν Καλλιμασσιὰν κτήματος τῆς Πνιγούρας.

19.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,44, πλ. 0,21 καὶ πάχ. 0,12.

τοῦ μάκα[ρος ἢ -ρίτου
Συμιωνίου

20.

Ἐπὶ θραύσματος τεφροῦ μαρμάρου μ. 0,15, πλ. 0,13, πάχ. 0,04.

ο δρόμου και
ω, καὶ και
ɔ ω ἀνθρ'

21.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἀποκεκρουσμένου ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν μήκ. 0,28, πλ. 0,25 καὶ πάχ. 0,04.

22.

Ἐπὶ μαρμάρου τοῦ Λατομίου μ. 0,37, πλ. 0,30 καὶ πάχ. 0,15, εὑρεθέντος παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα.

23.

Ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ χρώματι μέλανι κεκαλυμμένου, πάντοθεν δ' ἀποκεκρουσμένου, μήκ. 0,45, πλ. 0,09. Τὰ γράμματα εἶνε βαθέως ἐν τῷ λίθῳ κεχαραγμένα.

ἡ π]αροῦσα κ
'ισις διὰ κόπου καὶ ἐ[ξόδου
τοῦ πανιερω]τατου Μητροπολίτου
⁻Ι< Τ

24.

Ἐπὶ μαρμαρίνου θραυσματίου μ. 0,18, πλ. 0,32, ἀποκεκρουσμένου δ' ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν.

25.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐτέθη κατὰ παραδρομὴν ἐν ταῖς χριστιανικαῖς. Εἶν' ἐπιγραφὴ παλαιά, ἐπιτύμβιος Δημώνακτός τινος ἢ υἱοῦ Δημώνακτος.

26.

Ἐπὶ τεφροῦ μαρμάρου σφόδρα ἐφθαρμένου μ. 0,41, πλ. 0,26 καὶ πάχ. 0,10.

27.

Ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακὸς μ. 0,58, πλ. 0,45 τεθημένης ποτὲ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ τῆς πόλεως νοσοκομείου.

Συνδρομῇ τῶν φιλελεη-
μόνων χριστιανῶν ἤρξα-
ντο ἀνεγείρειν τὸ νοσο-
κομεῖον τοῦτο ἐν ἔτει α.ψ.ν.γ:
Ἰουνίου: α: καὶ ἔλαβε τέλος
ἔτει. αψξ Μαρτίου :α.

Β'. Ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστείοις.

28.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου παρὰ τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῆς Συριώτισσας (ἐν Κάμπῳ). Ὁ ἔσχατος στίχος, ἐν ᾧ ἡ χρονολογία, εἶν' ἀτυχῶς ἐφθαρμένοςκα τὰ τὸ ἥμισυ.

+ ανηγερθη εκ βαθρων
ο θιος ουτος ναος της υ
περαγι(ας) Θ(εοτό)κου δια κοπου
και ἐξοδου του Φραν-
γγουλι Καζανοβα και κτη-
τωρ(?)ις (μν)ημοσηνον αυτου
5 ιλα εν μηνι ιουληο.

29.

Ἐπὶ τετραγώνου λευκοῦ πωρίνου λίθου μ. 0,39 πλ. 0,42 καὶ πάχ. 0,14 εὑρισκομένου ἐν Λιβαδίοις. Ἐφ' ἑκάστης τῶν στενῶν πλευρῶν (πλ. 0,14) εἶνε κεχαραγμένος εἷς γραμμάτων στίχος.

+ἀγαθῇ τύχῃ
ἅ)γιε Ἰσίδωρε βοήθ(ε)ι
τοῦ δούλου σου
Ἀ;)λαπιντίου. Ἀμήν.

30.

Πλὰξ εὑρεθεῖσα ἐπὶ τοῦ λόφου «Καρούση» τοῦ πρὸς νότον τοῦ λόφου τοῦ Λατομίου.

31.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐκτισμένου παρὰ φρέαρ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν τῇ πόλει Δυτικοῦ μονυδρίου San Felice. Ὑπὸ τὰ γράμματα εἶν' ἐγγεγλυμμένος λέων καὶ παρ' αὐτὸν δένδρον.

1741 Ἰανουαρίῳ : 2

Κτήτωρ μέν μαασκ (μάκαρ;)
τοῦ ναοῦ Γεώργιος
ἦν Δρομοκαίτης οὗ υ)ἱ
ὸς Ἰωάν(ν)ης —

Ἀνεκαινίσθη δὲ τα-
νῦν (πα)ρὰ τοῦ ἀπογόνου αὐ-
το)ῦ Ἀντωνίου καὶ Γ.....
Π]αντολε[οντος]
..ων..
...ο....

32.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ᾠκοδομημένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τῷ ἐπὶ τῆς εἰς Λιβάδια ἀγούσης. Μῆκ. 0,25 καὶ πλ. 0,20. Ἤδε ἡ ἐπιγραφὴ πολλῶν τὴν περιεργίαν εἶχε κινήσῃ σφόδρα δυσανάγνωστος ὑπολαμβανομένη, οὐδαμῶς δὲ τοσοῦτον, ὅσον εἶνε, ἁπλῆ.

1800 Α(ὐ)γουστ
ου : 7 : τον ε-
κ]τησανε [ο
ἱ] τουτου(ν)τζ
ηδες.

Τουτουντζῆδες καλοῦνται οἱ καπνοπῶλαι.

33.

Ἐπὶ λίθου ἐρυθρίζοντος μ. 1,20 περίπου, πλ. 0,30 καὶ πάχ. 0,30 ᾠκοδομημένου ἐν τῷ τοίχῳ τῆς οἰκίας Ἰ. Πατρώνα ἐν Ἀτσικῇ. Τὸ μῆκος τῶν γραμμάτων, ἀδήλων ὄντων, εἶνε 0,09 περίπου.

Γ'. Ἐν χωρίοις ἢ ἐν μοναῖς.

34.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν οἰκίας τινὸς ἐν τῇ Νέᾳ Μονῇ, ΝΔ. τοῦ ναοῦ.

+
+ Ἀνεκαινίσθη ἡ πα-
ροῦσα τράπεζος (sic) δια ε

ξόδου ποτὲ Νηκο-
λάου Βασιλάκη ηγου-
μενεύοντος παπὰ κὺρ
Νεοφύλλου[1] Ἀλεξίου (?)
1631 Ἀπριλίου 17.

35.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,80 καὶ πλ. 0,50 τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ κωδονοστασίου τοῦ ναοῦ ἐν τῇ Νέᾳ μονῇ.

ω ω
ιε χc
+ ἀνηγερθη εκ βαθρου το
παρον καμπαναριον
δια κοπου και εξοδου κυ-
ρου Αντωνιου Φρ)ανγγο-
πουλου : μ.ι ϐ αφιϐ.

36.

Ἐπὶ λευκῆς λάρνακος, εὑρισκομένης ἐν τῷ ναῷ τῆς Νέας μονῆς.

τ(ῆ)ς επονομαζομεν(η)ς Νέα μον(ὴ) μετα της σιζιγου
Αντωνι(ας;) + ὁ ταπινος ανθροπος Γεωργιο(ς) ἐκ. .
. . . . δουλος της Θ(εοτό)κου.

37.

Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Κουρνᾶς[2]. Ἡ

[1] Νεοφύτου ;

[2] Τὸ ὄνομα Κουρνὰ τοῦ ναοῦ τούτου τῆς Θεοτόκου, ἐπίστευεν ὁ πατήρ μου ὅτι εἶνε παραφθορὰ τῆς λέξεως *Coronata* ἢ *della Corona* (ἐστεμμένης) γενομένης βαθμηδὸν ἐν τῇ κοινῇ χρήσει *coronà=cornà*. Τὸ ὄνομα *coronata* ἢ *della Coro*— ἐδόθη τῷ ναῷ πάντως ὑπὸ τῶν Δυτικῶν, οἵτινες ἐγένοντο καὶ τούτου τοῦ ναοῦ πιθα-τατα κύριοι ὡς καὶ πλείστων ἄλλων ἐν τῇ νήσῳ (Madonna coronata, Santa Ma della corona, Madonna della corona κ. τ. τ.). Σήμερον καλεῖται, ὁ ναὸ Παναγία ἡ Κουρνὰ ἢ ἁπλῶς ἡ Κουρνά.

ἐπιγραφὴ εἶν' ἀτυχῶς κακῶς ἀντιγεγραμμένη καὶ οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον νόημα ἀπ' αὐτῆς ἐξάγεται.

βιωτ . . . . (νί)ψαντες . . . . . ἐννοίας
παντός τε μώμου ἀγνίσαντος καρδία(ς;)
προσευχῆς οἴκου εἰσέλθωμεν ἐς τὰς θύρας
Θεῷ αρ . . στο. δε τι φαῦλος τυγχάνει
αψλδ Μαΐου κ ανεκενήσθη

38.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0,55, πλ. 0,41, τεθημένου ἐν κρήνῃ κειμένῃ ἐπὶ τῆς εἰς Ν. Μονὴν ἀγούσης.

39.

Ἐπὶ τεφροῦ μαρμάρου εὑρισκομένου ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐν τῷ χωρίῳ Πυργίῳ. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶν' ἱκανῶς δυσανάγνωστα, ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τούτων στίχῳ ἀναγινώσκεται ΚΕΤΚΗΤΟΡΟϹ ἀντὶ ΚΕ ΚΤΗΤΟΡΟϹ.

+ κε κτητορος
ετος 1679
ω(κ)τ(ω)β(ρί)ω 17
δια κοπου και ε-
ξοδου Μηχαλης
Γεω(ργιου;) ε(κ;) Κουλουμπου.

40.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ αὐτῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου [Νικ]ολάου.

\+ 1739 +
\+ ανεκενηστη ο π-
ανσεπτως ναως του αγι-
ου Νικωλαου δια κο-
που κε (σ)υ(ν)δρομης πα(πᾶ)
Νηκωλη Μπενετου
κε της πρεσβυτερας
αυτου Καλης
Στεφανος Μπενε-
τος.

\+ Λεος Μπενετος

41.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου ὡσαύτως.

ΤΣ΄ + ΧΡ΄
ετους όтφπ
εξοδος Νικολαου
Σκομπρου μηνο(ς)
(Σ)ε(πτ)ε(μ)βριου
τη εκτη και καμπα
ναρ(ιον).

42.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ χωρίῳ Πυργίῳ.

Ἰησοῦς Χριστὸς
νικᾷ
ϛ'φ ξ'ε (=1565).

43.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μ. 0.30, πλ. 0.25 περίπου ἀνήκοντος τῷ Ν. Κουλούμπῳ, ἐν τῇ θέσει «Πορτανάτος» τοῦ χωρίου Πυργίου.

1(7 ἢ 5)16+84 ΗV4

ω

+δια κοπου και ἰξο-
δου παπα Στεφανι Παπαδο-
πουλου.

44.

Ἐπὶ μαρμάρου εὑρισκομένου ἐν τῷ ναϋδρίῳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ΒΔ. τοῦ χωρίου Καλλιμασιᾶς * καὶ ἐγγὺς τούτου. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκε καὶ ὁ Πασπάτης ἀριθ. 73.

+ανηγέρθη ὁ πά(ν)σεπτος
ναὸς τῆς μονῆς τῆς
ἁγια(ς) Σοφια(ς) 'δια κῶπου
καὶ εξώδου Κω(ν)στ(αντίνου) του Χα-
δαρου καὶ τῆς σι(μ)δηου αυτου
καὶ των τέκνων 1462.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ὁ πατήρ μου παρατηρεῖ, ὅτι ἐν στίχῳ 45ῳ γραπτέον Χαβάρου. Παραπέμπει δ' εἰς Κ. Σάθα Μεσ. Βιβλ. Ζ' 529, ἔνθα παρ' Ἀνωνύμῳ ὑπάρχει τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος Χαβάρων περὶ τὸ 1257. Τὸ ἐπώνυμον Χάβαρος σῴζεται ἔτι ἐν Νενήτοις.

Περὶ δὲ τοῦ ἐν τέλει τοῦ ἐσχάτου στίχου χρόνου τῆς ἐπιγραφῆς παρατηρῶν ὅτι εἶνε ͵αυξβ' (=1462) προσεπιλέγει τάδε:

Ἆρά γε τὸ ἀρκτικὸν τοῦ ἀριθμοῦ Χ εἶνε ἐλλιπὲς α (α) ἢ μᾶλλον καθ' ἑαυτὸ Χ=α=χίλια; Ἢ εἶνε σημεῖον ἴσον τῷ Z_1 (=6,000), ὁπότε ἀπὸ κτίσεως κόσμου λογιζόμενα τὰ ὅλα ἔτη φέρουσιν 6,468 ἔτη, μ. Χ. δὲ 454. Προτιμῶμεν τὴν πρώτην ἐκδοχὴν (1462 μ. Χ.) καὶ ἄλλως καὶ ἀπο τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀλλὰ τα ὑπο τὴν ὁριζόντιον γραμμὴν σημεῖα ┗┓ τί σημαίνουσιν;

* Ὁ πατήρ μου ἐφρόνει ὅτι τὸ Καλλιμασιὰ προῆλθεν ἐκ τοῦ Καλλιμάχεια=Καλλιμαχειὰ=Καλλιμασιά. Οἱ ἐν τῷ χωρίῳ καὶ τῇ πέριξ χώρᾳ ἅπαντες προφέρουσι λίαν παχέως τὴν τελευταίαν συλλαβὴν σιά.

45.

Ἐπὶ λίθου ἐκτισμένου μέχρι μὲν τοῦ 1881 ἐν τῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν τῷ ἐν τῷ χωρίῳ Καταρράκτῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους τούτου μετακομισθέντος εἰς τὸ ἐπίνειον τοῦ χωρίου τούτου Ἀφαλεροῦ. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκεν ὡσαύτως ὁ Πασπάτης ἀριθ. 70.

+ ανιγερθη εκ βαθρου ο θιος
και πανσεπτος ναος Μι-
χαηλ ο αρχιστρατιγος δι(χ) κο-
που καὶ εξοδου κυρου Νι-
κολαου ἀναγνωστου του Μα-
υροηδι.
ετους 4οα (=7071=1563).

46.

Ἐπιγραφὴ κειμένη ἐν τῷ βυζαντιακῷ ναΐσκῳ τῆς Θεοτόκου τῆς Κρήνας μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντι ΒΔ. τῆς πόλεως.

Ἐζωγραφησθη... το παρ(ὸν) καυχη (?)
διὰ ἐξωδου Σταματ(ί)ου Ιερεως
Σέψη του ποτε Δημητριου εκ κομης
Βαβύλ(ων) ἐπιτροπεύοντ(ος Δημη)τριου Σ(έψη;)
του ανοθ(εν;) κειμενου πυργ(ου) το(ῦ) (λ)εγομ(έ)ν(ου) Κρήνα.
εξουσιαζομ(ένου) ἠπο του........... 3.C.1Є.
απο σωτηρι(ας) ΔΨ3 4 υγγη.... ιε

47.

Ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ Ταξιάρχου τοῦ καλουμένου Κηπούση.

+ . . . .
ο μ η ν ι τ ο . . .
. . . . ανεκενι-
(σ)θι ο θιος ναος του

πανη(ψι)στο(υ) Τα-
ξιαρχο(υ) ο Κι-
πουσις + σ . .
. . . .

48.

Ἐπιγραφὴ εὑρισκομενη ἐν τῷ βυζαντιακῷ ναΰδριῳ τῆς Θεοτοκου τῆς Κρήνας, ἐν ᾧ καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 48.

ανιστορηθη ο θειος καὶ πανσεπτος ναος
τῆς υπεραγιας. . . . .
επιτροπευον(τος ;) Νικολῆς Φαρμάκ(ης;)
καὶ δ(ιὰ) κώ(που) Κωνστα(ντίνου) Ορφανοῦ
. . . .αψλ(;) η Νοεμ(ϐριου) ε. . . . αναγν(ώστου
Χωματζᾶ.

49.

Ἐπιγραφὴ εὑρισκομένη ἐπὶ κρήνης ἔξωθι τῆς ἠρειπωμένης μονῆς τοῦ Στειρᾶ πρὸς νότον τοῦ χωρίου Καλλιμασιᾶς. Τὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γράμματα εἶνε σχεδὸν ἄδηλα.

50.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου μήκ. 0,60 περίπου, πλ. 0,40 εὑρισκομένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῷ ἐν Βρονταδῳ.

ἀνεκαινίσθη ὁ
θεῖος οὗτος καὶ πά-
νσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου
ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου: — ἐν ἔτει 1746. Ἐν μηνὶ Α(ὐ)-
γούστω(ι) — 16.

51.

Ἐπιγραφὴ εὑρισκομένη ἐν τῷ ναΰδρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ρικᾶ (ἢ Πριναρίτη).

52.

Ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῷ ἐν Καρδαμύλοις, κτητορικῷ τῆς οἰκογενείας τοῦ πατρός μου ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς μητρός, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ κειμένη ἐπὶ τοῦ βορείου ἐσωτερικοῦ τοίχου.

ἀνηγέρθη καὶ ἠστωρήθη ἐκ ϐ(ά)θρου ὁ πάνσεπτος
ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου διὰ κόπου καὶ ἐξόδου τον
κτητόρον. Ἰω. Φραγγιᾶς. Λέων Βαγιάνος. Κυριάκος Μακρηνὸς.
Ἠλίας Φραγγιᾶς. Ἰω. Φραγγιᾶς. Νικολαος Φραγγιᾶς. Γεωργιος Βαγιανος. Μηχαλης Βαγιάνος. Κοστας Χαρκηας Ἰω. Βαγ(ιάνος).....
α.φ.ν.κ.
μινη Δικεμϐριο. 12....

53.

Ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ εἶν' ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τεθημένη ἔναντι ἀκριϐῶς τῆς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 54, ἐπὶ τοῦ νοτίου ἐσωτερικοῦ τοίχου.

ἠστοριθι δε παλην εκ δεφ(τ)ερου ο πανσεπτος ναὸς του αγίου Νηκολαου δια χυρος
Ζωρζῆ Λαδάκη καὶ Ἀνδρέου Ἀνδριανοπολίτου δι ἐπιστασίας τῶν κτητορον
Φραγγιαδον. Μακριναδον καὶ Βαγιανον καὶ δι' εξοδου του αυτου ναου και ἐπι
τ(ῶν) γεροντον Μαρκη Φραγγια Γιόργι
Μ)ακρηνο(ῦ) καὶ Γιοργι Βαγιανο(υ).
1791 Ἰουλιου 18.

54.

Τὸ εἰκονιζόμενον εἶνε ἡ θύρα τοῦ αὐτοῦ ναϋδρίου τοῦ ἁγίου Νικο-

λάου και ὑπὲρ ταύτην αἱ ἐπιγραφαί:

1844 1510
Φρ. Μκ. Βγος

Τὰ γράμματα Φρ. δηλοῦσι τὸ ὄνομα τῶν Φραγγιάδων, τὰ Μκ. τῶν Μακρυνῶν (ἢ Μακρυνάδων, ὡς λέγονται ἐν Καρδαμύλοις) καὶ τὰ Βγος τὸ ὄνομα Βαγιάνος, κτητόρων ἁπάντων τοῦ ναοῦ.

55.

Τὸ εἰκονιζόμενον εἶνε τμῆμα τοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τοῦ αὐτοῦ ναϋδρίου τοίχου. Ἐν κόγχῃ κεῖται ἡ ἁγία Τράπεζα, ὕπερθεν δ' αὐτῆς εἶνε παράθυρον ἔχον ἐν τῷ μέσῳ τὸ εἰκονιζόμενον ἐν τῷ πίνακι κιονίδιον. Ὑπὲρ τὸ παράθυρον τοῦτο εἶνε τὸ ρητὸν ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν εἶν' ἐζωγραφημέναι εἰκόνες, δεξιὰ μὲν ἡ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἀριστερὰ δ' ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐν δὲ τῇ κορυφῇ τοῦ θόλου εἰκονίζεται ὁ Παντοκράτωρ.

56.

Ἐπὶ μαρμάρου τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ Δημητρίου Παππάδη, ἐν τῷ χωρίῳ «Πατρικά». Τὰ γράμματα εἶν' ἔκτυπα

1783 Σεπτεμ(β)ριου
δεκοχθο

57.

Ἐπὶ μαρμάρου μ. 0,40, πλ 0,25, τεθημένου ἐπὶ τοῦ κωδονοστασίου τῆς μονῆς τῶν Μουνδῶν. Τὰ γράμματα εἶν' ἔκτυπα.

ᾳ ψ π.
ἡγουμένου κὺρ Παρθενίου Μακριδι(;)
κου
Ιουλιου 18.

58.

Ἐπὶ μαρμάρου κειμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τῷ παρὰ τὴν μονὴν τῶν Μουνδῶν.

ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων ὁ θεῖος
καὶ ἱερὸς ναὸς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου
Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου διὰ ἐξό-
δου τῶν αὐταδέλφων ἀδελφῶν Μελετίου
ἱερομονάχου καὶ Μεθοδίου
μοναχοῦ τῶν Ἀγγελούσων.
αψμ5 ω Δεκεμβρίου ια

59.

Ἐπὶ κελλίου τινὸς τῆς μονῆς Ῥουχουνίου.

+ Ἔτ(ο)ς 1689 μὴν
Μαιο(ς) 29.
Διὰ κόπου καὶ ἐξό-
δου Κα(λ)λινίκου
ἱεροδιακόνου +

Ε)ις το αυτο ετο(ς
ηχε το μεγαλο
θανατηκο.

Ὄντως τῷ 1689 ἦτο ἐν Χίῳ πανώλης· ἀκόμη δὲ λέγεται τὸ μεγάλο θανατικό.

60.

Ἐν τῷ προνάῳ τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου τῆς Κρήνας, ὑψηλὰ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους:

+ Διὰ κόπου καὶ ἐξόδου Ἰωα-
κείμ μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου + ἔτει ϛ'λμϛ' (=6946=1438).

61.

Ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῷ ἐν τῷ χωρίῳ Βουνῷ.

ἔτου(ς) ξμ3 (= 7041=1539).

62.

Ἐπὶ κοινῆς πλακὸς ὕψ. 0,20, πλ. 0,40 χρησιμευούσης ὡς ἕδρας ἐν τῷ ναϋδρίῳ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Τὸ ναΰδριον τοῦτο εἶνε μεταξὺ τῶν χωρίων Βουνοῦ καὶ Φλατσιῶν, ἐγγὺς τοῦ Λουκούμου (φρουρίου παλαιοῦ), ἠρειπωμένου νῦν, ἐξ οὗ πιθανῶς ἡ πλάξ.

Ἐπιγραφαὶ μὴ περιλαμβανόμεναι ἐν τοῖς πίναξιν.

Α΄. Ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστείοις

63.

Ἐπὶ μαρμάρου ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ ἐν ἔτει 1822 πυρποληθέντος ναοῦ τοῦ ἁγίου Συμεῶνος, τοῦ εὑρισκομένου ἐν τῇ πόλει.

+ ΤΟΥΤΟΝ ΤΟΝΤΑΦΟΝ
·ΧΡΙCΤΟC ΚΑΤΗΡΓΙCЄΝΤΟΥC
ΝΟΜΙCΑΝΤΑC ΑΥΤΟΝ
ΙΟΥΔЄΟΥC ЄΙΝΑΙ ΚΑ
ΤΑΡΑΝ CΤΑΥΡω
CΑΝΤЄC
ЄΝΑΝ
Τω
Χ̄ Ν̄
+̄
ω

64.

Ἐπὶ λίθου τεθημένου πρὸ τῶν σεισμῶν τοῦ 1881 ἐν τῷ ἀνωλίῳ παραθύρου τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τεμένους ἐν τῷ φρουρίῳ. Τὸ μενος τοῦτο ἦτό ποτε ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἐπανακτισθὲν δ' ὅμως

μετὰ τὸ 1881 ἔλαβε τὴν συνήθη τοῖς ὀθωμανικοῖς τεμένεσιν μορφήν, ἡ δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ ἔν τισι κατεστράφη.

ΖΩCΙ
ΤΑΥΦΩΝ
ΟΒΟΥC
ΑΛΚΙΜΑΧΟ
ΚΑΠΙΤΩΝΟΥ
ΛΑΜΥΡΟΥ
Ν
Α
Α
Α ΑΠΟΛΛΩ

65.

Ἐπὶ λίθου ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ ΒΑ. γωνίᾳ τῆς παρὰ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Λέτσαινας οἰκίας τοῦ Ν. Βορμᾶ. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκε καὶ ὁ Πασπάτης ὑπ' ἀριθ. 30.

ΟΥ ΖΜΑΡΑΓΔΟΥ ΖΜΑΡΑΓΔΟΥ
ΦΙΛΗΜΟΝΟC ΝΙΚΗ
ΚΟΙΝΤΟΥ
CΩCΘΕΝΟΥ
FΙΛΙΔΙΚΟΥ
ΦΙΛΙΑ

66.

Ἐν τῷ Λωβοκομείῳ τῆς πόλεως Χίου ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΕΤΕΙ 1737 Οκτωβ

ΕΠΙ	ΚΩΝ	Ἐπὶ	Κων-
ΛΟΥ	ΣΤ	Λου-	στ-
ΚΑ	ΑΝΤΙ	κᾶ	αντί-
ΣΓΟΥΤΑ	ΝΟΥ ΜΑΥΡΟ	Σγούτα	νου Μαυρο-
	ΓΟΡΔΑΤΟΥ		γορδάτου.

67

Τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν εὗρον μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς σημειώμασι τοῦ πατρός μου. ἄνευ σημειώσεως τοῦ τόπου ἐν ᾧ αὕτη εὑρίσκεται.

+ Ϛαματιος χρισοβελονις καςρίσιος
'ΕΝΕΤΙ 1751 ελθὸν
18ΛΗΟ'.5

68.

'Επὶ μαρμάρου τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ἠρειπωμένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐν τῇ ἀγούσῃ εἰς Βροντάδον.

17+03

69.

'Επὶ μαρμάρου τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου 'Ισιδώρου ἐν Βροντάδῳ.

1672
ΙΟΥΛΙΩ
3

70.

'Επὶ μαρμάρου μ. 0,45, πλ. 0,40, τεθημένου ὑπὲρ τὴν θύραν ἠρειπωμένου ναοῦ ἐν τῇ θέσει Ράμνῃ (παρὰ τὸ Παλαιόκαστρον). 'Υπὲρ τὰ γράμματα ὑπάρχουσι διάφορα κοσμήματα.

1738 — Γεναρίου — 1
'Ιωάννης Κα-
ριότης.

71.

'Επὶ κοινῆς πλακὸς μ. 1,00 καὶ πλέον, πλ. 0,20 περίπου, πάχ. δὲ μόλις 0,10, τεθημένης ὑπὲρ τὴν θύραν οἰκίας τινὸς ἐν τῷ Βουνακίῳ.

ΜΑΡΤΙΩ
SΚΑΙΕ ΞΟΔΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟ

Β'. Ἐν τοῖς χωρίοις.

72.

Ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων τῷ ἐν τῷ χωρίῳ Εὐφημιανοῖς.

17 + 40
+ ΕΙCΤѠ ΧΙΑΤΑΚΟ·SѠ SΠΞΑΚΟ
ΕΤΟSѠΤ
ΔΙΑΚΟ SѠ CΤ + ΑΝΑΓΝ
1654—1740.

73.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Λουκᾶ Αὐγουστίδου, κειμένῃ ἐν τῇ θέσει «Παχιᾶ» τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Χαλκειοῦ, ὑπάρχει πλὰξ ἐνεπίγραφος, ἥτις ἐν προτέροις χρόνοις ἦτο τεθημένη ἐν ναῷ, ὡς ἐννοεῖ τις ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς. Τὰ γράμματα εἶνε καλῶς κεχαραγμένα, ἡ δ' ὅλη πλὰξ εἶνε πέριξ κεκοσμημένη.

Λουκᾶς εὐλαβῶς τοὐπίκλην Νεγρο-
πόντες ἀνεδείματο Ἀντωνίῳ τῷ θείῳ
τέμενος τουτὶ ἱερόν τε καὶ θεῖον·
καὶ σῴζοιτο δὴ ταῖς εὐχαῖς τοῦ ἁγίου.
Ἔτει σωτηρίῳ 1796 Ἰανουαρίου 17.

74.

Ἐν τῇ θέσει Ἐμπορειὸς (Ἐμπορεῖον) παρὰ τὸ χωρίον Καλαμωτήν, ὑπάρχουσιν ἐρείπια παλαιοῦ ἐκκλησιδίου, ἐφ' οὗ τὸ νέον ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ Πυργουσίου Παπᾶ Γεωργίου Ῥεάλη. Τοῖχος ὡσαύτως μεσαιωνικὸς ὑψοῦται πρὸς τὴν βόρειον κλιτὺν ἀνέχων τὰ χώματα καὶ σχηματίζων ποτὲ μετὰ τῆς ἀκτῆς περίβολον, ἐν ᾧ ληνὸς παλαιὸς κ ὑπόλευκος λάρναξ μεγάλη καὶ τάφοι μεσαιωνικοὶ καὶ βρύσις ὑπό μος, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Καμάρι, ἕτερον τοῦ Ἐμπορειοῦ ὄνομα. ' τοῖς ἐρειπίοις τούτοις, ἐπὶ λίθου κοινοῦ ὠμαλισμένου ἀτέχνως, με

ενεχθέντος πέραθεν ἐκ τοῦ νεαμονικοῦ ἀγροῦ (ἐν ᾧ πάντως κτίσμα παλαιόν, ἴσως ναὸς χριστιανικός, διότι πολλὰ μάρμαρα καὶ κίονες ἐξεχώθησαν καὶ ἐκχωννύονται) εἶνε ἡ ἐπιγραφή.

+
ΠΟΛΥΧΡΟΝΙϹ

ἥτις εἶχεν ἀναγνωσθῇ ὑπ' ἄλλων λογίων πολλῶν Η ΠΟΛΙΣ ΧΙΟΝΑ(!)

75.

Ἐν τῷ χωρίῳ Λαγγάδᾳ.

+ ΜΝΗΜΙ	Μνημ(εῖον ἢ μα)
Α.ΘΡΟΝΙ	Ἀ(ν)δρονί-
ΧΟV + Ι	κου(?) + Ι
ΡΗΟ + C	ρηο + C

76.

Ἐν τῷ ναΐσκῳ τῆς ἁγίας Εἰρήνης τοῦ Λουτροῦ.

1670
σεπτεβ-
ριου κε.

77.

Ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ ΒΔ. τοῦ χωρίου Βολισσοῦ κειμένου.

ΤωΝ + Α ΔΕΛφωΝ	ΗΝΠΑΛΙΝ ΕΝΙ ΗΘΕ (vertical)	γον]έων ἀδελφῶν
·ΤωΝ : φ Ι Λ. ω Ν.		τῶν φίλων

78.

Ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ χωρίῳ Λιθίῳ.

αλνζ ΔΙΑΕ:Ο . . ΡΟΙC
LL ΗΟΥΛΛΗΚΑCΠΟ
ΗЄΚΤΗΛΟ
ΙΥ

Ἡ χρονολογία εἶνε αλνζ (=7057=1549).

79.

Ἐπὶ τῆς κρήνης τῆς μονῆς τῶν Μουνδῶν:

ᾳ χ λ. δ΄
Ἰοάσαφ ἱερομονάχου
κ+ ἡγουμένου τοῦ μερ-
σινιότι.

80.

Ἐπ' εἰσόδου τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῶν Μουνδῶν καὶ ὑπὸ κόσμημα λεσβίου ἀστραγάλου:

1716 Ἀπριλίου 9.

81.

Ἐπιγραφαὶ δύο εὑρισκόμεναι ἐν τῷ βυζαντιακῷ ναΐσκῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κειμένῳ ἐν τῷ Λιβαδίῳ τοῦ χωρίου Πυργίου. Ἡ μὲν μία ἐπιγραφὴ εἶν' ἐν τῇ βορείᾳ τοῦ ναοῦ πλευρᾷ, ἡ δ' ἄλλη ἐν τῇ νοτίᾳ, ἀμφότεραι μελαίνῃ βαφῇ ἐπ' ἀσβέστου γεγραμμέναι.

α΄

+ Ἀνηγέρθη ἐκ γῆς
ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος
ναὸς οὗτος τῶν ἁγίων
ἐνδόξων καὶ πρωτο-
κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου
διὰ κόπου καὶ ἐξόδων
τοῦ πανοσιοτάτου Κῦ Συμεὼν
ἱερομονάχου τοῦ Χίου
καὶ προηγουμένου
τοῦ ἁγίου μοναστηρίου
τῆς Νέας Μονῆς
κατὰ τὸ 4 ο̅ο̅ B
ἔτος ἀπὸ Ἀδάμ.
Ἐν μηνῇ Μαΐῳ 6
ἡμέρᾳ ῆ.

β΄

+ Ἱστορήθη ὁ θεῖος
καὶ πάνσεπτος ναὸς
τῶν ἁγίων ἐνδόξων
καὶ πρωτοκορυφαίων
Πέτρου καὶ Παύλου
διὰ κόπου καὶ δαπάνης
τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ
λογιωτάτου ἐν ἱερεῦ-
σι παπᾶ Κὺρ Κωνσταντίνου
καὶ τῆς πρεσβυτέρας
αὐτοῦ Καλῆς καὶ τοῦ
τέκνου αὐτοῦ Γεωργίου
διὰ χειρῶν δὲ ἐμοῦ
τοῦ ἀναξίου δούλου τοῦ Θεοῦ
Ἀντωνίου Δομεστίχου
Κυνηγοῦ τοῦ Κρητὸς
κατὰ τὸ ᾳχξε΄ ἔτος
τὸ σ(ωτή)ριον ἐν μηνῇ
Αὐγούστῳ.

Ἡ χρονολογία τῆς α' ἐπιγραφῆς εἶνε ἡ τοῦ ἔτους 7072 μὲν ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ 1564, ὁ δὲ Συμεὼν εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ μητροπολίτῃ Χίου. (Ἰδὲ χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 18 καὶ 44).

82.

Ἐν τοῖς σημειώμασι τοῦ πατρός μου εὗρον ἀντίγραφον τῆς ἑξῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς, ἄνευ σημειώσεως τῆς θέσεως ἐν ᾧ αὕτη ὑπάρχει.

1689 Ἀπριλίου 10
ἐνθάδε τέθαπ-
ται νέος τι(ς) ἀ(νήρ;)
καὶ πάνυ τοῦτον
θρηνοῦσιν γονεῖς
φίλος κ(αὶ) ξένοι πάλιν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΓΚΙΟΥΛ ΜΠΑΧΤΣΕ ΤΗΣ ΕΡΥΘΡΑΙΑΣ

ΑΝΕΥΡΕΘΕΝΤΟΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΝΑΟΥ.

Μετὰ τὸν εἴσπλουν τοῦ Ἑρμίου ἢ Σμυρναίου κόλπου, ἐν δεξιᾷ, πρὶν φθάσῃ τις εἰς τὴν Δρυμοῦσσαν ἢ Μεγάλο νησὶ τῶν λεγομένων Ἐγγλεζονησίων, ἡ θάλασσα, ἡ μεταξὺ τῶν νήσων τούτων καὶ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου, χωροῦσα πρὸς νότον ἔτι μᾶλλον, σχηματίζει μεταξὺ τῆς χερσονήσου ταύτης καὶ τῆς ἀπέναντι πρὸς ἀνατολὰς ὀλίγης χερσονησιζούσης Κλαζομενίας χώρας, τὸν βαθὺν κολπίσκον, ὅστις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ μυχῷ αὐτοῦ κειμένου μικροῦ χωρίου Γκιοὺλ μπαχτσέ. Ὁ μικρὸς μυχὸς τοῦ κόλπου τούτου προσκλύζει ἀκριβῶς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ στενοῦ Ἐρυθραϊκοῦ ἰσθμοῦ, οὗτινος τὴν νοτίαν ἀκτὴν βρέχει ὁ κόλπος τοῦ Σιγατζικίου. Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τούτου μία μὲν νοτία ὁδὸς ἔφερε καὶ φέρει ἀπὸ τῆς Ἐρυθραίας πρὸς τὴν μεθόριον Τηΐαν χώραν, εἶτα δὲ πρὸς τὰς ἄλλας ἀστυγείτονας πόλεις καὶ τὴν Ἔφεσον, καὶ πρὸς τὴν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη Ἀσιανὴν χώραν· ἄλλη δὲ βορεία καὶ κυριωτέρα διάβασις, διερχομένη τὸν ἰσθμὸν παρ' αὐτὸν τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσέ, καὶ ὑπὸ τὸν Ὑπόκρημνον πάλαι λεγόμενον τόπον, φέρει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ὅμορον Κλαζομενίαν, καὶ πρὸς τὴν περαιτέρω Σμυρναίαν καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὰ ἐδῶ Ἀσιανὴν χώραν.

Τὸ χωρίον Γκιοὺλ μπαχτσὲς κεῖται οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης, πλησίον δὲ τῆς πρὸς τὸν ἰσθμὸν βορείας ὁδοῦ καὶ πλησίον τοῦ σημείου, ὅπου ἄρχεται ἡ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ διάβασις αὐτῆς. Εἶνε δὲ ἡ θέσις τοῦ χωρίου τούτου ὄπισθεν ἀκριβῶς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐρυθρῶν, ἀφ' ἧς, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἔξω δυτικῆς θαλάσσης, χωρίζει αὐτὸ καὶ τὴν ἔσω καὶ ἀνατολικὴν θάλασσαν τὴν τ κόλπου Γκιοὺλ μπαχτσὲ καὶ τοῦ μεγάλου κόλπου τῆς Σμύρνης, στεν γῆς αὐχήν, δώδεκα περίπου χιλιομέτρων πλάτος ἔχων, δν διέρχετ ὁδὸς δέκα ἓξ ἢ δέκα ἑπτὰ τὸ πολὺ χιλιομέτρων. Ἡ ὁδὸς αὕτη, διε

χομένη δι' ὁμαλῶν τόπων καὶ διὰ μετρίων τινῶν ὀρεινῶν ἢ παραβουνίων στενοποριῶν, φέρει ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου εἰς τὰς Ἐρυθρὰς καὶ τἀνάπαλιν εὔζωνον πεζοπόρον εἰς χρόνον τρίωρον περίπου.

Ἐν τῷ χωρίῳ Γκιοὺλ μπαχτσὲ γεωργός, σκάπτων ἀγρὸν πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν, ἀνεῦρε λείψανα μεγάλου ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ, ἅτινα ὅτε ἀπεκαλύφθησαν, διὰ πολλοῦ κόπου τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων, καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν καὶ ἄχρι τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ, εἰς βάθος μέτρου, ἐφάνησαν ἀπαρτίζοντα ἓν σύνολον ἱεροῦ πολυμεροῦς. Τὸ ἱερὸν τοῦτο περιέχει ἐν ἑνὶ περιβόλῳ περικλείστῳ, πρῶτον μὲν τὸν κυρίως ναόν, τρισυπόστατον βασιλικήν, ὡς λέγεται ἀρχιτεκτονικῶς τὸ σχῆμα τοῦτο, μῆκος ἔχουσαν μετὰ τοῦ νάρθηκος μέτρων γαλλικῶν πλειόνων ἢ 30 καὶ πλάτος 15· εἶτα δὲ περίκλειστον προαύλιον, ἰσοπλατὲς πρὸς τὸν ναὸν καὶ πλέον ἢ 10 μέτρα μακρόν· ὕστερον δὲ βορείως μὲν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς αὐλῆς καθ' ὅλον ἀμφοτέρων τὸ μῆκος διάφορα παρηρτημένα οἰκήματα, μετὰ βαπτιστηρίου ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, πλάτος ἔχοντα ὅλα 99 περίπου μέτρων, νοτίως δὲ ἄλλα οἰκήματα ἰσομήκη ὁμοίως πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὴν αὐλήν, πλατέα δὲ 4 περίπου μέτρα. Τοῦ ναοῦ ἐσώθησαν αἱ ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις καὶ αἱ βάσεις τῶν δύο κιονοστοιχιῶν. Τῆς αὐλῆς δὲ παραλείπονται λείψανα κτιστῶν στύλων, ἐφ' ὧν ἐφέρετο κατὰ τὸν κ. Weber στέγη, σκεπάζουσα κρήνην, δεχομένην ἔξωθεν τὸ ὕδωρ δι' ἀγωγοῦ, οὗ ἀνεῦρεν ἐγγὺς τὰ λείψανα. Τοῦ βαπτιστηρίου ἀνευρέθησαν ἡ κτιστὴ μετὰ βαθμίδων τριῶν πέριξ κολυμβήθρα, καὶ τὰ ἴχνη τῶν εἰς αὐτὴν εἰσαγόντων καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀπαγόντων ποτὲ τὸ ὕδωρ ἀγωγῶν. Τῶν νοτίων στενωτέρων οἰκημάτων, τριῶν ὄντων καὶ μόνον ἀλλήλοις καὶ τῇ αὐλῇ κοινωνούντων, ἐσώθησαν τὰ διαχωρίσματα καὶ ἡ στρῶσις τοῦ ἐδάφους, οὖσα διὰ ψηφίδων τριῶν χρωμάτων, λευκοῦ, μέλανος καὶ ἐρυθροῦ, συντεθημένων ἐντέχνως καὶ κατὰ τρόπον ἀρχαΐζοντα, εἰς μωσαϊκὸν καλόν, ἐν ᾧ πλὴν ἄλλων κοινῶν σχημάτων παρίστανται καὶ πτηνά τινα ἔν τινι μέρει περὶ ἀρχαῖον κάνθαρον (ποτήριον). Τοῦ ναοῦ, τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ βαπτιστηρίου τὸ ἔδαφος ἦτο ἐψηφοθετημένον φαίνεται ὁμοίως διὰ τετραγώνων λευκῶν καὶ μελαινῶν ψηφίδων, σῴζεται δὲ εἰς τὸν νάρθηκα καὶ τὸ βαπτιστήριον ἱκανῶς ἡ στρῶσις αὕτη ἀκόμη, ἀλλ' εἶνε πτωχότερον καὶ ὄχι τῆς καλῆς τέχνης τὸ μωσαϊκόν. Τοῦ δὲ ναοῦ

ἐλάχιστα σῴζεται τὸ μωσαϊκόν, ἐνιαχοῦ δὲ φαίνεται καὶ στρῶσις διὰ μικρῶν τετραπλεύρων ἑτεροχρόων πλακῶν. Εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ βαπτιστηρίου, κατὰ τὸ μέρος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς ἐσώθη καὶ μία ἠκρωτηριασμένη ὀλίγον τι ἀναθηματικὴ ἐκ ψηφίδων ἐπιγραφή, ἐν δὲ τῷ νάρθηκι ἐσώθησαν δύο ἄλλαι ὅμοιαι, βραχύτεραι μέν, μᾶλλον δὲ βεβλαμμέναι καὶ δυσνόητοι. Τοῦ κτίσματος τοῦ ναοῦ οἱ τοῖχοι, ὅσον δηλαδὴ μέρος αὐτῶν σῴζεται, ἦσαν ἐκτισμένοι ἀλλαχοῦ μὲν ἐξ εἰργασμένων τετραγώνων λίθων, κατὰ σειρὰν ἐνιαχοῦ κειμένων, ὡς ἐν τοῖς ἀρχαίοις κτίσμασιν, ἀλλαχοῦ δὲ ἀπὸ κοινῶν ἀργῶν λίθων συγκεκολλημένων διὰ καλοῦ συνδετικοῦ τιτανούχου πηλοῦ. Εἶνε δὲ οἱ οὕτως ἐκτισμένοι λίθοι οὐχὶ παχεῖς, ὥστε κατὰ τὸν κ. Weber, λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν λεπτότητα τῶν κιόνων, ἣν ὑποδεικνύουσιν αἱ περισωθεῖσαι βάσεις αὐτῶν, ἡ στέγη τοῦ ναοῦ ἦτο ξυλίνη ἐξ ἅπαντος.

Τοιαῦτα περίπου ἐν προχείρῳ καὶ ἀτελεῖ ὅλως περιγραφῇ, τὰ λείψανα τοῦ ἀνευρεθέντος ναοῦ τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσέ, κατὰ σύντομον περίληψιν τῆς βραχείας μέν, ἀλλ' ἀκριβοῦς καὶ πλήρους περιγραφῆς, ἣν ὁ Καθηγητὴς κ. Γ. Βέμπερ, ἐπισκεψάμενος ἐπίτηδες τὰ ἐρείπια κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1900, συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν σελίσι 568-573 τοῦ δεκάτου τόμου (1901) τοῦ Βυζαντιακοῦ Δελτίου, (Byzantinische Zeitschrift), ὅπερ ἀπὸ δέκα καὶ ἑπτὰ ἤδη ἐτῶν ἐκδίδει ὁ Καθηγητὴς κ. Κρουμβάχερ ἐν Μονάχῳ, περιοδικοῦ, ἐν ᾧ γράφουσιν ἅπαντες σχεδὸν οἱ δόκιμοι Βυζαντιολόγοι τῆς Εὐρώπης, καὶ δι' οὗ, προήχθησαν ὁμολογουμένως αἱ Βυζαντιακαὶ σπουδαί. Ὁ θέλων νὰ λάβῃ ἀποχρῶσαν γνῶσιν τοῦ περὶ οὗ λόγος ναοῦ πρέπει νὰ ἴδῃ αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν τοῦ Κ. Βέμπερ, περιέχουσαν ἐν σχεδιογραφήμασι καὶ πισταῖς ἀπεικονίσεσι τὴν κάτοψιν τοῦ ὅλου ἱεροῦ μετὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν, ἀρχιτεκτονικά τινα μέλη αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς ψηφοθέτους ἐπιγραφάς. Ἐν τῇ αὐτῇ βραχείᾳ του ἐκθέσει ὁ κ. Βέμπερ ἀναφέρει καὶ ὅτι ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσέ, ὅπου σήμερον ὑπάρχουσι μόνον δύο οἰκίσκοι ἁλιέων, θὰ ὑπῆρχε συνοικισμὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, διασωθεὶς μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Διότι ἀνευρίσκονται λείψανα παλαιοτέρων οἰκίσκων καὶ δεξαμενῶν, πολλαὶ πλίνθοι καὶ κεράμια, κίονες καὶ οἰκοδομικοὶ λίθοι, ἅτινα πρότερόν ποτε θὰ ἦσαν πλείονα, διότι πολλὰ

ἔχουσι μεταφέρῃ εἰς τὸ χωρίον των οἱ χωρικοί, ὅπου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ προκειμένου ἀνεῦρέ τινα οἰκοδομικὰ τεμάχια. Ἐκφέρει δὲ καὶ βραχεῖαν περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως τοῦ ναοῦ γνώμην ἢ εἰκασίαν, καθ' ἣν λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν συμμετρίαν τοῦ ὅλου σχεδίου καὶ τῶν συνημμένων πρὸς ἄλληλα μερῶν του, τὴν τέχνην τῶν μωσαϊκῶν καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῶν ἐπιγραφῶν, καὶ τὴν σημερινὴν παντελῆ ἐν ἀνθρώποις λήθην τῆς τοποθεσίας ταύτης, καὶ συνδυάζων τοὺς ἀντιθέτους ἀπὸ τῶν τεκμηρίων τούτων λόγους πείθεται ὅτι μόνον κατὰ τὴν Ζ'. ἢ μᾶλλον τὴν ϛ'. ἑκατονταετηρίδα, ἤτοι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πρέπει νὰ ἐκτίσθη ὁ ναὸς οὗτος.

Τελευταῖον ἐν μιᾷ τῶν ἐπιγραφῶν, ὄντος τοῦ λόγου περὶ τοῦ ἐψηφοθετημένου ἐδάφους τοῦ βαπτιστηρίου λέγεται, ὅτι διάκονός τις, Ῥουφῖνος ὀνόματι, ἐκέντησε (τὸ δάπεδον) ἐν τετραέντω. Ὁ κ. Βέμπερ λέγει περὶ τῆς σπανίας καὶ ὅλως Βυζαντιακῆς ταύτης λέξεως, ὅτι ἀναμφιβόλως ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ τετραπλεύρων ψηφίδων σύνθεσιν τοῦ μωσαϊκοῦ.

Τὸ δημοσίευμα τοῦτο τοῦ κ. Βέμπερ ἀποστέλλουσα ὡς δῶρον πρὸς τὸν πατέρα μου ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ κυρία Εὐάδνη Σαρικάκη, παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ μέρους της νὰ τῇ μεταδώσῃ ὅ,τι γνωρίζει ἢ ἔχῃ σημειωμένον σχετικὸν πρὸς τὸν τόπον τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσὲ καὶ τὴν ἱστορίαν του, ἢ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ. Ὁ πατήρ μου ἀσχολούμενος καθ' ὅσον ἠδύνατο πλὴν περὶ τῆς πατρίδος του Χίου, καὶ εἰς ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν, μάλιστα δὲ τῶν περικειμένων εἰς τὴν Χίον νησιωτικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν τόπων, ἀπήντησε πρὸς τὴν ἀδελφήν του ἐν προχείρῳ μέν, ἐκτενεῖ δὲ ἀρκούντως ἐπιστολῇ, ἢ μᾶλλον ἐπιστολιμαίᾳ διατριβῇ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, περιέχουσαν πράγματα, δυνάμενα ν' ἀναγνωσθῶσιν καὶ ὑπ' ἄλλων ἐπωφελῶς, δημοσιεύομεν ὧδε μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν.

Ἐν Χίῳ, 16 Νοεμβρίου 1901.

Χθὲς μόνον ἔλαβον, μετὰ τοῦ ἀπὸ 10 τοῦ μηνὸς ἐπιστολίου σου, καὶ τὴν ἀξιόλογον μικρὰν πραγματείαν τοῦ Καθηγητοῦ κυρίου G. Weber περὶ τῶν ἐν Γκιοὺλ μπαχτσὲ ἀνευρεθέντων ὑπὸ γῆς λει-

ψάνων ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ. Περὶ τοῦ κατὰ τύχην γενομένου ἡμῖν εὑρήματος τούτου ἐγὼ ἐξ ἀκοῆς μόνον ἐγνώριζον παρ' Ἐρυθραίων, ἀπὸ δύο περίπου ἐτῶν, ἤκουσα δὲ καὶ ὅτι Σμυρναϊκή τις ἐφημερὶς ἐδημοσίευσέ τι περὶ αὐτοῦ. Ἄλλο οὐδὲν εἶχον ἀκούσῃ οὐδ' ἴδῃ πρὸ τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ κ. Weber. προσαγνοῶ δὲ καὶ ἂν ἄλλος τις ἐδημοσίευσε πρὸ τούτου τὰς ἐπὶ τοῦ ψηφοστρώτου ἐδάφους τοῦ ναοῦ τρεῖς βραχείας ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς.

Εἰπὲ παρακαλῶ τῷ κ. Weber, μετὰ τῶν εὐχαριστιῶν μου ἐπὶ τῷ δωρήματι, καὶ μυρία θερμὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἀρτιότητι καὶ τῇ εὐκρινείᾳ τῆς περιγραφῆς τῶν ἐρειπίων, καὶ ἐπὶ τῇ εὐστοχίᾳ τῶν τεχνικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν κρίσεών του περὶ τοῦ πολλαχῶς σπουδαίου διὰ τὴν θέσιν του κτίσματος τούτου. Ἐκ τῆς περιγραφῆς καὶ τῶν σχεδιογραφημάτων του ἀντιλαμβάνομαι τῶν πραγμάτων, ὡς δι' ἀμέσου σχεδὸν ὄψεως, παρακολουθῶν καὶ ἀπονώτατα τοὺς λόγους τῆς περὶ τῶν καθ' ἕκαστα σκέψεώς του. Τοσοῦτον μόνον κῦρος ἔχουσι τὰ συγχαρητήρια μου, δηλαδὴ ὅσον εἰν' εὔλογον νὰ ἔχῃ ἀντίληψις καὶ κρίσις ἀναγνώστου ἰδιώτου ἢ ὀλίγον εἰδικοῦ, ὄχι δ' ἄλλου ἀντιποιοῦνται, οὐδ' ἀξίωσιν ἁρμοδιότητός τινος ἔχουσι τὰ συγχαρητήριά μου καὶ ἡ ἐκτίμησις αὕτη τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Weber. Δικαιοῦμαι δὲ πιστεύω καὶ δύναμαι, ὅσον ἰδιώτης καὶ ἂν εἶμαι, νὰ βλέπω ἀποχρώντως, ὅτι ἀπαράμιλλος πάντοτε εἶνε ὁ κ. Weber εἰς τὸ διὰ βραχυτάτων περαίνειν ἀκριβεῖς τοιαύτας ἐργασίας, καὶ δὴ καὶ πρώτας οὔσας, τοῦτ' ἔστιν ὑπ' αὐτοῦ πρώτου καὶ κατὰ πρῶτον γινομένας. Τὴν παροῦσαν δ' ἐργασίαν αὐτοῦ εἶδον πάνυ ἀσπασίως, ὡς καὶ πολύ μοι διαφέρουσαν καὶ ἄριστα γεγεννημένην.

Τὰ μόνα ὧν εἰς ἐμὲ εἶν' αἰσθητή πως ἡ ἔλλειψις ἢ παρασιώπησις, οὐδαμῶς ἄλλως ἀπαιτητὰ καὶ ταῦτα ἐν βραχυτάτῃ πραγματείᾳ, καί, ὅσον δήποτε δικαίως ποθούμενα, κείμενα ὅλως ἔξω τοῦ κυρίως περιγραφομένου κατ' ἀντιπαράστασιν κτίσματος, εἶνε τὰ ἑπόμενα. Πρῶτον ὁρισμός τις τοπογραφικὸς καὶ τῆς ἀμέσου περὶ τὸν ναὸν χώρας, τοῦτ' ἔστι φυσιογνωμία τις τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ κεῖται οὗτος, καὶ τῶν ἐγγύτατα περικειμένων τόπων, ἄν, ἐννοεῖται, ὑπάρχῃ το των τοιαύτη φυσιογνωμία. Δεύτερον ὑπόδειξίς τις τοῦ σχηματισμι καὶ τῆς ὅλης περαιτέρω περιχώρου γῆς, μάλιστα δὲ τῆς πρὸς μεσογειότερα, καθ' ὁριζόντιόν τε σχέσιν καὶ κατὰ κάθετον. Καὶ τρ

τον δήλωσις τῆς ἀποστάσεως τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν παρ' αὐτὴν λειψάνων ἀρχαίων οἰκήσεων, καὶ ἀπ' ἄλλων τινῶν ἐπιφανῶν κατὰ γῆν σημείων καὶ ὁρίων, μάλιστα δὲ ὁδῶν καὶ τόπων, ἄλλοτέ ποτε ἢ καὶ νῦν οἰκουμένων. Τώρα ἐκ τῶν παραλειπομένων ἐγὼ εἰκάζω μόνον, ἄδηλον ὅμως κατὰ πόσον ἀσφαλῶς, τὰ ἑπόμενα. Πρῶτον ὅτι ὁ ναὸς ἔκειτο πλησίον ἢ καὶ πλησιέστατα τῆς θαλάσσης, ἴσως δ' ἐπὶ τόπου μετρίως ἀνυψουμένου· δεύτερον ὅτι ὁ τόπος οὗτος εἶνε ὁμαλὸς ὅλως ἢ ἐλάχιστ' ἀνώμαλος, σχεδὸν δὲ ἄμορφος καθ' ἑαυτόν καὶ τρίτον ὅτι μόνον ἀπωτέρω που πρὸς τὰ ἐνδότερα, ἡ περικειμένη χώρα ἐξαίρεται εἰς ὕψωμα ἢ καὶ ὑψώματα μέτρια, καὶ τοῦτο ἀπαραιτήτως ἵνα τοποθετήσω τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος καὶ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ ἀγωγοῦ, τοῦ εἰσάγοντός ποτε τὸ ὕδωρ εἰς τὴν ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ κ. Weber τεκμηριουμένην κρήνην τῆς αὐλῆς (atrium) τοῦ ναοῦ, καὶ εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτιστηρίου αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἅπαντα ταῦτα εἶνε, ὡς εἶπον, ἔξω τοῦ ἐρειπίου καὶ ὁμοίως ἔξω τοῦ σκοποῦ τοῦ κ. Weber, περιγράφοντος κυρίως καὶ μόνον τὸ ἐρείπιον τοῦτο καὶ δὴ καὶ διὰ βραχυτάτων. Διὰ τοῦτο οὐδ' εἰς ἁπλῆν τινα ἔνδειξιν προέβη ὁ κ. Weber περὶ τοῦ ὑδραγωγοῦ ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ, καίπερ ὑδραγωγικώτατος ὤν, ἤτοι ἀνιχνευτικώτατος ἀρχαίων καὶ ἠφανισμένων ὑδραγωγείων. Πάντως δὲ περὶ τοῦ προκειμένου διεσιώπησε, διότι καὶ δὲν εἶχε προανιχνεύσῃ.

Κατὰ τἄλλα, ὅσα εἶνε ἔξω τῆς ἀναμφισβητήτου καὶ διδακτικωτάτης περιγραφῆς τοῦ κ. Weber, συμφωνῶ πρὸς αὐτὸν καθ' ὅλου. Πρῶτον τοιοῦτο κτίσμα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ᾠκοδομήθῃ ποτὲ ὑπὸ πολίσματος ἢ συνοικισμοῦ ἄγαν ὀλιγανθρώπου ἢ ἀπορωτάτου. Καὶ ἂν ἐξ ἀρχῆς ἀνηγέρθη ὡς χριστιανικὸς ναός, ὅπερ τὸ πιθανώτερον, καὶ ἂν τυχόν, πρὸς ἄλλην ποτὲ ἱερὰν ἢ δημοσίαν ἢ κοινὴν χρείαν προῳκοδομημένον, μετεσκευάσθη ἔπειτα καὶ συνεπληρώθη πρὸς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, ὅπερ ἀνένδεικτον μέν, ἀλλ' ἐνδεχόμενον, ἐξ ἅπαντος τὸ νῦν φαινόμενον πολυμερὲς σχέδιον τοῦ κτίσματος καὶ τὸ μέγεθός του, ἐμφαίνουσι πολυανθρωπίαν τινὰ τοῦ ποιουμένου χρῆσιν τοῦ χριστιανικοῦ κοινοῦ, καὶ ἀρκοῦσαν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν ντελεσάντων εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομίαν καὶ εἰς τὴν διὰ μιᾶς ἢ τὰ διαλείμματα συντέλεσίν του. Ἐνδέχεται καὶ νὰ μὴ ἐκτίσθη ιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ κοινότητος, ἀλλ' ἀπ' ἄλλης μεγαλοδωρίας ἢ

εὐσεβοῦς τινος προαιρέσεως ἢ φιλοτιμίας. Παραδείγματα τοιούτων προαιρέσεων εἰς οἰκοδομίας καὶ διατηρήσεις ἱερῶν ἱδρυμάτων ἔχομεν πολλά, ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐν εὐανδρούσαις κοινότησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποκεχωρηκότας τόπους, ἀπό τε βασιλικῶν μεγαλοψυχιῶν, καὶ ἀπ' εὐσεβείας ἢ ἄλλης ψυχικῆς διαθέσεως ἐπιχωρίων ἢ ἐπιχωριασάντων ποτὲ μεγιστάνων, ἢ ἀφ' ὁμοίων ὁρμῶν εὐπορούντων ἰδιωτῶν. Ἀλλ' ἔχομεν ἔτι ὁμοίας προσφορὰς ἀπ' εὐχῶν, ἤτοι ταξιμάτων, ὧν μαρτύρια βλέπομεν καὶ εἰς τὰς τρεῖς περισωθείσας ἐπιγραφὰς τοῦ ναοῦ τοῦ προκειμένου. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἄλλων λόγων εἴδομεν οἰκοδομηθέντα καὶ πολὺ ἀκμάσαντα ἱερὰ χριστιανικά, περιφανέστερα τοῦ ἐν Γκιοὺλ μπαχτσὲ ἀνευρεθέντος, τοῦτο δὲ καὶ πάλαι καὶ ὕστερον· καὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους πολλάκις γενόμενον ἐν τόποις ἱεροῖς ἤδη καὶ προσκυνητοῖς δι' ἐπιχωριάζουσάν τινα ἱερὰν μνήμην ἢ μνημεῖον ἢ λείψανον ἢ ἄλλο σεβαστὸν καὶ ἅγιον γεγονὸς ἢ πρᾶγμα ἐπιχώριον. Εἰς τοιούτους ἱεροὺς τόπους ἡ ἐνθουσιώδης ἐθελοπροθυμία τῶν ἐγχωρίων πιστῶν καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ πόρρωθεν φοιτώντων προσκυνητῶν ἀναπληροῖ τάχιστα καὶ εἰς ἀκέραιον καὶ πλέον τάς τε βασιλικὰς καὶ τὰς ἀρχοντικὰς φιλοτιμίας καὶ τὰς εὐσεβεῖς τῶν εὐθὺς διαφερομένων κοινοτήτων ἐθελοθυσίας. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀγνώστου ὄντος ἄλλοθεν, ἂν τὸ ἱερὸν κτίσμα τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσὲ ὀφείλεται εἴς τινα ἔσωθεν ἢ ἔξωθεν ὡς ἀνωτέρω χορηγίαν, καλῶς ἔχει νὰ δεχθῶμεν ὡς πιθανόν, ὅτι ἐγένετο δημόσιον ἵδρυμα λαοῦ χριστιανικοῦ ἐνταῦθα οἰκοῦντος, χάριν τῶν ἰδίων αὐτοῦ θρησκευτικῶν ἀναγκῶν

Τὸν πληθυσμὸν τοῦ λαοῦ τούτου ἐμφαίνει ἀποχρώντως αὐτὸ τὸ μέγεθος τοῦ κυρίως ναοῦ, εἶτα δὲ ἡ προσοικοδόμησις εὐμεγέθους μὲν βαπτιστηρίου, ὕδωρ ἔχοντος ἔξωθεν ὀχετευτόν, οἰκημάτων δ' ἄλλων παρηρτημένων, οὐχὶ στενοχώρων, καὶ ἡ χορηγία ὕδατος ἐν κρήνῃ ἀενάῳ καὶ πολυσυχνάστῳ ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν κοινοῦ. Διότι μᾶλλον εἰς τοιοῦτον ἐκ τῆς κρήνης λόγον ἀποδοτέα ἢ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐκκλησιαζομένων ἡ μέχρις ὀκτὼ δεκάτων τοῦ μέτρου ἀποτριβὴ τοῦ κατωφλίου τῆς αὐλείου μεγάλης πύλης, πλὴν ἂν ὁ λίθος ἦτο ἐκ τῶν εὐθρύπτων. Τοῦτο δ' ὅμως οὔτε ἡ τέχνη ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν, οὔτε ὁ κ. Weber λέγει. Καὶ τὰ οἰκήματα, τά τε πρὸ τοῦ βαπτιστηρίου, ἤτοι πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ, χρησιμεύοντα πιθανῶς ὡς ἀποδυ-

τήρια καὶ θερμαντήρια τοῖς βαπτιζομένοις, οἵτινες ἐποίουν τοῦτο ἐν χειμῶνι συνήθως, εἶνε μεγάλα σχετικῶς, καὶ τὰ πρὸς νότον τοῦ ναοῦ, τὰ παρατεινόμενα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τούτου καὶ τῆς κλειστῆς αὐλῆς, δὲν εἶνε μικρά. Ἂν ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς κατηχουμενεῖα, ἢ ὡς ἀρχεῖα, ἤτοι τόποι τῆς δημοσίᾳ ἢ κατ' ἰδίαν ἐνεργείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν προεστώτων τοῦ ναοῦ, ἢ ὡς ἄλλα τούτων ἐνδιαιτήματα, ἢ καὶ ὡς τόποι κοινῶν ἢ ἑορτασίμων ἑστιάσεων τῶν πιστῶν, ἢ πρὸς ἄλλο τι, ταῦτα μένουσιν ἀκατάληπτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐγὼ ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ καλλιτεχνοτέρας ψηφοθετήσεως τοῦ ἐδάφους τῶν οἰκημάτων τούτων, ἔτι δ' ἐκ τοῦ δυσαρμόστου καὶ ἴσως ἀσυμμέτρου πρὸς τὸ λοιπὸν σύνολον τοῦ ἱεροῦ, περιέρχομαι εἰς τὴν ὑπόνοιαν, μήπως τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἐκτίσθη ἐξ ἀρχῆς ὡς ἔχει, ὅπως ὑπουργῇ δηλαδὴ χρείαις οἵαις δήποτε χριστιανικοῦ ναοῦ, ἀλλὰ μήπως προϋπάρχον μετὰ παλαιοτέρου ἐνταῦθα ὅλου ἱδρύματος, συνδιετηρήθη ἔπειτα καὶ τῷ μετερρυθμισμένῳ εἰς τὸ νῦν ἱερὸν σχεδίῳ. Λόγον προϋπάρξεως ἀλλοίου κοινοῦ καθιδρύματος ἐνταῦθα δὲν ἔχω ἄλλον ἢ τὰ οἰκήματα ταῦτα, οὕτως ἔχοντα, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν κρήνην τῆς αὐλῆς. Ἄγνωστον δὲν εἶνε ὅτι πλεῖστα παλαιότερα εὐπρεπῆ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτίσματα, ἱερά τε καὶ μή, ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει καὶ κατὰ τὴν Ἀφρικήν, μετεβλήθησαν εἰς χριστιανικοὺς ναούς, ἀθρόα τε καὶ χρόνων μεταξὺ διαλειπόντων, κατὰ τὸν Δ', τὸν Ε' καὶ τὸν ϛ' αἰῶνα καὶ ὕστερον μετασκευαζόμενα ἐπιτηδείως ὅπου καὶ τούτου ἀνάγκη. Ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιάν μου λέγω ἁπλῶς διότι μοι ἐπῆλθεν, οὐδαμῶς δ' ἰσχυρίζομαι ὅτι πρέπει καὶ νὰ ζητηθῇ ἂν συνέβη καὶ εἰς τὸν Γκιοὺλ μπαχτσὲν ὅ,τι πλεισταχοῦ ἄλλοθι. Τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο λόγου τινὸς ἄξιον κατὰ τοσοῦτον μόνον, καθ' ὅσον θὰ ἐπιστοῦτο καὶ ἀπὸ τούτου, ὅτι οὐχὶ μόνον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ τόπος οὗτος ἔσχεν ἀκμήν τινα ἢ σημασίαν, ἀλλὰ καὶ πρότερον, ἤγουν ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἢ καὶ τῶν Μακεδονικῶν ἢ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλληνικῶν.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο, τοῦτ' ἔστιν ὅτι, καθ' ἁπάσας πιθανῶς τὰς ἱστορικὰς ταύτας περιόδους, περὶ τὸν νῦν Γκιοὺλ μπαχτσὲν ὑπῆρχέ τι πόλισμα ἢ πολισμάτιον, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ λοιπὴ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἐρυθραία χώρα ἤκμαζεν ἢ καὶ μόνον κατῳκεῖτο, δύναται νὰ

συναχθῇ καὶ ἀπὸ μόνης τῆς θέσεως τοῦ τόπου, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν προσεμαρτύρουν τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων οἰκήσεων, Βυζαντιακῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν πάντως χρόνων, ἃ εἶδε κατὰ τὴν παραλίαν ὁ κ. Weber. Κεῖται πλησιέστατα τῆς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ βορείας καὶ κυρίας ἐξόδου μὲν ἐκ τῆς Ἐρυθραίας εἰσόδου δὲ εἰς αὐτήν, καὶ δι' αὐτοῦ διέρχεται ἡ εὐθὺς παρὰ τὸν Ὑπόκρημνον λεγόμενον τόπον (Στράβ. 644,645) τοῦ ἰσθμοῦ καὶ παρὰ τὴν θάλασσαν μόνη καὶ πάλαι καὶ νῦν διάβασις, δι' ἧς ἀφ' ὅλης τῆς Ἐρυθραίας διέβαινον κατὰ γῆν πρὸς τὴν Κλαζομενίαν καὶ τὴν Σμυρναίαν καὶ τὴν Ἀσίαν τὴν ἐπέκεινα, καὶ τἀνάπαλιν οἱ ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων ἐρχόμενοι πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν. Κεῖται δ' ὁμοίως παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μίμαντος καὶ τῶν Ἐρυθρῶν βαθέος ἐσωτέρου κόλπου, ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῶν Ερυθρῶν καὶ τῆς δυτικῆς θαλάσσης ἐγγυτάτην ὑπέρβασιν εἰς τὴν ἀνατολικὴν θάλασσαν τὴν τοῦ μεγάλου Ἑρμείου κόλπου, καὶ εἶνε, μετὰ τοῦ ὀλίγον ἀρκτικώτερον εὐρυχώρου ὅρμου τοῦ Μπαλυκλαβᾶ, τὸ εὐθετώτατον διαπεραιώσεως σημεῖον πρὸς ἅπαντα τοῦ κόλπου τούτου τὰ παράλια, οὐ μόνον ἀπὸ τῆς πόλεως Ἐρυθρῶν ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὅλης τῆς ἄλλης Ἐρυθραίας, πλὴν τῆς πρὸς ἄρκτον προβλῆτος χερσονήσου τοῦ Μίμαντος. Ἡ πρὸς ἄρκτον αὕτη μοῖρα τῆς Ἐρυθραίας, ἐν ᾗ ᾤκει πιθανώτατα, ὡς ἄλλοτε Θεοῦ θέλοντος θὰ εἴπω, ἡ δευτέρα τῶν τριῶν φυλῶν ἢ χιλιαστύων τῶν Ἐρυθραίων, ἠδύνατο καὶ προετίμα βεβαίως νὰ κοινωνῇ πρὸς τὸν κόλπον εὐθὺς ἀπὸ τῶν λιμένων καὶ τῶν ὅρμων αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ λοιπὴ Ἐρυθραία χώρα, κατὰ τοὺς χειμερίους μάλιστα καιρούς, θὰ εἶχεν ἐνταῦθα, παρὰ τὸν Γκιοὺλ μπαχτσέν, τὸ πρὸς τὸν Ἕρμειον κόλπον ὁρμητήριον αὐτῆς, ἐγγύτατον ὂν ἁπανταχόθεν τῆς χώρας παντὸς ἄλλου τῆς ἐπὶ τῷ Ἑρμείῳ κόλπῳ παραλίου. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἀναμφιβόλως θὰ προετίμων νὰ ταξειδεύωσιν ἔσω τοῦ Ἑρμείου κόλπου μᾶλλον, ἢ νὰ παραπλέωσι τὰ φοβερὰ Καράπουρνα, διότι καὶ μᾶλλον ἡμῶν θὰ ἐταλαιπωροῦντο καὶ θὰ ἐκινδύνευον ἐν τοῖς μικροῖς αὐτῶν σκάφεσιν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμ καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ ἐξηγριωμένου Τσανταρλῆ. Γνωστὸν δὲ εἶ ὅτι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος διενοήθη διασκάψαι Μίμαντα, ὅτι δμι αὐτῷ μόνον τοῦτο οὐ προεχώρησε τὸ ἔργον (Παυσαν. Β' 5), ὅπερ θὰ ἐπεχείρει κατὰ Πλίνιον (Hist. N. V. 116) ut du

sinuus jungeret, Erythrasque cum Mimante circumfunderet. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν δύο τούτων εἰδήσεων, τῆς τοῦ Παυσανίου καὶ τῆς τοῦ Πλινίου, συνάγεται ἀναντιρρήτως, ὅτι οὐχὶ τὸν Μίμαντα ἠθέλησε νὰ διασκάψῃ ὁ βασιλεύς, ὡς ἤθελέ τις πιστεύσῃ ἐκ μόνου τοῦ Παυσανίου, διορύσσων δηλαδὴ τὸν πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως Ἐρυθρῶν στενὸν (5 χιλιομ. περίπου) ἰσθμόν, τὸν μεταξὺ τῶν κόλπων τοῦ δυτικοῦ Γκέρετζε καὶ τοῦ Μπαλυκλαβᾶ ἐν τῷ Ἑρμείῳ κόλπῳ, ἀλλ' ἤθελε νὰ διορύξῃ τὸν μεταξὺ τῶν κόλπων Γκιοὺλ μπαχτσὲ καὶ Σιγατζικίου δὶς πλατύτερον (10 περίπου χιλιομ.), πεντηκονταστάδιον ὑπὸ Στράβωνος (644) λεγόμενον ἰσθμόν. Οὕτω μόνον καὶ ὁ Μίμας καὶ ἡ πόλις αἱ Ἐρυθραὶ θ' ἀπεχωρίζοντο τῆς ἄλλης ἠπείρου. Θὰ ἐγίνετο δὲ καὶ ἡ πρὸς τὸν Ἕρμειον κόλπον διὰ θαλάσσης ἐπιμιξία, ἡ τῶν πρὸς νότον τῆς Ἐρυθραίας ἠπειρωτικῶν καὶ νησιωτικῶν παραλίων, ἀσφαλεστέρα μὲν διὰ τὴν ἀποφυγὴν ὧν εἴπομεν θαλασσίων περὶ τὴν Μέλαιναν ἄκραν κινδύνων, καὶ ταχυτέρα δὲ οὐ μόνον διότι, ὡς φρονεῖ ὁ Δρώϋζεν, θ' ἀπέφευγον οἱ ναυτιλλόμενοι τὸν μακρὸν περίπλουν τῆς ἄκρας ταύτης, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι θὰ συναπέφευγον μετὰ τῶν κινδύνων καὶ τὰς βραδύτητας, τὰς ἐκ τῶν ἀντιπνοιῶν καὶ ἀπλοιῶν τοῦ περίπλου τούτου.

Οἱ προεκτεθέντες λόγοι ἀρκοῦσι νὰ πείσωσιν, ὅτι ἐξ ἅπαντος οἱ παλαιοὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀφήσωσιν ἀκατοίκητον. ἢ ἀπόλιστον, ὡς θὰ ἔλεγον αὐτοί, τὸν περὶ Γκιοὺλ μπαχτσὲν τόπον, οὕτω κείμενον πρός τε τὰς Ἐρυθρὰς καὶ τὴν Ἐρυθραίαν, καὶ πρὸς τὰς ἔξω καὶ τὰς ἔξωθεν ἐπικοινωνίας. Καὶ διὰ μόνην τὴν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ. ἐπικίνδυνον οὖσαν πάντοτε, παρὰ τὸν Ὑπόκρημνον εἰσβολὴν πολεμίων ἔξωθεν ἐπί τε τὴν ἄλλην χώραν, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐγγυτάτω κειμένην πόλιν τὰς Ἐρυθράς, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ φρουρήσωσι δι' ὀχυρωμάτων καὶ κατοικίσεως ἀνθρώπων τὴν βραχεῖαν περὶ τὸν ἐπισφαλῆ τοῦτον τόπον χώραν, ἐξ ἅπαντος δὲ δῆμός τις αὐτῶν θὰ κατῴκει ἐνταῦθα ἔκπαλαι. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου. ἡ διάβασις τοσούτων ὁδοιπόρων ἔξω καὶ εἴσω τῆς χερσονήσου. ἀπῄτει ἐνταῦθα χῶρον διευθετημένον εἰς κατάλυσιν ἀνθρώπων καὶ ὑποζυγίων, καὶ εἰς ἀποθήκην ἢ ἀποθήκας πραγμάτων, διὰ θαλάσσης τε καὶ κατὰ γῆν διακομιζομένων, ἐν τόπῳ τινὶ καὶ ὕδατος εὐμοιροῦντι καὶ τροφίμων προχείρων ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης. Ἑπομένως καὶ πανδοχείων τινῶν ἦτο

ἀνάγκη αὐτόθι καὶ βαλανείων ἀκόμη πιθανῶς, μάλιστα κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους, τοὺς Ρωμαϊκοὺς ἰδίως, ὁπότε, ὡς θὰ εἴπω ἄλλοτε, δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ δημόσιον Ῥωμαϊκὸν ταχυδρομεῖον διήρχετο διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπ' Ἀσίας εἰς Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν, καὶ τἀνάπαλιν. Τοιαῦται ταχυδρομικαὶ ὑπηρεσίαι, διήκουσαι μακρότατα εἰς τὰς μεσογείους χώρας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης, ὑπῆρχον καὶ τακτικώτατα ἐλειτούργουν ἐπ' αἰῶνας, καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντιακοὺς ἀκόμη χρόνους, περὶ οὗ ὁμοίως ἴσως δυνηθῶ νὰ εἴπω τι ἄλλοτε.

Λοιπὸν καὶ διὰ τοὺς λόγους ἀκόμη τούτους, ὁ συνοικισμός, ἀναμφισβητήτως ὑπάρχων ἐνταῦθα κατὰ τοὺς πρώτους Βυζαντιακοὺς χρόνους, ἄχρι τέλους τῆς Ζ' τοὐλάχιστον ἑκατονταετηρίδος, δύναται ν' ἀναχθῇ μετὰ πιθανότητος καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους ἔτι χρόνους, ὡς εἶπον, εἰς τοὺς Ῥωμαϊκούς, τοὺς Μακεδονικοὺς καὶ τοὺς ἀρχαιοτέρους Ἑλληνικούς. Ἐὰν ἐβοήθουν ἡμῖν σαφέστεραι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἰδήσεις ἢ ἐπιγραφῶν μαρτυρίαι ἢ ἀποχρῶσαί πως ἐπὶ χώρας ἔρευναι, (δυστυχῶς τὸν Γκιοὺλ μπαχτσὲν οὐδὲ μακρόθεν εἶδον ἐγώ ποτε) ἴσως θὰ ἠδυνάμεθα καὶ νὰ τοποθετήσωμεν ἐνταῦθα, παρὰ τὸν ἐπίκαιρον μυχὸν τοῦ ἀξιολόγου τούτου κόλπου καὶ παρὰ τὸν ἰσθμόν, μίαν τινὰ τῶν πολιχνῶν, ὧν παρεδόθησαν ἡμῖν τὰ ὀνόματα, ὑπὸ συγγραφέων καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, ὡς ἀνηκουσῶν τῇ Ἐρυθραίᾳ ἢ τῇ μεθορίᾳ ταύτης πρὸς τὴν Κλαζομενίαν, ἥτις κατὰ Στράβωνα κατεῖχε τὴν βόρειον παραλίαν τοῦ ἰσθμοῦ καὶ τὸν Ὑπόκρημνον ἐπὶ τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου. Τούτου τοῦ συγγραφέως τὸ περισωθὲν κείμενον ἔχει πάντως ἀνακρίβειαν περί τινα Ἐρυθραϊκά, ἐὰν δὲν εἶνε αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἁμάρτημα, ἢ ἄγνοια, ἐρανιζομένου, ὡς καὶ περὶ ἄλλων τοιούτων ἐλάττονος λόγου ἀξίων χωρογραφικων πραγμάτων, ἐκ πηγῶν διαφόρων, μεταδιδουσῶν ἴσως περιστάσεις διαφόρων χρόνων. Ἀλλ' ἡ περὶ τούτων ζήτησις θά με απῆγε νῦν πολὺ ἀκόμη μακρότερον ἢ ὅσον ἀπάγω αὐτὸς ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ προκειμένου συχνότατα. Διὸ ἐπανερχόμενος λέγω πάλιν, ὅτι περὶ τὸν Γκιοὺλ μπαχτσὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν ἓν τῶν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς μνημονευομένων Ἐρυθραϊκῶν ἢ παραμεθορίων πολισμάτων, ὅσων ἡ θέσις δὲν εἶνε ἀναμφισβήτητος ἐκ τῶν πηγῶν ἢ ἀπ' ἐρευνῶν νεωτέρων, οἷον τὴν Πολίχναν, τὴν Βούθειαν,

τὸν Ἐλαιοῦντα, τὴν Κορύνην. Τούτων αἱ μὲν τρεῖς πρῶται συμμνημονεύονται τοῖς Ἐρυθραίοις καὶ μετ' ἄλλων, δυτικῶς κειμένων, ἐν τοῖς φορολογικοῖς πίναξι τῶν Ἑλληνοταμιῶν ὡς συντελεῖς ἢ ἄποικοι τῶν Ἐρυθραίων, ἡ δὲ Κορύνη ἀναφέρεται ὑπὸ Πομπωνίου Μέλα, μνημονεύεται καὶ ἀκρωτήριον ἀπ' αὐτῆς ὀνομαζόμενον ὑπὸ Πλινίου, τὸ Κορυναῖον. Καὶ ταύτης μὲν τῆς Κορύνης ἡ θέσις ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ μετ' ἀκριβείας, ἂν ἦτο πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμάς, ὅπερ ἴσως μᾶλλον πιθανόν. Αἱ δὲ τρεῖς πρότεραι βεβαίως ἔκειντο πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς χερσονήσου παράλιον, ἀπὸ τοῦ εἴσπλου τοῦ Ἑρμείου κόλπου ἄχρι τῆς Κλαζομενίας. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τεσσάρων οὐδὲν ἔχομεν σαφὲς ἄχρι σήμερον γνώρισμα τοποθετήσεως. Δύναται μέν τις νά εὕρῃ τόπους φύσει εὐθέτους καὶ χώρας καὶ ὅρμους, ἀναλόγους πρὸς τὴν παραδεδομένην σπουδαιότητα καὶ τὰς ἄλλας περιστάσεις ἑκάστου τῶν πολισμάτων τούτων, καὶ κειμένους κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν παραλίαν. Δύναται δὲ καὶ ἄλλως συνδυάζων ἔνια νὰ εἰκάσῃ ἄλλα, φέρ' εἰπεῖν καὶ αὐτὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ Ὑπόκρημνον νὰ παρεκτείνῃ μέχρι τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσέ, καὶ εἰς τὴν ἐνταῦθά ποτε κατοικίαν ν' ἀπονείμῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου. Ἀλλ' οὐδεμίαν ἀκρίβειαν ἢ εὔλογον πίστιν δύνανται νὰ ἔχωσι τοιαῦται εἰκασίαι. Ἐγώ, ἂν προέκειτο νὰ ὁρίσωμεν διαλαγχάνοντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰς θέσεις, θὰ ἔθετον ἐνταῦθα τὴν Βούθειαν, φερομένην καὶ Βουθίαν, ἧς οἱ κάτοικοι Βουθιῆς (=εῖς) ἐν τοῖς φορολογικοῖς πίναξι τῶν Ἑλληνοταμιῶν, τοῖς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀνευρεθεῖσιν.—Ἄλλα ὀνόματα Ἐρυθραϊκῶν τόπων πλεῖστα φερόμενα καὶ παρὰ συγγραφεῦσι καὶ ἄλλοθι, καὶ δὴ καὶ εἰς κατάλογον ἐκμισθώσεως ναῶν, νεωστὶ ἐπὶ λίθου εὑρεθέντα, οὐδαμῶς ἀναφέρω ἐνταῦθα, διότι οὐδεμίαν ἔχω ἔνδειξιν, ὅτι ἕν τούτων πιθανὸν εἶνε νὰ προσαρμόττεται τῷ τόπῳ τοῦ Γκιοὺλ μπαχτσέ.

Δυστυχῶς πρὸς τοιαύτας ἐξακριβώσεις στερούμεθα παντελῶς ἐνταῦθα, δηλαδὴ ἐν Ἐρυθραίᾳ, ὡς καὶ πλεισταχοῦ τῆς περαιτέρω Ἀσίας, αὐτοφυοῦς μέν τινος ἐπὶ τόπου ἀλλ' ἄλλως ἀσφαλεστάτου ὄντος ἡμῖν βοηθήματος ἐν πλείσταις ἄλλαις ἑλληνικαῖς ποτε χώραις, δηλαδὴ τοῦ ἐκ περισωθέντων ἀπ' ἀρχαιοτέρων χρόνων ὀνομάτων τόπων ἢ λειψάνων τούτων καὶ συντριμμάτων. Ἐκ τῆς Ἐρυθραίας ἐφυγαδεύθησαν πρὸ πέντε καὶ πλέον αἰώνων ἅπαντα τἀρχαῖα καὶ

τὰ μεσαιωνικὰ ὀνόματα, ἐλαχίστων μόνον παραλίων περισωθέντων μέχρι τινὸς ἢ μέχρι τοῦδε, καὶ τούτων δ' ὄχι παρὰ τοῖς ἐνοίκοις, ὧν ἡ ἔξωθεν ὑστέρα ἐποίκησις καὶ ἀπὸ τούτου βεβαιοῦται ἀκόμη ὅτι οὐδεμίαν διέσωσαν τῶν προτέρων ἐπωνυμιῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἀντικούντων νησιωτῶν ἢ τῶν παραπλεόντων γειτόνων ὁμογλώσσων ναυτικῶν. Πρῶτον καὶ μόνον ἄχρι σήμερον οὕτω περισωθὲν εὐδιάγνωστον σύντριμμα εἶνε τὸ σεβαστὸν καὶ μέγα ὄνομα τῆς ποτὲ δεσποίνης τῆς χερσονήσου πόλεως Ἐρυθρῶν, τὸ Λυθρί, ὅπερ ὡς μέγα σῆμα δικαίας ἀθανασίας οὐδέποτε ἀπέλιπε τὰ ἐρείπιά της, ὅσον καὶ ἂν συνεχώθησαν ταῦτα καὶ ἠρημώθησαν ὑπὸ μακροχρονίου κακῆς τύχης, ἀλλὰ παρακατεθὲν ἐν τῇ πιστῇ μνήμῃ καὶ τῷ λόγῳ τῶν συγγενῶν γειτόνων, ἀπεδόθη καὶ πάλιν εὐλαβῶς εἰς χρῆσιν καὶ τιμὴν τοῖς μετὰ χρόνον ἐποικήσασιν ὁμοφύλοις καὶ ὁμογλώσσοις ἐπιγόνοις. Ἄλλο παλαιόν, περισωθὲν μόνον ἐν βιβλίῳ ξένου περιοδευτοῦ παράλιον ὄνομα εἶνε τὸ τοῦ Ἐγρὶ λιμανίου, τοῦ ὑπὸ τῷ Μίμαντι ἀπέναντι τῶν Οἰνουσῶν, ὅπερ ἐλέγετο κατὰ φύσιν, ὡς καὶ μυρίοι ἄλλοι ὅμοιοι λιμένες, Πάνορμος. Περιεσώθη μέχρι πρὸ τριῶν περίπου αἰώνων εἰς τὰ στόματα ξένων καὶ ἡμετέρων θαλασσινῶν καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ βαθυτάτου μέσου αἰῶνος, ἢ καὶ ἀπὸ προτοῦ ἐπικρατήσαν ὄνομα τῆς νῦν ἄκρας Καρὰ μπουρούν, ἤτοι τῆς ὅλης πρὸς Βορρᾶν προβαλλούσης ἀκτῆς τοῦ Μίμαντος. Ἡ περιώνυμος αὕτη ἄκρα ἐλέγετο Στηλάριον ἢ Στηλάρι, ἀπὸ στήλης βεβαίως ἐκεῖ ἐπίτηδες σταθείσης, ἐκ προνοίας πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων, ὅπερ ἐγένετο καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα δι' ὅμοιον λόγον αἱ ἄκραι μετέλαβον τὰ ὀνόματα Στηλάριον ἢ Κεύνιον, ἤ τι τοιοῦτον. Καὶ ὁ σημερινὸς Κόρακας κατὰ τὸ νοτιώτατον τῆς χερσονήσου διέσωσε τὸν ἀρχαῖον Κώρυκον, μετημφιεσμένον κατὰ φυσικὴν παρετυμολογίαν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἔξω γειτόνων ἢ τῶν ναυτιλλομένων ὁμοφύλων. Καὶ τὰ ἐνταῦθα δυτικώτερον νησία, αἱ Διαβαταὶ λεγόμεναι, τὸ μεσαιωνικὸν ἢ καὶ ἀρχαιότερον ὄνομά των τοῦτο, οὗ ὅμοια καὶ ἀνάλογα δι' ὁμοιότητα φύσεως ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ, διέσωσαν ἔξω τῆς χώρας πιθανώτατα, διότι ἀπίθανον εἶνε διὰ πολλοὺς λόγους νὰ ἔλαβον αὐτὸ ὑπὸ τῶν πρώτων, κατὰ τοὺς πρὸς ἡμᾶς ὑστάτους αἰῶνας, ἐποικησάντων περὶ Τσεσμὲν καὶ Ἀλάτσατα Ἑλλήνων γεωπόνων παροίκων ἀνθρώπων.

Καὶ τῶν Ἀλατσάτων δὲ αὐτῶν ἡ ὀνομασία, δυναμένη ν' ἀναβῇ αἰῶνάς τινας ἀνωτέρω τῶν ἡμετέρων χρόνων, ἄδηλον εἶνε ἂν ἀνήκῃ τοῖς τότε ἐποικήσασι προγόνοις τῶν νῦν οἰκητόρων ἢ τοῖς προτέροις ἔξωθεν συχνασταῖς τοῦ κόλπου τῆς Ἀγρελιᾶς. Τὸ ὄνομα προσηγορικὸν ὂν πληθυντικὸν ἐξ ἑνικοῦ τὸ ἀλάτσι (=ἁλάτι, ἅλας) κατὰ τὸ κριάτσι (κρεάτι) καὶ αἱμάτσι (αἱμάτι) καὶ ἄλλα σχηματίζοντα ἐνιαχοῦ καὶ πληθυντικὸν εἰς ατα, οἷον κριάτσατα καὶ αἱμάτσατα, ἐδήλου ποτὲ ἁλυκήν, ἢ ἁλατότοπον, ἢ γῆν ἔκ τινος λόγου φυσικοῦ ἁλατιζομένην, ἢ καὶ ἄλλο τι πρᾶγμα παρεμφερὲς πρὸς ἅλατα. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπονομάζονται καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς πλεῖστοι τόποι, ἐπωνομάσθησαν δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἐρυθραίαν ἢ περὶ αὐτήν τινες, οἷον Ἄσπρα χώματα, Τσηκούρια, Πλακιὰ (τά, νησίον πρὸ τῶν Ἐρυθρῶν), Πλάκες, ἐπὶ τῆς Δρυμούσης νήσου τῶν Βουρλῶν. Τὸ ἐνταῦθα παρὰ τὰς Κλαζομενὰς νησύδριον ὁ Ἀλατᾶς, ἢ τοῦ Ἀλατᾶ, ἔχει ὅμοιον μὲν λόγον γενέσεως ἄλλον σχηματισμοῦ, περὶ ὧν θὰ ἐμακρολόγουν ἄγαν ἂν ἐπελαμβανόμην καὶ τούτων σήμερον. Ἐπιλέγω μόνον περὶ Ἀλατσάτων, ὅτι ἂν ἡ γνώμη μου αὕτη περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἀληθεύῃ, ὁ σχηματισμὸς τῆς λέξεως δὲν εἶνε ἀλλότριος τῆς διαλέκτου τῶν συγχρόνων Ἐρυθραίων, ἢ μᾶλλον Κρηναίων, εἰς ὧν τὴν διαλεκτικὴν ὁμάδα ὑπάγονται καὶ οἱ Ἀλατσατιανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἄχρι Λυθριοῦ κάτοικοι τῆς Ἐρυθραίας, τῶν Μελιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων διαφερόντων. Πιθανὸν λοιπὸν εἶνε νὰ ἐτέθη τὸ ὄνομα κατ' ἀρχὰς διὰ λόγον εἰκόται εἴς τι σημεῖον τῆς ἀοικήτου ποτὲ γῆς ἢ παραλίας ὑπὸ τῶν πρώτων ἐποίκων γειτόνων τῆς περιοχῆς, νὰ ἐπεξετάθη δ' ὕστερον ἢ καὶ νὰ μετετοπίσθη μέχρι τοῦ τόπου, ἔνθα ἔπειτα συνῳκίσθη κατὰ μικρὸν πρῶτον μὲν κατοικία ἢ συνοικία, εἶτα δὲ χωρίον, νῦν δὲ πόλις ὅλη, τὰ Ἀλάτσατα. Εἰς ὁμοίους λόγους ἀνάγουσι τὸ ἑαυτῶν ὄνομα πλεῖσται καὶ σπουδαιόταται πόλεις, καὶ αὐταὶ αὗται ἀκόμη αἱ Ἐρυθραὶ ἢ Ἐρύθραι.

Λέγω ἀνωτέρω γνώμην ἐμὴν τὴν τοιαύτην ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Ἀλατσάτων, διότι πρὸ ἐτῶν περὶ τὰ εἴκοσι πέντε εἶπον αὐτὴν ἐν Ἀθήναις πρὸς Ἀλατσατιανούς, λέγοντάς μοι ἄλλας ἀτόπους τοῦ ὀνόματος ἀρχάς, ταύτην δὲ οὐδαμῶς Νῦν δὲ βλέπων αὐτὴν ἐπικρατήσασαν, διατηρῶ αὐτὴν ἀκόμη μέχρις εὑρέσεως ἀληθεστέρας. Διότι

πιθανωτάτη μὲν εἶνε αὕτη καὶ μόνη φαινομένη μοι ἀληθής. Ἀλλὰ τίς δύναται καὶ νὰ βεβαιώσῃ ἀπολύτως ὅτι δὲν εἶνε ἄλλη τις ἡ πραγματικὴ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἢ ἄλλης γλώσσης; Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὄχι ὀλιγώτερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, αἱ ξέναι λέξεις ὑφίστανται τοιαύτας φθογγικὰς μεταβολὰς καὶ πρὸς τὴν κλίσιν ἀφομοιώσεις, ὥστε νὰ παρέχωσι φυσικωτάτας εἰς παρετυμολογίαν εὐκολίας. Παραδείγματα νὰ φέρω φαινομένου πασιγνώστου εἶνε περιττὸν ἐκ τοῦ ἄλλου τῆς γλώσσης λεξικοῦ, ἐκ δὲ τῶν τοπωνυμιῶν πλείστων ὑπαρχόντων προχείρων καὶ ἐγγύθεν καὶ μακρόθεν, ἀρκοῦμαι νῦν εἰς δύο μόνον ἐπιχώρια τά: Τραγονέρα καὶ Καράντας, τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα ὂν δύο ἀκρωτηρίων τῆς Ἐρυθραίας, τοῦ Κωρύκου πρὸς νότον, καὶ τοῦ κλείοντος βορειοδυτικῶς τὸν πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως Ἐρυθρῶν κολπίσκον τοῦ Γκέρετζε, τὸ δὲ δεύτερον ὄνομα τοῦ ὑψηλοτέρου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τσεσμὲ βουνοῦ, τοῦ Μαυροβουνιοῦ ὀρθότερον λεγομένου. Τὸ Τραγονέρα εἶνε παρετυμολογία τοῦ Δρακονέρα, ὅπερ πολλὰ τῶν ἡμετέρων ἀκρωτηρίων φέρουσιν, ἀπὸ φραγκικῆς κατὰ τὸ φαινόμενον λέξεως, ὡς δ' ἐγὼ φρονῶ καὶ θὰ εἴπω ἄλλοτε ἀπὸ Βυζαντιακῆς ἡμετέρας. παρετυμολογήθη δὲ πρὸς τὸν τράγον καὶ τὸ νερόν. Τὸ δὲ Καράντας εἶνε τὸ τουρκικὸν Καρὰ ντάγ, ἤτοι Μαῦρον βουνὸν ἢ Μαυροβοῦνι, ὅπερ παρασχηματισθὲν παρετυμολογήθη, πρὸς τὸν νταῆν, τὸν παλληκαρᾶν, ἐπιτεταμένον καὶ διὰ τοῦ Καρα. Τίς οἶδεν, ὅπερ εἶν' ἐπαναλαμβάνω ἀπίθανον, ἂν καὶ εἰς τὸ Ἀλάτσατα λανθάνῃ τι παραπλήσιον ξένον παρεσχηματισμένον καὶ παρητυμολογημένον, φέρ' εἰπεῖν καὶ δὴ τοῦτο τὸ τουρκικὸν ντάγ, βουνόν, μετὰ τοῦ προσδιορισμοῦ ἀλατζὰ ἢ ἄλλου ὁμοφώνου ἢ σχεδὸν ὁμοφώνου, ὃ κατὰ τὴν ἐξασθενωτικὴν προφορὰν τῶν ἐπιχωρίων γινόμενον Ἀλάτσαταϊ, κατήντησε κατὰ ἕνα ἢ πλείονας τῶν μυρίων δυνατῶν τρόπων εἰς τὸ Ἀλάτσατα; Τὸ Ἀλατζὰ-ντὰγ θὰ ἐσήμαινε ποικίλον βουνόν, Ποικίλον δὲ ὄρος ὠνομάζετο καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, δι' οὗ ἡ διάβασις πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα, καὶ Ποικιλασσὸς τόπος καὶ πόλις ἐν Κρήνῃ. Τὸ δὲ Ἀλατζὰ ντάγ, τὸ ὑποτιθέμενον ἐννοεῖται πάντοτε, θὰ ἐπωνομάσθη διὰ τὸ μὴ ὁμόχρουν αὐτοῦ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ πρὸς δυσμὰς Καρὰ ντάγ.—Ἀλλὰ περὶ τούτου ἐπολυπραγμόνησα πολὺ χάριν σου, ἐπανέρχομαι δὲ πλέον εἰς τὸ κυρίως προκείμενον,

ἀφοῦ, παραλείπων ἄλλα τινὰ σχετικὰ πρὸς τὸ νῦν προκείμενον παρέμβλητον θέμα, εἴπω σοι ὅτι ἐν τοῖς ἀπὸ βάθους τοῦ μέσου αἰῶνος περισωθεῖσι κατὰ τὴν Ἐρυθραίαν ὀνόμασιν ἔτασσον καὶ τὸ μικρὸν χωρίον Πυργί, τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀλατσάτων ἑλληνώνυμον μὲν ὂν ἐν τουρκικοῖς δὲ συνοικισμοῖς ἀπ' αἰώνων κείμενον, καὶ ἄλλην σημασίαν εἰς αὐτὸ ἀπέδιδον μέχρι πρὸ μικροῦ, ὅτ' ἐπισκεφθεὶς αὐτὸς τὸν τόπον ἐδίδαξα ἐμαυτὸν ἀκριβέστερον.

Ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν τοπικῶν ὀνομάτων εἶνε βαρυτάτη καὶ δυσεπανόρθωτος ἱστορικὴ ζημία εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας, ὄχι μόνον ἐὰν ταῦτα ἦσαν ἑλληνικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἂν ἦσαν καὶ ἀπ' ἄλλης γλώσσης καὶ ἀπ' ἄλλου ἑπομένως ἔθνους Τὰ ὀνόματα τῶν τόπων εἶνε διὰ τὴν ἱστορίαν πολλάκις ὅ,τι ὁ σκελετὸς καὶ τὰ λοιπὰ λείψανα ἐκλιπόντος ζωικοῦ ὀργανώματος, ὅ,τι τἀποτυπώματα τῶν ἰχνῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων εἰς τὴν ἀπολελιθωμένην ὕλης γεολογικῆς περιόδου ἐκλελοιπυίας. Ὡς ταῦτα οὕτω καὶ ἐκεῖνα, λειπόντων ἄλλων δειγμάτων καὶ μαρτυρίων. διδάσκουσιν ἡμᾶς πολλὰ καὶ ἀποχρῶντα περὶ τῶν ὑπαρξάντων ποτὲ πρὸ ἡμῶν ἐμψύχων, καὶ περὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν, καὶ ἂν δ' ὑπάρχωσιν ἄλλοθεν ἀσφαλῆ περὶ τούτων διδάγματα, πάλιν καθιστῶσι μᾶλλον πεφωτισμένην τὴν περὶ τούτων γνῶσιν ἡμων,. καὶ χειραγωγοῦσιν εἰς πρακτικώτερα καὶ περὶ τοῦ παρόντος πορίσματα. Περιττὸν νὰ λέγω πρὸς σέ, καὶ γνωρίζουσαν καὶ ὀξέως ἐκ τῶν ὀλίγων ὑπονοοῦσαν πλείονα, ὅτι ἀπὸ τῶν τοπωνυμιῶν τῶν ἡμετέρων χωρων, ἁπασῶν μὲν ἐν γένει, μάλιστα δὲ τῶν ἀμυδροτέραν τὴν ἱστορίαν ἐχουσῶν ἀπὸ τοῦ συνήθους φωτὸς τῆς ἐγγράφου παραδόσεως, δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν ἄφθονον καὶ σπουδαιότατον φωτισμὸν καὶ διδασκαλίαν, οὐ μόνον περὶ τοπογραφικῶν πραγμάτων, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπειροτέρων καὶ τῶν ἀμαθεστέρων νομίζεται, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν παντοίων ἱστορικῶν περιπετειῶν τοῦ λαοῦ τοῦ ἐνοικήσαντος, ἢ καὶ τῶν λαῶν, ἐὰν πλείονες τοῦ ἑνὸς διεδέχθησαν ἀλλήλους ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Δὲν ἀγνοεῖς πόσον διδασκόμεθα ἐκ τῶν ἐπὶ γῆς καὶ τῶν ὑπὸ γῆς εὑρισκομένων διαφόρων ἐνύλων δειγμάτων τέχνης καὶ μαρτυρίων οἵας δήποτε ἄλλης χειρουργίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῶς ἀπὸ τούτων θαυμασίως πολλάκις ἀναπαριστῶμεν καὶ ἀναζωογονοῦμεν βίους ὅλους λαῶν ἐκλελοιπότων, οἷον

πιθανωτάτη μὲν εἶνε αὕτη καὶ μόνη φαινομένη μοι ἀληθής. Ἀλλὰ τίς δύναται καὶ νὰ βεβαιώσῃ ἀπολύτως ὅτι δὲν εἶνε ἄλλη τις ἡ πραγματικὴ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἢ ἄλλης γλώσσης; Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὄχι ὀλιγώτερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, αἱ ξέναι λέξεις ὑφίστανται τοιαύτας φθογγικὰς μεταβολὰς καὶ πρὸς τὴν κλίσιν ἀφομοιώσεις, ὥστε νὰ παρέχωσι φυσικωτάτας εἰς παρετυμολογίαν εὐκολίας. Παραδείγματα νὰ φέρω φαινομένου πασιγνώστου εἶνε περιττὸν ἐκ τοῦ ἄλλου τῆς γλώσσης λεξικοῦ, ἐκ δὲ τῶν τοπωνυμιῶν πλείστων ὑπαρχόντων προχείρων καὶ ἐγγύθεν καὶ μακρόθεν, ἀρκοῦμαι νῦν εἰς δύο μόνον ἐπιχώρια τά: Τραγονέρα καὶ Καράντας, τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα ὂν δύο ἀκρωτηρίων τῆς Ἐρυθραίας, τοῦ Κωρύκου πρὸς νότον, καὶ τοῦ κλείοντος βορειοδυτικῶς τὸν πρὸς ἄρκτον τῆς πόλεως Ἐρυθρῶν κολπίσκον τοῦ Γκέρετζε, τὸ δὲ δεύτερον ὄνομα τοῦ ὑψηλοτέρου πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τσεσμὲ βουνοῦ, τοῦ Μαυροβουνιοῦ ὀρθότερον λεγομένου. Τὸ Τραγονέρα εἶνε παρετυμολογία τοῦ Δρακονέρα, ὅπερ πολλὰ τῶν ἡμετέρων ἀκρωτηρίων φέρουσιν, ἀπὸ φραγκικῆς κατὰ τὸ φαινόμενον λέξεως, ὡς δ' ἐγὼ φρονῶ καὶ θὰ εἴπω ἄλλοτε ἀπὸ Βυζαντιακῆς ἡμετέρας, παρετυμολογήθη δὲ πρὸς τὸν τράγον καὶ τὸ νερόν. Τὸ δὲ Καράντας εἶνε τὸ τουρκικὸν Καρὰ ντάγ, ἤτοι Μαῦρον βουνὸν ἢ Μαυροβοῦνι, ὅπερ παρασχηματισθὲν παρετυμολογήθη, πρὸς τὸν νταῆν, τὸν παλληκαρᾶν, ἐπιτεταμένον καὶ διὰ τοῦ Καρα. Τίς οἶδεν, ὅπερ εἶν' ἐπαναλαμβάνω ἀπίθανον, ἂν καὶ εἰς τὸ Ἀλάτσατα λανθάνῃ τι παραπλήσιον ξένον παρεσχηματισμένον καὶ παρητυμολογημένον, φέρ' εἰπεῖν καὶ δὴ τοῦτο τὸ τουρκικὸν ντάγ, βουνόν, μετὰ τοῦ προσδιορισμοῦ ἀλατζὰ ἢ ἄλλου ὁμοφώνου ἢ σχεδὸν ὁμοφώνου, ὃ κατὰ τὴν ἐξασθενωτικὴν προφορὰν τῶν ἐπιχωρίων γινόμενον Ἀλάτσαταϊ, κατήντησε κατὰ ἕνα ἢ πλείονας τῶν μυρίων δυνατῶν τρόπων εἰς τὸ Ἀλάτσατα; Τὸ Ἀλατζὰ-ντὰγ θὰ ἐσήμαινε ποικίλον βουνόν, Ποικίλον δὲ ὄρος ὠνομάζετο καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, δι' οὗ ἡ διάβασις πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα, καὶ Ποικιλασσὸς τόπος καὶ πόλις ἐν Κρήνῃ. Τὸ δὲ Ἀλατζὰ ντάγ, τὸ ὑποτιθέμενον ἐννοεῖται πάντοτε, θὰ ἐπωνομάσθη διὰ τὸ μὴ ὁμόχρουν αὐτοῦ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ πρὸς δυσμὰς Καρὰ ντάγ.—Ἀλλὰ περὶ τούτου ἐπολυπραγμόνησα πολὺ χάριν σου, ἐπανέρχομαι δὲ πλέον εἰς τὸ κυρίως προκείμενον,

ἀφοῦ, παραλείπων ἄλλα τινὰ σχετικὰ πρὸς τὸ νῦν προκείμενον παρέμβλητον θέμα, εἴπω σοι ὅτι ἐν τοῖς ἀπὸ βάθους τοῦ μέσου αἰῶνος περισωθεῖσι κατὰ τὴν Ἐρυθραίαν ὀνόμασιν ἔτασσον καὶ τὸ μικρὸν χωρίον Πυργί, τὸ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀλατσάτων ἑλληνώνυμον μὲν ὂν ἐν τουρκικοῖς δὲ συνοικισμοῖς ἀπ' αἰώνων κείμενον, καὶ ἄλλην σημασίαν εἰς αὐτὸ ἀπέδιδον μέχρι πρὸ μικροῦ, ὅτ' ἐπισκεφθεὶς αὐτὸς τὸν τόπον ἐδίδαξα ἐμαυτὸν ἀκριβέστερον.

Ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν τοπικῶν ὀνομάτων εἶνε βαρυτάτη καὶ δυσεπανόρθωτος ἱστορικὴ ζημία εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας, ὄχι μόνον ἐὰν ταῦτα ἦσαν ἑλληνικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἂν ἦσαν καὶ ἀπ' ἄλλης γλώσσης καὶ ἀπ' ἄλλου ἐπομένως ἔθνους. Τὰ ὀνόματα τῶν τόπων εἶνε διὰ τὴν ἱστορίαν πολλάκις ὅ,τι ὁ σκελετὸς καὶ τὰ λοιπὰ λείψανα ἐκλιπόντος ζωικοῦ ὀργανώματος, ὅ,τι τἀποτυπώματα τῶν ἰχνῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων εἰς τὴν ἀπολελιθωμένην ὕλης γεολογικῆς περιόδου ἐκλελοιπυίας. Ὡς ταῦτα οὕτω καὶ ἐκεῖνα, λειπόντων ἄλλων δειγμάτων καὶ μαρτυρίων, διδάσκουσιν ἡμᾶς πολλὰ καὶ ἀποχρῶντα περὶ τῶν ὑπαρξάντων ποτὲ πρὸ ἡμῶν ἐμψύχων, καὶ περὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν, καὶ ἂν δ' ὑπάρχωσιν ἄλλοθεν ἀσφαλῆ περὶ τούτων διδάγματα, πάλιν καθιστῶσι μᾶλλον πεφωτισμένην τὴν περὶ τούτων γνῶσιν ἡμων,. καὶ χειραγωγοῦσιν εἰς πρακτικώτερα καὶ περὶ τοῦ παρόντος πορίσματα. Περιττὸν νὰ λέγω πρὸς σέ, καὶ γνωρίζουσαν καὶ ὀξέως ἐκ τῶν ὀλίγων ὑπονοοῦσαν πλείονα, ὅτι ἀπὸ τῶν τοπωνυμιῶν τῶν ἡμετέρων χωρων, ἁπασῶν μὲν ἐν γένει, μάλιστα δὲ τῶν ἀμυδροτέραν τὴν ἱστορίαν ἐχουσῶν ἀπὸ τοῦ συνήθους φωτὸς τῆς ἐγγράφου παραδόσεως, δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν ἄφθονον καὶ σπουδαιότατον φωτισμὸν καὶ διδασκαλίαν, οὐ μόνον περὶ τοπογραφικῶν πραγμάτων, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπειροτέρων καὶ τῶν ἀμαθεστέρων νομίζεται, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν παντοίων ἱστορικῶν περιπετειῶν τοῦ λαοῦ τοῦ ἐνοικήσαντος, ἢ καὶ τῶν λαῶν, ἐὰν πλείονες τοῦ ἑνὸς διεδέχθησαν ἀλλήλους ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας. Δὲν ἀγνοεῖς πόσον διδασκόμεθα ἐκ τῶν ἐπὶ γῆς καὶ τῶν ὑπὸ γῆς εὑρισκομένων διαφόρων ἐνύλων δειγμάτων τέχνης καὶ μαρτυρίων οἵας δήποτε ἄλλης χειρουργίας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῶς ἀπὸ τούτων θαυμασίως πολλάκις ἀναπαριστῶμεν καὶ ἀναζωογονοῦμεν βίους ὅλους λαῶν ἐκλελοιπότων, οἷον

τοῦ Μυκηναίου συλλήβδην λεγομένου καὶ τοῦ Προμυκηναίου, τοῦ Τρωϊκοῦ, τοῦ Κρητικοῦ, τῶν Φοινίκων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν ὑπερβορείων καὶ ἄλλων, καὶ ὅτι συχνότατα μανθάνομεν σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀγνώστους τέως καὶ ἀπιστεύτους. Ἄλλο τόσον κατ' ἀναλογίαν δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν καὶ διδασκόμεθα ἐκ τῶν τοπωνυμιῶν παντὸς χρόνου, μάλιστα δὲ τῶν συγχρόνων, ἤτοι τῶν νῦν σῳζομένων, ὅσαι περισῴζουσιν ἠλλοιωμένα ἢ ἀναλλοίωτα τὰ ἱστορικὰ ἴχνη αἰώνων καὶ χιλιετηρίδων, καθ' ὃν τρόπον χώρα ἱστορική, ἀλώβητον σχετικῶς ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου διατηρήσασα τὴν ἐπιφάνειάν της, διαφυλάττει ἀκέραια ἢ μετρίως βεβλαμμένα καὶ τὰ μόνιμα ἔργα καὶ μνημεῖα τῶν διελθουσῶν ἐπ' αὐτῆς γενεῶν. Μία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν διαφυλάξεων ἢ παρακαταθηκῶν διαφορά, μία μὲν μεγίστη δὲ καὶ κεφαλαιώδης. Τὰ μὲν ἐξ ὕλης ἀνοργάνου καὶ ἀφλέκτου ἔργα καὶ μνημεῖα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς οὐδεμί' ἀνατροπή, οὐδεμία σύγχωσις καὶ οὐδεὶς ὄλεθρος δύναται ν' ἀφανίσῃ παντελῶς, ἀείποτε δὲ ἡ μήτηρ γῆ ἐμφανίζει λείψανα ἢ μέλη αὐτῶν ἢ μέρη, ἄλλα μὲν προφανῆ καὶ αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἄλλα δέ, ἀφανῆ ὄντα ἐν τοῖς κόλποις της, ἀνασκαπτομένη καί ποτε ὑπὸ φυσικοῦ αἰτίου ἀνατρεπομένη. Ἀλλὰ τὰ ἔμψυχα μνημεῖα τῶν τοπωνυμιῶν μετ' ἀειζώου δημιουργοῦ αὐτῶν λαοῦ, οἷον ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ῥίζης, τῆς κοινῆς πατρίδος, μεταστοιχειοῦνται μὲν μετὰ τοῦ συντρόφου καὶ συνοίκου τούτου λαοῦ κατὰ τὴν διαδοχὴν τῶν καιρῶν, ἀλλὰ συμπαραμένουσι μετ' αὐτοῦ τὸν ἀεὶ χρόνον, οὕτως εἰπεῖν. Δυστυχῶς ὅμως καὶ συναφανίζονται ἀθρόα καὶ διὰ μιᾶς ἐκλείποντος τοῦ λαοῦ ὅλου τὴν χώραν, ὡς ἀποσβεννύονται διὰ μιᾶς αἱ ἑστίαι ἅπασαι πόλεως ἐρημουμένης. Πιστότερον τούτου θὰ ἦτο ἂν ἔλεγον, ὅτι τὰ μὲν ἄνυλα μνημεῖα ὑφ' οἵας δήποτ' ἐρημώσεως ἢ ἀνατροπῆς ἢ ἐμπρησμοῦ ἀδύνατον ν' ἀφανισθῶσιν ἄρδην καὶ ὅλα καὶ διὰ παντός, αἱ δὲ τοπωνυμίαι ἀφανίζονται διὰ μιᾶς καὶ διὰ παντός, ὡς τὰ ἐπίγεια πάντα γῆς καταποντουμένης εἰς τὴν ἄβυσσον, ἢ καὶ ὡς δένδρα δάσους εἰς μεμονωμένην λεπτόγειον κλιτὺν ὑπὸ παντελοῦς ἐμπρησμοῦ, ὅστις δὲν ἀφίνει οὐδὲ σπέρμα ἢ ῥίζαν ἀναβλαστήσεως. Εἰς τὴν γῆν ταύτην ἴσως μετὰ χρόνους ἀναβλαστήσωσιν ἀραιά τινα κλαδία ἢ καὶ δένδρα πυκνὰ καὶ μεγάλα, ταῦτα ὅμως θὰ εἶνε ἄλλα καὶ ἀλλότρια τῆς ἀρχαίας φυτείας.

ΤΑ ΕΝ ΤΩ ΜΟΥΣΕΙΩ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΓΑΥΠΤΑ

Εἰκὼν 1.—Κορμὸς ἀπὸ τῶν ἄνω τῆς ὀσφύος, ἀκέφαλος, ἀρχαϊκοῦ μαρμαρίνου ἀγάλματος, νῦν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Χίου, εὑρεθεὶς δ' ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ πρὸ τοῦ 1858, ὅτε εἶδεν αὐτὸν (ἐν Χώρᾳ) μεθ' ἑτέρου παρομοίου ἀγάλματος ὁ Conze, ὁ δημοσιεύσας πολὺ βραδύτερον (athen. Mittheilungen Bd? σ. 156) ἰχνογράφημα αὐτοῦ καὶ βραχὺ σημείωμα, ἐν ᾧ ἀναφέρει καὶ τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως, αἔχω (γρ. ἔξω) ἀπὸ τὴν 'Ατσικὴν (συνοικίαν ἐν Χίῳ), εἰς τὸν 'Αγ.'Ιωάννην ἀπὸ κάτω, εἰς τὰ Πατήματα». Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν πολυάριθμον τάξιν τῶν ἀρχαϊκῶν νησιωτικῶν ἀγαλμάτων, εἰκονίζει δὲ ἀνδρικὴν μορφὴν ἀνατεταμένους ἔχουσαν ἀμφοτέρους τοὺς πήχεις πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ὤμων εἰς στρεπτοὺς πλοκάμους καταπίπτουσαν κόμην.

Εἰκὼν 2.—Τεμάχιον ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἀρίστης δὲ τεχνοτροπίας τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., εὑρεθὲν ἐν Χίῳ, ἐν τῷ φρουρίῳ

Περὶ τοῦ μνημείου τούτου ὁ κ. Ι. Σβορῶνος διευθυντὴς τοῦ 'Εθν. Νομισμ. Μουσείου εὐηρεστήθη τῇ παρακλήσει ἡμῶν νὰ γράψῃ τὴν ἑξῆς σημείωσιν:

«Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶνε ἤδη γνωστόν, δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Franz Studnitzka ἐν τοῖς Mittheilungen des deutsch. Arch Inst. in Athen, Bd. XIII (1888) σελ. 190-191 μετ' ἰχνογραφήματος καὶ λεπτομεροῦς περιγραφῆς, τὸ δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ R. Kekulé von Stradonitz (Echelos und Basile, 65es Programm zum Winkelmansfeste, Berlin 1905 σελ. 15) μετὰ τσιγκογραφήματος γενομένου ἐκ φωτογραφίας ἀποσταλείσης ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου '. Ι. Ζολώτα, γυμνασιάρχου ἐν Χίῳ, φωτογραφίας ταυτιζομένης πρὸς τὴν ὑπ' ἀρ. Β. τῆς εἰκόνος 2

'Η παράστασις τοῦ ἀναγλύφου εἰκονίζει ἅρμα τρέχον πρὸς τἀριστερά, (οὗ ἐσώθη μόνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὀπισθίου ἡμίσεος ἑνὸς τῶν

τεσσάρων ἵππων), ἡνιοχουμένου ὑπὸ νεαροῦ ἥρωος (οὗ σῴζεται μόνον τὸ κάτω τοῦ στήθους σῶμα, διὰ λεπτοῦ καὶ βραχέος χιτῶνος περιβεβλημένον. καὶ ἡ τὰ ἡνία κρατοῦσα δεξιά), περιβάλλοντος τῇ ἀριστερᾷ τὴν ὀσφὺν νύμφης ἑκουσίως ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγομένης καὶ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου σῳζομένης, πλὴν τοῦ ἀποκεκρουσμένου προσώπου τῆς κεφαλῆς, ἐξ ἧς κατέρχεται πέπλος περιβάλλων τὰ κάτω τῆς ὀσφύος τοῦ διὰ λεπτοῦ χιτῶνος ἐνδεδυμένου σώματος αὐτῆς. Ἀμφότεροι κάμπτουσι μικρὸν τὰ γόνατα, ἵνα ἐλαστικώτερον δέχονται τοὺς τιναγμοὺς τοῦ ὁρμητικῶς τρέχοντος ἅρματος καὶ ἀμφοτέρων τὰ ἱμάτια κολποῦνται ζωηρῶς ἕνεκα τῆς ταχείας φορᾶς τοῦ ἅρματος.

«Πλήρη τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς παράστασιν παρουσιάζουσιν ἡμῖν δύο ἄλλα ὡραῖα ἀνάγλυφα τῆς αὐτῆς ἀττικῆς τεχνοτροπίας, τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ ὁμοίου πεντελησίου μαρμάρου, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εὑρεθὲν παρὰ τὸ Νέον Φάληρον ἀπόκειται ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ[1], τὸ δὲ ἕτερον εὑρεθὲν ἐν Ῥόδῳ εὕρηται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου[2]. Τὰ δύο τελευταῖα πλήρη ἀνάγλυφα διαφέρουσιν ἀλλήλων κυρίως μόνον κατὰ τοῦτο ὅτι τὸ μὲν πρῶτον ἔχει πρὸ τοῦ ἅρματος τὸν Ἑρμῆν ὑποδεχόμενον τοὺς ἐπὶ τοῦ ἅρματος, τὸ δέ, ἐν τῇ αὐτῇ πρὸ τοῦ ἅρματος θέσει, ἕνα τῶν συνήθων ἱκετῶν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων σεβίζοντα τῇ ἀνατεταμένῃ δεξιᾷ τοὺς ἐπὶ τοῦ ἅρματος ἥρωας.

«Βάσιν ἀσφαλῆ πρὸς ἑρμηνείαν τῆς παραστάσεως παρέχει τῶν ἀναγλύφων τούτων τὸ ἐκ τοῦ Νέου Φαλήρου, ἐφ' οὗ ἄνω μὲν τοῦ ἀπάγοντος ἥρωος γέγραπται ΕΧΕΛΟΣ, ἄνω δὲ τῆς ἀπαγομένης νύμφης τὸ ὄνομα ΒΑΣΙΛΗ καὶ τέλος ἄνω τοῦ Ἑρμοῦ ΕΡΜΗΣ.

«Ἀποκρούων πάσας τὰς πρὸ ἐμοῦ προταθείσας ὑπὸ διαφόρων σοφῶν ἑρμηνείας τῆς παραστάσεως ταύτης, ἐστηρίχθην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας μαρτυρίας ἐκείνης καθ' ἣν τὸ Ἔχελος ἦτο **«ἐπίθετον ἥρωος»**

[1] Ἰ. Σβορῶνος. Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον σελ. 120-137 (τῆς δὲ γερμανικῆς ἐκδόσεως τοῦ αὐτοῦ βιβλίου σελ. 120-136) Πίναξ XXVIII, ἔνθα καὶ ἡ βιβλιογραφία πασῶν τῶν προγενεστέρων δημοσιεύσεων, εἰς ἃς πρόσθες καὶ U. Wilamowitz von Moellendorf: Sitzungsberichte der K. Pr. Acad. den Wissenschaften 1906 p. 67, 2.

[2] Kekulé von Stradonitz ἔ. ἀ. Taf. I.

(Ἡσύχιος ἐν λ. Ἐχελίδαι) ἐπονομασθέντος οὕτως «ἀπὸ τοῦ ἕλος παράκεισθαι τῷ ἡρῴῳ» αὐτοῦ, ἕλος οὗ οὗτος ἐκυριάρχει καὶ ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν καὶ οἱ Ἐχελίδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς κείμενος ἀκριβῶς παρὰ τὸ ἕλος τοῦ Νέου Φαλήρου[1] ἔνθα ἀνεκαλύφθη τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ἀνάγλυφον. Ὑπεστήριξα δὲ συγχρόνως ὅτι ὁ Ἔχελος ἐπονομαζόμενος ἥρως οὗτος ἦτο ὁ **Θησεὺς** διότι τούτου καὶ μόνου τὸ τέμενος Θησεῖον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ὑπερκειμένου ἀκριβῶς τοῦ Φαληρικοῦ ἕλους, λόφου ἐφ' οὗ νῦν τὸ γνωστὸν μνῆμα τῶν Ἀγγλο-γάλλων τῆς Κατοχῆς. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὴν νύμφην Βασίλην (=Βασίλειαν, κατὰ συναλοιφὴν[2]) ἡρμήνευσα ὡς τὴν προσωποποίησιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς ἐκείνης, ἣν ὁ Θησεὺς ἥρπασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἐπ' αὐτοῦ δυνατῶν, διὸ καὶ οὗτοι ἐμίσουν αὐτόν, κατὰ τὸν Πλούταρχον, «ὡς ἀρχὴν καὶ **βασιλείαν** ἀφῃρημένον ἕκαστον τῶν κατὰ δῆμον εὐπατριδῶν κτλ »[3]. Τὸν ἱστορικὸν δὲ μῦθον τοῦτον ἡρμήνευσα ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγα ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦ 403 π. Χ.—χρόνου, εἰς ὃν κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν ἀνήκει τὸ ἐκ τοῦ Νέου Φαλήρου ἀνάγλυφον—καθ' ὃ ὁ Θρασύβουλος ἐγκαθιδρυθεὶς ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Μουνιχίας καὶ τοῦ ἄνω τοῦ Νέου Φαλήρου καὶ τοῦ ἕλους λόφου τοῦ ῥηθέντος Θησείου, κατήγαγεν ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἄστεως, ἣν παρὰ τῶν τριάκοντα τυράννων ἀφῄρεσε βασιλείαν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκείνην, ἣν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξεπροσώπει ὁ ἄρχων βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα καλουμένη σύζυγος αὐτοῦ.

«Τὴν λεπτομερῆ καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων ὑποστηριχθεῖσαν ἑρμηνείαν μου ταύτην ἐζήτησε νὰ ἀμφισβητήσῃ δόκιμος Γερμανὸς ἀρχαιολόγος ὁ Kekulé von Stradonitz (ἔνθα ἀνωτέρω) βασισθεὶς κυρίως ἐπὶ τῆς ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἀνακαλύψεως τῶν δύο ὁμοίων παραστάσεων ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων τῆς Ῥόδου καὶ Χίου, καὶ ὑποστηρίξας συγχρόνως, ὅτι ὁ μὲν ἀπάγων εἶναι ὁ θεὸς τοῦ Ἅδου Πλούτων, ἡ δὲ ἀπαγομένη Βασίλη αὐτὴ ἡ βασίλισσα τοῦ Ἅδου Περσεφόνη τοῦ γνωστοῦ ἐλευσινιακοῦ μύθου.

[1] Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Ἐχελίδαι.—Ἡσύχιος ἐν λ. Ἐν Ἐχελιδῶν.—Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἐν λ. Ἔχελος καὶ ἐν λ. Ἐν Ἐχελιδῶν.—Φωτίου λεξικὸν ἐν λ. Ἐχελιδῶν.

[2] Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Ἀγάμμεια καὶ Ἀγάμμη.

[3] Πλουτάρχου, Θησεὺς 32, πρβλ. καὶ 24.

«Ότι όμως ή νέα ερμηνεία αύτη του Kekulé είνε από βάσεως εσφαλμένη και απαράδεκτος αρκούσι νομίζω να αποδείξωσι πλήν άλλων τα εξής δύο. Πρώτον μέν το ότι ρητή μαρτυρία αρχαία — κατ' ακολουθίαν, δύναμιν αποδεικτικήν έχουσα μείζονα των συλλογισμών και υποθέσεων οιουδήποτε νεωτέρου σοφού — κατηγορηματικώς λέγει, ώς είδομεν, ότι το ΕΧΕΛΟΣ ήτο επίθετον ήρωος ήρως δέ δέν ήτο ό Πλούτων, αλλά θεός, θεός μάλιστα περί ού ουδέν μαρτυρεί ότι είχέ ποτε ώς ό Θησεύς υπό την κυριότητα αυτού το έλος του Φαλήρου, ένθα ευρέθη το ανάγλυφον ημών. Δεύτερον δέ το ότι και επί των τριών έν λόγω αναγλύφων ό απάγων την Βασίλην εικονίζεται ώς ήρως νεαρώτατος, αγένειος και ιλαρός το πρόσωπον, ή δέ απαγομένη εικονίζεται ώς εκουσίως και ευχαρίστως απαγομένη, έν ώ ό μέν Πλούτων πάντοτε εικονίζεται ώς ώριμος ανήρ πωγωνοφόρος, δριμύς την όψιν και βιαίως απάγων την άκουσαν και ολοφυρομένην και βοήθειαν κατά του αγρίου άρπαγος επικαλουμένην Περσεφόνην.

«Έξ άλλου δέ ή έν Χίω και Ρόδω ανακάλυψις ομοίας παραστάσεως αναθηματικών αναγλύφων κατ' ουδέν δύναται, νομίζω, να μειώση την επί ρητών αρχαίων μαρτυριών στηριχθείσαν ερμηνείαν ημών διότι, ώς και το αυτό πεντελήσιον μάρμαρον και ή πανομοία και σύγχρονος και των τριών αναγλύφων τεχνοτροπία σαφέστατα καταδεικνύουσι, πρόκειται περί τριών έργων ποιηθέντων έν Αττική, το δέ μέγα ιστορικόν γεγονός της υπό του δημοκρατικού Θρασυβούλου καταλύσεως της βασιλείας των τριάκοντα τυράννων — προς ό προσηρμόσθη ό μύθος της υπό του Θησέως απαγωγής της Βασίλης — έσχε τοσαύτην απήχησιν πανταχού της Ελλάδος ώστε κάλλιστα ηδύναντο οί έν Χίω και Ρόδω δημοκρατικοί και φίλοι του δήμου των Αθηναίων να παραγγέλλωσιν έν Αθήναις αναθηματικά ανάγλυφα διά τας πατρίδας αυτών εις την αυτήν υπόθεσιν αναφερόμενα.

«Ταύτα διά βραχέων ενταύθα· αλλ' έν τοις συμπληρώμασι του ρηθέντος έργου μου θα γράψω διά μακρών υποστηρίζων το βάσιμον και ακλόνητον της ερμηνείας μου και το όλως αυθαίρετον της ερμηνείας του γερμανού σοφού».

Έν Αθήναις, 10 Ιουνίου 1908.

Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

Εἰκὼν 3.— α') Εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνδρός, ἐκφράσεως παθητικῆς, οἵα ἡ τῶν ἔργων τοῦ Σκόπα. Ἡ βραχὺν ἔχουσα πώγωνα καὶ μικρὸν πρὸς τἀριστερὰ κλίνουσα κεφαλὴ αὕτη φαίνεται ἔργον δοκίμου καλλιτέχνου.

β') Εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνδρός, ὡρίμου ἡλικίας, μετὰ βραχέος πώγωνος, περιλύπου δὲ καὶ καλοκαγάθου, Ἀσκληπιακῆς ἐκφράσεως.

γ') Κεφαλὴ θεᾶς, πιθανῶς Ἀφροδίτης, ἔχουσα τὴν κόμην πλατείᾳ ταινίᾳ ἀναδεδεμένην καὶ τὸ στόμα ἡμιάνοικτον.

δ') Κεφαλὴ ἀγενείου νεαροῦ προσώπου, θεοῦ τινος, ἐν μέρει ἀποκεκρουμένη.

ε) Εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνδρός, μέσης ἡλικίας, μετὰ βραχέος γενείου καὶ ἐκφράσεως βαθέως σκεπτομένου.

Πᾶσαι αἱ κεφαλαὶ αὗται φαίνεται ἀνήκουσαι εἰς τὸν Δ' καὶ Γ' αἰῶνα π. Χ.

Εἰκὼν 4.— α') Κεφαλὴ μαρμαρίνη θεᾶς ἀποκεκρουμένον ἔχουσα τὸ ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς ῥινὸς καὶ κάτω πρόσωπον, τὴν δὲ κόμην ἀναδεδεμένην, ἔργον τοῦ Γ' αἰῶνος π.Χ.

β') Τεμάχιον ἀναγλύφου (ἀναθηματικοῦ;) ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὕψ. 0,29, πλ. δὲ 0,20, ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἰκονίζει γυναῖκα (ἱκέτιδα;) φέρουσαν ποδήρη χιτῶνα μετ' ἐπιβλήματος, ἔχουσαν δὲ παρ' αὐτῇ παιδικὴν μορφὴν ἀνατείνουσαν τὴν δεξιάν.

γ') Τεμάχιον ἀναγλύφου ὕψ. 0,24, πλ. 0,22 ἀρχαίων χριστιανικῶν χρόνων εἰκονίζον δὲ τρεῖς μοναχοὺς (ἢ ἁγίους;) βαδίζοντας ἐν πομπῇ πρὸς τἀριστερὰ ὑπὸ πύλην μονῆς ἢ φρουρίου.

Εἰκὼν 5.— Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἀνεπίγραφον, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὕψ. 1,22, πλ. 0,63, διατηρούμενον σῷον, πλὴν τῶν ἀποκεκρουμένων προσώπων. Εἰκονίζει δὲ ναόν, ἐν ᾧ κάθηται γυνὴ ἐπὶ θώκου πρὸς τὰ δεξιὰ ἔχουσα τοὺς πόδας ἐπὶ σκίμποδος καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἀνέχουσα τὸν πέπλον πρὸ τοῦ προσώπου αὐτῆς, τὴν δὲ δεξιὰν τείνουσα ἀνδρὶ ἱσταμένῳ πρὸ αὐτῆς. Πρὸ τῆς γυναικός, εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνος, ἵσταται παιδίσκη ἔχουσα ἐν τῇ ἀριστερᾷ πυξίδα. Ἐν τῷ ἀετώματι ποτήριον. Ἔργον εὔτεχνον ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Εἰκὼν 6.— 1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ναόμορφον ἐκ λίθου ἐπιχωρίου, τοῦ Λατομίου, ὕψ. 0,49, πλ. 0,33. Ἐξήχθη ἐκ τοῦ φρουρίου ὡς καὶ τὸ ἑπόμενον, τῷ 1897. Εἰκονίζει γυναῖκα ἱσταμένην κατ-

ενώπιον, φέρουσαν χιτῶνα ποδήρη καὶ ἐπίβλημα κατερχόμενον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, περιβάλλον τὸ μέσον τοῦ σώματος, ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἀνερχόμενον καὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς ἀμφοτέρας καλύπτον, ὧν ἡ δεξιά, ἧς ὁ ἀγκὼν στηρίζεται ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς ἐπὶ τῆς κοιλίας τεθειμένης ἀριστερᾶς, στηρίζει τὸ πρόσωπον. Παρ' αὐτῇ, εἰς τὰ δεξιὰ τῆς εἰκόνος, ἵσταται θεραπαινὶς ἔχουσα ἐν τῇ ἀριστερᾷ πυξίδα, ἐξ ἧς λαμβάνει κόσμημά τι τῇ δεξιᾷ, ἀναβλέπουσα συγχρόνως πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῆς. Κάτω τῆς παραστάσεως, ἐν χάρακι, ἡ ἐπιγραφὴ

ΜΕΝΩΝΤΗΓΥΝΑΙΚΙΚΑΙ
ΘΕΩΝΤΗΜΗΤΡΙΕΠΙΦΑΝΗ
ΑΧΡΗCΤΗΧΑΙΡΕ

2) Ἐπιτύμβιον ναόμορφον, ἀνάγλυφον ὕψ. 0,58, πλ. 0,34 εἰκονίζον παῖδα ἱστάμενον κατενώπιον καὶ τῇ δεξιᾷ παρουσιάζοντα βότρυν ἀλέκτορι ἐξ ἀριστερῶν προσερχομένῳ. Κάτω ἡ ἐπιγραφὴ

ΤΕΙΜΗΣΙΠΟΛΙ ΧΡΗΣΤΕ
ΧΑΙΡΕ

Εἰκὼν 7.—1) Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἄνευ ἀετώματος, ὕψ. 0,50, πλ. 0,33 ἐκ λίθου ἐπιχωρίου, τοῦ Λατομίου, δημοσιευθὲν καὶ ὑπὸ Studniczka ἐν ἀριθ.13. Εἰκονίζει δὲ γυναῖκα πεπλοφόρον καθημένην πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ θώκου δι' ὑφάσματος κεκαλυμμένου, ἔχουσαν δὲ τοὺς πόδας ἐπὶ σκίμποδος, προτείνουσαν τὴν δεξιὰν ἀνδρὶ κατενώπιον ἱσταμένῳ, μεθ' ὃν ἵσταται τρίτη μορφὴ ἐπίσης κατενώπιον. Κάτω τῆς παραστάσεως εὕρηται ἡ ἐπιγραφὴ

ΕΠΙΚΤΗΣΙΣΤΟΙΣΕΑΥ[ΤΗΣ
ΥΙΟΙΣΠΡΩΤΩΙΚΑ[Ι . . . . .
ΧΡΗΣΤΕΧΑΙΡΕ

2) Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ῥωμαϊκῶν χρόνων, μετὰ πλαισίου ἐκ παραστάδων (ναομόρφων;), ἐλλιπὲς κατὰ τὸ ἄνω μέρος, ὕψ. 0,47, πλ. 0,44. Εἰκονίζει ἄνδρα ἱστάμενον κατενώπιον ἔχοντα δὲ τῶν

ὑπό τὸ ἔνδυμα εὑρισκομένων χειρῶν αὐτοῦ τὴν μὲν δεξιὰν πρὸ τοῦ στήθους, τὴν δ' ἀριστερὰν κρεμαμένην πρὸς τὰ κάτω. Ἡ κάτω τῆς παραστάσεως ἐπιγραφὴ κατεστράφη διὰ σφύρας.

3) Βάθρον συμπλέγματος δύο μορφῶν, ὧν σώζονται οἱ πόδες καὶ αἱ κνῆμαι γυναικὸς (νύμφης;) ἱσταμένης κατὰ μέτωπον ἐχούσης δὲ ἀριστερὰ αὐτῆς παιδίον γυμνὸν ὀκλάζον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ στηρίζεται τῇ ἀριστερᾷ, ἐγεῖρον συγχρόνως τὴν ἀπολεσθεῖσαν δεξιὰν πρὸς τὴν γυναῖκα. Κατὰ τὸν κ. Σβορῶνον πρόκειται πιθανώτατα περὶ μυθολογικῆς παραστάσεως ἀναφερομένης εἰς τὴν ὑπὸ νύμφης παιδοτροφίαν θείου τινὸς παιδίου (ἴδε τὴν ὑπὸ τύπωσιν εὑρισκομένην μελέτην τοῦ κ. Σβορώνου περὶ τοῦ Ἰανίσκου καὶ Ἀσκληπιοῦ παιδός). Ὕψος σωζόμενον 0,44. Εὑρέθη ἐν τῇ ἄμμῳ τῆς θαλάσσης παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα, ἀκριβῶς δὲ πρὸ τοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Ὑπατίου. Ἔργον εὔτεχνον (Δ' ἢ Γ' αἰῶνος π. Χ.), ἀλλὰ κατεστραμμένον ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Εἰκὼν 8.— Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀνάγλυφον κατὰ τὰς πλευράς, καλῆς, ὡς φαίνεται, τέχνης, ὕψους 0,59, πλάτους δὲ 0,73 κατὰ τὴν βάσιν. Εὑρέθη ἡμικεχωσμένον ἐντὸς τῆς ἄμμου τῆς θαλάσσης τῆς πρὸ τῶν βυρσοδεψείων καὶ ἀκριβῶς πρὸ τοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Ὑπατίου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ κεχωσμένον εἶνε καὶ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ κατεστραμμένον ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ εἰκονιζομένη κύκλῳ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου παράστασις εἶνε ἀνδρῶν καὶ λεόντων, μάλιστα λεόντων. Ἐπὶ τῆς ἄνω τοῦ βάθρου βάσεως ὑπάρχει ὀπὴ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγάλματος. Ἐκ τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως δὲν δύναταί τις προχείρως νὰ εἰκάσῃ ὁποῖον θὰ ἦτο τό ποτε ἐπὶ τοῦ βάθρου ἱστάμενον ἄγαλμα. Ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ εὑρέθη τὸ βάθρον τοῦτο ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ 7ῃ εἰκόνι ὑπ' ἀριθ. 3 ἀγαλμάτιον, ἔχουσιν εὑρεθῇ καὶ ἐπιγραφαὶ πολλαί, ἃς ὁ ἀναγνώστης βλέπει ἔμπροσθεν δημοσιευομένας καὶ τάφοι τινὲς καὶ ἄλλα εὑρήματα. Δὲν ἠδυνήθημεν ἀτυχῶς νὰ φωτογραφήσωμεν τὸ βάθρον καλῶς, ἐλλείψει καταλλήλου φωτογραφικῆς μηχανῆς, ἰδίᾳ ἐλλείψει φωτός, διότι τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὸ μουσεῖον εἶνε σφόδρα στενόν, ἡ δὲ μετακίνησις αὐτοῦ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος, διὰ τὸ βάρος.

Εἰκὼν 9 Α-Β. — Κορμὸς ἀγάλματος ἐκ μαρμάρου ἀνδρὸς φέροντος ἔνδυμα βραχύ, στηρίζοντος δὲ τὸν ἕτερον πόδα ἐφ' ὑψηλοτέ-

ρου ἐδάφους, Ὕψος 1,17. Εὑρέθη δ' ἐν ᾧ τόπῳ εἶνε τὸ νέον τελωνεῖον, παρὰ τὸ φρούριον, ἐντὸς τῆς θαλάσσης, εἰς βάθος ἱκανὸν καὶ εἶνε σχεδὸν κατεστραμμένον.

Εἰκὼν 10.—Πτηνὸν μέγα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὕψους 0,86, εὑρεθὲν ἐν ᾧ τόπῳ καὶ τὸ ἀνωτέρω ἐν τῇ εἰκόνι 9ῃ ἄγαλμα κατεστραμμένον ὡσαύτως, ἐὰν μὴ πλέον. Ἡ δεξιὰ τοῦ πτηνοῦ πτέρυξ διατηρεῖται καλύτερον καὶ εἶνε πλέον τῆς ἑτέρας ἀναπεπταμένη, ἀλλ' ἡ γενικὴ καταστροφὴ εἶνε τοσαύτη καὶ τοιαύτη ἀπό τε τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ χρόνου, ὥστε πᾶσα περιγραφὴ ἢ εἰκασία ἀποβαίνει ματαία.

Εἰκόνες 11-12.—Ἐκ τῶν ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ μουσείου ἀποκειμένων πολυπληθῶν πηλίνων ἀγγείων, ἐφωτογραφήσαμεν μόνον ἐννέα, τὰ παραδοξοτέρου σχήματος. Τούτων τὰ πλεῖστα εὑρέθησαν ἐν τάφοις, ἄλλα δ' ἐν τῷ βάθει τοῦ λιμένος κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τούτου. Πρὸς τούτοις ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ μουσείου ὑπάρχουσι καί τινα λίθινα μεγάλα δοχεῖα, ἐν εἴδει χυτρῶν, ἅτινα εὑρέθησαν παρὰ τὸν λόφον τοῦ Ψωμιοῦ ἀνασκαπτομένης τῆς γῆς πρὸς θεμελίωσιν οἰκίας.

Εἰκὼν 13.—Μάρμαρον λευκὸν μήκους 0,27 καὶ πλάτους 0,15, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἄγνωστος εἶνε ἡμῖν ὁ τόπος ἐν ᾧ εὑρέθη τὸ μαρμάρινον τοῦτο τεμάχιον.

Εἰκὼν 14.—Ἀνάγλυφον καλῆς, ὡς φαίνεται, τέχνης, εὑρισκόμενον ἐν Νέᾳ Μονῇ, ὕψους 0,26, πλάτους 0,30 καὶ πάχους 0,08.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

Α

E

Z

H

ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Θεῶν, ἁγίων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, μηνῶν κ. τ. τ.).

A

B

Γ

Ζ

Ρ

Σ

Χ

ΠΙΝΑΞ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ. 114 στίχ. 22 ἀνάγν.	ἀντίγραφα	ἀντὶ ἀντίγρα
,, ,, 114 ,, 33 ,,	ἐνόσησε	,, ἐνόσασε
,, ,, 115 ,, 12 ,,	Ἀλεξάνδρου,	,, Ἀλεξάνδρου
,, ,, 119 ,, 21 ,,	ἐκδεδομένας παλαιὰς	,, ἐκδεδομένας, παλαιὰς
,, ,, 119 ,, 27 ,,	προκάτοχος, ἐδημοσίευσεν	,, προκάτοχος. ἐδημοσίευσεν
,, ,, 126 ,, 26 ,,	σπουδαζόντων	,, σπουζόντων
,, ,, 128 ἐπιγρ. 1 ,,	Χίω[ν τῷ	,, Χίω]ν τῷ
,, ,, 128 ,, 13 ,,	ὅσο[ι	,, ὅσο]ι
,, ,, 129 σημ. 1 στίχ. 6	ἣν Ἀλέξανδρος	,, ἥν Ἀλέξανδρος
,, ,, 137 ,, ,, ,, 3	δημοκρατικοὶ	,, δημοκριτικοὶ
,, ,, 187 ,, ,, ,, 3	ἀκόμη	,, ἀκύμη
,, ,, 137 ,, ,, ,, 12	διῃρημένη	,, διῃρημένη
,, ,, 137 ,, ,, ,, 14	popularium	,, poqularium
,, ,, 139 στίχ. 3 ἀνάγν.	Χίον μὲν οὖν	,, Χῖον μὲν οὗ
,, ,, 139 σημ. 1 στίχ. 2	Χίον	,, Χῖον
,, ,, 140 στίχ. 5 ἀνάγν.	αὐτοὺς	,, αὗτοὺς
,, ,, 140 ,, 9 ,,	Χίον	,, Χῖον
,, ,, 141 ,, 11 ,,	ὀλίγας	,, ὐλίγας
,, ,, 141 ,, 16 ,,	κατεῖχε δὲ τὴν Χίον	,, κατεῖχε δὲ τὴν Χῖον
,, ,, 142 ,, 2 ,,	ἐν	,, ἱν
,, ,, 142 ,, 15 ,,	non	,, nou
,, ,, 142 ,, 16 ,,	qui	,, qni
,, ,, 142 ,, 23 ,,	οἵτινες	,, οἶτινες
,, ,, 143 ,, 5 ,,	ἐγκατέστησαν	,, ἐγκφτέστησαν
,, ,, 143 σημ. 1 στίχ. 2	Χιακῆς	,, Χαϊκῆς
,, ,, 144 ,, 3 ,, 4	Ἀλέξανδρον	,, Ἀλέξανδρον
,, ,, 144 ,, ,, ,, ,,	ἐπιστολῆς	,, ἐπεστολῆς
,, ,, 144 ,, ,, ,, 5	δ' ἅμα	,, δ' ἄμα
,, ,, 150 ,, 1 ,, 8	αὐτός καὶ	,, αὐτόςκαὶ
,, 152 στίχ. 4 ἀνάγν.	καὶ	,, καῖ
,, 153 ,, 18 ,,	Böckh	,, Röckh
,, 159 ,, 23 ,,	ἐντετοιχισμένα	,, ἐντετειχισμένα
,, 159 ,, 22 ,,	Τρουλλωτὴν	,, Τουρλωτὴν

Ἐν σελ.	159	στίχ.	24	ἀνάγν.	τοῦ Βουνοῦ	ἀντὶ τοῦ Βουνοῦ
,, ,,	163	,,	5	,,	ᾗ ἂν	,, ἤ, ἂν
,, ,,	167	,,	2	,,	ἀείδα[σμον	,, ἀείδα[σμον
,, ,,	167	,,	17,23	,,	ἑρματῃ	,, Ἑρματῃ
,, ,,	167	,,	24	,,	γραλλάδῃ	,, Γραλλάδῃ
,, ,,	168	,,	45	,,	το[ῦ Διονυσοδώ]ρου	,, το]ῦ Διονυσοδώ]ρου
,, ,,	168	,,	3	,,	ἴδωκ[εν	,, ἴδωκ]εν
,, ,,	168	,,	8	,,	τὰ ἐγ Κασθαναίᾳ	,, τὰ ἐν Κασθαναίᾳ
,, ,,	168	,,	9	,,	ἐν νύκτει...	,, ἐν Νύκτει[..
,, ,,	168	,,	13	,,	τοῦ [Κρ]ήνευς	,, τοῦ Κρηνεῦς
,, ,,	171	,,	20	,,	καὶ δὴ καὶ	,, καὶ δὴ και
,, ,,	174	,,	5	,,	τὰ ἐγ Κασθαναίᾳ	,, τὰ ἐν Καστανaίᾳ
,, ,,	174	,,	11	,,	ἑρμαΐτῃ	,, Ἑρμαΐτῃ
,, ,,	177	,,	33	,,	ἑρμαΐτῃ	,, Ἑρμαΐτῃ
,, ,,	178	,,	28	,,	δῖα	,, δία
,, ,,	178	,,	33	,,	Δωτητς	,, Δωτηΐς
,, ,,	178	,,	34	,,	Δωτιὰς	,, Δωτιάς
,, ,,	179	,,	24	,,	τοῦ Βιτῶ	,, τοῦ Βιτῶ
,, ,,	179	,,	24	,,	Τὰ ἐγ Κασθαναίᾳ	,, Τὰ ἐν Κασθαναίᾳ
,, ,,	179	,,	28-9	,,	,, ,, ,,	,, ,, ,, ,,
,, ,,	180	,,	3	,,	Κρήνευς	,, Κρηνεῦς
,, ,,	180	,,	4	,,	τοῦ	,, τῶν
,, ,,	180	,,	4	,,	Κρήνευς	,, Κρηνεῦς
,, ,,	180	,,	4-5	,,	ὧν τὸ δεύτερον τὸ δηλοῦν τὸν πατέρα εἶνε γεν. τοῦ κυρίου ὀνόμ. Κρήνης. ἀντί: ὧν τὸ μὲν — Κρήνης.	
,, ,,	180	,,	8-9	ἀπαλειπτέα τὰ:	Περὶ τοῦ Κρηνεὺς — (Παναγία Κρήνα).	
,, ,,	180	,,	12	ἀνάγν.	ἐγγὺς τοῦ τόπου, ὅπου νῦν	,, ὅπου νῦν
,, ,,	180	,,	23	,,	Καβί[ριον.]	,, Καβίριον
,, ,,	180	,,	31	,,	ἰάδα	,, Ἰάδα
,, ,,	183	,,	11	,,	τοῦ πυρὸς	,, τοῦπυρός
,, ,,	183	,,	15	,,	ἑρμαΐτης	,, Ἑρμαΐτης
,, ,,	183	,,	16	,,	γραλλάδης	,, Γραλλάδης
,, ,,	183	,,	34	,,	ἑρμαΐτης	,, Ἑρμαΐτης
,, ,,	183	,,	26	,,	Κρήνης μετὰ τὸ Ἰχέσιος.	
,, ,,	184	,,	1	ἀπαλειπτέον τὸ	Κρηνεῦς	
,, ,,	184	,,	16	ἀνάγν.	ἑλληνικῆς	,, Ἑλληνικῆς
,, ,,	194 A'	,,	1	,,	μ[ηδ' ἑ]ς	,, μ]ηδ' ἑ]ς
,, ,,	194 A'	,,	2	,,	ἥ[ν δ' ἁ]μαρτάνῃ	,, ἥ]ν δ' ἁ[μαρτάνῃ
,, ,,	194 Γ'	,,	12-3	,,	ἐ[π-	,, ἐ]π-
,, ,,	201	πρὸ τῆς Ζ' ἐπιγραφῆς τεθήτω:			Δημόσιαι πράξεις (κατάλογοι, ἔρανοι, συμβόλαια κτλ.).	
,, ,,	201	στίχ.	23	ἀνάγν.	[Σ]ω[στρ]άτου	ἀντὶ [Σ]ωστρ]άτου
,, ,,	206	,,	3 (ἐπιγρ.)		Τοττε[ίδας]	,, Τοτ]τείδας
,, ,,	207	,,	10	,,	Κλεπτίδ[ου	,, Κλεπτίδ]ου

'Εν σελ. 207 στίχ. 22 (ἐπιγρ.) Μεγα[κλέους-ρίστου-ρέως] ἀντὶ Μεγα[κλέους-ρίστου
,, ,, 208 ,, 66 ,, Διο]σκουρίδου ,, Διο[σκουρίδου
,, ,, 208 ,, 67 ,, Διοσ]κουρίδου ,, Διοσ[κουρίου
,, ,, 290 ,, 7 δ' θραύσμ. ἀνάγν. 'Αθήνευς (ὀνομ. 'Αθήνης) ἀντὶ 'Αθηνεῦς.
,, ,, 210 ,, 11 ἐπιγρ. ΑΓ]π[ω]νος; ,, ΑΪπ]π(ω)νος;
,, ,, 211 α ,, 26 ,, φ]υλακικῶν ,, υλακικῶν
,, ,, 214 ,, 13 ,, 'Ορθωσυεύς ,, 'Ορθοσιεὺς
,, ,, 215 ,, 19 ,, Βασιλέως ,, Βασιλέους
,, ,, 217 ,, 10 ,, [Θεο;]φάνους ,, Θεο;]φάνους
,, ,, 219 ,, 4 ,, πολιςηλεο ,, πόλις η λεο
,, ,, 219 ,, 5 ,, ὁποινο ,, ὑπὸ ινο
,, ,, 20 ,, 8 ,, α ,, τ;]ὰ
'Εν ἀρχῇ τῆς σελ. 221 τεθήτω ὁ ἀριθ. Κ' ἐπὶ τῆς πρὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. ΚΑ' ἐπιγραφῆς.
,, σελ. 221 ἐπιγρ. ΚΑ' στίχ. 8 ἀνάγν. πω]λείτω ἀντὶ λείτω
,, ,, 221 ,, ,, ,, 12 ,, ζημιούσθω ὑπό του ,, ζημιούσθω ὑπὸ τοῦ [δή-
,, ,, 229 πρὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. Μ' ἐπιγραφῆς τεθήτω: 'Εκτὸς τοῦ Μουσείου.
'Εν στίχῳ 6 τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς Μ' προστεθήτω: Ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἐν τῷ χωρίῳ Βερξεράτῳ.
'Εν σελ. 230 ἀνάγνωθι ἀριθ. ἐπιγραφῆς ΜΑ' ἀντὶ ΚΑ'
,, ,, 233 στίχ. 23 ἀνάγν. μόνην ,, μόνον
,, ,, 233 ,, 24 ,, καὶ αὐτὸν τὸν λίθον ,, καὶ τὸν λίθον
,, ,, 237 ,, 2 ,, διό[ς ,, υἱό]ς
,, ,, 237 ,, 7 ,, δή[μῳ ,, δ]ήμω
,, ,, 237 ,, 11 ,, ϛ'. ,, τὸ ζ'.
,, ,, 237 ,, 13 ἐπιγρ. ἀνάγν. τειμητής, τὰς ὁδοὺς (ἴδε M. Clerc Περὶ τῆς πόλεως τῶν Θυατείρων, μετάφρ. Α. Ι. Ζάχα, (ἐν 'Αθήναις 1900 σελ. 123).
,, ,, 238 στίχ. 14 ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ,, ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ
,, ,, 238 ,, 17 δικτάτορα, ,, δικτάτορα
,, ,, 238 ,, 25 (ἢ 'Αρτεμ[;ίδωρον]) ,, (ἢ 'Αρτεμ[;όδωρον)
,, ,, 239 ,, 2 Τοῦ Σήφη, ,, τοῦ Σήφη
,, ,, 239 ,, 18 μετὰ τῶν ἄλλων ,, μετ' ἄλλων
,, ,, 241 ,, 18 καὶ τὸ μῆκος ,, ἔχουσα μῆκος
,, ,, 242 ,, 1 τῆς ἀνεγειρομένης ,, ἀνεγειρομένης
,, ,, 242 ,, 2 δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ ,, δεξιᾷ τῷ ἀνερχομένῳ
,, ,, 243 ,, 15 ἥτις αὐτῶν ,, ὧν
,, ,, 247 ,, 12 'Αν; ,, ''Αν;
,, ,, 247 ,, 19 'Επιφανήα(ι) ,, 'Επιφανήα
,, ,, 247 ,, 19 ἀνάγν. ΧΡΗCΤΗ... χρηστή ἀντὶ ΧΡΗCΤΕ.... χρηστὲ
,, ,, 248 ,, 5 πρὸς τἀριστερὰ ,, πρὸς τὰ ἀριστερὰ
,, ,, 249 ,, 18 τῷδ' ἐνὶ τύμβω(ι) ,, τωδ' ἐνὶ τύμβω
,, ,, 249 ,, 20 ἡλικίη(ι) ,, ἡλικίη
,, ,, 250 ,, 14 Καλ(λ)ικλεῦς ,, Καλικλεῦς
,, ,, 251 ,, 14 Πολύμνηστο[ς] ἢ [-υ] ,, Πολύμνηστο[ς] ἢ -υ
,, ,, 253 ,, 11 'Υ]γίεια ,, 'Υ[γίεια
,, ,, 256 σημ. στίχ. 6 οὕτως εἰπεῖν. ,, οὕτως εἰπεῖν:

Ἐν σελ.	258	στίχ. 2	ἀνάγν.	ἄγνωστον ποῦ	ἀντὶ ἄγνωστόν που
„ „	267	„ 17	„	εἶν' ἐλλιπέστατα	„ εἶνε ἐλλιπέστατα
„ „	278	„ 12	„	εἴς τινας	„ εἰς τινας
„ „	285	σημ. στίχ. 2		περιεργίαν	„ περιέργειαν
„ „	285	σημ. 2 στίχ. 2		γενοατοκρατίας	„ γενοατογρατίας
„ „	285	„ „ „ 11		Acta et	„ Actaet
„ „	287	στίχ. 6	ἀνάγν.	θέσεως	„ θέσέως
„ „	303	„ 17	„	ἂν εὗρεν	„ ἄν, εὗρεν
„ „	310	„ 5	„	Καλλιμασειώτης	„ Καλλιμασιώτης
„ „	310	„ 18	„	Καλλιμασειὰν	„ Καλλιμασσιὰν
„ „	311		„	ἐπιγρ. 28	„ 27
„ „	312		„	ἐπιγρ. 27	„ 28
„ „	314	„ 13	„	Φ(ρ)ανγγοπούλου	„ Φρ)ανγγοπούλου
„ „	314	σημ. στίχ. 2		(ἐστεμμένη)	„ (ἐστεμμένης)

Ἀπὸ „ 317 ἐπιγρ. 44 — σελ. 329 ἐπιγρ. 82 διορθωτέοι οἱ ἀριθ. τῶν ἐπιγρ. ὧδε· 46, 47, 48 κἑξ. ἄχρι 84.

Ἐν „	317	σημ. στίχ. 7		Καλλιμασειᾶς	„ Καλλιμασιᾶς
„ „	317	„ „ 1		Καλλιμασειά	„ Καλλιμασιά
„ „	317	„ „ 2		„	„ „
„ „	317	„ „ 3		σειά	„ σιά
„ „	319	στίχ. 13	ἀνάγν.	Καλλιμασειᾶς	„ Καλλιμασιᾶς
„ „	329	„ 12	„	φίλοι	„ φίλος
„ „	330	„ 3	„	Ἑρμείου	„ Ἑρμίου
„ „	331	„ 2	„	Ἐρύθρας	„ Ἐρυθράς
„ „	333	„ 14	„	ἐν τετραέντῳ	„ ἐν τετραέντω
„ „	337	„ 21	„	ἀθρόα	„ ἀθρόα
„ „	342	„ 5	„	ἀντοικούντων	„ ἀντικούντων
„ „	342	„ 11	„	παρακατατεθὲν	„ παρακατεθὲν
„ „	342	„ 16	„	Οἰνουσσῶν	„ Οἰνουσῶν
„ „	343	„ 13	„	Δρυμούσσης	„ Δρυμούσης
„ „	343	„ 16	„	ἄλλον δὲ	„ ἄλλον
„ „	345	„ 13	„	ζωϊκοῦ	„ ζωικοῦ
„ „	345	„ 14	„	ζῴων	„ ζώων
„ „	345	„ 15	„	γεωλογικῆς	„ γεολογικῆς
„ „	345	„ 20	„	ἡμῶν,	„ ἡμων"
„ „	346	„ 24	„	ἀθρόα	„ ἀθρόα
„ „	348	„ 8	„	δέχωνται	„ δέχονται
„ „	348	„ 18	„	κατὰ τοῦτο, ὅτι	„ κατὰ τοῦτο ὅτι
„ „	348	„ 29	„	ἐκείνης,	„ ἐκείνης
„ „	350	„ 11	„	ἀγένειος	„ ἀγενειος
„ „	350	„ 11	„	ἱλαρὸς	„ ἱλαρὸς
„ „	350	„ 15	„	ὀλοφυρομένην	„ ὀλοφυρομένην
„ „	350	„ 20	„	ἡμῶν, διότι,	„ ἡμῶν διότι,
„ „	350	„ 26	„	Ἑλλάδος, ὥστε	„ Ἑλλάδος ὥστε
„ „	351	„ 21	„	αὑτῇ	„ αὐτῇ

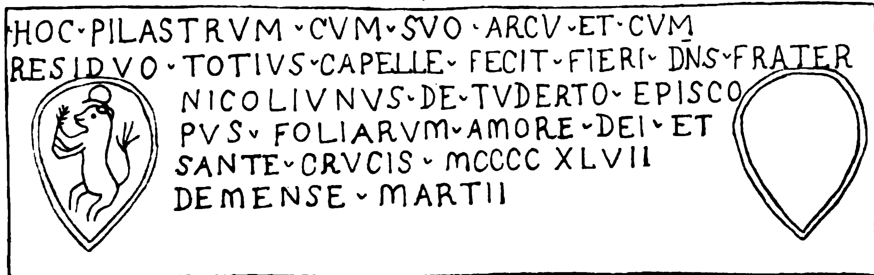
Ἐν σελ.	351	στίχ.	23	ἀνάγν.	τρεῖς	ἀντὶ δὲ	τρεῖς
,, ,,	351	,,	29	,,	αὐτῆς	,,	αὐτῆς
,, ,,	352	,,	3	,,	καλόπτον	,,	καλῦπτον
,, ,,	352	,,	8	,,	αὐτῆς	,,	αὐτῆς
,, ,,	352	,,	14	,,	κατὰ μέτωπον	,,	κατενώπιον
,, ,,	352	,,	23	,,	,, ,,	,,	,,
,, ,,	352	,,	24	,,	,, ,,	,,	,,
,, ,,	352	,,	30	,,	,, ,,	,,	,,
,, ,,	353	,,	11	,,	σῳζόμενον	,,	σωζόμενον
,, ,,	353	,,	31	,,	τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὸ μουσεῖον,	,,	τὸ δωμ. ἐν ᾧ τὸ μουσεῖον
,, ,,	353	,,	32	,,	ἀδόνατος διὰ	,,	ἀδύνατος, διὰ.

Τὸ τεῦχος τοῦτο τῆς «Ἀθηνᾶς» ἐξεδόθη τῇ 5 Ἰουνίου 1908.

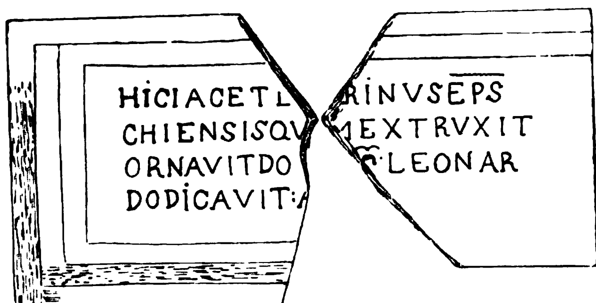
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ — ΑΘΗΝΑΙ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

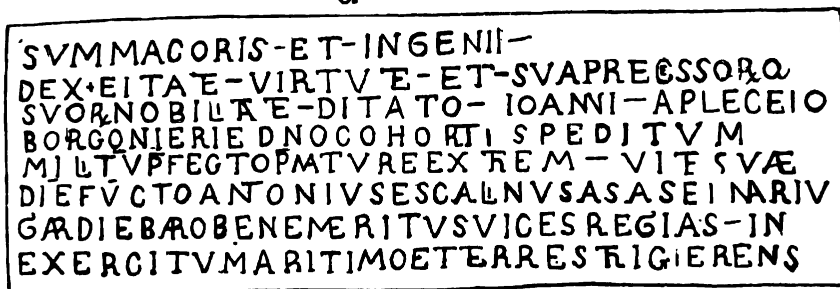
1.

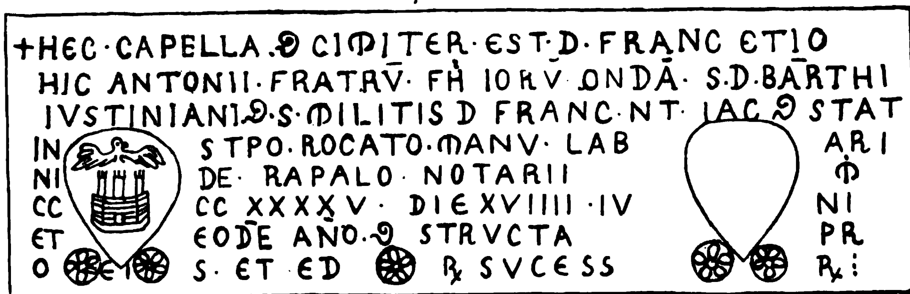
2.

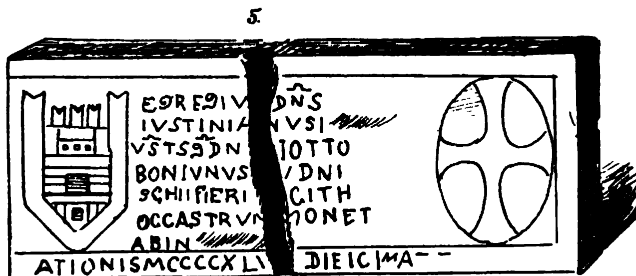
3.

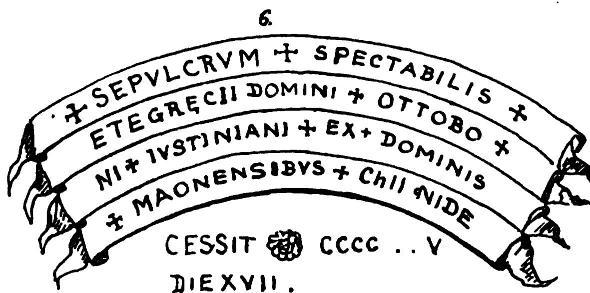
4.

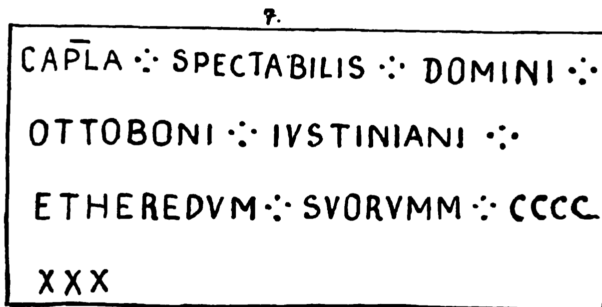
5.

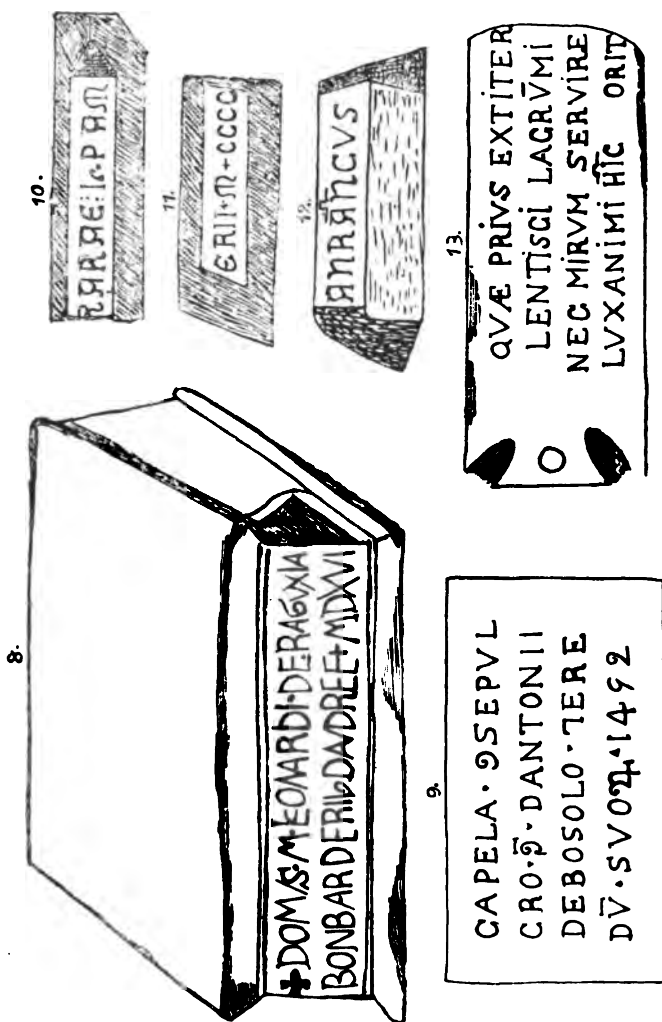

IVSTINIA
BONIVNVS
OCCASTRV
ATIONISMCCCCXL
DIEIC

6.

✠ SEPVLCRVM ✠ SPECTABILIS ✠
ETEGRECII DOMINI ✠ OTTOBO ✠
NI ✠ IVSTINIANI ✠ EX ✠ DOMINIS
✠ MAONENSIBVS ✠ ChII NIDE
CESSIT CCCC .. V
DIE XVII .

7.

CAPLA ∴ SPECTABILIS ∴ DOMINI ∴
OTTOBONI ∴ IVSTINIANI ∴
ETHEREDVM ∴ SVORVMM ∴ CCCC
XXX

8.
9.
10.
11.
12.
13.
CAPELA
DANTONII
DEBOSOLO·TERE
QVÆ PRIVS EXTITER
LENTISCI LAGRVMI
NEC MIRVM SERVIRE

14.

N CCCCLXX IIII · DIE PRIMA · MADI · HOPUS · HIE

RI ·

CUIM · ANTONIUS · DE BOZOUOPROSE · ET SUI

CREDIBUS ·

15.

?I NE : DOMINI : AMEN

M
CCCCC
V . P
IANR

M A MVRI SAVMIECOLA · MA PRONINIECO MARCC POM RS

16.

VENETVSV
MDCXCIV

17.

18.

HOCOPVSFIERIFECIT
IOANNESIVSTINIANVS
[BAPTISTE]OLIMDE[LAROC]
HAADMEMORIAMSV[AM]
ETHEREDVMSVORVM
MCCCCLXXXV

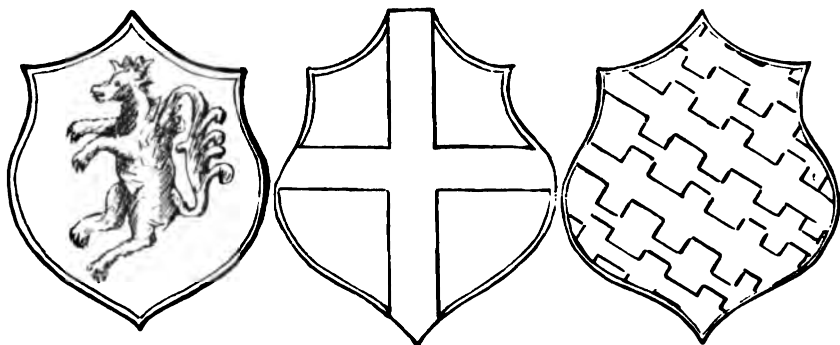
14.

M CCCCLXX IIII · DIE PRIMA · MADI · HOPUS · HIE

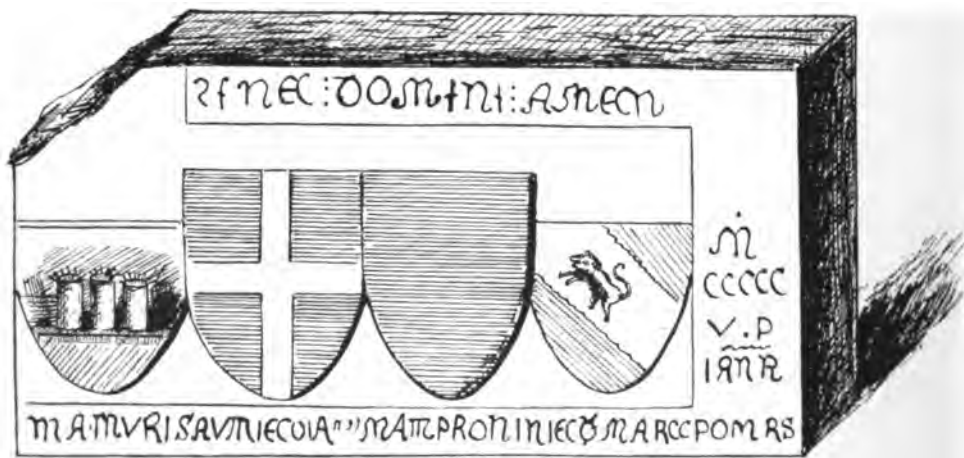
RI ·

FECIT M · ANTONIUS · DE BOZOVO PRO SE ET SUIS

EREDIBUS ·

15.

16.

VENETVSV
MDCXCIV

17.

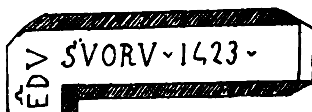
18.

HOCOPVSFIERIFECIT
IOANNESIVSTINIANVS
[BAPTISTE]OLIM DE[LAROC]
HAADMEMORIAM SV[AM]
ET HEREDVM SVORVM
MCCCCLXXXV

19.

✠ SCA·MARINES TO·RAAVRA·ISONA·SIAOMO·E
DEA RETRO·AHE·ARCCVNA·PSONA·DE·ANE·
NAVILIO·GRANDE·OVELL·PBEP·POSA·NI·OSA
B''' ENI AM·BVM R·TENTRO·D=IUOPORTO·MAVNA
IMRE·D'SBONR NI3EMO·SOT · ENNR·D·PP.
·MEE·S RBITRIO MES R·6 O SMR
OIC SI·GOV RNAM·ASIGNA·Y'GIWPJIIPO UO
'O·PUB,IO: GEORGIVS PAINSBIS·C PAU
''VS·AVRIO·ANII·SCRIPSIM

20.

21.

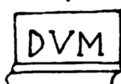
22.

23.

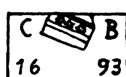
24.

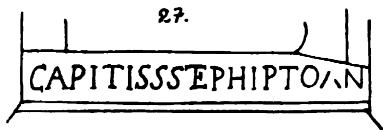
25.

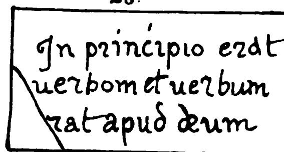
26.

27.

28.

29.

MERCURICPTO
NUbEГdEI LOC
COГTdTUIPONEN
IMLOCORUMETH
UNOTHETO

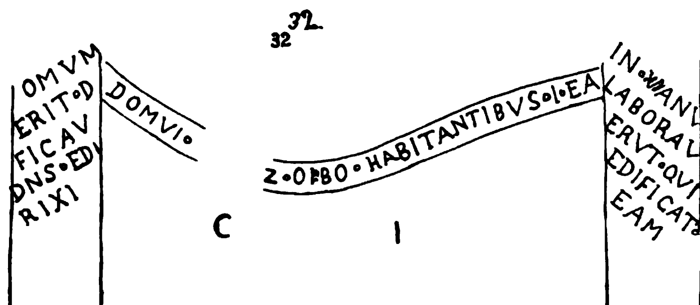
30.

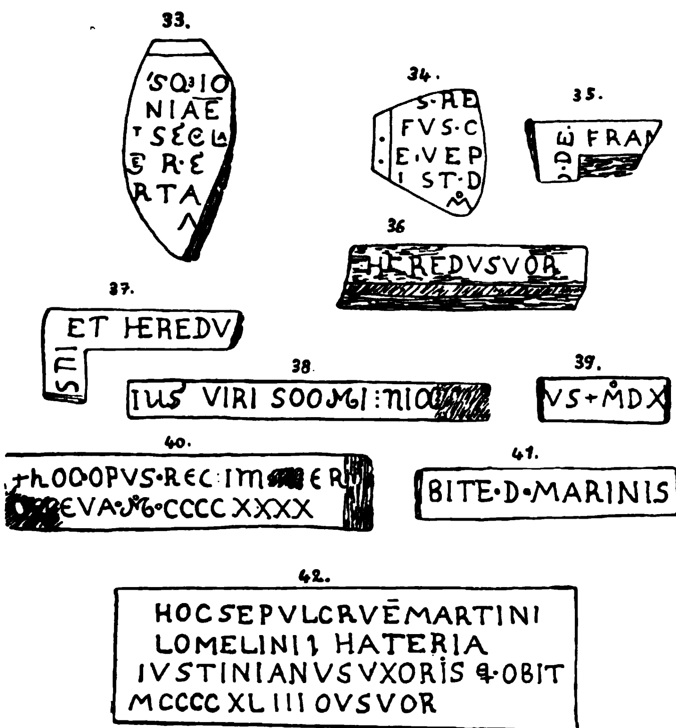
LEAbI·EIUCUГ.ARUM
IMПM ЪbOCINIO
TAdC REMEJГ
RMINI

31.

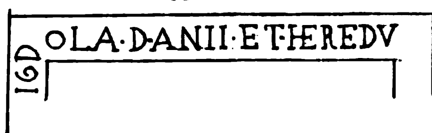
MO3VIRIOMINIANTONINI
NOSTRIEQVISSIMITRIENNO
OSTETIAMO.ERE.VGIL.HVIVS.

MCCCC....

32
OMVM
ERIT·D
FICAV
DNS·ED
RIXI
DOMVI
Z·OPBO·HABITANTIBVS·I·EA
C
I
LABORAV
ERVT·QVI
EDIFICAT
EAM

33.
NIAE
RTA
34.
FVS·C
E·VEP
ST·D
35.
FRA
36
HEREDVSVOR
37.
ET HEREDV
38
VIRI
39.
VS+MDX
40.
OPVS
CCCC XXXX
41.
BITE·D·MARINIS
42.
HOCSEPVLCRVĒMARTINI
LOMELINI HATERIA
IVSTINIANVSVXORIS OBIT
MCCCC XL III OVSVOR

43.

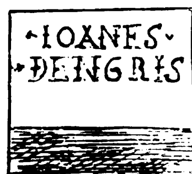
44.

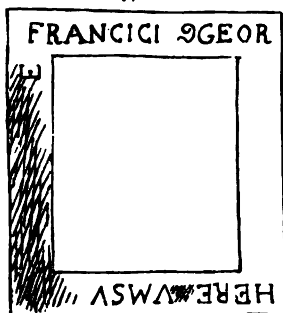
45.

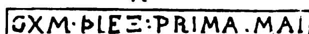
46.

47.

48.

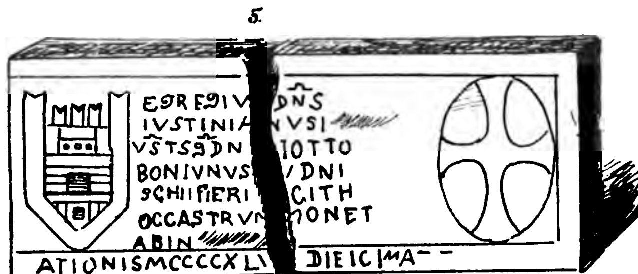
49.

ANNOMDCCLXXV
OPVS
EREDVM
DEFOLIS

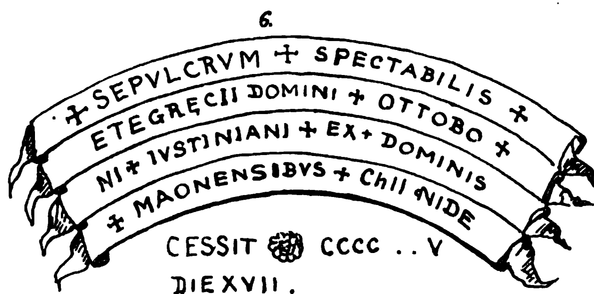
50.

hoc·opus·fesitfustinianu
fiert MARCUS ausHN
tinanu

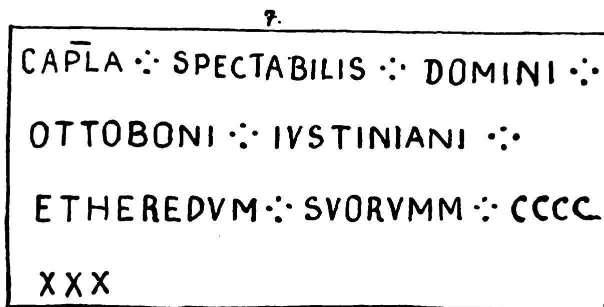
5.

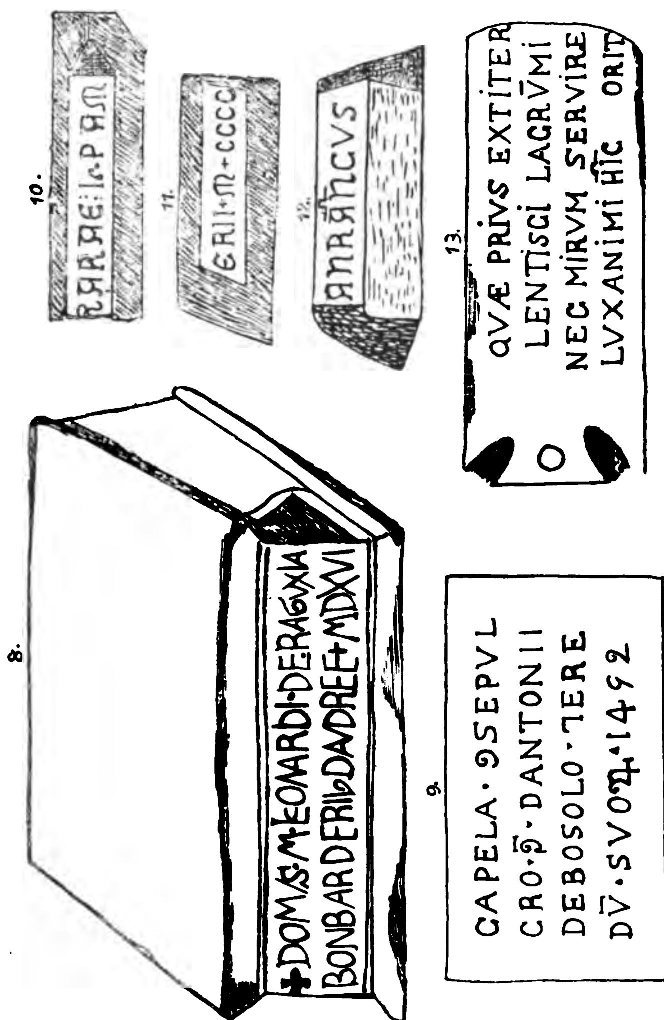

EGR EGIV DNS
IVSTINIA VSI
VSTSG DN IOTTO
BONIVNVS /DNI
SCHIIFIERI CITH
OCCASTRVN IONET
ABIN
ATIONISMCCCCXLV DIEICIMA

6.

✝ SEPVLCRVM ✝ SPECTABILIS ✝
ETEGRECII DOMINI ✝ OTTOBO ✝
NI ✝ IVSTINIANI ✝ EX ✝ DOMINIS
✝ MAONENSIBVS ✝ ChII NIDE
CESSIT CCCC .. V
DIEXVII.

7.

CAPLA ∴ SPECTABILIS ∴ DOMINI ∴
OTTOBONI ∴ IVSTINIANI ∴
ETHEREDVM ∴ SVORVMM ∴ CCCC
XXX

8.
9.
CAPELA · 9SEPVL
CRO · DANTONII
DEBOSOLO · TERE
DV · SVO · 1492
10.
11.
12.
13.
QVÆ PRIVS EXTITER
LENTISCI LACRVMI
NEC MIRVM SERVIRE
LVXANIMI HIC ORIT

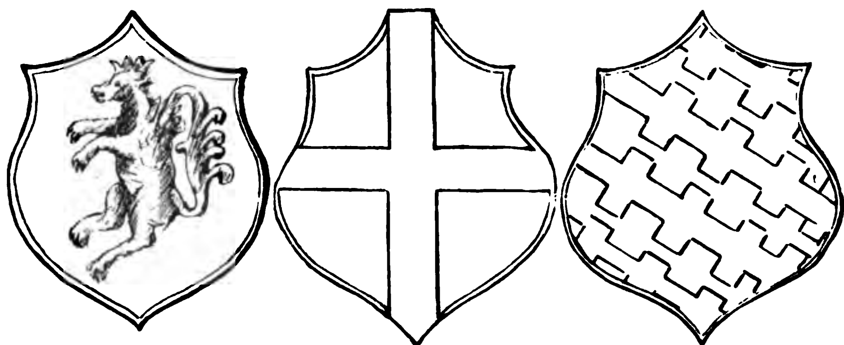
14.

M CCCC XX IIII · DIE PRIMA · MADI · HOPUS · HIE

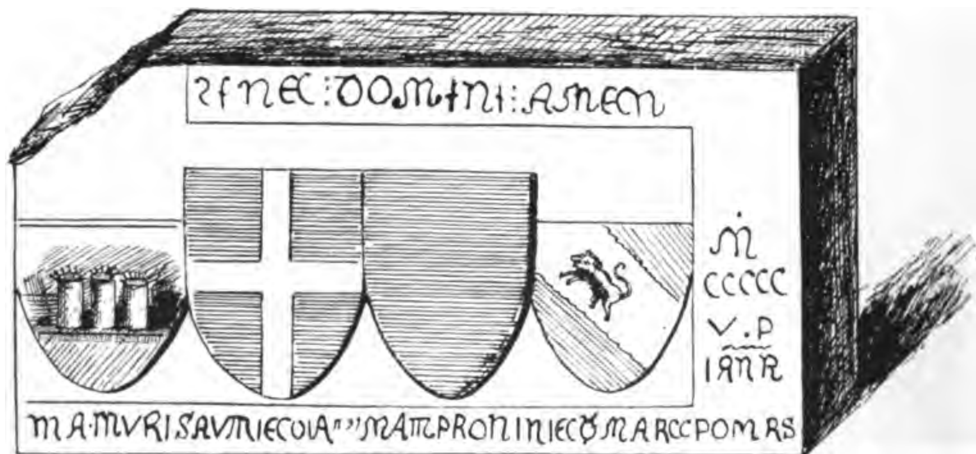
RI ·

IEAIM · ANTONIUS · DE BOZOLO PROSE · ET SUIS

EREDIBUS ·

15.

16.

VENETVSV
MDCXCIV

17.

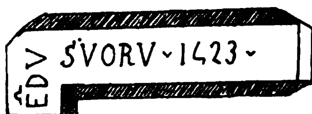
18.

HOCOPVSFIERIFECIT
IOANNESIVSTINIANVS
[BAPTISTE]OLIMDE[LAROC]
HAADMEMORIAMSV[AM]
ETHEREDVMSVORVM
MCCCCLXXXV

19.

✠ SCA·MARINES GO·AEAVRA·ISONA·SIAOMO·E
DEA REGRO·AhE·ACCVNA·PSONA·DE·ANE·
NAVILIO·GRANDE·OVELL·PBEP·POSA·NI·OSA
B''' ENI AM·BVMR·GENGRO·D·IUOPORMO·MAVNA
IMAE·D'SBONA NIZEMO·SOG · ENNA·D·PP·
·MEE·S RBIGRIO ·MES R·G O SMA
OIC SI·GOV RNAM·ASIGNA·Y'GIWPZ''PO UO
'O·PUBIO: GEORGIVS PAINSBIS·C PAU
''VS·AVRIO·ENII·SCRIPSIM

20.

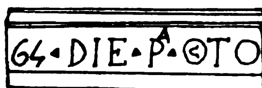
21.

22.

23.

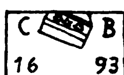
24.

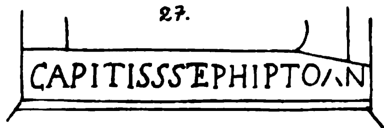
25.

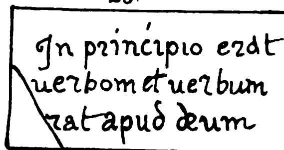
26.

27.

28.

29.

MERCURI C PTO
NUbE dE I LOC
COΓTATUI PONEN
IMLOCORUMETH
UNOTHETO

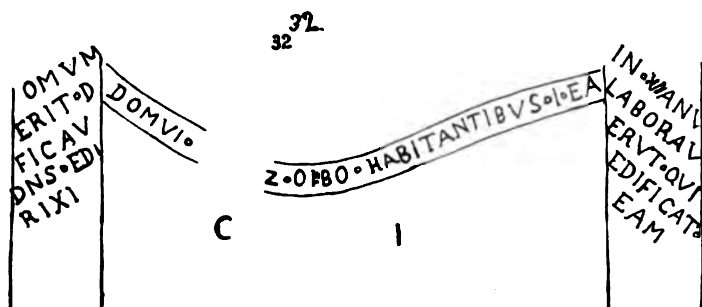
30.

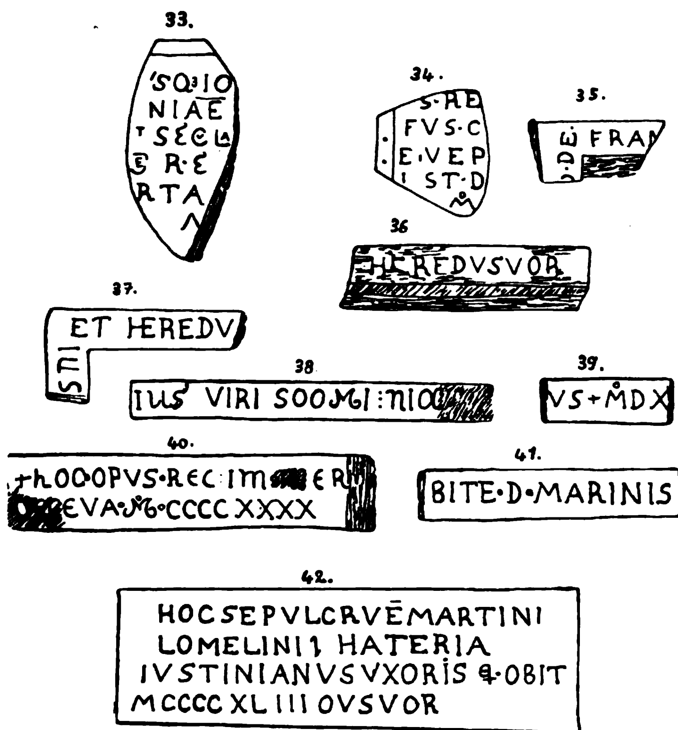
LEAbI EIUCU ARUM
IMNM ƧbOCINIO
TAdC REMEJ
RMINI

31.

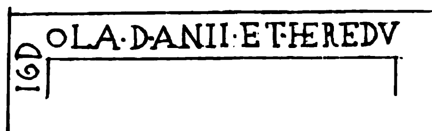
MO}VIRIOMINIĀNTONINI
NOSTRIEQVISSIMITRIENNIO
OSTETIAMO.EREVGIL.HVIVS.

MCCCC....

32
DOMVI
HABITANTIBVS
C
I

33.
NIAE
RTA
34.
FVS·C
E·VEP
ST·D
35.
FRA
36
REDVSVOR
37.
ET HEREDV
38
VIRI
39.
VS+MDX
40.
CCCC XXXX
41.
BITE·D·MARINIS
42.
HOCSEPVLCRVĒMARTINI
LOMELINI HATERIA
IVSTINIANVSVXORIS OBIT
MCCCCXLIII OVSVOR

43.

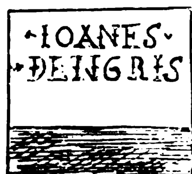
44.

45.

46.

47.

48.

49.

ANNOMDCCLXXV
OPVS
EREDVM
DEFOLIS

50.

hoc·opus·fesitfustinianu
fiert MARCUS ausHN
tinanu

57.

SEPVLCRVMFRANC[illegible]
LERCAR[I ETH]EREDV̄ S[illegible]
MDXVIII

52.

D̃x̃e(ʒanno
·Va ʒ OTe(ʒPꝫRO
Xʒ B e(DŨꝫRʒ e(·
Q ʒ O·e(RUaii·RA·
OUꝫRʒe/a DZ'

53

A' QVI DVERME
IACOB FERNANDEZ
DIAZ
D[illegible] E DAD ANNOS 58 FALECIO ADI 5
DE MAIO EL ANÕ 5422 DE LA CRIASION
DEL MVNDO COLPES DE MVERTE ASAL
TARON EN IACOB LAS OBRAS PIAS QVE
A' SV VIRTVO ILLVS TRARONI PARA OBRAR
MAS FALTARON A' IACOB FERNANDEZ
DIAZ

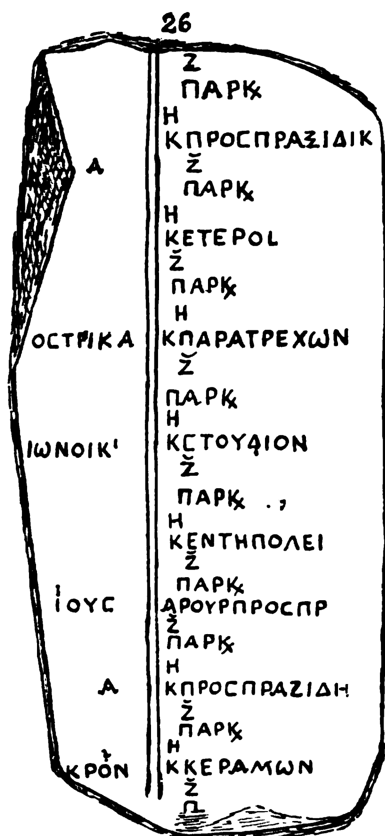
ΠΙΝΑΚΕΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

2. 2.

+ἈΝΗΓΕΡΘΗ Κ(ΑΙ) ΟἸΚΟΔ[ΟΜ]ΗΘΗ Ο ΘΕΙΟC ΟΥΤΟC Κ(ΑΙ) ΠΑΝCΕΠΤΟC ΝΑΟC
ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ἘΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟC Κ(ΑΙ) ἸΑΜΑΤΙΚΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟC
ΤΟΥ ΕἸC ΤΟ ΒΑCΙΛΕΙ[Ο]Ν ΕΙΚΟC ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ Κ(ΑΙ) ἘΞΟΔΟΥ ΚΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ
ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΟΥ [illegible] Κ(ΑΙ) ΚΤΗΤΟΡΟC Κ(ΑΙ) ΤΗC CΗΜΒΙΑC ΑΥΤΟΥ
ἘΝ ἜΤΕΙ [illegible] Γ· [illegible] ἘΠΑΡΑΜΕΝ[illegible]
ἈΝΑΓΝΩCΗ [illegible] CΕ ἘΠΟΙΗCΕ ΤΟΥΤΟ ΘΕΑΡΕCΤΟΝ ἜΡΓΟΝ
ΚΑΙ ἈΦΙΕΡΩCΕ Κ(ΑΙ) ΕἸC ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΙΝΑ ΠΡΑΓΜΑ
ΤΑ [illegible] ΚΑΘΩC ΦΑΙΝΕΤΑΙ [illegible]
[illegible] ὉΠΟΙΟC ἌΝΘΡΩΠΟC Η CΥΓΓΕΝΗC, Η ΞΕΝΟC,
ΗΘΕΛΕΝ ἘΝΟΧΛΗCΗ, Η ἘΝΑΝΤΙΩΘΗ, ΕἸC ὍCΑ ἘΠΟΙ
ΗCΕΝ Η ἈΦΙΕΡΩCΕΝ, ὉΠΟΘΕΝ ἈΝΑΓΝΩCΗC
ΕἸC ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΝΑΟΝ, ΝΑ ΕἸΝΑΙ ἈΦΩΡΙCΜΕΝΟC
ΚΑΙ ἈCΥΓΧΩΡΗΤΟC, Κ(ΑΙ) ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ ἈΛΥΤΟC.
[illegible]

10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.

26

27

+ ΑΝΗΓΕΡΘΕΙ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ
Ο ΘΙΟϹ ΟΥΤΟϹ ΝΑΟϹ ΤΗϹ Υ
ΠΕΡΑΓΙ ΘΚΟΥ ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ
ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΦΡΑΝ
ΓΓΟΥΛΙ ΚΑΙ ΑΝΟΒΑ Κ ΚΤΗ
-ΩΡΙ... ΗΜΟϹ ΗΝΟΝ ΑΥ
Λ 5 ΗΕΜΜΗΝΙΙ ΟΥΛΗΟΙ

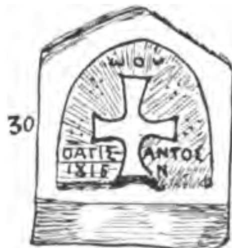
28

ϹΥΝΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΕΗ
ΜΟΝΩΝ ΧΡΙϹΙΑΝΩΝ, ΗΡΞΑ
ΝΤΟ ΑΝΕΓΕΙΡΕΙΝ ΤΟ ΝΟϹΟ
ΚΟΜΕΙΟΝ ΕΝ ΤΩ ΕΤΕΙ · Α · ΨΝΓ·
ΙΟΥΝΙΟΥ · ΑΚ' ΕΛΑΒΕ ΤΕΛΟϹ
ΕΤΕΙ · ΑΨΞ ΜΑΡΤΙΟΥ : Α ·

29

+ ΑΓΑΘΗ : ΤΥΧΗ
[α]ΓΙΕ ΙϹΙΔΩΡΕ ΒΟΗΘΙ
ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ϹΟΥ
ΑΛΑΠΙΝΤΙΟΥ ΑΜΗΝ

30

31

17 Ω 1 ΙΑΝΟΥΦΙΩ : 2

ΚΤΗ... ΡΜΕΝΗ ΜΑΔΗ | ΑΙ ΕΚΑΙ ΝΙΚΟΘΗΔΕΤΑ
ΤΟΥ ΗΑΥ ΓΕΩΡΓΙΟϹ | ΝΥΝ... ΡΑΦΑ ΠΟΓΟΝΟΡΑΥ
ΤΩΝ ΔΡΟΜΟΚΑΙΤΗϹ ΟΥ... | ... ΑΝΩΡΙΟΥ Κ Γ...
ΟϹΙΩΑΝΝΗϹ — | ΑΝΤΛΕ...
| ΩΝ...
| Ϲ...

32

1800 ΑΓΟΥΠ
Ο:7: ΤΟ Υ Ε
. ΤΗΣ ΑΥΕ
. ΤΟΥ ΤΟΥ Τ3
Η ΔΕΣ

33

+ ΗΡΩ ΕΩΑ - Ι ... ΦΕΡΩΝ ΤΑΠΙΩ
ΝΙΟΥ Κ ΩϹ ΠΙΑΤΟΥ +

34

+ανεκαινισθη η πα
ρουσα ταπεσος δια ε
ξοδου ποτε ν κο
λαου βασιλακη ηγου
μενευοντος παπα κυρ
νεοφυλλου αλεξιου
1631 απριλλιου κ 17

35

ΙΣ ΧΣ
+ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΘΘΡΟΥ ΤΟ
ΠΑΡΟΝ ΚΑΜΠΑΝΑΡΙΟΝ
ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΚΥ
ΡΟΥ ΑΝΤΟΝΙΟΥ. ΦΑΝΓΓΟ
ΠΟΥΛΟΥ: ΜΙΒ ΑΦΙΒ

36

ΤΗΣ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΝΕΑ ΜΟΝΗ· ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΙΖΙΓΟΥ
ΑΝΤΟΝΙ ... + Ο ΤΑΠΙΝΟΣ ΑΝΘΡΟΠΟΣ ΓΕΟΡΓΙΟ ... ΤΟΥ ΕΙ
ΔΟΥΛΟΣ ΤΗΣ ΘΚΟΝ

37

ΒΙΩΤ Κ Α ... Ρ .. ΨΑΝΤΕ ΠΤ SΔΙΕΝΝΟΙΑΣ
ΠΑΝΤΟΣ ΤΕ ΜΩΜΟΥ ΑΝΙΣΑΝΤΟΣ ΚΑΡΔΙΑ
ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΟΙ ΚΟΥ ΕΙΣΕΛΘΩΜΕΝ ΕΣ ΤΑΣ ΘΥΡΑΣ
ΘΕΩ ΑΡ ... ΤΟΣ ΟΥΔΕΚ ΦΑΥΛΑ ΤΥΓΧΑΝΕΙ
ΑΨΥΔ ΜΙΟΥ Κ ΑΝΕΚΕΝΗΣΗ

38

+ Ι Γ Δ S
Ψ Γ Σ Ι

39

+ ΚΕΤ ΚΗΤΟ ξοι
ΕΤΟΣ 1679
ωτ θ ω 17
δια κοπου κε ε
ξοδου μηχαλης
θεω εκ υλυροπου

40

+ 1739 +
+ ΑΝΕΚΕΝΗΣΗ Ο ΠΤ
ΝΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΝΑΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙ
ΟΥ ΝΗΚΟΛΑΟΥ ΔΙΑ ΚΟ
ΠΟΥ ΚΕ ΣΗΑΡΟΜΗΣ ΠΑ
ΝΗΚΟΛΗ ΜΠΕΝΕΤΟΥ
ΚΕ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ
ΑΥΤΟΥ ΚΑΛΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΗΣ ΜΠΕΝΕ
ΤΟΣ

+ ΛΕΟΣ ΜΠΕΝΕΤΟΣ

41

ΙΣ ΧΡ
ΕΤΟΥΣ ΣΤΦΠ
ΕΞΟΔΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΣΚΟΜΠΡΟΥΙΜΗΝΟ
ΝΕ ΘΕΤΕ ΚΤΗΟΡΙΟΥ
ΤΗ ΝΕΤΚΗ Κ ΚΑΜΠΑ
ΝΑ

42

ΙΣ ΧΣ
ΝΙ ΚΑ
αψφ ξε

43

1716 + 84 ΗV4
+ δια κυρ κεξο
δου πα ςεφανι πα δο
πλου

44

γμεων ι ξοδ χ ζος

45

1739 οκτωβριω 17

46

+ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΟΠΑ ΘΕΠΤΟΣ
ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ
ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΔΙΑ ΚΩΠΟΥ
ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΚΩΣΤΩΤΟΥ ΧΑ
ΒΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ CΙΒΗΣ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΧΥΞΒ

47

+ΑΝΙΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΟΥ Ο ΘΕΙΟΣ
ΚΑΙ ΠΑΝCΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΜΙ
ΧΑΗΛ ΟΑΡΧΙΣΤΡΑΤΙΓΟΣ ΔΙΑ ΚΟ
ΠΟΥ ΚΑΙ ΞΟΔΟΥ ΚΥΡΟΥ ΝΙ
ΚΟΛΑΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΥ ΤΥΜΑ
ΥΡΟΗΧΙ
ΕΤΟΥΣ ΖΟΑ

48

ΕΞΩΓΡΑΦΗΣΘΗ Ο ΠΑΡΩΝ ΝΑΟΣ
ΔΙΑ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ
ΚΑΙ ΠΡΩΤ. ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΗΤΡ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΒΑΡΑΛΕ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΟΣ ΙΕΡΕΩΣ
ΤΟΥ ΚΗ Μ ... ΠΥΡΓΟΥ ΕΝ ... ΚΡΗΝΗΣ
ΕΞΗΣΥΧΑΖΟΜΕΝΟΥ ΤΟΤΟΥ ... 3.C.IE.
ΑΠΟ ΣΩΤΗΡ. 4.Ψ3.4ΥΓΑ ... IE

49

+ΕΦΟΣΣΥ ...
ΟΜΗΝΙΤΟ ...
ΟΤΕ .... ΕΗΕΚΕΝΙ
ΟΘΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΝ
ΠΑΥΗ ... CΤΟΤΑ
ΒΙΑ ΡΧΟΝΟΚΙ
ΠΟΙCΙC+ΓΑ
ΝΠΟΤΛΟΧΙ

50

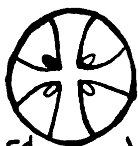
ΑΝΙΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝCΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ -----------
ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΡΑΝΤΖΗ
ΚΑΙ ΙΑΚΩ ΚΩΝΣΤΑ ΟΡΦΑΝΟΣ ΙΧ
... ΝΟΕΜ. Ε ΧΕΙΡ ΜΙΧΑΗΛ ...
ΧΩΜΑΤΖΑ

51

1818 ... ΣΟΣΥ
ΗGIVG ΤΟΙ 18
1203 ... ΥΠΙΤΗΣ
ΤΙΕΟΜΙ538 ...
JEUΙΓ ΤΟΝΥΛΙS
ΗΧ ... ΥΜΝΟΡΗ

52

ΑΝΕΚΑΙ
ΘΕΙΟΣ
ΝCΕΠΤΟΣ
ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑ

ΝΙΣΗΟ
ΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑ
ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΠ
ΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ :— ΕΝ ΕΤΕΙ 1746. ΕΝ ΜΗΝΗ Α
ΓΟΥΣΤΩ — 16

53

10 | ΒΚ
Ο — Υ
ΘΘ | ΘΜ

PRI ∵ B
ΗΑ ∵ SCE

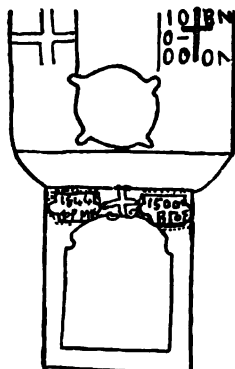
54

7ΑΝΗΓΕΡΘΗ Κ ΗΣΩΡΗΘΗ ΕΚ ΒΟΘΡΥ. Ο ΠΑΝCΕΠΤΟC
ΝΑΟC ΤΑΓΙΥ ΝΗΚΟΛΑΥ ΔΙΑ ΚΟΠΥ ΚΕΞΟΔΥ, ΤΟΝΚΤΗΤΟ
ΡΟΝ.ΙΩ.ΦΡΑΓΓΙΑC. ΛΕΟΝ ΒΑΓΙΑΝΟC ΚΥΡΙΑΚΟC ΜΑΚΡΗΝΟC
ΗΛΙΑC ΦΡΑΓΓΙΑC. ΙΩ. ΦΡΑΓΓΙΑC. ΝΗΚΟΛΑΟC ΦΡΑΓΓΙΑC ΓΕ
ΩΡΓΙΟC ΒΑΓΙΑΝΟC. ΜΗΧΑΛΗC ΒΑΓΙΑΝΟC ΚΟΣΑC ΧΑΡ
ΚΗΑC ΙΩ. ΒΑΓΙ
Α. Φ. Ν. Η.
ΜΙΝΗ ΔΙΚΕΒΡΙΟ. 12

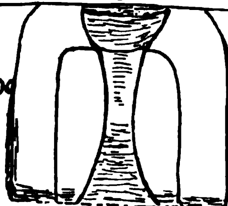
55

ΗΣΦΙΘΙ ΔΕΠΑΛΗΝ ΕΚΔΕΦΕΡΥΟΠΑΝ
ΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΑΓΙΥ ΝΗΚΟΛΑΥ ΔΙΑ ΧΥΡΟ
ΖΩΡΖΗ ΛΑΔΑΚΗ Κ ΑΝΔΡΕΥ ΑΝΔΡΙΑΝΟ
ΠΟΛΙΤ ΔΙΕΠΙΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΚΤΗΤΟΡΟΝ
ΦΡΑΓΓΙΑΔΟΝ. ΜΑΚΡΙΝΑΔΟΝ. Κ ΒΑ
ΓΙΑΝΟΝ. Κ ΔΙΕΞΟΔΟΝ ΤΑΥΤΗΑΥ Κ ΕΠΙ
Τ ΓΕΡΟΝΤΟΝ ΜΑΡΚΗ ΦΡΑΓΓΙΑ ΓΙΟΡΓΙ
ΑΚΡΙΝΟ. Κ ΓΙΟΡΓΙ ΒΑΓΙΑΝΟ
1791 ΙΥΛΙΥ 1Υ

56

57

ΟΡΩΝ ΤΟ ΒΥΜΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ
ΚΥΡΙΥ ΦΡΗΤΩΝ ΤΡΕΜΩΝ ΑΝ
ΘΡΩΠΕ ΦΟΒΥ ΓΡΟΛΟC ΘΕΟΣ
ΕΝ ΑΥΤΟ ΘΥΕΤΕ ΚΑΘΗΜΕΡΑΝ
ΑΝΘΡΑΞ ΓΑΡ ΕΣΗ ΤΣ ΑΝΑΞΙΥΣ ΦΛΕΓΩΝ

ΟΛΓΙΟC ΙΩΟΧΡΙ COCΩΜΟC

ΟΑΓΙΟC ΒΑCΙΛΥ

58

1783 CΕΠΤΕΡΙΟ
ΔΕΚΟΧΘΟ

59

αψπ
ΗΓΥΜΕΝ ΚΥΡ ΠΑΡΘΕ
ΝΙΥ ΜΑΚΡΙΔΙ
Υ ΚΥ
ΙΥΛΙ 1Υ

60

ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ Ο ΘΕΙΟC
ΚΑΙ ΙΕΡΟC ΝΑΟC ΤΑΠΥ ΑΠΟΣΤΟΛΥ
ΙΑΚΩΒ ΥΤΥ ΑΔΕΛΦΟΘΕΥ ΔΙΑ ΕΞΟ
ΔΩΝ Τ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΜΕΛΕΤΙΥ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΥ
ΜΟΝΑΧΥ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΥCΩΝ
αψγ5ω ΔΕΚΕΜΒΡΙΥ ΙΑ

61

+ ΕΤS168Ρ ΜΝ
ΜΑΙΟ 29
ΔΙΑ ΚΟΠΥ ΓΕΩΡΓΙΟ
ΔΥ Κ ΚΑΛΙΝΙΚΥ
ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΥ +

150 ΑΥΤΟ ΕΤΟ
ΗΧΕΤΟ ΜΕΓΑΛΟ
ΘΑΝΑΤΗΚΟ

62

+ ΙΑΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΙΣΟΦΟΥ. ΙΩΑ
ΚΕΙΜ ΜΟΝΑΧΟ ΚΗΓΟΥΜΕΝΟΥ Ε + Η3Μ3

63

ΕΤΟΥΣ ΜΖ

64

+ ΙΗΣ + 1420

A B

Εἰκὼν 1.

A B

Εἰκὼν 2.

Εἰκὼν 3.

2 1 3

Εἰκών 4.

Εικών 5.

1 2
Εἰκὼν 6.

1 2 3
Εἰκὼν 7.

Εἰκὼν 8.

A　　Εἰκὼν 9.　　B

Εἰκὼν 10.

Εἰκὼν 11.

Εἰκὼν 12.

Εἰκὼν 13.

Εἰκὼν 14.

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

AS
202
.A84
v. 20
no. 4

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΙ ΜΕΘΟΡΙΟΙ ΛΑΚΩΝΙΚΟΙ ΕΡΜΑΙ

Ἡμίσειαν ὥραν δυτικῶς τοῦ Ἁγ. Πέτρου τῆς Κυνουρίας ὑψοῦται ἡ ῥάχις τῶν Φονεμένωνἐκφυομένη ἀπὸ τοῦ πρὸς νότον ὄρους Πάρνωνος. Ἀπὸ τῆς ῥάχεως ἤ, ὡς προσφυῶς λέγουσιν οἱ περίοικοι, τοῦ ζυγοῦ τῶν Φονεμένων, χωρίζονται τὰ ὕδατα καὶ ῥέουσι πρὸς τρεῖς διευθύνσεις, πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Λακωνικὴν διὰ τοῦ ῥεύματος τῆς Κελεφίνας, πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν Θυρεάτιδα διὰ τοῦ χειμάρρου τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν Τεγέαν διὰ τοῦ Σαρανταποτάμου. Ἕνεκα τούτων ὁ ζυγὸς ἀποτελεῖ ἐνταῦθα τὸ σύνορον τῶν νεωτέρων νομῶν Λακεδαίμονος καὶ Ἀρκαδίας. Ἐπ' αὐτοῦ 200 μέτρα δυτικῶς τῆς κορυφογραμμῆς καὶ ἀμέσως παρὰ τὴν ὀρεινὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἐξ Ἁγ. Πέτρου εἰς Ἀράχοβαν καὶ Σπάρτην, παρατηροῦνται τρεῖς μεγάλοι σωροὶ ἐξ ἀκατεργάστων λίθων καὶ χώματος. Ὑπὸ τούτους, λέγουσιν οἱ περίοικοι, ἐτάφησαν γιγαντόσωμοι Ἕλληνες φονευθέντες ἐκεῖ διὰ δόλου καὶ μετὰ τοῦτο οἱ σωροὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ὁ πέριξ τόπος ὠνομάσθησαν Φονεμένοι, ἤ, κατὰ τὴν συνήθη χρῆσιν, 'ς τοὺς Φονεμένους.

Ἐκ τῶν νεωτέρων λογίων πρῶτος ὁ Boblaye (1) παρετήρησε τοὺς ἐκ λίθων σωροὺς καὶ ἐσχέτισε πρὸς τὸ ἀκόλουθον χωρίον τοῦ Παυσανίου (II, 38, 7): Ἀνατείνει δὲ ὑπὲρ τὰς κώμας ὄρος Πάρνων καὶ Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἀργείους ὅροι καὶ Τεγεάτας εἰσίν· ἑστήκασι δὲ ἐπὶ τοῖς ὅροις Ἑρμαῖ λίθου, καὶ τοῦ χωρίου τὸ ὄνομα ἔστιν ἀπ' αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα οἱ Ἑρμαῖ δέον νὰ τεθοθετηθῶσιν ἐπὶ τῶν σωρῶν, ἐπειδὴ ἡ ῥάχις, ἐφ' ἧς οὗτοι κεῖνται, ἀποτελεῖ τὸ προσφυέστατον ὅριον μεταξὺ τῆς Λακωνικῆς, τῆς Θυρεάτιδος, ἀνηκούσης τότε εἰς τοὺς Ἀργείους, καὶ

(1) P. Boblaye, Recherches geographiques sur les ruines de la Morée p. 67 (1835).

τῆς Τεγεάτιδος. Μετὰ τὸν Boblaye ὁ Ross(1) ἐνίσχυσε τὴν αὐτὴν γνώμην ὑποδείξας, ὅτι ἁπλοῖ σωροὶ λίθων, καλούμενοι Ἑρμαῖα ἢ Ἑρμαῖ, ἱδρύοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ. Εἰς ταῦτα ἐπείθοντο πάντες σχεδὸν οἱ κατόπιν ἐρευνηταί(2), ἂν καὶ ἐγνώριζον τοὺς σωροὺς ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς μόνον αὐτῶν ὄψεως. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος Loring, ὁ τελευταῖος περὶ τῶν Ἑρμῶν πραγματευθείς(3), ἀπεδέχθη μὲν ὡς ὀρθόν, ὅτι ἡ ῥάχις τῶν Φονεμένων ἀπετέλει τὸ ὅριον, ἀλλ' ἐπίστευσεν, ὅτι οἱ Ἑρμαῖ ἵσταντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ῥάχεως καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν σωρῶν, οὓς ὑπέλαβεν ὡς τάφους τινῶν φονευθέντων ἐνταῦθα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἀληθῶς, ἐφόσον οὐδὲν ἴχνος ἀρχαιότητος παρετηρεῖτο ἐπὶ τῶν ἐκ κοινῶν λίθων σωρῶν, ἡ δυσπιστία τοῦ Loring ἦτο πολὺ δικαία. Ἵνα ἐπιτύχω διὰ τοῦτο βεβαιότητα περὶ τοῦ προκειμένου ἐζήτησα καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τὴν σχετικὴν ἄδειαν καὶ δαπάνην πρὸς ἀνασκαφὴν τῶν σωρῶν.

Κατὰ τὰς πρώτας πέντε ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1905 ἠδυνήθην νὰ ἀνασκάψω τοὺς τρεῖς σωροὺς καὶ νὰ πεισθῶ ἐκ τῶν γενομένων εὑρημάτων περὶ τῆς μεγάλης αὐτῶν ἀρχαιότητος(4). Ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης παρετήρησα πλησίον καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν τέταρτον, τέως ἄγνωστον, σωρόν, ἀνέβαλον νὰ ἐκθέσω τὴν γνώμην μου, μέχρις ὅτου δυνηθῶ καὶ ἐκεῖνον νὰ ἀνασκάψω. Τοῦτο κατώρθωσα τὸν παρελθόντα Αὔγουστον καὶ κατωτέρω ἐκθέτω τὰ κατὰ τὴν γενομένην ἔρευναν.

Εἶναι σκόπιμον νὰ προταχθῇ, ὡς κατωτέρω θὰ φανῇ, ἡ περὶ τοῦ τετάρτου σωροῦ ἔκθεσις. Τοῦτον παρατηρεῖ ὁ εἰς Ἀράχοβαν διευθυνόμενος πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν 300 περίπου μέτρων δυτικῶς τῶν τριῶν σωρῶν. Ἔμενε δὲ απαρατήρητος, ἐπειδὴ εἶναι μόνος ἐνταῦθα καὶ ἐπειδὴ ὀλίγον, κατὰ μέ-

(1) L. Ross, Peloponess, 174.

(2) Πρὸς τῇ παρὰ Frazer, Paus. II, 38, 7, βιβλιογραφίᾳ πρόσθες καὶ Heberdey, Pausanias, 52. Περὶ τοῦ σχεδιογραφήματος τῶν σωρῶν ὑπὸ Jochmus ἴδε κατωτέρω.

(3) JHS., 1895, 55, III.

(4) Συνοπτικὴν περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1905 ἔκθεσιν μετὰ φωτογραφικῆς ἀπεικονίσεως τῆς ἐνεπιγράφου πλακὸς ἐδημοσίευσα ἐν τῷ British School Annual, 1904-1905, 137-138.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

σον ὅρον 0,80, ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ἔδαφος ὑψοῦται. Τὴν παρουσίαν του ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ μόνον διὰ τῆς βοηθείας μικρῶν μελανοβαφῶν ὀστράκων, ἅτινα τυχαίως κατὰ τὴν ὁδὸν παρετήρησα. Διὰ ταῦτα ὡς καὶ διὰ τὴν μικρὰν ἔκτασίν του, ἡ σχεδὸν ἐλλειπτικὴ αὐτοῦ περιφέρεια εἶχε μείζονα διάμετρον 10 μ., ἠδυνήθην νὰ ἀνασκάψω αὐτὸν διὰ 5 ἐργατῶν ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ἀπεκαλύφθη κτίριον ὀρθογώνιον 7×5 μ., οὗ ἡ τετάρτη πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰ ἄφινε τοὺς δύο μακροὺς τοίχους νὰ ἐξέχωσιν ἑκατέρωθεν ὡς παραστάδες. Οἱ τοῖχοι ἀπετελοῦντο ἐξ εὐτελῶν σχιστολίθων ἀπελεκήτων (ξεροτοίχι) καὶ δὲν ὑψοῦντο εἰμὴ μέχρι 0,40. Φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος δὲν θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερον, ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐτελὴς τοιχοδομία δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο καὶ πολλοὶ λίθοι δὲν εἶναι ἐν τῷ μεταξὺ κατεσπαρμένοι. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν τεμαχίων κεραμίδων στέγης μετὰ μιᾶς ὄψεως μελανοβαφοῦς καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀπηλλαγμένου λιθαρίων χώματος, τὸ κτίριον ἦτο πάντως ἐστεγασμένον καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν τοίχων ἀπετελεῖτο ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ἐκ τῶν λίθων τῶν τοιχαρίων ὡς καὶ τῶν μεταξὺ κειμένων οὐδεὶς ἐδείκνυέ που ἐργασίαν τινά. Μόνον μικρὸν τεμάχιον λίθου ἡφαιστειώδους, ὁμοίου πρὸς τὸν τῶν μυλοπετρῶν, ἐπιμελῶς δὲ ἐκ μιᾶς ὄψεως λελεασμένον εὑρέθη διάφορον τῶν λοιπῶν κοινῶν λίθων. Ἀλλ᾽ ὁ προορισμὸς τοῦ μικροῦ καὶ πενιχροῦ κτιρίου ἔγινε φανερός, εὐθὺς ὡς ἀπείδομεν εἰς τὰ πολυάριθμα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων, ἅπερ ἐν τῷ ἀνατολικῷ πρὸ πάντων μέρει μέχρι βάθους 0,80 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας συνελέξαμεν. Τόπος λατρείας ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ἐνταῦθα· ἐπειδὴ σκάψαντες μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους οὐδὲν εὕρομεν τὸ ὑπενθυμίζον τάφον, ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν τὸ κτίριον ὡς ἱερὸν προωρισμένον εἰς τὴν λατρείαν θεοῦ τινος ἢ ἥρωος. Ἀτυχῶς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν εἰρημένων τεμαχίων ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Τὰ ἄξια λόγου, ἀπεικονιζόμενα ἐν τῷ πίν. 1, περιγράφομεν κατωτέρω.

1. Ἀριστερὸν ἥμισυ ἀκεφάλου γυναικείας μορφῆς καθημένης ἐπὶ θρόνου, ὕψους 0,06.

2. Κεφαλῆς γυναικὸς τμῆμα, ὕψ. 0,03.

3. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτενισμένης, πίλου δὲ ὑψηλοῦ, εἰς ὀξὺ ἄνω λήγοντος καὶ ἐμπρὸς κατά τι νεύοντος, ὕψ. 0,07.

4. Κεφαλὴ κυνὸς μετὰ παχέος ῥύγχους, μήκους 0,06.

5. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης καὶ εἰς ὀξὺ ληγούσης, ὕψ. 0,05.

6. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ δεξιοῦ στήθους νεάνιδος, ὕψ. 0,06.

7. Δεξιὸν σκέλος ἐπενδεδυμένον, ὕψ. 0,06.

8. Ῥίς σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους, ὕψ. 0,06.

9. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κωνικοῦ πίλου, ὕψ. 0,095. Συντρίμματα ἐκ τοιούτων πίλων εὑρέθησαν ἄλλως πολλά.

10. Κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ νεάνιδος, ὕψ. 0,05.

11. Ἀγγείου ἀναθηματικοῦ τμῆμα, ὕψ. 0,085. Ἐλλείπει τὸ πλατυνόμενον μέρος τῆς βάσεως, αἱ λαβαὶ καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ λαιμοῦ μετὰ τοῦ στομίου. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀγγείου εἶνε πολὺ χονδροειδής, ἀλλ' ἡ ἀναπαράστασις τῆς μορφῆς αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἀσφαλής. Εἶναι αὕτη ἡ τοῦ γαμικοῦ λέβητος ἀληθῶς. Διότι τὰ οὐσιώδη μέρη τοῦ ἀγγείου τούτου ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα, ὁ ὑψηλὸς δηλ. πούς, εἶτα τὸ σφαιρικὸν κύριον σῶμα κοῖλον ἔσωθεν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπεράνω συστελλομένου λαιμοῦ καὶ αἱ δύο ἑκατέρωθεν λαβαὶ ὑποδεικνυόμεναι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων ἐξογκωμάτων. Σημειωτέον ἔτι ἐνταῦθα, ὅτι ὅμοιοι κυλινδρικοὶ πόδες εὑρέθησαν πολλοί.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω πήλινα εὑρήματα ἐτελεῖτο λατρεία ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου (1, 2), διήρκεσε κατὰ τὸν 5ον (8 καὶ ἴσως 11), 4ον (3, 4, 5, 6, 7, 9, 10) π. Χ. αἰῶνας καὶ ὅπως νόμισμά τι χαλκοῦν τῆς Κορίνθου τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (1), εὑρεθὲν εἰς βάθος 0,40 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας, διδάσκει, ἡ λατρεία ἠσκεῖτο καὶ μέχρι τῆς νεωτέρας ταύτης ἐποχῆς. Ἀλλ' εἰς τίνα ἀπεδίδετο ἡ λατρεία αὕτη;

Παρὰ τὴν πενιχρότητα τῶν εὑρημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ λατρευομένη θεότης μετὰ μεγάλης πιθανότητος. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι, ὁσάκις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸ γένος τῶν [illegible]ζομένων διὰ τῶν εἰδωλίων, τοῦτο εἶναι πάντοτε θῆλυ. Θή[illegible] εἶναι πιθανόν ὅτι εἶναι ἡ ἀναζητουμένη θεότης. Μετὰ τοῦτο

[illegible] όμισμα εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Numismatish Commentary on Paus. [illegible]er-Gardner G, CXXXV ἀπεικονιζόμενον.

τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἀγγεῖον, ὁ ἀναθηματικὸς γαμικὸς λέβης, εἶναι πολὺ σημαντικόν, ἐπειδὴ τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν γάμον ἀγγεῖα ἢ εὑρίσκονται ἐν τάφοις ἀγάμων ἢ ἐν ἱεροῖς Ἀρτέμιδος καὶ Νυμφῶν, τῶν κυρίων τούτων προστατίδων τῶν μελλογάμων παρθένων (1). Τεμάχια γαμικῶν λεβήτων εὑρέθησαν ἐν Ἀκροπόλει προερχόμενα πάντως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος (2), λουτροφόροι δέ, τὸ κατ' ἐξοχὴν γαμικὸν ἀγγεῖον, εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν Ἀκροπόλει, πλεῖσται ἐν τῷ ἄντρῳ τῶν Νυμφῶν τῆς Βάρης (3) καὶ μία ἐν τῷ τῆς Πάρνηθος (4). Ἂν κατὰ ταῦτα δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ Ἄρτεμις μόνη ἢ καὶ μετὰ τῶν Νυμφῶν ἐλατρεύετο, ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἀπίδωμεν εἰς τὰς γυναικείας κεφαλὰς τὰς φορούσας τὸν ὑψηλὸν κωνικὸν πῖλον. Οὗτος φορεῖται μὲν καὶ ὑπ' ἄλλων θεοτήτων, ἀλλὰ συχνάκις ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ πάντοτε ὑπὸ τῆς ὁμοίας θρᾳκικῆς θεότητος, τῆς Βενδῖδος (5). Ἔπειτα καὶ ἡ εὑρεθεῖσα κεφαλὴ τοῦ κυνός, σχετικοῦ ὡς γνωστὸν πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, εἶναι ἄλλη τις μικρὰ ἔνδειξις. Τέλος ἡ ἀνάμνησις, ὅτι ἐν ταῖς γειτονικαῖς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἱερὸν Καρύαις ἐλατρεύετο ἐν τῷ περιφήμῳ αὐτῆς ἱερῷ ἡ Ἄρτεμις μετὰ τῶν Νυμφῶν (6), συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐν τῷ ταπεινῷ τούτῳ κτιρίῳ εἶχεν ἡ αὐτὴ Καρυᾶτις ἓν τρόπον τινὰ παρεκκλήσιον.

Ἡ θέσις τοῦ ἐρευνηθέντος ἐρειπίου ὄντος μακρὰν τῶν τριῶν σωρῶν ἐπέτρεψε βεβαίως, ἵνα ἀναζητήσωμεν δι' αὐτὸ προορισμὸν ἀσχέτως πρὸς τούτους. Μετὰ τοῦτο ἃς ἴδωμεν νῦν ὁποῖα εἶναι τὰ τρία ἐκ λίθων ὑψώματα, ἀφ' ὧν ὡρμήθη ὁ λόγος ἡμῶν.

Ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ ἁπλῷ σχεδιογραφήματι (εἰκ. 1) φαίνεται, οἱ τρεῖς σωροὶ κεῖνται ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ τῆς ὀρεινῆς ὁδοῦ, δεικνύουσι δ' ὡς πρὸς τὴν κάτοψιν κυκλοτερῆ μὲν μορφὴν ὁ Α καὶ ὁ Β, ἐλλειπτικὴν

(1) Αἱ μελλόγαμοι ἔθυον εἰς τὰς Νύμφας τὰ προτέλεια, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Πρβλ. Πλουτ. Ἐρωτ. Διηγ. 1, Ἀριστ. 20. Παυσ. II, 32, 1.

(2) Περὶ τούτου ἴδε Hartwig ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1897, 138 καὶ Wolters ἐν Jahrbuch, 1899, 129, 26.

(3) Amer. Journ. Archaol. 1903, 322 κ. ἑ.

(4) Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 104, πιν. 5.

(5) Διάφορα πρόσωπα φέρουσι τὸν πῖλον τοῦτον παρὰ Winter, Typenkatalog, 54, 2, 7, 8, 6· 64, 7, ἡ Ἄρτεμις ἐν II, 162, 4, 9, 10, 5. 163, 1, 3.

(6) Παυσ. III, 10, 7. Ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ δὲν εὑρέθη εἰσέτι, ἀλλ' ἡ τῶν Καρυῶν δὲν εἶναι μακρὰν τῆς Ἀραχόβης. Ἀθηνᾶς 1902, 1 κ. ἑ. (Ῥωμαῖος).

4. Κεφαλὴ κυνὸς μετὰ παχέος ῥύγχους, μήκους 0,06.

5. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης καὶ εἰς ὀξὺ ληγούσης, ὕψ. 0,05.

6. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ δεξιοῦ στήθους νεάνιδος, ὕψ. 0,06.

7. Δεξιὸν σκέλος ἐπενδεδυμένον, ὕψ. 0,06.

8. Ῥὶς σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους, ὕψ. 0,06.

9. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κωνικοῦ πίλου, ὕψ. 0,095. Συντρίμματα ἐκ τοιούτων πίλων εὑρέθησαν ἄλλως πολλά.

10. Κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ νεάνιδος, ὕψ. 0,05.

11. Ἀγγείου ἀναθηματικοῦ τμῆμα, ὕψ. 0,085. Ἐλλείπει τὸ πλατυνόμενον μέρος τῆς βάσεως, αἱ λαβαὶ καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ λαιμοῦ μετὰ τοῦ στομίου. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀγγείου εἶνε πολὺ χονδροειδής, ἀλλ' ἡ ἀναπαράστασις τῆς μορφῆς αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἀσφαλής. Εἶναι αὕτη ἡ τοῦ γαμικοῦ λέβητος ἀληθῶς. Διότι τὰ οὐσιώδη μέρη τοῦ ἀγγείου τούτου ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα, ὁ ὑψηλὸς δηλ. πούς, εἶτα τὸ σφαιρικὸν κύριον σῶμα κοῖλον ἔσωθεν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπεράνω συστελλομένου λαιμοῦ καὶ αἱ δύο ἑκατέρωθεν λαβαὶ ὑποδεικνυόμεναι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων ἐξογκωμάτων. Σημειωτέον ἔτι ἐνταῦθα, ὅτι ὅμοιοι κυλινδρικοὶ πόδες εὑρέθησαν πολλοί.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω πήλινα εὑρήματα ἐτελεῖτο λατρεία ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου (1, 2), διήρκεσε κατὰ τὸν 5ον (8 καὶ ἴσως 11), 4ον (3, 4, 5, 6, 7, 9, 10) π. Χ. αἰῶνας καὶ ὅπως νόμισμά τι χαλκοῦν τῆς Κορίνθου τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (1), εὑρεθὲν εἰς βάθος 0,40 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας, διδάσκει, ἡ λατρεία ἠσκεῖτο καὶ μέχρι τῆς νεωτέρας ταύτης ἐποχῆς. Ἀλλ' εἰς τίνα ἀπεδίδετο ἡ λατρεία αὕτη;

Παρὰ τὴν πενιχρότητα τῶν εὑρημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ λατρευομένη θεότης μετὰ μεγάλης πιθανότητος. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι, ὁσάκις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸ γένος τῶν ἀπεικονιζομένων διὰ τῶν εἰδωλίων, τοῦτο εἶναι πάντοτε θῆλυ. Θήλεια ἄρα εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ ἀναζητουμένη θεότης. Μετὰ τοῦτο

(1) Τὸ νόμισμα εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Numismatish Commentary on Paus. τῶν Blumer-Gardner G, CXXXV ἀπεικονιζόμενον.

τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἀγγεῖον, ὁ ἀναθηματικὸς γαμικὸς λέβης, εἶναι πολὺ σημαντικόν, ἐπειδὴ τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν γάμον ἀγγεῖα ἢ εὑρίσκονται ἐν τάφοις ἀγάμων ἢ ἐν ἱεροῖς Ἀρτέμιδος καὶ Νυμφῶν, τῶν κυρίων τούτων προστατίδων τῶν μελλογάμων παρθένων (1). Τεμάχια γαμικῶν λεβήτων εὑρέθησαν ἐν Ἀκροπόλει προερχόμενα πάντως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος (2), λουτροφόροι δέ, τὸ κατ' ἐξοχὴν γαμικὸν ἀγγεῖον, εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν Ἀκροπόλει, πλεῖσται ἐν τῷ ἄντρῳ τῶν Νυμφῶν τῆς Βάρης (3) καὶ μία ἐν τῷ τῆς Πάρνηθος (4). Ἂν κατὰ ταῦτα δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ Ἄρτεμις μόνη ἢ καὶ μετὰ τῶν Νυμφῶν ἐλατρεύετο, ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἀπίδωμεν εἰς τὰς γυναικείας κεφαλὰς τὰς φορούσας τὸν ὑψηλὸν κωνικὸν πῖλον. Οὗτος φορεῖται μὲν καὶ ὑπ' ἄλλων θεοτήτων, ἀλλὰ συχνάκις ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ πάντοτε ὑπὸ τῆς ὁμοίας θρᾳκικῆς θεότητος, τῆς Βενδῖδος (5). Ἔπειτα καὶ ἡ εὑρεθεῖσα κεφαλὴ τοῦ κυνός, σχετικοῦ ὡς γνωστὸν πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, εἶναι ἄλλη τις μικρὰ ἔνδειξις. Τέλος ἡ ἀνάμνησις, ὅτι ἐν ταῖς γειτονικαῖς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἱερὸν Καρύαις ἐλατρεύετο ἐν τῷ περιφήμῳ αὐτῆς ἱερῷ ἡ Ἄρτεμις μετὰ τῶν Νυμφῶν (6), συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐν τῷ ταπεινῷ τούτῳ κτιρίῳ εἶχεν ἡ αὐτὴ Καρυᾶτις ἕν τρόπον τινὰ παρεκκλήσιον.

Ἡ θέσις τοῦ ἐρευνηθέντος ἐρειπίου ὄντος μακρὰν τῶν τριῶν σωρῶν ἐπέτρεψε βεβαίως, ἵνα ἀναζητήσωμεν δι' αὐτὸ προορισμὸν ἀσχέτως πρὸς τούτους. Μετὰ τοῦτο ἂς ἴδωμεν νῦν ὁποῖα εἶναι τὰ τρία ἐκ λίθων ὑψώματα, ἀφ' ὧν ὡρμήθη ὁ λόγος ἡμῶν.

Ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ ἁπλῷ σχεδιογραφήματι (εἰκ. 1) φαίνεται, οἱ τρεῖς σωροὶ κεῖνται ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ τῆς ὀρεινῆς ὁδοῦ, δεικνύουσι δ' ὡς πρὸς τὴν κάτοψιν κυκλοτερῆ μὲν μορφὴν ὁ Α καὶ ὁ Β, ἐλλειπτικὴν

(1) Αἱ μελλόγαμοι ἔθυον εἰς τὰς Νύμφας τὰ προτέλεια, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Πρβλ. Πλουτ. Ἐρωτ. Διηγ. 1, Ἀριστ. 20. Παυσ. II, 32, 1.

(2) Περὶ τούτου ἴδε Hartwig ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1897, 138 καὶ Wolters ἐν Jahrbuch, 1899, 129, 26.

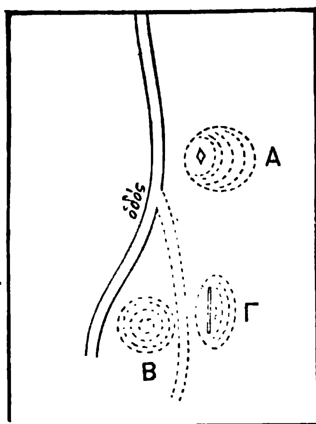
(3) Amer. Journ. Archaol. 1903, 322 κ. ἑ.

(4) Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 104, πιν. 5.

(5) Διάφορα πρόσωπα φέρουσι τὸν πῖλον τοῦτον παρὰ Winter, Typenkatalog I, 54, 2, 7, 8, 6· 64, 7, ἡ Ἄρτεμις ἐν II, 162, 4, 9, 10, 5. 163, 1, 3.

(6) Παυσ. III, 10, 7. Ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ δὲν εὑρέθη εἰσέτι, ἀλλ' ἡ τῶν Καρυῶν δὲν εἶναι μακρὰν τῆς Ἀραχόβης. Ἀθηνᾶς 1902, 1 κ. ἑ. (Ῥωμαῖος).

δὲ ὁ Γ. Ἀποτελοῦνται ἐξ ὅλως ἀκατεργάστων μικρῶν καὶ μεγάλων σχιστολίθων, ὡς ἔτυχε συσσωρευμένων, ἔχουσι δὲ τὸ μέγιστον αὐτῶν ὕψος, 1,20-1,50 μ., ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε νὰ ἀποβαίνωσι κωνοειδεῖς περίπου τὴν μορφήν. Ἕνεκα τούτων καὶ ἐπειδὴ δὲν περιορίζονται διά τινος κρηπῖδος ἢ περιβόλου, ἡ διάμετρος αὐτῶν δύναται νὰ μετρηθῇ μόνον κατὰ προσέγγισιν, τοῦ μὲν Α καὶ Γ 12 μ., τοῦ δὲ Α 10 μ. Οὕτω τὸ ἐξωτερικὸν τῶν σωρῶν, μάλιστα διὰ τὸ μικρὸν ὕψος αὐτῶν καὶ τὸ ἀκατέργαστον τῶν λίθων, ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν σκέψιν, μὴ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ φυσικῆς καὶ τυχαίας συσσωρεύσεως λίθων καὶ μηδενὸς πλέον. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς

Εἰκὼν 1.

ἀνασκαφῆς ἀνατρέψαντες ἀκατέργαστον ἐκ σχιστολίθου πλάκα κειμένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωροῦ Α παρετηρήσαμεν ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως αὐτῆς μεγάλα ἀρχαϊκὰ γράμματα, ἐπείσθημεν ἐντελῶς περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν σωρῶν. Διότι δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἀλλαχόθεν μετεκομίσθη ἡ πλὰξ αὕτη, ἐπειδὴ τὰ πέριξ εἶναι ἐντελῶς ἔρημα, μὴ δεικνύοντα μηδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος ἀρχαιότητος. Ἐκτὸς τούτου ἐπειθόμην συγχρόνως, ὅτι τάφοι ἐπρόκειτο νὰ ἀνασκαφῶσι, ἐπειδὴ ἡ εὑρεθεῖσα ἐνεπίγραφος πλάξ, περὶ ἧς θὰ εἴπωμε κατωτέρω, πρόδηλον ἦτο, ὅτι περιεῖχεν ὄνομα κύριον κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν καὶ ἑπομένως ἦτο ἐπιταφία. Μετὰ τοῦτο προέβη

εἰς τὴν ἀνασκάλευσιν τῶν σωρῶν παρατηρῶν ἕκαστον τῶν λίθων, μὴ φέρῃ γράμμα τι ἢ δεικνύῃ τεχνικὴν μορφὴν καὶ φροντίζων, ὥστε νὰ μὴ διασκορπίζωνται οἱ λίθοι ἀλλὰ τηρῶσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνεῦρον ἐν μὲν τῷ αὐτῷ σωρῷ Α ἀσήμαντα συντρίμματα μελανοβαφῶν ἀγγείων καὶ μικρὸν τμῆμα πηλίνου ἀρχαϊκοῦ γοργονείου, ἐν τῷ Β ἐπίσης ἀσήμαντα θραύσματα ἀγγείων, ὡς καὶ ἐλάχιστα τεμάχια κεραμίδων, καὶ ἐν τῷ Γ μικρὸν σφαιρικὸν ἀττικὸν ἀρύβαλλον ἄνευ λαιμοῦ ὡς καὶ διάφορα συντρίμματα ἀγγείων, ἐξ ὧν διεκρίνοντο πολλοὶ στενοὶ λαιμοὶ ἀρυβάλλων. Ἐξ ἐπιγραφῶν ἢ λίθων μετ' ἐπεξεργασίας τινὸς οὐδὲν πλέον εὑρέθη. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖχοι ἢ θεμέλια αὐτῶν ἐν τοῖς σωροῖς Α καὶ Β ἀπεκαλύφθησαν. Μόνον ἐν τῷ Γ, 0,30 κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας, ἐφάνη τοῖχος μήκους 6 μ., κακῶς ἐκτισμένος ἐκ κοινῶν λίθων (ξεροτοίχι) καὶ ὕψους 0,70. Ὁ τοῖχος οὗτος ἔχει ἀχθῆ σχεδὸν διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἐλλειψοειδοῦς σωροῦ, ἐλλείπει δ' ἑκατέρωθεν πᾶν ἴχνος καθέτου τοίχου. Ἀλλ' ἐκ τῶν προσδοκωμένων τάφων οὐδὲν εἰσέτι σημεῖον ἐφαίνετο. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέθετον, ὅτι οἱ κυρίως τάφοι ἢ βόθροι, ὅπου ἡ τεφροδόχος κάλπις ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχον σκαφῆ βαθύτερον, ἐπεχείρησα διὰ τοῦ κέντρου ἑκάστου τῶν σωρῶν νὰ ἀνοίξω τάφρον βαθεῖαν, ἵνα ἐρευνήσω τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ περὶ τοὺς σωροὺς φυσικοῦ ἐδάφους χώματα. Αἱ τάφροι ἀνοιχθεῖσαι εἰς ἱκανὸν μὲν πλάτος καὶ μῆκος εἰς βάθος δ' ἑνὸς μέτρου ἔδειξαν ἀναμφισβητήτως, ὅτι οὐδέποτε ἐκινήθη ὑπὸ τῆς σκαπάνης τὸ ὑπὸ τοὺς λιθίνους σωροὺς ἔδαφος. Ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι περὶ τάφων ἐνταῦθα οὐδαμῶς πρόκειται. Ἤ, ἐὰν εἴπῃ τις, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὄντι μακρὰν παντὸς συνοικισμοῦ ἐγένετο καῦσις τῶν ἔν τινι μάχῃ πεσόντων καὶ μετὰ τοῦτο ὀστολογία (1), ὡς ἦτο σύνηθες, ἔδει πάντως νὰ παρατηρηθῇ ποσότης τις τέφρας μετ' ἀνθράκων, ὧν οὐδὲν ἴχνος εὑρέθη (2).

Τάφοι λοιπὸν δὲν ἦσαν ἐνταῦθα. Προσέτι εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ ἱδρύματα ταῦτα δὲν ἦσαν οὐσιωδῶς διάφορα

(1) Τάφοι μετὰ τέφρας καὶ ἀνθράκων μόνον, ὀστολογηθέντες, εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. ..τάκη ἐν Βουρβᾶ τῆς Ἀττικῆς, Α. Μ. XV, 320.

(2) Ἐν τῷ Annual (σ. 137) ἐξέθηκα, ὅτι μικρὰ ποσότης ἀνθράκων παρετηρήθη, ἀλλ' οἱ ἄνθρακες οὗτοι προέρχονται, ὡς κατόπιν ἐβεβαιώθην, ἐκ σαπεισῶν ῥιζῶν θάμνων καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι μετὰ τῆς πυρᾶς νεκρῶν.

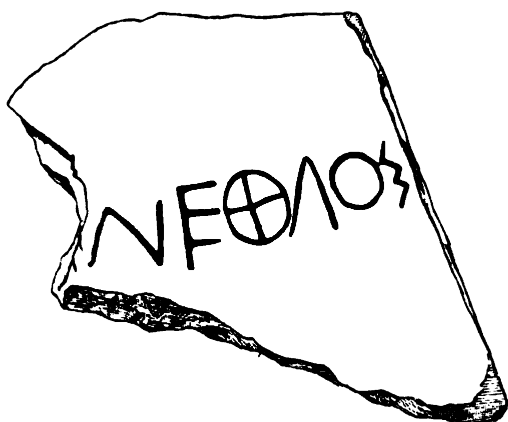
πρὸς τοὺς σημερινοὺς σωρούς. Ὡς ἐλέχθη, οὐδὲν εὑρέθη τοίχου ἴχνος ἐπὶ τῶν σωρῶν Α καὶ Β. Ἤ, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι κατηρειπώθη ἐντελῶς ὁ ὑπάρξας ποτὲ περίβολος, δὲν θὰ συνέβαινεν, ὥστε οἱ καταπίπτοντες λίθοι νὰ συσσωρεύωνται εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ὑποτιθεμένου κτιρίου. Διάφορος βεβαίως εἶναι ἡ ὄψις τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος τετάρτου σωροῦ, ὅστις, ἐπειδὴ προέρχεται ἐκ τετραπλεύρου κτιρίου, παρουσιάζει ἐπιφάνειαν ὑψηλοτέραν μὲν τοῦ πέριξ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' οὐδαμῶς κωνοειδῆ, μετὰ τοῦ μεγίστου ὕψους ἐν τῷ μέσῳ. Κωνοειδὲς (1) ἐξωτερικὸν εἶχε καὶ ὁ σωρὸς Γ, ὅπου ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε κατασκευή τις, ἧς μέρος διεσώθη εἰς τὸν ἀποκαλυφθέντα τοῖχον. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἂν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ τοῖχος εἶναι μοναδικὸς καὶ ἄγεται σχεδὸν διὰ τοῦ κέντρου τοῦ σωροῦ. Πιθανῶς οὗτος ὑψούμενος δι' ὠμῶν πλίνθων ἀπετέλει τὴν κυρίαν πλευρὰν προχείρου στοᾶς, ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ὁποίας ἐφυλάσσοντο τὰ ἀναθήματα, ὧν λείψανα εὕρομεν εἰς τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων (2), ὅταν δὲ κατέπεσεν, ἀπετέλεσε μετ' ἄλλων κατὰ τὴν ἑτέραν αὐτοῦ πλευρὰν συσσωρευμένων λίθων τὸν σωρόν, εἰς ὃν ἔδωκε τὸ ἰδιάζον αὐτῷ ἐλλειπτικὸν σχῆμα. Ὥστε λίθων κοινῶν σωροὶ μετά τινος προχείρου κατασκευάσματος ἐπὶ ἑνὸς ἐκ τούτων εἶχον ἱδρυθῇ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐνταῦθα. Ἡ γνώμη ὅθεν, ὅτι οἱ σωροὶ εἶναι Ἑρμαῖα, φαί-

(1) Ἐπειδὴ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν σωρῶν ὑπέστη ἀλλοίωσίν τινα μετὰ τὰς ἤδη ἀνοιχθείσας ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τάφρους, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Jochmus τῷ 1834 φιλοπονηθὲν σχέδιον τῶν σωρῶν καὶ ἐν τῷ Journal of the Royal Geographikal Society, τοῦ 1857 σ 44, δημοσιευθὲν εἰς πίστωσιν τῶν περὶ κωνοειδοῦς σχήματος λεγομένων. Ὁ Jochmus ὀνομάζει πυραμίδας ἐκ λίθων καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ αὐτοῦ φαίνονται ὡσεὶ τεχνικῶς πρὸς σχηματισμὸν τετραέδρου πυραμίδος ἐκτισμένοι οἱ λίθοι. Ἀλλ' εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1834 οἱ σωροὶ δὲν ἀπετελοῦντο ἐκ τεχνικῶς συνηρμοσμένων λίθων, αἱ δὲ πυραμίδες ὀφείλονται εἴτε εἰς τὴν ἀναπαραστατικὴν προσπάθειαν τοῦ Jochmus εἴτε εἰς τὴν ἐξωραϊστικὴν αὐτοῦ γραφίδα. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι καὶ τότε οἱ σωροὶ ὑψοῦντο κωνοειδεῖς καὶ ἴσως ἦσαν κατά τι ὑψηλότεροι, ἐταπεινώθησαν δὲ κατόπιν ἕνεκα τῶν βροχῶν, αἵτινες παρέσυραν τὰ μεταξὺ χώματα.

(2) Ἐκ τῆς ἀναπαρασταθείσης ἀνωτέρω προχείρου στοᾶς προέρχονται πιθανῶς καὶ τὰ ὀλίγα τεμάχια κεραμίδων, ἅπερ ἐν τῷ σωρῷ τούτῳ εὕρομεν Ἐν τῷ «τετάρτῳ σωρῷ» εὑρέθησαν πλεῖστα τοιαῦτα τεμάχια, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχε σχετικῶς μεγάλη στέγη. Ἐλάχιστα θραύσματα κεραμίδων εὑρεθέντα ἐν τῷ σωρῷ Β εἶναι βεβαίως ἀσήμαντα.

νεται λαμπρῶς ἐπιβεβαιουμένη. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἂς ἐξετάσωμεν τὸ κυριώτατον εὕρημα ἡμῶν, τὴν ἐνεπίγραφον πλάκα.

Ἡ ἐκ σχιστολίθου πλὰξ (εἰκ. 2) ὅλως ἀκατέργαστος οὖσα ἔχει μέγιστον ὕψος 0,85, πλάτ. 0,75 καὶ πάχ. κατὰ τὸ ἄνω μὲν ἄκρον 0,12, κατὰ τὸ κάτω δὲ 0,06, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἵστατο ἐμπεπηγμένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὰ γράμματα περιλαμβανόμενα ἐντὸς δύο παραλλήλων γραμμῶν εἶναι βαθέως ἐγκεχαραγμένα καὶ μεγάλα, ἀφοῦ ἡ κάθετος γραμμὴ τοῦ Ε εἶναι 0,20. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ πλὰξ ἔχει ἐπίτηδες ἀποκρουσθῇ καί, ὡς ἠδυνήθην ἐκ τοῦ λίθου νὰ βεβαιωθῶ, τοῦτο ἐγένετο διὰ κτυπή-

Εἰκὼν 2.

ματος μεγάλης σφύρας. Ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐλλιπὴς καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται διὰ τοῦ πρό τοῦ Ν παρατηρουμένου λοξοῦ χαράγματος, μικροῦ λειψάνου γράμματος. Τὸ γράμμα τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ὑπολείμματος δυνάμεθα ἱκανῶς ἀσφαλῶς νὰ ἀναπαραστήσωμεν. Ἐκ τῶν τριῶν γραμμάτων Α, Κ, Μ, ἐξ ὧν ἔχομεν νὰ ἐκλέξωμεν, τὸ πρῶτον εἶναι τὸ πιθανώτατον, ἐπειδὴ τὸ ὑπολειφθὲν χάραγμα ἔχει κάθετον μᾶλλον διεύθυνσιν. Ἐκτὸς τούτου οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν καί τινα ἀκόμη γράμματα, πάντως ὄχι πολλά, ἐπὶ τῆς πλακός ποτε ὑπάρχοντα. Τὰ ἄριστα διατηρούμενα πέντε γράμματα ἀνήκουσιν εἰς ὡρισμένον ἀλφάβητον καὶ

σον ὅρον 0,80, ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ἔδαφος ὑψοῦται. Τὴν παρουσίαν του ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ μόνον διὰ τῆς βοηθείας μικρῶν μελανοβαφῶν ὀστράκων, ἅτινα τυχαίως κατὰ τὴν ὁδὸν παρετήρησα. Διὰ ταῦτα ὡς καὶ διὰ τὴν μικρὰν ἔκτασίν του, ἡ σχεδὸν ἐλλειπτικὴ αὐτοῦ περιφέρεια εἶχε μείζονα διάμετρον 10 μ., ἠδυνήθην νὰ ἀνασκάψω αὐτὸν διὰ 5 ἐργατῶν ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ἀπεκαλύφθη κτίριον ὀρθογώνιον 7 × 5 μ., οὗ ἡ τετάρτη πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰ ἄφινε τοὺς δύο μακροὺς τοίχους νὰ ἐξέχωσιν ἑκατέρωθεν ὡς παραστάδες. Οἱ τοῖχοι ἀπετελοῦντο ἐξ εὐτελῶν σχιστολίθων ἀπελεκήτων (ξεροτοίχι) καὶ δὲν ὑψοῦντο εἰμὴ μέχρι 0,40. Φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος δὲν θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερον, ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐτελὴς τοιχοδομία δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο καὶ πολλοὶ λίθοι δὲν εἶναι ἐν τῷ μεταξὺ κατεσπαρμένοι. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν τεμαχίων κεραμίδων στέγης μετὰ μιᾶς ὄψεως μελανοβαφοῦς καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀπηλλαγμένου λιθαρίων χώματος, τὸ κτίριον ἦτο πάντως ἐστεγασμένον καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν τοίχων ἀπετελεῖτο ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ἐκ τῶν λίθων τῶν τοιχαρίων ὡς καὶ τῶν μεταξὺ κειμένων οὐδεὶς ἐδείκνυέ που ἐργασίαν τινά. Μόνον μικρὸν τεμάχιον λίθου ἡφαιστειώδους, ὁμοίου πρὸς τὸν τῶν μυλοπετρῶν, ἐπιμελῶς δὲ ἐκ μιᾶς ὄψεως λελεασμένον εὑρέθη διάφορον τῶν λοιπῶν κοινῶν λίθων. Ἀλλ᾽ ὁ προορισμὸς τοῦ μικροῦ καὶ πενιχροῦ κτιρίου ἔγινε φανερός, εὐθὺς ὡς ἀπείδομεν εἰς τὰ πολυάριθμα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων, ἅπερ ἐν τῷ ἀνατολικῷ πρὸ πάντων μέρει μέχρι βάθους 0,80 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας συνελέξαμεν. Τόπος λατρείας ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ἐνταῦθα· ἐπειδὴ σκάψαντες μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους οὐδὲν εὕρομεν τὸ ὑπενθυμίζον τάφον, ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν τὸ κτίριον ὡς ἱερὸν προωρισμένον εἰς τὴν λατρείαν θεοῦ τινος ἢ ἥρωος. Ἀτυχῶς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν εἰρημένων τεμαχίων ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Τὰ ἄξια λόγου, ἀπεικονιζόμενα ἐν τῷ πίν. 1, περιγράφομεν κατωτέρω.

1. Ἀριστερὸν ἥμισυ ἀκεφάλου γυναικείας μορφῆς καθημένης ἐπὶ θρόνου, ὕψους 0,06.

2. Κεφαλῆς γυναικὸς τμῆμα, ὕψ. 0,03.

3. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτενισμένης, πίλου δὲ ὑψηλοῦ, εἰς ὀξὺ ἄνω λήγοντος καὶ ἐμπρὸς κατά τι νεύοντος, ὕψ. 0,07.

σον ὅρον 0,80, ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ἔδαφος ὑψοῦται. Τὴν παρουσίαν του ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ μόνον διὰ τῆς βοηθείας μικρῶν μελανοβαφῶν ὀστράκων, ἅτινα τυχαίως κατὰ τὴν ὁδὸν παρετήρησα. Διὰ ταῦτα ὡς καὶ διὰ τὴν μικρὰν ἔκτασίν του, ἡ σχεδὸν ἐλλειπτικὴ αὐτοῦ περιφέρεια εἶχε μείζονα διάμετρον 10 μ., ἠδυνήθην νὰ ἀνασκάψω αὐτὸν διὰ 5 ἐργατῶν ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Ἀπεκαλύφθη κτίριον ὀρθογώνιον 7 × 5 μ., οὗ ἡ τετάρτη πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰ ἄφινε τοὺς δύο μακροὺς τοίχους νὰ ἐξέχωσιν ἑκατέρωθεν ὡς παραστάδες. Οἱ τοῖχοι ἀπετελοῦντο ἐξ εὐτελῶν σχιστολίθων ἀπελεκήτων (ξεροτοίχι) καὶ δὲν ὑψοῦντο εἰμὴ μέχρι 0,40. Φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ὕψος δὲν θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερον, ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐτελὴς τοιχοδομία δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο καὶ πολλοὶ λίθοι δὲν εἶναι ἐν τῷ μεταξὺ κατεσπαρμένοι. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν τεμαχίων κεραμίδων στέγης μετὰ μιᾶς ὄψεως μελανοβαφοῦς καὶ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀπηλλαγμένου λιθαρίων χώματος, τὸ κτίριον ἦτο πάντως ἐστεγασμένον καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῶν τοίχων ἀπετελεῖτο ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Ἐκ τῶν λίθων τῶν τοιχαρίων ὡς καὶ τῶν μεταξὺ κειμένων οὐδεὶς ἐδείκνυέ που ἐργασίαν τινά. Μόνον μικρὸν τεμάχιον λίθου ἡφαιστειώδους, ὁμοίου πρὸς τὸν τῶν μυλοπετρῶν, ἐπιμελῶς δὲ ἐκ μιᾶς ὄψεως λελεασμένον εὑρέθη διάφορον τῶν λοιπῶν κοινῶν λίθων. Ἀλλ᾽ ὁ προορισμὸς τοῦ μικροῦ καὶ πενιχροῦ κτιρίου ἔγινε φανερός, εὐθὺς ὡς ἀπείδομεν εἰς τὰ πολυάριθμα τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀγγείων, ἅπερ ἐν τῷ ἀνατολικῷ πρὸ πάντων μέρει μέχρι βάθους 0,80 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας συνελέξαμεν. Τόπος λατρείας ἔδει νὰ ὑπάρχῃ ἐνταῦθα· ἐπειδὴ σκάψαντες μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους οὐδὲν εὕρομεν τὸ ὑπενθυμίζον τάφον, ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν τὸ κτίριον ὡς ἱερὸν προωρισμένον εἰς τὴν λατρείαν θεοῦ τινος ἢ ἥρωος. Ἀτυχῶς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν εἰρημένων τεμαχίων ἦσαν μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Τὰ ἄξια λόγου, ἀπεικονιζόμενα ἐν τῷ πίν. 1, περιγράφομεν κατωτέρω.

1. Ἀριστερὸν ἥμισυ ἀκεφάλου γυναικείας μορφῆς καθημένης ἐπὶ θρόνου, ὕψους 0,06.

2. Κεφαλῆς γυναικὸς τμῆμα, ὕψ. 0,03.

3. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτενισμένης, πίλου δὲ ὑψηλοῦ, εἰς ὀξὺ ἄνω λήγοντος καὶ ἐμπρὸς κατά τι νεύοντος, ὕψ. 0,07.

4. Κεφαλὴ κυνὸς μετὰ παχέος ῥύγχους, μήκους 0,06.

5. Κεφαλὴ νεάνιδος μετὰ κόμης ἀναδεδεμένης καὶ εἰς ὀξὺ ληγούσης, ὕψ. 0,05.

6. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ δεξιοῦ στήθους νεάνιδος, ὕψ. 0,06.

7. Δεξιὸν σκέλος ἐπενδεδυμένον, ὕψ. 0,06.

8. Ῥὶς σχεδὸν φυσικοῦ μεγέθους, ὕψ. 0,06.

9. Μέρος κεφαλῆς μετὰ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος κωνικοῦ πίλου, ὕψ. 0,095. Συντρίμματα ἐκ τοιούτων πίλων εὑρέθησαν ἄλλως πολλά.

10. Κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ νεάνιδος, ὕψ. 0,05.

11. Ἀγγείου ἀναθηματικοῦ τμῆμα, ὕψ. 0,085. Ἐλλείπει τὸ πλατυνόμενον μέρος τῆς βάσεως, αἱ λαβαὶ καὶ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ λαιμοῦ μετὰ τοῦ στομίου. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀγγείου εἶνε πολὺ χονδροειδής, ἀλλ' ἡ ἀναπαράστασις τῆς μορφῆς αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἀσφαλής. Εἶναι αὕτη ἡ τοῦ γαμικοῦ λέβητος ἀληθῶς. Διότι τὰ οὐσιώδη μέρη τοῦ ἀγγείου τούτου ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα, ὁ ὑψηλὸς δηλ. πούς, εἶτα τὸ σφαιρικὸν κύριον σῶμα κοῖλον ἔσωθεν, ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπεράνω συστελλομένου λαιμοῦ καὶ αἱ δύο ἑκατέρωθεν λαβαὶ ὑποδεικνυόμεναι ἐκ τῶν μικρῶν ἐκεῖ ὑπαρχόντων ἐξογκωμάτων. Σημειωτέον ἔτι ἐνταῦθα, ὅτι ὅμοιοι κυλινδρικοὶ πόδες εὑρέθησαν πολλοί.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω πήλινα εὑρήματα ἐτελεῖτο λατρεία ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἱερῷ ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου (1, 2), διήρκεσε κατὰ τὸν 5ον (8 καὶ ἴσως 11), 4ον (3, 4, 5, 6, 7, 9, 10) π. Χ. αἰῶνας καὶ ὅπως νόμισμά τι χαλκοῦν τῆς Κορίνθου τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (1), εὑρεθὲν εἰς βάθος 0,40 ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας, διδάσκει, ἡ λατρεία ἠσκεῖτο καὶ μέχρι τῆς νεωτέρας ταύτης ἐποχῆς. Ἀλλ' εἰς τίνα ἀπεδίδετο ἡ λατρεία αὕτη;

Παρὰ τὴν πενιχρότητα τῶν εὑρημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ λατρευομένη θεότης μετὰ μεγάλης πιθανότητος. Ἐν πρώτοις εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι, ὁσάκις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸ γένος τῶν ἀπεικονιζομένων διὰ τῶν εἰδωλίων, τοῦτο εἶναι πάντοτε θῆλυ. Θήλεια ἄρα εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶναι ἡ ἀναζητουμένη θεότης. Μετὰ τοῦτο

(1) Τὸ νόμισμα εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Numismatish Commentary on Paus. τῶν Blumer-Gardner G, CXXXV ἀπεικονιζόμενον.

τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν ἀγγεῖον, ὁ ἀναθηματικὸς γαμικὸς λέβης, εἶναι πολὺ σημαντικόν, ἐπειδὴ τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν γάμον ἀγγεῖα ἢ εὑρίσκονται ἐν τάφοις ἀγάμων ἢ ἐν ἱεροῖς Ἀρτέμιδος καὶ Νυμφῶν, τῶν κυρίων τούτων προστατίδων τῶν μελλογάμων παρθένων (1). Τεμάχια γαμικῶν λεβήτων εὑρέθησαν ἐν Ἀκροπόλει προερχόμενα πάντως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος (2), λουτροφόροι δέ, τὸ κατ' ἐξοχὴν γαμικὸν ἀγγεῖον, εὑρέθησαν ἐπίσης ἐν Ἀκροπόλει, πλεῖσται ἐν τῷ ἄντρῳ τῶν Νυμφῶν τῆς Βάρης (3) καὶ μία ἐν τῷ τῆς Πάρνηθος (4). Ἂν κατὰ ταῦτα δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ Ἄρτεμις μόνη ἢ καὶ μετὰ τῶν Νυμφῶν ἐλατρεύετο, ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον, ἐὰν ἀπίδωμεν εἰς τὰς γυναικείας κεφαλὰς τὰς φορούσας τὸν ὑψηλὸν κωνικὸν πῖλον. Οὗτος φορεῖται μὲν καὶ ὑπ' ἄλλων θεοτήτων, ἀλλὰ συχνάκις ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ πάντοτε ὑπὸ τῆς ὁμοίας θρᾳκικῆς θεότητος, τῆς Βενδῖδος (5). Ἔπειτα καὶ ἡ εὑρεθεῖσα κεφαλὴ τοῦ κυνός, σχετικοῦ ὡς γνωστὸν πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, εἶναι ἄλλη τις μικρὰ ἔνδειξις. Τέλος ἡ ἀνάμνησις, ὅτι ἐν ταῖς γειτονικαῖς πρὸς τὸ ἡμέτερον ἱερὸν Καρύαις ἐλατρεύετο ἐν τῷ περιφήμῳ αὐτῆς ἱερῷ ἡ Ἄρτεμις μετὰ τῶν Νυμφῶν (6), συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐν τῷ ταπεινῷ τούτῳ κτιρίῳ εἶχεν ἡ αὐτὴ Καρυᾶτις ἓν τρόπον τινὰ παρεκκλήσιον.

Ἡ θέσις τοῦ ἐρευνηθέντος ἐρειπίου ὄντος μακρὰν τῶν τριῶν σωρῶν ἐπέτρεψε βεβαίως, ἵνα ἀναζητήσωμεν δι' αὐτὸ προορισμὸν ἀσχέτως πρὸς τούτους. Μετὰ τοῦτο ἂς ἴδωμεν νῦν ὁποῖα εἶναι τὰ τρία ἐκ λίθων ὑψώματα, ἀφ' ὧν ὡρμήθη ὁ λόγος ἡμῶν.

Ὡς ἐν τῷ ἑπομένῳ ἁπλῷ σχεδιογραφήματι (εἰκ. 1) φαίνεται, οἱ τρεῖς σωροὶ κεῖνται ἐγγὺς ἀλλήλων καὶ τῆς ὀρεινῆς ὁδοῦ, δεικνύουσι δ' ὡς πρὸς τὴν κάτοψιν κυκλοτερῆ μὲν μορφὴν ὁ Α καὶ ὁ Β, ἐλλειπτικὴν

(1) Αἱ μελλόγαμοι ἔθυον εἰς τὰς Νύμφας τὰ προτέλεια, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Πρβλ. Πλουτ. Ἐρωτ. Διηγ. 1, Ἀριστ. 20. Παυσ. II, 32, 1.

(2) Περὶ τούτου ἴδε Hartwig ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1897, 138 καὶ Wolters ἐν Jahrbuch, 1899, 129, 26.

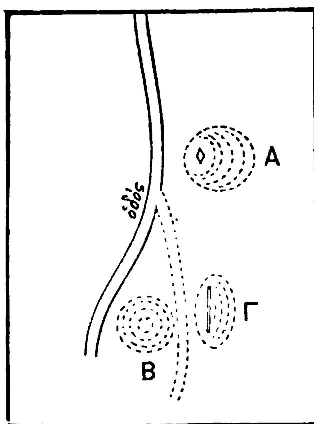
(3) Amer. Journ. Archaol. 1903, 322 κ. ἑ.

(4) Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 104, πιν. 5.

(5) Διάφορα πρόσωπα φέρουσι τὸν πῖλον τοῦτον παρὰ Winter, Typenkatalog I, 54, 2, 7, 8, 6· 64, 7, ἡ Ἄρτεμις ἐν II, 162, 4, 9, 10, 5. 163, 1, 3.

(6) Παυσ. III, 10, 7. Ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ δὲν εὑρέθη εἰσέτι, ἀλλ' ἡ τῶν Καρυῶν δὲν εἶναι μακρὰν τῆς Ἀραχόβης. Ἀθηνᾶς 1902, 1 κ. ἑ. (Ῥωμαῖος).

δὲ ὁ Γ. Ἀποτελοῦνται ἐξ ὅλως ἀκατεργάστων μικρῶν καὶ μεγάλων σχιστολίθων, ὡς ἔτυχε συσσωρευμένων, ἔχουσι δὲ τὸ μέγιστον αὐτῶν ὕψος, 1,20-1,50 μ., ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε νὰ ἀποβαίνωσι κωνοειδεῖς περίπου τὴν μορφήν. Ἕνεκα τούτων καὶ ἐπειδὴ δὲν περιορίζονται διά τινος κρηπῖδος ἢ περιβόλου, ἡ διάμετρος αὐτῶν δύναται νὰ μετρηθῇ μόνον κατὰ προσέγγισιν, τοῦ μὲν Α καὶ Γ 12 μ., τοῦ δὲ Α 10 μ. Οὕτω τὸ ἐξωτερικὸν τῶν σωρῶν, μάλιστα διὰ τὸ μικρὸν ὕψος αὐτῶν καὶ τὸ ἀκατέργαστον τῶν λίθων, ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν σκέψιν, μὴ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ φυσικῆς καὶ τυχαίας συσσωρεύσεως λίθων καὶ μηδενὸς πλέον. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς

Εἰκὼν 1.

ἀνασκαφῆς ἀνατρέψαντες ἀκατέργαστον ἐκ σχιστολίθου πλάκα κειμένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωροῦ Α παρετηρήσαμεν ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως αὐτῆς μεγάλα ἀρχαϊκὰ γράμματα, ἐπείσθημεν ἐντελῶς περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν σωρῶν. Διότι δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἀλλαχόθεν μετεκομίσθη ἡ πλὰξ αὕτη, ἐπειδὴ τὰ πέριξ εἶναι ἐντελῶς ἔρημα, μὴ δεικνύοντα μηδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος ἀρχαιότητος. Ἐκτὸς τούτου ἐπειθόμην συγχρόνως, ὅτι τάφοι ἐπρόκειτο νὰ ἀνασκαφῶσι, ἐπειδὴ ἡ εὑρεθεῖσα ἐνεπίγραφος πλάξ, περὶ ἧς θὰ εἴπωμε κατωτέρω, πρόδηλον ἦτο, ὅτι περιεῖχεν ὄνομα κύριον κατ' ὀνο μαστικὴν πτῶσιν καὶ ἑπομένως ἦτο ἐπιταφία. Μετὰ τοῦτο προέβη

εἰς τὴν ἀνασκάλευσιν τῶν σωρῶν παρατηρῶν ἕκαστον τῶν λίθων, μὴ φέρῃ γράμμα τι ἢ δεικνύῃ τεχνικὴν μορφὴν καὶ φροντίζων, ὥστε νὰ μὴ διασκορπίζωνται οἱ λίθοι ἀλλὰ τηρῶσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνεῦρον ἐν μὲν τῷ αὐτῷ σωρῷ Α ἀσήμαντα συντρίμματα μελανοβαφῶν ἀγγείων καὶ μικρὸν τμῆμα πηλίνου ἀρχαϊκοῦ γοργονείου, ἐν τῷ Β ἐπίσης ἀσήμαντα θραύσματα ἀγγείων, ὡς καὶ ἐλάχιστα τεμάχια κεραμίδων, καὶ ἐν τῷ Γ μικρὸν σφαιρικὸν ἀττικὸν ἀρύβαλλον ἄνευ λαιμοῦ ὡς καὶ διάφορα συντρίμματα ἀγγείων, ἐξ ὧν διεκρίνοντο πολλοὶ στενοὶ λαιμοὶ ἀρυβάλλων. Ἐξ ἐπιγραφῶν ἢ λίθων μετ' ἐπεξεργασίας τινὸς οὐδὲν πλέον εὑρέθη. Ἀλλ' οὐδὲ τοῖχοι ἢ θεμέλια αὐτῶν ἐν τοῖς σωροῖς Α καὶ Β ἀπεκαλύφθησαν. Μόνον ἐν τῷ Γ, 0,30 κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας, ἐφάνη τοῖχος μήκους 6 μ., κακῶς ἐκτισμένος ἐκ κοινῶν λίθων (ξεροτοίχι) καὶ ὕψους 0,70. Ὁ τοῖχος οὗτος ἔχει ἀχθῆ σχεδὸν διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἐλλειψοειδοῦς σωροῦ, ἐλλείπει δ' ἑκατέρωθεν πᾶν ἴχνος καθέτου τοίχου. Ἀλλ' ἐκ τῶν προσδοκωμένων τάφων οὐδὲν εἰσέτι σημεῖον ἐφαίνετο. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέθετον, ὅτι οἱ κυρίως τάφοι ἢ βόθροι, ὅπου ἡ τεφροδόχος κάλπις ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχον σκαφῆ βαθύτερον, ἐπεχείρησα διὰ τοῦ κέντρου ἑκάστου τῶν σωρῶν νὰ ἀνοίξω τάφρον βαθεῖαν, ἵνα ἐρευνήσω τὰ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ περὶ τοὺς σωροὺς φυσικοῦ ἐδάφους χώματα. Αἱ τάφροι ἀνοιχθεῖσαι εἰς ἱκανὸν μὲν πλάτος καὶ μῆκος εἰς βάθος δ' ἑνὸς μέτρου ἔδειξαν ἀναμφισβητήτως, ὅτι οὐδέποτε ἐκινήθη ὑπὸ τῆς σκαπάνης τὸ ὑπὸ τοὺς λιθίνους σωροὺς ἔδαφος. Ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι περὶ τάφων ἐνταῦθα οὐδαμῶς πρόκειται. Ἤ, ἐὰν εἴπῃ τις, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ὄντι μακρὰν παντὸς συνοικισμοῦ ἐγένετο καῦσις τῶν ἔν τινι μάχῃ πεσόντων καὶ μετὰ τοῦτο ὀστολογία (1), ὡς ἦτο σύνηθες, ἔδει πάντως νὰ παρατηρηθῇ ποσότης τις τέφρας μετ' ἀνθράκων, ὧν οὐδὲν ἴχνος εὑρέθη (2).

Τάφοι λοιπὸν δὲν ἦσαν ἐνταῦθα. Προσέτι εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὰ ἱδρύματα ταῦτα δὲν ἦσαν οὐσιωδῶς διάφορα

(1) Τάφοι μετὰ τέφρας καὶ ἀνθράκων μόνον, ὀστολογηθέντες, εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Στάη ἐν Βουρβᾶ τῆς Ἀττικῆς, Α. Μ. XV, 320.

(2) Ἐν τῷ Annual (σ. 137) ἐξέθηκα, ὅτι μικρὰ ποσότης ἀνθράκων παρετηρήθη, ἀλλ' οἱ ἄνθρακες οὗτοι προέρχονται, ὡς κατόπιν ἐβεβαιώθην, ἐκ σαπεισῶν ῥιζῶν θάμνων καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι μετὰ τῆς πυρᾶς νεκρῶν.

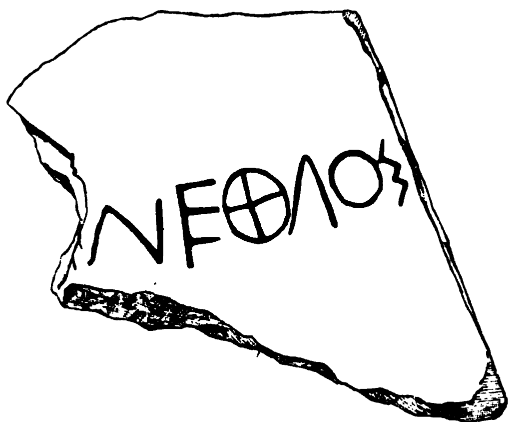
πρὸς τοὺς σημερινοὺς σωρούς. Ὡς ἐλέχθη, οὐδὲν εὑρέθη τοίχου ἴχνος ἐπὶ τῶν σωρῶν Α καὶ Β. Ἤ, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι κατηρειπώθη ἐντελῶς ὁ ὑπάρξας ποτὲ περίβολος, δὲν θὰ συνέβαινεν, ὥστε οἱ καταπίπτοντες λίθοι νὰ συσσωρεύωνται εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ ὑποτιθεμένου κτιρίου. Διάφορος βεβαίως εἶναι ἡ ὄψις τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος τετάρτου σωροῦ, ὅστις, ἐπειδὴ προέρχεται ἐκ τετραπλεύρου κτιρίου, παρουσιάζει ἐπιφάνειαν ὑψηλοτέραν μὲν τοῦ πέριξ φυσικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' οὐδαμῶς κωνοειδῆ, μετὰ τοῦ μεγίστου ὕψους ἐν τῷ μέσῳ. Κωνοειδὲς (1) ἐξωτερικὸν εἶχε καὶ ὁ σωρὸς Γ, ὅπου ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε κατασκευή τις, ἧς μέρος διεσώθη εἰς τὸν ἀποκαλυφθέντα τοῖχον. Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἂν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ τοῖχος εἶναι μοναδικὸς καὶ ἄγεται σχεδὸν διὰ τοῦ κέντρου τοῦ σωροῦ. Πιθανῶς οὗτος ὑψούμενος δι' ὠμῶν πλίνθων ἀπετέλει τὴν κυρίαν πλευρὰν προχείρου στοᾶς, ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ὁποίας ἐφυλάσσοντο τὰ ἀναθήματα, ὧν λείψανα εὕρομεν εἰς τὰ τεμάχια τῶν ἀγγείων (2), ὅταν δὲ κατέπεσεν, ἀπετέλεσε μετ' ἄλλων κατὰ τὴν ἑτέραν αὐτοῦ πλευρὰν συσσωρευμένων λίθων τὸν σωρόν, εἰς ὃν ἔδωκε τὸ ἰδιάζον αὐτῷ ἐλλειπτικὸν σχῆμα. Ὥστε λίθων κοινῶν σωροὶ μετά τινος προχείρου κατασκευάσματος ἐπὶ ἑνὸς ἐκ τούτων εἶχον ἱδρυθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐνταῦθα. Ἡ γνώμη ὅθεν, ὅτι οἱ σωροὶ εἶναι Ἑρμαῖα, φαί-

(1) Ἐπειδὴ τὸ ἐξωτερικὸν τῶν σωρῶν ὑπέστη ἀλλοίωσίν τινα μετὰ τὰς ἤδη ἀνοιχθείσας ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τάφρους, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Jochmus τῷ 1834 φιλοπονηθὲν σχέδιον τῶν σωρῶν καὶ ἐν τῷ Journal of the Royal Geographikal Society, τοῦ 1857 σ 44, δημοσιευθὲν εἰς πίστωσιν τῶν περὶ κωνοειδοῦς σχήματος λεγομένων. Ὁ Jochmus ὀνομάζει πυραμίδας ἐκ λίθων καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ αὐτοῦ φαίνονται ὡσεὶ τεχνικῶς πρὸς σχηματισμὸν τετραέδρου πυραμίδος ἐκτισμένοι οἱ λίθοι. Ἀλλ' εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1834 οἱ σωροὶ δὲν ἀπετελοῦντο ἐκ τεχνικῶς συνηρμοσμένων λίθων, αἱ δὲ πυραμίδες ὀφείλονται εἴτε εἰς τὴν ἀναπαραστατικὴν προσπάθειαν τοῦ Jochmus εἴτε εἰς τὴν ἐξωραϊστικὴν αὐτοῦ γραφίδα. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι καὶ τότε οἱ σωροὶ ὑψοῦντο κωνοειδεῖς καὶ ἴσως ἦσαν κατά τι ὑψηλότεροι, ἐταπεινώθησαν δὲ κατόπιν ἕνεκα τῶν βροχῶν, αἵτινες παρέσυραν τὰ μεταξὺ χώματα.

(2) Ἐκ τῆς ἀναπαρασταθείσης ἀνωτέρω προχείρου στοᾶς προέρχονται πιθανῶς καὶ τὰ ὀλίγα τεμάχια κεραμίδων, ἅπερ ἐν τῷ σωρῷ τούτῳ εὕρομεν Ἐν τῷ «τετάρτῳ σωρῷ» εὑρέθησαν πλεῖστα τοιαῦτα τεμάχια, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχε σχετικῶς μεγάλη στέγη. Ἐλάχιστα θραύσματα κεραμίδων εὑρεθέντα ἐν τῷ σωρῷ Β εἶναι βεβαίως ἀσήμαντα.

νεται λαμπρῶς ἐπιβεβαιουμένη. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἂς ἐξετάσωμεν τὸ κυριώτατον εὕρημα ἡμῶν, τὴν ἐνεπίγραφον πλάκα.

Ἡ ἐκ σχιστολίθου πλὰξ (εἰκ. 2) ὅλως ἀκατέργαστος οὖσα ἔχει μέγιστον ὕψος 0,85, πλάτ. 0,75 καὶ πάχ. κατὰ τὸ ἄνω μὲν ἄκρον 0,12, κατὰ τὸ κάτω δὲ 0,06, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἵστατο ἐμπεπηγμένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὰ γράμματα περιλαμβανόμενα ἐντὸς δύο παραλλήλων γραμμῶν εἶναι βαθέως ἐγκεχαραγμένα καὶ μεγάλα, ἀφοῦ ἡ κάθετος γραμμὴ τοῦ Ε εἶναι 0,20. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ πλὰξ ἔχει ἐπίτηδες ἀποκρουσθῇ καί, ὡς ἠδυνήθην ἐκ τοῦ λίθου νὰ βεβαιωθῶ, τοῦτο ἐγένετο διὰ κτυπή-

Εἰκὼν 2.

ματος μεγάλης σφύρας. Ἕπεται ἐντεῦθεν, ὅτι πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι ἐλλιπὴς καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται διὰ τοῦ πρό τοῦ Ν παρατηρουμένου λοξοῦ χαράγματος, μικροῦ λειψάνου γράμματος. Τὸ γράμμα τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ὑπολείμματος δυνάμεθα ἱκανῶς ἀσφαλῶς νὰ ἀναπαραστήσωμεν. Ἐκ τῶν τριῶν γραμμάτων Α, Κ, Μ, ἐξ ὧν ἔχομεν νὰ ἐκλέξωμεν, τὸ πρῶτον εἶναι τὸ πιθανώτατον, ἐπειδὴ τὸ ὑπολειφθὲν χάραγμα ἔχει κάθετον μᾶλλον διεύθυνσιν. Ἐκτὸς τούτου οὐδὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν καί τινα ἀκόμη γράμματα, πάντως ὄχι πολλά, ἐπὶ τῆς πλακός ποτε ὑπάρχοντα. Τὰ ἄριστα διατηρούμενα πέντε γράμματα ἀνήκουσιν εἰς ὡρισμένον ἀλφάβητον καὶ

χρόνον. Καὶ τὸ μὲν ἀλφάβητον εἶναι τὸ λακωνικόν, ὡς τοῦτο τὸ χαρακτηριστικὸν μετὰ πέντε γραμμῶν Σ δεικνύει, ἡ δ' ἐποχὴ εἶναι ἡ πρὸ τῆς 75ης ὀλυμπιάδος, καθ' ἣν ἐγράφη τὸ γνωστὸν μνημεῖον τῶν Πλαταιῶν τὸ δεικνῦον τετράγραμμον ἤδη Σ, δηλ. ἡ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' ἢ ἡ τοῦ τέλους τοῦ ϛ' π. Χ. αἰῶνος(1). Τί δὲ σημαίνουσι τὰ γράμματα ταῦτα; Ὅτι ἔχομεν τὸ τέλος ὀνόματος κατ' ὀνομαστικὴν ἐκφερομένου, εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἀλλ' ὄνομα οὕτω λῆγον εἰς μάτην ἀνεζήτησα. Τὰ εἰς -θλον λήγοντα ὀνόματα, ἐξ ἑνὸς τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ κύριον ὄνομα καταλῆγον εἰς -ανεθλος, οὐδαμῶς βοηθοῦσι. Ἀλλ' ἀφοῦ τῆς λέξεως ἐσθλὸς (2) ὑπάρχει καὶ τύπος ἐσλὸς καὶ ἐσλός, ἐπειδὴ τὰ γράμματα σθλ ἦσαν δυσπρόφερτα (πρβλ. καὶ τὸ αἰολικὸν μάσλης ἀντὶ τοῦ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων μάσθλης, ὁ.), εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρξε καὶ τύπος ἐθλὸς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν λέγεται ὕθλος παρὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου μεμαρτυρημένον ὑσθλὸς καὶ ναῦλον παρὰ τὸ ναῦσθλον. Τούτων οὕτω τεθέντων εὔκολον εἶναι νὰ δεχθῶμεν ἢ ὄνομά τι σύνθετον, οἷον Πάνεθλος (κατὰ τὸ Πάγκαλος, Πάναινος, Πανάρετος) ἢ ὄνομά τι καταλῆγον εἰς -αν μετὰ τοῦ ἐπιθέτου ἐθλός.

Ὡς πρὸς τὸν προορισμόν, ὃν ἔσχεν ἡ ἐπιγραφή, πρέπει ἐν πρώτοις νὰ ὀνομασθῇ ἐπιταφία, καθόσον πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε κατειλεγμέναι πλάκες μετ' ὀνόματος κατ' ὀνομαστικὴν ἐκφερομένου καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἀνήκουσαι ἑρμηνεύονται ὡς ἐπιτάφιαι. Καὶ δὲν εὑρέθη μὲν ἴχνος πραγματικοῦ τάφου, ἀλλ' ἐν τέλει οἱ σωροὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐθεωροῦντο ὡς οἱ κατὰ παράδοσιν τάφοι παλαιῶν ἡρώων, οὓς ἐτίμων οἱ ἐπιγενόμενοι ἐνταῦθα. Τάφους δ' ἐκ λίθων σεσωρευμένων ἀνήκοντας εἰς μυθικοὺς ἥρωας παραδίδει ἡμῖν ὁ Παυσανίας(3). Ἀλλὰ παρὰ τὴν εὔλογον ταύτην ἑρμηνείαν ἂς μὴ λησμονῶμεν,

(1) Περὶ τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τῆς ἐποχῆς τῶν γραμμάτων τούτων ἴδε Kirchoff, Studien 152-153 καὶ Catalogue of the Sparta Museum p. 2-4.

(2) Ἴδε περὶ τῆς λέξεως Herwerden, Lexikon dialecticum et suppletoriur Περὶ τῆς ἔτι ὑφισταμένης ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ἴδε Leo-Meye Griech. Etymologie, I, 399 κ. ἑ.

(3) Παυσ. X, 5, 4: καὶ τὰ τοῦ Λαΐου μνήματα καὶ οἰκέτου τοῦ ἑπι μένου ἐνταῦθά ἐστιν ἐν μεσαιτάτῳ τῆς τριόδου, καὶ ἐπ' αὐτῶν λίθ λογάδες σεσωρευμένοι. Πρβλ. IX, 18, 2 περὶ τοῦ ἔξω τῶν Θηβῶν τάφου τοῦ Τ

ὅτι οἱ σωροὶ καθ' ἑαυτοὺς δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῶσιν ὡς Ἑρμαῖα, καὶ ἃς θεωρήσωμεν ὡς ἤδη ἀποδεδειγμένον, ὅπως τοῦτο κατωτέρω θὰ ἐκτεθῇ, ὅτι ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ συμφώνως πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην ἐκδοχήν. Εἶναι λοιπὸν ἀνίσχυρος ἡ ἐπιγραφὴ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κλεὶς τοῦ μυστηρίου. Μετὰ τοῦτο δὲν ἔχομεν ἢ νὰ ἀπίδωμεν εἰς τὴν παρὰ Παυσανίᾳ τοπογραφίαν τῶν σχετικῶν τόπων καὶ προσέτι εἰς τὴν θέσιν, ὅπου οἱ σωροὶ τῶν Φονεμένων ὑψοῦνται καὶ τότε θὰ πεισθῶμεν, νομίζω, ἀδιστάκτως, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἵσταντο οἱ Ἑρμαῖ λίθου οἱ δίδοντες τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν πέριξ τόπον.

Ὅτι πραγματικῶς ἡ ῥάχις τῶν Φονεμένων ἐχρησίμευεν ὡς ὅριον τῆς Λακωνικῆς, Ἀργείας καὶ Τεγεάτιδος, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν φυσικὸν σύνορον τῶν τριῶν χωρῶν (1), εἴδομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἡμῶν. Τὸ ὅριον τοῦτο κατεστάθη τὸ πρῶτον ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β', τοῦ ἀποδώσαντος τὴν Θυρεάτιδα εἰς τοὺς Ἀργείους (338 π. Χ.), καὶ ἴσχυε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (2). Τὴν περὶ αὐτοῦ ἄνευ σημαντικῆς διαφωνίας (3) γνώμην τῶν νεωτέρων τοπογράφων ἐκύρωσεν ἔτι μᾶλλον παρατήρησις τοῦ Loring (4). Οὗτος δηλ. παρετήρησεν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου (VIII, 54, 1), καθ' ὃ ὅροι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν εἶναι ὁ ποταμὸς Ἀλφειός, συμφωνεῖ θαυμασίως πρὸς τὸ ὡς ἀνωτέρω ἑρμηνευόμενον χωρίον περὶ

δέως καὶ VIII, 13,3 περὶ τῶν ἔξωθεν τοῦ Ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ τάφων ἀγνώστων ἀνδρῶν.

(1) Ὅτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦτο ἐν χρήσει ἡ ἀρχή, ὅτι φυσικὸν σύνορον δύο χωρῶν εἶναι ἡ ῥάχις, ὅπου διαχωρίζονται τὰ ὕδατα ἑκατέρωσε, βλέπομεν πρὸ πάντων ἐν αὐτῇ τῇ Λακωνικῇ. Πολλοὶ ἤδη ὅροι μετ' ἐπιγραφῶν μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων ἔχουσιν εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ταϋγέτου (ἴδε Ross, Peloponness, 3, 2. Kolbe, A. M. 1904, 372) καὶ τὸ παρὰ τὴν Βελεμίναν Ἕρμαιον, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ὅριον τῆς Λακωνικῆς καὶ Μεγαλοπολίτιδος συμφώνως πρὸς τὰς παρὰ Παυσανίᾳ πληροφορίας ἔδει νὰ ἔκειτο ἐπίσης ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων (Frazer, Paus. VIII, 35, 3). Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ IG, IV, 926, ὅπου καθορίζονται τὰ ὅρια μεταξὺ Κορινθίων καὶ Ἐπιδαυρίων συχνάκις ἀναγινώσκει τις: πὸ τὰς κορυφᾶς ἐπὶ τὸν ῥάχιν . . . ».

(2) Πολυβ. 18, 14. Παυσ. II, 20, 1.

(3) Καθ' ὅσον γνωρίζω μόνον ὁ Jochmus ἔ. ἀ. ἐτοποθέτησε τοὺς ὅρους δύο ὥρας κτολικώτερον τοῦ Ἁγ. Πέτρου εἰς τὴν θέσιν Ξεροκάμπι, οὐδένα ὅμως ἀνέγραψε γνώμης αὐτοῦ λόγον.

(4) IHS, 1895, 54.

τῶν ὅρων τῶν τριῶν χωρῶν, ἐὰν τεθῇ ὅτι Ἀλφειὸς ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ παρὰ τὸ χωρίον Βούρβουρα πηγάζων χείμαρρος καὶ κατωτέρω Σαρανταπόταμος λεγόμενος. Διότι οὕτω ἀποτελεῖται φυσικωτάτη γραμμὴ ὁρίων μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Τεγεάτιδος ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ῥάχεως τῶν Φονεμένων καὶ συνεχιζομένη διὰ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Βούρβουρα. Ὁ Loring ὅμως οὐδὲν ὄφελος ἐπορίσθη ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς αὐτοῦ παρατηρήσεως, ἐπειδὴ ἀμφέβαλλε ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Σαρανταποτάμου. Τοὐναντίον, ἐπειδὴ νῦν τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναμφίβολον (1), ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι διττῶς χρήσιμος. Διότι πρῶτον μὲν οὐδαμῶς διστάζομεν οὕτω νὰ δεχώμεθα τὴν ῥάχιν τῶν Φονεμένων ὡς τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν, ἔπειτα δὲ πειθόμεθα καὶ περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἀφηγήσεως τοῦ Παυσανίου ὡς πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ τόπους.

Προσέτι, ὅταν παρὰ μὲν τῷ Παυσανίᾳ ἀναγινώσκωμεν, ὅτι οἱ Ἑρμαῖ ἵσταντο ἐπὶ τῶν συνόρων, ἐπ' αὐτῶν δὲ τούτων εὑρίσκωνται σήμερον τρία ἀρχαῖα ἱδρύματα ὑπενθυμίζοντα κατὰ τὴν κατασκευὴν τὰ Ἑρμαῖα τῶν παλαιῶν, εὔλογον εἶναι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι οἱ ἀναζητούμενοι Ἑρμαῖ ἵσταντο ἐπὶ τῶν ἡμετέρων σωρῶν. Ἡ πιθανωτάτη αὕτη γνώμη ἐνισχύεται μέχρι τοῦ νὰ ἀποβῇ ἐντελῶς βεβαία καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς. Οἱ Ἑρμαῖ ἵσταντο πάντως παρά τινα ὁδόν, ὡς τοῦτο ἔδει νὰ συμβαίνῃ δι' εἰκόνας τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ ὡς γνωστὸν καὶ ἐνοδίου ἐπικαλουμένου, μακρὰν παντὸς κατῳκημένου τόπου ἢ ἄλλου τινὸς ἱεροῦ ἀνακειμένας (2). Ἀλλὰ καὶ οἱ σωροὶ ὑψοῦνται παρ' αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν ὁδόν. Διότι ἡ σημερινὴ ὀρεινὴ ὁδὸς ἐξ Ἁγίου Πέτρου εἰς Ἀράχοβαν, ἡ τοὺς σωροὺς παρερχομένη, εἶναι ἀναμφιβόλως αὐτὴ ἡ τῶν παλαιῶν ὁδός, ἡ παρὰ Παυσανίᾳ λεωφόρος λεγομένη καὶ ἀπὸ τῆς Θυρεάτιδος εἰς Σελλασίαν καὶ Σπάρτην ἄγουσα. Τοῦτο δέχονται συνήθως οἱ τοπογραφοῦντες στηριζόμενοι εἰς τὸ ὅτι ἡ σημερινὴ ὁδὸς εἶναι ἡ φυσικὴ δίοδος διὰ μέσου τῶν ὑψωμάτων, ἀλλ' ἡ ἀνωτέρω γνώμη ἐνισχύεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι 10' πρὸ τῆς κορυφογραμμῆς, ὅταν ἐξ Ἁγίου Πέτρου ἀνερχόμεθα εἰς τοὺς Φονεμένους, εἴς τινα θέσιν καλουμένην Κρυάβρυσι καὶ

(1) Ἴδε Ἀρχ. Ἐφημερίδα, 1904, 150 κἑ.

(2) Ἴδε κατωτέρω, ὅτι τὰ Ἑρμαῖα μόνον παρά τινα ὁδὸν ἱδρύοντο. Ἑρμᾶς ἐν τριόδοις ἴδε ἐν Anth. Plan. 9, 314. (Ῥωμαῖος).

ἐπ' αὐτῆς τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσιν ἀσφαλῆ ἴχνη αὐλάκων διὰ τὰς ἁμάξας ἐπὶ τῶν ἐκεῖ σχιστολίθων (1). Ἡ ὁμοιότης προβαίνει περαιτέρω. Οἱ Ἑρμαῖ ἔδει νὰ ἦσαν τὰ γνωριμώτερα μνημεῖα τοῦ τόπου, ἵνα οὗτος ὀνομασθῇ ἀπ' αὐτῶν (Παυσ. ἐ.ἀ.). Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ λίθων σωροὶ δὲν εἶναι ἀφανεῖς καὶ εἰς χρόνους νεωτέρους ἔδωκαν τὸ ὄνομα αὐτῶν, Φονεμένους, εἰς τὴν θέσιν.

Ἐν τούτοις τὴν περὶ τῶν σωρῶν ἑρμηνείαν, ὡς τάφων μυθικῶν ἡρώων, ἐξ ὧν τινα ὀνομάζει ἡ ἐπιγραφή, δὲν δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ἐγκαταλείψωμεν. Εἶναι ἄριστα δυνατόν, θὰ εἴπῃ τις, ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν τάφων νὰ ἐτέθησαν Ἑρμαῖ (2) καὶ τούτων τὸ ὄνομα νὰ ὑπερίσχυσε λησμονηθέντων τῶν πρώτων. Ἀλλ' ἡ συμβιβαστικὴ αὕτη λύσις φαίνεται ἀπίθανος, ἐὰν τὰ ἑπόμενα ἔχωσιν ὀρθῶς.

Ἑρμαῖα, Ἑρμαῖοι λόφοι ἢ Ἕρμακες (3) ἦσαν λίθων σωροὶ ἐνόδιοι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ ὑψούμενοι μετὰ ἢ ἄνευ ἑρμαϊκῆς στήλης ἐν τῷ μέσῳ. Τὰ αὐτὰ ἱερὰ ἐλέγοντο καὶ Ἑρμαῖ ἁπλῶς, ὡς τοῦτο ἐκ δύο μαρτυριῶν ἐξάγεται καὶ ἄλλως εὔλογον εἶναι. Παρ' Ἡσυχίῳ ἐν λ. ἑρμαῖος λόφος ἀναγινώσκομεν: τοὺς σωροὺς τῶν λίθων Ἑρμᾶς, τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς γινομένους εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ· ἐνόδιος γάρ. Παρὰ Τζέτζῃ (Χιλ. XII, 591): Ἑρμῆς καὶ σύμπας ἀνδριὰς καὶ ὁ σωρὸς τῶν λίθων. Μὴ λοιπὸν οἱ Ἑρμαῖ λίθου τοῦ Παυσανίου οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ οἱ σωροὶ τῶν Φονεμένων μετά τινων ἀναθημάτων ἐπ' αὐτῶν καὶ οὐδεμιᾶς ἑρμαϊκῆς στήλης; Ὡς ἁπλῆν εἰκασίαν δυνάμεθα ἴσως τοῦτο νὰ ἐκθέσωμεν, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποστηριχθῇ τὸ αὐτὸ δι' ἀναλόγων παραδειγμάτων ἐκ τοῦ περιηγητοῦ εἰλημμένων. Παρ' αὐτῷ ἡ

(1) Ὁ ἐξ Ἁγ. Πέτρου λόγιος Ἀθανάσιος Σακελλάριος ἔγραψεν ἐν τῇ Πανδώρᾳ τοῦ 1853 σ. 408 περὶ τῶν αὐλάκων τούτων, ἀλλ' ἡ διατριβὴ αὐτοῦ περιέχουσα καὶ ἄλλας καλὰς περὶ τῶν πέριξ εἰδήσεις ἔμεινεν ἄγνωστος εἰς τοὺς τοπογραφήσαντας.

(2) Ἑρμαῖ ἐπὶ τάφων ἀναφέρονται παρὰ Κικέρωνι, de leg. II, 26, 65 καὶ ὁρῶνται ἐπὶ νομισμάτων τῆς Σικυῶνος (Blumer-Gardner, Comment., H, 1, 2), κατὰ τὸ χωρίον τοῦ Παυσ. II, 7, 2.

(3) Περὶ τούτων ἴδε Σχολ. καὶ Εὐσταθ. ἐν π, 471, Στραβ. 343, 818, Κορνούτου 16, Βαβρίου Μυθ. 48, Anth. Pal. VI, 253, Anth. Plan. IV, 254, Σουδ. ἑρμαῖον καὶ Σχολ. Νικ. Θηρ. V. 149. Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀρμακᾶ (ὁ -ᾶς) προδήλως ἐκ τῶν ἀρχαίων λέξεων ἕρμακες ἢ ἑρμακιὰ προερχομένου ἴδε Πρωτοδίκου, Ἰδιωτικά, 14 καὶ πλείονα παρὰ B. Schmidt ἐν Jahrb. für Phil. 147, 375, 10, Συναπτέον ἴσως ἐνταῦθα καὶ τὸ παρ' Ἡσυχ. ἁρμακιάς· στοάς.

φράσις Ἑρμῆς λίθου, πανταχοῦ ὅπου ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ, σημαίνει εἰκόνα τοῦ θεοῦ ἐκ λίθου κατεσκευασμένην. Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τῶν σωρῶν αὐτῶν, σφόδρα ἀμφίβολον νομίζομεν, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ὑψοῦντό ποτε Ἑρμαῖ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ἢ εἰργασμέναι εἰκόνες τοῦ θεοῦ οἱαιδήποτε. Διότι καὶ ἂν τεθῇ, ὅτι αἱ Ἑρμαῖ οὗτοι κατεκόπησαν κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἢ ἄλλως ἐξηφανίσθησαν, προσδόκιμον ἦτο νὰ εὑρεθῇ σύντριμμά τι ἢ τοὐλάχιστον τεμάχιον λίθου ἐκ τῶν τῆς βάσεως δεικνῦόν που ἐργασίαν τινά. Ἀλλ' ἀντὶ τούτων ἔχομεν πρὸ ἡμῶν πάντοτε κοινοὺς ἀκατεργάστους λίθους. Αὐτὰ τὰ ἐπιμελῶς κεχαραγμένα μεγάλα γράμματα προδήλως ἀποτελοῦντα περιφανῆ τινα τιμήν, ἔχουσι γραφῇ ἐπὶ πλακὸς ὅλως ἀργῆς. Καὶ ὅμως ἐπὶ τῶν σωρῶν, ἐδείχθη ἀνωτέρω, ἵσταντο οἱ Ἑρμαῖ, οἵτινες ἦσαν πάντοτε εἰκόνες τινὲς τοῦ θεοῦ. Ἐντεῦθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ τις λύσις ἀπαλλάττουσα ἡμᾶς τῶν ἀντιμαχομένων τούτων γνωμῶν. Τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν δειχθῇ, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ ἀπετέλει εἰκόνα τοῦ θεοῦ ὡς ἀργοῦ λίθου. Εὐτυχῶς, ἡ ἑρμηνεία αὕτη, ἂν καὶ λίαν τολμηρὰ φαινομένη, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβῇ ἱκανῶς πιθανή

Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑρμοῦ, τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ καὶ κυρίας φύσεως, τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ εἰκόνος τῆς ἑρμαϊκῆς στήλης καὶ τῶν Ἑρμαίων δὲν εὑρίσκει τις ἐν τοῖς σχετικοῖς βιβλίοις(1) ἑρμηνείας ἐπαρκεῖς καὶ συμφώνους πρὸς ἀλλήλας. Τοὐναντίον ὁ L. Curtius ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ αὐτοῦ διατριβῇ περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑρμοῦ (2) λύει ἁπλῶς καὶ πολὺ ἐπιτυχῶς κατὰ τὴν γνώμην μου πάντα τὰ οὐσιώδη ταῦτα ζητήματα. Ὁ Ἑρμῆς, συμφώνως πρὸς τὴν μόνην ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, εἶναι ὁ θεὸς τοῦ ἕρματος τοῦ τάφου, τοῦ ἐπ' αὐτοῦ δηλ. ὑψουμένου σωροῦ λίθων, ὁ προστάτης τοῦ τάφου δαίμων, ὁ ἀρχικῶς ἄρα καὶ κυρίως χθόνιος θεός. Τὸ ἕρμα τοῦ τάφου τοῦ παρά τινα ὁδὸν συνήθως ἱδρυμένου ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία, ἀφ' ἧς ὁρμηθέντες εἰς νεωτέρους χρόνους ἀφιέρωνον εἰς τὸν Ἑρμῆν ἁπλοῦς σωροὺς λίθων ἐνοδίους, τὰ Ἑρμαῖα. Ὁ δὲ ἑρμῆς, ἡ ἰδιάζουσα τῷ

(1) Ὅλως φαντασιώδης εἶναι ἡ ἑρμηνεία ἐν Roscher's Lexikon I, 2342 κ. Τὴν περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑρμοῦ ἀοριστολογίαν ἴδε παρὰ O. Grupp Griech. Mythologie u. Rel. gesch. (I. Müller Handbuch) 1319.

(2) L. Curtius, die antike Herme (Dissertation) Leipzig 1903. Ἴδε πρὸ πάντων σελ. 7 κ. ἑ.

θέῳ εἰκών, προῆλθε πάντως ἐκ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἀκατεργάστου ἐπιφανοῦς δὲ διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ λίθου, τοῦ ὑψουμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἕρματος. Τὸ τελευταῖον ἀπέδειξεν ὁ Curtius διὰ παραβολῆς ἀρχαίων τυρρηνικῶν ἐπιταφίων στηλῶν, (1) αἵτινες εὑρίσκονται ἔτι ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀνθρωποποιήσεως αὐτῶν, πρὸς τὰς ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ἐν Νεανδρείᾳ τῆς Λέσβου εὑρεθείσας ἐπιταφίας πλάκας, αἵτινες σχεδὸν ἀνεπεξέργαστοι παρέχουσιν ἀτελέστατον ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ εἶναι οἱ πρόδρομοι τῶν ἑρμαϊκῶν στηλῶν. Αὗται εἶχον ἤδη κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος ἐντελῶς διαμορφωθῆ, ἀλλά, πρωτογενεῖς μορφαί, ὡς εἶναι γνωστόν, διατηροῦνται ἐπιμόνως καὶ εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους (2). Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀστήρικτον, ἐὰν ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα πλάξ, ὡς ἦτο μάλιστα πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς εὐμεγέθης, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐσήμαινε αὐτὸν τὸν θεὸν Ἑρμῆν. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ πως καὶ ἡ ἐπιγραφή, ὡς ἀνωτέρω ἡρμηνεύθη.

Οἱ χθόνιοι θεοὶ ὡς καὶ οἱ ἥρωες ἱκανοὶ ὄντες κατὰ τὴν πίστιν τῶν παλαιῶν καὶ κακὰ πολλὰ νὰ πράξωσι καὶ ἀγαθὰ καὶ πᾶσαν εὐδαιμονίαν νὰ χαρίσωσιν εἰς τοὺς ἐπιζῶντας καλοῦνται πρὸς ἐξευμένισιν συνηθέστατα δι' ὀνομάτων σημαινόντων ἢ τὴν καλὴν αὐτῶν θέλησιν ἢ τὴν εὐεργετικὴν ἰδιότητα. (3) (Ζεὺς) Μειλίχιος, Φίλιος, Ἀγαθὸς Θεός, Εὐβουλεύς, Πλούτων, Εὔκολος, Ἀλεξίμαχος, Ἥρως Ἀγαθός, Σωσίας, Ἄλκων, Ἄμυνος, (4) εἶναι τοιαῦτα ὀνόματα χθονίων θεῶν καὶ ἡρώων. Ἀνάλογον δὲ πρὸς ταῦτα εἶναι τὸ ἀνωτέρω συμπληρωθὲν ὄνομα Πάνεθλος ὡς ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ. Παραπλησίας ἐπικλήσεις τοῦ αὐτοῦ θεοῦ δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Ἀκακήσιον ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ τὸν Πολύγιον ἐν Τροιζῆνι (5).

(1) L. Curtius ἔ. ἀ. 15-17. Περὶ τῶν πλακῶν τῆς Νεανδρείας ἴδε Koldevey, Neandria, 51 Berl. Winck. Programm 1891, 16 κ. ἑ. εἰκ. 30.

(2) Ὡς οἱ ἐλάχιστα ἀνθρωποειδεῖς ἐπιτάφιοι λίθοι ἐκ Πομπηίας παρὰ Mau, Pompei 411. L. Curtius 16.

(3) Furtwängler, Samml. Sabouroff, Einleitung, 19 κ. ἑ.

(4) Εὔκολος ἐπί ἀναγλύφου ἐν Mannheim Ar. Z. 1875, 48 καὶ Ar. Z. 1874, Ἀλεξίμαχος S. Sabouroff T. XXIX. Ἥρως Ἀγαθὸς C.I.G., 1657. Σωσίας enberger, Sylloge 248, 101. Οἱ ἥρωες Ἄλκων καὶ Ἄμυνος ἐλατρεύοντο ἐν ναις καὶ ἀλλαχοῦ.

Παυσ. VIII, 30, 6 καὶ II, 31, 10. Τὸν Πολύγιον ἐτυμολογοῦσιν ἢ ἐκ τοῦ Ἡσυχ. γὶς = ἰσχὺς ἢ κατὰ τὸ ὑγιής.

Παρὰ τὴν συμπλήρωσιν Πάνεθλος δυνάμεθα νὰ προτείνωμεν καὶ τὴν ἑξῆς: [Ἑρμ]ᾶν ἐθλός. Τὰ δύο τελευταῖα γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἀτυχῶς δὲν δικαιούμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὕτη, ἥτις κατ' εὐθεῖαν ἄγει εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἡμῶν, εἶναι ἡ μόνη δυνατή. Ἄλλως οὐδαμοῦ αὕτη προσκρούει. Καὶ δὲν ὑπάρχουσι μὲν παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐπικλήσεως τοῦ Ἑρμοῦ, ἀλλ' ἡ στενότατα μετὰ τοῦ θεοῦ συνδεδεμένη χθονία θεά, ἡ Ἄρτεμις Ἑκάτη, καλεῖται Καλλίστη καὶ Ἀρίστη ἐν Ἀθήναις τιμωμένη παρὰ τὴν Ἀκαδήμειαν, ὡς Καλλίστη δὲ ἐλατρεύετο ἐν Ἀρκαδίᾳ. (1) Δὲν εἶναι ἄρα ἄτοπον νὰ προταθῇ ἡ συμπλήρωσις αὕτη, ἥτις μειονεκτεῖ μὲν τῆς πρώτης, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη τέσσαρα ἐν ὅλῳ γράμματα νὰ ἀναπαρασταθῶσι, δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ πιθανωτέρα ὡς δηλοῦσα σαφῶς ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ἐξέτασις τῶν κατὰ τοὺς σωροὺς ὑπηγόρευσεν ὡς πιθανὸν νὰ παραδεχθῶμεν.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ θεὸς ὀνομάζεται, δὲν ἀποροῦμεν, ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἤδη κατειλεγμένα ἱκανὰ παραδείγματα, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ γράφεται ἐπὶ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ κατ' ὀνομαστικὴν πτῶσιν. Τοῦτο συμβαίνει πρὸ πάντων, ὅταν πρόκειται νὰ ὀνομασθῶσι βαιτυλοειδεῖς εἰκόνες, ἢ ὅταν ἀναγράφεται ἐπαινετικόν τι ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὅπερ συγχρόνως εἶναι καὶ τὸ ἐν τῇ λατρείᾳ σύνηθες αὐτοῦ ὄνομα. Οὕτως ἔχομεν τὴν ἐπιγραφὴν Ἀθαναία ἐπί τινος βαιτύλου αὐτῆς ἐκ Μαντινείας καὶ πολλὰς ἐκ Θήρας (Ζηύς, Ἀπόλλων, Ἑρμῆς, Κουρής, Δεύτερος)(2)· κεχαραγμένας ἐπὶ βράχου παρὰ τὰ ἀσφαλῶς βαιτυλοειδῆ τῶν θεῶν ὁμοιώματα. Ἀγεμώ, ὅπερ ὄνομα εἶναι βεβαίως ἐπαινετικὴ ἐπίκλησις, εὕρηται ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἐξ Ἀσίας ἀγάλματος καὶ Ἀγαθὸς Θεός (3) ἐπί τινος ἑρμοῦ τοῦ Μου-

(1) Παυσ. I, 29, 2. Ὅτι ἡ Ἄρτεμις αὕτη ἦτο χθονία καὶ ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Ἑκάτην διδάσκει ὁμᾶς ὁ Ἡσύχ.: Καλλίστη ἡ ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἱδρυμένη Ἑκάτη, ἣν ἔνιοι Ἄρτεμιν λέγουσι, καὶ ἄλλως εἶναι εὐνόητον, Παυσ. VIII, 35, 7. Περὶ τῆς στενῆς σχέσεως τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Ἑκάτης ἴδε Gruppe, Griech. Myth. u. Religionsg. ἐν I. Müller Handbuch, 1322 κ. ἑ.

(2) Τὰς ἐκ Θήρας ἐπιγραφὰς ἴδε ἐν IG. XII, 3, 350 κ. ἑ.. Τὴν περὶ τούτων ὀρθὴν ἑρμηνείαν ἔδωκεν ὁ F. Studniczka ἐν Gött. Gel. Anz. 1901, 544.

(3) Περὶ τούτου ἴδε Α. Ἀρβανιτόπουλλον ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1906, 43-44. Ἐν σελ. 45 ἐκτίθενται πολὺ ὀρθῶς τὰ περὶ τοῦ βαιτύλου τῆς Ἀθαναίας. Ἐπιγραφαὶ κατ' ὀνομαστικὴν ὀνομάζουσαι βαιτυλοειδεῖς θεοὺς εὕρηνται καὶ ἐπὶ νομισμάτων. Ἴδε π. χ.

σείου τῆς Τεγέας. Εὐλόγως. Τὰ βαιτύλια ὅπως καὶ οἱ ἀργοὶ λίθοι δὲν εἶναι βέβαιον τίνα παριστῶσι καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀνομάζωνται, τὰ δὲ δηλωτικὰ τῆς εὐεργετικῆς τοῦ θεοῦ ἰδιότητος ὀνόματα εἶναι καλὸν νὰ ἀναγράφωνται, ὅπως καὶ κατὰ τὰς ἐπικλήσεις γίνεται αὐτῶν χρῆσις Κατὰ ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν πλάκα ἡ κατ' ὀνομαστικὴν ἐπιγραφὴ ἐτέθη καλῶς καὶ ἵνα ὀνομάζῃ τὸν οὐχὶ εὐκόλως ἀναγνωριζόμενον θεὸν καὶ ἵνα καλῇ αὐτὸν διὰ τοῦ πολλὰ ὑποσχομένου ὀνόματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐδείχθη, ὅτι ὄχι μόνον οὐδὲν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀνεπίγραφον πλάκα ὡς ἕνα ἐκ τῶν Ἑρμῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἱκανῶς πιθανή. Ἔτι πιθανωτέραν δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν αὐτήν, ἐὰν παραβάλωμεν πρὸς ἄλλο γνωστὸν μνημεῖον ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τοὺς ἡμετέρους σωρούς. Τοῦτο εἶναι ὁ παρὰ τὰ Χρύσαφα ἐκ λίθων καὶ χώματος τυμβοειδὴς σωρός, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ περίφημον ἀνάγλυφον τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τὴν ἱκανῶς λεπτομερῆ περιγραφὴν(1) οἱ λίθοι μικροὶ καὶ μεγάλοι εἶναι ὅλως ἀκατέργαστοι, τεμάχια δὲ ἀγγείων ἐφαίνοντο διεσκορπισμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Τὸ ἀνάγλυφον εὑρέθη εἰσέτι ὄρθιον ἐπὶ τοῦ τυμβοειδοῦς ὑψώματος, ὅπερ δεικνύει, ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν κτίριόν τι ἐρειπιωθέν, ἀλλ' ἁπλῆν συσσώρευσιν λίθων. Ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ ἀναγλύφου εὑρέθη καὶ ὁ γνωστὸς λίθος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΘΕΡΜΑΝΟϟ, ὅστις πάντως ἀνήκει εἰς τὸν σωρόν. (2) Κατὰ ταῦτα αὐθόρμητος ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν ἡ σκέψις, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν ἱερὸν ἀνῆκον εἰς τὸν Ἑρμῆν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἀλλὰ μάλιστα διὰ τὸν ἰδιάζοντα εἰς τὸν θεὸν σωρὸν τῶν λίθων. Τὸ ἀνάγλυφον ἠδύνατο ἄριστα νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὸν χθόνιον Ἑρμῆν, ὅπως καὶ εἰς πάντα ἡρῷα.(3)

Head-Σβορώνου Νομισμ. II, 378. Ὅτι ἐπί τινων ἐκ τῶν πολυαρίθμων τοῦ Παυσανίου ἀργῶν λίθων θὰ ὑπῆρχον καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἐπιγραφαὶ νομίζω αὐτονόητον. Πρβλ. τὸν λίθον τῆς Ἀντιπόλεως ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τοῦ ὡραίου ἐπιγράμματος (IGA. 551) καί τινα ἀσθενῶς κωνοειδῆ λίθον ἐκ Κερκύρας ἐν IG. IX, 704.

(1) A. M. II, 303 καὶ σημ. 1. Furtwängler, Samml. Sabouroff, I, T. I.

(2) Περὶ τῆς ἐπιγρ. ἴδε IGA. 60, A. M. II, 303, 434. Collitz 4409. Ἄπορον διατὶ εἰς τὸν L. Curtius (ἔ. ἀ. 23) φαίνονται ἀνεπαρκεῖς αἱ περὶ τοῦ λίθου εἰδήσεις.

(3) Πρόσφατον τούτου ἀπόδειξιν ἔχομεν τὸ ἐν τῷ ἡρῴῳ τῆς Ἀγκελώνας παρὰ τὴν Μονεμβασίαν ἀνευρεθὲν πήλινον ἡρωϊκὸν ἀνάγλυφον τοῦ τύπου τῶν λακωνικῶν αναγλύφων. BSA., 1904-1905, 86. Σημειοῦμεν εὐχαρίστως, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ τοῦ ἡρῴου A. Wace καὶ F. Hasluck ἀνεγνώρισαν, ὅτι ὁ σωρὸς τῶν Χρυσάφων

Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ἡ ἐπίσης ἐπὶ ἀκατεργάστου πλακὸς γεγραμμένη δύναται νομίζω καὶ ἄλλως, ἢ ὡς συνήθως, νὰ ἑρμηνευθῇ. Μέχρι τοῦδε δηλ. ἡρμηνεύετο ὡς ὁρόσημος, (1) σημαίνουσα ὅτι ὁ τύπος ἀνήκει εἰς τὸν Ἑρμῆν. Ἀλλ' ἂν ἐνθυμηθῇ τις τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ τῆς ἀρχικῆς φύσεως τοῦ Ἑρμοῦ ὡς θεοῦ τοῦ ἕρματος τοῦ τάφου καὶ τῆς γενέσεως τῆς ἑρμαϊκῆς στήλης, θὰ εὕρῃ πολὺ πιθανὴν τὴν γνώμην, καθ' ἣν αὐτὴ ἡ ἀκατέργαστος πλὰξ εἶναι ἀνάθημα εἰς τὸν θεόν, ἐπειδὴ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ εἰκών. Ἀνάλογον παράδειγμα ἔχομεν τὸν τραχὺν λίθον ἐκ Μαντινείας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Διος Κεραυνο. (2) Οὗτος οὐδαμῶς εἶναι ὅρος ἀλλ' ἀργὸς λίθος παριστῶν αὐτὸν τὸν Δία Κεραυνόν. Καθ' ἑαυτὸν λοιπὸν ἐξεταζόμενος ὁ παρὰ τὰ Χρύσαφα σωρός, φαίνεται πιθανόν, ὅτι εἶναι Ἑρμαῖον καὶ ὅτι ὁ ἐνεπίγραφος λίθος ἀποτελεῖ ἀνάθημα εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὐτὴν τοῦ θεοῦ τὴν εἰκόνα. Ἐντεῦθεν τὸ πιθανὸν τοῦτο συμπέρασμα εἶναι δι' ἡμᾶς ἓν ἄλλο σημεῖον τῶν καιρῶν, δι' ὃ μετὰ μείζονος θάρρους θὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀνωτέρω περὶ τῶν ἡμετέρων σωρῶν καὶ τῆς ἐνεπιγράφου πλακὸς δοθείσης ἑρμηνείας.

Κεφαλαιοῦντες ἤδη τὰ εἰρημένα συνάγομεν, ὅτι ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης ἓν κυρίως προῆλθε βέβαιον ἐξαγόμενον, ὅτι δηλ. οἱ Ἑρμαῖ ἵσταντο ἐπὶ τῶν τριῶν σωρῶν. Ὡς μεγάλως δὲ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ ὀνομάζει αὐτὸν τὸν Ἑρμῆν, οὗ εἶναι εἰκὼν ὡς ἀργὸς λίθος. Ἕπεται μετὰ τοῦτο, ὅτι καὶ ἄλλοι ἀργοὶ ἐπίσημοι δὲ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν λίθοι ἵσταντο ἐπὶ τῶν σωρῶν ὡς Ἑρμαῖ καὶ ὅτι ἡ συσσώρευσις πολλῶν κοινῶν λίθων ἔσχε καὶ ἀρ-

εἶναι ἡρῷον πιθανῶς τοῦ Ἑρμοῦ (BSA. I. ἀ. 90, 3), ἀλλὰ περὶ τῶν Ἑρμαίων οὐδὲν ἀναφέρουσι.

(1) Foucart ἐν BCH. II, 515. Βεβαίως ἡ γνώμη τοῦ Foucart εἶναι ὀρθὴ ἔν τισι τῶν παραδειγμάτων ἀλλ' οὐχὶ ἐν πᾶσι.

(2) Le-Bas-Foucart 352a, IGA, 101. Hoffmann, Gr. Dial. 5. Ὅτι ὁ λίθος παριστᾷ αὐτὸν τὸν Δία Κεραυνὸν δεικνύουσιν ἡμῖν παραστάσεις ἐπὶ νομισμάτων τῆς Σελευκείας (Head-Σβορ. II, 378), ὅπου ὁ Κεραύνιος Ζεὺς παρίσταται ὡς λίθος κωνικὸς διὰ ταινιῶν κεκοσμημένος, καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις Jupiter Lapis, Fulgur, Ceraunius. Ἀλλ' ὅπερ οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι βαίτυλι τετράγωνος καταλήγων εἰς πυραμιδοειδῆ ἄνω κεφαλὴν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Τεγέα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Διὸς στορπάω. (Ἴδε Ἀρβανιτόπουλλον ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ 1906, 63, 64).

χικῶς ὡς σκοπὸν τὴν ἵδρυσιν ἱερῶν τοῦ εἴδους τῶν Ἑρμαίων. Τὸ τέταρτον ἱερὸν ἦτο ὅλως διάφορον.

Ὡς πρὸς τὴν σκοτεινὴν ἄλλως τοπογραφίαν τῆς Θυρεάτιδος καὶ Λακωνικῆς κατὰ ταύτην τὴν διεύθυνσιν νῦν μόνον (1) δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι γνωρίζομεν ἀσφαλῶς ἓν σημεῖον μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὠφέλιμος βάσις διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν. Καὶ ἵνα μνημονεύσωμεν μόνον τὰς βεβαίας ἀκολουθίας τῆς ἀκριβοῦς τοποθετήσεως τῶν Ἑρμῶν σημειοῦμεν, ὅτι τὸ μετὰ τοὺς Ἑρμᾶς μνημονευόμενον παρὰ Παυσανίᾳ ἱερὸν τοῦ Σκοτίτα Διὸς ὡς καὶ τὸ κατόπιν τρόπαιον τοῦ Ἡρακλέους (2) δέον δυτικῶς τῆς ῥάχεως τῶν Φονεμένων νὰ ἀναζητηθῶσι κατὰ τὴν πρὸς τὸν χείμαρρον Κελεφίναν κλίνουσαν κατωφέρειαν. Καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης δὲν ἐλλείπουσι σημεῖα δεικνύοντα ἀρχαῖα ἱδρύματα καὶ ἀνταποκρινόμενα πληρέστατα εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε, ἤδη δὲ ἂς περατώσωμεν τὸν λόγον ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Φονεμένων.

Τὸ ὄνομα Φονεμένοι, ἀγνώστων εἰς ἐμὲ χρόνων, προῆλθε βεβαίως ἐκ τῶν σωρῶν. Ὅτι ἐνταῦθα ἐγένετο μάχη τις ἢ φόνοι, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ ὀνομασία, (3) δὲν δυνάμεθα νὰ δείξωμεν, ὅπως εἶναι

(1) Ἰδίως αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ Ross (Reisen im Peloponess 174) ὅτι οἱ Ἑρμαῖ πιθανῶς ἵσταντο βορειότερον καὶ ἐπὶ τῆς χοροφογραμμῆς καὶ ἑπομένως εἰς τοὺς σωροὺς ἔχομεν τὸ τρόπαιον τοῦ Ἡρακλέους, αἴρονται ὁριστικῶς. Ὁ Boblaye, Recherches, 72 τοποθετεῖ ἕνα τῶν Ἑρμῶν ἐπί τινος ἀρχαίοο κτιρίου παρὰ τὰ Βέρια 3 ὥρας Ν. τῶν Φονεμένων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται 'στὰ Μάρμαρα. Τὸ κτίριον, λίαν ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιεῖχε ἕνα τῶν Ἑρμῶν τοῦ Παυσ. Οἱ Ἑρμαῖ ἦσαν ὅρια τριῶν προσκειμένων ἀλλήλαις χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο περιωρίζοντο εἰς ἓν μόνον σημεῖον.

(2) Τὸ πρὸς Ν. τῶν σωρῶν καὶ μακρὰν ὑπὲρ τὴν ὥραν κείμενον ἐκκλησίδιον τῶν Ἁ. Θεοδώρων, ὡς ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σκοτίτα Διὸς ἱδρυθὲν (Ross, Reisen 174 καὶ Curtius Peloponness, II 262), πρέπει ὁριστικῶς εὰ ἐγκαταλειφθῇ, ὡς καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ ἱεροῦ εἴς τινα παρὰ τὴν Μπαρμπίτσαν θέσιν (Boblaye, Recherches. 72). Ἐπισκεφθεὶς ἄλλως τὸ ναΰδριον οὐδὲν ἴχνος ἀρχαιότητος εἶδον.

(3) Αἱ ἑρμηνεῖαι, ὅτι Φονεμένοι ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ ἐνταῦθα συνέβη ἡ περιώνυμος μεταξὺ τῶν 300 Λακεδαιμονίων καὶ 300 Ἀργείων ἢ ἡ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν ων τοῦ Ἱπποκόωντος (Guide-Joanne, 246 καὶ Jochmus 44) ἠλέγχθησαν ὑπὸ τοῦ Loring (JHS. 1895, 55, III) ὡς προερχόμεναι ἐξ ἡμιμαθῶν διδασκάκαὶ ἱερέων ἐλάχιστα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀναγνωσάντων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ B. ıuidl (Jahrb. für Phil., 147, 371) γνώμη, καθ' ἣν οἱ σωροὶ ἐκλήθησαν οὕτω

Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ἡ ἐπίσης ἐπὶ ἀκατεργάστου πλακὸς γεγραμμένη δύναται νομίζω καὶ ἄλλως, ἢ ὡς συνήθως, νὰ ἑρμηνευθῇ. Μέχρι τοῦδε δηλ. ἡρμηνεύετο ὡς ὁρόσημος, (1) σημαίνουσα ὅτι ὁ τύπος ἀνήκει εἰς τὸν Ἑρμῆν. Ἀλλ' ἂν ἐνθυμηθῇ τις τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ τῆς ἀρχικῆς φύσεως τοῦ Ἑρμοῦ ὡς θεοῦ τοῦ ἕρματος τοῦ τάφου καὶ τῆς γενέσεως τῆς ἑρμαϊκῆς στήλης, θὰ εὕρῃ πολὺ πιθανὴν τὴν γνώμην, καθ' ἣν αὐτὴ ἡ ἀκατέργαστος πλὰξ εἶναι ἀνάθημα εἰς τὸν θεόν, ἐπειδὴ τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ εἰκών. Ἀνάλογον παράδειγμα ἔχομεν τὸν τραχὺν λίθον ἐκ Μαντινείας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Διος Κεραυνο. (2) Οὗτος οὐδαμῶς εἶναι ὅρος ἀλλ' ἀργὸς λίθος παριστῶν αὐτὸν τὸν Δία Κεραυνόν. Καθ' ἑαυτὸν λοιπὸν ἐξεταζόμενος ὁ παρὰ τὰ Χρύσαφα σωρός, φαίνεται πιθανόν, ὅτι εἶναι Ἑρμαῖον καὶ ὅτι ὁ ἐνεπίγραφος λίθος ἀποτελεῖ ἀνάθημα εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὐτὴν τοῦ θεοῦ τὴν εἰκόνα. Ἐντεῦθεν τὸ πιθανὸν τοῦτο συμπέρασμα εἶναι δι' ἡμᾶς ἓν ἄλλο σημεῖον τῶν καιρῶν, δι' ὃ μετὰ μείζονος θάρρους θὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀνωτέρω περὶ τῶν ἡμετέρων σωρῶν καὶ τῆς ἐνεπιγράφου πλακὸς δοθείσης ἑρμηνείας.

Κεφαλαιοῦντες ἤδη τὰ εἰρημένα συνάγομεν, ὅτι ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης ἓν κυρίως προῆλθε βέβαιον ἐξαγόμενον, ὅτι δηλ. οἱ Ἑρμαῖ ἵσταντο ἐπὶ τῶν τριῶν σωρῶν. Ὡς μεγάλως δὲ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐνεπίγραφος πλὰξ ὀνομάζει αὐτὸν τὸν Ἑρμῆν, οὐ εἶναι εἰκὼν ὡς ἀργὸς λίθος. Ἕπεται μετὰ τοῦτο, ὅτι καὶ ἄλλοι ἀργοὶ ἐπίσημοι δὲ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν λίθοι ἵσταντο ἐπὶ τῶν σωρῶν ὡς Ἑρμαῖ καὶ ὅτι ἡ συσσώρευσις πολλῶν κοινῶν λίθων ἔσχε καὶ ἀρ-

εἶναι ἡρῷον πιθανῶς τοῦ Ἑρμοῦ (BSA. I. ἀ. 90, 3), ἀλλὰ περὶ τῶν Ἑρμαίων οὐδὲν ἀναφέρουσι.

(1) Foucart ἐν BCH. II, 515. Βεβαίως ἡ γνώμη τοῦ Foucart εἶναι ὀρθὴ ἔν τισι τῶν παραδειγμάτων ἀλλ' οὐχὶ ἐν πᾶσι.

(2) Le-Bas-Foucart 352a, IGA, 101. Hoffmann, Gr. Dial. 5. Ὅτι ὁ λίθος παριστᾷ αὐτὸν τὸν Δία Κεραυνὸν δεικνύουσιν ἡμῖν παραστάσεις ἐπὶ νομισμάτων τῆς Σελευκείας (Head-Σβορ. II, 378), ὅπου ὁ Κεραύνιος Ζεὺς παρίσταται ὡς λίθος κωνικὸς διὰ ταινιῶν κεκοσμημένος, καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις Jupiter Lapis, Fulgur, Ceraunius. Ἀλλ' ὅπερ οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι βαίτυλος τετράγωνος καταλήγων εἰς πυραμιδοειδῆ ἄνω κεφαλήν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Τεγέας, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Διὸς στορπάω. (Ἴδε Ἀρβανιτόπουλλον ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1906, 63, 64).

χικῶς ὡς σκοπὸν τὴν ἵδρυσιν ἱερῶν τοῦ εἴδους τῶν Ἑρμαίων. Τὸ τέταρτον ἱερὸν ἦτο ὅλως διάφορον.

Ὡς πρὸς τὴν σκοτεινὴν ἄλλως τοπογραφίαν τῆς Θυρεάτιδος καὶ Λακωνικῆς κατὰ ταύτην τὴν διεύθυνσιν νῦν μόνον (1) δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι γνωρίζομεν ἀσφαλῶς ἓν σημεῖον μέλλον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὠφέλιμος βάσις διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν. Καὶ ἵνα μνημονεύσωμεν μόνον τὰς βεβαίας ἀκολουθίας τῆς ἀκριβοῦς τοποθετήσεως τῶν Ἑρμῶν σημειοῦμεν, ὅτι τὸ μετὰ τοὺς Ἑρμᾶς μνημονευόμενον παρὰ Παυσανίᾳ ἱερὸν τοῦ Σκοτίτα Διὸς ὡς καὶ τὸ κατόπιν τρόπαιον τοῦ Ἡρακλέους (2) δέον δυτικῶς τῆς ῥάχεως τῶν Φονεμένων νὰ ἀναζητηθῶσι κατὰ τὴν πρὸς τὸν χείμαρρον Κελεφίναν κλίνουσαν κατωφέρειαν. Καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης δὲν ἐλλείπουσι σημεῖα δεικνύοντα ἀρχαῖα ἱδρύματα καὶ ἀνταποκρινόμενα πληρέστατα εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε, ἤδη δὲ ἂς περατώσωμεν τὸν λόγον ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Φονεμένων.

Τὸ ὄνομα Φονεμένοι, ἀγνώστων εἰς ἐμὲ χρόνων, προῆλθε βεβαίως ἐκ τῶν σωρῶν. Ὅτι ἐνταῦθα ἐγένετο μάχη τις ἢ φόνοι, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ ὀνομασία, (3) δὲν δυνάμεθα νὰ δείξωμεν, ὅπως εἶναι

(1) Ἰδίως αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ Ross (Reisen im Peloponess 174) ὅτι οἱ Ἑρμαῖ πιθανῶς ἵσταντο βορειότερον καὶ ἐπὶ τῆς χοροφογραμμῆς καὶ ἑπομένως εἰς τοὺς σωροὺς ἔχομεν τὸ τρόπαιον τοῦ Ἡρακλέους, αἴρονται ὁριστικῶς. Ὁ Boblaye, Recherches, 72 τοποθετεῖ ἕνα τῶν Ἑρμῶν ἐπί τινος ἀρχαίοο κτιρίου παρὰ τὰ Βέρια 3 ὥρας Ν. τῶν Φονεμένων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται 'στὰ Μάρμαρα. Τὸ κτίριον, λίαν ἐπίμηκες ὀρθογώνιον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιεῖχε ἕνα τῶν Ἑρμῶν τοῦ Παυσ. Οἱ Ἑρμαῖ ἦσαν ὅρια τριῶν προσκειμένων ἀλλήλαις χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο περιωρίζοντο εἰς ἓν μόνον σημεῖον.

(2) Τὸ πρὸς Ν. τῶν σωρῶν καὶ μακρὰν ὑπὲρ τὴν ὥραν κείμενον ἐκκλησίδιον τῶν Ἁ. Θεοδώρων, ὡς ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σκοτίτα Διὸς ἱδρυθὲν (Ross, Reisen 174 καὶ Curtius Peloponness, II 262), πρέπει ὁριστικῶς εὰ ἐγκαταλειφθῇ, ὡς καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ ἱεροῦ εἴς τινα παρὰ τὴν Μπαρμπίτσαν θέσιν (Boblaye, Recherches. 72). Ἐπισκεφθεὶς ἄλλως τὸ ναΐδριον οὐδὲν ἴχνος ἀρχαιότητος εἶδον.

(3) Αἱ ἑρμηνεῖαι, ὅτι Φονεμένοι ἐκλήθησαν, ἐπειδὴ ἐνταῦθα συνέβη ἡ περιώνυμος η μεταξὺ τῶν 300 Λακεδαιμονίων καὶ 300 Ἀργείων ἢ ἡ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν ων τοῦ Ἱπποκόωντος (Guide-Joanne, 246 καὶ Jochmus 44) ἠλέγχθησαν ὑπὸ τοῦ Loring (JHS. 1895, 55, III) ὡς προερχόμεναι ἐξ ἡμιμαθῶν διδασκά- καὶ ἱερέων ἐλάχιστα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀναγνωσάντων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Β. ιmidt (Jahrb. für Phil., 147, 371) γνώμη, καθ' ἣν οἱ σωροὶ ἐκλήθησαν οὕτω

φανερόν, ὅτι ἡ Φονεμένη ῥάχι τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως (στ. 4043) κατὰ τὸ Μακρυπλάγι ὠνομάσθη μετὰ τὴν ἐκεῖ ἐπισυμβᾶσαν μάχην μεταξὺ Φράγκων καὶ Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος εἶναι εὔκολος καὶ ἁπλῆ. Τὰ ἐκ λίθων δηλ. καὶ χώματος ὑψώματα ταῦτα ἐμποιοῦσι πραγματικῶς τὴν ἐντύπωσιν τάφων εἰς τὸν διαβάτην μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι φαίνονται ὑπερβολικῶς μεγάλοι. Ἐντεῦθεν προῆλθον εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι τὰ μνήματα ἀνήκουσιν εἰς γιγαντοσώμους Ἕλληνες φονευθέντας ἐκεῖ. Ὡς ἑξῆς διηγήθη εἰς ἐμὲ τὴν εἰς τὰ πέριξ γνωστὴν ἱστορίαν γέρων Μπαρμπιτσιώτης. «Ἐκεῖ ποῦ τὸ λὲν 'στοὺς Φονεμένους, ποῦ εἶναι οἱ ὀβολιοί, ἰσκότωσαν τρεῖς Ἕλληνες καὶ τοὺς θάψανε. Ἤντουσαν θερία, Ἕλληνες μαθέ, ἀλλὰ τοὺς πότισαν κρασὶ μὲ τ' ἀσκὶ καὶ τοὺς μέθυσαν. Τ' ἄκουσε ἡ ἀδερφή τους ἡ βασιλοποῦλλα καὶ 'ρριξε 'νὰ λιθάρι θεώρατο ἀπὸ δυὸ ὧρες δρόμο, ποῦ τὸ λὲν τῆς βασιλοπούλλας τὸ κοτρώνι, δεξιὰ μεριὰ ποῦ πᾶμε τὸν Ἀϊν-Πέτρο. Μὰ σὰν ἦρθε τοὺς βρῆκε σκοτωμένους». Οὕτω ὁλόκληρος ἡ διήγησις αὕτη φαίνεται, ὅτι εἶναι περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς περὶ μνημάτων ἀντιλήψεως. Ὁμοίας δὲ διηγήσεις ἀναφερομένας εἰς γίγαντας Ἕλληνας τεθαμμένους ὑπ' ἀρχαῖα ἐρείπια γνωρίζει καὶ ἀλλαχοῦ νὰ διηγῆται ὁ Ἑλληνικὸς λαός.(1) Κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν οἱ Ἕλληνες ἐφονεύθησαν, ἐπειδὴ τάφοι εὑρισκόμενοι μακρὰν παντὸς συνοικισμοῦ μόνον εἰς φονευμένους δύνανται νὰ ἀνήκωσι. Ὁμοίως καὶ θέσις τις 2 ὥρας ΒΑ τῶν Φονεμένων, ἐν τῷ ὀροπεδίῳ τοῦ Ξεροκαμπιοῦ, καλεῖται Σπαθοκομμένοι, ἐπειδὴ οἱ ἐκεῖ παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ μακρὰν τῶν κατῳκημένων τόπων παρατηρούμενοι ἀρχαῖοι τάφοι οὐδαμῶς ἄλλως ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἠδύναντο νὰ ἑρμηνευθῶσι.

Κ. Α ΡΩΜΑΙΟΣ

Ἐν Ἀθήναις, 1906

ὡς ἀναθέματα, δὲν στηρίζεται, διότι, καθόσον γνωρίζω, ἀναθέματα σωρεύονται κατά τινος μεγάλου ἀδίκου ζῶντος καὶ οὐχὶ κατά τινος φονευθέντος.

(1) Ν. Πολίτου, Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, 95-102.

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ

ΕΙΣ ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟΝ ΚΑΙ ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝῼ

Στ. 622-626.

ΚΡ. τί δῆτα χρῄζεις; ἦ με γῆς ἔξω βαλεῖν;
ΟΙ. ἥκιστα· θνῄσκειν, οὐ φυγεῖν σε βούλομαι.
ΚΡ ὅταν προδείξῃς οἷόν ἐστι τὸ φθονεῖν.
ΟΙ. ὡς οὐχ ὑπείξων οὐδὲ πιστεύσων λέγεις;
ΚΡ. οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω.

Ὁ στίχ. 624 ἄτοπόν τι ἔχει καὶ νοσηρόν· διότι ἀληθῶς ἄκαιρον θὰ ἦτο καὶ παιδιῶδες ἀκούων ὁ Κρ. ὅτι θάνατος αὐτοῦ καταγιγνώσκεται νὰ ζητῇ νὰ μάθῃ τὸν ὁρισμὸν τοῦ φθόνου («οἷόν ἐστι τὸ φθονεῖν») ἢ τί δύναται νὰ φθονῇ τῷ Οἰδίποδι, ἐνῷ ἤδη σαφῶς μὲν οὗτος ἐδήλωσεν αὐτῷ ἐν στ. 534-5 ὅτι εἶναι «φονεὺς ἐμφανῶς ληστής τ' ἐναργὴς τῆς τυραννίδος» αὐτοῦ, διὰ μακρῶν δ' ἀπελογήθη ὁ Κρέων (583-615) ὅτι ἡ τυραννὶς οὐδαμῶς εἶναι φθόνου ἀξία. Θὰ ἦσαν ἄρα οὗτοι λόγοι περιττοὶ ποιητοῦ «ἐν τοῖς λόγοις οὐ περιττοῦ». Διὰ ταῦτα καὶ διορθώσεις καὶ μεταθέσεις στίχων οὐκ ὀλίγαι προυτάθησαν (1), ἐγὼ δ' οὐδαμῶς κινῶν τὴν παραδεδομένην στιχομυθίαν ἐπανορθῶ τὸν στίχ. 624 τὸν ἑξῆς τρόπον·

ΚΡ. «ὡς ἂν προδείξῃς οἷόν ἐστι τἀφρονεῖν».

ἤτοι «(διὰ θανάτου θέλεις νά με τιμωρήσῃς,) ἵνα λαμπρὸν δεῖγμα παράσχῃς τοῖς ἀνθρώποις τοῦ τί εἶναι ἀφροσύνη, εἰς τί δύναται νὰ φέρῃ ἡ ἔλλειψις φρενῶν».

Ἡ ἀπάντησις αὕτη τοῦ Κρέοντος συνᾴδει τελείως πρὸς τὸν ἐν τῷ

(1) Madvig ΚΡ. «ὡς οὐχ ὑπείξων ... ; ΟΙ. ὅταν πρό γ' εἴξῃς. οἷόν ἐστι τὸ φθονεῖν.» (625-624). Meineke «ΚΡ. ὡς . . . ΟΙ. ὅταν προδείξῃς . . . ΚΡ. οὐκ ἄρα φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω.» (295, 4, 6). Blaydes «ΚΡ. ὅταν προδείξῃς γ' οἷόν ἐστιν ὃ φθονεῖ,» Heimsöth «ΚΡ. ὅταν...οἷόν ἐστ' ὃ φῂς παθεῖν.»

δράματι χαρακτῆρα αὐτοῦ· οὐχὶ ἅπαξ ὁ Κρέων ἐξαίρει τὴν γνώμην ὅτι ἀφροσύνη καὶ αὐτοῦ θὰ ἦτο νὰ ἐπιβουλεύῃ τῷ Οἰδίποδι καὶ τούτου νὰ νομίζῃ ὅτι ἐπιβουλεύεται ὑπὸ τοῦ Κρέοντος· πρβλ. τοῦ αὐτοῦ δράματος

στ. 528-9 ΚΡ. «ἐξ ὀμμάτων δ' ὀρθῶν τε κἀξ ὀρθῆς φρενὸς
κατηγορεῖτο τοὐπίκλημα τοῦτό μου;»
550-1 ΚΡ. εἴ τοι νομίζεις κτῆμα τὴν αὐθαδίαν
εἶναί τι τοῦ νοῦ χωρίς, οὐκ ὀρθῶς φρονεῖς.
587-9 (ΚΡ.) ἐγὼ μὲν οὖν οὔτ' αὐτὸς ἱμείρων ἔφυν. . .
οὔτ' ἄλλος ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.
600 ΚΡ. οὐκ ἂν γένοιτο νοῦς κακὸς καλῶς φρονῶν.
636 ΚΡ. οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω».

Τὸ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ «οὐ φρονοῦντα» φαίνεται ὂν ἁπλῶς ἐπανάληψις τοῦ ἐν τῇ προτέρᾳ ἀπαντήσει (στ. 624) «τἀφρονεῖν»(1). Καὶ καθόλου χαίρει ὁ Σοφ. ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αὐτοῦ ὑμνῶν μὲν τὴν δύναμιν τῆς φρονήσεως, οἰκτίρων δὲ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς ἀφροσύνης· δύο δὲ μάλιστα παραδείγματα εἶναι ἄξια μνείας διὰ τὴν πρὸς τὸ προκείμενον χωρίον ὁμοιότητα· ἐν 'Αντιγ. ὁ Τειρεσίας ἐλέγχων τὰς κακὰς τοῦ Κρέοντος φρένας ἐπιφωνεῖ ἐν στ. 1048-51

ΤΕ. «ἆρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φράζεται. . .
ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβουλία;
ΚΡ. ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.»

καὶ αὐτ. 1242-3 ὁ ἄγγελος τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἵμονος διηγούμενος ἐπιλέγει·

«δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν,
ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν».

ταῦτα τί ἄλλο εἶναι ἢ παράφρασις τῶν «προδεικνύναι οἷόν ἐστι τἀφρονεῖν;». πρβλ. αὐτ. 683-4, 755, 1347, 1353.

Περὶ δὲ τοῦ στ. 625 ὁ Haase ἐνόμισεν ὅτι προσήκει μᾶλλον τ Κρέοντι ἢ τῷ Οἰδίποδι, ᾧ ἑπόμενοι ἄλλοι ἄλλως μετέθεσαν τοι

(1) Διὰ τὴν κρᾶσιν πρβλ. «τἀπορεῖν» ἐν Τραχ. 1243, «τἀδικεῖν» 'Αντιγ. 1059.

στίχους καὶ χάσμα ἑνὸς ἢ πλειόνων στίχων ὑπετόπασαν (1). Ἀλλ' οὐδεμιᾶς μεταθέσεως ἀνάγκη ὑπάρχει· διότι τὸ μὲν «ὑπείκειν» καλῶς λέγεται περὶ ἀνδρὸς ἧττον δυναμένου, τοῦ Κρέοντος, τὸ δὲ «πιστεύειν» λαμβάνεται πολλάκις ἀντὶ τοῦ «εἴκειν, πείθεσθαι», κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ τὸ «ἀπιστεῖν», οἷον ἐν Τραχ. 1228-9 «πείθου· τὸ γάρ τοι μεγάλα πιστεύσαντ' ἐμοὶ (= πεισθέντα) | σμικροῖς ἀπιστεῖν τὴν πάρος συγχεῖ χάριν», αὐτ. 1183, 1251, 1240, Ἀντιγ. 381, 219. Τὸ νόημα λοιπὸν τοῦ στίχου εἶναι· «τί ταῦτα λέγεις; μὴ διανοεῖσαι νὰ μὴ ὑποχωρήσῃς μηδὲ νὰ ὑποκύψῃς εἰς τὴν θέλησίν μου;».

Ἀλλ' ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ R. C. Jebb ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ Σοφοκλέους (2), ἣν ἐγὼ ὕστερον εἶδον, προλαβὼν εἶχε διορθώσει τὸ χωρίον κατὰ τρόπον συμπίπτοντα ἔν τισι πρὸς τὴν ἐμὴν διόρθωσιν· τοὺς στίχους δηλ. 623-6 γράφει ὧδε·

ΟΙ. ἥκιστα· θνῄσκειν, οὐ φυγεῖν σε βούλομαι,
ὡς ἂν προδείξῃς οἷόν ἐστι τὸ φθονεῖν.
ΚΡ. ὡς οὐχ ὑπείξων οὐδὲ πιστεύσων λέγεις;
ΟΙ. . . . .
ΚΡ. οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω».

Ἀλλὰ πλὴν τῆς μετακινήσεως τῆς παραδεδομένης καὶ συμμέτρως ἐχούσης στιχομυθίας οὐδὲ τὸ νόημα, ὥς μοι φαίνεται, οὕτω κάλλιον ἔχει· διότι δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ κηρύττῃ τις ὅτι ἐπιβάλλει τινὶ θάνατον, ἵνα ὁ τιμωρούμενος γένηται μέγα παράδειγμα (exemple terrible) τοῖς ἀνθρώποις τοῦ πόσον ἐπιζήμιος εἶναι ὁ φθόνος· καὶ λεγόμενον τοῦτο φαίνεται ὑπερβολικόν. Καὶ ὁ Ἐλευθ. Κούσης (ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. 13, σελ. 74) εἶχεν εἰκάσει «φρονεῖν» ἀντὶ τοῦ «φθονεῖν», ὑπὲρ οὗ συνηγορεῖ, ὡς λέγει, καὶ τὸ ἐν στ. 626 «οὐ γὰρ φρονοῦντα», ἄνευ ἄλλης διορθώσεως. Ἀλλ' ὅρα καὶ Μετρ. Σεμιτ. § 117.

Καὶ ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν περὶ τοῦ χωρίου ζήτησιν, καὶ ἡ τοῦ «προδεικνύναι» χρῆσις μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς διορθώσεως ταύτης· διότι ἂν ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὸν Κρέοντα ἀπαντῶντα ὡς ἡ παράδοσις κελεύει, θὰ ἔλεγε τὸ «προδιδάσκειν»· διότι «διδάσκει» μέν

(1) Ἰδ. ἀνωτ. σελ. 403.
(2) Οἰδ. Τ. ἐκδ. τρίτη, ἐν Κανταβριγίᾳ 1893.

δράματι χαρακτῆρα αὐτοῦ· οὐχὶ ἅπαξ ὁ Κρέων ἐξαίρει τὴν γνώμην ὅτι ἀφροσύνη καὶ αὐτοῦ θὰ ἦτο νὰ ἐπιβουλεύῃ τῷ Οἰδίποδι καὶ τούτου νὰ νομίζῃ ὅτι ἐπιβουλεύεται ὑπὸ τοῦ Κρέοντος· πρβλ. τοῦ αὐτοῦ δράματος

στ. 528-9 ΚΡ. «ἐξ ὀμμάτων δ' ὀρθῶν τε κἀξ ὀρθῆς φρενὸς
κατηγορεῖτο τοὐπίκλημα τοῦτό μου;»
550-1 ΚΡ. εἴ τοι νομίζεις κτῆμα τὴν αὐθαδίαν
εἶναί τι τοῦ νοῦ χωρίς, οὐκ ὀρθῶς φρονεῖς.
587-9 (ΚΡ.) ἐγὼ μὲν οὖν οὔτ' αὐτὸς ἱμείρων ἔφυν. . .
οὔτ' ἄλλος ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.
600 ΚΡ. οὐκ ἂν γένοιτο νοῦς κακὸς καλῶς φρονῶν.
636 ΚΡ. οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω».

Τὸ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ «οὐ φρονοῦντα» φαίνεται ὂν ἁπλῶς ἐπανάληψις τοῦ ἐν τῇ προτέρᾳ ἀπαντήσει (στ. 624) «τἀφρονεῖν»(1). Καὶ καθόλου χαίρει ὁ Σοφ. ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αὐτοῦ ὑμνῶν μὲν τὴν δύναμιν τῆς φρονήσεως, οἰκτίρων δὲ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς ἀφροσύνης· δύο δὲ μάλιστα παραδείγματα εἶναι ἄξια μνείας διὰ τὴν πρὸς τὸ προκείμενον χωρίον ὁμοιότητα· ἐν Ἀντιγ. ὁ Τειρεσίας ἐλέγχων τὰς κακὰς τοῦ Κρέοντος φρένας ἐπιφωνεῖ ἐν στ. 1048-51

ΤΕ. «ἆρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φράζεται. . .
ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβουλία;
ΚΡ. ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.»

καὶ αὐτ. 1242-3 ὁ ἄγγελος τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἵμονος διηγούμενος ἐπιλέγει·

«δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν,
ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν».

ταῦτα τί ἄλλο εἶναι ἢ παράφρασις τῶν «προδεικνύναι οἷόν ἐστι τἀφρονεῖν;». πρβλ. αὐτ. 683-4, 755, 1347, 1353.

Περὶ δὲ τοῦ στ. 625 ὁ Haase ἐνόμισεν ὅτι προσήκει μᾶλλον τ Κρέοντι ἢ τῷ Οἰδίποδι, ᾧ ἑπόμενοι ἄλλοι ἄλλως μετέθεσαν το

(1) Διὰ τὴν κρᾶσιν πρβλ. «τἀπορεῖν» ἐν Τραχ. 1243, «τἀδικεῖν» Ἀντιγ. 1059.

στίχους καὶ χάσμα ἑνὸς ἢ πλειόνων στίχων ὑπετόπασαν (1). Ἀλλ' οὐδεμιᾶς μεταθέσεως ἀνάγκη ὑπάρχει· διότι τὸ μὲν «ὑπείκειν» καλῶς λέγεται περὶ ἀνδρὸς ἧττον δυναμένου, τοῦ Κρέοντος, τὸ δὲ «πιστεύειν» λαμβάνεται πολλάκις ἀντὶ τοῦ «εἴκειν, πείθεσθαι», κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ τὸ «ἀπιστεῖν», οἷον ἐν Τραχ. 1228-9 «πείθου· τὸ γάρ τοι μεγάλα πιστεύσαντ' ἐμοὶ (= πεισθέντα) | σμικροῖς ἀπιστεῖν τὴν πάρος συγχεῖ χάριν», αὐτ. 1183, 1251, 1240, Ἀντιγ. 381, 219. Τὸ νόημα λοιπὸν τοῦ στίχου εἶναι· «τί ταῦτα λέγεις; μὴ διανοεῖσαι νὰ μὴ ὑποχωρήσῃς μηδὲ νὰ ὑποκύψῃς εἰς τὴν θέλησίν μου;».

Ἀλλ' ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ R. C. Jebb ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ Σοφοκλέους (2), ἣν ἐγὼ ὕστερον εἶδον, προλαβὼν εἶχε διορθώσει τὸ χωρίον κατὰ τρόπον συμπίπτοντα ἔν τισι πρὸς τὴν ἐμὴν διόρθωσιν· τοὺς στίχους δηλ. 623-6 γράφει ὧδε·

ΟΙ. ἥκιστα· θνῄσκειν, οὐ φυγεῖν σε βούλομαι,
ὡς ἂν προδείξῃς οἷόν ἐστι τὸ φθονεῖν.
ΚΡ. ὡς οὐχ ὑπείξων οὐδὲ πιστεύσων λέγεις;
ΟΙ. . . . .
ΚΡ. οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω».

Ἀλλὰ πλὴν τῆς μετακινήσεως τῆς παραδεδομένης καὶ συμμέτρως ἐχούσης στιχομυθίας οὐδὲ τὸ νόημα, ὥς μοι φαίνεται, οὕτω κάλλιον ἔχει· διότι δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ κηρύττῃ τις ὅτι ἐπιβάλλει τινὶ θάνατον, ἵνα ὁ τιμωρούμενος γένηται μέγα παράδειγμα (exemple terrible) τοῖς ἀνθρώποις τοῦ πόσον ἐπιζήμιος εἶναι ὁ φθόνος· καὶ λεγόμενον τοῦτο φαίνεται ὑπερβολικόν. Καὶ ὁ Ἐλευθ. Κούσης (ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. 13, σελ. 74) εἶχεν εἰκάσει «φρονεῖν» ἀντὶ τοῦ «φθονεῖν», ὑπὲρ οὗ συνηγορεῖ, ὡς λέγει, καὶ τὸ ἐν στ. 626 «οὐ γὰρ φρονοῦντα», ἄνευ ἄλλης διορθώσεως. Ἀλλ' ὅρα καὶ Μετρ. Σεμιτ. § 117.

Καὶ ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν περὶ τοῦ χωρίου ζήτησιν, καὶ ἡ τοῦ «προδεικνύναι» χρῆσις μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς διορθώσεως ταύτης· διότι ἂν ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὸν Κρέοντα ἀπαντῶντα ὡς ἡ παράδοσις κελεύει, θὰ ἔλεγε τὸ «προδιδάσκειν»· διότι «διδάσκει» μὲν

(1) Ἰδ. ἀνωτ. σελ. 403.
(2) Οἰδ. Τ. ἐκδ. τρίτη, ἐν Κανταβριγίᾳ 1893.

τις καθόλου τὸν ἀγνοοῦντα καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ ζητοῦντα νὰ μάθη, «δείκνυσι» δέ τι οὐχὶ διδασκαλίας δεόμενον, ἀλλ' ἁπλῶς δείξεως καὶ μνείας. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη καταφαίνεται ἐν παραδείγμασιν οἷα τὰ ἑξῆς· ἐν Ἀντιγ. 1242-3 «δείξας ἐν ἀνθρώποισι τὴν ἀβουλίαν | ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν», Αἴ. 556-7 «δεῖ σ' ὅπως πατρὸς| δείξεις ἐν ἐχθροῖς, οἷος ἐξ οἵου 'τράφης, Ἠλ. 1382-3 «καὶ δεῖξον ἀνθρώποισι τἀπιτίμια | τῆς δυσσεβείας οἷα δωροῦνται θεοί» καὶ πάλιν ἐν Οἰδ. Τ. 534 «τὸ δὲ | πάθημ' ὁποῖον φῂς παθεῖν δίδασκέ με», αὐτ. 698 «πρὸς θεῶν δίδαξον κἄμ', ἄναξ, ὅτου ποτέ», Οἰδ. Κ. 575 «τοῦτ' αὐτὸ δίδασχ', ὅπως ἂν ἐκμάθω». κ. ἄ. Εἶναι δὲ νῦν προφανὲς ὅτι ἡ «πρὸ» σημαίνει «ἐμφανῶς, λαμπρῶς» καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τὸ «προδεικνύναι» τοῖς ἐν Ἠλ. 1382 «δεινύναι ἀνθρώποισι», Ἀντιγ. 1242 «δεικνύναι ἐν ἀνθρώποισι», Εὐρ. Ἡρακλείδ. 864 «τῇ δὲ νῦν τύχῃ | βροτοῖς ἅπασι λαμπρὰ κηρύσσει μαθεῖν». Ὁ Jebb νομίζει ὅτι τυχαίως δὲν ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ τὸ ῥῆμα μετὰ τῆς σημασίας ταύτης τῆς προθέσεως· ἀλλὰ τὸ ἐν Αἰσχ. Προμ. 779 «πρόδειξον» κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν πρέπει μᾶλλον νὰ ἑρμηνεύηται· ἔπειτα ὑπάρχουσι παρόμοια ῥήματα ἐν οἷς ἡ «πρὸ» τὴν σημασίαν ταύτην ἔχει, ὁποῖα τὰ «προφαίνειν, προφαίνεσθαι» ἐν Οἰδ. Τ. 163, 395, Ἀντιγ. 1150, Τραχ. 324, τὸ «προφωνεῖν» ἐν Ἠλ. 109.

Ἡ φθορὰ προῆλθε πάντως τὸ μὲν ἐκ παρανοήσεως τῆς «πρὸ» ληφθείσης ὡς ἐν τῷ «προλέγειν» καὶ τοῖς ὁμοίοις, τὸ δὲ ἐξ ἀναμνήσεως τῶν ἐν στ. 380-99 λόγων τοῦ Οἰδίποδος ὅτι ὑπὸ φθόνου κινούμενος ὁ Κρέων ἐπεβούλευσεν αὐτῷ ἀναπείσας καὶ τὸν Τειρεσίαν.

Στ. 1271-4.

«αὐδῶν τοιαῦθ', ὁθούνεκ' οὐκ ὄψοιντό νιν
οὔθ' οἷ' ἔπασχεν οὔθ' ὁποῖ' ἔδρα κακά,
ἀλλ' ἐν σκότῳ τὸ λοιπὸν οὓς μὲν οὐκ ἔδει
ὀψοίαθ', οὓς δ' ἔχρῃζεν οὐ γνωσοίατο».

Περὶ τῶν μεγάλων φθορῶν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἶναι ὀρθὰ ὅσα λέγει ὁ Blass ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Αἰσχίνου (σελ. IX)· «scimus tamen in universum homines Byzantinos in describendis libris perquam laudabiliter se gessisse, ut inter archetypum saec. decimi et apographon decimi quinti non

multum interesse soleat. Antiquiores sunt pleraeque corruptelae; quod et in aliis scriptoribus chartae sive membranae Aegyptiacae recens repertae docuerunt et in Aeschine ipso... Docuerunt etiam chartae Isocratis harum interpolationum antiquitatem, quas non recte solebamus Byzantinis magistellis tribuere». Ὅταν δέ τις ἀναλογισθῇ ὅτι παλαιοὶ σχολιασταὶ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων χωρία ὁμολογουμένως βεβλαμμένα ἀνεγίνωσκον ὡς μέχρις ἡμῶν παρεδόθησαν, δύναται νὰ γάγῃ τὴν βλάβην πολλῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τοῖς δραματικοῖς μάλιστα ποιηταῖς εἰς ἔτι παλαιοτέρους χρόνους, οὐχὶ πολὺ ἀπέχοντας αὐτῶν τῶν συγγραφέων, ὅτε τῆς παραδόσεως οὔπω προσλαβούσης τὸ σταθερὸν καὶ οἷον ἱερὸν κῦρος τῶν Ἀλεξ. καὶ Ῥωμ. καὶ ἰδίᾳ τῶν Βυζαντιακῶν χρόνων, ἠδύναντο ἀμαθέστεροι ὑποκριταὶ ἢ βιβλιογράφοι μὴ νοοῦντες ἢ κακῶς νοοῦντες τὰ λεγόμενα νὰ μεταβάλλωσιν αὐτὰ ἐνιαχοῦ κατὰ τὸ δοκοῦν· τοιαύτη δέ τις ἐλευθερία δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ τῷ σημερινῷ ἡμῶν θεάτρῳ. Εὐχερὲς βεβαίως δὲν ἦτο τῷ τυχόντι νὰ κατανοῇ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης, ὁποῖον οἱ ἄριστοι ἑκάστοτε ἄνδρες ἀπὸ μελέτης τῶν ἀρίστων τοῦ ἔθνους ἔργων ποιητικῶν τε καὶ πεζῶν διαπλάττοντες καὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν χαρακτῆρα ἀποτυποῦντες εἰς κοινὴν ἀπόλαυσιν παρεῖχον· οἱ ὀξεῖς καὶ φιλόλογοι Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἀπαύστου ἐν τῇ ἀγορᾷ, τῇ ἐκκλησίᾳ, τοῖς γυμνασίοις ἐπικοινωνίας ἀποτελέσαντες ὡσεὶ μίαν οἰκογένειαν ἐμόρφωσαν ἴδιον τρόπον λόγου, οὗ ἡ περίτεχνος κατασκευή, οἷα ὑπὸ τῶν ἀρίστων συγγραφέων παρείχετο, δὲν διέφευγε μὲν καθόλου τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν, ἀλλὰ προσέπιπτεν ἐνιαχοῦ δυσνόητος τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι καὶ τοῦτο ἀεὶ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ χρόνος παρήρχετο. Οὐδόλως λοιπὸν ἄπορον ὅτι ἐν τοῖς θεατρικοῖς θιάσοις, οἵτινες βραδύτερον ἐκ παντοδαπῶν Ἑλλήνων καὶ τούτων, ὡς γνωστόν, οὐχὶ τῶν εὐπαιδευτοτάτων συνεκροτοῦντο, ἀπετολμῶντο νοθεύσεις τινὲς εἰς τὰ ἀντίγραφα, ἃ μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον· οὐδὲ πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι ἦτο οὕτω πρόχειρος καὶ εὔκολος ἡ πρὸς τὰ τῆς πόλεως τῶν τραγικῶν ἀντίγραφα ἀντιβολή, ἢ ὅτι ἐθεωρεῖτο αὕτη πάντοτε ἀναγκαία. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον δύναται νὰ δείξῃ, ποῦ μάλιστα συνέβαινον αἱ παρερμηνεῖαι καὶ αἱ διὰ ταύτας νοθεῖαι.

Ὡς ἐκ τῆς τοῦ ἀρχ. σχολιαστοῦ ἑρμηνείας καταφαίνεται, οὐχὶ

ἄλλως οὗτος ἀνεγίνωσκε τὸν στίχον 1274 ἢ ὡς νῦν εἶναι γνωστός· «τὸ συμβαῖνον πᾶσι τοῖς τυφλοῖς εἶπεν· οὐχ ὁρῶντες γὰρ πολλάκις συμπίπτουσιν οἷς οὐκ ἂν ἠβούλοντο, οὐχ ὁρῶσι δὲ ὧν δέονται· ἐν σκότῳ οὖν ἔσται καὶ ἀγνωσίᾳ». Ὁ δὲ Τρικλίνιος ἑπόμενος αὐτῷ σημειοῦται· «ἐν σκότῳ· οἱ γὰρ τυφλοὶ περιφερόμενοι οὐ δύνανται ὑπὸ τῆς τυφλώσεως καταμαθεῖν, οὓς ἂν θέλωσιν, ἀλλ' ἄλλοις ἀντὶ ἄλλων προσέρχονται». Ταῦτα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀκρίβειαν· ἀμφοτέρους διέλαθεν ὅτι τὸ «ἐν σκότῳ ὀψοίατο» λέγεται μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας ἀντὶ τῶν «οὐδαμῶς ὀψοίατο» (πρβλ. τὸ ἐν Τραχ. 1004 «θαῦμ' ἂν πόρρωθεν ἰδοίμην» ἴσον τῷ «οὐδαμῶς ἂν ἰδ.») καὶ τὰ κοινὰ ἐκεῖνα καὶ τετριμμένα τῶν τυφλῶν παθήματα ὑπέλαβον ὅτι θρηνεῖ ὁ Οἰδίπους. Ἀλλὰ καὶ ὅτε σήμερον ὀρθῶς κατανοεῖται ἡ σημασία τῆς ἐκφράσεως ταύτης, πόσα ὑπάρχουσι τὰ ἀνάρμοστα ἐν τῷ ὅλῳ νοήματι! Κοινῶς ὑπολαμβάνεται ὅτι ἐν μὲν τοῖς «οὓς μὲν οὐκ ἔδει» νοοῦνται οἱ παῖδες, ἐν δὲ τοῖς «οὓς δ' ἔχρῃζεν» οἱ γονεῖς ἐν Ἅδου κατὰ τὰ ἐν στ. 1371-3· ἀλλὰ πρὸς τί θὰ ἐπεθύμει ὁ Οἰδίπους νὰ ἴδῃ ἐν Ἅδου τοὺς γονεῖς; τούτου ἀσμένως θ' ἀπήλλαττεν ἑαυτόν, ἐὰν ἠδύνατο (πρβλ. 1386-9, 1337-9)· ἔπειτα αὐτὸ τοῦτο εἶναι παράλογον, ὅτι ἀποτυφλοῖ τις ἑαυτόν, ἵνα μὴ διακρίνωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐκείνους, οὓς ἐπιθυμεῖ νὰ διακρίνῃ· καὶ τὸ «οὐ» δὲ ἐπαναλαμβάνον τὴν διὰ τοῦ «ἐν σκότῳ» δηλουμένην ἄρνησιν περιττεύει καὶ ὑποψίαν παρέχει. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν νοήσῃ τις ταῦτα, δὲν θὰ εὕρῃ ἄξια τοῦ μεγάλου τραγικοῦ.

Ὅθεν ὀρθῶς μὲν ἔκρινεν ὁ Nauck ὅτι οἱ στ. 1273-4 δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὑγιῶς, ἤκασε δὲ τοσοῦτο μόνον «οὓς δὲ χρῆν ποτ' οὐ γν.», παραπλησίως δὲ ὁ Blaydes «οὓς δ' ἐχρῆν ἔτ' οὐ γν.», ἑρμηνεία δέ τις τοῦ Κούση (ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. 13 σελ. 85), καθ' ἣν ὑποκείμ. τοῦ «ὀψοίατο» εἶναι τὸ «οὓς οὐκ ἔδει» (οἱ παῖδες), τοῦ δὲ «οὐ γν.» τὸ «οὓς ἔχρῃζεν» (οἱ γονεῖς), ἀντικείμενον δ' ἀμφοτέρων τὸν «νιν», οὐδόλως φαίνεται μειοῦσα τὰ ἀτόπως ἔχοντα. Κατ' ἐμὴν δὲ γνώμην ὁ στ. 1247 ἐπανάγεται εἰς τὸ ὀρθὸν γραφόμενος ὧδε·

«ὀψοίαθ', οὓς δ' οὐ χρῆν ἀναγνωσοίατο».

Καὶ πρῶτον ἡ σχέσις τῶν «οὓς μὲν οὐκ ἔδει — οὓς δ' οὐ χρῆν» δὲν εἶναι ἡ τῆς ἀντιθέσεως, ἀλλ' ἡ τῆς ἀναφορᾶς καλουμένης, συνηθεστάτης παρὰ Σοφοκλεῖ, παρ' ᾧ μυρία ἠδύνατό τις νὰ καταλ[έξῃ]

παραδείγματα· κατὰ ταύτην πολλάκις τὸ αὐτὸ νόημα ἐκφέρεται διὰ δύο μελῶν, ὧν τὸ δεύτερον εἶναι παραλλαγή τις τοῦ πρώτου, ἑτέρα ἀντίληψις τοῦ αὐτοῦ πράγματος· τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐν Τραχ. 263-4 «πολλὰ μὲν λόγοις | ἐπερρόθησε, πολλὰ δ' ἀτηρᾷ φρενί», Εὐρ. Ἱππ. 473-4 «λῆγε μὲν κακῶν φρενῶν, | λῆξον δ' ὑβρίζουσα», Ἑκάβ. 629-30 «ἐμοὶ χρῆν συμφοράν, | ἐμοὶ χρῆν πημονὰν γενέσθαι», Ἰλ. Α, 288 «πάντων μὲν κρατέειν ἐθέλει, πάντεσσι δ' ἀνάσσειν» (1). Παριδών δέ τις τὴν σχέσιν ταύτην καὶ ὡς ἀντιθετικὴν λαβὼν περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταβάλῃ τὰ «οὓς δ' οὐ χρῆν ἀναγν.» εἰς «οὓς δ' ἔχρῃζεν οὐ γν.», ἵνα πάντα εὑρίσκωνται εἰς ἀντίθετον σχέσιν. Συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἐπισκότησιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ «ἐν σκότῳ» καὶ ἡ χρῆσις τοῦ «ἀναγιγνώσκειν» ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ διακρίνειν, ἀναγνωρίζειν, ἥτις οἰκεία μὲν τῷ Ὁμήρῳ, Πινδάρῳ, Ἡροδότῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀττικοῦ λόγου οὐχὶ ὅλως ξένη εἶναι, ὡς ἐν Εὐρ. Ἑλ. 290 «εἰ μὲν γὰρ ἔζη πόσις, ἀνεγνώσθημεν ἂν | εἰς ξύμβολ' ἐλθόνθ'», Ξεν. Ἀν. V, VIII, 6 «ἐνταῦθα δὴ ἀναγινώσκει αὐτὸν καὶ ἤρετο· Ἦ σὺ εἶ». (Ὀρθῶς, ὡς φαίνεται, διωρθώθη τὸ ἐν Οἰδ. Τ. 1348 καὶ Ἀριστ. Βατρ. 557 «ἀναγνῶναι» εἰς «ἂν γνῶναι»).

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐξήγησις τῶν δύο στίχων εἶναι· «ἀλλ' οὐδέποτε μὲν εἰς τὸ μέλλον ἤθελον ἴδει οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ (οἱ κύκλοι), οὓς δὲν ὤφειλον νὰ ἴδωσιν, οὐδέποτε δὲ ἤθελον ἀναγνωρίσει, οὓς δὲν ὤφειλον

(1) Περὶ τῆς ἀναφορᾶς ἰδ. Συντ. Kühner-Gerth[3] § 527, f. ἀκριβέστερον δὲ δύνανται νὰ διακριθῶσι τρία αὐτῆς εἴδη.

α) Τὰ δύο ἢ τρία μέλη συνδέονται διὰ τῶν μὲν-δέ, ἕκαστον δὲ διάφορον νόημα ἐκφέρει καὶ ἡ ἐπαναλαμβανομένη λέξις ἢ εἶναι ἡ αὐτὴ ἢ συνώνυμός τις, οἷον ἐν Εὐρ. Ἡρακλείδ. 491 «εἰ χρὴ μὲν ἡμᾶς, χρὴ δὲ τήνδ' εἶναι πόλιν», Ξεν. Ἀν. 1, 3, 17 «ὀκνοίην μὲν...., φοβοίμην δὲ ἄν», Σοφ. Τραχ. 161, Ἠλ. 267, Οἰδ. ἐ. Κ. 141, Φιλ. 530, Ἀντιγ. 898, Οἰδ. 1. 219, ἀλ.

β) Τὰ δύο μέλη συνδέονται διὰ τῶν αὐτῶν συνδέσμων, ἀλλ' ἑκάτερον οὐχὶ διάφορον νόημα ἐκφέρει, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ πρὸς πλείονα ἔμφασιν ἢ σαφέστερον ὁρισμόν, ἰδίᾳ ὅταν ὁ λέγων ἐν ψυχικῇ ταραχῇ διατελῶν ἐκχέῃ τὸ πάθος ἐν πλήθει λόγων· ἐνταῦθα ἀνήκει τὸ περὶ οὗ ἡ ἔρευνα χωρίον, τὸ ἐν Φιλοκτ. 1136 ὡς καὶ τὰ ἐν τοῖς ἄνω μνημονευόμενα.

γ) Τὰ δύο μέλη συνδέονται μόνον διὰ τοῦ «δὲ» ἢ τοῦ «τε» ἢ ὅλως ἀσύνδετα εἶ-., ἀνήκουσι δ' εἰς τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον εἶδος ὡς πρὸς τὴν ἔκφρασιν ἁπλοῦ ἢ πλοῦ νοήματος, ὡς ἐν Ἠλ. 207 «αἵ τὸν ἐμὸν βίον εἷλον πρόδοτον, αἵ μ' ἀπώλεσιν», αὐτ. 105, 113, Οἰδ. | 1184-5 «ὅστις πέφασμαι φύς τ' ἀφ' ὧν οὐ χρῆν, ξὺν ς τ' | οὐ χρῆν ὁμιλῶν, οὕς τε μ' οὐκ ἔδει κτανών»., αὐτ. 1304, 1184, 312, 133, ὑρ. Ἱππ. 571, Μηδ. 131, 99.

νἀναγνωρίσωσιν».'Εν τοῖς «οὓς μὲν-οὓς δὲ» ἀπὸ κοινοῦ οἱ παῖδες, ἡ γυνή, οἱ γονεῖς, πάντες ἅμα νοοῦνται· καθόλου δὲ ὁ λόγος ἐνέχει πλεονασμόν, τὸ «μὴ ἀναγιγνώσκειν» ὁρίζει μόνον σαφέστερον τὸ «μὴ ὁρᾶν», ὅπερ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ γνωστῶν προσώπων, δὲν διαφέρει τοῦ «μὴ ἀναγ.». 'Εν ὀρθῷ δὲ λόγῳ ταῦτα θὰ εἶχον «ἐν σκότῳ μὲν οὓς οὐ δεῖ ὄψεσθε κλ.».

Πλὴν δὲ τοῦ προκειμένου χωρίου ἡ τῆς ἀναφορᾶς σχέσις μετετράπη εἰς τὴν τῆς ἀντιθέσεως καὶ ἐν Οἰδ. Κ. 1270 «τῶν γὰρ ἡμαρτημένων ἄκη μέν ἐστι, προσφορὰ δ' οὐκ ἔστ' ἔτι», ἔνθα διορθωτέον «προστροπὴ δ' ἔπεστ' ἔτι», καὶ ἐν 'Ηλ. 336 «καὶ μὴ δοκεῖν μὲν δρᾶν τι πημαίνειν δὲ μή» ἔχομεν, ὡς νομίζω, ἁπλῶς ἀναφορὰν τοῦ β' εἴδους ἀντὶ τῶν «μὴ (δοκεῖν) δὲ πημαίνειν».'Αλλὰ περὶ τούτων καὶ ἄλλοτε.

Στ. 1511-14.

«σφῷν δ', ὦ τέκν', εἰ μὲν εἰχέτην ἤδη φρένας,
πόλλ' ἂν παρῄνουν· νῦν δὲ τοῦτ' εὔχεσθέ μοι,
οὗ καιρὸς ἀεὶ ζῆν, τοῦ βίου δὲ λῴονος
ὑμᾶς κυρῆσαι τοῦ φυτεύσαντος πατρός».

'Ο μὲν παλ. σχολιαστὴς ἐξηγεῖται «οὗ καιρός, καθ' Ἅδου», μέσον, ὡς φαίνεται, λαμβάνων τὸ «εὔχεσθε», νεώτερον δὲ σχόλιον «τὸ εὔχεσθε παθητικῶς κεῖται, οἷον εὐχῆς τυγχάνετε ὑπ' ἐμοῦ». 'Αλλὰ τὰ ἄτοπα τῶν ἑρμηνειῶν τούτων, τῶν καὶ μόνων ἄλλως δυνατῶν, εἶναι οὕτω καταφανῆ, ὥστε ἀναγκαίως ἔμελλε νὰ ζητηθῇ διόρθωσίς τις· αἱ δὲ προταθεῖσαι διορθώσεις τοῦτο ἐσκόπουν αἱ πλεῖσται, νὰ θεραπεύσωσι τὸ ὡς παθητικὸν ἀδόκιμον «εὔχεσθε», ὥστε νὰ ἔχῃ καλῶς ἡ κατὰ τὸ νεώτερον σχόλιον ἑρμηνεία (1).'Αλλὰ καὶ πάλιν ἀπορεῖται τίνα λόγον ἔχει ἡ εὐχὴ «νὰ ζῆτε ὅπου αἱ περιστάσεις ἑκάστοτε ἐπιτρέπουσιν.» τοῦτο οὐχὶ εὐχῆς, ἀλλὰ συμβουλῆς ἠδύνατο νὰ εἶναι ἄξιον· οὐδ' εἶναι συνήθης εὐχῆς τρόπος, ὡς ἐν τύπῳ, «εὔχομαί σοι παθεῖν τι», ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον γίνεται χρῆσις τῆς εὐκτικῆς,

(1) Meineke «εὕρεσθέ μοι, οὗ καιρὸς ᾖ ζῆν», Bonitz «εὔχεσθαι ἔγω», Dindorf «ὄχθω μόνον, | οὗ καιρὸς ἐᾷ ζῆν», Kön «εὐχή 'στί μοι» καὶ Lindner «εὐχή 'στ' ἐμοί» (παρὰ Blayd. Advers. crit.), Blaydes «τοῦθ' ἓν εὔχομαι, | οὗ καιρός ἐστι ζῆν, βίου δέ», Mekler «εὖ θέσθε μοι», Μπάρτ «εὐχή 'στ' ἐμοί» ('Αθην. Τόμ.11, σ. 459), 'Ελ. Κούσης «εὐκτόν γ' ἐμοί» ('Αθ. Τ. 13. σ. 91).

ὡς ἐν Οἰδ. ἐ. Κ. 1478 «ἀλλ' εὐτυχοίης», Αἰ. 550 «γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος», Οἰδ. ἐ. Κ. 1554 «εὐδαίμονες γένοισθε», κ. ἄ. Αἱ δὲ διορθώσεις «εὕρεσθέ μοι, εὖ θέσθε μοι» περιποιοῦσι μὲν ἀληθῶς τῷ λόγῳ μορφὴν συμβουλῆς, ἀλλ' ὁ νῦν ταῦτα συμβουλεύων πατὴρ συνέστησεν ὀλίγῳ πρότερον τὴν τῶν θυγατρίων κηδεμονίαν τῷ συγγενεῖ αὐτῶν Κρέοντι (στ. 1503-10), ἵνα ἀκριβῶς ἀπαλλάξῃ αὐτὰ τοῦ νὰ διάγωσι βίον πλάνητα, τῶν καιρῶν ἕρμαιον καθιστάμενα, «μή σφε περιΐδῃς. . . ἀλωμένας»· πῶς λοιπὸν ὀλίγῳ ὕστερον τοιαῦτα ἤθελε συμβουλεύει; καὶ εἶναι αὕτη συμβουλὴ μᾶλλον ἢ ἀρά;

Διὰ ταῦτα πειθόμενος ὅτι ἄλλο τι νόημα ὑπόκειται εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ Οἰδίποδος διορθῶ τοὺς στίχους 1512-14·

«πόλλ' ἂν παρῄνουν· νῦν δὲ τοῦτ' ἔχεσθε νῷ,
οἴκοις ἀεὶ ζῆν· τοῦ βίου δὲ λῴονος
ὑμεῖς κυροῖτε τοῦ φυτεύσαντος πατρός».

ἤτοι «πολλὰ μὲν θά σας συνεβούλευον, ἐὰν εἴχετε τὸν νοῦν ὥριμον, ἀλλὰ νῦν τοῦτο ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν (ἀρκοῦμαι τοῦτο μόνον νὰ συμβουλεύσω), νὰ διάγητε πάντοτε κατ' οἶκον· εἴθε δὲ ὁ βίος ὑμῶν νὰ εἶναι εὐτυχέστερος κλ.». Καὶ τὸ μὲν ΕΧΕΣΘΕΝΩΙ ἢ ΝΟΙ ἠδύνατο ἀμελὴς βιβλιογράφος οὐχὶ τοῖς πράγμασι προσέχων νὰ παραναγνώσῃ ΕΥΧΕΣΘΕ ΜΟΙ (1), παραγόμενος πιθανῶς εἰς τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ καιρὸς ἦτο δὴ κατάλληλος πρὸς εὐχὴν διὰ τὸν συμβαίνοντα ἀποχωρισμόν. 'Αλλὰ τούτου οὕτω παθόντος ἦτο ἀνάγκη ἔπειτα νὰ συμπάθῃ καὶ τὸ «κυροῖτε» γινόμενον «κυρῆσαι», ἵνα καὶ ἡ εὐχὴ αὕτη ἐξαρτηθῇ, ὡς τὸ ζῆν, ἐκ τοῦ «εὔχεσθε»· ἐνταῦθα δὲ καὶ φωρᾶται ἡ νοθεία, διότι διὰ τὴν πρὸς τὸ «εὔχεσθε» ταυτοπροσωπίαν ἀνεμένετο «ὑμεῖς κυρῆσαι». Λέγεται δὲ τὸ «ἔχ. νῷ» κατὰ τὰ 'Ομηρικὰ «ἔχειν φρεσίν, κεύθειν νόῳ, βάλλειν θυμῷ, βάλλεσθαι ἐνὶ θυμῷ». 'Ο Σοφ. ἰσοδυνάμως μετεχειρίσθη τὸ «ἐννοεῖσθαι» ἐν Φιλ. 1433-41 «καὶ σοὶ ταῦτ', 'Αχιλλέως τέκνον, | παρῄνεσ' . . . τοῦτο δ' ἐννοεῖσθ' (2), ὅταν| πορθῆτε γαῖαν, εὐσεβεῖν τὰ πρὸς θεούς», τὸ «νοεῖσθαι» ἐν Οἰδ. Τ. 1487, τὸ «γράφεσθαι φρενῶν ἔσω» ἐν Φιλ. 1325. Δέν μοι φαίνεται δὲ ἀξία λόγου ἡ ἀντίρρησις ὅτι ἀλλαχοῦ δὲν εὑρίσκεται, καθ' ὅσον γι-

(1) Πρβλ. τὸ ἐν Φιλοκτ. 1032 «εὔξεσθ'» διορθούμενον νῦν εἰς «ἔξεσθ'».
(2) 'Ο Elsmley διώρθωσεν «ἐννοεῖτ'» ἄνευ ἀνάγκης.

νώσκω, τὸ «ἴχ. νῷ» (1)· ἡ τραγικὴ λέξις οὐδόλως ἀποκρούει τὴν ὁμηρίζουσαν ταύτην ῥῆσιν· πρβλ. διὰ τὸ σπάνιον τῆς χρήσεως καὶ τὸ ἐν Φιλοκτ. 731 «ἀπόπληκτος ὧδ' ἔχει» (μέτον).

Ἡ δὲ πρὸς τὰς θυγατέρας παραίνεσις τοῦ νὰ οἰκουρῶσι πάντοτε δύναται μὲν νὰ ἔχῃ λόγον τὰς παρὰ πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων καὶ δὴ τοῖς Ἀθηναίοις κρατούσας περὶ γυναικὸς γνώμας (περὶ ὧν πρβλ. τὸ γνωστὸν τῆς Ἰλιάδος «εἰς οἶκον ἰοῦσα κλ.», Οἰδ. ἐ. Κ. 343 «κατ' οἶκον οἰκουροῦσιν ὥστε παρθένοι», αὐτ. 352 «δεύτερ' ἡγεῖται τὰ τῆς |οἴκοι διαίτης», Εὐρ. Μηδ. 249 «ζῶμεν κατ' οἴκους», αὐτ. 215, Φοιν. 88-95, Ἀνδρ. 595-7), ἀλλὰ πολλῷ κάλλιον κατανοεῖται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐν στίχ. 1489-91 ῥηθέντων «ποίας γὰρ ἀστῶν ἥξετ' εἰς ὁμιλίας, | ποίας δ' ἑορτάς, ἔνθεν οὐ κεκλαυμέναι | πρὸς οἶκον ἵξεσθ' ἀντὶ τῆς θεωρίας;». Τὸ δὲ «οἴκοις» μετεβλήθη πιθανῶς εἰς «οὐ καιρὸς» ἕνεκα πλημμελοῦς ἀναγνώσεως διὰ τὸ σύστημα τῆς βραχυγραφίας, τὸ ΟΙΚΟΙΣ δηλ. ὑπελήφθη συντετμημένη γραφὴ τοῦ ΟΥΚΑΙΡΟΣ-ΟΥΚΟΣ (2), καθ' ὅσον ἀναγνωσθέντος τοῦ «εὔχεσθέ μοι» ἀνόητον ἐφαίνετο τὸ «οἴκοις» περὶ τοῦ Οἰδίποδος λεγόμενον.

Στ. 503-4.

«ἀλλ' εἶμ' ἐγὼ τελοῦσα· τὰ τόπον δ' ἵνα
χρῆσται μ' ἐφευρεῖν, τοῦτο βούλομαι μαθεῖν».

Ὁ τύπος «χρῆσται» φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνύπαρκτος, ὅπου δὲ φέρεται, προέρχεται πιθανώτατα ἐκ φθορᾶς. Τὸ τοῦ λ. «χρῆσται» ὁ μὲν Dindorf διώρθου «χρή 'σται», ὁ δὲ Nauck «χρῆσται», ὁ δὲ Hartung «κἄσται», «χρήσει» δὲ ὁ Fröhlich καὶ Jebb, «χρὴ ταῦτά μ' εὑρεῖν» δὲ ὁ Blaydes. Ὁ παλ. σχολ. σημειοῦται «χρὴ ἔσται κατὰ συναλοιφὴν «χρῆσται... δηλοῦται δὲ ταὐτὸν τῷ δεήσει· καὶ ἐν Τριπτολέμῳ· χρῆσται δέ σ' ἐνθένδ' αὖτις».

Ὁ τύπος εὕρηται ἐν ὅλῳ πεντάκις (3)·

(1) Ἧττον πιθανὴ θὰ ἦτο ἡ ἀνάγνωσις «εὔχεσθέ μοι».

(2) Πρβλ. τὸ ἐν Οἰδ. ἐ. Κ. 381 «οὐρανὸν φερόμενον» ἐν τῷ λ ΟΥΝΟΝ· ὅτι δ' ἱκνῶς παλαιὸν εἶναι τὸ σύστημα τῆς βραχυγραφίας ἰδ. Ἐγχειρίδ. Ἑλ. καὶ Λατ. Παλαιογρ. ὑπὸ Θόμψωνος κ. μετάφρ. Σ. Λάμπρου σελ. 162 ἑξ.

(3) Ἰδ. Γραμμ. Kühner-Blas II, σελ. 222,5 καὶ τὸ παρὰ Jebb κριτικὸν ὑπόμνημα ἐν ἐκδ. Οἰδ. ἐ. Κ.

α) ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ.

ϐ) παρὰ τῷ παλ. σχολ. ἐκ Τριπτολέμου Σοφοκλ. παρὰ Σουίδᾳ ἐν λ. χρή.

γ) ἐκ Λημνιῶν Ἀριστοφ. «ἀλλὰ πῶς χρῆσται ποεῖν;»

δ) ἐκ Λήρων Φερεκράτ. «τὸ δ' ὄνομα κάτειπέ μοι, τί σε χρῆσται καλεῖν;»

ε) ἐκ Μουσῶν Φρυνίχ. «κἂν ὀξυϐάφῳ χρῆσται τρεῖς χοίνικας δύ' ἀλεύρων».

Καὶ ἐν μὲν τοῖς α, γ, δ προφανῶς ἐφθάρη ἐκ τοῦ «χρὴ καί», ἐν δὲ τῷ ϐ πιθανῶς «ἐκ τοῦ χρήσει», ἐν δὲ τῷ ε τὸ ὅλον εἶναι οὕτως ἀσαφὲς καὶ ἀόριστον, ὥστε ἀδύνατον νὰ εἰκασθῇ τι. Αἰτία δὲ τῆς παραναγνώσεως ταύτης τοῦ ΧΡΗΚΑΙ ἐγίνετο τὸ ποικίλον τῆς τοῦ «καὶ» δυνάμεως, ὅς τις συχνότατα ἀπαντῶν ἐν τοῖς ἐρωτηματικοῖς καὶ ἀναφορ. καὶ ἄλλοις λόγοις πρὸς ἐπίτασιν τῶν ἐννοιῶν ἢ δήλωσιν τῆς ἀμοιϐαίας αὐτῶν ἀναφορᾶς τυγχάνει ἐνίοτε δυσερμήνευτος, συντελούσης εἰς τοῦτο καὶ τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ ἐν τῇ προτάσει θέσεως. Παρά τε τῷ Σοφοκλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις Ἀττικοῖς πολλὴ εἶναι ἡ τοιαύτη αὐτοῦ χρῆσις. οἷον ἐν Αἴ. 1325 «τί γάρ σ' ἔδρασεν, ὥστε καὶ βλάϐην ἔχειν;», αὐτ. 1349 «οὐ γὰρ θανόντι καὶ προσεμϐῆναί με χρή;», Ἀντιγ. 280 «παῦσαι πρὶν ὀργῆς καί με μεστῶσαι λέγων», Οἰδ. Τ. «ποῖον ἄνδρα καὶ λέγεις;» Δημοσθ. 4,46 «τί χρὴ καὶ προσδοκᾶν;» Ξεν. Συμπ. 1,15 «νῦν δὲ τίνος ἕνεκα καὶ καλεῖ μέ τις;» (ἄνευ τοῦ «καὶ» ἐν Εὐρ. Κύκλ. 548 «ὅτι σε χρὴ καλεῖν». Ἴων. 259 «τί σε καλεῖν ἡμᾶς χρεών;»).

Ταὐτὸν δ' ἔπαθεν ὁ «καὶ» ἐν Οἰδ. ἐ. Κ. 570 «ὥστε βραχέα μοι δεῖσθαι φράσαι», ἔνθα ἀντὶ τοῦ «δεῖσθαι» γραπτέον «δεῖν καὶ» (πρϐ. Αἰσχ. Προμ. 995 «ὥστε καὶ φράσαι»), πιθανῶς δὲ καὶ αὐτ. 1510 ἐν τοῖς «ἐν τῷ ΔΕΚΕΙΣΑΙ τοῦ μόρου τεκμηρίῳ;» κρύπτεται τὸ ὀρθὸν «ἐν τῷ δ' ἔχεις καὶ τοῦ μόρου τεκμήριον;», ὡς λέγεται ἐν Ἠλέκ. 774 «ἔχων τεκμήρια», αὐτ. 887, Εὐρ. Ἰφιγ. ἐ. Ταύρ. 776 «ἔχεις τεκμήριον», ἀλ. . .

Εν Ἀθήναις τῇ 26 Αὐγούστου 1906.

ΣΤΕΦ. ΤΡΑΧΗΛΗΣ δ. φ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

§ 2.

(Συνέχεια. Ἰδὲ Ἀθηνᾶς τόμ. ΙΔ'. σελ. 209-222).

Ἐκ τῶν ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. ΙΔ'. σελ. 209-222 καταλεχθέντων παραδειγμάτων ἐγένετο, νομίζομεν, καταφανὴς ἡ ἀλήθεια τοῦ ὑφ' ἡμῶν τεθέντος κανόνος, καθ' ὅν: ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ τῶν καθ' ὁριστικὴν ἐν τῷ εὐθεῖ λόγῳ ἐκφερομένων ἐρωτήσεων αἱ μὲν **κυρίως ἐρωτήσεις** ἐκφέρονται ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ καθ' **ὑποτακτικήν**, αἱ δὲ **κατὰ τύπον** μόνον **ἐρωτήσεις**, ἔργῳ δὲ **ἀποφάνσεις** (αἱ ῥητορικαὶ λεγόμεναι ἐρωτήσεις) **κατ' ἀπαρέμφατον**.

Πρὸς τὴν τοιαύτην τῶν συγγραφέων χρῆσιν συμφωνεῖ καὶ ὁ λόγος. Διότι αἱ μὲν **καθ' αὑτὸ ἐρωτήσεις** μεταφερόμεναι εἰς τὸν πλάγιον λόγον γίνονται αὐτῷ τούτῳ **πλάγιαι ἐρωτήσεις**, ἐκφέρονται ἄρα **καθ' ὑποτακτικήν**, ὥςπερ ἅπασαι αἱ πλάγιαι ἐρωτήσεις. Οὕτω π. χ., ὡς λέγεται Ariovistus ex Caesare quaerebat quid sibi (Caesar) vellet (πλαγία ἐρώτησις)· οὕτω λέγεται Ariovistus respondit· transisse Rhenum sese κ.τ.ἑ. Quid sibi vellet κ.τ.ἑ. (πλαγία ἐρώτησις). Αἱ δὲ **ῥητορικαὶ** ἐρωτήσεις, ἅτε οὖσαι κατ' οὐσίαν **ἀποφάνσεις**, ἐκφέρονται, ἀνεξάρτητοι (1) οὖσαι, ὥςπερ καὶ αἱ ἄλλαι ἀποφάνσεις, ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ κατ' ἀπαρέμφατον. Οὕτως, ὥςπερ τὸ non credent γίνεται ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ evincunt instando ut litterae sibi darentur; nam aliter **non credituros esse eos**, οὕτω τὸ ἰσοδύναμον αὐτῷ *qui credent?* γίνεται (Liv. II, 4, 4) evincunt que κ.τ.ἑ. nam aliter **qui credituros esse?**

Οὕτω καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ χρῆσις κυροῖ τὸν εἰρημένον κανόνα. Τοὐναντίον ὁ ἐν ταῖς γραμματικαῖς περιφερόμενος κανών, καθ' ὃν αἱ

(1) Διότι αἱ ἐκ μορίου τινὸς ἢ ἀναφορ. ἀντωνυμίας ἐξηρτημέναι ἐρωτήσεις ἐκφέρονται ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ καθ' ὑποτακτικήν, ὥςπερ καὶ αἱ ἄλλαι ἐξηρτημέναι προτάσεις τοῦ εὐθέος λόγου (Liv. IV, 26, 10).

»μὲν ἐρωτήσεις, ὧν ὑποκείμενον εἶναι β' πρόσωπον, ἐκφέρονται ἐν τῷ »πλαγίῳ λόγῳ καθ' ὑποτακτικήν, αἱ δὲ ἄλλαι κατ' ἀπαρέμφατον», οὐ μόνον οὐδένα λόγον ἔχει (1), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν συγγραφέων χρῆσιν ἀντίκειται, ὡς δεικνύουσι μέν τινα τῶν ἐν τοῖς ἄνω καταλεχθέντων χωρίων, ἐν οἷς **ὑποτακτικῆς** μὲν ὑποκείμενον εἶναι γ'. πρόσωπον (Liv. III 72, 4, VII 15, XXXVI, 40. Tacit Annal. I, 17), ἀπαρεμφάτου δὲ β'. (Liv. IV, 2, 13),δεικνύουσι δὲ καὶ τάδε. Curt. IV, 5, 5 (Δαρεῖος ἐπιστέλλει Ἀλεξάνδρῳ) Bactra et Indos Oceani accolas quando aditurum? (=quando adi**bis**? ἀπαρέμφατον ἄρα **β'**. προσώπου)· αὐτ. VI, 8, 13: cur igitur (Philotas) **extraxisset** biduum tamquam indicio haberet fidem?=cur extraxit, διότι ταῦτα λέγονται ἀπόντος τοῦ Φιλώτου (πρβλ. § 1: advocato consilio amicorum, cui tamen Philotas non aderat). Κεῖται ἄρα ἐπὶ γ'. προσώπου **ὑποτακτική**.

Τέλος ἐξεταστέον τόδε τὸ χωρίον, ὅπερ τὸν μὲν ἐν ταῖς γραμματικαῖς φερόμενον κανόνα ὡσαύτως ἀνατρέπει, διότι β'. προσώπου ὑποκειμένου ὄντος κεῖται ἀπαρέμφατον, δὲν φαίνεται δ' ὅμως τῷ ὑφ' ἡμῶν τεθέντι συνηγοροῦν, διότι ἡ ἐρώτησις κατ' ἀπαρέμφατον ἐκφερομένη φαίνεται ὅμως κυρίως ἐρώτησις, οὐχὶ δὲ ἀρνητικῇ ἀποφάνσει ἰσοδύναμος. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ὧδε·

Liv. XLV, 19 (ὁ Στράτιος, ἵνα ἀποτρέψῃ τὸν Ἄτταλον τοῦ ἐπιβουλεῦσαι τῷ ἀδελφῷ καὶ βασιλεῖ Εὐμένει, λέγει αὐτῷ ἄλλα τε καὶ τάδε): quid ad deliberandum dubii superesse? (=**non** esse dubium quin fratri regnum *eripendum non sit*) utrum enim partem regni petiturum esse an totum erepturum? si partem, ambo infirmos..... fore, si totum, privatumne ergo

(1) Τινές, οἷον ὁ Seyffert, τοῦτον εὑρίσκουσι τοῦ τοιούτου τὸν λόγον, ὅτι αἱ μὲν τοῦ β'. προσώπου ἐρωτήσεις εἰσὶ κυρίως ἐρωτήσεις, αἱ δὲ ἄλλαι ῥητορικαί. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἀληθεύει, καθ' ἃ δεικνύουσι τά τε εὐθὺς κατωτέρω καταλεχθησόμενα χωρία, καὶ ἄλλα πλεῖστα, οἷον ἡ παρ' Ὁρατίῳ (Sat. II, 7, 56) ἐρώτησις «Non es quod simulas? ἰσοδυναμεῖ τῷ «es quod simulas», εἶναι ἄρα ῥητορικὴ ἐρώτησις κατὰ **β'.ον** πρόσωπον ἐκφερομένη, ἡ δὲ παρὰ τῷ αὐτῷ (S. II, 4, 1) *Unde et quo Catius?* εἶναι **κυρίως ἐρώτησις** κατὰ γ'. πρόσωπον ἐκφερομένη. Ὡσαύτως τὸ παρὰ Οὐεργιλίῳ ((Αἰν. II, 322) quam prendimus arcem? εἶναι **κυρίως ἐρώτησις** κατὰ **α'**. πρόσωπον ἐκφερομένη. Ἀλλὰ πρὸς τί τοσαῦτα περὶ φανερωτάτου πράγματος;

maiorem fratrem, an exulem illa aetate, illa corporis infirmitate ad ultimum mori iussurum? Ταῦτα ἐν εὐθεῖ λόγῳ ἔχουσιν ὧδε: utrum enim partem regni an totum eripies? Ἡ ἐρώτησις αὕτη καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη δὲν εἶναι ῥητορική, οὐδὲ ἰσοδυναμεῖ ἀρνητικῇ ἀποφάνσει, ἀλλ' ὅμως, ἐάν τις ἀναμνησθῇ τὸ εὐθὺς ἡγούμενον, ὅτι **non** est eripiendum fratri regnum, βλέπει ὅτι ὁ λέγων, ἵνα ἰσχυρότερος ἀποβῇ ὁ λόγος αὐτοῦ, παριστᾷ ὅπερ αὐτὸς ζητεῖ νὰ ἀποτρέψῃ ὡς οὐδέποτε συμβησόμενον καὶ πρὸς τοῦτο χρῆται ἀπαρεμφάτῳ.

Τὸ πρᾶγμα γενήσεται σαφέστερον, ἐὰν ὧδε διατυπώσωμεν τὸν τοῦ Στρατίου λόγον· Nihil ad deliberationem dubii superest, **neutrum** enim *facies*: **neque** partem *petes*, **neque** totum eripies; nam si partem petes, ambo infirmi *eritis*, si totum, privatum aut exulem, *quod indignum est*, fratrem mori **iussurus es** (1).

§ 3.

Περὶ τῆς προσῳδίας τῆς παραληγούσης τῶν εἰς ius ληγουσῶν Λατινικῶν γενικῶν.

Γνωριμώτατος εἶναι ἐκ τῆς στοιχειώδους γραμματικῆς ὁ κανών, καθ' ὃν αἱ εἰς *ius* γενικαὶ ἔχουσι τὸ παραληκτικὸν *i* μακρὸν παρὰ τὴν καθολικὴν ἀρχήν, καθ' ἣν vocalis ante vocalem corripitur. Ὁ κανὼν οὗτος διαρρήδην μνημονεύεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ (1).

Τοῦ κανόνος τούτου τὴν ἀλήθειαν οἱ καθ' ἡμᾶς τῆς γραμματικῆς ἐπιστήμης προστάται δέχονται μὲν ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῶν δραματικῶν ποιητῶν, ἀλλ' ἀμφισβητοῦσιν ὡς πρὸς τοὺς τῶν δοκίμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἰσχυριζόμενοι ὅτι κατὰ τοὺς εἰρημένους χρό-

(1) Τὸ privatumne ergo etc. εἶναι ῥητορικὴ ἐρώτησις ἰσοδυναμοῦσα ἀποφάνσει μετὰ θαυμασμοῦ ἢ ἀγανακτήσεως ἐκφερομένη, οἷαι εἶναι αἱ παρ' Οὐεργιλίῳ Αἰνειάδ. I, 11. 37. 39 κ. ἄ.

(2) I, 5, 18 praeterea quae (ὑπακ. vitia) fiunt spatio cum syllaba correpta producitur, ut *Italiam fato profugus*, seu **longa corripitur, ut unī** ob noxam.

νους τὸ *i* τῶν εἰς *ius* γενικῶν συμφώνως τῇ προμνημονευθείσῃ καθολικῇ ἀρχῇ ἦτο κανονικῶς βραχύ, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ τοῦ μέτρου χάριν ἐμηκύνετο κατὰ τὸν παλαιότερον κανόνα, ὅςτις ὅμως ἐν τοῖς τοῦ Κοϊντιλιανοῦ χρόνους ἦτο πάλιν ἐν χρήσει.

Ἡ νέα αὕτη διδασκαλία οὔτε καθ' ἑαυτὴν εἶναι τῆς παλαιοτέρας πιθανωτέρα, οὔτ' ἐκ τῶν ἐπιγραφικῶν ἢ τῶν παρὰ ποιηταῖς μαρτυρίων τεκμηριοῦται. Διότι ἐν μὲν ἐπιγραφῇ τοῦ 59 μ. Χ. (1), ἤτοι οὐ μακρῷ ὑστέρᾳ τῆς τοῦ Ὀουϊδίου τελευτῆς (17 μ. Χ.) κεῖται ipsIus. Τῶν δὲ ποιητῶν οἱ μὲν ἄλλοι ὀλίγα παρέχονται παραδείγματα τῆς τοιαύτης γενικῆς, διὸ καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς χρῆσις οὐδὲν δύναται νὰ τεκμηριώσῃ περὶ τοῦ ἐν τοῖς τούτων χρόνοις κάθεστῶτος κανόνος. Ὁ Ὀουΐδιος δ' ὅμως ὁ τοῦ στίχου ἀριστοτέχνης, ὅςτις quidquid tentabat scribere versus erat, ἐν ταῖς Μεταμορφώσεσι πλέον ἢ τριακοντάκις τῆς γενικῆς ταύτης χρῆσιν ποιούμενος, πλέον ἢ 20άκις μακρὸν ἐκφέρει τὸ *i*, ἐξ οὗ ἀσφαλῶς εἰκάζεται ὅτι οὗτος μακρὸν κατὰ κανόνα ἐλάμβανε τὸ παραληκτικὸν *i* τῆς εἰς ius γενικῆς.

Κατὰ ταῦτα τὴν πλαιοτέραν διδασκαλίαν, καθ' ἣν τὸ *i* τῆς εἰς ius γενικῆς τὴν αὐτὴν εἶχεν ἐν τῇ Λατινικῇ κανονικὴν προσῳδίαν, ἤτοι μακράν, καθ' ἑαυτὴν πιθανωτέραν οὖσαν τῆς νεωτέρας, καθ' ἣν τὸ *i* τοῦτο μετέβαλλεν ἑκάστοτε προσῳδίαν, ὥςπερ ἡ Σελήνη φάσεις, ἔτι πιθανωτέραν ἀποφαίνουσι τά τε ἐπιγραφικὰ μαρτύρια καὶ ἡ ποιητικὴ χρῆσις.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ποῦ στηρίζονται οἱ τῆς νεωτέρας διδασκαλίας εἰσηγηταί;

Τὸ μόνον τῆς διδασκαλίας ταύτης στήριγμα εἶναι τὸ παρὰ Κικέρωνι de Oratore III, 183 κείμενον:

Est autem paean hic posterior par fere **cretico**, qui est e **longa** et **brevi** et **longa** .... a quo numero orsus est *Fannius*:

Si Quirites minas illius

Τὴν φράσιν ταύτην τοῦ Φαννίου νομίζουσιν οἱ νεωτερισταὶ ὅτι ὁ Κικέρων ἐμέτρει ὧδε·

Sī Quĭrī | tēs mĭnās | īllĭūs

(1) C. I. L. VI, 2041 (Act. Arvalium) στ. 67.

οὗ τεθέντος ἐπὶ Κικέρωνος ἡ εἰς *ius* γννικὴ εἶχε κατὰ κανόνα τὸ παραληκτικὸν *ī* μακρόν.

Ἀλλ' ἂν οὕτως ἐκλάβωμεν τοὺς τοῦ Κικέρωνος λόγους, διττὴ προκύπτει ἀτοπία. Πρῶτον μὲν ὁ Κικέρων φαίνεται ἀγνοῶν ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Φαννίου χρόνους, οἵτινες ἦσαν οἱ αὐτοὶ τοῖς τοῦ Τερεντίου, τὸ *illius* εἶχε καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς νεωτεριστὰς τὸ *ī* μακρόν. Ἔπειτα δὲ ὁ αὐτὸς φαίνεται ἐκλαμβάνων τὸ *illius* κρητικῷ ἰσοδύναμον (– ᴗ –), καίτοι ἰσοδυναμεῖ δακτύλῳ (– ᴗ ᴗ), διότι τὸ·*us* εἶναι βραχύ (1). Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἀτοπίαι αἴρονται, ἐὰν ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ Κικέρων λέγων, ὅτι ὁ Φάννιος ἀπὸ κρητικοῦ ῥυθμοῦ ἤρξατο, ἀπέβλεψιν εἰς μόνον τὸ Si Quirites minas, τὸ δὲ illius προςέθηκεν ἁπλῶς οὕτως, ἵνα στρογγυλωτέρα ἀποβῇ ἡ φράσις.

Κατὰ ταῦτα τὸ μόνον στήριγμα τῆς νεωτέρας διδασκαλίας ἐκλείπει, μένει δὲ ἀσάλευτος ἡ παλαιοτέρα διδασκαλία, καθ' ἣν τὸ τῆς εἰς *ius* γενικῆς παραληκτικὸν ī, κατὰ κανόνα μακρὸν ὄν, ἐλαμβάνετο ὑπὸ τῶν ποιητῶν βραχύ, ὁσάκις τὸ μέτρον ἀπήτει τοῦτο, καθ' ὃν τρόπον παρὰ τὸν κανόνα, καθ' ὃν τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν μετρικὸν νόμον τὸν κελεύοντα vocalem ante vocalem corripi, ἐβραχύνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν τοῦ μέτρου χάριν ἐν τοιούτοις ὀνόμασι τὸ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μακρὸν φωνῆεν φωνήεντος ἑπομένου, οἷον chorĕa (2) (χορεία, Phocăicus (Φωκᾱϊκός) κ. ἄ.

§ 4.

Σύνταξις τοῦ dubito, nescio, haud scio καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων ῥημάτων ἢ φράσεων ἐπὶ καθαρᾶς ἀμφιβολίας.

Ὅτι μὲν τὸ dubito an, nescio an κ.τ τ. δὲν τίθενται ἐν τῷ δομῷ λόγῳ ἐπὶ καθαρᾶς ἀμφιβολίας, ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσι τῷ puto existimo κ.τ.τ. μετ'ἀπαρεμφάτου ἢ τῷ forsan ἢ forsitan κ.τ.τ. μεθ' ὑποτακτικῆς συντεταγμένοις, εἶναι πασίγνωστον, ζητεῖται δὲ μόνον πῶς

(1) Μηδεὶς ἀντείπῃ ὅτι ἐν τῷ τοῦ Φαννίου λόγῳ ἴσως μετὰ τὸ *illius* ἔκειτο λέξις ἀπὸ συμφώνου ἀρχομένη. Διότι τότε ὤφειλεν ὁ Κικέρων νὰ μὴ παρασιωπήσῃ τὴν λέξιν ταύτην.

(2) Κανονικῶς chorēa.

συντάσσονται τὸ dubito, nescio καὶ τὰ τοιαῦτα ῥήματα ἐπὶ καθαρᾶς ἀμφιβολίας εἴτι οὕτως ἔχει ,τ.ἔ. ἔνθα μὴ ὑπεμφαίνεται παραδοχὴ καὶ κατάφασις. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀποκρινόμενοι οἱ νεώτεροι γραμματικοὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ καθαρᾶς ἀμφιβολίας ῥητέον nescio num, dubito num κ.τ.τ. Ἀλλ' οὐδὲν ὅμως τῆς τοιαύτης συντάξεως μαρτύριον παραφέρουσιν. Οὐδ'ὑπάρχει νομίζομεν τοιοῦτο παράδειγμα, διότι ἡ τοῦ num ἐπὶ καθαρᾶς ἀμφιβολίας χρῆσις θὰ ἦτο κατάχρησις (1), ἡ μόνη δὲ κυρία χρῆσις εἶναι ἡ τοῦ ne, ἧς ἀσφαλῆ ὑπάρχουσι παραδείγματα. Οὕτως ἀντὶ τῆς παρὰ Σενέκᾳ (2. N. VII, 23, 1) ἀδοκίμου χρήσεως: hoc an cometae alii fecerint *nescio*; duo nostra aetate fecerunt παρὰ Διουΐῳ (III, 47, 7) ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ κεῖται: passurine haec isti sint *nescio*; non spero esse passuros illos, qui arma habent. Ὡςαύτως κεῖται τὸ ne Cic. Fam II, 17, 5: Antea *dubitabam* venturaene essent; nunc mihi non est dubium quin venturae non sint. Αὐτ. III, 5, 3 itinerum meorum ratio te nonnultam in *dabitationem* videtur adducere visurusne me sis in provincia. Caesar b. g. V, 54, 5: Idque adeo *haud scio* mirandumne sit. Πρβλ. Cic. Finn. V, 87: Hoc *videndum erit* possitne hoc philosophorum ratio dare. Liv. VIII, 23, 14: vitione creatus esset in *disquisitionem venit.* Quintilian. (2) II, 4, 38: de re ipsa *quaeritur* dignane poena vel praemio sit.

Σ. ΒΑΣΗΣ.

---

(1) Οὐδὲ παρὰ Σενέκᾳ 2. N.VII, 2, 1: proderit quaerere num cometae condicionis sint cuius superiora δηλοῖ τὸ *num* ἁπλῆν ἀμφιβολίαν, ἀλλ' ἐμφαίνει ὑποψίαν μήπως οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα. Τοιαύτην ὑποψίαν δηλοῖ τὸ *num* καὶ παρὰ Κοϊντιλιανῷ IV,2,79: videamus ergo *num* expositio haec longior esse debeat= ὅρα μή. Τοιαύτην ὑποψίαν, ἀλλὰ μετ' εἰρωνείας, πᾶν τοὐναντίον δηλούσης, σημαίνει τὸ num καὶ παρὰ Κικέρωνι Cat.M.22: dicitur.... Oedipum Coloneum recitasse iudicibus *guaesisscque* **num** illud carmen desipientis videretur. Ἡ τοιαύτη δὲ τοῦ ἐναντίου δηλωτικὴ χρῆσις τοῦ *num* εἶναι ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ συνηθεστάτη.

(2) Παρ' ᾧ ἄλλως συγγραφεῖ συχνὴ εἶναι ἡ διὰ τοῦ *an* δήλωσις τῆς καθαρᾶς ἀμφιβολίας, οἷον I, 7, 24. 9, 2. IV, 2, 8. 24. 31. 75. 82 κ. ἄ. Εὕρηται δ' ὅμως παρὰ τῷ αὐτῷ καὶ ἡ δόκιμος τοῦ *dubito an*, nescio an χρῆσις, οἷον I, 5, 46. III, 5, 10 κ. ἄ. π. Διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην τῆς χρήσεως καθίσταται ἐνιαγοῦ δυσχερὴς ἡ διάγνωσις τῆς τοῦ dubito an κ. τ. τ. δυνάμεως, οἷον ἐν IV, 2, 97.

Σημ. Ἐπιμελητῶν τῆς Ἀθηνᾶς. Δημοσιεύομεν τὴν διατριβὴν τοῦ κ. Ἰωάννου Σ. Σταυρίδου οὐχὶ διότι ἡ περὶ νοθείας σπουδαιοτάτων μερῶν τῆς Θουκυδιδείου συγγραφῆς γνώμη αὐτοῦ ἐφάνη ἡμῖν πιθανή, ἀλλὰ διότι τὰ ἀπορήματα, ἐξ ὧν ὁρμώμενος ὁ συγγραφεὺς κατέληξεν εἰς τὴν τοιαύτην γνώμην, δὲν θεωροῦμεν ἀνάξια ἐπιστάσεως, ὑποπτεύομεν δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Θουκυδίδου ἀναγνωστῶν προσέκρουσάν τισι τῶν τοιούτων ἀπορημάτων. Παρέχοντες ἄρα σήμερον τοῖς περὶ τὸν Θουκυδίδην ἀσχολουμένοις ἀφορμὴν πρὸς ἐξέτασιν καὶ λύσιν τῶν εἰρημένων ἀπορημάτων νομίζομεν ὅτι συντελοῦμέν τι εἰς τὴν διευκρίνησιν τῆς τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ πραγματείας.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

εἴς τινας τῶν κρινάντων τὴν περὶ τῆς Θουκυδίδου νοθεύσεως μελέτην αὐτοῦ, καὶ ἔκθεσις τῶν λόγων ἐκτενεστέρα τῆς ἐν ἐκείνῃ γενομένης, δι' οὓς τὸ «Προοίμιον» καὶ ἡ τοῦ «Λοιμοῦ» περιγραφὴ καὶ ἄλλα τινὰ τῶν ὀβελισθέντων ὑπ' αὐτοῦ χωρίων τοῦ Θουκυδίδου εἰσὶ παρείσακτα.

Ἐπειδὴ Γερμανοί τινες τῶν κρινάντων τὴν πρὸ ὀκταετίας δημοσιευθεῖσαν διὰ τῆς ἐφημερίδος «Νέας Ἡμέρας» μελέτην ἡμῶν περὶ τῆς νοθεύσεως τοῦ Θουκυδίδου ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου αὐτοῦ, κρίνοντες αὐτὴν μετὰ προεσχηματισμένων ἰδεῶν καὶ ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἔψεξαν ἡμᾶς ὡς μεταχειρισαμένους μεγάλην τόλμην ἐν τῷ ὀβελισμῷ τῶν ὑφ' ἡμῶν θεωρηθέντων νόθων χωρίων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μεγίστου Ἕλληνος ἱστορικοῦ, εἰ καὶ ἄλλοι φιλόλογοι, ἐν οἷς καὶ ὁ διαπρεπὴς ἑλληνιστὴς Οὐιλαμοουίτσιος (Wilamowitz), συνεχάρησαν ἡμῖν ἐτ' αὐτῇ, ἐρχόμεθα ἐκ νέου ὑποβαλεῖν εἰς ἐξέτασίν τε καὶ κρίσιν τῶν φ λολόγων μετὰ λόγων ἐκτενεστέρων ἢ πρότερον χωρία τινὰ τοῦ Θοι κυδίδου, δι' ὧν καταδειχθήσεται νῦν σαφέστερον ὅτι ἡ συγγραφὴ το Θουκυδίδου οὐκ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου αὐτῆς, ὡς ἐγράφ

ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλὰ μεγάλως νενοθευμένη διὰ παρεισαγμάτων. Καὶ πρῶτον ἐξετάσομεν τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ Θουκυδίδου παρεμβληθὲν πολύφημον «Προοίμιον», ὅπερ πλὴν τῶν ὀλίγων τῶνδε στίχων, «Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου, ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον», τῶν ἀποτελούντων τὴν πρώτην λεκτικὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου, νόθον ἐστί, δηλονότι ἀπὸ τῶν λέξεων «Κίνησις γὰρ αὕτη» (κεφ. 1, 2) ἕως τῶν «μετὰ τούτου τοῦ πολέμου ἅμα ξυνεπέθετο» (κεφ. 23,3). Ὅτι δὲ τοιοῦτόν ἐστιν ἀποδείκνυται ἐκ τῶν ἑπομένων λόγων.

Α'. Ἐκ τοῦ ὅτι πρόσεκολλήθη τῷ γνησίῳ ὀλιγοστίχῳ «Προοιμίῳ» τοῦ Θουκυδίδου, τῷ ἀνωτέρω παρατεθέντι, ἐκ παρανοήσεως τῆς φράσεως αὐτοῦ «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων», καὶ ἕνεκα οὗ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀντιφάσκει τῇ ὀρθῇ σημασίᾳ τῆς ῥηθείσης φράσεως.

Β'. Ἐκ τοῦ ὕφους αὐτοῦ διαφόρου ὄντος τοῦ γνησίου τοῦ Θουκυδίδου.

Γ'. Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ ὁ ἀποδιδόμενος ἐν αὐτῷ τῷ Θουκυδίδῃ φαίνεται διάφορος ὢν τοῦ ἀληθοῦς τοῦ Θουκυδίδου.

Δ'. Ἐκ τοῦ ὅτι ἐγράφη μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου μετὰ τῶν ἄλλων παρεισάκτων χωρίων, ὧν δύο μέν, τὸ Α', 93,5 καὶ τὸ Ε', 26,5, δεικνύασι διαμονήν τινα τοῦ Θουκυδίδου μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ἐν Ἀθήναις, ἓν δέ, τὸ Β', 100,2, ὅτι οὗτος ἔζη μετὰ τὸ ἔτος 399 π. Χ., ἐν ᾧ αὐτὸς ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας γενομένην περὶ τὸ τέλος τοῦ 404 ἔτους π. Χ.

Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι ὁ νοθευτὴς παρενόησε τὴν Θουκυδίδειον φράσιν «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων» καὶ παρεισήγαγε τὰ σημειωθέντα ἀνωτέρω εἴκοσι δύο κεφάλαια ἀποδείκνυται ἐκ τούτου, ὅτι μὲν Θουκυδίδης λέγων «προγεγενημένους πολέμους», νοεῖ τοὺς ὁ τοῦ γνωστοῦ καὶ μεγάλου Πελοποννησιακοῦ πολέμου γενομένους μικροὺς πολέμους μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὁ δὲ νοθευτὴς πάντας τοὺς πολέμους τοὺς γενομένους τοῖς

Ἕλλησι πρός τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους. Ὅτι δὲ ὁ Θουκυδίδης νοεῖ «προγεγενημένους πολέμους» τοὺς πρότερον μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων γενομένους, αὐτὸ τὸ κείμενον, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος φράσις, διδάσκει σαφῶς, ὅταν γε ἑρμηνευθῇ ὀρθῶς. Κείμενον δέ τι ἱστορικόν, ἵνα ἑρμηνευθῇ ὀρθῶς, ἀνάγκη ἐξετασθῆναι τριχῇ, γραμματικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ λογικῶς. Πρῶτον οὖν ἐξετάσομεν αὐτὸ γραμματικῶς. Ὡς εἶδεν ὁ ἀναγνώστης ἀνωτέρω, ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος κειμένῳ, ἐπεὶ πρῶτον δηλοῖ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, λέγει ὅτι ἤρξατο συγγράφειν τὸν γνωστὸν πόλεμον τὸν γενόμενον μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων εὐθὺς ὡς οὗτος ἤρξατο, ἀνέλαβε δὲ συγγράψαι αὐτόν, ἐπειδὴ ἤλπισεν ὅτι μέλλει ἔσεσθαι «μέγας τε καὶ ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων». Ταύτην δὲ τὴν προσδοκίαν ἑαυτοῦ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐβάδιζον εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀκμαίως παρεσκευασμένοι κατὰ πάντα, καὶ ὅτι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες οἱ μὲν ἤδη ἦσαν μετεσχηκότες αὐτοῦ, οἱ δὲ διενοοῦντο τοῦτο ποιῆσαι μετὰ ταῦτα. Οὐδεμίαν δὲ αὐτὸ παρέχει δυσκολίαν γραμματικὴν κανονικώτατα ὂν συντεταγμένον, ὥστε, ἵνα γραμματικῶς ἑρμηνευθῇ ὀρθῶς, ἔχει μόνον ἀνάγκην ἁπλῆν τοῦ ἀναπληρωθῆναι συμφώνως τοῖς γραμματικοῖς κανόσι τὰς λέξεις τὰς ἐλλειπούσας κατὰ συνήθη τοῖς Ἕλλησι βραχυλογίαν ἐν τῇ φράσει «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων». Ἐπειδὴ δ' ἀποτελεῖ τὴν πρώτην λεκτικὴν περίοδον τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου, ἀφ' ἧς δηλονότι αὕτη ἄρχεται, τὰς λέξεις τὰς ἐλλειπούσας εἰς τὸ «προγεγενημένων» καὶ καθοριζούσας τίνες ἦσαν οἱ προγεγενημένοι οὗτοι πόλεμοι, παραληφθείσας δέ, ὡς εἴπομεν, κατὰ συνήθη τοῖς Ἕλλησι βραχυλογίαν, δέον ὑπάρχειν ἀναγκαίως ἐν ταῖς ἤδη λεχθείσαις τῆς αὐτῆς περιόδου· ἄλλως γὰρ τὴν ῥηθεῖσαν φράσιν οὐκ ἦν δυνατὸν ἐξενεχθῆναι ἐλλειπτικῶς τῶν προσδιοριζουσῶν αὐτὴν λέξεων. Καὶ ὄντως εὑρίσκομεν ἐν αὐταῖς λόγον γινόμενον περὶ τοῦ γνωστοῦ πολέμου τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, οὐδαμῶς δὲ περὶ πάντων τῶν πολέμων τῶν γενομένων τοῖς Ἕλλησι πρός τε ἀλλήλους καὶ τοὺς βαρβάρους. Αἱ λέξεις ἄρα αἱ ἐλλείπουσαι εἰς τὸ «προγεγενημένων» εἰσὶν αἵδε «πολέμων τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων» ἢ αἱ ἰσοδύναμοι «πολέμων αὐτοῖς, δηλ. τοῖς Πελοποννησίοις καὶ Ἀθηναίοις, πρὸς ἀλλήλους». Ἄλλη δ' ἀναπλήρωσις

γραμματικῶς ἀδύνατός ἐστι διὰ τὸν ἁπλοῦν λόγον ὅτι ἔν τε τῷ γραπτῷ λόγῳ καὶ τῷ προφορικῷ οὐδεμίαν ἄλλην λέξιν δυνατόν ἐστιν νοηθῆναι ἐν ταύτῃ τῇ φράσει· ὡς γνωστὸν γὰρ καὶ ἡ βραχυλογία ὑπόκειταί τε κανόσι καὶ ἔχει τὰ ὅρια περιγεγραμμένα, ἅπερ δὴ ἐξικνοῦνται μέχρις οὗ ἡ ὑπονόησις καὶ ἀναπλήρωσις τῶν ἐλλειπουσῶν λέξεων σαφής ἐστι καὶ εὔκολος ἐκ τῶν συμφραζομένων. Ἐν μέρεσι δέ, ἐν οἷς δυνατὸν παραχθῆναι ἀσάφειάν τινα, ἀποφεύγεται ἡ βραχυλογία, ὃ βλέπομεν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συζητουμένῃ περιόδῳ τὸν Θουκυδίδην ποιοῦντα διὰ τῆς παραθέσεως τῶν διορισμῶν «πρὸς ἀλλήλους» καὶ «πρὸς ἑκατέρους». Ὁ Θουκυδίδης οὖν παραβάλλει καὶ παραβάλλει πάνυ ὀρθῶς τὸν νῦν ἀρχόμενον πόλεμον πρὸς τοὺς πρότερον γενομένους πολέμους, καὶ οὐχὶ ὡς παρενόησεν ὁ νοθευτὴς καὶ παρεισήγαγε τὰ ἄτοπα εἴκοσι δύο κεφάλαια τοῦ «Προοιμίου» τοῦ χαλκευθέντος ὑπ' αὐτοῦ, ἐν οἷς παραβάλλεται ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος πρὸς ἅπαντας τοὺς πρότερον πολέμους τοὺς γενομένους τοῖς Ἕλλησι πρός τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους. Γνωστὸν δὲ ὅτι πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐγεγένηντο τοῖς Ἕλλησι δύο εἴδη πολέμων, πόλεμοι γενόμενοι μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος καί τινων πόλεων πρὸς ἀλλήλους, καὶ πόλεμοι γενόμενοι μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ οἱ μὲν ἐκαλοῦντο πόλεμοι Ἕλληνες, οἱ δὲ βάρβαροι· Καθωρίζοντο δὲ πάντες οὗτοι οἱ πόλεμοι οὐσιαστικῶς ἢ ἐπιθετικῶς διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνῶν, ἐν οἷς ἐγένοντο· ἄλλως γὰρ φυσικῶς ἦν ἀδύνατον, ὥσπερ καὶ νῦν ἐστι νοῆσαι τὸν ἀναγινώσκοντα περὶ τίνων πολέμων ἐστὶν ὁ λόγος. Ὅθεν, εἰ καθ' ὑπόθεσιν ὁ Θουκυδίδης, ὃ ἦν ἀδύνατον συμβῆναι αὐτῷ, ἅτε δὴ γενομένῳ λογικωτάτῳ ἀνδρὶ καὶ κτησαμένῳ μεγάλην γνῶσίν τε καὶ κρίσιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἠθέλησε παραλόγως παραβαλεῖν τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον πρὸς ἅπαντας τοὺς πρότερον γενομένους πολέμους Ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικούς, ἔδει ἐκφράσαι αὐτὸ διὰ λέξεων ὧδε ἐκφέροντα τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος φράσιν «ἀξιολογώτατον πάντων τῶν προγεγενημένων τοῖς Ἕλλησι πρός τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους»· διότι αἱ λέξεις αὗται, εἰ μή εἰσιν ἐκπεφρασμέναι ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος περιόδῳ, οὐδέποτε δύνανται ὑπονοηθῆναι ἀφ' ἑαυτῶν οὔτε ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, οὔτε ἐν ἄλλῃ τινί. Τοὐναντίον δὲ ὑπονοοῦνται εὐκόλως ἐν πάσῃ γλώσσῃ αἱ λέξεις, ἃς εἴπομεν· ἐκεῖναι

γὰρ μόναι δύνανται ληφθῆναι ἐκ τῶν ἡγουμένων. Ἵνα δὲ σαφέστερα γένωνται, ἃ λέγομεν, ἐξοίσομεν τὴν Θουκιδίδειον περίοδον μετ' ἄλλων ἐθνικῶν ὀνομάτων ἢ ἃ ἔχει, ὑποθησόμεθα δ' ὅτι νῦν ἄρχεται νέος πόλεμος, ὃ μήποτε γένοιτο, μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Γάλλων καὶ ὁ Θουκυδίδης ζῇ τε καὶ ἀναλαμβάνει συγγράψαι αὐτόν· γράψει οὖν τὴν περίοδον ὧδε «Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Γερμανῶν καὶ Γάλλων ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου, ἐλπίσας μέγιστόν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὰ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη ὁρῶν ξυνιστάμενα πρὸς ἑκατέρους, τὰ μὲν εὐθύς, τὰ δὲ καὶ διανοούμενα». Σημειωτέον δ' ὅτι πλὴν τῆς μεταβολῆς τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων μετεβάλομεν καὶ τὸ ἐπίθετον «μέγαν» εἰς τὸ «μέγιστον», ὃ ἔθηκεν ἂν καὶ ὁ Θουκυδίδης, εἰ προύκειτο νῦν περὶ νέου πολέμου Γερμανῶν καὶ Γάλλων, διότι οἱ προγεγενημένοι μεταξὺ τούτων τῶν ἐθνῶν πόλεμοι καὶ μάλιστα ὁ τοῦ 1870 ὑπῆρξαν μεγάλοι καὶ ἀξιόλογοι· ὅταν δὲ μείζονες πόλεμοι παραβάλλωνται πρὸς μεγάλους, τὸ ὑπερθετικὸν «μέγιστον» κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Ἀττικοῦ δεῖ τεθῆναι, ἀνθ' οὗ οἱ μεταγενέστεροι τῶν Ἑλλήνων τιθέασι τὸ συγκριτικὸν μᾶλλον, δηλονότι τὸ «μείζω». Ἐρωτῶμεν οὖν, τίς τῶν ἀναγνωστῶν δυσκολευθήσεται ἀναπληρῶσαι τὰς εἰς τὸ «προγεγενημένων» ἐλλειπούσας λέξεις καὶ νοῆσαι ὅτι «προγεγενημένοι πόλεμοι» ἐνταῦθά εἰσιν οἱ πρὸ τούτου τοῦ πολέμου γενόμενοι μεταξὺ τῶν Γερμανῶν καὶ Γάλλων πόλεμοι. Ὑποθώμεθα δὲ προσέτι καὶ ὅτι νῦν ἄρχεται πόλεμός τις μέγας μεταξὺ τῶν δύο Γερμανικῶν ἐθνῶν, τῶν Πρώσσων καὶ τῶν Βαυαρῶν, καὶ ὅτι ἐγένοντο ἐν τῷ παρελθόντι μεταξὺ αὐτῶν πόλεμοί τινες μικροὶ καὶ μικροῦ λόγου ἄξιοι, ὡς μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πρὸ τοῦ μεγάλου Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τότε ἡ Θουκυδίδειος περίοδος γραφήσεται ὧδε: «Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πρώσσων καὶ Βαυαρῶν ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου, ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Γερμανικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον». Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κ

ταλίπομεν τὸ «μέγαν» τοῦ Θουκυδίδου ἀμετάβλητον, διότι οἱ ὑποτιθέμενοι «προγεγενημένοι πόλεμοι» μεταξὺ τῶν ῥηθέντων ἐθνῶν ἐγένοντο μικροί τε καὶ μικροῦ λόγου ἄξιοι, καί, ὅταν μέγας τις πόλεμος παραβάλληται πρὸς μικρούς, τὸ «μέγας» ἐν τῷ θετικῷ τύπῳ κατάλληλόν ἐστι τὴν ἐναντίαν τοῦ «μικροῦ» δηλοῦν ποιότητα, διὸ καὶ ἀντιτίθεται αὐτῷ. Οὕτως οὐ μόνον ἡ ἀναπλήρωσις τῶν ἐλλειπουσῶν λέξεων εἰς τὸ «προγεγενημένων» δείκνυσιν ὅτι ὁ γνήσιος Θουκυδίδης παρέβαλε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον μόνον πρὸς τοὺς πρότερον γενομένους τοιούτους, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου «μέγας» τεθέντος ἐν θετικῷ τύπῳ· εἰ γὰρ τῷ ὄντι ἐν τῇ παραβολῇ εἶχεν ἐν νῷ ὁ ἱστορικὸς πάντας τοὺς πρότερον γενομένους Ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικοὺς πολέμους, ἐν οἷς γε καὶ τὸν Τρωϊκὸν καὶ τοὺς Περσικούς, μετεχειρίσατο ἂν ἀντὶ τοῦ «μέγαν» τὸ «μέγιστον», οἱ μεταγενέστεροι δὲ τῶν Ἑλλήνων τὸ «μείζω». Γνωστὸν δ' ὅτι οἱ Ἀττικοὶ χρῶνται τοῖς ὑπερθετικοῖς ἀντὶ τῶν συγκριτικῶν, ὅταν ἡ σύγκρισις γίγνηται πρὸς πάντα τὰ ὁμοειδῆ, εἴτε τοῦτο λέγεται, εἴτε ὑπονοεῖται, ἐλλείποντος δηλονότι τοῦ ἐπιθέτου «πάντων», ὥσπερ ἐν τῇ φράσει «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων», πρὸς ἣν παράβαλε καὶ τάσδε· Σοφοκλ. Ἀντιγ. 100 «τὸ κάλλιστον τῶν προτέρων φάος» καὶ Ξενοφ. Συμπ. η', 40 «ἱεροπρεπέστατος εἶναι τῶν προγεγενημένων», καὶ τὰς ἐν τῷ «προοιμίῳ» τοῦ νοθευτοῦ (Θουκυδ. Α, 10,3) «τὴν στρατείαν ἐκείνην μεγίστην μὲν γενέσθαι τῶν πρὸ αὐτῆς» καὶ (Θουκυδ. Α,13,3) «ταῦτα ὀνομαστότατα τῶν πρὶν γενόμενα». Τὴν χρῆσιν ταύτην τῶν Ἀττικῶν ὁ Στάλλιος (Stahl) οὐ φαίνεται δεχόμενος ὡς ἐντελῶς ὀρθήν, καθότι ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ τὸ «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων» ἑρμηνεύει ὧδε· «μάλα ἀξιόλογον καὶ ἀξιολογώτερον τῶν προγεγενημένων» καὶ τίθησιν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὴν ἀλήθειαν τῆς σημειώσεως τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἑρμογένους λέγοντος περὶ τῆς φράσεως ταύτης τοῦ Θουκυδίδου «Ἀττικὸν τὸ τοῖς ὑπερθετικοῖς ἀντὶ τῶν συγκριτικῶν χρῆσθαι, ὥσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐποίησεν ἀξιολογώτατον τῶν ...ογεγενημένων εἰπών. Καὶ ὅμως ὁ σχολιαστὴς τοῦ Θουκυδίδου ...ει δίκαιον, ἀλλ' ἕνεκα συντομίας οὐκ ἐξεφράσατο πλήρως περὶ τῆς ...τικῆς ταύτης χρήσεως τῶν ὑπερθετικῶν, περὶ ἧς πληρέστερον καὶ ...φέστερον γράφει ὁ μητροπολίτης Κορίνθου Γρηγόριος ὁ κατὰ τὸν ...' αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσας ἐν τῇ περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν διαλέκτων

πραγματείᾳ αὐτοῦ λέγων § νε' «χρῶνται δὲ (οἱ Ἀττικοί) καὶ ὑπερθετικοῖς ἀντὶ συγκριτικῶν οὐ πανταχοῦ, ἀλλ' ὅταν κατὰ πάντων λέγηται, ὡς σοφώτατος πάντων ἐστιν εἰπεῖν, οὐ μὴν δὲ σοφώτερος πάντων, ἀλλ' ἑνός». Καὶ ὁ Λουκιανὸς δὲ (ἐν τῷ «Πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 54), καίπερ οὐ γινώσκων ὅτι ἡ ἐν τῷ «Προοιμίῳ» σύγκρισις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πρὸς πάντας τοὺς προτέρους πολέμους Ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικοὺς ἦν οὐ τῆς Θουκυδίδου ἀλλὰ ξένης χειρός, διεῖδεν ὅμως ὅτι, ἐὰν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος παραβάλληται πρὸς πάντας τοὺς πρότερον γενομένους πολέμους Ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικούς, ἔδει ὑπάρχειν ἐν τῇ Θουκιδιδείῳ φράσει τὸ συγκριτικὸν «μείζω», διὸ καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸ γράψας ὧδε αὐτήν· «Θουκυδίδης δὲ μέγαν τε καὶ αὐτὸς ἐλπίσας ἔσεσθαί καὶ ἀξιολογώτατον καὶ μείζω τῶν προγεγενημένων ἐκεῖνον τὸν πόλεμον». Οὕτως οὖν καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου «μέγαν» ἐν θετικῷ τύπῳ, ὥσπερ καὶ ἡ ἀναπλήρωσις τῶν ἐλλειπουσῶν λέξεων εἰς τὴν βραχυλογικῶς ἐκπεφρασμένην φράσιν «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων» δηλοῦσι σαφέστατα ὅτι ὁ Θουκυδίδης γράφων αὐτὴν εἶχεν ἐν νῷ τοὺς πρότερον μόνον Πελοποννησιακοὺς πολέμους, οἵτινες, ὡς γνωστόν, ὑπῆρξαν μικροί τε καὶ μικροῦ λόγου ἄξιοι, συνέβησαν δὲ κατὰ ἔτη 459 καὶ 458 καὶ 456 καὶ 455 καὶ 447 π. Χ., ὡς φαίνονται παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ ἐν τῷ ΙΓ' βιβλίῳ καὶ τῷ Ψευδοθουκυδίδῃ Α', 105-108, ἀλλὰ παρὰ τούτῳ οὔτε πλήρως οὔτε ἀκριβῶς.

Νῦν δ' ἐξετάσομεν τὸ ἐν λόγῳ κείμενον ἱστορικῶς, τουτέστι πειρασόμεθα στῆσαι ἡμᾶς ἐν τῇ θέσει τοῦ Θουκυδίδου καὶ εὑρεῖν ὁποίους συλλογισμοὺς ἠδύνατο ποιεῖν, ὅτε ἔγραφεν αὐτό. Ἵνα τοῦτο κατορθώσωμεν, ὑποθῶμεθα ἐπὶ στιγμὴν ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοπον. πολέμου, καί τις ἡμῶν ὁ τὴν πρὸς τοῦτο ἔχων ἱκανότητα βούλεται συγγράψαι τὸν ἤδη ἀρχόμενον πόλεμον·. τί δύναται προγινώσκειν οὗτος περί τε τῆς σπουδαιότητος καὶ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς διαρκείας καὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ; Πρὸς τὸ ἀποφήνασθαι περὶ τούτων γε γνώμην ὀρθήν, ἐξέτασιν ποιήσεται πρῶτον μὲν τῆς στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων καταστάσεως, καὶ τοῦτο ποιήσας εὑρήσει ὅτι οἱ μὲν Ἀθηναῖοί εἰσιν ἐμπειρότατοι τῆς θαλάσσης καὶ κύριοι αὐτῆς ἄριστά τε παρεσκευασμένοι κατὰ πάντα τὰ χρειώδη εἰς τὸν πόλεμον, ἔχοντες καὶ πλοῦτον πολὺν ἴδιόν τε καὶ δημό-

σιον καὶ ναῦς καὶ ἵππους καὶ πλῆθος λαοῦ πλεῖον πάσης ἄλλης πόλεως Ἑλληνικῆς, ἔτι δὲ συμμάχους πολλοὺς φόρου ὑποτελεῖς, ὥσπερ ὁ Ἀρχίδαμος λέγει περὶ αὐτῶν παρὰ Θουκυδίδῃ Α΄, 80· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἔχουσι τὸν ἀνδρειότατον καὶ πολυπληθέστατον στρατὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἕνεκα τούτου εἰσὶν ἰσχυρότεροι τῶν Ἀθηναίων κατὰ ξηράν, λείπονται δὲ ὅμως πολὺ αὐτῶν κατὰ θάλασσαν καὶ τοὺς χρηματικοὺς πόρους, ὧν πλείστην ἔχει ἀνάγκην ὁ πόλεμος. Ἔπειτα δ' ἐπισκοπήσει τὰς διαθέσεις τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν ἀρχόμενον πόλεμον καὶ ὄψεται ὅτι οἱ μὲν τούτων ἐτάξαντο ἤδη παρ'ἑκατέρους, οἱ δὲ διανοοῦνται τοῦτο δρᾶσαι μετὰ μικρόν. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως δὲ ταύτης τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς τῶν δύο ἀντιπάλων λαῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, καὶ τῆς ἐπισκοπήσεως τῶν διαθέσεων τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων τεκμαρεῖται ὅτι ὁ ἀρχόμενος πόλεμος ἔσται οὐ μικρός τις πόλεμος ἀλλὰ μέγας. Πόσον δ'ὅμως χρόνον διαρκέσει, οὐ δύναταί τις προϊδεῖν μετ' ἀκριβείας, διότι ἡ διάρκεια τῶν πολέμων ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν ἀπροόπτων πραγμάτων, καὶ μάλιστα κατ'ἐκείνους τῆς Ἑλλάδος τοὺς χρόνους. Ἐκ τῶν λόγων δέ, οὓς τίθησιν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ στόματι τοῦ Περικλέους (Α΄, 140-144), καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ὁ νοθευτὴς λέγει ἐν τῷ 65 κεφαλαίῳ τοῦ Β΄ βιβλίου περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ Περικλέους περὶ τοῦ μήκους καὶ τῆς ἐκβάσεως τον πολέμου, φαίνεται ὅτι ὁ γνήσιος Θουκυδίδης οὐκ εἶχε γνώμην διάφορον τοῦ Περικλέους ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε δηλονότι ἤρξατο συγγράφειν αὐτὸν καὶ ἔγραφε τὴν ἐξεταζομένην φράσιν, τὸ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων». Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Περικλῆς, ὁ μέγας ἐκεῖνος πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν ἀνήρ, ἐπίστευσεν ὅτι ἐν ὀλίγοις ἔτεσιν οἱ μὲν Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ οὐκ εἶχον χρήματα οὔτε ναυτικὸν ἀξιόμαχον, ἐξαντληθήσοιντο, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπερισχύσειαν, ὥσπερ ὄντως καὶ ὑπερίσχυσαν, παρὰ τὴν βλάβην τὴν προξενηθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας καὶ τῆς ἐλλείψεως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους χειρῶν ἱκανῶν ἐκ τοῦ πηδαλίου τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, οἷαι ἦσαν αἱ ἐκείνου. Τὰ δὲ Σικελικὰ παθήματα καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτοῖς κακὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου οὐδένα ἦν δυνατὸν οὔτε φαντασθῆναι, οὔτε προϊδεῖν, οὐδὲ οὖν τὸν Θουκυδίδην. Εἰ δὲ οἱ Πελοποννήσιοι, ὥς φησιν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ 14 κεφαλαίῳ τοῦ Ε΄ βιβλίου καὶ τῷ 28

τοῦ Ζ΄ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἤλπιζον ὅτι αἱ Ἀθῆναι οὐκ ἀνθέξειεν τὸ πλεῖστον ὑπὲρ τὰ τρία ἔτη, εἰ ἡ χώρα τῶν Ἀθηναίων δῃοῖτο ὑπ' αὐτῶν, ἡ ἐλπὶς αὕτη τῶν Πελοποννησίων ἐπ' οὐδεμιᾶς ἐστηρίζετο ὀρθῆς κρίσεως, ἀλλ' ἐπὶ προσδοκίας κενῆς, οἵας ἔχουσι πολλάκις οἱ ἀσύνετοι τῶν εἰς πόλεμον βαδιζόντων λαῶν. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ὅμως δείκνυσιν ὅτι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰς οὐδενὸς Ἕλληνος κεφαλὴν εἰσῆλθεν ἡ ἰδέα ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος μέλλοι διαρκέσειν, ὅσον χρόνον διήρκεσεν, οὐδ' ὅτι λήψοιτο πέρας, οἷον εἴληφεν. Ὁ νοθευτὴς μέντοι τοῦ Θουκυδίδου μὴ προσέχων τὸν νοῦν πρὸς ὅ,τι ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ γνησίῳ Θουκυδίδῃ παρίστησι τὸν ἱστορικὸν τοῦτον ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πολέμου προϊδόντα ὅτι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέλλοι ἔσεσθαι μέγιστος τὸ μῆκος πάντων τῶν πρότερον τοῖς Ἕλλησι γενομένων πολέμων πρός τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, ὃ δὴ δηλοῖ ἀπὸ τῆς πρώτης φράσεως τοῦ ὑπ' αὐτοῦ χαλκευθέντος «Προοιμίου» λέγων «Κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δ' εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ πλείστων ἀνθρώπων», ἃ ἄλλαις λέξεσι σημαίνουσιν ὅτι «Καλῶς ἐγὼ ὁ Θουκυδίδης προεῖδον ἀρχομένου τοῦ πολέμου ὅτι οὗτος μέλλοι ἔσεσθαι μέγιστος· ὄντως γὰρ τοιοῦτος ἐγένετο καὶ ἐπεξετάθη μάλιστα ὑπὲρ τὴν ἐμὴν πρόβλεψιν καὶ εἰς μέρος τι τῶν βαρβάρων καὶ σχεδὸν εἰς τὸ πλεῖστον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους». Ἀλλ' εἰ ἡ φράσις αὕτη ἦν τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου, ἔδει ἀντὶ τοῦ «μέγαν» ἔχειν τὴν Θουκυδίδειον περίοδον «μέγιστον», ἐπειδὴ τὸ «μεγίστη δὴ» ἐτέθη, ἵνα ἀποδείξειεν ὅτι ἡ πρόβλεψις καὶ ἡ προσδοκία, ἣν ὁ Θουκυδίδης ἔσχε περὶ τοῦ πολέμου ἀρχομένου αὐτοῦ, ἦν ὀρθοτάτη. Ὅτι δὲ ὁ νοθευτὴς νοεῖ τὸ «μέγιστον» καὶ κατὰ μῆκος χρονικὸν οὐ μόνον τοῖς πράγμασι καὶ ἐκτάσει τοπικῇ, δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ 23 κεφ. τοῦ «Προοιμίου» αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ χρησμοῦ, ὃν λέγει ἐν τῷ 25 κεφαλαίῳ τοῦ Ε΄ βιβλίου προφερόμενον δῆθεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πολέμου «ὅτι τρὶς ἐννέα ἔτη δέοι γενέσθαι αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὅμως ὁ πόλεμος οὗτος ἔσχε καὶ δύο διακοπάς, τὴν μὲν μονοετῆ γενομένην τῷ πρὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς Νικιείου εἰρήνης ἔτει, τὴν δὲ ἑπταετῆ, ἥτις ἐπηκολούθησε ταύτῃ τῇ εἰρήνῃ, ὁ νοθευτὴς βουλόμενος ἔχειν πόλεμον ‹ νεχῆ, ἵνα οὕτως ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος γένοιτο μείζων ἀπό των τῶν προγεγενημένων πολέμων Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν, π ρεισήγαγε τὸ 20 καὶ τὸ 26 κεφ. ἐν τῷ Ε΄ βιβλίῳ, ἐν τῷ πρώτῳ

πειρᾶται ἀποδεῖξαι ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πολέμου, ὁ Ἀρχιδάμειος καλούμενος πόλεμος, ἦν συνεχὴς καὶ ὑπερέβη μάλιστα ἡμέραις τισὶ τὴν διάρκειαν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἵνα δή, εἴ ποτέ τις ἐθελήσειε μὴ θεωρῆσαι, ὡς ἦν εὔλογον, τὰς διακοπὰς τοῦ πολέμου ὡς πόλεμον καὶ συνέχειαν τοῦ πολέμου, ἔχοι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἓν μέρος καὶ μεμονωμένως λαμβανόμενον μακρότερον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου τοῦ μακροτέρου καὶ συνεχοῦς ὑφ' Ἑλλήνων γενομένου τῶν προτέρων πολέμων, ἐν δὲ τῷ 26ῳ ὅτι τὴν ἐπακολουθήσασαν τῇ Νικιείῳ εἰρήνῃ ἑπταετῆ ἀποχὴν ἀπὸ τῶν ἐχθροπραξιῶν οὐ δεῖ θεωρηθῆναι εἰρήνην, ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν συνέβησαν γεγονότα τινὰ παρὰ τοῖς συμμάχοις τῶν ἀντιπάλων πόλεων ἀντειρηνικά. Ταύτῃ δὲ τῇ γνώμῃ ἵνα προσδῷ περισσοτέραν πειθώ, λέγει ὅτι ἀπ' ἀρχῆς δῆθεν τοῦ πολέμου χρησμός τις, ὁ καὶ μόνος, ὡς αὐτὸς βεβαιοῖ, ἐπαληθεύσας, προήγγελλεν ὅτι ὁ ἀρξάμενος πόλεμος μέλλοι διαρκέσειν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη. Ὅτι μέντοι ὁ χρησμὸς οὗτος, οὗ καὶ ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος μέμνηται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Νικίου πολὺ ἀκρίτως ὡς ἤδη δῆθεν λεγόμενος κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Νικιείου εἰρήνης, ἐστὶ πλάσμα ἢ τοῦ νοθευτοῦ ἢ ἄλλου τινὸς μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὅλου πολέμου πλασθέν, καὶ ὅτι ἐτέθη ἐν τῷ στόματι τοῦ Θουκυδίδου πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σκοποῦ τοῦ νοθευτοῦ, περιττόν ἐστι καὶ εἰπεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ τοιαῦται ἀκριβεῖς προφητεῖαι οὔτε ποτὲ ἐγένοντο οὔτε δυνατόν ἐστι γενέσθαι, ὁ δὲ Θουκυδίδης οὐδόλως ἐπίστευεν εἰς χρησμούς, ὡς φαίνεται καὶ ἐξ ἄλλων μὲν μερῶν γνησίων τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ ἐν τῷ τέλει τοῦ Ε' βιβλίου εὑρισκομένου πολιτικοῦ διαλόγου τῶν Ἀθηναίων καὶ Μηλίων, ἐν ᾧ (κεφ. 103) πρὸς τοῖς ἄλλοις ποιεῖ τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων οἰκτίρονταςτοὺς εἰς μαντικὴν καὶ χρησμοὺς καὶ ἄλλα τοιαῦτα πιστεύοντας, ἃ ἕνεκα τῶν ψευδῶν ἐλπίδων, ἃς διδόασι τοῖς ἀνθρώποις ἀπολλύασί τε αὐτοὺς καὶ ποιοῦσι παραμελεῖν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἧς δυνατὸν πολλάκις τυχεῖν χρωμένοις ἐγκαίρως ἀνθρωπίνοις πόροις. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ γνήσιος Θουκυδίδης οὐδὲν ἐδεῖτο τοῦ ἐμβαλεῖν μετά τὸ πέρας τοῦ πολέμου τὰ ῥηθέντα κεφάλαια, τότε ·ρ ἐγράφησαν αὐτά, πρὸς τὸ ἀποδεῖξαι μὲν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ολέμου μεῖζον γεγενημένον τοῦ Τρωϊκοῦ, ὃ οὐκ ἔστι καὶ αληꞏς, κατὰ γὰρ τὰ γνήσια μέρη τοῦ Θουκυδίδου ὁ Πελοποννησιαꞏς πόλεμος ἄρχεται οὐκ ἀπὸ τῆς προδοτικῆς τῶν Πλαταιῶν κατα-

λήψεως ὑπὸ τῶν Πλαταιῶν καταλήψεως ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἀλλ᾽ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰπεῖν δὲ ὅτι ὁ πόλεμος ὅλος διήρκεσεν εἴκοσιν ἑπτὰ ἔτη καὶ ὅτι τὰ μεσολαβήσαντα ἐν αὐτῷ ὀκτὼ ἔτη εἰρήνης οὐ δέον θεωρῆσαι εἰρήνην ἀλλὰ πόλεμον, καὶ προσέτι ὅτι αὐτὸς ἐβίω καθ'ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἔχων τάς τε φρένας σώας καὶ ἡλικίαν δυναμένην καλῶς νοεῖν τε καὶ πυνθάνεσθαι τὰ συμβαίνοντα ἐν αὐτῷ· εἰ γὰρ ἔζησε μέχρις οὗ περάνει τὴν συγγραφὴν τοῦ ὅλου πολέμου, ὥσπερ διενοεῖτο καὶ ἤλπιζε ποιήσειν, εἰ μὴ δολοφονοῖτο, ὁ ἀναγνώστης εἶχεν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τῆς συγγραφῆς αὐτῆς ὁπόσον τε χρόνον διήρκεσεν ὁ πόλεμος καὶ ὅτι αὐτὸς ἐβίω καθ' ὅλον τὸν πόλεμον καὶ εἶχε τό τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν ὑγιῶς ἔχοντα καὶ ἀντελαμβάνετο ὀρθῶς τῶν πολεμικῶν πραγμάτων. Οὐδεμία ἄρα χρεία ἦν τῷ Θουκυδίδῃ διακόψαντι κατὰ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου τὸ νῆμα τῆς ἀναγραφῆς αὐτῶν παρενεῖραι ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ τὰ ῥηθέντα κεφάλαια· ὁ νοθευτής γε μὴν αὐτῶν τε ἐδεῖτο καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοθι εὗρε τόπον ἐπιτηδειότερον εἰπεῖν ἃ ἐν αὐτοῖς εἶπεν· οὔτε γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν τοιοῦτος, οὔτε ἐν τῷ τέλει τῆς καταληφθείσης ἀτελοῦς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου διὰ τῆς δολοφονίας αὐτοῦ· ὅστις γε καὶ ἄλλως χρησάμενος ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θουκυδίδου τῷ «ἐπεβίων» ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ «ἐβίων» προδίδωσιν ἑαυτὸν διανοούμενον, ὅτε ταύτας τὰς προσθήκας ἔγραφεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης οὐκ ἦν ἔτι ἐν τοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν νεκρῶν.

Πλὴν δὲ τῶν λόγων τούτων τὰ ῥηθέντα κεφάλαια φαίνονται παρείσακτα καὶ ἐκ τοῦ ὕφους αὐτῶν μὴ φέροντος τὸν Θουκυδίδειον χαρακτῆρα καὶ τῆς λέξεως «ἔξω »κειμένης ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ «ἐκτός», ἐφ' ἧς χρῆται αὐτῇ ὁ νοθευτής, ὡς μὴ Ἀττικὸς ἀλλ' ἔξω τῆς Ἀττικῆς γεγονώς τε καὶ ἀνατραφείς, καὶ ἐν τῷ «Προοιμίῳ» αὐτοῦ κεφ. 9, 5 καὶ 10, 4. Ἐκ τῶν λεχθέντων οὖν ἤδη συνάγεται ἀφθόνως ὅτι ἀρχομένου τοῦ πολέμου ὁ Θουκυδίδης, ὡς καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων, μεθ' ὧν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, ἤλπιζον ὅτι ὁ πόλεμος διαρκέσοι τὸ πλεῖστον ἔτη τρία ἕως τεσσάρων, ἕως οὗ δηλονότι τὸ ἕτερον τῶν ἀντιπάλων μέρος καταβληθείη καὶ αἰτήσαιτο παρὰ τοῦ ἄλλου τὴν εἰρήνην, καὶ ἑπομένως πλὴν τῆς πρώτης περιόδου, ἣν παρέθεμεν ἀνωτέρω, τὸ

λοιπὸν μέρος τοῦ «Προοιμίου» ἅπαν οὐχ οἷόν τ' εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου· ποιεῖ γὰρ τὸν ἱστορικὸν προϊδόντα ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πολέμου τὸ ἐξ ὅλως ἀπροόπτων αἰτίων μεγάλως ἐκταθὲν μῆκος αὐτοῦ.

Ὥσπερ δὲ περὶ διαρκείας τοῦ πολέμου, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ, εἰ δῆλα δὴ αὕτη μέλλοι ἀποβήσεσθαι ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Πελοποννησίων, οὐκ ἠδύνατό τις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἑστὼς οὔτε προειδέναι οὔτε προειπεῖν σταθερῶς, ἅτε δὴ καὶ ταύτης ἐξηρτημένης ἀπὸ πολλῶν ἀπροόπτων πραγμάτων· κατά γε ὅμως τοὺς ἀνθρωπίνους συλλογισμοὺς ἔμελλεν ἀποβήσεσθαι ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Ἀθηναίων ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν ἔν τε ταῖς ναυτικαῖς δυνάμεσι καὶ τοῖς ἀφθόνοις χρηματικοῖς πόροις, καὶ οὕτως ἡ δύναμις αὐτῶν ἔτι μείζων ἂν ἐγένετο. Καὶ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα ὄντως ἂν συνέβη, εἰ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας ἦν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐν χερσὶν ἱκαναῖς, οἷαι ἦσαν αἱ τοῦ Περικλέους· εἰ γὰρ τοιαῦται χεῖρες ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ πηδαλίου τοῦ τῶν Ἀθηνῶν κράτους, οὐκ ἂν διεπράχθησαν καὶ ἄλλα μὲν σφάλματα, πρὸ πάντων δὲ τὸ μέγιστον τῆς εἰς Σικελίαν ἀσυνέτου ἐκστρατείας, οὐδ' ἂν ἐμηχανορράφουν εὐχερῶς οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος χάριν τῶν ἰδίων συμφερόντων. Ὅτι δὲ τοιαύτη ἔμελλε γενήσεσθαι ἡ ἔκβασις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἦν γνώμη κυρίως τοῦ μεγάλου Περικλέους, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν λόγων, οὓς τίθησιν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ Α', 140-144, καὶ οὓς ἐπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὸς ὁ νοθευτὴς ἐν τῷ 65 κεφ. τοῦ Β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου. Καίπερ δ' ὀρθοτάτης οὔσης τῆς προγνώσεως τοῦ Περικλέους, ἅτε δὴ στηριζομένης ἐπὶ ἀκριβοῦς σταθμήσεως τῶν δυνάμεων, ἃς ἑκατέρα τῶν ἀντιπάλων πόλεων διετίθει καὶ ἔμελλε διαθήσειν, ὑποθώμεθα ἐπὶ στιγμὴν ὅτι οὐκ ἦν ὀρθή, οὐδαμῶς πάλιν ἠδύνατό τις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἱστάμενος προσδοκᾶν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν, οἵαν ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ πολέμου ἔπαθον· ἀλλ' ὃ μάλιστα ἐθεώρησεν ἂν ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἦν ὁ περιορισμὸς τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Τίνος δ' εἴδους μάχας ἐπί τε τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἠδύνατό τις περιμένειν, δι' ὧν ἔμελλε κριθήσεσθαι ἡ πάλη αὕτη; Λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν τούτο μὲν ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἠδύναντο παρατάξαι ἐπὶ ξηρᾶς περὶ τὰς ἑβδομήκοντα χιλιάδας καλῶς ὡπλισμένους τε καὶ ἠσκημένους στρατιώτας, οἱ δ' Ἀθηναῖοι περὶ τὰς εἴκοσι πέντε μόνον, καὶ διὰ

τοῦτο οὗτοι οὐδέποτε ἔμελλον τολμήσειν συνάψαι μάχας ἐπὶ ξηρᾶς σπουδαίας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους Πελοποννησίους, εἰς οὐδενὸς κεφαλὴν ἦν δυνατὸν εἰσελθεῖν τὴν ἰδέαν ὅτι κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον μέλλοιεν γενήσεσθαι μάχαι πεζῶν, οἷαι ὑπῆρξαν ἐκεῖναι αἱ ἔνδοξοι καὶ λαμπρόταται τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ· τοῦτο δέ, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν διπλασίως, εἰ μὴ πλεῖον, ἰσχυρότεροι κατὰ θάλασσαν τῶν Πελοποννησίων, ὅτι μέλλοιέν ποτε συναφθήσεσθαι μάχαι νεῶν, οἵα ἡ τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ πόλεμος ἄρα οὗτος ἔμελλε λήψεσθαι πέρας διὰ μικρῶν πεζομαχιῶν καὶ ναυμαχιῶν, διότι, ὥσπερ ἤδη εἰρήκαμεν, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὐκ εἶχον στρατὸν τῆς ξηρᾶς δυνάμενον ἀντιπαραταχθῆναι πρὸς τὸν ὅλον τῶν Πελοποννησίων, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ναυτικὸν δυνάμενον συνάψαι ναυμαχίαν πρὸς τὴν ὅλην τῶν Ἀθηναίων ναυτικὴν δύναμιν. Αἱ μικραὶ δὲ αὗται πεζομαχίαι καὶ ναυμαχίαι παρατεινόμεναι ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη ἔμελλον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξαντλήσειν καὶ καταπονήσειν πρότερον τὸν ἕτερον τῶν ἀντιπάλων, ὥστε αἰτῆσαι παρὰ τοῦ ἄλλου τὴν εἰρήνην, καὶ οὕτω πέρας ἂν ἐγένετο τῷ πολέμῳ, ὥσπερ καὶ ἐγένετο ὄντως ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ πολέμου καίπερ παραταθέντι πλέον τῆς προβλέψεως καὶ προσδοκίας πάντων ἐπ' ἀρκετὸν ἕνεκα τῆς ἐπιδημίας καὶ μάλιστα τῆς ἐλλείψεως τοῦ Περικλέους. Τὰς δὲ κατὰ τὸν Σικελικὸν καὶ Δεκελεικὸν πόλεμον συμβάσας ὀλίγῳ σπουδαιοτέρας μάχας ἢ κατὰ τὸν Ἀρχιδάμειον, οὐδὲ κατ' ὄναρ τις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἠδύνατο προϊδεῖν.

Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων, ἵνα καὶ λογικῶς νῦν ἐξετάσωμεν τὸ συζητούμενον χωρίον, ἠδύνατό ποτε ὁ Θουκυδίδης ἐννοῆσαι καὶ εἰπεῖν ὅτι ὁ ἀρχόμενος πόλεμος μέλλοι γενήσεσθαι μείζων καὶ ἀξιολογώτατος πάντων τῶν προγεγενημένων τοῖς Ἕλλησι πρός τε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους καὶ δὴ καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ λαμπροτάτων Τρωϊκοῦ καὶ Περσικῶν; Οὐδαμῶς δῆτα. Πῶς γὰρ ἂν εἶπε πρᾶγμα, ὃ καὶ σκέψασθαι μόνον οὔτ' αὐτὸς οὔτ' ἄλλος τις ἠδύνατο; Καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν λογικὸς ἀνὴρ ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος ἔσοιτο ἀξιολογώτερος ἐκείνων τῶν πολέμων, ἀλλ' οὐδὲ τῷ τέλει αὐτοῦ ὅτι ἐγένετο τοιοῦτος. Οὐδὲν γὰρ τὸ κοινὸν οὐδὲν παραβλητὸν ἔχει ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος πρὸς ἐκείνους το πολέμους· διότι ἐν μὲν τῷ Τρωϊκῷ, κατά γε τὴν παράδοσιν,

οὐδὲ ὁ νοθευτὴς ἐτόλμησεν ἀπορρῖψαι, ἡ Ἑλλὰς ξύμπασα ἐξεστράτευσε μετὰ χιλίων διακοσίων νεῶν ἐχουσῶν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας μαχητὰς κατὰ μιᾶς πόλεως βαρβαρικῆς, τῆς Τροίας, ἐν δὲ τοῖς Περσικοῖς ἅπασα ἡ Ἀσία καὶ μέρος τῆς Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης ὡρμήθησαν μετὰ ὑπερμεγέθους δυνάμεως πεζῶν μὲν τοὐλάχιστον ἄνω τοῦ ἑκατομμυρίου, νεῶν δὲ χιλίων τριακοσίων περίπου κατὰ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος καὶ ταύτης οὐ συνηνωμένης ἁπάσης, πολλαὶ γὰρ αὐτῆς πόλεις αἱ μὲν ἕνεκα φόβου μεγάλου, αἱ δὲ ἕνεκα τῶν συμφερόντων τῶν ἀριστοκρατικῶν μερίδων, ἤγειραν μετὰ τοῦ Πέρσου ὅπλα ἀνόσια κατὰ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος βοηθοῦσαι τοῖς Πέρσαις· ἐν ᾧ ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἔχομεν πόλεμον Ἑλληνικὸν συναφθέντα μεταξὺ δύο Ἑλληνίδων πόλεων μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῶν ὄντων καὶ τούτων Ἑλλήνων. Εἰ δὲ αἱ δύο αὗται πόλεις, Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι, διατιθέασι νῦν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὀλίγον τι πλείους στρατιωτικὰς δυνάμεις ἢ ὅσας διέθεσαν τότε κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, οὐδετέρα μέντοι αὐτῶν ἐν οὐδεμιᾷ τῶν γενομένων μαχῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ παρέταξε κεχωρισμένως τόσας στρατιωτικὰς δυνάμεις οὔτε κατὰ θάλασσαν οὔτε κατὰ ξηράν, ὅσας συνηνωμένως παρέταξαν ἀμφότεραι κατὰ τοῦ Ξέρξου· ὅσας δ' οὗτος παρέταξεν, οὐ γινώσκομεν ἀκριβῶς, ἀλλὰ δῆτα οὐκ ἦσαν ἥττονες τοῦ ἑκατομμυρίου, ὥσπερ πρὸ μικροῦ ἔφαμεν. Οὐ μὴν οὐδὲ μάχαι συνέβησαν καθ'ἅπαντα τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τοσοῦτον ἔνδοξοι καὶ τοσοῦτον λαμπραί, ὅσον αἱ τῶν Περσικῶν πολέμων, ἐν αἷς ἡ μὲν τῶν Περσῶν δύναμις ἐθραύσθη ἐς ἀεί, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἀπέφυγε τὸν τῆς δουλείας ζυγὸν καὶ τὴν ἐκβαρβάρωσιν καὶ τὰ τούτοις ἀκολουθοῦντα κακά. Γινώσκει δ' ὁ Θουκυδίδης, εἴπερ τις ἄλλος, κρίνειν τε καὶ συγκρίνειν ὀρθῶς τὰ τὰ γεγονότα καὶ κατ' ἀξίαν, ὡς ποιεῖ ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ (κεφ. 36) τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὅπου ἀναγράφων τὴν τελικὴν τελείαν ἧτταν τῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας ὄντων Σπαρτιατῶν λέγει ὧδε· «καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι βαλλόμενοί τε ἀμφοτέρωθεν ἤδη καὶ γιγνόμενοι ἐν τῷ αὐτῷ ξυμπτώματι, ὡς μικρὸν μεγάλῳ εἰκάσαι, τῷ ἐν Θερμοπύλαις, ἐκεῖνοί τε γὰρ τῇ ἀτραπῷ περιελθόντων τῶν Περσῶν διεφθάρησαν, οὗτοί τε ἀμφίβολοι ἤδη ὄντες οὐκέτι ἀντεῖχον, ἀλλὰ πολλοῖς τε ὀλίγοι μαχόμενοι καὶ ἀσθενείᾳ σωμάτων διὰ τὴν σιτοδείαν ὑπεχώρουν κ. τ. ἑ.» Ὡς πρὸς τὰ ἠθικὰ δὲ καὶ ὑλικὰ

ἀποτελέσματα, ἃ ἔσχον οἱ Περσικοὶ πόλεμοι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηναίων, οὐδεμίαν παραβολὴν καὶ σύγκρισιν ἦν δυνατὸν γενέσθαι τούτων τῶν πολέμων πρὸς τὸν Πελοποννησιακόν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οἱ πόλεμοι ἐδόξασαν καὶ ἅμα ἀνέπτυξαν θαυμασίως κατὰ πάσας τὰς ὄψεις τὰς Ἀθήνας καὶ μετ' αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ Πελοποννησιακὸς πόλεμος μετὰ τοῦ ἐπισχεῖν ταύτην τὴν πρόοδον ἐξήντλησεν αὐτὰς ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς καὶ ἔωσε σφοδρότατα πρὸς τὴν παρακμήν, ἐξ ἧς οὐκ ἠδυνήθησαν ἔτι ἐξελθεῖν, εἰ καὶ ὅλον τὸ μέγεθος τοῦ κακοῦ τούτου ἀποτελέσματος οὐκ ἐφάνη ἀμέσως, ἀλλ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις. Διὸ ὀρθῶς οἱ Ἕλληνες καὶ ἰδίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιφανέστατον τῶν πολέμων ἐθεώρησαν ἀεὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον, οὗ τοὺς μαχητὰς οἱ μὲν ποιηταὶ αὐτῶν τραγικοί τε καὶ κωμικοὶ ἐξύμνουν ἐν τοῖς θεάτροις ὡς ἥρωας, οἱ δὲ διδάσκαλοι προέβαλλον ἐν τοῖς σχολείοις τοῖς μαθηταῖς ὡς τὰ ἰδεώδη πρότυπα τῆς φιλοπατρίας καὶ ἀνδρείας, οἱ δὲ ῥήτορες ἐν ταῖς πανηγύρεσι καὶ ἄλλαις συναθροίσεσι τοῦ λαοῦ ἐξεθείαζον, ὅπως ἐξεγείροιεν καὶ ἀνυψοῖεν τὸ ἐθνικὸν τῶν Ἑλλήνων φρόνημα, ὡς μαρτυροῦσι καὶ ἄλλοι μὲν ποιηταὶ καὶ ῥήτορες καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Πανηγυρικῷ αὐτοῦ κεφ. Θ' λέγων «Ἐπιφανέστατος μὲν οὖν τῶν πολέμων ὁ Περσικὸς γέγονε», καὶ κεφ. κ' «Μεγίστου γὰρ ἐκείνου (δηλ. τοῦ Περσικοῦ πολέμου) συστάντος». Καὶ ὅμως τὸν ἐπιφανέστατον καὶ μέγιστον τοῖς πράγμασι τοῦτον πόλεμον διέρχεται ὁ νοθευτὴς σὺν μεγίστῃ ταχύτητι, ταχυδακτυλουργικῶς ὡς εἰπεῖν, μόλις ἀφιερῶν ἐν τῷ «Προοιμίῳ» αὐτοῦ κεφ. 23 δύο ἢ τρεῖς λέξεις, καίπερ ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς μέγιστον ἔργον, ἀλλὰ μόνον τῶν πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου πεπραγμένων, δικαιολογῶν τὴν γνώμην ἑαυτοῦ ταύτην ὅτι ὁ Περσικὸς πόλεμος ἔσχε τὴν κρίσιν αὐτοῦ διὰ δύο πεζομαχιῶν. Πράττει δὲ τοῦτο ἐπίτηδες δήπου παρερχόμενος οὕτω τάχιστα τὸν σπουδαιότατον καὶ ἀξιολογώτατον τῶν πολέμων, ἵνα δείξῃ αὐτὸν ὑποδεέστερον τοῦ Πελοποννησιακοῦ, οὐ γὰρ ἡγούμεθα αὐτὸν γινέσθαι τόσον ἀμαθῆ, ὥστε ἀγνοεῖν ὅτι, εἰ ὁ Περσικὸς πόλεμος διήρκεσεν ἐλάσσονα χρόνον τοῦ Τρωϊκοῦ καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ, διὰ τοῦτο οὐκ ἦν ἧσσον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀξιόλογος αὐτῶν. Ἐν ὀλίγῳ γὰρ χρόνῳ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ πολέμῳ πολεμήσαντες κατεπολέμησαν τὴν ἐξ ἁπάσης τῆς Ἀσίας δύναμιν, καὶ οὐ μόνον τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ἔσωσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν

Ἑλλάδα ξύμπασαν ἠλευθέρωσαν καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν Εὐρώπην, ἵνα δὴ ἔχοιεν ἐν τοῖς μέλλουσι χρόνοις τοὺς ἐν αὐτῇ οἰκοῦντας εὔνους τε καὶ μνήμονας τῆς εὐεργεσίας ὑπὲρ τῶν ἀπογόνων ἑαυτῶν· ὅ γε δή που ἔδρασάν τε οὗτοι ἀεὶ ἐν τοῖς παρῳχημένοις αἰῶσι πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν δρῶσιν ἐῶντες τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ Ἕλληνας σφάζεσθαί τε θηριωδῶς καὶ ἀφαιρεῖσθαι λῃστρικῶς τὴν οὐσίαν τὴν διὰ πολλῶν μόχθων κτηθεῖσαν καὶ ἐκδιώκεσθαι ἀπηνῶς ἐκ τῶν προαιωνίων ἑστιῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ βορρᾶ ἐπηλύδων βαρβάρων. Εἰ δ' ὀλιγώτερα χρήματά τε καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις διετίθεσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν Τρω:κὸν καὶ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, τοῦτο τὸ ἄλλο καὶ μέγα ἐπιχείρημα τοῦ νοθευτοῦ περὶ τῆς μείζονος σπουδαιότητος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τοσούτῳ λαμπρότεροι καὶ ἀξιολογώτεροί εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ πόλεμοι τοῦ Πελοποννησιακοῦ διὰ τὰς λαμπρὰς πράξεις τὰς κατορθωθείσας κατ' αὐτοὺς ἐκ μικροτέρων πόρων τε καὶ δυνάμεων.

Φαίνεται δὲ προσέτι ὅτι ὁ Θουκυδίδης διὰ τῶν λέξεων «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων» νοεῖ τοὺς προγεγενημένους μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πολέμους καὶ ἐξ ὧν ἐπιφέρει, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν προσδοκίαν αὐτοῦ ταύτην, λέγων ὅτι προεῖδε τοῦτο τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον» · ἐν γὰρ ταῖς εἰρημέναις λέξεσί φησιν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐβάδισαν εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον ἀκμαίως παρεσκευασμένοι ἔχοντες καὶ μέλλοντες ἔχειν καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς τῶν Ἑλλήνων συμμάχους, καὶ διὰ τοῦτο ὁ νῦν πόλεμος ἔσται «ἀξιολογώτερος τῶν προγεγενημέων». Εἰς τοὺς «προγεγενημένους πολέμους» ἄρα οὐκ ἐβάδισαν οὔτε οὕτως παρεσκευασμένοι οὔτε ἔχοντες τοὺς λοιποὺς τῶν Ἑλλήνων συμμάχους, ὥσπερ δὴ ἐγένετο ὄντως ἐν τοῖς προγενομένοις πολέμοις τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων πρὸς ἀλλήλους. Ἐὰν δ' ὅμως θελήσωμεν νοῆσαι ἐν ταῖς λέξεσι τοῦ Θουκυδίδου «προγεγενημένους πολέμους» πάντας τοὺς προγεγενημένους πολέμους Ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικούς, τότε βιαζόμεθα ὑπὸ τοῦ κειμένου δέξασθαι ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι συνῆψαν πάντας ἐκείνους τοὺς πολέμους πρὸς ἀλλήλους· ὃ παραλογώτατον, οἵ γε οὐ μόνον οὐ συνῆψαν αὐτούς, ἀλλ' οὐδὲ παρέστησαν ἐν τοῖς πλείστοις αὐτῶν. Εἰ δὲ τέλος ὁ Θουκυ-

δίδης ἠθέλησε παραβαλεῖν τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον πρὸς πάντας τοὺς προγεγενημένους βαρβαρικούς τε καὶ Ἑλληνικούς, ἔδει τοὐλάχιστον εἰπεῖν αὐτὸν ὅτι νῦν οἱ δύο οὗτοι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν συμμάχων ἑαυτῶν μέλλοιεν διαθήσειν μείζονας δυνάμεις ἢ ὅσας διέθεσαν πρότερον ἐν τοῖς προγεγενημένοις πολέμοις βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες ὁμοῦ, καὶ ἕνεκα τούτου μέλλοι καὶ ἡ Ἑλλὰς κινδυνεύσειν πλεῖον ἢ ἐν ἐκείνοις, καὶ ὅτι συναφθήσοιντο μάχαι μείζονες καὶ ἐνδοξότεραι τῶν τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν. Ἀλλὰ ταῦτά γε οὔτε προέβλεπεν οὔτε ἠδύνατο προϊδεῖν, ὡς σαφέστατα κατεδείχθη ἐν τοῖς ἀνώτέρω λεχθεῖσιν.

Ἐνταῦθα εὔκαιρον κρίνομεν ὁμολογῆσαι ὅτι ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν τῇ διὰ τῆς «Ν. Ἡμέρας» δημοσιευθείσῃ παραχθέντες ἐκ τῶν παρερμηνειῶν τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Θουκυδίδου ἐθεωρήσαμεν τὸ «προγεγενημένων» ὡς παρείσακτον· εἰ γὰρ ὄντως ἐσήμαινε κατὰ τὴν ἡμαρτημένην ἑρμηνείαν αὐτῶν πάντας τοὺς προγεγενημένους πολέμους ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικούς, ἀναγκαίως τότε ἔδει εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ νοθευτοῦ, τὸ δὲ «ἀξιολογώτατον» λελέχθαι ἀπολύτως· ἀλλὰ γνησιώτατόν ἐστιν, ὅταν γε ὀρθῶς ἑρμηνευθῇ, ὥσπερ εἴδομεν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μῆκος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τὰ γενόμενα κατ' αὐτὸν κακά, ἃ ὁ νοθευτὴς ἀπαριθμεῖ ἐν τῷ τέλει τοῦ «Προοιμίου» (κεφ. 23) προστιθεὶς αὐτοῖς καὶ οὐ γενόμενα, δηλ. τὰς πυκνὰς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεις καὶ αὐχμοὺς καὶ λιμοὺς μετὰ ῥητορικῆς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ὑπερβολῆς γλώσσης, οὐκ ἦν δυνατὸν τῷ Θουκυδίδῃ, ὥσπερ πολλάκις ἤδη εἴπομεν καὶ ἀπεδείξαμεν, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἱσταμένῳ προϊδεῖν, οὐδ' ἄρα ἐλπίσαι αὐτὸν ἔσεσθαι ἕνεκά τε τούτων καὶ τοῦ μεγάλου μήκους ἀξιολογώτερον καὶ μείζω πάντων τῶν προγεγενημένων πολέμων. Τὴν πραγματικὴν δὲ σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡμῖν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὡς ἐπενεγκὼν τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει τὴν πρὸς τὴν παρακμὴν φοράν, οὔτε διεῖδεν ὁ νοθευτής, οὔτε ἠδύνατο διϊδεῖν· τοῦτο γὰρ τὸ ἀποτέλεσμα ἐφάνη ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα αἰῶσι.

Τὸ Θουκιδίδειον οὖν κείμενον ἐξεταζόμενον καὶ γραμματικῶ καὶ ἱστορικῶς καὶ λογικῶς ἀποδείκνυσι σαφέστατα ὅτι ὁ Θουκυ δίδης λέγων ὅτι ὁ ἀρχόμενος πόλεμος ἔμελλεν ἔσεσθαι «μέγας τ καὶ ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων» ἐνόει «προγεγενημένου

πολέμους» τοὺς πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου γενομένους μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, πρὸς οὓς μόνους γε δὴ ἦν εὔλογος ἡ παραβολὴ καὶ σύγκρισις· τὸ παρεισαχθὲν δὲ μέγα τεμάχιον τοῦ «Προοιμίου» ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ, ἐν ᾧ παραβάλλεται λίαν παραλόγως ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος πρὸς πάντας τοὺς προγεγενημένους πολέμους ἑλληνικούς τε καὶ βαρβαρικούς, φαίνεται καταδήλως ὅτι οὐκ ἔστιν ἕνεκα τούτου τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου, ἐπειδή γε ἀντιφάσκει πρὸς ὅ,τι λέγει τε καὶ νοεῖ ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἐν τῇ γνησίᾳ περιόδῳ, ἣν ἔθηκεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ὡς προοίμιον ἱκανὸν αὐτῆς, ὥσπερ γέ ἐστιν.

Ὅσοι δ' ἂν τῶν περὶ τὸν Θουκυδίδην ἀσχολουμένων φιλολόγων θελήσωσιν ὑποστηρίξαι τὴν ἐναντίαν τῆς ἡμετέρας ἑρμηνείαν τὴν μέχρι τοῦ νῦν ὀρθὴν θεωρουμένην, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῆς λέξεως «προγεγενημένων» ὁ Θουκυδίδης νοεῖ πάντας τοὺς πρότερον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου γενομένους βαρβαρικούς τε καὶ Ἑλληνικοὺς πολέμους, οὐδὲν ἄλλο ποιήσουσιν ἢ διατελέσουσι παραβιάζοντές τε τὰς γνησίας λέξεις τοῦ ἱστορικοῦ γραμματικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ λογικῶς καὶ παραλογιζόμενοι μεγάλως· οὐδένα δ' ὅμως πείσουσί ποτε ἔχοντά γέ τινα εἴδησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ θέλοντα χρῆσιν ποιεῖσθαι τοῦ ἑαυτοῦ λογικοῦ, οὐδὲ ἐκφοβήσουσιν ἐκτοξεύοντες ἐν ἀπορίᾳ ἐπιχειρημάτων λογικῶν ὕβρεις καὶ εἰρωνείας καὶ καταφρονήσεις ἐθνικάς· ταῦτα γὰρ ἀδίκως καὶ παραλόγως ἐκτοξευόμενα ἐπιστρέφουσι κατὰ τῶν ἐκτοξευόντων καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς καταγελάστους καὶ δεικνύασιν οἴησιν πολλὴν ἐν ἑαυτοῖς ἐγκλείοντας.

Εἰ καὶ μόνος δὲ ὁ πρῶτος ἀποδεικτικὸς τῆς νοθείας τοῦ «Προοιμίου» τοῦ νοθευτοῦ λόγος, ὁ τριπλῆν τὴν ἀπόδειξιν ἐσχηκώς, ὃν ἄρτι διεξήλθομεν, ἐστὶν ἀρκούντως ἰσχυρός, ὥστε ἀπορρῖψαί τινα αὐτὸ ἄνευ δισταγμοῦ, χάριν ὅμως μείζονος ἀποδείξεως προβησόμεθα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λόγους, δι' οὓς αὐτὸ ἀποδείκνυται παρέμβλητον ὑπὸ ξένης χειρός, καὶ ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὸν δεύτερον ἀποδεικτικὸν λόγον τὸν ἐκ τοῦ ὕφους ὁριζόμενον. Τὸ γὰρ ὕφος τοῦ παρεισάκτου τεμαχίου τοῦ «Προοιμίου» ἐξεταζόμενον εὑρίσκεται οὐχ ὁμοιάζον τῷ ὕφει τῶν γνησίων μερῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου· ἐπειδὴ τούτων μέν ἐστι ῥέον τε καὶ σαφὲς καὶ ὁμαλόν, καί, ὅπου ἐστὶν ἀνάγκη, βαθυνόως πεφρασμέ-

νον καὶ ἔχον τήν τε σύνταξιν καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην φυσικὴν καὶ ἀνεκζήτητον, οἷον ἦν ἐν χρήσει ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὸν 5ον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, πρίν γε δὴ τοὺς σοφιστὰς διαφθεῖραι αὐτό, τὸ δὲ τοῦ «Προοιμίου» πρὸς τῇ τραχείᾳ ἐκφράσει καὶ πλῆρές ἐστι περιόδων ἀπεράντων καὶ περιπεπλεγμένων διὰ πολλῶν μετοχῶν ἀπολύτων καὶ ἕνεκα τούτων δυσπαρακολουθήτων καὶ ἔστιν ὅπου δυσνοήτων, περιέχει τε λέξεις ἰωνικάς, ἃς ἠρύσατο ὁ νοθευτής, ὅτε τὸ «Προοίμιον» συνέταττεν, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἡροδότου καὶ ἄλλων ἰωνιστὶ γραψάντων συγγραφέων. Τοιαῦται δέ· εἰσι τὸ «ἐνεόχμωσε» (κεφ. Προοιμίου 12,2), ἀνθ' οὗ ὁ γνήσιος Θουκυδίδης χρῆται τῷ «νεωτερίζω», καὶ τὸ «ὁμαιχμία» (κεφ. 18,3), ἀνθ' οὗ ἐν τοῖς γνησίοις τόποις τοῦ Θουκυδίδου ὑπάρχει τὸ «ξυμμαχία». Καὶ τὸ μὲν «ἐνεόχμωσε» ἀπαντᾷ ἅπαξ μόνον ἐν τῷ σημειωθέντι τόπῳ τοῦ «Προοιμίου», ἐν ᾧ τὸ «νεωτερίζω» ἀπαντᾷ εἴκοσι τρεῖς φοράς, τὸ δὲ «ὁμαιχμία», ὡς καὶ τὸ ἐν Θουκυδ. Γ', 58, 4 παρείσακτον «ὁμαίχμοις» ἐπίσης ἅπαξ, εν ᾧ ἐν τοῖς γνησίοις τόποις τὸ μὲν «ξυμμαχία» ἑκατὸν ἓξ φοράς, τὸ δὲ «ξύμμαχος» περὶ τὰς πεντακοσίας». Χρῆται δὲ προσέτι ὁ νοθευτὴς ἐν τῷ «Προοιμίῳ» καὶ ποιητικαῖς λέξεσιν, ἀνθ' ὧν ὁ γνήσιος Θουκυδίδης ἔχει ἄλλας ἰσοδυνάμους πεζάς, ὡς τὸ «ἔπλωζον» (κεφ. 13,5), ὃ ἅπαξ μόνον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ φέρεται, ἐν ᾧ τὸ ἰσοδύναμον πεζὸν καὶ ἀττικὸν «πλέω» ὑπὲρ τὰς 200 φοράς. Πρὸς δὲ ἐν τῷ «Προοιμίῳ» ἀπαντῶσι λέξεις οὐδαμοῦ παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσιν ἀπαντῶσαι, οἷαί εἰσι τὸ «σιδηροφορεῖσθαι» (Α', 5, 3 καὶ 6, 1), τὸ «ἀμνηστούμενα» (Α',20,3) καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν «ἔξω»(Α',9,5 καὶ 10,4) μετ' ἀσυνήθους παρ' Ἀττικοῖς σημασίας κείμενον. Πάσας ταύτας τὰς ἀνωμαλίας καὶ τοὺς ξενισμοὺς ὡς πρὸς τὴν Ἀττικὴν γλῶσσαν οὐ δυνατὸν εἶναι τυχαίους οὐδὲ προέρχεσθαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου· εἰ γὰρ οὗτος ἐχρήσατο τούτοις, ἐχρήσατο ἂν καὶ ἐν τοῖς γνησίοις μέρεσι τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἅ γε δὴ πολλῷ πλειονά εἰσι τῶν νόθων· Ἴσμεν δὲ τὸν νοθευτὴν κατὰ τὰ εἰρημένα ἡμῖν ἐν τῇ περὶ τῆς νοθεύσεως τοῦ Θουκυδίδου μελέτῃ ἀνατραφέντα τε ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ οὐ κεκτημένον τελέως τὴν ἐν αὐτῇ λαλουμένην τε καὶ γραφομένην διάλεκτον. Οἱ εὑρίσκοντες δὲ ὁμοιότητά τινα ἐν τῷ ὕφει τοῦ «Προοιμίου» πρὸς τὸ τῶν γνησίων μερῶν τοῦ Θουκυδίδου ἐνθυμηθήτωσαν ὅτι παντὸς συγγραφέως τὸ ὕφος δυνατόν ἐστι μιμηθῆναι ὑπ'

ἄλλου, ἐὰν μὴ τελέως, τοὐλάχιστον μέχρι σημείου πολὺ προσεγγίζοντος τῷ γνησίῳ, ὅταν μάλιστα ἡ μίμησις γίγνηται ὑπὸ συγχρόνου ἢ ζῶντος ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα. Καὶ ὅμως ὁ νοθευτὴς πολὺ ἀπέχει τοῦ ἐπιτετυχηκέναι ἐν τῇ μιμήσει· αἱ διαφοραὶ γὰρ τοῦ ὕφους αὐτοῦ πολλαί εἰσιν, ὥσπερ συντόμως ἀνωτέρω ἐξέθεμεν.

Τρίτον δ' ἀποδείκνυται τὸ «Προοίμιον» νόθον ἐκ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀποδιδομένου ἐν αὐτῷ τῷ Θουκυδίδῃ, ὅστις γε διαφέρει πολὺ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐμφαινομένου ἐν τοῖς γνησίοις μέρεσι τοῦ ἱστορικοῦ· ἐν μὲν γὰρ τῷ «Προοιμίῳ» φαίνεται ὁ Θουκυδίδης ὢν φιλόκαυχός τις καὶ φίλαυτος ἐν μεγάλῳ βαθμῷ· ποιεῖται γὰρ ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ πειρώμενος ἀποδεῖξαι ἐν αὐτῷ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ οὖσάν τε τὴν ἀξιολογωτάτην τῶν ἱστοριῶν καὶ ἔχουσαν τὴν πλείστην ἀξίαν, καὶ πρὸς δὲ συγγεγραμμένην ἀκριβεστέρως πασῶν τῶν συγγραφεισῶν πρὸ αὐτῆς, ὧν τοὺς συγγράψαντας λέγει δέξασθαι ἀβασανίστως πᾶν ὅ,τι ἀκούοιεν, καὶ προσέτι συντεθεῖσαν αὐτὴν πρὸς τὸ εἶναι ἐσαεὶ κτῆμα ὠφέλιμον τοῖς ἀναγινώσκουσι (κεφ. 20), καὶ οὐχ ὥς τινα συγγραφὴν τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραψάντων συγγραφεῖσαν πρὸς ἀκρόασιν μόνον καὶ τέρψιν ἐφήμερον· καὶ φθονερὸς δέ· βουλόμενος γὰρ ἀμαυρῶσαι τὴν ἀγαθὴν φήμην τοῦ Ἡροδότου, ἧς ἀπέλαυεν ὡς χαρίεις τε καὶ τερπνὸς ἱστορικός, ἵνα δὴ σὺν τῇ ἀμαυρώσει αὐτοῦ ἐλαττώσειε τὴν ἀξίαν τῶν Περσικῶν πολέμων, κατηγορεῖ αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ ὀνομαστὶ σεμνότητός γε ἕνεκα, ὡς ἀβασανίστως καὶ ἀνακριβῶς συγγράψαντος ὅσα ἤκουσε, περὶ οὗ φέρει καὶ δύο ἀποδείξεις τὴν μὲν περὶ τῆς ψήφου τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, τὴν δὲ περὶ τοῦ Πιτανάτου λόχου. Ἐν τούτοις ὅμως, εἰ καὶ πρόκειται περὶ πραγμάτων σμικροτάτης σημασίας, ὁ ἀβασανίστως συγγράψας οὐκ ἔστι δήπου ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ γράψας τὸ «Προοίμιον», ὅστις γε πρὸς ἄλλαις πολλαῖς ἐν ἄλλοις τόποις γραφείσαις ἀνακριβείαις ἔγραψεν ἔν τε τῷ «Προοιμίῳ» καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ τοῦ Θουκυδίδου κεφ. 54-59 καὶ τὰ περὶ τοῦ φόνου τοῦ Πεισιστρατίδου Ἱππάρχου διαστρέφων τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγονότων ἔκ τε ἀμαθείας γε καὶ πνεύματος φίλου τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἵ γε ἀπ' ἀρχῆς ἠθέλησαν ἀμαυρῶσαι τὴν φιλόπατριν πρᾶξιν τῶν Τυραννοκτόνων δι' αἰσχρῶν συκοφαντιῶν. Οἱ μὲν γὰρ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, ἅτε δὴ βασιλεῖς, πιθανώτερόν ἐστιν ὅτι εἶχον ἕκαστος ὡς γέρας δύο ψήφους καὶ οὐ μίαν, τοὔθ' ὅπερ καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐπιβεβαιοῖ ἐν Ἁρμον. κεφ.

3, εἰ δὲ ὁ Ξενοφῶν, ἢ ὁστιςδήποτέ ἐστιν ὁ τὴν Πολιτείαν τῶν Λακεδαιμονίων συγγράψας, παραλείπει μνείαν ποιήσασθαι τούτου τοῦ γέρατος. αὐτὸς καὶ ἄλλας τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης τιμὰς παρέλιπεν ἀναγράψαι. Ὁ δὲ Πιτανάτης λόχος ἴσως, ὅτε ἔγραφεν ὁ νοθευτὴς τὸ «Προοίμιον», ἦν κατηργημένος ἢ ἄλλως ὠνομασμένος, ἀλλὰ μᾶλλον πιστεύομεν ὅτι ὁ νοθευτὴς κακῶς ἐπέπυστο τοῦτο. Ὅτι γε μέντοι ὑπῆρξε λόχος Πιτανάτης ἐν Σπάρτῃ κληθεὶς οὕτως ἀπὸ τῆς Πιτάνης, ἑνὸς τῶν δήμων αὐτῆς, ἀποδείκνυσι καὶ ἡ τιμητικὴ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνανέωσις τοῦ ἐν λόγῳ Πιτανάτου λόχου (Ἡρωδιαν. Δ', η', 3). Καὶ ἄλλως, εἰ ταῦτα ἦσαν ὄντως ἡμαρτημένως ἀναγεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, οὐκ ἐδικαιοῦτο ὁ νοθευτὴς καὶ μάλιστα αὐτός, ὃς δὴ πολλά γε ἀνακριβῆ ἔγραψε καὶ ὑπέβαλε τῷ Θουκυδίδῃ, ἐπειδὴ πάντες οἱ ἱστορικοὶ περιπίπτουσιν εἰς σφάλματα καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι τὸ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπινον, καθάψασθαι τῆς ἀξιοπιστίας μεγάλου ἱστορικοῦ, οἷος ἦν ὄντως ὁ Ἡρόδοτος, ὃς δὴ καὶ ἐπιμοχθοτέρας καὶ δαπανηροτέρας τῶν τοῦ Θουκυδίδου περιηγήσεις ἀνέλαβεν ἐκ τοῦ μόνου πόθου τοῦ μὴ ἀφανισθῆναι ὑπὸ τῆς λήθης καὶ τῶν χρόνων τὰς λαμπρὰς πράξεις τῆς νίκης, ἣν ἤρατο ἡ μικρὰ Ἑλλὰς ἐκ τῆς πάλης, ἣν συνῆψε μετὰ τῆς γιγαντιαίας Ἀσίας. Ἐποίησε δὲ τοῦτο λαμπρῶς· σὺν τῇ ἀναγραφῇ γὰρ τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων ἀγώνων ἠθέλησεν ἅμα εὐρῦναι καὶ τὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς γνώσεις τῶν συγχρόνων ἑαυτῷ ὁμοεθνῶν, τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἐπειδή γε ὁ νοθευτὴς προέθετο ἀποδεῖξαι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον «ἀξιολογώτατον πάντων τῶν πολέμων Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν», ἦν αὐτῷ ἀνάγκη καθάψασθαι τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Ὁμήρου, καὶ μειῶσαι οὕτω τὴν αἴγλην τὴν περιβάλλουσαν τὸν Τρωϊκὸν καὶ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, τοὺς λαμπροτάτους γενομένους τῶν Ἑλληνικῶν ἀγώνων, ὧν τὸν μὲν ᾖσεν ὁ θεῖος Ὅμηρος διὰ τῶν μεγαλοφθόγγων ἐπῶν αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὕμνησε μετὰ πολλῆς τέρψεως καὶ ἡδύτητος ὁ τερπνότατος τῶν ἱστορικῶν Ἡρόδοτος. Ἀλλ' ἡ πείρασις αὕτη τοῦ νοθευτοῦ ὑπῆρξε ματαία· οὔτε γὰρ τοὺς ἑαυτοῦ συγχρόνους ἔπεισεν, οὔτε τοὺς μετὰ ταῦ Ἕλληνας, ὥσπερ ἤδη εἴδομεν. Ὁ δὲ γνήσιος Θουκυδίδης τοσοῦ ἀπέχει τοῦ αὐτεπαίνου καὶ τοῦ τύφου τῆς φιλαυτίας, ὥστε ἐν μὲν τ ἑπτὰ στίχοις τοῖς ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην περίοδον τοῦ «Προοιμί

τὴν καὶ μόνην γνησίαν οὖσαν αὐτοῦ, παρίστησιν ἑαυτὸν, ὡς ἄγνωστόν τινα Ἀθηναῖον, τοῦτο γὰρ δύναται τὸ «Θουκυδίδης Ἀθηναῖος» ἀνάρθρως ἐξενενηγμένον· ἐν δὲ τῇ ἀναγραφῇ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως βιβλ. Δ', 104, ὅπου ἦν εὔκαιρον καὶ εὔλογον ὑπερασπίσαι ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἀδίκου κατηγορίας, ὅτι προύδωκε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα μὴ σπεύσας ἐγκαίρως, ἔτυχε γὰρ στρατηγῶν τότε περὶ τὴν Θάσον σὺν ναυσί τισιν, εἰς βοήθειαν τῆς ῥηθείσης πόλεως, οὐ μόνον ἀπέσχεν αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ μνείας, μεγαλοφρόνως φερόμενος, ἠξίωσεν αὐτήν. Ἐν ἀμφοτέροις δὲ τοῖς τόποις τούτοις, ὥσπερ καὶ ἐν Δ', 106, ὅπου ποιεῖται μνείαν ἑαυτοῦ, ποιεῖ τοῦτο ἐν τρίτῳ προσώπῳ ὡς περὶ ξένου τινὸς τοῦ λόγου ὄντος· οὐδαμοῦ δὲ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ εἰσάγει ἑαυτὸν κρίνοντά τι ἢ λέγοντα ἐξ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἀναγράφει τὰ πράγματα ἀντικειμενικῶς καὶ ποιεῖ αὐτὰ φθεγγόμενά τε καὶ κρίνοντα περὶ ἑαυτῶν. Πάντα δὲ τὰ μέρη, ἐν οἷς φαίνεται ὁ Θουκυδίδης ἐκφέρων πρωτοπροσώπως κρίσιν τινὰ ἢ λέγων τι, παρείσακτά εἰσιν, ὡς ὑποδηλοῦνται ἐν τῇ περὶ νοθεύσεως τοῦ Θουκυδίδου μελέτῃ ἡμῶν, πλὴν ἴσως τοῦ ἐν Α', 23, 5 «προύγραψα»· ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐχ ὅλως ἀπίθανόν ἐστι γεγράφθαι τὸ πρῶτον ἐν τρίτῳ προσώπῳ «προύγραψε» καὶ ἔπειτα μεταβληθῆναι ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ εἰς πρῶτον πρόσωπον· ἐν τρίτῳ γὰρ προσώπῳ ἕνεκα τοῦ παρεμβληθέντος μεγάλου τεμαχίου τοῦ «Προοιμίου» τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ οὐκ ἐνοεῖτο εὐχερῶς ἐκ τῶν προηγουμένων.

Τέταρτος δὲ καὶ αὐτὸς σπουδαῖος λόγος τῆς νοθείας τοῦ «Προοιμίου» ἐστὶν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ μὲν Θουκυδίδης ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδον αὐτοῦ, πρὶν δυνηθῆναι πατῆσαι τὸ ἔδαφος αὐτῶν, τῷ 404 π. Χ., ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπανερχόμενος, τὸ δὲ «Προοίμιον» συνταχθέν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν φράσεων αὐτοῦ, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου μετὰ τῶν ἄλλων παρεισάκτων χωρίων, ὧν δύο μὲν δεικνύασι διαμονήν τινα τοῦ Θουκυδίδου ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, ἓν δέ, τὸ Β', 100, 2, ὅτι οὗτος ἔζη μετὰ τὸ 399 ἔτος π. Χ, χρονικῶς ἀδύνατόν ἐστι γεγράφθαι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδί-
ι. Ὅτι δ' εὐθὺς μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Θρασυβούλου ἐπέστρεφεν Ἀθήνας ὁ Θουκυδίδης, μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ λέγοντος ἐν Ε' βιβλίῳ τοῦ ἱστορικοῦ κεφ. 26 ἐκ προσώπου τοῦ Θουκυδίδου ὅτι τος ἔμεινεν ἐξόριστος ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ τὴν εἰς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν

αὐτοῦ εἴκοσιν ἔτη, ἡ στρατηγία δ' αὕτη τοῦ Θουκυδίδου ἐγένετο τῷ ὀγδόῳ ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 424 ἔτους π. Χ. Πιθανὸν δ' ἐστὶν ὅτι τὴν εἴδησιν ταύτην ἔμαθεν ὁ νοθευτὴς εἴτε ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Θουκυδίδου, εἰ μή τι μέλος ἦν αὐτῆς, εἴτε ἐκ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Οἰνοβίου, δι' οὗ ὁ ἱστορικὸς ἀνεκλήθη εἰς Ἀθήνας. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ χρόνος οὗτος φαίνεται ἐπιτηδειότερος πρὸς κάθοδον τοῦ Θουκυδίδου· κατελθόντος γὰρ τοῦ Θρασυβούλου εἰς Ἀθήνας ἀποκατέστη ἡ δημοκρατία καὶ ὁ βίος ἐν αὐταῖς ἐγένετο εἰρηνικός τε καὶ ἀσφαλής. Ὅτι δὲ ὁ Θουκυδίδης ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ Παυσανίου τοῦ Περιηγητοῦ λέγοντος ἐν βιβλ. Α', 13, 11 «Οἰνοβίῳ δὲ ἔργον ἐστὶν ἐς Θουκυδίδην τὸν Ὀλόρου χρηστόν· Ψήφισμα γὰρ ἐνίκησεν Οἰνόβιος κατελθεῖν ἐς Ἀθήνας Θουκυδίδην, καί οἱ δολοφονηθέντι, ὡς κατῄει, μνῆμά ἐστιν οὐ πόρρω πυλῶν Μελιτιδων»· ἣν εἴδησιν ὁ Παυσανίας πιθανὸν ὅτι ἐδανείσατο παρὰ Πολέμωνος τοῦ Περιηγητοῦ τοῦ γράψαντος περὶ τῶν ἐν Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀναθημάτων, ἐν οἷς ἔκειτο καὶ ὁ ἀνδριὰς τοῦ Οἰνοβίου ὁ ἐγερθεὶς ἴσως εἰς αὐτὸν ἐξ εὐγνωμοσύνης ὑπὸ μέλους τινὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ Θουκυδίδου ἀντὶ τῆς χρηστῆς αὐτοῦ πράξεως, ἅτε κατορθώσαντος διὰ ψηφίσματος ἀπολυθῆναί τε τὸν ἱστορικὸν τῆς ἀδίκου κατηγορίας τῆς προδοσίας τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος καὶ ἀνακληθῆναι εἰς αὐτὴν ἐπισήμως ἠθωωμένον. Ἐπειδὴ δὲ δύο τέκνα τοῦ Θουκυδίδου μνημονεύονται, εἷς μὲν υἱὸς Τιμόθεος καλούμενος, μία δὲ θυγάτηρ, ἧς ὄνομα οὐ λέγεται, ἐξ ὧν ὁ Τιμόθεος ἀνεφέρετο ὑπὸ τοῦ Πολέμωνος ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Οἰνοβίου, οὐκ ἀπίθανον ὅτι οὗτος ἀνήγειρε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Οἰνοβίου· ἴσως δὲ καὶ οὗτός ἐστιν, ὑποθείτό τις ἄν, ᾧ τινι ὁ χρόνος, ὃν ἡμεῖς ὡρίσαμεν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου, μὴ ἀρέσκει, ὁ πρῶτος ἐκδοὺς τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀτελὲς ἀφεθὲν ἔργον ἕνεκα τῆς δολοφονίας, ἐπεὶ παρενέβαλεν εἰς αὐτό, ὅσα γε ἐθεώρησεν ἀναγκαῖα πρὸς συμπλήρωσίν τε καὶ καλλωπισμὸν αὐτοῦ μέρη. Καὶ οὕτω μέν, ἀληθές ἐστιν, νοεῖται ὁ λόγος, δι' ὃν ἐν τῷ «Προοιμίῳ» τοσαύτη κατεβλήθη σπουδὴ πρὸς τὸ παρασταθῆναι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὡς τὸν ἀξιολογώτατον πάντων τῶν πολέμων, καὶ διότι ὑπάρχουσι ξενισμοὶ καὶ ἀνωμαλίαι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν παρεισάκτων χωρίων· τῷ γὰρ υἱῷ τοῦ Θουκυδίδου ἅτε δὴ ἀνα-

τραφέντι πόρρω τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν φυγὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν πολλαῖς ἄλλαις Ἑλληνικαῖς πόλεσι διαφόρους ἐχούσαις τοπικὰς διαλείπτους, οὐχ οἷόν τ'ἦν γενέσθαι ἐντελῶς καὶ ἀμιγῶς κατόχῳ τῆς Ἀττικῆς γλώσσης· ἀλλ' ἡμεῖς γε μᾶλλον κλίνομεν ὁρίσαι ἕνεκα χωρίων τινῶν παρεισάκτων καὶ λόγων ἱστορικῶν, οὓς δὴ ἐξέθεμεν συντόμως ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν, χρόνον τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Θουκυδίδου νεώτερον τῶν χρόνων τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τιμοθέου, καὶ δέξασθαι ὡς πρῶτον ἐκδότην, εἴπερ γε δεῖ εἶναί τινα τῶν συγγενῶν τοῦτον, υἱωνόν τινα τοῦ ἱστορικοῦ.

Ἀλλ' ὅστις δήποτε ἦν οὗτος εἴτε συγγενὴς αὐτοῦ, εἴτε ἄλλος τις ξένος τῆς οἰκογενείας ὁ ἐπιτραπεὶς τοῦτο, πόρρω ἀπέχει τῆς τε διανοίας καὶ τῆς πολιτικῆς μορφώσεως καὶ πείρας καὶ τῆς λεκτικῆς τέχνης τοῦ Θουκυδίδου. Τοσαύτη δὲ ἐστὶν ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ αὐτοῦ, ὥστε ἐν τῇ ἁπλῇ ἀναγνώσει, ὁσάκις ἂν παρουσιάζωνται τὰ παρείσακτα χωρία, ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται οὐ δυσχερῶς ὅτι ὁ γράφων ταῦτα οὐκ ἔστιν ὁ αὐτὸς καὶ ὁ γράψας τὰ γνήσια μέρη ἀνήρ. Δυστυχῶς δ'ὅμως περὶ τούτων οὐκ ἔχομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων εἴδησίν τινα διδάσκουσαν ἡμᾶς ἀκριβῶς· τοὐναντίον δὲ ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Θουκυδίδου τῷ ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου συντετεταγμένῳ, ὅτι τινὲς τῶν Ἀλεξανδρίνων φιλολόγων ἀπεδίδοσαν τὴν συγγραφὴν τοῦ ὀγδόου βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς, ἐπειδήπερ οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς λέγεται, ἐφηυρέθη, ἵνα ἀποδοθείη αὐτῇ τὸ ῥηθὲν βιβλίον, ὅπερ, ἐπειδὴ ἐστὶν ἀτονώτερόν πως πεφρασμένον, ἐθεωρήθη ὑπό τινων σχολαστικῶν φιλολόγων, οἵτινές γε οὔτε τότε ἔλειπον οὔτε νῦν, ὡς ἔργον γυναικείας φύσεως. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ χωρίου τοῦ Μαρκελλίνου, ἐν ᾧ μνεία τε γίνεται θυγατρὸς τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἀποδίδοται αὐτῇ τὸ ὄγδοον βιβλίον, ὃ ἔχει ὧδε «Λέγουσι δέ τινες τὴν ὀγδόην ἱστορίαν νοθεύεσθαι καὶ μὴ εἶναι τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλ' οἱ μέν φασιν εἶναι τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ Ξενοφῶντος· πρὸς οὓς λέγομεν ὅτι τῆς μὲν θυγατρὸς ὡς οὐκ ἔστι δῆλον· οὐ γὰρ γυναικείας φύσεως τοιαύτην ἀρετήν τε καὶ τέχνην μιμήσασθαι· ἔπειτα, εἰ τοιαύτη τις ἦν, οὐκ ἂν ἐσπούδασε λαθεῖν, οὐδ'ἂν τὴν ὀγδόην ἔγραψε μόνην, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλὰ κατέλιπεν ἄν, τὴν οἰκείαν ἐκφαίνουσα φύσιν». Οὗτος δὲ μοὶ φαίνεται ὢν ὁ λόγος μᾶλλον, δι' ὃν οὐκ ἀπέδωκαν τὸ

ὄγδοον βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου τῷ υἱῷ αὐτοῦ Τιμοθέῳ· ἠθέλησαν γὰρ δηλονότι χαρακτηρίσαι αὐτὸ ὡς ἔργον γυναικείας καὶ οὐκ ἀνδρείας φύσεως, ὅταν γε παραβάλληται πρὸς τὸ λοιπὸν ἔργον αὐτοῦ· καὶ οὐχ ὥς τινες εἰκάζουσιν ἐκ τοῦ παρατεθέντος χωρίου τοῦ Μαρκελλίνου, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θουκυδίδου οὐκ ἐπέζησεν αὐτῷ. Ὅτι δὲ ἡ εἴδησις ἡ πολύτιμος τοῦ Παυσανίου περὶ τῆς δολοφονίας τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ, πρὶν ἀξιωθῆναι αὐτὸν θεῖναι τὸν πόδα ἐπὶ τῆς προσφιλοῦς πατρίδος γῆς, ἀκριβής ἐστι, φαίνεται ἔκ τε τοῦ συνδεδέσθαι αὐτὴν μετὰ τῆς ἐρεύνης τοῦ Πολέμωνος περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Οἰνοβίου, ἐπὶ τοῦ βάθρου οὗ ἴσως ἐγίνετο καί τις μνεία περὶ τῆς δολοφονίας τοῦ Θουκυδίδου, καὶ ἐκ τοῦ εἶναι τὸ ἐν Ἀθήναις μνῆμα αὐτοῦ κενοτάφιον, κενὸν δηλον ὅτι τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου συγγεγραμμένῳ βίῳ αὐτοῦ. Ὁ μὲν γὰρ Πολέμων ἐγένετο ἀκριβὴς καὶ ἐπὶ ἐγγράφων λίθων στηριζόμενος ἐρευνητὴς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, τὸ δὲ κενοτάφιον μετὰ ἰκρίου, ὃ οὐ γινώσκομεν ὅπως ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ τάφου, ἐδήλου κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν ἐκ ναυαγίας θάνατον, ἔπειτα δὲ πιθανῶς πάντα θάνατον γενόμενον ἐν θαλάσσῃ μετ' ἀπωλείας ἐν αὐτῷ τοῦ σώματος τοῦ τεθνεῶτος. Ἀμφίβολον δέ ἐστιν, εἰ τὸ ἐπιτάφιον τοῦτο σύμβολον ἦν γνώρισμα ἀττικὸν παντὸς κενοταφίου, καὶ ὅλως ἀνάληθες ὅτι ἦν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν ἐξορίᾳ ἀποθνησκόντων, ὥσπερ ἀναφέρεται παρὰ Μαρκελλίνῳ καὶ ἡ λίαν αὕτη ἡμαρτημένη γνώμη φιλολόγων τινῶν Ἀλεξανδρίνων, πρὸς οὕς, ὡς φαίνεται παρὰ Μαρκελλίνῳ, ἀντεπεξῆλθεν ὁ Δίδυμος, ὃς ὅμως, εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀναγράφονται πιστῶς ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου, ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ὅτι ἦν ἀπηγορευμένον τὸ ἐγείρειν τοῖς ἐν ἐξορίᾳ ἀποθνήσκουσι μνήματα ἐν Ἀθήναις, συμπεραίνει ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἐν αὐταῖς μνήματος τοῦ Θουκυδιδου ὅτι οὗτος κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ αὐτοῦ ἐδολοφονήθη. Φαίνεται δ' οὕτως ἀγνοῶν ὅτι τὸ μνῆμα τοῦ Θουκυδίδου ἦν κενοτάφιον, ὃ γε πᾶς τις ἠδύνατο ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ μὴ προφθάσας ἕνεκα θανάτου κατελθεῖν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἔχειν ἐν αὐτῇ· τοῦθ' ὅπερ συνέβη καὶ τῷ Θουκυδίδῃ.

Ποῦ δὲ ὁ ἱστορικὸς ἐδολοφονήθη, οὐ γινώσκομεν· οὐδεμίαν γὰ περὶ τούτου ἔχομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων εἴδησιν ἀκριβῆ, διότι οἱ ἡ αὐτῶν ἐτίθεσαν τὴν δολοφονίαν ἐν Θράκῃ, ἐν οἷς καὶ ὁ Πλούταρχ

ἐν τῷ βίῳ Κίμωνος, ὁπόθεν φασὶ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ κομισθῆναι κατόπιν εἰς Ἀθήνας, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἄλλοι δ' ἐν Ἰταλίᾳ. Ὅταν δ' ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τοῦτο μὲν ὅτι, εἰ ἐγένετο ἡ δολοφονία ἐν Ἀθήναις, τὸ γεγονὸς ἐγνώσθη ἂν μετ' ἀκριβείας ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκε χώραν εἰς διαφόρους ὑποθέσεις περὶ τοῦ εἴδους τε τοῦ θανάτου τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ τόπου τῆς δολοφονίας αὐτοῦ, ἦν γὰρ ὁ Θουκυδίδης ἐκ τῶν πρώτων Ἀθηναίων πολιτῶν διακρινόμενος ἐπὶ γένει τε καὶ πλούτῳ, δι' ἅπερ γε καὶ στρατηγὸς ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· τοῦτο δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ κενοταφίου ἦν ἰκρίον, δύναται ὑποθέσθαι ὅτι ἐδολοφονήθη ἐν τῷ πλοίῳ, ἐφ' οὗ κατῄει εἰς Ἀθήνας. Ὁ Θουκυδίδης γε οὖν πλουσιώτατος ὢν κατήρχετο εἰς Ἀθήνας ἔχων καὶ χρυσίον μεθ' ἑαυτοῦ οὐκ ὀλίγον, ὅπερ ἀναμφιλόγως ἐκίνησε τὰς κακούργους ψυχὰς τῶν ναυτῶν δολοφονῆσαί τε αὐτὸν καὶ ῥίψαι εἰς τὴν θάλασσαν, ὃ δὴ μικροῦ δεῖν ἔπαθε πολλοῖς ἔτεσι πρότερον ὁ Λέσβιος ποιητὴς Ἀρίων, εἰ μή γε αἰσθόμενος τὴν κακὴν βουλὴν τῶν ναυτῶν ἔρριψεν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐγκαίρως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν ἐσῴζετο· ἐπειδή, ὥς γε φαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἦν ἄριστος κολυμβητής, ἡ δὲ ξηρά, ἀφ' οὗ μέρους ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν, οὐκ ἀπεῖχε πολύ. Ἴσως δὲ καὶ ναῦς τις ἄλλη διερχομένη ἐκεῖθεν ἀνείλκυσεν αὐτὸν καὶ ἔσωσεν· ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι, ὡς γνωστόν, ἄλλως διέπλασαν τὸ πάθημα τοῦτο τοῦ Ἀρίονος ἐμπλέξαντες θαυματουργίᾳ τελεσθείσῃ ὑπὸ δελφῖνος. Ὁ ἀκριβὴς μὲν οὖν χρόνος τοῦ θανάτου τοῦ Θουκυδίδου ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς πολυτιμοτάτης εἰδήσεως τοῦ Παυσανίου συναγόμενος συνδυαζομένης γε δὴ μετὰ τῆς ἐν τῷ 26 κεφαλαίῳ τοῦ Ε' βιβλίου παρεχομένης ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ ὅτι ἡ φυγὴ τοῦ Θουκυδίδου διήρκεσεν εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν αὐτοῦ· τὸ εἰκοστὸν δὲ ἔτος μετὰ ταύτην τὴν στρατηγίαν ἐστὶ τὸ 404—403 π. Χ., ὃ ἐπειδὰν παραδεξώμεθα ὡς ὀρθόν, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ὄντως, εὐθὺς τότε ἔχομεν σύμφωνον πρὸς αὐτὸ τὸ κεκαθαρμένον ἐκ παρεισαγμάτων κείμενον τοῦ Θουκυδίδου, ἐπειδὴ ἀπαλλάσσεται διὰ τῆς παραδοχῆς ταύτης χωρίων οὐδαμῶς ἀξίων τοῦ ἀληθοῦς Θουκυδίδου καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ «Προοιμίου».

Ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν κρινάντων τὴν μελέτην ἡμῶν κ. Ἐρνέστος Καλίγκ (Ernst Kalinka), ὁ τὴν κρίσιν ἔχων, ὥς γε καυχᾶται, ἀντικειμενικὴν καὶ οὐχὶ ὑποκειμενικήν, ἐφ' ᾧ ἄλλων κατηγορεῖ, τὴν παρου-

σίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Θουκυδίδου τούτων τῶν χωρίων βούλεται ἑρμηνεῦσαι ὡς προερχομένην ἐκ σημειώσεων αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου γραφεισῶν μὲν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἐμβληθεισῶν δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου εἰς τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἡ ἐξήγησις αὕτη γε μόλις ἂν ἦν παραδεκτή, εἰ τὰ χωρία ταῦτα ἔφερον μὲν τὸν γνήσιον χαρακτῆρα τόν τε ψυχικὸν καὶ τὸν λεκτικὸν τοῦ Θουκυδίδου, μὴ ἦσαν δὲ γεγραμμένα, ὡς ἀποδείκνυνται πολλὰ αὐτῶν, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, γενόμενον, ὥσπερ ἀπεδείχθη ἀνωτέρω, τῷ εἰκοστῷ ἔτει μετὰ τὴν εἰς Ἀμφίπολιν στρατηγίαν αὐτοῦ.Καὶ ἄλλως δὲ παράδοξόν ἐστι τὸν Θουκυδίδην, εἰ ὄντως ἔζη μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἔτη, ὥσπερ συνάγεται ἔκ τινων παρεισάκτων χωρίων, ἃ δὴ συνέχεαν καὶ ἐτάραξαν τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ παρασχόντα ἡμαρτημένας εἰκασίας, παῦσαι τὴν συγγραφὴν τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου τῷ εἰκοστῷ πρώτῳ ἔτει αὐτοῦ ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ τοῦ ἀποδεῖξαι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀξιολογώτατον ὄντα πάντων τῶν προγεγενημένων πολέμων ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν κατά τε τὸ μῆκος καὶ τὰ κατ' αὐτὸν γενόμενα κακά, καὶ οὕτως καυχήσασθαι ὡς συγγεγραφότα τὸν ἀξιολογώτατον, ὥσπερ προεῖδε, τῶν πολέμων. Τὸ «Προοίμιον» γάρ, ὡς ῥητῶς φαίνεται ἐν αὐτῷ, ἐγράφη, καθ'ἅπερ εἰρήκαμεν, μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔδει τὸν Θουκυδίδην, εἰ αὐτὸς ὁ γράψας τὸ «Προοίμιον», γράψαι αὐτό, εἴ γε ἦν ἀνάγκη,μετὰ τὴν συγγραφὴν τῶν πραγμάτων ὅλου τοῦ πολέμου καὶ μὴ διακόψαι τὸ νῆμα τῆς ἐξιστορήσεως φθάσας εἰς τὸ 21ον ἔτος τοῦ πολέμου ἕνεκα τοῦ συγγράψαι αὐτό· πλήν γε εἰ προεῖδεν ὅτι οὐ δυνήσοιτο ἱκέσθαι εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ μέλλων ἀποθανεῖσθαι πρότερον εἴτε διὰ φυσικοῦ θανάτου εἴτε διὰ βιαίου. Ἀλλ' εἰ μεν προεῖδε τὸν ἑαυτοῦ θάνατον ὅτι ἔσοιτο πρὶν δυνηθῆναι περᾶναι τὴν συγγραφὴν τοῦ ὅλου πολέμου, ἔδει αὐτὸν εἰπεῖν αὐτό, καὶ οὐ λέγειν συγγεγραφέναι αὐτὸν ὅλον οὐ συγγεγραφότα. Εἰ δ' ἀπέθανεν οὐ προϊδὼν αὐτόν, ὃ καὶ βεβαιότατον, οὐχ εὑρίσκει τις τὸν λόγον τῆς παρεμβολῆς τοῦ «Προοιμίου», οὐδὲ τοῦ 26 κεφ. τοῦ Ε΄ βιβλίου καὶ τῶν ἄλλων παρεισάκτων χωρίων μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου μὴ οὔσης τετελειωμένης τῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων τοῦ ὅλου πολέμου. Δύναται μέν τις ἴσως εὑρεῖν ἀντειπεῖν τι τοῖς ἐνθυμήμασιν ἡμῶν τούτοις, ἀλλ' ἡμεῖς γε λέγομεν περὶ τῶν κανονικῶς συμβαινόντων τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ἄλλως δὲ ἡγούμεθα τὸ

«Προοίμιον»,καὶ εἰ ἔτι περιεῖχεν ὀρθὴν τὴν σύγκρισιν, περιττόν,ἐπειδὴ ἐκ τῶν γεγονότων αὐτῶν ἔμελλέ κρίνειν ὁ ἀναγνώστης, εἰ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦν «ἀξιολογώτατος πάντων» ἢ οὗ τῶν προγεγενημένων πολέμων ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν. Εἰ δ' αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης ἠθέλησε πραγματεύσασθαι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐν ἐκτάσει, ὥσπερ γίνεται ἐν τῷ «Προοιμίῳ», καλλίων τόπος ἦν ὁ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγραφῆς τῶν γεγονότων ὅλου τοῦ πολέμου, καὶ οὐχὶ ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς. ἐν ᾗ ὁ ἀναγνώστης οὐκ ἔστιν ἐν θέσει κρῖναι περὶ αὐτοῦ ὀρθῶς, ἅτε δὴ οὔπω γινώσκων αὐτόν. Οὐκ ἐνέλειπε δὲ τῷ Θουκυδίδῃ οὔτε νοῦς οὔτε κρίσις ὀρθή, ὥστε τιθέναι ἕκαστον πρᾶγμα ἐν τῇ ἁρμοδίᾳ θέσει, ὡς ἀποδεικνύασι πάντα τὰ γνήσια τῆς ἱστορίας αὐτοῦ μέρη.

Οὐκ ἔστι δὲ τὸ «Προοιμιον» τὸ μόνον χωρίον, ὃ παρανοήσας ὁ νοθευτὴς συνεκόλλησεν ἴδια ἑαυτοῦ συνθέματα, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα, ἃ ὑπεδείξαμεν ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ περὶ τῆς νοθεύσεως τοῦ Θουκυδίδου μελέτης ἡμῶν, καὶ ἐξ ὧν νῦν ἐξετάσομεν διὰ βραχέων τὸ κυριώτατον, ὃ εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἕκτου βιβλίου καὶ ἔχει ὧδε· «Τοῦ δὲ αὐτοῦ χειμῶνος (416 π. Χ.) Ἀθηναῖοι ἐβούλοντο αὖθις μείζονι παρασκευῇ τῆς μετὰ Λάχητος καὶ Εὐρυμέδοντος ἐπὶ Σικελίαν πλεύσαντες καταστρέψασθαι, εἰ δύναιντο, ἄπειροι ὄντες οἱ πολλοὶ τοῦ μεγέθους τῆς νήσου καὶ τῶν ἐνοικούντων τοῦ πλήθους καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ ὅτι οὐ πολλῷ τινι ὑποδεέστερον πόλεμον ἀνῃροῦντο ἢ τὸν πρὸς Πελοποννησίους». Ἐνταῦθα, ὥσπερ ὁρᾷ ὁ ἀναγνώστης, ὁ Θουκυδίδης φησὶν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν χειμῶνα τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους τοῦ πολέμου ἐψηφίσαντο ἐκστρατεῦσαι ἐκ νέου εἰς Σικελίαν μετὰ μειζόνων δυνάμεων τῶν πρότερον μετὰ Λάχητος καὶ Εὐρυμέδοντος ἐκστρατευσασῶν καὶ ὑποτάξαι αὐτήν, εἰ δυνηθεῖεν, ἀγνοοῦντες οἱ πλείους τό τε μέγεθος τῆς νήσου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, καὶ ὅτι ἀνελάμβανον πόλεμον οὐ πολλῷ μικρότερον τοῦ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους. Ὁ νοθευτὴς ὅμως τοῦ Θουκυδίδου παρανοήσας ὅ,τι λέγει ὁ Θουκυδίδης, ἐνόμισε γὰρ τὸν ἱστορικὸν λέγων ὅτι οἱ πλείους τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἐγίνωσκον τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων τὴν Σικελίαν ἐθνῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἔλαβεν εἰς χεῖρας Ἀντίοχον τὸν Συρακούσιον καὶ ἀνθολογήσας, οὐχ ὥσπερ γέ τις

μέλισσα μελιτουργός, ἀλλὰ ξηρῶς καὶ ἀχαρίτως καὶ πολλάκις μετ' αὐτῶν τῶν λέξεων τοῦ ἱστορικοῦ τούτου παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ γνησίου Θουκυδίδου, κατεσκεύασεν ἓξ κεφάλαια, ἐν οἷς διηγεῖται ἡμῖν, τί νομίζετε; Τὰ περὶ τοῦ οἰκισμοῦ τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῶν ἱστορικῶν, δῆλον ὅτι πόσα καὶ ποῖα ἔθνη κατῴκησαν τὴν Σικελίαν, ἐν οἷς συγκαταλέγει καὶ τοὺς Κύκλωπας, καὶ τοὺς καταβροχθίσαντας τοὺς ἑταίρους τοῦ ταλασίφρονος Ὀδυσσέως Λαιστρυγόνας!!! Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ὅμως τῶν κατοίκων τῆς Σικελίας καὶ πρὸ πάντων τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν δυνάμεων οὐδὲ «γρῦ» λέγει· καίτοι τοῦτό γε ἦν τὸ χρήσιμον εἰπεῖν αὐτόν, ἵνα δὴ μάθοι ὁ ἀναγνώστης τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν Ἀθηναίων ἀγνοούμενον. Ἀλλὰ μήπως τοῦτο ὁ γνήσιος Θουκυδίδης παρέλιπεν εἰπεῖν; Οὐ δῆτα· ὅταν γὰρ λέγῃ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀνῃροῦντο διὰ τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας πόλεμον οὐχ ὑποδεέστερον τοῦ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, δηλοῖ ὅτι αἱ στρατιωτικαὶ τῆς νήσου δυνάμεις, αἷς ἔμελλον συναντήσειν ἐκεῖ, μικρὸν ἀπεῖχον τῶν δυνάμεων τῶν Πελοποννησίων. Τοῦτο δ' ἦν τὸ χρήσιμον γινώσκειν τῷ ἀναγνώστῃ καὶ οὐ τὸ πῶς καὶ ὑπὸ τίνων ἐθνῶν κατῳκίσθη ἀρχαιόθεν ἡ Σικελία καὶ κατοικεῖται νῦν· δυνατὸν γὰρ πολλὰ μὲν ἔθνη καὶ μικρὰ καὶ μεγάλα κατοικεῖν χώραν τινά, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀξίας λόγου εἶναι εὐάλωτα ὑπὸ μικροῦ μὲν ἔθνους ἀλλὰ στρατιωτικῶς καλῶς συντεταγμένου. Οὐ βουλόμεθα μέντοι εἰπεῖν ὅτι οὐκ ἂν ἦσαν αὐτὰ χρήσιμα ὥς τις παρέκβασις παρεμπίπτουσα ἀναγραφόμενα, ἀλλ' ἔδει πρῶτον λεχθῆναι ὅ,τι μέλλοι ἀναπτύξειν καὶ ἑρμηνεῦσαι τὴν Θουκυδίδειον φράσιν, πρὸς διαφώτισιν ἥσπερ ὑποτίθεται ὅτι ἐγράφησαν. Ὅτι δὲ παρανοεῖ ὁ νοθευτὴς τὰς λέξεις τοῦ Θουκυδίδου, δῆλον καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἕκτου κεφαλαίου, ἐν ᾧ ἀνακεφαλαιῶν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα λέγει· «Τοσαῦτα ἔθνη Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων Σικελίαν κατῴκει καὶ τοσήνδε οὖσαν αὐτὴν Ἀθηναῖοι στρατεύειν ὥρμησαν».

Ἀποδείκνυται δὲ παρείσακτον πᾶν τοῦτο τὸ μέρος (Βιβλ. ϛ', 1,1-6,2) τὸ ἀρχόμενον δῆλα δὴ ἀπὸ τῶν λέξεων «Σικελίαν γὰρ» (κεφ. 1,1) καὶ λῆγον εἰς τὰς λέξεις «τοῖς προγεγενημένοις ξυμμαχοις» (κεφ. 6,2) πλὴν τοῦ ἀσυναρμόστου αὐτοῦ, ὃ ἤδη ἐδείξαμε ἀνωτέρω, πρὸς ὅ,τι λέγει ὁ Θουκυδίδης καὶ τοῦ περιττοῦ αὐτοῦ πρὸ κρείττονα κατάληψιν τῶν λεγομένων αὐτόθι περὶ τῆς τολμηρᾶς τῶν

Ἀθηναίων βουλῆς τοῦ ἐκστρατεῦσαι εἰς Σικελίαν πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ ὕφους προσέτι αὐτοῦ διαφόρου πρὸς τὸ γνήσιον τοῦ Θουκυδίδου ὄντος καὶ ἔχοντος λέξεις ἐν χρήσει οὔσας ἐν ἄλλῃ ἑλληνικῇ διαλέκτῳ ἢ τῇ ἀττικῇ, οἷον τὸ «ἐγγύτατα» ἀντὶ τοῦ «μάλιστα» κείμενον καὶ τὸ «τοῦ ἐχομένου ἔτους» ἀντὶ τοῦ «τοῦ ἐπιγενομένου ἔτους», ᾧ δὴ ῥήματι μόνῳ χρῆται ὁ Θουκυδίδης ἐπὶ χρονικῆς ἀκολουθίας τῶν ὡρῶν, ὧν, ὡς γνωστόν, τὸ θέρος καὶ ὁ χειμὼν ἀποτελοῦσι παρ' αὐτῷ τὸ ἔτος καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ· καθάπερ γὰρ εἴπομεν, ὁ νοθευτὴς ἔξω τῆς Ἀττικῆς ἀνατραφεὶς οὐκ ἦν ἐντελῶς κάτοχος τῆς Ἀττικῆς χρήσεως τῶν λέξεων καί, ὅτε γράφων ἔχοι ἐνώπιον ἑαυτοῦ μὴ ἀττικόν τινα συγγραφέα, παρελάμβανε παρ' αὐτοῦ τὰς λέξεις, ὡς εἶχον παρ'αὐτῷ, μὴ μεταβάλλων δηλονότι αὐτὰς εἰς ἀττικάς. Παρέλαβε δ' αὐτὸς ταῦτα τὰ κεφάλαια τὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς Σικελίας διηγούμενα, ὥσπερ ἀπέδειξαν πρὸ πολλοῦ ἄνδρες τινὲς σοφοί, ἐκ τῆς Σικελιώτιδος συγγραφῆς τοῦ Ἀντιόχου, ὃς ἦν, καθὰ πρὸ μικροῦ ἐγράψαμεν Συρακούσιος καὶ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ. Τί δὲ πλεῖον χρῄζει ἔχειν χωρίον τι, ἵνα ᾖ παρέμβλητον, ἢ ὅσον τοῦτο, ὃ καὶ ὕφος ἔχει ξένον τοῦ Θουκυδίδου καὶ περιεχόμενον ἀνεφάρμοστον πρὸς τὸ γνήσιον τοῦ ἱστορικοῦ τούτου, πρὸς ὃ ἐκολλήθη, ἵνα ἀναπτύξειέ τε καὶ ἑρμηνεύσειε; Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων πῶς οἷόν τ' ἐστὶ τὸν Θουκυδίδην γεγραφέναι τε τὸ «Προοίμιον» καὶ βούλεσθαι ἀποδεῖξαι ἐν αὐτῷ ὅτι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος γέγονεν ἀξιολογώτατος πάντων τῶν προγεγενημένων πολέμων ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν διὰ πραγματων, ἃ συνέβησαν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, καὶ ἃ δὴ οὐκ ἠδύνατό τις, ὅσον σοφὸς εἴη, γινώσκειν πρὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ; πάντα γὰρ ταῦτα ἦσαν ἀπρόοπτα. τό τε μῆκος τοῦ πολέμου, ὅ τε λοιμὸς καὶ ἡ ἐν Σικελίᾳ παντελὴς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἐξολόθρευσις καὶ αἱ ἁλώσεις τῶν πόλεων καὶ αἱ ἐκλείψεις τινὲς τοῦ ἡλίου κατ' ἐκείνους γε τοὺς χρόνους καὶ οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ φυγαὶ πολλῶν καὶ αἱ ἐρημώσεις πόλεών τινων καὶ οἱ οὐδέποτε ...ιόμενοι αὐχμοὶ καὶ οἱ ἀπ' αὐτῶν τεχθέντες λιμοί. Ὁ σεμνότατός γε ...ν Θουκυδίδης καὶ κριτικώτατος οὐκ ἦν τόσον μωρός, ὥστ'ἐθελῆσαι τῷ τέλει τοῦ πολέμου εἰπεῖν ὅτι προεῖδε πάντα ταῦτα ἐν τῇ ἀρχῇ ...ῦ πολέμου, ἵνα γένοιτο καταγέλαστος. Πῶς δὲ ἠδύνατο διανοηθῆναι ...ὶ εἰπεῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἱστάμενος ὅτι ὁ Πελοποννησιακὸς οὗτος

πόλεμος μέλλοι ἔσεσθαι ἀξιολογώτατος πάντων τῶν πολέμων καὶ δὴ καὶτῶν Περσικῶν,ἐν οἷς ἡ Ἑλλάς,εἰ νικηθείη,διέτρεχε τὸν κίνδυνον τοῦ ἀπολέσαι ἅπασαν τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν, ἥν γε διὰ νικῶν λαμπροτάτων καὶ ἀνελπίστων ἐν μεγίσταις μάχαις καὶ ἄγαν δυσαναλόγοις ἔσωσε καὶ δόξαν ἄφθιτον ἐκτήσατο, καὶ ἐξ ὧν περ αἱ Ἀθῆναι καὶ θαυμαστὴν ἐπίδοσιν ἔλαβον ἔν τε ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις καὶ τῇ ποιήσει καὶ φιλοσοφίᾳ καὶ θαυμάζονται μέχρι τοῦ νῦν καὶ θαυμασθήσονται ἐς ἀεὶ διὰ πάντων τῶν αἰώνων; Ἀλλ' ὁ Θουκυδίδης γε ὁ γνήσιος εἶχεν, ὥσπερ πάντες οἱ Ἀθηναῖοι πολιτικοί τε καὶ ῥήτορες καὶ ποιηταὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἄσοφοι τῶν τότε χρόνων καὶ τῶν μετέπειτα τὴν πρέπουσαν περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων γνώμην, ὅτι δηλονότι ἦσαν ὁ ἐπιφανέστατος καὶ ἀξιολογώτατος τῶν πολέμων, ἐξ ὅσων περ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν. Διὰ γὰρ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας ἔσωσαν, ὥσπερ πάντοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡμολογεῖτο, πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ μετ' αὐτῆς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ· ἣν πρᾶξιν ἐθεώρουν δικαίως ὡς τίτλον τιμῆς καὶ χαρίτων ὀφειλομένων σφίσιν ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ ἀεὶ ἐν παντὶ καιρῷ προυβάλλοντο μεθ' ὑπερηφανίας, ὥσπερ πρὸ μικροῦ εἴπομεν. Ὅτι δὲ τοιαύτην γνώμην περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων εἶχεν ὁ ἱστορικός, φαίνεται ἐκ τῶν λόγων, οὓς τίθησιν ἔν τε τῷ στόματι τοῦ μεγάλου Περικλέους περὶ αὐτῶν (Θουκυδ. Α', 144) καὶ τῷ τῶν πρέσβεων τῶν Ἀθηνῶν (Θουκυδ. Α', 73). Καὶ κατόπιν δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οὐκ ἐπαύσαντο οἱ Ἀθηναῖοι θεωροῦντες τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὡς τὸν ἐπιφανέστατον τῶν πολέμων, ὡς φαίνεται ἐκ πολλῶν χωρίων τοῦ Ἰσοκράτους, ὧν δύο παρέθεμεν ἀνωτέρω, καὶ τῶν ἐπιταφίων τῶν φερόντων τὰ ὀνόματα τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους. Τῷ νοθευτῇ δ' ὅμως οὐ συνέφερεν ἐπαινέσαι τοὺς ῥηθέντας πολέμους, ἐπεί γε τὸν Πελοποννησιακὸν ἔθηκεν ὑπεράνω πάντων τῶν πολέμων, δι' ὃ δὴ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ λόγῳ, ὃν χαλκεύσας ἀπέδωκε τῷ μεγάλῳ Περικλεῖ (Θουκυδ. Β', 35 46), παρατρέχων αὐτοὺς παρὰ τὸ καθολικὸν ἔθος τῶν ῥητόρων στρέφει ἐπιτηδείως τὸν λογον καὶ τὰ ἐγκώμια εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς συγχρόνους Ἀθηναίους· ἀλλὰ τῶν ἄγαν ἀναμφιβόλων ἐστὶν ὅτι λόγος ἐπιτάφιος εἰ ὄντως ἀπηγγέλλετο τοιοῦτος τῷ δευτέρῳ ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἐν ᾧ σιωπῶνται τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ

Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος, οὐκ ἂν ἠκούσθη εὐαρέστως ὑπὸ τῶν Ἀθηναιων οὐδ' ἄνευ θορύβου καὶ διαμαρτυρίας ἐπὶ τῇ παραλείψει ταύτῃ.

Ἐκ πάντων οὖν τῶν λεχθέντων συνάγεται σαφῶς ὅτι ὁ Θουκυδίδης οὔτε ἐσκέψατο οὔτε ἠδύνατό ποτε σκέψασθαι καὶ εἰπεῖν ὅτι ὁ Πελοπον. πόλεμος μέλλοι ἔσεσθαι ἀξιολογώτατος πάντων τῶν προγεγενημένων καὶ δὴ καὶ τῶν Μηδικῶν· ἐγίνωσκε γὰρ καλῶς, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ὅτι ὁ πόλεμος οὗτος κριθήσοιτο διὰ μικρῶν μαχῶν ἐν ὀλίγοις ἔτεσι, καὶ οὐδέποτε ἦν δυνατὸν λαβεῖν αὐτὸν τὰς διαστάσεις καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐνδόξων ἐκείνων καὶ μεγίστων πολέμων, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον εἶπεν ἂν τοῦτο, ἵνα προσάψειεν ἑαυτῷ τιμήν τε καὶ κλέος ὥς γε συγγράψας τὸν ἐπιφανέστατον καὶ ἀξιολογώτατον τῶν πολέμων, ὅ γε μόνον ἀλαζών τις καὶ κενόφρων ἀνὴρ ἐποίησεν ἄν, ἀλλ' οὗτοι ὁ σεμνότατος καὶ σπουδαιότατος Θουκυδίδης, οἷος δὴ φαίνεται ὢν ἐκ τῶν γνησίων μερῶν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ὥστε οὐδ' ὁτιοῦν ἀμφιβάλλων τις πείθεται ὅτι τὸ μέρος τοῦ «Προοιμίου» ἀπὸ τῶν λέξεων «Κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἕλλησι» (Θουκυδ. Α', 1,2) ἕως τῶν «Ταῦτα γὰρ πάντα μετὰ τούτου τοῦ πολέμου ἅμα ξυνεπέθετο» παρεμβέβληται ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ τοῦ καὶ πρώτου ἐκδότου τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἀρχικῶς ἡ ἱστορικὴ συγγραφὴ τούτου εἶχε σεμνοπρεπῶς ὧδε: «Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθὺς καθισταμένου, ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον (κεφ.23,4). Ἤρξαντο δὲ αὐτοῦ Ἀθηναῖοι καὶ Πελοποννήσιοι λύσαντες τὰς τριακοντούτεις σπονδάς, αἳ αὐτοῖς ἐγένοντο μετὰ Εὐβοίας ἅλωσιν· διότι δ' ἔλυσαν τὰς αἰτίας προύγραψε πρῶτον καὶ τὰς διαφοράς, τοῦ μή τινα ζητῆσαί ποτε ἐξ ὅτου τοσοῦτος πόλεμος τοῖς Ἕλλησι κατέστη (κεφ. 24). Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον· προσοικοῦσι δὲ αὐτὴν Ταυλάντιοι κ.τ.ἑ.». Ἐπισημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι καὶ αὗται αἱ λέξεις τοῦ Θουκυδίδου «Ἤρξαντο δὲ αὐτοῦ λύσαντες τὰς τριακοντούτεις σπονδάς» δεικνύασι πρὸς ταῖς λεχθείσαις ἄλλαις πολλαῖς ἀποδείξεσιν ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρεται εἰς τοὺς

πρότερον γενομένους Πελοποννησιακοὺς πολέμους καὶ αὐτοὺς ἔχει ἐν νῷ, ὧν τὸν νῦν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὸν καὶ γνωστότερον ὄντα ἐκείνων, τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡ σύναρθρος αὐτοῦ λέξις «τὸν πόλεμον», θεωρεῖ τρόπον τινὰ ὡς συνέχειαν διακοπεῖσαν ὑπὸ τῶν τριακονταετῶν σπονδῶν, αἳ ἐγένοντο τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Πελοποννησίοις μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Εὐβοίας.

Πρὸ γὰρ τῶν ῥηθεισῶν σπονδῶν ὑπῆρχεν ἐμπόλεμος κατάστασις μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, οἱ δὲ πόλεμοι οἱ γενόμενοι κατ' αὐτὴν ἦσάν γε δὴ ὡς πρὸς τὸν νῦν Πελοποννησιακὸν «προγεγενημένοι»· ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς προηγουμέναις λέξεσι τῆς φράσεως «ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων» τῆς Θουκυδιδείου περιόδου ὁ λόγος ἐστὶ περὶ τοῦ γνωστοῦ πολέμου τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηθηναίων, ἀνάγκη πᾶσα, ὥσπερ εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐν πάσῃ γλώσσῃ «τοὺς προγεγενημένους πολέμους» εἶναι τοὺς πρότερον ἐκείνους μικροὺς πολέμους τοὺς γενομένους μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ὑπῆρξαν μικροί τε καὶ μικροῦ λόγου ἄξιοι, ὁ νῦν ἀρχόμενος πόλεμος παραβαλλόμενος πρὸς αὐτοὺς ἔμελλεν ἔσεσθαι «μέγας τε καὶ ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων». Ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο ὁ Θουκυδίδης, ὡς αὐτὸς λέγει, «ὅτι (οἱ Πελοποννήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι) ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφότεροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὁρῶν ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον» πράγματα, ἃ οὐκ εἶχον, ὅτε ἐβάδιζον εἰς τοὺς «προγεγενημένους πολέμους» ἐπ' ἀλλήλους. Οὔτε γὰρ ἀκμάζοντες ἐβάδιζον παρασκευῇ τῇ πάσῃ οὔτε ἔχοντες συμμάχους τοὺς ἄλλους τῶν Ἑλλήνων. Ὀρθότατα ἄρα ἐτεκμαίρετο ὁ Θουκυδίδης περὶ τοῦ νῦν ἀρχομένου πολέμου ὅτι ἔσοιτο «μέγας τε καὶ ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων» πολέμων τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πρὸς ἀλλήλους. Τοὺς λόγους δὲ τοῦ ὀβελισμοῦ τῶν ξένων τοῦ Θουκυδίδου φράσεων «τὴν μὲν ἀληθεστάτην (κεφ. 23,6) πρόφασιν, ἀφανεστάτην δὲ λόγῳ — εἰς πόλεμον κατέστησαν» ἰδέτω ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ περὶ νοθεύσεως τοῦ Θουκυδίδου μελέτῃ ἡμῶν.

Νῦν δ' ἐρχόμεθα ἐξετάσοντες τὴν περιβόητον περιγραφὴν τοῦ περιβοήτου «λοιμοῦ» τοῦ ἐπιπεσόντος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅ ἐ. τοῦ 430 π. Χ καὶ διαρκέσαντος μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ ἕκτου αὐτοῦ, ὅ ἐ. τοῦ 426

π. Χ. μετὰ πολλῆς ὑφέσεως τῆς φθορᾶς κατὰ τὸ τρίτον καὶ τέταρτον ἔτος τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ, ὡς φαίνεται παρὰ Θουκυδίδῃ ἐν βιβλ. Γ', 87, εἰ ἐστὶ γνησία τις τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου περιγραφὴ ἢ τοῦ νοθευτοῦ χάλκευμα. Ὅτι μὲν νόσος τις ἐπιδημικὴ ἐπέσκηψεν ἐν Ἀθήναις τῷ δευτέρῳ ἔτει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (430 π. Χ.) καὶ διήρκεσεν ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἔτος καὶ τὸ ἀκόλουθον τρίτον τοῦ πολέμου (429 π. Χ.) καὶ ἐπεὶ ἐξησθένησε πολὺ κατὰ τὸ τέταρτον (428 π. Χ.) καὶ τὸ πέμπτον (427 π. Χ.), ἀνεφάνη αὖθις μετὰ δυνάμεως τὸ ἕκτον (426 π. Χ.) καὶ ἐξηφανίσθη κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, καθ' ὅσον καὶ ἐκ τῶν γνησίων χωρίων τοῦ Θουκυδίδου μαρτυρεῖται. Ὁποία τις ὅμως ἦν ἡ ἐπιδημία αὕτη, δυστυχῶς οὐκ ἔχομεν περιγραφήν τινα αὐτῆς γνησίαν, ἵνα κρίνωμεν ὀρθῶς. Ἡ ὑπάρχουσα γὰρ παρὰ Θουκυδίδῃ βιβλ. Β', 47,3—54,6, ὥσπερ ἀποδειχθήσεται ἐν τοῖς ἑπομένοις, σύνθεμά ἐστι τοῦ νοθευτοῦ. Πιθανὸν δ'ὅμως ἐξ ὅσων γράφει περὶ αὐτῆς οὗτος,ὅτι ἦν τυφοειδής τις πυρετὸς ἐξανθηματικός, ὁ τῶν στρατοπέδων καλούμενος, καὶ ἴσως ἀνάμικτος μετὰ τῆς εὐλογίας, νόσου, ἥτις μέχρι τοῦ νῦν ἐμφανίζεται μετὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐν Πειραιεῖ τε καὶ Ἀθήναις. Ἀλλ' οὐ φαίνεται γενομένη οἵα περιγράφεται ὑπ'αὐτοῦ,οὐδ'ὅσην ὑποθεῖτό τις ἂν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ, ὅστις, ὡς καὶ ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν εἴρηται, γράφων δύο ἢ τρεῖς γενεὰς μετὰ τὴν ἐπιδημίαν καὶ βουλόμενος δεῖξαι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀξιολογώτατον πάντων τῶν προγεγενημένων πολέμων Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβαρικῶν, νομίζων δ' ὅτι ἀξιολογώτατος πόλεμος οὐκ ἔστιν ὁ ἐσχηκὼς μεγάλα καλὰ ἢ κακὰ ἐπακολουθήματα ἐπὶ τὰς τύχας ἔθνους τινός, οὐδ'ὁ καθ' ὃν ἐγένοντο τὰ λαμπρότατα κατορθώματα, ἀλλ' ὁ ἔχων μετὰ μεγάλου μήκους ἐπιδεῖξαι τὰ φοβερώτατα κακὰ καὶ δεινότατα γεγονότα (ἰδὲ «Προοιμίου» κεφ.23),παρέστησε τὴν νόσον ἐκείνην ἐπὶ τὸ φοβερώτερον καὶ ἐκάλεσε «λοιμόν»,ἐν ᾧ ὁ Θουκυδίδης ἐν πᾶσι τοῖς γνησίοις χωρίοις, καλεῖ αὐτὴν ἁπλῶς «νόσον». Ἵνα δὲ τοιαύτην παραστήσῃ γεγενημένην,δηλονότι «λοιμόν»,προσέθηκεν ἐν γνώσει γε αὐτοῦ καὶ πολλὰ ψεύδη, ὧν τὰ μέγιστά εἰσιν ἀναμφιβόλως ὅτι πολλοὶ νεκροὶ ἔμενον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νόσου ἄταφοι (κεφ.50), τὰ δὲ τετράποδα καὶ ὄρνεα, ὅσα ἐσθίουσι νεκρῶν σώματα, ἢ οὐκ ἐπλησίαζον ἢ γευσάμενα αὐτῶν ἐφθείροντο ὑπὸ τῆς νόσου μολυνόμενα· καὶ ἀπόδειξις τούτου

ἦν ὅτι τῶν μὲν τοιούτων ὀρνίθων σαφὴς ἐξαφάνισις ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπιδημίας καὶ οὐχ ἑωρῶντο οὔτε περὶ τὰ νεκρὰ σώματα οὔτε ἀλλαχοῦ, οἱ δὲ κύνες καθίστασαν τὸ πρᾶγμα μᾶλλον αἰσθητόν· ἡ φθορὰ γὰρ αὐτῶν ὡς συζώντων δὴ τοῖς ἀνθρώποις ἦν καταφανής. Καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τῶν πέντε ἐτῶν τοσοῦτον ἐξηχρειώθησαν, ὥστε πολλοὶ αὐτῶν ἐγκαταλείποντες τοὺς συγγενεῖς ὅλως ἀπεριποιήτους ἀπεμακρύνοντο αὐτῶν, ἵνα μὴ δὴ καὶ αὐτοὶ μολυνθῶσιν ὑπὸ τῆς νόσου. Καὶ ὅτι νεκροὶ πολλοὶ ἔκειντο ἐπ' ἀλλήλων καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν ἀσθενῶν ἐκυλίοντο ἡμιθνῆτες περὶ ἁπάσας τὰς κρήνας ἐπιθυμίᾳ τοῦ ὕδατος· εἰ καὶ οὐ γινώσκομεν καλῶς, εἰ ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἦσαν ἐν Ἀθήναις πλὴν τῆς Ἐννεακρούνου καὶ ἄλλαι πολλαὶ κρῆναι. Ἐπὶ γὰρ Παυσανίου τοῦ περιηγητοῦ μία μόνη κρήνη ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις, ἡ Ἐννεάκρουνος, φρέατα δὲ καθ' ὅλην τὴν πόλιν (Παυσαν. Ἀττικ. Α', 14, 1), οὗ αἱ λέξεις περὶ τούτου ἔχουσιν ὧδε· «Ἐς τὸ Ἀθήνησιν ᾠδεῖον, ἄλλα τε καὶ Διόνυσος κεῖται θέας ἄξιος· πλησίον δέ ἐστι κρήνη, καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἐννεάκρουνον οὕτω κοσμηθεῖσαν ὑπὸ Πεισιστράτου· φρέατα μὲν καὶ διὰ πάσης τῆς πόλεώς ἐστι, πηγὴ δὲ αὕτη μόνη». Ἀλλ'εἰ μὲν περὶ ἁπάσας τὰς κρήνας ἐκυλίοντο ἀσθενεῖς ἡμιθνῆτες καὶ ἀπέθνησκον ἐκεῖ τε καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, τότε οὐ λέγει ὁ νοθευτὴς καὶ πῶς ὑδρεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι, οἵ γε δὴ ἀφθόνου ὕδατος ἀεὶ εἶχον ἔνδειαν καὶ τοσοῦτον ἐφοβοῦντο, ὥς γε αὐτὸς λέγει, μὴ προσκολλήσαιντο τὴν νόσον. Καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν πρὸς ταφὴν ἀναγκαίων σπάνει διὰ τὸ πολλοὺς τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων ἤδη θάψαι ἐτίθεσαν τοὺς νεκροὺς ἑαυτῶν ἐπὶ πυρῶν ξένων καὶ ἄλλοι ἐπὶ ἄλλων νεκρῶν καιομένων ἤδη, ὡσεὶ μηδεὶς τῶν συγγενῶν τούτων ἢ τῶν δούλων παρίστατο κατὰ τὴν καῦσιν. Καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἕνεκα τοῦ ἀπὸ τῆς νόσου ἐπικρεμαμένου αὐτοῖς θανάτου τὸ ἡδὺ πανταχοῦ ἐπιζητοῦντες ἐτράπησαν εἰς ἀσωτίαν πολλὴν ἀναφανδὸν πολλὰς αἰσχρὰς καὶ ἀξιοποίνους πράξεις πράττοντες· ἔπραττον δ' αὐτὰς τοσούτῳ ῥᾷον, ὅσῳ γε, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ, τὰ δικαστήρια ἐπέπαυντο κατ' ἐκείνην τὴν χρονικὴν περίοδον λειτουργοῦντα ἕνεκα τῆς δεινότητος τῆς νόσου, καὶ οὐκ ἤλπιζέ τις ζήσας μέχρι τοῦ γενέσθαι τὴν περὶ αὐτοῦ δίκην δώσειν τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν. Καὶ ὅτι οὐδεὶς ἦν πρόθυμος προπονεῖν ὑπὲρ τοῦ δόξαντος καλοῦ, καὶ ὅτι πολλὴ κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους ἀσέβεια.

Ἀλλ'ἐξετάσωμεν νῦν τὴν περιγραφὴν λεπτομερέστερον ἐνδιατρίβοντες ἐπὶ τῶν μάλιστα ἀξίων παρατηρήσεως τόπων τοῦ κειμένου αὐτῆς. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων λόγων τοῦ νοθευτοῦ ἐχόντων ὧδε· (Θουκυδ. Β', 47,3) «λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον πολλαχόσε ἐγκατασκῆψαι καὶ περὶ Λῆμνον καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις, οὐ μέντοι τοσοῦτός γε λοιμὸς οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ ἐμνημονεύετο γενέσθαι». Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ ὁ νοθευτὴς δηλοῦται ὅτι σκοπὸν ὑπεστήσατο ποιήσασθαι περιγραφήν τινα «λοιμοῦ» ὑπερβάλλοντος πάντας τοὺς πρότερον μνημονευομένους τοιούτους, μάλιστα δὲ τὸν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἔξω τῶν τειχῶν τοῦ Ἰλίου συμβάντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατοπέδῳ· μὴ βουλόμενος δ' ὅμως προσάψαι αὐτῷ σπουδαιότητα, ὅσην ἀπεδίδοσαν αὐτῷ ὁ Ὅμηρός τε καὶ ἡ παράδοσις, οὐκ ὀνομάζει αὐτὸν ῥητῶς, ἀλλ' ὑποδηλοῖ λέγων «ἐγκατασκῆψαι καὶ περὶ Λῆμνον»· ἄλλος γὰρ τόπος ἐν τοῖς πέριξ τῆς νήσου μέρεσι «λοιμὸν» σχὼν οὐδεὶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας διαμνημονεύεται. Οὐ σημαίνει δὲ τὸ «περὶ Λῆμνον» τὸ «ἐν Λήμνῳ»· πλὴν γὰρ τῆς γραμματικῆς σημασίας τῆς φράσεως, ἥτις ἀντιτίθεται τῇ τοιαύτῃ ἑρμηνείᾳ, οὐδεμίαν ἄλλην περὶ τούτου εἴδησιν ἔχομεν, οὔτε ἱστορικοῦ, οὔτε ποιητοῦ, οὔτε σχολιαστοῦ. Εἰ γὰρ ὄντως ὑπῆρξεν ἐν Λήμνῳ λοιμός τις μέγας, ὁ σχολιαστής γέ τοι τοῦ Θουκυδίδου ἐποιήσατο ἂν μνείαν, καὶ ἄλλως ἐν Λήμνῳ μικρᾷ νήσῳ μόλις δυναμένῃ περιλαβεῖν περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας κατοίκους, θνησιμότητά τινα ἐξ ἐπιδημίας οὐ δυνατὸν γεγενῆσθαι τοσαύτης σπουδαιότητος, ὥστε παραβληθῆναι πρὸς θνησιμότητα πόλεως ἐχούσης περὶ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας, ὅσας γε περιεῖχον τότε κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον αἱ Ἀθῆναι.

Μὴ ἐπιλανθανέσθω δὲ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ νοθευτὴς διὰ τῶν προσθηκῶν, ἃς ἐποιήσατο ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Θουκυδίδου, σκοπὸν κύριον ἔχει, ὥσπερ ἤδη πολλάκις εἴπομεν, παραστῆσαι τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὑπερβάλλοντα πάντας τοὺς ἄλλους καὶ τοῖς δεινοῖς τοῖς ἐπισυμβᾶσι κατ' αὐτόν. Πρὸς δὲ σημειούσθω ὅτι ὁ νοθευτὴς εἰθισμένος τῇ χρήσει τοῦ τύπου «νόσημα» μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ «νόσος», ᾧ μόνῳ χρῆται ὁ Θουκυδίδης ἁπανταχοῦ τῶν ἀνοθεύτων μερῶν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἐξήνεγκε τὴν μετοχὴν «λεγόμενον», ἥτις ἐστὶν ἡ πρώτη λέξις τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ, πρὸς ἐκεῖνον τὸν τύπον δηλονότι τὸ «νόσημα», ἐν ᾧ ὁ Θουκυδίδης εἶπεν ἂν κανονικῶς «λεγομένη». Οὐ φαίνεται δ'

οὖσα ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μετοχὴ ἐκ τῶν λεγομένων «ἀπολύτων», διότι τότε ἔδει εἰπεῖν τὸν γράψαντα οὐχ ἁπλῶς «ἐγκατασκῆψαι»,ἀλλ' ἐγκατασκῆψαι αὐτήν», ἐξενεγκεῖν δηλονότι τὸ ἀπαρέμφατον μετὰ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ. Εἶτα ἐν τῷ 48 κεφαλαίῳ παρατηροῦμεν ὅτι παράδοξόν ἐστι πῶς τὸν Θουκυδίδην, εἴ γε ὄντως ἦν αὐτὸς ὁ περιγράψας τὴν νόσον, ἑαυτῷ μὲν φυλάσσειν τὴν περιγραφὴν αὐτῆς, τοῖς ἰατροῖς δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν βροτῶν τὴν ἐξέτασιν καὶ εὕρεσιν τῶν αἰτίων, ὅθεν προῆλθεν. Ὁ Θουκυδίδης γε μὴν οὐκ ἦν παράλογος, ὥστε ἀξιοῦν αὐτὸς μὲν ὁ ἀδαὴς τῆς ἰατρικῆς περιγράψαι τὸν αλοιμόν», τουτέστι τὰ συμπτώματα αὐτοῦ ἐσωτερικά τε καὶ ἐξωτερικά, τοὺς δὲ ἰατροὺς τοὺς ἐπιστήμονας αὐτῆς ἐξετάσαι καὶ ἀναγράψαι μόνον τὰ αἴτια αὐτοῦ. Τοιαύτην γέ τοι ἀξίωσιν οὐκ ἦν δυνατὸν γενέσθαι ὑπ' ἀνθρώπου λογικωτάτου καὶ σωφρονεστάτου, οἷος δὴ ἦν ὁ γνήσιος Θουκυδίδης. Ὁ λόγος δέ, ὃν δίδωσιν ὁ νοθευτής, δι' ὃν ἐπιχειρεῖ περιγράψαι τὰ συμπτώματα τῆς νόσου, ἐλέγχει αὐτὸν ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἔγραφεν αὐτά, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἰατρούς τε καὶ ἰδιώτας τῆς ἰατρικῆς τέχνης γεγραφότας ἤδη περὶ τῶν αἰτίων τῆς νόσου ἐκείνης, ἀλλ' οὐ καὶ περὶ τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ φαίνεται σαφῶς ἐκ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου Βιβλ. ΙΒ', 58, ὃς δὴ ἀνέγραψεν αὐτὰς παραλαβὼν πιθανὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐφόρου· ἐν δὲ τοῖς Ἱπποκρατικοῖς λεγομένοις συγγράμμασιν, ἐξ ὧν, ὡς γνωστόν, ὀλίγιστα μέν εἰσι γνήσια τοῦ Ἱπποκράτους, τὰ πλεῖστα δὲ συγγενῶν καὶ μαθητῶν τῆς σχολῆς αὐτοῦ, εὕρηνται τῆς λοιμώδους καταστάσεως περιγραφαί. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως, εἴ γε ἦν ὁ Θουκυδίδης ὁ γράψας τὴν φερομένην ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ περιγραφήν, ἔγνω, ὅτε ἔγραφεν, ἀπὸ προτέρου χρόνου, ὅτι οὐδεὶς τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἰατρῶν ἐπεχείρησεν ἢ οὐ μέλλοι ἐπιχειρῆσαι περιγράψαι τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ἐκείνης, ὥστε λέγειν ὅτι αὐτὸς ἐπεχείρησε γράψαι αὐτά, ἵνα ἐν τῷ μέλλοντι, εἰ αὖθις ἀναφαίνοιτό ποτε, δύναιντο οἱ ἄνθρωποι γινώσκειν ὁποία τις ἦν ἡ ἐπισκήψασα αὐτοῖς νόσος καὶ φυλάττεσθαι ἀπεχόμενοι τοῦ θεραπεύειν τοὺς ὑπ' αὐτῆς βαλλομένους; ἐπειδὴ κατά γε τὸν νοθευτὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς νόσου ἐκείνης πολλοὶ ἰατροὶ ἀπέθανον ὑπ' αὐτῆς διὰ τὸ μὴ γνόντες τὸν θεῖον αὐτῆς χαρακτῆρα ἐπιχειρεῖν θεραπεύειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ μολύνεσθαι ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ τ μὴ τοὺς συγχρόνους ἰατροὺς περιγράψαι τὰ συμπτώματα τῆς νόσοι

τοῦτό γε προῆλθεν εἴτε διότι ταῦτα ἦσαν παρὰ τὴν ἐναντίαν διαβεβαίωσιν τοῦ νοθευτοῦ γνωστά τε καὶ συνήθη αὐτοῖς, καὶ ὡς τοιαῦτα περιττὰ περιγραφῆναι, εἴτε μᾶλλον διότι οὐκ ἤρξατο ἔτι τότε ἡ ἰατρικὴ ποιεῖσθαι περιγραφὰς τῶν νόσων, ἐπειδή περ αὐτὴ τότε μόλις καθιδρύετο ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων ἀπαλλασσομένη τῆς ὑπερφυσικῆς ἀναμίξεως ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ὅς παρὰ τὰ λεχθέντα τε ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ καὶ διαδοθέντα οὐ φαίνεται ἐξ ἀληθῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων οὔτε ζήσας ποτὲ ἐν Ἀθήναις οὔτε γενόμενος ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπιδημίαν καὶ συμβουλεύσας καταπολεμῆσαι αὐτῇ διὰ μεγάλων πυρῶν, αἵτινες ἄλλως γε οὐδὲν ἐχρησίμευσαν ἄν, πλὴν εἰ πάντα ἔπαυσαν πράγματά τε καὶ ἀνθρώποις. Ἐλέγχεται δὲ προσέτι ὁ νοθευτὴς καὶ κατὰ τοῦτο λέγων ὅτι ἡ νόσος οὐκ ἦν τῶν συνήθων οὐδὲ τῶν γνωστῶν, ὅπερ γε εὐκόλως ἠδύνατο εἰπεῖν περὶ αὐτῆς, ἐπεὶ αὐτὸς παρέστησεν αὐτὴν τοιαύτην· αἱ δὲ ἀποδείξεις αἱ περὶ τούτου φερόμεναι ὑπ' αὐτοῦ εἰσιν, ὡς μετὰ μικρὸν ὀψόμεθα, καθαραὶ ἐφευρέσεις τῆς ἰδίας αὐτοῦ κεφαλῆς. Οὐδόλως δὲ παράδοξον ὅτι καὶ νῦν ἔτι οἱ ἰατροὶ εὑρίσκουσιν αὐτὴν ἀσυνήθη καὶ ἄγνωστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἰατρικῆς μετ'οὐδεμιᾶς τῶν γνωστῶν νόσων ταυτιζομένην, ἐπεί γε οὐχ ὑπῆρξεν οἵα ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ περιγράφεται. Εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα καταλήγει καὶ ὁ πολυμαθὴς ἰατρὸς Γουλιέλμος Ἐρβστεῖνος (Wilhelm Erbstein) ἐν πολυμαθεστάτῃ καὶ ἀκριβεστάτῃ πραγματείᾳ περὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λοιμοῦ πραγματευομένῃ, ἐκδοθείσῃ δὲ ἐν Στουτγάρτῃ τῷ 1899 (Die Pest des Thukydides, Stuttgard 1899). Ἀλλά γε ὁ σοφὸς οὗτος Γερμανὸς ἰατρὸς εἶχεν ἂν δίκαιον ὑποστηρίζων καὶ ἀποδεικνὺς ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις γενομένη τότε ἐπιδημία ἦν νόσος τις ἀσυνήθης καὶ οὐδέποτε ἄλλοτε ἀναφανεῖσα, εἰ ἡ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ φερομένη περιγραφὴ ἦν γνησία καὶ αὐθεντική τις· ἀλλὰ δυστυχῶς, ὡς ὄψεται ὁ ἀναγνώστης, οὐδὲν κῦρος ἀξιοπιστίας δύναται αὕτη ἔχειν, ἅτε δὴ πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐκείνη γραφεῖσά τε καὶ συντεθεῖσα ἄνευ ἐρεύνης τῶν κατ' αὐτὴν ἀληθῶς συμβάντων· τοὐναντίον δὲ μετὰ τῆς βεβουλευμένης προθέσεως, ἥτις διαφαίνεται ἐν πάσῃ γραμμῇ αὐτῆς, τοῦ παρασταθῆναι τὴν νόσον ἐκείνην δεινοτάτην τε καὶ φρικώδη καὶ ἀπεσταλμένην ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς βοήθειαν τῶν Πελοποννησίων, ὃ φαίνεται ἐξ ὧν λέγει ἐν τῷ 50 κεφαλαίῳ τοῦ Β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου.

Ἀλλ' ὁ Θουκυδίδης, ὥσπερ ἤδη εἴπομεν, οὐκ ἐπίστευεν εἰς ὑπερφυσικὰς ἀναμίξεις ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασί τε καὶ παθήμασιν. Ἐν τῷ αὐτῷ 48 κεφ. παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι ὁ νοθευτὴς ἔχων, ὡς φαίνεται, ὑποψίαν τινά, μὴ ἡ ὑπ' αὐτοῦ χαλκευθεῖσα περιγραφὴ οὐ πιστευθῇ εὐκόλως, εἰσάγει καὶ τὸν Θουκυδίδην αὐτὸν ὡς νοσήσαντα ὑπὸ τοῦ «λοιμοῦ», ὅ γε οὐ δοκεῖ εἶναι ἀληθές. Ὁ Θουκυδίδης γὰρ ὁ γνήσιος, ὡς καὶ πρότερον εἰρηκότες ἐσμέν, ἐν τοῖς γνησίοις μέρεσι τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τὸν λόγον ποιεῖται περὶ ἑαυτοῦ, ὁσάκις γε ἀνάγκη ἐγένετο τούτου, ἐν τρίτῳ καὶ οὐ πρώτῳ προσώπῳ, καθὼς γίνεται ἐν τῇ περιγραφῇ. Ἀλλὰ πλὴν τούτου ὁ ἱστορικὸς οὐ φαίνεται ἐκ τοῦ βίου αὐτοῦ οὔτε ἐπισημανθείς τι τῶν μελῶν ὑπὸ τῆς νόσου, οὔτε βλαβείς τι τὴν διάνοιαν· δύο γὰρ ἔτη μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῆς καὶ στρατηγὸς ἐξελέγη καὶ ἠδυνήθη ὑγιέστατα ἔχων τόν τε νοῦν καὶ τὸ σῶμα ἀσχολεῖσθαι τὰ λοιπὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη περὶ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἣν κατέλιπεν ἡμῖν· ἐν ᾧ κατὰ τὸν νοθευτὴν ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φαίνεται ὅτι οὐδεὶς τῶν διαφευγόντων ἐκ τῆς νόσου ἐκείνης διέφευγεν ἄνευ τοῦ ἐπισημαίνεσθαι βλάβαις τισὶ κατὰ τὸ σῶμα ἢ τὸν νοῦν.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὸ 49 κεφάλαιον, οὗ ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ νοθευτὴς λέγει ὅτι τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐφάνη ἡ ἐπιδημία, ἦν κατὰ τὴν ὁμολογίαν πάντων ἄνοσον εἰς ἄλλας ἀσθενείας, πᾶσαι δὲ αἱ νόσοι κατέληγον εἰς αὐτήν, τουτέστι τὸν «λοιμόν». Ἀναμφιλόγως ἐν ταῖς ἐπιδημίαις τῆς προσοχῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπισπωμένης ὑπὸ τῶν πολλῶν προσβολῶν καὶ θανάτων τῶν προξενουμένων ὑπ' αὐτῶν αἱ τῶν ἄλλων νόσων προσβολαί τε καὶ θάνατοι παρέρχονται ἀπαρατήρητοι· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὁ σκοπὸς τοῦ νοθευτοῦ τοῦ παραστῆσαι τὴν νόσον ἐκείνην ἐπὶ τὸ φοβερώτερον διαφαίνεται, καθ' ὅσον μάλιστα κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, τὸν χειμῶνα τὸν προηγηθέντα τοῦ ἔτους ἐκείνου ἔπεσον πολλαὶ βροχαὶ καθ' ὅλην τὴν γῆν καὶ ἐσχηματίσθησαν ἐξ αὐτῶν πολλὰ ἕλη, ἅτινα παρήγαγον καυματώδη νοσήματα, οἷον δὴ ἦν καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις ἐκείνη ἐπιδημία, καὶ ἑπομένως κατὰ τὴν εἴδησιν ταύτην τὸ ἔτος ἐκεῖνο οὐκ ἦν ἄνοσον ἀλλὰ τῶν μάλιστα νοσηρῶν. Ἡ Ἀθηναϊκὴ ὅμως ἐπιδημία φαίνεται μᾶλλον γεννηθεῖσα ἐπιχωρίως ἕνεκα τῆς συσσωρεύσεως ὅλου τοῦ τῆς Ἀττικῆς πληθυσμοῦ ἐν τοῖς τείχεσι τῶν Ἀθηνῶν καὶ μολύνσεως ἕνεκα ταύτης τῶν ποσίμων ὑδάτων, ὃ δὴ καὶ

οἱ Ἀθηναῖοι παρετήρησαν μὲν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἀπέδωκαν, ἐάν γέ τις πιστεύσῃ τοῖς λόγοις τοῦ νοθευτοῦ (κεφ. 48), τῇ δηλητηριάσει τῶν φρεάτων τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων δι' ἐμβολῆς φαρμάκων. Κατωτέρω δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ τῷ 49 λόγον ποιούμενος ὁ νοθευτὴς περὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν νοσούντων λέγει ὅτι τὸ σῶμα αὐτῶν ἐξωτερικῶς ἄν τις ἥπτετο, οὐκ ἐδείκνυ θερμότητα ἀνωτέραν τῆς φυσικῆς τῷ ἀνθρώπῳ, ὃ φαίνεται ἡμῖν παράδοξον τόσον ὑψηλοῦ πυρετοῦ ὑπάρχοντος τοῖς πάσχουσιν, ὥστε μὴ ἀνέχεσθαι μηδὲν κάλυμμα καὶ πολλοὺς αὐτῶν συνεχομένους ἕνεκα αὐτοῦ ἀπαύστῳ δίψῃ ῥίπτεσθαι εἰς φρέατα πρὸς τὸ κατασβέσαι τὴν δίψαν ἑαυτῶν. Ἀλλὰ τοῦτό γε δή, εἴ τινι τῶν ἀρρώστων ἐν καιρῷ μανίας συνέβη, ὑφ' ἧς ἔστιν ὅτε οἱ ὑπὸ τοῦ τύφου πάσχοντες καταλαμβάνονται, ὁ νοθευτὴς ἐξηγῶν παρέστησεν ὡς πολλοῖς συμβάν. Πρῶτον μὲν γὰρ αἱ οἰκογένειαι τότε μετὰ τῶν δούλων ἦσαν ἐν Ἀθήναις πολυμελεῖς, οἱ δὲ νοσοῦντες οὐκ ἐγένοντο τόσον πολλοί, ὥστε καὶ ἀμελεῖσθαι οὕτως, ἔπειτα δ' ὁ λόγος, ὃν δίδωσι τοῦ ῥίπτειν ἑαυτοὺς εἰς τὰ φρέατα, οὐ φαίνεται ὑγιής, καθότι ὕδατός γε ἀφθόνου πρὸς πόσιν οὐκ ἐστεροῦντο καὶ ἐν ταῖς κλίναις ὄντες. Ἀλλ' ὁ νοθευτὴς ἐν πάσῃ περιστάσει χρῆται τῷ «πολλοί», ὃ καὶ ὀλίγον κατωτέρω ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λόγον ποιούμενος περὶ τῶν ἀρρώστων τῶν ἀποθνησκόντων τε καὶ τῶν διαφευγόντων ἐκ τῆς νόσου τρὶς μεταχειρίζεται, ἐξ ὧν ἅπαξ καὶ ἐν ὑπερθετικῷ βαθμῷ· ἐπειδή, ὡς εἴπομεν, σκοπὸν ἔχει πᾶν κακὸν συμβὰν κατὰ τὸν πόλεμον παραστῆσαι ὑπερβολικώτερον, ἵνα δὴ οὗτος φανῇ ἀξιολογώτατος πάντων τῶν πολέμων. Ἐν δὲ τῷ 50 κεφαλαίῳ ποιῶν ὁ νοθευτὴς τούς τε γῦπας καὶ τὰ ἄλλα νεκροφάγα ὄρνεα ἐκλιπόντα μετὰ τὸ γεύσασθαι νεκρῶν σωμάτων τῶν ὑπὸ τῆς νόσου ἐκείνης ἀποθνησκόντων, ἐξ ὧν πολλοὶ δῆθεν ἔμενον διαρκῶς κατὰ τὴν νόσον ἄταφοι ἐν Ἀθήναις, ὁ γὰρ ἐνεστὼς «γιγνομένων» τῆς φράσεως τοῦ νοθευτοῦ «πολλῶν ἀτάφων γιγνομένων» ἐπανάληψιν διαρκῆ τοῦ πράγματος σημαίνει, καὶ τοὺς κύνας ἀποθνήσκοντας μετὰ τὴν τοιαύτην ἑστίασιν, δείκνυται λίαν ἀναξιόπιστος. Πῶς γὰρ οἷόν τε φαντασθῆναι γενέσθαι ποτὲ τοιαῦτα φρικώδη ἀσεβήματα ἐν μέσαις Ἀθήναις, ὧν πάντοτε καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ καθ' ὅλον τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐπῃνεῖτο ἡ πρὸς τοὺς νεκροὺς μεγάλη εὐσέβεια ὑπό τε τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ῥητόρων αὐτῶν; Εἰς ἀπόδειξιν δὲ παραθησόμεθα ἐνταῦθα χωρία τινὰ πρόχειρα ἐξ αὐ-

τῶν τε καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυροῦντα σαφῶς ὅτι τοιαύτην τινὰ ἀσέβειαν ἦν ἀδύνατον διαπραχθῆναι ἐν Ἀθήναις, αἵ γε ἐθεώρουν τιμὴν ἑαυτῶν καὶ τρόπον τινὰ τίτλον εὐγενείας τὴν εὐσέβειαν, ἣν κατεδείξαντο ἀεὶ περὶ τὸν ἐνταφιασμὸν οὐ μόνον τῶν ἑαυτῶν νεκρῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλλοτρίων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μεγίστων ἐχθρῶν αὐτῶν, τῶν Περσῶν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ταφῆς τούτων ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (Ἀττ. Α', 22,4) ἔχουσαν ὧδε· «Τοὺς δὲ Μήδους Ἀθηναῖοι μὲν θάψαι λέγουσιν, ὡς πάντως ὅσιον ἀνθρώπου νεκρὸν γῇ κρύψαι, τάφον δὲ οὐδένα ἠδυνάμην εὑρεῖν (δηλ. αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι)· οὔτε γὰρ χῶμα, οὔτε ἄλλο σημεῖον ἦν ἰδεῖν· ἐς ὄρυγμα δὲ φέροντες σφᾶς, ὡς τύχοιεν, ἐσέβαλον». Περὶ δὲ τῶν Ἀργείων τῶν πεσόντων περὶ τὰ τείχη τῶν Θηβῶν κατὰ τὸν πόλεμον τὸν γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» παρατίθεμεν ἐκ πολλῶν τόδε τὸ χωρίον ἐκ τοῦ ἐπιταφίου λόγου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένους κεφ. η'. «Καὶ πρὸς πᾶσι τούτοις καὶ καλοῖς ἔργοις τὰ τῶν κατοιχομένων νόμιμα οὐ περιεῖδον (οἱ Ἀθηναῖοι) ὑβριζόμενα, ὅτε τοὺς ἐπὶ Θήβας θάπτειν ἐκώλυε Κρέων», περὶ οὗ πράγματος τὰ αὐτὰ λέγονται ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν τῷ ἀποδιδομένῳ τῷ Λυσίᾳ ἐπιταφίῳ κεφ. 7-10. Καὶ ἐν ταῖς Ἱκέτεσι δέ τοῦ Εὐριπίδου, αἵ, ὡς γνωστόν, ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν ταφὴν τῶν αὐτῶν νεκρῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Θησεὺς λέγει περὶ τούτου τάδε, στίχ. 524-526), «νεκροὺς δὲ τοὺς θανόντας δικαιῶ θάψαι τῶν Πανελλήνων νόμον σῴζων». Πανελλήνων δὲ νόμος περὶ νεκρῶν ἦν θάπτεσθαι τούτους μετὰ τῆς δυνατῆς καλῆς κηδεύσεως καὶ μὴ ἐᾶσθαι ἀτάφους. Τὸν ἐνταφιασμὸν γὰρ τῶν νεκρῶν ἡγοῦντο πάντες οἱ Ἕλληνες σπουδαιότατον τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἐπίστευον ὅτι αἱ τῶν τεθνεώτων ψυχαὶ οὐχ εὕρισκον ἀνάπαυσιν ἐν τῷ Ἅδῃ, εἰ μὴ τὰ σώματα αὐτῶν τυγχάνοιεν ταφῆς. Αὕτη δὲ ἡ πεποίθησις φαίνεται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔτι ποιημασιν ὑπάρχουσα παρὰ τοῖς Ἕλλησι, διότι ἤδη ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ Λ, 51-83 βλέπομεν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἐλπήνορος, τοῦ ἑταίρου ἐν ταῖς πλάναις τοῦ Ὀδυσσέως τοῦ κατὰ τυχαῖον συμβεβηκὸς ἀποθανόντος ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς φαρμακευτρίας Κίρκης, λισσομένην γοερῶς τὸν Ὀδυσσέα, ὅτε ἐπιστρέψειεν εἰς αὐτό, ἡ γὰρ λιτὴ ἐγίνετο παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἅδου, ἐνταφιάσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἐπειδάν γε κλαύσῃ αὐτόν, διότι καὶ θρῆνοι περιελαμβάνοντο ἐν τῇ καλῇ καὶ νομίμῳ κηδεύσει τῶν νεκρῶ

τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἔπειτα δὲ αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν Ὀδυσ.Ε', 299-311 κινδυνεύων ναυαγῆσαι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς νήσου τῆς θεᾶς Καλυψοῦς εὔχεται ὅπως ἦν τεθνεὼς ἐν τῇ Τροίᾳ, ὅπου ἠξιώθη ἂν ἐνταφιασμοῦ καὶ τιμῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπέφυγεν οὕτω τὸν ἐλεεινὸν θάνατον τῆς ναυαγίας τὸν ἄκλαυστον καὶ ἄταφον. Εἰ δέ τις τῶν Ἑλλήνων συναντῴη που νεκρῷ σώματι, καθῆκον ἡγεῖτο θρησκευτικόν, εἰ μὴ δύναιτο θάψαι αὐτό, ῥίψαί γε οὖν χοῦν ἐπ' αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὰς μάχας βλέπομεν τοὺς Ἕλληνας πειρωμένους ἀεὶ θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς καὶ ἀσεβεῖς ἡγουμένους τοὺς μὴ ἐπιτρέποντας τοῦτο αὐτοῖς νικητὰς πολεμίους. Ἐν Ἀθήναις δὲ νόμος τις τοῦ Σόλωνος ἐπέβαλλε καὶ αὐτοῖς τοῖς τῶν ἀναξίων γονέων τέκνοις θάπτειν αὐτούς· οὗτος δὲ ὁ νόμος πιθανὸν ὅτι ἴσχυεν, εἰ μὴ γραπτός, ὡς θρησκευτικὸν γοῦν καθῆκον ἐν πάσαις ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσιν. Ἡ δ' ἀμέλεια τοῦ ἐνταφιάζειν τοὺς οἰκείους νεκροὺς ἐνομίζετο παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν οὐ μόνον θρησκευτικὴ ἁμαρτία, ἀλλὰ καὶ βαρὺ ἔγκλημα τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου. Διὸ ὁρῶμεν παρ' αὐτοῖς συγγενεῖς καταφρονοῦντας παντὸς κινδύνου, ὅπως ἂν θάψωσι τοὺς οἰκείους νεκροὺς καὶ αὐτῶν τῶν κηρυττομένων ὑπὸ τῆς πολιτείας προδοτῶν τῆς πατρίδος καὶ καταδικαζομένων εἰς ἀταφίαν. Τούτου δὲ κάλλιστον δὴ παράδειγμα ἔχομεν τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Οἰδίποδος, ἣν ὁρῶμεν καταφρονοῦσαν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ἵνα θάψῃ τὸν νεκρὸν τοῦ αὐτῆς ἀδελφοῦ Πολυνείκους, ὃν ὁ Κρέων διετετάχει μεῖναι ἄταφον ὡς γε προδότου τῆς πατρίδος. Τὸν ἡρωϊσμὸν δὲ τοῦτον τῆς Ἀντιγόνης ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Σοφοκλῆς ἐξύμνει ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔδρεπε δάφνας τῆς τραγικῆς μούσης παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἄφοβοι δὲ λόγοι τῆς Ἀντιγόνης, δι' οὓς ἀποκρινομένη τῷ Κρέοντι λέγει ὅτι ἔθαψε τὸν ἑαυτῆς ἀδελφόν παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτοῦ δεικνύασιν ὁπόσον βαθὺ ἦν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὸ αἴσθημα τοῦ πρὸς τοὺς νεκροὺς καθήκοντος τοῦ ἐνταφιάζειν αὐτούς, καὶ ὁπόσος μέγας ὁ φόβος τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς ἁμαρτίας, ὃν ᾐσθάνοντο παραμελοῦντες αὐτοῦ. Εἰσὶ δ' αὐτοὶ ἄξιοι παραθῆναι ἐνταῦθα. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 446-470.

ΚΡΕΩΝ Σὺ δ' εἰπέ μοι, μὴ μῆκος, ἀλλὰ συντόμως,
ᾔδησθα κηρυχθέντα μὴ πράσσειν τάδε;

ΑΝΤΙΓ. Ἤδη· τί δ' οὐκ ἔμελλον; ἐμφανῆ γὰρ ἦν·
ΚΡΕΩΝ. Καὶ δῆτ' ἐτόλμας τούσδ' ὑπερβαίνειν νόμους;
ΑΝΤΙΓ. Οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε,
οὐδ' ἡ ξύνοικος τῶν κάτω θεῶν Δίκη
τοιούσδ' ἐν ἀνθρώποισιν ὥρισε νόμους·
οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ
κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν
νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
Οὐ γάρ τι νῦν γε κἀχθές, ἀλλ' ἀεί ποτε
ζῇ ταῦτα, κοὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου 'φάνη·
τούτων ἐγὼ οὐκ ἔμελλον, ἀνδρὸς οὐδενὸς
φρόνημα δείσασ' ἐν θεοῖσι τὴν δίκην
δώσειν· θανουμένη γὰρ ἐξῄδη, τί δ' οὔ;
κεἰ μὴ σὺ προυκήρυξας· εἰ δὲ τοῦ χρόνου
πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὔτ' ἐγὼ λέγω·
ὅστις γὰρ ἐν πολλοῖσιν ὡς ἐγὼ κακοῖς
ζῇ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει;
Οὕτως ἔμοιγε τοῦδε τοῦ μόρου τυχεῖν
παρ' οὐδὲν ἄλγος· ἀλλ' ἄν, εἰ τὸν ἐξ ἐμῆς
μητρὸς θανόντ' ἄθαπτον ἠνσχόμην νέκυν,
κείνοις ἂν ἤλγουν· τοῖςδε δ' οὐκ ἀλγύνομαι.
Σὺ δ' εἰ δοκῶ νῦν μῶρα δρῶσα τυγχάνειν,
σχεδόν τι μώρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω».

Ὅτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς τεθνεῶτας καθήκοντα ἠδράζοντο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπὶ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, μαρτυρεῖ καὶ ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος λέγων ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους λόγῳ αὐτοῦ ἐδ. 94· «Ἡγοῦμαι δ'ἔγωγε ὦ ἄνδρες, τὴν τῶν θεῶν ἐπιμέλειαν πάσας μὲν τὰς πράξεις ἐπισκοπεῖν, μάλιστα δὲ τὴν πρὸς τοὺς γονέας καὶ τετελευτηκότας καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀσέβειαν». Πῶς οὖν οἷόν τε τοὺς Ἀθηναίους τοιαῦτα εὐσεβῆ αἰσθήματα πρὸς τοὺς τεθνεῶτας ἔχοντας καὶ τοιαύτας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτῶν ἐᾶν τοὺς ἑαυτῶν συγγενεῖς καὶ συμπολίτας ἀτάφους ἐν αὐτῷ τῷ περιβόλῳ τῆς ἰδίας αὐτῶν πόλεως, ἐν ᾗ ἐπὶ πλέον ἦσαν δοῦλοι ὑπείκοντες παντὶ νεύματι τῶν κυρίων ἑαυτῶν ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας ἕτοιμοι

ὑπηρετεῖν αὐτοῖς τοῦτο τὸ ἱερὸν τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν καθῆκον; Πῶς δὲ πιστεύσειεν ἄν τις δεδρακέναι αὐτοὺς τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο, οἵ γε δύο μὲν ἔτη μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς νόσου, τῷ 424 π. Χ., ἐν τινι πρὸς Κορινθίους μάχῃ, ἐν ᾗ ἐνίκησαν αὐτούς, προυτίμησαν παραιτήσασθαι τὴν δόξαν τῆς νίκης ἢ ἐᾶσαι δύο συμπολίτας ἑαυτῶν ἀτάφους (Θουκυδ. Δ. 44-45 καὶ Πλουταρχ. ἐν βίῳ Νικίου 6,10-20), εἴκοσι δ' ἔτη μετ' αὐτήν, τῷ 406 π. Χ., ἐν τῷ αὐτῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἐθανάτωσαν τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν τοὺς νικήσαντας ἐν ταῖς Ἀργινούσαις νήσοις τὴν κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον γενομένην τῶν Ἀθηναίων λαμπροτάτην νίκην ἐπὶ τῇ ἁπλῇ καὶ ἀνεξετάστῳ κατηγορίᾳ ὅτι δυνάμενοι οὐ συνέλεξαν τοὺς ἐν τῇ θαλάσσῃ πεσόντας κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην καὶ πνιγέντας Ἀθηναίους καὶ ἕνεκα τούτου μὴ τυχόντας ταφῆς; Πῶς δὲ οἱ ἀδίκως κατηγορηθέντες στρατηγοὶ ἀπολογούμενοι οὐκ ἀνέφερον πρὸς δικαιολογίαν ἑαυτῶν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὀλίγοις ἔτεσι πρότερον, οὐχὶ ὡς αὐτοὶ ἕνεκα πολλῆς τρικυμίας, ἀλλ' ἐκ φιλοζωΐας καὶ φόβου μολύνσεως εἴασαν ἀσεβέστατα πολλοὺς τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν νεκροὺς ἀτάφους ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ ἠνέσχοντο ὁρᾶν αὐτοὺς πρὸ τῶν ὀμμάτων ἐσθιομένους ἀνοσιώτατα καὶ βδελυρώτατα ὑπὸ γυπῶν τε καὶ κυνῶν καὶ τῶν λοιπῶν νεκροφάγων ζώων τετραπόδων τε καὶ πετεινῶν; Πῶς δ' ἐστὶ δυνατὸν τοὺς μὲν Ἀθηναίους τοὺς τοσαύτην, ὡς εἰρήκαμεν, πρὸς τοὺς τετελευτηκότας εὐσέβειαν καὶ τοιαύτας περὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀτάφων πεποιθήσεις ἔχοντας ἐᾶν νεκροὺς ἀτάφους ἐκ φόβου μὴ μολυνθῶσι, λαοὺς δὲ νῦν ζῶντας, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τοιαύτας περὶ ἀτάφων θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἀλλ' εἰσὶ μόνον δεισιδαίμονες, μὴ φοβεῖσθαι μήτε τὰς ἐπιδημίας, μήτε τὴν μόλυνσιν, ὥστε, ὥσπερ εἴδομεν ἐν Αἰγύπτῳ τοὺς Ἄραβας ποιοῦντας, καὶ συγκλίνεσθαι μετὰ τῶν ἐκ χολέρας καὶ τοῦ βουβωνικοῦ λοιμοῦ πασχόντων καὶ πολλάκις τῶν τεθνεώτων ἐκ τῶν νόσων τούτων; Διὰ ταῦτα πᾶς τις θαρσαλέως δύναται ἔχειν τὴν στερρὰν πεποίθησιν ὅτι ἐν Ἀθήναις οὐδόλως διεπράχθη τοιαύτη τις ἀσέβεια, οἵαν διηγεῖται ὁ νοθευτὴς τοῦ Θουκυδίδου, καὶ ἄταφος νεκρὸς ἐν Ἀθήναις οὐδὲ εἷς ἔμεινε, καὶ οὐ μόνον οὐδεὶς ἀλλ' οὐδὲ μικρόν τι μέλος νεκροῦ, πολλῷ δὲ δὴ ἔλαττον κατεβρώθη ὑπὸ γυπῶν καὶ κυνῶν. Εἰ δ' ὄντως συνέβη τοιοῦτόν τι πρᾶγμα ἐν Ἀθήναις, ἦν ἀδύνατον διελθεῖν αὐτὸ ἐν σιγῇ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Περι-

κλέους κωμικοὺς ποιητὰς καὶ μάλιστα τὸν Ἀριστοφάνη. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς τοιοῦτόν τι ἀσέβημα ἀναφέρει ἐν τῇ ἐξαριθμήσει τῶν κακῶν τῶν προξενηθέντων ὑπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τοῖς Ἀθηναίοις, οὔτε ἄλλος τις ἀνήνεγκεν οὔτε ποιητής, οὔτε ῥήτωρ, οὔτε ἱστορικός, οὔτε σχολιαστής, οὐδ' ὁ πολυγράφος καὶ πολύδρις βιογράφος Πλούταρχος, ὅς γε εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ποιήσασθαι μνείαν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Περικλέους, ἀλλ' ὅλως παρέρχεται ἐν σιγῇ μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν παρὰ Θουκυδίδῃ περιγραφήν. Ἡ σιγὴ δ' αὕτη παρὰ πᾶσι τούτοις πῶς δύναται ἐξηγηθῆναι ἄλλως, εἰμὴ ὅτι τοιουτόν τι ἀσέβημα οὐδαμῶς συνέβη ἐν Ἀθήναις;

Πλὴν δὲ τούτου ἡ θνησιμότης κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐκείνην οὐκ ἐγένετο τόσον πολλή, ὥστε μὴ προφθάνειν τοὺς Ἀθηναίους θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· κατὰ γὰρ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην ἐν βιβλ. ιβ', 58, τὸν ἀρυόμενον, ὡς γνωστόν, τὰ γεγονότα τῶν χρόνων ἐκείνων κυρίως ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐφόρου, καθ' ὅλον τὸ πενταετὲς διάστημα, καθ' ὃ διήρκεσεν ἐν Ἀθήναις ἡ ἐπιδημία (Θουκυδ. Γ', 87), ἀπέθανον ἐν ὅλῳ περὶ τὰς δέκα πέντε χιλιάδας Ἀθηναῖοι, ἐξ ὧν στρατιῶται μὲν ὁπλῖται περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας καὶ τετρακοσίους, ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου ὄχλου ἐλευθέρων τε καὶ δούλων ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας, καὶ τόση φαίνεται οὖσα ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὁ Θουκυδίδης δὲ συμφωνεῖ τῷ Διοδώρῳ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν θανόντων στρατιωτῶν, ἀλλ' ἀφίησιν ἀκαθόριστον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκ τοῦ ὄχλου θανόντων λέγων βιβλ. Γ', 87 τάδε· «Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου χειμῶνος (427 π. Χ.) ἡ νόσος τὸ δεύτερον ἐπέπεσε τοῖς Ἀθηναίοις ἐκλιποῦσα μὲν οὐδένα χρόνον τὸ παντάπασιν, ἐγένετο δὲ τις ὅμως διοκωχή. Παρέμεινε δὲ τὸ ὕστερον οὐκ ἔλασσον ἐνιαυτοῦ, τὸ δὲ πρότερον καὶ δύο ἔτη, ὥστε Ἀθηναίων γε μὴ εἶναι ὅ,τι μᾶλλον ἐκάκωσε τὴν δύναμιν. Τετρακοσίων γὰρ ὁπλιτῶν καὶ τετρακισχιλίων οὐκ ἐλάσσους ἀπέθανον ἐκ τῶν τάξεων καὶ τριακοσίων ἱππέων, τοῦ δὲ ἄλλου ὄχλου ἀνεξεύρετος ἀριθμός». Πιθανὸν ὅμως ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἀντὶ τῶν νῦν φερομένων λέξεων «τοῦ δὲ ἄλλου ὄχλου ἀνεξεύρετος ἀριθμός» ἔγραψε «τοῦ δὲ ἄλλου ὄχλου ὑπὲρ τοὺς μυρίους», ἃς μετέβαλεν ὁ νοθευτής, ἵνα γε δείξειεν ὅτι πολλῷ πλείονες τοῦ ἀληθοῦς ἀριθμοῦ ἀπέθανον ἐκ τῆς νόσο καὶ ὅτι αὕτη ἦν ὅσον δεινὴ αὐτὸς περιγράφει αὐτήν. Καὶ γὰρ πῶ οἷόν τ' ἦν τῷ νοθευτῇ ἐᾶσαι ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Θουκυδίδου τὸ «ὑπὲ

τοὺς μυρίους» ἄθικτον μεθ' ὅσα φοβερὰ καὶ δεινὰ εἰρήκει ἐν τῇ περιγραφῇ περὶ τῆς νήσου; Ὅτι δὲ ὁ ἀριθμὸς τοῦ Διοδώρου ἐστὶν ὁ ἀληθὴς περὶ τῶν θανόντων ἐκ τοῦ ὄχλου καὶ ὅτι ἐν τῷ Θουκυδιδείῳ κειμένῳ ἦν ἀρχικῶς τὸ «ὑπὲρ τοὺς μυρίους», ἀποδειχθήσεται ἐκ τῶν ἑπομένων λόγων τε καὶ σκέψεων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν διεφέρετό τε καὶ ἠδύνατο εὐχερῶς λαμβάνειν γνῶσιν, ὥσπερ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θνησκόντων ἐκ τῶν στρατιωτῶν, οὕτω δὴ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θνησκόντων ἐκ τοῦ ὄχλου, ἔπειτα δὲ αὐτὴ ἡ παρὰ Διοδώρῳ καθόρισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκ τοῦ ὄχλου θανόντων δείκνυσιν ὅτι ὁ ῥηθεὶς ἀριθμὸς καθώριστο ὄντως ὑπ' αὐτῆς. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι ἡ ὀρθὴ σημασία τῆς παρὰ Θουκυδίδῃ φράσεως «τοῦ δὲ ἄλλου ὄχλου ἀνεξεύρετος ἀριθμὸς» ἐστὶν ἥδε· «ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους, δηλ. τῶν μὴ στρατιωτῶν, ἀριθμός, ὃς οὐ δυνατὸν εὑρεθῆναι ἀκριβῶς», ὥσπερ καί τινες τῶν νεωτέρων τοῦ Θουκυδίδου ἐκδοτῶν ἑρμηνεύουσιν (Ἴδε Θουκυδ. βιβλ. Γ', ἐκδοθὲν ὑπὸ A. W. Spatt, Cabridge 1896 σελ. 263), καὶ οὐχ, ὡς οἱ πολλοὶ αὐτῶν μεταφράζουσιν, «ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀριθμὸς ἀλόγιστος, ὅ ἐ. τόσον μέγας, ὥστε ἡ ἐξαρίθμησις ἦν ἀδύνατος». Οὐδαμῶς δὲ φαίνεται, ὥς τινες αὐθαιρέτως εἰρήκασιν, ὅτι τὸ «ὑπὲρ μυρίους» τοῦ Διοδώρου ἀπέρρευσεν ἐκ τοῦ «ἀνεξεύρετος ἀριθμὸς» τοῦ Θουκυδίδου, διότι ὁ Διόδωρος Ἕλλην τε ὢν καὶ εὖ εἰδὼς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν ᾗ καλλιεπῶς ἔγραψε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι τὸ «ἀνεξεύρετος ἀριθμὸς» οὐ δύναται σημαίνειν «ὑπὲρ μυρίους». Ὥστε ὁ ὄχλος τῶν κατοικούντων τότε ἐν Ἀθήναις ἔπαθε πολὺ ὀλίγον σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπώλειαν τῆς στρατιωτικῆς τῶν Ἀθηνῶν δυνάμεως· ταύτης μὲν γὰρ ἀπώλετο τὸ τέταρτον περίπου ἢ κατ' ἄλλους στηριζομένους ἐπὶ παρεισάκτου χωρίου, τοῦ 13 κεφ. τοῦ Β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου, τὸ ἕκτον μέρος τῶν Ἀθηναίων στρατιωτῶν, τοῦ δὲ ἄλλου ὄχλου τὸ πεντηκοστὸν περίπου μέρος, ἢ κατ' ἄλλους δεχομένους ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς ἀνήρχετο περὶ τὰς διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας, τὸ εἰκοστὸν πέμπτον μέρος. Καὶ ὁ Θουκυδίδης γε μὴν λέγων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ρατεθέντι χωρίῳ περὶ τῆς νόσου ὅτι οὐδὲν ἄλλο μᾶλλον ἔβλαψε τὴν ιαμιν τῶν Ἀθηναίων ὅσον αὐτή, οὐκ ἀποβλέπει εἰς τὴν βλάβην ν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν τῆς στρατιωτικῆς δυιεως αὐτῶν· ἀπώλεια γὰρ τοῦ τετάρτου μέρους ἢ τοῦ ἕκτου στρα-

τιωτικῆς τινος δυνάμεως οὐκ ἔστι σμικρά γέ τις ἀπώλεια· καθ' ὅσον τε οἱ Ἀθηναῖοι καθ' ἁπάσας τὰς μάχας τοῦ πρώτου μέρους τοῦ πολέμου οὐκ ἀπώλεσαν οὐδὲ τοὺς ἡμίσεις τῶν ἀπολεσθέντων ὑπ' ἐκείνης τῆς νόσου. Εἰ δὲ σχετικῶς πρὸς τὸν ὄχλον πλεῖον ἔπαθεν ὁ στρατός, τοῦτο δὴ προῆλθεν ἐκ τῆς κακῆς διαίτης, ἐν ᾗ ἐν ἐκστρατείᾳ ὤν ἠναγκάζετο πολλάκις ζῆν· καὶ διὰ τοῦτο περὶ τοὺς ἡμίσεις τῶν ἀποθανόντων ὑπὸ τῆς νόσου στρατιωτῶν φαίνονται ἀποθανόντες ἐν ἐκστρατείαις ὄντες, ὥσπερ οἱ μετὰ τοῦ Ἅγνωνος στρατιῶται ἀπώλεσαν ὑπὲρ τὸ τέταρτον ἑαυτῶν, χιλίους πεντήκοντα ἀπὸ τετρακισχιλίων. Ἡ ἀπώλεια δ' αὕτη πρὸ πάντων ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς νόσου· κατὰ γὰρ τὰ ἄλλα αὐτῆς ἔτη οὐκ ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου στρατιῶται ἀποθανόντες ἐξ αὐτῆς, οὐ μὲν δὴ διότι τὸ παράπαν οὐκ ἀπέθανον, ἀλλὰ διότι γε ἀθρόοι οὐκ ἀπέθανον. Καὶ ἄλλως ὁ Θουκυδίδης τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει ἀποθανόντας στρατιώτας ὑπὸ τῆς νόσου παροδικῶς μόνον καὶ παρεμπιπτόντως ἀναφέρει. Ἐὰν οὖν λάβωμεν τοὺς ἡμίσεις τῶν στρατιωτῶν τῶν ἀποθανόντων ἐκ τῆς νόσου ὡς ἀποθανόντας ἐν τῇ πόλει καὶ προσθῶμεν αὐτοὺς τοῖς ὑπὲρ τοὺς μυρίους ἀποθανοῦσιν ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ λοιποῦ τῶν Ἀθηναίων, ἕξομεν ἐν ὅλῳ ἐκ τῆς νόσου ἐν Ἀθήναις ἀποθανόντας περὶ τὰς δέκα τρεῖς χιλιάδας, ὅστις ἀριθμὸς διαιρούμενος ὑπὸ τοῦ τριετοῦς διαστήματος, καθ' ὃ ἡ νόσος ἦν σφοδροτέρα, παραλειπομένων τῶν κατὰ τὰ ἄλλα δύο ἔτη βλημάτων τῆς νόσου, παρέχει μέσον θνησιμότητος δώδεκα θανάτους περίπου καθ' ἑκάστην, ἐτησίαν δὲ θνησιμότητα κατὰ χιλίους κατοίκους ἐκ τῶν πεντακοσίων χιλιάδων, ὅσοι τότε δὴ κατῴκουν πιθανῶς ἐν Ἀθήναις, ἐννέα περίπου θανάτους. Προσθῶμεν δὲ τῷ μέσῳ τούτῳ ἐτησίῳ κατὰ χιλίους ὅρῳ, εἰ καὶ ὁ νοθευτὴς λέγει ἐν Θουκυδ. Β΄, 49 ὅτι πάντες οἱ κατὰ τὴν ἐπιδημίαν θάνατοι ἐγίνοντο ὑπὸ τοῦ «λοιμοῦ», ὅ γε δὴ οὐκ ἄν τις θείη ἐν σπουδαίοις ῥήμασιν ἅτε προερχόμενον ἐκ προλήψεως ἐμπνεομένης ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἐπιδημίας συμβαινόντων πολλῶν καὶ ταχέων θανάτων, τέσσαρας ἔτι ἐξ ἄλλων νόσων θανάτους, ἕξομεν τότε δὴ μέσον θνησιμότητος ὅρον τρεισκαίδεκα θανάτους κατὰ χιλίους κατοίκους, θνησιμότητα πολὺ μικρὰν ὡς πρὸς τὸν ὅλον τῶν Ἀθηνῶν πληθυσμόν, ὅσην σήμερον οὐδὲ αἱ μάλιστα ὑγιειναὶ πόλεις τῆς Εὐρώπης Λονδῖνον καὶ Παρίσιοι ἔχουσιν· αὗται γὰρ αἱ πόλεις μέσην ἐτησίαν θνησιμότητα κατὰ χιλίους κατοίκους

ἔχουσι περὶ τοὺς δέκα ἑπτὰ θανάτους. Ὅτι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ὄχλου θανόντων οὐχ ὑπερέβη τὸν ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἀναγραφόμενον, φαίνεται ἔκ τε τοῦ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριξαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιδημίας μετὰ μεγάλου σθένους τὸν πόλεμον, ὡσανεὶ μηδόλως ὑπῆρχεν ἐν τοῖς τείχεσι τῶν Ἀθηνῶν ἐπιδημία, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὀλίγα ἔτη μετ' αὐτὴν ἐν τῷ αὐτῷ πολέμῳ ἀναπληρώσαντες τὰ ἐν τῷ στρατῷ προξενηθέντα ὑπὸ τῆς νόσου κενά, εἴπομεν δ' ἀνωτέρω ὅτι ταῦτα ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ ὅλου στρατοῦ ἦσαν μεγάλα, διότι ἡ νόσος προσέβαλλε μᾶλλον αὐτῷ ἕνεκα τῆς κακῆς διαίτης, ἐν ᾗ ἦν πολλάκις ἠναγκασμένος ἕνεκα τῶν ἐκστρατειῶν ζῆν, ἀνέλαβον τὴν πελωρίαν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν, ἐν ᾧ εἶχον συγχρόνως ἐπὶ τῶν νώτων ἐν Ἑλλάδι τὸν οὐ μικρότερον αὐτῆς πρὸς τοὺς Πελοποννησίους πόλεμον· ἃ δὴ οὐκ ἂν ἔπραξαν, εἴ γε ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς ἐβέβλαπτο ὄντως τόσον ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας, ὅσον διὰ τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ ὁ νοθευτὴς βούλεται δεῖξαι. Ψεύδη οὖν τοῦ νοθευτοῦ ἀναιδέστατά εἰσιν ὅσα λέγει περὶ ἀτάφων νεκρῶν· δέκα γὰρ νεκροὶ τὴν ἡμέραν καὶ εἴκοσι καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξήκοντα ἔτι, ἐπειδὴ πιθανῶς τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς νόσου ἡ ὀξύτης αὐτῆς ἦν μείζων, ἐκ πεντακοσίων χιλιάδων κατοίκων ἢ διακοσίων πεντήκοντα, ὥς τινες τῶν συγχρόνων ἡμῖν ἱστορικῶν διατείνονται βεβαιοῦσθαι, οὐκ ἦσαν τοσοῦτοι, ὥστ' ἐπενεγκεῖν τοσαύτην τε καὶ τοιαύτην ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἠθικὴν τοῖς Ἀθηναίοις ἔχουσι τότε, ὡς εἰρήκαμεν ἀνωτέρω, τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας δούλους ἢ διακοσίας τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς δεχομένους ἐλάσσονα τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἀττικῆς, προθύμους καὶ ἠναγκασμένους ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐκπληροῦν σὺν τάχει πᾶσαν ὑπηρεσίαν διατασσομένην ὑπὸ τῶν ἑαυτῶν δεσποτῶν. Ἀλλ' ὅτι ὁ βίος τῶν Ἀθηναίων οὐδαμῶς διεταράχθη κατὰ τὴν ἐπιδημίαν οὔτε πολιτικῶς, οὔτε κοινωνικῶς, οὔτε θρησκευτικῶς, ἔχομεν μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις ὅτι καθ' ὅλον ἐκεῖνο τῆς ἐπιδημίας τὸ χρονικὸν διάστημα αἱ τακτικαὶ τῶν δραμάτων τραγικῶν τε καὶ κωμικῶν θεατρικαὶ παραστάσεις οὐδόλως διεκόπησαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ὡς πρότερον, πιθανώτατα δὲ καὶ μεγαλοπρεπεστέρως, γινόμεναι μετὰ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἑορτῶν· ὡς γὰρ γνωστόν, τὰ πλείω καὶ καλλίω τῶν δραμάτων ἐδιδάχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ πολ-

λοὶ τῶν διασήμων τραγικῶν τε καὶ κωμικῶν ποιητῶν κατὰ πρῶτον κατῆλθον εἰς τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπιδημίας, ἐν οἷς καὶ ὁ εὐθυμότατος Ἀριστοφάνης. Δυστυχῶς δ'ὅμως ἐκ τῶν τότε διδαχθέντων δραμάτων οὐδὲν ἄλλο πλῆρες σῴζεται ἢ ὁ Ἱππόλυτος τοῦ Εὐριπίδου, ὅστις ἐδιδάχθη τῷ 429 π. Χ., τῷ δευτέρῳ δηλονότι ἔτει τῆς ἐπίδημίας, καθ' ὃ ἀπέθανεν ἐξ αὐτῆς καὶ ὁ μέγιστος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ Περικλῆς. Ἐνίκα δ' ἐν τῷ τραγικῷ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἀγῶνι ὁ Εὐριπίδης Ἰοφῶντα τὸν υἱὸν τοῦ Σοφοκλέους ἐλθόντα δεύτερον καὶ τὸν Ἴωνα ἐλθόντα τρίτον. Τὸ δὲ πρῶτον δρᾶμα τοῦ Ἀριστοφάνους, οἱ Δαιταλεῖς, ἐδιδάχθη τῷ 427 π. Χ., δηλονότι τῷ ἔτει, καθ' ὃ ἐπέπεσεν ἐκ δευτέρου σφοδρῶς ἡ ἐπιδημία ἐν Ἀθήναις, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ παρατεθέντος ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (Γ', 87). Ἐν δὲ τῷ 51 κεφαλαίῳ παρατηροῦμεν ὅτι ὁ νοθευτὴς λέγει ὅτι οὐδεὶς τῶν προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς νόσου ἐσῴζετο, ἐν ᾧ ἐν τῷ 49 κεφ. εἶπεν ὅτι ἐσῴζοντο μὲν πολλοὶ ἀλλὰ μετά τινος βλάβης σωματικῆς, ὃ δή, ὥσπερ ἤδη εἴπομεν, τῷ Θουκυδίδῃ γε, εἰ καὶ ἔπαθε κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ ὑπὸ τῆς νόσου, οὐ συνέβη.

Καὶ μικρὸν κατωτέρω ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λησμονῶν ὅ τι εἶπε πρὸ ὀλίγου παρίστησιν αὖθις σῳζομένους ἀρρώστους, οἵτινές φησιν, ἐμακαρίζοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων ὡς μὴ μέλλοντές ποτε ἔτι ἀποθανεῖν μηδ' ὑπ' ἄλλου νοσήματος. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εὑρισκόμεθα ἐν πλήρει συναξαρίῳ, ὅ γε, εἰ μὴ ἐντελῶς ἔπλασεν ὁ νοθευτής, τοὐλάχιστον συνέλεξεν ἐν μέρει ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ὄχλου πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἐπιδημίαν. Διόπερ καὶ ὁ Γαληνός, ὁ πολυμαθὴς Ἕλλην ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος τοῦ δευτέρου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, μέμφεται τὸν Θουκυδίδην, ἐπειδὴ ἐθεώρει αὐτὸν ὡς τὸν πραγματικὸν συγγραφέα τῆς παρὰ Θουκδίδῃ περιγραφῆς τοῦ «λοιμοῦ», ὅτι ἔγραψε περὶ αὐτοῦ μόνον δημοτικῶς καὶ εἶπε πράγματα ἄνευ ἐπιστημονικῆς σπουδαιότητος (ὅρα Wilhem Erbstein, Die Pest des Thukydides σελ. 16 ἐν τῇ ὑποσημειώσει). Εἰ δὲ ἡ περιγραφὴ τοῦ νοθευτοῦ κέχρωσται χροιᾷ τινι ἐπιστημονικῇ ἔν τε τῷ λεκτικῷ καὶ τῇ ἀναγραφῇ τῶν συμπτωμάτων, τοῦτο δὴ προέρχεται, ἄλλοθεν γ οὐχ οἷόν τε προέρχεσθαι, εἴτε ἐξ ἀναγνώσεων ἰατρικῶν συγγραφ περιεχουσῶν περιγραφὰς πυρετωδῶν νόσων, καὶ τοιαῦται συγγραφ πιθανὸν ὅτι ἐγράφησαν τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα, ἐν ᾧ κατὰ τ

Πελοποννησιακὸν πόλεμον οὐ φαίνονται ἔτι ὑπάρχουσαι τοιαῦται, εἴτε ἐκ προφορικῶν πληροφοριῶν ἰατρῶν. Οὐδ' ὃ λέγει ὁ νοθευτὴς ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ὅτι ἡ νόσος ἦν λίαν κολλητική, φαίνεται ἀληθές, οὐδ' ὅτι οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἐγκατέλειπον τοὺς πάσχοντας ἐκ τῆς νόσου, μὴ καὶ αὐτοὶ μολυνθεῖέν τε καὶ πάθοιεν· περὶ γὰρ τοῦ ἐναντίου λαμπρὰν ἀπόδειξιν ἔχομεν τὸν Πλούταρχον διηγούμενον ἐν τῷ βίῳ τοῦ Περικλέους ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας τούτου ὑπὸ τῆς ἐπιδημικῆς ἐκείνης νόσου συνήρχοντο παρὰ τὴν κλίνην αὐτοῦ φίλοι, οἴκοθεν δὲ νοεῖται ὅτι οἱ συγγενεῖς οὐδόλως ἐγκατέλειπον αὐτὸν ἔρημον καὶ ἀπεριποίητον, καὶ ἐν τοῖς συνερχομένοις ἦσαν οἱ ἐπισημότατοι τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄρα οὐδαμῶς ἐφοβοῦντο πλησιάζειν τε καὶ περιποιεῖσθαι τοὺς ἑαυτῶν ἀσθενεῖς. Ἐν δὲ τῷ 52 κεφαλαίῳ ὁ νοθευτὴς καὶ ἄλλα ψεύδη χαλκεύει λέγων ὅτι ἕνεκα τῆς στενοχωρίας τῶν οἰκημάτων ἡ φθορὰ τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῆς νόσου γίγνοιτο μετ' οὐδενὸς κόσμου· καὶ ὅτι νεκροὶ ἐπ' ἀλλήλοις κέοιντο καὶ ὅτι ἀσθενεῖς ψυχορραγοῦντες κυλίοιντο ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἄλλοι ἡμιθνῆτες περὶ τὰς κρήνας ἐπιθυμίᾳ τοῦ πιεῖν ὕδωρ. Ἔπειτα δ' ὅτι τὰ ἱερά, ἐν οἷς ἐσκήνωντο εἶεν πλήρη νεκρῶν, σφοδρῶς γὰρ πιέζοντος τοῦ κακοῦ οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῖεν ὅ τι ποιήσαιεν, καὶ τράποιντο εἰς ἀμέλειαν τῶν τε ἱερῶν καὶ ὁσίων πραγμάτων, δηλονότι εἰς τὴν βεβήλωσιν τῶν ἱερῶν τόπων καὶ τὴν ἀνόσιον ἀνοχὴν νεκρῶν κυλιομένων ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἡμιθνήτων περὶ τὰς κρήνας. Καὶ ὅτι πάντες οἱ νόμοι συνταραχθείησαν, οἷς ἐχρῶντο πρότερον περὶ τὰς ταφάς, καὶ πολλοὶ ῥίπτοιεν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἐπ' ἄλλων πυρὰς κττ. Ὅτι δὲ πάντα ταῦτα ψεύδη εἰσὶν ἀποδείκνυνται ἐκ τῶν προειρημένων.

Πρῶτον μὲν γάρ, ὥσπερ ἀνωτέρω ἐλέχθη, οἱ καθ' ἑκάστην ἐκ τῆς νόσου νεκροὶ ὀλίγοι ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν· δεύτερόν δὲ ἕνεκα τῆς θρησκείας αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀνίκανοι ποιῆσαι τοιαῦτα ἀσεβήματα· λίαν δ' ἀπίθανον φαίνεται ὅτι οἱ ἐκ τῆς χώρας εἰσελθόντες εἰς τὰς Ἀθήνας ἐσκήνωντο κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν τοῖς ἱεροῖς τόποις καὶ διαρκῶς, ἐπειδὴ καὶ χῶρος πολὺς ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν δυνάμενος χωρῆσαι πολλῷ πλεῖον πλῆθος τοῦ εἰσελθόντος εἰς Ἀθήνας ἐκ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἐλογίζετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι βέβηλον ἡ ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκησις, τὸ δ' ἐν αὐτοῖς ἀποθνήσκειν ἀνοσιώτατονι Εἰ δέ ποτε

συμβαίνοι καταφυγεῖν τινα εἰς ναὸν ὡς εἰς ἄσυλον τόπον, ἵνα δὴ ἀποφύγοι τὸν θάνατον, ἐπειρῶντο παντὶ τρόπῳ ἐξαγαγεῖν αὐτὸν ἐκεῖθεν δι' ἐνόρκων συνήθως ὑποσχέσεων ὅτι οὐ μέλλοιεν βλάψειν τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἐκ φόβου μὴ ἀποθανόντος ἐν τῷ ναῷ βεβηλωθείη οὗτος· Ὅτε δὲ ὁ καταφυγὼν μὴ πείθοιτο ταῖς ὑποσχέσεσιν, ὥστε ἐξελθεῖν, ἢ μὴ διδοῖντο αὐτῷ τοιαῦται, καὶ πλησιάζοι ἐκπνεῦσαι ἐξ ἀσιτίας, πολλὴν φροντίδα εἶχον ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἐκεῖθεν ψυχορραγοῦντα πρὶν ἀποθανεῖν. Περὶ δὲ τῆς κυλινδήσεως ἐν ταῖς ὁδοῖς ψυχορραγούντων καὶ παρὰ τὰς κρήνας ἡμιθνήτων, τὸ πρᾶγμά ἐστι τοσοῦτο βδελυρὸν καὶ ἀνόσιον καὶ διὰ τοῦτο ὅλως ἀπίστευτον ὅτι συνέβη ἐν ταῖς θεοσεβεστάταις Ἀθήναις, ὥσπερ καλεῖ αὐτὰς ὁ Σοφοκλῆς ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ στίχ. 260, ἣν κλῆσιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ τῆς αὐτῆς τραγῳδίας ἐν στίχ. 1006—1007, δικαιολογεῖ λέγων·

«ὁθούνεκ' εἴ τις γῆ θεοὺς ἐπίσταται
τιμαῖς σεβίζειν, ἥδε τοῦθ' ὑπερφέρει».

Ἐν τῷ σεβασμῷ δὲ τῶν θεῶν περιελαμβάνετο καὶ ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν, οὗ ὁ παραμελῶν ἐτιμωρεῖτο κατὰ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ ὑπὸ τῶν θεῶν. Αὕτη δὲ ἡ πεποίθησις ὑπηγόρευσε τῇ Ἀντιγόνῃ τὴν ἀνδρείαν ἐκείνην ἀπόκρισιν, ἣν ἐποιήσατο τῷ Κρέοντι, ὅτε ἐπετίμα αὐτῇ ὡς παραβάσῃ τὰς διατάξεις αὐτοῦ τοῦ μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκους, ἀλλὰ μεῖναι ἄταφον καὶ γενέσθαι βορὰν γυπῶν καὶ κυνῶν καὶ τῶν λοιπῶν νεκροφάγων ζῴων, εἰποῦσα τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους λόγους, οὓς ἀνωτέρω παρέθεμεν. Ἡ θεοσέβεια δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθησε φημιζομένη μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἀρχαίας θρησκείας· διὸ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅτε ἦν ἐν Ἀθήναις, ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς «δεισιδαιμονεστάτους» ὅ ἐ. κατὰ τὴν τότε σημασίαν τῆς λέξεως «εἰς ἄκρον θεοφοβουμένους» (Πράξ. τῶν Ἀποστόλων 17,23).

Πῶς οὖν ἔπειτα δυνηθείη ἄν τις πιστεῦσαι ὅτι τοιαύτη ἀποτρόπαιος καὶ βδελυρὰ κατάστασις ὑπῆρξέ ποτε ἐν Ἀθήναις; Ἀλλ' οὐ μόνον οὐ δύναταί τις πιστεῦσαι τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν ὑποθέσθαι ὅτι ἦν δυνατὸν συμβῆναι τοιοῦτόν τι ἐν πόλει οἰκουμένῃ ὑφ' Ἑλλήνων καὶ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων τῶν μάλιστα πεπολιτισμένων καὶ φιλανθρωποτάτων ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πάντες οὐδ' ἐπὶ

τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου ἠνείχοντο παριστάμενον ὠμόν τι καὶ ἀποτρόπαιον καὶ βδελυκτόν. Τοιαύτην κατάστασιν μόλις δύναταί τις νοῆσαι συμβῆναι ἂν ἐν στρατῷ καὶ ὑπὸ λοιμοῦ ἅμα πάσχοντι καὶ ἠναγκασμένῳ ὑπ' ἐχθροῦ ἰσχυροτέρου καὶ νικητοῦ καταλιπεῖν τόν τε χῶρον ἐν ᾧ ἦν καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ πάσχοντας, ἵνα που σωθῇ, ἐὰν ᾖ δυνατόν· ὁποία δή τις συνέβη τῷ στρατῷ τῶν Καρχηδονίων τῷ πολιορκοῦντι τὰς Συρακούσας τῷ 395 π. Χ., ὀλίγα δηλαδὴ ἔτη μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἣν πιθανὸν γράφων ὁ νοθευτὴς τοῦ Θουκυδίδου εἶχεν ἐν νῷ. Ἡ γὰρ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (ΙΔ', 71) σύντομος περιγραφὴ τῶν δεινῶν, ἃ συνέβησαν τῷ στρατοπέδῳ ἐκείνῳ, ἔχει ὁμοιότητας οὐκ ὀλίγας τῇ παρὰ Θουκυδίδῃ περιγραφῇ τοῦ «λοιμοῦ». Ὁ Διόδωρος δὲ δὴ ἠρύσατο τὰ περὶ τοῦ λοιμοῦ ἐκείνου τῶν Καρχηδονίων γραφέντα ἐκ τοῦ Φιλίστου, ὅν περ πιθανώτατα καὶ ὁ νοθευτὴς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἔχει δὲ ἡ παρὰ Διοδώρῳ περιγραφὴ ὧδε· «Ἥψατο μὲν οὖν ἡ νόσος τῶν Λιβύων, ἐξ ὧν πολλῶν ἀποθνησκόντων, τὸ μὲν πρῶτον ἔθαπτον τοὺς τετελευτηκότας, μετὰ δὲ ταῦτα διὰ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν καὶ διὰ τὸ τοὺς νοσοκομοῦντας ὑπὸ τῆς νόσου διαρπάζεσθαι, οὐδεὶς ἐτόλμα προσιέναι τοῖς κάμνουσι· παραιρεθείσης οὖν καὶ τῆς θεραπείας ἀβοήθητος ἦν ἡ συμφορά· διὰ γὰρ τὴν τῶν ἀθάπτων δυσωδίαν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἑλῶν σηπεδόνα, πρῶτον μὲν ἤρχετο τῆς νόσου κατάρρους, μετὰ δὲ ταῦτα ἐγίνετο περὶ τὸν τράχηλον οἰδήματα· ἐκ δὲ τούτου κατ' ὀλίγον ἠκολούθουν πυρετοὶ καὶ περὶ τὴν ῥάχιν νεύρων πόνοι καὶ τῶν σκελῶν βαρύτητες· εἶτ' ἐπεγίνοντο δυσεντερίαι καὶ φλύκταιναι περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ὅλην τοῦ σώματος. Τοῖς μὲν οὖν πλείστοις τοιοῦτον ἦν τὸ πάθος· τινὲς δὲ εἰς μανίαν καὶ λήθην τῶν ἁπάντων ἔπιπτον, οἳ περιπορευόμενοι τὴν παρεμβολὴν ἐξεστῶτες τοῦ φρονεῖν ἔτυπτον τοὺς ἀπαντῶντας. Καθόλου δὲ συνέβη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἰατρῶν βοήθειαν ἄπρακτον εἶναι καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ θανάτου, πεμπταῖοι γὰρ ἢ τὸ πλεῖστον ἑκταῖοι μετήλλαττον δεινὰς ὑπομένοντες τιμωρίας· ὥστε ὑπὸ πάντων μακαρίζεσθαι τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότας. Καὶ γὰρ οἱ τοῖς κάμνουσι παρεδρεύοντες ἐνέπιπτον εἰς τὴν νόσον ἅπαντες· ὥστε δεινὴν εἶναι τὴν συμφορὰν τῶν ἀρρωστούντων, μηδενὸς θέλοντος ὑπηρετεῖν τοῖς ἀτυχοῦσιν. Οὐ γὰρ μόνον οἱ μηδὲν προσήκοντες ἀλλήλους ἐγκατέλειπον, ἀλλ' ἀδελφοὶ μὲν

ἀδελφούς, φίλοι δὲ τοὺς συνήθεις ἠναγκάζοντο προΐεσθαι διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν φόβον». Ὅσα δὲ λέγει ὁ νοθευτὴς ἐν τῷ 53 κεφαλαίῳ περὶ τῆς ἐξαχρειώσεως τῶν Ἀθηναίων ἀρξαμένης δῆθεν σὺν τῇ νόσῳ καὶ ἕνεκα αὐτῆς, οὐδεμίαν ἱστορικὴν ὑπόστασιν καὶ ἀλήθειαν ἔχουσιν, ἀλλ' ἀπηχήματά εἰσι τῶν ἀσυνέτως πεφλυαρημένων ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν κωμικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ φιλοσόφων τῶν δυσμενῶς διακειμένων πρὸς τὸ Ἀθηναϊκὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐφ' ὃ ἠθέλησαν οἱ λεχθέντες ὀλιγαρχικοὶ πάντα τὰ ἐπελθόντα ἕνεκά τε τῆς φυσικῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ῥᾳδιουργιῶν τῶν ἀριστοκρατικῶν δεινὰ ταῖς Ἀθήναις ἐπιθεῖναι. Αἱ γὰρ σύγχρονοι πηγαὶ οὐδεμίαν τοιαύτην διαφθορὰν καὶ ἔκλυσιν τῶν ἠθῶν γενομένην ἐμφαίνουσι· καὶ ἄλλως εἰ ἦσαν ἀληθῆ, οὔτε ὁ πόλεμος διεξήχθη ἄν, ὡς διεξήχθη, δηλαδὴ ἀνδρειότατα, τὴν δ' ἀνδρείαν, ὡς γνωστόν, οὐχ οἷόν τε ἐμφωλεύειν ἐν ψυχαῖς ἐκλύτων καὶ διεφθαρμένων τοῖς ἤθεσιν ἀνθρώπων· τοὐναντίον δ' ἐν τῇ ἀρχῇ ἔτι αὐτοῦ εἴτε ἐνέδοσαν ἄν, εἴτε ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς· κατέλαβε γὰρ ἂν τὴν πόλιν καὶ ἀναρχία καὶ ἀπείθεια πολλή, πιθανὸν δὲ καὶ στάσις, καθ' ὅσον γε τῶν πολιτῶν οἱ ἀριστοκρατικοὶ οὐδαμῶς ἐπαύσαντο ζητοῦντες εὐκαιρίαν, ὥστε καταρρῖψαι τὴν δημοκρατίαν.

Νῦν μεταβαίνομεν εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῆς περιγραφῆς τοῦ «λοιμοῦ» τοῦ νοθευτοῦ, τὸ 54, ἐν ᾧ περιέχονται οἱ δύο χρησμοί, ὁ ἀδέσποτος ὁ ὑπὸ τοῦ δήμου ᾀδόμενος, ὥς γε ὁ νοθευτὴς λέγει, καὶ ὁ ἐπίσημος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δῆθεν δοθεὶς τοῖς Πελοποννησίοις πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, προαγγέλλοντες δ' ἀμφότεροι τὸν «λοιμόν». Κρίνομεν δ' ἀναγκαῖον παραθεῖναι ἐνταῦθα αὐτολεξεὶ ἃ λέγει ὁ νοθευτὴς περὶ τοῦ πρώτου αὐτῶν, ἵνα ὁ ἀναγνώστης κρίνῃ τε κάλλιον εἰ φράσεις τοιαύτας μετὰ τοσαύτης ἀσαφείας εἰρημένας οἷόν τ' εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου, καὶ συνῇ ἅμα εὖ ἃ περὶ αὐτῶν ἐροῦμεν. Εἰσὶ δὲ αἱ λέξεις αὐτοῦ αἵδε· «Ἐν δὲ τῷ κακῷ, οἷα εἰκός, ἀνεμνήσθησαν καὶ τοῦδε τοῦ ἔπους, φάσκοντες οἱ πρεσβύτεροι πάλαι ᾄδεσθαι

«ἥξει Δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ».

Ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις μὴ λοιμὸν ὠνομάσθαι ἐν ἔπει ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀλλὰ λιμόν, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰ

τως λοιμὸν εἰρῆσθαι· οἱ γὰρ ἄνθρωποι πρὸς ἃ ἔπασχον τὴν μνήμην ἐποιοῦντο. Ἦν δέ γε, οἶμαί, ποτε ἄλλος πόλεμος καταλάβῃ Δωρικὸς τοῦδε ὕστερος καὶ ξυμβῇ γενέσθαι λιμόν, κατὰ τὸ εἰκὸς οὕτως ᾄσονται». Πρῶτον μὲν οὖν παρατηροῦμεν ὅτι δέον τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος «ἀνεμνήσθησαν» εἶναι τὸ «πρεσβύτεροι», αὐτοὶ γὰρ μόνοι ἀνεμνήσθησαν τοῦ προχητικοῦ ἔπους ὅτι πάλαι ᾔδετο, ἕνεκα ὅμως τῆς φράσεως «οἷα εἰκός», ἣν ὁ νοθευτὴν οὐκ ἠδύνατο συμβιβάσαι μετὰ τοῦ ὑποκειμένου «οἱ πρεσβύτεροι», ἐβούλετο γὰρ τὴν ἀνάμνησιν εἶναι ἁπάντων τῶν Ἀθηναίων», ἔδωκεν αὐτῷ ὑποκείμενον ὑπονοούμενον ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου τὸ «Ἀθηναῖοι». Ἀλλὰ τίνες ἀνεμνήσθησαν τοῦ ἔπους; Οὐκ ἄλλοι δῆτα ἢ «οἱ πρεσβύτεροι». Ἄρα τὸ ὑποκείμενον τοῦ «ἀνεμνήσθησαν» ἀναγκαίως ἐστὶ τὸ «πρεσβύτεροι» καὶ οὐχὶ τὸ «Ἀθηναῖοι». Ἔπειτα ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν «ἐγένετο δὲ ἔρις τοῖς Ἀθηναίοις», λέγει «ἐγένετο μὲν οὖν ἔρις τοῖς ἀνθρώποις» ἐννοῶν μὲν δὴ τοὺς Ἀθηναίους, θεωρῶν δὲ τὴν ἔριν ὥσπερ κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν γενομένην, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ συμπερασματικὸν μόριον «οὖν», ᾧ ἐχρήσατο ἐν τῇ φράσει αὐτοῦ. Ἡ ἀναγραφομένη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ ἔρις ὅλως ἀκατάληπτός ἐστιν, εἰ μὴ ἡ λέξις «λοιμὸς» ἤχει προφερομένη ἐντελῶς ὁμοίως τῷ «λιμός». Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως, εἰ αὗται αἱ λέξεις εἶχον διάφορον καὶ οὐχ ὁμοίαν φωνήν, οἱ μὴ ἀκούσαντες τοῦ ἔπους Ἀθηναῖοι ἀντεῖπον, καὶ αὐθόρμητοί γε, τοῖς πρεσβυτέροις αὐτῶν ὅτι πάλαι ὁ στίχος ᾔδετο μετὰ τῆς λέξεως «λιμὸς» καὶ οὐ μετὰ τῆς «λοιμός», καὶ ταῦτα ὑπάρχοντος ἐν Ἀθήναις λοιμοῦ; Πρᾶγμα ἀληθῶς ἀκατάληπτον, πλὴν ἐάν τις ὑποθῆται, ὥσπερ εἰρηκότες ἐσμέν, ὅτι αἱ δύο ῥηθεῖσαι λέξεις ἐξεφωνοῦντο ὁμοίως ἢ σχεδὸν ὁμοίως· ἀλλ' ἐπὶ Θουκυδίδου γε δὴ ἡ δίφθογγος «οι» καὶ τὸ ἁπλοῦν γράμμα «ι» εἶχον ὅλως διακεκριμένην ἕκαστον φωνήν. Εἰ γὰρ ἦν ἡ ἔρις περὶ προφορᾶς καὶ οὐ περὶ σημασίας ὡς διατείνονται οἱ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐκδόται τοῦ Θουκυδίδου, αὕτη οὐκ ἠδύνατο συμβῆναι ἢ μόνον μεταξὺ τῶν πρεσβυτέρων, εἰ οἱ μὲν αὐτῶν ὑπεστήριζον ὅτι ἀνεμιμνήσκοντο ὅτι πάλαι τὸ προητικὸν ἔπος ᾔδετο μετὰ τῆς λέξεως «λιμός», οἱ δὲ μετὰ τῆς λέξεως λοιμός». Καὶ πάλιν ὅμως ἀκατάληπτόν ἐστι τίνι τρόπῳ ἠδυνήθησαν έλος πεισθῆναι οἱ ἀναμιμνησκόμενοι αὐτῶν ὅτι τὸ ἔπος πάλαι ᾔδετο ετὰ τῆς λέξεως «λιμός», καὶ ὅτι αὐτοὶ ἐσφάλλοντο ἐν τῇ ἀναμνήσει

ἑαυτῶν, πλήν γε τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ πλειονοψηφίας (1).

Ἀλλ' ἴσως ἄν τις ἔροιτο, τίς ὁ λόγος ὁ ὤσας τὸν νοθευτὴν πλάσαι τε καὶ παρεισαγαγεῖν ταύτην τὴν ἀκατάληπτον καὶ παιδαριώδη ἔριν; Οὐκ ἄλλος δῆτα ἢ ὁ καὶ τὰ ἄλλα παρεμβλήματα ὤσας αὐτὸν ποιῆσαι. Ἔστι δ' οὗτος, ὃν εἴπομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς μελέτης ἡμῶν τῆς δημοσιευθείσης τῷ 1900 ἔτει· ἡ ἐπιθυμία δηλονότι τοῦ νοθευτοῦ τοῦ κοσμῆσαι καὶ συμπληρῶσαι τὸ ἀτελὲς διὰ τὴν δολοφονίαν ἀφεθὲν ἔργον τοῦ Θουκυδίδου, δι' ὧν αὐτὸς ἔκρινεν ἀναγκαίων προσθηκῶν. Ἐν τῇ προκειμένῃ δέ γε ἐβουλήθη πρῶτον μὲν τὸν Ἀθηναϊκὸν «λοιμὸν» ἔχειν στίχον τινὰ ὁμοιάζοντα τῷ Ὁμηρικῷ ἐκείνῳ, τῷ

«εἰ δὴ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ καὶ λοιμὸς Ἀχαιούς»,

καὶ προαγγέλλοντα τὸν «λοιμὸν» πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐπισκήψεως αὐτοῦ τοῖς Ἀθηναίοις, ἔπειτα δὲ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι αὐτὸς πνεύματος κριτικοῦ ἐν ταῖς γινομέναις ἐκ δεισιδαιμονίας πολλάκις ὑπὸ τῶν ὄχλων ἐφαρμογαῖς τῶν λεχθεισῶν περὶ ἄλλου πράγματος προφητειῶν ἄλλῳ. Ἡγούμεθα δὲ καί, εἰ ἐγένετό τις ἔρις, οἵαν ἀναγράφει ὁ νοθευτής, παρὰ μεμωραμμένοις καὶ δεισιδαίμοσί τισιν Ἀθηναίοις, ἐξ οἵων περ ἐμπαίζειν Ἀριστοφάνης, ὅτι ὁ ἐμβριθὴς καὶ σεμνὸς Θουκυδίδης οὐκ ἂν ἠξίωσεν αὐτὴν μνείας. Σημειωτέον δ' ὅμως γε ὅτι ἐὰν θεωρήσωμεν τὸ κείμενον τοῦτο ὡς ἔχον ἱστορικήν τινα βάσιν, τότε δείκνυσιν αὐτὸ πιθανωτέρως ἢ ὡς ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ ὅτι ὁ συζητηθεὶς προφητικὸς στίχος ᾔσθη ἐν Ἀθήναις μετὰ τῆς λέξεως «λιμός», ὅτε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπίεσεν αὐτὰς μέγας λιμὸς ἕνεκα τῆς πολιορκίας τῶν Πελοποννησίων, ὁ δὲ νοθευτὴς διότι οὐκ ἠδύνατο ἀναγράψαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ᾔσθη, ἅτε δὴ τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου οὐκ ἐξικνουμένης μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, ἐσκέψατο ἀναγράψαι αὐτὸν ὡς ᾀσθέντα καὶ κατὰ τὸν «λοιμόν», ἀλλά γε προλαμβάνων, ἵνα μή τις εἴπῃ ἢ ἀναγνῷ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος στίχος ᾔσθη μετὰ τῆς λέξεως «λιμὸς» κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχοντος ἐν αὐταῖς «λιμοῦ», φησὶν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην ἑαυτοῦ ὁ στίχος, εἴ ποτε ἄλλος πόλεμος Δωρικὸς καταλάβοι ἐκείνου ὕστερος καὶ συμβαίη γενέσθαι λιμόν, κατὰ τὸ εἰκὸς μέλλοι οὕτως ᾀσθήσεσθαι.

(1) Ἄλλην ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου τούτου εὑρίσκει ὁ βουλόμενος ἐν Ἀκαδημεικοῖς Ἀναγνώσμασι Γ. Ν. Χατζιδάκι, Τόμ. Α', σελ. 355.
(Σημ. τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως Ἐπιτροπείας).

Τὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δοθέντα χρησμὸν οὐκ ἀναφέρει ὁ νοθευτὴς αὐτολεξεί, ἀλλὰ διὰ πλαγίου λόγου ἀναγράφει ὧδε· «Μνήμη δὲ ἐγένετο καὶ τοῦ Λακεδαιμονίων χρηστηρίου τοῖς εἰδόσιν, ὅτι ἐπερωτῶσιν αὐτοῖς τὸν θεὸν εἰ χρὴ πολεμεῖν ἀνεῖλε κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσεσθαι καὶ αὐτὸς ξυλλήψεσθαι. Περὶ μὲν οὖν τοῦ χρηστηρίου τὰ γιγνόμενα ᾔκαζον ὁμοῖα εἶναι». Τοῦτόν γε τὸν χρησμὸν ἀναγράφει ὁ νοθευτὴς ἐν τῷ τέλει τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ ὡς ἐπισφράγισμα αὐτῆς, ἵνα δὴ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι ἡ νόσος ἐκείνη ἦν «λοιμός», καθότι, ὡς γνωστόν, ὁ Ἀπόλλων ἐν τοῖς θεοῖς εἶχε τὸ γέρας τοῦ πέμπειν τοῖς θνητοῖς τοὺς λοιμούς. Ὥσπερ δὲ ἔπεμψεν οὗτος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον τὸν «λοιμὸν» κατὰ τῶν Ἑλλήνων θέλων βοηθῆσαι τῷ ἀδικηθέντι αὐτοῦ ἱερεῖ Χρύσῃ, οὕτω γέ τι πέμπει νῦν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ αὐτὸν ὑπὲρ τῶν προστατευομένων αὐτοῦ Πελοποννησίων. Οὕτω δὲ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ὁ κατὰ τὸν νοθευτὴν ἀξιολογώτατος τῶν πολέμων ἔχει καὶ αὐτὸς λοιμὸν μείζονά τε καὶ χείρονα πολλῷ ἐκείνου τοῦ παλαιοῦ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ᾀσθέντος. Ἀλλ' ἆρά γε ἐδόθη ποτὲ ὄντως τοιοῦτος χρησμὸς τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τόσον σαφής; Τοῦτό γε πολὺ ἀμφίβολόν ἐστι, διότι, εἰ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλαβον τοιοῦτον χρησμὸν ἐπισήμως ἐρωτῶντες τὸν Ἀπόλλωνα περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, οὐκ ἄν, ἡγοῦμαι, ἐζήτησαν ὕστερον κατὰ τὸν Ἀρχιδάμειον πόλεμον, ὅ. ἐ. κατὰ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ πολέμου, αὐτοὶ πρῶτοι τὴν εἰρήνην, οὐδὲ συνῆψαν αὐτὴν τοῖς Ἀθηναίοις, ἀλλὰ τῷ χρησμῷ πειθόμενοί τε καὶ πεποιθότες ἐπέμειναν ἂν μέχρι νικήσειαν. Ἀλλ' ὅτι τοιοῦτος χρησμὸς οὐκ ἐδόθη αὐτοῖς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ γνησίου χωρίου τοῦ Θουκυδίδου βιβλ. Ζ', 18· «ἐν γὰρ τῷ προτέρῳ πολέμῳ (δηλ. τῷ Ἀρχιδαμείῳ) σφέτερον (δηλ. τῶν Πελοποννησίων) τὸ παρανόμημα (δηλ. τῆς λύσεως τῶν σπονδῶν) μᾶλλον γενέσθαι ὅτι τε ἐς Πλάταιαν ἦλθον Θηβαῖοι ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρημένον ἐν ταῖς πρότερον ξυνθήκαις ὅπλα μὴ ἐπιφέρειν, ἢν δίκας θέλωσι διδόναι, οὐχ ὑπήκουον ἐς δίκας προκαλουμένων τῶν Ἀθηναίων· καὶ διὰ τοῦτο εἰκότως δυστυχεῖν τε ἐνόμιζον. καὶ ἐνεθυμοῦντο τὴν περὶ τὴν Πύλον ξυμφορὰν καὶ εἴ τις ἄλλη αὐτοῖς γένοιτο», διότι παρανόμως κηρυξάντων αὐτῶν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ὥσπερ ὁμολογεῖται ἐνταῦθα ὑπ' αὐτῶν τῶν Πελοποννησίων, ἀπίθανόν ἐστιν ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἔδωκεν αὐτοῖς τοιοῦτον εὔνουν χρησμὸν καὶ τοσοῦτον σαφῆ

λοξίας ὤν, πλήν γε εἰ ἤθελεν ἀπατῆσαι αὐτούς, καθότι ὁ σταλεὶς ὑπ αὐτοῦ «λοιμὸς» τοῖς Ἀθηναίοις οὐδαμῶς συνετέλεσε πρὸς τὸ νικηθῆναι τούτους ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων ἐν τῷ τέλει, ἀλλ' ἄλλα αἴτια, ὧν τὰ μέγιστα ἦσαν ἡ εἰς Σικελίαν ἄνους ἐκστρατεία καὶ αἱ προδοσίαι τῶν ἀριστοκρατικῶν Ἀθηναίων. Διὰ ταῦτα πολλῷ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος χρησμὸς ἐχαλκεύθη ὑπ'ἀνθρώπου εἰδότος τήν τε ἐπιδημίαν καὶ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου μετὰ τῆς τελικῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ· ἄλλως γὰρ τὸ μαντεῖον ἓν ἔτος πρὸ τοῦ πολέμου, τότε γὰρ λέγεται δοθῆναι τὸν χρησμὸν (Θουκυδ. Α', 118. 3), οὔτε τὸν λοιμὸν ἠδύνατο προειδέναι οὔτε τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου, οἱ ἱερεῖς δὲ ἔφευγον ἐπιμελῶς διδόναι τοσοῦτον σαφεῖς χρησμούς, οἵτινές γε, εἰ μὴ ἐπαληθεύοιεν, ἔμελλον σαλεύσειν τὴν εἰς τὸ μαντεῖον πίστιν τῶν ἀνθρώπων. Πιθανὸν δέ ἐστιν ὅτι ὁ νοθευτὴς αὐτὸς ἐχάλκευσε καὶ τὸν χρησμὸν τοῦτον, ὃν ἄλλως λέγει γνωστὸν γενέσθαι μόνον τισὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ οὐ πᾶσιν· ἡ καθολικὴ γὰρ γνῶσις ἐν τοιούτοις πράγμασι βλαβερόν, τὸ ὀλίγοις δὲ πεφασμένον ὠφέλιμον, ἵνα ἐπιβεβαιώσειεν ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπιδημικὴ νόσος ἦν «λοιμός», καὶ μάλιστα λοιμὸς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος πεμφθείς, ὥσπερ καὶ ὁ Τρωϊκός. Ὅτι μέντοι ἡ νόσος ἡ ἐν Ἀθήναις ἐπισκήψασα ἦν «ἐπιδημία» καὶ οὐ «λοιμός», ὑπὸ γὰρ τῶν ἀρχαίων «λοιμὸς» ἐλογίζετο καὶ ἐλέγετο ἡ πλείστους τῶν κατοίκων προσβάλλουσά τε καὶ πλείστους ἀποκτείνουσα τῶν προσβαλλομένων ἐπιδημία σὺν τῇ δεισιδαίμονι ἐπὶ πλέον ἰδέᾳ ὅτι πέμπεται ἐκ θείας τινὸς ὀργῆς, συνάγεται προσέτι καὶ ἐκ τοῦ ὀνομάζεσθαι αὐτὴν ἐν πᾶσι τοῖς γνησίοις χωρίοις τοῦ Θουκυδίδου «νόσον» καὶ οὐ «λοιμόν». Εἰ γὰρ ὄντως ἡ νόσος ἐκείνη ἦν «λοιμός», πλὴν τοῦ ὅτι ἔδει τὴν ὑπ' αὐτῆς προξενουμένην θνησιμότητα εἶναι πολλῷ μείζονα ἢ ὅση ἐγένετο, οἰόμεθα ἀναμφίβολον ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐχρήσατο ἂν τῇ λέξει «λοιμὸς» καὶ οὐ τῇ «νόσος», ὡς γὰρ πρὸ μικροῦ εἴπομεν, ἄλλην μὲν σημασίαν ἔχει ἡ λέξις λοιμός, ἄλλην δὲ ἡ νόσος, καὶ μάλιστα ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δικαιολογητικῷ τῆς πολιτικῆς ἑαυτοῦ λόγῳ (Θουκυδ. Β', 60-64) καὶ ὁ Νικίας ἐν τῷ ἀποτρεπτικῷ αὐτοῦ (Θουκυδ. Ϛ', 12) εἶπον ἂν τὸ ἀληθὲς ὄνομα τῆς νόσου, ἀλλ ἀμφότεροι ἐκάλεσαν αὐτὴν «νόσον». Ὁ Νικίας δὲ προσέθηκε αὐτῇ ἅπαξ καὶ τὸ ἐπίθετον «μεγάλην»· ὡς πρὸς τὸ μῆκος γὰρ αὐτῆς καὶ τὴν βλάβην ἣν προυξένησε τῷ Ἀθηναϊκῷ στρατῷ, ἣν ἡ νόσος ο

σμικρά τις, καὶ διότι ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος ἐν τῷ ῥηθέντι λόγῳ σκοπὸν ἔχει τὸ ἀποτρέψαι τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς παρατόλμου εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας, καὶ ἔχει ἑπομένως χρείαν τοῦ δεῖξαι αὐτοῖς τὰ κατὰ τὸν Ἀρχιδάμειον πόλεμον συμβάντα κακὰ ὑπὸ τὴν φοβερωτάτην αὐτῶν ὄψιν ἐξογκῶν αὐτά. Πρὸς δὲ ἁρμοδιώτερον καὶ ἐξηγηματικώτερον ἦν ἂν τὸ «λοιμὸς» ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ 26 κεφ. τοῦ ϛ′ βιβλίου, ὅπου ὁ Θουκυδίδης ἀφηγεῖται τὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν Ἀθηναίων περὶ τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκστρατείας αὐτῶν εἰς Σικελίαν. Ῥητέον δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ὁ νοθευτὴς ἔχει συνήθη ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τὸν τύπον «νόσημα», ἐν ᾧ ὁ γνήσιος Θουκυδίδης πανταχοῦ χρῆται τῷ τύπῳ «νόσος», τὸ δὲ χωρίον Θουκυδ. Β′, 57, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ ὁ τύπος «νόσημα», καὶ ὃ ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν ἐθεωρήσαμεν ὡς γνήσιον, νόθον ἐστί, καθότι ὁ λόγος ὁ διδόμενος ἐν αὐτῷ τῆς ἐκ τῆς Ἀττικῆς ταχυτέρας ἀναχωρήσεως τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὴν δευτέραν αὐτῶν εἰσβολὴν εἰς αὐτὴν ἢ διενοοῦντο, ὅτι δηλ. ἐφοβήθησαν τὴν ἐν Ἀθήναις ὑπάρχουσαν ἐπιδημίαν, οὔτε πιθανός ἐστιν οὔτε ἀληθής. Πρῶτον μὲν γὰρ οἱ Πελοποννήσιοι κατ' ἐκείνην τὴν εἰσβολὴν ἐνέμειναν ἐν Ἀττικῇ πλείονα χρόνον ἢ κατὰ τὰς ἄλλας εἰσβολάς, ἔπειτα δὲ ὁ ἀληθὴς καὶ πιθανὸς λόγος τῆς τοιαύτης ἀναχωρήσεως τῶν Πελοποννησίων κατ' ἐκείνην τὴν εἰσβολήν ἐστιν, ὃν δίδωσιν ὁ Διόδωρος ἐν βιβλ. ΙΒ′, 45, ὅτι δηλ. οὗτοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἕνεκα τῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον τοῦ Περικλέους καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ δῃώσεως τῆς παραθαλασσίας αὐτῆς. Καὶ ἄλλως δὲ ὁ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπίπλους τοῦ Περικλέους μετὰ τῶν ἑκατὸν νεῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν τετρακισχιλίων ὁπλιτῶν καὶ τριακοσίων ἱππέων καὶ τῶν πεντήκοντα νεῶν τῶν Χίων καὶ Λεσβίων τοῦτον εἶχε τὸν σκοπόν, ἀναγκάσαι δηλ. τοὺς Πελοποννησίους ἀναχωρῆσαι θᾶσσον ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Ἀδύνατον δ' ἐστὶ τὸν γνήσιον Θουκυδίδην ἀφεῖναι ἐνταῦθα τὸν ἀληθῆ λόγον καὶ πιθανὸν τοῦ πράγματος καὶ εἰπεῖν ἄλλον ἀπίθανον καὶ ψευδῆ, ἐπεὶ αὐτὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ Περικλῆς εἶχε πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἔτι τοῦ πολέμου σκοπὸν ἀντιπολεμεῖν τοῖς Πελοποννησίοις, ὁσάκις πορεύοιντο εἰς τὴν Ἀττικήν, ἐπίπλων εἰς τὴν Πελοπόννησον (Θουκυδ. Α′, 143, 4). Προσέτι δὲ ὃ λέγεται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περὶ τοῦ στρατοῦ ὅτι ἡ νόσος ἔφθειρε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ, ἀμφίβολόν ἐστιν ἔν γε βαθμῷ ἀξίῳ λόγου· ὁ γὰρ γνήσιος Θουκυδίδης οὐδὲν περὶ τούτου ἱστορεῖ ἐν τῷ

προηγουμένῳ 56 κεφαλαίῳ, ἐν ᾧ ἦν εὐκαιρότερον εἰπεῖν τι περὶ αὐτοῦ, καὶ διότι, εἰ ἡ νόσος ἔφθειρε τότε τοὺς Ἀθηναίους πολύ, οἱ σύμμαχοι αὐτῶν Χῖοι καὶ Λέσβιοι οἱ συμπλεύσαντες αὐτοῖς δυσκολώτατα ἠκολούθησαν ἂν αὐτοῖς ἐν τῷ ἐπίπλῳ ἐκείνῳ σὺν πεντήκοντα ναυσίν. Ὥστε καὶ τὸ ῥηθὲν χωρίον (Β', 57) ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς λέξεως «ἐξελθεῖν» δεῖ ὀβελισθῆναι ὡς νόθον.

Ἆρά γε τοῦτο ἁπλῆ καὶ τυχαία ἐστὶ σύμπτωσις, ἢ δείκνυσι διάφορον χεῖρα ἐν τοῖς νόθοις ; Πλὴν δὲ τῆς ἀσυνήθους χρήσεως τῆς λέξεως «νόσημα» ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐπιδημίας ὑπὸ τοῦ νοθευτοῦ, καὶ τὸ καθόλου ὕφος αὐτῆς οὐκ ἔχει οὔτε τὴν μεθ' ἁπλότητος ἔντεχνον πλοκὴν τῆς Θουκυδιδείου γραφῖδος, οὔτε τὸ ῥέον καὶ τὸ σαφὲς αὐτῆς ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἔστι πολλαχοῦ ἐμπεπλεγμένον, ὡς πολλὰ ἄλλα χωρία τοῦ νοθευτοῦ, συντάξεσι καὶ ἐκφράσεσι δυσνοήτοις καὶ δυσκαταλήπτοις λογικῶς, ὡς τὸ τῆς περιόδου τῆσδε (κεφ. 49,6). «Καὶ τὸ σῶμα, ὅσον περ χρόνον καὶ ἡ νόσος ἀκμάζοι, οὐκ ἐμαραίνετο, ἀλλ' ἀντεῖχε παρὰ δόξαν τῇ ταλαιπωρίᾳ, ὥστε ἢ διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι ἐναταῖοι καὶ ἑβδομαῖοι ὑπὸ τοῦ ἐντὸς καύματος, ἔτι ἔχοντές τι δυνάμεως,· ἢ εἰ διαφύγοιεν ἐπικατιόντος τοῦ νοσήματος ἐς τὴν κοιλίαν καὶ ἑλκώσεώς τε αὐτῇ ἰσχυρᾶς ἐγγενομένης καὶ διαρροίας ἅμα ἐπιπιπτούσης οἱ πολλοὶ ὕστερον δι' αὐτὴν ἀσθενείᾳ ἀπεφθείροντο». ἐν ᾗ ὁρᾷ τις ἀφθονούσας μὲν τὰς γενικὰς ἀπολύτους κατὰ τὸ φίλον ἔθος τοῦ νοθευτοῦ, τὴν δὲ συμπερασματικὴν πρότασιν «ὥστε ἢ διεφθείροντο οἱ πλεῖστοι.... ἢ εἰ διαφύγοιεν.... οἱ πολλοί.... ἀπεφθείροντο» κυκεῶνα οὖσαν συντακτικὸν καὶ λογικὸν καὶ πτωχείαν λεκτικήν. Τοιαύτας γε περιόδους ἀρχάριοι μόνον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ γράφειν καὶ συλλογίζεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι ἱκανοί εἰσι κατασκευάζειν, ἀλλ' οὐχ ὁ λογικῶς μὲν λίαν ἔμπειρος, λεκτικῶς δὲ ἐντεχνότατος κάλαμος τοῦ Θουκυδίδου. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ περιγραφῇ ἀπαντῶσι καὶ λέξεις ἄχρηστοι παρ' Ἀττικοῖς καὶ δὴ τῷ γνησίῳ Θουκυδίδῃ, οἷον τὸ «ὑπερβιαζομένου» (κεφ.52,3), καὶ τὸ «ἐπαυρέσεις» καὶ τὸ «ἀγχίστροφον» (κεφ. 53,1,2).

Ἐκ πάντων οὖν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων λόγων καταφαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ παρὰ Θουκυδίδῃ περιγραφὴ τοῦ «λοιμοῦ» οὐδαμῶς ἐστιν ἔργον τῆς χειρὸς τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλὰ πολύμοχθον κατασκεύασμα τοῦ πρώτου ἐκδότου αὐτοῦ, οἷον καὶ τὸ «Προοίμιον», καὶ ὅτι ἐκείνη

ἡ νόσος οὐκ ἦν ὄντως «λοιμός», ἀλλ' ἐπιδημία, ἣν ὁ ῥηθεὶς ἐκδότης γενικεύσας τὰ μερικὰ αὐτῆς καὶ σπάνια συμπτώματα καὶ ἐγκαταμείξας ἐπὶ τὸ φοβερώτερον καὶ πολλὰ ψεύδη, μετεσκεύασεν εἰς «λοιμὸν» δεινόν τε καὶ ἀποτρόπαιον. Ἀναμφιβόλως δὲ εἴχομεν ἂν μαρτυρίας τινὰς καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς ἀνακριβείας τῆς παρὰ Θουκυδίδῃ περιγραφῆς τῆς ἐπιδημικῆς ἐκείνης νόσου ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἢ τοῖς κριτικοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀλεξανδρίνων χρόνων, εἰ διεσῴζοντο ταῦτα. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰώσηπον ὑπῆρχόν τινα τοιαῦτα, ἐν οἷς κατηγορεῖτο ὁ Θουκυδίδης ὡς ψευδόμενος ἐν πολλοῖς τῶν ἱστορημένων αὐτῷ. Ἐν τῷ κατ' Ἀππίωνος γὰρ λόγῳ αὐτοῦ γράφει τάδε «Πολλὰ δὲ καὶ Θουκυδίδης ὡς ψευδόμενος ὑπό τινων κατηγορεῖται, καίτοι δοκῶν ἀκριβεστάτην καθ' αὑτὸν ἱστορίαν συγγράφων». Δυστυχῶς δ' ὅμως οὐκ ὀνομάζει τίνες ἦσαν οἱ κατηγορήσαντες τοῦ Θουκυδίδου· καὶ ἀληθὲς μέν ἐστιν ὅτι ἐν τῇ ῥηθείσῃ συγγραφῇ ὁ Ἰώσηπος ζητεῖ κατηγορῆσαι ὑπ' ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἀγόμενος τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀνακριβῶς συγγραψάντων λαμβάνων τὸ ἐπιχείρημα ἐκ τοῦ πολλάκις διαφωνεῖν αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ πάλιν φαίνεται ἡμῖν ἀδύνατον πλάσαντα αὐτὸν γράψαι ὅλως ἀνυπάρκτους κατηγορίας· εἰ γὰρ μηδεὶς κατηγόρησε τοῦ Θουκυδίδου ἢ τοὐλάχιστον ἀντέλεξεν αὐτῷ ἐπ' ἀνακριβεῖ ἐξιστορήσει γεγονότων τινῶν, ἦν εὐκολώτατον παντὶ συγχρόνῳ αὐτοῦ Ἕλληνι ἀποκρίνασθαι ὅτι ὁ ψευδόμενος ἦν ὁ Ἰώσηπος καὶ οὐχ ὁ Θουκυδίδης. Πλὴν δὲ τούτου ὁ Ἰώσηπος ἦν ἀνὴρ χαρακτῆρος προφυλακτικοῦ καὶ οὐκ ἂν ἐξέθηκεν ἑαυτὸν τοιαύτῃ βεβαιοτάτῃ καὶ ἀναντιρρήτῳ κατηγορίᾳ. Ταῦτα μὲν εἰσὶν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ ὑποβαλλόμενα χωρία τῇ κρίσει τῶν ἀναγνωστῶν ἐκ τῶν πολλῶν παρεισάκτων τοῦ Θουκυδίδου καὶ οἱ λόγοι δι' οὓς ἀποφαινόμεθα αὐτὰ ἀδιστάκτως νόθα. Προσκαλοῦμεν δὲ πάντα φιλόλογον τῶν περὶ τὸν Θουκυδίδην ἀσχολουμένων, ὅστις ἔχει λόγους ἐναντίους τῶν ἡμετέρων σαφεῖς τε καὶ ἀντικειμενικοὺς ἐκθεῖναι αὐτούς, ἀλλὰ μὴ δογματικῶς καὶ ὡς ἀπὸ καθέδρας, ὥσπερ ἐποίησαν οἱ κκ. Franz Müller καὶ Kalinka καὶ Widmann.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1908 ἔτους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Α

Εἶνε φαινόμενον παράδοξον καὶ ἀληθῶς δυσεξήγητον ὅτι ἡ Κρήτη, ἡ μεγίστη καὶ πολεμικωτάτη τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, ἐλάχιστον διεδραμάτισε μέρος ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνελίξει ἀπ' αὐτῶν τῶν Τρωϊκῶν μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἀλλ' οἷοι δή τινες καὶ ἂν εἶνε οἱ λόγοι τοῦ ἱστορικοῦ τούτου φαινομένου, αὐτὴ ἡ ἱστορία, ὡσεὶ ἀποζημιοῦσα τὴν παλαιὰν ἀφάνειαν τῶν μεγαθύμων Κρητῶν, ἐπεφύλαξεν αὐτοῖς θέσιν ἐξοχωτάτην εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους· ὥστε κυρίως εἰπεῖν ἡ Κρητικὴ ἱστορία συγκεντροῖ πᾶσαν τὴν γνωστὴν δρᾶσιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς κατὰ τὴν λεγομένην μεσαιωνικὴν περίοδον. Ἡ ἱστορία αὐτη, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ μεγάλης σειρᾶς χρονογράφων καὶ ἀπειραρίθμων συγχρόνων ἐγγράφων, προώρισται νὰ διαφωτίσῃ ἡμέραν τινὰ αὐτὸν τὸν ἐντελῶς ἀγνοούμενον ἐσωτερικὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, δηλαδὴ πῶς τοῦτο ἔζησεν, ἐπολιτεύθη καὶ ἐσώθη κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον χείμαρρον ὅστις παρέσυρε καὶ κατέπνιξε μέγιστα καὶ πολεμικώτατα γένη, πῶς ἠσπάσθη τὸ νέον θρήσκευμα καὶ τίς ὁ ἀπόστολος Τίτος, ὁ ἐκ Μίνωος γενεαλογούμενος καὶ κατὰ τὴν ἑβραιοκρητικὴν παράδοσιν πρῶτος προσωπικῶς γνωρίσας ἐν Παλαιστίνῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τίνα τὰ μετὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κάρπου ἑορτασθέντα Κρητικὰ Ἱλάρια, πῶς διεμορφώθη τὸ πρῶτον ἐν Κρήτῃ διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀνδρέου ἡ εἰς τὸν μυστηριώδη Ἰωάννην Δαμασκηνὸν καὶ τὸν μυστηριωδέστερον αὐτοῦ θετὸν ἀδελφὸν Κοσμᾶν κακῶς ἀποδιδομένη ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ μετὰ τῶν θεατρικῶν ἀντιφώνων, εἱρμῶν καὶ κανόνων, ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ Κρητικὴ ἁγιογραφία πρὸς τὴν παλαιὰν ζωγραφικήν, πότε καὶ πῶς ἀνεδείχθη τὸ δημοτικὸν Ἑλληνικὸν θέατρον, μετὰ τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐποποιϊῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου,

τῆς Ἐρωφίλης, τοῦ Ροδολίνου, τοῦ Γίπαρη καὶ ἄλλων κρητικῶν ἐπυλλίων, ἐν οἷς οὐδὲ κἂν μνημονεύεται τὸ ἐπικρατοῦν θρήσκευμα, ποῖος ὁ ἐν Κρήτῃ τιμαριωτισμὸς εἰς ὃν ὀφείλονται τὰ ὀνόματα ἀπειραρίθμων ἐν Ἑλλάδι χωρίων, διατηρούντων ἔτι τὰς ὀνομασίας τῶν παλαιῶν κατόχων ὡς καὶ ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, διότι πᾶσαι ἦσάν ποτε τιμαριωτικὰ φρούρια τῶν μέχρι τοῦ νῦν καλουμένων δεσποτῶν, ἀρχιερέων καὶ μοναχῶν, ποῖος ὁ μυστικὸς Κρητικὸς δαίμων ὁ ἀπειλῶν τὴν Ρώμην, ὃν ψάλλει ὁ Δάντης, τίς ὁ τοῦ Πετράρχου μύστης Ἰωάννης Βαρίλλης ὁ Ἰδαῖος καὶ διατὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία διατηρησασα εἰς τὰ λειτουργικὰ αὐτῆς βιβλία (Τριῴδιον) τὰ κατὰ τῆς Κρητικῆς Λάμπης ἀναθέματα, ἀναθέτει συγχρόνως εἰς Κρῆτα θεολόγον, τὸν Ἰωσὴφ Βρυέννιον, τὸν τελευταῖον κατὰ τῆς Ρώμης ἀγῶνα, ἐνῷ συγχρόνως εἷς τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Κρήτῃ μαρτυρήσαντος Ἱεροθέου ἀρχιεπισκόπου τῶν Ἀθηνῶν ἀναγορεύεται Πάπας καὶ ὑποθάλπει τὸ τότε καταδιαιροῦν τὴν Λατινικὴν ἐκκλησίαν σχίσμα, καὶ ἐν γένει ποῖαι αἱ πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, τοὺς Ἄραβας, τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς Τούρκους σχέσεις τῶν Κρητῶν κατ' ἀναλογίαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διότι, ὡς πολλάκις Κρῆτες καὶ Πελοποννήσιοι ἐπανέλαβον, «ἓν γένος ἐσμὲν Ἑλληνικὸν καὶ μίαν κοινὴν λαλοῦμεν γλῶσσαν.»

Εἰς τἄγνωστα ταῦτα ζητήματα θὰ διαχύσῃ ἄπλετον φῶς ἡ μέλλουσα ἔρευνα τῶν ἐν Βενετίᾳ εὐτυχῶς διασωθέντων Κρητικῶν ἀρχείων, ἂν βεβαίως ἡ τύχη, ἐλεοῦσα τὴν ἡμετέραν ῥᾳθυμίαν, παραδώσῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους σῶα τὰς εἰς πολλὰς καιρικὰς περιστάσεις ὑποκείμενα ἔγγραφα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε παντὸς ἐπαίνου ἄξιοι οἱ φιλόμουσοι ἐρευνηταὶ τῶν ἀρχείων τούτων, συλλέγοντες τὸ ὑλικὸν δι' οὗ θ' ἀνεγερθῇ τὸ ἀληθὲς οἰκοδόμημα τῆς μεσαιωνικῆς τῶν Ἑλλήνων ἱστορίας. Ἐν τοῖς πρώτοις δὲ πρέπει εὐγνωμονοῦντες νὰ τιμήσωμεν τοὺς φιλοτίμους Ἰταλούς, οἵτινες, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπικειμένης τῶν Κρητῶν ἐλευθερίας, δίδουσι τὸ ἀξιομίμητον παράδειγμα διὰ τῆς δημοσιεύσεως πολυτιμοτάτου καὶ πολυτελεστάτου Κρητικοῦ μνημείου. Οἱ ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου Gerola μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντες μεθ' ἡγεμονικ[illegible] πολυτελείας τέσσαρες τόμοι τιμῶσιν οὐ μόνον τοὺς εἰς τὴν Κρήτ[illegible] διατρίψαντας καὶ μετὰ ζήλου ἀληθῶς ἐπιστιμονικοῦ μελετήσ[illegible]τας καὶ φωτογραφήσαντας τὰ μεσαιωνικὰ τῆς νήσου μνημεῖα ἀ[illegible]ωματικοὺς τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς ἀλλὰ καὶ τοὺς Βενετοὺς εὐπα-

τρίδας τοὺς ἡγεμονικῶς δαπανήσαντας, διδάσκοντας οὕτω καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπιδεικτιῶντας ὀψιπλούτους ὅτι προσὸν καὶ τίτλος ἀληθοῦς εὐγενείας εἶνε ἡ φιλομουσία. Καλὸν δ' ἤθελεν εἶναι ἂν καὶ ἡ ὑπερπλουτοῦσα τῆς Ἑνετίας Ἑλληνικὴ κοινότης, ἢ τοὐλάχιστον αὐτὴ ἡ πτωχὴ τῆς Κρήτης βουλὴ ἐπήρχετο ἀρωγὸς κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς ἀνακούφισιν τῶν νῦν τιμώντων αὐτὴν τέκνων ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς τῆς ἐπικειμένης Κρητικῆς ἐλευθερίας, ἵνα μὴ καταγελῶσιν ἡμᾶς οἱ ξένοι θεωροῦντες ἀμουσοτέρους τῶν Ἰταλῶν καραβινιέρων.

Ὁπωσδήποτε ἀρκούντως παρηγορεῖ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοτιμίαν ὅτι δύο οὐχὶ εὔποροι πατριῶται, οἱ ἐν Βενετίᾳ ἐφημέριοι τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀρχιμανδρῖται Ἀγαθάγγελος Ξηρουχάκης, Κρής, καὶ Ἰωάννης Βασιλικός, Τήνιος, φιλοτιμηθέντες ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ παραδείγματος, ἀνέλαβον τὴν ἰδίᾳ καὶ μόνῃ δαπάνῃ ἀνέγερσιν εὐπροσώπου μνημείου εἰς πανηγυρισμὸν τῆς εὐαγγελιζομένης Κρητικῆς ἐλευθερίας.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ καθαρῶς Κρητικοῦ μνημείου τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ξηρουχάκη προσεχῶς, νῦν δὲ προτάσσομεν ὀλίγα περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Βασιλικοῦ, ἀμφότεροι γὰρ Ἕλληνες τὴν ψυχὴν καὶ συλλειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου, ambo Arcades, ὡς λέγει ὁ Βιργίλιος.

Τὸ σύγγραμα τούτου (1), καίτοι μὴ συνδεόμενον ἀμέσως πρὸς τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν, ἔχει οὐδὲν ἧττον σχέσιν πρὸς ταύτην ἕνεκα τοῦ μετὰ τῆς νησιωτικῆς ἐπαναστάσεως ἀναστατώσαντος τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ζητήματος περὶ τῆς κοινῆς καὶ γραφομένης ἡμῶν γλώσσης, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸν μὲν Κρητικὸν ἀγῶνα ἡρωϊκῶς διεξήγαγον τὰ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκκενούμενα Ἑλληνικὰ πυροβόλα, τὸ δὲ γλωσσικὸν ζήτημα ὑπούλως ὑποκινηθέν, ἀποβαλὸν δ' ἀμέσως τὸ γλωσσικὸν προσωπεῖον παρέστη ὡς καθαρὰ ἐκκλησιαστικὴ αἱρεσιολογία, καὶ οὕτω προσλαβὸν τὸν χαρακτῆρα ὀχλικῶν διαδηλώσεων ἐπροκάλεσεν ἐνόπλους διαπληκτισμοὺς τοὺς ὁποίους ἔρρανεν ἄφθονον αἷμα ἀθώων θυμάτων καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέφερε καὶ αὐτὴν τὴν καθαίρεσιν τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν εὐλόγως ὑποπτευθέντος ὡς μυστικοῦ ὑποκινητοῦ τῆς ἐκχυδαΐσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν.

(1) Κανέλλου Σπανοῦ γραμματικὴ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης καὶ Παχωμίου Ρουσάνου κατὰ χυδαϊζόντων καὶ αἱρετικῶν. Ἐν Τεργέστῃ τύποις τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ 1908 8° σελ. 158.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Κρήτη ἁπαξάπασα διὰ τῶν ἐφημερίδων, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς ἐπισήμου διοικητικῆς γλώσσης ἐκηρύχθη ἀπ' ἀρχῆς ἐχθρὰ τῶν Λιάρων τούτων (1), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς παρ' ἡμῖν γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης ὁ Γ. Χατζιδάκις, Κρὴς ὁμοίως, πρῶτος ἀνέλαβε καὶ θριαμβευτικῶς διεξήγαγε τὸν τοσοῦτον τιμήσαντα τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀγῶνα.

Οἱ ἀμαθεῖς οὗτοι πρόμαχοι τῆς γλωσσικῆς αἱρεσιολογίας, ἀγνοοῦντες τὴν παλαιὰν τοῦ ζητήματος ἱστορίαν καὶ τὰ κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντα καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφορισθέντα καὶ καέντα βιβλία τὰ ἐν Ρώμῃ, Ἀμστελοδάμῳ, Γενεύῃ, Λονδίνῳ, Μελίτῃ καὶ Κερκύρᾳ ὑπὸ τῶν προπαγανδῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐκδεδομένα, διότι Παπισταί, Λουθηρανοί, Καλβινισταὶ καὶ Πανσλαυϊσταὶ ἕνα καὶ κύριον σκοπὸν ἐπεδίωξαν, τὴν ἀκύρωσιν καὶ ἀπαρχαίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινῆς γλώσσης ἐν ᾗ συνετάχθησαν καὶ ἀναγινώσκονται τὰ ἱερὰ βιβλία, ἵνα οὕτως ἀποδειχθῇ ὅτι οὐδεμία τῶν νῦν ὑφισταμένων ἐκκλησιῶν νοεῖ τὸ πρωτότυπον Ἑλληνικὸν κείμενον, ἢ τὰς διδαχὰς τῶν θεμελιωτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ Πατέρων, ἑπομένως οἱ πατριαρχικοὶ θρόνοι τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας οὐδὲν ἔχουσι προνόμιον καὶ δικαίωμα ἐπὶ τῆς διαδοχῆς τῶν ἱδρυτῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ πάντες οἱ θρόνοι οὗτοι δύνανται ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς τινος ἀντιρρήσεως νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ λατινοφώνων, γερμανοφώνων καὶ σλαυοφώνων πατριαρχῶν (τοῦτο μάλιστα

(1) Πρῶτος ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Λομβάρδος ἀπεκάλεσεν οὕτως ἐν ἔτει 1888 τοὺς τότε παρουσιασθέντας χυδαϊστὰς ἐν ἐπιστολῇ διακοινωθείσῃ εἰς τὸν μακαρίτην Αἰμίλιον Legrand. Οὗτος ἀγνοῶν τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς δημοτικῆς φράσεως ἀνήγαγεν εἰς τὴν τῶν γνωστῶν γάλλων νεωτεριστῶν, Chevelus, μεταφρασθέντων εἰς Μαλλιαρούς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τοῦτο σημαίνει καὶ ὁ Λιάρος, ἐκ συγκοπῆς τοῦ Μαλλιαρός, ὡς καὶ λιάρα ἡ μαλλιαρὴ τῶν χωρικῶν κάπα. Ἀλλ' ὁ Λιάρος τῆς δημοτικῆς παραδόσεως δὲν σημαίνει ὡς ὁ γάλλος Chevelu τὸν γλωσσικὸν ἀναμορφωτήν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀγροῖκον. τὸν ἀγράμματον, τὸν ἄλλως λεγόμενον βλάχον, ἢ ὡς ἔγραφον οἱ Βυζαντινοὶ Βράχον, τὸν Βουνήσιον Οὕτω καὶ αὐτὴ ἡ Ρωμουνικὴ γλῶσσα καλεῖται ἔτι ὑπ' αὐτῶν τῶν Ρωμούνων limba muntana=βουνήσια γλῶσσα. Ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως οἱ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν καλούμενον τότε ἀνθρωπισμόν (humanismus), λατινίζοντες ἀντίπαλοι ἐκαλοῦντο Valahi (Βλάχοι) ὅπερ ἀγνοεῖ ὁ ἱστορικὸς τῆς Φλωρεντίας Perrens, ἐνῷ ἂν ἐγίνωσκε τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν «ἄνθρωπος ἀγράμματος ξύλον ἀπελέκητον», θὰ ἐνόει πως τὴν πρὸς τὸν humanismus διάκρισιν τοῦ Βλάχου, ἤτοι τοῦ παρ' ἡμῖν Λιάρου.

ρητῶς ἐκήρυξεν ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πανσλαυΐσται ἐπὶ τούτῳ ἱδρύσαντες καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντίπαλον τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου Βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν καὶ ἐξαραβίσαντες τὸ εἰς αὐτοὺς ἐπὶ χρήμασιν ἐκχωρηθὲν πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας), οἱ κύριοι οὗτοι Λιάροι, λέγω, ἀμαθεῖς τῆς τε ἱστορίας καὶ τῆς ἀληθοῦς τῶν Ἑλλήνων κοινῆς γλώσσης, λαβόντες μόνον ὑπογραμμὸν τὴν φραγκορρωμαίκην γραμματικὴν τοῦ καπουτσίνου Σομαβέρα ἐμόρφωσαν κατ' αὐτὴν τερατῶδές τι ἰδίωμα, καὶ τὸ χείριστον ἐκάλεσαν τὸ Φραγκολεβαντίνικον τοῦτο ἐξάμβλωμα δημοτικὴν γλῶσσαν προγεγραμμένην δῆθεν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ βασιλείῳ, ἐνῷ παρ' ἡμῖν οὐδέποτε γλωσσικὸν ζήτημα ἀνεφάνη ἐν τοῖς σχολείοις, τοῖς δικαστηρίοις, ταῖς βουλαῖς καὶ τῇ διοικήσει, καὶ μάλιστα οὐδέποτε παρεκωλύθη ἐν τῇ ποιήσει ἡ χρῆσις καὶ τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ὡς διακηρύττουσιν οἱ ἀμουσότατοι οὗτοι στιχοπλόκοι εἰς δικαιολόγησιν τῆς ποιητικῆς αὐτῶν στειρώσεως, αὐτοὶ δὲ οἱ ἀληθεῖς θιασῶται τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ὡς ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Πολυλᾶς, ὁ Μαυρογιάννης ἀγορεύοντες ἐν τῇ Βουλῇ οὐδέποτε ὠνειρεύθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα, ὡς καὶ ὁ Mistral καὶ τόσοι ἄλλοι ἐν παντὶ ἔθνει οὐδέποτε διενοήθησαν νὰ ἐπιβάλλωσι τὸ ἐν τῇ ποιήσει δημοτικὸν αὐτῶν ἰδίωμα ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους τοῦ ὁποίου εἰσὶ πιστοὶ ὑπήκοοι καὶ πανθομολογούμενον σέμνωμα. Ἀνεκτικώτεροι καὶ γενναιότεροι μάλιστα τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων οἱ παλαιοὶ καὶ μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, οἱ Ἀττικοὶ δραματικοί, οὐ μόνον δὲν ἐπολέμησαν τὰς ἄλλας διαλέκτους, ὡς τὴν Δωρικήν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐπειράθησαν τὸν ἐξευγενισμὸν αὐτῆς εἰσαγαγόντες εἰς τὰ χορικὰ αὐτῶν ᾄσματα. Τούτους μιμούμενοι καὶ οἱ παρ' ἡμῖν χυδαΐζοντες ὤφειλον γράφοντες δράματα ἢ κωμῳδίας νὰ παρεισάγωσιν ἐπεισοδιακῶς καὶ τὴν ἀληθῆ δημοτικὴν διάλεκτον, διότι πολλάκις ἐκ χορικοῦ ᾄσματος ἢ καὶ ἁπλῆς δημοτικῆς λέξεως καταλλήλως παρεντεθειμένης ἐξαρτᾶται αὐτὴ ἡ ἐπιτυχία τοῦ δράματος. Ἡ Βαβυλωνία τοῦ μακαρίτου Βυζαντίου ὀφείλει τὴν ἀθανασίαν αὐτῆς οὐχὶ εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν παρεντιθεμένων ἰδιωμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν γνωστὴν παρανόησιν μιᾶς δημοτικῆς λέξεως, ἀτελούσης τὴν καταкλεῖδα τοῦ δράματος. Οἱ παρ' ἡμῖν ἐμπαίζοντους βυζαντινοὺς φέρουσιν εἰς τὸ μέσον τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον τύπον σχολαστικότητος· καὶ ὅμως ὁ πολυμαθέστατος ἐκεῖνος στιχο-

γὸς ἀπέτεινε πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ δημοτικοὺς στίχους εἰς οὓς ὀφείλει τὴν τότε καὶ νῦν φήμην αὐτοῦ. Ἀφοῦ δ' ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς δὲν ἀπέκτησεν Εὐριπίδας καὶ Ἀριστοφάνας, ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν Πρόδρομον ἀναμιγνύοντες εἰς τὰ καθαρὰ στιχουργήματα καί τινα ἐκλεκτὰ τῆς ἀληθοῦς δημοτικῆς γλώσσης ἄνθη, ἐπιρραίνοντες ὅμως ταῦτα τῇ χειρὶ καὶ οὐχὶ τῷ καλάθῳ, ἄλλως θὰ σαπῶσι θνησιγενεῖς, ὡς ὁ αὐτοκληθεὶς Εὐριπίδης Βερναρδάκης μὲ τὰ σχολαστικά του «οἰδαλέα κύματα, ἀελλοπτέρυγος θύελλα, ἀπορρῶγες αἰγίλωπες», καὶ ὁ Καρύδης Ἀριστοφάνης, τοῦ ὁποίου εἷς καὶ μόνος στίχος ἐπέζησε «Καὶ ὁ δεῖνας καὶ ὁ τάδες...»

Οἱ παλαιοὶ καὶ αἱρετικοὶ τῶν χυδαϊστῶν τούτων διδάσκαλοι ἦσαν τοὐλάχιστον λογικώτεροι προσβαλόντες ἀμέσως αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον καὶ ἀντικαστήσαντες τὰ ἡμέτερα γράμματα διὰ τῶν λατινικῶν· τοιαῦτα βιβλία κυκλοφοροῦσιν ἔτι παρὰ τοῖς Φραγκολεβαντίνοις. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Σομαβέρας τὸν ὁποῖον οἱ νῦν ἄνθρωποι θέλουσι ν' ἀναδείξωσι νέον Ζηνόδοτον οὐδέποτε ὠνειρεύθη τοιαύτην πανελλήνιον δόξαν, ἐξ ἐναντίας μετριοφρόνως λέγει ὅτι «ἔβαλε 'ς τὸ στάμπο τὴ γραμμάτικά του διὰ τὰ εὐγενέα τῆς Πόλης σκολιαρόπουλα».

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Βασιλικὸς ἀντιγράψας ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου τὴν γραμματικὴν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης δημοσιεύει μετὰ προλεγομένων ἱστορικῶν ἐν οἷς σαφῶς καὶ πολυμαθῶς ἐξετάζει τὸ ζήτημα. Τὴν γραμματικὴν ταύτην συνέταξεν ὁ Πελοποννήσιος Κανέλλος Σπανός, διατρίβων τότε ἐν Φλωρεντίᾳ, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ διασήμου ἑλληνιστοῦ καὶ ἰατροῦ Ἀντωνίου Cocchi, ἐκδότου τῶν Ἑλλήνων χειρουργῶν καὶ μυθιστοριογράφων. Καὶ ἡ μὲν δημοσιευομένη εἶνε ἐπιτομὴ ἑτέρας μεγάλης γραμματικῆς εἰς ἣν παραπέμπει, εὐχῆς δ' ἔργον θὰ ᾖ ἡ ἀνακάλυψις καὶ δημοσίευσις καὶ ταύτης, διότι ὁ συγγραφεὺς ἦν πολυμαθὴς λόγιος ἄριστα γινώσκων τὸ θέμα. Ἐν προλεγομένοις τῆς νῦν ἐκδοθείσης συνόψεως ὁ Σπανὸς ἐπιτροχάδην τὸ ζήτημα πραγματευόμενος λέγει: «Ἡ σημερινὴ Ἑλληνικὴ κοινὴ γλῶσσα ἐστὶν ἡ παλαιὰ ἐκείνη Ἑλληνικὴ ἡ ἐπὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους τῶν φιλοσόφων φωνουμένη, διασωζομένη τῇ διηνεκεῖ παραδόσει ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς σήμερον, διάφορος ἐκείνης οὐ μόνον τῷ χρόνῳ ἀλλὰ καὶ ἄλλοις τισὶ περιστατικοῖς ἐξ ἀμελείας τῶν διαλεγομένων αὐτὴν Ἑλλή-

νων καὶ ἐκ δουλείας καὶ μετοικίας καὶ ἐθνομιγίας μᾶλλον ἤπερ ἐκ διανοίας καὶ συνθήκης τεχνικῆς, ὡς ἡ ἀρχαία τοιαύτη συναρμοσθεῖσα καὶ συστᾶσα ὥς ἐστι· τὴν δοκοῦσαν ἀρετὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ μόνον ἔθει ἀμαθῶν ἀνθρώπων διώκουσα, τουτέστι τὴν φαινομένην εἴτ' οὖν συνήθη αὐτῇ σαφήνειαν, συντομίαν τε καὶ εὐφωνίαν ἀσπαζομένη, καὶ πρὸς αὐτὰς ἀεὶ τὰς μὴ φαινομένας τοιαύτας ἑλκύουσα, ἐπὶ τὸ Ἰονικώτερον ῥέπουσα τὸ πλέον, ὕστερον δὲ καὶ κατὰ μίμησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ποιητικῆς λεγομένης ἀδείας ποικιλωτέρα καταστᾶσα ὥσπερ ἡ πάλαι ποιητική. Καὶ ταύτης ἡ μέν ἐστιν ἑλληνικωτέρα καὶ εὐγενεστέρα, καθάπερ ἡ γραφομένη ἐν τοῖς κοινοῖς βιβλίοις, ἥ τε ἐν τῇ Ἑλλάδι φωνουμένη καὶ ἡ τῶν εὐγενεστέρων τε καὶ ἀξιωματικωτέρων ἀνδρῶν, ἡ δέ ἐστιν ἐθνικωτέρα καὶ μιξοβάρβαρος, καθάπερ ἡ ἄγραφος καὶ δημωδεστέρα, ἥ τε τουρκογείτων καὶ φραγκογείτων φωνὴ ἡ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουσα».

Καλῶς ποιῶν ὁ Βασιλικὸς ἀνεδημοσίευσε καὶ τὴν περιώνυμον κατὰ τῶν χυδαϊζόντων πραγματείαν τοῦ πολυμαθοῦς φιλολόγου καὶ θεολόγου Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου ὡς καὶ τὴν κατὰ τῶν Καρτανιτῶν αἱρετικῶν μακρὰν συγγραφὴν τοῦ αὐτοῦ Ζακυνθίου. ἐξ ἧς μόνον τρεῖς ἐκ τοῦ προοιμίου λέξεις ἐδημοσίευσεν ὁ Μουστοξύδης αὐτογνωμόνως ἐπιπροσθεὶς τὸ «καὶ τὰ λοιπά».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συνόψει περὶ τοῦ ἔργου τοῦ φιλοπόνου τῆς Βενετίας ἀρχιμανδρίτου ὅστις, ἀντὶ νὰ καταναλίσκῃ τὸν χρόνον αὐτοῦ εἰς ἐκδόσεις ἀγόνων καὶ ἀνουσίων δογματικῶν λόγων, προσήνεγκε διὰ τοῦ συγγράμματός του ἀληθῆ ὑπηρεσίαν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ νῦν κακῇ μοίρᾳ πανταχόθεν καταδιωκόμενον ἔθνος καὶ τὴν πρὸς τοῦτο συνδεδεμένην ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Καὶ εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι παλαιαὶ ἁμαρτίαι καὶ παχυλὰ λάθη συνετέλεσαν εἰς τὰ σήμερον ἐπικρατοῦντα ἐκκλησιαστικὰ σχίσματα, οὐδὲν ἧττον ὅμως καὶ νῦν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία θὰ διήρχετο θριαμβευτικῶς τὴν μαστίζουσαν κρίσιν, ἐὰν ἀναμορφοῦσα τὸ ἔτι ἐπικρατοῦν βυζαντινὸν σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνατροφῆς ἀνεδείκνυε μιμητὰς καὶ οὐχὶ ἐχθροὺς τοῦ Βασιλείου, τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ψελλοῦ, οὐχὶ ἀποτροπιαζομένους καὶ ἀναθεματίζοντας τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τρεφομένους καὶ ἐξευγενιζομένους, οὕτω δὲ διακρινομένης τῆς αἱρετικῆς πλεκτάνης ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς ἐκπολιτισμοῦ,

θὰ ἐσώζοντο τά τε προνόμια καὶ τὰ ἱστορικὰ δικαιώματα τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἄνευ τινὸς βλάβης οὐδεμιᾶς ἐθνικότητος, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἀναδείξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐρειπίων τὰ ὁποῖα ἐν στιγμῇ μέθης αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἐπεσώρευσεν, ἄλλοτε μὲν θῦμα χρηματολόγων Φαναριωτῶν, ὁτὲ δὲ αἱρετικῶν πανσλαυϊστῶν, νῦν δὲ ἀγνοῶ τίνος. Τὴν διὰ τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ ἀναγέννησιν τῆς νῦν μαρανθείσης ὀρθοδοξίας ὑποδεικνύουσιν ὡς τὴν τελευταίαν σχεδίαν τῆς σωτηρίας καὶ αὐτοὶ οἱ εἰλικρινέστεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ σλαυϊσμοῦ οἱ μὴ μεθυσθέντες ἐν τῷ γλεύκει τῆς πανσλαυϊστικῆς αἱρέσεως· ἀρκοῦμαι παραθέτων τοὺς λόγους τοῦ σεβασμίου μητροπολίτου Βαλίνσκης καὶ Ζιτομερίου Ἀντωνίου, ὅστις συγχαίρων τῷ νῦν πατριάρχῃ Ἰωακεὶμ ἔγραφεν ἐκ Μόσχας καὶ τὰ ἑξῆς ἐπὶ λέξει δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», ἐπισήμῳ ὀργάνῳ τῶν πατριαρχείων (19 Ἰανουαρίου 1908): «Ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ ἐπὶ γῆς γεννηθείς, ἐξ Ἰουδαίων, Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἐμόρφωσεν ἕνα λαὸν Χριστιανικόν, ὅστις, φεῦ! νῦν ἐκ νέου καταπίπτει καὶ διαλύεται εἰς διάφορα στοιχεῖα ξένα πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ψυχρότητος. Ἡ Ρωσσία ἀπηρχαιώθη καὶ συνταράσσεται. Ἴσως οἱ αρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ ὡς φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας ἀναγεννηθέντες, θὰ καλέσωσιν ἡμᾶς ἐκ νέου εἰς τὴν ζωὴν ὡς ἐπὶ τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου».

Β.

Τὰ ὡς ἄνω λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Σπανοῦ ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσα κοινὴ γλῶσσα, ἁπλῆ οὖσα συνέχεια τῆς παλαιᾶς τὴν ὁποίαν ἔγραφον ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, φέρουσα ἐλαφρά τινα στίγματα τῆς δισχιλιετοῦς περιόδου ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας διῆλθε, δέον νὰ ἐξετασθῇ ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ τῷ στόματι τῶν ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων, οὐχὶ δὲ παρὰ τοῖς ὅλως ἀγραμμάτοις καὶ ἀγροίκοις, ἐπικυροῦνται οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ἁπανταχοῦ συνειδήσεως ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἱστοικῶν μαρτυριῶν· τοιαύτη ἐλαλεῖτο ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις ἐν τῇ .Β' ἑκατονταετηρίδι ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν βασιλέων ἡ κοινὴ ὑπὸ τῶν ιετασχόντων παιδείας τινὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου ἔχοντος ἀνάγκην μικρῶν τινων ἐπεξηγήσεων, ὡς σημειοῖ ὁ ἑρμηνευτὴς τοῦ

Ἀριστοτέλους. «Καὶ τὰ ὀνόματα καὶ αἱ λέξεις οἰκεῖαι ὀφείλουσιν εἶναι ἑκάστου τῇ ἀξίᾳ· ἄλλα γὰρ ὀνόματά εἰσιν οἰκεῖα τῷ ἀγροίκῳ καὶ ἄλλα οἰκεῖα τῷ πεπαιδευμένῳ, ἤτοι τῷ σοφῷ» (1). Τοιαύτη ἦν καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινὴ καὶ ἀγροῖκος, ὡς δῆλον ἐκ τῶν γραπτῶν μνημείων καὶ τῶν κραυγῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τῶν δήμων.

Ἀλλ' οἱ Λιάροι ψελλίζοντες τὸ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ πάθημα ἰσχυρίζονται ὅτι, ὡς ἐκείνη ἀπηρχαιώθη καὶ ἐλησμονήθη ἐν τῇ βαρβαρικῇ ἐπιδρομῇ, ἐκ δὲ τῆς μίξεως διαφόρων ἑτερογλώσσων λαῶν προῆλθον τὰ νῦν λεγόμενα νεολατινικὰ ἰδιώματα, οὕτω κατ'ἀναλογίαν συνέβη καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἀλλ'ἐν Ἑλλάδι οὔτε βαρβαρικὴ τοιαύτη ἐπιδρομὴ μνημονεύεται, οὔτε ξένοι λαοὶ μονίμως ἐγκατέστησαν, μόνη δὲ ἡ βάρβαρος φαντασία σλαυωνήτων τινῶν Γερμανῶν ἐμόρφωσε τὸν ἀνόητον μῦθον περὶ εἰσβολῆς Ἀβάρων (τοὺς ὁποίους καὶ αὐτοὶ οἱ δῆθεν γλωσσολογοι ἀγνοοῦσιν εἰς τίνα φυλὴν νὰ κατατάξωσιν) εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ἂν συγκαταβατικῶς δεχθῶμεν τὸν Ἀβαρικὸν μῦθον, ἐπ'αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς βαρβαρικῆς ταύτης εἰσβολῆς, ἐγράφη καὶ περιῆλθεν ἡμῖν εἰς πέντε διαφόρους κώδικας, μέγα γλωσσικὸν μνημεῖον, συντεθὲν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀρκαδίᾳ, ὡς λέγει, κυκλοφορῆσαν δ' ἐν Βυζαντίῳ καὶ Κρήτῃ, ὡς δηλοῦσιν αἱ ἐν τέλει σημειώσεις, ἀντιπροσωπεῦον δὲ πιστότατα αὐτὴν τὴν τότε ἁπανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ γραφομένην καὶ λαλουμένην κοινὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο γλωσσικὸν τῶν Ἑλλήνων μνημεῖον οὐδὲ μία ξένη λέξις ἀπαντᾷ! Ἀλλ'ἐνῷ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκυκλοφόρει ἐν Κύπρῳ πρὸ τῶν σταυροφοριῶν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατοχὴν τῆς νήσου οἱ βασιλεῖς Λουζινιάναι ἐκ παπικῶν βλέψεων κηρύξαντες ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς κοινῆς, ὠνειρεύθησαν ἵνα ἐπιβάλλωσιν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ βασιλείου αὐτὴν τὴν χυδαίαν διάλεκτον ἀνάμικτον πρὸς λατινικὰς καὶ ἄλλας βαρβαρικὰς λέξεις, δηλαδὴ αὐτὸ τὸ ὕστερον ἐπονομασθὲν φραγκορρωμαΐκον ἰδίωμα, καταργήσαντες ἐπίτηδες καὶ τόνους καὶ ὀρθογραφίαν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀντικαταστήσαντες καὶ αὐτὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διὰ λατινικῶν. Εἰς τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο ἐξάμβλωμα

(1) Ὡς γνωστὸν ὁ Χωνιάτης ἐπικρίνει τοὺς Ἀθηναίους, ὡς μὴ νοοῦντας ν γλῶσσαν αὐτοῦ· ἀλλὰ ταύτην, ὅλως ἐπιτετηδευμένην ἐπὶ τὸ ἀρχαΐκώτερον, οὐδ' α ι οἱ σύγχρονοι βυζαντινοὶ λόγιοι ἐνόουν, ἀποκαλοῦντες βορβορώδη· βλ. τὸ εἰς τὴν ἱ- ρίαν τοῦ Νικήτα ἐπίγραμμα.

ἐγράφησαν καὶ νόμοι καὶ χρονογράφοι, καὶ βασιλικὰ διατάγματα. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους μετ' ἐπίμονον προσπάθειαν δύο ἑκατονταετηρίδων οἱ φραγκοκύπριοι γενόμενοι καταγέλαστοι ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὡμολόγησαν τὴν παλαιὰν πλάνην γράφοντες «ἐπῆραν τὸν τόπον οἱ Λαζιανιάδες καὶ ἀπὸ τότες ἀρκέψαν νὰ μανθάνουν φράγκικα, καὶ βαρβαρίσαν τὰ ρωμαῖκα, ὡς γοῖον καὶ σήμερον καὶ γράφομεν φράγκικα καὶ ρωμαῖκα, ὅτι εἰς τὸν κόσμον δὲν ἠξέρουν ἴντα συντυχάνομεν».

Τὸ περίεργον δὲ ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη Ἐκκλησία ἐθεώρησε τὴν γλωσσικὴν καινοτομίαν τῶν Κυπρίων ὡς τὴν μεγίστην τῶν αἱρέσεων· διότι ὅταν ἐπὶ τῶν τελευταίων τοῦ Βυζαντίου χρόνων ἡ Κύπρος προέτεινε τὴν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὑποταγήν, ὁ Κρὴς Ἰωσὴφ Βρυέννιος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, διὰ μακρᾶς ἐκθέσεως δημοσιευθείσης ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἀπέτρεψε τὴν ἕνωσιν τῶν ἀλλογλώσσων τούτων Φραγκορρωμαίων.

Ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ὁ κατὰ τῆς κοινῆς γλώσσης πόλεμος ἐκηρύχθη ἀγριώτερον ἢ ἐπὶ τῶν Βενετῶν ἐν Κρήτῃ· τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἁπανταχοῦ ἐκλείσθησαν καὶ μόνα τὸ λατινικὸν καὶ βενετικὸν ἀνεγνωρίσθησαν ὡς νόμιμα ἰδιώματα· τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἡ διαδικασία, καὶ ἰδίᾳ τὰ ἰδιωτικὰ συμβόλαια συνετάσσοντο εἰς μόνα τὰ ξενικὰ ταῦτα ἰδιώματα· ἀλλ' ἡ αὐστηρὰ κατὰ τῆς γλώσσης προγραφὴ διήρκεσε μέχρι τῆς τελευταίας ἀνταρσίας τοῦ ἀειμνήστου Γαδανώλη· μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ αἱμοβόρου Μαρίνου Καβάλε γράφοντος ἐπανειλημμένως «ὅτι ἡ Κρήτη μισεῖ ἡμᾶς, καὶ πρέπει νὰ παραδοθῇ εἰς ἄλλον κύριον ἐντελῶς κατεστραμμένη», ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀναφαίνεται εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ συμβόλαια ἀντὶ τῆς καταργηθείσης λατινικῆς, καὶ οὐ μόνον οἱ γνήσιοι Κρῆτες ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑνετόκρητες μόνην τὴν Ἑλληνικὴν ἐλάλουν καὶ ἔγραφον. Οὕτως εἰς συμβόλαια τῆς ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος φέρονται ὀλόγραφοι ἀποδείξεις Ἑνετῶν ὅλως ἐξελληνισμένων, ὡς ἡ ἑξῆς: Eparalava ego Polo Querini apo essena to misser Zorzi Avonal tu pote Domenego ton anipsomu iperpira ecato eudhominda apo conto ista ducata ecato pente opu mu ghrostis os fenete me instrumento. (Ἐπαράλαβα ἐγὼ Πόλο Κουερίνη ἀπὸ ἐσένα τὸ μισὲρ Ζόρζη Ἀβονὰλ τοῦ ποτὲ Δομένεγο τὸν ἀνεψιό μου ὑπέρπυρα ἑκατὸ ἑβδομῆντα ἀπὸ κόντο εἰς τὰ δουκᾶτα ἑκατὸ πέντε ὁποῦ μοῦ χρωστεῖς, ὡς

φαίνεται μὲ ἰστρουμέντο.) Ἄλλο συμβόλαιον μνημονεύει τιμαριοῦχον Ἑνετόκρητα ὅλως ἀγγράμματον ὑπογραφόμενον διὰ τοῦ Ἕλληνος δούλου του: Dia ton archo Dandolo simadevi o copegliaris tu Michalis Dafnomilis. (Διὰ τὸν ἄρχον Δάνδολον σημαδεύει ὁ κοπελιάρης του Μιχάλης Δαφνοφμίλης). Τὸ περιεργότερον δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀραβόκρητες (Μουρτᾶτοι) φέρουσιν Ἑλληνικώτατα ὀνόματα ὡς Δαρεῖος Μουσταφάκης, Διομήδης Μεμετάκης.

Ὡς γνωστὸν ὁ αὐτὸς περὶ γλώσσης ἀγὼν ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ, τῶν Ἄγγλων διατηρησάντων διὰ τοὺς αὐτοὺς ἐγωϊστικοὺς σκοποὺς τὸ ἑνετικὸν ἰδίωμα. Ἐντεῦθεν δ' εὐεξήγητον πῶς οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑπτανησίων, ὡς ὁ Τερτσέτης, ὁ Μουστοξύδης, ὁ Μανοῦσος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀγνοοῦντες τὴν ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι γραφομένην κοινὴν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς φραγκορρωμαΐκῆς, Εἶνε δὲ σημειώσεως ἄξιον ὅτι πολλοὶ τῶν χυδαϊστῶν τούτων ἡρώων τῆς Βαβυλωνίας ἐπεκαλέσθησαν καὶ τὴν συμμαχίαν Ἰταλῶν τινων ἀγνοούντων καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ προκείμενον θέμα, οὕτω δὲ καὶ πάλιν μετετράπη ὁ ἀγὼν ἐκ τοπικοῦ εἰς ἰταλικὸν ζήτημα, καὶ ἐν τῇ ἰταλικῇ βουλῇ ἠκούσθησαν θνησιγενεῖς τινες φλυαρίαι περὶ ἰταλικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς Ἑλληνικωτάτης ἰδίως Κερκύρας. Πάντες γινώσκουσι τὸ κατὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν βλάσφημον σύνταγμα τοῦ ὑπεριταλίζοντος Δαλματοῦ Νικολάου Τομαζαίου (Scintille) τὸν ἐνθουσιάσαντα χυδαϊστήν τινα ἔμπορον τοῦ Λονδίνου εἰς συγγραφὴν ποιητικῆς σατίρας κατὰ τῶν Ἀρχαίων, μεταφρασθεῖσαν γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Ellissen, οὐχὶ ἀσπαζομένου τὰς ἐν τῷ στιχουργήματι ἀνοήτους ἰδέας ἀλλ' εἰς ἁπλῆν διακωμῴδησιν αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων χυδαϊστῶν, ἐν τῇ ἀπογνώσει καὶ τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν διασυρόντων ἱερὰ ὀνόματα τὰ ὁποῖα σύμπας ὁ πολιτισμὸς γεραίρει καὶ λατρεύει.

Τὰ ἐν Βενετίᾳ διασωθέντα συμβολαιογραφικὰ ἀρχεῖα τῆς Κρήτης ἀποτελούμενα ἐξ ἑκατοντάδων τόμων εἶνε ἡ πολυτιμοτάτη καὶ ἐπισημοτάτη τῶν πηγῶν εἰς κριτικὴν μελέτην τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ γραφομένου καὶ λαλουμένου γλωσσικοῦ ἰδιώματος. Ἐν τούτοις πρόχειρον ὁδηγὸν εἰς ἐξερεύνησιν τοῦ Κρητικοῦ ἰδιώματος παρέχουσιν αἱ νῦν ὑπὸ τοῦ Κρητὸς ἀρχιμανδρίτου ἐκδιδόμεναι δύο μεγάλαι στιχη-

ραὶ διηγήσεις περὶ τοῦ τελευταίου ἐν τῇ νήσῳ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμου (1645—1669) (1).

Περὶ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου πολέμου ἐγράφησαν πλεῖστα ὑπὸ τῶν Κρητῶν πεζὰ καὶ ἔμμετρα πονήματα ἄριστα ἐξεικονίζοντα τὸν τότε ἐπικρατοῦντα ἐν Κρήτῃ γλωσσικὸν κυκεῶνα. Ὁ Ἀθανάσιος Σκληρὸς ἀρχίατρος τοῦ ἐνετικοῦ στρατοῦ, ἔψαλλε τοῦτον εἰς ἀρχαίους ἡρωϊκοὺς στίχους, ἐν οἷς φαίνεται ζηλώσας τὸν Ἀλεξανδρινὸν Λυκόφρονα. Ὁ συνταγματάρχης Μόρμορης ἀφηγήθη τοῦτον εἰς τὸ ἐνετικὸν ἰδίωμα. Ὁ Ἄνθιμος Διακρούσης, ἱερεὺς Κεφαλλὴν ἐπὶ πολὺ διατρίψας εἰς Κρήτην καὶ αὐτόπτης τῆς ἁλώσεως τῆς Ρεθύμνης, ἐθρήνησε τὴν καταστροφὴν ἐν γλώσσῃ Κρητικῇ ἀλλ' οὔσῃ ὁμοίᾳ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰονίων λαλουμένην κοινήν. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον ποίημα, ἐκ πλέον τῶν 12000 στίχων, συνετέθη ὑπὸ ἀληθοῦς Κρητός, τοῦ Ρεθυμνίου Μαρίνου Ζάνου, μάρτυρος αὐτόπτου ὅλου τοῦ μεγάλου ἐκείνου δράματος, διότι ὡς ἀληθὲς δρᾶμα ἐξιστορεῖ τὸν ἀγῶνα ὁ ποιητὴς ὅστις φαίνεται εἷς τῶν τελευταίων ἀντιπροσώπων τοῦ ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πολέμου ἀκμάζοντος Ἑλληνικοῦ θεάτρου, ὡς δηλοῦται ἔκ τε τῆς δραματικῆς πλοκῆς καὶ ἰδίᾳ ἐξ ὁλοκλήρων φράσεων ἐπὶ λέξει ἀντιγραφομένων ἐκ τῶν τότε παρισταμένων δραμάτων τοῦ Γίπαρη, τῆς Ἐρωφίλης κλπ.

α Ὁ μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων μετ' ἴσου ἡρωϊσμοῦ καὶ πεισμονῆς διεξαχθεὶς εἰκοσιπενταετὴς πόλεμος ἀποτελεῖ τὸ ἀξιολογώτατον γεγονὸς ἐν τῇ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδι τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, τὸ συντελέσαν τὴν παρακμὴν καὶ αὐτὴν τὴν ἐξάλειψιν δύο κραταιῶν δυνάμεων, ἐπὶ δύο ὅλας ἑκατονταετηρίδας διεκδικουσῶν τὴν θαλασσοκρατίαν τῆς Μεσογείου. Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην μονομαχίαν παρέστη θεατὴς καὶ συνεργὸς ἅπασα ἡ Ἰσλαμικὴ Ἀσία καὶ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη· ἀλλ' ἐπὶ τέλους μετὰ μυριονέκρους μάχας καὶ ἀνάδειξιν ἡρωϊκῶν ἀνδραγαθιῶν, ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς αἱμοφύρτου καὶ ὑπὸ τῆς πυρίτιδος ὑπονομευθείσης καὶ ἀνατιναχθείσης Κρήτης, ἐξῆλθον ἀμφότεροι οἱ γίγαντες παλαισταὶ ἠκρωτηριασμένοι καὶ ἑτοιμοθάνατοι, ἐφ'

(1) Ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645—1669), ἢ συλλογὴ τῶν Ἑλληνικῶν ποιημάτων Ἀνθίμου Διακρούση καὶ Μαρίνου Ζάνε συλλεγέντων καὶ ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου Ξηρουχάκη. Ἐν Τεργέστῃ 1908, τύποις τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, 8, σελ. 638.

ὧν προσηκόντως δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παλαιὰ παροιμία «κλαίει ὁ νικηθείς, ὁ δὲ νικήσας ἀπόλωλε».

Οὕτω προλογιζόμενος ὁ πολυμαθὴς ἀρχιμανδρίτης ἐπιφέρει ὅτι «περὶ τοῦ πολέμου τούτου ἐγράφησαν τοσαῦτα ἱστορικὰ καὶ πρὸ πάντων ποιητικὰ ἔργα ἐν ἁπάσαις ταῖς γλώσσαις, ὥστε ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἰδίαν φιλολογίαν, ἔργα ὅμως ἐν συνόλῳ ταπεινὰ καὶ ἀκριβῶς ἐξεικονίζοντα τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ ὑπαγορεύσαντος χριστιανικοῦ αἰσθήματος· διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ αὐτοὶ οἱ μάλιστα συντελέσαντες εἰς τὸν ἀριθμητικὸν πλουτισμὸν τῆς πολυγλώττου ταύτης λογοτεχνίας τοῦ Κρητικοῦ πολέμου, περιφρονοῦντες ταῦτα, ἀρκοῦνται εἰς εὔφημον μόνον μνείαν τοῦ ἡμετέρου Ζάνε, ὡς ἀποτελοῦντος τὸ μᾶλλον εὐπρόσδεκτον νεκρολούλουδον τῆς εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Κρήτης πεσούσης χαίτης τοῦ Ἑνετικοῦ λέοντος».

Τὰ νῦν ἐκδιδόμενα περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολέμου σύγχρονα ποιήματα τυπωθέντα ἐν αὐτῇ τῇ διαρκείᾳ τῆς πάλης κατέστησαν τοσοῦτον σπάνια ὥστε δύο μόνα αὐτοτελῆ γινώσκονται ἀντίτυπα τηρούμενα ὡς χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγίου Μάρκου· ἀλλὰ πλὴν τῆς σπανιότητος αὐτῶν τὸ μέγιστον ἐλάττωμά των εἶνε τἀπειροπληθῆ τυπογραφικὰ ἁμαρτήματα καθιστῶντα ταῦτα εἰς πολλοὺς ἀπρόσιτα. Διὰ τοῦτο οὐ μικρὰ χάρις ὀφείλεται εἰς τὸν Κρῆτα ἀρχιμανδρίτην ἐκθάψαντα καὶ δι' ἐπιμόνου μελέτης ἀνακαθάραντα καὶ παραδόντα ἡμῖν ἀληθῆ κριτικὴν ἔκδοσιν, εἰ καὶ ἐνιαχοῦ ἀνακαλύπτονταί τινα παροράματα ἀσχημίζοντα τὰ κείμενα. Οὕτως ἐν σελ. 562, στ. 13 λόγου γενομένου περὶ τοῦ σερασκέρου Σαὶν πασᾶ κακῶς γράφεται τὄνομα ὡσὰν μπασᾶς, ἐν ᾧ προηγουμένως, σελ. 347, καλῶς φέρεται ὁ Σὰν μπασᾶς. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶνε ὅτι διὰ τῆς φιλοπονίας τοῦ Κρητὸς ἀρχιμανδρίτου ἐξῆλθον τῆς ἀφανείας δύο μεγάλα ἱστορικὰ καὶ γλωσσικὰ μνημεῖα, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλεται οὐχὶ ἡ τυχοῦσα χάρις εἰς τὸν ἱερέα πατριώτην ἑορτάζοντα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος διὰ μνημείου τὸ ὁποῖον θὰ ἐτίμα οἱανδήτινα πλουσίαν εὐρωπαϊκὴν φιλολογίαν.

Ἀλλὰ τὴν ἔκδοσιν πολυτιμοτέραν καθιστῶσι τὰ προταχθέντα προλεγόμενα ἐν οἷς ἐξηγοῦνται οἱ μυστηριώδεις λόγοι τῶν ἀπειραρίθμων τῆς Κρήτης ἐπαναστάσεων κατὰ τῆς Βενετίας, καὶ ἰδίᾳ τὰ μυστηριωδέστερα αἴτια τῶν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἑνετῶν ἐξ αἴσχους ἀποσιωπωμένων αἰτίων τοῦ πολέμου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κρὴς ἱστορικὸς θίγων

καὶ τὸ ἀκανθωδέστατον ζήτημα περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν μεσαιωνικῶν χωρῶν μνημονευομένων Γασμούλων εἰς διασάφησιν τῶν ὁποίων ἀνωφελῶς ἐξηντλήθη ἡ σοφία τῶν ξένων μεσαιωνολόγων καὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀντιγραφέων, θριαμβευτικῶς ἑρμηνεύει τὴν λέξιν Γασμοῦλος ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Μιγὰς Μοῦλος κατ'ἀποκοπὴν τῆς πρώτης συλλαβῆς· καὶ ἀληθῶς τοιοῦτοι ἦσαν οἱ μαχηταὶ οὗτοι, οὓς οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν καὶ διγενεῖς, ὡς γεννηθέντας ἐκ φράγκων πατέρων καὶ Ἑλληνίδων μητέρων. Τοιοῦτοι μιγάδες ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τοὺς πάλαι Μιξέλληνας ἦσαν καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ Ἀραβογενεῖς, τοὺς ὁποίους οἱ πρῶτοι βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν «τὸ νόθον γέννημα, οἱ Κρητικοὶ δράκοντες», ἀλλ' ὕστερον προσληφθέντας ἐν τῇ βασιλικῇ ἑταιρείᾳ καὶ διαπρέψαντας ἐν τῇ κατὰ τῶν Ρώσσων ἐν Βουλγαρίᾳ βυζαντινῇ ἐποποιίᾳ ἐπήνεσαν ὡς ἀληθεῖς ἥρωας. Τοιοῦτοι Ἐνετόκρητες ἦσαν οἱ διεξαγαγόντες τοὺς κατὰ τῆς Ἐνετίας ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγῶνας, ὡς καὶ οἱ τελευταῖοι καὶ μόνοι ὑπερασπισταὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὓς περιγράφει ὁ Φραντζῆς καὶ οἵτινες μετήγαγον εἰς Κρήτην τὸ νῦν ἔτι σωζόμενον λείψανον τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Ἡ Κρητικὴ αὕτη παράδοσις δέον νὰ ἐξακριβωθῇ κάλλιον, ἀφοῦ ὁ τοσοῦτον ἐσχάτως ἐνδιατρίψας περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο λείψανον σοφὸς βυζαντιολόγος Ξεν. Σιδερίδης οὐδεμίαν εὗρε σαφῆ μαρτυρίαν περὶ ἐνταφιάσεως τοῦ λειψάνου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δύναται ν' ἀληθεύῃ ἡ ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ ᾄσματος διασωθεῖσα παράδοσις, ἀφοῦ ὁ ἀρχιμανδρίτης βεβαιοῖ ὅτι ἤκουσε πολλάκις ταύτην ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τσαγγαρόλα, ἔνθα ὡς εἰς ἱερὸν προσκύνημα συνήρχοντο πάντες οι Κρῆτες ἐπαναστάται μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἕτερον ζήτημα θίγει ὁ ἀρχιμανδρίτης ἐπιτυχῶς τὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Κρήτῃ Τουρκομάνων Καραμανιτῶν τῶν ἄλλως λεγομένων Μουρτάτων, ἤτοι ἀπίστων. Τὴν βοήθειαν τῶν βαρβάρων τούτων ἐπεκαλέσθη ἡ Δημοκρατία ἐν τῇ ἀπεγνωσμένῃ πάλῃ τοῦ 1364 πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἀείποτε συμμαχοῦντας αὐτοῖς Γασμούλους, ἐπὶ ἀμ[οι]βῇ πέντε δουκάτων δι' ἑκάστην ἀντάρτου κεφαλὴν ἀπὸ 15 μέχρι 6[0 ἐ]τῶν ἡλικίας, ὡς λέγουσι τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα. Οὕτω καθιδρυθὲν τὸ [ξε]νικὸν τοῦτο στοιχεῖον ἐν Κρήτῃ παρέσχεν ὕστερον, πολλὰ τῇ ἄς[τ]ι Δημοκρατείᾳ πράγματα, ἐπὶ τέλους δ' ἐπροκάλεσε καὶ τὴν

κατὰ τῆς νήσου μυστηριώδη ἐκστρατείαν καὶ τὸν προκύψαντα εἰκοσιπενταετῆ πόλεμον. Καὶ ὁ μὲν Ἐρωτόκριτος περιγράφει διὰ μελανῶν χρωμάτων τὸν Καραμανίτην,

ὁποῦ 'χεν ἔχθρηταν πολλὴν μὲ τὸ νησὶ τῆς Κρήτης.
Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλοῦσος καὶ μεγάλος,
'ς τοῦτα τὰ μέρη σὰν αὐτὸς δὲν ἐγεννήθηκ' ἄλλος.
Δὲν ἐπροσκύνα οὐδ' οὐρανόν, οὐδ' ἄστρα οὐδὲ σελήνην,
τὸν κόσμο ἐφοβέριζε μὲ τὴν θωριὰν ἐκείνην·
εἰς τὸ σπαθί του ἐπίστευεν, ἐκεῖνο ἐπροσκύνα,
πάντα πολέμους κ'ἔχθρητες, πάντα μαλιαῖς ἐκίνα.
Ἤτονε κακοσύβαστος καί δύσκολος περίσσα,
εἰς τὴν μαλιὰν ἐχαίρετο καὶ τὴν ἀγάπη ἐμίσα...
Ποτέ τσου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα του λογιάζει,
κ' εἶν' ἡ λαλιά του σιγανὴ σὰν 'Αλλὰ ὕταν φωνάζῃ.

Ἀλλ' ὁ Ζάνες γράφων ὑπὸ τὴν ἐνετικὴν λογοκρισίαν ἀποσιωπᾷ ἐντελῶς τοὺς Καραμανίτας καὶ ἀποδίδει τὴν Τουρκικὴν ἐπέμβασιν εἰς οὐχὶ καθαροὺς λόγους:

Ὄφου! ποιός νἆτον ἀφορμή, ποιά τύχη ἀσβολωμένη,
γὴ ποιό τυφλὸ μελλούμενο. ποιά τέχνη τυφλωμένη,
καί σ'ἔφερε 'ς τὰ μέρη μου γιὰ τὴν κακή μου μοῖρα,
ποιοί ἀνέμοι σὲ βοηθήσανε, ποιά κύματα σὲ σύρα,
ποιό ἄστρο στράτα σοῦ 'δειξε,ποιός ἄτυχος πλανήτης,
καί σ' ἔβγαλε γιὰ λόγου μου εἰς τὸ νησὶ τῆς Κρήτης.
Κ' ἦρθες καί μ' ἐπολέμησες καὶ θέλεις τὸ δηγᾶσαι,
μὰ πῶς μ' ἐπῆρες μὲ σπαθὶ ποτέ σου μὴ καυχᾶσαι·
τὰ κρίματα ἐσυντρέξανε, ἀμμ' ὄχ' ἡ δύναμίς σου,
μὰ πάλε δέ μ' ἐνίκησες τώρα μὲ τὸ σπαθί σου. (σελ. 553).

Ἀμφότερα τὰ ποιήματά εἰσιν αἱ ἐφημερίδες τοῦ γιγαντώδους ἐκείνου πολεμου. Ἐνῷ νυχθημερὸν ἐκρούοντο οἱ κώδωνες πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ δ' ἱερεῖς μετελάμβανον ἐν ταῖς ὁδοῖς τοὺς μαχητάς, οἱ χειρουργοὶ ἠκρωτηρίαζον ἢ ἔκαιον τοὺς νεκρούς,αἱ γυναῖκες, ἀρχόντισσαι καὶ παιδία ἐμάχοντο ἢ ἐφρούρουν εἰς τὰς ἐπάλξεις, ἡ φοβερωτέρα

μάχη διεξήγετο ὑπὸ τὴν γῆν μεταξὺ ὑπονομευτῶν καὶ ἀνθυπονομευτῶν, καὶ ἡ πάλη ἦν συνεχὴς ἐπὶ εἴκοσι πέντε ἔτη ὑπὸ τὰ τείχη ἰδίως τοῦ Ἡρακλείου. Ἐν ταύτῃ διεκρίθη ἡ Κρητικὴ ἀνδρεία καὶ ἰδίως τὸ πολεμικὸν μένος τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν. Ἐνῷ ὁ ἡγούμενος τῆς Ἀγκαράθου Ἀθανάσιος Χριστόφορος στήνει εἰς πυραμίδας τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων, ἕτερος Κατερινίτης μοναχὸς ἐξορμᾷ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου, διασπείρων μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τὴν φρίκην καὶ τὸν ὄλεθρον «ὡς λιοντάρια ἀγριεμένα».

Ἔκοπτεν ὁ καλόγερος τὰ τούρκικα κεφάλια
καὶ τρίχινα 'ς τὴν ζώνη του ἐβάστα δυὸ τσουβάλια,
νὰ βάνῃ ἐκεῖ ταῖς κεφαλαῖς ὁπ'οἱ Ρωμνιοὶ τοῦ φέρναν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Τοῦρκοι φέρονται ἀγριώτεροι πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχούς:

Καὶ τσ' ἱερεῖς ἐπιάσασι καὶ τσοῖ κουτσομυτίσαν,
κι' ὀμπρὸς τ' ἀφέντη τοῦ πασᾶ τσοῖ κουτσοκεφαλίσαν.

Ἐκ τῶν ξένων διέπρεψαν οἱ μισθοφόροι Σαβονιάνοι, ἄγριοι Ἑλβετοὶ καὶ ἐκ Σαβοίας ὁπλῖται, τῶν ὁποίων τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος ἐκορυφώθη εἰς ἀληθῆ καννιβαλισμόν· καὶ δὴ σφάζοντες ὡς ἀρνία τοὺς αἰχμαλώτους ἐμαγείρευον μετ' ὀρύζης καὶ ἔτρωγον ἀναγκάζοντες καὶ τοὺς ἄλλους, ὅπως γευθῶσιν ἐκ τοῦ βδελυροῦ τούτου πιλαφίου.

Μ' ἀπῆτις τοὺς φονεύγασι, ἔτρεχα καὶ τοὺς πιάνα
γὴ ζωντανοὺς τσοὶ ἐσώνασι κ' εἰς τὰ φορτιὰ τοὺς βάνα
κι' ὡσὰν ἀρνιὰ τοὺς σφάζανε καὶ κομματιάζασί τους...
μὲ ρύζι καὶ τσ' ἐτρώγασιν· ὢ ἀπονιὰ μεγάλη!
Ὅποιος κι' ἂν ἤθελεν ἐβγῆ ἔξω τὸν ἀναγκάζαν
νὰ φάγῃ ἀποὺ τὰ κρέατα, γὴ ὅλοι τὸν ἀτιμάζαν (443).

Ἀλλ' ἂν ὁ ποιητὴς στιγματίζῃ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν ξένων τούτων, μετ' ἐνθουσιασμοῦ χαιρετίζει τοὺς εἰς βοήθειαν τῆς Κρήτης ἐλθόντας Γάλλους, τοὺς μόνους ὑπερασπιστὰς τοῦ κατὰ τῆς βαρβαρικῆς Ἀσίας Χριστιανικοῦ προμαχῶνος, ἐπαινῶν οὐ μόνον τὴν ἀνδρείαν

καβαλιερωσύνην) καὶ μακαρί-
...νικῆς γῆς πεσόντων Φραντζέζων.

...ρίσκονται σκοτωμένοι
...ς εἶν' μακαρισμένοι (567).

...ρχιμανδρίτης διὰ μακρῶν ἐκθέτει τὰ
... Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ μονίμου ἐγκαθι-
...δειξιν μεγάλου Ἑνετοκρητικοῦ κράτους,
... λμερικῇ Χριστιανικόν, ἀφοῦ πλὴν τῶν νή-
... ἔσωζον ἔτι πολλοὺς Χριστιανικοὺς πλη-
... κυρίαν ἀποτυχίαν εἰς αὐτὸ τὸ θρησκευτι-
...τεχνως ὑπέθαλπεν ἡ Ρώμη μετὰ τῆς θρησκευ-
... οὐ μόνον πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ καὶ αἱ ἐκ-
... ὑπὸ ξένων λατινοκαλογήρων, συβαριτικῶς
... ἐν πάσῃ ἐθνικῇ ἐξεγέρσει οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς καὶ
...μενοι ὡς δῆθεν συνένοχοι, ἐκαίοντο ἐν πομπῇ ἐν
... λατινικῶν ἐπισκοπῶν· τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἐπίσκο-
... τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα Καρόλδος, ἀναφέρων μά-
... καὶ τοὺς καέντας ἱερεῖς· ἄλλαι δ' ἱερεξεταστικαὶ ἀπο-
...γράφουσι καὶ Ἑλληνικὰ βιβλία καιόμενα ὡς ἀσεβῆ· ἐν
... δὲ περιπτώσει δικαιολογεῖται πληρέστατα ἡ ὁμολογία τοῦ
... τῆς Ἀναγεννήσεως ποιητοῦ Μιχαὴλ Μαρούλλου ὅτι αὐτοὶ
... τῶν Κομνηνῶν ἐπυρπόλησαν τοὺς ἔτι διασωζομένους
... ναοὺς καὶ ἐξηγεῖται ὁ ἄσκοπος ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη βομβαρ-
... τοῦ Παρθενῶνος, ἀφοῦ οἱ ἐν αὐτῷ εὐάριθμοι Τοῦρκοι θὰ πα-
... πολιορκούμενοι. Τὸν φανατισμὸν τοῦτον τῶν Ἑνετῶν στιγ-
... ἐν τῇ Ιϛ' ἑκατονταετηρίδι ὁ διάσημος Κρὴς Ἀρσένιος Ἀπο-
... λέγει ὅτι οὗτος καὶ μόνος εἶνε τὸ κυριώτατον κώλυμα τῆς
... τῶν ἐκκλησιῶν. Ὅταν τὸ Ἡράκλειον παρεδόθη εἰς τοὺς
... καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν ν' ἀποχωρήσωσι πα-
... ὅ,τι ἠδύναντο, οἱ φραγκοκαλόγηροι ἐπέδειξαν τὴν κατὰ
... Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν λύσσαν, σχίζοντες τὰς εἰκόνας καὶ καίοντες
... ἐφ' ᾧ ὁ ἄλλως πρὸς τοὺς Φράγκους συμπαθὴς ποιη-
... ἀποκαλῶν αλουτήρους, αἱρετικοὺς καὶ σκύλ-

Καὶ τότες ἐκινήσανε οἱ φραροκαλογράδαις
ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς Ρωμνιαῖς μὲ περισσὰ τραβάγια,
ἐπαῖρναν τὰ κονίσματα κι' ὅλα τ' ἀπομονάργια.....
Καὶ τοὺς σταυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν οἱ λούτεροι νὰ σποῦσι,
ποῦ τύχαινε νὰ τοὺς βαστοῦν καὶ νὰ τοὺς προσκυνοῦσι.
Τὰ παλαιὰ κονίσματα τὰ περευλογημένα
τὰ κύτταζες νὰ τά 'χουσι 'ς ταῖς ρούγιαις ξαπλωμένα·
καὶ τότες οἱ αἱρετικοὶ χωρὶς φόβον ἐπιάνα
κ' ἔσκιζαν κ' ἐτσακίζαν τσῃ κ' εἰς τὴ φωτιὰ τσῇ βάνα.
Σκεπάσου τώρα, οὐρανέ, μὲ νέφαλα ν' ἀστράψῃς
καὶ ἥλιε λαμπρότατε κύτταξε σὺ νὰ κλάψῃς
τὸν χαλασμὸν τῶν ἐκκλησιῶν τσῇ τόσαις ἀπ' ἀδειάσαν,
τσ' εἰκόνες τσῇ εὐγενικαῖς τσ' ἄξαις ὁποῦ χαλάσαν.
Ὦ, παραχώρησις Θεοῦ, οἱ Χριστιανοὶ νὰ δοῦνε
τέτοιαις εἰκόναις ἅγιαις σκύλλοι νὰ ταῖς χαλοῦνε! (547).

Τοιοῦτος ὁ φρικώδης ἐκεῖνος πόλεμος, τοῦ ὁποίου τὰ νῦν ἐκδιδόμενα ποιήματα εἰσὶν αἱ σύγχρονοι ἐφημερίδες· ἂν δ' οὗτος ἐξήντλησε τὴν Βενετίαν καὶ αὐτὴν τὴν Κρήτην, εἰς ἀνθρώπους καὶ χρήματα, κατέστρεψεν ἐπ' ἴσης καὶ τὴν Τουρκίαν ἀπολέσασαν ἥμισυ ἑκατομμύριον πολεμιστῶν. Ἂν δὲ πᾶν κακὸν δὲν ἔρχεται καλοῦ ἄμικτον, ἐνῷ θρηνοῦμεν ἐπὶ τῇ καταστροφῇ, ὡς Ἕλληνες μακαρίζομεν τὴν τύχην, διότι ἄνευ τοῦ πολέμου τούτου δυσκόλως θὰ ἐπήρχετο αὐτὴ ἡ σημερινὴ τῆς Ἑλλάδος παλιγγενεσία. Ἐκ τῶν πεσόντων ἐν Κρήτῃ Τούρκων οἱ ἡμίσεις τοὐλάχιστον εἶχον στρατολογηθῆ ἐκ τῶν ἀγρίων σπαΐδων καὶ ζαΐμῶν τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ἐφημίζοντο ὡς οἱ πολεμικώτατοι τῶν Ὀθωμανῶν, ὅπως ἀπέδειξαν τὰ πενιχρὰ αὐτῶν λείψανα οἱ Λαλιῶται καὶ οἱ Μπαρδουνιῶται. Ὁ Κρητικὸς πόλεμος ἀνέδειξε καὶ τὸν πρῶτον Ἕλληνα ὑπουργὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, τὸν Παναγιώτην Νικούσιον, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ εὔφημα γράφει ὁ Κρὴς ποιητής, ὅταν δ' ὕστερον ἐν Κρήτῃ διακριθεὶς Φραγκῖσκος Μοροζίνης, γνωρίζων τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπελθοῦσαν λιπανδρίαν, προσέβαλε καὶ εὐχερῶς κατέκτησε τὴν χερσόννησον, ὁ σερασκέρης Τοπὰλ Ὀσμὰν ἀνακτήσας αὐτὴν διὰ τῆς βοηθείας τῶν Ρουμελιωτῶν ἁρματωλῶν ἐγκατέστησε πολλοὺς

ἀλλὰ καὶ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν τιμὴν (καβαλιερωσύνην) καὶ μακαρίζων τὰς ψυχὰς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς πεσόντων Φραντζέζων.

Κι' ὅσοι Φραντζέζοι ὀγιὰ μὲ βρίσκονται σκοτωμένοι
ἂς ἔχουνε συγχώρεσι κι' ἂς εἶν' μακαρισμένοι (567).

Ἐν προλεγομένοις ὁ Κρὴς ἀρχιμανδρίτης διὰ μακρῶν ἐκθέτει τὰ αἴτια τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ μονίμου ἐγκαθιδρύσεως τῶν Ἑνετῶν εἰς ἀνάδειξιν μεγάλου Ἑνετοκρητικοῦ κράτους, ἐφαμίλλου πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἀμερικῇ Χριστιανικόν, ἀφοῦ πλὴν τῶν νήσων καὶ Αἴγυπτος καὶ Συρία ἔσωζον ἔτι πολλοὺς Χριστιανικοὺς πληθυσμούς, καὶ ἀποδίδει τὴν κυρίαν ἀποτυχίαν εἰς αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν μῖσος, τὸ ὁποῖον ἐντέχνως ὑπέθαλπεν ἡ Ρώμη μετὰ τῆς θρησκευτικῶς ὑποδούλου Ἑνετίας· οὐ μόνον πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ καὶ αἱ ἐκκλησίαι κατελήφθησαν ὑπὸ ξένων λατινοκαλογήρων, συβαριτικῶς ζώντων, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ ἐθνικῇ ἐξεγέρσει οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ συλλαμβανόμενοι ὡς δῆθεν συνένοχοι, ἐκαίοντο ἐν πομπῇ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν λατινικῶν ἐπισκοπῶν· τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἐπίσκοπος χρονογράφος τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα Καρόλδος, ἀναφέρων μάλιστα ὀνομαστὶ καὶ τοὺς καέντας ἱερεῖς· ἄλλαι δ' ἱερεξεταστικαὶ ἀποφάσεις καταγράφουσι καὶ Ἑλληνικὰ βιβλία καιόμενα ὡς ἀσεβῆ· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δικαιολογεῖται πληρέστατα ἡ ὁμολογία τοῦ μεγάλου τῆς Ἀναγεννήσεως ποιητοῦ Μιχαὴλ Μαρούλλου ὅτι αὐτοὶ οἱ μισθοφόροι τῶν Κομνηνῶν ἐπυρπόλησαν τοὺς ἔτι διασωζομένους Ἑλληνικοὺς ναοὺς καὶ ἐξηγεῖται ὁ ἄσκοπος ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη βομβαρδισμὸς τοῦ Παρθενῶνος, ἀφοῦ οἱ ἐν αὐτῷ εὐάριθμοι Τοῦρκοι θὰ παρεδίδοντο πολιορκούμενοι. Τὸν φανατισμὸν τοῦτον τῶν Ἑνετῶν στιγματίζων ἐν τῇ ΙϚ' ἑκατονταετηρίδι ὁ διάσημος Κρὴς Ἀρσένιος Ἀποστόλης λέγει ὅτι οὗτος καὶ μόνος εἶνε τὸ κυριώτατον κώλυμα τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν. Ὅταν τὸ Ἡράκλειον παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν ν' ἀποχωρήσωσι παραλαμβάνοντες ὅ,τι ἠδύναντο, οἱ φραγκοκαλόγηροι ἐπέδειξαν τὴν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν λύσσαν, σχίζοντες τὰς εἰκόνας καὶ καίοντι τὰ ἱερὰ λείψανα, ἐφ' ᾧ ὁ ἄλλως πρὸς τοὺς Φράγκους συμπαθὴς ποιητὴς στιγματίζει αὐτοὺς ἀποκαλῶν «λουτήρους, αἱρετικοὺς καὶ σκύλλους» :

Καὶ τότες ἐκινήσανε οἱ φραροκαλογράδαις
ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς Ρωμνιαῖς μὲ περισσὰ τραβάγια,
ἐπαῖρναν τὰ κονίσματα κι' ὅλα τ' ἀπομονάργια.....
Καὶ τοὺς σταυροὺς τῶν ἐκκλησιῶν οἱ λούτεροι νὰ σποῦσι,
ποῦ τύχαινε νὰ τοὺς βαστοῦν καὶ νὰ τοὺς προσκυνοῦσι.
Τὰ παλαιὰ κονίσματα τὰ περευλογημένα
τὰ κύτταζες νὰ τά 'χουσι 'ς ταῖς ρούγιαις ξαπλωμένα·
καὶ τότες οἱ αἱρετικοὶ χωρὶς φόβον ἐπιάνα
κ' ἔσκιζαν κ' ἐτσακίζαν τσῃ κ' εἰς τὴ φωτιὰ τσῇ βάνα.
Σκεπάσου τώρα, οὐρανέ, μὲ νέφαλα ν' ἀστράψῃς
καὶ ἥλιε λαμπρότατε κύτταξε σὺ νὰ κλάψῃς
τὸν χαλασμὸν τῶν ἐκκλησιῶν τσῇ τόσαις ἀπ' ἀδειάσαν,
τσ' εἰκόνες τσῇ εὐγενικαῖς τσ' ἄξαις ὁποῦ χαλάσαν.
Ὤ, παραχώρησις Θεοῦ, οἱ Χριστιανοὶ νὰ δοῦνε
τέτοιαις εἰκόναις ἅγιαις σκύλλοι νὰ ταῖς χαλοῦνε! (547).

Τοιοῦτος ὁ φρικώδης ἐκεῖνος πόλεμος, τοῦ ὁποίου τὰ νῦν ἐκδιδόμενα ποιήματα εἰσὶν αἱ σύγχρονοι ἐφημερίδες· ἂν δ' οὗτος ἐξήντλησε τὴν Βενετίαν καὶ αὐτὴν τὴν Κρήτην, εἰς ἀνθρώπους καὶ χρήματα, κατέστρεψεν ἐπ' ἴσης καὶ τὴν Τουρκίαν ἀπολέσασαν ἥμισυ ἑκατομμύριον πολεμιστῶν. Ἂν δὲ πᾶν κακὸν δὲν ἔρχεται καλοῦ ἄμικτον, ἐνῷ θρηνοῦμεν ἐπὶ τῇ καταστροφῇ, ὡς Ἕλληνες μακαρίζομεν τὴν τύχην, διότι ἄνευ τοῦ πολέμου τούτου δυσκόλως θὰ ἐπήρχετο αὐτὴ ἡ σημερινὴ τῆς Ἑλλάδος παλιγγενεσία. Ἐκ τῶν πεσόντων ἐν Κρήτῃ Τούρκων οἱ ἡμίσεις τοὐλάχιστον εἶχον στρατολογηθῆ ἐκ τῶν ἀγρίων σπαΐδων καὶ ζαΐμῶν τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ἐφημίζοντο ὡς οἱ πολεμικώτατοι τῶν Ὀθωμανῶν, ὅπως ἀπέδειξαν τὰ πενιχρὰ αὐτῶν λείψανα οἱ Λαλιῶται καὶ οἱ Μπαρδουνιῶται. Ὁ Κρητικὸς πόλεμος ἀνέδειξε καὶ τὸν πρῶτον Ἕλληνα ὑπουργὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, τὸν Παναγιώτην Νικούσιον, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ εὔφημα γράφει ὁ Κρὴς ποιητής, ὅταν δ' ὕστερον ἐν Κρήτῃ διακριθεὶς Φραγκῖσκος Μοροζίνης, γνωρίζων τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπελθοῦσαν λιπανδρίαν, προσέβαλε καὶ εὐχερῶς κατέκτησε ην χερσόννησον, ὁ σερασκέρης Τοπὰλ Ὀσμὰν ἀνακτήσας αὐτὴν διὰ ῆς βοηθείας τῶν Ρουμελιωτῶν ἁρματωλῶν ἐγκατέστησε πολλοὺς

τούτων ἐνταῦθα, τότε δὲ παρουσιάζεται καὶ ὁ πρῶτος Ἕλλην ἡγεμὼν τῆς Μάνης Λιβεράκης ὁ Γερακάρης. Τὴν παρὰ τοῖς Βενετοῖς ἀπαισίαν ἀνάμνησιν τοῦ πολυθρυλήτου τῆς Κρήτης πολέμου διαιώνισεν ἡ φράσις «Candia maledetta» ἀντιστοιχοῦσα ἀκριβῶς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὴν «ἀθεόλεστον Κρήτην» τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου· ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ὀθωμανῶν ἀνάμνησις δὲν ὑπῆρξεν αἰσιωτέρα, ἀφοῦ ἐν τῷ ἑπομένῳ αἰῶνι αἱ Ὀθωμανίδες προέπεμπον τοὺς λεβέντας (κουρσάρους) διὰ τοῦ ᾄσματος,

'Σ οὖλα τὰ νησιὰ νὰ πᾶτε,
μὰ 'ς τὴν Κρήτη νὰ μὴν πᾶτε,
γιατὶ βγῆκε μιὰ Γοργόνα
ὁποῦ τρώει τὰ παλληκάρια,
τοῦ Μορηᾶ τὰ παλληκάρια.

Οὕτως ὁ ἐν τῇ Κρήτῃ πόλεμος δὲν εἶνε μεμονωμένον γεγονὸς ἄσχετον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν παλιγγενεσίαν· εἰς τὸν πόλεμον δὲ τοῦτον δίδει εἰδικωτέραν ἐθνικὴν χροιὰν καὶ ἡ αὐτόκλητος προσέλευσις τῶν Γάλλων, μόνων ἐκ τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν προσελθόντων εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, καὶ τῶν ὁποίων ἐξυμνεῖ τὴν καβαλιερωσύνην καὶ ἀνδρείαν ὁ καλῶς τούτους γνωρίσας Κρὴς ποιητής.

Ἐν Παρισίοις 1 Ὀκτωβρίου 1908

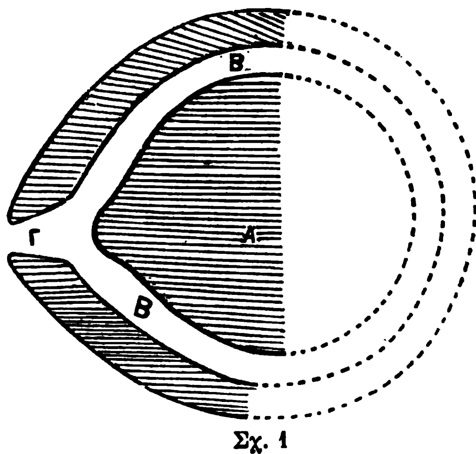
Κ. Ν. ΣΑΘΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

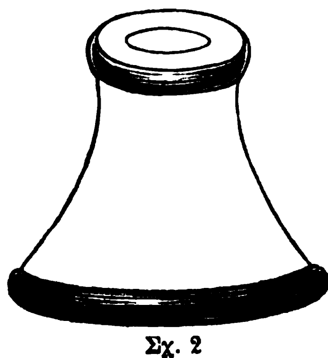
Α

Cannalis et Solea

Παρὰ τὴν θύραν τοῦ παρεκκλησίου τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς εἰς χωρίον Καγιάνι παρὰ τὴν Μυτιλήνην, δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι, σῴζεται ἐντετειχισμένον τὸ ἥμισυ πλακὸς μαρμαρίνης φαιᾶς, φερούσης κυκλικὴν ἐνσκαφὴν Β πλάτους 005 καὶ ἐν τῷ μέσῳ χῶρον ἐπίπεδον Α διαμέτρου 063 (σχ. 1). Ἐντὸς δὲ τοῦ ναΐσκου εὕρομεν ὡς κηροστάτην χρησιμεύοντα δοίδυκά τινα μέγαν μαρμάρινον (σχ. 2) ἀνασκαφέντα μετὰ τῆς ἀνωτέρω πλακὸς καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ.

Σχ. 1

Σχ. 2

Εἰκάζομεν ὅτι ἡ μαρμαρίνη αὕτη πλὰξ (καὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἐκεῖ θεωρουμένη ὡς ἐργαλεῖον τῶν παλαιῶν πρὸς ἐξαγωγὴν ἐλαίου) μετὰ τοῦ δοίδυκος εἶναι μέρη τῆς αὐτῆς συσκευῆς καὶ κατὰ πᾶσαν, δοκεῖ μοι, πιθανότητα τοῦ ὑπὸ τοῦ Columella (XII, 52.6) ὡς ἀτελοῦς ἀναφε-

ρομένου ἐλαιουργικοῦ ὀργάνου Cannalis et Solea, περὶ οὗ οὐδὲν ἄλλοθεν τυγχάνει γνωστὸν (ἴδ. Blümner Techn.u.Term I. 336). Κατὰ τὸ ἡμέτερον εὕρημα αἱ ἐλαῖαι τιθέμεναι ἐν τῷ χώρῳ Α τῆς πλακὸς συνετρίβοντο διὰ τοῦ μαρμαρίνου δοίδυκος (εἴδους tudicula τοῦ Columella), τὸ δ'ἐντεῦθεν πρῶτον ἐκρέον ἐλαιοῦχον ὑγρὸν συνελέγετο ἐν τῷ ὀχετῷ Β ἐκχεόμενον διὰ τοῦ στομίου Γ. Αἱ δ' οὕτω συντριβεῖσαι ἐλαῖαι ἐξεπιέζοντο ἀναμφιβόλως καὶ πάλιν ἔπειτα ὡς συνήθως. Ἦν δ' ἀναμφιβόλως τὸ ἐργαλεῖον οἰκιακῆς χρήσεως.

Β

Χημευτικοῦ χωρίου διόρθωσις καὶ ἑρμηνεία

Collection des alchimistes Grecs, Berthelot et Ruelle p. 422, 3.

«Τοιοῦτον γὰρ διαλελυμένον γινόμενον τὸ σύνθεμα ἐκ τῆς ταριχείας ἀναλαμβάνεται, ὡς καὶ ἐν τρουλλίῳ τῷ ὑελώδει πλώματι.»

Οἱ ἐκδόται ὑποπτεύουσιν: «...ὡς καὶ ἐν τρουλλίῳ ὑελῷ δίπλωμά τι.»

Καθ'ἡμᾶς ἀναγνωστέον ὧδε: «ὡς καὶ ἐν τρουλλίῳ, τῷ ὑελῷ διπλώματι.»

Εἶναι δὲ τὸ δίπλωμα τοῦτο οὐχὶ ἄγνωστόν τι ὄργανον οὐδ' ὡς εἰκάζει ὁ Berthelot (γαλλ. μετάφρ. 404 σημ. 2) ἄμβυξ τις (ὁ βίβικος), ἀλλ' ἡ ὑγρὰ καλουμένη κάμινος (Coll. 339) ἤτοι τὸ νῦν ἀτμόλουτρον, λέβης ζέοντος ὕδατος, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἐτίθετο τὸ πρὸς θέρμανσιν ἀγγεῖον — ὄργανον ἄρα διπλοῦν, χρησιμώτατον τοῖς ἀρχαίοις ἐν τῇ μυροποιΐᾳ.

Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ (273, 3 κατὰ τὸ χειρ. Ἁγ. Μάρκου): «... ἢ κηροτακίδι ἢ διὰ τοῦ ἀμβικισμοῦ ἢ πυρὸς γυμνοῦ ἢ ἐπιδιπλωμάσιος ἢ Μαρίας ὑδραργύρου ἢ ἄλλης τινὸς οἰκονομίας» δηλοῦται βεβαίως τὸ χημευτικὸν καμίνιον δίπλωμα οὐχὶ δὲ (ὡς ἐνταῦθ ὁ Berthelot μεταφράζει, 262) ἡ χρυσοχοϊκὴ πρᾶξις δίπλωσις (νι θευσις τοῦ χρυσοῦ), οἷα πρόκειται ἡμῖν ἐν σελίδι 169. Ἐν τῷ Παρισ

χειρ. 2325 κεῖται ὀρθῶς τὸ χωρίον ὧδε: «Διὰ τοῦ ἀμβικισμοῦ ἢ πυρὸς γυμνοῦ ἢ ἐπὶ διπλώματος ὑδραργύρου κλπ» (τοῦ ὑδραργύρου σημειουμένου διὰ τοῦ συμβόλου) — ὅθεν εἰκάζομεν ὅτι ἐν τῷ διπλώματι ἐχρῶντο πιθανῶς καὶ ὑδραργύρῳ διὰ θερμοκρασίας ἀναμφιβόλως ἀνωτέρας.

Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ τῆς νεωτέρας χημείας bain-marie (τὸ ἀτμόλουτρον) ὠνομάσθη οὐχὶ βεβαίως ἐκ τῆς κηροτακίδος, οὐδ' ἐκ τῆς θερμοσποδιᾶς (ἀμμολούτρου — ὡς λέγει ὁ Hoefer, Hist. Chim. 352 καὶ Berthelot Intr. 47), ἀλλ' ἐκ τοῦ διπλώματος, ἀληθοῦς ἀτμολούτρου, ὅπερ ὑπὸ πάντων τῶν χημευτῶν ἀναφέρεται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν καμίνιον τῆς διασήμου χημευτοῦ Μαρίας τῆς Ἑβραίας.

Ἐν Μυτιλήνῃ κατ' Αὔγουστον 1908.

ΜΙΧΑΗΛ Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν σελ. 604 τοῦ ΙΗ'. τόμου τῆς Ἀθηνᾶς στ. 21-22 ἔδει νὰ γραφῇ τόδε·

«Στ. 6-7 ΠΑΠΙΩΝΙΔ ἀναγνωστέον ἴσως: Παπιωνίᾳ ἢ Παπιωνίδε (ἢ ΠαπιωνιΗδιCτῳ ἑαυτῶν τέκνῳ)».

Ταῦτα παρεμορφώθησαν ὑπὸ τοῦ τυποθέτου μεταβαλόντος τὸ γράμμα C=Σ εἰς παρένθεσιν. Ἰώμενος δὲ ὕστερον ἐν τέλει τοῦ τόμου σελ. 225 τὸ νόσημα ὁ τυποθέτης μεῖζον ἐποίησε μεταγράψας ΠαπιωνιΗ διC τῷ ἑαυτῶν τέκνῳ. Οὕτω δὲ διC ἐξήμαρτεν ὁ ἄνθρωπος οὐ σοφὸς ὤν. Σ. Β.

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ
ΔΥΟ ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ὁ ἐν Βερολίνῳ σοφὸς καθηγητὴς καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημείας κ. Hermann Diels ἐδημοσίευσε πρό τινος δαπάναις αὐτῆς ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Bericht über den Stand des Jnterakademischen Corpus Medicorum antiquorum* ect. Berlin 1908». Ἐν τῇ ἑβδομηκοστῇ τούτου σελίδι ὑπὸ τὸν τίτλον «*Verzeichnis gedruckter Anonymi Medici Graeci*» ἀναγράφει κεφάλαιον περιλαμβάνον ἅπαντα τὰ τέως δημοσιευθέντα ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἰατρικὰ κείμενα, ὧν οἱ συγγραφεῖς παραμένουσιν ἔτι ἀνώνυμοι καὶ ἄγνωστοι παρὰ πάσας τὰς πρὸς τοῦτο ἐνδελεχεῖς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, καὶ σημειοῦν οὐ μόνον τοὺς τίτλους τῶν ἀνωνύμων τούτων κειμένων καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκδοτῶν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν σελίδων τῶν ἐκδόσεων κλπ., οὕτω δ' ἐξαντλεῖται τὸ ζήτημα δι' ὅσων ἔνεστι ὀλιγίστων, ἀπαραιτήτων, σαφῶν καὶ τελείως ἀνελλιπῶν πληροφοριῶν, ὡς ἄλλως τε ἀρέσκεται νὰ ἐκτελῇ πάντοτε ἡ ἀθάνατος γερμανικὴ ἐπιστήμη.

Ἡμεῖς ἐπεξεργαζόμενοι ἀπὸ δεκαετίας τἀνέκδοτα ἔργα Ἀετίου τοῦ Ἀμιδηνοῦ, Μαρκέλλου Σιδήτου, Παύλου Νικαίου, Μητροδώρας Δαμναστοῦ καὶ Μάγνου τοῦ Ἐμεσηνοῦ, ὑπὸ σπουδὴν δ' ἔχοντες τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰατρῶν καθόλου πρὸς τὴν παροῦσαν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης κατάστασιν, τὰς γνώμας καὶ θεωρίας ἐκείνων πρὸς τὰς νῦν ἰσχυούσας, τὰς θεραπευτικὰς καὶ χειρουργικὰς ἐκείνων μεθόδους πρὸς τὰς ποικιλωνύμους νῦν ἐν τῇ ἰατρικῇ φερομένας, καὶ ἀναγκασθέντες νὰ διέλθωμεν ἐπανειλημμένως τὴν ὅλην ἀρχαίαν ἰατρικὴν φιλολογίαν, καθορίζομεν νῦν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἔργου ἀναμφισβητήτως καὶ ἀκριβῶς τὴν πατρότητα δύο ἀπὸ μακροῦ ἐκδοθέντων ἀρχαίων ἰατρικῶν ἀνωνύμων κειμένων.

Πρῶτον ἀνώνυμον ἀρχαῖον ἰατρικὸν κείμενον.

Ὁ Julius Ludovicus Ideler ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «**Physici et medici graeci minores**» Τόμ. 2, σελ. 257-281 ὡς ἕκτον κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν ἔργον τὸ «Ἀνωνύμου περὶ χυμῶν, βρωμάτων καὶ πομάτων, τῶν τε χερσαίων, ἐναερίων καὶ θαλαττίων κλπ. ἢ «*Anonymi de alimentis*», ὅπερ ἔχον πρῶτον κεφάλαιον τὸ «εὐχύμων» ἄρχεται οὕτως: «Εὐχυμότατόν ἐστι τὸ ἄριστον γάλα σχεδὸν ἁπάντων κλπ.» (1) καὶ λήγει εἰς τὴν φράσιν «ὡς κηρὸν τὸ πάχος ἔχειν ἐπιτιθεμένη» (2).

Τὸ κείμενον τοῦτο, εἰ καὶ παρῆλθον ἔκτοτε ἑπτὰ σχεδὸν ὁλόκληροι δεκαετηρίδες, ἐπανειλημμέναι δὲ κατεβλήθησαν ἔρευναι ὑπὸ σοφῶν ἐπιστημόνων, οὐχ ἧττον παρέμεινε καὶ παραμένει ἔτι ἀγνώστου συγγραφέως ἔργον· Καὶ ὁ σοφὸς δὲ καθηγητὴς κ. Diels μνημονεύων τούτου ἐν τοῖς Ἀνωνύμοις τοῦ προμνησθέντος ἔργου αὐτοῦ ἀναγράφει ἐν σελ. 70 στίχ. 26.

Τὸ τελευταῖον τούτου κεφάλαιον φέρον τὸν τίτλον «Κοινὰ βοηθήματα πρὸς τὰς τῶν ἰοβόλων πληγὰς» δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀνωνύμου κειμένου, ὡς ἐσφαλμένως ὁ Ideler ἐδημοσίευσε θεωρήσας συνέχειαν καὶ τέλος αὐτοῦ, πάντες δ' ἀνεξαιρέτως οἱ μετέπειτα ἐπιστήμονες ἀβασανίστως ἐδέχθησαν τὴν πλάνην ταύτην. Διότι οὔτε τοῦ αὐτοῦ ὕφους τυγχάνουσιν ἀμφότερα τὰ κείμενα — καὶ ἡ ἁπλῆ δὲ ἀνάγνωσις πείθει περὶ τούτου καὶ τὸν ἁπλοϊκώτατον ἀναγνώστην — οὔτε περὶ χυμῶν, βρωμάτων ἢ πομάτων διαλαμβάνει τοῦτο, ὡς τὸ προηγούμενον μέρος, ἀλλὰ περὶ κοινῶν βοηθημάτων πρὸς τὰς πληγὰς τῶν Ἰοβόλων Ζῴων, διαφέρον ἐκείνου σπουδαίως κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ ἐμποιοῦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶνε μᾶλλον βαθὺς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μύστης, μᾶλλον ἐγκρατὴς γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς.

Ὅθεν ἀνάγκη, νομίζω, νὰ χωρισθῇ τοῦ λοιποῦ ἀνωνύμου κειμένου καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτοῦ «Κοινὰ βοηθήματα κλπ. νὰ τεθῇ ὅλως ἰδιαιτέρως ἐν τῷ Πίνακι — Index Opusculorum — καὶ ἀποτελέσῃ οὕτως ὅλως ἰδιαίτερον ἔργον.

(1) Physici et medici graeci minores ed. Ideler, vol. 2 σελ. 257.
(2) Αὐτόθι σελ. 281.

Τὸ ἀνώνυμον τοῦτο ἰατρικὸν κείμενον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Ideler λίαν ἐσφαλμένως, μετὰ πλείστων ὅσων ἁμαρτημάτων σπουδαιότατα ἀλλοιούντων τὴν ὅλην τοῦ κειμένου ἔννοιαν, ἢ καὶ τέλεον ἐνίοτε αὐτὴν ἀναιρούντων, καθ' ἡμᾶς ἀνήκει εἰς τὰ ἔργα Ἀετίου τοῦ Ἀμιδηνοῦ καὶ ἰδίᾳ τὸν τρισκαιδέκατον αὐτοῦ λόγον καὶ ἀποτελεῖ τὸ δωδέκατον τούτου κεφάλαιον.

Ὅπως δ' ἀποδείξωμεν ἀναμφισβήτητον τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην καὶ πείσωμεν ἀδιστάκτως τὸν ἀναγνώστην, παρατιθέμεθα πρὸς παραβολὴν ἀμφότερα τὰ κείμενα ἔχοντα οὕτως.

Physici et medici graeci minores
Ἐκδ. Jul. Ideler Τόμ. 2 σελ. 281.
Anonymi de alimentis

Κοινὰ βοηθήματα πρὸς τὰς τῶν ἰοβόλων πληγάς.

Προφυλάττεσθαι μὲν οὐ χρὴ διὰ τὸ προειρμένον μοι παραπεσεῖν τινα κακοποιῷ θηρίῳ· εἰ δὲ ἄρα συμβῇ ὑπὸ ἰοβόλων τινῶν θηρίων πληγῆναι, κοινὸν τοιοῦτον χρηστέον· κουφοτέρας μὲν οὔσης τῆς πληγῆς, ἢ τοῦ δήγματος, καταντλεῖν μὲν ὀξύκρατον θερμὸν καὶ ἐκμυζᾶν τὸν τόπον οὕτως, διὰ κλυσαμένου τὸ στόμα πρότερον ἐψεώμενον ἐκμυζᾶν πρὸς τὸ μὴ βλάπτεσθαι· οὕτως προβάλλειν τὸ στόμα τῷ πλήγματι ἐκμυζᾶν καὶ ἐν παύσει τὴν ὀδύνην· δεῖ δὲ μὴ ἑλκόμενον ἔχειν τὸ στόμα ἢ τὸ παρίσθμιον ἢ ὅλως ἐμπαθές τι ἔχειν· μετὰ δὲ ταῦτα τέφραν ὄξει φυράσας κατάπλασσε· μάλιστα δὲ

Ἀετίου Ἀμιδηνοῦ
Λόγος Δέκατος Τρίτος
Ἐκδ. Σκεύου Ζερβοῦ
Ἀθηνᾶς Τόμ. 18 σελ. 268.

Κοινὰ βοηθήματα πρὸς τὰς τῶν ἰοβόλων πληγάς.

Προφυλάττεσθαι μὲν οὖν χρὴ διὰ τῶν προειρημένων μὴ περιπεσεῖν τοῖς κακοποιοῖς τῶν θηρίων· εἰ δ' ἄρα συμβῇ ὑπὸ ἰοβόλου τινὸς θηρίου πληγῆναι, κοινῶς τοῖς τοιούτοις χρηστέον· κουφοτέρας μὲν γὰρ οὔσης τῆς πληγῆς ἢ τοῦ δήγματος, καταντλητέον ὀξυκράτῳ θερμῷ καὶ ἐκμυζᾶν τὸν τόπον οὕτως. Διακλυσάμενος τὸ στόμα πρότερον ἐλαίῳ ὁ μέλλων ἐκμυζᾶν πρὸς τὸ μὴ βλάπτεσθαι, οὕτω προσβαλὼν τὸ στόμα τῷ πλήγματι, ἐκμυζάτω καὶ ἀποπτυέτω τὸν ἰόν. Δεῖ δὲ. . . μὴ ἡλκωμένον ἔχειν τι τοῦ στόματος ἢ τῶν παρισθμίων ἢ ἄλλως εὐπαθές τι.. (1). Μετὰ δὲ ταῦτα τέφραν ὄ

(1) Αἱ στιγμαὶ δηλοῦσιν ὅτι παραλείπομεν λέξεις καὶ φράσεις ὁλοκλήρους, ὁποίας ὁ ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὴν πρώτην ἡμῶν ἔκδοσιν.

συκίνου ξύλου ἢ ἀμπελίνου. εἰ δὲ μή, τοῖς παροῦσι χρηστέων σπουδάζων, μάλιστα δὲ ποιοῦσιν ἐπιτιθέμενοι τῇ πληγῇ. εὐθέως ἐξ ἀρχῆς μετὰ συκιασμόν· ἀπότεμνε ζῷα μικρὰ ἔνθερμα, οἷον ὄρνις, ἐρίφια, ἀρνοί, δέλφακες, καὶ τὰ ἐμὰ κατὰ πάντα πλάσματα· οἷον σκόρδα λεῖα μετὰ μέλιτος, κρόμυα μεθ' ἁλῶν, πήγανον μεθ' ἁλῶν, σύλφιον ἐπιπαττόμενον, χάσαρ, σκόρδα, ἀρνόγλωσσον μεθ' ἁλῶν, μελισόφυλον, σιασκρίμενες μετὰ μέλιτος, γηὸς ἄφοδος ὄζει ἐφθή, καλαμίνθιον καταπλασσόμενον λίαν ὠφελεῖ, σπυράνθιον αἰγὸς μετ' ὄξους. ἄκρως δὲ ποιεῖ πρὸς πᾶσαν ἰοβόλων πληγὴν χωρὶς ἀσπιδίου· ἄσβεστος μετ' ἐλαίου καὶ μέλιτος, ὡς κηρὸν τὸ πάχος ἔχειν ἐπιτιθεμένη.

συμφυράσαντα καταπλάσσειν· τέφρᾳ δὲ τῇ τῶν συκίνων ξύλων... ἢ ἀμπελίνων... εἰ δὲ μή, τῇ παρατυχούσῃ, σπουδάζοντα...Κάλλιστα δὲ ποιοῦσιν ἐπιτιθέμενα τῇ πληγῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν συκιασμόν, ἀνεπτυγμένα ζῷα μικρὰ ἔνθερμα, οἷον ὄρνεις, ἐρίφια, ἄρνες, δέλφακες καὶ τὰ μικτὰ πάντα καταπλάσματα, οἷον σκόροδα λεῖα μετὰ μέλιτος, κρόμυα μεθ' ἁλῶν, πήγανον, σίλφιον λεῖον ἐπιπαττόμενον, λάσαρ... σκόροδον... ἀρνόγλωσσον μεθ' ἁλῶν, μελισσόφυλλον, συκῆς ἀκρέμονες μετὰ μέλιτος, ὑὸς ἄφοδος ὄξει ἑφθή· καλαμίνθη καταπλασσομένη λεία, σπύραθος αἰγὸς μετ' ὄξους. Ἄκρως δὲ ποιεῖ πρὸς παντὸς ἰοβόλου πληγὴν χωρὶς ἀσπίδος, ἄσβεστος μετ' ἐλαίου καὶ μέλιτος ὡς κηρωτῆς πάχος ἔχειν ἐπιτιθεμένη...

Νομίζομεν ὅτι οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφισβήτησις περὶ τῆς ἀνωτέρω ἡμῶν γνώμης, ὅτι τὸ τέως ἀνώνυμον τοῦτο εἶνε ἔργον Ἀετίου τοῦ Ἀμιδηνοῦ, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅμως, ὅτι τὸ χειρόγραφον ὅπερ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ideler ἦν τῶν χειρίστων, ἀντιγραφὲν λίαν ἡμαρτημένως μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων διακένων, παραλεῖπον λέξεις, φράσεις καὶ περιόδους ὁλοκλήρους, ἀνεγνώσθη ἐσφαλμένως, ἐξ οὗ καὶ ἡ πληθὺς τῶν μὴ νοουμένων καὶ σφαλερῶς ἀποδοθεισῶν λέξεων, καὶ ἐδημοσιεύθη ἀβασανίστως ἄνευ τῆς ἐλαχίστης πρὸς τοῦτο προσοχῆς καὶ ἑπομένως τυγχάνει παρηλλαγμένον καὶ οὐχὶ ἀκριβές.

Δεύτερον ἀνώνυμον ἀρχαῖον ἰατρικὸν κείμενον.

Τὸ δεύτερον ἀνώνυμον ἀρχαῖον ἰατρικὸν κείμενον ἀνευρίσκεται ἐπί-

σης παρ' Ideler ἐν τῷ Physici et medici graeci minores Τόμ. 2 σελ. 282 καὶ φέρει τὸν τίτλον «Ἀνωνύμου περὶ Λυκανθρωπίας». Ὁ κ. Diels μνημονεύων τούτου ἐν τῷ προμνησθέντι πίνακι τῶν ἀνωνύμων ἀναγράφει ἐν σελ. 70 στίχ. 27.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀνώνυμον τοῦτο κείμενον ἀνήκει εἰς τὸ τέως ἀνέκδοτον μέν, ἀπὸ μακροῦ δὲ χρόνου ὑφ' ἡμῶν παρασκευαζόμενον μέγα ἔργον Παύλου Νικαίου ἐπιγραφόμενον: «**Παύλου Νικαίου βιβλίον ἰατρικὸν** ἤτοι **Περὶ διαγνώσεως καὶ θεραπείας διαφόρων νοσημάτων**» καὶ ἀποτελεῖ τὸ 23ον τούτου κεφάλαιον.

Περὶ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ ὁποίου τὰ σῳζόμενα χειρόγραφα ἐν Ρώμῃ [Bibliotheca Angelica], Βιέννῃ [Wienner Hofbibliothek] καὶ Βερολίνῳ [Berlin. Königliche Bibliothek] ἀντεγράψαμεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1901, τὸ δ' ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς Ἀθηνῶν χειρόγραφον ἐπισκεφθέντες εὕρομεν παρ' ἐλπίδα ἀνάξιον καὶ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς καὶ μελέτης, δι' οὓς λόγους θέλομεν ἀναπτύξει εἰς προσεχῆ ἰδίαν μελέτην, ἐπανειλημμένα μέχρι τοῦδε ἐδημοσιεύσαμεν ἔργα, καταδεικνύοντες τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ καὶ ἐξαίροντες τὴν μεγίστην ὄντως ἰατρικὴν ἀξίαν τοῦ Παύλου Νικαίου· ὅρα 1ον Anecdota medica graeca s. Pauli Nicaei liber medicus de cognitione et curatione variorum morborum. Janus Archiv. internat. pour l' histoire d. l. Médecine et la Geographie médic. Septembre 1901 σελ. 487. 2ον Εἷς τέως ἄγνωστος ἰατρὸς τοῦ ἕκτου μ.Χ. αἰῶνος ὁ Παῦλος Νικαῖος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἰατρικὴ Πρόοδος 1-15 Μαρτίου 1903. 3ον Ἀετίου Ἀμιδηνοῦ Λόγος Δέκατος Τρίτος. Ἀθηνᾶς Τόμ. 18ος σελ. 252 κλπ. κλπ.

Πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης παρατιθέμεθα πρὸς παραλληλισμὸν ἀμφότερα τὰ κείμενα ἔχοντα οὕτως.

Physici et medici graeci minores *Anonymi* VII ***Περὶ Λυκανθρωπίας*** Ἐκδ. Jul. Ideler Τόμ. 2 σελ· 282.	*Παύλου Νικαίου* ***Βιβλίον Ἰατρικὸν*** ***Κεφάλαιον ιγ'.*** ***Περὶ Λυκανθρωπίας*** Χειρόγραφα Ρώμης, Βιέννης, Βερολίνου.
Εἶδος μανίας ἐστὶν ἡ λυκανθρωπία, καὶ νυκτὸς ἐξίασι τὰ πάν-	Εἶδος μανίας ἐστὶν ἡ λυκανθρωπία· καὶ νυκτὸς ἐξίασι τὰ πάν-

τα καὶ τάφους διατρίβουσι· γνωριεῖς δὲ τοὺς οὕτω πάσχοντας. τοῖς δὲ ὠχροὶ τυγχάνουσι καὶ ὁρῶσιν ἀδρανὲς καὶ ξηροὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, οὔτε δακρύουσιν οὔτε ὑγραίνονται. θεάσῃ δὲ αὐτῶν καὶ κοίλους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπον ὑγρὸν καὶ τὴν γλῶτταν ξηροτάτην καὶ σίελον οὐδ' ὅλως προχωρῶν αὐτοῖς. εἰσὶ δὲ καὶ διψώδεις ξηροὶ καὶ τὰς κνήμας, διὰ τὸ πολλάκις προςπίπτειν ἀνία αὐτοὺς καὶ ἑλκομένας ἔχουσιν· ἴδια δὲ σημεῖα τῶν μελαγχολικῶν τότε κατισχναίνειν τὸ σῶμα καὶ μελαγχολικὸν εἶναι τῇ φύσει, ἢ καὶ ἐξεπήκτη [?] τὸν διά τινος φροντίδος ἢ ἀγρυπνίας ἢ μοχθηρῶν σιτίων ἢ προφορᾶς ἢ ἐπίσχεσιν αἱμορροΐδων καὶ καταμηνίων γυναικῶν. τοιαῦτα μὲν δὴ συμβαίνειν καὶ τὰ τῆς λυκανθρωπίας σημεῖα.

Πῶς οὖν θεραπεύσεις. Κατὰ μὲν οὖν τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἐπισημασίας τέμνω φλέβα τὴν ἐξ ἀγκώνων καὶ κενῶ τοῦ αἵματος ἄχρι λειποθυμίας καὶ διαίτησιν τὸν κάμνοντα ταῖς εὐχύμοις τροφαῖς· καὶ χρῆσθαι λουτροῖς γλυκέσι ἢ ὀρρῷ γάλακτος χρησάμενος ἐπὶ τρίτην ἡμέραν. καὶ καθαίρων δὲ τῇ διὰ τῆς κολοκυνθίδος ἱερᾷ καὶ β' καὶ γ' καὶ μετὰ τὰς καθάρσεις τῇ διὰ τῶν ἐχιδνῶν θηριακῇ χρήσομαι καὶ τὰ ἄλλα

τα καὶ τάφους διατρίβουσι· γνωρίσεις δὲ τοὺς οὕτω πάσχοντας τοῖς δε· ὠχροὶ τυγχάνουσι καὶ ὁρῶσιν ἀδρανές, καὶ ξηροὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσιν, οὔτε δακρύουσιν οὔτε ὑγραίνονται· θεάσει δὲ αὐτῶν καὶ κοίλους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ πρόσωπον ὑγρὸν καὶ τὴν γλῶτταν ξηροτάτην καὶ σίελον οὐδόλως προχωροῦν αὐτοῖς· εἰσὶ δὲ καὶ διψώδεις, ξηροὶ καὶ τὰς κνήμας, διὰ τὸ πολλάκις προσπίπτειν ἀνίᾳ αὐτούς, καὶ ἑλκομένας ἔχουσιν· ἴδια δὲ σημεῖα τῶν μελαγχολικῶν τότε κατισχναίνειν τὸ σῶμα καὶ μελαγχολικὸν εἶναι τῇ φύσει ἢ καὶ ἐξεπίκτητον διά τινος φροντίδος ἢ ἀγρυπνίας ἢ μοχθηρῶν σιτίων ἢ προφορᾶς ἢ ἐπισχέσεως αἱμορροΐδων καὶ καταμηνίων γυναικῶν. Τοιαῦτα μὲν δεῖ συμβαίνειν καὶ τὰ τῆς λυκανθρωπίας σημεῖα.

Πῶς οὖν θεραπεύσεις. Κατὰ μὲν οὖν τὸν πρῶτον χρόνον τῆς ἐπισημασίας τέμνω φλέβα τὴν ἐξ ἀγκώνων καὶ κενῶ τοῦ αἵματος ἄχρι λειποθυμίας· καὶ διαιτήσω τὸν κάμνοντα ταῖς εὐχύμοις τροφαῖς· καὶ χρῆσθαι λουτροῖς γλυκέσιν ἢ ὀρρῷ γάλακτος χρησάμενος ἐπὶ τρίτην ἡμέραν, καὶ καθαιρῶ δὲ τῇ διὰ τῆς κολοκυνθίδος ἱερᾷ καὶ β' καὶ γ' καὶ μετὰ τὰς καθάρσεις τῇ διὰ τῶν ἐχιδνῶν θηριακῇ χρήσομαι καὶ τὰ ἄλλα

παραλήψομαι ὅσα ἐπὶ τῆς μελαγχολίας εἴρηται καὶ τὰς αἱμορροίδας ἀνατομῶσαι καὶ καταμήνια γυναικῶν προπέσθαι κελεύω διὰ τὴν τούτων ἐπίσχέσιν, τὴν γεγενημένην εἰς τὸ πάθος· ἀγαθὰ δὲ καὶ αἱ διουρητικαὶ δυνάμεις καὶ τῶν ἱδρώτων κάθαρσις.	παραλήψομαι, ὅσα ἐπὶ τῆς μελαγχολίας εἴρηται καὶ τὰς αἱμορροίδας ἀναστομῶσαι καὶ καταμήνια γυναικῶν τρέπεσθαι κελεύσω διὰ τὴν τούτων ἐπίσχεσιν τήν γε γεγενημένην εἰς τὸ πάθος· ἀγαθαὶ δὲ καὶ αἱ διουρητικαὶ δυνάμεις καὶ [ἡ] τῶν ἱδρώτων κάθαρσις.

Ἐκ τῆς λεπτομεροῦς παραβολῆς ἀμφοτέρων τῶν κειμένων κατά τε τὰς φράσεις καὶ λέξεις, τὴν οὐσίαν καὶ τὸ νόημα αὐτῶν, πειθόμεθα ἀδιστάκτως καὶ μεθ' ἡμῶν νομίζω καὶ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι τὸ ἀνώνυμον τοῦτο ἰατρικὸν κείμενον ἀνήκει ἀναμφισβητήτως τῷ Παύλῳ Νικαίῳ

Συγκεφαλαιοῦντες τἀνωτέρω ἔχομεν ὡς συμπέρασμα τὰ ἑπόμενα.

Αον. Τὸ ἀνώνυμον ἰατρικὸν ἔργον, ὅπερ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Physici et medici graeci minores. Τόμ. 2 σελ. 281 φέρει τὸν τίτλον «Κοινὰ βοηθήματα πρὸς τὰς τῶν ἰοβόλων πληγάς, εἶνε ἔργον **Ἀετίου** τοῦ **Ἀμιδηνοῦ** καὶ ἀποτελεῖ τὸ ιβ.' κεφάλαιον τοῦ **Δεκάτου Τρίτου** αὐτοῦ **Λόγου**, ὅστις ἐκ τῶν σῳζομένων χειρογράφων ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Σκεύου Ζερβοῦ.

Βον. Τὸ ἐν τῷ αὐτῷ προμνησθέντι ἔργῳ καὶ σελ. 282 φερόμενον ἕτερον ἀνώνυμον ἰατρικὸν κείμενον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Λυκανθρωπίας» ἀνήκει εἰς τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου παρασκευαζόμενον ἀνέκδοτον ἔτι ἔργον **Παύλου Νικαίου, Περὶ διαγνώσεως καὶ θεραπείας διαφόρων νοσημάτων** καὶ ἀποτελεῖ τὸ κγ' τούτου κεφάλαιον

Γον καὶ τελευταῖον. Ἀνάγκη τοῦ λοιποῦ ἀναδημοσιευόμενα τὰ κείμενα ταῦτα ν' ἀναγράφωνται οὐχὶ πλέον ἀνωνύμως ἀλλ' ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων εἰς οὓς ὄντως ἀνήκουσι καὶ ὧν τυγχάνουσι ἀναμφισβήτητα γνήσια ἔργα.

Σμύρνη

ΣΚΕΥΟΣ ΖΕΡΒΟΣ

ΒΡΑΧΕΙΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΝ ΤΩ ΠΑΡΟΝΤΙ ΤΟΜΩ ΧΙΑΚΑΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Σημειούμεθα διὰ βραχέων ἐπανορθώσεις τινὰς καὶ προσθήκας, ἃς θεωροῦμεν ἀναγκαίας εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἐκείνας, αἵτινες ἐλλείψει χρόνου ἐδημοσιεύθησαν ἐσπευσμένως, ἄνευ προηγουμένης ἀναθεωρήσεως.

Ἐν σελ. 194, πλευρᾷ Α', στίχ. 17-21 στικτέον ὧδε· «ὀμό|σαντας τὸν αὐτὸν ὅρ|κον τῆι βο(υ)λῆι δικᾶν | κατὰ νόμο(υ)ς καὶ ψηφ(ί)σματα. Πληροῦν δὲ» κλ. Καὶ πλευρ. Β', στίχ. 21 ἀντὶ «ἐξ | ἐλευθ|έρο(υ) παῖς|» γρ. «ἐξελευθέρου παῖς».

Ἐν σελ. 239, ἀριθ. ΝΓ' ἔχομεν ἐπιγραφὴν Ἀθηνόδωρος Πε[ρι]γένο[υ] Φησίνωι ἥρωι. Ταύτην ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Πασπάτης σ. 408 ἀριθ. 19 λέγων καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος Φησινοῦ, ὅσα κρίνει. Περὶ τοῦ ὀνόματος Φησίνου γράφει καὶ ὁ Κοραῆς σελ. 252 καὶ 270 τῆς Χιακ. Ἀρχαιολ. λέγων τοῦτο Φισίνος, Φυσῖνος καὶ Φησῆνος. Τὸ πρῶτον φέρεται παρ' Ἀρριανῷ καὶ τὸ τελευταῖον ἐν χιακ. ἐπιγρ. C.I.G. 2242: Κλαύδιος Φησῆνος. Τὸ δὲ Φυσῖνος ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὁ Κοραῆς ὡς ἀπὸ τοῦ νοῦς σύνθετον κατὰ τὸ Ἀρχῖνος καὶ Ἀρχίνους, Καλλῖνος καὶ Καλλίνους κτλ. Τὸ ὄνομα εὑρέθη ἔκτοτε ἐν πολλαῖς ἐπιγρ. γεγραμμένον Φησῖνος μόνον, ὅθεν παραδεχόμεθα ὅτι ὁ μὲν Ἀρριανὸς ἔγραψεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ι μακρὸν ἀντὶ η, τὸ δ' ἕτερον Φησῆνος εἶνε πολὺ μεταγενέστερον, χρόνων ῥωμαϊκῶν, ὅτε, ὡς γνωρίζομεν, δὲν ὑπῆρχε πολλὴ εὐαισθησία περὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἐπὶ τῶν λίθων.

Ἐν πρώτοις, ἐν C.I.A. II, 1171 Φησῖνος Σκυθίνου Χῖος.

Ἐν Syll. Dittenb. 206, 39 Φησῖνος Χῖος. Αὐτόθι δ' ἐν σημ. 9 ἀνάγνωθι: Nomen chium. Φησῖνος Σκυθίνου Χῖος a civibus suis statuarum honore et Athenis (C. I. Att. II, 1171) et

Delphis (Bull. Corr. Hell. XX p. 633) affectus est·, ad titulum Delphicum editor Homollius inscriptionem C.I.Gr. 2242 Κλαύδιος Φησῖνος et nummum chium litteris ΦΗΣ signatum (Eckel D. N. II p. 566) attulit.

Ἐν Μουσ. καὶ Βιβλιοθ. Εὐαγγ. Σχολ. Περιόδ. Γ′ ἔτ. α′-β′ 1878-80 σ.180 ἐπιγραφὴ ἐν ἁγίῳ Θεολόγῳ (Ἁγιὰ Σολοὺκ) στίχῳ ἐσχάτῳ: Ἐπὶ ἀρχιερέως Ἀσίας, Τιβερίου Κλαυδίου Φησείνου.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμετέραις Χιακ. Ἐπιγρ. φέρεται ἐν ταῖς ἑξῆς·

Σελ. 166 καὶ 169	Ἐπιγρ.	Γ′ στήλῃ Β′	Φησῖνος Ζήνιδος (δίς).
» 203	»	Ζ′	Φησῖνος Ἀριστεῦς καὶ Φησῖνος Ἱκεσίου.
» 204	»	Ζ′	Φησῖνος Θευδώρου καὶ Φησῖνος Φησίνου.
» 209	»	Η′	Φαινομενὸς Φησίνου.
» 224	»	ΚΖ′	Μένουσα Φησίνου.
» 243	»	ΞΔ′	Φησίν[ου ἢ ῳ].

Ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ὀνόματος εἶνε Φησῖνος, σχηματίζεται δὲ τοῦτο κατὰ τὸ Ἀγαθῖνος, Σκυθῖνος, Κρατῖνος κλ. Τί ὅμως σημαίνει; Παράγεται ἆρά γε ἀπὸ τοῦ φημὶ καὶ σημαίνει τὸν ὀνομαστόν, περίφημον ἢ ἀπὸ τοῦ φαίνω; Πιθανὸν ὅμως εἶνε νὰ παρήχθη καὶ ἀπὸ βραχυτέρου τινὸς ὀνόματος, οἷον τοῦ Φᾶσις (ἰων. Φῆσις), ἢ νὰ εἶνε καὶ ὅλως ξενικόν.

Τὸ Φησῖνος εἶνε μόνον χιακόν, διότι, ὡς εἴπομεν καὶ εἴδομεν, ἐν χιακ. ἐπιγρ. ἀναφέρεται μόναις. Θὰ ἐδίδετο δὲ κατὰ παράδοσίν τινα τοπικὴν πάντως. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἔρχεται ἐπίκουρος ἡ ὑπ' ἀριθ. ΝΓ′ ἐπιγρ. ἡ φέρουσα τὸν Φησῖνον ὡς ἥρωα. Ἥρως δὲ Χῖος, ἢ τῆς Χίου μόνον, θὰ ἦτο ὁ Φησῖνος. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὅτι καὶ ἐν Ἐρύθραις ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε τὸ ὄνομα συχνόν, ἴσως δὲ νὰ εὑρέθη ἤδη ἐπὶ λίθων. Ἀκόμη λέγω ὅτι, καὶ τῶν ἡμετέρων λίθων τινὲς ἴσως ἐκομίσθησαν ἐκεῖθεν. Τοῦτο ὅμως εἶνε ἁπλῆ ὑπόθεσις, θέλουσα νὰ δηλώσῃ ὅτι καὶ οἱ Ἐρυθραῖοι, ὡς πολὺ γείτονες τοῖς Χίοις, ἦτο πιθανὸν νὰ ἔχωσι τοῦτο τὸ ὄνομα.

Ἔχομεν ἐπιγρ. ἐν Πασπάτῃ σελ. 414 ἀριθ. 30 λέγουσαν ἐν στ. 2: ΕΙΝΟΥΤΟΥΗΡΩΟΣ ὃ ἀποπληρούμενον θὰ εἶνε [Φη]σίνου ἢ [Φησ]είνου τοῦ ἥρωος. Δίς, ὅθεν, γράφεται ἐπὶ λίθων ἥρως ὁ Φησῖνος

ἐν Χίῳ. Ὁ Studnitzka ἐν σ. 182 ἀριθ. 41 ἀναγινώσκει LIPIOY ΤΟΥΗΡΩΟΣ, ἀλλ' ἡ τοῦ Πασπάτη ἀνάγνωσις φαίνεταί μοι πιστοτέρα κατ' ἀναλογίαν τῆς ἡμετέρας ὑπ' ἀρ. ΝΓ'.

Ἐν ταῖς ἐκτὸς τοῦ μουσείου τοῦ γυμνασίου ἐλλιπέσιν ἐπιγραφαῖς, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν ταῖς σελ. 270-274 τοῦ παρόντος τόμου, ὑπάρχει ὑπ' ἀριθ ΡΟΕ' ἐπιγρ. παλαιὰ ἑξάστιχος σφόδρα δυσδιάγνωστος, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀδιάγνωστος, ἧς ἡ ἀντιγραφή, ὡς καὶ πλείστων ἄλλων ἐκ τῶν ἐλλιπῶν, δὲν ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρός μου, ὡς λέγω καὶ ἐν ὑποσημ. τῆς σ. 270. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἠδυνήθην νὰ ἴδω, κειμένην ἐγγὺς τῆς πόλεως καὶ προσεπάθησα, ἐφ'ὅσον τοῦτό μοι ἦτο δυνατὸν νἀναγνώσω ταύτην καλύτερον. Τοῦτο οὐδαμῶς ἦν εὐχερές, διότι τὰ γράμματα εἶνε μικρότατα, τὰ πλεῖστα κατεστραμμένα, τὰ δ' ὑπάρχοντα καὶ φαινόμενα νῦν εἶνε κάκιστα γεγραμμένα, πλεισταχοῦ δέ, χάριν συντομίας, ὑπὲρ ἕτερα τεθημένα, ἔνια δὲ καὶ πλαγίως. Εἶνε δ'ὁ λίθος ἐντετειχισμένος ἐν ὑποστέγῳ ὀλίγου φωτὸς εὐμοιροῦντι. Τὸ χρῶμα αὐτοῦ εἶνε ὑπομέλαν, τὸ δὲ μῆκος 0,50, τὸ πλάτος 0,25 πάχος δὲ 0,10.

Ὀλίγας ὅθεν λέξεις ἠδυνήθην νὰ προσθέσω ἀσφαλῶς τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει.

?
ΗΡΑΚ/ ΕΣC......ΛΕΤCΙΦΡΤ.....
ΑΜΝΟΣ...[Π]ΟΤΩΝΙΤ...............
? ?
ΣΩ. ·ΙΜΕΝ[ΑΥ]ΤΟΝΤΟΥΔΕΟΣ....ΩΡΟΝΕΚ.....
ΓΕΝΕΗΝ
ΣΩΤΗΡΙΗΝΑΙΩΝΙΗΝΟΝΟΠΙΩΝ......
ΕΧ[Ε]ΛΕΩΝΔΗΜΗΤΡΙΟΥΗΡΑΚΛΕΙ
ΣΩΤΗΡΙΚΑΘΟΡΑΜΑ

Ὁ λίθος ἦτο τεθημένος ἐν ἱερῷ τοῦ Ἡρακλέους, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν δύο τελευταίων στίχων. Ὁ Ἡρακλῆς προσονομάζεται ἐνταῦθα Σωτήρ. Ἀναθήματα τῷ Ἡρακλεῖ ἔχομεν πολλά, ἐπὶ λίθων μνημονευόμενα, ἐν Χίῳ. Ὁ ἀναθέτων ἢ γράφων εἶνε Ἐχέλεως Δημητρίου ἢ Ἐχελέων Δημητρίου.

Ἐν τετάρτῳ στίχῳ εἶνε τὰ γράμματα ΟΝΟΠΙΩΝ... ὧν τὸ πρῶτον φαίνεται μᾶλλον Ο καὶ κάτω τούτου τὸ Ι πλαγίως, Τοῦτο παρατηρῶ, μήπως εἶνε ἡ λέξις Οἰνοπίων, ὄνομα τοῦ οἰκιστοῦ τῆς Χίου, τοῦ μυθολογουμένου καὶ μνημονευομένου ὑπὸ πολλῶν βασιλέως αὐτῆς. Ἀπὸ τούτου δὲ λαμβάνουσα ἀφορμὴν λέγω ἐνταῦθα καὶ περὶ ἑτέρας τινὸς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς.

Παρὰ Παυσανίᾳ VII, V εὑρίσκομεν: «Χίοις δὲ ὁ τοῦ Οἰνοπίωνος τάφος θέαν τε παρέχεται καί τινας καὶ λόγους εἰς τοῦ Οἰνοπίωνος τὰ ἔργα». Ἓν τμῆμα λίθου τεφροῦ, ὅπερ ἔχομεν ἐν τῷ μουσείῳ, περιλαμβάνεται δὲ ἐν ταῖς ἐλλιπέσιν ἐπιγραφαῖς ὑπ' ἀρ. ΡΝΘ', σελ. 267 φέρει ἐπ' αὐτοῦ τάδε γράμματα:

ΝΤΑΣΘΕΙΝ
ΟΠΙΩΝΕΙΟΝ

Ὁ δεύτερος στίχος ἀποπληρούμενος θὰ ἔχῃ Οἰν]οπιωνεῖον, δηλῶν ἱερὸν ἢ ἄλλον λατρείας τόπον καθιερωμένον τῇ μνήμῃ τοῦ ἥρωος βασιλέως τῆς ἰωνικῆς ἡμῶν νήσου. Πάντως καὶ ὁ λίθος οὗτος γνωρίζει ἡμῖν λατρευόμενον ἐν Χίῳ τὸν Οἰνοπίωνα.

Περὶ τοῦ Οἰνοπίωνος, μυθολογουμένου ὡς οἰκιστοῦ τῆς νήσου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν διέλαβεν ἐν σελ. 2-4 τῆς Χιακῆς αὐτοῦ Ἀρχαιολογίας ὁ Κοραῆς ἱκανά, μνημονεύων ἅμα καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ γραψάντων (Πλουτάρχ. Θησ. § 20 Ἀθην. Ι σ. 45. Διοδ. Σικ. V, 79. Ἀπολλοδ. Βιβλ. Ι, 4 § 3. Παυσαν. VII, V). Οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὸν Διονύσου υἱόν, ἄλλοι δὲ Θησέως, ἀδελφὸν δὲ Σταφύλου. Ὁ Οἰνοπίων ἐδίδαξε τοὺς Χίους τὴν οἰνοποιίαν (Διοδ. Σικελ. V, 79) καὶ ἰδίᾳ τὴν κατασκευὴν τοῦ μέλανος οἴνου (Θεοπ. παρ' Ἀθην. 1, 45).

Μετὰ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν ἀμέσως εἶν' ἑτέρα ὑπ' ἀριθ. ΡΟϚ' ἥτις εὑρίσκεται ὡσαύτως ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ αὐτοῦ οἴκου εἰς τὸ Λατόμι. Καὶ ταύτην εἶδον αὐτή, ἀλλ' εἶνε μόλις δίστιχος τανῦν καὶ ἀπὸ τριῶν ἀποκεκρουσμένη πλευρῶν. Τὰ γράμματα εἶνε βαθέως κεχαραγμένα λίαν δὲ κεκοσμημένα. Μόνον τὸ ἐφ' οὗ τὰ γράμματα τμῆμα τοῦ λίθου ἔχει λεανθῆ. Ὁ πρῶτος στίχος ἔχει ὡς ἐν σελ. 279 ὁ δεύτερος δ' οὕτω:

ΟΣΞΚΑΙΕΑΝΔΟΥΛΟΝ

Ἐν σελ. 263 ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ὑπ' ἀριθ. ΡΜΔ' προερχομένη ἐκ τοῦ ὑπερθύρου ναοῦ ἐν Κουρουνίοις. Καὶ ταύτης ἡ ἀνάγνωσις δὲν ἦτο ἀληθής. Εὗρον ἐν τοῖς χαρτίοις τοῦ πατρός μου καλυτέραν, ὧδ' ἔχουσαν:

ΙΕΡΟϹΟΑΓΡΟϹ
ΗΡΑΚΛΕΥϹ
Ε]ΞΩΙΟΥ

Ἐν σελ. 250, ἐν ἐπιγρ. ὑπ' ἀριθ. Ϟ', ὁ ἔσχατος στίχος ἔχει Καλλικλεῦς. Τοῦτον ἀναπληρωτέον διὰ τοῦ Καλλικλ[έο(υ)ς]. Ἐν τῷ βιβλίῳ δὲν ἀναπαριστᾶται ἡ ἐπιγραφὴ δι' ὧν καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου χαρακτήρων, ὥστε νὰ γινώσκεται ὁ τύπος αὐτῶν καὶ ὁ χρόνος. Εἶνε ὅμως μεταγενεστέρου χρόνου, ὅθεν ἂς ἀποφύγωμεν τὴν διὰ τοῦ -εῦς ἀναπλήρωσιν.

Ἐν πίνακι 28ῳ ὑπ'ἀριθ.13ῳ εἰκονίζεται ἐπὶ μαρμάρου ἀνὴρ ἅγιος, ὃν ἐκ πρώτης ὄψεως ἐξελάβομεν ὡς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.Οὗτος ὅμως εἶνε ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος, ὁ ἐν Χίῳ περὶ τὸ 250 μ. Χ. μαρτυρήσας καὶ ταφεὶς ἐγγὺς τῆς πόλεως, οὗ τάφον ἀνεῦρεν αὐτὸς ὁ πατήρ μου τῷ 1886. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ φαίνεται γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου, δεξιὰ τῆς κεφαλῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ ὁ σταυρός, ὃν ἔχει ἐν χειρί, πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἡ εἰκὼν παριστᾷ ἅγιον ἕτερον, οὐχὶ δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν.

Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 9 λατ. ἐπιγρ. τῇ ἐν τῷ 1ῳ πίνακι. ἐν στίχῳ τρίτῳ γραπτέον *Nicolinus* ἀντὶ *Nicoliunus*.

Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 3 λατ. ἐπιγρ. γραπτέον ἐν ἀρχῇ, ὑπὲρ τὸ μέσον τοῦ πρώτου στίχου τὰ στοιχεῖα D. O M. ἅτινα, ὡς ἐσχάτως εἴδομεν, εἶν' ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ στίχῳ ἡ τελευταία λέξις *Aseinariu* φαίνεται μὲν οὕτως νῦν ἐπὶ τοῦ λίθου,ἀλλ'ὄντως δὲν ἔχει οὕτως.Ἅπαν τὸ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὄνομα Antonius Escalinus etc. καὶ τὰ ἐν τοῖς δυσὶ τελευταίοις εἰς τὸ αὐτὸ ὡσαύτως ἀναφερόμενα, δηλοῦσι τὸν *Antoine Escalin des Aimards*, baron de la Garde, marquis de Breganson etc. (κοινῶς capitain-Paulin) ἀντιβασι-

λέα (vices regias), ἀρχιναύαρχον καὶ ἀρχηγὸν τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων (in exercitu maritimo et terrestri gerens) τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Β' καὶ πρώην πρεσβευτὴν τοῦ βασιλέως τούτου παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ. Οὗτος ἦλθεν εἰς Χίον τῷ 1552 μετὰ στόλου μεγάλου καὶ στρατοῦ, ἀκολουθῶν τὸν τουρκικὸν στόλον ἀπὸ Νεαπόλεως. Συνωδεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου τοῦ Λουξεμβούργου καὶ ὑπὸ τοῦ γάλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ βαρώνου Γαβριὴλ d'Aramon, παρέμεινε δ' ἐν Χίῳ ἐπὶ ὀκτάμηνον περίπου. Ὅθεν γραπτέον: ANTONIVS ESCALINVS ADHEMARIV(S) GARDIE BARO etc. Περὶ τούτου ἴδε πλείονα E. Charrière, Negociations de la France dans le Levant, T. α', σ. 490-492 καὶ β', σ.199, 202 κἑξ — P. d'Hozier, Histoire des chevaliers de l'ordre de St Michel χργρ. ἐν τῇ Ἐθν. Βιβλ. τῶν Παρισίων, ἀριθ. 1039, σ. 480-483. —I. Iustiniani, Description de Chio· Famille Iustinianne σ. 98 et documents σ. 8-9.

Ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐπιγρ. ἐν τῷ 1ῳ πίνακι, σελ. 2, γραπτέον HĪS ANTONII καὶ FILIORV̄ ἀντὶ HIC ANTONII (ὅπερ ὀρθῶς ἔχον εἶνε Iohannis Antonii) καὶ FH IORV (ὅπερ filiorum). Ἐν δὲ τρίτῳ στίχῳ γραπτέον D. FRANC. VT LAC' etc ἀντὶ FRANC. NT IAC. Ἐν στ. 4 STRO ἀντὶ STPO, ἐν στ. 6 IVNII ἀντὶ IVNI καὶ ἐν στ, 8 SVCESSORIB! ἀντὶ SVCESS Rχ.

Περὶ τῆς ὑπ'ἀριθ. 8 ἐν πίν. 3ῳ ἐπιγρ. λέγω ὅτι αὕτη ἀναφέρεται εἰς ὀνομαστὸν ἀρχιτέκτονα, τὸν ἐκ Ραγούσης Λεονάρδον d'Andrée, ὅστις κατεσκεύασε τὸ ἐσώτερον (τρίτον) τεῖχος τοῦ ἡμετέρου φρουρίου κατὰ τὸ 1427 ὡς διδασκόμεθα ἀπὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 30 ἐν τοῖς Χιακοῖς τοῦ Ἀ. Βλαστοῦ ἐπιγραφῆς, ἧς μνημονεύομεν καὶ ἐν σελ. 289 τῶν Χιακῶν Ἐπιγραφῶν.

Περὶ τῆς ἐν πίν. 4ῳ ὑπ' ἀριθ. 14 ἐπιγραφῆς ἐγράφη κατὰ παραδρομὴν ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐνῷ αὕτη εἶνε ἐντετειχισμέν παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἐν τῷ φραγκικῷ κτήματι τῶν Σκλαβιῶν ναΐσκο τῆς Παναγίας. Ταύτης ποιεῖται μνείαν ὁ πατήρ μου ἐν σελ. 74 τοῦ βιβλίου τοῦ Δημ. Ροδοκανάκι, Ἰουστινιάναι-Χίος, ὧδε: «Πι

τὴν θύραν τοῦ μικροῦ ναοῦ, κατεστραμμένου ἴσως ἀπὸ τοῦ 1695, ἀνοικοδομηθέντος δὲ πρό τινων ἐτῶν καὶ πάλιν καταρριφθέντος ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1881, εἶν' ἐνῳκοδομημένον μάρμαρον ὀρθογώνιον (μ.γ. 1,08×0,35) λευκόν, ἐφ' οὗ ὑπάρχει μεσαιωνικῇ λατινικῇ γραφῇ κεχαραγμένη ἐπιγραφή, κάτω δὲ φέρεται τὸ οἰκόσημον τοῦ χαράξαντος αὐτήν. Ἡ ἐπιγραφὴ λέγει MCCCC .. etc.

Τὸ μνημονευτικὸν ἐπίγραμμα εἶνε προφανῶς ἐπιτάφιον, καὶ θὰ ἐτέθη τὸ πρῶτον εἰς ταφεῖον ἢ τάφον οἰκογενειακόν. Ἂν ὡς τοιοῦτον ἐκτίσθη τὸ ναΰδριον τῆς Παναγίας, ἐφ' οὗ εὑρέθη ὁ λίθος, ἐξ ἅπαντος θὰ ἐμνημονεύετο καὶ τὸ σεπτὸν ὄνομα τῆς Παρθενομήτορος ἢ τοῦ ἄλλου τυχὸν ἁγίου εἰς οὗ τὸ ὄνομα καθιεροῦτο τὸ ναΰδριον. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ εἴπω ἄλλοτε πλείονα ὡς καὶ περὶ τοῦ ναϋδρίου αὐτοῦ καὶ τοῦ πύργου, ὅστις ἀνῆκεν ὄχι ἀπιθάνως κατὰ τὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ χρόνον (1524 ἢ 1474, διότι τὸ πέμπτον σημειούμενον ἐνταῦθα C δὲν εἶν' ἐπὶ τοῦ λίθου ἐντελές, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον L) εἰς Ἀντώνιον De Bozolo». Γράφων ὁ πατήρ μου τἀνωτέρω ἠγνόει τότε τὴν ἐν τῷ μουσείῳ ἐπιτάφιον πλάκα τοῦ Ἀντωνίου De Bozolo, ἣν κατεχωρίσαμεν ἐν πίν. 3 ὑπ' ἀριθ. 9. Ἡ χρονολογία ἐπὶ ταύτης εἶνε τοῦ 1492, ὥστε ἀναγκαίως καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ναϋδρίου τῶν Σκλαβιῶν θὰ εἶνε πάντως 1474.

Ἐν σελ. 304, ἐπιγρ. χριστ. ἀριθ. 2, στίχῳ πέμπτῳ, γραπτέον ζπε' ἀντὶ ξπε'. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἐσχάτου στίχου προσθετέον Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, ὅπερ παρελείφθη ἐν τῇ ἀναγνώσει. Ὡσαύτως ἠμελήσαμεν νὰ γράψωμεν ὅτι ἡ πλάξ, ἐφ' ἧς τἀνωτέρω, ἦτο τεθημένη ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς προθέσεως τοῦ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ Γιούκα, ἐγγὺς τοῦ χωρίου Βασιλεωνοίκου. Ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲ λεγόμενος ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος εἶνε τανῦν χωριοεκκλησιὰ τοῦ Βασιλεωνοίκου, ἐδωρήθη δὲ τῷ χωρίῳ ὑπὸ τῶν μεταξάδων (μεταξουργῶν) εἰς ὧν τὴν συντεχνίαν ἀνῆκεν.

Ἐν σελ. 307, χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 4, στίχῳ ἕκτῳ ἀναγινώσκομεν τὴν λέξιν ΚΑΛΛΙΒΑ. Ἐλέγομεν ὅμως ἐκεῖ ὅτι καὶ ἡ λέξις καὶ ὁ λίθος ὅλος εἶνε λίαν ἐφθαρμένα καὶ ἠγνοοῦμεν ἐὰν ἦτο Καλ-

λι(6)ᾶ ἢ Καλλι(γ)ᾶ ἢ οὐδέτερον τούτων. Σήμερον ὅμως λέγομεν ὅτι εἶνε Καλλικᾶ. Ἐν τοῖς Νεαμονησίοις τοῦ Γρηγ. Φωτεινοῦ, σελ. 229 ἐν ἐγγράφῳ τοῦ χωρίου Πυργίου τοῦ ἔτους 1697 μνημονεύεται, Μακάριος Κολλικᾶς ἱεροδιάκονος, ἐκ Πυργίου. Πιθανὸν τὸ ο νὰ εἶνε α διότι ἐπὶ τοῦ λίθου εἶνε ὄντως α. Λέγω δὲ ὅτι πιθανὸν νὰ εἶνε α διότι, παρὰ τὸ Πυργίον, πέρα τῆς τοποθεσίας Γαλάτου, ἐγγὺς τοῦ Ἀχριδίου, κατὰ τὴν Πλακωτήν, τόπος τις ὀνομάζεται τῶν Καλλικάδων, ἀπὸ κτημάτων πάντως τῆς οἰκογενείας ταύτης λαβὼν τὸ ὄνομα καὶ διασῴζων τοῦτο πιστῶς διὰ τῆς στοματικῆς παραδόσεως. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν Καλαμωτὴν (ἥτις ἐγγὺς Πυργίου) λέγεται τόπος τῆς Κολλίκαινας (ἴσως Καλλίκαινας καὶ ἐνταῦθα). Τὸ ὄνομα Καλλικᾶς μνημονεύεται ἐν τῷ κώδικι τῆς Καλαμωτῆς 1678-1687, σῴζεται δὲ σήμερον καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Μεστοῖς, ἐν δὲ τῷ ἁγίῳ Γεωργίῳ Συκούσῃ λέγεται νῦν Καλίκας. Οὕτως ἢ ἄλλως τὸ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λίθου εἶνε Καλλικᾶ. Μένει τανῦν νὰ ἐξακριβωθῇ ὁ χρόνος, ἐὰν ἔχῃ ὀρθῶς ἢ μή. Τοῦτ' ὅμως μοι εἶνε ἀδύνατον σήμερον, τοῦ μουσείου, ἐν ᾧ ὁ λίθος, ὄντος κεκλεισμένου τὰς ἡμέρας ταύτας ἀνωτέρᾳ ἀνάγκῃ.

Ἐν σελ. 319, ἐπιγρ. χριστ. ἀριθ. 31, στίχ. πρώτῳ, ἡ χρονολογία ἔχει 1747 καὶ οὐχὶ 1741. Ἐν στίχῳ δευτέρῳ ἀνάγν. ἀπογόνων ἀντὶ ἀπογόνου καὶ ἐν τέλει ἀνάγν. Παντολέων|τος. Τὸ ὑπὸ τὰ γράμματα οἰκόσημον τῶν Δρομοκαϊτῶν ἢ Δερμοκαϊτῶν εἰκονίζει λέοντα ἐφ' ὑψώματος ἱστάμενον, παρ' ὅ, ἀριστερά, δένδρον.

Ἐν σελ. 313, ἀριθ. 34 στίχ. ἕκτῳ, γράφομεν Νεοφύλλου, εἰκάζοντες ὅτι σημαίνει πιθανῶς Νεοφύτου, ἀλλὰ δὲν σημαίνει τοῦτο. Τὸ ὄνομα συνήντησα ἐσχάτως ἐν διαφόροις μοναστηριακοῖς ἐγγράφοις ὁτὲ μὲν Νεόφιλλος ἢ Νεόφιλος, ἄλλοτε δὲ Νεόφυλος καὶ ἅπαξ Νεόφηλος. Ἀγνοῶ ὅθεν ποίαν τῶν ἀνωτέρω γραφὴν νὰ τηρήσω ἐνταῦθα. Ἡ ἡμετέρα ἀντιγραφὴ ἔχει Νεοφύλλου ἡ δὲ τοῦ Γρηγ. Φωτεινοῦ ἐν Νεαμον. σ. 300 Νεοφίλου. Οὗτος λέγει, παραθέτων τὴν ἐπιγραφήν, ὅτι τῷ ἦτο ἄγνωστος (ὁ Νεοφ.) ἐκ προτέρου. Ἐγὼ ὅμως εἶδον τὸ ὄνομα πολλάκις, ἐν μοναστ. ἐγγράφοις, ὡς λέγω ἀνωτέρω, διαφόρως γεγραμμένον.

Ἐν σελ. 315, χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 37, κατεχωρίσαμεν ἀτελῶς τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς Κουρνᾶς ἐπιγραφήν. Ταύτην ἐπανορθοῦμεν κατ' ἀναλογίαν ἑτέρας οὔσης τῆς αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ἐν Ν. Μονῇ ναοῦ, ἐν τῇ βορείῳ τούτου πλευρᾷ:

βιωτικὰς ῥίψαντες πιστοὶ ἐννοίας
παντός τε μώμου ἀγνοίσαντες καρδί(=ας)
προσευχῆς οἴκου εἰσέλθωμεν τὰς θύρας
Θεῷ γὰρ δεκτὸς οὐδεὶς φαῦλος τυγχάνει.
αψηδ' Μαίου κ. ἀνεκαινίσθη.

Ἡ τῆς Ν. Μονῆς (ὡς καὶ ἧδε) λέγεται ποίημα τοῦ ἱεροδιδασκάλου Γαβριὴλ τοῦ Ἀστρακάρι καὶ εἶνε τοῦ ἔτους 1718 (ἴδε Νεαμον. Γρηγ.Φωτεινοῦ σ. 293 καὶ Ὁσίου Νικηφόρου τοῦ Χίου, ἐν προλόγῳ Ἀκολουθίας Ὁσίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων κτλ. Ἐνετίῃσιν αωδ').

Ἀφορμὴν λαβόντες ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἴπομεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ Κουρνά, ἐν ᾧ ἡ ἐπιγραφή, εἶνε κατὰ παραφθορὰν ἀπὸ τοῦ coronata etc. (Ἴδε σημ. σελ. 314). Εὗρον ἐσχάτως ἕτερον τοῦ πατρός μου σημείωμα πιστοῦν τὰ ἐν σελ. 314.

«Ἐν σελ. 39 τῆς Scio Sacra τοῦ ἀββᾶ Μ. Ἰουστινιάνη εὑρίσκω: in questi tempi (1408) furono introdotti in Scio i padri dell' ordine de' Predicatori, a' quali da' Giustiniani fu' edificata una chiesa co' l' convento, sotto l' invocatione di S. Domenico, e un' altra chiesa cinque miglia lontana dalla città, verso l' occidente, dedicata à S. Maria dell' Incoronata». Ἡ τοσοῦτον, πρὸς δυσμάς, ἀπέχουσα τῆς πόλεως ἐκκλησία εἶνε αὐτὴ ἡ σημερινὴ Παναγία ἡ Κουρνά.

Ἐν σελ. 316, χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 41 ἀνάγν. ὧδε:

IC + IC
ετους αφπδ'
εξοδος Νικολάου
Σκομπρου να μνημο
νεβετε κτητορ του
..... καὶ καμπα
ναριου.

Εἶνε δ' ἡ ἐπιγραφὴ ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ ἁγίου Γεωργίου Σφζοντιανοῦ ἐγγὺς Πυργίου, οὐχὶ δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου, αὐτόθι.

Ἐν σελ. 317, χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 44 στίχ. τετάρτῳ ἔχομεν ἀναγνώσει, Κω(ν)στ[αντίνου] τοῦ Χαβάρου. Ὡς εἶδον ὅμως αὐτὴ πρό τινος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, δὲν εἶνε Κωνσταντίνου κτλ., ἀλλὰ Κῦ (=Κυροῦ) Ἰῶ (=Ἰωάννου) Χαβάρου κλ.

Ἡ χρονολογία ἔχει ἐπὶ τοῦ λίθου περίπου ὡς ἐν τῇ εἰκόνι 46ῃ, πίνακι 17ῳ.

Ταύτην ἀνεγνώσαμεν ͵αυξϐ (=1462), διότι ὄντως ἐκ πρώτης ὄψεως τοῦτο μόνον δύναται νὰ ὑποτεθῇ. Καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ μου ἐκ πρώτου, φαίνεται, ἀνέγνωσε καὶ ἔγραψεν οὕτω. Ἀλλ' ἐν μεταγενεστέρᾳ σημειώσει αὐτοῦ παρατηρεῖ ὅτι, τὰ ὑπὸ τὴν ὁριζόντιον γραμμὴν οὐδὲν ἕτερον δύνανται νὰ ὦσιν ἢ τὰ στοιχεῖα ς (=6) καὶ ϡ (=9), ἅτινα μετὰ τῶν παρ' αὐτὰ ὀλίγον ἀνωτέρω ξ καὶ ϐ δίδουσι τὸν χρόνον 6962 (=1454). Τοῦτο δ' εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον πιθανόν, ὅσῳ δὲν εἶνε συνήθης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκόμη ἡ ἀπὸ Χριστοῦ χρονολογία, ἀλλ' ἡ ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Τὰ δ' ὑπὲρ τὴν ὁριζόντιον γραμμὴν συνεπτυγμένα πρῶτα στοιχεῖα (ἴδε εἰκ.) δηλοῦσιν, ἔτους. Ἄλλη λέξις οἱαδήποτε εἶνε πλεονάζουσα ἐνταῦθα.

Περὶ δὲ τοῦ ἐπιθέτου Χαβάρου λέγομεν ἐν σ. 317 ὅτι ὁ πατήρ μου παραπέμπει εἰς Κ. Σάθα, Μεσ. βιβλ. Ζ' 529 κλ., ὡς καὶ ὅτι τὸ ὄνομα σῴζεται σήμερον ἐν Νενήτοις. Ἐνταῦθα προσθέτω νέας τινὰς εἰδήσεις παρὰ τῶν σημειώσεων τοῦ πατρός μου.

Ἐν τοῖς πέριξ τοῦ χωρίου Καλαμωτῆς ὑπάρχει τόπος καλούμενος Χαβάρων ('στὸ Χαβάρωνα). Στὸ Χαβάρωνα δὲ μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ κώδικι τοῦ αὐτοῦ χωρίου, τῷ 1724 ὡς καὶ ἐν τῷ τοῦ τῶν Ἁρμολείων (1704 -1794). Ἐν δὲ τῷ κώδικι τοῦ χωρίου Μέσα-Διδύμας ἐν ἔτει 1694 ὑπάρχει 'στοῦ Χαβάρου ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου ὁριζόμενος τόπος. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ κώδ. καὶ ἔτει καὶ ὄνομα Χάβαρος. Σήμερον τὸ ὄνομα σῴζεται, ὡς εἴπομεν, ἐν Νενήτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν χωρίοις ἑτέροις, ὡς ἐν Πιτυῷ καὶ Δαφνῶνι, Χάβιαρος καὶ Χαβιάρας. Ἀλλὰ καὶ τοῦ οἴκου Ῥάλλη κλάδος ἐκαλεῖτο Ῥάλλη Χαβιάρα ὅθεν ἴσως καὶ ἡ ἐν Κάμπῳ ἐν ἐρειπίοις ἐκκλησία Παναγία τοῦΧαβιάρο Τὸ ὄνομα, ὡς βλέπομεν, ὑπάρχει ἐν Χίῳ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐν ναοῖ

καὶ κτήμασι σῳζόμενον, τηρεῖται δ' ἔτι ἐπί τε τόπων καὶ ἀνθρώπων. Κατὰ παράδοσιν ἐγνώσθη ὅτι ὁ ἡμέτερος λίθος ἐκομίσθη εἰς τὸ ναΰδριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Καλλιμασειᾷ ἀπὸ τῶν Βασιλικῶν λεγομένων σὺν ἄλλοις λίθοις πολλοῖς. Βασιλικὰ ἢ Βασιλικιαῖς ἔχομεν παρὰ τὸ χωρίον Μ. Διδύμαν, οὐ μακρὰν καὶ τῆς Καλλιμασειᾶς. Εἴδομεν ἀνωτέρω ποσάκις ἐν τῷ χωρίῳ Μ. Διδύμᾳ τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ ὅθεν ἴσως ζητητέον τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας. Ὁ Πασπάτης ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ Χαβιάρας παρασυρθεὶς ἔγραψεν ἐν σ.429 ἀριθ. 73 ἐν τῷ Γλωσσαρίῳ ὅτι οὕτω ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ λίθου.

Ἐν σελ. 318, χριστ. ἐπιγρ. ἀρ. 46 στίχ. τετάρτῳ ἀνάγν. ἐπιτροπεύοντος τὴν περιουσίαν ἀντὶ ἐπιτροπεύοντος Δημητρίου Σέψη. Ἐν στίχ. πέμπτῳ Κρήνας ἀντὶ Κρήνα, ἐν στίχ. ἕκτῳ ἐξουσιαζομ[ένης] ἀντὶ ἐξουσιαζομ[ένους] κλ. καὶ ἐν ἐσχάτῳ στίχῳ Αὐγ[ούστου] η' ἀντὶ τοῦ κακῶς σημειουμένου ἐν τῇ ἀναγν. 4υγγη, ὅπερ οὐδὲν δηλοῖ.

Ἐν σελ. 319 ἀναγν. ἐπιγρ. ὑπ' ἀριθ. 48 ὧδε:

+ ἀνιστορηθη ο θειος καὶ πανσεπτος ναὸς
της ὑπερευλογιμενης ἐνδοξου Δεσπυνης ἡμων
Θεο[τόκου] καὶ αηπαρθενου Μαρίας διὰ ἐξώδου
κ[αὶ] σηνδρωμης τ[ῶν] εὐσεβων καὶ ορθοδόξων Χρηστιανων
ἐπιτροπεύοντος Κυρ Νικολὴς Φαρμακὴς
καὶ δια κω[που] Κωσταντης Αρφανος
κα[τὰ τὸ] αφλα' Νοεμβριου ε' χειρ Μιχ[αὴλ] Αναγνώστου Χωματζα.

Ἐν σελ. 322, χριστ. ἐπιγρ. ἀριθ. 58, στίχῳ 3-4 ἀνάγν. διὰ ἐξόδων ἀντὶ διὰ ἐξόδου καὶ ἐν ἐσχάτῳ στίχῳ αψμς' Δεκεμβρίου ιη'.

Ἐ τῇ αὐτῇ σελ. ἀριθ.60, τεθήτω ἡ χρονολογία ὡς ἔχει ἐν τῷ 18ῳ πίνακι, ἀριθ. 62: ζμζ(=7047 =1539).

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ἀριθ. 61 τεθήτω ἡ χρονολ. ὡς ἔχει ἐν τῷ 18ῳ ·ν. ἀριθ. 63: ζμζ(=7047—1539).

Ἐν σελ. 223, ἀριθ. 63, στίχῳ 1-2 ἀνάγνωθι: Τοῦτο τὸ τοῦ ταυροῦ κράτος κτλ.

Ἐν σελ. 328 ἀριθ. 81, στίχῳ δωδεκάτῳ ἀνάγν. χρονολογίαν: ζ'οβ'(—7072—1564). Ἐν δὲ στίχῳ 14-15 ἀνάγν: Ἐν μηνῆ Μαΐῳ ιζ' ἡμέρα α'.

Ἐγνώσθησαν εἰς ἐμὲ καί τινες νέαι ἐπιγραφαί, οὐ πολλοῦ λόγου ἄξιαι, ἃς παραθέτω δηλοῦσ' ἅμα καὶ τὸν τόπον ἐνῷ αὗται εὑρέθησαν.

1) Ἐπὶ λίθου τεφροῦ πάντοθεν ἀποκεκρουσμένου, ἐκτισμένου δ' ἐν τοίχῳ παρὰ τὸ μουσουλμανικὸν νεκροταφεῖον ἐν τῷ φρουρίῳ. Τὰ γράμματα εἶνε καλὰ τοῦ πέμπτου αἰῶνος, φαίνονται δὲ καὶ καλῶς, ὅσα ἐσώθησαν

ΟΕΝ
ΝΤΑΣΧΟΡΗΓΙΑΣ
ΝΙΚΗΣΑΣΔΙΟΝΥΣ

Περὶ τῶν ἐν Χίῳ Διονυσίων εἶνε ὁ λόγος ἢ ἄλλων ἀλλαχοῦ τελουμένων;

2) Παρὰ τὴν εἰς Καρυὰς ἄγουσαν, ἀνασκαπτομένης τῆς γῆς εὑρέθη τάφος ἢ τάφοι κεράμειοι καὶ ἐπὶ τμήματος κεράμου ἡ λέξις ΚΙΡΩΝ. Τά γράμματα κατέχουσιν ἐπὶ τοῦ κεράμου τόπον ἐλάχιστον, μ.0.09 καὶ πλ. 0,02 εἶνε δ' ἔκτυπα. Ὁμοία ἐπιγραφὴ ἐντελῶς κατά τε μῆκος, πλάτος καὶ τύπον γραμμάτων ἐπὶ κεράμου εὕρηται ἐν τῷ μουσείῳ. Ταύτην ἐξέδωκεν ὁ Πασπάτης ἐν σ. 405 ἀριθ. 10 καὶ ὁ Studnitzka ἐν Ath. Mitt. XIII σ. 182 ἀρθ· 42. Ἀφοῦ δ' ἐπὶ δύο κεράμων ἔχομεν τὴν αὐτὴν λέξιν, τύπου τοῦ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς σφραγῖδος τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ κεράμου ἢ κεραμοποιοῦ (marque de fabrique). Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρίσκεται ἐν Καρυαῖς.

3) Ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἐπὶ βαθμίδος ἐκ τεφροῦ μαρμάρου εἰσὶν τά γράμματα: ΟΦΑΝΗΣ. Ἡ λέξις ἀναπληροῦται εὐχερῶς διὰ τοῦ ΞΕΝ—ΖΗΝ—ΘΕ ἢ ἄλλου ἁρμόζοντος.

4) Ἡ ἑπομένη ἐπιγραφὴ ἐστάλη τῷ κ. Μ. Κουφοπαντελῇ ἐξ Ἐρυθρῶν, ὅς μοί την ἀνεκοίνωσε πάνυ εὐμενῶς:

ΤΑΤΙΟΝΒΡΥΩΝΟΣ
ΧΡΗΣΤΗΧΑΙΡΕ
ΒΡΥΩΝΑΡΤΕΜΙ
ΔΩΡΟΥΧΑΙΡΕ

5) Ἐπιγραφὴ λατινική, εὑρισκομένη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Δυτικοῦ ἐπισκοπείου, ἐπὶ πλακὸς μαρμαρίνης ἐπιτυμβίου, ἧς διασώζεται μόνον τὸ ἥμισυ εἰς δύο τετμημένον, πλὴν εὐχερῶς συναπτόμενον. Τὸ σωζόμενον τῆς πλακὸς ἔχει μ. 0,95 πέριπου καὶ πλάτος 0,75, ὅπερ πλάτος εἶνε τὸ ἀρχικόν, διότι ἡ πλὰξ εἶνε μόνον ἀπὸ τῶν ἄνωθεν ἀποκεκρουσμένη. (Ἴδε εἰκ. ἀριθ. 4). Μετὰ τὸ πέρας τῶν γραμμάτων παρὰ τὸ κάτω ἄκρον εἶνε γεγλυμμένον κάλλιστα τῶν Ἰουστινιανῶν τὸ οἰκόσημον, τρίπυργον σὺν τῷ ἀετῷ ἐφιπταμένῳ, ἀναδεδεμένον ὅλον ταινίαις. Στίχους ἔχει ἡ ἐπιγραφὴ ὁρατοὺς νῦν δέκα.

[!] e[?] .... pli
q qui(n)q(ue)..... dies
[??] carorum [???] Creta
Iustinia(n)o ol[im] iu(n)ct[a] ..... i]a viro
Dom(n)ici a(n)tistes div[i] ven(e)randa sororis
condidit hoc tumulo la(n)guida me(m)bra brevi
qui sibi p(er) cu(n)ctos sociisq(ue) sororib(us) annos
his certa titulis lege dicatus erit.
Iustinia(n)e tua Antoni e(st) pia cura Ioh(ann)es
marmore quod tegimur hoc, Catocina tua.

Οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι εἶνε σχεδὸν ἀκατάληπτοι ἅτε δεινῶς πεπηρωμένοι Λέγομεν μόνον ὅτι ἀντὶ τῶν ἐν στ. 4 λέξεων ol[im] iu(n)ct[a] viro ἴσως εἶνε καὶ o(mn)i iustiti[a] viro. Τοῦτο ὅμως ἀβέβαιον. Ὡσαύτως ἐν στίχ. 3 ἀναγινώσκεται καλῶς ἡ λέξις Creta (Κρήτη), σχετιζομένη πάντως τῷ μετὰ ταύτῃ γεγραμμένῳ ὀνόματι Iustima(n)o. Τῶν ἑπομένων ἕξ ἡ ἔννοια ἔχει ὧδε:

Στίχ. 5 καὶ 6 «Ἡ Veneranda ἢ veneranda (κύριον ἢ ἐπίθετον) πρόπολος (=antistes, μοναχὴ) τοῦ ἁγίου Δομνίκου ἔκρυψεν ἐν τῷδε τῷ βραχεῖ τύμβῳ τὰ νεκρὰ μέλη τῆς (ἑαυτῆς) ἀδελφῆς, (ἢ ὁ ἱερεὺς τοῦ ἁγίου Δομνίκου ἔκρυψε κτλ. τὰ σεβαστὰ (veneranda) νεκρὰ μέλη τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς».

Στίχ. 7 καὶ 8. ὅς (τύμβος) εἰς ἅπαντα τὰ ἔτη ἔσται διὰ τῶνδε τῶν ἐπιγραφῶν καθιερωμένος αὐτῇ τε καὶ ταῖς συντρόφοις ἀδελφαῖς ῥητῷ νόμῳ.

Στίχ. 9 καὶ 10 Ō Antoni Iustiniane, tua pia cura est, Ioan-

nes. Quod tegimur marmore hoc, Catocina tua ἢ quod tegimur marmore, hoc Catocina tua ἢ quod tegimur marmore hoc Catocina tua.

Ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου χρονολογία, ἵνα δυνηθῇ τις νὰ ὁρίσῃ ἐπὶ τάφου ποίας ἀκριβῶς γυναικὸς εἶχεν ἀποτεθῇ ἡ μεγάλη καὶ ὡραία αὕτη πλὰξ σὺν τῷ καλῷ ἐμμέτρῳ ἐπιγράμματι. Ἔχομεν τὰ ὀνόματα Ioannes Antonius καὶ Catocina μόνα δυνάμενα νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀφθονοῦσιν ἐν τοῖς γενεαλογικοῖς τῶν Ἰουστινιανῶν πίναξι. Τὸ ὄνομα Catocina ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Λόγγων καὶ Κάμπη. Τί σημαίνει ὅμως τὸ ὄνομα τοῦτο ἀγνοοῦμεν. Πιθανῶς Katerina ἢ Catholica ἢ ἄλλο τι. Ἕτερον ὄνομα παρόμοιον, εἶνε τὸ Cateta. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε πιθανῶς ἀπὸ τοῦ Catetta (=Cadetta, δευτερότοκος ἢ ὑστερότοκος) γενομένου κυρίου ὀνόματος.

(6) Ἐπὶ στενῆς λωρίδος λευκοῦ μαρμάρου ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ ὀπίσω τῆς ἁγίας Τραπέζης (altare) κτιστῷ ἐρείσματι, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Δυτικῶν. (Ἴδε εἰκ. ἀριθ. 5). Τὸ μάρμαρον ἐκομίσθη ἀπὸ τοῦ φρουρίου. Ἡ μεταγραφὴ ἔχει ὧδε:

+ : Hoc sacrae eucaristi(a)c tabernacu[lum] fieri fecit Joh[an]nes Antonius Iustinianus, quondam D. Barth[olome]i + MCCCCLXII:

Δυνάμεθα ἄρα γε νὰ ὑποθέσωμεν μὴ ὁ εὐλαβὴς οὗτος Ioh. Antonius εἶνε ὁ αὐτὸς ἀναφερόμενος ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ; Τῶν δύο ἐπιγραφῶν ὅμως τῶν γραμμάτων ὁ τύπος εἶνε διάφορος.

7) Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Σινᾶ, ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὸν Κάμπον. Εἶνε οἰκόσημα τῆς οἰκογενείας Σέψη.

8) Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου εὑρισκομένου ἐν τῇ βορείῳ πλευρᾷ τοῦ οἴκου Ἰ. Καράλη, ἐν Κάμπῳ. Τὸ κάτω μέρος εἶνε κατεστραμμένον, χρόνον δ' ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἔχει.

9) Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου ἐκτισμένου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοίχῳ ἐκκλησίας τοῦ γυναικείου μονυδρίου τῶν Ταξιαρχῶν, παρὰ τὸ χωρ Νένητα.

Ὁ χρόνος εἶνε 1553, ἀλλὰ κάκιστα γεγραμμένος.

10) Ἐπὶ λίθου ἐν τῷ χωρίῳ Καλλιμασειᾷ, κομισθέντος ἐκ τῆς ἐγγὺς τῷ χωρίῳ ἠρειπωμένης μονῆς τοῦ Ῥᾶ ἢ Στηρᾶ. Τύπος τῶν γραμμάτων ὁ συνήθης νεώτερος βυζαντιακός.

+ ανιγερθυ καὶ ανεκ[αι]
νησθη ο θειος κε
πανσεπτος ναος
του αγιου εν
δοξο μεγαλο
μαρτιρος Γεορ
γιου δια κοπου
καὶ εξοδου Γρι
γοριου Ἱερομ
οναχου. Κατα
το αφε′
Ἰουλιο Κ̅.

Ἐν σελ. 166 καὶ 169, ἐπιγρ. Γ′ Ἀττάλου, στήλῃ Β′ στίχ. 21-26, λέγεται: «.... καὶ τόπος ὁ ἐνεργὸς ὁ ἐχό[μενος | τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἀ[γ]ορασθέντος παρὰ Π[ερι|κλεῦς, ἐνῷ αἱ συκαῖ πε[φύ]κασιν, ὁ ἐν δεξι|ᾷ [τῆ]ς ὁδοῦ τῆς [δ]ημοσίας τῆς παρ[ὰ τὸ | Ἑρμαῖον τῆς παραφερούσης εἰς Χα[λά|ζους » Ἡ λέξις κατὰ γεν. πληθ. Χαλάζων ἀπαντᾷ καὶ ἐν δυσὶν ἑτέραις ἐπιγραφαῖς, ταῖς ἐν σελ. 229 τοῦ παρόντος τόμου ὑπ' ἀριθ. ΛΘ′ καὶ Μ′. Τούτων ἡ πρώτη ἐκομίσθη ἀπὸ τοῦ φρουρίου ἡ δ' ἑτέρα ἀπὸ τοῦ χωρίου Βερβεράτου, ὥραν ἀπέχοντος ΝΔ τῆς πόλεως.. Καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων λίθων ἡ λέξις διακρίνεται κάλλιστα, εἶνε δὲ πάντως ὄνομα τόπου (κώμης, πόλεως κτλ.) ἐν Χίῳ, ὅπερ κατ' ὀνομαστ. θὰ εἶνε οἱ Χάλαζοι. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο ἆρά γε ὁ τόπος οὗτος; Τοῦτ' αὐτὸ λέγω καὶ ἐν σελ. 229. Ἀξιομνημόνευτον εἶνε ὅτι οὗτος φέρεται τρὶς ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπιγραφαῖς, ἐν μιᾷ δὲ τούτων, τῇ ὑπ' ἀριθ. ΛΘ′ δίς, Χαλάζων καὶ κατωτέρω Χαλάζων ρώτων, ἀκολουθούντων καὶ ὀνομάτων γενῶν, ἀπὸ τούτων πιθανῶς. δ' ἐπιγρ. ΛΘ′.

Ἐσχάτως ἀναγινώσκουσα τὰ ἐν ταῖς πρώταις σελίσιν τῶν Act. et ipl. Mikl. et Müll. V. περιλαμβανόμενα χρυσόβουλλα διὰ τὴν

Ν. Μονήν, συνήντησα ὅλως ἐκ τύχης, ἐν τῷ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου VII (1259), τῷ διαλαμβάνοντι περὶ τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς καθ' ὅν περ τρόπον καὶ ἡ τοῦ 'Αττάλου ἐπιγραφὴ τὰ διὰ τὴν τῶν τειχῶν οἰκοδομίαν κτλ., τοπωνυμίαν λίαν τοῖς Χαλάζοις προσομοιάζουσαν. Αὐτόθι, ἐν ἀρχῇ τῆς σελ. 12 λέγεται «...... μετόχιον τὸ εἰς τὴν Χαλαζουσίαν διακείμενον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ δύο ἐκκλησιῶν [τὴν] τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος 'Ισιδώρου καὶ τὴν τῆς 'Υπεράγνου Θεοτόκου τῆς Πλουμαριωτίσσης καὶ τῶν ὑπ' αὐτὰ χωραφίων καὶ τόπων ὅπου δήποτε διακειμένων, δένδρων ὀπωροφόρων καὶ σχίνων. χωράφια τὰ εἰς τὰ Δότια ....». Καὶ ὀλίγον κατωτέρω: «οἱ προσκαθήμενοι εἰς τὴν Χαλαζουσίαν μετὰ τῶν παίδων αὐτῶν».

Δῆλον ὅτι ἡ ἀνωτέρω μνημονευομένη γῆ ἢ χώρα Χαλαζουσία διασῴζει μεταβεβλημένον ὀλίγον τὸ παλαιὸν αὐτῆς ὄνομα, διότι Χαλαζουσία ἰσοδυναμεῖ τῷ: γῆ ἢ χώρα τῶν Χαλάζων. "Ότι δ' εἶνε ἐν τοῖς νοτίοις πιστοῦται ἐκ τῆς παρουσίας τῶν σχίνων καὶ ὅτι ἐν τοῖς νοτιωτάτοις ἀπὸ τῆς γειτνιάσεως τῶν Δωτίων ἢ τοῦ Δωτίου τόπου νοτιωτάτου, ὡς γνωστόν, τῆς Χίου. 'Αλλὰ καὶ λόγον ἄλλον ἔχω τοῦτο φρονοῦσα. Σήμερον ἔτι, ἐν τῇ περὶ τὴν Καλαμωτὴν (χωρίον νότιον) χώρᾳ ὑπάρχει τοποθεσία Χαλαζοῦ, 'Στὴ Χαλαζοῦ. 'Απομένει νῦν νὰ ὁρισθῶσιν ἢ μᾶλλον γνωσθῶσι δύο τινά. 'Εὰν ὑπάρχωσιν ἐκεῖ ἢ μνημονεύηται ὅτι ὑπῆρχον αἱ ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ δηλούμεναι δύο ἐκκλησίαι ὁ ἅγιος 'Ισίδωρος καὶ ἡ Παναγία Πλουμαριώτισσα, κτήματα τῆς Ν. Μονῆς. 'Ακόμη δέ, καὶ κυρίως, νὰ ἐξετασθῇ ὁ τόπος ὅλος, ἐὰν εἶνε πρόσφορος νὰ φέρῃ τὸ παλαιὸν ὄνομα Χάλαζοι, ὅπερ πάντως ἐδόθη ἀπὸ τοῦ εἴδους τῆς κατ' ἐκεῖνο γῆς. Ταῦτα ἐλπίζω νὰ πράξω ἐν μέλλοντι προσεχεῖ. Περὶ τοῦ πρώτου μόνου ἔχω νὰ εἴπω, ὅτι ἐν τῷ κτηματολογίῳ τῆς Ν. Μονῆς ἀριθμοῦνται πολλὰ αὐτῆς ἐν Καλαμωτῇ καὶ τῇ πέριξ χώρᾳ κτήματα ὀνομαστί, ἐν οἷς, μετόχιον, ἐκκλησίαι, ἀγροὶ κτλ. 'Υπάρχει δὲ καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου 'Ισιδώρου, κτῆμα νεαμονικόν. 'Εν Καλαμωτῇ ὡσαύτως γνωρίζω, ὅτι ὑπάρχει καὶ τόπος Πλουμάρι. "Ισως αὐτόθι ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας. 'Αλλ' ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ οὐδαμῶς ἐπιμένω, πρὸ ἐπιμελοῦς ἐξετάσεως. Λέγω δὲ μόνον ὅτι τοὺς Χαλάζους μόνον ζητητέον ἐν τοῖς νοτιωτάτοις καὶ δὴ περὶ τὴν Καλαμωτήν.

'Εν ἐπιγρ. Γ' στήλῃ Β' στίχ. 28 λέγεται: ἐνῷ πεφύτευται ἡ

ἀττική. Ἀττικὴ λέγεται βεβαίως ἡ ἐλαία κατ' ἀντονομασίαν. Παρατηρῶ ἐνταῦθα ὅτι ἐν Χίῳ μέγα σήμερον τμῆμα τῆς πόλεως καλεῖται Ἀτσική, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἢ Ἀττικὴ εἶνε. Πιθανὸν δ' εἶνε λοιπὸν ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ φυτείας ἐλαίας ἀττικῆς λαβὼν καὶ ἔχων ὁ τόπος τὸ ὄνομα, διετήρησε καὶ φέρει ἄχρις ἡμῶν; μαρτύριον καὶ τοῦτο, εἴπωμεν, τοῦ φιλαττικισμοῦ τῶν Χίων.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ καὶ στήλῃ, στίχ. 32 λέγεται: τὰ ἐν Καρίδαις. Ἐν σελ. 175 λέγομεν ὅτι οἱ Καρίδαι ὡς καὶ οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ Κυδωνίδαι, Δοθίδαι, Εὐρυπυλίδαι, Φιλλίδαι εἶνε γένη, ἃ θὰ συνεκρότουν δήμους. Ἐν Χίῳ, γνωρίζω σήμερον, δύο τόπους φέροντας τὸ ὄνομα παρεφθαρμένον πως. α') Καρύντα, τόπος ἐν τοῖς νοτιωτάτοις τῆς Χίου, ἔχων καὶ ἴδιον καλὸν ὁρμίσκον μεταξὺ ἀκριβῶς τῆς Κάτω Φανᾶς (Φάναι) καὶ τῆς ἄκρας Οὐρᾶς (Cavo-Mastico). β') Καρίδες, (οὕτω λεγόμενον καὶ γραφόμενον) γῆ ἀνήκουσα μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ ναΐσκου τοῦ ἁγίου Νικολάου τῇ μονῇ Μουνδῶν ἢ Διευχῶν, ἀπεχούσῃ 4 $1/_2$ ὥρας ΒΔ τῆς πόλεως.

Ὁ μέγας Κοραῆς ἐν τῇ Χιακῇ αὐτοῦ Ἀρχαιολ. σ 11 ποιεῖται λόγον καὶ περὶ Καρίδων πόλεως παλαιᾶς ἐν Χίῳ, μάρτυρα φέρων τὸν Ἀθήναιον ὅς πάλιν φέρει τὸν Ἔφορον συμμαθητὴν τοῦ Θεοπόμπου «ὅτι καὶ πόλις ἦν Καρίδες περὶ Χίον τὴν νῆσον, Ἔφορος ἐν τῇ πρώτῃ ἱστορεῖ, κτίσας φάσκων αὐτὴν τοὺς διασωθέντας ἐκ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος γενομένου κατακλυσμοῦ μετὰ Μάκαρος· καὶ μέχρι νῦν τὸν τόπον καλεῖσθαι Καρίδας (1). Λέγει δ' ὁ Κοραῆς ὅτι περὶ Χίον τὴν νῆσον δὲν σημαίνει ἢ ἐν Χίῳ τῇ νήσῳ (2).

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἔχομεν δύο παρομοίας χιακὰς τοπωνυμίας Καρίδες (Ἀθην. III σ. 105) καὶ Καρίδαι (ἐπιγρ. Γ', β', στ. 32). Δύναταί τις νὰ ταυτίσῃ ταύτας ἢ τοὐλάχιστον νὰ πιστεύσῃ τὴν μὲν παράγωγον τῆς δὲ ἐν χρόνῳ ὑστέρῳ; Τοῦτο δὲν εἶνε ἀδύνατον. Ἐὰν τὸ περὶ Χίον τὴν νῆσον τοῦ Ἐφόρου δηλοῖ τόπον παράλιον, πιθανὸν εἶνε νὰ ζητήσωμεν τοῦτον εἰς τὴν Καρύντα τὴν εὐλίμενον, τὴν παρὰ τὰς Φάνας. Ἀλλ' ἔχομεν τὰς Καρίδας παρὰ τὴν

(1 Ἀθην. III, σ. 105·

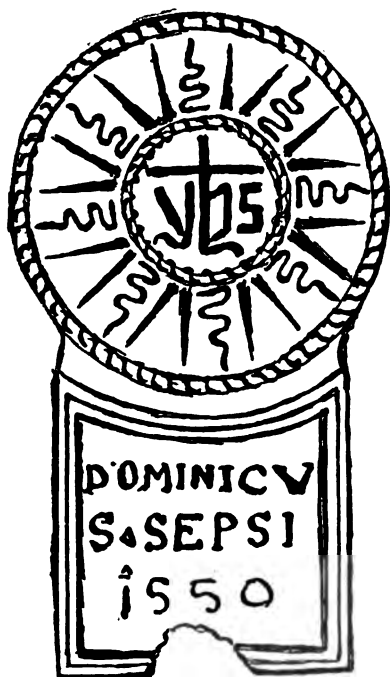
(2) A. Ortel. Thesaur. Geograph. V Carides. Ἰδὲ καὶ Λατιν. μετάφρασιν τοῦ Ἀθηναίου σελ. 105.

μονὴν Μουνδῶν, σῳζούσας πιστῶς παλαιὸν ὄνομα τόπου ἐν τῇ νήσῳ. Εὗρον δὲ τὴν τοπωνυμίαν ταύτην ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς τρὶς ἢ τετράκις, κατὰ τὸν ιζ' καὶ ιη' αἰῶνα, ἔνθα ἐκδίδεται εἰς ἐνοίκιον ἡ γῆ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἡ ἐπωνομαζομένη Καρίδες. Ὅθεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν τοπογράφων, οἷς ὁ Ἔφορος δίδει ἀφορμήν. Δι' ἐμὲ τὸ πρᾶγμα εἶνε δυσχερές, δὲν φαντάζομαι δ' ὅτι τούτου ἐπιλαμβανομένη θὰ σωθῶ ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμοῦ, καίτοι ἐπὶ Καρίδας στηριχθεῖσα.

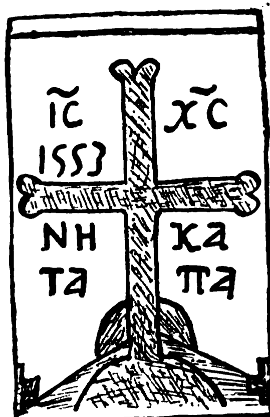
Ἐν σελ. 323, ἐπιγρ. ἀριθ. 62 λέγομεν, ὅτι «ὁ ναΐσκος τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν ᾧ ὁ ἐνεπίγραφος λίθος, εἶνε ἐγγὺς τοῦ Λουκούμου (φρουρίου παλαιοῦ, ἠρειπωμένου κλ.)». Περὶ τούτου ὁ πατήρ μου λέγει που: «Λούκουμος (ὁ), εἶνε θέσις κατὰ τὴν χώραν Φλατσιῶν καὶ Βουνοῦ, ἐπικλινὴς καὶ πεδινὴ γεώδης καὶ πύργος ἐκεῖ ὁμώνυμος ἐν ἐρειπίοις, μετὰ ναΐσκου δυτικοῦ ποτε (πρὸ 1820). Ἆρά γε τί δηλοῖ τὸ ὄνομα; Λοῦκμος, Λούκινος (Luchino?) ἢ Ὁλόκωμος, Ὁλόκωνος (ὁλοκωνῖτις εἶδος φυτοῦ) ἢ Λιάκουμος (Ἰάκουμος Gliacomo?). Ἐγὼ νομίζω ὅτι εἶνε ἀπὸ τοῦ ἐλαιόκο(ω)μος(ν)=λιυ (λιον-λου) κουμος, πρβλ. λιοτρίβιν λιου (λου) τρουβιόν. Λέξις παλαιά. Ἐλαιοκομιον (=ἐλαιὼν) καὶ ἐλαιόκομος (τόπος)»)

Ἐν σελ. 285 λέγομεν περὶ τῆς τοπωνυμίας Ῥεστᾶ ὅτι εἶνε ἀπὸ ἐπιθέτου παραπέμποντες εἰς Mikl. et Müll. Act et Dipl. III p. 261. Προσθέτομεν ἐνταῦθα καὶ ἑτέραν παραπομπὴν εἰς σ. 180 τῆς Scio Sacra ἔνθα εἰς Pietro Restà. Ὡσαύτως ἐν τῇ αὐτῇ σελ. 285 λέγομεν περὶ τοῦ ἐπιθέτου Πατὲ ὅτι εἶνε ἀπὸ τοῦ Paterii καὶ παραπ. εἰς τὸ αὐτὸ Act. et Dipl. καὶ αὐτὴν σελίδα. Ἐνταῦθα δὲ παραπέμπω εἰς E. Legrand Bibl. XVII siècle I, p. 6 ἔνθα Ἰωάννης Πατὲς χῖος, μνημονεύεται ποιητὴς ἐπιγράμματος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ γεγραμμένην εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας.

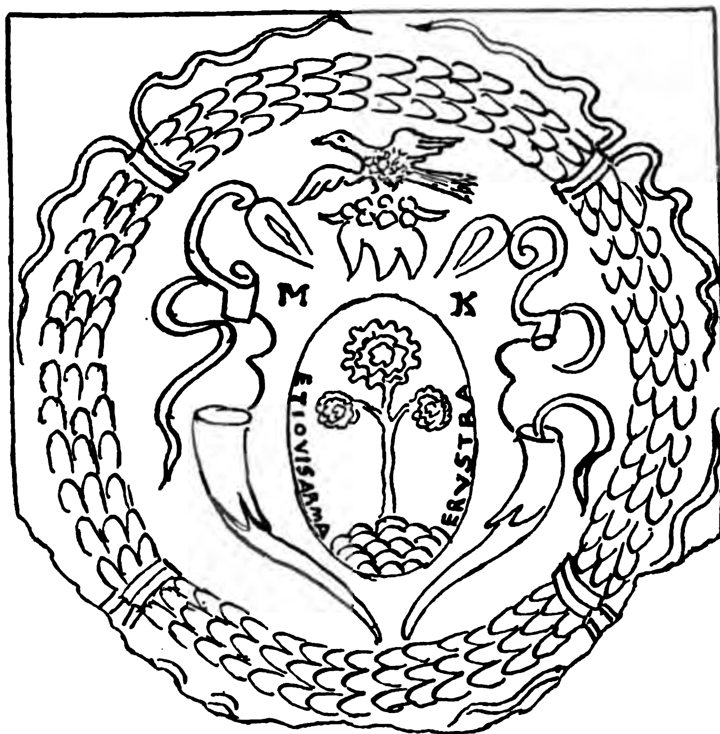
ΑΙΜΙΛΙΑ Γ. ΖΟΛΩΤΑ.

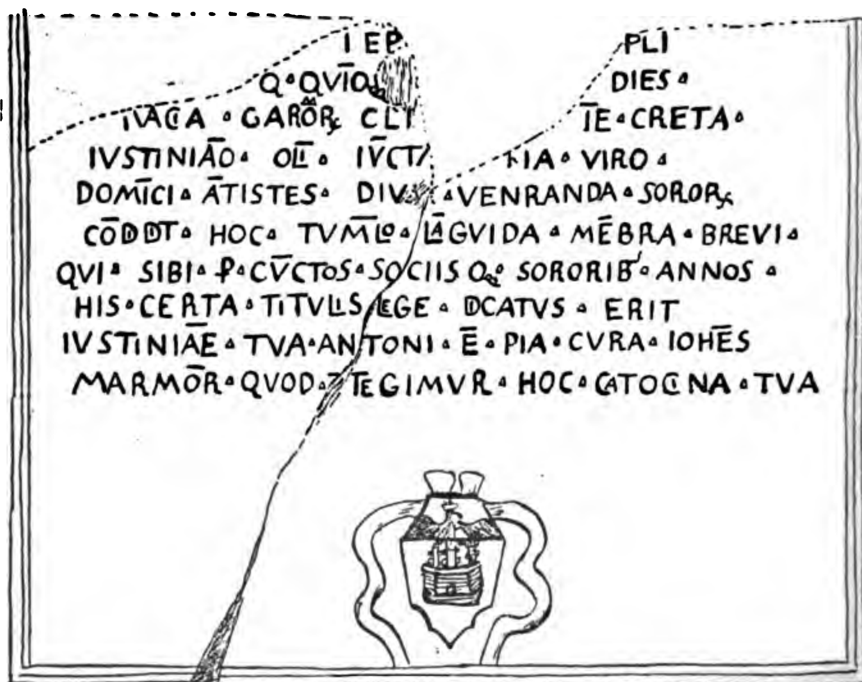
Ἀριθ. 1.

Ἀριθ. 2.

Ἀριθ. 3.

'Αριθ. 4.

+:HOCSACRÆ EVCARISTIE TABERNACV FIERIFE
CIT IOHES ANTONIVS IVSTINIANVS· +D+BARTHI+MCCCCLXII:

'Αριθ. 5.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Κανέλλου Σπανοῦ γραμματικὴ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Παχουμίου Ρουσάνου κατὰ χυδαϊζόντων καὶ αἱρετικῶν καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ἐκ κωδίκων τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰωάννου Βασιλικοῦ, ἐφημερίου τῆς ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Τεργέστῃ 1908 (σ. 159).

Πολλῶν ἐπαίνων ἄξιος εἶναι ὁ ἐκδότης τοῦ παρόντος βιβλίου καὶ διὰ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου. Οὐκ ὀλίγοι λόγιοι Ἕλληνες κληρικοὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διατρίβουσιν ἐν Ἑνετίᾳ, Λιβόρνῳ, Τεργέστῃ, Βιέννῃ, Μονάχῳ, Λιψίᾳ, Παρισίοις, Μασσαλίᾳ, Λονδίνῳ Μαγχεστρίᾳ, Ὀδησσῷ, Πετρουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ καὶ αἱ δημόσιαι βιβλιοθῆκαι τῶν πλείστων ἐκ τῶν πόλεων τούτων βρίθουσιν εἰδήσεων ἀγνώστων ἡμῖν περὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας ἡμῶν γλώσσης καὶ ἱστορίας· ἀλλὰ συνήθως οἱ ἄνδρες οὗτοι θεωροῦσι τὴν ἔρευναν καὶ γνῶσιν τῶν πραγμάτων τούτων ἀλλοτρίαν τοῦ ἑαυτῶν ἔργου. Ἀλλ' ἂν ποτε ἤθελον παραβάλει ὅσα εἷς ἀνήρ, ὁ κ. Κ. Σάθας κατώρθωσε, πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀδράνειαν, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐλυποῦντο μεγάλως δι' ὅσα μέχρι τοῦδε ἠδίκησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν ἡμῶν. Ἀλλ' ἰδοὺ τύχῃ ἀγαθῇ, ὁ πάγος διερράγη, ἡ καλὴ ἀρχὴ ἐγένετο, καὶ νῦν ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν ἀσμένως τὸ προσφερόμενον καὶ ἅμα νὰ συγχαρῶμεν ἀπὸ καρδίας μέσης τῷ εὐγενεῖ ἀνδρὶ ὅστις ὡς ὄντως φιλογενὴς καὶ φιλόχριστος ἥνωσεν ἐν ταῖς ἑαυ-ῦ φροντίσιν ἐκεῖνα ὑπὲρ ὧν ἡνωμένων οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπολέμησαν ιὶ ἐδίδαξαν ἡμᾶς νὰ ἔχομεν ἀείποτε συνημμένα, λέγω τὴν πίστιν ῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα, καὶ διὰ τοῦτο διὰ ν τῆς μιᾶς χειρὸς ἁγιάζει τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ χριστεπώνυμον ποί-

μνιον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας ἐρευνᾷ καὶ καλλιεργεῖ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἱστορίαν, τὰ καυχήματα καὶ στηρίγματα ταῦτα τῆς φυλῆς ἡμῶν.

Τὸ βιβλίον σύγκειται α') ἐκ τοῦ προλόγου, β') ἐκ Γραμματικῆς τῆς δημώδους Ἑλληνικῆς ὑπὸ Κανέλλου Σπανοῦ Πελοποννησίου καὶ γ) ἐξ ἀνεκδότων τέως ἔργων Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ κ. συγγραφεὺς ἅπτεται δι' ὀλίγων τοῦ πολυθρυλήτου γλωσσικοῦ ζητήματος ἐξαίρων πάσει δυνάμει τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ παρ' ἡμῖν χαρακτῆρα, καὶ δεικνύων ὅτι πάντοτε ὁσάκις οἱ πολέμιοι τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐπεχείρουν νὰ ἐφορμήσωσιν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος ἡμῶν, ἐπέβαλλον χεῖρα καὶ ἐπὶ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν γλῶσσαν· ὅτι ἄρα κατ' ἀλήθειαν καὶ ὁ κατὰ τὴν ΙϚ' ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Ἰωαννίκιος Καρτᾶνος καὶ ὁ μικρὸν μετὰ τοῦτον Νικόλαος Σοφιανὸς καὶ πάντες οἱ ὁμόφρονες αὐτῶν ἡμεδαποὶ καὶ ἀλλοδαποὶ μετὰ τῆς ἐκχυδαΐσεως τῆς ἐπισήμου ἐθνικῆς γλώσσης συνῆπτον πάντοτε καὶ τὰς κατὰ τοῦ ἡμετέρου Γένους καὶ τὰς κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας ἐπιβουλὰς αὐτῶν.

Μετὰ τὸν πρόλογον ἔρχεται ἡ γραμματικὴ τοῦ Κανέλλου Σπανοῦ, ἥτις συνετάχθη τῷ 1749 καὶ ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἐκ Φλωρεντίας ἰατρὸν καὶ Ἑλληνιστὴν Ἀντώνιον Κόκκιον (Cocchi), οὗ κατὰ παραγγελίαν καὶ συνεγράφη. Ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, ὡς οἴκοθεν δῆλον, οὔτε ἔχει οὔτε ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, κέκτηται δ' ὅμως ἄλλην, οὐ σμικράν, ἱστορικήν. Διὸ καὶ ὡς ἔχοντα ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν σημειῶ τάδε: 1) ὅτι ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ἀντερασμικός, διατεινόμενος ὅτι «ἡ προφορὰ τῶν διαλελυμένων διφθόγγων μὴ οὖσα τὸ ἀνέκαθεν Ἑλληνικὴ παλαιά, οὐδὲ νέα ἂν εἴη εἰκότως Ἑλληνική» καὶ ὅτι «Γράμματα τῆς σήμερον Ἑλληνικῆς κοινῆς γλώσσης εἰσὶ τὰ γράμματα ἐκεῖνα τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς κατά τε τὸν ὁρισμὸν αὐτῶν καὶ κατὰ τοὔνομα, κατά τε τὴν προφορὰν αὐτῶν καὶ τὸν χαρακτῆρα . . . .». 2) ὅτι γράφει κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν ὀρθῶς ὁ μαυρογένεις. τὸ γένει τοῦ γενειοῦ, ὁ ὄφις τοῦ ὄφι, ἡ πόλι τῆς πόλις, ἡ πῆχυ τῆς πῆχυς, τ. ἑ. πολὺ ὀρθότερα τῶν σημερινῶν. 3) ὅτι μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἐνεστῶτα ῥίκτω ῥίχτω ῥίχνω καὶ ῥίπτω, ἀλλὰ καὶ ἀόρ. ἔρριξα καὶ ἔρριψα, δι' οὗ ἀποδείκνυται ὅτι ἡ ἐν Μεσαιων. καὶ Ν. Ἑλλην. Τόμ. Α' σελ. 291 προενεχθεῖσα ἑρμηνεία τοῦ ῥίχνω ἐκ τοῦ ῥίφνω-ῥίφτω (οὕτω καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν Ἰτα-

λίᾳ (Mor. 174) καὶ Κῷ, ἀποδείκνυται ἀληθής. (πρβλ. καὶ τὸ ῥίψτιμο τοῦ λιθαριοῦ ἐν Ἀμφίσσῃ, ἔτι δὲ σκοντάφτω-σκοντάφνω (Κρήτη), σκύφτω-σκύφνω (Λέσβῳ) κττ. 4) ὅτι ἀναγράφει τύπους τινὰς περιφραστικοὺς ἢ καὶ μονολεκτικούς, οἵτινες ἔκτοτε ἢ ὅλως ἐξέλιπον ἢ σπάνιοι ἐγένοντο, οἷον εἶχε γράψω, εἶχε γράψῃς, εἶχε γράψῃ, εἴχε γράψωμεν κλπ., ἂν θέλῃ γράψω -ψῃς -ψῃ, -ψωμεν· γράφεσθε καὶ γραφόσασθε (ἐνεστῶτος?)· ἐφίλουνα α' προσώπου, ἐποίουνες ἐφίλουνες β' καὶ ἐποίουνε ἐφίλουνε ἐκέρνουνε γ'· φίλειε καφίλειγες (?) β' προσώπου προστακτικῆς, ἐφιλούμουν ἐφιλείσουν κλπ. Ὁμοίως ἀναγράφει γεν. τοῦ κρέατος καὶ κρεατιοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ κρεάτου.

Μετὰ τὴν γραμματικὴν τοῦ Κανέλλου ἕπονται σελίδες τινές, ἐν αἷς ὁ ἐκδότης διαλαμβάνει συντόμως ἀλλὰ σαφῶς περὶ τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου. Ἐνταῦθα μανθάνομεν ὅτι τῶν πολλῶν καὶ σπουδαίων ἀνεκδότων ποιημάτων τοῦ Ρουσάνου ὁ κ. συγγραφεὺς τοῦ παρόντος βιβλίου ἐξέλεξέ τινα «γλωσσικὰ καὶ ἀντικαρτανικὰ ἀποσπάσματα», ἐπισυνῆψε δὲ καί τινα «σύντομον πραγματείαν (τοῦ Παχωμίου) περὶ μουσικῆς ὡς καὶ πανομοιότυπον σελίδα παλαιοῦ κώδικος τῶν Πράξεων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ ἔχοντος τὸ ἰδιάζον γνώρισμα ὅτι φέρει ἐπὶ τῶν λέξεων μουσικὰ σημεῖα, τεκμήριον ὅτι ταῦτα ἀπηγγέλλοντο ἄλλοτε μουσικῶς ..»· ἐπιφέρει δὲ ὅτι προτίθεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰδικώτερον ἐπὶ τὴν μελέτην τοῦ βίου καὶ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ κυριωτέρου τούτου γραμματικοῦ καὶ θεολόγου ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων προσέσχεν ὁ κ. συγγραφεύς, διὸ καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιος εἶναι· ἐπειδὴ δ' ὅμως πάντοτε ἡ πρώτη ἔκδοσις καταλείπει τινὰ τοῖς καλαμᾶσθαι βουλομένοις, ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἀναγράψω ὅσα διερχόμενος τὰ κείμενα ταῦτα ἐνέτυχον χρήζοντα κατ' ἐμὴν γνώμην διορθώσεως, τεκμήριον μὲν εὐγνωμοσύνης ἐφ' οἷς ἐδιδάχθην, μικρὰν δὲ συμβολὴν εἰς τελειοτέραν δευτέραν ἔκδοσιν.

Σελ. 53 στ. 3 ἀντὶ ῥιτεκριταὶ γρ. αἱρετοκρίται ἢ ἱερεῖς τε καὶ κριταί, ὅπως κεῖται ἐν τῇ ἀκολούθῳ σελίδι στ. 2.

Αὐτ. στ. 4. κάτ. ἀντὶ τιλιφθάρι γραμμένο τὸ μισὸ γρ. τυλιχτάρι ... (τυλίσσω) volumen.

Σελ. 55 στ. 7 ἀντί τοῖς ἀπουλωτικοῖς γρ. τοῖς ἐπουλωτικοῖς, πρὸς ὃ τῆς παραβολῆς ἀντιστοιχεῖ τὸ κατωτέρω πρὸς ὦτα δοκῶ λέγειν ἀκουόντων.

Σελ. 62 στ. 11 ἀντὶ «ἱερῶν ἐνδυμάτων ἔνδειαν καὶ ἱστοριῶν ἀφανισμῶν» γρ. ... **περιουσιῶν** ἀφανισμόν.

Αὐτ. 13 ἀντὶ ἐντεῦθεν ἡμῶν πάντα εὐπορούντων ἄλλοι εὐποροῦσι καὶ ὀδύρονται γρ. ... ἄλλοι **ἀποροῦσι** καὶ ὀδύρονται.

Αὐτ στ. 16 ἀντὶ καὶ περὶ ἐκλογῆς ἡγουμένου **ληπτέον** γρ. ... **λεκτέον** ἢ τοὐλάχιστον **διαληπτέον**.

Σελ 63 στ. 10 «τοῦτο δὲ γένοιτ' ἄν, εἴπερ συνέσει τῇ ἐκ πολυμαθείας καὶ πολυετίας **κοσμεῖτο** καὶ μὴ ἑαυτῷ **ἀρέσκειν** ...» γρ. .. **κοσμοῖτο** καὶ μὴ ἑαυτῷ **ἀρέσκοι**,

Σελ. 80 στ. 2 κάτ. ἀντὶ ἔφθασε, μιᾶς μὲν πρῶτον. Ὅθεν καὶ διενοήθημεν. ,.. γρ. ἔφθασε, **μία μὲν** πρῶτον, **ὅθεν** καὶ διενοήθημεν. ...

Σελ. 84 στ. 10 ἀντὶ φασὶ **γενέσθαι** γρ. φασὶ γενήσεσθαι.

Σελ. 108 στ. 9 ἀντὶ **ὕπερ** ἐλθὼν γρ. ὕπαρ ἐλθών.

Σελ. 112 στ. 10 κάτ. ἀντὶ ἀμφιβόλως τε εἶχον **περὶ αὐτῶν** γρ. ... **περὶ αὐτοῦ**.

Αὐτ. στ. 12 ἀντὶ «τοῦτο γὰρ βούλεται ἡ κατὰ τῶν ὀλιγογενείων ἅπασα **Γραφὴ**» γρ. ... **γραφή**· νοεῖ τὴν περίφημον φυλλάδα τοῦ Σπανοῦ καὶ οὐχὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν· λοιπὸν μικρογραφητέον αὐτήν.

Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι προφανῶς τυπογραφικὰ λάθη, ἐσημείωσα δὲ ταῦτα καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ διερχόμενος τὰ ἀξιόλογα ταῦτα κείμενα, ἵνα ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ληφθῶσι πρὸ ὀφθαλμῶν, οἷον σ. 57, στ. 16 ἐναρμόνειος ἀντὶ ἐναρμόνιος, αὐτ. στ. 5 κάτ. οὐδὲ εἷς **τί** τῶν ὑπαρχόντων ἀντὶ οὐδὲ εἷς **τι** τῶν ὑπαρχόντων. Σελ. 58 στ. 15 **προλαμβάνεσθαι** ἀντὶ **-σθε**, αὐτ. 4 κάτ. **κοινοβιάται** ἀντὶ **κοινοβιᾶται**. Σελ· 59 στ. 4 κοινόβιον ἔχομεν ἵνα αἱ τοῦ Χριστοῦ ἐντολαὶ ἐν ἡμῖν πληρῶνται **ἢ** ι περιφρονῶνται; ἀντί ... **ἢ ἵνα** περιφρωνῶνται; Αὐτ. στ. ι κάτ. ἐὰν ἀγάπην **ἔχετε** ἀντὶ -ἔχητε. Σελ. 60 στ. 1 κάτ. **ἀνάδειξαν**. ἀντὶ ἀνέδειξαν. Σελ, 61 στ. 10 «Ἀλλ' οὕτως **ἀποδι**·

δόντες ἡμῶν τὰς εὐχὰς τῷ Κυρίῳ μηδὲ τοῦ ἐργοχείρου δεῖ ἀμελεῖν» ἀντὶ 'Αλλ' οὕτως **ἀποδιδόντων** ἡμῶν τὰς εὐχάς, ... Σελ. 64 στ. 2 κάτωθ. μύλωσι ἀντὶ μυλῶσι. Σελ. 66 στ. 1 κάτ. ἀσαφίας ἀντὶ ἀσαφείας. 68 στ. 8 μυρσύνη ἀντὶ μυρσίνη. 69 στ. 9 καὶ 10 σύρε ἀντὶ σῦρε καὶ στ. 10 καρκῖνος ἀντὶ καρκίνος. 75 στ. 14 ὀρνίοις ἀντὶ ὀρνέοις· αὐτ. 21 **ἐπὶ** τὰς παλαιὰς ἀθετεῖς ἀντὶ **ἐπεὶ** τὰς παλαιὰς ἀθετεῖς. Σελ. 76 στ. 5 πειθόμενον **καταβραχὺ** μανθάνειν ἀντὶ πειθόμενον **κατὰ βραχὺ** ..., ὁμοίως κεῖται 77 στ. 11 κάτ. **καταρχὰς** ἀντὶ **κατ' ἀρχάς**. 83 στ. 20 **καθέκαστον** ἀντὶ **καθ' ἕκαστον**, 113 στ. 7 καὶ 6 κάτωθ. **πρινή** ἀντὶ **πρὶν ἤ**. Σελ. 76 στ. 11 κάτωθ. **σικία** ἀντὶ **σικύα**. 81 στ. 1 **λυμαιῶνα** ἀντὶ **λυμεῶνα**. 88 στ. 2 κάτ. **παρείημι** ἀντὶ **παρίημι**. 116 στ. 1 κάτωθι καὶ 117 στ. 1 **σύγγελλον** ἀντὶ **σύγκελλον** καὶ 119. Σελ. 119 στ. 9 **περὶ κλήσεως** ἀντὶ **περὶ κλίσεως**. αὐτ. 13 **'Εμεσινοῦ** ἀντὶ **'Εμεσηνοῦ** κλπ.

῎Αξια ἰδίας σημειώσεως ἅτε πάντοτε ἐπίκαιρα, εἶναι ὅσα ἐν σελ. 66 ἀναγινώσκονται τοῦ Ρουσάνου. «'Αλλά, φησίν, ἀναγινώσκων οὐ συνίημι ἅπερ ἀναγινώσκω. Μή τις Αἰθίοψ εἶ, εἰπέ μοι, ἢ ῎Αραψ, ὅτι οὐ γινώσκεις τὴν τῶν Γραικῶν διάλεκτον; Τίνα γὰρ δυσκολίαν ἔχει: **βίβλος γενέσεως 'Ιησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυῒδ, υἱοῦ 'Αβραάμ;»** οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σκολιὸν οὐδὲ στραγγαλιῶδες κατὰ τὸν παροιμιαστήν· πάντα εὐθέα. ... Οὐ γὰρ εὐληπτοτέρως εἰπεῖν τοῦτο δυνήσεταί τις... Οὔ, φησίν, ἀλλ' ἄλλη ἡ διάλεκτος τῆς Γραφῆς καὶ ταύτης αἴτιοι τῆς ἀσαφείας οἱ ταύτην συγγραψάμενοι. 'Αλλ' οὐκ αἴτιοι οὗτοι, ὡς φῄς, ἡ δ' ἡμετέρα ἀμέλεια τῷ μὴ θέλειν μανθάνειν τὴν ἰδίαν φωνήν».

'Ομοίως ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ ἐν σελ. 70 παραγωγὴ ὑπὸ τοῦ Ρουσάνου τοῦ ῥήματος κυτάζειν, «ἴσως ἀπὸ τὸ κυπτάζειν» καὶ «ἀπὸ τοῦ τί ἔνι τὸ καὶ τί ἔνι τὰ -τίντο καὶ τίντα ἐξ οὗ καὶ τὸ ἴντα».

'Επ' ἴσης ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐλάλησε τοῖς 'Αδάμ καὶ ἠπάτησε τοὺς 'Αδὰμ (ἐν σελ. 92), τ. ἔ. ἡ χρῆσις τοῦ ἑνὸς ὀνόματος κατὰ πληθ. ἀριθμὸν ἀντὶ τῶν δύο καθ' ἑνικόν, τοῦ 'Αδὰμ καὶ τῆς Εὔας. Πρβλ. ὅσα περὶ τοῦ φαινομένου τούτου διέ-

λαβεν ὁ σεβαστός μοι καθηγητὴς B. Delbrück ἐν ταῖς Συντακτ. Ἐρεύναις, Τόμ. Δ' σ. 20-21 (πρβλ. καὶ «αὐτοκρατόρων Βαλέντων» ἐν ἐπιγρ. Ναυπλίας (Παραρτήματι Ἀθηνῶν ἀριθ. 12 σελ. 30, καὶ τὴν ἐν Χίῳ χρῆσιν «τῶν Ἁγίων Βικτώρων» ἀντὶ Βίκτωρος Μηνᾶ καὶ Βικεντίου).

Σημειώσεως ἀξία εἶναι καὶ ἡ λέξις τοῦ Παχωμίου ὀφιάνθρωπος (αὐτ). Καθόλου δὲ ὅστις Ἕλλην διαφέρεται περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ, οὐκ ὀλίγα πολλῆς προσοχῆς ἄξια ἀναγινώσκει ἐν ταῖς δημοσιευομέναις πραγματείαις τοῦ Παχωμίου. Διότι ὅπως καὶ σήμερον οὕτω καὶ τότε ὑπῆρχον μὲν πολέμιοι καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν, ὑπῆρχον δὲ καὶ ὑπέρμαχοι αὐτῶν, ὧν ἀξιολογώτατος ὄντως φαίνεται γενόμενος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Παχώμιος Ρουσᾶνος.

Τῶν ἀνδρῶν τούτων τοὺς τοιούτους ἀγῶνας, ἀγῶνας μακροὺς καὶ ἐπιμόχθους, ὀφείλομεν ἡμεῖς σήμερον νὰ μελετῶμεν καὶ τιμῶμεν, ἅτε ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν γενομένους, καὶ νὰ διδασκώμεθα ἐξ αὐτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ὀφείλομεν νὰ εὐγνωμονῶμεν καὶ τοῖς τότε ἀγωνιζομένοις, ὅτι διὰ τῶν ἀγώνων αὐτῶν τούτων διέσωσαν ἀληθῶς τὴν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας κιβωτὸν κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς στυγερᾶς δουλείας, καὶ τοῖς νῦν διὰ πολλῶν κόπων καὶ μεγάλης δαπάνης καθιστῶσιν ἡμῖν προσιτοὺς τοὺς ἀνεκδότους καὶ ἀγνώστους τούτους θησαυροὺς προγονικῶν ἱδρώτων.

Γ. Ν. Χ.

Γλῶσσα καὶ λαϊκαὶ παραδόσεις τῶν Νοτίων Σποράδων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden im Vergleich mit denen der übrigen Inseln des ägäischen Meeres ὑπὸ Karl Dieterich).

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου δὲν φαίνεται συνᾴδουσα πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ· διότι περὶ τῆς γλώσσης τῶν Νοτίων Σποράδων καὶ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων αὐτῶν ἐλάχιστα μανθάνει τις ἐξ αὐτοῦ, κύριος δὲ σκοπὸς τοῦ κ. συγγραφέως εἶναι, ὅπως αὐτὸς οὗτος ἐν σελ. 419 ὁμολογεῖ (die für uns maassgebende Frage), ν' ἀποδείξῃ ὅτι τρεῖς ὑπῆρξαν αἱ χῶραι, αἵτινες ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν νεωτέρων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἤτοι πρώτη ἡ Ἤπειρος, ὅθεν ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, δευτέρα ἡ Κρήτη, ἐξ ἧς ἐπὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ τρίτη ἡ Κύπρος, ὅθεν ἐπὶ τὰς Νοτίους Σποράδας. Καὶ τὴν μὲν ἐξ Ἠπείρου ἐπίδρασιν ἐξέφρασεν ἁπλῶς ἀφοριστικῶς, δὲν ἐζήτησε δὲ νὰ αἰτιολογήσῃ ἢ ἀποδείξῃ. Τοὐναντίον δὲ τὴν ἐκ Κρήτης καὶ Κύπρου προσεπάθησε πάσῃ δυνάμει, διὰ τῆς στατιστικῆς κλπ., νὰ καταστήσῃ πιθανὴν καὶ βεβαίαν, ἀλλ' ἀπέτυχεν, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως.

Διότι καὶ ἂν τις ἤθελεν ὁμολογήσει κατ' ἀρχὴν τὸ δυνατὸν τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, πάλιν μεθοδικὴ ἀνάγκη ἐπιβάλλει πρῶτον νὰ μελετήσωμεν κατὰ τὸ ἐνὸν ἀκριβέστατα αὐτὰς ταύτας τὰς διαλέκτους, τάς τε ὑποτιθεμένας πρώτας καὶ τὰς ὑποτιθεμένας δευτέρας καὶ τὰ ἰδιώματα, καὶ ἔπειτα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς συγγενικὰς αὐτῶν σχέσεις. Νῦν δὲ ὁμολογεῖται ὅτι ἡμεῖς, καθόλου εἰπεῖν, ἀγνοοῦμεν ἔτι καὶ τὸν λεξιλογικὸν πλοῦτον αὐτῶν, ἰδίᾳ τὸν τῆς Κρήτης (1). Ὅπως δὲ τὰς

(1) Ὑπὲρ τὰς 50,000 λέξεις τῆς ἐν Κύπρῳ λαλουμένης Ἑλληνικῆς ἔχει συλλέξει μέχρι τοῦδε ὁ ἀγαπητός μοι κ. Σῖμος Μενάρδος! Τίς δὲ γινώσκει εἰς πόσας χιλιάδας λέξεων ἀνέρχεται ὁ θησαυρὸς τῆς ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένης πλουσιωτάτης Ἑλληνικῆς;

λέξεις οὕτως ἀγνοοῦμεν καθόλου εἰπεῖν καὶ τὴν γραμματικὴν αὐτῶν(1). Λοιπὸν πῶς εἶναι φύσει δυνατὸν ἐκ τῆς ἀγνώστου ἡμῖν Κρητικῆς διαλέκτου, ἀγνώστου λεξικολογικῶς, τυπικῶς, φωνητικῶς, συντακτικῶς κλπ. νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι προῆλθεν αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τὰς ἐπ' ἴσης ἀγνώστους ἡμῖν δεῖνα ἢ δεῖνα διαλέκτους καὶ τὰ ἰδιώματα;

Ἔπειτα εἶναι καὶ τοῖς τυφλοῖς τὸ λεγόμενον δῆλον πρῶτον ὅτι αἱ ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων τούτων λέξεων στηριζόμεναι θεωρίαι τοῦ κ. συγγρ. κινδυνεύουσι νὰ ἀνατραπῶσιν εὐθὺς ὡς ἀκριβέστερον γνωσθῶσι τὰ τῶν εἰρημένων νήσων καὶ ἰδίᾳ τὰ τῆς Κρήτης. Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη ἤδη. Οὕτω λ.χ, ἐν σ.235 κέξ. ὑπάρχει κατάλογος λέξεων αἵτινες κατὰ τὸν κ. συγγρ. λέγονται ἐπὶ τινων νήσων καὶ δι' ὧν δηλοῦνται αἱ σχέσεις τῶν διαλέκτων τούτων πρὸς ἀλλήλας. Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι πλεῖστα λέγονται ἀνακριβῆ. Οὕτω λ. χ. ἀγνοεῖ ὅτι αἱ λέξεις ἀθερῖνα, ἀλύθι, ἀμμέ, ἀμπώθω, βορβός, βούκολος, δειλιῶ, ἐδείλιασε, δριμώνι, θαλάμι, καμμυῶ, κισσήρι, καταλυῶ, κολυμπάδες, γυψέλη, λουφάζω, μουστάρι, νᾶμα, παρούτια, πλάσσω, πράσσω, (ἀ)σμάρι, συνορίζομαι λέγονται καὶ ἐν Κρήτῃ. Ὁμοίως ἐν σελ. 203 κέξ. καὶ 263—4 καταλέγει λέξεις αἵτινες κατὰ τὸν κ. συγγρ. ἀπεδείχθησαν μέχρι τοῦδε ἐν μόνῳ τῷ ἀνατολικῷ νησιωτικῷ συστήματι. Καὶ ὅμως πολλαὶ τούτων γινώσκονται καὶ ἐν Κρήτῃ, οἷον ἀγκοινάρι, ἀδερφομοίρι, ἄδουλος, ἀελαιά, ἄκληρος, ἀναγελῶ, ἀναδρέμει, ἀνήμερα, ἀντηλιά, ἀντιπάτης, ἀπόκερα, ἀπόχτι, (ἀ)σφαλάγγι, γητεύγω, γιόθος, γνάφω, γρυλλώνω, δάκαμα, θυρίδα, κακάντερος, κηδεύγω, κνήθομαι, κόλυμβος, λαντουρίζω. μελισσοφάς, μπροστολάτης, μωρό, ξόδι, (ἐ)ξορία, πόρεψι, πρωτομβριά, πυτιά, σπάθη, στρέφω, σφάχτης, ταράχτης('Ακαδ. 'Αναγν. Α' 548), τάρταλα κλπ. Ὁμοίως πολλαχῶς πλημμελῆ εἶναι καὶ τὰ περὶ τῶν σημασιῶν λέξεών τινων λεγόμενα ἐν σελ. 241 κέξ., διότι καὶ ἐν Κρήτῃ εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία ἣν ὡς Κυπρίαν ἢ ἄλλης τινὸς νήσου ἰδίαν ἀποφαίνεται ὁ κ. συγγρ.

(1) Τὸ τυπικὸν τῶν ἐξεταζομένων διαλέκτων ἐξέθηκεν ὁ κ. συγγραφεὺς ἐλλιπέσται εἰς 5 μόνον φύλλα, ὁμοίως δὲ καὶ ὀλίγας μόνον λέξεις αὐτῶν παρέθηκε καὶ ἐπειράθη νὰ ἑρμηνεύσῃ· τῆς φωνητικῆς φαίνεται μᾶλλον ἐπιμεληθεὶς ἐν φύλλοις 14, ἀλλὰ κ ἐνταῦθα ἐλάχιστα μὲν ἀληθῶς νέα, πάμπολλα δὲ ἄστοχα καὶ πλημμελῆ ἐκτίθεντα ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς διδάγματα ἀνάξια λόγου.

Οὕτω λ. χ. ἀνήμερα σημαίνει καὶ ἐν Κρήτῃ τὴν ἑπομένην ἡμέραν, ὅπως ἐν Κύπρῳ, τὸ γιόθος (ἴονθος) τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ζῴων ὀπήν, τὴν ἐκ σκώληκος προερχομένην, ὅπως καὶ ἐν Κῷ καὶ Σάμῳ, τὸ γομάρι τὸ φορτίον καὶ τὸ θαλάμι τὴν τῶν ὀκταπόδων φωλεὰν ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων νήσων, ἡ θυρίδα τὸ μικρὸν παράθυρον ὅπως καὶ ἐν Κύπρῳ, τὸ καματερὸν ὅ,τι καὶ ἐν Κύπρῳ, λ. χ. καματερὰ λέγονται οἱ βόες οἱ ἀροτῆρες, καματερὴ ἡ ἐργάσιμος ἡμέρα, κόντυλα ὅ,τι καὶ ἐν Κύπρῳ τὰ τῶν ἀχύρων, τὸ λουφάζω ἐπὶ τοῦ συστέλλεσθαι, σιωπᾶν καὶ ἐν Κρήτῃ, ἐπ' ἴσης τὸ μαλάσσω ἐπί τε τοῦ μαλακὸν ποιεῖν καὶ ἐπὶ τοῦ καταπατεῖν, μολύνειν, ὅθεν καὶ ἀμάλαγος ὁ καθαρὸς καὶ ἀμαλαγάδα τόπος εἰς ὃν δὲν εἰσῆλθον ζῷα νὰ φάγωσι τὰ χόρτα, ὁμοίως τὸ νᾶμα, ξόανο, ξόδι, παρούτι, (ἤτοι παρώτιον οὐχὶ παρουτὶς ὡς διδάσκει ὁ κ. συγγρ.),πινάκι (ὡς μέτρον καὶ ὡς παροψίς) πυρόμαχος πυρομάχια, ρέμπομαι (ὅπως καὶ ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τοῦ ἐπαίρεσθαι), σκιάδι, σπάθη, συνεικάζω, σύντεκνος ταράχτης, (ὑ)πουργὸς (ὅπως καὶ ἐν Κύπρῳ), χειρόβολο, χρίω κλπ.

Ἔπειτα δεύτερον καθ' ἃ ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπεδείχθη (πρβλ. Περιοδικοῦ Krumbacher Τόμ. Β', Περιοδικοῦ Kuhn Τόμ. ΛΔ' σελ. 115 κέξ. Μεσ. καὶ Ν.'Ελλ.Τόμ. Α' σ. 341 κέξ.), ἡ ἐν Κρήτῃ λαλουμένη δὲν εἶναι πολλοῦ γε καὶ δεῖ ὁμοειδής, ἀλλ' ἡ μὲν ἐν τοῖς δυτικοῖς τμήμασι Χανίων καὶ Ῥεθύμνης διαφέρει τῶν τῆς Ἀνατολικῆς ἄλλα τε πολλὰ καὶ ὅτι ἔχει τύπους εἰς -ὲ καὶ -ὲς (μηλέ, προβέ, Μεσαρέ, γραῖ, ἐλαί, βορές, κρές, Ἀνδρές,) ἡ δὲ ἐν τοῖς τοῦ Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου τύπους εἰς -ρὰ (Μεσαρά, γρά, κράς ἤδη παρ' Ἐρωτοκρίτῳ). Δὲν φαίνεται ἄρα κατ' ἀρχὴν ὀρθὸν νὰ ὑποτίθεται ὡς βάσις ἁπλῆ ἡ τοσοῦτο ποικίλη διάλεκτος καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς ἐξ ἁπλῆς καὶ ἑνιαίας νὰ παράγηται ἐπίδρασις ἐπὶ τὰ τῶν διαφόρων νήσων ποικίλα ἰδιώματα, χωρὶς μάλιστα νὰ ζητῶνται καὶ ν' ἀνευρίσκωνται ἑκασταχοῦ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν Κρητικῶν τούτων ἰδιωμάτων. Καὶ ὅμως παρὰ τὸ προφανὲς τοῦτο ὁ κ. συγγρ. διδάσκει ν σελ. 75 ὅτι ἐν Κρήτῃ τὸ -σια ἁπλοποιεῖται εἰς -σα, ὅτι δηλ. λέγεται νησά, φορεσὰ κλπ. Ἀλλὰ καθ' ἃ ἤδη πρὸ πολλοῦ (Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΛΔ' σελ. 83) εἶπον, τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν ἐκτείνεται

ἐπὶ τὴν δυτικὴν Κρήτην. Δὲν δύναται ἄρα νὰ παρίσταται ὡς χαρακτὴρ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου.

Τρίτον ἐν σελ. 85 διατείνεται ὁ κ. συγγραφεὺς ὅτι «αἱ διάλεκτοι τῶν νήσων τούτων τοῦ Αἰγαίου πελάγους (πλὴν τῆς Κρήτης καὶ Κύπρου) οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ ἄθροισμα συνθέσεως τῆς Κυπρίας καὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου, ἔνθα κατὰ τὴν θέσιν ἑκάστης νήσου ἐπικρατεῖ αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ διάλεκτος», καὶ δὴ ὅτι ἀνάγκη «νὰ ἀναγάγωμεν τὰ φωνητικὰ φαινόμενα τῶν εἰρημένων μικρῶν νήσων ἐπὶ τὰ Κύπρια καὶ Κρητικά». Ἀλλ', ὡς γνωστόν, γλωσσικά τινα φαινόμενα τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος μικρῶν νήσων δὲν ἀνευρίσκονται οὔτε ἐν Κύπρῳ οὔτε ἐν Κρήτῃ· δῆλον ἄρα ὅτι οὔτε ἐκ τούτων δύνανται νὰ κατάγωνται οὔτε εἰς τὰς διαλέκτους αὐτῶν νὰ ἀνάγωνται· οὕτω λ. χ. τὰ Καλύμνια παρασσευζή, πετθερὸς κτλ.

Τέταρτον ἐὰν λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦτο μὲν ὅτι οἱ εἰς -έ καὶ -ές τύποι τῆς Δυτικῆς Κρήτης οἱ ἐκ πληρεστέρων εἰς -έα καὶ -έας προελθόντες ἀνεφάνησαν πάντως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς συνιζήσεως τῶν τύπων τούτων αὐτόθι, τοῦτο δὲ ὅτι ἡ συνίζησις ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ καὶ ἐν Κρήτῃ ἐγένετο πολὺ πρὸ τοῦ 13 αἰῶνος, διὸ καὶ οἱ ἔκτοτε εἰσελάσαντες εἴς τε τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην Ἰταλικοὶ τύποι εἰς -ία ἔμειναν μέχρι τοῦδε ἀσυνίζητοι (καβαλλαρία, σκαμπαβία), τότε νοεῖ εὐκόλως ὅτι οἱ μετὰ συνιζήσεως ἐκφερόμενοι τύποι τῶν Κυκλάδων καὶ Νοτίων Σποράδων εἰς -ȥά, βορȥάς, γραȥά, μουρȥά, κονταρȥὰ κλπ. δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι προέλθει μετὰ τὸν 13 αἰῶνα ἐκ τῶν Κρητικῶν οὔτε τῶν εἰς -ρέ -ρές οὔτε τῶν εἰς -ρά -ρᾶς, ἐν ἄλλοις λόγοις δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἐπίδρασις τῶν Κρητικῶν τύπων γρὰ ἢ γραῖ, κονταρὰ ἢ κονταρέ, βορὰς ἢ βορὲς κλπ. ἐπὶ τὸ γραȥά, κονταρȥὰ κλπ. Μόνον ἐπὶ τῶν ἐγγὺς νήσων Καρπάθου, Νισύρου καὶ Χάλκης λέγεται ὄντως ἀρὰ (=ἀραιά), κεντρά, γρά, βαθὰ (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 342), ὅπερ ὅλως φυσικὸν διὰ τὴν γειτνίασιν καὶ τὴν συχνὴν ἐπιμειξίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. συγγραφέως πολλαχοῦ λεγομένων συνάγεται προφανῶς τὸ πλημμελὲς τῆς θέσεως αὐτοῦ. Οὕτω λ. χ. ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν ὀλίγων λέξεων, ἃς γινώσκει καὶ ἐφ' ὧν στηρίζει τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ ὁμολογεῖ ὅτι ἐν Ἄνδρῳ, νήσῳ δηλ. ὡς ἀπωτάτω τῆς Κύπρου κειμένῃ, εὑρίσκει πολλὰ Κύπρια καὶ ὀλίγα

Κρητικά. Ὅτι δὲ τοὐναντίον ἐν Σύμῃ, Καλύμνῃ καὶ Σάμῳ ἐπέδρασεν ἡ Κρητική, διότι, ὡς λέγει (σελ. 66 σημ.), ἡ ἐξαφάνισις τοῦ ἐρρίνου πρὸ τῶν μέσων b, g, d, δὲν εἶναι ἐπὶ τῶν νήσων τούτων ὀργανικόν, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς Κρητικὴν ἐπίδρασιν.

Ὁμοίως διδάσκει (113) ὅτι ἡ Σίφνος ἐκπίπτει ἐκ τοῦ δυτικοῦ κύκλου εἰς τὸν ἀνατολικόν, διότι, ὡς ἰσχυρίζεται, αὐτόθι καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς Ἀμοργοῦ ἡ Κυπρία ἐπίδρασις εἶναι μεγίστη· ὁμοίως λέγει ἀλλαχοῦ ὅτι ἡ Σῦρος, ἡ Σίφνος καὶ ἡ Θήρα δεικνύουσιν ἀνατολικά, ἤτοι Κύπρια ἴχνη· καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι ἐν Καρπάθῳ καὶ Ἀστυπαλαίᾳ τὰ Κύπρια ἴχνη εἶναι ἰσχυρότερα ἢ τὰ Κρητικά (1). Ὅτι δὲ τοὐναντίον ἐπὶ τῆς Σάμου καὶ Κῶ κρατεῖ ἡ Κρητικὴ ἐπίδρασις κλπ.

Τελευταῖον δὲ ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος τοῦτο μὲν ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις νήσου τινὸς πολλάκις δὲν ἔχει σημασίαν τινὰ ὡς πρὸς τὴν διάλεκτον αὐτῆς (πρβλ. σελ. 114 «ὡς πρὸς τὴν Σίφνον ἡ γεωγραφικὴ ἀρχὴ δὲν ἀληθεύει» καὶ 111 «πάντως τονιστέον ἤδη ὅτι ἐλάχιστον σημαίνει ἡ γεωγραφικὴ θέσις νήσου τινὸς ὡς πρὸς τὸν διαλεκτικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα), τοῦτο δὲ ὅτι τὰ κοινὰ φαινόμενα τὰ ἐνιαχοῦ παρατηρούμενα δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀναπτυχθῆ ἑκασταχοῦ ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων (σ. 138)». «Καὶ ἐν τέλει ῥητέον ὅτι καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῶν τριῶν τούτων κριτηρίων δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ πάντοτε ἀκριβῶς ὅτι νῆσός τις ἀνήκει ὡρισμένως εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μεγάλην νῆσον, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι τύπος τις δύναται νὰ ἔχῃ ἀναπτυχθῆ ἐν δύο διαλέκτοις ὅλως ἀνεξαρτήτως, ἢ νὰ ἀνέρχηται εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους τῆς διασπάσεως τῆς γλώσσης εἰς τὰς νεωτέρας διαλέκτους...». Ἀλλὰ τοῦτο ὁμολογήσαντες μετὰ τοῦ συγγραφέως συνάγομεν ἀναγκαίως ὅτι πάντες οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ, ἵνα ἀποδείξῃ ἀληθεῦον τὸ κύριον αὐτοῦ ζήτημα (die maassgebende Frage), ὑπῆρξαν μάταιοι.

Τὸ λυπηρὸν δ' εἶναι ὅτι ἐπιστήσας, ὡς φαίνεται, πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἰδέας διέλαθε μέν, καθ' ἃ εἴπομεν ἤδη, ἐκφυγὼν τὸ κύριον ζήτημα, ἤτοι τὴν συλλογὴν

(1) Τοῦτο φαίνεται παράδοξον καὶ κατ' ἀρχὴν ὅλως ἀπίθανον εἰς τὸν γινώσκοντα τὰς σχέσεις τῶν Καρπαθίων πρὸς τοὺς ἐγγύτατα τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης κατοίκους, παρ' ὧν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἄλλην τέχνην καὶ πάντα φαίνονται παραλαβόντες.

καὶ ἐπιστημονικὴν ἑρμηνείαν τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῶν εἰρημένων νήσων, ἐσφάλη δὲ πολλὰ καὶ πολυειδῆ. Ὁμολογῶ ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν ἠναγκάσθην νὰ κάμω τοσαύτην χρῆσιν τοῦ μολυβδοκονδύλου ὅσην κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου τούτου, ἵνα σημειῶ ἐπὶ τῆς ᾤας ὅσα διερχόμενος αὐτὸ παρετήρουν ἁμαρτήματα. Ἀνακολουθίαι καὶ ἀντιφάσεις, ἄτοποι ἑρμηνεῖαι, ἀμφίβολοι ἢ προφανῶς πλημμελεῖς γραφαί, παρανοήσεις, ἀνορθογραφίαι, στίχοι ἐφθαρμένοι, ἄτοποι γραμματικαὶ καὶ γλωσσολογικαὶ ἑρμηνεῖαι, κάκισται ἐτυμολογίαι, ἀτελὴς γνῶσις τῶν τέως ἐξηυρημένων, ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἑκάστης σελίδος.

Πρὸς πίστωσιν τῶν λεγομένων θὰ καταλέξω ὀλίγα τινὰ ἑκάστου εἴδους. Καὶ λοιπὸν πρῶτον τὰς ἀνακολουθίας καὶ ἀντιφάσεις. Τὸ ῥῆμα παίρνω προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐπαίρω (Κορ. Ἀτ. Α' 115 καὶ Einleit. 187 σημ. = Μ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' 426 σημ.), δῆλον ἄρα ὅτι γραπτέον διὰ τοῦ αι, παίρνω, καὶ δὴ καὶ πᾶρε (ἐπῆρα ἆρον ἔπαρον). Καὶ ὅμως πάρε ἀναγινώσκεται σελ. 314, 458, 459, 460, 491, 499 κλπ., πᾶρε δὲ σ. 499, καὶ πέρνω σ. 311, 320, 354 καὶ ἀλλ., παίρνω δὲ 313, 348, 349, 354, 452· γενιὰ 302 καὶ γενειὰ 303· ἐγίνη 303 καὶ ἐγείνη 307, 326· εἶντα 319, 450 καὶ ἀλλ., ἵντα δὲ ἐν σ. 327· μαζὶ πολλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ μαζὺ 335· δερνωμοῖρες διὰ τοῦ ω ὡς ἀπὸ τοῦ δέρνω συντεθέν, ἀλλ' ἀνεβοκατεβαίνουν 343, μπαινόβγαινε 318 καὶ ἀλλ.· γιαράδες παροξυτόνως 320, καὶ πραματευτάδες 299, μαθητάδες 320, παλλικαρά(δ)ες 487, 488, παπάδες 345, βασιλιά(δ)ες 488 κττ.· ἀλλὰ καὶ παπᾶδες 301, βασιλιᾶες 488 καὶ Ἀνερᾶδες 500 (τοῦτο μάλιστα ἐσχάτως ἄτοπον, διότι τὸ -άδες τούτου εἶναι τὸ τῶν ἀρχαίων θηλ. μάλιστα τριτοκλίτων εἰς άς -άδος -άδες καὶ δὴ ὅλως διάφορον τοῦ τῶν ἀρσ. εἰς -ᾶς -ᾶ -ᾶδες, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ πολὺς W. Schulze ἐν Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΛΓ' σ. 231 κἑξ.). Ὁμοίως κεῖται μαντάτα 298 καὶ μαντᾶτα 304, 478 καὶ γεμᾶτα 315. Καὶ ὅμως εἶναι, φρονῶ, ἀναντίλεκτον ὅτι ἔγινα ἐγίνη, μαζί, παλληκαρᾶδες (οὐχὶ παλλικ- ὅπως γράφει πολλαχοῦ ὁ κ. συγγρ.), παππᾶδες κττ. γραπτέον, (πρβλ. Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' σελ. 561 κἑξ)· ὤφειλε δὲ καὶ ὁ κ. συγγρ. ἢ ν' ἀκολουθήσῃ τῇ ἐτυμολογικῇ ὀρθογραφίᾳ τού-

των ἢ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε διδάγματα εἶναι πλημμελῆ, οὐχὶ δὲ νὰ γράφῃ οὕτως ἀτασθάλως.

Συνήθως γράφει διὰ διττοῦ μμ, ψόμματα (498, 496 καὶ ἀλλ.), μπιστεμμένα, κττ., πρὸς δὲ καὶ ἀποθαμμένοι, 347, καὶ τὸ παραδοξότερον ἔτι πλυμμένη 466, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ψόμα 508 509, ῥέμα 468, ἀγαθεμένος 480, παdρεμένες 342 καὶ τὸ ἀτοπώτατον πικραμένη 347, τ. ἰ.πάντα μία Μύκονος.

Ὀρὰ καὶ ὀργιὰ ἢ ὀρ̱ιὰ κεῖται σελ. 40, 391, 406, ἀλλὰ καὶ τὴν νωράμ του (sic.) 382 καὶ νωρὰν 398. Ἐν τοῖς ἰδιώμασι τούτοις ἡ συλλαβικὴ αὔξησις εἶναι, ὡς γνωστόν, πολλάκις, ἰδίᾳ ὅταν τονίζηται, ὁ φθόγγος ι, ὃν συνήθως γράφομεν διὰ τοῦ ἡ-. Ὁ κ.συγγρ. γράφει μὲν συνήθως ὁμοίως ἡμῖν, ἀλλὰ χάριν ποικιλίας, ὡς φαίνεται, ἐνίοτε καὶ δασύνει οἷον ἡλάλησε 393, ἡσχάθηκε 394 καὶ ἄλλοτε γράφει διὰ τοῦ ι, οἷον ἱστσέτο = ἱσείετο 506 κλπ.

Ξεκαμπήσανε ἀπὸ τοῦ ξεκαμπίζω γράφει 441 καὶ ποκουμπίσαν ἀπὸ τοῦ ἀκουμβῶ ἢ ἀκουμβίζω. Τοὺς ῥηματικοὺς τύπους εἰς -ᾶς -ᾶ ἄλλοτε ὑπογράφει καὶ ἄλλοτε οὐχί, πολλάκις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, οἷον τονᾷ καὶ τονᾶ 489, κοντᾶς 420, χολιᾶς 466, τυραννᾶς 450, βουθᾶ 442 κλπ., ἀλλὰ καὶ φιλᾷ 450, χολιᾷς 450, ποζᾷ 451, ζητᾷ 489 κλπ. Ὁμοίως γράφει ζωπορευτῇς 469 καὶ ζῳπορευτῇ 469, γύρος τονίζεται 309, ζύρος 494, γύρο 509, 510, 511 κλπ.,ἀλλὰ καὶ τὸ ὀρθὸν γῦρο 508· γυναῖκα γυναῖκες 313 καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ γυναίκα 291, 345.

Ἀπήτσο γράφει 324, 329, 330, ἀλλ' ἀπίτσο 469, 470, 484, 496. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐν σελ. 237 διαλαμβάνων περὶ τῶν διαφόρων μορφῶν, ὑφ' ἃς τὸ μόριον τοῦτο ἀπαντᾷ, οἷον ἀπήτης, ἀπῆς, ἀπότης κλπ. ἃ πάντα ἀνάγει εἰς τὸ ἐπεί, δὲν βλέπει ὅτι καὶ τὸ ἀπῆτσο εἶναι ἄλλη διαλεκτικὴ μορφὴ τούτου, δι' ὃ τὸ μὲν ἀνάγει αὐτὸ εἰς ἀνύπαρκτον ἀπήκιο (324), καὶ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ ἔπειτα, τὸ δὲ γράφων ἀπίτσο (σελ. 469) ἀπορεῖ περὶ τοῦ ἐτύμου καὶ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ τότε.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. 327 κεῖνται ἐκ παραλλήλου Ζιαντά' σουν αἰ ἴντἄσουν, δι' ὧν δηλοῦται ὅτι ἄλλοτε ἀφαίρεσιν καὶ ἄλλοτε ρᾶσιν παραδέχεται. Ὁμοίαν σύγχυσιν γραμματικῆς ἀντιλήψεως καὶ κδοχῆς ἐμφαίνει καὶ ἡ παράστασις τῆς ληγούσης ὀνομάτων τινῶν

διὰ τοῦ η καὶ διὰ τοῦ ι, οἷον ἡ πλάση 192, ἡ βρύση 433, ἡ πόρεψη 221 κλπ., ἀλλὰ καὶ ἡ πάσπαλι 403 καὶ ἡ ἄνεσις (sic) 453 κττ. Βαρυορίζικο 303 καὶ βαριοφαίνεται καὶ βαρειὰ ἁρματωμένοι σ. 306, τσὰ γὰ καὶ τσαγὰ σελ. 333, ἤτοι ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι κττ. κττ.

Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἡ τοιαύτη ἀνακολουθία ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει σημασίαν ὡς πρὸς τὴν νέαν φωνητικήν· ἐν ἄλλοις δ' ὅμως ἡ ποικιλία αὕτη ἐν τῇ γραφῇ φέρει τηλικαύτην σύγχυσιν εἰς τὰ τῆς φωνητικῆς προβλήματα, ὥστε κατ' ἀλήθειαν ἐκμηδενίζεται ἡ χρησιμότης τοῦ βιβλίου. Οὕτω λ. χ. μαζὶ (=μαγαζὶ) κεῖται δὶς 477 καὶ 479, ἀλλ' ἐν τῇ μεταξὺ σελίδι 478 ἀναγινώσκεται μααζὶ (πάντα ἐν τῷ αὐτῷ παραμυθίῳ)· πανέρα 472, παντdζέρα δὶς 473 καὶ παντέρα 326, πάντα ἐκ Καλύμνης! τὸν υἱοῦκα 338, ἀλλὰ καὶ ὁ jυιοῦκας καὶ τὸ γιόν της αὐτ. Μαηρισμένη 319, καὶ μααρισμένη 321 (=μαγαρ-) ἀμφότερα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου· γαβρὸς δὶς 344 ἀλλὰ καὶ γαμπρὸς αὐτόθι ἀλλὰ καὶ κουbάρος καὶ τὸ gabo καὶ τἀμπέλι, πάντα ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου. Σελ. 346 γράφει τσαὶ τσεῖνος, ἀλλ' ἐν τῇ ἑξῆς σελ. έτjείνη, ἀμφότερα ἐκ Μυκόνου. Σελ. 350 χτενίζεται, βάζῃ ἀλλὰ καὶ dζήσῃ, ἀνεμοdζάλη! Ζὴ (=ἦ) 478 καὶ γὴ 481 (ἐν τῷ αὐτῷ μύθῳ). Ὁ φέντης τηζ δὲν τὸ... καὶ ὁ ἰδιὸj νὰ τό, ἀμφότερα σελ. 441, ποῦ τοὺj λευτέρωσε 442, τοὺj γρωνίσῃ 448, κοριζαζμένη (γρ. κορυζ-) σελ. 443 καὶ τυραννιjμένη, βασανιjμένη, ζαλιjμένος 444 (πάντα ἐκ Κῶ). Ἐζούλευγαν 439 ἀλλὰ καὶ συμμαjώχνει αὐτ., ἀμφότερα τῆς Κῶ· ζίνουνται, ζερούς, ζυναῖτσες ἀλλὰ καὶ θὰ γίνουνται, νὰ (γ)ενῇ, σὲ (γ)υναῖτσες, νὰ πάρῃ (γ)υναῖκά του, ξεγελοῦν πάντα ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι 488. Ὁμοίως ζατροί, ζατρέψετε καὶ γιαίνετε σελ. 324 ἐκ Καλύμνης.

Καdκιὰ ἀντὶ κατοικία 331, κατκιὰ δὲ 332, καdζιὰ 334 (πάντα ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι, Καλύμνια), ἐν δὲ σ. 473 πάλιν Καλύμνιον καdζά, ἔνθα μάλιστα λησμονήσας ὅτι ἀνωτέρω παρήγαγεν ἐκ τοῦ κατοικιὰ ἐρωτᾷ μήπως προέρχεται ἔκ τινος (ἀνυπάρκτου) οἰκαδιά!

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τοῖς -εύω, -αύω ῥήμασιν ἀνεπτύχθη πολλαχοῦ πρὸ πολλοῦ φθόγγος τις γ, καὶ ὅτι οὗτος ἀλλαχοῦ ἄλλως ἐκ-

φωνεῖται. Ὁ κ. συγγρ. γράφει δουλεύgανε, γυρεύγκουνε 445, γυρεύgοντας αὐτ. καὶ ναορεύγεις 445, γύρευγέν το 449 καὶ πάλιν κουρεύγκεται 390 παρὰ τὸ παιδεύεις 294, περιμαζεύουν, πάντα τῆς Κῶ! Ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι σελ. 315 κεῖται γυρεύω καὶ γυρεύγω, σελ. 395 καὶ 396 ἐκ τῆς Ἄνδρου μαερεύει καὶ γυρεύγει καὶ καβαλλιτσεύγει, 312 ἀναγράφεται ὡς Κρητικὸν τὸ κοντεύεται κτλ. Εἶναι δὲ πρόδηλον οὐ μόνον ὅτι σήμερον ὅτε τοσοῦτος λόγος ἔχει γίνει περὶ τῶν τύπων τούτων, τοιαύτη ἀτασθαλία εἶναι ὅλως ἀσυγχώρητος, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα ὅσα δημοσιεύει κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ κ. συγγρ., εἶναι ὅλως ἄχρηστα εἰς λόγον φωνητικῆς.

Σελ. 319 κεῖνται παρ' ἄλληλα 'μποκιὰν καὶ ἐμπουκιάν! Οὐδὲ εἷς στίχος μεσολαβεῖ. Σελ. 381 διηγᾶτο καὶ 468 διηγιᾶται, πανταχοῦ δὲ ἀλλαχοῦ διγᾶται. Ἐν τῷ αὐτῷ ᾄσματι σελ. 315 ἀναγινώσκομεν ἐκ παραλλήλου πέ με, ἂν τὴν ἔδες καὶ πέ μου το, πέ μου το νὰ γνωρίσω καὶ πέ μου, τὴν ἔδες, τ. ἔ. τὸ εἰπὲ ἄλλοτε μὲν πρὸς αἰτ. ἄλλοτε δὲ πρὸς γενικὴν συντασσόμενον, φαινόμενον, ἂν καλῶς γινώσκω, ἀλλότριον τοῦ ἰδιώματος τῶν νήσων τούτων (πρβλ. καὶ 504 κάνε μ' ἕνα καφέ, ἐξ Ἀστυπαλαίας).

Εἶναι δ' ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον προβαίνει ἡ περὶ ταῦτα ἀτασθαλία ὥστε οὐχὶ σπανίως ἄλλως γράφεται τὸ ἑρμηνευόμενον καὶ ἄλλως ἡ ἐν σημειώσει ἑρμηνεία αὐτοῦ. Οὕτω τὸ ξαρζιωτὶς ἀνάγεται εἰς τὸ ἐξαργιωτῆς 331, τὸ ζέλ̭ιο ἑρμηνεύεται διὰ τοῦ γέλοιο 470, τὸ τρεβλὸς διὰ τοῦ τραυλὸς σ. 27, τὸ πνηούρι διὰ τοῦ πλιγούρι 320, τὸ γουλιὰν διὰ τοῦ δουλειὰν 462, τὸ τθρεύζη̭ διὰ τοῦ θρέβγη̭ 469 κλπ. κλπ... Διατὶ δὲν ἐγράφησαν καὶ ἐν τῷ κειμένῳ αἱ λέξεις αὗται καὶ αἱ ταύταις ὅμοιαι διὰ τῶν αὐτῶν φωνηέντων δι' ὧν καὶ τὰ ἑρμηνεύματα αὐτῶν, εἰς ἐμὲ εἶναι ἀδιάλυτον αἴνιγμα.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι πολλαὶ παράδοξοι, ἵνα μὴ ἄλλην λέξιν εἴπω, ἑρμηνεῖαι λέξεων ἀναγινώσκονται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· γεύματος χάριν ἀναγράφω ὀλίγας τινάς. Εἴδομεν ἤδη ἀνωτέρω τὸ ἀπήκιο ὡς ἑρμήνευμα τοῦ ἀπήτσο καὶ τὸ οἰκαδιὰ ὡς ἑρμήνευμα τοῦ καdζά. Ὁμοίως σελ. 70 ἀνάγει τὸ ἀξινίδα εἰς ἀσικνίδα, 335 τὸ dζῶμα εἰς διάωμα, 336 τὸ γαθεύω εἰς ἀγαθεύω 341 τὸ βαρθαλαμίdζα

εἰς βαρθαλαμίδια, 413 τὸ ἀνεούλσουμουν εἰς ἀνεγούλιουμουν, 464 τὰ παραλιάϊ εἰς παραλιάδι 482 τὸ πολιάρη εἰς ἀπολιγάρη, 473 τὸ ζεύλης εἰς ζεύγλης κττ. κττ. Ἐρωτῶ πάντα Ἕλληνα: ἠδυνήθη νὰ γίνῃ σοφώτερος ἐκ τῆς τοιαύτης τούτων ἑρμηνείας;

Σελ. 328 γράφει «ἔχασες τὰ πειάτσα σου (=παιδάκια σου) τὰ πολλυχα(δ)εμένα, οἱ ἄντζελοι τὰ πήρανε είς τὴν νεφελοχτίσι(?), τσ' ὁ οὐρανὸς τὰ *ἔχτητσε* τσεράτσα (=κεράκια) νὰ τά στήσῃ», ἑρμηνεύει δὲ τὸ τὰ ἔχτητσε=διὰ τοῦ τὰ ἔχτησε. Ἀλλὰ παραλείπων ὅτι τὸ τσε τῆς ληγούσης τοῦ ἔχτητσε δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ -*σε* τοῦ ἔκτησε, παρατηρῶ ὅτι ἁπλοῦν ῥῆμα ἔκτησε ἀπὸ τοῦ μτγν. κτάω (=κτάομαι) δὲν ἐπιστώθη ἀκόμη ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ., ἐφ' ὅσον γινώσκω, καὶ δὴ φαίνεται ἀπίθανον· πρόσθες ὅτι ἡ ψιλὴ ἔννοια τοῦ κτᾶσθαι ἐπὶ τοὐρανοῦ εἶναι ἥκιστα ποιητική. Τὸ πᾶν γίνεται δῆλον εὐθὺς ὡς γραφῇ «τὰ ῥέχτητσε =ὠρέχτηκε ὠρέχθη τοῦ ὀρέγομαι. 299 νὰ τὴν ἐπῶ βεργουλιανή, καὶ τὸ βεργὶ λυΐζει, νὰ τὴν ἐπῶ *κλῆμα σιακή*, τὸ κλῆμα ῥόζους ἔσει, ὑφ' ὃ προστίθεται σημείωσις περὶ τοῦ σιακὴ ὅτι τὸ σ ἰσοῦται τῷ χ. Λοιπὸν ἔστω κλῆμα χιακή. Ἀλλὰ τίνα νοῦν ἔχει τοῦτο; Καὶ φαίνεται εἰς Ἕλληνα ἔχοντα τὸ αἴσθημα τῆς γλώσσης αὐτοῦ Ἑλληνικὴ ἡ ἔκφρασις κλῆμα χιακή, τ. ἔ. τὸ οὐδ. κλῆμα μετὰ τοῦ θηλ. ἐπιθέτου χιακή; καὶ τί κλῆμα εἶναι αὐτὴ ἡ χιακή; Τὸ ὀρθὸν φαίνεται προδήλως κλημασιακὴ (κατὰ τὸ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ βεργουλιανή.)

Πρόροιος (ἀπὸ τοῦ πρόρροος) γράφει ἐν σελ. 195 ἐκ Μυκόνου, ὅπερ ἀδύνατον· τὸ ὀρθὸν εἶναι πρόρjος

Σελ. 498 γράφει «τώρα ποὖναι 'στὸλ λατόν του μὴν τοῦ μιλήσετε δdζόλου», ἑρμηνεύει δὲ ἐνδοιαστικῶς τὸ λατόν του διὰ τοῦ ἑαυτόν. Ἀλλὰ πρῶτον τοιαύτην ἀντωνυμίαν οὐδεὶς οὐδέποτε εἶδεν· ἔπειτα γεννᾶται παραδοξολογία· διότι ἀκριβῶς ὅταν τις εἶναι εἰς τὸν ἑαυτόν του, τότε δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν, πλησιάσωμεν πρὸς αὐτόν, οὐχὶ ὅταν εἶναι ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ὁ κ. συγγρ. ἄρα διὰ τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ οὐδὲν ὑγιὲς διδάσκει ἡμᾶς. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἄλλως ἔχον. Ἐπειδὴ λέγεται ἔλασις, ἐλαύνεται κτλ. ἐπὶ ὀχείας, καὶ σήμερον δὲ λέγεται πολλαχοῦ ἐπὶ τῶν νήσων λατάρι ὁ ἐπιβήτωρ, ἐν Σύμῃ δὲ καὶ τὸ ῥῆμα λάμνει=βινεῖ, δῆλον ὅτι ὁ ἐλατὸς κατὰ τὸ ὁ τρυγητός, ὁ ἀμητὸς κτλ. ἐδήλου τὸν χρόνον τῆς ὀχείας, ὅθεν

τὴν ὀχείαν, τὴν ὁρμήν, τὸ ἄγριον κλπ., φαίνεται δὲ ἀρχαία κληρονομία. Καὶ ἀληθῶς παρ' Ἡσυχίῳ ἀναγινώσκομεν ἐλατόν· ἔλασιν, ἐξ οὗ διδασκόμεθα ὅτι καὶ τὸ ὄνομα ὑπῆρχε καὶ ἀφῃρημένην εἶχε σημασίαν (πρβλ. καὶ Ἀκαδημ. Ἀναγν. Α' σελ. 540-2). Ὅτι δὲ καὶ ἡ ἔννοια εὐοδοῦται οὕτως ἄριστα, βλέπει ἕκαστος. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ ἄλλης νήσου, ἐπὶ τῆς Νισύρου, ἐσώθη αὐτὴ αὕτη ἡ λέξις λατὸς ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ βλαστοῦ, τοῦ ἔρνους, οἷον τὸ ἀμπέλι ἔρριξε μεγάλους λατούς», τ. ἔ. ἐπὶ σημασίας μᾶλλον μὲν ἀνεπτυγμένης τοῦ ἁπλοῦ ὀργασμοῦ, περιωρισμένης δὲ ἅμα ἐπὶ τῶν φυτῶν.

Σελ. 445 ἐξέδωκε μὲν «ὅπου μάνδρα κ'ἐκεῖνος ἀγνώριστος σὰ ξένος καὶ τὴν ἐτίλλωνε», ἀνήγαγε δὲ τὸ ῥῆμα τοῦτο εἰς τὸ τίλλω καὶ ἡρμήνευσε διὰ τοῦ melken=ἀμέλγειν. Ἀλλὰ πρῶτον ἀπορεῖται πῶς ἀπὸ τοῦ τίλλω, τοῦ σχηματίζοντος καὶ τὸν ἐνεστῶτα καὶ τὸν ἀόριστον κατὰ τὰ βαρύτονα (τίλλω, ἔτιλα), ἠδύνατο νὰ προέλθῃ νέον ῥῆμα εἰς -ώνω, τιλλώνω. Ἤδη πρὸ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος ἠρνήθην ἐγὼ ἐν τῷ Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΚΖ' σελ. 69 κἑξ. τὸ δυνατὸν τῆς τοιαύτης παραγωγῆς καὶ καθ' ὅσον γινώσκω οὔτε ὁ κ. συγγρ. οὔτε τις ἄλλος ἀπέδειξεν ἔκτοτε τὸ ἐναντίον. Ἔπειτα τὸ τίλλω δὲν σημαίνει ἀμέλγω ἀλλὰ μαδίζω, οὐδένα δὲ νοῦν παρέχει τὸ χωρίον ἑρμηνευόμενον οὔτε διὰ τοῦ ἀρμέγω οὔτε διὰ τοῦ ἀποσπῶ, μαδίζω.

Ἔπειτα ἐρωτᾶται ποῦ ἀναφέρεται τὸ πρὸ τοῦ ῥήματος τιλλώνω κείμενον *τήν*; «ἡ ὄρεξί του ἤρκισε καὶ τραβοῦσε ψωμὶ καὶ φαΐ· τότες ὅπου τάβλα καὶ μανδίλι, δέξου καὶ τὸν κὺρ Βασίλη· ὅπου μάνδρα κ'ἐκεῖνος ἀγνώριστος σὰ ξένος καὶ ***τὴν ἐτίλλωνεν***». Πᾶσαι αἱ ἀπορίαι λύονται εὐθὺς ὡς γράψωμεν τὴν ἐτύλωνεν ἤτοι ἐπλήρου καὶ ἔκαμνε τὴν (κοιλίαν του) ὡς τύλον ἢ τύλην στερεὰν καὶ ἐξέχουσαν. Καὶ ἐν Ἀθήναις δὲ πολλάκις ἤκουσα ἐγὼ τὴν χρῆσιν ταύτην, τὴν ἐτύλωσε.

Ὁμοίως λέγεται πολλάκις μάλιστα περὶ νοσούντων ὅτι ἡ κοιλιά του εἶναι πέτρα ἢ σὰν πέτρα διὰ τὴν σκληρότητα, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὅτι ἡ κοιλιά του εἶναι ἀσκὶ ἢ σὰν ἀσκὶ (νοεῖται ὁ ἀσκὸς πλήρης καὶ δὴ σκληρότερός πως καὶ ἅμα ἐξωγκωμένος, ἐξέχων), ἢ ἰσκούπι (ἐν Κεφαλληνίᾳ) ἢ μπάλλα (ἐν Κρήτῃ, διά τε τὴν σκλη-

ρότητα καὶ τὴν ἐξόγκωσιν). Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας λέγεται ἀκόμη καὶ **τὴν ἐπάτωσεν**=ἐπλήρωσε τὴν κοιλίαν ἐπιβαλὼν πολλοὺς ἐπ' ἀλλήλους πάτους, καὶ δὴ ἕως ἄνω· πάτοι δὲ λέγονται ἐν Ἀμφίσσῃ καὶ ἀλλαχοῦ αἱ ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ πατωσιὲς ἢ τὰ πατώματα· λ. χ. ἔφαγα πέντε πάτους κ' ἕξι γύρους (τὰ ἐπὶ τοῦ ταψιοῦ ἐπ' ἄλληλα τιθέμενα πάτοι, τὰ δὲ πέριξ γῦροι).

Ὑπολάβῃ δὲ μηδεὶς ὅτι ἡ ἐκ τοῦ τύλος παραγωγὴ τοῦ τυλώνω εἶναι ἀπίθανος, ὡς τοῦ ὀνόματος τύλος μὴ εὐχρηστοῦντος σήμερον κλπ. Διότι πρῶτον μὲν πολλάκις, ὡς γνωστόν, σῴζεται τὸ παράγωγον τοῦ πρωτοτύπου πρὸ πολλοῦ περιπεσόντος εἰς λήθην. (Πρβλ. θράψαλον παρὰ τὸ θραύω, σεληνιάζεται, σεληνιασμὸς ἐκ τῆς σελήνης κλπ.). Ἔπειτα διότι κατ' ἀλήθειαν τὸ ὄνομα τοῦτο σῴζεται κάλλιστα ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐπί τε τοῦ σφηνὸς (ἢ ἄλλως τοῦ πείρου) τοῦ ἐμβαλλομένου εἰς τὴν ὀπὴν τῶν οἰνοφόρων ἀγγείων πρὸς ἔμφραξιν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐστυκότος ἀνδρικοῦ αἰδοίου (ὅπως καὶ τὸ πάλαι καθ' Ἡσύχιον τύλον· τὸ αἰδοῖον)· ὁμοίως λέγεται ἐν Πάρῳ καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν τυλάρι=στρῶμα κλίνης πλῆρες ἐρίων (πρβλ. καὶ Σουΐδα: τύλη ἡ στρωμνὴ καὶ Σαπφοῦς τύλαν σπολέων) καὶ τυλαρόπανον τὸ περιέχον τὰ ἔρια παννίον.

Σελ. 154 διαλαμβάνει περὶ τῆς λέξεως ἀθήρι (ὀνόματος σταφυλῆς τινος), ἑρμηνεύει δὲ ἐκ τοῦ ἀνθηρός. Ἀλλ' εἶδε ποτέ τις σταφυλὴν ὥριμον καὶ ἅμα ἠνθισμένην, ἀνθηράν; Ἡμεῖς γινώσκομεν ὅτι αἱ ἄμπελοι πᾶσαι ἔχουσιν ἄνθος ὅταν εἶναι ἐν τῇ ἀνθήσει, ἀλλὰ αἱ σταφυλαὶ καὶ μάλιστα ὅταν αὐξηθῶσι καὶ ὡριμάσωσιν, ὅτε καὶ ὀνομάζονται διαφόροις ὀνόμασιν, οὐχί. Καὶ τὰ ἄπια καὶ τὰ μῆλα καὶ τὰ δωράκινα καὶ καθόλου πάντες σχεδὸν οἱ καρποὶ ἔχουσιν ἄνθος ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνθήσεως, ἀλλ' ἔπειτα οὐχί, διὸ καὶ οὐδεὶς τούτων ὀνομάζεται ἀνθηρός. Πρόσθες ὅτι οὕτω θὰ ἐκαλοῦντο πᾶσαι αἱ σταφυλαί, διότι πάντα τὰ κλήματα ἀνθοῦσιν, ἐνῷ διὰ τοῦ ἀθήρι δηλοῦται προφανῶς εἶδός τι αὐτῶν.

Κατὰ πάντα ἄρα τρόπον ἡ ἐτυμολογία καὶ ἑρμηνεία τοῦ κ. συγγρ. ἐλέγχεται πλημμελὴς καὶ ἄτοπος. Κατ' ἐμὴν γνώμην ὅπως ἐκ τοῦ σῦκα Μυτιληναῖα ἐγένετο ἐν Χίῳ τὸ μυτιλήνι (δηλ. σῦκον), (πρβλ. καὶ Δαμασκηνὰ-δαμάσκηνα) οὕτως ἐκ τοῦ Θηραῖα σταφύλια ἐγένετο Θήραια καὶ καθ' ἑν. τὸ θήρι, ὅθεν τὸ ἀθήρι. Ἤδη

δὲ ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Δ' σελ. 471 συνῆψα πρὸς τὸ Θήρα· πρβλ. καὶ τὸ ἀδάνι ἐκ τοῦ Ἄδανα, τὸ θάσιον (ἀμύγδαλον)-τὸ θάσιο ἐκ τοῦ Θάσος. Πρβλ. ἔτι σκοπελίτικα, πατρινὰ ἀχλάδια, φωκιανὰ καὶ Κρητικὰ (ἐν Χίῳ δηλ. σταφύλια), κουμιώτικα σῦκα, Κρητικὰ κάστανα κτλ. Ἡ γλωσσικῶς ἄμεμπτος ἐτυμολογία αὕτη θὰ ἦτο βεβαία καὶ ἀναντίλεκτος, ἂν ἦτο γνωστὸν ἡμῖν, ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς σταφυλῆς, ὅπερ πολλαχοῦ λέγεται ἀθήρι, εὑρίσκεται καὶ ἐν Θήρᾳ καὶ μάλιστα εἶναι τὸ κράτιστον εἶδος. Ἀτυχῶς δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω τοῦτο.

Σελ. 479 γράφει «πέσανε (γ)οῦλοι ψατθούρι σὰν ἀποθαμμένοι», ἑρμηνεύει δὲ διὰ τοῦ Spritzkuchen. Πρῶτον νῦν μανθάνω ὅτι ἄνθρωποι μεθυσθέντες πίπτουσι κάτω γλυκίσματα ὡς ἀποθαμμένοι! Ὁ κ. συγγρ. γινώσκει μόνον τὸ ἐκ τοῦ ψαθυρὸς γινόμενον ψαθούρι=γλύκισμά τι, ἀγνοεῖ δὲ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη λέξις ψάθα (ἐκ τοῦ ψίαθος), ἧς τὸ ὑποκοριστικὸν ψαθὶ κοινῶς· ὅτι δ' ἐπὶ ταύτης, χαμαὶ ἐρριμμένης, κατακλίνονται συνήθως οἱ στερούμενοι κλινῶν, καὶ δὴ παρ' ἀλλήλους, ὅπως λ. χ. συμβαίνει ὅταν ἕνεκα λόγου τινὸς ἐκτάκτως κατακλιθῶσι πολλοὶ ὁμοῦ, ἢ ὅταν διὰ πενίαν στερῆταί τις κλίνης, διὸ λέγεται ἐπέθανε 'ς τὴ ψάθα καὶ ἐπέσανε κάτω ὅλοι ψάθα. Ἐκ τούτου ἄρα τοῦ ψάθα ἐγένετο ὑποκοριστικὸν ψαθούρι καὶ ἐλέχθη ἐν Χίῳ, Καλύμνῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ ψάθα ἢ ψαθὶ σημασίας. Ταῦτα ἀγνοῶν ὁ κ. συγγρ. διέπραξε τὸ κατόρθωμα νὰ φαντασθῇ ἀνθρώπους πίπτοντας ὡς νεκροὺς (χαμαὶ) ἐκ τῆς μέθης καὶ ὅμως νὰ εἶναι γλυκίσματα!

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γράφει σελ. 220 «τὸ παλὸ (ψωμὶ)=κρίθινος ἄρτος ἐν Καλύμνῃ, ὁ πρόσφατος δὲ καὶ μαλακὸς ἄρτος ἐν Σάμῳ», καὶ μετὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην συνάπτει πρὸς τὸ παλάσσω=μειγνύναι, παραβάλλει δὲ καὶ τὸ μιγάδι. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἔννοια τοῦ προσφάτου νοεῖται προδήλως ἐκ τοῦ παλάσσειν, μειγνύναι, οὔτε ἡ τοῦ κριθίνου· αὕτη μάλιστα ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν τῆς μείξεως· ἀφοῦ εἶναι ἐκ κριθῶν, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνάμικτος. Τοιοῦται δῆθεν ἑρμηνεῖαι προτιμότερον νὰ λείπωσιν.

Ἐν σελ. 230 παραβάλλει τὴν λέξιν κεφαλιακὸν νερὸ πρὸς τὸ κατὰ κεφαλὴν ὕδωρ, ἤτοι τὸν ὑετόν· ἀγνοεῖ δέ, ὡς φαίνεται, τὸ

κεφαλάρι, τὸ κρήνη κλπ. πρὸς ἃ προφανῶς συνάπτεται τὸ κεφαλιακὸν νερό.

Τὴν λέξιν ἀστοχιὰ λεγομένην ὡς τὰ πολλὰ ἐπὶ ἀφορίας καρπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλης ἀποτυχίας (ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ ἀποτυχίας τῆς μνήμης) ἑρμηνεύει (σελ. 166) διὰ τοῦ ἔλλειψις σιτοδείας καὶ μέμφεται τὸν Ἕλληνα συλλογέα ἑρμηνεύσαντα διὰ τοῦ σιτοδεία! Ἀλλ' ὅπου ἐλλείπει ἢ δὲν ὑπάρχει σιτοδεία, ἐκεῖ οὐχὶ ἀστοχιὰ ἀλλ' εὐτυχία, ἀφθονία.

Γνωστὸν ὅτι ὁ ἀνάδοχος ἀναδεχόμενος ἐκ τῆς κολυμβήθρας τὸν νεοφώτιστον, συνήθως ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἔτι ὄντα, ἀναλαμβάνει μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διδάξῃ αὐτὸν τὰ τῆς θρησκείας κλπ., ἐντεῦθεν λέγεται ὁ νεοφώτιστος τέκνον (πνευματικὸν δηλαδὴ) καὶ τοῦ ἀναδόχου, καὶ οὗτος πάλιν σύντεκνος τῶν γονέων, ὡς ὁμοῦ μετ' αὐτῶν ἔχων τὸ τέκνον. Τὴν λέξιν ἄρα ταύτην σύντεκνος ἑρμηνεύων ὁ μακαρίτης Ἀθ. Σακελλάριος ἔγραφε «σύντεκνος· ὁ κάμνων μετ' ἄλλου τέκνα», ὁ δὲ κ. συγγρ. παραδιορθῶν γράφει «πρέπει νὰ λεχθῇ μετ' ἄλλης» ἀλλὰ τότε, ὠγαθέ, οὐχὶ σύντεκνος ἀλλὰ μοιχὸς καλεῖται παρ' ἡμῖν.

Σελ. 323 κεῖται «κληματαρζὰ στό σπίτι μας μ' **ἐφτὰ κοιλῶν σταφύλι.**». Οἱ κριβανῖται βόες τοῦ Ἀριστοφάνους, οἱ τοσοῦτον παροργίσαντες τὸν χρηστὸν Δικαιόπολιν, θὰ ὠχριάσωσιν ἀπέναντι τῶν τερατωδῶν τούτων σταφυλῶν, τῶν ἐκτεινομένων δίκην ἀγρῶν ἐπὶ ἑπτὰ κοιλά. Διότι ἀγροὺς καὶ σιτηρὰ τοσούτων ἢ τοσούτων κοιλῶν γινώσκομεν καὶ λέγομεν, ἀλλὰ σταφυλὰς οὐχί· τὸ πᾶν γίνεται σαφὲς εὐθὺς ὡς γραφῇ μ' ἐφτάκοιλο σταφύλι, διότι ὑπάρχει παρ' ἡμῖν κλῆμα λεγόμενον ἐφτάκοιλο, κατ' αὐτὸ δὲ ὠνομάσθη καὶ ἡ σταφυλὴ αὐτοῦ, ὅπως πολλάκις διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἴδους τοῦ κλήματος καλοῦνται καὶ αἱ σταφυλαί. Καλεῖται δὲ τὸ κλῆμα, ἡ κληματαρξὰ (ἡ κρεββατῖνα ἐν Κρήτῃ) ἐφτάκοιλο, διότι ἑπτάκις, τ. ἔ. πολλάκις ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνθήσεως μέχρι Σεπτεμβρίου ἐξακολουθεῖ ἀνθοῦν καὶ φέρον νέας σταφυλάς, ὥστε ἔχει ἐν ταὐτῷ καὶ ὡρίμους σταφυλὰς πρὸς βρῶσιν καὶ ὄμφακας καὶ μικρότερα καὶ ἄλλα ἔτι ἐν τῇ ἀνθήσει κττ., ποτιζόμενον μάλιστα δύναται ν' παράγῃ ἐπανειλημμένως σταφυλὰς μέχρι Χριστουγέννων (ἔχει ἄρα ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ ἐφτὰ κοιλιδιές). Τὸ κλῆμα τοῦτο λέγεται πολὺ σαφέ

στερον ἐν Ἀμφίσσῃ, καθ' ἃ παρὰ τοῦ σεβαστοῦ μου διδασκάλου Κ. Κόντου ἔμαθον, ἐφταφόρι, ὅτι ἑπτάκις φέρει.

Σελ. 407 γράφει «τὴ μύξα σου **νερὸ** νὰ κάμῃς» καὶ μεταφράζει mach deinen Rotz zu Wasser, διδάσκων ὅτι λέγεται περὶ ἀνθρώπου ἀγωνιζομένου νὰ ὠφεληθῇ ὡς πλεῖστον ἔκ τινος πράγματος. Ἀλλὰ πῶς καὶ πόθεν συνάγεται ἡ ἔννοια αὕτη, οὐδεὶς νοεῖ. Τὸ ὀρθὸν εἶναι οὐχὶ νερὸ ἀλλὰ νεῦρο, διὸ λέγεται τὴ μύξα σου νὰ κάμῃς νεῦρο, ἢ ἔκαμεν τὴ μύξα του νεῦρο κττ, ἤτοι κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, μετέβαλε πάντα τὰ ἑαυτοῦ εἰς ἐνεργὸν δύναμιν, ἵνα κατωρθώσῃ τι. Τώρα πῶς ὁ κ. συγγρ. ἀκούσας νεῦρο ἔγραψε νερό, δὲν δύναμαι νὰ νοήσω. Ὅμοια παρακούσματα ἀπαντῶσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πολλά, οἷον ἐν σελ. 417 ἤκουσε πλημμελῶς α ἀντὶ ε καὶ οὕτω μετέβαλε τὸν τύπον προστακτικῆς **παρακάλεϳε** εἰς παρατατικὸν παρακάλειΑ, διέφθειρε δὲ καὶ παρενόησε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν φράσιν. Γράφει δηλ. ὧδε: Ὅταν δὲν εἶχα σοὔδινα, τώρα ποὔχω δὲν σοῦ δίνω· παρακάλειΑ νὰ μὴν ἔχω, νὰ σοῦ ξαναδώκω πάλι . . . καὶ μεταφράζει τὸ ἀπὸ τοῦ παρακάλεϳα κτλ. διὰ τοῦ ich bat, dass ich nicht hätte, dass ich es dir wiedergäbe (=παρεκάλουν ἵνα μὴ εἶχον, ὅπως σοι ἔδιδον ἐκ νέου). Τὸ λόγιον τοῦτο τῆς ἀπίστου γυναικὸς ἀναμιμνήσκει τὸ περίφημον πρὸς τὸν Ὅμηρον ἀποταθὲν ὑπὸ τῶν ἁλιέων αἴνιγμα, καὶ λέγει ὅτι ὅτε μὲν δὲν εἶχεν ἄνδρα, παρεῖχε τῷ ἐραστῇ αὐτῆς, νῦν δὲ ἔχουσα ἄνδρα ἀρνεῖται· προτρέπει δὲ αὐτὸν νὰ δέηται ὅπως ἐκλίπῃ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἵνα καὶ πάλιν παρέχῃ. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται σαφὲς πᾶσι πλὴν τοῦ κ. συγγραφέως. Ὁμοίως κακῶς ἀκούσας γράφει σελ. 341 «λέμ μου, περβόλι κτίντζουσι, λέμ μου, **κλειστὰ θρονιά του,** λέμ μου, τοῦ πικροχάροντα ἀμπέλιν τοῦ φυτεύκουν»· τί σημαίνει τὸ λέμ μου **κλειστὰ θρονιά του** τοῦ κ. συγγρ.; οὐδέν. Ὑπὸ τὰς λέξεις κλειστὰ θρονιά του κρύπτεται προδήλως τὸ (ἐ]κκλησιὰ θρονιάζου(ν), ἤτοι ἐγκαινιάζουν, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ὁμοίως ἤκουσε πλημμελῶς καὶ σ. 350 «στοῦ πεθεροῦ μου τὴν αὐλὴ σωρὸ σταυρῶ στημένο ἀντὶ θωρῶ σταυρὸ στημένο».

Σελ. 354 «Τί νὰ σοῦ 'πῶ ξεφουντωμένο ρόδο, ποῦ γιὰ τὰ σένα χαίρομαι στὸν κόσμο». Ἀντὶ τοῦ ἀναρμόστου «χαίρομαι στὸν

κόσμο» γρ. χάνομαι ἀφ'τὸν κόσμο, διότι πρόκειται περὶ ἀποθνήσκοντος (κρῖμα 'ς τὸ νιὸ ποῦ νἀποθαίνῃ...).

Σελ. 489 «μπή(γ)εται ἡ σαΐτα μου σὲ μιὰ **στυφή**» · τί εἶναι τοῦτο τὸ στυφή; πάντως παράκουσμα ἀντὶ τοῦ στοιβή, ὃ καὶ ἀστοιβὴ ἐν Πάρῳ, Κύθνῳ, Θήρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀστοιβίδα δὲ ἐν Κρήτῃ λέγεται (περὶ τῆς λέξεως ἰδὲ Κορ. 'Ατ. Δ' 545 καὶ 711 ἀνάγοντος εἰς τὸ ἀρχ. **στοιβή**). Τὴν λέξιν στοιβὴ ἀναγράφει καὶ αὐτὸς ὁ κ. συγγρ. ἐν σελ. 66 σημ., ἀλλ' ἐν τῷ παραμυθίῳ παρηλλαγμένως ἔχουσαν δὲν διέγνω. Ὁμοίως διεφθαρμένως ἀναγινώσκεται καὶ σελ. 495 «Βλέπουν τους ποὔρκουντο, **στρέξουν** του εἴ(δ)ησι πῶς εἶναι ἀλήθτσα» · κατωτέρω ἀναγινώσκεται, εἶδέν τους τσ'ἤρκουντο, **ἤτρεξε**.... Λοιπὸν ἀντὶ τοῦ ἀνοήτου καὶ ἀδυνάτου στρέξουν, (μέλλων καὶ ἀντικείμενα του καὶ εἴδησι) γρ. τρέχουν ἢ ἔτρεξαν, ὅπερ κακῶς ἤκουσε καὶ ἐξέδωκεν ὁ ἐκδότης. Ὁμοίως καὶ ἐν σ. 496 οἱ ἄλλες νύφφες λα(γ)άζουν την ἀποὺ πάν' ὡς κάτω καλὰ καλὰ τσαὶ **φιdζοκόβγουν το** ποῦ ζούλια, ἀνθ' οὗ ἀναγνωστέον ὑφὲν **φιdζοκόβγουντο**, ἤτοι κατὰ μέσην φωνὴν=ἐκόπτοντο ὡς ὑπὸ ὄφεων.

Σελ. 354 κεῖται «dὰ γιάdα τ' εἶναι; Δὲ dajadήσω». Τίς ὁ νοῦς τοῦ dὰ γιάdα τ' εἶναι κλπ.; Πῶς ἤκουσε ταῦτα ὁ κ. συγγρ., εἶναι εἰς ἐμὲ μυστήριον. Ἢ μήπως δὲν ἤκουσεν ἀληθῶς ἀλλὰ παρ' ἄλλων λαβὼν κακῶς γεγραμμένα χειρόγραφα ἀνέγνω καὶ ἐξέδωκεν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων; Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοιαύτη πρᾶξις, νὰ λάβῃ δηλ. τὰ ξένα καὶ δημοσιεύσῃ ὡς ἴδια, θὰ ἦτο πρᾶξις οὐχὶ ἀξία ἐπιστήμονος, πάλιν δὲν ὤφειλε νὰ μελετήσῃ τοὐλάχιστον καὶ νοήσῃ καὶ τότε μόνον δημοσιεύσῃ; Τώρα τί ἐργασία εἶναι αὐτή; Γραπτέον «dajádα τηνε (=ὑπόφερέ την). Δὲ dajadίζω (=δὲν ὑποφέρω)· οὕτω δὲ ἀπαλλασσόμεθα καὶ τοῦ τ' καὶ τοῦ ἁπλοῦ μέλλοντος dajadήσω (τὸ ῥῆμα dajanmak τουρκ. = ὑπομένω). Ὅπως δὲ ἐν τούτοις ἡ μία λέξις χωρίζεται εἰς δύο, οὕτως ἐν ἄλλοις αἱ δύο ἑνοῦνται εἰς μίαν, πρβλ. 469 νὰ θέλω **τσαικαλά**, ἐσύ 'σαι **τσαικαλά**, δὲ σου χρζάζεται **τσαικαλὰ** ἀντὶ τσαὶ καλὰ=καὶ καλά.

Σελ. 487 «νὰ τοῦ μετρήσω τὴρ ράση του μὲ κάμποσες διπλαριὲς τοῦ σπατθσοῦ μου τσαὶ **νὰ τὸν ἐποτσεῖ** ποῦ τοῦ πρέπει» · καὶ ταῦτα ἐξέδωκε κακῶς ὁ κ. ἐκδότης, γρ. τσαὶ **νὰ**

τόνε πῶ (ἔ)τσι ποῦ τοῦ πρέπει, ἤτοι νὰ τὸν εἴπω, ὀνομάσω συκοφάντην κτλ.

Σελ. 299. Κεῖνος τοῦ νοῦ του τὄβαλε γυναῖκα νὰ σὲ πάρῃ. Καὶ ἐν τούτοις κακῶς ἐξεδόθη κεῖνος τοῦ νοῦ του ἀντὶ κεῖνος 'ς τὸν νοῦν του κλπ., διότι δὲν λέγεται, ἐφ' ὅσον γινώσκω, βάζω τοῦ νοῦ μου, ἀλλὰ 'ς τὸν νοῦν μου.

Ὁμοίως ἐξέδωκε 346 «Ἄι μου Γεώργη, ἀφέντη μου, ὄμορφο καβαλλάρη» ἀντὶ ὑφὲν ὀμορφοκαβαλλάρη ἢ τοὐλάχιστον ὄμορφε καβαλλάρι. Διότι προφανῶς τὸ οὐδ. ὄμορφο, ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς τῆς κλητικῆς καβαλλάρι, εἶναι ἄτοπον.

Ὡσαύτως κακῶς ἤκουσε κακὸ ἀντὶ καλὸ ἐν σελ. 389 καὶ οὕτως ἐξέδωκε καὶ ἡρμήνευσε πλημμελῶς τὸ Ἰησουϊτικὸν πασίγνωστον παράγγελμα «λεῖψε ἀπὸ τὸ *καλό*, μή σου κολλήσῃ κρῖμα (ἢ νὰ μὴν ἐμπῇς 'ς τὸ κρῖμα)· ἀνθ' οὗ γράψας κακὸν ἡρμήνευσε bleib fern von dem Bösen . . . ».

Ἐν σελ. 346 ἀναγινώσκεται. Μωρὴ στσύλα, μωρ' ἄπονη, μωρὴ θεοκριμένη. Δὲν ηὗρες κρίσι νὰ μὲ πᾷς καδῆ, νὰ μὲ καλέσῃ. Μὸν μὲ . . . Ἐν δὲ 321 Δὲν εἶχες κρίσι νά με πᾷς καδῆ νά μ' ἀγκαλέσῃς. Μὸν μέ.» ἀντὶ Δὲν εἶχες κρίσι νά με πᾷς, καδῆ νά με καλέσῃς (ἢ νά μ' ἀγκαλέσῃς), τ. ἔ. τὸ καδῆ ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ κρίσιν, καὶ δὴ στικτέον πρὸ αὐτοῦ. Κακῶς ἐξέδωκε καὶ ἐν σελ. 308 τσ' *ὡς* ἔσει φύλλα ἡ ἐλιά, καντήλια θά σου τάψω, ἀντὶ τσ' ὅσά'χει· πρόκειται περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἀναφθησομένων κανδηλῶν οὐχὶ περὶ τοῦ τρόπου κλπ. Ὡσαύτως καὶ 324 τ' ἀδέρφι μου ζατρέψετε τσ' ἂς πᾶσιν *ὅπου* ἂς πᾶσιν, ἀνθ' οὗ γρ. *ὅσα* ἂς πάσιν· πρόκειται περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς γεννησομένης διὰ τὴν θεραπείαν δαπάνης. Σελ. 454 κεῖται «Καὶ μηπωσιὰ τὸ ξέρει πῶς εἶναι '*ς τὸν ἀπάνω* ὁ γυιός της ποῦ τάξατε (γρ. τάξανε) μιὰφ φορὰν οἱ μάνες μας νὰ παρτοῦμε . . . ; Καὶ «Καλὲ κοπέλες μου, ὁ γυιός μου τοσαϊὰ χρόνια χαμένος 'πὸ τὸν ἀπάνω *κόσμο*» · ἡ φράσις καὶ ἡ ἔννοια ἐν ἀμφοτέροις ἡ αὐτή· ἀλλ' ὁ συγγρ. ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως παρέλιπε τὸ κόσμον εἰς τὴν πρώτην φράσιν. Διότι δὲν λέγεται, ἐφ' ὅσον γινώσκω, ὁ ἐπάνω ἐλλειπτικῶς τοῦ κόσμος ἐπὶ τῆς ἐννοίας ταύτης.

Σελ. 478 γράφει «ἄς μὴν τοῦ μιλήσω νὰ μὴν τσαὶ τίποτε» ἔνθα

τὸ τσαὶ φαίνεται νοῶν ἐπὶ τοῦ καί, τ. ἔ. οὐδαμῶς νοῶν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι γρ. νὰ μὴν ξέρῃ τίποτε, διότι συγκεκομμένος τύπος τσὲ ἐπὶ τοῦ ξέρει ἐν Καλύμνῃ εἶναι ἀνήκουστος. Αὐτὸς οὗτος γράφει ἐν σελ. 58 ὅτι μόνον ἐν Σύμῃ παρετήρησεν ἀποβολὴν τοῦ ρ, ξέω (ξέρω). Πρόσθες ὅτι μετὰ τὸ νὰ μὴν ἀπαιτεῖται ῥῆμα.

Κακῶς ἀνέγνω ἐν σελ. 459 ποῦ τὸ ζήτησα ἀντὶ -σες καὶ νἄφτῃ ἀντὶ νά 'ρτῃ· φι- ἀντὶ ψη- ἐν σ. 294 «ἂν δὲν περιφανεύγεσαι κι' ἂν δὲν *φιλοκρατιέσαι* ἀντὶ *ψηλοκρατιέσαι*. Σελ. 295 ἑφτὰ κ' ὀχτὼ μερόνυκτα *μυρίζω* νᾶδρω κλῆμα ἀντὶ γυρίζω. Σελ. 352 ὅλοι τοὺς ποχωρίσουμαι τjαὶ σένα θέλω ἄdρα ἀντὶ ***(ἀ)ποχωρίζουμαι***, οὕτω δ' ἀπαλλασσόμεθα καὶ τοῦ παραδόξου τούτου ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἁπλοῦ μέλλοντος, ὃν ἀπροσέκτως παρέθηκεν ἡμῖν ὁ κ. ἐκδότης.

'Επ' ἴσης κακῶς ἀνέγνω σελ. 308 θέλει καράδι ἀπὸ ***σκαροῦ*** πανιὰ ἀπὸ βολόνη ἀντὶ ἀπὸ ***σκαριοῦ*** (ἐσχαρίου) ἤτοι πλοίου νέου, καινουργοῦς καὶ βολόνι, διότι τὸ βολόνι λέγεται οὐχὶ ἡ βολόνη. 315. Ἡ κακοριζικιά μου ***ναι*** εἶναι γιὰ μιὰν ἀγάπη ἀντὶ ἡ κακορριζικιά μου ***ἐμὲν*** εἶναι κλπ.

Ὡς φαίνεται ἐκ τούτων, ἡ ἀνωτέρω ἐξενεχθεῖσα κατ' εἰκασίαν ὑπόνοια περὶ τῆς παραλαβῆς καὶ ἐκδόσεως ξένων χειρογράφων ἀληθεύει. Διότι πολλὰ βεβαίως τῶν σφαλμάτων δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσιν ὡς παρακούσματα, καίτοι ὁ κ. συγγρ. ἐπιρρίπτων (σ. 61 σημ. 2) τοῖς Ἕλλησι τὴν μομφὴν ὅτι δὲν ἔχουσι τὸ οὖς ἱκανῶς λεπτόν, ἵνα ἀντιλαμβάνωνται τῶν ἐκφωνουμένων φθόγγων (die Griechen selbst haben in dieser Hinsicht kein feines Ohr) φαίνεται διϊσχυριζόμενος ὅτι αὐτὸς ἔχει τὸ οὖς ἀληθῶς λεπτότατον καὶ ὀξύτατον. Ἄλλα δ' ὅμως δὲν δύνανται προφανῶς νὰ νοηθῶσιν ὡς παρακούσματα, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαίως παραναγνώσματα· τοὐλάχιστον ἐγὼ δὲν νοῶ πῶς π. χ. θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀκούσῃ πλημμελῶς τὸ ἐκκλησιὰ θρονιάζου, τὸ ψηλοκρατειέσαι, τὸ ἑφτάκοιλο, τὸ καλό, τὸ 'ς τὸν νοῦν του τό 'βαλε, τὸ ἀπὸ σκαριοῦ κττ. κττ. ὥστε νὰ γράψῃ τοιαῦτα ὁποῖα ἔγραψεν ὁ κ. συγγρ.· νοῶ δ' ὅμως κάλλιστα πῶς ἐκ χειρογράφου κακῶς γεγραμμένου ἀνέγνω ἄλλ' ἀντ' ἄλλων καὶ ταῦτ' ἀμελέτητα μάλιστα καὶ ἀκατανόητα αὐτῷ, ἔσπευσε νὰ παρουσιάσῃ τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ ὡς ἐπιγέννημα μακρᾶς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασία

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα δυνάμεθα διορθοῦντες οὕτω νὰ νοήσωμεν· ἄλλα δ'ὅμως εἶναι οὕτω κακῶς καὶ ἐφθαρμένως ἐκδεδομένα, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπολείπεταί μοι ὅτι, οὔτε ὁ συγγραφεὺς ἐνόησε τὰ κείμενα ἃ ἐξέδωκεν, οὔτε ὁ ἀναγνώστης οὐδ' αὐτὸς ὁ ἐμπειρότατος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δύναται νὰ νοήσῃ αὐτὰ ὀρθῶς. Ἀναγράφω χάριν δείγματος ἀκόμη δύο τρία παραδείγματα :

Σελ. 301. «Πιάνει ***παπάδες δώδεκα νεράδους δεκαπέντε***». Ἡμεῖς γινώσκομεν ὅτι μετὰ τὸ παπᾶδες ἐν τοιαύταις ῥήσεσι συνάπτεται τὸ διάκοι, τὸ ἀναγνῶσται κλπ., ἀλλὰ τὸ νεράδους οὐχί. Ἐν Νισύρῳ λέγεται τὸ ὄνομα ἀνεράδος (ἀπὸ τοῦ νεροῦ), ἀλλὰ δηλοῖ τὸν σωλῆνα δι' οὗ ἐν καιρῷ βροχῆς τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ δώματος τῆς οἰκίας ῥέει εἰς τὴν δεξαμενήν· ἐδῶ προδήλως δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ τοῦτο, διότι προφανῶς δὲν εὐαρμοστεῖ ἡ ἔννοια αὕτη.

Σελ. 351 «γυρίζαν τριγυρίζανε τὰ ποτισμένα ὄρη». Ἀλλ' ὄρη ποτισμένα οὐδεὶς οὔτε εἶδεν οὔτε ἐνόησε. Μήπως ἦτο γεγραμμένον χιονισμένα, ὁ δὲ κ. συγγρ. ἀνέγνω ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ;

Σελ. 531 ἀναγινώσκεταί τι ἄξιον προσοχῆς ἀλλ'ἀτυχῶς οὕτως ἀνάπηρον, ὥστε τὸ ἐξ αὐτοῦ κέρδος ἀπόλλυται. Τσώπα σύ, τσ' ἔν ἐξέρεις τὸν κόσμο ***σου*** κόμα. Ἐσὺ τθὰ λές, πῶς ***τα*** γέννησες. — Ἀμμὲ πῶς νὰ λέω πῶς τὸ γέννησα ; — Μωρή ! πῶς γεννᾷ ***ἡ γέρισσα*** ταὐκό ; Ἀντὶ τοῦ σου καὶ τὰ γρ. σὺ καὶ τό, ἀλλ' ἆρά γε τὸ ἡ γέρισσα ἀνεγνώσθη ὀρθῶς ἢ ἄλλο τι κρύπτεται ὑπ' αὐτό ; Ἂν ὀρθῶς, τότε ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἡ ὄρνιθα ἐγένετο ἡ ἔρνιθα-ἔρινθα-ἔρισσα, ὅθεν ἡγ ἔρισσα. Ἀλλὰ τίς πιστεύει εἰς τὴν ἀληθῆ ὕπαρξιν τοῦ ἡγ ἔρισσα ; Καὶ ἆρά γε ἐκφωνοῦνται ὄντως δύο σσ ; Ἀφοῦ αὐτόθι τὸ ἀρχαῖον διπλοῦν σσ ἐτράπη εἰς ττσ, τότε ἀνεπτύχθη νεώτερον σσ ; ἢ μήπως ἐκφωνεῖται ἁπλοῦν σ ;

Σελ. 336 γράφει κακῶς «θαμπό 'ναι πάλι θάμα» ὅπερ ἑρμηνεύει «δὲν εἶναι θαμπόν, ἀλλὰ θαῦμα φανερόν». Ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι ἑρμηνεία, ἀλλ'ὑποβολὴ ξένης σημασίας καὶ ἐννοίας εἰς κείμενον, οὐδεμίαν ἀληθῶς ὑγιᾶ παρέχον ἔννοιαν.

Σελ. 497 «εἶντα ***μάντεμα*** νά 'ρτω νὰ σοῦ 'πῶ ψόμματα ;» τὸ μάντεμα τοῦτο καταλείπει ὁ κ. ἐκδ. ἄνευ τινὸς ἑρμηνείας, ὁ δὲ ἀναγνώστης θὰ συνάψῃ μὲν βεβαίως πρὸς τὸ μάντευμα (μαντεύω), ἀλλὰ δὲν θὰ γίνῃ οὕτω σοφώτερος.

Ἀλλα νοεῖ ὁ ἔμπειρος τῆς γλώσσης, ἀφοῦ πρῶτον διορθώσῃ αὐτά, διότι ὅπως ἔχουσιν ἐκδοθῇ εἶναι τελείως ἀδιανόητα. Οὕτω λ. χ. σελ. 346 κεῖται «τσ' πέδε βάνω γιὰ ξαδά, τσ' δέκα γιὰ μητάρια»· ὁμολογῶ ὅτι δὲν νοῶ διατί γράφει **τσ' πέδε, τσ' δέκα**, ἀφοῦ τὴν συλλαβὴν πλήρη ἀπαιτεῖ τὸ μέτρον (ὁμοίως γράφει σ. 518 τσαὶ μετ' πό, πρᾶγμα παντάπασιν ἀδύνατον). Καὶ τὸ μητάρια οὐδένα νοῦν ἔχει, γρ. μιτάρια ἀπὸ τοῦ μίτος μιτάριον.

Σ. 451 γράφει πᾶνε **καλλιάν τους** ἑρμηνεύων διὰ τοῦ καλὴν δουλειάν. Καὶ ὅμως ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξηκριβώθη τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ἐκ τοῦ πάω νὰ **κάμω δουλειά μου**-κάμου λειά μου-καλειά μου· πρβλ. Ἀθηνᾶς, Τόμ. Β' σ. 335, καὶ Λασκαράτου ποιήμ. (ἐκδ. 1872) Τόμ. Β' σ, 156 σημ. «καλειά μου· κάμω δουλειά μου-κάμω λειά μου καὶ τέλος καλειά μου».

Σελ. 489 γράφει, «τθωρεῖ ἕνα μάρμαρο μεάλο τσαὶ στὴ **σωφύλλιασίν του** μέσα ἧτο μπημένη ἡ μύτη τῆς σαΐττας του», ἑρμηνεύει δὲ διὰ τοῦ Geäder. Ἀλλὰ πῶς εἰς τὰς φλέβας, ὡς λέγομεν, τοῦ μαρμάρου ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ τὸ ἄκρον τοῦ βέλους; Ἡ ὀρθὴ γραφὴ καὶ δὴ καὶ ἑρμηνεία ἔχει ἄλλως, ἤτοι σοφίλιασιν ἀπὸ ῥήματος φιλιάζω (φίλος) **συφιλιάζω** καὶ κατὰ παρετυμολογίαν σοφιλιάζω (ἴσαῆ ἔσω+-)=προσαρμόζω, ταιριάζω, λεγόμενον ἐπὶ ξύλων, λίθων καὶ παντὸς ὅπερ διὰ τῆς τέχνης προσαρμόζεται πρὸς ἄλλο. Τὴν λέξιν ἀνέγραψα καὶ ἡρμήνευσα πρὸ ἐτῶν ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Η' σ. 362 κρίνων τὸ Στρατηγικὸν Κεκαυμένου γράψας «συμφιλιάζειν (νῦν ἐν Κρήτῃ **σοφιλιάζω** ἐπὶ τῆς τελείας προσαρμογῆς τῶν ξύλων ὑπὸ τῶν λεπτουργῶν)». Καὶ ἐν τούτῳ ἄρα νοοῦνται αἱ προσαρμογαὶ τῶν μαρμάρων, τὰ δὲ φύλλα οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν.

Σελ. 497 «δὲν τθέλει νὰ παντρευτῇ τσαὶ νὰ κοσμίσῃ τσαὶ νὰ τῆς κάμῃ κλερονόμο»· ἐνδοιάζων ἀνάγει τὸ κοσμίσῃ τοῦτο εἰς οἰκοσημίσῃ ἐκ τοῦ οἰκοσήμου. Ἀλλὰ τὸ κοσμίζω σημαίνει εἰσέρχομαι εἰς τὸν κόσμον, φράσις λεγομένη συνήθως ἐπὶ τῶν ἐρχομένων εἰς γάμον, μπαίνουν 'ςτὸν κόσμον, καὶ δὴ ἡ ἐκ τοῦ κόσμος παραγωγὴ αὐτοῦ προφανής. Πρβλ. καὶ κοσμικὸς ἐναντίον τοῦ καλόγηρος. Σελ. 294 «βάλε **τὸ φιλοκάλικο** κ'έμπα 'ς τὸ περιβόλι»· τί πρᾶγμα εἶναι τὸ φιλοκάλικο, ἀγνοῶ· γινώσκω μόνον τὸ φελλοκάλικο=καλίκια (caliga) ἐκ φελλοῦ, ὑποδήματα

γυναικεῖα, ἐλαφρὰ ὁποῖα φέρουσιν αἱ γυναῖκες ἐν Κρήτῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Σφακίοις, λοιπὸν γρ. καὶ ἐδῶ φελλοκάλικο. Δὲν ἤκουσε τὸ διπλοῦν λλ;

Σελ. 323. Στὴν ἐρημιά της **ἄραες** τσαὶ κλέφτες νὰ μὴν ἔσῃ; Ὁμοίως γράφει καὶ σελ. 482 **ἄραες** ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἄρά γε(ς). 331 τὸ συκο(γ)είρι=σύκων ἁπλώστρα ἀντὶ συκογύρι(ἀπὸ τοῦ γῦρος (κυκλοτερὴς τόπος) πρὸς ἅπλωσιν σύκων· ἐν Νάξῳ συκοῦρι καὶ λιοῦρι=συκών, ἐλαιὼν περιβεβλημένος τοίχῳ. Σελ. 323 γράφει νὰ τὲς 'πωλέρνῃ ἑρμηνευόμενον διὰ τοῦ ἀποθέσῃ· ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι ἀπολέρνεις (ὅπως ἀλλαχοῦ 162) γράφει μὲν αὐτὸ ὁ συγγρ. ὀρθῶς (ἀ)πολέρνω, παράγει δὲ ἐκ τοῦ ἀπολύω (!), καὶ ἀλλαχοῦ (482] 'πολιάρῃ, ἀνάγει δὲ εἰς ἀνύπαρκτον ἀπολιγάρῃ, καὶ ἐμόλυκεν 62 εἰς ἀπόλυκεν παραδεχόμενος τροπὴν τοῦ π εἰς μ· πάντα ἄτοπα. Πρόκειται συμφυρμὸς δύο συνωνύμων ῥημάτων τοῦ Ἑλλ. ἀπολύω καὶ τοῦ Ἰταλ. molare· ἐντεῦθεν τοῦτο μὲν λέγεται ἀμολάρω καὶ ἀπολάρω, ἀμολέρνω καὶ ἀπολέρνω, ἐν Νισύρῳ μολέρω, τοῦτο δὲ ἀπολῶ, ἀπολνῶ, ξαπολυῶ καὶ ξαπολνῶ καὶ ἀμολῶ, ἀπολυῶμαι, ἀμολυῶμαι, ἀπολυτὸς καὶ ἀμολυτός, ἀπολυσιῶνας ἐν Κρήτῃ καὶ ἀμολυσιῶνας ἐν Νισύρῳ κλπ. Αὐτὸς ὁ κ. συγγραφεὺς δημοσιεύει σελ. 335 μολᾶτε καὶ ἑρμηνεύει διὰ τοῦ ἀφήσατε καὶ σ. 308 «παρασκευὴ τὸ μόλαε».

Σελ. 333 κεῖται γρί, καίτοι ὁ νοῦς τοῦ χωρίου δὲν φαίνεται ἀποκρούων τὸ πασίγνωστον γρῦ.

Σελ. 506 γράφει ἀντειρτζέτο καὶ ἑρμηνεύει ἐδίσταζεν· ἀλλὰ τί ῥῆμα εἶναι τοῦτο τὸ ἀντειρτζέτο, δὲν ἐνόησεν, ὡς φαίνεται, ὁ κ. συγγρ. Ἂν ἔγραφεν ὀρθῶς διὰ τοῦ η ἀντὶ ει, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναγάγῃ εὐκόλως εἰς τὸ ἀρχαῖον τηροῦμαι, καὶ μετὰ τῆς ἐν προθέσεως ἐντηροῦμαι, ὅπερ πολλαχοῦ σήμερον λέγεται ἐπὶ τοῦ φοβεῖσθαι, συστέλλεσθαι, διστάζειν κλπ.

Σελ. 508 «νὰ μοῦ τινάξῃ τὴν προβζὰ τσειανὰ τσειανά, ἀμμ' ἡ καλή μου τύση ἤφερέμ με νὰ γλυτώσω 'γώ», ἀντὶ τοῦ ἀδιανοήτου τσειανὰ τσειανὰ γρ. τσι(γ)ανὰ τσι(γ)ανὰ = σιγανὰ σιγανά.

Σελ. 300 ἀναγινώσκεται σέλινα, σέλιν ἔτρυγα, πράσα ἐπρασολόουν, ἐν οἷς καὶ τὸ σέλιν καὶ τὸ ἔτρυγα φαίνεται ὅτι ἀνέγνω κακῶς· Ἴσως γρ. σέλινα, σέλιν' ἔτρωγα.

Τῶν ἐν σελ. 374 κέξ. ἀναγραφομένων παροιμιῶν τὰς πολλὰς νοεῖ καὶ ἑρμηνεύει πλημμελῶς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὅπως τὰ ἀνέκδοτα οὕτω καὶ αἱ παροιμίαι φέρονται ἐν τῷ λαῷ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, διὸ καὶ ποικίλας πολλάκις προσλαμβάνουσι μορφὰς τοῦ περιεχομένου διαμένοντος τοῦ αὐτοῦ ἢ σχεδὸν τοῦ αὐτοῦ. Ἀκριβῶς δέ τούτου ἕνεκα ὅτι ζῶσιν ἐν τῷ πραγματικῷ βίῳ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ καὶ ἀντλοῦνται ἐξ αὐτοῦ, παριστῶσι μὲν σαφῶς καὶ πιστῶς τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἀληθῆ γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι ὅμως αἰσθηταὶ καὶ εὐκόλως νοηταὶ εἰς τὸν ξένον, τὸν στερούμενον τῆς ψυχολογικῆς ἀντιλήψεως τοῦ μεταχειριζομένου αὐτὰς λαοῦ. Τοῦτο ἐνθυμούμενός τις θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι συγγνωμονικὸς πρὸς τὸν ἀλλογενῆ λόγιον, ἂν μόνον τὰ δυσκολώτερα παρενόει. Ἀτυχῶς ὁ κ. συγγρ. παρανοεῖ καὶ τὰ εὐκολώτατα.

Οὕτω λ. χ. εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῶν παροιμιῶν τούτων γράφει σελ. 373 «ἀγένειο ζευγάρι, μαῦρο ἀλώνι», καὶ μεταφράζει ein ungeborenes Ochsenpaar, eine schwarze Tenne. Ἀλλά, νομίζω, ἀγέννητοι βόες δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι ζεῦγος. Ἔπειτα τὸ ἀγένειο ἠξεύρω ἐγὼ ὅτι λέγεται κυριολεκτικῶς καὶ συνήθως ἐπὶ ἄλλης ἐννοίας (πρβλ. παρ' Ἐρωτοκρίτῳ τὸ ἀγένειο παλληκάρι, καὶ ἀγένειος ἀρχαῖον). Τὸ πᾶν ἄρα ἀδιανόητον. Καὶ ὅμως ἡ ἔννοια δὲν εἶναι τοσοῦτον δύσκολος, ἀλλ' ἁπλῶς ὅτι ὅταν λίαν μικρᾶς ἡλικίας ἄνθρωποι (ἀγένειος) νυμφεύωνται (ἀποτελῶσι ζεῦγος), τότε δὲν προκόπτουσιν εἰς τὰ τέκνα, τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου κττ.· τοῦτο δὲ λέγεται - ἐξακολουθούσης τῆς μεταφορᾶς ἀπὸ τοῦ λεχθέντος ἤδη ζευγάρι -ὅτι κάμνουν μαῦρο ἀλώνι.

Σελ. 380 ἀναγνοὺς κακῶς ***στὴν*** Πόλιν ἀντὶ τὴν Πόλιν ἐξέδωκεν ἐσφαλμένως Γρdζὰ δὲν τῶρπιντζε νὰ παντρευτῇ τσαὶ προυτσόν της dζύρευτσε στὴν Πόλιν, ἡρμήνευσε δ' ὅμως ὡσεὶ ἔκειτο ἁπλῶς τὴν Πόλιν, ἤτοι=Eine Alte hatte keine Hoffnung mehr zu heirathen und begehrte doch als Mitgift K/pel. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς μεταφράσεως *eine* φαίνεται πλημμελές.

Σελ. 385 «θέλεις θέριζε τσαὶ δένε, θέλεις δένε τσαὶ κουβάλιε»· τὴν φράσιν ταύτην παρανοεῖ τελείως διατεινόμενος ὅτι σημαίνει ὅτι ἀμφότερα εἶναι ἐξ ἴσου ἐπίπονα, δὲν βλέπει δὲ ὅτι οὐχὶ περὶ

δύο ἀλλὰ περὶ τριῶν πράξεων ὁ λόγος καὶ πανούργως ὁ λέγων ὑποβάλλει εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀποτείνεται τὴν αἵρεσιν νὰ ἐκλέξῃ πάντοτε δύο ἐκ τῶν τριῶν, θέλεις θέριζε καὶ δένε, δηλ. τοὺς στάχυς, (ὅτε ἐγὼ μόνον θὰ κουβαλῶ = θὰ μεταφέρω αὐτοὺς εἰς τὸ ἀλώνι), θέλεις δένε καὶ κουβάλειε, ὅτε ἐγὼ μόνον θὰ θερίζω. Πρβλ. τὸ λόγιον «ἄλφα βῆτα κόψε πίττα, δὸς ἐμέν καὶ τοῦ Νικήτα. Κι' ἂν δὲν φτάξῃ, κόψε κι' ἄλλη, δὸς ἐμὲν καὶ τοῦ Μιχάλη». Βλέπετε ἑκάστοτε τὸ ἐμέν!

Ἡ παροιμία «κουκκιά 'φαγες κουκκιὰ μαρτυρᾷς (ἢ κουκκιὰ ξέρεις ἢ μολογᾷς) διδάσκει σελ. 389 ὅτι λέγεται ἐπὶ τοιούτων οἵτινες χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρουν, προδίδουσι τὰς πράξεις των.

Σελ. 391 μεταφράζει τὴν παραγγελίαν «Μὲ τὸν καλύτερό σου φάε, πιέ, καὶ νηστικὸς σηκώσου» διὰ τοῦ ... und stehe nüchtern auf ἀντὶ hungrig. Οὐχὶ περὶ νήφοντος ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ποινῶντος ὁ λόγος, ἄλλως δὲ πάντοτε πρέπει νὰ ἐγείρηταί τις νήφων.

Σελ. 401 ἑρμηνεύων τὴν παροιμίαν «ποντικὸς 'ς τὴν τρύπα (γρ. τρῦπα) δὲν ἐχώρει τσ'ἤσυρνε τσαὶ κολοκύθα» λέγει ὅτι ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες πρᾶγμα ἀδύνατον νομιζόμενον ἐκτελοῦσι!

Τὴν φράσιν «μὲ τὴ φωνὴν τσ' ὁ Λάζαρος» δὲν νοεῖ μεταφράζων «An der Stimme [erkennt man] auch den Lazarus» καὶ διατεινόμενος ὅτι ἀναφέρεται εἰς τοιούτους οἵτινες ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτῶν αἴφνης καθιστῶσιν ἑαυτοὺς γνωστούς! Ἡ παροιμία «ἂς ἦν'(γρ. εἶν') καθάριο τὸ γυαλί, τσ' ἂς ἦν κακὰ ποῦ τὸ λαλεῖ» διδάσκει ὅτι λέγεται ἐπὶ ἀδυναμιῶν ἃς δὲν θέλει τις νὰ βλέπῃ. Καὶ ἄλλη «ἄψετέ μου τὸ λυχνάρι νὰ κουρέψω πέντε δέκα τσαὶ τὴ μισοκουρεμμένη» ἐπὶ τοιούτων, οἵτινες δὲν ἠξεύρουν πῶς νὰ περάσουν τὴν ὥραν των!

Σελ. 404 «σ'ὄπσο δάσκαλο (θ)ὰ κάτθτσῃς τέdζα γράμματα θὰ μάτθῃς» τὰ γράμματα ἑρμηνεύει διὰ τοῦ Buchstaben = ἀλφάβητον, ἀντὶ διὰ τοῦ Lehre, μαθήματα δὲν παρατηρεῖ δὲ ὅτι οὕτως ρμηνευομένη ἡ παροιμία ψεύδεται, διότι πάντες οἱ ὁμοεθνεῖς τὸ αὐτὸ λφάβητον παρὰ τῶν διδασκάλων μανθάνομεν, ἐνῷ ἡ παροιμία τάαντία λέγει ὅτι παρ' ἄλλων ἄλλα μανθάνομεν μαθήματα.

Σελ. 405 ἑρμηνεύει τὸ ἔλα διὰ τοῦ geh ἀντὶ komm ἐν τῇ γνω-

στῇ φράσει στεῖλ'μου, μάνα, τὴν εὐτσή σου. Ἔλα, γυιέ μου τσ' ἀπατός σου (ἢ ἔλα παιδί μου καὶ πάλι νὰ ἰδοῦμεν), ὅπερ παρερμηνεύει Geh (nur), mein Sohn, und verdiene ihn dir selbst.

Σελ. 413 γράφει, »ὦ τωρινέ μου λοϊdζμέ, ποῦσουν νὰ σέ 'χα πρῶτα», ἑρμηνεύει δὲ τὸ τωρινὲ διὰ τοῦ damalige=ὁ τότε, ὁ ἀλλοτινός. Ὁμοίως ἑρμηνεύει παραδόξως σελ. 376 τὸ πρέπει διὰ τοῦ regnet = βρέχει. Ποῦσουν, παῖ, ποῦ 'σουν, μπεμπέ, ποῦσουν πετεινὲ στραβέ; γράφει σ. 402, καὶ μεταφράζει Wo warst du, *Kind*, wo warst du, Baby, wo warst du *schiefer* Hahn? ἔνθα πρὸς τῇ παραδόξῳ κλητικῇ παῖ θαυμάσιος καὶ ὁ schiefer (λοξός, σκολιός, πλάγιος ἀντὶ blind τυφλὸς) Hahn! Πρόσθες ὅτι προηγουμένου τοῦ ἦσουν τοῦ λήγοντος εἰς ν, ἀδύνατος ὅλως ἡ μετ' αὐτὸ προφορὰ τοῦ π καθαροῦ. Πάντως ἄρα ἀναγνωστέον ὧδε: ποῦ' σουν μπέ, ποῦ 'σουν, μπεμπέ, ποῦ 'σουν πετεινὲ στραβέ, καὶ ἐκληπτέον ὅτι ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς ἑξῆς λέξεως μπεμπὲ ἐλέχθη καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἡμιστιχίῳ, ὅπως πολλάκις συμβαίνει (πρβλ Passow, Δημ. Ἀσμ. σ. 468).

Σελ. 155 ἐτυμολογεῖται τὸ ἀλικοντίζω ἔκ τινος ἀνακεντρίζω καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ contra. Ἀλλὰ τὸ ῥῆμα εἶναι Τουρκ. alikoimak.

Σελ. 471 τὸ Τουρκ. τσιράκι (=μαθητής, διδασκόμενος μάλιστα τέχνην τινὰ) ἑρμηνεύεται διὰ τοῦ ῥογατούρι=μισθωτός, ἐνῷ τὸ μὲν τσιράκι οὐδένα λαμβάνει μισθόν, τὸ δὲ ῥογατούρι οὐδεμίαν μὲν μανθάνει τέχνην, λαμβάνει δὲ ῥόγαν, μισθόν. Σελ. 478 νοεῖ τὸ Τουρκ. daβατζῆς ἐπὶ τοῦ συνηγόρου (Anwalt) ἀντὶ ἐπὶ τοῦ διαδίκου.

Καὶ τὸ Τηγάνι τῆς Σάμου δὲν συνάπτεται, ὡς γνωστὸν σήμερον, πρὸς τὸ Ἑλλ. τήγανον=τηγάνιον, ἀλλὰ πρὸς τὸ Ἰταλ. doana.

Πολλοὶ τῶν στίχων εἶναι διὰ τὴν κακὴν ἀνάγνωσιν διεφθαρμένοι ἅτε ἢ ἐλλιπεῖς κατά τινα συλλαβὴν ἢ περιττεύοντες κατ' ἄλλην, ἢ κακῶς τονιζόμενοι, πάντα σαφῆ τεκμήρια τοῦ ὅτι ἢ οὐδὲν τούτων αἰσθάνεται ὁ κ. συγγρ. ἢ παρ' ἀμαθεστέρων συλλογέων παρέλαβε καὶ ἀβασανίστως ἔστειλεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον. Οὕτω λ. χ. σ. 342. Ἐγὼ πολλὲς ἐφίλησα, λεύτερες, badρεμένες, τσαὶ παπαδιές, καλογριὲς τσ'ἀπάρθενα κοράσια· ἡ ἔλλειψις τοῦ καὶ μετὰ τὸ παπαδιὲς καθιστᾷ τὸν στίχον ἄμετρον, ἐκτὸς ἂν τις θέλῃ ν'ἀναγνώσῃ τετρασυλλάβως τὸ καλογριές, ὅπερ ἐσφαλμένον. Τὸ ὀρθὸν εἶναι τσαὶ πα-

παδιὲς τσαὶ καλογριὲς τσ'άπ... Οὕτω δὲ διὰ τοῦ τσαὶ τσαὶ τσαὶ φαίνονται ὀφθαλμοφανέστερον καὶ τὰ πολλὰ κατορθώματα τοῦ...

Ὁμοίως εἶναι ἄμετρος καὶ ἄλλος στίχος σελ. 352 διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ καί· νὰ φυτέψω λεμονιές, τјιτριές, προτοκαλιές ἀνθ' οὗ γρ. τσιτριὲς καὶ προτοκαλǵὲς κττ. κττ.

Μάλιστα δὲ πάντων παράδοξος ἐφάνη μοι ἡ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γραμματικήν, ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν, ἀπειρία τοῦ κ. συγγρ. Εἴδομεν ἀνωτ. σελ. 545 καὶ 554 τὴν παραγωγὴν τοῦ τυλώνω ἐκ τοῦ τίλλω, καὶ τὴν τερατώδη παρέκτασιν τοῦ ἀπολυῶ εἰς ἀπολέρνω.

Ὁμοίως γράφει σελ. 462 ἐσυλλοΐζετο ποῦ νὰ γύρῃ. Τὴν αὐτὴν γραφὴν εὑρίσκομεν καὶ 295, μόνον δὲ ἐν σελ. 352 τὴν ὀρθὴν νὰ διαγείρῃ. Διότι, ὡς γνωστόν, ἀρχαῖον ῥῆμα γύρω (ἀνα-δια-ἀπο) δὲν ὑπῆρχεν, οὐδ' ἐκ τοῦ ὀνόματος γῦρος ἢ τοῦ ἐπιθ. γυρὸς ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ νέον Ἑλλ. ῥῆμα βαρύτονον γύρω, ἀλλὰ μόνον γυρόω, γυρεύω, γυρίζω. Τὸ ῥῆμα τοῦτο τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης ἀνάγεται εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐγείρω, ὅπως πρὸ πολλοῦ ἀπεδείχθη (πρβλ. Morosi, Stud. σ. 172 καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 131), ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. δὲν ἐφρόντισε νὰ μελετήσῃ τὰ ἤδη ἐγνωσμένα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γράφει σελ. 481 καένας νὰ μὴ *καύσεται*, ἑρμηνεύει δὲ διὰ τοῦ καύχεται· ἀλλ' οὔτε ἀρχαῖον ῥῆμα καύχομαι ὑπῆρχεν οὔτε τὸ νέον καύσεται φαίνεταί μοι ὀρθῶς ἔχον. Μήπως ὁ συλλέξας ἔγραψε καυσέται ἤτοι καυχεǵέται ἐκ τοῦ γνωστοῦ καυχῶμαι, ὁ δὲ κ. συγγρ. ἠπατήθη διὰ πλημμελῆ ἀνάγνωσιν τοῦ τόνου καὶ οὕτως ἔπλασεν ἡμῖν ῥῆμα βαρύτονον καύχομαι; Βεβαίως *δὲν ἤκουσε* καύσεται προπαροξύτονον.

Ἀπίστευτα φαίνονται τὰ ἐν σελ. 212 ἀναγινωσκόμενα, «ἐφτάγιανος παρὰ τὸ γιάνω (ἰάω)· πρβλ. γιασμένος Ἀμοργῷ, γιαίνω Σύρῳ, γιάνω Νάξῳ, Κρήτῃ». Ἀλλὰ πρῶτον δὲν ἐλέγετο ἰάω κατ' ἐνεργητικὸν τύπον, ἀλλὰ κατὰ μέσον ἰάομαι. Ἔπειτα τὸ γιαίνω ἔγιανα θὰ γιάνω συνδέονται οὐχὶ πρὸς τὸ ἰάομαι ἀλλὰ πρὸς τὸ πασίγνωστον ὑγιαίνω - γǵαίνω, ὅπως καὶ τὸ γερὸς πρὸς τὸ ὑγιηρὸς καὶ τὸ γεǵά (σας) πρὸς τὸ ὑγεία, πάντα δὲ παράγονται ἐκ τοῦ ὑγιής, ὑγίεια. Ἐὰν τὸ γιάνω ἐγίνετο ἐκ τοῦ πλαστοῦ τούτου ἰάω, ὅπως τὸ σπάνω ἐκ τοῦ σπάω, τὸ σκάνω ἐκ τοῦ σκάω, ἔδει ὁ ἀόρ. αὐτοῦ νὰ λήγῃ πάντως εἰς -σα, ἔγιασα, ὅπως ἔσπασα ἔσκασα.

Σελ. 43 καὶ 44 γράφει «ἔψιμος - ὄψιμος», ἐν δὲ τῇ ἑξῆς σελ. 45 «ἔψιμος κατὰ τὸ σῳζόμενον ἔτι ἔφτω σχηματισθέν», ἐν δὲ σελ. 175 «ἔφτω (=ὀπτῶ) Κῷ, ἔψημα Ῥόδῳ, ὀφτὸ Ἰκάρῳ, ὀφτὸς Κρήτῃ, ἐφτὸ Σύρῳ... Ἀρχ. Ἑλλ. ὀπτάω». Μεγαλυτέραν σύγχυσιν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ παραγάγῃ τις καὶ ἂν ἐπὶ τοῦτο ἤθελε παρακληθῇ. Πῶς ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὀπτάω ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ νέον βαρύτονον ῥῆμα ἔφτω; Κρῖμα, καὶ ἐγὼ εἶχα τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύω ὅτι δι' ὧν ἔγραψα ἤδη κατὰ τὸ 1881 ἐν τῷ Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΚΖ' εἶχον διὰ παντὸς ἀπαλλάξει τοὺς ἐρευνητὰς τῶν τοιούτων ὀλισθημάτων. Ἔπειτα πῶς ἐν μὲν σελ. 45 λέγεται τὸ σῳζόμενον ἔτι ἔφτω, ἐν δὲ 175 ἀνάγεται τοῦτο εἰς τὸ ὀπτάω; διατί δὲ τὰ πνεύματα ἔψιμος, ἔφτω καὶ ὄψιμος, ἔψημα, ἔφτω, ἐφτὸ οὕτω κατὰ βούλησιν ἐναλλάσσονται;

Σελ. 184 διδάσκει ὅτι τὸ λαβώνω ἐγένετο ἐκ τοῦ λάβωμα, ὅπερ πάλιν ἐκ τοῦ ἔλαβον, καὶ ὅτι θὰ εἰσήλασεν εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ ἰδιώματος τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ὅμως πρὸ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα ἐδιδάχθη ἐν Ἀθηναίῳ, Τόμ. Ι' σελ. 441 (= Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' 145) ὅτι ἡ λέξις λαβὴ ἐδήλωσε (καὶ νῦν ἔτι δηλοῖ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Καλύμνῃ) πληγήν, ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη ἠδυνήθη εὐκόλως νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἀνεπτύχθη ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ Ἑλλ. (εἰς λαβὰς συμπεσόντες), καὶ ὅτι ἐκ τούτων ἐσχηματίσθη τὸ λαβώνω ὅπως ἐκ τοῦ πληγὴ τὸ πληγώνω. Τούτοις προστίθημι σήμερον ὅτι ὁ ἀόρ. ἔλαβε δηλοῖ ἐν Νισύρῳ ὁμοίως ἐτρώθη αἴφνης τὴν διάνοιαν, καὶ δὴ παρεφρόνησεν, οἷον μωρ'εἶντα κάνεις; ἔλαβες;=ἐτρελλάθης; (Πρβλ. λατ. habet καὶ δὴ τὰς πάλαι μονομαχίας κλπ.).

Σελ. 468 «ἐκεῖ ποῦ *μπαλοῦσα* μὲ τἄγρια κύματα», ὃ ἐν σημειώσει ἀνάγεται εἰς τὸ παλεύω· ἀλλ' ἐρωτῶ, δύναται νὰ σχηματισθῇ ἀπὸ ῥήματος εἰς -εύω λήγοντος παρατατικὸς εἰς -οῦσα, παλεύω (μ)παλοῦσα; Ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο ἐγὼ ἀνάγω εἰς τὸ ἀρχαῖον παλαίω (νῦν ἐν Αἴνῳ παλαιῶ), ὅθεν ἐπάλαισα παλῶ ἐπαλοῦσα ὅπως ἐκάλεσα καλῶ ἐκαλοῦσα κτλ., πιστεύων ὅτι ὄντως τοῦτο ἤκουσε καὶ κατέγραψεν ὁ συλλέξας.

Ἐν σελ. 64 φαίνεται ὅτι ἀνάγει τὸ ἀρκεύω εἰς τὸ ἀρχίζω ἀγνοεῖ δὲ ὅτι ἀμφότερα εἶναι ἀδελφοὶ τύποι σχηματισθέντες ἐκ το. ἀρχή, ὅπως καὶ τὸ ἀρχάζω ἐν Χρον. Μορ. 233, 1699, 7889, κα

ὅτι τὸ ἀρχεύω κείμενον ἤδη παρ' Ὁμ. καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς εἶναι κατὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας παλαιότερον τοῦ ἀρχίζω.

Σελ. 389 κεῖται ἠγρωνιθήκανε καὶ ἀλλαχοῦ (σ. 308) πολαργάρωσα, πράγματα, ἂν μὴ παντάπασι σφάλλωμαι, ὅλως ἀδύνατα· διότι ἀπὸ τοῦ γρωνίζω-γνωρίζω μόνον ἐγρωνίΣτηκα-ἐγνωρίΣτηκα δύναται νὰ σχηματισθῇ, καὶ ἀπὸ τῶν Ἰταλικῶν εἰς -are ῥημάτων σχηματίζεται ἐνεστὼς εἰς -άρω - έρω - έρνω καὶ ἀόρ. εἰς -άρα καὶ -άρισα (ἐπὶ τὸ σαφέστερον), ἀλλ' οὐδέποτε εἰς -άρωσα. Πρβλ. λουστράρω ἐλουστράρισα λουστραρισμένα, τραττάρω καὶ τραττέρνω ἐτράτταρα καὶ ἐτραττάρισα καὶ ἐτρατταρίστηκα, λιμάρω καὶ λιμέρνω ἐλίμαρα καὶ ἐλιμάρισα, φιγουράρω και φιγουρέρνω ἐφιγούραρα καὶ ἐφιγουράρισα, στιμέρνω ἐστίμαρα καὶ ἐστιμάρισα, μαλιτζάρω καὶ μαλιτζέρνω ἐμαλιτζάρισα, πρατιγάρω ἐπρατιγάρισα, μπατσάρομαι ἐμπατσαρίστηκα, κρεπάρω ἐκρέπαρα καὶ ἐκρεπάρισα, ἀτσεττάρω ἀτσεττάρισα, μπαττάρω καὶ μπαττέρνω ἐμπάτταρα καὶ ἐμπαττάρισα κλπ. Δῆλον δ' ὅτι, ἀφοῦ τύπος τούτων εἰς -ωσα οἷον ἐπρατιγάρωσα, ἐτραττάρωσα, ἐτρατταρώθηκα, ἐφιγουράρωσα κλπ. εἶναι ἀνήκουστος, τὸ πολαργάρωσα τοῦ κ. συγγρ. δὲν εἶναι δυνατόν.

Ὁμοίως ἀδύνατα διδάσκει σ. 45 σημ. 6 καὶ 164-5 ὅτι τὸ ῥῆμα ἀρμάζω προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀρμόζω καὶ τὸ ἀρμαστὸς ἐκ τοῦ ὀρμαστὸς καὶ τοῦτο πάλιν κατὰ μετάθεσιν ἐκ τοῦ ἀρμοστός. Διότι πρὸ πολλοῦ ἐν Ἀθηνᾷ, Τόμ. ϛ' σελ. 141 κἑξ. ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀναγινωσκόμενον ἤδη ἐν παπύροις οὐδὲν κοινὸν ἔχει τῷ ἀρμόζω ἀρμοστός, ἀλλὰ παράγεται ἐκ τοῦ ὀνόματος ὅρμος-ὁρμάζω ὁρμαστὸς ὅθεν ἀρμάζω ἀρμαστός.

Σελ. 499 ἑρμηνεύει τὸ ψωμολιμάττσαμεν διὰ τοῦ ψωμολιμάσαμεν· ἀλλὰ πρῶτον ἐξέλαβε τὸν παρατατικὸν (ἐ)ψωμολιμάσσαμεν (ἀντὶ ἐψωμολιμάζαμεν) ὡς ἀόριστον, καὶ δεύτερον ἔπλασε ψευδῆ ἀόριστον ἐλίμασα ἐψωμολίμασα ἀντὶ ἐλίμαξα ἐψωμολίμαξα. Τὸ ἐκ τοῦ λιμὸς ῥῆμα δηλ. λιμάσσω, ὅπως ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται, ἔχει ἀόρ. ἐλίμαξα (πρβλ. ῥάσσω ἔρραξα, ῥημάσσω ἐρρήμαξα, τρομάσσω ἐτρόμαξα κλπ.), ἀντὶ δὲ τοῦ σσ ἐκφωνεῖται ττσ ἐν Αστυπαλαίᾳ, διὸ καὶ ἀντὶ βασίλισσα λέγεται βασίλιττσα. Ἂν ὁ κ. συγγρ. ἦτο προσεκτικώτερος, θὰ ἐδιδάσκετο ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ

ττσ, ὅτι παρατατικὸς διὰ διττοῦ σσ καὶ οὐχὶ ἀόριστος δι' ἑνὸς σ ὑπόκειται τῷ ψωμολίττσαμεν τούτῳ τῷ ἐξ 'Αστυπαλαίας.

Σελ. 308 «απανιὰ ἀπὸ βολόνη»· ὅπως γράφεται τὸ ὄνομα βολόνη, φαίνεται ὅτι σῴζεται αὐτόθι τὸ ὄνομα κατὰ θηλ. γένος λῆγον ἔτι εἰς -νη ἀντὶ -να. 'Αλλ' αὐτὸ δὲν ἀληθεύει, τὸ ὀρθὸν εἶναι (τὸ) βολόνι.

327 κεῖται ψευδὲς βαστεῖ ἀντὶ βαστᾷ (ἀπὸ τοῦ βαστάζει, ὅπως καὶ σκᾷ ἀπὸ τοῦ σκάζει, ἀρπᾷ ἀπὸ τοῦ ἀρπάζει)· τύπος βαστεῖ εἶναι τοσοῦτον ἀδύνατος ὅσον θὰ ἦτο καὶ τὸ ἀρπεῖ ἀντὶ ἀρπάζει - ἀρπᾷ.

Σελ 209 γράφει «ἀρκαριὰ ἐκ τοῦ ἀρκεύω (ἀντὶ ἀρχαρεὰ-ἀρχεύω)»· ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχὴ ἐγένετο τὸ ὄνομα ἀρχάριος = ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ ὤν, οὗ τὸ θηλ. ἀρχαρέα, ὅπως ἐκ τοῦ καβάλλης καβαλλάριος-καβαλλαρέα, ἀναμαλλιάρις ἀναμαλλιαρέα, περατάρις περαταρέα κλπ. (πρβλ. Γλωσσολογ. Μελετ. Α΄ 103-2). Πῶς δὲ ὁ κ. συγγρ. νοεῖ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀρχαρέα ἐκ τοῦ ἀρχεύω, δὲν δύναμαι νὰ νοήσω.

Σελ. 41 σημ. 8 παράγει μετὰ τοῦ Σακελλαρίου τὸ Κύπριον ***ἀβγολιὰ*** ἐκ τοῦ ἐκβολάς, ὅπερ ἀδύνατον· διότι τῶν εἰς -η καὶ -σις ληγόντων ἁπλῶν καὶ συνθέτων οὐκ ὀλίγα μετεσχηματίσθησαν εἰς -ια, ἐπιβουλὴ ἐπιβουλιά, δέσις δεσιά, χῶσις χωσιὰ κλπ., ἀλλὰ τὰ εἰς -άς -άδος οὔτε ἠδύναντο νὰ λήξωσιν ἄλλως ἢ εἰς -άδα (καταβολάδα, ἀγριάδα, λαμπάδα κλπ.), οὔτε ἔληξαν ἀληθῶς, ἐφ' ὅσον γινώσκω, εἰς -ια. Λοιπὸν διατί ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὸ ἐκβολὰς -άδος καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ἐκβολή;

('Ομοίαν παρατήρησιν ἠναγκάσθην νὰ κάμω καὶ ἄλλοτε ('Αθηνᾶς Τόμ. Δ΄ σελ. 470) πρὸς ἄλλον παράγοντα τὸ ὄνομα ἡ ῥάπυ ἀπὸ τοῦ ῥαπὶς -ίδος, εἰπὼν ὅτι, ἂν τοῦτο ὄντως οὕτως εἶχε, θὰ ἐλέγετο σήμερον ῥαπίδα, ὅπως ἀκρίδα, σταφίδα, ἐλπίδα, νευρίδα, παγίδα, θυρίδα, σφραγῖδα, συκομαγίδα, (αἰ)γίδα, σελίδα, τρωξαλλίδα, σανίδα, ῥανίδα, λεπίδα, καρίδα, βλεφαρίδα, νυχτερίδα, φροντίδα, συναγρίδα, ἀψῖδα, κρηπῖδα, ῥαφίδα κλπ. οὐχὶ δὲ ἡ ῥάπυ τῆς ῥάπυς).

'Ομοίως ἀνάγει σ. 191 τὸ παρῶτες, παροῦτες καὶ τὸ παρώφτια, παρούτια εἰς τὸ παρωτὶς -τίδος, ὅπερ ἐπ' ἴσης ἀδύνατον τε-

χνολογικῶς. Καὶ ὅμως τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἁπλοῦν εὐθὺς ὡς γνωσθῇ ὅτι ἐκ τοῦ ὠτία ἐγένετο παρώτια (πρβλ. καὶ ἐνώτια). Εἰς δὲ τὸ παρώφτια τῶν Καρπαθίων φαίνεται εἰσχωρῆσαν τοῦ φ ἐκ τοῦ ἀφτὶ ἀφτιά. Τὰ δὲ θηλ. παρῶτες, παροῦτες ἐσχηματίσθησαν ἐκ τοῦ οὐδ. τὸ παρούτι, τὸ παρώτι κατὰ τὸ ἔχερη (=ἐχέτλη).

Τὸ (ἐ)ξωτάρις (σελ. 189) λέγεται ὅτι «ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἔξω καὶ τῆς Λατ. παραγωγικῆς καταλήξεως -arius»· ἀλλὰ τότε θὰ εἴχομεν ἐξωάριος-ἐξάριος. Πρβλ. περατάρις, διαβατάρις (ἀπὸ τοῦ περάτης, διαβάτης).

Ἀγνοῶν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως παράγει ἐν σελ. 274 τὸ τοπωνυμικὸν Καραπιδιὰ ἐκ τοῦ κυρίου Καραπίδης καὶ τοῦτο πάλιν ἐξ ἄλλου Καραπᾶς. Ἀλλ' ὁ ἐνθυμούμενος ὅτι καραπιδȷὰ λέγεται παρ' ἡμῖν εἶδος ἀπιδέας, ὅπως ἄλλη δροσαπιδȷά, μηλαπιδȷὰ κλπ., ἐκεῖνος δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἔκ τινος καραπιδέας, ἐκεῖ ποτε ὑπαρχούσης, ὠνομάσθη τόπος τις Καραπιδȷά, ὅπως πάμπολλαι τοποθεσίαι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῶν φυτῶν (πρβλ. Γλωσσολογ. Μελετ. Τόμ. Α΄ σελ. 16 κέξ.), ὅτι δὲ ὁμοίως ἐκλήθη καὶ ἄνθρωπός τις ἀπὸ τοῦ καραπίδι Καραπίδης. Ἴσως δὲ ἐκ τούτου προῆλθε κατὰ συγκοπὴν τὸ Καραπᾶς.

Σελ. 278 ἀποβάλλει τὴν ἐκ τοῦ ἀκτέα παραγωγὴν τοῦ ἐν Κρήτῃ κωμωνυμικοῦ Ἀχτοῦντα, ἣν ὁ κ. Ἄμαντος προέβαλε, συνάπτει δὲ πρὸς τὸ ἀκτὴ Ἀχτή, ἀνάξιον φροντίδος νομίσας νὰ ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ ἂν ἡ κώμη αὕτη κεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτήν. Ἂν ἔρριπτε βλέμμα τι ἐπὶ τοῦ χάρτου, θὰ ἐδιδάσκετο ὅτι ἀπέχει πολλὰς ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ ὅτι οὐδὲ ὁρατὴ κἂν εἶναι ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου ἡ θάλασσα. Πρόσθες ὅτι ἀπὸ ὀνομάτων μὲν δηλούντων φυτά, λίθους καὶ τὰ τοιαῦτα πολυάριθμα εὑρισκόμενα ἔν τινι τόπῳ πράγματα, δύνανται νὰ σχηματισθῶσι τοπωνυμικὰ εἰς -οῦντα (ἀρχαῖον -όεις -όεντος), ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀκτὴ δυσκόλως δύναταί τις νὰ νοήσῃ πῶς θὰ ἐγίνετο καὶ τί θὰ ἐσήμαινεν ὄνομα ἀκτόεις, ὅθεν ἀκτοῦντα.

Διαλαμβάνων περὶ τῆς ἐνιαχοῦ ἀπωλείας τοῦ ι ἐν τοῖς κατὰ συνίζησιν ἐκφωνουμένοις σι (ψι, ξι) + φων. ἀναγράφει καὶ τύπους οἷον προξενήτρα καὶ ἀγκίστρα σελ. 52. Ἀλλὰ τὰ εἰς -τρια προσηγορικὰ μετεβλήθησαν κατὰ τὰ εἰς -τρα τόπου καὶ ὀργάνου **ἀναλογι**-

κῶς, οὐχὶ φωνητικῶς, ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ εἰς -τρα. (Πρβλ. ῥάφτρα, πλύστρα, προξενήτρα, χορεύτρα κλπ. κατὰ τὸ ξύστρα, κυλίστρα, χορεύτρα, ὀρχήστρα κλπ.) (Πρβλ Γλωσσολογικῶν Μελετῶν Α' 183-4). Τὴν ἀλήθειαν ταύτην καταμανθάνει τις οὐ μόνον ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἐν αἷς χώραις τὸ -ρια οὐδέποτε ἁπλοποιεῖται εἰς -ρα, παρατηρεῖται ἡ τροπὴ τῶν εἰς -τρια τούτων εἰς -τρα, ἀλλά καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐνιαχοῦ, οἷον ἐν Χίῳ, ἀντιστρόφως τὰ πάλαι εἰς -τρα λήγοντα τόπου ἢ ὀργάνου δηλωτικὰ μετεβλήθησαν, ἀναλογικῶς βέβαια, εἰς -τρια, οἷον ξύστρια, πατήτρια, σφυρίχτρια κλπ. καθὼς καὶ ὀδοντάγρια, ὡς ὀργάνου δηλωτικὸν (πρβλ. Γλωσσολ. Μελετ. ἔνθα ἀνωτ.). Καθ' ὃν ἄρα τρόπον ἐκανονίσθησαν ταῦτα ἀναλογικῶς οὕτω καὶ ἐκεῖνα. Τὸ δὲ ἀγκίστρα εἶναι μεγεθυντικὸν τοῦ ἀγκίστρι, ὅπως τὸ περιστέρα τοῦ περιστέρι, τὸ ποδάρα τοῦ ποδάρι κλπ. καὶ οὐδέποτε εἶχεν ι πρὸ τοῦ α. Πρβλ. τὰ περὶ τούτων διαληφθέντα ἐν 'Αθηναίου Τόμ. Ι σελ. 239 κἑξ.

Εὑρὼν ἐν 'Ιαπετ.'Ερεύναις Β' σ. 373 ὅτι ἐν 'Ικάρῳ ὀνομάζεται ἀχχυλιὰ ἡ σποδὸς καὶ ὅτι παράγεται ἀπὸ τοῦ ἔγχυλος, παράγει σελ. 272 καὶ τὸ 'Εχυλὴ (οὕτω γράφει) ὄνομα ἀκρωτηρίου τῆς 'Αστυπαλαίας ἀπὸ τοῦ ἀχυλιὰ τούτου. 'Αλλὰ πρῶτον πῶς ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἀκρωτήριον ἀπὸ τῆς ἀχυλιᾶς, σποδοῦ; Ἔπειτα πῶς τὸ εἰς -ια λῆγον μετεσχηματίσθη εἰς -ιι; Ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι τὸ θηλ. τοῦ ἔγχυλος θὰ ἐλέγετο ποτὲ ἐν τῇ νέᾳ 'Ελλ. ἐχυλὴ ἀντὶ ἔχ(χ)υλη; πρβλ. ἄνοστος-ἄνοστη οὐχὶ ἀνοστή, ἔμορφος-ἔμορφη οὐχὶ ἐμορφή, ἔγγαλον-ἔγγαλη οὐχὶ ἐγγαλὴ κλπ. 'Αλλὰ πάντα ταῦτα τὰ ἔκτροπα καὶ ἀνώμαλα εἶναι περιττά, διότι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο 'Εχηλὴ φαίνεται σῷζον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα χηλή, ὃ ὅπως πάντες γινώσκομεν, ἐλέγετο ἐπὶ προεξέχοντος λιμενοβραχίονος καὶ ἐπὶ προεξεχούσης ἀκτῆς τῆς θαλάσσης καθόλου.

Περὶ τοῦ γυριστάρι καὶ γυρισταρκὰ=(κουλλούρα) γράφει ἐν σ. 211 ὅτι μᾶλλον εἰς τὸ γυρίζω ἢ εἰς τὸ γῦρις πρέπει ν' ἀναχθῇ. 'Αλλὰ πῶς ἐκ τούτων δύναται γραμματικῶς νὰ σχηματισθῇ ὄνομα γυρισταρέα καὶ γυριστάρι(ον), οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται νὰ νοήσῃ Τὸ πᾶν ἔσται δῆλον εὐθὺς ὡς ὑποτεθῇ βάσις τὸ γυριστόν, γνωστὸν δὲ ὅτι τὰ κουλλούρια κυκλοτερῆ ἢ μηνοειδῆ εἶναι, γυριστά.

Σελ. 228 ἀνάγει τὸ ἀπύρι=θεῖον εἰς τὸ ἀρχαῖον 'Ελλ. πυρεῖον.

Κρῖμα! Ἐγὼ ἐφρόνουν ὅτι ὅπως ἐκ τοῦ ἄσημος (ἄργυρος) ἐγένετο ἀσήμι, οὕτως ἐκ τοῦ ἄπυρον (θεῖον) ἐγένετο ἀπύρι (ἰδὲ Θησαυρὸν Στεφάνου Α' 1841), ὅτι δὲ ἐκ τοῦ πυρεῖον ἦτο γραμματικῶς ἀδύνατον νὰ παραχθῇ τὸ ἀπύρι. Περὶ τῆς λέξεως ἀπύρι (ἐκ τοῦ θεῖον ἄπυρον) διέλαβεν ἤδη ἐν Ἀτ. Δ' 170 ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. οὐδὲ τὰ περιώνυμα ταῦτα Ἄτακτα ἐμελέτησε προσηκόντως.

Σελ. 38 γράφει σκουλὶ καὶ ἀνάγει εἰς σκόλις, καίτοι πρὸ πολλοῦ ἤδη ἡ ὀρθὴ ἐτυμολογία τῆς λέξεως εἶναι γνωστή· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἄλλου βιβλίου αὐτοῦ ἔγραψα «σκουλλὺ ἐκ τοῦ σκόλλυς» (343). Ὁμοίως γράφει σβύνω ἔσβυσα 345 καὶ ἀλλαχοῦ, πολλαχοῦ, ἐξύπνησε καὶ ἀποχαιρετήσω 303, 347, 444, 355, σφαλήξῃ 310, τραβῶ ἐτράβηξεν 127, 327, 456 καὶ ἀλλαχοῦ, (ξε)γλυστρᾷ 473, 481 καὶ ἀλλαχοῦ, συχχαμένο 488 κττ. Ἀλλ' ἤδη πρὸ πολλῶν αἰώνων ὁ Εὐστάθιος ἔγραψε «λίστρον τὸ ξύστρον καὶ παρὰ τῇ χυδαίᾳ ὁμιλίᾳ τὸ ἐκλιστρᾶν», καὶ τὸ χωρίον τοῦτο παρέθηκεν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐν Ἀτ. Α' 294-5, ὁπόθεν καὶ ὁ Βυζάντιος παρέλαβεν ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ γράφων «γλιστρῶ (ἐκ τοῦ ἐκλιστράω)». Τὸ ἐκ τοῦ ἁπλοῦ λίστρον παραγόμενον λιστράω λέγεται ἐν Αὐλωναρίῳ Εὐβοίας καὶ τὸ ἐκ τούτου ἡ λίστρα. Περὶ δὲ τοῦ σβήνω ἔσβησα ἰδὲ Μαυροφρύδ. Δοκίμ. σελ. 125 καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Α' σελ. 288, περὶ τοῦ ἐξύπνισα, ἐχαιρέτισα αὐτ σελ. 273, περὶ τοῦ τραυῶ Ἀθηναίου Τόμ. Ι σελ. 423. Τὸ δὲ σιχαίνομαι τυγχάνει πασίγνωστον (Πρβλ. καὶ Μ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' 163).

Διατί γράφει ἁγιούπα 33 καὶ 46 ἀντὶ ἁγιοῦπα, ἀφοῦ τὸν γῦπα ἐτονίζετο τὸ πάλαι; διατί μασσηστῆρες σ. 70, ἀφοῦ δι' ἁπλοῦ σ ἐγράφετο τὸ πάλαι; διατί ἀργατεινὴν 508, ἀφοῦ τὰ εἰς -ινὸς χρονικὰ διὰ τοῦ -ι ἐξεφέροντο; πρωϊνὸς ἑσπερινός, ταχινός, καὶ δὴ καὶ βραδινὸς καὶ ἀργατινός. Διατί ἀλειχῆνα (46) ἀπὸ τοῦ λειχὴν λειχῆνος λειχῆνα; Διατί ὀμέγα 347 ἀντὶ ὦ μέγα; διατί χωχλάκια (ἀπὸ τοῦ κοχλ-) (326); διατί πιρώνια (321); ἐρίξῃ (302) καὶ οὐχὶ ἐρρίξῃ, ἀφοῦ ἀναντίλεκτον εἶναι ὅτι ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς ὁριστικῆς τῶν παρῳχημένων μετεδόθη τὸ ἐ- τοῦτο καὶ ἐπὶ ἄλλους χρόνους καὶ ἄλλας ἐγκλίσεις; Διατί σαϊτίζουν δι' ἁπλοῦ τ (299), ἀφοῦ ἀλλαχοῦ γράφει σαΐττα; Διατί ἂς μώσῃ καὶ μώσομεν (322) καὶ ἀμώνω 189 πάντοτε διὰ τοῦ ω, ἀφοῦ ὁ ἀόριστος ἦν ὤμοσα, ὅθεν ὁ ἐνεστὼς νῦν

ὁμόνω; Διατί τὸ φιλὶν ἀντὶ φιλεῖν 337, λειβάδι 440, 441, ῥίχ το 387, σύρε 356, τρύπα 471, 417, γύρος 307, πουλὶ 189, τὸ φανὶ 201 κλπ. κλπ.; Ταῦτα πάντα εἶναι σήμερον ἐξηκριβωμένα, ὥστε πᾶσα περὶ ταῦτα ἀτασθαλία φαίνεται ἀσύγγνωστος. Ὁμοίως οὐδεμία, νομίζω, ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία περὶ τῆς γενέσεως τῶν ῥηματικῶν τύπων, οἷον κρατεįέται, φορεįέται, μιλεįέται κλπ. καὶ δὴ καὶ ἀγαπειέται, κρεμειέται, ἀναβαστειέται κλπ. κλπ. (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Α' σελ. 46-47). Καὶ ὅμως ὁ κ. συγγρ. γράφει πάντοτε κρεμįέται, ζωνįέται κτλ. Διατί; ναί, διατί;

Ἀθερῖνα καὶ ἀθερίνα τονίζει ἐν σελ. 153, καθ' ὃν δηλ. τρόπον ἔγραφον αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἤντλησεν· πανταχοῦ δ' ἀλλαχοῦ τὰ εἰς -ινα ταῦτα παροξύνει· οἷον παλλικαρίνα 442 (sic παλλι- μετὰ τοῦ ι), ἀφεντίνα 472, Ἐργίνα 287 κλπ. Καὶ ὅμως εἶναι ἀρχαία παρατήρησις ὅτι τὰ εἰς -ῖνα Ῥωμαϊκοῦ τύπου προπερισπῶνται, Μαρῖνα, Ἀγριππῖνα, Μεσσαλῖνα, Χρηστῖνα (πρβλ. Ἀκαδημ. Ἀναγν. Α' 601.)

Κατόπιν τῆς ἀτασθαλίας ταύτης περὶ τὴν ἐτυμολογικὴν τῶν λέξεων ὀρθογραφίαν, ὁποίαν ἐν τούτοις καὶ τοῖς ἀνωτέρω βλέπει ἕκαστος, καταντᾷ ἀληθῶς ἀστεία ἡ ἐναντία προσπάθεια τοῦ κ. συγγραφέως (πάντως οὐκ αὐτοῦ τούτου ἀλλὰ τῶν καταγραψάντων τὰ κείμενα ταῦτα) νὰ ὀρθογραφῇ τὰ νεώτερα ταῦτα κατὰ τὰ ἀρχαῖα, ἤτοι νὰ παραδέχηται κράσεις, συναιρέσεις καὶ ἐντεῦθεν γένεσιν περισπωμένης, καὶ τὰ τοιαῦτα πλημμελεῖς θεωρίας ἐλέγχοντα καὶ τὴν ἀληθῆ γένεσιν τῶν φαινομένων συγκρύπτοντα. Οὕτω λ. χ. γράφει σ. 458 τὰ ζᾶ ὡς ἐκ συναιρέσεως δῆθεν τὰ ζῷα - ζᾶ (κατὰ τὸ σῶα - σᾶ) γενόμενον. Ἐπ' ἴσης γράφει σ. 314 χᾶτ' ειά, 322 χᾶτε νὰ πᾶ νὰ μώσομεν (sic) καὶ 460 χᾶτε ιά. Ἑρμηνεύεται δὲ τὸ χᾶτε τοῦτο διὰ τοῦ ἄϊντε. Κατ' ἀλήθειαν εἶναι Τουρκ. haide. Σελ. 497 κεῖται κᾶ τσυρὰ ἀντὶ καλὲ (ἢ καλὴ) κυρά, ὡσεὶ ἡ ἀποκοπὴ τῆς τελικῆς συλλαβῆς λε παρῆγε περισπωμένην ἐπὶ τῆς προηγουμένης κα! Πρβλ. ἔτι 340 ἐξῶφτσε=ἔξω ἤβγε, 498 αὐτῶναι, 498 ὀποῦπες, καλῶσε = καλὸ εἶχε, 469 ποῦναι, 466 ποῦτον, 410 κερᾶναι, κανᾶν τὰ ἀντὶ κακά 'ν' τά, τῷδε=τὸ εἶδε (καὶ τὸ ὑπογεγραμμένον ι!) κττ. Ἔτι παραδοξότερα φαίνονται ἄλλα, οἷον 314 τοῦρωτα τὸ βλέμμα, 324

ῶνας κττ. Ὁμοίως γράφει δεῖγμα (465). διηγᾶται (468), φορτίον τοῦ καραβιοῦ (466), ἀναστεναγμοὶ (321), ν' ἀνεβῶσιν (301),ἄνεσις δίς (453)κττ. κττ., παντάπασιν ἀλλότρια καὶ τῶν διαλέκτων τούτων καὶ τῆς Νέας Ἑλλην. γλώσσης καθόλου. Τὴν ἀρχαίαν κλητ. παῖ (σ. 402) εἴδομεν ἀνωτ. σελ. 558. Ταῦτα δὲ πάντα μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντα βοῶσιν ὅτι ἄλλοι τινές, οὐχὶ δὲ αὐτὸς ὁ κ. συγγρ. ἤκουσε καὶ συνέλεξε τὰ κείμενα ταῦτα, ἄχρηστα οὕτω καταστάντα.

Καὶ ὅμως τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ; πολλαχοῦ λ. χ. (σελ. 150 καὶ ἀλλαχοῦ) κατειρωνεύεται τῶν πτωχῶν τούτων Ἑλλήνων συλλογέων, ὅτι πολλάκις ἀναφέρουσι λέξιν τινὰ ὡς ἀποκλειστικῶς ἰδιάζουσαν παρ' αὐτοῖς καὶ εἶναι ὑπερήφανοι προσφέροντες ταύτην τῷ ξένῳ ὡς ὅλως ἰδιαίτερόν τι, ὅτι δὲ ἐρχόμενός τις ἔπειτα εἰς ἄλλην ἐγγὺς νῆσον, ἀκούει αὖθις τὰς αὐτὰς διαβεβαιώσεις κλπ. Ὁμοίως γράφει καὶ ἐν σελ. 288 «Βρυσιὼ ἐκαλεῖτο γυνή τις ἥτις ὕβριζε πολὺ (ἐκ τοῦ βρυσιά)», ὑφ' ὃ προστίθεται σημείωσις «ὁ ἀνακοινώσας μοι τὴν λέξιν ἐζήτει νὰ μοὶ πωλήσῃ αὐτὴν ὡς νεοελλ. Βρυσηίς!» Ἀλλὰ ἐρωτᾶται πρῶτον ἂν ἐπιτρέπηται εἰς τὸν ἀνευρίσκοντα ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ. κλητικὴν παῖ καὶ παρέχοντα τοιούτους ἐξελληνισμοὺς Τουρκικῶν λέξεων οἷον χᾶτε (πρβλ. καὶ ῥάστη 464 καὶ πάρι μου 336 καὶ πάρε μου 467), καὶ γράφοντα τοὔρωτα, ὦνας κτλ. νὰ κάμνῃ τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ δεύτερον ἂν εἶναι δεινοτέρας μομφῆς ἄξιος ὁ ἀγλωσσολόγητος συλλογεύς, πιθανὸν ἀμαθέστερός τις δημοδιδάσκαλος, ὅστις ἐκ κακῶς νοουμένης φιλοπατρίας ἐπεβάλετο ν' ἀναγάγῃ νέαν λέξιν εἰς ἄλλην ἀρχαίαν, ἢ ὁ διδάκτωρ κ. **Dieterich**, ὅστις ἀξιῶν ἀντὶ ἀδρᾶς ἀντιμισθίας καὶ ταύτης παρεχομένης παρὰ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως νὰ διδάσκῃ τὴν Ἑλλην. γλῶσσαν τοὺς ἀλλογενεῖς, ἀγανακτῶν δὲ καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζων τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀγανάκτησιν ὡς ἀδικούμενος διὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἀξιώσεώς του ταύτης, φωρᾶται τοσοῦτον ἄπειρος αὐτῆς ὥστε καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν λέξιν ὑβρισιὰ - βρισιὰ καθὼς καὶ τὴν ἀρχαίαν Βρισηὶς νὰ γράφῃ κακῶς. Τὸ ὄνομα Βρυσιὼ παρήχθη πάντως ἐκ τοῦ βρύσις, ὅπως τὸ Πηγή- Πηγιὼ ἐκ τοῦ πηγή.

Σελ. 129 καὶ 194 διδάσκει ὅτι, ὅπως ἐν τισιν ἄλλοις ὁ τύπος τοῦ οὐδ. εἰς -ον ἐτράπη εἰς -ος, τὸ χαλκεῖον -τὸ χαλκειός, τὸ μύρον -τὸ μύρος κλπ. οὕτω καὶ τὸ πρέπον ἐτράπη εἰς πρεπός. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν παρετήρησεν ὅτι ἐν τούτῳ ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις δια-

φορά, ἡ τοῦ τόνου· ἀγνοεῖ δὲ, ὡς φαίνεται ὅτι τὰ ἐκ τῶν ῥημάτων πλαττόμενα νέα τοιαῦτα ὀνόματα εἰς -ος εἰς δήλωσιν τῆς ἀφῃρημένης ἐννοίας τοῦ ῥήματος, εἶναι πάντα παροξύτονα, ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα παλαιά· τὸ δεῖπνος ἄρα, τὸ θρῆνος, τὸ μέτρος, τὸ σπλάχνος κττ. ἐκ τῶν ῥημάτων δειπνῶ, θρηνῶ, μετρῶ, σπλαχνίζομαι ἔχουσι κάλλιστα. (Ὁ κ. συγγρ. ἀγνοεῖ τὴν τοιαύτην τούτων γένεσιν, διὸ διδάσκει μεταβολὴν τοῦ γένους, καίτοι ἡ περὶ τούτων ἀλήθεια ἐδιδάχθη πρὸ πολλοῦ καὶ ἐν τῇ Einleit. σ. 366 καὶ ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Β΄σ. 62· ἐν δὲ σ. 117 γράφει ὅτι ἐκ τοῦ πληθ. εἰς -η ἐσχηματίσθησαν νέαι ὀνομαστικαὶ εἰς -ος. Ἀλλὰ πῶς καὶ ἐκ τίνων πληθ. θὰ νοηθῶσιν ἄλλα πολυάριθμα ὀνόματα εἰς -ος, οἷον τὸ πῆδος ἐν Ῥόδῳ, τὸ φίλος, ἤδη ἐν ἐπιγρ. Καρίας (Wagner-Ἐπιγρ. 38), τὸ γέμος καὶ τὸ λίγος (τῆς σελήνης), τὸ βύθος, τὸ γνῶρος, τὸ ψέγος, τὸ σποῦδος, τὸ ψοῦνος κλπ.; Ταῦτα πάντα νοοῦνται εὐκολώτατα ὡς ῥηματικὰ νέα ὀνόματα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων πνίγω τὸ πνῖγος, νέμω τὸ νέμος, θερίζω τὸ θέρος, σκέπω τὸ σκέπος, βλέπω τὸ βλέπος, φέγγω τὸ φέγγος, βρίθω τὸ βρῖθος, γενέσθαι τὸ γένος, τελευτᾶν τὸ τέλος κλπ. κλπ.).

Τὸ εἰς -ος ἄρα ὄνομα, τὸ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην δυνάμενον κατ' ἀρχὴν νὰ πλασθῇ ἐκ τοῦ ῥήματος πρέπει, ὀφείλει κατ'ἀνάγκην νὰ εἶναι παροξύτονον, τὸ πρέπος, οὐχὶ τὸ πρεπός. Καὶ ἀληθῶς οὕτω λέγεται ἐν Ἠπείρῳ, ὅπως ἤδη ἐν Μεσαιων. κ. Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β΄ σελ. 64 παρετηρήθη. Τὸ δὲ ὀξύτονον πρεπὸς πρεπόν, ὅθεν τὸ ἀφῃρημένον πρεπιὰ (πρβλ. ἔμορφος ἐμορφιά), εἶναι ἐπίθετον καὶ παρήχθη ἐκ τοῦ εὐπρεπής, ὅπως ἤδη πρὸ εἰκασαετίας ἀπεδείχθη ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Α΄ σ. 484 (=Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β΄ σελ. 9-10). Ὁ κ. συγγρ. οὐδὲν τούτων μελετήσας καὶ μαθών, διδάσκει (σελ. 198) ὅτι τὸ ἐν Σάμῳ λεγόμενον τὸ στέγος εἶναι σημειώσεως ἄξιον, διότι, ὡς λέγει, τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο τὸ πάλαι μόνον ποιητικόν. Ἀλλ' οὔτε ποιητικὸν ἦτο τὸ στέγας τὸ πάλαι ἀλλὰ τὸ τέγος (πρβλ. Πολυδεύκους Ὀνομ. Α΄ 81) οὔτε ἀδύνατον ἦτο νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἐκ τοῦ ῥήματος στεγάζω νέον ὄνομα τὸ στέγος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου στέγος.

Ἂν ὁ κ. συγγρ. ἐφιλοτιμεῖτο, ὡς ὤφειλε, νὰ μελετήσῃ καὶ μάθῃ τὰ περὶ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης ἀπὸ πολλοῦ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξη

ρημένα καὶ δεδιδαγμένα, θὰ ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ ἀραγός, ὅπερ γράφει ἐν σελ. 208, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἐπιθέτου ἀρραγής, ὅπως τὸ συγγενός, ψευδός, κττ. τοῦ συγγενής, ψευδής, καθ'ἃ ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ Τόμῳ τῆς'Αθηνᾶς, σ. 484 ἐδιδάχθη.'Εὰν ταῦτα παρηκολούθει προσηκόντως, θὰ ἐγίνωσκεν ὅτι καὶ τό φανός φανὸ φανιὰ ἐγένετο ἐπ' ἴσης ἐκ τοῦ ἐμφανής - ἐμφανὸς - ἐφφανὸς-φανός, ὅθεν φανιά, καὶ δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι εἶναι νέοι σχηματισμοί παρὰ τὸ φαίνομαι, δι' ὧν ἀληθῶς οὐδὲν λέγεται. Ἡ δύναται νὰ εἴπῃ ἡμῖν πῶς ἐκ τοῦ φαίνομαι ἐγένετο ὁ νέος σχηματισμὸς οὗτος; Ὁμοίαν ἄγνοιαν ἐλέγχει καὶ τὸ λεγόμενον ἐν σελ. 196 αῤῥιγῶ-ἐργῶ, παρ' ὃ σύρριο Θήρᾳ καὶ τὸ ῥιὸν Κύπρῳ». Ἀλλ' ὡς γνωστόν, τὸ οὐδ. τὸ ῥῖγος εἶναι ἀρχαῖον, ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἐν Κρήτῃ κατὰ μεταβολὴν τοῦ γένους ὁ ῥῖγος (κατὰ τὸ ἀρσ. ὁ πυρετός), ἐν Κύπρῳ τὸ ῥῖγον - ῥῖον - ῥιὸν (πρβλ. τὸ δάσος - τὸ δάσο, τὸ πέλαγος - τὸ πέλαγο) καὶ τέλος τὸ παρώνυμον ῥῆμα ῥιγάζω (-καὶ ῥιγῶ) ἐρρίγασα κλπ. καὶ συγκοπῇ ἐργῶ ἔργασα.

Ἂν προσεῖχε τοῖς ἐν 'Αθηνᾷ, Α' 490. (πρβλ. καὶ 'Αθηνᾶς Δ' 470 καὶ Einleit. 430-2) εἰρημένοις, θὰ ἐγίνωσκε καὶ τὴν σχέσιν τοῦ ἀμάλαγος, ἄπραγος, ξενοχάραγος κττ. πρὸς τὸ ἀμάλακτος ἄπρακτος, ἀχάρακτος, καὶ δὲν θὰ ἐσφάλλετο παράγων τὰ εἰς -γὸς ἐκ τῶν εἰς κτος (σελ. 156, 163), καὶ καταπατῶν οὕτω τοὺς νόμους τῆς γλώσσης. Ὁμοίως βιάζει τοὺς γλωσσικοὺς νόμους ἄνευ λόγου παράγων σελ. 62 τὸ θρούμαλα ἐκ τοῦ θρούβαλα· διότι ἄν τις τὸ μὲν θρούμαλα γράψῃ διὰ διττοῦ μμ, θρούμμαλα, καὶ ἀναγάγῃ εἰς τὸ θρύμμα, τὸ δὲ θρούβαλα εἰς θρούβω (οὕτως ἐν Καύδῳ)=θρύβω, τότε πάντα σαφῆ. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἱκανὰ ὀνόματα εἰς -αλον καὶ μάλιστα συγγενοῦς ἐννοίας, ὥστε δὲν ἦτο δύσκολος ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν· πρβλ. θραύαλον (θραύω)=θραῦσμα, θρύψαλον=θρύμμα (πρβλ. καὶ Ἡσυχ. θρύψαλον θρύψαλα· πέταλα δρυώδη) (1), κάπαλον, καύκαλον κάψαλον, κόκκαλον, κούρ-

(1) Ἐν Κρήτῃ θράψαλος λέγεται τευθίδος εἶδός τι, ἴσως τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῶν παλαιῶν διὰ τοῦ ὀνόματος τεῦθος. Ὁ θράψαλος λέγεται ἄλλως καὶ καλαμάρα μεγεθυντικῶς, ἅτε πολὺ μείζων τῆς τευθίδος γινόμενος· καλαμάρι δὲ δι' ὑποκοριστικοῦ τύπου ἡ συνήθης τευθίς. Ἐν Σύμῃ λέγεται κατὰ μετάθεσιν καὶ παρετυμολογίαν θλάψαρος.

[illegible] [illegible]τυλον, νέφαλον, πάσπαλον, πέταλον, [illegible], φρόκαλον, χάρβαλον, ψίχαλον.

[illegible] πρακτικωτέραν καὶ συνήθη γραμματικήν, οὕτως [illegible] καὶ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα [illegible] καὶ ἀσύστατα. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ ἀρκέσω[illegible] τούτου,

[illegible] τὸ Κρητ. ἀστραψιὰ-ἀστραψὰ ἔκ τινος ἀστραπιά· [illegible] ἐρωτᾶται ἂν ἀντὶ τοῦ ἀστραπὴ ἐλέχθη ποτὲ ἀστρα[illegible], [illegible] ἀπορεῖται πῶς ἐν Κρήτῃ τὸ -πιὰ ἠδύνατο νὰ τραπῇ εἰς [illegible] - ψιά. Ἡμεῖς λέγομεν πάντοτε ἀ(ν)θρωπχιὰ ἀπα(ν)θρωπχιά [illegible] Ἀραπχιά, σάπχια, θαράπχιο, κακοτοπχιά, τόπχια, [illegible], πχιάνω, πχιός κλπ. οὐχὶ ἀνθρωψά, Ἀραψὰ κλπ. Καὶ τρίτον παρατηρῶ ὅτι ματαίως στραγγαλίζονται οὕτως οἱ φθογγικοὶ νόμοι τῆς γλώσσης, διότι τὸ ἀστραψιὰ τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄστραψα ὅπως ἐκ τοῦ ἔκλεψα κλεψιά, ἔσπρωξα σπρωξιά, ἄλεσα ἀλεσιὰ ἐφόρεσα φορεσιά, ἔσταξα σταξιά, κλπ. (πρβλ. Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β′ σελ. 270). Τὸ πρᾶγμα ἄρα οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν, καὶ ὅμως ὁ κ. συγγρ. κατορθοῖ διὰ τὸ ἓν καὶ κακῶς ἑρμηνευθὲν τοῦτο ἀστραψιὰ ἐκ τοῦ πλαστοῦ ἀστραπιὰ νὰ παρατάξῃ ὡς ἴσας τὴν καθολικωτάτην ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τροπὴν τοῦ τια εἰς θχια (σπίθχια, νυθχιά, στραθχιώτης, δίχθχια, σκώθχια, γεραθχειά, φωθχιά, μάθχια, τεθχια κλπ.) πρὸς τὴν δῆθεν τροπὴν ταύτην τοῦ πια εἰς ψά. Ἡ τροπὴ τοῦ τια εἰς θχια παραβάλλεται κατωτ. σ. 61 σημ. πρὸς τὴν τοῦ *dια* εἰς δja ἐν Κρήτῃ. Εἰ δὲ καὶ ἀμφότεραι εἶναι καθολικοὶ φωνητικοὶ νόμοι, ὁ κ. συγγρ. τὴν τελευταίαν ταύτην ὀνομάζει σποραδικήν. Καὶ ὅμως τὸ ἀληθὲς ἐδιδάχθη ὑπ᾿ ἐμοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1884) ἐν Πλάτωνος Τόμ. Ϛ′ σελ. 53, ὅτι δηλ. πάντοτε ὁσάκις τὸ ντι + φων. ἐκφωνεῖται κατὰ συνίζησιν, τὸ ντ -d τρέπεται εἰς δ, ἀφεδjά, ἀρχοδjά, ἀνάδjo, περγαdί, ἀλλὰ περγαδjά, ἀδόdι ἀλλ᾿ ἀδόδjια· πρβλ. καὶ Μ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β′ 96.

Σελ. 29 σημ. 4 συγκαταλέγει τὸ ἀνΙψιὸς ἀντὶ ἀνΕψιὸς τοῖς ἐν [illegible] παρέχουσι ι ἀντὶ ε, οἷον γιμίζω, μιτά, κινούργιος, κι[illegible]τιλισμένος κλπ. Ἀλλὰ τὸ ἀνιψιός, ἀνιψιὰ μετὰ τοῦ ι εἶναι [illegible] εὔχρηστον καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ· δῆλον ἄρα ὅτι ἄλλην [illegible] τὰ Κύπρια, καὶ κακῶς παραβάλλεται τούτοις. Ὁμοίως

ἀτόπως παραβάλλει τὰ εἰς -έα (-έας) συστελλόμενα ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ, τῇ Ἰκάρῳ καὶ τῇ Λέσβῳ εἰς -έ -ές ὀνόματα πρὸς τὰ ἐνιαχοῦ ἐμφανιζόμενα λαιτρίδι, λεπρίνι, Νεχώρι, Νεχωριὸ (πρβλ. καὶ Νεώνητα-Νέννητα ἐν Χίῳ, Θεοτόκις-Θετόκις Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 403-4). Δὲν διαβλέπει δὲ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς τούτων ἀπ' ἀλλήλων, ὅτι δηλ. πρῶτον μὲν τὰ λεπρίνι, λαιτρίδι, Νεχώρι, Νέννητα κλπ. εἶναι σποραδικά, τὰ δὲ Κρητικά, Ἰκάρια καὶ Λέσβια κανονικώτατα καὶ δὴ συχνότατα· ἔπειτα ὅτι διαφέρουσι καὶ κατὰ τοὺς τόπους, τὸ Νεχώρι, Νέννητα καὶ ἐν Χίῳ, ὅπου οὐχὶ τὰ εἰς -έ· καὶ τρίτον ὅτι ἐκεῖνα μὲν παρατηροῦνται σχεδὸν μόνον παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα, ταῦτα δὲ παρὰ πᾶν σύμφωνον (ῥαβδέ, χαρουπέ, καραβὲ κλπ.). Καὶ τοῖς τυφλοῖς ἄρα δήλη ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων, καθὼς καὶ ὅτι ἡ σύναψις αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰς πλάνας ἄγει.

Ἀτυχῶς ὁ κ. συγγρ. καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ ἐλέγχεται ἀμεθόδως πάνυ συνάπτων ὡς ὅμοια τὰ ὅλως ἀνόμοια, καθὼς καὶ τὰ παντελῶς διαλεκτικὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ συνήθη ἢ τὰ διαλέκτου τινὸς πρὸς τὰ ἄλλης κτλ., ἐντεῦθεν δέ, ὡς εἰκός, πηγάζουσι μυρίαι πλάναι. Εἴδομεν λ.χ. ἀνωτ. σ. 564 ὅτι συνῆψε τὰ διαλεκτικὰ νησά, ἄξα, ἀνιψὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἄλλως ἔχοντα προξενήτρα, ἀγκίστρα. Ὁμοίως συνάπτει σελ. 77 σημ. 1 τὸ ἐκ Καρπάθου καὶ Καστελλορρίζου σπίδια μάδια ἀντὶ σπίτια, μάτια, ἐν οἷς ἄρα τὸ τι φαίνεται τραπὲν εἰς δι, πρὸς τὸ ἐκ Κρήτης δά ἀντὶ θά, ἐν ᾧ τὸ θ πρὸ τοῦ α, θ+α, ἐτράπη(;) εἰς δ, δά. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τόποι καὶ οἱ ὅροι τοῦ φαινομένου ἑκατέρωθι εἶναι ὅλως διάφοροι, δὲν θέλει νὰ ἴδῃ. Ἀλλὰ τότε τί διδάσκει ἡμᾶς οὕτως;

Διά τὴν αὐτὴν αἰτίαν δὲν νοεῖ οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ οὐσιώδη διαφορὰν ἥτις καὶ ἱστορικῶς καὶ φωνητικῶς ἀποδείκνυται ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν εἰς -rea καὶ τῶν εἰς ria ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν Κρήτῃ, καίτοι διὰ μακρῶν ἐξητάσθη καὶ πασιφανῶς ἀπεδείχθη (πρβλ. Γλωσσολ. Μελετ. Α' 112 καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 340 κἑξ.). Τούτου δ' ἕνεκα καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἐκπλήττομαι βλέπων ὅτι ἀνὴρ ἀξιῶν νὰ διδάξῃ τὴν μέσην καὶ νέαν Ἑλλ. οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων γνῶσιν τῶν σπουδαίων τούτων φαινομένων καὶ γράφων παραδόξως σ. 73 «τροπὴ τοῦ -ρεα ρια εἰς -ρα, βαροπατῶ (sic) ἐκ βαριοπατῶ, καραφύλλι ἐκ καρυοφύλλι, βαρο-

ταλον, κούφταλον, κύταλον, νέφαλον, πάσπαλον, πέταλον, ῥόχαλον, σαράβαλον, φρόκαλον, χάρβαλον, ψίχαλον.

Ὅπως δὲ περὶ τὴν πρακτικωτέραν καὶ συνήθη γραμματικήν, οὕτως ἐλέγχεται ἄπειρος καὶ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα διδάσκει τὰ ἄτοπα καὶ ἀσύστατα. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ ἀρκέσωσιν εἰς πίστωσιν τούτου,

Σελ. 53 παράγει τὸ Κρητ. ἀστραψιὰ-ἀστραψὰ ἔκ τινος ἀστραπιά· ἀλλὰ πρῶτον ἐρωτᾶται ἂν ἀντὶ τοῦ ἀστραπὴ ἐλέχθη ποτὲ ἀστραπιά, ἔπειτα ἀπορεῖται πῶς ἐν Κρήτῃ τὸ -πιὰ ἠδύνατο νὰ τραπῇ εἰς ψιὰ - ψά. Ἡμεῖς λέγομεν πάντοτε ἀ(ν)θρωπχιὰ ἀπα(ν)θρωπχιά 'ς τὴν Ἀραπχιά, σάπχια, θαράπχιο, κακοτοπχιά, τόπχια, κουπχιά, πχιάνω, πχιός κλπ. οὐχὶ ἀνθρωψά, Ἀραψὰ κλπ. Καὶ τρίτον παρατηρῶ ὅτι ματαίως στραγγαλίζονται οὕτως οἱ φθογγικοὶ νόμοι τῆς γλώσσης, διότι τὸ ἀστραψιὰ τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄστραψα ὅπως ἐκ τοῦ ἔκλεψα κλεψιά, ἔσπρωξα σπρωξιά, ἄλεσα ἀλεσιὰ ἐφόρεσα φορεσιά, ἔσταξα σταξιά, κλπ. (πρβλ. Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 270). Τὸ πρᾶγμα ἄρα οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν, καὶ ὅμως ὁ κ. συγγρ. κατορθοῖ διὰ τὸ ἓν καὶ κακῶς ἑρμηνευθὲν τοῦτο ἀστραψιὰ ἐκ τοῦ πλαστοῦ ἀστραπιὰ νὰ παρατάξῃ ὡς ἴσας τὴν καθολικωτάτην ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τροπὴν τοῦ τια εἰς θχια (σπίθχια, νυθχιά, στραθχιώτης, δίχθχυα, σκώθχια, γεραθχειά, φωθχιά, μάθχια, τεθχια κλπ.) πρὸς τὴν δῆθεν τροπὴν ταύτην τοῦ πια εἰς ψά. Ἡ τροπὴ τοῦ τια εἰς θχια παραβάλλεται κατωτ. σ. 61 σημ. πρὸς τὴν τοῦ *dia* εἰς δja ἐν Κρήτῃ. Εἰ δὲ καὶ ἀμφότεραι εἶναι καθολικοὶ φωνητικοὶ νόμοι, ὁ κ. συγγρ. τὴν τελευταίαν ταύτην ὀνομάζει σποραδικήν. Καὶ ὅμως τὸ ἀληθὲς ἐδιδάχθη ὑπ' ἐμοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1884) ἐν Πλάτωνος Τόμ. Ϛ' σελ. 53, ὅτι δηλ. πάντοτε ὁσάκις τὸ ντι + φων. ἐκφωνεῖται κατὰ συνίζησιν, τὸ ντ -d τρέπεται εἰς δ, ἀφεδjά, ἀρχοδjά, ἀνάδjο, περγαdί, ἀλλὰ περγαδjά, ἀδόdι ἀλλ' ἀδόδjια· πρβλ. καὶ Μ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 96.

Σελ. 29 σημ. 4 συγκαταλέγει τὸ ἀνΙψιὸς ἀντὶ ἀνΕψιὸς τοῖς ἐν Κύπρῳ παρέχουσι ι ἀντὶ ε, οἷον γιμίζω, μιτά, κινούργιος, κιχρίν, ξιφτιλισμένος κλπ. Ἀλλὰ τὸ ἀνιψιός, ἀνιψιὰ μετὰ τοῦ ι εἶναι τὸ πλεῖστον εὔχρηστον καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ· δῆλον ἄρα ὅτι ἄλλην αἰτίαν ἔχει ἢ τὰ Κύπρια, καὶ κακῶς παραβάλλεται τούτοις. Ὁμοίως

ἀτόπως παραβάλλει τὰ εἰς -έα (-έας) συστελλόμενα ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ, τῇ Ἰκάρῳ καὶ τῇ Λέσβῳ εἰς -έ -ές ὀνόματα πρὸς τὰ ἐνιαχοῦ ἐμφανιζόμενα λαιτρίδι, λεπρίνι, Νεχώρι, Νεχωριὸ (πρβλ. καὶ Νεώνητα-Νένητα ἐν Χίῳ, Θεοτόκις-Θετόκις Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 403-4). Δὲν διαβλέπει δὲ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς τούτων ἀπ' ἀλλήλων, ὅτι δηλ. πρῶτον μὲν τὰ λεπρίνι, λαιτρίδι, Νεχώρι, Νένητα κλπ. εἶναι σποραδικά, τὰ δὲ Κρητικά, Ἰκάρια καὶ Λέσβια κανονικώτατα καὶ δὴ συχνότατα· ἔπειτα ὅτι διαφέρουσι καὶ κατὰ τοὺς τόπους, τὸ Νεχώρι, Νένητα καὶ ἐν Χίῳ, ὅπου οὐχὶ τὰ εἰς -έ· καὶ τρίτον ὅτι ἐκεῖνα μὲν παρατηροῦνται σχεδὸν μόνον παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα, ταῦτα δὲ παρὰ πᾶν σύμφωνον (ῥαδδέ, χαρουπέ, καραβὲ κλπ.). Καὶ τοῖς τυφλοῖς ἄρα δήλη ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων, καθὼς καὶ ὅτι ἡ σύναψις αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰς πλάνας ἄγει.

Ἀτυχῶς ὁ κ. συγγρ. καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ ἐλέγχεται ἀμεθόδως πάνυ συνάπτων ὡς ὅμοια τὰ ὅλως ἀνόμοια, καθὼς καὶ τὰ παντελῶς διαλεκτικὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ συνήθη ἢ τὰ διαλέκτου τινὸς πρὸς τὰ ἄλλης κτλ., ἐντεῦθεν δέ, ὡς εἰκός, πηγάζουσι μυρίαι πλάναι. Εἴδομεν λ. χ. ἀνωτ. σ. 564 ὅτι συνῆψε τὰ διαλεκτικὰ νησά, ἄξα, ἀνιψὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἄλλως ἔχοντα προξενήτρα, ἀγκίστρα. Ὁμοίως συνάπτει σελ. 77 σημ. 1 τὸ ἐκ Καρπάθου καὶ Καστελλορρίζου σπίδια μάδια ἀντὶ σπίτια, μάτια, ἐν οἷς ἄρα τὸ τι̯ φαίνεται τραπὲν εἰς δι̯, πρὸς τὸ ἐκ Κρήτης δὰ ἀντὶ θά, ἐν ᾧ τὸ θ πρὸ τοῦ α, θ+α, ἐτράπη (;) εἰς δ, δά. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τόποι καὶ οἱ ὅροι τοῦ φαινομένου ἑκατέρωθι εἶναι ὅλως διάφοροι, δὲν θέλει νὰ ἴδῃ. Ἀλλὰ τότε τί διδάσκει ἡμᾶς οὕτως;

Διά τὴν αὐτὴν αἰτίαν δὲν νοεῖ οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ οὐσιώδη διαφορὰν ἥτις καὶ ἱστορικῶς καὶ φωνητικῶς ἀποδείκνυται ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν εἰς -rea καὶ τῶν εἰς ria ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν Κρήτῃ, καίτοι διὰ μακρῶν ἐξητάσθη καὶ πασιφανῶς ἀπεδείχθη (πρβλ. Γλωσσολ. Μελετ. Α' 112 καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 340 κἑξ.). Τούτου δ' ἕνεκα καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἐκπλήττομαι βλέπων ὅτι ἀνὴρ ἀξιῶν νὰ διδάξῃ τὴν μέσην καὶ νέαν Ἑλλ. οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων γνῶσιν τῶν σπουδαίων τούτων φαινομένων καὶ γράφων παραδόξως σ. 73 «τροπὴ τοῦ -ρεα ρια εἰς -ρα, βαροπατῶ (sic) ἐκ βαριοπατῶ, καραφύλλι ἐκ καρυοφύλλι, βαρο-

καμπανίζω ἐκ βαριοκαμπανίζῶ, ἐθώρεν ἐκ τοῦ ἐθώριεν». Καὶ σ. 73 σημ. 1 «ἀρὰ ἐκ τοῦ ἀρυά, γρὰ ἐκ τοῦ γραῖα, ζυγαρὰ ἐκ τοῦ ζυγαριά, κρὰς ἐκ τοῦ κρέας, μερὰ ἐκ τοῦ μεριά», τ.ἑ. καὶ τὰ εἰς-ρεα καὶ τὰ εἰς-ρια ἀναμὶξ πάντα εἰς -ρά καὶ ρο, καίτοι ῥητῶς λέγεται «ρεα-ρια εἰς ρα!» (Ὁμοίως γράφει μηλιὰ (342), χτυπιὰ (358) κττ. ἤτοι καὶ τὰ ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ πληγῶν εἰς -ια !). Ἀλλ' ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγένετο καὶ τοῖς τυφλοῖς δῆλον ὅτι τὸ ἀρὰ καὶ ζυγαρὰ καὶ μερὰ κτλ. δὲν προῆλθον, δὲν ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ ἀρυά, ζυγαριά, μεριά· ἢ διατί τότε καὶ τὰ μηρία, κηρία, κακομοιρία κττ. δὲν ἐτράπησαν εἰς τὰ μερά, κερά, κακομοιρὰ ἢ μερέ, κερέ, κακομοιρέ; Τὸ ἀραιὰ (οὕτως εἶχε τὸ πάλαι, καὶ ἐκ τούτου κατὰ συνίζησιν ἐκφερομένου καὶ δὴ ὁμοίου τῷ βαρεὰ ἐγένετο τὸ ἀρσ. ἀρὺς ἀντὶ ἀραιός, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ δεξιὰ τὸ δεξὺς), ἡ ζυγαρέα καὶ ἡ μερέα κτλ. δὲν ἦλθον ποτὲ εἰς τὸ -ρια, διότι ἄλλως θὰ διετίθεντο ὁμοίως τοῖς ἀρχαιόθεν εἰς -ria λήγουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ rea ἦλθον τοῦτο μὲν εἰς reá-rá, τοῦτο δὲ εἰς ré. Ὁ κ. συγγρ. οὐδὲν τούτων φαίνεται αἰσθανόμενος, ἐντεῦθεν κατορθοῖ νὰ συγχέῃ πάντα καὶ ν' ἀνευρίσκῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κυπρίᾳ διαλέκτῳ φαινόμενον μόνον τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ (ὀλίγον δὲ καὶ ταῖς γειτονευούσαις αὐτῇ νήσοις) ἰδιάζον· λέγω τὴν ἐν ἑνὶ (!) παραδείγματι τροπὴν τοῦ -ρεα εἰς ρα, δωρά ἀπὸ τοῦ δωρεά, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ Μεσαρά. γρά, βαρά, κρὰς (ἤδη παρ' Ἐρωτοκρίτῳ) κλπ. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν Κύπρῳ τὸ δωρὰ ἀντὶ δωρκά ὅπως καὶ Μεσσαρκά. (γ)ρκὰ κλπ., περὶ τούτου δὲν ἐφρόντισεν ὁ κ. συγγρ. Ὅτι δὲ καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ βαροπατῶ, βαροκαμπανίζω κτλ. μετὰ τοῦ ο πρὸς τὸ βαρά, ἀρὰ κττ. μετὰ τοῦ α εἶναι πλημμελής, μανθάνει τις εὐκόλως παρατηρήσας ὅτι, καθ' ἃ ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐδείχθη, τὸ ο τοῦτο ἐν τῇ συναρμογῇ τῶν συνθέτων λέγεται οὐ μόνον καὶ ἀντὶ ἄλλων φθόγγων, οἷον Παλαιοχώριν-Παλοχώριν Κύπρῳ, Ἀθηνᾶς ΙΗ' 356, καλλοργία ἀντὶ καλλιεργίᾳ Ἰταλίᾳ, λινόφοις καὶ ποκόφοις καὶ λινοφάντης παρὰ Mayser Γραμμ. τῶν Ἑλλ. Παπύρ. σ. 97 (ἄλλα παραδείγματα ἐν Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 244-5), ἀλλὰ καὶ ἐν αἷς χώραις τοιαύτη τοῦ -ρεα συστολὴ δὲν γίνεται, οἷον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα λέγεται βαροζυγιάζει, βαροφαίνεται (πρβλ. καὶ κοιλοπονᾷ ἐν Ἀθήναις ἀντὶ κοιλιοπονᾷ ὅπως ἐν

Κρήτῃ)· τὸ δὲ ἐθώρεν ἀντὶ ἐθώρjεν ἔχει ὁμοίως τὸ ἐλάλεν, ἐπόνεν ἀντὶ ἐλάλειεν, ἐπόνειεν κττ. περὶ ὧν ἴδε Einleit. 130 σημ.

Ὅπως δὲ τὰ κοινὰ καὶ συνήθη πρὸς τὰ διαλεκτικὰ οὕτω συγχέει παραδόξως καὶ τὰ τῆς ἀληθῶς λαλουμένης ζῶντα καὶ ἀληθῆ στοιχεῖα πρὸς τὰ σφάλματα τῶν χειρογράφων, σώματα ἀληθῆ πρὸς σκιάς. Διότι κατ' ἀλήθειαν τοῦτο διαπράττει ὅταν συνάπτῃ τὸ γρά, καλογρὰ κλπ. (rea), ἅτινα ὄντως ὑπάρχουσι καὶ προφέρονται οὕτω πρὸς τὸ κράρια ἀντὶ κριάρια (ria), ὅπερ πλημμελῶς ἐξετυπώθη ὑπὸ τοῦ μεταφράσαντος τὴν Π.Δ. Ἑβραίου, καὶ ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὐδέποτε ἐξεφωνήθη ὑπὸ Ἕλληνος. Δυὸ τρὰ καράβια κεῖται καὶ παρὰ Μαρίνῳ Ζάννε, Κρητικοῦ πολέμου σελ. 344, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπιστάμενος τὴν Κρητικὴν διάλεκτον καὶ γινώσκων ὅτι τοιοῦτος τύπος εἶναι ἀνήκουστος ἐν Κρήτῃ, θὰ πιστεύσῃ ποτὲ εἰς τοιαύτας μαρτυρίας. Ἡ νῦν λαλουμένα εἶναι ἡ λυδία λίθος πρὸς βάσανον τῶν παλαιοτέρων. Τὴν ἀρχὴν ταύτην πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδειχθεῖσαν καὶ ὑποστηριχθεῖσαν φαίνεται ἀγνοῶν ὁ κ. συγγρ., διὸ καὶ ταῦτα ἁμαρτάνει καὶ ἄλλα πολλά, οἷον σελ. 68 ἔνθα παραβάλλει τὸ συβία, συβουλεύω κλπ. ἅτινα λέγονται ὄντως ἐν τῇ συνηθείᾳ καὶ ἐν οἷς ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἐρρίνου ἑρμηνεύεται εὐκόλως, πρὸς τὰ ἄρρητα δεδρὰ καὶ παδρέψῃ ἀντὶ δεντρὰ καὶ παντρέψῃ ἢ δеdρὰ καὶ παdρέψῃ. Ἐν δὲ σελ. 131 σημ. κατορθοῖ μάλιστα καὶ νά με μεμφθῇ ὅτι παραβάλλων τοὺς μετὰ τοῦ τελικοῦ -ν καλῶς σῳζομένους καὶ ἐκφωνουμένους ἐν Ἰκάρῳ ῥηματικοὺς τύπους, οἷον φάμεν, πίνουν, πίνομεν κλπ. πρὸς ἄλλους τινὰς ἐν παλαιοτέροις ἐγγράφοις τῆς νήσου ταύτης, ἄνευ τοῦ ν τούτου ἀναγινωσκομένους, εἶπον ὅτι ἡ παράλειψις τοῦ τελικοῦ τούτου -ν ὀφείλεται εἰς ἀμελεστέραν γραφὴν καὶ οὐδὲν περὶ τῆς προφορᾶς μαρτυρεῖ. Τοῦτο, διατείνεται ὁ κ. συγγρ., εἶναι πλάνη, πρῶτον διότι δὲν ἔλαβον, ὡς λέγει, ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς ὅτι ἔν τινι διαλέκτῳ δύνανται νὰ κεῖνται παρ' ἄλληλα διάφορα διαλεκτικὰ στρώματα, καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐξήτασα ἀρκούντως τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, ἄλλως θὰ παρετήρουν ὅτι καὶ ἐν τοῖς Κυπρίοις γλωσσικοῖς μνημείοις παραλείπεται τὸ τελικὸν τοῦτο ν. Εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι δὲν εἶναι γεγονός, ἀλλ' ἁπλῆ ὑπόθεσις ὅτι δύνανται νὰ παράκεινται διάφορα διαλεκτικὰ στρώματα κλπ., ὅτι δ' ὅμως διὰ τοιαύτης ὑποθέσεως οὐδὲν ἄλλο ἢ ἑρμηνεύεται τὸ ἄγνωστον

διὰ τοῦ ἀγνώστου. Οὐδεὶς δὲ ἔμπειρος ὁπωσδήποτε τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις τούτοις ἐπικρατούσης ἀταξίας θὰ παραδεχθῇ τοιαύτην δῆθεν ἑρμηνείαν. Καὶ δεύτερον ὅτι δὲν νοῶ πῶς ἀποδείκνυται ἡ γνησιότης τῶν ἄνευ τοῦ -ν γεγραμμένων Ἰκαρίων τύπων διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ τὰ Κύπρια μνημεῖα παρέχουσι τοιαῦτα παραδείγματα. Ἢ τίς ποτε ἀπέδειξεν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐν αὐτοῖς κεῖται, εἶναι πιστὴ ἀπεικόνισις τῆς λαλουμένης γλώσσης, ὅπως φαίνεται πιστεύων ὁ κ. συγγραφεύς; Ἀκριβῶς χθὲς ἀνεγίνωσκον τοιοῦτον ἐκ Σύρου ἔγγραφον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Μιχ. Ζολώτα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Σύρου (τῆς 8ης Αὐγούστου), χρονολογούμενον δὲ ἀπὸ τοῦ 1649. Ἐν τούτῳ ἀναγινώσκεται γεγράμνα, Ζαπέτα, ὁρίσι ἀντὶ ὁρίζει, Σύρινκγας, τοῦ πάρπα του, Μερμικγί κλπ. πρβλ. καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. Κ΄σ.27 Ἄδρο, ἐπορίου καὶ ἰπορίου ἀντὶ ἐμπορίου. Λοιπὸν ὅστις ἀπέναντι τῆς τοιαύτης τῶν ἐγγράφων τούτων καταστάσεως δὲν λαμβάνει ὡς κριτήριον τὴν νῦν λαλουμένην ἐν ᾗ ἐγράφησαν ταῦτα χώρᾳ, ἀλλὰ πιστεύει καὶ παραλαμβάνει ἀβασανίστως, ὡς γνήσια τῆς τότε λαλουμένης στοιχεῖα, πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἀναγινωσκόμενα προφανῆ λάθη, καὶ τολμᾷ μάλιστα νὰ διατείνηται ὅτι πλανῶνται οἱ ταῦτα φυλοκρινοῦντες, ἐκεῖνος θὰ πράξῃ φρονίμως νὰ ζητήσῃ ἑαυτῷ ἄλλο ἔργον, διότι ἡ μελέτη τῆς Ἑλλην. γλώσσης εἶναί τι ἀνώτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ.

Ἐν σελ. 71 ἑρμηνεύει τὸ συνιβάζω ἐκ τοῦ συμβιβάζω κατ' ἀποβολὴν τοῦ πρώτου *β* δι' ἀνομοίωσιν, ὅπως τὸ πούετις ἐκ τοῦ πούπετις, τὸ καένας ἐκ τοῦ κανένας κλπ. Ἀλλὰ πρῶτον ἔδει προφανῶς νὰ λεχθῇ συμιβάζω οὐχὶ συνιβάζω ἐκ τοῦ συμ(β)ιβάζω· ἔπειτα καθ' ἃ τὸ διαβάζω, κατεβάζω κλπ. ἐμφαίνουσιν, ὁλόκληρος συλλαβὴ βι φαίνεται ἀποβληθεῖσα. Ἔπειτα τέλος εἶναι πασίγνωστος (καὶ ἤδη ἐν Ἀθηναίου Ι΄σ. 106 ἐδιδάχθη) ἡ αὔξησις ι ἔν τε τοῖς νησιωτικοῖς κατηβαίνω, ἀνηβαίνω, κατηβάζω, ἀνηβάζω (πρβλ· καὶ κατήφορος ἀνήφορος) καὶ ἐν τοῖς καθολικωτέροις ἤπια, ἤλεγα, ηὗρα κλπ.

Ὁμοίως ἑρμηνεύει ἐν σελ 58 τὸ ἐν μεσαιωνικοῖς γλωσσικοῖς μνημείοις καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ Καπαδοκίᾳ λεγόμενον ψὴ ἀντὶ ψυχὴ δι' ἐκπτώσεως τοῦ χ, τ.ἔ. ὑπολαμβάνει ὅτι ἐλέχθη ψυχὴ - ψυὴ - ψή. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ κ. Ψυχάρις εἰπὼν μάλιστα ὅτι προφορὰν ψuhὴ ἤκουσεν ἐν Πυργίῳ τῆς Χίου. (πρβλ.

τὰ περὶ τούτου ἐν Περιοδικῷ τοῦ Kuhn, Τόμ. ΛΓ' σελ. 116—Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' 321-2). Κατ' ἀλήθειαν οὔτε ἐν τούτῳ οὔτε ἐν τῷ Κρητικῷ taschτέρου ἀπεβλήθη τὸ χ μεταξὺ φωνηέντων, ἀλλὰ τὸ μὲν ψὴ προῆλθεν ἐκ τοῦ ψυχὴ κατ' ἀνομοίωσιν, ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ ἀπώλετο ὁ φθόγγος i (υ), ὥστε ὑπελείφθη ταχτέρου (τοῦ χ σώζοντος τὴν οὐρανικὴν αὐτοῦ δύναμιν, taschτέρου (ἐν τῷ Κρητικῷ Πολέμῳ γράφεται καὶ ταχτέρου)· ἐντεῦθεν τοῦτο μὲν διὰ τὸ ταχυνή, ταχὺ ταχύτερα κλπ. τοῦτο δὲ διότι τὸ ascht τοῦτο εὐκολώτατα ἠδύνατο νὰ ἐκφωνηθῇ ὡς ait, ἐγένετο ταιτέρου.

Φεύγων τὴν διὰ παρετυμολογίας, διὰ συμφυρμοῦ, δι' ἀνομοιώσεως κλπ. ἑρμηνείαν προτιμῶν δὲ τὴν διὰ τῆς φωνητικῆς ἀναγκάζεται νὰ παραδέχηται ἐξασθενήσεις, κωφώσεις, λεπτύνσεις κλπ. τῶν φωνηέντων. Ἀλλὰ τίς δὲν θὰ εὕρῃ πιθανωτέραν τὴν ὁμολογίαν ὅτι κατὰ τὸ κακουργία -γῶ, πανουργία κτт. ἐλέχθη καὶ καλλουργία καλλουργῶ, ὅτι κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ λούω ἐλέχθη ἀλουσιά, ὅτι κατὰ εἰς -ουρα -ουριο ἐλέχθη καὶ μαρτούριο (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 306) κττ. κττ., ἢ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ φωνήεντα τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἄνευ τινὸς λόγου μεταβάλλονται ἄλλοτε εἰς τοῦτον καὶ ἄλλοτε εἰς ἐκεῖνον τὸν φθόγγον;

Οὕτω λ.χ. πασίγνωστον εἶναι ὅτι ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων πολλάκις διὰ παρετυμολογίαν εἰσάγεται πρόθεσις ἐκεῖσε ὅπου κατ' ἀλήθειαν δὲν ὑπῆρχε (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 311 κἑξ.), ὅτι ἄρα οὐδὲν φυσικώτερον τῆς ἑρμηνείας τοῦ **πο**ξαμάθιν ἀντὶ **πα**ξαμάθιν, ὅπως καὶ τοῦ ἀπο-κουμπίζω ἀντὶ ἀπ-ακουμπίζω, τοῦ ἀπο-θανατίζω ἀντὶ ἀπ-αθανατίζω, τοῦ ***ἐγγαρεία*** ἀντὶ ***ἀγγαρεία*** (ἐγγαρεία ἤδη ἐν Αἰγυπτιακοῖς παπύροις). Οὕτως ἡρμήνευσα ἐγὼ πρὸ πολλοῦ τὸ **πο**ξαμάθιν, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. σελ 28 διατείνεται ὅτι ἄνευ λόγου ὑπετέθη ὑπ' ἐμοῦ παρετυμολογία τοῦ **πο**ξαμάθιν ἀπὸ τοῦ **πα**ξαμάθιν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προτιμᾷ νὰ ἑρμηνεύῃ φωνητικῶς τὰς ἐναλλαγὰς τῶν συμφώνων καὶ αὐτὰς τὰς παραβολωτάτας ἢ νὰ ὁμολογήσῃ παρετυμολογίαν, συμφυρμὸν κττ. Δύο παραδείγματα θὰ ἀρκέσωσιν εἰς πίστωσιν τῶν λόγων μου. Σελ. 55 διδάσκει ὅτι τὸ γ ἐτράπει εἰς 6 ἐν τῷ δικηγόρος - δικηбόρος, καὶ σελ. 62 ὅτι τὸ π ἐτράπη εἰς μ ἐν τῷ ἀπόλυκεν - ἐμόλυκεν. Ἀλλ' εἶναι, νομίζω,

φορά, ἡ τοῦ τόνου· ἀγνοεῖ δὲ, ὡς φαίνεται ὅτι τὰ ἐκ τῶν ῥημάτων πλαττόμενα νέα τοιαῦτα ὀνόματα εἰς -ος εἰς δήλωσιν τῆς ἀφῃρημένης ἐννοίας τοῦ ῥήματος, εἶναι πάντα παροξύτονα, ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα παλαιά· τὸ δεῖπνος ἄρα, τὸ θρῆνος, τὸ μέτρος, τὸ σπλάχνος κττ. ἐκ τῶν ῥημάτων δειπνῶ, θρηνῶ, μετρῶ, σπλαχνίζομαι ἔχουσι κάλλιστα. (Ὁ κ. συγγρ. ἀγνοεῖ τὴν τοιαύτην τούτων γένεσιν, διὸ διδάσκει μεταβολὴν τοῦ γένους, καίτοι ἡ περὶ τούτων ἀλήθεια ἐδιδάχθη πρὸ πολλοῦ καὶ ἐν τῇ Einleit. σ. 366 καὶ ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Β΄σ. 62· ἐν δὲ σ. 117 γράφει ὅτι ἐκ τοῦ πληθ. εἰς -η ἐσχηματίσθησαν νέαι ὀνομαστικαὶ εἰς -ος. Ἀλλὰ πῶς καὶ ἐκ τίνων πληθ. θὰ νοηθῶσιν ἄλλα πολυάριθμα ὀνόματα εἰς -ος, οἷον τὸ πῆδος ἐν Ῥόδῳ, τὸ φίλος, ἤδη ἐν ἐπιγρ. Καρίας (Wagner-Ἐπιγρ. 38), τὸ γέμος καὶ τὸ λίγος (τῆς σελήνης), τὸ βύθος, τὸ γνῶρος, τὸ ψέγος, τὸ σποῦδος, τὸ ψοῦνος κλπ.; Ταῦτα πάντα νοοῦνται εὐκολώτατα ὡς ῥηματικὰ νέα ὀνόματα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων πνίγω τὸ πνῖγος, νέμω τὸ νέμος, θερίζω τὸ θέρος, σκέπω τὸ σκέπος, βλέπω τὸ βλέπος, φέγγω τὸ φέγγος, βρίθω τὸ βρῖθος, γενέσθαι τὸ γένος, τελευτᾶν τὸ τέλος κλπ. κλπ.).

Τὸ εἰς -ος ἄρα ὄνομα, τὸ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην δυνάμενον κατ' ἀρχὴν νὰ πλασθῇ ἐκ τοῦ ῥήματος πρέπει, ὀφείλει κατ'ἀνάγκην νὰ εἶναι παροξύτονον, τὸ πρέπος, οὐχὶ τὸ πρεπός. Καὶ ἀληθῶς οὕτω λέγεται ἐν Ἠπείρῳ, ὅπως ἤδη ἐν Μεσαιων. κ. Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β΄ σελ. 64 παρετηρήθη. Τὸ δὲ ὀξύτονον πρεπὸς πρεπόν, ὅθεν τὸ ἀφῃρημένον πρεπιὰ (πρβλ. ἔμορφος ἐμορφιά), εἶναι ἐπίθετον καὶ παρήχθη ἐκ τοῦ εὐπρεπής, ὅπως ἤδη πρὸ εἰκασαετίας ἀπεδείχθη ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Α΄ σ. 484 (=Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β΄ σελ. 9-10). Ὁ κ. συγγρ. οὐδὲν τούτων μελετήσας καὶ μαθών, διδάσκει (σελ. 198) ὅτι τὸ ἐν Σάμῳ λεγόμενον τὸ στέγος εἶναι σημειώσεως ἄξιον, διότι, ὡς λέγει, τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο τὸ πάλαι μόνον ποιητικόν. Ἀλλ' οὔτε ποιητικὸν ἦτο τὸ στέγας τὸ πάλαι ἀλλὰ τὸ τέγος (πρβλ. Πολυδεύκους Ὀνομ. Α΄ 81) οὔτε ἀδύνατον ἦτο νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἐκ τοῦ ῥήματος στεγάζω νέον ὄνομα τὸ στέγος, ὥστε ν- μὴ εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου στέγος.

Ἂν ὁ κ. συγγρ. ἐφιλοτιμεῖτο, ὡς ὤφειλε, νὰ μελετήσῃ καὶ μά- τὰ περὶ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης ἀπὸ πολλοῦ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξη-

ρημένα καὶ δεδιδαγμένα, θὰ ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ ἀραγός, ὅπερ γράφει ἐν σελ. 208, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἐπιθέτου ἀρραγής, ὅπως τὸ συγγενός, ψευδός, κττ. τοῦ συγγενής, ψευδής, καθ'ἃ ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ Τόμῳ τῆς'Αθηνᾶς, σ. 484 ἐδιδάχθη.'Εὰν ταῦτα παρηκολούθει προσηκόντως, θὰ ἐγίνωσκεν ὅτι καὶ τό φανὸς φανὸ φανιὰ ἐγένετο ἐπ' ἴσης ἐκ τοῦ ἐμφανὴς - ἐμφανὸς - ἐφφανὸς - φανός, ὅθεν φανιά, καὶ δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι εἶναι νέοι σχηματισμοί παρὰ τὸ φαίνομαι, δι' ὧν ἀληθῶς οὐδὲν λέγεται. Ἢ δύναται νὰ εἴπῃ ἡμῖν πῶς ἐκ τοῦ φαίνομαι ἐγένετο ὁ νέος σχηματισμὸς οὗτος; Ὁμοίαν ἄγνοιαν ἐλέγχει καὶ τὸ λεγόμενον ἐν σελ. 196 «ῥιγῶ-ἐργῶ, παρ' ὃ σύρριο Θήρᾳ καὶ τὸ ῥιὸν Κύπρῳ». Ἀλλ' ὡς γνωστόν, τὸ οὐδ. τὸ ῥῖγος εἶναι ἀρχαῖον, ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἐν Κρήτῃ κατὰ μεταβολὴν τοῦ γένους ὁ ῥῖγος (κατὰ τὸ ἀρσ. ὁ πυρετός), ἐν Κύπρῳ τὸ ῥῖγον - ῥῖον - ῥιὸν (πρβλ. τὸ δάσος - τὸ δάσο, τὸ πέλαγος - τὸ πέλαγο) καὶ τέλος τὸ παρώνυμον ῥῆμα ῥιγάζω (-καὶ ῥιγῶ) ἐρρίγασα κλπ. καὶ συγκοπῇ ἐργῶ ἔργασα.

Ἂν προσεῖχε τοῖς ἐν Ἀθηνᾷ, Α' 490. (πρβλ. καὶ Ἀθηνᾶς Δ' 470 καὶ Einleit. 430-2) εἰρημένοις, θὰ ἐγίνωσκε καὶ τὴν σχέσιν τοῦ ἀμάλαγος, ἄπραγος, ξενοχάραγος κττ. πρὸς τὸ ἀμάλακτος ἄπρακτος, ἀχάρακτος, καὶ δὲν θὰ ἐσφάλλετο παράγων τὰ εἰς -γὸς ἐκ τῶν εἰς κτος (σελ. 156, 163), καὶ καταπατῶν οὕτω τοὺς νόμους τῆς γλώσσης. Ὁμοίως βιάζει τοὺς γλωσσικοὺς νόμους ἄνευ λόγου παράγων σελ. 62 τὸ θρούμαλα ἐκ τοῦ θρούβαλα· διότι ἄν τις τὸ μὲν θρούμαλα γράψῃ διὰ διττοῦ μμ, θρούμμαλα, καὶ ἀναγάγῃ εἰς τὸ θρύμμα, τὸ δὲ θρούβαλα εἰς θρούβω (οὕτως ἐν Καύδῳ) = θρύβω, τότε πάντα σαφῆ. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἱκανὰ ὀνόματα εἰς -αλον καὶ μάλιστα συγγενοῦς ἐννοίας, ὥστε δὲν ἦτο δύσκολος ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν· πρβλ. θραύαλον (θραύω) = θραῦσμα, θρύψαλον = θρύμμα (πρβλ. καὶ Ἡσυχ. θρύψαλον θρύψαλα· πέταλα δρυώδη) (1), κάπαλον, καύκαλον κάψαλον, κόκκαλον, κούρ-

(1) Ἐν Κρήτῃ θράψαλος λέγεται τευθίδος εἶδός τι, ἴσως τὸ δηλούμενον ὑπὸ τῶν παλαιῶν διὰ τοῦ ὀνόματος τεῦθος. Ὁ θράψαλος λέγεται ἄλλως καὶ καλαμάρα μεγεθυντικῶς, ἅτε πολὺ μείζων τῆς τευθίδος γινόμενος· καλαμάρι δὲ δι' ὑποκοριστικοῦ τύπου ἡ συνήθης τευθίς. Ἐν Σύμῃ λέγεται κατὰ μετάθεσιν καὶ παρετυμολογίαν θλάψαρος.

ταλον, κούφταλον, κύταλον, νέφαλον, πάσπαλον, πέταλον, ῥόχαλον, σαράβαλον, φρόκαλον, χάρβαλον, ψίχαλον.

Ὅπως δὲ περὶ τὴν πρακτικωτέραν καὶ συνήθη γραμματικήν, οὕτως ἐλέγχεται ἄπειρος καὶ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα διδάσκει τὰ ἄτοπα καὶ ἀσύστατα. Ὀλίγα παραδείγματα θὰ ἀρκέσωσιν εἰς πίστωσιν τούτου,

Σελ. 53 παράγει τὸ Κρητ. ἀστραψιὰ-ἀστραψὰ ἔκ τινος ἀστραπιά· ἀλλὰ πρῶτον ἐρωτᾶται ἂν ἀντὶ τοῦ ἀστραπὴ ἐλέχθη ποτὲ ἀστραπιά, ἔπειτα ἀπορεῖται πῶς ἐν Κρήτῃ τὸ -πιὰ ἠδύνατο νὰ τραπῇ εἰς ψιὰ - ψά. Ἡμεῖς λέγομεν πάντοτε ἀ(ν)θρωπχιὰ ἀπα(ν)θρωπχιά 'ς τὴν Ἀραπχιά, σάπχια, θαράπχιο, κακοτοπχιά, τόπχια, κουπχιά, πχιάνω, πχιός κλπ. οὐχὶ ἀνθρωψά, Ἀραψὰ κλπ. Καὶ τρίτον παρατηρῶ ὅτι ματαίως στραγγαλίζονται οὕτως οἱ φθογγικοὶ νόμοι τῆς γλώσσης, διότι τὸ ἀστραψιὰ τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἄστραψα ὅπως ἐκ τοῦ ἔκλεψα κλεψιά, ἔσπρωξα σπρωξιά, ἄλεσα ἀλεσιὰ ἐφόρεσα φορεσιά, ἔσταξα σταξιά, κλπ. (πρβλ. Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 270). Τὸ πρᾶγμα ἄρα οὐδεμίαν παρέχει δυσκολίαν, καὶ ὅμως ὁ κ. συγγρ. κατορθοῖ διὰ τὸ ἓν καὶ κακῶς ἑρμηνευθὲν τοῦτο ἀστραψιὰ ἐκ τοῦ πλαστοῦ ἀστραπιὰ νὰ παρατάξῃ ὡς ἴσας τὴν καθολικωτάτην ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τροπὴν τοῦ τια εἰς θχια (σπίθχια, νυθχιά, στραθχιώτης, δίχθχυα, σκώθχια, γεραθχειά, φωθχιά, μάθχια, τεθχια κλπ.) πρὸς τὴν δῆθεν τροπὴν ταύτην τοῦ πια εἰς ψά. Ἡ τροπὴ τοῦ τια εἰς θχια παραβάλλεται κατωτ. σ. 61 σημ. πρὸς τὴν τοῦ *dια* εἰς δjα ἐν Κρήτῃ. Εἰ δὲ καὶ ἀμφότεραι εἶναι καθολικοὶ φωνητικοὶ νόμοι, ὁ κ. συγγρ. τὴν τελευταίαν ταύτην ὀνομάζει σποραδικήν. Καὶ ὅμως τὸ ἀληθὲς ἐδιδάχθη ὑπ' ἐμοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1884) ἐν Πλάτωνος Τόμ. Ϛ' σελ. 53, ὅτι δηλ. πάντοτε ὁσάκις τὸ ντι + φων. ἐκφωνεῖται κατὰ συνίζησιν, τὸ ντ -d τρέπεται εἰς δ, ἀφεδjά, ἀρχοδjά, ἀνάδjο, περγαdί, ἀλλὰ περγαδjά, ἀδόdι ἀλλ' ἀδόδjια· πρβλ. καὶ Μ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 96.

Σελ. 29 σημ. 4 συγκαταλέγει τὸ ἀνΙψιὸς ἀντὶ ἀνΕψιὸς τοῖς ἐν Κύπρῳ παρέχουσι ι ἀντὶ ε, οἷον γιμίζω, μιτά, κινούργιος, κιχρίν, ξιφτιλισμένος κλπ. Ἀλλὰ τὸ ἀνιψιός, ἀνιψιὰ μετὰ τοῦ ι εἶναι τὸ πλεῖστον εὔχρηστον καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ· δῆλον ἄρα ὅτι ἄλλην αἰτίαν ἔχει ἢ τὰ Κύπρια, καὶ κακῶς παραβάλλεται τούτοις. Ὁμοίως

ἀτόπως παραβάλλει τὰ εἰς -έα (-έας) συστελλόμενα ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ, τῇ Ἰκάρῳ καὶ τῇ Λέσβῳ εἰς -έ -ές ὀνόματα πρὸς τὰ ἐνιαχοῦ ἐμφανιζόμενα λαιτρίδι, λεπρίνι, Νεχώρι, Νεχωριὸ (πρβλ. καὶ Νεώνητα-Νένητα ἐν Χίῳ, Θεοτόκις-Θετόκις Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β΄ 403-4). Δὲν διαβλέπει δὲ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς τούτων ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὅτι δηλ. πρῶτον μὲν τὰ λεπρίνι, λαιτρίδι, Νεχώρι, Νένητα κλπ. εἶναι σποραδικά, τὰ δὲ Κρητικά, Ἰκάρια καὶ Λέσβια κανονικώτατα καὶ δὴ συχνότατα· ἔπειτα ὅτι διαφέρουσι καὶ κατὰ τοὺς τόπους, τὸ Νεχώρι, Νένητα καὶ ἐν Χίῳ, ὅπου οὐχὶ τὰ εἰς -έ· καὶ τρίτον ὅτι ἐκεῖνα μὲν παρατηροῦνται σχεδὸν μόνον παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα, ταῦτα δὲ παρὰ πᾶν σύμφωνον (ραβδέ, χαρουπέ, καραβὲ κλπ.). Καὶ τοῖς τυφλοῖς ἄρα δήλη ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἀπ᾽ ἀλλήλων, καθὼς καὶ ὅτι ἡ σύναψις αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰς πλάνας ἄγει.

Ἀτυχῶς ὁ κ. συγγρ. καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ ἐλέγχεται ἀμεθόδως πάνυ συνάπτων ὡς ὅμοια τὰ ὅλως ἀνόμοια, καθὼς καὶ τὰ παντελῶς διαλεκτικὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ συνήθη ἢ τὰ διαλέκτου τινὸς πρὸς τὰ ἄλλης κτλ., ἐντεῦθεν δέ, ὡς εἰκός, πηγάζουσι μυρίαι πλάναι. Εἴδομεν λ.χ. ἀνωτ. σ. 564 ὅτι συνῆψε τὰ διαλεκτικὰ νησά, ἅξα, ἀνιψὰ πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἄλλως ἔχοντα προξενήτρα, ἀγκίστρα. Ὁμοίως συνάπτει σελ. 77 σημ. 1 τὸ ἐκ Καρπάθου καὶ Καστελλορρίζου σπίδια μάδια ἀντὶ σπίτια, μάτια, ἐν οἷς ἄρα τὸ τι̱ φαίνεται τραπὲν εἰς δι̱, πρὸς τὸ ἐκ Κρήτης δὰ ἀντὶ θά, ἐν ᾧ τὸ θ πρὸ τοῦ α, θ+α, ἐτράπη(;) εἰς δ, δά. Ὅτι δὲ καὶ οἱ τόποι καὶ οἱ ὅροι τοῦ φαινομένου ἑκατέρωθι εἶναι ὅλως διάφοροι, δὲν θέλει νὰ ἴδῃ. Ἀλλὰ τότε τί διδάσκει ἡμᾶς οὕτως;

Διά τὴν αὐτὴν αἰτίαν δὲν νοεῖ οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ οὐσιώδη διαφορὰν ἥτις καὶ ἱστορικῶς καὶ φωνητικῶς ἀποδείκνυται ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν εἰς -rea καὶ τῶν εἰς ria ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν Κρήτῃ, καίτοι διὰ μακρῶν ἐξητάσθη καὶ πασιφανῶς ἀπεδείχθη (πρβλ. Γλωσσολ. Μελετ. Α΄ 112 καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α΄ 340 κἑξ.). Τούτου δ᾽ ἕνεκα καὶ ὁμολογῶ, ὅτι ἐκπλήττομαι βλέπων ὅτι ἀνὴρ ἀξιῶν νὰ διδάξῃ τὴν μέσην καὶ νέαν Ἑλλ. οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων γνῶσιν τῶν σπουδαίων τούτων φαινομένων καὶ γράφων παραδόξως σ. 73 «τροπὴ τοῦ **-ρεα ρια** εἰς **-ρα**, βαροπατῶ (sic) ἐκ βαριοπατῶ, καραφύλλι ἐκ καρυοφύλλι, βαρο-

καμπανίζω ἐκ βαριοκαμπανίζῶ, ἐθώρεν ἐκ τοῦ ἐθώριεν». Καὶ σ. 73 σημ. 1 «ἀρὰ ἐκ τοῦ ἀρυά, γρὰ ἐκ τοῦ γραῖα, ζυγαρὰ ἐκ τοῦ ζυγαριά, κρὰς ἐκ τοῦ κρέας, μερὰ ἐκ τοῦ μεριά», τ.ἑ. καὶ τὰ εἰς-ρεα καὶ τὰ εἰς-ρια ἀναμὶξ πάντα εἰς -ρά καὶ ρο, καίτοι ῥητῶς λέγεται «ρεα-ρια εἰς ρα!» (Ὁμοίως γράφει μηλιὰ (342), χτυπιὰ (358) κττ. ἤτοι καὶ τὰ ὀνόματα τῶνφυτῶν καὶ πληγῶν εἰς -ια !). Ἀλλ' ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγένετο καὶ τοῖς τυφλοῖς δῆλον ὅτι τὸ ἀρὰ καὶ ζυγαρὰ καὶ μερὰ κτλ. δὲν προῆλθον, δὲν ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ ἀρυά, ζυγαριά, μεριά· ἢ διατί τότε καὶ τὰ μηρία, κηρία, κακομοιρία κττ. δὲν ἐτράπησαν εἰς τὰ μερά, κερά, κακομοιρὰ ἢ μερέ, κερέ, κακομοιρέ; Τὸ ἀραιὰ (οὕτως εἶχε τὸ πάλαι, καὶ ἐκ τούτου κατὰ συνίζησιν ἐκφερομένου καὶ δὴ ὁμοίου τῷ βαρεὰ ἐγένετο τὸ ἀρσ. ἀρὺς ἀντὶ ἀραιός, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ δεξιὰ τὸ δεξὺς), ἡ ζυγαρέα καὶ ἡ μερέα κτλ. δὲν ἦλθον ποτὲ εἰς τὸ -ρια, διότι ἄλλως θὰ διετίθεντο ὁμοίως τοῖς ἀρχαιόθεν εἰς -ria λήγουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ rea ἦλθον τοῦτο μὲν εἰς reá-rá, τοῦτο δὲ εἰς ré. Ὁ κ. συγγρ. οὐδὲν τούτων φαίνεται αἰσθανόμενος, ἐντεῦθεν κατορθοῖ νὰ συγχέῃ πάντα καὶ ν' ἀνευρίσκῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κυπρίᾳ διαλέκτῳ φαινόμενον μόνον τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ (ὀλίγον δὲ καὶ ταῖς γειτονευούσαις αὐτῇ νήσοις) ἰδιάζον· λέγω τὴν ἐν ἑνὶ (!) παραδείγματι τροπὴν τοῦ -ρεα εἰς ρα, δωρά ἀπὸ τοῦ δωρεά, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ Μεσαρά. γρά, βαρά, κρὰς (ἤδη παρ' Ἐρωτοκρίτῳ) κλπ. Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν Κύπρῳ τὸ δωρὰ ἀντὶ δωρκά ὅπως καὶ Μεσσαρκά. (γ)ρκὰ κλπ., περὶ τούτου δὲν ἐφρόντισεν ὁ κ. συγγρ. Ὅτι δὲ καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ βαροπατῶ, βαροκαμπανίζω κτλ. μετὰ τοῦ ο πρὸς τὸ βαρά, ἀρὰ κττ. μετὰ τοῦ α εἶναι πλημμελής, μανθάνει τις εὐκόλως παρατηρήσας ὅτι, καθ' ἃ ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐδείχθη, τὸ ο τοῦτο ἐν τῇ συναρμογῇ τῶν συνθέτων λέγεται οὐ μόνον καὶ ἀντὶ ἄλλων φθόγγων, οἷον Παλαιοχώριν-Παλοχώριν Κύπρῳ, Ἀθηνᾶς ΙΗ' 356, καλλοργία ἀντὶ καλλιεργίᾳ Ἰταλίᾳ, λινόφοις καὶ ποκόφοις καὶ λινοφάντης παρὰ Mayser Γραμμ. τῶν Ἑλλ. Παπύρ. σ. 97 (ἄλλα παραδείγματα ἐν Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 244-5), ἀλλὰ καὶ ἐν αἷς χώραις τοιαύτη τοῦ -ρεα συστολὴ δὲν γίνεται, οἷον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα λέγεται βαροζυγιάζει, βαροφαίνεται (πρβλ. καὶ κοιλοπονᾷ ἐν Ἀθήναις ἀντὶ κοιλιοπονᾷ ὅπως ἐν

Κρήτῃ)· τὸ δὲ ἐθώρεν ἀντὶ ἐθώρjεν ἔχει ὁμοίως τὸ ἐλάλεν, ἐπόνεν ἀντὶ ἐλάλεjεν, ἐπόνεjεν κττ. περὶ ὧν ἴδε Einleit. 130 σημ.

Ὅπως δὲ τὰ κοινὰ καὶ συνήθη πρὸς τὰ διαλεκτικὰ οὕτω συγχέει παραδόξως καὶ τὰ τῆς ἀληθῶς λαλουμένης ζῶντα καὶ ἀληθῆ στοιχεῖα πρὸς τὰ σφάλματα τῶν χειρογράφων, σώματα ἀληθῆ πρὸς σκιάς. Διότι κατ' ἀλήθειαν τοῦτο διαπράττει ὅταν συνάπτῃ τὸ γρά, καλογρὰ κλπ. (rea), ἅτινα ὄντως ὑπάρχουσι καὶ προφέρονται οὕτω πρὸς τὸ κράρια ἀντὶ κριάρια (ria), ὅπερ πλημμελῶς ἐξετυπώθη ὑπὸ τοῦ μεταφράσαντος τὴν Π.Δ. Ἑβραίου, καὶ ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οὐδέποτε ἐξεφωνήθη ὑπὸ Ἕλληνος. Δυὸ τρὰ καράδια κεῖται καὶ παρὰ Μαρίνῳ Ζάννε, Κρητικοῦ πολέμου σελ. 344, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπιστάμενος τὴν Κρητικὴν διάλεκτον καὶ γινώσκων ὅτι τοιοῦτος τύπος εἶναι ἀνήκουστος ἐν Κρήτῃ, θὰ πιστεύσῃ ποτὲ εἰς τοιαύτας μαρτυρίας. Ἡ νῦν λαλουμένα εἶναι ἡ λυδία λίθος πρὸς βάσανον τῶν παλαιοτέρων. Τὴν ἀρχὴν ταύτην πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδειχθεῖσαν καὶ ὑποστηριχθεῖσαν φαίνεται ἀγνοῶν ὁ κ. συγγρ., διὸ καὶ ταῦτα ἁμαρτάνει καὶ ἄλλα πολλά, οἷον σελ. 68 ἔνθα παραβάλλει τὸ συβία, συβουλεύω κλπ. ἅτινα λέγονται ὄντως ἐν τῇ συνηθείᾳ καὶ ἐν οἷς ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἐρρίνου ἑρμηνεύεται εὐκόλως, πρὸς τὰ ἄρρητα δεδρὰ καὶ παδρέψῃ ἀντὶ δεντρὰ καὶ παντρέψῃ ἢ δedρὰ καὶ παdρέψῃ. Ἐν δὲ σελ. 131 σημ. κατορθοῖ μάλιστα καὶ νά με μεμφθῇ ὅτι παραβάλλων τοὺς μετὰ τοῦ τελικοῦ -ν καλῶς σῳζομένους καὶ ἐκφωνουμένους ἐν Ἰκάρῳ ῥηματικοὺς τύπους, οἷον φάμεν, πίνουν, πίνομεν κλπ. πρὸς ἄλλους τινὰς ἐν παλαιοτέροις ἐγγράφοις τῆς νήσου ταύτης, ἄνευ τοῦ ν τούτου ἀναγινωσκομένους, εἶπον ὅτι ἡ παράλειψις τοῦ τελικοῦ τούτου -ν ὀφείλεται εἰς ἀμελεστέραν γραφὴν καὶ οὐδὲν περὶ τῆς προφορᾶς μαρτυρεῖ. Τοῦτο, διατείνεται ὁ κ. συγγρ., εἶναι πλάνη, πρῶτον διότι δὲν ἔλαβον, ὡς λέγει, ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονὸς ὅτι ἔν τινι διαλέκτῳ δύνανται νὰ κεῖνται παρ' ἄλληλα διάφορα διαλεκτικὰ στρώματα, καὶ δεύτερον διότι δὲν ἐξήτασα ἀρκούντως τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, ἄλλως θὰ παρετήρουν ὅτι καὶ ἐν τοῖς Κυπρίοις γλωσσικοῖς μνημείοις παραλείπεται τὸ τελικὸν τοῦτο ν. Εἰς ταῦτα παρατηρῶ πρῶτον ὅτι δὲν εἶναι γεγονός, ἀλλ' ἁπλῆ ὑπόθεσις ὅτι δύνανται νὰ παράκεινται διάφορα διαλεκτικὰ στρώματα κλπ., ὅτι δ' ὅμως διὰ τοιαύτης ὑποθέσεως οὐδὲν ἄλλο ἢ ἑρμηνεύεται τὸ ἄγνωστον

διὰ τοῦ ἀγνώστου. Οὐδεὶς δὲ ἔμπειρος ὁπωσδήποτε τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις τούτοις ἐπικρατούσης ἀταξίας θὰ παραδεχθῇ τοιαύτην δῆθεν ἑρμηνείαν. Καὶ δεύτερον ὅτι δὲν νοῶ πῶς ἀποδείκνυται ἡ γνησιότης τῶν ἄνευ τοῦ -ν γεγραμμένων Ἰκαρίων τύπων διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ τὰ Κύπρια μνημεῖα παρέχουσι τοιαῦτα παραδείγματα. Ἢ τίς ποτε ἀπέδειξεν ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐν αὐτοῖς κεῖται, εἶναι πιστὴ ἀπεικόνισις τῆς λαλουμένης γλώσσης, ὅπως φαίνεται πιστεύων ὁ κ. συγγραφεύς; Ἀκριβῶς χθὲς ἀνεγίνωσκον τοιοῦτον ἐκ Σύρου ἔγγραφον δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ φίλου κ. Μιχ. Ζολώτα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Σύρου (τῆς 8ης Αὐγούστου), χρονολογούμενον δὲ ἀπὸ τοῦ 1649. Ἐν τούτῳ ἀναγινώσκεται γεγράμνα, Ζαπέτα, ὁρίσι ἀντὶ ὁρίζει, Σύρινκγας, τοῦ πάρπα του, Μερμικγί κλπ. πρβλ. καὶ Ἀθηνᾶς Τόμ. Κ΄ σ. 27 Ἄδρο, ἐπορίου καὶ ἰπορίου ἀντὶ ἐμπορίου. Λοιπὸν ὅστις ἀπέναντι τῆς τοιαύτης τῶν ἐγγράφων τούτων καταστάσεως δὲν λαμβάνει ὡς κριτήριον τὴν νῦν λαλουμένην ἐν ᾗ ἐγράφησαν ταῦτα χώρᾳ, ἀλλὰ πιστεύει καὶ παραλαμβάνει ἀβασανίστως, ὡς γνήσια τῆς τότε λαλουμένης στοιχεῖα, πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἀναγινωσκόμενα προφανῆ λάθη, καὶ τολμᾷ μάλιστα νὰ διατείνηται ὅτι πλανῶνται οἱ ταῦτα φυλοκρινοῦντες, ἐκεῖνος θὰ πράξῃ φρονίμως νὰ ζητήσῃ ἑαυτῷ ἄλλο ἔργον, διότι ἡ μελέτη τῆς Ἑλλην. γλώσσης εἶναί τι ἀνώτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ.

Ἐν σελ. 71 ἑρμηνεύει τὸ συνιβάζω ἐκ τοῦ συμβιβάζω κατ' ἀποβολὴν τοῦ πρώτου *β* δι' ἀνομοίωσιν, ὅπως τὸ πούετις ἐκ τοῦ πούπετις, τὸ καένας ἐκ τοῦ κανένας κλπ. Ἀλλὰ πρῶτον ἔδει προφανῶς νὰ λεχθῇ συμιβάζω οὐχὶ συνιβάζω ἐκ τοῦ συμ(β)ιβάζω· ἔπειτα καθ' ἃ τὸ διαβάζω, κατεβάζω κλπ. ἐμφαίνουσιν, ὁλόκληρος συλλαβὴ βι φαίνεται ἀποβληθεῖσα. Ἔπειτα τέλος εἶναι πασίγνωστος (καὶ ἤδη ἐν Ἀθηναίου Ι΄ σ. 106 ἐδιδάχθη) ἡ αὔξησις ι ἔν τε τοῖς νησιωτικοῖς κατηβαίνω, ἀνηβαίνω, κατηβάζω, ἀνηβάζω (πρβλ· καὶ κατήφορος ἀνήφορος) καὶ ἐν τοῖς καθολικωτέροις ἤπια, ἤλεγα, ηὗρα κλπ.

Ὁμοίως ἑρμηνεύει ἐν σελ 58 τὸ ἐν μεσαιωνικοῖς γλωσσικοῖς μνημείοις καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ Καπαδοκίᾳ λεγόμενον ψὴ ἀντὶ ψυχὴ δι' ἐκπτώσεως τοῦ χ, τ.ἔ. ὑπολαμβάνει ὅτι ἐλέχθη ψυχὴ - ψυὴ - ψή. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ κ. Ψυχάρις εἰπὼν μάλιστα ὅτι προφορὰν ψυhὴ ἤκουσεν ἐν Πυργίῳ τῆς Χίου. (πρβλ.

τὰ περὶ τούτου ἐν Περιοδικῷ τοῦ Kuhn, Τόμ. ΛΓ' σελ. 116—Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' 321-2). Κατ' ἀλήθειαν οὔτε ἐν τούτῳ οὔτε ἐν τῷ Κρητικῷ taschτέρου ἀπεβλήθη τὸ χ μεταξὺ φωνηέντων, ἀλλὰ τὸ μὲν ψὴ προῆλθεν ἐκ τοῦ ψυχὴ κατ' ἀνομοίωσιν, ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ ἀπώλετο ὁ φθόγγος i (υ), ὥστε ὑπελείφθη ταχτέρου (τοῦ χ σώζοντος τὴν οὐρανικὴν αὐτοῦ δύναμιν, taschτέρου (ἐν τῷ Κρητικῷ Πολέμῳ γράφεται καὶ ταχτέρου)· ἐντεῦθεν τοῦτο μὲν διὰ τὸ ταχυνή, ταχὺ ταχύτερα κλπ. τοῦτο δὲ διότι τὸ ascht τοῦτο εὐκολώτατα ἠδύνατο νὰ ἐκφωνηθῇ ὡς ait, ἐγένετο ταιτέρου.

Φεύγων τὴν διὰ παρετυμολογίας, διὰ συμφυρμοῦ, δι' ἀνομοιώσεως κλπ. ἑρμηνείαν προτιμῶν δὲ τὴν διὰ τῆς φωνητικῆς ἀναγκάζεται νὰ παραδέχηται ἐξασθενήσεις, κωφώσεις, λεπτύνσεις κλπ. τῶν φωνηέντων. Ἀλλὰ τίς δὲν θὰ εὕρῃ πιθανωτέραν τὴν ὁμολογίαν ὅτι κατὰ τὸ κακουργία -γῶ, πανουργία κττ. ἐλέχθη καὶ καλλουργία καλλουργῶ, ὅτι κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ λούω ἐλέχθη ἀλουσιά, ὅτι κατὰ εἰς -ουρα -ουριο ἐλέχθη καὶ μαρτούριο (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 306) κττ. κττ., ἢ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ φωνήεντα τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἄνευ τινὸς λόγου μεταβάλλονται ἄλλοτε εἰς τοῦτον καὶ ἄλλοτε εἰς ἐκεῖνον τὸν φθόγγον;

Οὕτω λ.χ. πασίγνωστον εἶναι ὅτι ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων πολλάκις διὰ παρετυμολογίαν εἰσάγεται πρόθεσις ἐκεῖσε ὅπου κατ' ἀλήθειαν δὲν ὑπῆρχε (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 311 κἑξ.), ὅτι ἄρα οὐδὲν φυσικώτερον τῆς ἑρμηνείας τοῦ **πο**ξαμάθιν ἀντὶ **πα**ξαμάθιν, ὅπως καὶ τοῦ ἀπο-κουμπίζω ἀντὶ ἀπ-ακουμπίζω, τοῦ ἀπο-θανατίζω ἀντὶ ἀπ-αθανατίζω, τοῦ **ἐγγαρεία** ἀντὶ **ἀγγαρεία** (ἐγγαρεία ἤδη ἐν Αἰγυπτιακοῖς παπύροις). Οὕτως ἡρμήνευσα ἐγὼ πρὸ πολλοῦ τὸ **πο**ξαμάθιν, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. σελ 28 διατείνεται ὅτι ἄνευ λόγου ὑπετέθη ὑπ' ἐμοῦ παρετυμολογία τοῦ **πο**ξαμάθιν ἀπὸ τοῦ **πα**ξαμάθιν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προτιμᾷ νὰ ἑρμηνεύῃ φωνητικῶς τὰς ἐναλλαγὰς τῶν συμφώνων καὶ αὐτὰς τὰς παραβολωτάτας ἢ νὰ ὁμολογήσῃ παρετυμολογίαν, συμφυρμὸν κττ. Δύο παραδείγματα θὰ ἀρκέσωσιν εἰς πίστωσιν τῶν λόγων μου. Σελ. 55 διδάσκει ὅτι τὸ γ ἐτράπει εἰς б ἐν τῷ δικηγόρος - δικηбόρος, καὶ σελ. 62 ὅτι τὸ π ἐτράπη εἰς μ ἐν τῷ ἀπόλυκεν - ἐμόλυκεν. Ἀλλ' εἶναι, νομίζω,

προφανὲς ὅτι τὸ δικηβόρος εἶναι μᾶλλον λογοπαίγνιον εὐφυοῦς τινος ὀνομάσαντος οὕτω τοὺς δικηγόρους ὡς καταβιβρώσκοντας τὸ δίκαιον· περὶ δὲ τοῦ ἐμόλυκεν ἴδε ἀνωτ. σελ. 555.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἀναλαμβάνων νὰ ἑρμηνεύσῃ γλωσσικὰ φαινόμενα ἀνάγκη νὰ προσέχῃ καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ σημασίαν, καὶ καθόλου εἰς πᾶσαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Διότι πάντα ταῦτα συνέχονται, πάντα ἀποτελοῦσι τὴν γλῶσσαν καὶ ἐν πᾶσι τούτοις ἐμφανίζεται ἡ ζωὴ αὐτῆς. Ὁ κ. συγγραφεὺς καὶ ἐν τούτοις ἐξελέγχεται ἀφροντιστῶν τοῦ ἀπαραιτήτου τούτου ὅρου. Ἐντεῦθεν ἀγνοῶν τὴν χρῆσιν τοῦ τῶς ἀντὶ τῶν συνάπτει (σελ. 40) τὸ οὐρὰ - ὀρὰ πρὸς τὸ τοὺς -τῶς, ὡς ἐν ἀμφοτέροις τραπέντος τοῦ ου εἰς -ω. Ἀλλὰ πρῶτον τὸ ὀρὰ ἀντὶ οὐρὰ λέγεται καὶ ὅπου τὸ τῶς ἀγνοεῖται (λ.χ. ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ), διαφέρουσιν ἄρα κατὰ τοὺς τόπους καὶ δὴ ὡς δυνάμενα κατ' ἀρχὴν νὰ ἔχωσι διάφορον αἰτίαν δὲν πρέπει ἀβασανίστως νὰ συνδέωνται ὡς ὁμοίως ἔχοντα. Ἔπειτα παρατηρῶ ὅτι κατ' ἀλήθειαν τὸ τῶς δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ τοὺς ἀλλ' ἐκ τοῦ τῶν, ἔλαβε δὲ τὸ -ς παρὰ τοῦ ἐμᾶς, ἐσᾶς· τοῦτο μανθάνει ἕκαστος παρατηρήσας ὅτι τὸ τῶς δὲν λέγεται οὔτε παρ' Ἐρωτοκρίτῳ οὔτε ἐν τῇ νῦν λαλουμένῃ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Κρήτῃ ὡς αἰτ. ἀλλὰ μόνον ὡς γενική, ἤτοι δὲν λέγεται τὼς βλέπω, τὼς δέρνουν, τὼς Τούρκους, τὼς τράγους κλπ· ἀλλὰ μόνον τοὺς (ἢ τσὶ) βλέπω, τοὺς ἐπαινοῦν, τοὺς τράγους ἢ τσὶ τράγους κλπ. Λέγεται δ' ὅμως τὸ πρᾶγμά τως, ἔδωκά τως, εἶπά τως, ἐπῆρά τως πολλά, θὰ τῶς κάμω τὴν χάρι, τ.ἔ. ἢ ἐπὶ κτητικῆς ἐννοίας ἢ ὡς ἀντικείμενον κατὰ γενικήν. Ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ λέγεται ἀείποτε τὸ ἀρχαιότερον τῶν(ε), λ. χ. ἔδωκά των(ε), τὸ πρᾶμά dωνε, θὰ τῶνε κάμω τὴν χάρι κλπ., ἐν δὲ Καρδαμύλοις τῆς Χίου τῶν πρὸ φων. καὶ τῶ πρὸ συμφώνων.

Πόσον ὀλίγον προσέσχεν ὁ κ. συγγρ. εἰς τὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ τὰς διαφορὰς αὐτῶν, γίνεται δῆλον ἐκ πολλῶν πολλαχοῦ σφαλμάτων· θὰ ἀναγράψω δύο μόνον παραδείγματα: Σελ. 168 ἀνάγει τὸ βολεῖ, βολετόν, βολεύω, βολικὸς κλπ. ἁπλούστατα εἰς τὸ βολὴ βολά, καὶ σελ. 194 συνδέει τὸ πόρος πορίζω πρὸς τὸ ποριζάμενο = δυνατὸν (Κῷ). Ὅτι δὲ οὐράνιον ὅσον ταῦτα διαφέρουσι καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθωσιν ἐκ τῶν ἁπλῶν βολὴ καὶ πό-

ρος αἱ σημασίαι τοῦ βολεῖ βολετὸν κλπ. καὶ πορεῖ (μ)πορεῖ (μ)πορεζόμενον κλπ., περὶ τούτων πάντων οὐδὲν φαίνεται αἰσθανόμενος ὁ κ. συγγρ. (πρβλ. περὶ τούτων τὰ εἰρημένα μοι ἐν τῇ Glotta Τόμ. Α΄ 125. 126-7).

Σελ. 70 γράφει μελαγχολία-μελαχχολία (Κῶ) καὶ ***μελαγγονία*** Καλύμνῃ. Ἀλλ' ἤδη πρὸ 25 ὅλων ἐτῶν ἐν τῇ Περὶ φθογγολογικῶν νόμων διατριβῇ μου παρετήρησα ὅτι τὸ ἀρχαῖον γχ ἡπλοποιήθη ἐν τῇ συνήθει νέᾳ Ἑλλην. εἰς χ, κατόπιν δὲ ἐν τοῖς Ἰκαρικοῖς (Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β΄ σ, 427, Γλωσσολ. Μελέτ. Α΄ 158) ἐδίδαξα ὅτι ἐπί τινων νήσων, οἷον τῆς Ἰκάρου, Καλύμνης, Κῶς, Καρπάθου κλπ. ἀντὶ τοῦ γχ ἐμφανίζεται ἀφωμοιωμένον διπλοῦν χχ (ὅθεν δι' ἁπλοποιήσεως τὸ σύνηθες ἡμῖν χ). Λοιπὸν πῶς ὁ κ. συγγρ. τολμᾷ νὰ διατείνηται ὅτι ἐν Καλύμνῃ τὸ μελαγχολία ἐγένετο μελαγγονία καὶ δὲν βλέπει τὸ ἀδύνατον τῆς διϊσχυρίσεως, οὐδὲ ὅτι τὸ πᾶν ἑρμηνεύεται ἐκ τῆς Ἰταλ. malanconia; πρβλ. Λωρεντζᾶτον ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. ΙΣΤ΄ σ. 193 καὶ τὰ Κρητικὰ μελαγγονίζω ἐμελαγγόνισα.

Ὁμοίως πάντες γινώσκομεν τὴν ἐκ τοῦ ἂν μὴ παραγωγὴν τοῦ ἀμμή, ἣν ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς ἐξήνεγκεν. Ἐπειδὴ δὲ πλὴν τοῦ ἀμμὴ λέγεται κοινῶς καὶ ἀμμέ, ὁ κ. συγγραφεὺς οὔτε περὶ ἐπιδράσεως ἄλλης ὁμωνύμου λέξεως, οἷον τοῦ δέ, οὔτε περὶ ἄλλης τινὸς ἀναλογικῆς ἑρμηνείας σκέπτεται, ἀλλὰ διδάσκει ὅτι «οἱ μετὰ τοῦ ε τύποι δεικνύουσι τὴν διατήρησιν τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ η ὡς ε, ἥτις παρατηρεῖται, ὡς λέγει, καὶ ἐν τῷ Κυπρίῳ μὲν=μή». Ἀλλ' εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑποτίθενται τοιαῦται ἐξαιρετικαὶ διασώσεις τῆς ἀρχαίας προφορᾶς, ἄλλως τε καὶ ἀφοῦ λέγεται πανταχοῦ μὴ καὶ μήπως οὐχὶ δὲ μέ; (τὸ Κύπριον μὲν ἴσως κατὰ τὸ δέ). Καὶ ἄλλοτε παρετήρησα τοῦτο τῷ κ. συγγρ., ἀλλ' οὗτος πάντοτε ἐπιμένει.

Σελ. 30 γράφει «ῥαπάνι ἐκ ῥεπάνι κατ' ἀφομοίωσιν». Καὶ ὅμως πρὸ πολλῶν ἐτῶν κρίνων ἄλλο ἔργον αὐτοῦ τούτου τοῦ κ. συγγρ. παρετήρησα αὐτῷ ὅτι ἀρχαιόθεν ὑπῆρχε ποικιλία ῥαφανὶς καὶ ῥεφανὶς καὶ ῥαπ-, καὶ δὴ πιθανώτερον ὅτι ἀρχαιόθεν ἐκληρονομήθη ἡμῖν αὕτη ἢ ὅτι ἐπεγένετο φωνητικὴ μεταβολή· τὸ αὐτὸ εἶπα τότε καὶ περὶ τοῦ κρέμμυον-κρόμμυον-κρεμμύδι-κρομμύδι· ἀλλ' ὁ κ. συγγραφεὺς ἐπιμένει εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ φωνητικῆς μεταβολῆς, διὸ σελ. 39 παράγει τὸ κριμμύδι-κρεμμύδι ἐκ τοῦ κρομμύδι ἀγνοῶν

ὅτι κατ' ἀλήθειαν τὸ κρομ- προῆλθεν ἐκ τοῦ κρεμ-· πρβλ. Joh. Schmidt ἐν τῷ Περιοδικῷ Kuhn Τόμ. ΛΒ' σελ. 346 καὶ Μεσαιων. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 91 καὶ Β' 352).

Ὅτι δὲ ἀπὸ τοιαύτης παρασκευῆς ὁρμώμενος καὶ τοιουτοτρόπως παραμελήσας τῶν τέως εἰρημένων πάμπολλα μὲν κατ' ἀνάγκην ἐσφάλη, ἐδίδαξε δὲ οὐδὲν ὑγιές, τούτου ἔστωσαν τεκμήρια τὰ ἑξῆς:

Σελ 192 γράφει «πιτύκι πιτυκένος ἴσως ἐκ τοῦ ἐπὶ + τυκίον». Καὶ ὅμως τὸ πίτυς-πίτυκας-πέτυκας ἡρμηνεύθη ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Β' 313 καὶ ἐν τῷ περὶ Ἰκαρίας διαλέκτου IF. Β' 381. Ὁμοίως γράφει «καταδασιὰ Σίφνῳ τὸ κατερχόμενον ὕδωρ. Σημειώσεως ἄξιον διὰ τοῦτο ὅτι σῴζει τὴν λέξιν δάσος». Ἀλλ' ἡ λέξις δάσο(ς) σῴζεται παρ' ἡμῖν κάλλιστα, ἐν δὲ Κρήτῃ λέγεται καὶ δασίτης, ὁ ἐν τούτοις διαιτώμενος. Τὸ δὲ καταδασιὰ οὐδὲν ἄλλο φαίνεται ὂν ἢ τὸ πασίγνωστον καταβασιά. Σελ. 227 παράγει τὸ ἀνεμαλλιάρης (καὶ ἀναμαλλιάρης) ἐκ τοῦ ἀνεμο + μαλλιάρις, καίτοι τὸ συνώνυμον ξε-μαλλιάρις ὤφειλε νὰ διδάξῃ αὐτὸν τἀληθές, ὅτι δηλ. ὅπως τὸ ξε οὕτω καὶ τὸ ἀ-ἀν-ἀνα- ἐμφαίνουσι πολλάκις ἀνατροπήν, ἀνωμαλίαν, ἀταξίαν· πρβλ. ἀνα-σκούφωτος (Κυπρ.)=ξεσκούφωτος, ἀνακούτρουλλος (Κυπρ.) ὁ ἀσκεπὴς τὴν κεφαλήν=ὁ ξεκουκούλλωτος ἐν Κρήτῃ.

Ἡ λέξις δειλινὸν ἀπὸ τοῦ δείλη κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους σχηματισθεῖσα, εἶναι παρ' ἡμῖν πασίγνωστος, κεῖται δὲ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λεξικοῖς τοῖς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Καὶ ὅμως ὁ κ. συγγρ. σ. 70 σημ. 3 ἀγνοεῖ αὐτό, διὸ γράφει «λειδινὸ (δειλινὸ Herkunft? =τίς ἡ ἀρχὴ αὐτῆς;)». Ὁμοίως ἀγνοεῖ (σελ. 205) τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως (α)ναβάστιο (Σύμῃ) καὶ ἀνεβόστιο (μετὰ τοῦ ο κατὰ παρετυμολογίαν ἴσως πρὸς τὸ βόσκω) ἐν Καρπάθῳ· Καὶ ὅμως τὸ ῥῆμα ἀναβαστάζω ἐλέχθη ἤδη κατὰ τοὺς μτγν. χρόνους καὶ σήμερον δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν τὸ ἐξ αὐτοῦ προελθὸν ἀναβαστῶ ἐν πολλῇ χρήσει κυρίᾳ καὶ μεταφορικῇ. Οὕτω λ.χ. λέγεται ἐν Κρήτῃ ἀναβάστα μου νὰ φορτώσω = κράτει ἀπάνω τὸ ἡμίγομον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ ὄνου ἢ τοῦ ἡμιόνου, ἵνα μὴ κλίνῃ πρὸς τὰ κάτω, μέχρις οὗ ἐγὼ φορτώσω καὶ τὸ ἄλλο ἡμίγομον· ὁμοίως λέγεται ἀναβάσταξε τὸ ἄλεσμα νὰ μὴ πέσῃ ἀπὸ τὸ γάϊδαρο = σήκωσε ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους πρὸς τὰ ἄνω τὸ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ὄνου, τοῦ ἄνευ σάγ-

ματος, τεθὲν φορτίον, ἵνα μετενεχθῇ μέρος τοῦ βάρους πρὸς τὸ ἄλλο μέρος καὶ μὴ καταπέσῃ. Μεταφορικῶς δὲ λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν γερόντων οἷον ἀναβαστᾷ τὸν παπποῦν του = ὑποστηρίζει, περιθάλπει, περιποιεῖται, καὶ ἀναβάσταξι = ἡ περίθαλψις, περιποίησις. Ἐκ τοῦ ῥήματος ἀναβαστῶ γίνεται κανονικῶς τὸ ἀναβάστιο, ὅπως ἀναγορεύω ἀναγόριο, παρακαλῶ παρακάλιο, καταφρονῶ καταφρόνιο, ξελέχω ξελέχιο κτλ. περὶ ὧν ἰδὲ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 66-7: Κατὰ ταῦτα ἐκληπτέον καὶ τὸ γέλιο ῥηματικὸν ἐκ τοῦ γελῶ, ὅπως ἤδη ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. ἔνθα ἀνωτέρω ἐλέχθη, οὐχὶ δὲ ταὐτὸν τῷ ἀρχαίῳ γελοῖον, ὅπως ὁ κ. συγγρ. διδάσκει

Ἐν σελ. 62 συνάπτει τὸ Κίσαμος (ἐν Κρήτῃ) πρὸς τὸ Κίσαβος τῆς Θεσσαλίας διατεινόμενος ὅτι παρέχει μ ἀντὶ β, τ.ἔ. ὅτι τὸ Κίσαμος προῆλθέν ἐκ τοῦ Κίσαβος. Ἀγνοεῖ δὲ ὅτι τὸ ἐν Κρήτῃ ἡ Κίσαμος (ἐπαρχία), Κίσαμον ἄκρον, εἶναι ἀρχαῖον καὶ οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὸ νεώτερον Κίσαβος (ὄρος).

Περὶ τῆς λέξεως Νιμπουργειό ἔγραψεν ὁ μακαρίτης Μηλιαράκις μονογραφίαν ὅλην θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἐκ τῆς Ἰταλ. γλώσσης καταγωγὴν τῆς λέξεως. (Τελευταῖον ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Κ' σελ. 15 κἑξ. διέλαβε περὶ τῆς λέξεως διὰ μακρῶν καὶ ὁ ἐξ Ἄνδρου διδ. φιλ. κ. Βογιατζίδης, ἀπέδειξε δὲ περιφανῶς τὴν ἐκ τῆς Ἑλλ. λέξεως ἐμπορεῖον παραγωγὴν αὐτῆς). Ὁ δὲ κ. συγγρ. ἀγνοῶν ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ λέξις πρὸ πολλοῦ καὶ πραγματείας ὅλης ἠξιώθη διατείνεται ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐσημείωσε τὸ ἐν Ἄνδρῳ Νιμπουργειό.

Πολὺ παράδοξος φαίνεταί μοι καὶ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ πασιγνώστου ὀνόματος γυναικῶν Καλὴ (σελ. 285) οὐχὶ εἰς τὸ Καλλιόπη ἀλλ' εἰς τὸ ἀρχαῖον Κάλη. Καὶ ὅμως καλῶς ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὰ αὐτὰ πρόσωπα ἐλέγοντο ἐν Κρήτῃ καὶ Καλὴ καὶ Καλιὼ καὶ Καλλιόπη.

Ὁμοίως ἄτοπος εἶναι καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ Καράλης ἀπὸ τοῦ Κράλης· ὅστις ἐνθυμεῖται ὅτι τὸ Τουρκ. καρά=μέλας εἶναι ὅπως καὶ τὸ ἡμέτερον μαυρο- ἱκανῶς σύνηθες ἐν τοῖς ἐπωνυμίοις, καὶ δὴ ὅτι λέγεται Μαυρογιώργις, Μαυροκώστας, Μαυρογιάννης, Μαυροδημήτρις κλπ. καὶ Καρακώστας καὶ Καραγιώργις, Καραγιάννης, Καραμανόλης, Καραμουσταφᾶς, Καραχασάνης

κλπ., ἐκεῖνος δὲν θὰ διστάσῃ ν' ἀναγάγῃ καὶ τὸ Καράλης εἰς Κα ρὰ 'Αλῆς.

Σελ. 194 ἀναγράφει πρηστὰ = ἄωρα σῦκα καὶ πρηστακάκι ἐξ 'Ικάρου καὶ πρίσκος ἐκ Σομαβέρα, καὶ πρηστικὸς = οἰδαλέος ἐκ Γαληνοῦ. Ὅτι δ'ὅμως ὑπάρχει καὶ ῥῆμα πρήσκω καὶ πρήσκομαι (καὶ πρήστω καὶ πρήστομαι ἐν Κρήτῃ ὅπου καὶ ὁ πρῆστος, πρβλ. καὶ (ε)ὑρίσκω καὶ (ε)ὑρίστω αὐτ κατὰ τὰ πολλὰ εἰς -τω ῥήματα), καὶ ὅτι τὸ ῥῆμα τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸ ἀρχ. πίμπρημι πρήθω ἐμπρήθω, τοῦτο ἀγνοεῖ, καίτοι τὸ πρῆσμα, πρησμονή, πρῆσις κεῖται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις λεξικοῖς· πρβλ. καὶ Κορ. 'Ατ. Α' 170, Βυζαντ. Λεξ. 402.

Σελ. 157 διαλαμβάνει περὶ τῆς λέξεως ἀνάδοσι καὶ ἀναδοσιὰ πλημμελῆ διδάσκων περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν. 'Εν Μεσ. καὶ Ν. 'Ελλ. Α' 135-6 ἐδιδάχθη ὅτι καὶ τὸ ῥῆμα ἀναδίδει λέγεται παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ ὑγραίνεται (ἐκ τῆς ἀρχαίας χρήσεως ἀναδίδωσιν ἡ πηγὴ ὕδωρ), καὶ τὸ ἐπίθ. ἀναδερὸς καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀναδεράδα καὶ τὰ σύνθετα ἀνεδοσόβροχη καὶ ἀνεδοσόβρασι, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. δὲν ἠθέλησε νὰ μελετήσῃ αὐτά.

'Εν σελ. 229 συγχέει πρὸς ἀλλήλας τὰς λέξεις ζοφός, ἐκ τοῦ ἀρχαίου σομφός, καὶ ζοχός, ἐκ τοῦ ἀρχαίου σόγχος· καίτοι ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν Πλάτων. Τόμ. Ε' (=Μεσ. κ. Ν. 'Ελλ. Α' 122) ἐγένετο περὶ αὐτῶν διακεκριμένως λόγος. Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα ζοχὸς καὶ ἄλλως ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι ποικίλας λίαν ἔσχε μορφὰς κατὰ τὰς διαφόρους χώρας. Οὕτω λ.χ. ζόχος λέγεται ἐν Κεφαλληνίᾳ, τσόχος ἐν Κρήτῃ, Μεσσηνίᾳ καὶ 'Ικαρίᾳ, τσοχὸς ἐν Ζακύνθῳ καὶ Λέσβῳ καὶ ἄτσοχας ἐν Πάρῳ

Τὴν αὐτὴν σύγχυσιν δύο διαφόρων λέξεων βλέπει τις καὶ ἐν σελ. 227, ἔνθα συγχέεται τὸ Μουρνὲ ἀπὸ τοῦ Μουρνέα-μουρνέα-μορινέα ἐκ τοῦ μόρινον ὃ πάλιν ἀπὸ τοῦ μορέα (πρβλ. βάτος-βάτινον, ὅθεν βατινέα βατσινιὰ) πρὸς τὸ Μουρὶ ἀπὸ τοῦ μούρη =πρόσωπον ('Ιταλ. muro). 'Εν Κρήτῃ ἀκρωτήριόν τι λέγεται Κακὸ Μουρί, διότι παρεμφερὲς πρὸς πρόσωπον ἐξέχει εἰς τὴν θάλασσ... καὶ εἶναι λίαν ἀνώμαλον.

Ὁμοίως συγχέει (ἐν σελ. 275) δύο ἐννοίας καὶ δύο λέξεις κωφὸ -κουφὸς καὶ κοῦφος. Παρατηρεῖται δηλ. ὅτι διὰ τοῦ Κουφοῦ κα

Κουφὸς ὀνομάζονται τοποθεσίαι τινὲς ἐν Κρήτῃ, Καρπάθῳ, Ἀστυπαλαίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ δὲ κατὰ γεν. ἐκφορὰ τοῦ Κουφοῦ ἐμφαίνει σαφῶς ὅτι ἀπό τινος ἀνθρώπου Κουφοῦ ὀνομαζομένου ἐκλήθη ὁ τόπος. Πρβλ. Γλωσσολ. Μελετ. Α' σελ. 198 κἑξ. Πρόδηλον δ' ὅτι τὸ κύριον ὄνομα Κουφὸς προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐπιθ. κουφός, διότι ἀπὸ τοῦ πάθους τῆς κωφώσεως πολλοὶ οὕτως ἐχαρακτηρίσθησαν καὶ ἐπωνομάσθησαν· Καὶ ὅμως ὁ κ. συγγ. μεταφράζει διὰ τοῦ κοῖλος (Hohle), οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ κωφός. Πάντα ἄρα ὅσα μέχρι τοῦδε ἐδιδάχθησαν περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τοπωνυμιῶν ἀπὸ κυρίων ὀνομάτων ἔμειναν ἀχρησιμοποίητα ὑπὸ τοῦ κ. συγγρ.

Ἐν τῷ Περιοδικῷ Krumbacher (=Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' σελ. 219) ἐμνημόνευσα πολλῶν τύπων τῆς λέξεως αἰγίλωψ, ἀγιάλοπας, ἀγριαγιάλπας, ἀγούλουπας, ἀγιούλερας, ἀγέλουπας, γιούλουπας· προσέθηκα δὲ ὅτι ἄλλαι τινὲς κατὰ τόπους ὀνομασίαι τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ, οἷον ἀγκέλαμος, δέλαμος, αἴλαμος, ἀπουέλαμος φαίνονται συναφθεῖσαι παρετυμολογικῶς πρὸς τὸ κάλαμος. Ὁ δὲ κ. συγγρ. ἀναγράφει μόνον τοὺς τύπους δέλαμνος δέλαμος καὶ αἴλαμος, καὶ ἀνάγει εἰς τὸ παντάπασιν ἀλλότριον ἔλυμος!

Σελ. 491 γράφει πευκάτσι καὶ ἑρμηνεύει ὀρθῶς kleiner Teppich, ἀλλ' ὡς φαίνεται, ἀγνοεῖ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως, καίτοι ἤδη ἀπὸ πολλοῦ εἶναι γνωστόν, τ.ἔ. ἐκ τοῦ ὑπεύχιον -πεύκι πευκάκι· πρβλ Κορ. Ἀτ. Δ' 131.

Σελ. 218 ἀναγράφει τὴν λέξιν μάρωπον =ἀμνὸς καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ ἐτύμου αὐτῆς. Ἂν παρηκολούθει, ὡς ὤφειλε, τὰ περὶ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης ἑκάστοτε γραφόμενα, θὰ εὕρισκεν ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ Kuhn, Τόμ. ΛΔ' σελ. 132 σημ. εἰκασίαν περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Σελ. 232 ἐρωτᾷ «τί εἶναι τὸ ἐν τοῖς Ῥοδίοις λεγομένοις ᾄσμασιν ἀναγινωσκόμενον ξύστα, τὸ ἑρμηνευόμενον διὰ τοῦ στάμνος». Καὶ ὅμως ἤδη κατὰ τὸ 1880 ἐσημειώθη ἡ λέξις, σῳζομένη μέχρι σήμερον ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ· πρβλ. Astorre Pellegrini, Greco-Cal. σ. 246 «ξεστὶ boccale, vaso di creta per acqua potabile, bg. ξεστίον, ξέστης, dal lat sextarius». Ὀλίγῳ δὲ βραδύτερον κατὰ τὸ 1881 ἀπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐν τοῖς Ῥοδίοις ᾄσμασι ξύστα ἀφορμὴν λαβὼν ὁ ἀείμνηστος Karl Foy ἡρμήνευσεν ὁμοίως ἐν Bezzenberger's Beiträge Τόμ. ΣΤ' σελ. 223-4

τὴν λέξιν ὡς προελθοῦσαν ἐκ τοῦ λατ. sextarius, ἐπίστωσε δὲ καὶ ἐκ τοῦ Γαληνοῦ τὸν τύπον ξέστης καὶ ἄλλοθεν τὸν τύπον ξεστὶν καὶ ξιστίν. Νῦν δυνάμεθα νὰ πιστώσωμεν αὐτὴν καὶ ἐκ παπύρων ἐν οἷς συχνὰ ἀναγινώσκεται ξέσται οἴνου, ξέσται ὀψαρίου, κυμίνου, κρομμύων, τραγημάτων, ὑπὸ τοῦ κ. Wessely δὲ ἐδιδάχθημεν καὶ τὴν χωρητικότητα τοῦ μέτρου τούτου ἴσου πρὸς 0,547 (πρβλ. Sitzungsberichte der Wiener Akad. 1904 σ. 28).

Ἀξία σημειώσεως φαίνεται καὶ ἡ ἐν σελ. 233 ἀναγραφομένη ἐτυμολογία τοῦ σκαρμαΐδα (=ἰσχὰς) «ἐκ τοῦ σκαίρω, ὥστε θὰ ἐδηλοῦντο, διδάσκει, οὕτω σῦκα πηδήσαντα ἢ τὰ ἀλλαχοῦ λεγόμενα σκιστά». Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ νοήσω οὔτε τὴν σημασιολογικὴν ἀνέλιξιν ταύτην οὔτε πῶς καὶ κατὰ τίνας γραμματικοὺς κανόνας ἐκ τοῦ σκαίρω θὰ παρήγετο τὸ σκαρμαΐδα. Ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο λέγεται ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ συκομα(γ)ίδα, ὅπως ἀναγράφει ἤδη ὁ Εὐστάθιος (καθ' ἃ ἤδη ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Α' σελ. 139 παρετήρησα), ὅθεν φαίνεται ὅτι κατὰ συμφυρμὸν πρὸς τὸ ἁρμαθὸς μετεβλήθη εἰς σκαρ-μαΐδα.

Ἐκ τῆς λέξεως θυμὸς παράγεται πλὴν τοῦ πασιγνώστου ῥήματος θυμοῦσθαι, ὅθεν τὸ νῦν θυμώνω, καὶ ἄλλο ῥῆμα θυμίζω λεγόμενον κατὰ πρῶτον καὶ κυρίως ἐπὶ ζῴων, οἷον κυνῶν, προβάτων, αἰγῶν, λαγωῶν κττ., ὅταν ὀργῶσιν εἰς συνουσίαν· οἷον ἐθύμισεν ἡ προβατῖνα, ἡ σκύλλα, ἡ ἀγελάδα κλπ., διότι καὶ ὁ ὀργασμὸς θυμός τις εἶναι ἐν τοῖς ἔχουσι θυμόν, ἐν τοῖς ζῴοις. Μεταφορικῶς δὲ ἔπειτα καὶ ἐπὶ φυτῶν, δένδρων ἢ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὀργώσης εἰς βλάστησιν. Ὁ κ. συγγρ. ἀγνοεῖ τὴν κυρίαν ἐπὶ τῶν ἐμψύχων, τὸν θυμὸν ἐχόντων, χρῆσιν, ἐντεῦθεν ὑποτίθησιν ὅτι ἴσως προῆλθεν ἐκ τοῦ χυμὸς κατὰ τροπὴν τοῦ χ εἰς θ. Εἰς τοιαῦτα περιπίπτει ἁμαρτήματα ὁ ἀπὸ ἐλλιποῦς παρασκευῆς ὁρμώμενος καὶ ὅμως σπεύδων. Διότι προφανῶς ἔδει μεθοδικῶς ν' ἀποδειχθῇ πρότερον ὅτι ἐν οἷς τόποις λέγεται τὸ θυμίζω, τὸ χ τρέπεται εἰς θ.

Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία τοῖς ἐπισταμένοις τὴν σημασίαν τῶν λέξεων τούτων ὅτι τὸ χάλαρον, χάλαρα, τὸ Χάλαρον, τὰ Χάλαρα, ἡ χαλάρα προῆλθον ἐκ τοῦ χαλαρὸς καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ χαλῶ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπανειλημμένως καὶ ὑπὸ πολλῶν προεστάθη μέχρι τοῦδε ἡ παραγωγὴ αὕτη. Ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. γράφει σελ.

202 «χάλαρο ἴσως ἀνήκει εἰς τὸ χαλαρός». Αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ ἴσως προτάσσει καὶ τῆς συνάψεως τούτου πρὸς τὸ χάρβαλο, τ. ἑ. καὶ ὅταν λέγῃ τι προφανὲς καὶ ἀναντίλεκτον καὶ ὅταν προτείνῃ τι ἀδύνατον. Ἢ πῶς δύναταί τις εὖ φρονῶν νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὅπως ἐκ τοῦ ἐπιθ. χαλαρὸς γίνεται τὸ οὐσ. τὸ χάλαρον καὶ ἔπειτα ἡ τοπωνυμία τὸ Χάλαρο, τὰ Χάλαρα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συνδέεται τοῦτο καὶ πρὸς ταῦτα καὶ πρὸς τὸ χάρβαλον; Διότι τίς δὲν βλέπει ὅτι τὸ οὐσ. τὸ χάλαρον, τὰ χάλαρα (καὶ ἡ τοπωνυμία τὸ Χάλαρον, τὰ Χάλαρα ἐν Κρήτῃ) ἔχει ὁμοίως τοῖς λευκὸς λεύκη καὶ λεύκα, τρυφερὸς τρυφέρα (ὄνομα σταφυλῆς ἐν Πάρῳ κατὰ Πρωτόδικον), ὠχρὸς ὤχρα, ξηρὸς ξερὸς ξέρα (=ἡ ξηρασία καὶ ἡ ὕφαλος), φαλακρὸς φαλάκρα, μαλακὸς μαλάκα (καὶ ἀφῃρημένον καὶ συγκεκριμένον=ὁ χλωρὸς τυρός), μαδαρὸς μαδάρα -ες, Μαδάρες (αἱ ἀπεψιλωμέναι κορυφαὶ τῶν ὀρέων) κλπ.; Τὸ δὲ χάρβαλον οὐχ οὕτως, ἀλλὰ προῆλθεν ἐκ συμφυρμοῦ δύο συνωνύμων λέξεων, ἤτοι τοῦ χαλαρὸς-χάλαρο καὶ τοῦ ἄρβηλος (=σμιλίον), ὅθεν καὶ ἀρβελίζω=κατακόπτω εἰς μικρὰ τεμάχια·

Ἐπειδὴ δὲ ὡς γνωστόν, κάλλιστα συμβιβάζεται ἡ ἄγνοια τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν τόλμην, διὰ τοῦτο φυσικὸν φαίνεται ὅτι ὁ κ. συγγρ. πολλάκις τολμᾷ εὐκολώτατα νὰ διδάσκῃ πράγματα παντάπασιν ἀσύστατα. Οὕτω λ. χ. σελ. 141 διατείνεται ὅτι τὸ τόν, τήν, τὸ ἐπὶ ἀναφορικῆς σημασίας λέγονται μόνον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Κρήτῃ, καὶ ἐν σ. 142 ὅτι αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις -εσο, -ετο, -εστε (ἤρχεσο, ἤρχετο, ἤρχεστε) εὔχρηστοῦσιν ἐπ' ἴσης ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Κρήτῃ, καὶ σ. 93 ὅτι τὸ κιλαδῶ ἀντὶ κελαδῶ εἶναι πιθανώτατα (höchst wahrscheinlich) μόνον τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Πόθεν δὲ γινώσκει ὁ κ. συγγρ. ὅτι οἱ μὲν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Κρήτῃ γινώσκουσιν, ἡμεῖς δὲ οἱ ἐκ τῆς Δυτικῆς Κρήτης ἀγνοοῦμεν τὴν χρῆσιν τούτων, εἶναι μυστήριον εἰς ἐμέ, καθὼς εἶναι θαῦμα καὶ ἡ τόλμη μεθ' ἧς διϊσχυρίζεται ταῦτα.

Ἐπ' ἴσης τολμᾷ νά με ἐλέγχῃ ἐπὶ ἀνακριβείᾳ καὶ ἀντιφάσει γράφων σελ. 135 «ὁ Χατζιδάκις ἐν σελ. 61 τῆς Einleit. σημειοῖ τὸ εἰς -οῦντον ἀντὶ -ᾶτο περατούμενον τρίτον ἐν. πρόσωπον ὡς σπάνιον (οἷον ἐκοιμοῦντον ἀντὶ ἐκοιμᾶτο), αὐτ. δὲ 132 ἀμφότερα ὡς ἐκ παραλλήλου εὔχρηστα, ὁ δὲ κ. Thumb, Ἐγχειριδ. § 190 δια-

τείνεται ὅτι ὁ νεώτερος σχηματισμὸς (ἤτοι ὁ εἰς -οῦντον) εἶναι ὁ κοινὸς νεοελληνικός· τοῦτο δέ, ἐπιφέρει, θὰ εἶναι καὶ τὸ ὀρθόν».'Αλλὰ τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν μὲν σ. 61 τῆς Einleit. ὠνόμασα τὸν τύπον ἐκοιμούντονε σπάνιον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἐκοιμᾶτον(ε), ἐν δὲ σελ. 132 μνημονεύω τοῦ γ' ἐν. προσώπου τοῦ παρτт. μόνον τύπους, οἷον ἐθυμᾶτον καὶ ἐθυμώτανε, ἐρρουφάτονε. ἀγαπάτονε καὶ ἀγαπώτανε, **οὐδὲ ἕνα δὲ** εἰς -οῦντον. Ὥστε οἱ ψόγοι καὶ αἱ ἐπὶ ἀντιφάσει κατηγορίαι τοῦ κ. συγγρ. εἶναι ψευδεῖς καὶ ἄτοποι καθ' ὁλοκληρίαν. Ἂν δὲ ὁ κοινὸς νεοελληνικὸς τύπος εἶναι ἀληθῶς ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Thumb ἀναγραφόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ κ. συγγρ. ἀποδεκτὸς γενόμενος ἐκοιμούντονε ἢ οἱ ἐμοὶ ἐκοιμάτονε καὶ ἐκοιμώτανε, τὴν περὶ τούτου κρίσιν δύναμαι θαρρούντως νὰ καταλίπω εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν μου.

Σελ. 187 ἀναγράφει τὸ μέφομαι ὡς ἐκ Σάμου καὶ Μυκόνου καὶ προστίθησιν ὅτι δὲν μνημονεύεται ἐν τοῖς Λεξικοῖς ὡς σῳζόμενον ἐν τῇ δημώδει. Καὶ ὅμως πρὸ 25 ὅλων ἐτῶν ἐμνημόνευσα τὸ ῥῆμα ἐξ Αἰγίνης μετὰ τῆς παροιμίας ὅπου χάσῃ τίποτε καὶ τὸν κόρφο του μέφεται, (πρβλ. Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Τόμ. Α' σελ. 162) καὶ πάλιν βραδύτερον παρετήρησα (αὐτ. σ. 163) ὅτι ἐν Καλύμνῳ, Ἰκάρῳ καὶ ἀλλαχοῦ λέγεται μέφφομαι.

Ὁμοίως διατείνεται σελ. 283 ὅτι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἐν Χίῳ Φλάτσια ἐκ τοῦ φρεάτια εἶνε πλημμελής, διότι ὡς λέγει, τὸ φρέαρ διατηρεῖ τὸ ρ. Καὶ ὅμως πρὸ πολλοῦ ἐπιστώθη (I. F. B' 374=Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Β' 402 καὶ Α' 341) ὅτι ἐν Ἰκάρῳ λέγεται τὸ Φλές τοπωνυμία παρ' ἣν ἀρχαῖον φρέαρ.

Σελ. 194 μέμφεται ὡς πλανηθέντας καὶ τὸν Ῥόδιον κ. Βενετοκλέα, ἑρμηνεύοντα τὸ Ῥόδιον πλάτρα ὡς πωλήτριαν, θηλ. τοῦ πράτης, καὶ τὸν Σομαβ. διὰ τοῦ venditrice, καὶ διατείνεται ὅτι τὸ πιπράσκω καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὅλως ἐκλίποντα ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ. Ἀλλὰ τὰ τολμηρὰ καὶ ἀναλήθη ταῦτα ἐξελέγχονται κακῶς ἔχοντα ὑπὸ τοῦ ἐν Σέρραις καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ πλάτρα.

Ὁμοίως δισχυρίζεται σελ. 178 ὅτι τὸ ῥ. καμμύω ἀπαντᾷ εκα' πρῶτον (erst) παρὰ τοῖς Ο'». Καὶ ὅμως ὁ Φρύνιχος, εἰς ὃν παραπέμπει, ἀλλ' ὅν, ὡς φαίνεται, δὲν ἔλαβεν εἰς χεῖρας, μαρτυρεῖ ῥητῶ ὅτι ἤδη ὁ Ἄλεξις κέχρηται τῷ καμμύειν ἡμελημένως ἐσχάτως

Σελ. 457 σημ. διδάσκει ὅτι παρ' Ἐρωτοκρίτῳ Δ' 1350 κεῖται ἡ λέξις καμπᾶνες ἐπὶ τῶν ἐνωτίων· τοῦτο δ' ὅμως εἶναι ἀνάληθες, διότι τοῦτο δὲν ἀναγινώσκεται παρ' Ἐρωτοκρίτῳ.

Τῆς αὐτῆς ἐποπολαιότητος, ἵνα μὴ ἄλλην λέξιν εἴπω, ἀποτέλεσμα εἶναι πάντως καὶ τόδε ὅτι ἐτυμολογίας πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐξενεχθείσας ὑπ' ἐμοῦ ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀναγράφει ὡς ἰδίας. Εἶναι δὲ μάλιστα ἰδίας σημειώσεως ὅτι οὐδέποτε μὲν μνημονεύει ἐμοῦ ὡς ἐξευρόντος τι, πάντοτε δ'ὅμως καὶ ἐμοῦ καὶ ἄλλων ὅτε κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐσφάλημεν. Οὕτω λ. χ. σελ. 167 ἐτυμολογεῖ τὸ ἀψὰ λέγων. «Ἡ λέξις εἶναι προδήλως μεταγενεστέρα ἀποχώρησις τῆς ἀρχαίας συλλαβῆς ἀψι- [τὸ ἀψι-ἄρα εἶναι συλλαβή !] τοῦ ἀψίκορος,ἀψικάρδιος, ἀψίμαχος, ἀψίχολος». Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διατείνεται σελ. 155 ὅτι τὸ ἀλιδώνα ἐλλείπει ἐν πᾶσι τοῖς λεξικοῖς, ἴσως δὲ ἀνάγεται εἰς τὸ παρ' Ἀριστοτέλει ἐλεδώνη. Ὁμοίως διαλαμβάνει σελ. 172-3 περὶ τοῦ δίχαλος, διχάχαλον, διχάλα κτλ. καὶ ἀνάγει εἰς τὸ ἀρχαῖον δίχηλος. Ὁμοίως περὶ τῆς λέξεως γομάρι, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ φορτίου καὶ τοῦ ὄνου, καὶ ζητεῖ νὰ ὁρίσῃ τὴν σχέσιν καὶ ἀνέλιξιν τῶν σημασιῶν τούτων. Καὶ ὅμως περὶ πάντων τούτων διέλαβον ἐγὼ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἑρμηνεύσας καὶ τὴν γένεσιν τοῦ ἁπλοῦ ἀψὶς ἢ ἀψὺς ἐκ τῶν συνθέτων ἀπὸ τοῦ ἀψι-, Ἀθηναίου Τόμ. Ι' σελ. 7 κέξ., καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ α ἀντὶ η ἐν τῷ διχάλι κττ. ἀπὸ τοῦ χηλὴ δίχηλος (αὐτ. 245 καὶ Einleit σ. 99), καὶ ἀναγαγὼν τὸ ἀλιδώνα εἰς τὸ παρ' Ἀριστοτέλει ἐλεδώνη, Einleit 89 σημ.,καὶ ὁρίσας τὴν σχέσιν τῶν σημασιῶν τοῦ γομάρι (πρβλ. Kuhn Περιοδ. ΛΔ' σελ 129 σημ. καὶ Thumb, Ἰαπ. Ἐρεύν. Β' 115). (Ὅτι καὶ τὸ ἐξ οὗ προῆλθε τὸ γομάρι, ἤτοι τὸ ἀρσ. ὁ γόμος σῴζεται καὶ μάλιστα ἐν Καρπάθῳ, ἀγνοεῖ ὁ κ. συγγρ. Ἀλλ' αὐτόθι ᾄδεται ᾆσμα ἔχον «γόμους τοῦ (β)άλλει τὰ λινά, γόμους τὰ βελουδένια καὶ γόμους τὰ μεταξωτά» .... Ὁμοίως δὲ σῴζεται καὶ τὸ πρωτότυπον ῥῆμα γέμω ἐν Σύμῃ,οἷον γέμει ψεῖρες, παράδες κλπ.).

Ὁμοίως γράφει ἐν σελ. 46 καὶ 165 ἀρνεύω ἐκ τοῦ εἰρηνεύω. Τὴν παραγωγὴν ταύτην εἶχον προτείνει ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Δ' σ. 473, ἔνθα παρέθηκα ἐκ μεσαιωνικῶν πηγῶν καὶ τύπους οἷον εἰρνεύγει, ἐπανέλαβον δὲ ἔπειτα ὅτε ἔκρινα πρὸ πολλῶν ἐτῶν βιβλίον αὐτοῦ

τούτου τοῦ κ. συγγρ. (πρβλ. Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Β' 354)· νῦν δὲ ἐμοῦ μὲν οὐδαμοῦ γίνεται μνεία, τοὐναντίον δὲ μνημονεύεται ὁ κ. Γιάνναρης παραγαγὼν αὐτὸ ἐκ τοῦ ἀρνί, καὶ συνοδεύεται ὑπὸ θαυμαστικοῦ ὥς τι τερατῶδες. Ὁμοίως σελ. 170 ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἡ παίδα, καὶ περὶ ἐμοῦ μὲν ἐξευρόντος τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ἀπὸ ῥημάτων γίνονται τοιαῦτα εἰς -α θηλ. παροξύτονα ἀφῃρημένα (πρβλ. Ἀθηναίου Τόμ. I σελ.241, Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 76) καὶ ἑρμηνεύσαντος ἄλλα τε πολλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ παίδα, οὐδὲν λέγει, εὑρίσκει δ'ὅμως εὐκαιρίαν νὰ ψέξῃ δύο πτωχοὺς καὶ πρὸ πολλοῦ ἀποθανόντας Ἕλληνας συλλογεῖς, τὸν Μανωλακάκην γράψαντα πέδα καὶ τὸν Πεταλᾶν εἰπόντα ὅτι ἐγένετο κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ παιδεία. Εἶναι ταῦτα δίκαια;

Ὁ κ. Albert Thumb ἀνέγραψεν ὡς Ἀμοργῖνον τὸ ὄνομα ῥίχτι καὶ ἀρλόος, ἠτυμολόγησε δὲ πλημμελῶς· ἐγὼ δὲ ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Δ' σελ. 473 κρίνων τὰ τοῦ κ. Thumb ἐξεῦρον τὸ ἔτυμον, διὸ ἔγραψα «γρ. ῥήχτη ἐκ τοῦ ῥήχτης καὶ ἐν Κρήτῃ ῥέχτας ἐκ τοῦ ῥήγνυμι» καὶ «ἀρλόος ἐν Θήρᾳ ἀντὶ ἀρυ-λόγος». Νῦν ὁ κ. συγγρ. σελ. 36 σημ. 4 καὶ 281 παράγει μὲν τὸ ἀρλόος ἐκ τοῦ ἀρυ-λόγος καὶ τὸ ῥίχτι ἐκ τοῦ ῥήκτης, παραπέμπει δὲ εἰς τὸν κ. Thumb, ὅστις ἐσφάλη, οὐχὶ δὲ εἰς τὰ ἐμά.

Σελ. 154-5 διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἀκμαῖος - ἄκνιος, ἀκμάζω -ἀκνάζω καὶ ἀκνιάζω. Ταῦτα εἶχον συνάψει ἐγὼ πρὸ 25 ἐτῶν ἐν τῇ Περὶ φθογγολογικῶν νόμων πραγματείᾳ (Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 166), ἀλλὰ πάλιν ἄκρα σιγή.

Σελ. 208 ἀναγράφει τὴν λέξιν ἀπόχτιν, λέγει δὲ ὅτι «ἐλλείπει ἐν τοῖς λεξικοῖς. Πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀπόφτι ἐκ τοῦ ὀφτόν». Ἀλλὰ τὴν διὰ τοῦ πιθανῶς εἰσαγομένην ἐτυμολογίαν ταύτην προήνεγκεν ὁ Ἀθ. Σακελλάριος ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ σελίδι εἰς ἣν παραπέμπει ὁ κ. συγγρ. Κυπριακῶν Β' σελ. 466. Καθόλου δ'εἰπεῖν πᾶσαι αἱ ἐτυμολογίαι ἃς προτείνει εἶναι ἀλλότριαι, μνημονεύονται δὲ κατὰ κανόνα οἱ προτείναντες μόνον τότε ὅταν πρόκειται νὰ ψεχθῶσιν. Ἰδίᾳ δὲ περὶ ἐμοῦ προκειμένου εἶναι ἄξιον ἰδίας σημειώσεως ὅτι ὅσῳ εὐκολώτερον ἐπιλανθάνεται νὰ μνημονεύσῃ ἔνθα ὤφειλεν ὡς εἰπόντος τι ἀληθές, τοσούτῳ προθυμότερον ἀναμιμνήσκεται καὶ σπεύδει νά με ψέξῃ ὁσάκις κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ εἶπά τι πλημμελές. Τὸ δυστύχημα δὲ εἶναι

ὅτι κατηγορεῖ ὅσα κατ'ἀλήθειαν δὲν εἶναι ψεκτά· ἰδὲ ἀνωτ.σ.584 τὴν ἐπὶ ἀντιφάσει καὶ ψευδεῖ διδασκαλίᾳ ἀσύστατον κατηγορίαν καὶ σ.573.

Τοιαύτας ἀνακριβείας καὶ ἀδικίας ἀνευρίσκει τις ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ εἰς λόγον ἐπιστήμης καὶ εἰς λόγον ἀνθρωπισμοῦ ἀναγκαῖον φαίνεται νὰ φεύγωμεν τὰς ἀτοπίας ταύτας.

Ἐν ταῖς διαλέκτοις ταύταις πολλὰ θὰ ἠδύνατο προσεκτικὸς ἐρευνητὴς νὰ παρατηρήσῃ χρησιμώτατα διδάγματα, ἀλλ'ὁ κ.συγγρ. ἀντιπαρῆλθε ταῦτα οὐδὲν αἰσθανόμενος. Εἴδομεν ἀνωτ. 544 τὸλ λατόν, τὸ (Ἐ)χηλὴ κττ. Ὁμοίως κεῖται ἐν σελ. 324, 484, 486, 488, 491, 492 μπραάλλει, μπράαλλε, ἠμπραάλλανε, 327, 479, 493 παάρζα ἀντὶ προ(β)άλλει, πο(δ)άρια· (τὸ κραάτι, κραάτσα 493 *δύνανται* ν'ἀνάγωνται εἰς ἀρχαῖον κραββάτι καὶ δι' αὐτὸ παραλείπονται)· τὸ ἐν Καλύμνῃ φαινόμενον τοῦτο, καθ' ὃ φωνήεντα πρότερον διὰ συμφώνου τινὸς χωριζόμενα μετὰ τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ ἀφομοιοῦνται πρὸ τῆς συναιρέσεως, ἀναμιμνήσκει ἕκαστον τὴν παρ' Ὁμ. ἀρχαίαν διαίρεσιν ἢ διάλυσιν λεγομένην, τ. ἔ. τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο κάθ' ὃ τὰ πρότερον δι' ἡμιφώνου τινὸς χωριζόμενα φωνήεντα ἐκβληθέντος τούτου ἀφωμοιοῦντο πρὸ τῆς τελείας συναιρέσεως αὐτῶν εἰς μίαν συλλαβήν, οἷον *ορajων-ὀράων-ὀρόων, *ορajεις-ὀράεις-ὀράαις, *αγοραjεσθαι-ἀγοράεσθε-ἀγοράασθε κλπ. Τὸ νέον ἄρα φαινόμενον εἶναι λίαν διδακτικὸν τοῦ ἀναλόγου ἀρχαίου, διὰ τοῦτο ἐγὼ εὑρὼν ἔν τινι Καλυμνίᾳ συλλογῇ λέξεων τοιούτους τύπους, οἷον πραάτα ἀντὶ προ(β)άτα, ἀμμαάρα ἀντὶ ἀμμου(δ)άρα, παρετήρησα τοῦτο, καὶ ἐν Μεσ. κ. Ν. Ἑλλ. Β' 142 ἐξῆρα τὴν ἐκ τούτου ὠφέλειαν διὰ τὴν ἀρχαίαν γραμματικήν Ὁ δὲ κ. συγγρ. ἀντιπαρῆλθεν αὐτὰ οὐδὲν αἰσθανόμενος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλαχοῦ τῆς νέας Ἑλλ. ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν Νοτίων Σποράδων ἡ συλλαβὴ σια (ψια, ξια, ζια) συστέλλεται κατὰ συνίζησιν εἰς σι̯α καὶ περαιτέρω εἰς σα (ξα ψα ζα), ὅθεν λέγεται φορεσά, ἄξα, ἀνιψά, μαγαζά. (Ἰδὲ Ἀθηνᾶς Τόμ.Δ' σ.472. Kuhn Περιοδ.ΛΔ' 83, καὶ ἀνωτ.σ.564 καὶ 571). Τὸν νόμον τοῦτον ἂν ἐφήρμοζεν ὁ κ. συγγρ. (σελ. 220), θὰ ἔβλεπεν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς νησῖδος Ὀξὰ ἀνάγεται φυσικώτατα εἰς τὸ ὀξεὰ-ὀξεῖα καὶ δὲν θὰ ἐδίδασκεν ὅτι εἶναι ἀγνώστου ἀρχῆς. Ὅτι τὸ Ὀξεῖα ἦν ὄνομα ἀρχαῖον πολλῶν νήσων ἀπὸ τοῦ σχήματος, γινώσκουσι πάντες, καθὼς καὶ ὅτι ὀξύη

ἐλέγετο καὶ δένδρον τι, ὅπερ σήμερον λέγεται ἐπ' ἴσης ὀξεά, καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται διάφορα ἐργαλεῖα, καὶ δὴ καὶ θρανία, κλπ.

Ὡς γνωστὸν ὁ κ. Ψυχ. ἐνόμισε καλὸν νὰ ἀμφισβητήσῃ μαρτυρίαν ἐμοῦ εἰπόντος ὅτι ἐν Κρήτῃ λέγεται λῶ ἀντὶ λέω. Ὡς αἰτίαν δὲ τῆς ἀποφάνσεως αὐτοῦ ταύτης προέφερεν ὅτι τοῦτο δὲν εὑρίσκετο γεγραμμένον· ἀλλὰ ταῦτα εἰπὼν περιέπεσεν εἰς μέγιστον μεθοδικὸν ἁμάρτημα· διότι προφανῶς δὲν εἶναι οὐδαμῶς ἀναγκαῖον προκειμένου περὶ λαλουμένης γλώσσης νὰ ζητῆται ἡ μαρτυρία γραπτῶν μνημείων πρὸς πίστωσιν παντὸς νέου φαινομένου. Ἀρκεῖ ἡμῖν ἡ μαρτυρία τοῦ ἐρευνητοῦ, ἐκτὸς ἂν γινώσκωμεν αὐτὸν φιλοψευδῆ. Κατόπιν ἐν τῇ Πεντηκονταετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου σελ. 199 ἀπέδειξα ὅτι ἀληθῶς εἶχε πολλάκις γραφῇ, ἀλλ' εἰς τὸν κ. Ψ. συνέβη τὸ τοῦ παλαιοῦ ἀμαθία θράσος κλπ. Νῦν ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ σελ. 302, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. δὲν ἐφρόντισε νὰ σημειώσῃ τὸ κακῶς ἀμφισβητηθὲν τοῦτο.

Λαμπρὰ λέξις τὸ ταυροπαλητὸν ἀναγινώσκεται ἐν σ. 463, δι' ἧς περιφανῶς ἑρμηνεύεται καὶ τὸ παρ' Ἐρωτοκρίτῳ τραυοπάλεμα, προφανῶς ἀντὶ ταυροπάλεμα, καὶ τὸ νῦν ἐν Κρήτῃ τραφαπαλεύω τραφαπάλεμα (κατ' αὐτόδηλον ἀφομοίωσιν τοῦ ο πρὸς τὰ περιβάλλοντα α καὶ τοῦ β (αυ) πρὸς τὸ ἑξῆς ἄηχον π) ἀντὶ ταυροπαλεύγω ταυροπάλεμα.

Ἐν Ἀστυπαλαίᾳ σῴζεται ἡ διάφορος προφορὰ τοῦ ἁπλοῦ καὶ διπλοῦ λ, ἅτε τοῦ λλ τρεπομένου εἰς λτ· λέγεται ἄρα ἤμελτε 498, ξεκολτὰ 497, πολτὰ 497, σύλτηψες 498, τρελτὴ 501, ἄλτες 498 αὐτ. κλπ., ἀλλὰ καλό, ἤλεγε, περικάλει κτλ. Ἐπειδὴ δὲ αὐτόθι λέγεται κοπελτούδα 498, ἡ γ' ἀρφανούλτα 499, σακούλταν κλπ. 506, δῆλον πᾶσιν ὅτι ἡ διὰ διττοῦ λλ ὀρθογραφία τῶν εἰς -ουλλα τούτων ὀνομάτων ἀποδείκνυται περιφανῶς καὶ διὰ τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἀστυπαλαίας (πρβλ. καὶ Μεσ. καὶ Ν. Ἑλλ. Α' 650-1)· ἀλλ' ὁ κ. συγγραφεὺς δὲν παρετήρησεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἐντεῦθεν πηγάζουσαν διδασκαλίαν ταύτην, διὸ γράφει πανταχοῦ δι' ἁπλοῦ λ, καὶ τὸ πάντων περιεργότατον ἄλλοτε μὲν παροξύνει ἄλλοτε δὲ περισπᾷ, οἷον σακούλταν 505, ἀλλὰ ἀρφανοῦλτα 499, ἀλλὰ καὶ δελφούλα 291 καὶ ἄλλα πολλά. Ὁμοίως ἀποδείκνυται ὑπὸ τοῦ ἰδιώματος τούτου

ἡ διὰ διττοῦ λλ ὀρθογραφία τῆς λέξεως σκύλλος, διότι σελ. 378 κεῖται στσύλτον, 383 στσύλτ(οι)· ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. ἐξακολουθεῖ παρὰ τὸ σαφὲς τοῦτο δίδαγμα γράφων σκυλλ 303, σκύλα 346, σκύλος καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁμοίως κεῖται σελ. 390 πουλτὶ τ. ἔ. πουλλί, ἀλλ' ὁ κ. συγγρ. οὔτε τοῖς ὑπ' ἐμοῦ εἰρημένοις, ἔνθα ἀνωτ., ἐπείσθη οὔτε οἷς αὐτὸς οὗτος γράφει, διότι παρέχει πάντοτε πουλί. Τὰ ἰδιώματα ταῦτα, ὅσα ἀρχαιοτροπότερον διασῴζουσι τὴν τῶν διπλῶν συμφώνων προφορὰν θὰ ἠδύναντο νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς σαφῶς καὶ περὶ τῆς ἀληθείας πολλῶν φαινομένων, λ. χ. ἂν ἐγένετο πανταχοῦ ὁμοίως ἀφομοίωσις τοῦ γμ εἰς μμ, τοῦ ευμ εἰς εμμ ἢ τοὐναντίον ἁπλοποίησις, ὅπως διδάσκῃ ἡ Κυπρία διάλεκτος, καὶ δὴ γραπτέον τάμα, πρᾶμα, ταμένος, βρεμένος, γέμα, ῥέμα, ψέμα, μπιστεμένος. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἰδὲ ἀνωτ. σελ. 541.

Τὸ σπιλῆδα ἀντὶ σπ(ι)λῆνα τῆς Ἄνδρου (σελ. 35) ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἀχτῖδα ἀντὶ ἀκτῖνα, ἤτοι ἀμφότερα μετεσχηματίσθησαν κατὰ τὰ πολὺ περισσότερα εἰς -ίδα ὀνόματα (ἰδὲ ἀνωτ. 580 τὰ ῥήματα πρήστω, βρίστω κατὰ τὰ πολλὰ εἰς -τω). Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ὑπὲρ τοῦ ἀχτῖδα δίδαγμα παρέμεινεν ἀχρησιμοποίητον.

Σελ. 68, 329 καὶ ἀλλαχοῦ ἀναγράφει τοὺς ἀρχαιοτέρους τοῦ ζερβὸς τύπους, ἤτοι ζαβρὸς καὶ ζεβρὸς (οὐχὶ δὲ ὅμως καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἁλώσεως ζαρβός), ἀλλ' οὐδὲν διδαχθεὶς ὑπ' αὐτῶν διατείνεται ὅτι οὗτοι προῆλθεν ἐκ τοῦ ζαρβός· (περὶ τοῦ α ἀντὶ τοῦ οὕτως ὑποτιθεμένου ἀρχαιοτέρου ε οὐδὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπῃ). Περὶ τούτων βλέπε τὰ εἰρημένα ἐν τῷ Περιοδικῷ Glotta Α' 127.

Ἀλλ' ἀρκοῦσι τὰ εἰρημένα, τοσοῦτο δὲ μόνον εἰρήσθω ὅτι τὰ ἐξελεγχθέντα εἶναι μικρὸν μόνον ἀπάνθισμα τῶν μυρίων σφαλμάτων τοῦ βιβλίου, ὅπερ ἀτυχῶς ἀποβαίνει οὕτω παντελῶς ἄχρηστον, ἀφοῦ οὐδ' ὑλικὸν πίστεως ἄξιον παρέχει. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐν τέλει πίναξ εἶναι οὕτως ἐλλιπὴς ὥστε ἐλάχιστα εὐκολύνει τὴν χρῆσιν αὐτοῦ.

ΝΕΑ ΑΝΤΙΛΕΓΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ κ. KRUMBACHER

(Τῶ σε κακῇ αἴσῃ τέκον ἐν μεγάροισι)

(Α 418)

Τὸ ἔπος τοῦτο τοῦ Ὁμήρου θὰ ἀνεμνήσθη, δὲν ἀμφιβάλλω, πολλάκις μέχρι τοῦδε ὁ κ. Krumbacher ἕνεκα τοῦ διαβοήτου βιβλίου αὐτοῦ Das Problem κλπ. Ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο κατ' ἀξίαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ὡς ἀξιόλογος ἐπιστήμων, καὶ αἴφνης κακῇ ὥρᾳ ἀναλαμβάνει ὡς δικηγόρος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν παρ' ἡμῖν ἤδη πρότερον πτωχεύσασαν Ψυχαρικὴν αἵρεσιν καὶ οὕτως ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν πρὸς ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Κατόπιν τούτου καὶ ἕνεκα τούτου ὑπὸ τούτων μὲν ἐλέγχεται δι' ἐπιστημονικὰ σφάλματα, ὑπ' ἄλλων δὲ κατηγορεῖται δι' ἄλλα, καὶ ἰδοὺ τώρα ἀναγκάζεται ν' ἀντικρούῃ, νὰ ὑπερασπίζῃ ἑαυτόν, νὰ προσβάλλῃ κττ. κττ. Τὸ δὲ πάντων χείριστον δι' αὐτὸν καὶ λυπηρότατον δι' ἐμὲ εἶναι ὅτι καὶ πρὸς ἐμέ, ὅστις, εἰ καὶ προεκλήθην ὑπ' αὐτοῦ εἰς προσωπικὸν ἀγῶνα, ἀποκληθεὶς δημαγωγὸς καὶ ἀμφισβητηθείσης τῆς μαρτυρίας μου, ἔφυγον μὲν καθ' ὁλοκληρίαν τὰς προσωπικὰς ἀντεγκλήσεις, περιωρίσθην δὲ καθαρῶς ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ συζητήσει, καὶ πρὸς ἐμέ, λέγω, ἀπεφάσισε τώρα ἐν τῇ συγχύσει καὶ τῇ ὀργῇ αὐτοῦ νὰ κατέλθῃ εἰς προσωπικὰ καὶ νὰ ἀγωνίζηται καὶ νὰ μὲ ἐλέγχῃ οὐχὶ δι' ἐπιστημονικὰ σφάλματα ἀλλὰ δῆθεν δι' ἠθικὰ παραπτώματα!

Ἐγὼ διϊσχυρίσθην ἀναντιλέκτως καὶ ἀπέδειξα καὶ ἐν τῇ Ἑλληνιστὶ ἐκδοθείσῃ Ἀπαντήσει μου πρὸς αὐτὸν καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ καὶ Γαλλικῇ ἐκδόσει τῆς διατριβῆς μου περὶ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου ζητήματος, ὅτι ὁ κ. Krumbacher ἐσφάλη πολλὰ καὶ πολυειδῆ ἁμαρτήματα εἴς τε τὴν γλωσσολογίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅτι δι' ὧν εἶπεν ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ ἐκείνῃ καὶ μεροληπτικῶς ἔκρινε καὶ χλευαστικῶς ἀπεφήνατο πολλάκις καὶ καθόλου ἠδίκησε πολλαχῶς

καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἐμέ, καὶ ταῦτα ὅλως ἀδίκως· ὅτι περιέπεσεν εἰς πολλὰς ἀντιφάσεις κλπ. κλπ.

Ὁμοίως διισχυρίσθην ὅτι ἔβλαψε σφόδρα καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ζήτημα, οὗ χάριν ἐπεχείρησε, καθ' ἃ λέγει, τὸν ἀγῶνα· διότι βλέποντες οἱ Ἕλληνες ἄνδρα ξένον νὰ ἀναμειγνύηται εἰς τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα οὕτω φανατικῶς, νὰ κρίνῃ μεροληπτικῶς, νὰ διασύρῃ ἡμᾶς, νὰ προτείνῃ τὴν χρῆσιν τῶν ξένων λέξεων καὶ μάλιστα μετὰ Σλαυϊκῆς καταλήξεως, καὶ συνάψαντες ταῦτα, ὅπως καὶ αὐτὸς οὗτος ἐποίησε, πρός τε τὰς μεταφραστικὰς τοῦ Εὐαγγελίου ἀποπείρας τοῦ κ. Πάλλη καὶ πρὸς ἄλλα, λίαν φυσικὸν ἦτο νὰ ἔλθωσιν εἰς διαφόρους ὑπονοίας καὶ δὴ νὰ ἀποδειλιῶσι πρὸς τὴν περαιτέρω ἁπλοποίησιν τῆς γλώσσης, εἰς ἣν ἤδη εἶχον εἰσέλθει καὶ ὁμαλῶς ἐχώρουν. Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα ἤλεγξα ἐγὼ τὸν κ. Krumb. Ὁ δὲ οὔτε εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν ἀγῶνα νὰ κατέλθῃ, ὅπως ἁρμόζει εἰς ἐπιστήμονα, εὐηρεστήθη οὔτε τοὐλάχιστον νὰ σιωπήσῃ ἠδυνήθη· καίτοι ἡ σιωπὴ αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο ἴσως κάπως νὰ ἑρμηνευθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ· θὰ ἠδύνατο δηλ. νὰ λέγῃ ὅτι «ἐγὼ ἐξέθηκα σαφῶς καὶ καθαρῶς τὴν γνώμην μου· ἂν δὲ οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουν νὰ μὲ ἀκούσουν, αὐτοὶ θὰ μετανοήσουν». Ἀτυχῶς, καθ' ἃ εἶπον, οὐδέτερον τοῦτο ἠθέλησε νὰ πράξῃ, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξηλέγχθη τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα σφαλείς, ἐτράπη παράδοξον ὁδόν, καὶ πρῶτον μὲν ἔσχε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ ἐν συνεντεύξει πρὸς συντάκτην τοῦ Νέου Ἄστεως ὅτι «διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ σκοπὸν εἶχε νὰ παράσχῃ τοῖς ἀλλογλώσσοις καὶ ἀπείροις τοῦ ζητήματος πιστὴν εἰκόνα τοῦ τοσοῦτον διαφέροντος τούτου ἐπιστημονικοῦ προβλήματος». Ὥστε, ὡς βλέπετε, ἐπιμένει καὶ μετὰ τὸν πολλαπλοῦν ἔλεγχον νὰ διακηρύττῃ ὅτι παρέσχε πιστὴν εἰκόνα τοῦ ζητήματος εἰς τοὺς ἀλλογλώσσους καὶ ἀπείρους αὐτοῦ! Ἔπειτα δὲ προέβη εἰς παρόμοιον ἢ καὶ μεῖζον τόλμημα διακηρύττων ὅτι ὅσα ὁ Χατζιδάκις ἔγραψε καὶ ἐξήλεγξεν, οὐδένα ἐπέφερον καρπόν! Εἰς ἃ ἡ προσήκουσα ἀπάντησις ἐδόθη ἀνωτ. σελ. 55 κέξ. ἄλλως τε καὶ διὰ τῶν δημοσιευθεισῶν ἐπιστολῶν. Ἀλλ' ὁ κ. Kr. φαίνεται ὅτι διὰ τοὺς ἐπανειλημμένους καὶ δεινοὺς ἐκείνους ἐλέγχους ἐνόμισεν ὅτι ἐπεβάλλετο αὐτῷ ἡ ἀνάγκη ν' ἀπαντήσῃ ὁπωσδήποτε, ὥστε τοὐλάχιστον νὰ φανῇ ὅτι ἀπήντησεν. Ἐντεῦθεν ἔγραψε τάδε (Byz. Zeits. ΙΖ' σ. 586-7, 13 8βρίου 1908) «Δὲν θὰ

ἔλθω πλέον εἰς τὸ καθ' αὐτὸ ζήτημα περὶ ὃ ἡ διαφορὰ ἡμῶν. Μόνον τὴν διαστροφὴν γεγονότος ὀφείλω νὰ ἐπανορθώσω καὶ ν' ἀποκρούσω ὅλως προσωπικὴν ἐπίθεσιν. Ὁ κ. Χατζ. ἔγραψεν [ἀνωτ. 49] ὅτι ὁ κ. Kr. ἀπέσυρε τὰς ὑπερβολὰς ταύτας ἐν μέρει, προτείνας ἀντὶ τοῦ λίαν ξένοι τὸ ἀρκετὰ ξένοι. Κατ' ἀλήθειαν τὸ πρᾶγμα ἔχει ὧδε: Ὁ κ. Κακριδῆς, γαμβρὸς (1) τοῦ Χατζιδάκι, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ μετάφρασις τοῦ βιβλίου μου εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἔπεμψε πρὸς ἐμὲ μέρος τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ μετὰ τῆς παρακλήσεως, ἵνα ῥίψω βλέμμα τι καὶ διορθώσω ἂν τυχὸν εὑρίσκόν τι μὴ καλῶς ἔχον. Παρετήρησα ὅτι ἐν τῇ ἐν σελ. 8 τοῦ βιβλίου μου προτάσει «Der Unterschied ist so gross, dass zwei Menschen, von denen der eine nur die erstere (die Volkssprache), der andere nur die letztere (die Sctriftsprache) besässe, sich recht fremd gegenüberständen» τὴν λέξιν recht ὡς ἐπιτατικὴν (=ganz) ἐξέλαβε καὶ οὕτω μετέφρασεν. Ὑπέδειξα αὐτῷ τὸ ἀβλέπτημα, διότι, ὡς δῆλον, τὸ recht ἐδῶ ἔχει ἐλαττωτικὴν ἔννοιαν (πρβλ. das Stück ist recht gut), καὶ συνεβούλευσα κατὰ ταῦτα νὰ μεταφράσῃ οὕτω, τ. ἔ. διὰ τοῦ ἀρκετὰ ἢ τοιαύτης τινὸς λέξεως. Λοιπὸν οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ τοῦ ὅτι ἐγὼ ἀπέσυρα ὑπερβολήν τινα. Πῶς πρέπει ἠθικῶς νὰ κριθῇ ἡ διαγωγὴ αὕτη, τὸ νὰ θέλῃ τις ἐξ ἰδιωτικῆς πληροφορίας δι' ἣν θὰ ὠφείλετο εὐγνωμοσύνη, νὰ κατασκευάσῃ παγίδα εἰς ἄλλον, τοῦτο καταλείπω εἰς τὸν ἀναγνώστην. Περαιτέρω γράφει ὁ Χατζιδάκις ὅτι ὁ κ. Brugmann παρακληθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τοῦ κ. Kr. ἔγραψεν ὀλίγας λέξεις γενικῶς... Ἀπέναντι τῆς ὑποβολῆς ταύτης πιστῶ ὅτι τὸν σεβαστόν μου διδάσκαλον Brugmann οὔτε γραπτῶς οὔτε προφορικῶς οὔτε ἀπ' εὐθείας οὔτε πλαγίως παρεκάλεσα διὰ τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο... Καὶ τώρα ἐλπίζω ὅτι ὁ ἀξιότιμος Ἕλλην ἐπιστήμων θέλει ἀνακαλέσει τὴν ἀβάσιμον ὑπόνοιαν αὐτοῦ οὕτω δημοσίᾳ ὅπως καὶ ἐξέφερεν».

Ταῦτα λέγει τώρα ὁ κ. Krumbacher. Ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι εἶχον ἐλέγξει καὶ καταδείξει αὐτοῦ σφάλματα ἀπείρῳ βαρύτερα τῶν δύο τούτων πραγμάτων, ἃ ἐπιχειρεῖ νῦν ν' ἀποκρούσῃ, καὶ ἐφρόνουν ὅτι ὡς ἐπιστήμων ὤφειλεν, ἂν πράγματι ἀκόμη ἐπίστευεν ὅτι ὅσα ἐξέθηκεν ἦσαν ἀληθῆ καὶ ὅτι παρίστων πιστὴν εἰκόνα τοῦ ζητήματος, ὤφειλε, λέγω,

(1) Οὐχὶ γαμβρὸς ἐμοῦ ἀλλὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶναι ὁ Κακριδῆς.

ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἐλεγχθέντων, οὐχὶ δὲ νὰ ἀφήσῃ αὐτὰ ἔκθετα καὶ ἀπροστάτευτα, λέγων ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ πλέον κλπ. Ἀλλ' ἔστω, ταῦτα τὰ δύο ἐξέλεξε, περὶ τούτων ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ· ἂς ἴδωμεν τί λέγει καὶ πῶς ἔχει ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

Ἐγὼ παρετήρησα ὅτι ὁ κ. Kr. ἐκήρυττεν ἐνώπιον κόσμου ὅλου ἀγνοούντων τὰ ἡμέτερα ὅτι ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα «δὲν εἶναί τι ζῶν, ἔχον σάρκα καὶ αἷμα, μυῶνας καὶ νεῦρα, ἀλλὰ νεκρὸν ἢ μᾶλλον ἡμίνεκρον, μόνον διὰ τεχνητῶν μέσων διατηρούμενον, ἐψιμυθιωμένον καὶ ἐπὶ βαττοστρώματος κατακείμενον σῶμα, εἶδος μουμίας»· ὅτι «ἡ γλῶσσα ἣν πάντες ὑψηλοὶ καὶ ταπεινοί, πεπαιδευμένοι καὶ ἀπαίδευτοι μεταχειρίζονται ἐν τῇ συναναστροφῇ ἀπέχει τῆς γραφομένης ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς» (καὶ ὁ κ. Thumb ὁμοίως διϊσχυρίζεται ἐπ' ἐσχάτων ὅτι toto caelo διαφέρουσιν), ὅτι κατωτέρω προσέθηκεν «ὑπάρχει διγλωσσία καὶ μάλιστα ἐν τῇ αὐστηροτάτῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως (Diglossie im schärfsten Sinne des Wortes), μεταξὺ γραφομένης καὶ λαλουμένης ὑπάρχει ἀδιάβατον χάσμα κττ. κττ.

Ταῦτα παρατηρήσας ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν ὅτι τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου ὅπερ ὡς συμπέρασμα τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιφέρει, ὀρθῶς θὰ ἐξελάμβανε καὶ θὰ ἀπέδιδέ τις γράφων «Ἡ διαφορὰ εἶναι τηλικαύτη, ὥστε δύο ἄνθρωποι, ὧν ὁ μὲν θὰ ἐγίνωσκε μόνην τὴν προτέραν, ὁ δὲ μόνην τὴν ἑτέραν, θὰ ἵσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων *πάνυ ξένοι*». Διότι, ὅπως ἕκαστος βλέπει, μόνον τοιοῦτο συμπέρασμα ἁρμόζει λογικῶς εἰς τὸν ὅλον λόγον, μόνον τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀπαιτοῦσι τὰ συμφραζόμενα. Καὶ αὐτὸς δ' οὗτος ὀλίγον κατωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ἐπαναλαμβάνων τὴν αὐτὴν ἔννοιαν λέγει διαρρήδην καὶ εὐτυχῶς ἄνευ μεταφορῶν καὶ εἰκόνων «ἕκαστος ἐξ ἀντικειμένου κρίνων θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ***ἡ ἀνωτέρω σημειωθεῖσα παρατήρησις περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς συνεννοήσεως δύο ἀνθρώπων, ὧν*** ὁ μὲν νὰ γνωρίζῃ μόνην τὴν γραφομένην, ὁ δὲ μόνην τὴν λαλουμένην, ἐνταῦθα (1) ***πραγμα-***

(1) Πρόκειται ἰδῶ περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν τεσσάρων λέξεων οἶνος, οἶκος, ἄρτος καὶ ὕδωρ—σπίτι, κρασί, ψωμὶ καὶ νερό· ἀλλ' ἐπειδὴ αὗται προσηνέχθησαν ὡς

τικῶς ἀληθεύει». Ἀλλ' ἵνα τὸ πρᾶγμα καταστῇ σαφέστερον, ἂς ὑποτεθῇ πρὸς στιγμὴν τοὐναντίον. Εἶναι, λέγει, νεκρὰ ἡ γραφομένη, ἀπέχει τῆς λαλουμένης ὅσον ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τελεία καὶ κυριολεκτικὴ διγλωσσία, ἀδιάβατον χάσμα, τηλικαύτη ἡ διαφορὰ κττ., ὥστε - συμπέρασμα - ὥστε δύο ἄνθρωποι κλπ. θὰ ἵσταντο ἀπέναντι ἀλλήλων ὀλίγον ξένοι, (ἐλαττωτικήν, ὑποκοριστικὴν ἔννοιαν ἔχει, λέγει, ἐδῶ τὸ recht.)! Ἐρωτῶ πάντα λογικευόμενον, εἶναι τοῦτο συμπέρασμα ἀνάλογον πρὸς τοὺς προταχθέντας μεγάλους λόγους; Προφανῶς ἄρα ἡ ἑρμηνεία ἣν ὁ κ. Kr. ὑποβάλλει τώρα εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, εἶναι ὅλως ἄτοπος καὶ ἀδύνατος. Νοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ αὐτήν, καὶ δι' αὐτὸ ὅτε συνέτασσον τὴν Ἀπάντησίν μου εἰς τὰ τοῦ κ. Kr., παρετήρησα ὅτι ἡ μετάφρασις δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ἔννοιαν ἣν πᾶς τις βλέπει ὅτι ἀπαιτεῖ τὸ χωρίον· τότε ἠρώτησα τὸν μεταφράσαντα, τίνος ἕνεκα μετέφρασε τὸ ἐπιτατικὸν recht διὰ τοῦ ἐλαττωτικοῦ ἀρκετά, ὡσεὶ ἦν ἐν τῷ Γερμανικῷ κειμένῳ ziemlich. Ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο ἔπραξε κατ' ἀξίωσιν τοῦ κ. συγγραφέως. Ἐρωτῶ τώρα πάντα ἄνθρωπον: ὑπάρχει τις ἐν τούτῳ ἰδιωτικὴ μυστικὴ πληροφορία, ἥτις παρεβιάσθη; ποῦ βλέπει τὴν διαστροφὴν γεγονότος; καὶ τίνα ἠθικὸν νόμον κατεπάτησα ἐγώ, ὅπως λέγει ὁ κ. Kr. διατεινόμενος ὅτι τὴν κρίσιν τούτου καταλείπει τῷ ἀναγνώστῃ; Κακὸν καὶ ἀπρεπὲς ἐγένετο ἀληθῶς ἐν τούτῳ, ἀλλ' ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Kr., ὅστις -ἂς λεχθῇ παρρησίᾳ- παρερμηνεύει τώρα τὸ χωρίον αὐτοῦ, ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἀποσύρει τὸ ὑπερβολικῶς λεχθέν. Διότι τὸ ἐπίρρ recht δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νοηθῇ ἐδῶ, ὅπως λέγει ὁ κ. Kr., ἐλαττωτικῶς, ὑποκοριστικῶς, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἐπιτατικῶς. Ἵνα δὲ μή τις νομίσῃ, ὅτι ὁ συγγρ. ὡς Γερμανὸς εἶναι κατὰ πολλὰ καταλληλότερος ἑρμηνευτὴς τῆς ἰδίας γλώσσης, λέγω ὅτι πρὸς τοῦτο παρεκάλεσα τὸν διδ. φιλ. κ. Γουλιέλμον Barth νά μοι εἴπῃ ἂν τοιαύτη ἐκδοχὴ τοῦ χωρίου εἶναι δυνατή· ὁ δὲ ἀπήντησεν,

παραδείγματα τῆς διαφορᾶς τῆς λαλουμένης ἀπὸ τῆς γραφομένης, δῆλον ὅτι τὸ περὶ τοῦ παραδείγματος λεγόμενον ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὅλου, ὅπως ἄλλως τε δηλοῦται σαφῶς διὰ τοῦ «ἡ ἀνωτέρω σημειωθεῖσα παρατήρησις ... ἀληθεύει» Ὅτι δὲ καὶ αἱ τέσσαρες αὗται λέξεις εἶναι ἡμῖν πᾶσι κάλλιστα νοηταὶ καὶ αἰσθητὰ τ. ἕ. ὅτι καὶ περὶ τῶν παραδειγμάτων τούτων λεγόμενον τὸ ἀδύνατον τῆς συνεννοήσεως, τὸ ἀκατάληπτον, δὲν ἀληθεύει, ἀπεδείχθη περιφανῶς ἐν τῇ Ἀπαντήσει σελ 391 κἑξ.

ὅτι τὸ recht μόνον εἰρωνικῶς λεγόμενον καὶ μόνον ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ καταλλήλου χειρονομίας ἢ μορφασμοῦ, δύναται νὰ λάβῃ τοιαύτην ἐλαττωτικήν, ὑποκοριστικὴν σημασίαν· ἐπειδὴ δ'ὅμως ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ ταῦτα δὲν εἶναι δυνατά, ἡ μόνη ἑρμηνεία αὐτοῦ εἶναι ἡ διὰ τοῦ σφόδρα, πάνυ, ὅλως κτλ.

Παράδοξον δὲ φαίνεταί μοι καὶ τόδε ἀκόμη, ὅτι ὁ κ. Kr. ἀναλαμβάνων τώρα νὰ ἑρμηνεύσῃ ὅπως νομίζει ἑαυτῷ συμφέρον τὸ recht fremd, δὲν παρετήρησεν ὅτι καὶ οὕτω σφάλλεται, ὅτι καὶ οὕτω διατυπουμένη ἡ δισχύρισις αὐτοῦ εἶναι ψευδής. Καὶ δὲν παρετήρησε τοῦτο, διότι ὅλως ἀνεπιστημόνως κάμνει πάντοτε χρῆσιν μεταφορικῶν ὅρων. Ἂν δὲ ἀντὶ τοῦ μεταφορικοῦ ξένοι, πολὺ ἢ ὀλίγον, μετεχειρίζετο τὴν κυρίαν λέξιν λέγων δὲν συνεννοοῦνται οὐδαμῶς ἢ δυσκόλως, τότε θὰ κατενόει εὐθὺς τὸ ψευδὲς τῆς δισχυρίσεως. Διότι ὅπως πάντες γινώσκομεν, ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἡλίου φαεινότερον ἐν τῇ Ἀπαντήσει, οὔτε νεκρά, ἢ ὀρθότερον ἄνευ εἰκόνος, οὔτε ἀδιανόητος ἡμῖν εἶναι ἡ γραφομένη ἡμῶν γλῶσσα, ἀφοῦ προφανῶς καὶ νοοῦμεν καὶ αἰσθανόμεθα αὐτὴν πάντες, οὔτε οὐρανομήκης εἶναι ἡ διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τῆς λαλουμένης, ἀφοῦ, ὡς ὁμοίως ἀπεδείχθη, τοῦ τυπικοῦ τὸ μὲν μέγα καὶ σπουδαιότατον μέρος σῴζεται καὶ εἶναι κοινόν, ἄλλο εἶναι νέον, ὀλίγον δὲ ἴδιον τῇ γραφομένῃ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πασίγνωστον μετὰ τῶν λέξεων αἵτινες καθ' ἑκάστην ἀκουόμεναι καὶ ἀναγινωσκόμεναι εἶναι γνωσταὶ καὶ αἰσθηταὶ ἡμῖν· οὔτε χάσμα ἀδιάβατον μεταξὺ τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης ὑπάρχει, ἀφοῦ χιλιάδες λέξεων εἰσῆλθον ἤδη ἀπὸ τῆς γραφομένης εἰς τὴν λαλουμένην κττ. Διγλωσσία ἄρα οὐχὶ ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ σημασίᾳ ὑπάρχει, καὶ διατεινόμενος τὰ τἀναντία ὁ κ. Kr. περιπίπτει εἰς ὑπερβολὰς ἀσυγγνώστους, αὐτὸ τοῦτο εἰς ἀνακριβείας. Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι καὶ τὸ διὰ τοῦ ὥστε εἰσαγόμενον συμπέρασμα αὐτοῦ εἶναι ψευδές. Νοοῦσι δὲ καὶ αἰσθάνονται τὴν γραφομένην γλῶσσαν οὐ μόνον οἱ ὁπωσδήποτε ἐγγράμματοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ παντάπασιν ἀναλφάβητοι, ὅπως καθ'ἑκάστην πειραματικῶς ἀποδείκνυται παρ'ἡμῖν. Διότι ἡ ἐφημερὶς ἣν ὁ ἐγγράμματος ἀναγινώσκει ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐνώπιον τῶν ἀγραμμάτων ποιμένων, τὸ Κυριακοδρόμιον τοῦ Θεοτόκη ὃ ἀναγινώσκει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἀναγνώστης πρὸ τῶν ὅλως ἀπαιδεύτων καὶ ἀγραμμάτων Χριστιανῶν, παριστᾷ προδήλως τὸν ἄνθρω-

πον τὸν ἐπιστάμενον καὶ λαλοῦντα μόνην τὴν γραφομένην, οἱ δὲ ποιμένες τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῶν ἐκκλησιαζομένων οἱ πολλοί, ἰδίᾳ αἱ γυναῖκες, τὸν ἄλλον τὸν ἱστάμενον ἀπέναντι καὶ λαλοῦντα μόνην τὴν λαλουμένην. Ὅμοιόν τι συμβαίνει καὶ ὅταν ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις περὶ ἐκλογῶν, περὶ σταφίδος κλπ. ὁ μὲν ῥήτωρ λαλῇ πρὸς τὸν λαὸν μεταχειριζόμενος τὴν συνήθη καθαρεύουσαν, τὰ δὲ πλήθη, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἀγράμματοι, κάλλιστα νοῶσι, αἰσθάνωνται καὶ παρακολουθῶσιν αὐτόν. Καὶ λοιπὸν τώρα ἐρωτῶ, οὐχὶ τὸν κ. Kr., διότι οὗτος φωρᾶται ἀγνοῶν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντα Ἕλληνα: προσπίπτει ἡ ἐφημερὶς ἢ τὸ Κυριακοδρόμιον ἢ ὁ ῥήτωρ τοῖς ἀγραμμάτοις τῶν ἡμετέρων ξένος ὁπωσδήποτε, εἴτε πολὺ εἴτε ὀλίγον, εἴτε recht= πάνυ, εἴτε ἁπλῶς ziemlich = ἀρκετά; καὶ δὲν καταλαμβάνουσιν ἄριστα τὰ ὅσα ἀκούουσιν; Ποῦ λοιπὸν ἡ οὐρανομήκης διαφορά; Ποῦ τὸ ξένον; Ποῦ τὸ ἀδιάβατον χάσμα; Ποῦ ἡ διγλωσσία καὶ μάλιστα ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως; Ποῦ τὸ ἀδύνατον τῆς συνεννοήσεως, ὅπερ κατὰ τὸν κ. Kr. ἀληθεύει; Οὐδαμοῦ!

Ἐπ' ἴσης ἐρωτῶ πάντα φίλον τῆς ἀληθείας: διέστρεψα ἐγὼ τὸ χωρίον τοῦ κ. Kr. καὶ προσέκρουσα πολὺ ἢ ὀλίγον εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ τοὐναντίον ὁ κ. Kr. καὶ πρότερον ἐδίδαξεν ὑπερβολὰς καὶ ἀνακριβείας καὶ τώρα πάλιν διὰ τῆς ἐπαράτου ῥητορικῆς αὐτοῦ τέχνης κατώρθωσε νὰ παραστήσῃ ἐμὲ ἁμαρτόντα καὶ ταῦτα οὐχὶ τὴν γνώμην, ὅπερ δὲν θεωρῶ προσβλητικόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἠθικήν; Ἀλλὰ τὸ ψέμα ψύγεται.

Ἔπειτα διατί ὀργίζεται, τώρα ὅταν ἀκούῃ ὅτι ἀπέσυρε πλημμελές τι χωρίον; Αὐτὸς οὗτος ἀπέσυρε κατὰ τὴν μετάφρασιν καὶ ἄλλα χωρία τῆς πραγματείας αὐτοῦ. Λέγω 1) τὸ ἐν σελ. 202 (256), ὃ περιέκοψεν ἐξελεγχθὲν ὑπ' ἐμοῦ πρότερον ἐν τῇ γερμανιστὶ δημοσιευθείσῃ βιβλιοκρισίᾳ, ἀξιώσας νὰ παραλειφθῇ ὅλη φράσις «Ἴσως τότε δὲν ἦτο πανταχοῦ διαδεδομένη ἡ δευτερεύουσα κακὴ σημασία» (δηλ. τῆς φράσεως ἐπῆρεν ὁ διάβολος). 2) τὴν ἐν σελ. 193 φράσιν wir werden es jetzt nicht romäisch machen, ἥτις ἐπ' ἴσης ἠξίωσε νὰ παραλειφθῇ ἅτε ἐξελεγχθεῖσα ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ ἐκείνῃ. Ἢ μήπως κρίνει σήμερον καὶ ταῦτα ὀρθὰ καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ ἢ καὶ νά με καταγγείλῃ πάλιν ἐπὶ διαστροφῇ καὶ τούτων καὶ νὰ καταλίπῃ τοῖς ἀναγνώσταις τὴν ἠθικὴν ἐκτίμησιν τούτου;

Λοιπόν, διατί τώρα ὀργίζεται ὅταν λέγηται πρὸς αὐτὸν ὅτι τὸ βι-

βλίον βρίθει ἁμαρτημάτων καὶ ὅτι τινὰ ἀνωμολόγησεν ἤδη καὶ αὐτὸς οὗτος; Ναί, διατί; Προφανῶς δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ διότι ἠξεύρει τὴν παροιμίαν ὅποιος ἔχει ὀλιγώτερον δίκαιον, φωνάζει δυνατώτερα. Καὶ ὅμως ὅτε συνέτασσε τὸ διαβόητον ἐκεῖνο βιβλίον ἐκήρυττε μεγαλοφώνως ὅτι «Διαλαμβάνω περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πλήρης χαρᾶς καὶ ἐλπίδος ὁποίαν σπανίως ᾐσθάνθην κατὰ τὴν ἔκθεσιν ἐπιστημονικῆς τινος πεποιθήσεως» καὶ «Λέγω ταῦτα μετὰ πάσης ἐμφάσεως . . . ἂν καὶ γινώσκω ὅτι διὰ τῶν λόγων μου θὰ προκαλέσω θύελλαν ὀργῆς καὶ ὅτι πολλοὶ θά με χαρακτηρίσωσιν ὥς τινα τῶν δυσμενεστάτων ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος ἢ ὥς τινα ἀνίατον παράφρονα». Διὰ τούτων ἐπεδείκνυε τότε τὴν γενναιότητα αὐτοῦ, διισχυριζόμενος ὅτι προέβλεπε μὲν τὴν θύελλαν τῆς ὀργῆς καὶ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐχθρὰ ἐνεργεῖ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀδιαφορεῖ δ' ὅμως ἀπέναντι τῆς ἀληθείας κλπ. Ταῦτα ἐκήρυττε τότε· νῦν δὲ θερίζων, ἃ ἔσπειρεν, ὀργίζεται καὶ τὸ χείριστον πάντων νομίζει ὅτι τὸ ἄριστον μέσον πρὸς συγκάλυψιν τῶν φανέντων γυμνῶν εἶναι ἡ ἐπίθεσις καὶ ἡ διαμαρτυρία ὅτι δῆθεν ἀδικεῖται. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ μέσον εἶναι εὐφυὲς λίαν, ἀλλ' ἀτυχῶς δι' αὐτὸν οὐδεμία ῥητορικὴ ἐξαρκεῖ νὰ κάμῃ, ἵνα τὸ ψεῦδος πιστευθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς ἀλήθεια, καὶ δὴ οὐδ' ἡ καταγγελία τοῦ κ. Krumbacher.

Περὶ δὲ τοῦ ἄλλου ὃ καταγγέλλει ἀπαντῶ τάδε :

Ἐπειδὴ παρετήρησα ὅτι ἐξελεγχθέντος τοῦ κ. Kr. διὰ πολλὰ ἁμαρτήματα ἔσπευσάν τινες τῶν φίλων αὐτοῦ νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτόν, μετὰ ταῦτα δὲ εἶδον ὅτι καὶ ὁ πολύτιμος διδάσκαλός μου καθηγητὴς κ. Brugmann ἔγραψε μὲν γενικά τινα περὶ τῆς σχέσεως τῆς λαλουμένης πρὸς τὴν γραφομένην, διεφώνησε δὲ πρὸς τὸν κ. Kr. (οὕτω λ. χ. οὗτος διετείνετο ὅτι ὁ Ψυχάρις ἐνήργησεν ἀπολυτρωτικῶς, ὁ δὲ κ. Brugmann διαρρήδην διεκήρυξεν ὅτι εἶναι ψευδὴς ἡ θεωρία αὐτοῦ, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἐγὼ εἶχον εἰπεῖ), καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις παρετήρησα ὅτι ὁ κ. Kr. ἁπλῶς καὶ μόνον διότι ἔγραψεν ὁ κ. Br., εἰ καὶ οὐδέν, ἀπολύτως οὐδὲν τῶν γλωσσολογικῶν κλπ. σφαλμάτων τοῦ κ. Kr. ὑπερήσπισεν, οὐχ ἧττον ἥρπασε τοῦτο ὡς σανίδα σωτηρίας, προσπαθῶν νὰ συγκαλύψῃ τὰ ἑαυτοῦ πολλὰ καὶ πολυπληθῆ ἁμαρτήματα διὰ τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ σοφοῦ διδασκάλου, καὶ προεκαλεῖτό με μάλιστα νὰ δείξω ἂν θὰ ἔχω τὸ θάρρος κλπ. (ἰδὲ ἀνωτ. σ. 54-5), διὰ ταῦτα

πάντα ἤκασα (εἶπα πιθανόν, probablement) ὅτι ἴσως παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Kr. ὁ σοφὸς ἀνὴρ νὰ εἴπῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην του. Τώρα διαμαρτύρεται ὁ κ. Kr. διὰ τοῦτο λέγων ὅτι δὲν παρεκάλεσε κλπ. Λοιπὸν ἐγὼ παραδέχομαι προθύμως τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ταύτην ὡς ἀληθῆ, καίτοι ὁμολογῶ ὅτι δὲν βλέπω τίποτε τὸ προσβλητικόν, ἂν ἐν διαφωνίᾳ περί τινος ζητήματος κληθῇ καὶ τρίτος νὰ εἴπῃ ἣν ἔχει γνώμην.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Γερμανικὴν ὀρθοτάτην παροιμίαν was dem einen recht ist, muss dem anderen billig sein, διὰ τοῦτο λέγω ἐν τῷ ἐμῷ μέρει ὅτι ἐλπίζω καὶ ἐγὼ τώρα ὅτι ὁ ἀξιότιμος Γερμανὸς ἐπιστήμων θέλει ἀνακαλέσει δημοσίᾳ ὅπως καὶ δημοσίᾳ ἐξέφερεν οὐ μόνον τὴν νέαν αὐτοῦ ταύτην ἐναντίον ἐμοῦ κατηγορίαν ἐπὶ διαστροφῇ γεγονότος καὶ ἐπὶ ἁμαρτήματι εἰς τὴν ἠθικήν, ἀφοῦ πασιφανῶς ἀπεδείχθη τὸ ἀβάσιμον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας κατ' ἐμοῦ, κατὰ τῶν Ἑλλήνων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων καὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καθόλου ἐπ' ἴσης ἐξενεχθείσας ἀναλήθεις καὶ ἀδίκους. Διότι προδήλως ἀνακριβῆ ἔλεγεν, ὅτε ἐν πανηγυρικῷ λόγῳ ἐξήνεγκε καὶ κατόπιν ἐδημοσίευσε τὴν ὑβριστικὴν **εἰκασίαν**, ὅτι «φοβεῖται μὴ καὶ αὐτοὶ οἱ καθηγηταὶ ἡμῶν θὰ ἐτρέποντο εἰς ἄτακτον φυγήν, ἂν προεβάλλετο αὐτοῖς νὰ συντάξωσιν ἔκθεσίν τινα, περιγραφὴν φυσικοῦ φαινομένου, καλλιτεχνήματος κλπ.», δι' ὧν διέσυρε καὶ ἐχλεύαζεν ἀδικώτατα ὅλην τάξιν Ἑλλήνων. Ὁμοίως ἀναλήθη καὶ σφόδρα προσβλητικὰ ἔλεγεν, ὅτε **ἐβεβαίου** ὅτι ἡμεῖς ἐχόμεθα τῆς καθαρευούσης, διότι διὰ τῆς μικρᾶς διαφορᾶς αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας θέλομεν ν' ἀποδείξωμεν τὴν ταυτότητα ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀρχαίους καὶ οὕτω τυγχάνωμεν τῆς εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ὅτι δὲ πολλάκις καὶ κατορθοῦμεν τοῦτο. Διότι οὕτως ἱστορικὸν ἀναγκαιότατον γεγονός, ὁποῖον ἡ τοιαύτη μορφὴ τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου, παρέστησεν ὡς ἁπλοῦν μέσον εὐτελοῦς κολακείας, καὶ ταῦτα ἀξιῶν ὅτι εἶναι φιλέλλην, (ἢ ὅπως ὁ μαθητὴς αὐτοῦ κ. Dieterich λέγει, ῥωμιόφιλος), ἵνα, ὡς φαίνεται, καθίσταται ἀξιοπιστότερος.

Ὁμοίως ἀνακριβῆ καὶ χλευαστικὰ καθ' ἡμῶν ἐποίει ὅτε διαστρέφων τὴν Μασσαλιώτιδα εἰς γλῶσσαν κατασκευαστὴν καὶ γελοίαν, περὶ ἧς αὐτὸς οὗτος εἶπεν ὅτι οὔτε Γαλλικὴ οὔτε Λατ. εἶναι, ἔπειτα προσέθετεν «εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας ἐπεφυλάσσετο νὰ ἐκλάβωσι σοβαρῶς τοιαύτην ἐπαναγωγήν».

Ὁμοίως ἀνακριβῆ καὶ ὑβριστικὰ ἔλεγεν ὅτι συνῆπτεν ἡμᾶς πρὸς τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς καὶ πρός τινας αἱρέσεις τῆς Ῥωσίας (ὅπως καὶ ὁ κ. Thumb πρὸς τοὺς Σίνας, ἀνωτ. σ. 45), καὶ διεβεβαίου ὅτι πολλὰ ἀσιατικὰ βάρβαρα ἔνστικτα ἐμφωλεύουσιν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

Ὁμοίως ἐσφαλμένα καὶ ἀναλήθη καὶ ἀδικοῦντα ἡμᾶς ἐδίδασκεν ὅτι διετείνετο ἐνώπιον τῶν ἀγνοούντων τὰ ἡμέτερα ὅτι ἡμεῖς κάμνομεν χρῆσιν τοῦ ἀρχαίου τυπικοῦ, ὅτι ὁλόκληρον σύστημα ἀρχαίων τύπων συμπαρασύρεται εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν, ὅτι μόνον κατὰ μικράς τινας λέξεις, οἷον τὸ νά, ἄς, θὰ καὶ δέν, διαφέρει ἡ νέα γραφομένη γλῶσσα ἀπὸ τῆς ἀρχαίας. Διότι ὡς γνωστὸν τοῦ τυπικοῦ τῆς νέας γραφομένης μέγα μέρος εἶναι ὅλως νέον, μέρος δὲ μέγιστον εἶναι κοινὸν τῇ τε ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νέᾳ γλώσσῃ, μόνον δὲ τὸ λοιπὸν τρίτον μέρος εἶναι ἄγνωστον τῇ λαλουμένῃ, ἐλήφθη δὲ ἐκ τῆς κατὰ παράδοσιν συνεχῆ γνωστῆς γραφομένης. Δῆλον ἄρα ὅτι κακῶς λέγεται τὸ ἀρχαῖον τυπικὸν καὶ κακῶς παραβάλλεται ἡ τοιαύτη νέα γλῶσσα πρὸς τὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ ἑξῆς γραφομένην ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Λατινικήν· διότι οὐ μόνον οὐδὲν σχεδὸν μέρος τοῦ Λατ. τυπικοῦ ἐσῴζετο ἐν τῇ Γαλλικῇ καὶ δὴ οὐδὲν ὑπῆρχεν αὐταῖς κοινόν, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ Λατ. τυπικὸν παρελαμβάνετο τότε εἰς χρῆσιν, ἐνῷ παρ' ἡμῖν ἐξεβλήθη ἐκ τῆς χρήσεως ἡ ἀπαρέμφατος, οἱ ἁπλοῖ μέλλοντες καὶ παρακείμενοι, ἡ εὐκτική, τῆς προστακτικῆς μέρη τινὰ κλπ. Καὶ ὅμως παρὰ τὰς κολοσσιαίας ταύτας διαφορὰς καὶ ὁ κ. Kr. καὶ ὁ κ. Thumb ἐπ' ἐσχάτων ἐξακολουθοῦσι νὰ παραβάλλωσι τὴν νέαν ἡμῶν γραφομένην γλῶσσαν πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν Λατινικήν! Εἶναι τοῦτο ὀρθόν; εἶναι δίκαιον; Ἀλλ' ἡμεῖς ἐν ὀνόματι τῆς θείας Ἀληθείας διαμαρτυρόμεθα μὲν διὰ τὴν μετ' ἐπιμονῆς γενομένην ταύτην ἀδικίαν, διατεινόμεθα δὲ καὶ διακηρύττομεν μεγαλοφώνως ὅτι ὅστις τοιαῦτα γράφει καὶ ἔπειτα δισχυρίζεται ὅτι παρέχει πιστὴν εἰκόνα τοῦ ζητήματος τούτου, ἀδικεῖ καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ὁμοίως ἀναλήθη καὶ ὑβριστικώτατα διὰ τὸ Ἑλλην. ἔθνος διεκήρυττεν, ὅτι ἐξέφερε τὴν γελοίαν προφητείαν «Καὶ ὅμως θὰ ἔλθῃ κατ' ἀνάγκην ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες θὰ νοήσουν καὶ θὰ ὁμολογήσουν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι ὑπῆρξαν . . . μωροὶ καὶ τυφλοί». Βλέπετε, τοσοῦτο βέβαιος εἶναι περὶ τῆς μωρίας καὶ τῆς τυφλότητος ὁλοκλήρου

τοῦ Ἑλλην. ἔθνους καὶ ταῦτα προκειμένου οὐχὶ περὶ ἐπιστημονικῆς τινος ἀληθείας ἀλλὰ περὶ τῆς πρακτικῆς χρήσεως τῆς ἑαυτοῦ γλώσσης, ὥστε δὲν διστάζει καὶ νὰ προφητεύσῃ, ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ θὰ συμφωνήσωμεν αὐτῷ ποτε, ἵνα οὕτω καταστήσῃ τὴν μωρίαν καὶ τύφλωσιν ἡμῶν πιστευτὴν καὶ βεβαίαν, καὶ ταῦτα πάντα ἐνώπιον ξένων καὶ ἀπείρων τοῦ ζητήματος!

Ὁμοίως ἀνακριβῆ καὶ ἄδικα ἔλεγεν ὅτε ἐν συνεντεύξει μετά τινος τῶν συντακτῶν τοῦ Ν. Ἄστεως ἐκήρυττεν ὅτι σκοπὸν εἶχεν, ὅτε ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ ἔκαμε τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαβόητον ἐκείνην ἀνακοίνωσιν «νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἀλλογλώσσους καὶ ἀπείρους τοῦ ζητήματος πιστὴν εἰκόνα τοῦ τοσοῦτον διαφέροντος ἐπιστημονικοῦ τούτου προβλήματος». Ἀλλ'ἂν τοῦτο ἀληθῶς ἐσκόπει, διατί δὲν ἐξέθηκεν, ὡς ὤφειλεν, ἐνώπιον τῶν ἀλλογλώσσων καὶ ἀπείρων, ὡς καὶ αὐτὸς λέγει, τοῦ ζητήματος, τοὺς λόγους ἑκατέρων, ἀλλὰ τῶν μὲν τῆς ἑτέρας μερίδος, τῶν καθαρευόντων, τὰ ἔργα ἢ ὅλως παρεσιώπησεν, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου Foy, ἢ ἠρκέσθη εἰς ἁπλῆν αὐτῶν ἀναγραφήν, χαρακτηρίζων μάλιστα αὐτὰ ὡς ἀπολογίαν κατηγορουμένου ὅστις ἀντὶ πάσης θυσίας πρέπει νὰ σωθῇ», τ. ἔ, ἐξευτελίζων αὐτὰ καὶ μάλιστα ἄνευ τινὸς ἐξετάσεως καὶ κρίσεως, τῶν δὲ ἐναντίων καὶ αὐτὰ τὰ ἄθλια πονήματα καὶ κατὰ πλάτος ἐμνημόνευσε καὶ παρ' ἀξίαν μάλιστα συνέστησε καὶ τεχνικώτατα καὶ ῥητορικώτατα ἀνέλυσε καὶ ἐπῄνεσεν; (1) Ἢ ἵνα οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ ἀπέλθωσι μετὰ τῆς πεποιθήσεως ὅτι «πάντες οἱ Ἕλληνες εἶναι παράφρονες, ἀφοῦ μεταχειρίζονται γλῶσσαν καταδι-

(1) Ἀπίστευτον φαίνεται, ἀλλ' εἶναι ἀτυχῶς ἀληθέστατον, ὅτι τὸ αὐτὸ ἀδίκημα ἐπανελήφθη καὶ ἐπ' ἐσχάτων (1908) ὑπὸ τοῦ κ. Thumb γράψαντος ἐν σελ. 263 der osteuropäischen Litteraturen τάδε «Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος διαλαμβάνει διεξοδικώτατα ὁ K. Krumbacher Das Problem κλπ. καὶ τελευταῖον ὁ Thumb (1906).» Ὅτι δὲ καὶ ἄλλος ἀνὴρ ἔγραψε περὶ τοῦ πράγματος καὶ μάλιστα Γερμανιστὶ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἐξήτασεν αὐτό, τοῦτο, ὡς φαίνεται, δὲν πρέπει, πρὸς Θεοῦ, νὰ γίνῃ γνωστὸν τοῖς γινώσκουσι τὰ βιβλία τοῦ κ. Krumbacher καὶ Thumb. Εἶναι τοῦτο δίκαιον; Δυστυχῶς καὶ ἐν ἄλλοις φαίνεται ὅτι ὁ κ. Thumb ζηλωτὴς τοῦ κ. Krumbacher. Οὕτως ὁ μὲν συνάπτει ἡμᾶς πρὸς τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, λέγων ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων χωριζόμεθα ἀπὸ τῶν λαῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ ὅτι βάρβαρα ἔνστικτα ἐμφωλεύουσιν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν· ὁ δὲ συνάπτει ἡμᾶς ὡς πρὸς τὴν στασιμότητα πρὸς τοὺς Σίνας (!), καίτοι μικρὸν κατωτέρω μνημονεύει τῶν προοδευτικῶν πνευμάτων τῶν Ἑλλήνων. Ἰδὲ ἀνωτ. σ. 45.

καζομένην ὡς ψευδῆ καὶ ὡς προελθοῦσαν ἀπὸ μίαν ἠλιθίαν ψευδεπίδειξιν;» (Ἀπαντής. σελ. 735). Ἂν τοῦτο ἐπεδίωξε, βεβαίως τὸ ἐπέτυχεν, ἀλλὰ τοῦτο λέγεται ἀδικία καὶ μάλιστα φρικτὴ ἅτε εἰς ὁλόκληρον ἔθνος γενομένη.

Ἐπίσης ἀνακριβῆ καὶ ὑβριστικὰ ἐκήρυττεν ὅτε ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου ἔλεγε περὶ ἐμοῦ ὅτι μάχομαι κατ' ἀνεμομύλων καὶ ὅτι ἐνήργησα δημαγωγικῶς, ὅτε ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἐμῆς μαρτυρίας κττ.κττ. Ἐπ' ἴσης ἀνακριβῆ εἶπε καὶ μεγάλα ἠδίκησεν ἐμὲ διατεινόμενος ἄλλοτε μὲν ὅτι τὰ ἐμὰ οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα, τ. ἔ. ὅτι ἦσαν ἀνάξια λόγου—καὶ ταῦτα χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ ἐξελέγξῃ οὐδὲν αὐτῶν—ἄλλοτε δὲ ὅτι διέστρεψα τοῦτο καὶ ἐκεῖνο. Ἀληθῶς δὲ εἰπεῖν ἡ ἀδικία αὕτη δὲν γίνεται μόνον κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ καθ' ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, διότι προδήλως ὅταν οἱ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ μανθάνωσιν ὅτι καὶ γνωστὸς αὐτοῖς ὁπωσδήποτε Ἕλλην παρερμηνεύει (ἰδὲ ἀνωτέρω σελίδα 41 τὰ τοῦ κ. Thumb), διαστρέφει κττ., τότε βεβαίως θὰ ὑποτοπάσωσι τὰ αὐτὰ ἢ καὶ χείρονα περὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως οἱ λεγόμενοι φιλέλληνες οὗτοι κατηγοροῦσι καὶ ἀδικοῦσι τὴν Ἑλλάδα πολὺ δεινότερον τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Λοιπὸν ἂν ὁ κ. Kr. εἶναι ὄντως, ὡς λέγει, φιλέλλην καὶ δὴ δὲν ἐπιθυμῇ νὰ βλάπτηται καὶ χλευάζηται δι' αὐτὸν ἡ Ἑλλάς, ὀφείλει ταῦτα πάντα, ἐξελεγχθέντα ἤδη ἀναλήθη καὶ πλημμελῆ, ὡς ἔντιμος ἀνὴρ νὰ ἀνακαλέσῃ δημοσίᾳ, ὅπως καὶ ἐξέφερε δημοσίᾳ Βεβαίως, ὁμολογῶ προθύμως, ὅτι εἰς τὰς γνώμας αὐτοῦ ταύτας ὡρμήθη ἁπλῶς καὶ μόνον ἀπὸ πλημμελοῦς γνώμης· διότι καὶ γλωσσολογικῶς καὶ φιλολογικῶς καὶ ψυχολογικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ κατὰ πάντα ἀπαράσκευος ἦλθεν ἐπ' αὐτό. Ἁμαρτῶν δ' ὅμως καὶ ἀδικήσας ὀφείλει ὡς τίμιος ἄνθρωπος νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἀδικήματα.

Τελευτῶν ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω πρὸς τὸν κ. Kr., ὅτι τὸ ἄριστον θὰ ἦτο δι' αὐτὸν καὶ τὸ εὐχαριστότατον δι' ἐμὲ καὶ τοὺς ἀληθεῖς φίλους αὐτοῦ, ἂν μὴ ἔγραφε τὸ παράπαν τὸ κατὰ πάντα πλημμελὲς βιβλίον ἐκεῖνο· ἀφοῦ δ' ὅμως τὸ ἔγραψε, τὸ μετὰ τοῦτο ἄριστον θὰ εἶναι νὰ πεισθῇ ὅτι ἦτο μέγα σφάλμα ἡ σύνταξις αὐτοῦ καὶ νὰ τὸ λησμονήσῃ. Τοῦτο θὰ εἶναι κατὰ πολλὰ φρονιμώτερον ἢ νὰ ἀναγκάζηται νὰ προβαίνῃ ἑκάστοτε εἰς δηλώσεις, νὰ περιπίπτῃ εἰς νέα ὀλισθήματα καὶ νὰ κάμνῃ ἀδιαλείπτως τὸ κακὸν χεῖρον.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ.

Εἶχον τυπωθῆ τἀνωτέρω, ὅτι ἔλαβον νεωτάτην πραγματείαν τοῦ κ. Krumb., Ein neuer Thesaurus der griechischen Sprache· ταύτην διερχόμενος παρετήρησα ὅτι ἀποσύρει τώρα καὶ ἄλλην ὑπερβολήν. Διότι ἐν μὲν τῷ Προβλήματι διισχυρίζετο (σελ. 8) ὅτι «ἡ διαφορὰ τῶν τεσσάρων λέξεων (ἃς ὡς δεῖγμα τῆς διαφορᾶς τῆς γραφομένης ἀπὸ τῆς λαλουμένης προσήγαγεν, ἰδὲ ἀνωτ. σελ. 594 σημ.) δὲν συνίσταται εἰς φθογγικὰς ἀλλοιώσεις ἢ εἰς τὴν προσθήκην νέας τινὸς καταλήξεως (ὡς λ.χ. ἐν ταῖς λέξεσιν uomo καὶ homo, coltello καὶ culter), ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι αὐτῶν τῶν θεμάτων διαφορά . . . Πόσον μεγάλη εἶναι αὕτη, γίνεται ἔτι καταληπτότερον, ἐάν τις τὴν αὐτὴν πρότασιν παρατάξῃ ἐν Λατ. καὶ Ἰταλικῇ μορφῇ, portate mihi aquam, vinum et panem in domum-portate mi acqua, vino e pane nella cassa. Ἐδῶ εἶναι μόνον ἡ λέξις ἡ σημαίνουσα τὴν οἰκίαν διάφορος, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς συμφωνεῖ τὸ θέμα, ἐν μέρει δὲ καὶ ὁ τύπος». Διὰ τούτων παρίστα, ὡς ἕκαστος βλέπει, τὴν διαφορὰν τῆς Ἰταλικῆς ἀπὸ τῆς Λατ. μικροτέραν ἢ τὴν τῆς νέας Ἑλλ. ἀπὸ τῆς ἀρχαίας. Νῦν δὲ (σ. 4) διδάσκει τἀναντία. «Ἡ Ἰταλική, ὡς γνωστόν, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς Λατ. ὡς πρὸς πολλά, καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν φωνητικὴν και τὴν ὀρθογραφίαν (1) περισσότερον ἢ ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας· ἡ ἀληθὴς δὲ αἰτία τούτου εἶναι ὅτι ἐν τῇ Λατ. Δύσει ὁ πολιτισμὸς διεκόπη ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ πληρέστερον ἢ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα διὰ τοῦ συντηρητικοῦ Βυζαντιακοῦ Κράτους ἡ παράδοσις παρέμεινεν ἀδιάκοπος μέχρι τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος». Δόξα σοι ὁ θεός! Δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐκεῖνα ὅσα εἶχον ἐγὼ ἐπανειλημμένως εἰπεῖ! Πρβλ. Ἀπαντήσ. σ. 321-8 καὶ 786 κἑξ.

---

(1) Πρόσθες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἄρθρου καὶ μάλιστα πάντων ὡς πρ[ὸς] τὸ τυπικόν, δι' οὗ πράγματι ἡ Ἰταλ. ἀπεσπάσθη τελείως ἀπὸ τῆς Λατινικῆς. Φ[αί]νεται, ὅτι ὁ κ. Kr. δὲν θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ὁμολογήσῃ τὴν μεγάλην ταύτην περὶ τ[ῆς] σπουδαιότητος τοῦ τυπικοῦ ἀλήθειαν.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Guido Villa. — Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σύγχρονον ψυχολογίαν, ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Γεωρ. Γρατσιάτου, ἐπιθεωρητοῦ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις. 1908. σελ. 521.

Ἡ ψυχολογία περὶ ἧς ἐν τῷ προκειμένῳ βιβλίῳ ὁ λόγος εἶναι οὐχὶ ἡ παλαιοτέρα περὶ ψυχῆς θεωρία, ἥτις περὶ μεταφυσικὰ μάλιστα διατρίβουσα ζητήματα, οἷα τὰ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως ψυχῆς καὶ σώματος καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὁδοῦ πάρεργον παρετήρει τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ ἐκ συλλογισμῶν ἐπειρᾶτο νὰ ἑρμηνεύῃ αὐτά, ἀλλ' ἡ ψυχολογία ἡ νῦν καλουμένη φυσιολογικὴ ἢ πειραματική. Τῇ μεταφυσικῇ, ἤτοι πρώτῃ φιλοσοφίᾳ καταλείπουσα τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὴν σκοπὸν προτίθεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη διὰ παρατηρήσεως καὶ δὴ διὰ πειραμάτων ἀκριβοῦσα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα νὰ περιγράφῃ καὶ ἀναλύῃ καὶ ἑρμηνεύῃ καὶ εὑρίσκῃ τοὺς ταῦτα διέποντας νόμους. Ἡ ἐξέτασις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἤτοι τῆς συστάσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ, ἡ ἀκρίβωσις τῶν ψυχικῶν στοιχείων καὶ τῶν πολυπλοκωτέρων ψυχικῶν γεγονότων, παραστάσεων καὶ συναισθημάτων καὶ παθῶν καὶ ὀρέξεων, ἡ ἔρευνα τῶν κατὰ τὴν συνάρτησιν τῶν ψυχικῶν γεγονότων, τὴν συνείδησιν, τὴν προσοχήν, τοὺς παντοίους συνειρμούς, τὴν ἀνάμνησιν, τὰς ἀνωμάλους καταστάσεις τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἡ συναγωγὴ τῶν νόμων τῶν ψυχικῶν, ταῦτα εἶναι ἐν κεφαλαίῳ ἡ ὑπόθεσις τῆς νεωτέρας ψυχολογίας. Καὶ οὐ μόνον τῶν ἐν ἡλικίᾳ ἀνθρώπων τὰς ψυχικὰς ἐκφάνσεις ἐξετάζει ἡ νεωτέρα ψυχολογία ἀλλὰ καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν ζῴων καὶ συνόλων κοινωνιῶν. Συνάγει δ' ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης πορίσματα εἴς τε τὴν ἱστορίαν χρήσιμα καὶ τὴν παιδευτικὴν καὶ τὰς ἄλλας τοῦ πνεύματος ἐπιστήμας,

Ἔχει δ' ἡ νεωτέρα ψυχολογία βαθείας ἐν τῷ παρελθόντι τὰς ῥίζας. Αἱ τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Ἱπποκράτους μελέται περὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἱ περὶ τῶν αἰσθήσεων ζητήσεις τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ

Ἀριστοτέλους, αἱ τοῦ Γαληνοῦ περὶ τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων ψυχῆς καὶ σώματος καὶ εἴ τις ἄλλη τῶν Ἑλλήνων συμβολή, περὶ ὧν ὁ Villa ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ψυχολογίας ὤφειλε νὰ ποιήσηταί τινα λόγον, ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην κρηπῖδα τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Πολυτιμοτέρας δ' εἰς τὴν φυσιολογικὴν ψυχολογίαν συμβολὰς παρέσχον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐν ἄλλοις πολλοῖς ὁ Νεύτων διὰ τῶν περὶ φωτὸς ζητήσεων αὐτοῦ, ὁ Berkeley διὰ τῶν περὶ ὁράσεως θεωριῶν του, ὁ Tetens, ὅς πρῶτος ἐπειράθη νὰ μετρήσῃ τὴν διάρκειαν τῶν ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων ἑκάστων ἐγγιγνομένων ἡμῖν εἰκόνων, ὁ Hartley, ὁ Priestley, ὁ Lotze, ὁ Ἕρβαρτος, ὁ Beneke, ὁ Ἰωάννης Müller, οὗ γνωστὴ εἶναι ἡ ῥήτρα «nemo psychologus nisi physiologus» καὶ οἱ προελθόντες ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, μάλιστα δ' ὁ πολὺς Helmholtz, οὗ ῥηξικέλευθοι ὑπῆρξαν αἱ περὶ ὁράσεως καὶ ἀκοῆς μελέται, ὁ Ἐρνέστος Weber, ὁ πρῶτος τὸν νόμον τῆς σταθερᾶς παραλληλίας καὶ ἀντιστοιχίας τῶν θύραθεν ἐρεθισμάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων παρατηρήσας, καὶ ὁ Γουσταῦος Fechner, ὅστις ἠκρίβωσε μὲν μᾶλλον τὸν εἰρημένον νόμον, ὃν πρὸς τιμὴν τοῦ διδασκάλου του ἐκάλεσε νόμον τοῦ Weber, πρῶτος δ' ἐν ἰδίῳ συγγράμματι ἐξέθηκε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς μεθόδους τῆς νέας ἐπιστήμης (Elemente der Psychophysik, 1η ἐκδ. 1860).

Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν δημιουργὸς τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας ἐγένετο ὁ δαιμόνιος Wundt. Τὸ περίλαμπρον οἰκοδόμημα, ὃ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ νῦν ψυχολογία, εἶναι δύναταί τις εἰπεῖν ἔργον τῆς μεγαλονοίας ἐκείνου. Ἐν τῷ ψυχολογικῷ ἐργαστηρίῳ, ὃ ἵδρυσεν ὁ Wundt τῷ 1878 ἐν Λιψίᾳ, τῷ πρώτῳ ἱερῷ τῆς νέας ἐπιστήμης, καὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του πλεῖσται καὶ μεγίστου διαφέροντος διεξάγονται μέχρι τοῦδε μελέται. Τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Weber, τὰ παντοδαπὰ αἰσθήματα, τὰς μυϊκὰς καὶ ψυχικὰς ἀντιδράσεις, τὴν ἔκτασιν τῆς συνειδήσεως, τὴν προσοχήν, τὰς παραστάσεις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ πλεῖστα ἄλλα ψυχικὰ ζητήματα ἐξητάσθησαν ἤδη καὶ καθωρίσθησαν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ, οὗ τὰ πορίσματα κατατίθενται ἐν τῷ τοῦ Wundt περιοδικῷ (μέχρι τοῦ 1903 Philosophische Studien, ἀπὸ δὲ τοῦ 1906 Psychologische Studien ὀνομαζομένῳ), συστηματικώτερον δ' εὑρίσκει ἕκαστος καὶ ἐν ἄλλοις τοῦ Wundt συγγράμμασι καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Στοιχείοις τῆς φυ-

σιολογικῆς Ψυχολογίας (Grundzüge der physiol. Psychologie[5], 1902, τόμοι 3, ὁ 1ος τόμ. εἰς ἕκτην ἐκδ. 1908) καὶ τοῖς Ἀναγνώσμασι περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων ψυχῆς (Vorlesungen über die Menschen=und thierseele[4], 1906, τόμοι 2) καὶ τῇ Κοινωνικῇ ψυχολογίᾳ (Völkerpsychologie· ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μέρος περὶ τῆς γλώσσης[2], 1904, τόμοι 2 καὶ περὶ τοῦ μύθου τόμ. 1ος, 1905. καὶ τόμ. 2ος, 1906), ἃ εἶναι τὰ τελειότατα βιβλία τῆς ἐπιστήμης ταύτης.

Καὶ δὲν περιωρίσθη ἐν Γερμανίᾳ ἡ ῥοπή, ἣν ἔσχεν ὁ Wundt ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν. Τὸ ψυχολογικὸν αὐτοῦ ἐργαστήριον εἶναι τὸ φυτώριον ἐξ οὗ προέρχονται καθ' ἑκάστην νέοι ψυχολόγοι ἐκ πάσης καταγόμενοι χώρας τῆς ὑφηλίου. Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ἰταλοί, Ῥῶσσοι, πλεῖστοι Ἀμερικανοὶ καὶ Ἰάπωνες ἤκουον τοῦ Wundt καὶ ἠσκοῦντο ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ὅτε καὶ ἡμεῖς ἐφοιτῶμεν καὶ εἰργαζόμεθα ἐν αὐτῷ (1895-1899) ἐν Λιψίᾳ. Οὗτοι δὲ καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἠπείροις, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἀμερικῇ πάμπολλα ἵδρυσαν καὶ ὁσημέραι ἱδρύουσι ψυχολογικὰ ἐργαστήρια, ὧν τὰ πορίσματα δημοσιεύονται ἐν περιοδικοῖς καὶ ἄλλοις συγγράμμασιν ἐκδιδομένοις ἐν πάσῃ προηγμένῃ χώρᾳ.

Εἰς τὴν ψυχολογίαν ταύτην Εἰσαγωγὴ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Guido Villa. Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ (σελ. 1 - 13 κατὰ τὴν μετάφρασιν) γίνεται λόγος περὶ τῆς ψυχολογικῆς κινήσεως ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἐν τῷ δευτέρῳ (σελ. 14 - 86) περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ψυχολογίας ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐν τῷ τρίτῳ (σελ. 87 - 129) περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἔργου τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἐν τῷ τετάρτῳ (σελ. 130 - 174) περὶ τῆς σχέσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐν τῷ πέμπτῳ (σελ. 175 - 230) περὶ τῶν μεθόδων τῆς ψυχολογίας, ἐν τῷ ἕκτῳ (σελ. 231-293) περὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἐν τῷ ἑβδόμῳ (σελ. 294-336) περὶ τῆς συνθέσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ψυχικοῦ βίου, ἐν τῷ ὀγδόῳ (σελ. 337-407) περὶ τῶν ψυχικῶν νόμων, ἐν δὲ τῷ συμπεράσματι (σελ. 495-506) περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς νέας ψυχολογίας· ἕπονται δὲ σελ. 507-521) τῶν πραγμάτων καὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων πίνακες.

Οὕτω δὲ σαφῶς καὶ ἁπλῶς ἐκτίθησι τὰ πράγματα ὁ Villa, ὥστε εἰ καὶ προϋποτίθησι μελετητὰς ἐπιστήμονας γινώσκοντας τὰ κατὰ τὰς νεωτέρας ψυχολογικὰς ἐρεύνας καὶ τὰ ψυχολογικὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς

ἐν τούτοις γινομένας ζητήσεις, δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν θὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον τὸ βιβλίον αὐτοῦ.

* *
*

Ἡ μετάφρασις ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ καὶ κομψῇ καθόλου εἰπεῖν γενομένη ἐλέγχει τὸν φιλοτεχνήσαντα αὐτὴν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀκριβείας καὶ τοῦ κάλλους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἔμπειρον καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς περὶ τοὺς λόγους πάνυ στοχαστικόν. Ἁμαρτήματα περὶ τὴν γλῶσσαν ὀλίγα μόνον προσπίπτουσι τῷ διεξερχομένῳ τὸ βιβλίον.

Ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ὅρων ἐκλογὴν ὤφειλε μᾶλλον νὰ ἐπιστήσῃ τὴν διάνοιαν ὁ κ. Γρατσιᾶτος. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ψυχολογίᾳ, ὡς ἐν παντὶ μέρει τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀνεπιστάτως ἑκάστοτε πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν πληθὺν παρασήμων καὶ μοχθηρῶν ἐδημιούργησαν ὅρων. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν εἴτε νὰ συγγράψῃ εἴτε νὰ μετενέγκῃ εἰς τὸν Ἕλληνα λόγον ἀλλοδαποῦ σύγγραμμα φιλοσοφικὸν ἢ ψυχολογικὸν ὀφείλει τοὺς ὑπάρχοντας ὅρους ἐλέγχων τοὺς μὲν ὀρθῶς ἔχοντας νὰ δοκιμάζῃ, ἀντὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐπιτηδειοτέρους νὰ δημιουργῇ. Ἀλλ' ὁ Γρατσιᾶτος οὐχὶ ὅσον προσεδοκῶμεν φαίνεται φροντίσας τούτου τοῦ πράγματος. Πολλοὶ τῶν ὅρων, οὓς ὑπάρχοντας παρέλαβεν ἢ δημιουργήσας νῦν πρῶτον εἰσάγει εἰς τὴν ψυχολογίαν, δὲν εἶναι ἀνέγκλητοι ὅλως.

Ἐξετάζομεν τούτων τινὰς ἑξῆς.

* *
*

1) Ὁ Ἕρβαρτος ἐν τῇ ἑαυτοῦ Ψυχολογίᾳ διακρίνων τὴν συνείδησιν εἰς σαφῆ, τὸ σύνολον τῶν ἑκάστοτε σαφῶν παραστάσεων περιέχουσαν, καὶ ἀσαφῆ ἢ σκοτεινήν, περιλαμβάνουσαν τὸ σύνολον τῶν παραστάσεων τῶν κεκωλυμένων, ὡς αὐτὸς λέγει, ποιεῖται λόγον περὶ νοητοῦ τινος ὁρίου, ὃ ὑπερβαίνουσαι αἱ σκοτειναὶ παραστάσεις ἀποβαίνουσιν ἐναργεῖς. Καλεῖ δὲ τὸ ὅριον τοῦτο ὁ Ἕρβαρτος εἰκονικῶς Schwelle des Bewusstseins ἤτοι τῆς συνειδήσεως οὐδὸν (Psychol. als Wissenschaft I § 47.» Sowie man gewohnt ist vom Eintritt der Vorstellungen ins Bewusstsein zu reden, so nen-

ne ich Schwelle des Bewusstseins diejenige Grenze, welche eine Vorstellung scheint zu überschreiten, indem sie aus dem völlig gehemmten Zustande zu einem Grade des wirklichen Vorstellens übergeht»). Διὰ δὲ τοῦ Fechner (Elem. d. Psychophysik, 1860, I, 238) καὶ τοῦ Wundt ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν καὶ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ νῦν ἐπί τε τῆς ἐννοίας ἣν ἔχει παρὰ τῷ Ἑρβάρτῳ (πρβλ. Wundt, Grundr. d. Psychol. 7, 1905 σελ. 292. «Der Übergang irgend eines psychischen Vorgangs in den unbewussten Zustand wird das Sinken unter die *Schwelle* des *Bewusstseins*, das Entstehen eines Vorganges die Erhebung über die Schwelle des Bewusstseins genannt) καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν. Οὕτως ἐν ἑκάστῳ αἰσθήματι σκοπουμένης τῆς ἰσχύος τοῦ παράγοντος αὐτὸ ἐρεθισμοῦ διακρίνει ἡ τοῦ Fechner καὶ Wundt ψυχολογία δύο ὅρια, τὴν Schwelle καὶ τὴν Höhe. Καλεῖ δὲ Schwelle μὲν τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ τὸ θύραθεν ἐρέθισμα γίνεται τὸ πρῶτον ὡς αἴσθημα ἀντιληπτόν, Höhe δὲ τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ τὸ ἐρέθισμα ὡς ὕψιστον αἴσθημα ἀποβαίνει ἀντιληπτόν, πέρα δ' αὐτοῦ αὔξησιν οἱανδήποτε δὲν ἀντιλαμβανόμεθα ὡς διάφορον αἴσθημα τὸ παράπαν (Wundt, Grundz. der physiol. Psychol. 5, I, 468).

Πρὸς δὲ τούτοις ποιεῖται ἡ εἰρημένη ψυχολογία λόγον περὶ *Unterschiedsschwelle*. Καλεῖ δ' οὕτω τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ ἀλλοιουμένων τῶν θύραθεν ἐρεθισμάτων κατὰ μέγεθος καὶ τῶν αἰσθημάτων μετ' αὐτῶν ἄρχεται τὸ ὑποκείμενον τοῦ πειράματος νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῆς διαφορᾶς (Fechner, Elem. der Psychophysik I, 242 καὶ Wundt, Grundz. d. physiol. Psychol. 5, I, 470). Ἔπειτα *Raumschwelle* καλεῖ τὸ ὅριον, ἐν ᾧ δύο ἁπτικὰ ἢ ὀπτικὰ ἢ μυϊκὰ ἐρεθίσματα ἡμῶν ὡς κεχωρισμένα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν προσπίπτοντα παρέχουσι τὴν παράστασιν τοῦ χώρου (Wundt, Grundz. d. phys. psychol. 5, II, 440 κεξ.).

Καὶ *Lichtschwelle* δὲ καὶ *Farbenschwelle* (Wundt, Grundz. d. phys. psych. 5, I, 530) καὶ *Druckschwelle* (αὐτόθ. I, 534) καὶ *Empfindungsschwelle* (αὐτόθ. I, 491, III 339 καὶ ἀλλ.) καὶ *Aufmerksamkeitsschwelle* (αὐτόθ. I, 543, 549 καὶ ἀλλ.) καὶ *Intensitätsschwelle* καὶ *Klarheitsschwelle* καὶ *Perceptions-*

schwelle καὶ *Apperceptionsschwelle* (αὐτόθ. III, 339) καὶ *Zeitschwelle* (αὐτόθ. III, 103· πρῶτος ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ ὅρου ὁ Czermak ἐν Ideen zu einer Lehre vom Zeitsinn, Sitzungsber. d. Wiener Akademie, 1857), καὶ *Veränderungsschwelle* (αὐτόθ. III, 103· πρῶτος ὁ W. L. Stern εἰσήγαγεν εἰς τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν τὸν ὅρον· πρβλ. Psychologie der Veränderungsauffassung, 1898 σ. 178) καὶ *Weckschwelle* (αὐτόθ. III, 65), ὡσαύτως δὲ *Schwellenwerte der Reize* (αὐτόθι III, 426 καὶ ἄλλ.) καὶ Schwellengesetz (Wundt, Philos. Stud. III, 587 κεξ.) καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα συνηθέστατα φέρονται ἐν τῇ τοῦ Wundt ψυχολογίᾳ.

Πῶς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξελληνίσωμεν τὴν λέξιν Schwelle καθ' Ἕρβαρτον καὶ κατὰ Wundt; Εἶναι συμφανὲς ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ἄλλοτε ἄλλως. Ἡ Schwelle des Bewusstseins καθ' Ἕρβαρτον δύναται, νομίζομεν, νὰ ῥηθῇ ἑλληνιστὶ ὅριον τῆς συνειδήσεως, ἡ δὲ Unterschiedsschwelle ὅριον τῆς διαφορᾶς, ἡ δὲ Reizschwelle ἀρχὴ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐρεθισμοῦ ἢ πρώτη ἀντίληψις τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἡ δὲ Raumsschwelle πρώτη ἀντίληψις τοῦ χώρου καὶ τἆλλα ὀνόματα ἀναλόγως τῆς ἐννοίας αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ μεταφράσαντες ἀλλογενῶν συγγράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἄλλως μέχρι τοῦδε ἡρμήνευσαν τοῦ Ἑρβάρτου τὸν ὅρον. Ὁ Χ. Παππαδόπουλος (ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Γενικῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς τοῦ Lindner 1892, σελ. 34) καὶ ὁ Ὀλύμπιος (ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ἐμπειρικῆς Ψυχολογίας τοῦ Lindner, ἔκδ. 5, 1896, σελ. 23) μετέφρασαν αὐτὸν κατώφλιον τῆς συνειδήσεως, ἐχόμενοι τοῦ γράμματος δῆλον ὅτι, ἀλλαχοῦ δὲ ὁρίζοντα τῆς συνειδήσεως, ᾧ ὅρῳ ἐχρήσατο καὶ ὁ Φίλιππος Ἰωάννου (Λελιθογραφ. Ψυχολογία σελ. 22). Μόνος δὲ ὅριον τῆς συνειδήσεως εἶπεν ὁ Δ. Ζαγγογιάννης (ἐν μεταφρ. τῆς Ψυχολ. τοῦ Conrad, 1902, σελ. 27). Κατὰ τὰς νεωτέρας αὐτῆς ἐννοίας πρῶτος μεταφράζει νῦν τὴν λέξιν ὁ Γρατσιᾶτος. Ἀλλ' ὁ Γρατσιᾶτος ἀκολουθήσας τοῖς μεταφράσασι κατὰ γράμμα τοῦ Ἑρβάρτου τὸν ὅρον γράφει πανταχοῦ κατώφλιον. Οὕτω δ' εὑρίσκομεν ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Ψυχολογίας ταύτης τὰ ἑξῆς· «ἡ πάλη αὕτη τῶν παραστάσεων τελεῖται ὑπὸ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως» (σελ. 266). «Τὸ μέγεθος τοῦ αἰσθήματος εἶναι ἀνάλογον οὐχὶ πρὸς τὸ ἀπόλυτον μέγεθος τοῦ ἐρεθισμοῦ,

ἀλλὰ πρὸς τὸν λογάριθμον τοῦ μεγέθους τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἐὰν οὗτος ἀναφέρηται εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ κατωφλίου» (σελ. 189)· «τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κατωφλίου καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἐρεθισμοῦ» (σελ. 197)· «ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ κατωφλίου τῆς διαφορᾶς» (σελ. 199)· πρὸς δὲ τούτοις «τοπικὸν κατώφλιον», Raumschwelle δῆλον ὅτι, καὶ «κατώφλιον τῆς ὀπτικῆς ἐκτάσεως» καὶ «κατώφλιον τῆς κινήσεως» καὶ «κατώφλιον τῆς διακρίσεως καὶ τοῦ βάθους» καὶ «κατώφλιον τῆς διακρίσεως τῆς κινήσεως» (σελ.200), ἃ ὡς οὐ πάντῃ εὔστοχα καὶ ἀδιανόητα ὄντα πολὺν ὄχλον καὶ ζάλην οὐ μόνον τοις ἄλλοις ἀλλὰ καὶ τοῖς γινώσκουσι τὰ κατὰ τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν προξενοῦσι.

2) Ὁ Λεϊβνίτιος ἐδίδαξε πρῶτος ὅτι ὁ ψυχικὸς βίος εἶναι γεγονότων πρὸς ἄλληλα συνεχομένων σύμπλεγμα, ὧν τὰ μὲν πολλὰ ἀσαφῆ εἶναι ὀλίγα δὲ σαφῆ καὶ ἐναργῆ, καὶ ὅτι τὰ ἀσαφῆ ἃ ἐκεῖνος καλεῖ perceptions καθίστανται σαφῆ διὰ τῆς apperception, ἤτοι διὰ τῆς εἰς τὴν συνείδησιν εἰσόδου καὶ κατανοήσεως (Opera philosoplica,ed. Erdmann σελ. 715· πρβλ. καὶ Wolff. Psychol. empirica § 25· menti tribuitur apperceptio quatenus perceptionis suae sibi conscia est» καὶ Wundt, Grundz. d. phys. psychol.[5], III, 333).

Ὁ δ' Ἕρβαρτος παρέλαβε τὴν λέξιν Apperception, ἵνα δηλώσῃ τὴν προσοικείωσιν παραστάσεων ὑπ' ἀλλήλων, νέων ὑπὸ παλαιοτέρων ἢ παλαιῶν ὑπὸ νέων ἰσχυροτέρων αὐτῶν (Psychologie als Wissenschaft, II, § 125)· ὡς τοιαύτη δὲ κρατεῖ μέχρι νῦν ἡ λέξις ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ (πρβλ. Lange, Über Apperzeption, 1895, σελ. 84 καὶ ἄλλ.)·

Ὁ Wundt διδάσκει ταὐτά που τῷ Λεϊβνιτίῳ, ὅτι ἡ συνείδησις ἑκάστου περιλαμβάνει πολλὰς παραστάσεις, ὧν αἱ μὲν εἶναι ἀσαφέστεραι μία δέ τις ἑκάστοτε σαφεστάτη. Καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀσαφεστέρων παραστάσεων καλεῖ ὁ Wundt ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ κατὰ τὴν ὅρασιν συμβαίνοντα ὀπτικὸν πεδίον (Blickfeld), τὴν δὲ μίαν τὴν διὰ τῆς προσοχῆς σαφεστάτην καθισταμένην σημεῖον ὀπτικὸν (Blickpunkt). Καὶ τὴν μὲν εἴσοδον παραστάσεώς τινος εἰς τὸ ὀπτικὸν πεδίον ὀνομάζει Perception, τὴν δὲ εἴσοδον εἰς τὸ ὀπτικὸν ση-

μεῖον (τὸ σημεῖον τῆς ἐπιστάσεως) Apperception (Wundt, Grundr. d. Psychol.[7], 1905, σελ. 252 «Die Inhalte, denen die Aufmerksamkeit zugewandt ist, bezeichnen wir nach Analogie des äusseren optischen Blickpunktes als den Blickpunkt des Bewusstseins oder den inneren Blikpunkt, die Gesammtheit der in einem Momente vorhandenen Inhalte dagegen als das Blickfeld des Bewusstseins oder das innere Blickfeld»). Συμφωνοῦσι δ' ὁ Külpe, ὁ Meumann, ὁ James, ὁ Villa, πλεῖστοι ἄλλοι.

Ἑλληνιστὶ δύναται, ὡς ἕκαστος νοεῖ ἐκ τῶν εἰρημένων, ἡ μὲν Perception νὰ ὀνομασθῇ ἀντίληψις, κατάληψις δ' ἢ κατανόησις ἡ Apperception, δι' ἧς δηλοῦται ἡ μετὰ νοήσεως ἀντίληψις, ἡ μετ' ἐπιστάσεως, μετὰ προσοχῆς κατὰ Wundt μάλιστα τελεσιουργουμένη. Κατάληψιν ἐκάλουν, ὡς ὁ Γαληνὸς μαρτυρεῖ, οἱ δογματικοὶ τὴν ἀληθῆ καὶ βεβαίαν γνῶσιν (2, 219 « οὕτως αὐτοὶ καλοῦσι τὴν ἀληθῆ μὲν καὶ βεβαίαν γνῶσιν κατάληψιν, ἀκαταληψίαν δὲ τὸ ἐναντίον ταύτῃ»). Ὡσαύτως δ' οἱ Στωικοί. Περὶ τοῦ Ζήνωνος λέγει ὁ Κικέρων τὰ ἑξῆς· Hoc quidem Zeno gestu conficiebat. Nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, visum, inquiebat, hujusmodi est. Dein, cum paulum digitos contraxerat, adsensus hujusmodi. Tum, cum plane compresserat pugnumque fecerat, comprensionem illam esse dicebat; qua ex similitudine etiam nomen ei rei, quod ante non fuerat, κατάληψιν imposuit» (Acad. II, 145). Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ οὕτως ἐχρῶντο τῷ ὀνόματι καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοιαύτης ἐννοίας ἡ λέξις κατάληψις, ὡς καὶ ἡ κατανόησις εἶναι γνωριμωτάτη. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐννοίας τῆς τοῦ Wundt ψυχολογίας κάλλιστα δυνάμεθα μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀποχρώσεως νὰ μεταχειριζώμεθα τὴν λέξιν. Καὶ τὸ appercipiert δὲ κατὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ λέγωμεν καταληπτὸς καὶ τὸ appercipiert verden γίνεσθαι καταληπτὸν ἢ κατανοεῖσθαι κττ.

Ὁ Γρατσιᾶτος νέαν λέξιν ἄνευ ἀνάγκης δημιουργήσας καλεῖ τὴν Apperception συναντίληψιν (σελ. 24, 83, 194 καὶ ἄλλ.), ὁμιλεῖ δὲ καὶ περὶ «συναντιληπτικῶν ἐντυπώσεων» (σελ. 202) καὶ περὶ «ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς συναντιλήψεως» (σελ. 311). Καίτοι ἡ λέξις συναντίληψις (κατὰ τὸ συνείδησις, φαίνεται,

καὶ τὰ ὅμοια δημιουργηθεῖσα) παρὰ μόνοις τοῖς μεταγενεστέροις τῶν παλαιῶν φερομένη περὶ τῆς βοηθείας λέγεται, ὡς καὶ τὸ ῥῆμα συναντιλαμβάνομαι, καὶ τῇ συνηθείᾳ δ' ὅλως ἄγνωστος εἶναι. Προτιμοτέρα τῆς λέξεως συναντίληψις θὰ ἦτο ἡ ἐπίγνωσις ἢ ἡ σύνεσις, ἂν ἠθέλομεν νὰ μεταχειρισθῶμεν νέαν λέξιν.

Οὐχὶ δ' ὀρθότερον εἶπον ἄλλοι προσαντίληψιν (Τζέτζης, ἐν Ἀνθρωπολ. τ. ψυχολ., 1880, σελ. 92) καὶ πρόσληψιν καὶ ἀφομοίωσιν (Χ. Παππαδόπουλος ἐν μεταφρ. Γεν. Παιδαγ. καὶ Διδ. τοῦ Λίνδνερ, 1892, σελ. 47 καὶ Ζαγγογιάννης ἐν Παιδαγ. διδασκαλίᾳ, 1896, σελ. 66) τὴν καθ' Ἕρβαρτον Apperception, ἥτις ὡσαύτως κατάληψις καὶ κατανόησις προσήκει νὰ ὀνομασθῇ.

3) Ἡ τοῦ Wundt ψυχολογία τὴν παλαιοτέραν τῶν ψυχικῶν φαινομένων διαίρεσιν παραιτουμένη διαστέλλει psychische Elemente καὶ psychische Gebilde. Καὶ psychische μὲν Elemente ὀνομάζει τὰ αἰσθήματα (Empfindungen) καὶ τὰ στοιχειώδη συναισθήματα (Gefühlselemente ἢ einfache Gefühle), ἃ κατ' αὐτὸν οὐδαμῶς καθ' αὑτὰ ὑπάρχοντα, δι' ἀφαιρέσεως δὲ καὶ ἀναλύσεως ἐκ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν συναισθημάτων προκύπτοντα παραπλήσια εἶναι τοῖς φυσικοῖς ἀτόμοις ἢ τοῖς σημείοις τοῖς μαθηματικοῖς· psychische Gebilde δὲ τὰ ἐκ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν συναισθημάτων τῶν εἰρημένων ἐπιπλοκώτερα γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου, οἷαι αἱ παντοῖαι παραστάσεις (Vorstellungen) καὶ τὰ συναισθήματα (zusammengesetzte Gefühle) καὶ τὰ πάθη (Affekte) καὶ αἱ ὀρέξεις (Willensvorgänge· πρβλ. Wundt, Grundz. d. physiol. Psychol. [5], I, 339 κεξ.).

Ἑλληνιστὶ δυνάμεθα νὰ καλῶμεν τὰ πρῶτα τῶν εἰρημένων ψυχικῶν φαινομένων (psychische Elemente) πρῶτα στοιχεῖα ἢ ἁπλᾶ ἢ στοιχειώδη τοῦ ψυχικοῦ βίου φαινόμενα ἢ γεγονότα, τὰ δὲ ἄλλα (psychische Gebilde) σύνθετα ἢ πολύπλοκα φαινόμενα ἢ γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου.

Ὁ Γρατσιᾶτος τοῦ γράμματος μᾶλλον ἐχόμενος ἐξηλλήνισε τὰ psychische Gelbilde ψυχικοὺς σχηματισμοὺς ἢ ψυχικὰ πλάσματα (σελ. 301). Ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται δὲν δηλοῦσι κατ' ἀκρίβειαν τὰ πράγματα, ὡς ἕκαστος βλέπει.

4) Κυκλεῖται νῦν ἡ θεωρία ὅτι ἡ συνείδησις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν περιορίζεται ἐν τοῖς πολυπλοκωτέροις τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν νωτιαῖον μυελὸν συστήματος μέρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατώτερα νευρικὰ κέντρα κέκτηνται ἰδίαν συνείδησιν, ὑπείκουσαν τῷ ἐγκεφάλῳ ὡς ἀνωτάτῳ ἡγεμόνι (*Lewes* Problems of life and mind, III The physical basis of mind καὶ *Lange* Geschichte des Materialismus II, 3, 2). Τὴν συνείδησιν ταύτην οἱ Γερμανοὶ καλοῦσιν Unterbewusstsein, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κυρίαν συνείδησιν ἣν καλοῦσι καὶ Oberbewusstsein (πρβλ. Richard Semon, De Mneme[2], 1908, σ. 211 κεξ.)· ὁ δὲ Γρατσιᾶτος μεταφράζει ὑποσυνείδησιν. Ἀλλ'ὁ ὅρος οὗτος ἐξ ἐπιθέτου ὑποσυνείδητος μᾶλλον προερχόμενος ἢ ἐκ ῥήματος ὑποσύνοιδα ὤφειλε νὰ ἐκφέρηται ὑποσυνειδησία (πρβλ. εὐσυνείδητος, εὐσυνειδησία, ἀσυνείδητος, ἀσυνειδησία). Ἀλλ' ἐνταῦθα περιφανῶς πρόκειται περὶ ἀτελοῦς τινος ἢ ἥττονος συνειδήσεως καὶ τοῦτον ἢ τοιοῦτόν τινα ὅρον ἔδει νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Γρατσιᾶτος.

5) Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μεταφράσεως τῆς τοῦ Villa Ψυχολογίας ὁ Γρατσιᾶτος λέγει ὅτι ἐκ τῶν εἰς *ismus* ὀνομάτων τῶν ὑπὸ ξένων ἐσχηματισμένων μόνον τὰ ὑλισμὸς καὶ πνευματισμὸς ἠναγκάσθη σαφηνείας ἕνεκα νὰ μεταχειρισθῇ καὶ εἴτι ἄλλο ἤδη ὑπὸ τῆς χρήσεως καθιερωμένον ὑπάρχει, τὰ δ' ἄλλα ἄλλως μεθηρμήνευσεν. Ἀλλ' ὁ Γρατσιᾶτος παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ὑλοζωισμὸς καὶ ἐμπειρισμὸς καὶ θετικισμὸς ἔγραψε καὶ ἄλλα οὐχὶ ὀρθότερα ὀνόματα, ἃ καὶ ἄλλοι μέν τινες μετεχειρίσθησαν ἀλλ' ἡ τύραννος χρῆσις, περὶ ἧς λόγον ποιεῖται, οὐδαμῶς ἔχει ἐπιβάλλει.

Τὸ φιλοσόφημα τὸ ὁρμώμενον ἀπὸ τῆς γνώμης ὅτι οὐδὲν δύναται βεβαίως νὰ γνωσθῇ οἱ παλαιοὶ ἤδη ἐκάλεσαν σκέψιν, οἱ δὲ Γερμανοὶ συμφωνούντων καὶ τῶν ἄλλων ἀλλοδαπῶν ὀνομάζουσι νῦν Skepticismus καὶ Skepsis. Τῶν δὲ νῦν Ἑλλήνων πολλοὶ οὐδαμῶς τὰ τοιαῦτα ἀκριβοῦντες ἀλλ' ἐκ ξένων μεταφράζοντες ἔπλασαν τοὺς ἀδοκιμωτάτους ὅρους σκεπτικισμὸς (Εὐγένιος Βούλγαρις, Βάμβας ἐν Στοιχ. φιλοσ., 1838, σ. 4 καὶ ἄλλοι), σκεπτισμὸς (Καΐρης, Βράϊλας καὶ ἄλλοι), σκεπτικιστής, σκεπτικιστικός, σκεπτιστικός. Ὁ δὲ Γρατσιᾶτος

ἐν ᾧ ὤφειλε τὰ ὀθνεῖα καὶ ἀνελλήνιστα ἀποβάλλων νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ὀρθόν, ἀκολουθήσας τοῖς πρότερον εἶπε σκεπτισμὸς (σ. 421), ὡς ἀπὸ ῥήματος σκεπτίζω. Ἂν οἱ ἀλλοδαποὶ εἶπον Skepticismus καὶ Agnosticismus καὶ Aristokratismus καὶ Demokratismus καὶ Hedonismus καὶ Eklektizismus καὶ Atheismus καὶ Akosmismus καὶ Pantheismus καὶ Panentheismus καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἡμεῖς ὀφείλομεν πᾶν ἀλλότριον τοῦ γνησίου Ἑλληνισμοῦ ὄνομα ἀπωθούμενοι νὰ δοκιμάζωμεν καὶ εἰσάγωμεν τὰ ὀρθά. Σκέψιν καὶ ἐποχὴν εἶπον τὴν αἵρεσιν ταύτην οἱ παλαιοί, τοὺς δ' ὀπαδοὺς αὐτῆς σκεπτικοὺς (πρβλ. Διογ. Λαέρτιον 9, 14 «διετέλουν δὲ οἱ σκεπτικοὶ τὰ τῶν αἱρέσεων δόγματα πάντ' ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δ' οὐδὲν ἀπεφαίνοντο δογματικῶς κτλ.» καὶ ἐφεκτικοὺς καὶ ἀπορητικοὺς καὶ ἀπὸ τῆς σκέψεως (ὡς Σέξτος Ἐμπειρικὸς ἐν Πυρρ. ὑποτυπ. 1, 229).

6) Τὴν τῶν πρώτων Ἰώνων φυσιολόγων θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ ὕλη ἀρχῆθεν φέρει ζωὴν ἐν ἑαυτῇ, τοῦ Θαλοῦ («ὃς τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ» Ἀριστ. περὶ ψυχ. 1, 2. 205a 20· πρβλ. καὶ Διογ. Λαέρτιον «(Θαλῆς) ὑπεστήσατο τὸν κόσμον ἔμψυχον» 1, 27), τοῦ Ἀναξιμένους, Διογένους τοῦ Ἀπολλωνιάτου, τοῦ Ἡρακλείτου, ᾗ συμφέρονται οἱ Στωικοὶ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων (Βροῦνος, Γασσένδης, Σπινόζας, Haeckel, Le Dantec, οὗ πρβλ. Théorie nouvelle de la vie, 1896 καὶ le déterminisme biologique, 1897), καλοῦσιν οἱ ἀλλοδαποὶ *Hylozoismus* (πρῶτος τοῦ ὅρου εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ Cudworth, εἶτα δὲ μετεχειρίσθη αὐτὸν ὁ Κάντιος ἐν Kritik der Urtheilskr. II, § 72 «Der Realismus der Zweckmässigkeit der Natur ist auch entweder physisch oder hyperphysisch. Der erste gründet die Zwecke in der Natur auf dem Analogon eines nach Absicht handelndes Vermögens, dem Leben der Materie (in ihr oder auch durch ein belebendes inneres Prinzip, eine Weltseele) und heisst der Hylozoismus»). Καὶ τὸν ὅρον δὲ τοῦτον τῶν παρ' ἡμῖν πολλοὶ μεταγράψαντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἶπον ὑλοζωισμός, ὡς ἀπὸ ῥήματος ὑλοζωΐζω. Ὠνόμασαν δὲ καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας ταύτης ὑλοζωιστὰς καὶ ἐπίθετον ἐσχημάτισαν ὑλοζωιστικὸς (Θερειανός, ἐν Διάγρ. Στωικῆς φιλ. Α', 1892, σελ. 81, Χρ. Ἀνδροῦτσος ἐν Δογματικῇ, 1907, σελ. 93).

Ἄλλοι ζητητικώτεροι εἶπον ὑλοζωία (Μαργ. Εὐαγγελίδης ἐν Συνόψει ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, 1904, I, 58 «ὑλοζωία τοῦ Ἡρακλείτου»), ὑλοζωικὸς (Γρηγοριάδης, Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σελ. 7 «ὑλοζωικὴ φιλοσοφία»), ὑλοζωικὴ θεωρία, ὑλοζωικὴ περίοδος.

Ἀλλ' ὡς εἶπον οἱ παλαιοὶ οἱ τὸ ὂν κινοῦντες (πρβλ. Πλατ. Σοφιστ. 249D «τῶν πανταχῇ τὸ ὂν κινούντων») καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα ἐσχημάτισαν, δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν οἱ τὴν ὕλην ψυχοῦντες ἢ ζωοῦντες, οἱ τὸ πᾶν ψυχοῦντες, ἡ τῆς ὕλης ψύχωσις, ἡ τοῦ παντὸς ψύχωσις ἢ ἡ τῆς ὕλης (τοῦ παντὸς) ἐμψυχία ἢ τολμηρότερον παμψυχία, τὸ δόγμα ἢ ἡ θεωρία τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς ἢ ψυχώσεως ἢ ἐμψυχίας. ἢ τῆς παμψυχίας, οἱ εἰσηγηταί, οἱ προστάται, οἱ θιασῶται καὶ ὀπαδοὶ τῆς ψυχώσεως τῆς ὕλης (τοῦ παντὸς) ἢ τῆς ἐμψυχίας ἢ τῆς παμψυχίας κττ., οἷον ἡ τοῦ παντὸς κατὰ Θαλῆν ψύχωσις (ἢ ζώωσις), ἡ καθ' Ἡράκλειτον ἐμψυχία ἢ παμψυχία.

Ὡσαύτως δὲ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν οἱ τὸ πᾶν θεοῦντες, ἡ τοῦ παντὸς θέωσις (Pantheismus· τὸν ὅρον εἰσήγαγε πρῶτος ὁ Fay τῷ 1709 μετὰ τὸν Toland εἰπόντα πρῶτον Pantheist τῷ 1705), τολμηρότερον δὲ πανθεΐα (ὡς ἄλλοι τε καὶ ὁ Μαργ. Εὐαγγελίδης πολλαχοῦ εἶπε), τὸ δόγμα ἢ ἡ θεωρία τῆς τοῦ παντὸς θεώσεως ἢ τῆς πανθεΐας, οἷον ἡ κατὰ Σπινόζαν τοῦ παντὸς θέωσις, ἡ τοῦ Σπινόζα πανθεΐα κττ.

Ἀλλ' ὁ Γρατσιᾶτος οὐδὲν καὶ ἐνταῦθα ἐξετάσας τὸ μὲν Hylozoismus μετέγραψεν εἰς τὸ ἥκιστα ἑλληνίζον ὑλοζωισμὸς (σελ. 98 καὶ ἀλλ.), τὸ δὲ Hylozoisten εἰς τὸ ὑλοζωισταὶ (σελ. 351), τὸ δὲ hylozoistische Periode εἰς τὸ περίοδος ὑλοζωιστικὴ (σελ. 15).

7) Παρὰ τὸν ὅρον Hylozoismus ἐσχηματίσθη ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις ὁ Panpsychismus, δηλῶν ὡσαύτως ὅτι ἔμψυχον εἶναι τὸ πᾶν εἴτε δυνάμει εἴτε ἐνεργείᾳ (πρβλ. καὶ G. Villa σελ. 354 τῆς μεταφράσεως, ἔνθα ὁ Panpsychismus τοῦ Haeckel καλεῖται νέα τοῦ Hylozoismus μορφή).

Ὁ Γρατσιᾶτος τὸν ὅρον τοῦτον μεταφράζει Παμψυχοκρατία

(σελ. 354). Ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη δηλοῦσα τοῦ παμψύχου ἢ τῶν παμψύχων τὸ κράτος ἥκιστα εὐαρμοστεῖ.

Ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν εἴπομεν, ἡ τοῦ παντὸς ψύχωσις ἢ ἐμψυχία ἢ παμψυχία δέον νὰ λέγωμεν ἡμεῖς, νὰ διαστέλλωμεν δ'αὐτὴν τῆς παλαιοτέρας προστιθέντες τὸ νεωτέρα ἢ τὸ ὄνομα τοῦ εἰσηγητοῦ ἢ ὀπαδοῦ αὐτῆς, οἷον ἡ τοῦ παντὸς κατὰ Haeckel ψύχωσις, ἡ κατὰ Haeckel παμψυχία.

8) Τὸν ὅρον Mechanismus (mechanistische Weltanschauung) τόν δηλοῦντα τὴν ὑπὸ τῶν ἀτομικῶν πρώτων εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἰσαχθεῖσαν θεωρίαν, καθ' ἣν πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν τῷ κόσμῳ οὐχὶ πρός τέλος τι γίνεται (τελολογία), ἀλλὰ κατὰ νόμους ἀναγκαίους καὶ φυσικοὺς (πρβλ. Ἀριστοτ. π. ζ. γεν. 789 b 2 «Δημόκριτος δὲ τὸ οὗ ἕνεκα ἀφεὶς λέγειν πάντα ἀνάγει εἰς ἀνάγκην οἷς χρῆται ἡ φύσις»), ὁ Κοτζιᾶς καὶ ἄλλοι μετέφρασαν μηχανισμός, ὁ δὲ Σκαλτσούνης μηχανικότης. Ἀλλ' ὀρθότερον καθ' ἡμᾶς θὰ ἐλέγομεν μηχανικὴ θεωρία, εἰσηγηταὶ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, ὀπαδοὶ ἢ θιασῶται τῆς μηχανικῆς θεωρίας κ.τ.τ. Οὕτω δυνάμεθα καὶ τὸν Dynamismus δυναμικὴν θεωρίαν νὰ εἴπωμεν καὶ τὸν Atomismus θεωρίαν ἀτομικὴν καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ ὁ Γρηγοριάδης εἶπεν· «οἱ μηχανικοὶ καλούμενοι φιλόσοφοι» (Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σελ. 8), καὶ ὁ Μαργ. Εὐαγγελίδης ἐχρήσατο τῷ ὅρῳ θεωρία μηχανικὴ (Ἱστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως Α', 1885, σελ. 94 καὶ ἄλλ.) καὶ ὁ Ζῆκος Ῥώσης (ἐν Δογμ. Α', 1903, σελ. 44).

Ὁ Γρατσιᾶτος ποιεῖται μὲν καὶ τοῦ ὀρθοτέρου τύπου χρῆσιν (σελ. 152, «μηχανικὴ θεωρία τῆς ζωῆς»), λέγει δ' ὅμως καὶ «θεωρίαι μηχανιστικαὶ» (σελ. 366, σημ. 2).

9) Καὶ τοὺς ὅρους ἐμπειρισμός (σελ. 374) καὶ ἐμπειρισταί (σελ. 304) οὐδεὶς ὑπάρχει ὅστις θὰ ἐγκρίνῃ. Λέγουσιν οἱ ἀλλοδαποὶ Empirismus τὸ φιλοσόφημα ὃ τὴν ἐμπειρίαν νομίζει τῆς γνώσεως ῥίζαν καὶ ἀρχὴν καὶ Empiristen τοὺς τούτου ὀπαδούς, μετέγραψαν δὲ καὶ ἄλλοι τὸν ὅρον ἐμπειρισμός (Κ. Ἀσώπιος· πρβλ. καὶ Χρ. Ἀνδρούτσου, Πλάτ. θεωρία τῆς γνώσεως, 1902, σελ. 73) καὶ ἐμπειριστὰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ εἶπον. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῖς κανόσι τῆς ἑλλη-

νικῆς γλώσσης στοιχοῦντες ὀφείλομεν μᾶλλον νὰ λέγωμεν ἡ ἐμπειρία (πρβλ. ἡ σκέψις, ἡ ἐποχή), οἱ ἐμπειρικοί (ὡς οἱ σκεπτικοί, οἱ ἐφεκτικοί, οἱ δογματικοί, οἱ ἐκλεκτικοί, οἱ ἡδονικοί, οἱ κυνικοί, οἱ εὐδαιμονικοὶ κ.τ.λ.) ἢ οἱ ἀπὸ (ἐκ) τῆς ἐμπειρίας (πρβλ. τὰ παρὰ Σέξτῳ Ἐμπειρικῷ οἱ ἀπὸ τῆς σκέψεως, οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου), οἱ ἀπὸ τοῦ Δημοκρίτου, οἱ ἀπὸ τοῦ Ἐπικούρου, οἱ ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου, οἱ ἀπὸ Πύρρωνος, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀκαδημείας, οἱ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημείας, οἱ ἀπὸ τῆς νέας Ἀκαδημείας, οἱ ἀπὸ τῆς Κυρήνης, οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς, οἱ ἀπὸ Θάλεω φυσικοί, οἱ ἀπὸ τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας, οἱ ἐκ τῆς νέας Ἀκαδημείας, οἱ ἀπὸ τῆς Ἐπικούρου αἱρέσεως, οἱ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας ἰατροί), οἱ ὀπαδοὶ ἢ θιασῶται τῆς ἐμπειρίας κττ.

Οὕτω δ' ὀφείλομεν νὰ ἐκφέρωμεν καὶ ἀγνωσία, ἀκοσμία, (τὸν Akosmismus, ὡς ὁ Ἕγελος ἐκάλεσε τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Σπινόζα σύστημα [Fncykl. § 50], ἐπειδὴ κατ' αὐτὸν ὁ θεὸς μόνος, τὸ ἄπειρον ἓν ὑπάρχει, τὰ δ' ἐπὶ μέρους οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰδίαν ὑπόστασιν), ἀθεΐα, μονοθεΐα, τριθεΐα, πολυθεΐα καὶ τὰ παραπλήσια.

10) Τὴν τοῦ Aug. Comte φιλοσοφίαν, ἥτις παραιτουμένη τὴν μεταφυσικὴν καὶ μόνην ἐγκρίνουσα τὴν ἐμπειρίαν πειρᾶται ἐκ τῶν δεδομένων τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν νὰ μορφώσῃ τινὰ περὶ κόσμου θεωρίαν, τὸν Positivismus δῆλον ὅτι, ἐκάλεσαν οἱ παρ' ἡμῖν θετικισμὸν καὶ θετικοφροσύνην, τοὺς δ' ὀπαδοὺς αὐτοῦ θετικιστὰς καὶ θετικολόγους καὶ θετικόφρονας· καὶ ἐπίθετον δ' ἐσχημάτισαν θετικιστικός.

Ἀλλὰ πρῶτον δύναται νὰ ὀνομασθῇ θετικὴ ἡ τοῦ Comte φιλοσοφία, ἥτις εἶναι μάλιστα ἀρνητική; Ἡ τοῦ Κοντίου (ἢ Κομιτίου) σχολὴ ἢ αἵρεσις, ἡ Κοντιακὴ φιλοσοφία ὀφείλομεν μᾶλλον νὰ λέγωμεν καὶ νὰ νοῶμεν τὸ ἰδιότυπον τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης δόγμα, τοὺς δ' ἀκολουθοῦντας αὐτῷ νὰ ὀνομάζωμεν τοὺς περὶ τὸν Κόντιον ἢ τοὺς Κοντιακούς. Ὀρθῶς δὲ θὰ εἶχε καὶ τὸ ἡ τοῦ Κοντίου ἐμπειρικὴ φιλοσοφία.

Ἔπειτα τίς θὰ εὕρῃ ἀνεκτὰ τὰ θετικίζω, θετικιστής, θετικ στικὸς καὶ τἆλλα; Καὶ ἂν ἐπικρατήσῃ ἡ γνώμη ὅτι ἡ τοῦ Com

φιλοσοφία δέον νὰ ὀνομάζηται θετική, ὡς παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τῆς σχολῆς (philosophie positive, positivisme), ἀνάγκη νὰ λέγωμεν θετικὴ φιλοσοφία, σχολή, αἵρεσις, οἱ θετικοί (ὡς οἱ σκεπτικοί, οἱ δογματικοὶ κ.τ.λ.), ἡ θετικὴ θεωρία κττ.

Θαυμαστὸν δ' ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Γρατσιᾶτος ἀκολουθήσας τοῖς ἄλλοις καὶ θετικισμὸς (σελ. 21 καὶ ἀλλ.) εἶπε καὶ θετικισταὶ (σελ. 402, σημ. [1]) καὶ θετικιστικὴ διεύθυνσις (σελ. 63) καὶ θετικολογικὴ διεύθυνσις (σελ. 335). Ἀλλὰ ποιεῖται ἀλλαχοῦ καὶ τῶν ὀρθοτέρων ὀνομάτων χρῆσιν λέγων θετικὴ σχολὴ (σελ. 82) καὶ θετικὴ φιλοσοφία (σελ. 353)

11) Τὸν φιλοσοφικὸν ὅρον Naturalismus κατὰ τὴν μεταφυσικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, καθ' ἣν δηλοῖ τὴν θεωρίαν τὴν ἀποδεχομένην ὡς ἀρχὴν παντὸς τοῦ ὑπάρχοντος καὶ συμβαίνοντος τὴν φύσιν, ἐξελληνίζει ὁ Γρατσιᾶτος φυσικοκρατία (σελ. 410)· λέγει δὲ καὶ φυσικοκρατικὴ θεωρία (σελ. 476) καὶ φυσικοκρατικοὶ φιλόσοφοι (σελ. 18) καὶ φυσικοκρατικὰ συστήματα (σελ. 410). Ἀλλ' ἑλληνιστὶ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν φυσιοκρατία (ὡς φυσιολογία, φυσιογνωσία κ.τ.τ.), φυσιοκρατικὸς κ.τ.λ. Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου εἶπε φυσικότης· ἐπίσης δὲ ὁ Ζῆκος Ῥώσης ἐν Δογματικῇ (Α', 1903, σελ. η').

12) Τὸ δόγμα τὸ δύο ἀποδεχόμενον ἀρχάς, οἷον πνεῦμα καὶ ὕλην, ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν καλεῖται Dualismus. (Ὁ Thomas Hyde τῷ 1700 μετεχειρίσθη τὸ πρῶτον τὸν ὅρον ἐν τῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν, εἶτα δ' ὁ Bayle καὶ ὁ Λεϊβνίτιος· ἐν ᾗ δὲ νῦν ἔχει ἐννοίᾳ ὁ Wolff ἐν Psychol. rational. § 39 «Dualistae sunt qui et substantiarum materialium et immaterialium existentiam admittunt»). Τὸν δ' ὅρον τοῦτον τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ἄλλοι ἄλλως ἐξηλλήνισαν. Οἱ μὲν εἶπον δυαδισμὸς (Γρηγοριάδης, Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σελ. 7, Κοτζιᾶς, Α. Δ. Κυριακός, Ζῆκος Ῥώσης καὶ ἄλλοι), δυαδίζω, δυαδιστής, δυαδιστικός, οἱ δὲ δυασμὸς (Μαργ. Εὐαγγελίδης ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Θεωρίας τῆς γνώσεως, Α', 1885, σελ. 126· πρβλ. καὶ Χρ. Ἀνδροῦτσον ἐν τῇ διατριβῇ Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι Β', 1897, σελ. 31), οἱ δὲ δυαρχία (Χρ. Ἀνδροῦτσος Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι, Α', 1896 σ. 20 καὶ

διαρχία (Χρ. Ἀνδροῦτσος, Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτ. Β', 1897, σ. 57 καὶ Πλάτ. θεωρία τῆς γνώσεως, 1902, σ. 113 καὶ Ζῆκος Ῥώσης ἐν Δογματικῇ, 1903. σελ. 18), οἱ δὲ δυϊσμὸς (Μαργ. Εὐαγγελίδης πολλαχοῦ καὶ ἄλλοι), δυΐζω, δυϊστής, δυϊστικὸς (κατὰ τὰ ἐνισμός, ἐνίζω κ.τ.λ.).

Ὁ Γρατσιᾶτος ἠκολούθησε τοῖς τὸν ὅρον διαρχία εἰσαγαγοῦσιν (σελ. 17). Ἀλλ' ἐπειδὴ διαρχία ἐπεκράτησε νὰ λέγηται περὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, προτιμότερα θὰ ἦσαν τἆλλα ὀνόματα, μάλιστα δὲ τὰ δυϊσμός, δυΐζουσα φιλοσοφία ἢ σχολὴ ἢ αἵρεσις, δυΐζον σύστημα κ.τ.τ.

Εἶπε δ' ὁ Γρατσιᾶτος καὶ διαρχικὴ διεύθυνσις (σελ. 133) καὶ διαρχικὴ ἐκδοχὴ (σελ. 159).

13) Τὸ φιλοσόφημα τὸ μίαν ἀποδεχόμενον ἀρχήν, οἷα ὁ ὑλισμὸς καὶ ὁ πνευματισμὸς καὶ ἡ ταυτίζουσα φιλοσοφία, ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὠνομάσθη Monismus (πρῶτος ὁ Wolff ἐχρήσατο τῷ ὀνόματι, εἶτα δ' οἱ περὶ τὸν Ἕγελον, νῦν δὲ μάλιστα οἱ περὶ τὸν Haeckel· πρβλ. *Eucken*, Geistige Strömungen der Gegenwart, 1909, σελ. 170 κεξ.). Παρ' ἡμῖν δ' ὑπό τινων μὲν ἐξηλληνίσθη μονισμός, ὅθεν καὶ μονιστικὸς (Σκαλτσούνης, Τζέτζης), ὑπ' ἄλλων δὲ ὀρθότερον ἐνισμὸς (Γρηγοριάδης, Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σελ. 8· Μαργ. Εὐαγγελίδης, Ζῆκος Ῥώσης ἐν Δογματικῇ, 1903. σ. 54).

Ὁ Γρατσιᾶτος κατὰ τὸ διαρχία εἶπε καὶ μοναρχία καὶ μοναρχικὴ διεύθυνσις (σελ. 133) καὶ μοναρχικὴ ἐκδοχὴ (σελ. 159) καὶ μοναρχικὸς παραλληλισμὸς (σελ. 174). Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις μοναρχία κυριολογεῖται περὶ πολιτικῶν ἀρχῶν· τούτου δ' ἕνεκα προτιμοτέρους καὶ ἡμεῖς νομίζομεν τοὺς ὅρους ἐνισμός, ἐνίζουσα φιλοσοφία, σχολή, αἵρεσις, ἐνίζοντα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἐνιστὴς κτλ.

14) Καὶ ὁ ὅρος ζωισμὸς (σελ. 149), ὡς ἐξηλλήνισεν ὁ Γρατσιᾶτος τὸν Vitalismus καὶ ὁ Σίμων Ἀποστολίδης καί τινες ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, δὲν εἶναι πάντῃ ἀνέγκλητος. Ὁ Vitalismus, ἡ θεωρία ἡ ἀποδεχομένη ζωτικήν τινα δύναμιν πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ὀργανικῶν φαινομένων ὁρμᾶται ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (πρβλ. καὶ L. Stein, Phil. Ström d. Gegenwart, 1908, σ. 159), ἀκριβέ-

στερον δὲ διετυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Κλαυδίου Γαληνοῦ (πρβλ. Villa Εἰσαγ εἰς τὴν Ψυχολ. σελ. 149 κατὰ τὴν μετάφρασιν καὶ Külpe Einleit. in die Philosophie, 1907, σελ. 67), ὅστις ποιεῖται λόγον περὶ ζωτικοῦ πνεύματος, συμφύτου πνεύματος, ψυχικοῦ πνεύματος (πρβλ. Siebeck, Gesch. der Psychologie I, 2, 1884, σελ. 145 κεξ.). Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀντὶ νὰ μεταγράψωμεν τὸ ζωισμὸς κατὰ τὸ Vitalismus, ὀφείλομεν τῷ πνεύματι καὶ τοῖς ὅροις συμφωνοῦντες τῶν παλαιῶν νὰ λέγωμεν ἡ ζωτικὴ ἀρχή, τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς ἢ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος τὸ δόγμα ἢ ἡ θεωρία, οἱ εἰσηγηταὶ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς, οἱ ὀπαδοὶ ἢ θιασῶται τῆς θεωρίας τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς κττ.

Ἀλλὰ πολλῷ ἀστοχώτερον μεθερμηνεύει ὁ Γρατσιᾶτος τὴν λέξιν neovitalismus, δηλοῦσαν τὴν σχολὴν τὴν ἀνανεώσασαν τὴν θεωρίαν τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἢ τῆς ζωτικῆς ἀρχῆς (Ludwig, Bunge, Driesch, Haacke καὶ ἄλλοι). Νεοζωισμὸν λέγει τὸ φιλοσόφημα τοῦτο ὁ Γρατσιᾶτος (σελ. 151), τοὺς δ' ὀπαδοὺς αὐτοῦ νεοζωιστὰς (σελ. 152). Πολλῷ ἀνεκτότερον θὰ ἦτο τὸ νέος ζωισμός. Ὀρθότερον δ' ὅμως δυνάμεθα, συνῳδὰ τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις, νὰ λέγωμεν ἡ νέα (ἢ νεωτέρα) περὶ ζωτικῆς ἀρχῆς (ἢ ζωτικοῦ πνεύματος) θεωρία, οἱ εἰσηγηταί, οἱ ὀπαδοὶ ἢ θιασῶται τῆς νέας περὶ ζωτικῆς ἀρχῆς θεωρίας κττ.

15) Γνωστὴ εἶναι τῶν Spencer, Taine, Haeckel, Clifford καὶ ἄλλων τούτοις ὁμοφρόνων ἡ θεωρία, καθ' ἣν πρὸς πᾶν ἄτομον τῆς ὕλης συνάπτεται καὶ ἄτομον ψυχικὸν (mind-stuff κατὰ James) ἐκ τῆς ἑνώσεως δὲ τῶν ψυχικῶν ἀτόμων προέκυψεν ἡ συνείδησις τῶν ζῴων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἡ θεωρία αὕτη καλεῖται psychischer Atomismus, ὑπὸ δὲ τοῦ Γρατσιάτου ἐξελληνίζεται ψυχικὸς ἀτομισμὸς (σελ. 401). Ἀλλ' οἱ παλαιοὶ οὐδὲ περὶ τῆς τῶν ἀτομικῶν θεωρίας προκειμένου εἶπον ἀτομισμός. Ἔπειτα δηλοῖ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ὃ ὀφείλει νὰ ἑρμηνεύσῃ ὁ ὅρος;

Ὀρθότερον θὰ ἐλέγομεν ἡ τῶν ψυχικῶν ἀτόμων θεωρία, ὡς ἡ τῶν μονάδων θεωρία (τοῦ Λεϊβνιτίου), τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὸ δόγμα ἢ ἡ ἀρχὴ (Rationalismus), οἱ εἰσηγηταὶ τῆς τῶν ψυ-

χικῶν ἀτόμων θεωρίας, οἱ ὀπαδοὶ τῆς τῶν ψυχικῶν ἀτόμων θεωρίας κττ.

Εἶπε δ' ὁ Γρατσιᾶτος καὶ ἀτομιστικὴ ψυχολογία (σελ. 36) καὶ ἀτομιστικαὶ θεωρίαι (σελ. 212) μεταφράζων τὰ Individualpsychologie καὶ individualistische Theorien ἢ τοὺς ἀντιστοίχους ἰταλικοὺς ὅρους.

16) Ἄψογος εἶναι ἡ λέξις δι' ἧς μετέφρασεν ὁ Γρατσιᾶτος τὸν Sensualismus, τὴν γνωσιολογικὴν θεωρίαν, καθ' ἣν τὴν αἴσθησιν ἔχει πηγὴν πᾶσα ἡμετέρα γνῶσις. Πάντως τῶν αἰσθητισμὸς καὶ αἰσθητίζουσα φιλοσοφία (Γρηγοριάδης, Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σ. 16, Βράϊλας ἐν Δοκιμίῳ, 1851, σ. 1 καὶ ἀλλοθι· καὶ ἄλλοι), αἰσθητισταί, αἰσθητιστικὴ φιλοσοφία, αἰσθητοφροσύνη, αἰσθητόφρονες (Καίρης), αἰσθησιλογία, αἰσθησιλόγοι, αἰσθησιλογικοὶ (Χαντζερῆς, Θερειανὸς) ὀρθότερον ἔχουσιν οἱ ὅροι αἰσθησιολογία (Μαργ.Εὐαγγελίδης· πρβλ. Κρίσιν φιλοσοφ. διαγωνίσματος, 1899, σελ. 27) καὶ αἰσθησιαρχία (οὗ ἐποιήσατο καὶ ὁ Χρ. Ἀνδροῦτσος χρῆσιν ἐν Πλάτ. θεωρ. τῆς γνώσεως, 1902, σελ. 8 καὶ 34, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μαργ. Εὐαγγελίδου ἀποδοκιμασίαν τοῦ ὅρου αἰσθησικρατία, ὃς πρότερον παρὰ Θερειανῷ).

Ὁ Γρατσιᾶτος εἶπεν αἰσθησιαρχία (σελ. 34, 44 καὶ ἄλ.) καὶ αἰσθησιαρχικοί («οἱ Γάλλοι αἰσθησιαρχικοὶ» σελ. 235).

Ἀλλ' ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὀνόμασι τοῖς εἰς -αρχία τὸ πρῶτον συνθετικὸν οὐσιαστικὸν ὂν εἶναι κατὰ κανόνα ἀντικείμενον, ὡς ἐν τοῖς δημαρχία (=ἄρχειν τοῦ δήμου), ἱππαρχία, τριηραρχία καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸ αἰσθησιαρχία δύναται νὰ νομισθῇ ὅτι δηλοῖ τὸ ἄρχειν τῆς αἰσθήσεως ἢ τῶν αἰσθήσεων, αἱρετώτερον θὰ ἐκρίνομεν τὸν ὅρον αἰσθησιοκρατία (αἰσθησιοκρατικός) ἐν ᾧ ὅρῳ παρεκδοχὴ οὐδεμία χωρεῖ (πρβλ. τὰ θεοκρατία, δημοκρατία, ὀχλοκρατία, ἀριστοκρατία, γυναικοκρατία κττ.). Εἶπε δὲ καὶ ὁ Γρατσιᾶτος ἐν τῇ μεταφράσει ταύτῃ πνευματοκρατία, συναισθηματοκρατία, ὠφελιμοκρατία, αἰτιοκρατία καὶ ἄλλα.

17) Κατὰ τὸ αἰσθησιαρχία εἶπεν ὁ Γρατσιᾶτος καὶ νοησαρχία (σελ. 235 καὶ ἄλλ.) μεταφράζων τὸν ὅρον Intellectual

smus (ὅς τὸ πρῶτον παρὰ Schelling WW. IV, 309) τὸν δηλοῦντα τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ νόησις εἶναι ἡ πρώτη καὶ κρατίστη ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς (ὡς παρὰ Λεϊβνιτίῳ, Ἐγέλῳ, Ἑρβάρτῳ καὶ ἄλλοις). ὡσαύτως δὲ νοησιαρχικὴ θεωρία (σελ. 97), νοησιαρχικοὶ (σελ. 39), νοησιαρχικὴ ἐκδοχὴ παραλληλισμοῦ (σελ. 452), νοησιαρχικώτεραι ἐκδοχαὶ (σελ. 237), νοησιαρχικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἑρβαρτιανῆς ψυχολογίας (σελ. 249).

Καὶ βουλησιαρχία δὲ εἶπεν ὁ Γρατσιᾶτος καὶ βουλησιαρχικοὶ καὶ βουλησιαρχικὴ διεύθυνσις (σελ. 282) μεθερμηνεύων τὸν Voluntarismus (ὁ ὅρος τὸ πρῶτον παρὰ Tönnies πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπινόζα, εἶτα δὲ παρὰ Paulsen ἐν Einleitung in die Philosophie, 1892, σελ. 116 κἑξ. πρβλ. καὶ Eucken, Geistige Ström. d. Gegenwart, 1909, σελ. 37) τὸ δόγμα καθ' ὃ ἡ βούλησις εἶναι ἡ πρυτανεύουσα ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ὡς διδάσκουσι μάλιστα ὁ Schopenhauer καὶ ὁ Wundt.

Καὶ ἡμεῖς ἐγκρίνομεν τοὺς ὅρους τούτους ὡς εὖ καὶ καλῶς ἔχοντας, θὰ προυτιμῶμεν δὲ τοὺς νοησιοκρατία (νοησιοκρατικός) καὶ βουλησιοκρατία (βουλησιοκρατικός) δι' οὓς ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν λόγους.

18) Τὸν Occasionalismus, τὴν θεωρίαν δῆλα δὴ τοῦ Geulincx μάλιστα καὶ Malebranche, καθ' ἣν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ οὐχὶ ἀμέσως ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἄλληλα, ἀλλὰ τῇ συνεργίᾳ τοῦ Θεοῦ παράγοντος τὰ αἰσθήματα ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ τοὺς ἑκάστοτε ἐρεθισμοὺς καὶ προκαλοῦντος τὰς κινήσεις, ὁ Γρατσιᾶτος μεταφράζει συμπτωσιαρχικὴ θεωρία (σελ. 133).

Δὲν θεωροῦμεν τὸν ὅρον ἀπόβλητον, ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι εἰσάγεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἄνευ ἀνάγκης. Ὡς εἶπον οἱ παλαιοὶ ἡ σκέψις, οὕτω δυνάμεθα νὰ λέγωμεν καὶ ἡμεῖς ἡ συντυχία ἢ ἡ σύμπτωσις ἢ τῆς συντυχίας (τῆς συμπτώσεως) τὸ δόγμα, ἡ θεωρία· συντυχικοὶ δὲ ἢ ὀπαδοὶ καὶ θιασῶται τῆς συντυχίας τῆς συμπτώσεως κάλλιστα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν οἱ τὸ δόγα τοῦτο ἀσπαζόμενοι. Ὡσαύτως δὲ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν τὸν Failismus τὸ τῆς εἱμαρμένης δόγμα καὶ τοὺς Fatalisten τῆς ἱμαρμένης ὀπαδοὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα.

19) Τὴν Associationstheorie μεθερμηνεύει ὁ Γρατσιᾶτος θεωρία τοῦ συνειρμισμοῦ (σελ. 96), ἐχόμενος προφανῶς τοῦ Associationismus, ὡς λέγεται ἡ αὐτὴ θεωρία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Apperceptionismus τὴν καταληπτικὴν ψυχολογίαν ἢ θεωρίαν τῶν περὶ τὸν Wundt.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι προκριτώτερον νὰ λέγωμεν συνειρμός, συνειρμικός, συνειρμικὴ θεωρία, συνειρμικὴ ψυχολογία ἢ συνειρμολόγοι, συνειρμολογικὴ ψυχολογία (ὡς εἶπεν ὁ Γρηγοριάδης καὶ αὐτὸς ὁ Γρατσιᾶτος ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου) καὶ συνειρμολογικὴ θεωρία κττ.; Ὡς δ' εἶπεν ὁ Πλάτων «τῶν πανταχῇ τὸ ὂν κινούντων» (Σοφιστ. 259D) καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐσχηματίσθησαν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν παρετηρήσαμεν, κάλλιστα δυνάμεθα νὰ λέγωμεν καὶ οἱ συνείροντες, ἡ θεωρία τῶν συνειρόντων, ἡ ψυχολογία τῶν συνειρόντων ἢ ἡ συνείρουσα ψυχολογία καὶ τὰ τοιαῦτα.

20) Τὸν ὅρον Determinismus τὸν δηλοῦντα τὸ δόγμα καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀνάγκην πράττει, τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ὑπεικούσης εἰς ἐλατήρια καὶ δὴ ἑκάστοτε τὸ ἰσχυρότατον αὐτῶν, ἄλλοι παρ' ἡμῖν ἄλλως εἶπον.

Ὁ Γρατσιᾶτος μεταφράζει αἰτιοκρατία ἢ ὑπεξούσιον (σ. 448). Αἰτιοκρατίαν δὲ καλεῖ ὁ Γρατσιᾶτος καὶ τὸν βιολογικὸν Determinismus, τὴν δόξαν δῆλα δὴ καθ' ἣν οἱ ὀργανισμοὶ κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἀναπτύσσονται, ὡς διδάσκουσιν ὁ Dantec (Le déterminisme biologique, 1896), ὁ Delage (La structure du protoplasma et les théories sur l'hérédité, 1895) καὶ ἄλλοι πολλοί (σελ. 166). Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ νέος ὅρος αἰτιοκρατία πρῶτον μὲν πόρρωθεν δηλοῖ τὸ πρᾶγμα, ἔπειτα δὲ εἶναι περιττός. Κάλλιστα ὁ Determinismus κατὰ τὴν πρώτην σημασίαν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἀνάγκη («Δημόκριτος δὲ τὸ οὗ ἕνεκα ἀφεὶς λέγειν πάντα ἀνάγει εἰς ἀνάγκην οἷς χρῆται ἡ φύσις» Ἀριστ. π.ζ.γεν. 789 β 2· πρβλ. καὶ Διογένην Λαέρτιον 9,7,45), ἢ τὸ δόγμα τῆς ἀνάγκης, ὀπαδοὶ δὲ καὶ θιασῶται τῆς ἀνάγκης οἱ ἀποδεχόμενοι αὐτήν. Ὁ δὲ Indeterminismus δύναται νὰ ἐξελληνισθῇ ἡ ἐλευθερία ἢ τῆς ἐλευθερίας τὸ δόγμα, οἱ δ' ἀρχηγοὶ καὶ οἱ ἐγκρίνοντες τὸ δόγμα

τοῦτο εἰσηγηταὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ θιασῶται καὶ ὀπαδοί. Βιολογικὴν δ'ἀνάγκην προτιμότερον εἶναι νὰ καλέσωμεν τὴν θεωρίαν ταύτην κατὰ τὴν δευτέραν ἔννοιαν αὐτῆς.

Προκρίνομεν δ' ἡμεῖς τοὺς ὅρους ἐλευθερία καὶ ἀνάγκη καὶ τῶν αὐταρχία (Χρ. Ἀνδρούτσου, Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι Α', 1896, σελ. 20 καὶ 43· Β' 1897, σελ. 53 ὑπερβατικὴ αὐταρχία) καὶ ἑτεραρχία (ἐν τῇ αὐτῇ διατριβῇ Α' σελ. 20 καὶ 44), ἐπειδὴ οὐδὲ ταῦτα δηλοῦσι τὰ πράγματ' ἀκριβῶς.

21) Τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Bentham καὶ J. St. Mill μάλιστα μορφωθεῖσαν θεωρίαν καθ'ἣν τὸ ὠφέλιμον τῷ ἀγαθῷ συμπίπτει, σκοπὸς δὲ τῆς πολιτείας εἶναι τοῦ χρησίμου ἡ δίωξις («the greatest happiness of the greatest number» — «the greatest possible quantity of happiness». Introd II, κεφ. 17 σελ. 234), τὸν Utilitarismus δῆλα δή, ἐξελληνίζων ὁ Γρατσιᾶτος ἀποφεύγων οὓς οἱ Ἕλληνες μέχρι τοῦδε μετεχειρίσθησαν ὅρους (ὠφελιμοδοξία, συμφεροντολογία καὶ χρησιμοθηρία [Χ. Παπαδοπούλου Φιλοσοφ. ἠθική, 1901, σελ. 186], ἡ πρὸς τὸ ὠφέλιμον τάσις [Ζαγγογιάννη, Παιδ. διδασκαλία, 1896, σελ. 41], ὠφελιμόδοξοι, ὠφελειόδοξοι, χρησιμόφιλοι, χρησιμοθῆραι) λέγει ὠφελιμοκρατία (σελ. 470). Ὁ ὅρος ὠφελιμοκρατία, ἀνθ' οὗ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν καὶ χρησιμοκρατία (χρησιμοκρατικός), ἐγκρίνεται καὶ ὑφ'ἡμῶν. Ἀλλ' ἄψογα πάντως εἶναι καὶ τὰ χρησιμοθηρία καὶ χρησιμοθηρικός, ὡς δυνάμεθα νὰ λέγωμεν. Κάλλιστα δὲ θὰ εἶχον τὰ ἡ τοῦ ὠφελίμου ἀρχή, οἱ εἰσηγηταί, προστάται, θιασῶται, ὀπαδοὶ τῆς τοῦ ὠφελίμου ἀρχῆς.

22) Τὴν ἀπὸ τοῦ 1879, ὅτε ἡ φιλοσοφία Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου τῇ εἰσηγήσει τοῦ Πάππα Λέοντος ΙΓ' ἀνενεώθη, συστᾶσαν σχολὴν ὁ Γρατσιᾶτος ὀνομάζει νεοθωμιστικὴν (σελ. 174) μεταφράζων δῆλον ὅτι τὸ neotomistica ἢ neothomistisch. Εἶπε δὲ καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις Θωμισταὶ (Στοιχεῖα Μεταφυσ. Β', 1805, σελ. 70 καὶ ἄλλ.) καὶ ἄλλοι. Εἶναι δ' ὅμως συμφανὲς ὅτι οὐχὶ θωμιστικὴ ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν, ἀλλὰ τῇ ἀναλογίᾳ στοιχοῦντες (Ἰούδας, ἰουδαϊκός, ἰουδαΐζω, Ἑρμῆς, Ἑρμᾶς, ἑρμαϊκὸς, ἑρμαΐζω πρβλ. Pape-Benseler Wörtrb. d. gr. Eigennamen[3], 1884,

I, 380, Θωμᾶς - θωμαϊκὸς - θωμαΐζω) θωμαϊστική, μᾶλλον δὲ θωμαϊκὴ καὶ δὴ καὶ νέα ἢ νεωτέρα θωμαϊκή, ὡς λέγομεν, νέοι ἢ νεώτεροι σκεπτικοὶ (πρβλ. Σέξτου Ἐμπειρ. Πυρρων. Ὑποτυπ. Α', 164 «οἵ τε νεώτεροι σκεπτικοὶ παραδιδόασι τρόπους τῆς ἐποχῆς πέντε»), νέοι Πυθαγόρειοι, νέοι Πλατωνικοί, νέοι Ἀριστοτελικοί, νέοι σχολαστικοί, νέοι φρενολόγοι (ὡς καὶ ὁ Γρατσιᾶτος εἶπεν ἐν σελ. 139), οὐχὶ δὲ νεοπλατωνιστικοὶ ἢ νεοπλατωνικοὶ (ὡς ὁ Γρατσιᾶτος ἐν σελ. 18), οὔτε νεοπυθαγοριστικοὶ ἢ νεοπυθαγορικοὶ (ὡς ὁ Γρατσιᾶτος ἐν σελ. 18), οὔτε νεοσχολαστικοὶ (ὡς ὁ Γρατσιᾶτος ἐν σελ. 170 καὶ 398 σημ. 1), οὔτε νεοϋλιστικὴ (ὡς ὁ Γρατσιᾶτος ἐν σελ. 247, σημ. 1) ἀλλὰ νέα ὑλίζουσα θεωρία.

23) Καὶ τὴν λέξιν διεύθυνσις, ἣν μεταχειρίζεται ὁ Γρατσιᾶτος πρὸς δήλωσιν τῶν διαφόρων φιλοσοφημάτων (ἐξελικτικὴ διεύθυνσις σελ. 64· μοναρχικὴ καὶ διαρχικὴ διεύθυνσις σελ. 133 καὶ ἄλλ.) δὲν ἐπαινοῦμεν. Ὅ,τι λέγουσιν οἱ Γερμανοὶ Richtung ἐπὶ φιλοσοφικῆς ἐννοίας, λέγομεν οἱ Ἕλληνες φιλοσόφημα, φιλοσοφικὴ σχολή, φιλοσοφικὴ αἵρεσις (ἣν λέξιν μεταχειρίζεται ἐνιαχοῦ ὁ Γρατσιᾶτος), φιλοσοφικὴ θεωρία, ἀγωγὴ (πρβλ. παρὰ Σέξτῳ Ἐμπειρικῷ αἱ δογματικαὶ ἀγωγαί, ἡ σκεπτικὴ ἀγωγή, ἡ κατ' Ἐπίκουρον ἀγωγὴ καὶ τἆλλα) κττ.

24) Τὴν Illusion, δηλοῦσαν εἰκόνα κατ' αἴσθησιν μὲν ἐγγιγνομένην ἀλλ' ἀλλοιουμένην ὑπὸ φαντασίας νοσηρᾶς, μεταφράζει ὁ Γρατσιᾶτος πλάνην (σελ. 319), τὴν δὲ Hallucination, σημαίνουσαν εἰκόνα ἐξ ἀναμνήσεως ὑπὸ ἀνωμάλου φαντασίας ἀνακαλουμένην ἄνευ θύραθεν ἐρεθισμάτων, λέγει (αὐτόθι) ψευδαίσθησιν. Ἀλλ' ἡ λέξις πλάνη δὲν δηλοῖ κατ' ἀκρίβειαν τὸ πρᾶγμα. Ἡμεῖς πρὸς διατύπωσιν μὲν τῆς Illusion θὰ προυτιμῶμεν τὴν λέξιν παραίσθησις, δι' ἧς δηλοῦται ἅμα ὅτι ἡ εἰκὼν δι' ἔξωθεν παράγεται ἐρεθίσματος, τὴν λέξιν δὲ ψευδαισθησία ἢ τὴν λέξιν φάσμα πρὸς παράστασιν τῆς Hallucination, ἥτις οὐδεμίαν ὑπεγείρει ὑπόνοιαν περὶ ὑπάρξεως ἔξωθεν ἐρεθισμάτων.

25) Τὸν ὅρον Versuchsperson, δι' οὗ οἱ Γερμανοὶ δηλοῦσι τὸν δοκιμαζόμενον κατὰ τὰ ψυχολογικὰ πειράματα, ὁ Γρατσιᾶτος ἐξελ-

λην́ιζει «τὸ εἰς πειραματισμὸν ὑποβαλλόμενον πρόσωπον» (σελ. 196 καὶ ἄλλ.). Ἀλλ' ὀρθότερον ἔχει νὰ λέγωμεν τὸ ὑποκείμενον τοῦ πειράματος, ὃ ὑπόκειται δῆλα δὴ εἰς ἐξέτασιν ἐν τῷ πειράματι, ὡς λέγουσι καὶ οἱ Γάλλοι sujet.

26) Psychopathologie λέγουσιν οἱ Γερμανοί, ὁμοίως δ' οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί, τὴν ἐπιστήμην, ἥτις τὰ κατὰ τὰ ψυχικὰ νοσήματα ἐξετάζει. Ὁ Γρατσιᾶτος μετέφρασε ταύτην ψυχοπαθολογία (σελ. 68), ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ ψυχοπαθολογικὸς (αὐτόθι). Ἀλλὰ τοιούτων ὀνομάτων συνθέσεις εἶναι ὅλως ξέναι τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐπιστήμη τῶν ψυχικῶν νοσημάτων ὀφείλομεν ἑλληνιστὶ νὰ λέγωμεν ἤ, ἄν τις ἐπιμείνῃ, ψυχοπαθειολογία (= ἡ περὶ ψυχοπαθειῶν διδασκαλία ἢ θεωρία).

27) Τὴν διὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ὀφθαλμῶν κατὰ τὴν ὅρασιν σχηματιζομένην εἰκόνα (γερμ. monocular) μεταφράζει ὁ Γρατσιᾶτος ἑτεροφθαλμικὴν (σελ. 305), τὴν δὲ δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν ὅρασιν (binocular) διοφθαλμικὴν (αὐτόθι). Ἀλλὰ τὴν μὲν πρώτην ὀρθότερον ἔχει νὰ λέγωμεν ἑτερόφθαλμον, ἀμφοτερόφθαλμον δὲ τὴν ἄλλην.

28) Ὅ,τι οἱ Γερμανοὶ λέγουσι ψυχικὰς Präformationen ὁ Γρατσιᾶτος ὀνομάζει φυσιολογικοὺς προσχηματισμοὺς (σελ. 305). Ἀλλὰ Präformationen εἶναι ὅ,τι τὸ ἄτομον ἐκ γενετῆς ἔχει (εἴτε κατὰ τὴν θεωρίαν ἐκείνων οἵτινες ἐκλήθησαν Ovulistae καὶ Animalculistae, εἴτε κατὰ τὴν γνώμην τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐπιγενέσεως (Prädelineation ἢ Prädetermination), αἱ φυσιολογικαὶ καὶ ψυχικαὶ διαθέσεις καὶ ἕξεις. Τοῦτον δὲ τὸν ὅρον, νομίζομεν, ἢ τοιοῦτόν τινα ὤφειλε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Γρατσιᾶτος.

29) Τὴν λέξιν Orientierung, ἥτις ὁτὲ μὲν δηλοῖ τὴν κατεύθυνσιν, ἄλλοτε δὲ τὴν εἰσαγωγὴν εἴς τι ἢ τὸν καθορισμὸν καὶ τὰ τούτοις ἀδελφά, μεθερμηνεύει ὁ Γρατσιᾶτος προσανατολισμὸν (σελ. 304). Ἐποιήσαντο καὶ ἄλλοι τοῦ ὅρου προσανατολισμὸς (προσανατολίζω, προσανατολίζομαι) χρῆσιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Κ. Ἀσώπιος καὶ ὁ Χαντζερῆς, ἀλλ' εἶναι ἥκιστα κατάλληλος ἐν ᾗ μά-

λιστα έννοίᾳ μεταχειρίζεται αὐτὸν ὁ Γρατσιᾶτος. «Περιπλοκώτεραι εἶναι, λέγεται ἐν τῇ μεταφράσει ταύτῃ, αἱ ὀπτικαὶ παραστάσεις τοῦ χώρου. Διττῶς αὗται ὀφείλουσι νὰ ἐξετάζωνται, ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ προσανατολισμῷ τῶν στοιχείων παραστάσεώς τινος καὶ ἐν τῷ προσανατολισμῷ αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ὑποκείμενον». Ἀλλ' εἶναι ταῦτα ὅλως καταληπτά;

30) Πλημμελὴς περιφανῶς εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ γερμανικοῦ ὅρου Erlebnisse ἐν σελ. 461. Λέγει δῆλον ὅτι ὁ Γρατσιᾶτος ἐνταῦθα. «ἐπειδὴ προσέτι πᾶν ἄτομον ἔχει τὸ ἴδιον ψυχικὸν περιεχόμενον, ὅπερ συνιστῶσιν ἡ συνειλεγμένη ἐμπειρία, τὰ ζήσαντα γεγονότα, ὡς λέγουσιν οἱ Γερμανοὶ (Erlebnisse) κτλ.». Ἀλλ'Erlebnisse εἶναι «die zeitlich verlaufenden, rastlos wechselnden Erscheinungen unseres psychischen Lebens» (Cornelius, Einleit. in die Philosophie, 1903, σ. 324), ὅσα τις ἔγνω ἢ ἐπεῖδεν ἐν τῷ βίῳ.

31) Ὅ,τι ὁ Pflaum ἐν τῇ γερμανικῇ τῆς Ψυχολογίας τοῦ Villa μεταφράσει ἑρμηνεύει «alle Inhalte unseres Denkens», ὁ Γρατσιᾶτος ἐξελληνίζει «πάντα τὰ ὑλικὰ τῆς ἡμετέρας νοήσεως». Ἀλλ' ὑλικὰ τῆς νοήσεως! Ὀρθότερον θὰ εἶχεν, ἂν ἔλεγε τῆς νοήσεως ἡ ὕλη.

32) Τὴν συσκευήν, ἧς ποιούμεθα χρῆσιν εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγχρόνως καταληπτῶν ἐντυπώσεων, τοῖς Γερμανοῖς ἀκολουθήσας, οἵτινες ἐκάλεσαν αὐτὴν Tachistoscop (πρβλ. Volkmann ἐν Sitzungsberichte der sächs. Gesellschaft der Wissenschaften, 1859, σελ. 90 καὶ G. M. Cattel ἐν Philos. Studien, Τόμ. 3, 1886, σελ. 307 καὶ Wundt, Grundz. der Physiol. Psychol. [5], III, 333 κεξ. καὶ ἄλλοθι), ὀνομάζει καὶ ὁ Γρατσιᾶτος ταχιστοσκόπιον (σελ. 202). Ἀλλ' ὡς λέγεται Ἑλληνιστὶ ὠκυσκόπος Ἀπόλλων (Ὁμ. ὕμν. 9, 525), ὠκυβόλα τόξα (Σοφ. Φιλοκτ. 702), ὠκυβόλος ἀετὸς ('Αριστ. π. τ. ζ. ἱστορ. 9, 32), ὠκύπτερος ἴρηξ (Ἰλιάδ. Ν, 62) ταχυπέτης ἴρηξ (Ἡσιόδ. ἔργ. καὶ ἡμ. 214), ταχύπτεροι πνοαὶ (Αἰσχ. Προμ. 88) καὶ ἄλλα τοιαῦτα, καὶ ταχυσκόπιον ὀφείλομεν μᾶλλον νὰ λέγωμεν. Ὅτι δ' ἐνταῦθα τάχισται ἐνέργειαι καὶ κινήσεις ἐξετάζονται, οὐδὲν σημαίνει. Μικροσκόπιον λέγομεν τὸ ὄργανο

δι' οὗ καὶ τὰ ἐλάχιστα σκοπούμεθα, τηλεσκόπιον δὲ δι' οὗ καὶ τὰ κείμενα ὅ τι πορρωτάτω.

Τῶν ἄλλων τοῦ βιβλίου πλημμελημάτων μνημονεύομεν τὰ ἑξῆς.

1) Ἐν σελ. 251 λέγεται «τελεολογικὴ ἑρμηνεία», ὡς ὁ Κούμας εἶπε (Σύντ. Φιλοσ., τόμ. 3, 1819, σελ. 109 κἑξ. τελεολογία, τελεολογικός) καὶ ὁ Γρηγοριάδης (Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, 1881, σ. 8 τελεολογία καὶ τελεολογικὴ ἑρμηνεία τοῦ κόσμου) καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὰ Teleologie, teleologisch, téléologique κτλ. εἶναι τῶν ἀλλοδαπῶν πλάσματα, ἡ δ' ἀναλογία διδάσκει ὅτι τελολογία καὶ τελολογικὸς ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν ἡμεῖς.

2) Ἐν σελ. 193 φέρεται «τὸ νευρικὸν φαινόμενον ὂν ὑποκείμενον (Objekt κατὰ τὴν γερμ. μετάφρ.) τῆς πρώτης (τῆς φυσιολογίας) εἶναι ἅμα ὑποκείμενον τῆς δευτέρας (τῆς ψυχολογίας)»· καὶ ἐν σ. 174 σημ. 1 » ὑποκείμενον πλείστης σπουδῆς καὶ πραγματείας», ὀρθῶς· ἀλλ' ἐν σελ. 54 «αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι οὐδαμῶς διαφέρουσι τῆς ψυχολογίας κατὰ τὸ ἀντικείμενον» (Objekt κατὰ τὴν γερμ. μετάφρ.)· καὶ ἐν σελ. 93 «τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ψυχολογίας», πλημμελῶς.

3) Παρὰ προσδοκίαν βλέπομεν καὶ παρὰ τῷ Γρατσιάτῳ τοὺς ὅρους αὐτοπαρατήρησις (σελ. 207. 221 καὶ ἄλλ.), αὐτοδιατήρησις (σελ. 56, 89, 261 καὶ ἀλλ.), αὐτοσυνείδησις (σελ. 346, 347 καὶ ἄλλ.· πρβλ καὶ τὰ αὐτοσυνείδησις καὶ αὐτοπαρατήρησις ἐν Ζαγγογιάννη Παιδαγ. διδασκαλίᾳ, 1896, σελ. 67 καὶ αὐνοκατάκρισις ἐν Χ. Παπαδοπούλου Φιλοσοφ. ἠθικῇ, 1901, σελ. 56, καὶ αὐτοτιμώρησις αὐτόθι σελ. 84), παρὰ τὸ ὀρθὸν αὐθορμησία (σελ. 22, 43, 72 καὶ ἀλλαχοῦ). Αὐτοπαρατήρησις καὶ αὐτοδιατήρησις καὶ αὐτοσυνείδησις καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐσχηματισμένα κατὰ τὰ αὐτοβούλησις, αὐτοαγαθόν, αὐτοάνθρωπος, αὐτογραμμή, αὐτοεπιστήμη, αὐτόϊππος τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ τοιαῦτα οὐδὲν ἄλλο δύνανται νὰ δηλῶσιν ἢ αὐτὴ ἡ παρατήρησις, αὐτὴ ἡ διατήρησις, αὐτὴ ἡ συνείδησις κ.τ.τ., ἄλλο δὲ λέγει ὁ συγγραφεύς, τὴν παρατήρησιν ἑαυτοῦ, τὴν συνεί-

δησιν ἑαυτοῦ κτλ. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ὀνόματα ἐξ ἐπιθέτων αὐτοπαρατήρητος καὶ αὐτοσυνείδητος κ.τ.τ. γινόμενα ἀνάγκη νὰ λεχθῶσιν αὐτοπαρατηρησία καὶ αὐτοσυνειδησία κτλ. Κάλλιστα εἶπεν ὁ Κούμας ἤδη αὐτοσυντηρησία, εἶτα δὲ καὶ ὁ Χ. Παπαδόπουλος (Φιλοσοφ. ἠθική, 1901, σελ. 192) καὶ ὁ Μαργ. Εὐαγγελίδης καὶ ἄλλοι. Ὡσαύτως λέγομεν αὐθαιρεσία, αὐθορμησία, (ὡς ὀρθῶς εἶπεν ὁ Γρατσιᾶτος), αὐτοκινησία καὶ ἄλλα. (Πρβλ. Κόντου Γλωσσ. Παρατ., 1882, σελ. 501 κεξ.).

Καὶ ἡμιεγρήγορσις δὲ εἶπεν ὁ Γρατσιᾶτος (σελ. 219).

4) Ἄτοπα εἶναι καὶ τὰ «ἀγγειοκινητικὰ κέντρα καὶ φαινόμενα» (σελ. 256). Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ λέγεται κέντρα ἀγγείων κινητικά. «Τῶν σωμάτων τὸ πνεῦμα κινητικόν», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Μετεωρολ. Β', 8, 366α 1). Εἶπε δὲ καὶ ἰδεοκινητικαὶ ἐξεγέρσεις καὶ κινησιαισθητικὰ αἰσθήματα (σελ. 247) καὶ πνευματοσωματικὸν (σελ. 33) καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια ὁ Γρατσιᾶτος.

5) Πολλαχοῦ τοῦ βιβλίου γίνεται τοῦ ἀορίστου ἐμνήσθην χρῆσις ἐπὶ παθητικῆς ἐννοίας. Οὕτως ἐν σελ. 239 «οἱ μνησθέντες φιλόσοφοι», ἐν σελ 250 «ἡ προμνησθεῖσα θεωρία», ἐν σελ.263 «τοῦ προμνησθέντος βιβλίου», κακῶς.

6) Ἐν σ. 276 πλημμελῶς μεταχειρίζεται τὴν ἀντωνυμίαν ἡμέτερος ὁ Γρατσιᾶτος λέγων· «ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιπτώσει» κατὰ ξενισμὸν (ὁ Pflaum «in unserem Falle») ἀντὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ἢ τῇ παρούσῃ ἢ τῇδε τῇ περιπτώσει.

7) Τῶν «ἐξάγει δὲ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐκ γενικῶν φιλοσοφικῶν προϋποθέσεων» (σελ.268) καὶ «νὰ ἐξάγωνται συμπεράσματα» (σελ. 505) ὀρθότερον εἶναι τὰ συνάγει καὶ συνάγωνται.

8) Ἀπροσδιόνυσα εἶναι τὰ «ὡραῖον πόρισμα» (σελ. 262) καὶ «ὡραῖον ἐξαγόμενον πρὸς θετικὸν φιλόσοφον» (σελ. 364).

9) Ὁμαλώτερον θὰ εἶχεν ὁ λόγος, ἂν μὴ ἐφέροντο ἐν τῷ βιβλίῳ τὰ ἀπεχθαίρω (σελ. 26) ἀντὶ τοῦ μισῶ καὶ «ἡ ὑψίστη βαθμὶς ἣν ἀνέβη ὁ ἰδανισμὸς» (σελ. 37) καὶ «ἣν πειρῶνται νὰ ἀναβῶσι» (σελ. 113)· πρὸς δὲ τούτοις τὰ «ἐὰν δ' ὅμως ἡ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ προσγενομένη βλάβη δὲν εἶναι μεγάλη τις» (σελ. 139) καὶ «εἰ καὶ οὐχὶ τελείαν» (σελ. 304) καὶ ἄλλα ὅμοια παρὰ τὰ ὀρθὰ «ἐὰν μὴ θέλωμεν νὰ ἐπαρκώμεθα κτλ.» (σελ. 165).

10) Πλημμελὴς δ' εἶναι ἡ σύνταξις τοῦ λόγου καὶ ἐν τοῖς «ἄλλως δ' ὀρθῶς παρετηρήθη ὅτι ἡ μὲν πρώτη καὶ παλαιοτάτη ἐκδοχὴ τῶν παθῶν ἀνῆγε ταῦτα εἰς μόνα τὰ ἐν οἷς ἀποκαλύπτονται ἐξωτερικὰ φαινόμενα, σήμερον δὲ προσεποίησαν τῇ ἐκδοχῇ ταύτῃ δοκοῦσάν τινα ἐπιστημονικὴν μορφὴν θαυμασθέντες ἐπὶ τούτῳ σφόδρα» (σελ. 255). Πρῶτον ἐθαυμάσθησαν, εἶτα δὲ προσεποίησαν; Ὅμοια εἶναι καὶ τὰ ἐν σελ. 30 «ἡ ψυχολογικὴ λοιπὸν διδασκαλία τοῦ συνειρμοῦ προῆλθεν ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ψυχολογίας ἐπεκταθεῖσα καὶ ἐπὶ τὴν βιολογίαν» καὶ ἄλλα τινά.

11) Ὡσαύτως δ' ἐν τοῖς «συνεργάτης τοῦ Zeitschrift (σελ. 67), «ἄρχεται τῆς ἐκδόσεως τοῦ Revue philosophique» (σελ. 95) «διὰ τοῦ theory of vision» (σελ. 28), «ἐν ταῖς principles» (αὐτόθι), «ἡ principle of connection» (σελ. 29), τὰ Gemeinempfindungen» (σελ. 296) καὶ ἄλλοις παραπλησίοις.

12) Ἐπειδὴ δὲ τὸ βιβλίον προώρισται μάλιστα χάριν ἐκείνων ὅσοι τὰς ξένας γλώσσας ἀγνοοῦσιν, ἁμάρτημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐν αὐτῷ πλεῖστοι ἀνερμήνευτοι καταλείπονται ὅροι. Μνημονεύομεν ὀλίγους ἐκ πολλῶν· «idealistisch gewendeter Spinozismus» (σελ. 169 σημ. 1), «ἱδρυτὴς τοῦ καλουμένου Empiriokriticismus» (σελ. 492) «τοῦ συστήματος τοῦ Pluralismus» (σελ. 497), «ἐν τῇ glandula pinealis» (σ. 19), «καλουμένων esprits des animaux» (σελ. 20), «τὸ ἔργον αὐτοῦ essay concerning human undurstanding» (αὐτόθι), «ἐν τῷ ἔργῳ Inquiry into the human mind» (σελ. 31), «ὧν ἄριστον εἶναι τὸ essai analytique sur les facultés de l' âme» (σελ. 33), «ἔργου τοῦ συγγραφέως ἐπιγραφομένου Outlines of psychology» (σελ. 70), «ἐργασία τοῦ Sully: Studies of

Childhood» (αὐτόθι), «μετὰ δύο ἔτη ἐξέδωκε δεύτερον τόμον: social and ethical interpretations in mental developpment» (σελ. 74), «la legge del tempo nei fenomeni del pensiero» (σελ. 82).

13) Ἐν σελ. 148 τῆς μεταφράσεως ταύτης λέγεται ὅτι τοῦ La Mettrie τὸ σύγγραμμα «l' homme machine» ἐξεδόθη τῷ 1849 ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 1748. Προῆλθε, φαίνεται, τὸ σφάλμα ἐξ ἀβλεψίας τυπογραφικῆς, ἀλλ' ἔδει ἐν τοῖς παροράμασι νὰ γένηται περὶ αὐτοῦ λόγος.

14) Ἐν σελ. 54 γράφει ὁ Γρατσιάτος ὅτι νῦν τὸ «Διάγραμμα Ψυχολογίας» (Grundriss der Psychologie) τοῦ Wundt εἶναι τὸ πέμπτον ἐκδεδομένον (ὁ Pflaum τῷ 1902 μεταφράσας ἐμνημόνευσεν ὀρθῶς τὴν τρίτην ἔκδοσιν αὐτοῦ). Ἀλλὰ νῦν τὸ Διάγραμμα εἶναι τὸ ὄγδοον ἐκδεδομένον (1907).

15) Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι διδάσκει ὁ Γρατσιάτος ὅτι τὸ περιοδικὸν τοῦ Wundt Psychologische Studien διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Meumann, πλημμελῶς. Ἐπὶ δύο μόνον ἔτη (1904 καὶ 1905), ὅτε διεκόπη τῶν «Φιλοσοφικῶν Μελετῶν» (Philosophische Studien) ἡ ἔκδοσις, αἱ διατριβαὶ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Wundt ἐδημοσιεύοντο ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Meumann ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ Archiv für die gesammte Psychologie, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1906 ἀνέλαβεν ὁ Wundt τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ του, ὅπερ μετωνόμασε Psychologische Studien. Διευθύνει δὲ τὸ περιοδικὸν αὐτὸς ὁ Wundt (πρβλ. Πρόλογον τοῦ Α' τόμου, 1906).

* *
*

Τοιαύτη διὰ βραχέων ἡ τοῦ Γρατσιάτου μετάφρασις τῆς τοῦ Guido Villa εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ψυχολογίαν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Αἱ γενόμεναι παρατηρήσεις δὲν ἐλαττοῦσι τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας ταύτης. Εἴθε δὲ τὸ καλὸν βιβλίον τοῦ Ἰταλοῦ σοφοῦ νὰ ἀναγνωσθῇ ἐν Ἑλλάδι μεθ' ὅσης προθυμίας ἐμελετήθη καὶ μελετᾶται ἤδη ἔν τε τῷ πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσεσιν ἐν ἄλλαις προηγμέναις χώραις.

Ἐν Ἀθήναις μηνὶ Νοεμβρίῳ 1908.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Συνεδρία ΡΜΗ' (τῆς 3 Φεβρουαρίου 1908).

Συνελθόντων τῶν ἑταίρων εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημίᾳ ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις εἶπεν ὅτι, εἰ καὶ κατὰ τὰς ἐτυμολογικὰς ἀποπείρας πάμπολλα ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἐγένοντο καὶ ἀεὶ γίνονται σφάλματα, οὐχ ἧττον δὲν δυνάμεθα ν' ἀποστῶμεν ὅλως τοῦ ἔργου τούτου. Ἐγώ, λέγει, δὲν ἐξέρχομαι συνήθως ἐπὶ θήραν ἐτύμων, ἀλλ' ἐνίοτε ὑποπίπτω εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦτον. Διὰ τοῦτο νῦν θέλω ἐπιχειρήσει τῇ ἐτυμολογίᾳ τοῦ βολεύω, βολεῖ καὶ σοθεύω (περὶ τούτων ἰδὲ ἀνωτ. σ. 102. 3). Ὁ δὲ κ. Σπ. Βάσης διέλαβε περὶ τῶν ἐν Ὁρατίου Σατίρᾳ II, 1 στίχων 17 καὶ 18, ἔδειξε δ' ὅτι τὸ μὲν ἐν στ. 17 Scipiadam ut sapiens Lucilius δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὰ ἐν στίχῳ 29 λεγόμενα Lucili ritu, nostrum melioris utroque, τὸ δὲ ἐν στίχῳ 18 Flacci ἀντὶ τοῦ mea δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ ἑρμηνευθῇ προσηκόντως. Ἀμφότερα ἄρα ἐκβλητέα, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειπομένων διὰ μικρᾶς μεταβολῆς σχηματιστέος εἷς στίχος ἀντὶ τῶν φερομένων δύο ὧδε πως: Haud mihi dero, cum ipse feret; nisi tempore dextro (=17+18) Ἡ διόρθωσις αὕτη προϋπόθεσιν ἀναγκαίαν ἔχει ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ὁρατίου ὑπέστη ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις διασκευάς, ὅπερ ἐξ ἀσφαλῶν τεκμηρίων δηλοῦται.

Συνεδρία ΡΜΘ'. (τῆς 10 Φεβρουαρίου 1908).

Συνελθόντων τῶν ἑταίρων εἰς ἔκτακτον ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημίᾳ συνεδρίαν προεδρεύσαντος τοῦ ἑταίρου κ. Ἰωάννου Ν. Χατζιδάκι ἐγένοντο ἀκολούθως τῷ ἄρθρῳ 19 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Ἑταιρείας αἱ κατὰ τὴν ΡΜΗ' συνεδρίαν ἀναβληθεῖσαι ἀρχαιρεσίαι. Οὕτω δ' ἐξε-

λέχθησαν Πρόεδρος ὁ κ. Κόντος, ἀντιπρόεδροι οἱ κκ. Δημοσθένης Τζιβαννόπουλος καὶ Ἰωάννης Ν. Χατζιδάκις, γραμματεὺς ὁ κ. Σταμάτιος Βάλβης, σύμβουλοι δὲ οἱ κκ. Παναγιώτης Καββαδίας, Ρήγας Νικολαΐδης, Σπυρίδων Βάσης, Γ. Ν. Χατζιδάκις, Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου, Π. Π. Οἰκονόμου, Δ. Αἰγινήτης κα' Μιχ. Λιβαδᾶς.

Συνεδρία ΡΝ'. (τῆς 23 Μαρτίου 1908).

Ὁ κ. Σπ. Βάσης πρῶτον διέλαβε περὶ τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας τοῦ ἔν τινι χωρίῳ τῶν Πανδεκτῶν servis uxoris, δεύτερον ἀνεσκεύασε τά κατὰ τῆς γνησιότητος τῆς ὑπὸ τοῦ Bentley ἐγκριθείσης γραφῆς τοῦ ἐν Ὁρατ. Sat. I, 6, 125 χωρίου fugio campum lusumque trigonem γεγραμμένα ὑπὸ W. Beck ἐν Horazstudien, τρίτον ἔδειξεν ὅτι οὐ πιθανῶς ὁ Mitteis ἐν τῷ ἄρτι ἐκδοθέντι «περὶ τοῦ ἰδίου τῶν Ρωμαίων δικαίου» συγγράμματι ἀποφαίνεται ὅτι πρὸ τῶν χρόνων τῶν κλασσικῶν λεγομένων νομικῶν δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ρωμαίοις λέξις πρὸς δήλωσιν τῆς κυριότητος, τέταρτον ἡρμήνευσε τὴν φράσιν culpa magistra τὴν κειμένην ἐν Ὁρατίου Sat. II, 2, 123.

Ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις λαβὼν τὸν λόγον ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ γραπτὴ γλῶσσα εἶναι ὄντως ζῶσα γλῶσσα· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἶπε τοιαῦτά τινα:

Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ κ. Ψυχάρις ὠνόμασε τὴν ἐπίσημον ἡμῶν, τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν ψώφια (sic) καὶ μισή. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὅροι νεκρὰ γλῶσσα καὶ ζῶσα γλῶσσα εἶναι μεταφορικῶς εἰρημένοι καὶ κατ' ἀλήθειαν οὐδὲν κύριον καὶ σαφὲς δηλοῦσι, παρήγγειλε δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀριστοτέλης κυρίοις ὀνόμασι χρῆσθαι, διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα κατ' ἄλλον τρόπον καὶ μάθωμεν κατὰ πόσον ἡ ἐπίσημος ἡμῶν γλῶσσα εἶναι νεκρά, ἤτοι τεχνητόν τι καὶ ἄψυχον, ἢ τοὐναντίον φυσικὸν καὶ πλῆρες ζωῆς.

Λοιπὸν πάντες θά μοι ὁμολογήσωσι, φρονῶ, ὅτι ζωὴν καὶ ἀκμὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο ὅπερ καταβάλλει καὶ ἐκβάλλει τὸ ἄλλο, τοὐναντίον δὲ φθίνει καὶ ἀπόλλυται τὸ καταβαλλόμενον καὶ ἀπολλύμενον.

Καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ νέος ἡμῶν, ὁ ἐπίσημος, ὁ ἐθνικὸς λόγος ἐκβάλλει τὰς ξένας λέξεις. Οὕτως ἄλλοτ' ἐν Ἀθήναις ἐλέγοντο πολλαὶ ξέναι λέξεις ἀνθ' ὧν νῦν εἰσήχθησαν καὶ λέγονται ἄλλαι Ἑλληνικαί. Πρβλ.

πάγκα = Τράπεζα, σιχνάτσα = χαρτονόμισμα, ἀμπάρι = ἀποθήκη κ.τ λ. Ὅπως δ'αἱ ξέναι λέξεις, οὕτως ἀπεβλήθησαν καὶ ὁσημέραι ἀποβάλλονται καὶ ὅσαι δι' ἕνα ἢ ἄλλον λόγον ἐξελήφθησαν ὡς χυδαῖαι· πρβλ. δουλεύω, δουλειά=ἐργάζομαι καὶ ἐργασία, ἐβγῆκεν=ἐξῆλθε κλπ. Ὁ καθαρισμὸς καὶ ἐξευγενισμὸς οὗτος ἀνεκόπη διὰ τὸν ἐπάρατον μαλλιαρισμόν, ἀλλὰ κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον νεφύδριον ἦν καὶ παρῆλθε.

Ὁ κ. Δ. Παπαγεωργίου συνεπλήρωσε τὴν ἑαυτοῦ περὶ τῶν μετοχῶν θεωρίαν, ἐλέγξας ἅμα τὸ πλημμελὲς τῆς μετοχῶν τινων ἀναλύσεως.

Ὁ κ. Γ. Παπαβασιλείου ἀνεκοινώσατο ἐπιγραφὴν ἐπὶ ἀγγείου περιλαμβάνουσαν ἀράν, ὅπως αἱ συνήθεις, κατὰ Δαίτωνός τινος.

Συνεδρία ΡΝΑ' (τῆς 4 Μαΐου 1908).

Ὁ κ. Κ. Ρωμαῖος διέλαβε περὶ δύο ἀνεκδότων ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας. Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν, ἐπιταφίῳ ἐπιγράμματι ὑστέρων χρόνων, ἀναγινώσκονται οἱ παρ' Ἀθηναίῳ μνημονευόμενοι μαζῶνες καὶ δεικνύεται οὕτως, ὅτι καὶ ἐν Τεγέᾳ ὑπῆρχε Διονυσιακὴ σύνοδος μαζώνων ὅπως ἐν Φιγαλείᾳ. Ἡ δ' ἑτέρα τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι ἐλλιπὴς μὲν καὶ μετὰ δυσπληρώτων χασμάτων ἀλλ' ἀξιόλογος, διότι καὶ διαλεκτικὴ εἶναι καὶ περὶ ἱερῶν πραγμάτων γίνεται ἐν αὐτῇ λόγος. Ἄξια ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ σημειώσεως εἶναι τὸ ΕΞΙΕΝ ἀντὶ τοῦ ἐξιέναι τοῦ ἐξίημι, ἢ τοῦ ἐξεῖναι τοῦ ἔξεστι, τὸ μηλατίᾳ ἱλάσκεσθαι ἰσούμενον πιθανῶς τῷ μηλοσφαγίᾳ ἱλάσκεσθαι, καὶ ἡ πρόθεσις ὄν ἀντὶ τῆς ἀνὰ ὅπως τοῦτο ἐν τῇ Κυπρίᾳ διαλέκτῳ ἤδη παρετηρήθη.

Ὁ κ. Σπυρίδων Βάσης ἀνεκοινώσατο Διορθωτικὰ εἰς τὴν τοῦ Α. Gercke ἔκδοσιν τῶν Quaestionum Naturalium τοῦ Σενέκα καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἐσχάτως ἐκδοθεῖσαν ἐξ Ἀμοργοῦ ἐπιγραφήν.

Συνεδρία ΡΝΒ' (τῆς 18 Μαΐου 1908)

Ὁ μὲν κ. Ἰ. Σβορῶνος διέλαβε περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Πλινίου (Nat. Hist. 34, 84) Boethi, quamquam argento melioris, infans

eximium anserem strangulat, ἀποδείξας ὅτι ἡ λέξις eximium ἡ ἐκ διορθώσεως τῶν ἐν μόνοις τοῖς νεωτέροις καὶ ἀτελεστέροις τῶν κωδίκων εὑρισκομένων λέξεων eximie ἢ eximiae καὶ τῆς ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ καὶ ἀρίστῳ κώδικι τῷ Banubergensis ἀπαντώσης λέξεως sexannis (vi annis) δέον ν' ἀναγνωσθῇ IANNIS|cus]. Τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἐπικυροῦσι καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαιολογικαὶ πηγαί, καθ' ἅ; ὁ Ἰανίσκος συχνάκις ἐξεικονίζετο παίζων ἢ παλαίων πρὸς χῆνα, ἱερὸν ζῷον τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, δι' ὃ καὶ τοιούτου συμπλέγματος ποιεῖται μνείαν ὁ Ἡρώνδας (VI). Ὡς γλωσσικῶς ἀνάλογον παρέθετο ὁ κ. Σβορῶνος καὶ ἕτερον χωρίον τοῦ Πλινίου (35, 63) ἔχον ὧδε. Heracles infans dracones strangulans. Ὁ δὲ κ. Παπαβασιλείου ἀνεκοινώσατο ὅτι κρίνων ἐκ δύο θολωτῶν Μυκηναϊκῶν τάφων, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὀξυλίθου καὶ ἐξ ἄλλων νεωτέρων κτισμάτων ἐκπροσωπούντων πάντας τοὺς μετὰ τοὺς Μυκηναϊκοὺς μέχρις Ἐνετοκρατίας χρόνους, πείθεται ὅτι ἐνταῦθα καὶ διὰ τὸ προσφυὲς τοῦ ἐδάφους πρὸς ἵδρυσιν πολυανθρώπου συνοικισμοῦ ἔκειτο ἡ Εὐβοϊκὴ Κύμη, ἥτις, ὡς οἱ νῦν εὑρεθέντες καὶ ὑπ' αὐτοῦ διερευνηθέντες Μυκηναϊκοὶ τάφοι μαρτυροῦσιν, εἶναι ἡ μητρόπολις τῆς τε ἐν Ἀσίᾳ Αἰολίδος καὶ τῆς ἐν Καμπανίᾳ Κύμης, ὧν ἡ κτίσις, ὡς γνωστόν, εἶναι νεωτέρα τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων. Οὐδόλως δέ, λέγει, παράδοξον πρέπει νὰ φανῇ οὐδενί, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δὲν διεσώθη τὸ ὄνομα τῆς πόλεως· τοῦτο ἐγένετο, διότι ἡ κοιλὰς αὕτη τέλεον ἠρημώθη ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα λυμαινομένης πάντα τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους πειρατείας, ἧς ἕνεκα οἱ οἰκοῦντες ἐνταῦθα Κυμαῖοι, οἱ μὲν ἀπῴκησαν περὶ τὸν Ὀξύλιθον καὶ τοὺς Κήπους, τινὲς δὲ (ἐννέα οἰκογένειαι αἱ πᾶσαι) πρὸ διακοσίων ἐτῶν περίπου φυγόντες ἐντεῦθεν ἦλθον εἰς τὸν ὄπισθεν τῆς ἄκρας Χηλῆς σύνδενδρον καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πειρατῶν ἐφόδου προφυλαττόμενον χῶρον καὶ ἔκτισαν τὴν νῦν Κύμην. Ὅτι δὲ ἡ νῦν Κύμη ἐκτίσθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἡ ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἀπογόνων τῶν οἰκιστῶν τῆς νῦν Κύμης παράδοσις, ἀλλὰ καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις οἱουδήποτε ἀρχαίων χρόνων μνημείου. Ἡμεῖς, λέγει, οὐδὲν ἄλλο ἐν τῇ νῦν Κύμῃ ἀρχαῖον ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν λείψανά τινα καμίνων μεταλλευτικῶν.

Συνεδρία ΡΝΓ′ (τῆς 8 Ἰουνίου 1908).

Ὁ κ. Βάσης ἀνεκοινώσατο πολλὰς αὐτοῦ διορθώσεις εἰς τὴν νεωτάτην ἔκδοσιν Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ.

Συνεδρία ΡΝΔ′. (15 Ἰουνίου).

Συνελθόντων τῶν ἑταίρων εἰς ἔκτακτον ἐν τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημείᾳ συνεδρίαν ἐγένετο ἡ κατὰ τὴν ἡγουμένην συνεδρίαν ἀναβληθεῖσα ἐκλογὴ τοῦ γραμματέως τῆς ἑταιρείας· ἐξελέχθη δ' ἀντὶ τοῦ κ. Σταματίου Βάλβη, ἀπελθόντος εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ὁ κ. Μιχαὴλ Λιβαδᾶς.

Συνεδρία ΡΝΕ′. (12 Ὀκτωβρίου).

Ὁ κ. Γ. Ν. Χατζιδάκις ἔκρινε διὰ μακρῶν βιβλίον τι, Die Sprache der südlichen Sporaden und ihre Volksüberlieferungen, ὑπὸ Karl Dieterich· ἀπέδειξε δ' ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο συνετάχθη ἐν πολλῇ σπουδῇ, δι' ὃ καὶ βρίθει ἁμαρτημάτων (ἴδε ἀνωτ. σ. 535 κἑξ.).

Συνεδρία ΓΝϚ′ (τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1908).

Ὁ μὲν κ. Σπ. Βάσης ἀνεκοινώσατο τοῖς ἑταίροις κριτικὰς παρατηρήσεις εἰς Κοϊντιλιανοῦ Institutionem Oratoriam, ὁ δὲ κ. Γ. Παπαβασιλείου πέντε ἐπιγραφὰς ἐκ Καρύστου, ὧν αἱ μὲν δύο γνωρίζουσιν ἡμῖν τὰ ὀνόματα ἀρχόντων καὶ λιμενοφυλάκων, αἱ δ' ἄλλαι τρεῖς εἶναι ἐπιτύμβιοι, ὧν αἱ μὲν δύο εἶναι τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος, ἡ δ' ἄλλη Χριστιανικῶν χρόνων.

Συνεδρία ΡΝΖ′ (τῆς 14 Δεκεμβρίου 1908).

Ὁ κ. Σ. Βάσης διέλαβε περὶ τοῦ Ἀττικοῦ κώδικος Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ, ἀπέδειξε δ' ὅτι οὗτος διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀπαντώσας πολλὰς γιεστέρας γραφάς, ὧν τινας ἐμνημόνευσε, δὲν εἶναι ὡς ἁπλοῦν τοῦ Παρισιακοῦ ἀπόγραφον ἀπόβλητος.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΑΝΤΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΑ

Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογική. Ἀθῆναι.

Διεθνὴς ἐφημερὶς τῆς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας. Ἀθῆναι.

Annales de l'Observatoire national. Ἀθῆναι.

Mitteilungen des kaiserlich deutschen archäologischen Instituts. Ἀθῆναι.

Bulletin de Correspondance Hellénique. Ἀθῆναι.

Revue des études Grecques. Παρίσιοι.

Analecta Bollandiana. Βρυξέλλαι.

Musée Belge. *Liège*.

Sitzungsberichte der königl. preussischen Akademie der Wissenschaften. Βερολῖνον.

Sitzungsberichte der königl. böhmishen Gesellschaft der Wissenschaften. Πράγα.

Nachrichten von der königl. Gesellschaft der Wissenschaften. Γοτίγγη.

Berichte über die Verhandlungen der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Λιψία.

Sitzungsberichte der königl. bayer. Akademie der Wissenchaften. Μόναχον.

Βυζαντινὰ Χρονικά. Πετρούπολις.

Rivista di Storia antica. *Padova*.

Skrifter utgifna af Königl. humanistiska Wetenskaps-Samfundet. Ünd Eranos. Acta philologica Suecana. *Upsala*.

Classical Philology. *Chicago*.

Ἑλληνομνήμων. Ἀθῆναι.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Προεδρεῖον

Πρόεδρος	Κ. ΚΟΝΤΟΣ
Ἀντιπρόεδροι	ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ
Γραμματεὺς	ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΒΑΛΒΗΣ

Σύμβουλοι

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ
ΡΗΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ
Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ
ΜΙΧ. ΛΙΒΑΔΑΣ

Ἐπιμεληταὶ τοῦ περιοδικοῦ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΑΣΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Εὐεργέται τῆς Ἑταιρείας

† ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Ι. ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΟΥ

Δωρηταὶ τῆς Ἑταιρείας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ
† ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΓΛΙΔΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
† ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

† EDUARD ZELLER
† JOHANNES SCHMIDT
† A. KIRCHHOFF
S. NABER
H. VAN HERVERDEN
† TH. MOMMSEN
IWAN VON MÜLLER
B. DELBRÜCK
WILH. WUNDT
MAX HEINZE
† FRANZ SUSEMIHL
HERMANN DIELS
ADOLF MICHAELIS
SALOMON REINACH
† OTTO BENNDORF
C. M. FRANCKEN
J. J. HARTMANN
BERNHARD SCHMIDT
† WILH. CHRIST
† G. KAIBEL
U. VON WILAMOWITZ-MOELLENDORFF
N. WECKLEIN
VAN LEEUWEN
J. VAHLEN
† FR. BLASS
DOM. COMPARETTI
R. KEKULE V. STRADONITZ
A. CONZE
GEORG TREU
G. PERROT
† U. KOEHLER
R. DARESTE
HENRI WEIL
E. CAILLEMER
P. FOUCART
† R. C. JEBB
W. G. RUTHERFORT
WILLIAM GOODWIN
BASIL D. GILDERLEEVE
C. JORDAN
ÉMILE PICARD
WILH. SCHULZE
KARL BRUGMANN
INGRAM BYWATER
WILH. SCHMIDT
PAUL KRETSCHMER
OTTO HOFFMANN
ROL. BONAPARTE
G. CLEMENCEAU
ED. MAYSER
FRANZ SKUTSCH
J. M. STAHL

ΣΥΝΕΔΡΟΙ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΟΙ

ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ Γ. Ν., Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ ΔΗΜ., Καθηγ. τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διευθ. τοῦ Ἀστεροσκοπείου.
ΑΚΥΛΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Καθηγητής.
ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι., Καθηγητής.
ΑΜΑΝΤΟΣ Κ., Καθηγητής.
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ Σ.
ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Καθ. τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς.
ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ ΣΠ., Καθηγητής.
ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, Ἔφορος.
ΒΑΛΒΗΣ ΣΤ.
ΒΑΣΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, Καθ. τῆς Λατ. φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.
ΒΑΣΙΚΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Καθηγητής.
ΒΙΤΑΛΗΣ ΒΑΣΙΛΑΣ, Διδάκτ. Μαθ.
ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ ΙΩΑΝ., Σχολάρχης.
ΒΟΛΩΝΑΚΙΣ Μ., Γυμνασιάρχης.
ΒΟΡΕΑΣ Θ., Καθηγητής.
ΒΟΡΤΣΕΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ.
ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΓΕΩΡΓ., Καθηγητής.
ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑΚΙΣ ΑΝΔΡ., Καθηγητής.
ΒΟΥΤΣΙΝΑΣ ΕΜΜ.
BÜRCHNER L., Καθηγητής.
ΓΑΖΕΠΗΣ ΓΕΩΡΓ., Καθηγητής.
ΓΑΡΔΙΚΑΣ ΓΕΩΡ., Ὑφηγητής.
ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ ΕΜΜ., Γυμνασιάρχης.
ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΙΣ Δ., Καθηγητής.
ΓΕΩΡΓΑΡΑΣ Ν., σχολάρχ. ἐν Σκιάθῳ.
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΕΥΣΤΡ., Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΓΙΔΟΠΟΥΛΟΣ Ν., Καθηγητής.
ΓΟΥΔΗΣ Δ., Καθηγητής.
ΓΟΥΛΑΝΔΡΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ, Σχολάρχης.
ΓΡΑΤΣΙΑΤΟΣ Γ., Ἐπιθεωρητής.
ΔΑΓΚΛΗΣ ΧΡ., Σχολάρχης.
ΔΕΛΗΣ ΙΩ., Καθηγητής.
ΔΕΛΛΙΟΣ Ι, Διευθυντὴς Λυκείου.
ΔΗΜΟΠΟΥΛΛΟΣ Ν., Γυμνασιάρχης.
ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΣΤ.
ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΗΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ.
Ὁ Σεβασμιώτατος Εὐρυτανίας ΣΕΡΑΦΕΙΜ.
ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ Γ., Ὑφηγητής.
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΩΡ, Καθηγητής.
ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ἐπιθεωρητής.
ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΖΕΡΒΟΣ ΣΚΕΥΟΣ, Ἰατρός.
ΖΟΛΙΝΔΑΚΙΣ ΠΑΥΛΟΣ Μ., Καθηγητής.
ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ Π. Α., Γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ Καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΑΚΡΙΔΗΣ ΘΕΟΦ., Ὑφηγητής.
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΚΟΣΜΑΣ Π., Καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις.
ΚΑΤΣΟΥΡΟΣ Ι., Σχολάρχης.
ΚΑΦΕΖΕΖΗΣ Σ.
ΚΑΨΑΛΗΣ ΓΕΡΑΣ., Σχολάρχης.
ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΟΣ Α., Ἔφορος.
ΚΕΦΑΛΑΣ ΜΙΧΑΗΛ, Καθηγητής.
ΚΛΕΟΒΟΥΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ, Ἀρχιμ. διευθυντὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς.
ΚΟΙΚΙΛΙΔΗΣ ΚΛΕΟΠΑΣ, Καθ. τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ θεολογικῆς Σχολῆς.
ΚΟΚΑΛΗΣ Σ., Γυμνασιάρχης.
ΚΟΝΤΕΑΣ Π., Σχολάρχης.
ΚΟΝΤΑΡΑΚΙΣ Ι., Καθηγητής.
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Π., Γυμνασιάρχης.
ΚΟΝΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΚΟΣΜΑΣ Κ., Καθηγητής.

ΚΟΥΣΗΣ ΕΛΕΥΘ. ΤΡΙΑΝΤ.
ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ Ι., Καθηγητής.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Μ., Καθηγητής.
ΛΑΒΔΑΣ ΚΩΝΣΤ., Σχολάρχης.
ΛΑΜΠΡΙΔΗΣ ΞΕΝ., Καθηγητής.
ΛΑΜΨΑΣ ΔΗΜΗΤΡ., Διευθυντής Διδασκαλείου.
ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Έφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.
ΛΙΒΑΔΑΣ Μ., Ὑφηγ. τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.
ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛ., Γραμ. τοῦ ὑπουργ. τῶν ἐσωτερικῶν, ὑφηγ. τοῦ Ῥ. δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡ. Α., Διευθυντὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορ. Σχολῆς.
ΛΥΚΟΥΡΕΖΟΣ ΗΛ., Καθηγητής.
ΛΩΡΕΝΤΖΑΤΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Γυμνασιάρχης ἐν Κεφαλληνίᾳ.
ΜΑΝΔΑΛΟΣ Π.
ΜΑΡΑΣ Χ.
ΜΑΡΙΝΟΣ Γ.
Martini Edgar, Dr Phil.
ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΣΙΜΟΣ, Καθηγητής.
ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ Θ., Καθηγητής.
ΜΙΧΕΛΗΣ Γ., Δικηγόρος ἐν Χαλκίδι.
ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ.
ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ., Καθηγητής.
ΜΠΑΞΕΒΑΝΑΚΙΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ., Καθηγητής.
ΜΠΑΡΤ ΓΟΥΛ. διδ. φιλ., ἐν Ἀθήναις.
ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ ΡΗΓΑΣ, Καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ Π. Καθηγητής.
ΝΟΥΣΚΑΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Σχολάρχης.
ΞΑΝΘΑΚΙΣ Κ., Σχολάρχης.
ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗΣ Δ., Ἔφορος ἀρχαιοτήτων ἐν Κρήτῃ.
ΞΥΛΙΝΑΚΙΣ ΑΧΙΛΛ., Καθηγητής.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, Καθηγητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ ΛΕΟΝΤΙΟΣ, Διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Π., Καθηγητής.
ΠΑΪΖΗΣ Π., Γυμνασιάρχης.
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ Γ., Γυμνασιάρχης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝ., Καθηγητής.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠ., Καθηγητής.
ΠΑΝΤΕΛΑΚΙΣ ΕΜΜ.
ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, Γυμνασιάρχης.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ., Καθηγητής.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΣ, Καθηγητής.
ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Ν., Γυμνασιάρχης.
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ ΑΘ.
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ ΑΘ., Σχολάρχης.
ΠΑΠΑΠΑΥΛΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑΣ, Καθηγητής.
ΠΑΠΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ Ι., Σχολάρχης.
PARKER
ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΔΗΜ., ἐν Ἄνδρῳ.
ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΕΥΣΤ., Σχολάρχης ἐν Τεργέστῃ.
ΠΕΡΔΙΚΑΡΙΣ Ι. Γυμνασ. ἐν Κρήτῃ.
ΠΙΖΑΝΗΣ ΙΩΑΝΝ. Ν., Καθηγητής.
PINTCHOVIUS A.
ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΜΙΧ., Καθηγητής.
ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ Γ. Μ., Καθηγητής.
ΡΑΛΛΗΣ ΜΑΛΛΙΑΚΑΣ, Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.
ΡΕΜΟΥΝΔΟΣ Γ., Ὑφηγητής.
ΡΕΝΤΙΦΗΣ Ι., Σχολάρχης.
ΡΩΜΑΙΟΣ Κ., Καθηγητής.
ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Καθηγητής.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, Ἐπιθεωρητής.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ ΑΝΤ., Σχολάρχης.
ΣΑΡΙΚΑΚΙΣ ΧΡ.
ΣΒΟΡΩΝΟΣ Ι., Διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ἐν Ἀθήναις.

ΣΕΡΤΣΙΟΣ ΒΑΣΙΛ., Καθηγητής.
ΣΙΔΕΡΗΣ Π., Καθ. ἐν Σάμῳ.
ΣΚΙΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, Ὑφηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΣΟΥΛΟΣ Σ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, Καθηγητής.
ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΛΟΣ ΝΙΚΟΛ. Σχολάρχης.
ΣΤΑΜΑΤΕΛΛΟΣ, Ἐπιθεωρητὴς δημοτικῶν Σχολείων.
ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΣ Κ., Καθηγητής.
ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων.
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ ΜΙΧ., Καθηγητὴς ἐν Μυτιλήνῃ.
ΣΤΥΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Κ., διδ. φιλ.
ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓ., Γυμνασιάρχης ἐν Σμύρνῃ.
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΣ.
ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ, Καθηγητής.
ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΛΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου.
ΤΣΙΡΙΓΩΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ., Καθηγητής.
ΦΑΒΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, σχολάρχης.
ΦΙΛΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡ., Καθηγητής.
ΦΟΥΝΤΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ.
ΦΩΤΙΑΔΗΣ Π., Δικηγ. ἐν Σμύρνῃ.
ΧΑΪΝΑΣ Α., Δικηγόρος ἐν Χαλκίδι.
ΧΑΡΑΣΟΒΙΤΣ Γ.
ΧΑΡΔΑΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, Καθηγητής.
ΧΑΤΖΗΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, Καθηγητής.
ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν., Καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν., Καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.
ΧΟΥΛΟΥΒΕΑΣ Γ., Σχολάρχης.
ΧΟΥΡΜΟΥΖΗΣ ΚΛΕΑΝΘΗΣ, Καθηγητής.
ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΟΠΟΥΛΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Καθηγητής.
ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΟΠΟΥΛΛΟΣ ΞΕΝ. Καθηγητής.
ΨΑΛΤΑΚΙΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν., Ἐπιθεωρητὴς δημοτ. σχολείων.

Α'. ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

Ε

Ζ

Η

Θ

Κ

Λ

Μ

Ν

Τὸν πίνακα τῶν λέξεων τῶν Χιακῶν ἐπιγραφῶν ἴδε ἐν σελ. 355 κἑξ.

Β'. ΠΙΝΑΞ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ
